

σθαι τοῖς ζητοῦσιν ἀθέατον, ἥ οικονομία οἶδας αὐτὸς, ὁ πλάσας καταμόνας τὰς καρδίας ἡμῶν. Ἐπίθλεψον ἐξ ὕψους ἁγίου σου, Κύριε, καὶ ἐπὶ τὸν περισσῶτα τοῦτον λαόν, καὶ ὁδήγησον αὐτοὺς τῷ φωτὶ τῆς σῆς ἐπιγνώσεως· δίδου δὲ καὶ τοῖς δι' ἐμοῦ καλοῦσι τὸ σὸν ἅγιον ὄνομα τὰ πρὸς τὸ συμφέρον αἰτήματα, ἵνα διὰ πάντων ὑμνήται τὰ σὰ μεγαλεῖα νῦν καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας. Ταῦτα προσευξαμένη τοὺς στρατιώτας ποιεῖν τὸ κελευσθὲν προετρέπετο· καὶ τούτων εἷς τὸ ξίφος ἀνατεινόμενος τὴν μακαρίαν αὐτῆς κεφαλὴν ἀποτέμνει ἐπὶ εἰκάδι τοῦ Νοεμβρίου μηνὸς ἁγόντος.

Θαυματοουργεῖ δέ τι κἀνταῦθα Θεὸς, τὴν αὐτοῦ τιμῶν μάρτυρα, καὶ τὰς ἐκείνης ἁγῶν εἰς πέρας εὐχάς· γάλα τε γὰρ εἶδον οἱ παρόντες ῥυέν ἀντὶ αἵματος, καὶ ἄγγελοι τὸ ἐκείνης σῶμα τὸ τίμιον παρ' αὐτὸν τῆς τελειώσεως τὸν καιρὸν περιστεύσαντες, πρὸς τὸ Σινᾶ ὄρος προπέμπειν ἐψέκασιν, εἰς δόξαν Πατρὸς, Υἱοῦ καὶ ἁγίου Πνεύματος, τῆς μιᾶς Θεότητός τε καὶ βασιλείας, ἥ πρέπει πᾶσα τιμὴ, κράτος, μεγαλωσύνη τε καὶ μεγαλοπρέπεια νῦν καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

sum, non possit aspici ab iis qui quærent: et qua providentia fixisti corda nostra, aspice ex alto sancto tuo, Domine, ad hunc populum, qui te circumstilit, et deduc eos lumine tuæ agnitionis. Da autem iis quoque, qui per me invocant sanctum tuum nomen, petitiones quæ sunt eis conducibiles, ut per omnia laudentur tua magna nunc et in sæcula. Cum sic precata esset, jussit milites facere, quod fuerat imperatum. Unus autem ex eis stricto gladio beatum ejus caput amputat vicesimo quinto mensis Novembris.

Porro autem hic quoque facit Deus aliquod miraculum, honorans suam martyrem, et ad effectum deducens illius preces. Nam qui aderant, viderunt lac fluens pro sanguine: et angeli cum venerandum illius corpus composuissent in ipso tempore consummationis, visi sunt deducere in montem Sina, ad gloriam Patris, et Filii, et Spiritus sancti, qui sunt una Divinitas et regnum: cui convenit honor et potentia in sæcula sæculorum. Amen.

MENSIS DECEMBER.

ΑΘΛΗΣΙΣ

ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΕΝΔΟΞΟΥ ΚΑΙ ΚΑΛΛΙΝΙΚΟΥ ΜΕΓΑΛΟΜΑΡΤΥΡΟΣ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ

ΒΑΡΒΑΡΑΣ.

CERTAMEN

SANCTÆ ET GLORIOSÆ MAGNÆ MARTYRIS CHRISTI

BARBARÆ.

(Latine ap. Surium ad diem 4 Decembris; Græce ex cod. ms. Paris. 147.)

Α'. Μαξιμιανῷ τῷ δυσσεβεῖ βασιλεῖ, πολλὴν περὶ τὴν τῶν εἰδώλων πλάνην εἰσφέροντι τὴν σπουδὴν, ἔργον ἦν τοῦτο τῶν ἄλλων ἐπιμελέστατόν τε καὶ φροντίδος διηνεκοῦς ἄξιον, τὸ δαίμονας μὲν θεραπεύειν καὶ τὴν ἀσέβειαν κρατύνειν ὅποσῃ δύναμις, τοὺς δὲ τὸ θεῖον ὄνομα τοῦ Χριστοῦ σεβομένους, ἢ τὴν εὐσεβῆ ταύτην ἐξόμνησθαι πίστιν, ἢ ποικίλαις παραδοθέντας κολάσσει, μετὰ τῶν προσόντων πάντων βιαίως ἐκπίπτειν καὶ τῆς ζωῆς. Χώρα δὲ τις

(1) Maximino, Baron.

I. Maximiano (1) impio imperatori, qui studi plurimum conferebat in errorem idolorum, hoc maxime perpetuo erat curæ, ut dæmones quidem coleret, et impietatem omnibus opibus et viribus confirmaret: ii autem, qui Christi divinum nomen colebant, aut piam fidem abjurarent, aut variis traditi suppliciis, cum bonis omnibus quæ aderant, vita quoque violenter privarentur. Quædam autem regio, quæ vocatur Heliopolis, virum habebat inst-

gnem, religione quidem gentilem, valde vero divitem, et hujus mundi splendore clarissimum. Is vocabatur quidem Dioscorus: unius autem puellæ erat pater, cui nomen erat Barbara. Ejus vero in illam erat amor, qui debebat esse ejus, qui in illam solam omnem suam spem delixerat. Eam cum, ut quæ esset vultu admodum formosa, et pulchritudine eximia, vellet conservare integram, et nulla labe pollutam, et ideo nec sineret quidem aspici ab iis, qui foris erant, excelsa turre constructa, et domo in ea artificiose ædificata, illic beatam ita collocavit habitandum, ut nec ulli ad eam pateret aditus, nec vir ullus eam attingeret oculis. Erat autem hoc opus divinæ providentiæ, quæ futuram diu ante considerabat. In ea enim Paracleti gratia latentibus ejus oculos latenter attingens, et illuminavit luce divinæ cognitionis, et verum Deum notum ei fecit admirabiliter. Habebat ergo turris virginem, quæ ædificata erat super fundamentum fidei, et conservabatur ad hoc, ut esset salus multorum.

II. Cum autem jam esset nubilus, pater erat valde sollicitus, quisnam esset eam accepturus uxorem: et multi quidem et genere et opibus præstantes de ejus conjugio cum eo sermones contulerunt. Ejus enim pulchritudo, etsi non conspecta, auditione tamen accepta, faciebat ut ejus nuptiæ magna contentione peterentur. Verumenimvero patri videbatur esse indecorum et plane illiberale, si quod ipse magno agebat studio, filiæ non notum existeret, et ejus scopo minime assentiretur. Ad eam quidem certe veniens, de matrimonio cum ea communicat, et quanto studio et quanta cura ei providere cuperet, significat. Illa autem cum non modo corde, sed ne summis quidem auribus eam rem vellet admittere, sed tanquam absonum et absurdum aliquid id ei rejecisset, et ipsum patrem irate repulit, et, Ne de ea re, dixit, mecum iterum verba feceris. Nam tu, pater deinceps non vocaberis, et efficies, ut ego mihi manus afferam. Pater autem statuens longe esse honestius persuadere, quam cogere, ratusque ejus constantiam non esse pertinaciam, nec inobedientiam, sed vehemens desiderium castitatis; et alioqui ei præbens tempus deliberandi, sperans fore ut fortasse mutaretur, et ei morem gereret, cum nihil dixisset amplius, ex turre quidem descendit protinus, veniens vero ad lavacrum, quod tunc ædificabat, totus ei vacabat: cujus urgens ædificationem, et magnam artificum adducit multitudinem: et cum, ut quamprimum effectum redderent ædificium, mandasset, et eis integram mercedem præbuisset, ipse longinquam profectus est regionem.

III. Cum diu autem esset moratus in ea peregrinatione, Dei ancilla Barbara descendit ex turre, visura quemadmodum fieret lavacrum. Deinde cum illic fuisset, et contemplata esset partem, quæ vergit ad meridiem, duas habere fenestras, quæ lucem præbent, reprehendit artifices, dicens: Cur dua-

A κατ' ἐκεῖνο καιροῦ Ἡλιοῦπολις καλουμένη ἀνδρατῶν ἐπισήμων ἔχουσα ἦν, Ἑλληνα μὲν τὴν θρησκείαν, πλούσιον δὲ κομιδῇ καὶ τῇ κατὰ κόσμον περιφανείᾳ λαμπρότατον. Οὗτος Διόσκορος μὲν ἐκαλεῖτο, μιᾶς δὲ παιδὸς πατὴρ ἐγνωρίζετο· Βαρβάρα ταύτῃ τὸ ὄνομα. Καὶ τὸ φίλτρον οἶον, ἐπεὶ καὶ ἐπ' αὐτῇ μόνῃ ἐσάλειε τὰς ἐλπίδας. Ταύτην, ὡς λίαν εὐπρόσωπον οὔσαν, καὶ τὸ κάλλος ἐξαίσιον, ἀγαθὸν περισώζειν βουλόμενος, καὶ διὰ τοῦτο μηδὲ θεατὴν εἶναι τοῖς ἔξω παραχωρῶν, πύργον δειμάμενος ὑψηλὸν, ἐν αὐτῷ δὲ οἰκίαν φιλοτεχνήσας ἐκεῖ τὴν Βαρβάραν ἔθετο κατοικεῖν ἀπρότῳ τε οὔσαν καὶ ὀφθαλμοῖς ἀνδρῶν πᾶσιν ἀψαυστον. Τὸ δὲ ἀρχείας οἰκονομίας ἔργον ἦν, ἀνωθεν σκοπούμενης τὸ μέλλον· ἐν αὐτῷ γὰρ ἡ τοῦ Παρακλήτου χάρις τῶν ἀφανῶν αὐτῆς ὀφθαλμῶν ἀφανῶς ἀψαμένη, φωτὶ τε θεογνωσίας ἐφώτισε καὶ τὸν ἀψευδῆ Θεὸν γνῶριμον αὐτῇ παραδόξως κατέστησεν. Εἶχεν οὖν τὴν παρθένον ὁ πύργος, ἐπὶ τῷ θεμελίῳ ἤδη τῆς πίστεως ὑκροδομημένην, καὶ εἰς πολλῶν γενέσθαι σωτηρίαν συντηρουμένην.

B. Ἐπεὶ δὲ γάμου ἦν ἡ ὥρα, μέρημα πολλῆ τῷ πατρὶ, τίς ὁ ληψόμενος αὐτὴν εἰς γυναῖκα. Καὶ πολλοὶ μὲν τῶν εὐγενείᾳ καὶ πλούτῳ διαφερόντων εἰς λόγους αὐτῷ περὶ συζυγίας συνῆλθον. Πᾶσι γὰρ τὸ κάλλος, εἰ καὶ μὴ θεατὸν, ἀλλ' ὁμῶς ἀκουστὸν ὄν, περιμάχητον αὐτῆς ἐποίησε τὸν γάμον. Πλὴν ἀλλὰ τῷ πατρὶ σκαιὸν ἐδόκει καὶ προφανῶς ἀνελεύθερον, εἰ μὴ καὶ τῇ θυγατρὶ πρὸς γνῶσιν εἶλοι τὸ σπουδαζόμενον, καὶ συναρουῖσα δὴ καὶ αὐτῇ τῷ σκοπῷ γένοιτο. Ἀμέλει καὶ πρὸς αὐτὴν ἀφικόμενος, κοινολογεῖται περὶ τοῦ γάμου, καὶ ὅπως ἦν αὐτῷ μελετώμενος ἀπαγγέλλει. Ἡ δὲ, μηδὲ ἀκροῖς ὡς τὸ πρᾶγμα μὴ τί γε εἰς καρδίαν πεσεῖν βουλομένη, ὅλλ' ὡς περ ἀπηχέει τι καὶ ἀτοκὸν ἀποσεισαμένη, αὐτὸν τε ἀπίστωσε μετ' ὀργῆς τὸν πατέρα, καὶ, Ἡ μὴν μὴ δεύτερον, ἔφη, περὶ τούτου λόγον μοι προσαγάγῃς· ἐπεὶ καὶ σὺ πατὴρ τὸ λοιπὸν οὐ κληθήσῃ, καμὲ ἀναιρέτιν ἐμαυτῆς γενέσθαι παρασκευάσεις. Ὁ δὲ πατὴρ, τὸ πείθειν εὐγενές μαλλον, οὐ τὸ βιάζεσθαι κρίνας, αὐτῆς τε τὴν ἐνστάσιν οὐ ῥοπήν αὐθέκαστον οὐδ' ἀπειθειαν, ἀλλὰ πόθον ἀγνείας ἰσχυρὸν ἠγγισάμενος, ἄλλως τε δὲ καὶ διασκέψεως αὐτῇ παρέχων καιρὸν, εἶπῳς μεταβαλεῖ καὶ πειθήνιος αὐτῷ γένοιτο, πλέον οὐδὲν ἐπιπῶν κάτεισι μὲν εὐθέως τοῦ πύργου, πρὸς δὲ τὸ λουτρὸν ὃ κατασκευάζων ἔτυχε νεοιστὶ γενόμενος, ὄλον ἑαυτὸν ἀπησχόλει· οὐ καὶ τὴν οἰκοδομὴν ἐπισπεύδων, πλήθος τε τεχνιτῶν ἐφίστησι, καὶ ὅπως ἂν ἐργάσαιντο τὴν οἰκοδομὴν ἐπισκῆψας, ἐντελέη τε τὸν μισθὸν αὐτοῖς παρασχόμενος, εἰς μακροτέραν αὐτὸς ἀπεδήμει χώραν.

Γ. Ἐμβραδύνοντος δὲ τὴν ἀποδημίαν, ἡ τοῦ Θεοῦ δούλη Βαρβάρα κατῆει τοῦ πύργου, τὸ λουτρὸν ὅπως γένοιτο ἐπισκεψαμένη, καὶ δυσὶ φωτιζόμενον θυρίσι τὸ πρὸς μεσημβρίαν μέρος θεασαμένη, μέμψιν ἐπῆγε τοῖς τεχνίταις, Ὅτου χάριν, λέγουσα, ταῖς δυσὶ θυρίσι μὴ καὶ τὴν τρίτην προσέθεσθε,

πλείονος οὕτω τῆς φωταυγείας μετὰ καὶ τοῦ εὐ-
 -ρεποῦς ἐγγίνεσθαι δυναμένης ; Τῶν δὲ, Ὑπὸ τὴν
 πατέρα τὴν σὸν ἐπιτάξαι, φαρμίων, ἢ Βαρβάρᾳ καὶ
 τὴν ἑτέραν αὐτοῖς ἰσχυρίζετο προσθεῖναι. Ὡς δὲ
 ὄκνον αὐτοὶ τὴν προσθήκην, τοῦ πατρὸς τὸν φόβον
 ἀπολογίαν ὡσπερ εὐπρόσωπον προβαλλόμενοι, ἢ
 μακαρία τοὺς τρεῖς ἅμα τῶν δακτύλων παραδει-
 κνῦσα, Τὰς τρεῖς, ἔφη, τὰς τρεῖς θυρίδας ὑμῖν
 κατασκευαστέον. Εἴ τι δὲ ὑπὲρ τούτου δυσχε-
 ραίνοι ἂν ὁ πατήρ, αὐτὴ τὸν λόγον ὑφέξω. Εἴκουσιν
 οἱ τεχνῖται καὶ πληροῦσι τὸ κελευσθέν. Ὡς οὖν ὁ
 τοῦ λουτροῦ ἅπας κόσμος ἐξείργαστο, πυκνότερον
 ἢ ἁγία παραβάλλουσα πρὸς τὴν θεάν, ἐπεὶ καὶ ἡ
 καρδία ταύτης τῆ τοῦ ἀγαθοῦ Πνεύματος χάριτι
 κάτοχος ἦν, πίστει τε τῆ πρὸς τὸν Χριστὸν παύρη-
 σίας ἐμπλήρηστο, πρὸς τῷ κολύμβῳ στᾶσα, καὶ εἰς
 ἀνατολὰς βλέψασα, τοῖς ἐν αὐτῷ μαρμάρῳ τὸν
 θεῖον τοῦ σταυροῦ τύπον διεχάραξε τῷ δακτύλῳ.
 καὶ ἵνα καὶ τοῖς μετέπειτα τὸ γενόμενον τοῦτο
 γνώριμον ἦ, καὶ ἡ τοῦ Χριστοῦ κηρύττηται δύνα-
 μισ, ὁ σημειωθείς δακτύλῳ τοῦ σταυροῦ τύπος,
 οἷα σιδήρῳ ἐγκολαφθεῖς, ἄχρι τῆς δεῦρο δεῖκνυται,
 τῷ μαρμάρῳ σεσημασμένῳ, οὐκ εἰς θαῦμα μόνον
 ἀπλῶς, ἀλλὰ καὶ εἰς μείζονα πίστιν ἐνάγων τοὺς
 θεωμένους. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ αὐτὸ μέχρι καὶ νῦν
 τὸ λουτρὸν διασώζεται, ἕνα παντὸς πίθους τοῖς
 φιλογρηστοῖς γινόμενον, ὅπερ εἴ τις ταῖς Ἰορδάνου
 βεῖθροις, ἢ τῆ τοῦ Σιλοᾶ πηγῆ, ἢ καὶ τῆ προβα-
 τικῆ κολυμβήθρᾳ παραβαλεῖν ἐβελήσειεν, οὐκ ἂν
 ἀμάρτοί τῆς ἀληθείας. Καὶ δι' ἐκείνου γὰρ ὁμοίως
 ἡ τοῦ Χριστοῦ δύναμις πολλὰ τῶν παραδόξων διε-
 νεργοῦσα δεικνυται. Διὰ τούτου ποτὲ τοῦ λουτροῦ ἡ
 μάρτυς παρερχομένη τὸν ὀφθαλμὸν τε τοῖς εἰδώλοις
 ἐπιθελοῦσα, ἃ τῷ πατρὶ ταύτης ἐτιμῶντο, καὶ θεοὶ
 κακῶς ἐνομιζόντο, ἀηδῶς μὲν ἤνεγκε πρὸς τὴν
 ὕψιν, βαρὺ δὲ καὶ τῆς ἀναισθήτου καταστενάξασα
 τοῦ σεβομένου ταῦτα ψυχῆς, εἶτα καὶ εἰς τὰ ἐκεί-
 νων ἐμπύει πρόσωπα, ἐπειποῦσα· Ὅμοιοι ὑμῖν
 γένοιντο οἱ προσκυνοῦντες ὑμᾶς, καὶ πάντες ὅσοι
 οὐ βοηθείας τῆς παρ' ὑμῶν ἐέονται. Οὕτως ἔφη,
 καὶ εἰς τὸν πύργον αὐθις ἀνελθοῦσα, προσευχαῖς
 ἐσχόλαζε καὶ νηστείαις, ὅλην τε ἑαυτὴν τῶν ἀγαθῶν
 ἐξήρτα τῶν οὐρανίων.

Δ'. Οὐ πολὺ τὸ ἐν μέσῳ, καὶ ὁ πατήρ ἤδη
 ταύτης ἐπανελθὼν, τὰ ἐν τῷ οἴκῳ τε πάντα περι-
 σκοπῶν, ἐπεὶ καὶ τῷ λουτρῷ τὴν ἠψιν ἐπιθεβλήκει,
 θεασάμενος πρὸς ταῖς δυοῖ θυρίσι καὶ τρίτην ἐξείρ-
 γασμένην, ἐπυνθάνετο, πῶς ἄρα τοῦτο παρὰ τὴν
 αὐτοῦ διάταξιν γένοιτο. Ὡς δὲ ἐκεῖνοι τῆ θυγατρὶ
 παρέπεμψαν τὴν καινοτομίαν, μεταστειλάμενος αὐ-
 τὴν ἀνθρώπα. Ἡ δὲ οὐχ ὅπως ἐξαρνος ἦν, ἀλλὰ καὶ
 ὅτι οὕτως ἔδει πραχθῆναι, καὶ ὡς καλῶς πέπρακται
 διατείνετο. Καὶ ὅς, πρὸς ὀργὴν εὐθύς κινηθεῖς,
 Καὶ λέγε μοι, ἔφη, τὸν τρόπον, καὶ παρὰ τί βέλτερον
 οὕτως ἔχειν. Ἡ δὲ παρ' ὁ πολὺ διαφέρειν τῶν
 δύο τὰς τρεῖς ἔλεγεν. Αἱ γὰρ τρεῖς, ἔφη, θυρίδες
 φωτίζουσι πάντα ἄνθρωπον ἐρχόμενον εἰς τὸν

A bus fenestris tertiam non adiecistis, cum sic et ma-
 jus lumen posset accipi, et id simul esset futurum
 elegantius et magis decorum? Cum ii autem dixis-
 sent, Pater tuus sic jussit: instabat Barbara, ut
 aliam adjicerent. Cum ii vero alteram vererentur
 addere, patris metum adducentes tanquam hone-
 stam excusationem, beata Barbara, Tres, simul osten-
 dens cum digitis, vobis, inquit, tres, sunt consti-
 tuendæ fenestræ. Si pater autem ægre ferat, ipsa
 reddam rationem. Cedunt artifices, et implent id
 quod eis imperatum fuerat. Postquam vero fuit
 effectum totum lavaeri ornamentum, sæpius acce-
 dens sancta ad id contemplandum, quoniam cor
 ejus possidebat divini Spiritus gratiam, et per fidem
 impletum erat fiducia in Christum, stans ad pisci-
 nam, et aspiciens ad orientem, iis, quæ erant in
 ipsa, marmoribus digito impressit figuram divinæ
 crucis: et ut posteris quoque notum esset id, quod
 factum fuerat, et Christi virtus prædicaretur, cru-
 cis figura, quæ digito erat signata, tanquam ferro
 insculpta, in hodiernum usque diem signata osten-
 ditur in marmore, non ad tactus solum admiratio-
 nem, sed etiam ad majorem fidem adducens specta-
 tores. Verum enim vero in hodiernum usque diem
 hoc quoque lavaerum conservatur, quod iis, qui
 sunt Christi amantes, curat omnem dolorem. Quod
 quidem si quis velit comparare cum fluentis Jor-
 danis, aut cum fonte Siloe, aut etiam cum piscina
 Probatica, a veritate minime aberraverit. Etenim
 per illud similiter Christi virtus ostenditur multa
 efficere admirabilia. Per hoc ergo lavaerum martyr
 aliquando transiens, cum in simulacra injecisset
 oculos, quæ ab ejus patre colebantur, et dii male
 existimabantur, eorum quidem aspectum ægre tu-
 lit, gravia autem edens suspiria propter ejus, qui
 ea colebat, animam plane nullo sensu præditam,
 deinde illorum quoque vultus conspuit, dicens: Si-
 miles vobis fiant, qui vos adorant, et omnes qui
 vestro indigent auxilio¹. Sic dixit, et cum in tur-
 rem rursus rediisset, orationibus vacabat et jeju-
 niis, et tota dependebat a bonis cœlestibus.

IV. Non multum temporis intercessit, et jam pater
 a seam reversus, et quæcunque erant domi conside-
 rans, postquam in lavaerum injecit oculos, visa ter-
 tia, quæ duabus adjecta erat, fenestra, rogavit quo-
 nam modo hoc factum fuisset præter ejus jussu.
 Cum autem illi ei exposuissent, quæ innovasset fi-
 lia, eam accersit et rogavit. Illa vero nullo modo
 negavit, sed dixit oportere sic fieri, et recte factum
 esse asseveravit. Ille vero statim motus ad iram.
 Dic mihi, inquit, quomodo et quam ratione ita sa-
 habet melius? Illa autem: Quatenus, inquit, tres
 multum differunt a duobus. Nam tres, inquit, fe-
 nestræ illuminant omnem hominem venientem in
 hunc mundum. Hoc vero dixit omnino, sanctæ Tri-

¹ Psal. cxlii, 10.

nitatis significans majestatem. Deinde Pater conturbatus novitate sermonis plane admiratus, cum eam seorsum assumpsisset, et venisset ad ipsam lavacri piscinam: Quonam modo, inquit, lumen trium fenestrarum illuminat omnem hominem? Illa autem, Attende, inquit, pater, et intelliges id quod dictum est, et simul ei ostendit signum crucis. Deinde etiam ostendens digitis: Vide, inquit, Pater, Filius, et Spiritus sanctus. Ab hac luce omnis creata natura illuminatur intelligenter. Hunc itaque verum sermonem cum malæ et ad mendacium exercitæ aures minimè tulissent, ira fuere repletæ: et pater oblitus se esse patrem, tyrannus properavit esse et parricida, et qui pendebat ab humeris, stricto ense pater aggressus est sua manu occidere Barbaram. Illa autem cum manus simul oculos et mentem in cœlum sustulisset, eum qui potest dare salutem, vocabat ad auxilium. Ille vero non neglexit ea facere, quæ consueverat: sed quomodo Theclam protomartyrem conservavit ab iis qui persequebantur, petreæ quæ occurrerat, jubens, ut disrumperetur, et eam sinu exciperet: ita hanc quoque gloriosam simili conservat miraculo. Nam cum ille carnifex (neque enim parricidam fas est vocare patrem) ense sublato procederet in filiam, petra scissa in duas partes, eam excepit divino et omnipotente nutu, et, ne a manibus cædem spirantibus caperetur, conservavit, transmittens ad loca magis montana. Sed nec sic quidem poterat intelligere qui ipsis lapidibus erat magis impatibilis, et minus sensu præditus. Adhuc enim eodem incitabatur impetu, et desiderabat accipere filiam; non ut qui esset pater, sed potius filius ejus, qui fuit homicida ab initio¹, ut dicam cum divina Scriptura; ut, cum invenerit, simul mactet et perdat².

V. Cum vero in duos incidisset pastores, rogavit an de ea scirent aliquid. Ex his autem alter quidem, qui erat animo misericors, et cui displicebat, eam quam pater persequebatur, prodere, statim negavit, et se simulavit ignorare, mendacium salutare pro veritate, quæ læderet, eligens. Cæterum hic aperte erubescat Herodes, qui non recte servabat jusjurandum, ut etiam aliquid inseram narrationi, et qui ut malam defenderet voluptatem, stabat jusjurando. Alter vero nequaquam quidem lingua, sed digito, quod est sceleratius, indicans, ostendebat viam, quæ ad ipsam ducebat. Quod factum est itaque, non tulit justitia, sed statim sceleris intulit supplicium: et cum ejus oves exsecrata esset martyr, non amplius erant oves, sed mutatæ fuerant in scarabeos qui, ad perpetua sceleris accusationem, sanctæ Barbaræ sepulcrum perpetuo circumvolant. Hæc ergo dolosi pastoris vestigia secutus amens Dioscorus, cum sanctam in monte comprehendisset, primum quidem ita ut erat ira percitus, conscindit verbe-

Α κόσμον· τοῦτο δὲ εἶπε πάντως τὴν τῆς ἁγίας Τριάδος πραδηλοῦσα μεγαλειότητα. Εἶτα πρὸς τὸ τοῦ λόγου ξενικὸν καὶ ἀσύνηθες ὁ πατήρ διαταραχθεὶς ἰδίᾳ ταύτην παραλαβὼν, καὶ πρὸς αὐτῷ τῷ κολύμβῳ τοῦ λουτροῦ γενόμενος, Πῶς, ἔφη, τὸ τῶν τριῶν θυρίδων φῶς παντὸς ἀνθρώπου φωτιστικὸν γίνεται; Ἡ δὲ, Πρόσχετος, ἔφη, Πάτερ, καὶ συνήσεις τὸ εἰρημένον. Καὶ ἅμα τὸ τοῦ σταυροῦ ὑπεδήλου σημεῖον· εἶτα καὶ τοῖς δακτύλοις ὑποδεικνύσα, Ὅρα, ἔφη, Πατήρ, Υἱὸς καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα· ὑπὸ τῷ φωτὶ τούτῳ κτίσις πᾶσα νοερῶς καταλάμπεται. Τοῦτον ἄρα τὸν ἀληθῆ λόγον ἢ φαύλη ἀκοή, καὶ πρὸς ψεῦδος γεγυμνασμένη μὴ ἐνεγκοῦσα θυμοῦ καὶ ὀργῆς ἐπληροῦτο. Καὶ ὁ πατήρ, τοῦ εἶναι πατήρ ἐκλαθόμενος, τύραννος καὶ φονεὺς ἀπῆει γενέσθαι, καὶ τὸ ξίφος ὃ παρήρτητο τῶν ὤμων διασπασάμενος, αὐτοχειρῆα τὴν Βαρβάραν ἐσπευδεν ἀνελεῖν. Ἐκεῖνη δὲ χεῖρας ἅμα καὶ ὀφθαλμοὺς καὶ διάνοιαν εἰς οὐρανὸν ἄρασα τὸν σώζειν δυνάμενον ἐκάλει πρὸς ἀρωγὴν. Καὶ ὅς οὐκ ἤμέλει τὰ συνήθη ποιῶν· ἀλλ' ὡσπερ θέκλαν τὴν πρωτομάρτυρα τῶν διωκόντων διέσωσε, πέτρα τῇ προστυχούσῃ διάρρηχθῆναι, καὶ αὐτὴν ἐγκολπώσασθαι διακελευσάμενος· οὕτω καὶ τὴν ἀσίδιμον ταύτην ὁμοίῳ καὶ ἴσῳ τῷ θαύματι διασώζει. Ὁ· γὰρ ἐκεῖνος ὁ δήμιος, οὐδὲ γὰρ ὄσιον πατέρα τὸν μαιφόνον καλεῖν, τὸ ξίφος ἄρας ἐχώρει κατὰ τῆς θυγατρὸς, πέτρα διχῆ τμηθεῖσα θείῳ καὶ παντουργῷ νεύματι ταύτην τε εἰσεδέξατο, καὶ χερσὶ φονώταις ἀληπτον διεσώτατο, τόποις παραπέμψασα τοῖς ὀρεινοτέροις. Ἀλλ' οὐκ ἦν οὐδὲ οὕτω συνεῖναι τὸν καὶ λίθων αὐτῶν ἀπαιθέστερον καὶ ἀναισθητότερον· ἔτι γὰρ εἶχετο τῆς ὀργῆς, καὶ λαβεῖν ἐπόθει τὴν θυγατέρα, οὐχ ὡς πατήρ ὢν ἐκεῖνης, ἀλλ' ὡς υἱὸς μᾶλλον τοῦ ἐξαρχῆς ἀνθρωποκτόνου, κατὰ τὴν θεῖαν φάναι φωνήν, ἵν' εὐρῶν ἅμα καὶ θύσῃ καὶ ἀπολέσῃ.

Ε'. Ποιμέσι δὲ δύο περιτυχῶν, εἴ τι καὶ ἴσασι περὶ ταύτης ἀνεπυθάνετο. Τούτων δὲ ἄτερος μὲν, γνώμης ὢν συμπαθοῦς, καὶ τὸ προδοῦναι τὴν διωκομένην οὐκ ἐπαινῶν, ἔξαρκος ἦν παραχρῆμα, καὶ τὴν ἄγνοιαν ὑπεκρίνετο, ψεῦδος, εἶπεν ἂν τις, σωτήριον ἀντὶ βλαπτούσης ἀληθείας ἐλόμενος. Πλὴν ἀλλ' αἰσχυνέσθω φανερώς ἐνταῦθα Ἡρώδης οὐ καλῶς εὐορκῶν, ἵνα τι καὶ παρενείρω τῷ διηγῆματι, καὶ ἡδονῆς ἐκ δίκης; πονηρᾶς τοῦ ὄρκου τὴν φυλακὴν ποιούμενος. Ὁ δὲ ἄλλος γλώττη μὲν οὐδαμῶς, τῷ δακτύλῳ δὲ κακουργότερον ὑποφαίνων, τὴν ὡς αὐτὴν ἀπάγουσαν ὑπεδείκνυ. Τοιγαροῦν οὐκ ἤνεγκε τὸ πραχθὲν ἢ δίκην, ἀλλὰ τιμωρίαν ἐπῆγε παραχρῆμα τοῦ κακουργήματος, καὶ τὰ αὐτοῦ θρέμματα τῆς μάρτυρος ἐπαρασαμένης, οὐκ ἔτι θρέμματα ἦν, ἀλλ' εἰς κανθάρων ὁμοιότητα μετεβλήθη, στήλη κατήγορος, ἄχρι τέλους τὸν τῆς ἁγίας τάφον περιιπτάμενα. Τούτοις οὖν τοῖς ὑποδείγμασι τοῦ δολίου Διόσκορος ἀκολουθήσας ὁ παραπλήξ, καὶ τὴν ἁγίαν ἐπ' ὄρους καταλαβὼν, πρῶτα μὲν οὕτως ὡς εἶχε θυμοῦ πληγαῖς κατακόπτει· ἔπειτα τῆς κόμης αὐτὴν

¹ Joan. viii, 44. ² Joan. x, 12.

λαβόμενος, καὶ πρὸς βίαν ἔλκων, τότε μὲν οἰκίσκῳ A
βραχεῖ κατακλείει, φύλακας ἐπιστήσας καὶ τὴν
θύραν σφραγίσιν ἀσφαλίσάμενος· εἶτα καὶ πολλῶ
τῷ τάχει πρὸς τὸν ἡγεμόνα Μαρκιανὸν ἀφικόμενος,
ὃς τὴν ἀρχὴν τότε τῶν ἐκεῖσε διεῖπεν, αὐτῷ πάντα
τὰ τοῦ πράγματος καταλέγει· καὶ τὸ κεφάλαιον
ὅτι θεοὺς μὲν τὸ θυγάτριον ἀρνηθεῖη, τὰ δὲ Χρι-
στιανῶν ἔλοιτο παρ' ἐλπίδα τιμῶν. Ταῦτά τε ἔφη,
καὶ ἀγαγὼν, χερσὶν αὐτὴν ἔκδοτον ταῖς ἐκείνου
ποιεῖ, κατὰ τῶν ἰδίων ὀρκώσας θεῶν μὴ φείσασθαι τοῦ-
τον τῆς θυγατρὸς (ὦ σπλάγγνων πατρικῶν! ὁ πατήρ),
ἀλλὰ καὶ βιαιότατα μετελθεῖν, καὶ βασάνοις ἀνα-
λῶσαι χαλεπωτάταις.

Γ'. Ὁ τοίνυν Μαρκιανὸς δικαστήριον καθίσας
εὐθύς, καὶ τὴν ἀγίαν παραστησάμενος, τὸ τε τοῦ B
ἡθους ὁμοῦ κόσμιον καὶ τὸ τῆς μορφῆς πάγκαλον
θεασάμενος, τῶν τοῦ πατρὸς ὀρκῶν ἐπιλαθόμενος,
θαυμάζειν τότε μᾶλλον ἢ κολάζειν ἔτοιμος ἦν.
Ταύτη γοῦν καὶ ῥήμασι χρηστοτέροις, ὄλκτειρον
σεαυτὴν, ἔλεγεν, ὦ Βαρβάρα, καὶ μεθ' ἡμῶν θῦσαι
τοῖς θεοῖς προθυμήθιτι· ὡς ἔγωγε κήδομαί σου
καὶ βασάνοις κάλλος τασοῦτον ὑποβαλεῖν φεῖδομαι.
Εἰ δὲ μὴ πεισθεῖης, ἀλλ' ἐμὲ χρήσασθαι σοι κα-
ταναγκάσεις τὸ λοιπὸν ὡς οὐ βούλομαι. Ἡ δὲ
μάρτυς, Ἐγὼ θυσίαν αἰνέσεως τῷ ἐμῷ, ἔφη, προσ-
άγω Θεῷ, ὃς οὐρανὸν τε καὶ γῆν ἔκτισε, καὶ τὰ
ἐν αὐτοῖς ἅπαντα. Περὶ δὲ τῶν ματαίων, φημί,
θεῶν σου προεῖρηται μὲν ἐν θεῷ Πνεύματι τῷ
αὐτῷ ὅτι· «Τὰ εἰδῶλα τῶν ἐθνῶν ἀργύριον» καὶ
χρυσίον, ἔργα χειρῶν ἀνθρώπων,» καὶ ὅτι· «Πάντες C
οἱ θεοὶ τῶν ἐθνῶν δαιμόνια.» Σύμφημι δὲ
καγῶ, καὶ τὴν πρὸς αὐτοὺς ἐλπίδα κενὴν
εἶναι καὶ ματαίαν διαβρήδην ὁμολογῶ. Ταῦτα
τῆς μάρτυρος εἰπούσης, ὁ δικαστὴς πρὸς ὀργὴν
ἐξαφθεὶς, περιδεθεῖσαν αὐτὴν κελεύει βοείοις νεύροις
ὡμοῖς ἀνηλεῶς καταξάινεσθαι. Εἶτα δριμυτέραν
αὐτῇ τὴν αἰσθησὶν ἐνθεῖναι βουλόμενος, καὶ τριχί-
νοις ὑφάσμασιν ἐπιτάττει προστρίβεσθαι τὰς
πληγὰς. Οὕτως οὖν ἀπανθρώπως αἰκίζομένης,
χαλεπαὶ τῷ σώματι καὶ ἀνήκεστοι ἀνεστομοῦντο
πηγαί, ὡς τὸ ὅλον ἔδαφος τῆς παρθένου περιεβράν-
θαι τοῖς αἵμασιν. Ἐπειτα μετὰ τὰς πληγὰς τὸ
δεσμωτήριον αὐτὴν διαδέχεται, τοῦ ἡγεμόνος πρὸς
μωρία τὴν μάρτυρα παραδῶσει.

Δ'. Ἡδὴ δὲ μεσοῦσις νυκτὸς, φῶς τε αὐτὴν φαι-
δρὸν ἀναθεὶν περιλάμπει, καὶ Χριστὸς ἐπιφαίνεται, D
θάρσος τε αὐτῇ ἐντιβεῖς καὶ τὰ ἐξ ἀνθρώπων κακὰ
μὴ δεδιέναι ὅλως ἐγκελευόμενος· Ἐγὼ γάρ εἰμι
μετὰ σοῦ, ἔφη, καὶ ὑπὸ τῆ σκιᾷ τῶν ἐμῶν πτερύ-
γων ἔση φυλαττομένη. Οὕτω τέλος εἶχον οἱ πρὸς τὴν
μάρτυρα τοῦ Χριστοῦ λόγοι, καὶ τὸ τοῦ Ἠσαΐου ἐπὶ
αὐτῇ πέρας εἶχε, ταχὺ τῶν ἰαμάτων ἀνατειλάντων
αὐτῇ, καὶ τῶν πληγῶν, ὡσπερ ἐξ ἀρχῆς μηδὲ γανο-
μένων, ἀπελαθέντων τοῦ σώματος. Χαρὰ δὲ τὴν
ἀγίαν εἶχε καὶ ἀγαλλίασις, εὐφροσύνη τε αἰώνιος
ὑπὲρ κεφαλῆς αὐτῆς, τὸ τοῦ Ἠσαΐου πάλιν εἰπεῖν.
Γυνὴ δέ τις θεοσεβὴς καὶ φοβουμένη τὸν Κύριον,
Ἰουλιανὴ ὄνομα, τῇ μάρτυρι τότε συνοῦσα, ἐπαί τῶν

ribus. Deinde eam coma apprehendens et vi trahens,
tunc quidem includit in parva domuncula, impo-
nens custodes, et osium obserans et obsignans.
Deinde etiam magna celeritate veniens ad præ-
sidem Marilianum, qui tunc illic gerebat magistra-
tum, refert ei rem omnem. Summa autem erat,
quod deos quidem negasset filia, res vero Christia-
norum elegisset præter spem honorare. Hæc dixit,
et adductam tradit in manus illius, cum eum prius
adegisset sacramento, non parsurum esse filiaë,
(o paterna viscera, pater!) sed violentissime eam
esse tractaturum, et esse gravissimis consumptu-
rum suppliciis.

VI. Martianus ergo cum sedere protinus fecisset
judicium, et sanctam curasset sistendam, tunc B
morum contemplatus honestatem, et formæ pul-
chritudinem, patris sacramenti oblitus, eam para-
tus erat magis mirari, quam castigare. Sic ergo et
verbis benignioribus: Miserere tui, dicebat, o
Barbara, promptoque et alacri animo nobiscum
diis sacrificata. Nam ego quidem tui curam gero, et
parco tormentis talem subicere pulchritudinem.
Sin autem non parueris, me deinceps coges te uti,
ut volo. Martyr autem: Ego sacrificium, inquit,
laudis Deo meo offero, qui creavit cælum et ter-
ram, et omnia quæ in eis sunt. De tuis vero, in-
quit, vanis diis prædictum quidem est a Davide
in divino Spiritu: « Simulacra gentium argentum
et aurum, opera manuum hominum ». Et:
« Omnes dii gentium dæmonia: Dominus autem
cælum fecit ». Et vero ego quoque assentior, esse
vanam, quæ est in eis, spem, et inanem aperte
confiteor. Hæc cum dixisset martyr, iudex ira
accensus, jubet eam exui, et crudelibus boum
nervis crudeliter cædi. Deinde cum vellet ei
efficere sensum acerbiorum, jubet plagas cilicio
atteri. Cum puniretur ergo tam inhumane, aperie-
bantur graves fontes corporis, adeo ut totum so-
lum irrigaretur sanguine virginis. Deinde post
verbera eam carcere excipit, dum occupatus esset
præses in deliberando, cuinam supplicio eam postea
traderet.

διάσχεψιν ἐνασχολουμένου, τίνι τὸ μετὰ ταῦτα τι-

VII. Cum autem jam esset nox media, lux ipsam
circumcirca illuminat a superis, et Christus ap-
paret, qui et ei addebat animum, et jubebat ut
nullo modo timeret mala hominum: Ego enim,
inquit, sum tecum, et servaberis sub umbra ala-
rum mearum. Nondum finem acceperant verba,
quæ fiebant martyri, et quod ab Isaia dictum est *,
in ea est consummatum. Nam cum cito ei exortæ
essent curationes, et plagæ, tanquam non fuissent
ab initio, a corpore expulsæ essent, gaudium te-
nuit sanctam et exsultatio, et lætitia æterna super
caput ejus, ut rursus dicam, quod dicit Isaias.
Mulier autem quædam pia, et timens Dominum,
nomine Juliana, tunc conversans cum martyre,

* Psal. cxxx. 4. * Psal. cxv. 5. * Isa. xxxv. 11 seq.

postquam admirabilia, quæ in ea facta sunt, est intuita, et quemadmodum continuo plagæ evanuerunt, Deo dans gloriam, et instar sororis cum martyre consentiens, seipsam præparabat ad plagas et flagella. Deinde cum præses ad secundam sedisset examinationem, adducta ad eum sancta, et viso admirabili omnibus spectaculo, quod nec levis quidem in ejus corpore laceratio, neque ullus vibex apparebat, iudex ad veritatem aperte excutiens, mittens magnæ Dei potentiae ascribere id quod factum fuerat, et prioris vitæ et erroris duci pœnitentia, ille potius omnem exiit pudorem, et diis suis impudenter eam attribuens sanationem: Vides, dixit, o Barbara, quemadmodum te dii tuentur, et tui curam gerunt, qui tuas plagas curarunt. Cui martyr Christi: Qui similiter, inquit, atque tu, cæcutiunt, et humana manu indigent ad hoc, ut perducantur ad essentiam, quemadmodum tale quid potuerunt facere? Sed si vis scire quisnam sit, qui me sanavit, est Jesus Christus filius Dei, quem fieri non potest ut contuearis, cum profundis tenebris impietatis orbatus sis oculis animæ.

VIII. His verbis præses ad majorem accensus iracundiam, et non valens se continere, jubet iis qui aderant, ferreis pectinibus latera virginis scindere, et tædis ignis membra jam lacerata urere, deinde etiam malleo percutere venerandum ejus caput. Quæ quidem cum celerrime fierent, ea videns pia Juliana, et animo ægre ferens, cum non posset opem ferre, faciebat quod poterat, et suum in eam amorem ostendebat, nihil curans eos qui aderant, nec præsidem, sed uberes lacrymas effundens ex oculis. Cum eam ergo aspexisset Martianus, et quænam esset didicisset, postquam eam quoque audivit esse Christianam, et Barbaræ misericordia motam, animo perturbari, jubet eam quoque comprehendere, et ligno suspendi, et similiter atque martyri, pectinibus ferreis latera discerpi. At variis quidem certaminibus exercita Barbara, cum acerbè laniaretur, oculis in cælum sublatis: Tu nosti, inquit, Deus, cognitor cordium, quod te desiderans, et tuas amans leges, me totam tibi obtuli, et a tua pendeo dextera. Tu ergo, Domine, ne me derelinquas, sed me per tuam suscipias misericordiam, et nos ambas confirma et corrobora, ut cursum præsentem pergamus. Sed sic quidem martyr Christi Dominum, propter quem hæc sustinebat, rogabat, ut ejus auxilio roboraretur naturæ imbecillitas. Sciebat enim cum esse veracem, qui dixerat: « Spiritus quidem promptus, caro vero infirma ».

IX. Tyrannus autem, ut qui ei se omnino opposuisset adversarium, ut animi superaret fortitudinem malorum copia, convertitur ad aliud sup-

Α εις αὐτὴν παραδόξων θεατῆς γέγονε, καὶ ὅπως ἀφανεῖς ἐκ τοῦ παραχρῆμα κατέστησαν αἱ πληγαί, δοῦσά τε δόξαν τῷ Θεῷ, καὶ ἀδελφὰ τῇ μάρτυρι συμφρονήσασα, πρὸς πληγὰς ἑαυτὴν καὶ μάστιγας παρεσκευάζεν. Εἶτα πρὸς δευτέραν καθίσας ὁ ἡγεμῶν τὴν ἐξέτασιν, καὶ τῆς ἀγίας προσαχθείσης αὐτῷ, καὶ φορικτὸν θέαμα πᾶσιν ὀφθείσης, ὅτι μὴδὲ τὸ τυχὸν σπάραγμα τῷ σώματι αὐτῆς ἐδηλοῦτο, μὴδὲ μὴδὲ μὴδὲ μὴδὲ μὴδὲ, ὁ δικαστῆς, φεῦ! φανερώς τυφλώτων πρὸς τὴν ἀλήθειαν, ὁπολιπὼν τῇ μεγάλῃ τοῦ Θεοῦ δυνάμει τὸ γεγονός ἐπιγράφειν, μετὰ μείδον τε λαβεῖν τοῦ προτέρου βίου καὶ τῆς ἀπάτης, ὁ δὲ καὶ μᾶλλον ἀπηναισχύντει, καὶ τοῖς αὐτοῦ θεοῖς τὴν ἰατρίαν ἐλογίζετο, καὶ, Ὁρᾶς, ἔλεγε, πῶς ἀντιποιοῦνται σου οἱ θεοί, Βαρβάρη, καὶ κηδόμενοι σου τὰς πληγὰς ἐθεράπευσαν; Πρὸς δὲ ἡ τοῦ Χριστοῦ μάρτυς: Οἱ ὁμοίως σοι τυφλώτοντες, ἔφη, καὶ ἀνθρωπίνης χειρὸς δεόμενοι πρὸς τὴν τοῦ εἶναι παραγωγὴν, πῶς ἄρα τοιοῦτον ἠδύναντο δρᾶν; Ἀλλ' εἰ τὸν ἐμὲ ἰασάμενον ὅστις εἶπεν βούλει μαθεῖν, Ἰησοῦς Χριστός ἐστιν ὁ Θεοῦ τοῦ ζῶντος Υἱός, ἐν σὲ καθορᾶν ἀμήχανον βαθεῖ σκοτίῳ πηρωθέντα τῆς ἀσεβείας τοῖς τῆς ψυχῆς ὀφθαλμοῖς.

Η'. Τοῖς λόγοις τούτοις ὁ ἡγεμῶν εἰς μείζονα τὸν θυμὸν ἐκκαυθεῖς, καὶ μὴδὲ κατέχειν ἑαυτὸν οἶός τε εἶναι, τοῖς παρεστῶσι διακελεύεται σιδηροῖς δυνεῖ: τὰς πλευρὰς τῆς μάρτυρος ἀποξέειν, πρὸς εἰ καὶ λαμπάσι πυρὸς τὰ ἤδη ξανθέντα τῶν μελῶν ἐπικαίειν, εἶτα καὶ σφύρα παίειν τὴν τιμίαν αὐτῆς κεφαλὴν. Ἐν δὲ καὶ ὡς τάχιστα πραττομένων, ἡ θεοσεβῆς Ἰουλιανὴ καθορῶσα, καὶ τὴν ψυχὴν ἰσχυρῶς ἀλγοῦσα, ἐπεὶ μὴ βοηθεῖν ἐδύνατο, ὅπερ ἦν αὐτῇ δυνατὸν ἐποίει, καὶ τὸ φίλτρον ὡς εἶχεν ἐδείκνυ, μὴδὲν τῶν παρόντων καὶ τοῦ ἄρχοντος ἐπιστρεφόμενη, ἀλλ' ἀστακτὶ τὸ δάκρυον τῶν ὀμμάτων προτεμένη. Ὁ Μαρκιανὸς οὖν, εἰς αὐτὴν ἀποβλέψας, καὶ ἥτις εἶπεν μαθὼν, ἐπεὶ καὶ αὐτὴν εἶναι Χριστιανὴν ἤκουσε, καὶ τῇ πρὸς τὴν Βαρβάρην συμπαθεῖα παθαίνεσθαι τὴν ψυχὴν, συλληφθῆναι καὶ ταύτην κελεύει, καὶ τῷ ξύλῳ προσαναρτᾶσθαι, καὶ τῇ μάρτυρι παραπλησίως σιδηροῖς ξυστῆσαι τὰς πλευρὰς ἀποξέεισθαι. Ἡ μὲν οὖν πολυάθλος Βαρβάρη δεινῶς ξεομένη, ὑψοῦ τὸ ὄμμα διάρασα, Σὺ γινώσκεις, ἔφη, καρδιογνώστα Θεέ, ὅτι σὲ ποθοῦσα, καὶ τοὺς σοὺς στέργουσα νόμους, ὅλην ἑμαυτὴν σοι προσήγαγον, καὶ τῆς σῆς ἀπῆρτησα δεξιᾶς. Αὐτὸς οὖν, Δέσποτα, μὴ ἐγκαταλίπης ἡμᾶς, ἀλλ' ἀντιλαβοῦ κατὰ τὸ ἐλεῖς σ. υ, καὶ τελειῶσαι τὸν παρόντα δρόμον ἀμφοτέρως ἐνίσχυσον. Ἀλλ' οὕτω μὲν ἡ τοῦ Χριστοῦ μάρτυς τὸν δι' ὃν ταῦτα ὑπέμενε Δεσπότην ἠξίου, τὴν φυσικὴν ἀσθένειαν ῥωσθῆναι τῇ παρ' αὐτοῦ βοήθῃ δεομένη: ἥδει γὰρ τίς ὁ ἀψευδῶς εἰρηκῶς ὡς: Τὸ μὲν πνεῦμα πρόθυμον, ἡ δὲ σὰρξ ἀσθενής. »

Θ'. Ὁ τυραννὸς δὲ, καθάπερ ἀντίπαλον ἑαυτὸν τοῖς ὅλοις ἀντιτιθεῖς, ἵνα ψυχῆς ἀνδρίαν ἀλγεινῶν ἡττήσῃ περιουσία, πρὸς ἐτέραν ἅμα τρέπεται τι-

† Matth. xxvi. 41.

μωρίαν, καὶ σμίλη τοὺς μασθοὺς αὐτῶν ἐκκοπῆναι κελεύει. Οἶδ' ὅτι καὶ πρὸς τὴν ἀκοὴν μόνην τοῦ πάθους ἰλιγγιάσατε. Τί οὖν ἐμελλεν αὐτὸ τὸ πάσχειν ποιεῖν, καὶ ταῦτα γυναῖκας, εἰ μὴ φίλτρον ἄμαχον τοῦ Χριστοῦ, μηδὲ πίστις ἐνεύρου τὰς ἐκείνων ψυχάς; Πλὴν ἀλλὰ καὶ τὴν τοῦ Χριστοῦ δούλην Βαρβάραν τί φάρμακον ἔσται αὐταῖς πρὸς τοσαύτην ἀδύνης ἀκμὴν ἐλάνθανεν οὐδαμῶς· διὰ ταῦτα καὶ τὴν ἐξ ὕψους πάλιν ἐκάλει βοήθειαν, «Μὴ ἀποστρέψῃς ἀφ' ἡμῶν, λέγουσα, τὸ πρόσωπόν σου, Χριστέ, καὶ τὸ πανάγιόν σου Πνεῦμα μὴ ἀντανέλης. Ἀπίδος ἡμῖν, Κύριε, τὴν ἀγαλλίασιν τοῦ σωτηρίου σου, καὶ Πνεύματι ἡγεμονικῶ στήριζον ἡμᾶς ἐν τῷ φόβῳ σου.» Ὡς δὲ καὶ πρὸς ταύτην τὴν τιμωρίαν μία καὶ ἡ αὐτὴ ἀμφοτέραις ὑπῆρχε γνώμη καὶ καρτερία, ὁ ἡγεμῶν σοφώτερόν τι, μᾶλλον κακουργότερον, ἐννοήσας, δίστασιν αὐτὸς ἀπ' ἀλλήλων· καὶ Ἰουλιανὴν μὲν τῇ εἰρκτῇ παραδοθῆναι, Βαρβάραν δὲ γυμνωθεῖσαν κελεύει διὰ πόσης θριαμβευθῆναι τῆς χώρας, καὶ προσέτι πληγαῖς μαστίζεσθαι. Ἡ μάρτυς οὖν, τῇ ἀσχήμονι ταύτῃ περιαγωγῇ θεατριζομένη, τὰ συνήθη πάλιν ἐποιεῖ, καὶ πρὸς οὐρανὸν ἀτενίσασα, Ὁ τὸν οὐρανὸν, εἶπε, περιβάλλον τοῖς νέφεσι, καὶ τὴν γῆν σπαργανῶν ὀμίχλη αὐτὸς καὶ τὴν ἐμὴν γύμνωσιν σκέπασον, βασιλεῦ, καὶ τὰ ἐμά μέλη, ἀθέατα γενέσθαι ὀφθαλμῶν ἀσεβῶν παρασκευάσον, ἵνα μὴ ἡ σὴ δούλη, Χριστέ, μυχτηρισμὸς τε καὶ χλευασμὸς γένωμαι τοῖς κύκλῳ ἡμῶν. Ἦκουσεν ἐκ ναοῦ ἁγίου αὐτοῦ ὁ ταχύς Θεὸς εἰς ἀντίληψιν, καὶ παραυτίκα ἐπιφανείς, χαρᾶς μὲν αὐτῆς πληροῖ τὴν καρδίαν, ἀόρατον δὲ στολὴν αὐτῇ περιτίθει· καὶ οὕτω τὴν πομπὴν διανύσασαν, Μαρκανῶ καὶ αὐθις παριστῶσι τῷ μιαρῶ.

Γ'. Ἐπεὶ οὖν ἔγνω ταύτην τε καὶ τὴν τὰ ἴσα φρονοῦσαν πάγκαλον Ἰουλιανὴν μήτε ἀγαθῶν ἐπαγγελίαις μήτε κακῶν ἐπινοίαις μηδὲ βραχὺ πειθομένης, τὸ πλείονα τὴν αἰσχύνην ὄφλειν ἀδυνάτοις ἐπιχειρῶν ὡς φανεράν ἀνοιαν ἐκτρεπόμενος, τὴν ἀπόφασιν ἐπάγει κατ' ἀμφοτέρων ξίφει τὰς κεφαλὰς αὐτῶν ἐκκοπῆναι κελεύσας. Παρῶν οὖν ὁ παιδοκτόνος ταύτης πατὴρ, καὶ θεατῆς ὑπάρχων τῶν πραττομένων οὐκ ἠγάπησε τοῦτο μόνον, οὐδὲ ἠρκέσθη τῷ μεγέθει τῆς συμφορᾶς, τῷ πατρικοῖς ὀφθαλμοῖς θυγατέρα ἰδεῖν, καὶ θυγατέρα οὕτω καλὴν, χερσὶ δὴμίῳ ἀναιρουμένην, ἀλλ' εἰ μὴ καὶ αὐτόχειρ ἐκείνος τῆς πληγῆς γένοιτο, ἀσθένειαν ἔκρινε τοῦτο καὶ μαλακίαν ψυχῆς, ὡσπερ τὸ μὴ καυτὸς ὀφθῆναι κακὸς αἰσχύνην εἶναι φανεράν λογιζόμενος. Διὰ ταῦτα γοῦν καὶ τῆς ἀποφάσεως ἤδη ἐξενεχθείση, παραλαμβάνει τὴν μάρτυρα, χερσὶν οἰκείαις τὴν σφαγὴν ἐργασόμενος. Ἐν τῷ ἔρει τοίνυν ἀπαγομένη, καὶ Ἰουλιανῆς ταύτῃ συνεπομένης, ἡ Βαρβάρα καὶ πρὸς τῷ τέλει οὔσα, τῆς φίλης ἐφρόντισε προσευχῆς, καὶ εἰς γόνυ κλιθεῖσα, Ἄναρχε, ἔφη, Θεέ, ὁ τὸν οὐρανὸν τεῖνας ὡσεὶ καμάραν, τὴν δὲ γῆν ἐφ' ὑδάτων ἐδράσας, ὁ νεφέλαις ὑεῖν προστάττων, ἥλιον τε φωταγωγῶν

plicium, et jubet earum ubera scalpello effodi. Scio vos ad solum perpressionis auditum caligasse. Quid ergo effecturum erat ut hoc paterentur, illeque feminae, nisi amor quo tenebantur, Christi, inquam, amor inexpugnabilis? Sed enim Christi ancillam Barbaram minime latebat, quodnam esset eis medicamentum adversus dolorem tam vehementem. Propterea rursus invocabat supernum auxilium: «Ne avertas a nobis, dicens, faciem tuam, Christe, et Spiritum sanctum tuum ne auferas a nobis. Redde nobis, Domine, exultationem tui salutaris, et Spiritu principali confirma nos in tuo timore.» Cum vero ad hoc supplicium ambulabatur esset unus animus, et una et eadem constantia ac tolerantia, praesens aliquid callidius, vel potius malignius excogitans, eas disjungit a se invicem; et Julianam quidem tradi in custodiam, Barbaram autem jubet nudam traduci per regionem, et praeterea flagris caedi. Martyr ergo tam turpiter et tam indecore circumacta, rursus faciebat ea quae consueverat, et in caelum defixis oculis: Qui caelum, aiebat, circumdas nubibus, et terram tanquam fasciis contegis caligine, ipse quoque, o rex, meam operi nuditatem, et effice ut mea membra non cernantur ab oculis infidelium; ne tua ancilla subsanner et irridear ab iis qui nos circumstant. Audivit ex templo sancto suo velox Deus ad defensionem, et statim apparens, cor quidem ejus implet gaudio: quae sub visum autem non cadebat, eam stola induit: et cum sic peregisset transvectionem, rursus eam ad scelertum adducunt Martianum.

X. Postquam ergo cognovit eam, et quae idem sentiebat, pulcherrimam Julianam, neque bonorum promissis, nec malis intectatis vel tantillum persuaderi, cavens ne majori afficeretur dedecore, ut quod esset aperte stultum ea tentare, quae fieri non possent, fert in ambas sententiam, utrique jubens caput amputari. Praesens autem filiae occisor pater, cum esset spectator eorum quae fiebant, non hoc satis habuit, neque contentus fuit tam magna calamitate, quod paternis scilicet videret oculis filiam, eamque tam pulchram, manibus perimi lictorum: sed nisi ipse sua manu ictum inferret, hoc judicabat esse imbecillitatem et animi molliitiam, perinde ac nisi ille quoque cerneretur malus, arbitraretur esse manifestum dedecus. Propterea ergo jam prolata sententia, assumit martyrem, facturus eadem propriis manibus. Cum ergo abduceretur in montem, et ipsam consequeretur Juliana, Barbara jam vitae exitum acceptura, curam gessit sibi charae orationis, et genibus flexis: Principii expers, inquit, Deus, qui caelum extendisti, tanquam fornicem, terram autem fundasti super aquas; qui nubibus jubes ut pluant, et produxisti solem, ut lucem praerberet omnibus,

* Psal. L, 13, 14.

et communiter hæc et justis et injustis, et bonis et malis simul suppeditas, tu quoque nunc me precantem exaudi, o Rex, ut qui tui nominis et meæ meminerint decertationis, ne pestilens morbus in ejus domum ingruat, neque ullum aliud ex iis quæ possunt corporibus afferre damnum et molestiam. Scis enim, Domine, nos esse carnes et sanguinem, opera intemeratarum tuarum manuum, et honorata tua imagine et similitudine. Dixit, et vox de cœlis audita est admirabiliter, ad cœlum vocans ipsam et Julianam sociam certaminis, et simul pollicens implenda ea, quæ petierat. Hanc jucundam vocem cum audisset Barbara, iter ingredi perrexit, et ducta est ad locum sui decessus.

XI. Cum eo autem pervenisset, inclinato capite, paternis manibus, paterno ense accipit consummationem, bonus fructus ex mala arbore apparens manifeste; Juliana quoque simul cum ea ibidem consummata a quodam ex iis qui illic erant militibus. In eo autem loco, ubi hæc facta sunt, impium quoque patrem divina persequitur justitia, cum nec modicum quidem hic exspectasset bonitas, propter insigne vitium, et quod nulla esset spes curationis. E monte enim revertens feritur fulmine, et vita omnino privatur, non hæc solum fluxa, sed ea etiam, quæ manet, ille vere miser et utrisque indignus. Transit autem ad præsidem quoque Martianum hujus divinitus immissi ignis impetus, plane initium et certum signum illius ignis immaterialis, qui ipsum æternum est puniturus. Valentianus vero vir quidam pius et religiosus, cum martyrum sacra sustulisset corpora, et sacris, ut oportebat, honorasset canticis, ea pie et honorifice deponit in loco, qui dicitur Gelassus, qui abest duodecim miliaribus ab Euchaitis, morborum medelam, animarum exultationem, piorum virorum amabilem delectationem. Ad gloriam Christi veri Dei nostri, quem decet honor, potentia, majestas et magnificentia, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

Ἀ πᾶσι παραστησάμενος, καὶ τὰς κοινὰς ταύτας ἀπολαύσεις δικαίοις τε καὶ ἀδίκοις, ἀγαθοῖς ἅμα καὶ πονηροῖς χορηγῶν, αὐτὸς καὶ νῦν ἐμοῦ δεομένης εἰσάκουσον, βασιλεῦ, καὶ ὅς ἂν τοῦ σου ὀνόματος καὶ τῆς ἐμῆς ἀθλήσεως τῷ οἴκῳ αὐτοῦ ἐπισκήψεις, μὴ ἄλλο τι μηδὲν τῶν λωβᾶσθαι σώματα καὶ λυπεῖν δυναμένων. Οἶδας γάρ, Κύριε, ὅτι σάρκες ἡμεῖς καὶ αἷμα, ποίημα τῶν σῶν ἀχράντων χειρῶν καὶ εἰκόνι σῆ καὶ ὁμοιώσει τετιμημένοι. Ἐφη, καὶ φωνὴ τις οὐρανόθεν παραδόξως ἠκούετο, αὐτὴν τε καὶ Ἰουλιανὴν τὴν σύναθλον ἐκκαλουμένην πρὸς οὐρανὸν καὶ τῶν αἰτηθέντων ἅμα τὴν ἐκπλήρωσιν ἐπαγγελουμένην. Ταύτης δὴ τῆς γλυκείας φωνῆς ἐνωτισθεῖσα Βαρβάρα, ὁδοῦ τε εἶχετο, καὶ πρὸς τὸν τοῦ τέλους τόπον ἐπέιγετο.

ΙΑ'. Ἐπεὶ δὲ καὶ φθάσασα ἦν, τὴν κεφαλὴν κλινατά, πατρικαῖς χερσὶ τῷ πατρικῷ ξίφει τὴν τελείωσιν δέχεται, καρπὸς ἀγαθὸς ἐκ πονηροῦ δένδρου παραδόξως ἀναφανείσα, καὶ Ἰουλιανῆς αὐτῇ πρὸς τι οὗ τῶν ἐκεῖσε στρατιωτῶν σύναμα τελειωθείσης. Ἐν ᾧ δὲ ταῦτα γέγονε καὶ τὸν ἀσεβῆ πατέρα ἡ θεία μέτεισι ὄλιχη, μηδὲ βραχὺ τῆς ἀγαθότητος ἐνταῦθα περιμεινάσης διὰ κακίας πάντως ὑπερβολὴν καὶ ἰάσεως ἀπαγόρευσιν. Ἐπανιών γὰρ ἀπὸ τοῦ ὄρους, κεραυνῷ βάλλεται, καὶ τῆς ζωῆς ὅλως ἐκβάλλεται, οὐ τῆς ρευστῆς μόνον, ἀλλὰ καὶ τῆς μενούσης, ὁ ἄθλιος ὄντως ἐκεῖνος, καὶ ἀμφοτέρων ἀνάξιος. Διέβη δὲ καὶ εἰς τὸν ἡγεμόνα Μαρκιανὸν τὸ τοῦ θεηλάτου τοῦδε πυρὸς ὄρημα, προσίμιον δῆπου καὶ σύμβολον ἀψευδὲς τοῦ ἀύλου πυρὸς ἐκείνου καὶ αἰωνίως αὐτὸν τιμωρήσοντος. Οὐαλεντίνος δὲ τις εὐσεβῆς ἀνὴρ καὶ φιλόθεος, ἀνελόμενος τὰ τῶν μαρτύρων ἱερὰ σώματα καὶ ἱεροῖς ἄσματιν ὡς ἔδει τιμήσας, ἐν χωρίῳ Γελασσὸν καλουμένῳ, δώδεκα μιλίοις Εὐχαΐτων ἀπέχοντι, σεμνῶς τε καὶ θεοφιλῶς κατατίθησι, νόσων λαμα, ψυχῶν ἀγαλλίαμα, φιλοθέων ἀνδρῶν ἐντρύφημα πολυέραστον, εἰς δόξαν Χριστοῦ τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ ἡμῶν ᾧ πρέπει τιμὴ, κράτος, μεγαλωσύνη τε καὶ μεγαλοπρέπεια νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΒΙΟΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΕΙΑ

ΚΑΙ ΜΕΡΙΚΗ ΘΑΥΜΑΤΩΝ ΔΙΗΓΗΣΙΣ ΤΟΥ ΕΝ ΘΑΥΜΑΣΙ ΠΕΡΙΩΝΥΜΟΥ

ΝΙΚΟΛΑΟΥ

ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΜΥΡΩΝ ΤΗΣ ΛΥΚΙΩΝ ΕΠΑΡΧΙΑΣ.

VITA ET CONVERSATIO

ET SINGULARIS MIRACULORUM NARRATIO MIRACULIS CLARISSIMI

NICOLAI

ARCHIEPISCOPI MYRÆ IN EPARCHIA LYCIORUM.

(Latine ap. Surium ad diem 6 Dec.; Græce ex cod. ms. Coislin. n. 147.)

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ. — Σοφόν τι χρῆμα ζωγράφων χεῖρ, καὶ δεινὴ μὲν μιμήσασθαι τὴν ἀλήθειαν, δεινὴ δὲ τῶν πραγμάτων ἐναργῆ προθεῖναι τὰ σύμβολα, σοφώτερον δὲ ἄρα λόγος, καὶ πολλῶν γραφικῆς ἐναργέστερον δεῖξαι τε ὃ βούλεται, καὶ ὀφθαλμοῖς τὸ πρᾶγμα παραβαλεῖν καὶ τοσοῦτον μᾶλλον, ὅσῳ καὶ πλέον ἐρεθίζειν οἶδε καὶ ζήλου τι κέντρον ἐνιέναι, καὶ διανιστᾶν πρὸς τὴν μίμησιν. Αὐτίκα γοῦν ὁ τῶν κατὰ Θεὸν πολιτευσαμένων βίος, τῷ λόγῳ διατυπούμενος, πολλοὺς ἂν ἐφελκύσεται καὶ διαθερμάνη πρὸς ἀρετὴν, καὶ ὅλῳ αὐτοῦς πρὸς τὸν ὅμοιον ὑποθήξει ζήλον, ὡσπερ δὴ καὶ ὁ τοῦ Θεοῦ Πατρὸς Νικολάου, καὶ τούτου γε μᾶλλον ἐπερτινός, ὅσῳ καὶ ἀκοὴν πλέον ἠδύνει καὶ ψυχὴν εὐφραίνει, καὶ πρὸς τὴν τῶν καλῶν ἐργασίαν διανιστᾶ. Τὰ ἐκείνου τοίνυν καὶ διηγητέον ἡμῖν, καὶ τῷ λόγῳ περιληπτέον εἰς δύναμιν, καὶ πάλαι μὲν ἐκδηλα τοῖς πολλοῖς ὄντα, καὶ οὐδὲ μιᾶς οὐδ' ὅλως ἱστορίας δεδόμενα, πλὴν ἄλλ' ὅσον ἀναλαβεῖν αὐτὰ καὶ εἰς μνήμην ἀνεγκεῖν σήμερον, καὶ τὰς τῶν φιλαρέτων ὑμῶν εὐφραίνει ψυχάς. « Ἐγκωμιαζομένου γάρ, » φησί, « δικαίου εὐφρανθήσονται λαοί. »

Α'. Τῷ μεγάλῳ τοιγαροῦν τούτῳ καὶ θαυμασίῳ Πατρὶ Πάταρα μὲν ἡ πατρίς, πόλις Λυκίας καὶ τῶν ἐπιφανῶν πρότερον. Πατέρες δὲ τὰ μὲν εἰς γένος τῶν εὖ γεγονότων, οὐσίαν δὲ αὐτάρκη, καὶ ὅση μὴ περιττὴ, κεκτημένοι, ἄγρευστοὶ κοσμικῆς δόξης καὶ ἀπίστου περιφανείας, καὶ τῷ παιδί κελὸς τύπος τοῦ μετρίου προσκείμενοι, περὶ μόνον σχολάζειν τὸ ἀγαθόν, καὶ τοῦτο ἐκ παντὸς τρόπου μεταδιώκειν βουλόμενοι. Οὗτοι πικρὰ τὰς διεξόδους τῶν ὑδάτων τῆς εὐσεβείας πεφυτευμένοι, ὁμοῦ τε καρπὸν ἐν καιρῷ διδοῦσι τὸν ὠραιότατον, ὁ θεῖος οὗτος Νικό-

PRÆFATIO. — Scita quædam res est manus pictoris, et quæ pulchre quidem scit imitari veritatem, et rerum signa ostendere evidentia, sed res est magis scita oratio, et pictura longe efficacior, ad id quod vult ostendendum, et rem oculis subjiciendam: quæ et magis scit incitare ad imitationem, et aliquem stimulum imitationis in animas immittere et ad paria excitare. Jam enim vita eorum qui ex Deo vitam egere, expressa oratione, multos ad virtutem attraxerit et advocaverit, et ad similem zelum omnino accenderit. Quomodo etiam vita divini Patris Nicolai et ejus potius quam alicujus alterius, quæ et aures delectat et animam afficit lætitia, et excitat animum ad honestarum rerum operationem. Sunt ergo res ejus narrandæ, et oratione comprehendendæ pro viribus, etiamsi sint jam olim quidem multis cognitæ, quæ nulla indigent historia, nisi ad eas repetendas et in memoriam revocandas, et ad vestrum virtutis amantium lætificandos animos.

I. Huic ergo magno et admirando Patri patria quidem erat Patara, Lyciæ civitas, prius insignis. Parentes autem honesto quidem loco nati: eas vero possidentes facultates quæ sufficiebant et non erant superflue: qui quidem mundanam gloriam et pompam ne gustavere quidem, et filio futuri erant pulchrum exemplar ad hoc, ut ei gratum esset nil possidere; ei soli quod bonum est vacantes, et id modis omnibus persequentes. Hi plantati secus decursus aquarum pietatis¹, simul atque dant in tempore fructum di-

¹ Psal. 1, 5.

vinum Nicolaum, mater cessat parere, sterilis ab illo tempore manens et nullos producens liberos, quo lammodo profitente natura non posse eam alium proferre. Sed cum eum primum simul et ultimum, generosum ramum mater in lucem edidisset, multiplicem spiritu cum conjuge fructum dedere virtutum cumulam, hac vere pulchra locupletati sobole, Nicolao, inquam, admirabili. Ex his natus præbuit iudicium suæ cum Baptista conjunctionis, ejus quæ ipsum peperit sterilitatem: quod ille quidem in lucem editus solvit matris uterum: hic autem contra claudit. Cum autem oporteret eum lactari ut infantem et maternis admoventi uberibus, hic quoque Deus significat qualis esset futurus Nicolaus, cum venisset ad ætatem quæ saperet. Nam tota quidem hebdomada mamilla utebatur ut infans, cum venisset autem quartus dies et Parasceve, semel in utroque eorum lac sumebat: idque vespertino tempore, sub perfecta regula educatus etiam ante pueritiam, et familiarem sibi esse abstinentiam ostendens ab initio.

II. Cum sic ergo educaretur, et bonos mores partim quidem ex illis ipsis parentibus exprimeret, partim autem ipse ex se produceret et coleret, tanquam bona aliqua et generosa terra, et jam ad idoneam pervenisset ætatem, traditus fuit grammatico. Is vero cum optimo et acutissimo ingenio plurimas disciplinas brevi tempore percepisset, civile quidem et forense genus doctrinæ respuit. Insolentes autem sodalitates declinans et consuetudines et colloquutiones cum mulieribus, et vel oculos in eas injicere sibi interdicens, curam gerebat vitæ temperantiæ: et jubens valere externas conversationes, divinis omnino vacabat ædibus, et malens in eis abjectus esse ex divini Davidis sententia¹. Postquam autem in divinarum Scripturarum et de Deo dogmatum cognitione satis elaborasset, et ornatus esset gratis innumerabilibus, accuratamque et exactam vitæ formam quæ decet sacerdotes vere observaret, quin etiam vel ante canos essent ejus mores constantes et seniles, rogabant ipsum ut fieret presbyter. Hortatu ergo ejus patrum, ab antistite qui tunc erat Myrensium, ordinatur presbyter: et Deo qui ipsum dederat, redditur, ut qui parentibus revera fuisset donum precepcionis. Hic autem Myrensium pontifex donum divini Spiritus consecutus, videns juvenis animam florentem virtutibus, prædixit gratiam quæ in eo erat abundatura, sic dicens: Eorum quidem qui tristitia afficiuntur, erit benignum solatium; pulchre autem pascet animas, et eos qui erraverint revocabit ad pascua pietatis: et apparebit servator iis qui fuerint

Α λκος ἦν, καὶ ὁμοῦ πεδεῖται τὰς ὠδῖνας ἢ μήτηρ: ἀγονος ἐξ ἐκείνου μείνασα, οἶονεὶ τῆς φύσεως ἀπαγορευούσης τὸ μὴ τοιοῦτον ἄλλον προενεγκεῖν δύνασθαι. Ἄλλὰ τοῦτον δὴ πρῶτον ἅμα καὶ τελευταῖον ἢ μήτηρ τὸν εὐγενῆ κλάδον εἰς φῶς ἐνεγκούσα, πολύχρον ὁμως σὺν τῷ συζύγῳ τῷ πνεύματι δέδωκε τὸν καρπὸν, τὸν τῶν ἀρετῶν σωρὸν, τὴν τῶν ἀγαθῶν θάλασσαν, τὸν θαυμαστὸν ἐν πᾶσι θεηλάδῃ Νικόλαον. Ἐκ τοιούτων αὐτὸς γεννηθεὶς, ὡς εἰκέναι τῷ σπέρματι τὸν καρπὸν, δεῖγμα τῆς πρὸς τὸν Βαπτιστὴν οἰκειότητος: τὴν τῆς γεννησαμένης παρέχει στειρώσειν. Καὶ γὰρ ὁ μὲν μητέρος ὠδῖνας διαλύει τεχθεὶς· οὗτος δὲ κλείει ταύτας, ὡς περὶ ὁ λόγος ὑστερον. Ἐπειδὴ δὲ καὶ θηλάζειν αὐτὸν κατὰ βρέφος ἐχρῆν, καὶ τῷ μητρῷ ππρακεῖσθαι μαζῶ, ἐπιστημαίνεται κἀνταῦθα θεὸς ὅποιος ἔσται Νικόλαος τὴν φρονοῦσαν ἡλικίαν ἀπολαμβάνων. Ὅλης μὲν γὰρ ἑβδομάδος ἕσα καὶ βρέφος τῇ θηλῇ ἐχρῆτο· ἐπειδὴ δὲ ἡ τετρὰς τῶν ἡμερῶν, ὡς δὲ καὶ ἡ Παρασκευὴ παρῆν, ἅπαξ ἐν ἑκατέρῃ τούτων μετεῖχε γάλακτος, καὶ ταῦτα κατὰ τὴν τῆς ἑσπέρας καιρὸν, ὑπὸ κανόνι τελείῳ καὶ πρὸ τῆς παιδικῆς τιθηνομένου ἡλικίας, καὶ τὸ πρὸς ἐγκράτειαν οἰκείως ἔχειν ὑποφαίνων ἐκ προοιμίῳ.

Β'. Οὕτω τοιγαροῦν ἀναγόμενος, καὶ τὰ χρηστὰ τῶν ἡθῶν τὰ μὲν αὐτῶν ἐκείνων ἀποματτόμενος τῶν πατέρων, τὰ δὲ φύων καὶ γεωργῶν αὐτὸς οἰκοθεν, ὡς περὶ τις ἀγαθὴ γῆ καὶ γενναία, ἡλικίας τε ἦδη ἤπτετο καὶ γραμματιστῇ παρεδίδοτο. Ὁ δὲ μεγέθει τε φύσεως καὶ διανοίας ὀξύτητι μικρὸν ἦν ἀκωλύτως δι' ἀέρος θείων, πλεῖστα τῶν παιδευμάτων ἐν βραχεῖ καρπώσαμενος. Τὸ μὲν οὖν δημοτικὸν τοῦτο καὶ ἀγοραῖον διέπτυσεν, ἐταιρίας δὲ ἀκύσμος φημί, καὶ ὁμιλίας ἀμαθεῖς ἐκκλίνας, καὶ τὸ γυναιξὶ δὲ συλλαλεῖν, ἢ καὶ διδόναι ὀφθαλμὸν ὄλως ἀπαγορεύσας, τῆς ἀληθοῦς ἐπεμέλετο σωφροσύνης, εἶτα καὶ ταῖς ἔξω διατριβαῖς ἅπαξ χαίρειν εἰπὼν, τοῖς θείοις ἐσχόλαζεν οἴκοις, οἶκον αὐτὸς ἑαυτὸν ἄξιον τῷ Δεσπότη κατασκευάζων. Ἐπειδὴ δὲ πρὸς τε τὴν τῶν θείων Γραφῶν γνῶσιν καὶ τῶν περὶ Θεοῦ dogμάτων ἀρκούντως διαπεπόνητο, μυρίαίς τε χάρισιν ἐκοσμεῖτο, καὶ τὴν προσήκουσαν ἱερεῦσιν ἀκρίθειαν ἀτεχνῶς ἔσωζεν, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τὸ ἦθος αὐτῷ ἐτινεάζοντι στάσιμόν τε καὶ πρεσβυτικὸν ἦν, πρεσβύτερον αὐτὸν ἡξίουσαν ψηφίζεσθαι. Ὡς περὶ γὰρ τὸ γῆρας σῶζον τὴν προσήκουσαν σωφροσύνην ἔστιν ὅτε καὶ διαβάλλομεν, οὕτω δὲ καὶ νεότητα κρείττω γενομένην τῶν οἰκείων ὁρμῶν, καὶ γήρως εὐκοσμίαν συντηρεῖν δυναμένην ἀγάμεθά τε προσηκόντως καὶ πολλῶν ἐπαίνων ἀξίαν κρίνομεν. Γνώμη τοίνυν τοῦ πρὸς πατρὸς αὐτοῦ θεοῦ ὑπὸ τοῦ τηνικαῦτα τῆς Μυρέων προέδρου χειροτονεῖται πρεσβύτερος, καὶ τῷ δεδοκῶτι Θεῷ ἀντιδίδοται, ὃ δῶρον ὄντως εὐχῆς τοῖς γεγεννηκόσιν αὐτὸν γενόμενος. Ὁ μέντοι ἀρχιερεὺς τῆς Μυρέων οὗτος θεοῦ Πνεύματος εὐμοιρεῖν ἡξιωμένος, τὴν τοῦ νέου ψυχὴν ἀρεταῖς κατάκομον καθορῶν, οὐδὲν ἐπιδοιάσας καὶ περὶ τῆς μελλούσης

¹ Psal. LXXIII, 11.

αὐτῷ πλεονάσαι χάριτος, προηγόρυσεν οὕτως εἰπὼν, **A** in periculis. Quæ quoque tempore postea ad effectum deducta sint, declarabunt ea quæ deinceps consequuntur..

Γ'. Πῶς δ' ἂν εἰς γνῶσιν ἔλθοι καλῶς ὁπόση μετὰ τὴν χειροτονίαν αὐτῷ πρὸς τὴν τῶν ἀρετῶν ἐργασίαν ἐπίδοσις ἦν; ἀγρυπνίαις τε καὶ νηστεαῖς καὶ προσευχαῖς οἷαις ἑαυτὸν ἐδεδώκει; ὥστε καθαρὰν καὶ ἀχραντὸν διασώσασθαι τὴν ἱερωσύνην, ἐξ ᾧ τὴν τῶν ἀσωμάτων διαγωγὴν ἐν σώματι θνητῷ κατορθώσιν ἐφιλονεῖται, καὶ παρὰ τοῦτο καὶ τὰ μεγάλα περὶ αὐτοῦ οἴεσθαι τοῖς πολλοῖς ἐδίδου. Ὡς δὲ καὶ ὡς πρὸς μνήμην ἔλθων ἦδη θεῖος αὐτοῦ, Νικόλαος δὲ καὶ αὐτῷ ἡ κλήσις, εἰς τοῦτο ἀρετῆς ἦκοντα τὸν νέον ἐώρα, τὴν τε τοῦ θεοῦ ναοῦ προστασίαν, ἢν πρότερον ἐπ' ὀνόματι τῆς ἁγίας Σιών ἐκεῖνος ἐδείματό τε καὶ εἰς μοναστήριον συνεστήσατο, αὐτῷ ἐγχειρίζει, καὶ συνεργοὺς τῷ νέῳ τοῦ ἐγχειρήματος, ὅσους καὶ τῆς ἀρετῆς ἦδει ποιεῖται, ὥστε καὶ συνδιαφέρειν αὐτῷ τὰς ἐκκλησιαστικὰς φροντίδας, καὶ τῶν ἱερῶν ἐπιμελέστατα προνοεῖν. Καὶ μὴν δὴ ποτε καὶ τοῦ θαυμαστοῦ τούτου Νικόλαου εἰς Παλαιστίνην ἀπάραντος, ἐφ' ᾧ τοὺς ἁγίους ἱστορησάμενος τόπους, ὥσπερ ὁ λόγος μετὰ ταῦτα δηλώσει, οὗτοι τὸν ἐκεῖνου τόπον ἐπλήρουν, καὶ τὰ τοῦ ναοῦ καὶ τὰ τῆς οἰκονομίας οὕτως ἐνήργουν, ὥσπερ ἂν εἰ ἐτύγχανε ἐκεῖνος παρών. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ὕστερον.

Δ'. Ἄρτι δὲ τῶν πατέρων αὐτοῦ τὸν βίον ἀπολιπόντων, κληρονόμος τῆς οὐσίας αὐτοῦ τῆς ἐκεῖνων καταλειφθείς, καὶ ὅσα εἰκὸς υἱὸν φιλοπάτορα ἐπὶ πατέρων ἀποδημῶν φιλοτέκνων ἐπιδείξαι διατελέσας, οὐ πρὸς τὸν κληρὸν ἀπειδεν εὐθύς, ὥσπερ ἂν τις ἄλλη πρὸς φιλοχρηματίαν ὀρώσα ψυχὴ, οὐδ' ὅπως ἂν αὐξήθει ὁ πλοῦτος αὐτῷ καὶ διαμείνοι βέων ἀεὶ, φροντίδα γοῦν τινα καὶ σμικρὰν ἔθετο. Πάλαι γὰρ κοσμικὰς ἀπαγορεύσας ἐπιθυμίας ἐσπευδεν ἀδελφὰ δεῖξαι τῷ μετὰ ταῦτα βίῳ τὰ τοῦ βίου προσέμια, σύμφωνόν τε τῇ ἀρχῇ καὶ τῷ ἐξῆς ἅπαν ἐπιθεῖναι. Ἦκουε δὲ καὶ τοῦ θεοῦ Δαυὶδ, « Πλοῦτος ἐὰν βέη, » λέγοντος, « μὴ προστίθεσθε καρδία, » καὶ τοῦ σοφοῦ Σολομῶντος, « Ἐλεημοσύνη καὶ πίστις μὴ ἐκλείπωσάν σε, καὶ μὴ ἀπόγη εὐ ποιεῖν ἐνδοξή, » καὶ διὰ τοῦτο τὰς ἑαυτοῦ χεῖρας οὐ πρὸς χρημάτων

B III. Quid oportet autem accere quanta post ejus ordinationem ad virtutum exercitationem ei accessio facta sit? vigiliisque, jejuniis et precibus quomodo se dederit? Quibus ex rebus factum est ut vitam incorporeorum in mortali corpore agere contenderet, et ideo de eo quædam magna daret conjicienda. Postquam vero ejus patruus cujus prius meminimus, nominabatur autem ipse quoque Nicolaus, vidit adolescentem, eo processisse virtutis, et tanta dignatum esse gratia, ei mandat divini templi curam, quod ille prius ædificaverat in nomine sanctæ Sion, et construxerat monasterium. Et ad juveni hac in re opem ferendam, adhibet quoscunque sciebat esse virtutis ejus socios; ut simul cum eo ferrent curas ecclesiasticas, et diligentissime rebus sacris providerent. Atque cum aliquando quidem profectus esset Hierosolyma admirandus Nicolaus, ut vivificum Christi sepulcrum et salutare lignum crucis in ea adoraret, impleverunt isti locum illius, et ea quæ ad templum ejusque dispensationem pertinebant ita administrarunt ac si ille adfuisset. Sed hæc quidem postea.

C IV. Cum autem ejus parentes jam e vita excesserant, facultatum hæres relictus, et ea perpetuo faciens quæ par est filium qui diligit parentes, non statim aspexit ad divitias, neque quemadmodum amplificaretur et ei permaneret hæreditas, vel parvam ullam curam gerebat. Nam cum jam olim omnibus mundanis renuntiasset deliciis, per eam quæ est hæc consecuta vivendi rationem contendebat ostendere vera vitæ proœmia, et principio consentiens reddere id quod deinceps accesserit. Et ideo omnia sua Deo permittens: Notam fac mihi, Domine, dicebat, viam in qua ambulem, quoniam ad te sustuli animam meam³: et doce me facere voluntatem tuam, quoniam tu es Deus meus⁴. Quoniam in te projectus sum ab utero, a ventre matris meæ Deus meus es tu⁵. Audivi autem divinum quoque David sic dicentem: Divitiæ si affluent, nolite cor apponere⁶. A sapiente quoque Salomone: « Eleemosynæ et fides ne te deficiant; » non desistebat benefacere: sed erat manus aperta egentibus, et fluvius fluens multo et quieto fluente. Verum enimvero jam par est meminisse singulorum, ut divitiæ ejus bonitatis cognoscantur accuratius.

D V. Vir quidam qui ex claro obscurus, et ex divite fuerat factus pauper, quoniam redactus erat ad summam rerum omnium inopiam, cum ipsa etiam ei defecissent necessaria, prohi dolor! quo-

Ε'. Ἄνθρωπος τις ἀδοξὸς ἐξ ἐνδοξοῦ καὶ πένης ἐκ πλουσίων γενόμενος, οἷα δὴ τὸ τοῦ βίου περιπετὲς καὶ ἀνώμαλον σχεδιάζειν οἶδεν, ἐπειδὴ τοῖς ὅλοις διαπερῶν ἦν, καὶ αὐτῶν ἦδη τῶν ἀναγκαίων ἐπι-

³ Psal. cxlii, 8. ⁴ Psal. xxi, 14. ⁵ Psal. lxi, 11. ⁶ Eccli. vii, 10.

usque progreditur egestas? statuerat filias suas (erant autem tres forma insignes) mercede ad libidinem prostituere volentibus, et ex earum quæstu se et filias alere. Eas enim matrimonio conjungere non poterat, quia propter nimiam paupertatem omnes eas dedignantur. Is ergo in his erat, et hanc improbam animo versabat cogitationem, et jam ad miserabile opus aggrediebatur. Sed tu, Domine, qui es natura bonus, et omnis boni causa, et benigne inflecteris nostris necessitatibus, efficis ut hoc veniat ad aures Nicolai: et bonum mittis nuntium et promptum opitulatorem ad eum qui jam veniebat in animæ periculum, qui simul et ejus solaretur paupertatem, et liberaret a re quæ erat gravior, paupertate. Vide autem mihi sancti cum prudentia commiserationem. Non enim sustinuit ad eum accedere, et de eo paucis disserere, neque ei ostendere manum quæ illi benefecisset, quæ solent facere qui sunt ad misericordiam pusillo et abjecto animo; sciebat enim hæc esse gravia iis qui ab opibus et gloria deciderunt ad inopiam, ut quæ eos pudore efficiant, et priorem felicitatem revocent in memoriam: sed perinde ac evangelicum præceptum contendens superare, quo jubetur ne id quod sit dexteræ fidei credatur¹: ne ipsum quidem qui afficiebatur beneficio voluit adhibere testem ejus quod fiebat: tantum aberat ut gloriam quæreret ab hominibus. Nam ipse etiam boni quid faciens, magis studebat latere, quam ii qui mala faciunt. Certe cum auri permultum simul colligasset, intempesta nocte venit ad ejus viri ædes, et cum id per quamdam injecisset fenestram, domum statim revertitur, veluti erubescens videri dare.

Ἄλλ' ὡσπερ ὑπερβαλέσθαι φιλονεικῶν καὶ τὴν εὐαγγελικὴν ἐκείνος παραγγελίαν, τὸ μὴ πιστευθῆναι τὴν ἀριστερὰν τὸ μυστήριον, οὐδὲ αὐτὸν ἠθουλήθη τὸν εὖ πάσχοντα μάρτυρα τοῦ πραττομένου παραλαβεῖν· οὕτω μακρὰν ἀπέχετο τοῦ ἡττων εἶναι φιλοδοξίας· ἐπεὶ καὶ μᾶλλον αὐτὸς ἀγαθὸν τι ποίων ἢ ἕτεροι πονηρὰ ὀρῶντες τὸ λαθεῖν ἐσπευδεν. Ἀμέλει καὶ ἀδρὸν ἀπόδεσμον εὐληφῶς χρυσοῦ, ἄωρὶ τῶν νυκτῶν ἐξείσει, καὶ πρὸς τὴν οἰκίαν τοῦ ἀνδρὸς ἐπιστάς, τὸ μὲν χρυσίον ἐκ τινος τῶν θυρίδων εἴσω καθίσει, αὐτὸς δὲ ἢ παιδῶν εἶχεν εὐθύς ἐπάνεισιν, ὡσπερ αἰσχυνόμενος ἐφθῆναι μεταδιδούς.

VI. Mane ergo cum vir ille surrexisset et aurum invenisset, et deinde vinculum solvisset, fuit obstupefactus, et se falsum esse putabat, timens ne non esset aurum id quod cernebatur. Undenam enim tale quid fuisset suspicatus, noluisse benefactorem cum habere conscium beneficii cui benefecerat? Quocirca summis id atterens digitis et curiosius intuens, ubi cognovit id vere esse aurum, letabatur, mirabatur, dubius erat animi, præ gaudio calidas effundebat lacrymas. Postquam autem multa apud se versans neminem habebat eorum quos cognoscebat cui ascriberet id quod factum fuerat, hoc Deo acceptum ferebat, et lacrymis non cessabat ei gratias agere, sui quoque in Deum peccati culpam contendebat solvere ante alia; et unam ex suis filiabus nempe primam, viro conjungit matrimo-

A λιπόντων αὐτὸν, φεῦ! μέχρι καὶ τίνων ἢ ἔνδεια βιάζεται προχωρεῖν! γνώμην ἔσχε τὰς θυγατέρας (τρεῖς δὲ ἦσαν αὐτῷ πάγκαλοι καὶ διαφερόντως ἀγαθαὶ τὴν ὄψιν) μισθοῦ πρὸς ἀκολασίαν ἐκδοῦναι τοῖς βουλομένοις, καὶ τὸ ἐντεῦθεν αὐταῖς ποριζόμενον ἑαυτοῦ τε καὶ τῶν παιδῶν ποιεῖσθαι τροφήν, ὡσπερ ἐκ βορβοῦ φασὶ βορβορολογεῖν βουλόμενος, καὶ πόρον ἑαυτῷ πορίζειν, ποίας ἄρα πενίας οὐ χαλεπώτερον; Τὸ γὰρ ἀνδράσιν αὐτὰς νομίμῳ συναρμόσαι γάμῳ ἠθούλετο μὲν, οὐκ ἠδύνατο δὲ διὰ τὸ πολὺ τῆς πενίας ὑπὸ πάντων εὐθύς ἀτιμαζόμενας, τοῦ σωμάτων ἔρωτος ἐνταῦθα πρὸς χρημάτων ἔρωτα τῶν δευτερείων ἀξιουμένου. Ὅ μὲν οὖν ἐν τούτοις ἦν, καὶ τὴν πονηρὰν ταύτην ὠδίνων ἔννοιαν· ἀλλὰ καὶ πρὸς ἔργον ἤδη ἐχώρει. Οὐδὲν γὰρ ἀνάγκης φασὶν ἰσχυρότερον. Τί δὲ σὺ, ὁ φιλόανθρωπος, ὁ ἀγαθὸς ἐν πᾶσι θεός, ὁ ταῖς ἡμῶν ἀνάγκαις φιλοανθρώπως ἐπικαμπτόμενος, τίνα μηχανὴν εὕρισκεις, καὶ τίνα δὴ θεραπείαν τοῦ ἀμάχου τούτου κακοῦ; Εἰς ὧτα πεσεῖν τὸ γινόμενον τῷ θεράποντί σου παρασκευάζεις, καὶ ἄγγελον αὐτὸν ἀγαθὸν ἀνδρὶ καὶ κατὰ σῶμα πιεζομένῳ καὶ περὶ ψυχὴν κινδυνεύοντι θαυμαστῶς ἐπιπέμπεις, ὁμοῦ τε τὴν πενίαν παραμυθούμενον, καὶ τῆς πρὸς ἀπώλειαν αὐτὸν φερούσης ἀπάγοντα. Πλὴν ὄρα μοι καὶ τοῦτο τῆς μεγάλης τοῦ ἀγίου ψυχῆς, πῶς συνάπτει φρονήσει τὸ συμπαθές. Οὐ γὰρ ὑπέμεινε τῷ ἀνδρὶ προσελθεῖν, οὐδὲ περὶ τούτου καὶ βραχὺ τι διαλεχθῆναι, οὐδὲ τὴν εὐεργετίαν αὐτῷ καὶ μόνον παραδείξαι

B φασὶν ἰσχυρότερον. Τί δὲ σὺ, ὁ φιλόανθρωπος, ὁ ἀγαθὸς ἐν πᾶσι θεός, ὁ ταῖς ἡμῶν ἀνάγκαις φιλοανθρώπως ἐπικαμπτόμενος, τίνα μηχανὴν εὕρισκεις, καὶ τίνα δὴ θεραπείαν τοῦ ἀμάχου τούτου κακοῦ; Εἰς ὧτα πεσεῖν τὸ γινόμενον τῷ θεράποντί σου παρασκευάζεις, καὶ ἄγγελον αὐτὸν ἀγαθὸν ἀνδρὶ καὶ κατὰ σῶμα πιεζομένῳ καὶ περὶ ψυχὴν κινδυνεύοντι θαυμαστῶς ἐπιπέμπεις, ὁμοῦ τε τὴν πενίαν παραμυθούμενον, καὶ τῆς πρὸς ἀπώλειαν αὐτὸν φερούσης ἀπάγοντα. Πλὴν ὄρα μοι καὶ τοῦτο τῆς μεγάλης τοῦ ἀγίου ψυχῆς, πῶς συνάπτει φρονήσει τὸ συμπαθές. Οὐ γὰρ ὑπέμεινε τῷ ἀνδρὶ προσελθεῖν, οὐδὲ περὶ τούτου καὶ βραχὺ τι διαλεχθῆναι, οὐδὲ τὴν εὐεργετίαν αὐτῷ καὶ μόνον παραδείξαι

C χεῖρα, ἃ σύνθητες μικροῦ πᾶσι ποιεῖν τοῖς μικροψύχοις τὸν ἔλεον. Ἦδει γὰρ ὅτι φορτικὰ ταῦτα τοῖς ἐκ πλοῦτου καὶ δόξης εἰς τὸ ἀπορεῖν κατενηνεγμένοις, ἐντρέποντά τε τὰς ἐκείνων ψυχὰς, καὶ εἰς μνήμην αὐθις ἐμβάλλοντα τῆς προτέρας εὐημερίας. Ἄλλ' ὡσπερ ὑπερβαλέσθαι φιλονεικῶν καὶ τὴν εὐαγγελικὴν ἐκείνος παραγγελίαν, τὸ μὴ πιστευθῆναι τὴν ἀριστερὰν τὸ μυστήριον, οὐδὲ αὐτὸν ἠθουλήθη τὸν εὖ πάσχοντα μάρτυρα τοῦ πραττομένου παραλαβεῖν· οὕτω μακρὰν ἀπέχετο τοῦ ἡττων εἶναι φιλοδοξίας· ἐπεὶ καὶ μᾶλλον αὐτὸς ἀγαθὸν τι ποίων ἢ ἕτεροι πονηρὰ ὀρῶντες τὸ λαθεῖν ἐσπευδεν. Ἀμέλει καὶ ἀδρὸν ἀπόδεσμον εὐληφῶς χρυσοῦ, ἄωρὶ τῶν νυκτῶν ἐξείσει, καὶ πρὸς τὴν οἰκίαν τοῦ ἀνδρὸς ἐπιστάς, τὸ μὲν χρυσίον ἐκ τινος τῶν θυρίδων εἴσω καθίσει, αὐτὸς δὲ ἢ παιδῶν εἶχεν εὐθύς ἐπάνεισιν, ὡσπερ αἰσχυνόμενος ἐφθῆναι μεταδιδούς.

Γ'. Ἔωθεν οὖν ὁ ἀνὴρ ἀναστάς, καὶ τὸ χρυσίον εὐθύς ἐφευρών, ἔπειτα τὸν δεσμὸν λύσας, ἐκπληκτὸς ἦν, καὶ ἑαυτὸν μᾶλλον ἐξηπατήσθαι ᾔετο, δεδιώς μὴ οὐχὶ χρυσοῦ ἢ τὸ ὀρώμενον, ἀλλ' ἀπάτης. Πόθεν γὰρ ἂν καὶ ὑπειλήφει τοιοῦτον, τὸ μὴ θελήσει τὸν εὐηργετηκότα μηδὲ συνίστορα τὸν εὖ παθόντα τῆς εὐεργεσίας παραλαβεῖν; Ὅθεν ἄκροισ ἐπιτρέβων αὐτὸ δακτύλοις, καὶ περιεργότερον ἐπαφώμενος, ἐπεὶ ἔγνω χρυσοῦ ἀληθῶς εἶναι, ἤδετο, ἐθαύμαζεν, ἠπορεῖτο, θερμὸν ὑφ' ἠδονῆς ἀπέστυχε δάκρυον, οὐκ εἶχεν ὅ τι καὶ γένοιτο. Ὡς δὲ πολλὰ στρέφων καθ' ἑαυτὸν, οὐδένα εἶχε τῶν γινωσκομένων ἢ ἐπιγράψαι τὸ γεγονός, ἐπὶ θεὸν ἀνέφερε τούτο, καὶ δάκρυα εὐχριστῶν οὐκ ἀνείει. Διὸ καὶ τοῦ πρὸς θεὸν ἀμαρτήματος τὴν αἰτίαν ἠπειγέτο πρὸ τῶν ἄλλων λύειν, καὶ μίαν τῶν θυγατέρων, ἢ πρώτη δὲ ἦν

¹ Matth. vi, 5.

αὐτῆ, πρὸς γάμον ἀνδρὶ συνάπτει, τοῦ αὐτομάτως ὡσπερ ρυέντος χρυσοῦ ἢ θεοπέμπτου, μᾶλλον εἰπεῖν, ἱκανῶς εἰς προῖκα καταβληθέντος. Ὅπερ ἐπεὶ πρὸς γνῶσιν ἤλθε τῷ θαυμασίῳ, καὶ ἔγνω κατὰ τὴν γνῶμην αὐτῷ πράξαντα τὸν ἄνδρα, τοῦτο γὰρ καὶ αὐτὸς ἔσπευδε, τὸ λύσαι διὰ τοῦ γάμου τὴν τοῦ κακοῦ πρόφασιν, εὐτρεπῆς ἦν τὰ ὅμοια καὶ πρὸς τὴν δευτέραν δρᾶσαι. Καὶ δὴ καὶ ἄλλον ἀπόδεσμον χρυσοῦ, ἰσοτάλαντον τῷ προτέρῳ, νυκτὸς ἐπιστάς, καὶ οὐδενὶ αἰσθησὶν δοῦς, αὐτῷ ἐπιπέμπει. Ὁρθρου δὲ διαναστάς ὁ ἀνὴρ καὶ τὸ χρυσίον ἐπίσης εὐρηκῶς κείμενον, καὶ ἰδὼν ὅπως ὁ Θεὸς ἀπόνως αὐτῷ ὕει τὸν πλοῦτον, βίον τε δίδωσιν, ὡσπερ ὁ λόγος, ἀληθευμένον, τῇ ὁμοίᾳ εἶχετο καὶ αὐθις ἐκπλήξει. Ταύτη τοι καὶ εἰς γῆν πεσῶν, καὶ τῷ ἐδάφει τὸ μέτωπον προσερείσας, θερμότεροις αὐτῷ τοῖς δάκρυσιν ἔβαλλε, Θεὲ, λέγων, ἀγαθὲ, Θεὲ πάντων κηδεμῶν καὶ ἀγαθοῦ παντὸς αἰτίε, οἰκονόμει τῆς ἡμῶν σωτηρίας, ὁ καὶ πρότερον διὰ τὴν ἐμὴν ἐνανθρωπήσας παράδασιν, καὶ νῦν ἅμα παισὶ τῆς ἀναγκαίας με ταύτης παγίδος τοῦ ἐχθροῦ ρυόμενος, αὐτὸς μοι τὸν τοῦ σοῦ θελήματος ὑπουργόν, τὸν σὸν μιμητὴν, τὸν ἐν ἀνθρώποις ἄγγελον, ὅς οὔτω με ἀναπλάττει πάλιν, οὔτως ἐγκαινίζει μοι τὴν εὐημερίαν, οὔτως ὀλεθρίου λύει βουλεύματος, αὐτὸς μοι τοῦτον ὅστις δευτέραν τῶν θυγατέρων ἀνδρὶ κατὰ νόμον ἐκδίδωμι, καὶ κέρδος ἐμοὶ προσφέρειν, ζημίας δυντὼς ψυχικῆς

Ζ'. Ταῦτά τε ἔλεγε, καὶ τῇ παιδὶ παραχρῆμα ἐτέλει τοὺς γάμους, μετέωρον ὡσπερ τὴν ψυχὴν ἔχων, ἐπὶ χρηστῶν τε ἐλπίδων ὀχοῦμενος, ὡς οὐδ' ἐπὶ τῆς τρίτης ἀν εἰς μακρὸν ἀπορήσοι τοῦ συνοικησοντος. Τὴν προῖκα γὰρ ἤδη καὶ διὰ χειρὸς ἔχειν ᾔφειτο, θαρβῶν, ὡς εἰκός, ἀπὸ τῶν προτέρων. Ἐνθεν τοι καὶ προσεκτικὸς ἦν, καὶ τὴν ψυχὴν ἐμπαράσκειος, μὴ καὶ λάθῃ φοιτήσας ὁ εὐεργέτης, καὶ παρασχῶν μὲν εὐφράνη, λυπήσῃ δὲ τῷ μηδὲ αὐτῷ δῆλος γενέσθαι τῷ εὐπάτχοντι, μηδὲ τοῦτο μόνον ἀντιλαβεῖν θελήσας, τὴν ὁμολογίαν τῆς χάριτος. Ὁ μὲν δὴ οὔτω πρὸς τὴν ἐκείνου ἔλευσιν διηγρύπνει· ἐφίσταται δὲ τὸ τρίτον ὁ εὐεργέτης βαθείας νυκτὸς ἀψόφῳ ποδὶ, καὶ παρὰ τῷ συνήθει τόπῳ γενόμενος ἴσον χρυσοῦ καὶ αὐθις ἀπόδεσμον διὰ τῆς αὐτῆς εἰσπέμπει θυρίδος, καὶ παραχρῆμα θεῶν ἐπανήει. Αὐτὸς δὲ ὁ τὰς εὐεργεσίας συνήθως δεχόμενος, τοῦ εἰσπεσόντος χρυσοῦ τῶν ψόφων αἰσθόμενος, καὶ τούτῳ παρεῖναι πάλιν τὸν συνήθη πλουτοδότην μὴ ἀγνοήσας, ἣ τάχους εἶχεν εὐθύς ἐδίωκε· καὶ καταλαβὼν καὶ γνοῦς ὅστις εἶη, οὐδὲ γὰρ τῶν ἀσῆμων οὔτος εἰς ἀρετὴν, οὐκ εἶχεν ἐκ περιχαρείας ὅτι καὶ γένοιτο, ἐγκρατῆς ἤδη τοῦ θηράματος ὢν, καὶ τὸν εὐεργετην ἐν χερσὶν ἔχων. Λαμβάνεται γοῦν ἡδέως τῶν ἐκείνου ποδῶν, καὶ λυτρωτὴν αὐτὸν καὶ βοηθὸν καὶ σωτήρα ψυχῶν εἰς ἔσχατον ἀπωλείας ἐρχομένων ἐκάλει. Εἰ μὴ γὰρ τοὺς σοὺς, ἔλεγεν, εἰκτιρμοὺς ὁ μέγας ἐλέει διανέστησε Κύριος, πάλαι ἂν ἀπωλώλειν, πατήρ ἄθλιος, μετὰ θυγατέρων, οἱμοὶ! τριῶν. Ἀλλὰ νῦν σέσωκεν ἡμᾶς διὰ σοῦ, καὶ τοῦ πικροῦ τῆς ἀμαρτίας ἐβρύσατο πτώματος,

Anio, pro dote ei soluto auro quod abunde fuerat suppeditatum. Quod quidem postquam venit ad notitiam Nicolai admirabilis, et hominem cognovit fecisse ex ejus animi sententia (hoc enim erat ei studio per nuptias auferre mali occasionem), paratus erat similia quoque facere in secundam filiam: atque adeo tantumdem auri pondus alligatum mittit per eandem fenestram noctu, omnibus inscientibus. Cum vero vir mane surrexisset, et aurum similiter invenisset, eodem modo rursus fuit obstupefactus, humique prostratus solum calidis irrigabat lacrymis, Deus, dicens, qui vis misericordiam, dispensator nostræ salutis, qui etiam prius propter meam homo factus es inobedientiam, et nunc me cum filiabus liberas a laqueo inimici, ipse mihi eum ostende qui tuæ deservit voluntati, qui inter homines est angelus et imitator tuæ benignitatis; quis hic est, qui nos eripuit a paupertate quæ nos premebat, et a tetrīs solvit cogitationibus. Ecce enim tua misericordia secundam filiam trado viro conjungendam matrimonio legitimo, quæ jam vitavit ne sit præda diaboli, et ne mihi quæstum afferat quovis damno, prohi dolor graviolem.

ἔστι γνώρισον. Ἴδου γὰρ τῷ ἐλέει τῷ σῷ, καὶ τὴν φυγοῦσαν ἤδη τὸ μνηστευθῆναι τῷ διαβόλῳ, πρόβενον.

VII. Hæc dixit, et secundæ filiæ statim celebravit nuptias, erecto jam animo et bona spe ductus fore ut nec in tertia quidem ei sit defuturus qui eam accipiat conjugem. Se enim jam in promptu putabat habere dotem, ex prioribus de ea quoque, ut par erat, concipiens fiduciam. Erat itaque attentus et sollicitus, et totas noctes vigilabat assidue, ne eo insciente accederet egregius ille suppeditator pecuniæ: sed si veniret eum ambabus manibus apprehenderet, et ex eo sciret quisnam esset, et undenam aurum ad eum afflueret. Atque ille quidem sic vigilabat adventum ejus præstolans. Tertio autem pedetentim accedit Dei servus Nicolaus cum esset nox profunda: cum venisset ad locum consuetum, tantumdem auri rursus alligatum immittit per eandem fenestram. Pater vero puellarum cum sensisset strepitum auri quod ceciderat, et animadvertisset adesse consuetum opum suppeditatorem, quam citissime potuit eum est persecutus: cumque eum comprehendisset, et cognovisset quisnam esset, neque enim is propter virtutem et splendorem generis erat obscurus, procidit ad ejus pedes, et illum redemptorem vocabat, et adiutorem, et servatorem animarum quæ jam ad extremum adducebantur periculum. Nisi enim, dicebat, tuas magnus ille in misericordia Dominus excitasset miserationes, jam olim perissem infelix pater cum tribus, heu mihi, filiabus. Sed nunc nobis per te dedit salutem, et ab acerbo casu peccati liberavit: et erexit mendicos e sterquilinio, et e terra surgere fecit pauperes*. Hæc

* Psal. cxii, 7.

ille quidem cum lacrymis lætitiæ et calido spiritu fidei ei dicebat, et ad beatos illos pedes adhærescebat. Ille autem postquam cognovit, se jam homini evasisse manifestum, eum facit surgere, et sacramento illius astringit animam ne apud alios proferat quæ facta fuerant toto tempore vitæ suæ, neque publicet misericordiam. Hoc est hujus viri unum, quod est et maximum, et maxime cognitum. Ejus vero quæ quotidie fiebant in egenos distributiones, et panis mendicis suppeditationem quos in fame alebat, et bonis implebat animas esurientes, ad hæc ne mediocriter quidem dicenda suffererit aliquis.

VIII. Quoniam autem etiam virtutum amabat perfectiorem et majorem apud Deum conjunctionem assequi et familiaritatem, capitur quidem amore silentii, animo vero concipit abscedere utpote quod non posset aliter assequi quod desiderabat. « Vacate enim, inquit, et cognoscite⁹. » Quamobrem statuit se longe remove, et convenienter Prophetæ habitare in solitudine¹⁰; et cum aliquando ei visum esset venire Palæstinam ut sancta loca videret, in quibus qui pro nobis passus est Dominus in mundo est versatus, cum ascendisset navem quæ tunc venerat ex Ægypto, tendit versus Palæstinam simul quidem quærens eam quam desiderabat solitudinem, et proficiscens ad visenda loca sancta. Sed de his quidem dicere differamus. Paululum autem immoremur in navigatione. Atque navigabat quidem recta in Ægyptum. Cum autem nihil futurorum a nautis prævideretur, is tempestatem maximam et savos ventorum impetus eis prænuntiat. Dicebat enim se vidisse malignum navem ascendentem, velique et clavi rudentes gladio dissecantem, et totam navem retinentem et circumagentem, et volentem eam cum viris ipsis submergere. Sic inquit, et statim veluti signo dato, vehemens quædam procella spirans e nubibus, pelagus tollit in fluctus maximos, et qui cum eo navigabant, non minus fluctuabant animis, et prope magnam stantes Nicolaium, Deum quidem precabantur, ipsum vero rogabant ut opem ferret in gravissimum adductis periculum, et nullam sperantibus mali solutionem, ex eo quod ipse prædixisset, sperantes eum posse etiam opem ferre. Ille autem eos jussit bono esse animo, et pollicitus est brevi futuram a malo liberationem. Omnia certe quæ eis molesta erant cito sunt ablata: mareque evasit placidum, et in perfectam mutatum est tranquillitatem: et ipsi oblitii lamentationum, ad lætitiæ animi sunt conversi, Deo et ejus famulo agentes gratias, et dupliciter eum admirantes, et quod prædixisset tristitia, et quod removisset.

τελευθὲν Θεῷ μὲν καὶ τῷ αὐτοῦ θερμῶν τὴν χάριν διωμολόγουν. Διπλῆ δὲ τοῦτον θαυμάζοντες, ἤσαν, τῷ τε προειπεῖν ἅμα τὴν τῶν σκυθρωπῶν ἐφοδὸν, καὶ τῷ λῦσαι ῥαδίως τὰ σκυθρωπά.

A ἤγειρέ τε ἀπὸ κοπρίας πτωχοῦς, καὶ ἀπὸ γῆς ἀνέστησε πένητας. Ταῦτα ἐκεῖνος σὺν δάκρυσιν εὐφροσύνης καὶ θερμῶ πίστεως πνεύματι ἔφασκε πρὸς αὐτὸν, καὶ πολὺς ἦν, τοῖς μακαρίοις ἐκεῖνου ποσὶ προσκείμενος. Ὁ δὲ, ἐπειδὴ ἔγνω φανερός ἤδη τῷ ἀνθρώπῳ γενόμενος, διανίστησί τε καὶ ὄρκους αὐτοῦ τὴν ψυχὴν μεγίστοις καταλαμβάνει, μὴ ἂν πρὸς ἑτέρους παρ' ὅλον αὐτοῦ τὸν βίον ἐξενεγκεῖν τὰ γεγενημένα, μηδὲ δημοσιεῦσαι τὸν ἔλεον. "Ἐν μὲν δὲ τοῦ ἀνδρός τοῦτο, καὶ οὕτω μέγιστόν τε καὶ γνωριμώτατον ἔσται καθ' ἕκαστον πρὸς τοὺς ἐν χρεῖα διανομὰς καὶ τὸ χορτάζειν πτωχοῦς ἐν ἄρτῳ, καὶ διατρέφειν αὐτοὺς ἐν λιμῷ καὶ ψυχᾷ πεινώσας ἀγαθῶν ἐμπιπλᾶν, ἀλλὰ ταῦτά γε οὐδὲ μετρίως ἂν τις εἰπεῖν ἐξαρχέσαι.

B **H**. Ἐπειδὴ δὲ καὶ τελεωτέρας ἀρετῆς ἦρα, καὶ μείζονος ἀπολαῦσαι τῆς παρὰ Θεῷ οικειώσεως, λαμβάνει μὲν αὐτὸν ἡσυχίας ἔρωσ, ὠδίνει δὲ τὴν ἀποδημίαν οὕτω θερμῶς, ὥς μὴ ὂν ἄλλως αὐτῷ τοῦ ποθουμένου τεύξεσθαι. « Σχολάσατε γὰρ, » φησὶ, « καὶ γινώτε. » Διὸ καὶ μακρὰν ποιεῖν ἑαυτὸν ἔγνω, καὶ κατὰ τὸν Προφήτην εἰς ἔρημον αὐλισθῆναι. Ἐρημία μὲν γὰρ μῆτηρ ἡσυχίας, ἡσυχία δὲ θείων ἐννοῶν καὶ θεωρίας, οικειότατα Θεῷ συναπτούσης. Καὶ ποτε δόξαν αὐτῷ τὴν Παλαιστίνην ἰδεῖν, ὥστε τοῖς ἁγίοις ἐντυχεῖν τόποις, ἐν οἷς ὁ ὑπὲρ ἡμῶν παθὼν Κύριος τὰς ἐν κόσμῳ διατριβὰς ἐποιεῖτο, πλοῖου ἐπιβάς ἐξ Αἰγύπτου νῦν ἀναχθέντος ἐκεῖσε καταίρει, ὁμοῦ μὲν τὴν φίλην διψῶν ἐρημίαν, ὁμοῦ δὲ καὶ εἰς Θεῶν, ὡς ἤδη ἔφημεν, τῶν ἁγίων τόπων φερόμενος. Ἄλλ' ὁ μὲν περὶ τοῦτου λόγος ἀναμεινάτω ἡμεῖς δὲ τῷ πλῶ βραχὺ τι προσδιατρέψομεν. Ἐπλεῖ μὲν οὖν εὐθὺς τῆς Αἰγύπτου. Τῷ δὲ ναύταις οὐδὲν τοῦ μέλλοντος προγνωσθὲν, τρικυμίαν οὗτος αὐτοῖς καὶ πνευμάτων ἀγριωτέρων ἐμβολὰς προγγέλλει. Αὐτὸν γὰρ ἔφη τὸν πονηρὸν ἰδεῖν ἐπιβάσαντα μὲν τῆς νεῶς, τὰ δὲ τοῦ ἵστοῦ καὶ τὰ τῶν πηδαλίων ἅμα καλῶδία μαχαίρᾳ διατεμόντα, ὅλην τε περισχόντα τὴν ναῦν καὶ περιδιδήσαντα, καὶ τῷ βυθῷ πειρώμενον αὐτανδρον κθεῖναι. Οὕτως ἔφη, καὶ παραχρῆμα ὡσπερ ἐκ τινος ἀπόπτου συνθήματος σφοδρὰ τις λαίλαψ, τῶν νεφῶν διαπνεύσασα, εἰς κλύδωνα μέγιστον τὸ πέλαγος αἶρει, αὐτοὶ τὲ οἱ συμπλέοντες οὐδὲν ἤττον ἐκυμαίνοντο τὰς ψυχὰς, καὶ παρὰ τῷ μεγάλῳ στάντες, ἤχοντο μὲν τῷ Θεῷ, ἐδέοντο δὲ αὐτοῦ, ἐπαμῶναι πικρῶς κινδυνεύουσαι, καὶ μηδεμίαν ἐλπίζουσι τοῦ κακοῦ λύσιν, ὡσπερ ἀπὸ τοῦ προειπεῖν αὐτὸν καὶ τὸ δύνασθαι βοηθεῖν ἐλπίσαντες. Ὁ δὲ θαρρῆεῖν τε ἐκέλευε καὶ ταχεῖαν αὐτοῖς ἐσεσθαι τὴν ἀπαλλαγὴν τοῦ κακοῦ προσφώνει ἰδὼ καὶ συνωδὰ τοῖς ῥηθείσι τὰ πράγματα ἠκολούθει, καὶ τὰ λυπούντα πάντα ὀξέως ἐλύετο. "Ἡ τε γὰρ θάλασσα ἡμεροῦτο, καὶ εἰς γαλήνην ἀκριθῆ μετεβάλλετο, καὶ αὐτοὶ τῶν θρήνων εὐθὺς ἐκλαθόμενοι, πρὸς εὐθυμίαν ἐτρέποντο. Ἐκτελευθὲν Θεῷ μὲν καὶ τῷ αὐτοῦ θερμῶν τὴν χάριν διωμολόγουν. Διπλῆ δὲ τοῦτον θαυμάζοντες, ἤσαν, τῷ τε προειπεῖν ἅμα τὴν τῶν σκυθρωπῶν ἐφοδὸν, καὶ τῷ λῦσαι ῥαδίως τὰ σκυθρωπά.

⁹ Psal. XLV, 11. ¹⁰ Psal. LIV, 8.

Θ'. Ἀλλὰ τούτων οὕτως ἐχόντων τῶν ναυτῶν εἶς (πάλιν γὰρ ὁ βάσκανος τὰ χρηστὰ ταῦτα πληγὰς ἑαυτοῦ λογιζόμενος, ἀντιλυπεῖν ἐπειράτο), ἐπὶ τὸ ἀκρότατον τῆς μέσης ἀνελθὼν κεραίας, ἐφ' ᾧ τῶν τῆς νεῶς ὀπλων εὐ διαθεῖναι, ὡς ἤδη κατελθεῖν ἐμελλεν, ὀλισθήσας, ἐπὶ μέσῃ τῇ ναῦν καταπίπτει, καὶ ἄπνους ἔκειτο, καὶ νεκρὸς ἀντικρὺς ἦν. Ὁ δὲ τὴν ταχίστην ἐπικουρεῖν εἰωθῶς προσευχῇ τοῦτον ῥᾶτον ἢ τὸν ὑπνοῦντα διανιστᾷ, καὶ ζῶντα πάλιν αὐτὸν τοῖς πλωτῆρσιν ἀποκαθιστᾷ. Ἐπειτα ἰστία πάντα πετάσαντες, καὶ δι' αὔρας λεπτῆς καὶ ἡδέϊας τὸ ἐξῆς τοῦ πλοῦ διανύσαντες, ὡς ἤδη τῇ γῆ προσέσχον, πολλὰ τῶν παραδόξων εὐθὺς ἐτελείτο, καὶ θαυμασιῶν τις ἀνεκέχυτο θάλασσα. Εἰ γὰρ συνελόντα με δεῖ φάναι, οὐδεὶς ἦν ὁ ὑπὸ τοῦ πάθους ἢ νοσήματος πιεζόμενος, ἢ λύπη τινὶ βαρυνόμενος, ὃς ἐπὶ Νικολάῳ προσέλθοι, μὴ εὐθὺς ἰᾶτο, καὶ τὸ λυποῦν ἀπεβάλλετο. Οὕτως οὖν οὐ ῥαδίως μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀμίσθου τῆς ἰάσεως γινομένης, πότους μὲν εἶναι τοὺς ἰωμένους, πόσῃν δὲ πρὸς Θεὸν γίνεσθαι τὴν εὐχαριστίαν, καὶ πόσῃν ἄρα τῶν δοξολογούντων ἀθροίζεσθαι τὴν πανήγυριν, δίδωσιν ὁ λόγος ἅμα σκοπεῖν. Τὸ γὰρ ἕκαστα τούτων διδόναι γραφῇ παρέμοιον εἶ τι; καὶ θαλάττης ψάμμον καὶ ἀστέρων πλήθος ἀριθμεῖν βούλοιο.

Ι'. Εκείθεν ἀπάρας πρὸς τὸν τοῦ Χριστοῦ τάφον, καὶ παρὰ τὸν σεβάσμιον αὐθις Γολγοθᾶν ἔρχεται, οὗ γε καὶ ὁ σωτήριος ὑπὲρ ἡμῶν ἐπάγη σταυρός. Ἐπειτα καὶ τῷ τοῦ θεοῦ σταυροῦ ξύλων νυκτὸς προσεῖσι, καὶ προσιόντι αὐτόματοι αἱ τοῦ ἱεροῦ διανοίγονται πύλαι, θερμὴν δὲ τὴν προσευχὴν καὶ συχνὴν ἔκειρε προσενεγκῶν τὴν προσκύνῃσιν, ἀφθολωτέραν καρποῦται τοῦ ἀγαθοῦ Πνεύματος τὴν ἐνέργειαν. Ἐπεὶ δὲ ἰκανῶς εἶχε τῆς ἐν Παλαιστίνῃ διατριβῆς, διαποντίῳ πρὸς τὴν ἐνεγκοῦσαν αὐθις χρῆται τῇ ἐπανόδῳ, ὅπως αὐτῷ θείας τοῦτο ἐντειλαμένη, ὥστε μὴ ἐπὶ πλέον στέρεσθαι τῆς γλυκείας ἐκείνου φωνῆς τὰ αὐτοῦ πρόβατα. Ἐνταῦθα καὶ τοῦ πλοίου ἐπιθάντι τῷ θαυμασίῳ ἢ τε τῶν πλωτῆρων ἐλέγχεται κακουργία, καὶ ἡ τοῦ θεοῦ Πνεύματος ἐν αὐτῷ θαυματουργεῖται δύναμις. Ὁ μὲν γὰρ πρὸς τὴν πατρίδα πλεῖν ἐμελλε, καὶ τοῦτο πρότερον τοῖς οὐ καλοῖς ναύταις συνθέμενος, αὐτῷ δὴ τῆς νεῶς ἐπέθη· οἱ δ' ἐπειδὴ ἀνείλοντο τὰς ἀγκύρας, οἴκου ἐμέμνηντο. Τοῦ λιμένος οὖν ἐξορμήσαντες, καὶ τὴν ὄθονην ἅμα διαπετάσαντες, τοῦ πνεύματος αὐτοῖς ἐπιφόρου πνέοντος, πρὸς τὴν οἰκίαν ἀπέπλεον. Ἡμέλει δὲ οὐδαμῶς ἢ δίκῃ, ἀλλὰ παρὰ πόδας αὐτοῖς ἐπήει, τὴν κακουργίαν κολάζουσα, καὶ βλαίνοντι καταίγῃς εὐθὺς ἀντιπνεύσασα, τοὺς οἰακὰς τε διέστρεψε, καὶ τὰ πηδάλια παρήνεγκε, καὶ αὐτοῖς μὲν ἐν βραχεῖ κίνδυνον ἤπειλει, τὸν δὲ τοῖς τῆς πατρίδος ἀπεδίδου λιμέσι. Τί οὖν ἢ συμπαθῆς ἐκείνη καὶ μεγαλόφρων ψυχὴ; Οὐδὲ πικρίας οὐδὲ λόγου τινὸς στύφοντος εἰδείθη πρὸς αὐτούς· ἀλλ' ὁμοῦ τε μεταμελομένους εἶδε, καὶ αὐτὸς τῆς οἰκαίας ἡττηθῆ χρηστότητος, καὶ πάλιν αὐτοὺς δι-

PATROL. GR. CXVI.

IX. Sed cum hæc ita se haberent, quidam ex nautis cum in summum mediæ antennæ ascendisset, ut navis armamentorum recte aliquid componeret, cum jam illinc esset descensurus, ex alto lapsus cadit in mediam navem : et ille quidem jacebat nihil spirans et videbatur mortuus. Ille vero ad opem ferendam etiam antequam vocaretur paratissimus, oratione eum facilius quam si somno delineretur excitat : et vivum rursus nautis reddidit. Deinde cum vela omnia expandissent, et aura leni et suavi confecissent sequentem deinceps navigationem, cum jam terræ appulissent, multas Dominus per Nicolaum fecit curationes. Nam et cæci statim charam lucem aspiciebant : et alii qui laborabant, liberabantur ab iis quæ habebant malis. Et ut semel dicam, nullus erat qui ab ullo detinebatur morbo aut ægitudine, aut ulla etiam opprimebatur molestia, qui si ad Nicolaum accessisset, non statim curaretur, et levaretur eo quod illi afferebat molestiam. Cum sic ergo non solum facilis, sed etiam gratuita facta sit curatio, qui fuerit curatorum numerus, quam fervidæ gratiarum actiones, qui ardor gloriam divinam celebrantium, difficile non est judicare. Qui enim horum singula litteris mandare præsumpserit, maris arenam, stellarum numerum recensere voluerit.

X. Cum illinc autem profectus esset, ad Christi sepulcrum rursus etiam venit ad venerandum Golgotha, ubi etiam pro nobis fixa est crux salutaris. Deinde etiam noctu accedit divinum signum crucis. Et ei quidem sua sponte aperiuntur sacrosancti loci portæ. Cum ferventes autem preces et multam obtulisset illic adorationem, consequitur etiam majorem boni spiritus operationem. Postquam vero satis versatus fuit in Palæstina, rursus per mare revertitur in patriam, cum hoc divina ei jussisset visio, ne suavi illius voce ejus oves amplius privarentur. Hic cum navem ascendisset ille admirabilis, et nautarum arguitur improbitas et divini spiritus virtus in eo habetur in admiratione. Nam ille quidem erat navigaturus in patriam : et cum hoc prius pactus esset cum bonis illis nautis, ita navem ascendit. Illi vero postquam sustulissent anchoras domum versus tendebant. Cum e portu ergo egressi essent, et velum extendissent, secundo velo utentes, navigabant in patriam suam. Nequaquam autem hoc contemptui habuit justitia : sed e vestigio eos est persecuta, et violenta quædam repente exorta tempestas, clavum avulsit, et detraxit gubernacula, et ipsis quidem ultimum minabatur periculum : illum autem appellit in portum patriæ. Quid ergo ille magnus et misericors animus? Ne acerba quidem in eos usus est oratione. Sed cum primum eos vidit mutatos et acerba motos pœnitentia, a propria quoque victus est bonitate : et secunda navigatione eos rursus remisit in patriam. Ipse vero sanctæ Sion jam redditus monasterio, quod ab ejus patre

olim pulchre fuerat ædificatum, ut jam ante declaravit oratio, jucunde ab eis est usus, et omnes qui in ipso erant replevit voluptate, eosque excepit liberali et munifica gratia. Sapienter autem res ejus superna dispensabat Providentia, et magnam hanc lucem erat magno impositura candelabro, et ideo eum rursus deduxit ad civitatem, divinum mel virtutis diligenter operantem.

διγλώσων ὁ λόγος ἔρχεται. Ἐπεὶ γὰρ σαφῶς ἄνωθεν ἡ φῶς ἐπὶ μεγάλην ἔμελλε θήσεσθαι τὴν λυχνίαν, πάλιν αὐτὸν ἐπὶ τὴν πόλιν κατήγε, φιλοπόνως τὸ θεῖον μέλι τῆς ἀρετῆς ἐργαζόμενον.

XI. Cum sic autem vitam ageret ut humanos omnes lateret oculos, se magis aperiebat et ostendebat esse maximi faciendum. Non enim celabat virtus operarium : non magis quam si lux eos qui per illum ambulant. Quin etiam fructus laborum illius cito arborem indicabat. Sed Deus quoque qui noverat occulta cordis illius, non sustinens cultorem suum amplius latere, virum reddit manifestum. Quemadmodum autem hoc factum sit attendenda est narratio. Cum illo tempore Myrensiū antistes et sedem et vitam simul reliquisset, et iter ad Deum esset ingressus, divina subiit æmulatio subjectos ei episcopos et e clero eximios, ut vir dignus in sede reponeretur, et cum essent aliquando omnes congregati in ecclesia, consuluit quidam ex eis, Dei et sapientiæ illius dispensationi hanc rem precibus committere. Hoc cum omne, tanquam unusquisque suam elegisset sententiam, Deus qui facit voluntatem timentium eum, et exaudit preces illorum, uni eorum revelat eum qui erat præfuturus ecclesiæ, et ad eum aliquando divina apparens visio, visa est ei jubere, ut veniens ad templi aditum illic staret et dicere : Qui primus ad templum venerit, is est qui meo movetur spiritu, et eum accipientes, est autem ei nomen Nicolaus, eum create episcopum : hoc enim est ei prædestinatum.

ματι. Νικόλαος ὄνομα τῷ ἀνδρὶ ᾧ καὶ τὴν ἐπισκοπὴν καὶ τὴν ἐπισκοπὴν καὶ τὴν τῆς Ἐκκλησίας προστασίαν ἐγχειρίσθειον. Τοῦτο γὰρ αὐτῷ καὶ προώρισται.

XII. Cum hoc vir ille divinus accepisset mysterium, hæc synodo et clero communicat, et omnibus diligentius vacantibus orationi, is cui ille magnus fuerat revelatus, venit in eum locum ad quem fuerat jussus. Jam autem circa matutinum divino spiritu motus magnus ille Nicolaus : venit in ecclesiam. Cum vero fuisset in vestibulo : eum accipiens is qui illa fuerat dignatus visione, Quomodo vocaris, o fili, diligenter rogavit. Ille autem comiter et simpliciter : Nicolaus peccator, inquit, Domine, servus tuæ sanctitatis. Ille vero vir divinus postquam hæc moderata et humilia audivit Magni verba, partim quidem ex nomine Nicolai quod ei prædixerat visio quæ apparuerat, partim autem ex summa modestia (non ignorabat enim, «Super quem Deus respicit nisi supra mitem et quietum¹¹») cognoscens illum hunc esse quem Deus significabat,

εὐπλοίας εἰς τὴν οἰκίαν ἀπέπεμπεν. Αὐτὸς μέντοι πρὸς τὴν τῆς ἀγίας Σιών ἱερὰν μονήν, ἣν ὑπὸ τοῦ θεοῦ αὐτοῦ ἤδη παγκάλως ὑποδομηθεῖσθαι ὁ λόγος ἐδήλωσεν, ἀναστρέψας, ἀσπάσιός τε αὐτοῖς ὤφθη, καὶ ἡδονῆς οἶας τοὺς ἐν αὐτῇ πάντας ἐπλήρου. Οἷδ' ὅτι πόθος ὑμᾶς κατέχει θερμὸς, καὶ διψᾶτε μαθεῖν, πῶς τε ἐπέβη τοῦ θρόνου, καὶ πῶς τὰ μετὰ τὴν προεδρίαν αὐτῷ δίδυσται. Ταῦτα γοῦν καὶ Πρόνοια τὰ κατ' αὐτὸν διετίθει, καὶ τὸ μέγα τοῦτο αὐτὸν ἐπὶ τὴν πόλιν κατήγε, φιλοπόνως τὸ θεῖον

Β ΙΑ'. Οὕτω δὲ μετιῶν ὥστε πάντων διαφεύγειν τοὺς ὀφθαλμοὺς, πλέον ἑαυτὸν δῆλον ἐποίει καὶ τοῦ παντὸς ἀξίον. Οὐ γὰρ ἔκρυπτε τὸν ἐργάτην ἢ ἀρετῆ, οὐχ ἦττον ἢ τὸ φῶς τοὺς ὑπ' ἐκείνῳ πορευομένους · καὶ οἱ τῶν αὐτοῦ δὲ πόνων καρποὶ ταχὺ τοῦ δένδρου τὸ εὐγενὲς κατεμήνυον. Ἀλλὰ καὶ ὀφθαλμοὶ Θεοῦ τῶν ἀφανῶν ὄντες ἐπόπται, ἤκιστα καὶ ἐτι λανθάνειν αὐτὸν ἠνεύχοντο. Ἀμέλει καὶ δῆλος γίνεται καὶ ὁ Πατὴρ ὁ βλέπων ἐν τῷ κρυπτῷ, ἀποδιδού, ἐκείνῳ κατὰ τὸ φανερὸν δείκνυται, καὶ ὅπως, προσεκτέον τῷ διηγήματι. Ἄρτι τοῦ κατ' ἐκείνο καιροῦ τῆς Μυρέων προέδρου τὸν θρόνον ἄμφω καὶ τὸν βίον ἀπολιπόντος, ζήλος· εἰσῆλθε θείας τοὺς τε ὑπ' αὐτὸν ἐπισκόπους καὶ τοὺς λογάδας τοῦ κλήρου τὸν ἀξιὸν ἀποδοῦναι τῷ θρόνῳ · καὶ δὴ ποτε πάντων ἐκκλησιασασμένων, συνεβούλευέ τις αὐτῶν, Θεοῦ δὲ τοῦτο καὶ τῆς ἐκείνου σοφίας οἰκονομία, εὐχῇ τὰ τοῦ πράγματος ἐπιτρέψαι, καὶ τὴν ἐκείνου χειροτονίαν τῇ ἄνωθεν ἐγχειρίσει ψήφῳ. Οὕτως οὖν αὐτῶν τῇ εὐχῇ χρωμένων, ἤρесе γὰρ ὁ λόγος, ὁ τὸ θέλημα τῶν φοβουμένων αὐτὸν ποιῶν Κύριος, ἐνὶ τούτων τὸν προστησόμενον τῆς Ἐκκλησίας ποιεῖ γνῶριμον. Ποιεῖ δὲ οὕτως · Εὐχομένῳ τῷ ἀνδρὶ τῷδε θεία τις ἐπιστάσα ὄψις, ἐπιτάττειν ἐδόκει παρὰ τὰς τοῦ ναοῦ εἰσόδους ἐλθόντι στήναι, καὶ, Ὅσπερ ἂν, φάναι, Πρῶτος τὸν ναὸν εἰσελθοῖ, τοῦτον εἶναι τὸν τῷ ἐμῷ κινούμενον Πνεύματι

Β ΙΒ'. Οὕτως ὁ θεῖος ἐκείνος ἀνὴρ μυηθεὶς, οὐκ ἀπόρρητα παρ' ἑαυτῷ κατέχει τὰ μυηθέντα, ἀλλὰ καὶ τῇ συνόδῳ ταῦτα καὶ τῷ κλήρῳ δῆλα ποιεῖ. Καὶ δὴ φιλοπονώτερον πάντων τῆς εὐχῆς ἐχομένων, ὁ τὸν μέγαν ἐκκαλυφθεὶς, ἐνθα δὴ καὶ ἡ φανεῖα ὄψις ἐκέλευεν, ἀφικνεῖται. Ἦδη δὲ περὶ τὸν ὄρθρον Πνεύματι θεῖῳ κινήθει ὁ μέγας Νικόλαος, εἰς τὴν ἐκκλησίαν καὶ αὐτὸς ἀπήντα. Ἐπεὶ δὲ ἐν τῷ προναῷ γένοιτο, ἐντυχῶν αὐτῷ ὁ τῆς θείας ὄψεως ἐκείνης ἡξιωμένος · Πῶς ἄρα, ὦ τέκνον, καλῇ ; εὐθύς ἤρετο. Ὁ δὲ πρῶτος οὕτω καὶ ἀφελῶς · Νικόλαος ἁμαρτωλὸς, δέσποτα, ἔφη, τῆς ἀγιότητος δούλο, τῆς σῆς. Ὡς οὖν ὁ θεῖος ἐκείνος ἀνὴρ τὰ μέτρια ταῦτα καὶ ταπεινά πρὸς τοῦ μεγάλου ἀκούσειεν, ἅμα μὲν ἀπὸ τῆς τοῦ Νικολάου κλήσεως, ἣν καὶ ἡ θεία ὄψις αὐτῷ προειρήκει, ἅμα δὲ καὶ ἀπὸ τοῦ μεγέθους τῆς μετριοφροσύνης καὶ τοῦ συνάδοντος αὐτῇ σχή-

¹¹ Isa. LXVI, 2.

ματος, (οὐκ ἠγνόει γάρ, εἰ Ἐπὶ τίνα ἐπιθλέπειν οἶδε θεός, ἀλλ' ὅτι ἐπὶ τὸν πρῶτον δηλαδὴ καὶ ἡσύχιον;) τοῦτον ἐκεῖνον εἶναι τὸν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ δηλούμενον ἔγνω, καὶ παραυτίκα ἠδονῆς τε ἐπίπλατο, καὶ ἀγαλλόμενος διεδείκνυτο, οὕτω δὲ ἀγαλλόμενος, δεῖ γὰρ τῆς θείας φάναι Γραφῆς, ὡς ὁ εὐρίσκων σκύλα πολλά, καὶ ὁ θησαυρῶ τινι κεκρυμμένῳ περιτυχών. Ὅθεν οὐκ ἄθεε! γενέσθαι τὴν τοῦ μεγάλου εὗρεσιν λογισάμενος, Ἄκολουθε μοι, τέκνον, ἔφασκε πρὸς αὐτόν. Καὶ παραλαβὼν ἤγαγεν ὡς τοὺς ἐπισκόπους. Οἱ δὲ συμβάλλουσι τε αὐτίκα τὸ πρῶγμα εἰρημένον αὐτοῖς πρότερον ὑπὸ τοῦ ἀνδρός, καὶ μετῆ θείας ἠδονῆς καὶ αὐτοῖς καθίσταται ψυχῆ, καὶ συμβαίνουσαν τῇ ἀπὸ Θεοῦ ψήφῳ τὴν τοῦ ἀνδρός κρίνουσιν ἀρετὴν. Εἶτα τὸν ἄγιον, ὡς εἶχον, εὐθύς παρὰ μέσον ἄγουσι τὸν ναόν. Πανταχῆ δὲ τῆς φήμης ὀξέως διαδραμούσης, φιλεῖ γὰρ ἐν οὕτω μεγάλῳι πράγμασιν αὕτη συντόνω χρῆσθαι καὶ ταχεῖ τῷ πτερῷ, συρρέει μὲν τι πλῆθος οὐκ ἐφικτὸν ἀριθμῷ. Πάντων δὲ ὁμοῦ συνελθόντων, εὐθύς οἱ ἐπισκοποὶ, Δέξασθε τὸν οἰκεῖον, ἀδελφοί, ποιμένα, γεγωνοτέρῳ λέγουσι τῇ φωνῇ, δέξασθε προθύμως, ὃν ὑμῖν ἔχρισε τὸ Πνεῦμα, ᾧ τὴν τῶν ὑμετέρων ψυχῶν κυβέρνησιν καὶ τὸν καταρτισμὸν ἐνεχείρισεν, ὃν οὐκ ἀνθρωπίνῃ ψήφῳ, ἀλλὰ θείᾳ προεχειρίσατο. Ἐχομεν τοιγαροῦν, ὃν θειοῦ ἐποθήσαμεν· ὃν ἐζητοῦμεν, ἀξιοπρεπῶς ἀπειλήσαμεν. Ὑπὸ τούτῳ ποιμαίνόμενοι τε καλῶς καὶ ἀγόμενοι οὐκ ἀπορήσομεν ἐλπίδιον τοῦ καὶ Θεοῦ παραστήσεσθαι λαὸς περιούσιος, ἐν ἡμέρῃ ἐπιφανείας αὐτοῦ καὶ ἀποκαλύψεως. Τούτοις τὸ πλῆθος προσετίθεσαν τὴν εὐχαριστίαν· ῥήματά τε πρὸς Θεὸν ἐφθέγγοντο εὐφροσύνης, οὐχ ὅπως καὶ λεχθῆναι βῆδίας.

II. Ἡ μέντοι τῶν ἐπισκόπων ἱερὰ σύνοδος σὺν τῷ κλήρῳ, πᾶν εἴ τι νενομισμένον ἐπ' αὐτῷ πρότερον διαθέντες, τῷ τῆς ἀρχιερωσύνης χρίσματι τελειοῦσιν, ἀναβαλλόμενον καὶ ὀκνοῦντα τὴν προεδρίαν διὰ δειλίαν ὄντως ἐπαινουμένην, μόλις δ' οὖν ἐπὶ τὸν ἀρχιερατικὸν ἀναθάντα θρόνον, καὶ τῆς Μυρέων προκαθίσαντα, καὶ τὴν ἐπιστασίαν ἀναδεξάμενον ὀρθοδρομοῦντα τὸν λόγον τῆς ἀληθείας, καὶ τὰ τῆς εὐσεβείας δόγματα ὑγιῶς φρονοῦντά τε ὁμοῦ καὶ διδάσκοντα, εἶεν ἀλλ' ὁ πονηρὸς βᾶσκανον τούτοις ἐπιθαλῶν ὀφθαλμῶν, ἀνθεῖν γὰρ οὕτως οὐκ ἠνεγκε τὴν εὐσεβείαν, ὅξυς ὅτι μάλιστα τοὺς κρατοῦντας εἰσέδου, καὶ παρ' αὐτίκα σφοδρότερός τε ὁ διωγμὸς ἦν, καὶ βασιλικά διατάγματα κατὰ πάντων ἐφοίτα, πρὸς ἄρνησιν εὐσεβείας τοὺς πιστοὺς ἐκκαλούμενα. Εἰ δ' οὖν, ἀλλὰ δεσμὰ καὶ φρουρά, καὶ βαρῦταται βᾶσανοι, καὶ τέλος βίαιοι θάνατοι τοὺς ἀπειθοῦντας ἀμελλητί διεδέχοντο. Ταῦτα καὶ μέχρι τῆς Μυρέων ἐν βραχεῖ φθάνει πτηνοῖς ὡσπερ διακάνοις τοῖς ἔρασταῖς τῆς ἀσεβείας χρώμενα. Ὁ θεῖος τοίνυν Νικόλαος, ἐπειδὴ πολὺς ἦν ἐν αὐτῇ τὰ Χριστιανῶν πρεσβεύων καὶ τὴν εὐσεβείαν ἐλευθέρῳ γλώσσει διακηρύττων, καὶ τῷ εὐαγγελίῳ τούτο περιφανῶς ἐγκαλλωπιζόμενος, συλλαμβάνεται ὑπὸ τῶν τὰ πρῶτα φερόντων παρὰ τῆ πόλει, καὶ δεσμὰ καὶ στρέβλας καὶ μερίαν ἄλλην βᾶσανον καταψηφισθεὶς, εἶτα καὶ φυλακῇ μετὰ πολλῶν καὶ ἄλλων Χριστιανῶν παραδίδεται, ἐν οἷς καὶ διέμεινε χρόνον οὗ τι μικρὸν,

A protinus impletur lætitia, et perinde ac si in aliquem occultum incidisset thesaurum, et lucrum esse reputasset viri inventionem, dicit ei : Sequere me, fili. Deinde eum assumpsit et duxit ad episcopos. Illi vero rem statim conjiciunt quæ a viro prius eis dicta fuerat, et divino gaudio ei quoque plenus fuit animus, et Dei suffragio convenientem judicant viri virtutem. Deinde sanctum statim ducunt in medium templam. Cum vero in omnem partem fama pervasisset (solet enim ea in rebus tam magnis valde contenta et celeri uti penna), confluit quidem multitudo innumerabilis. Illi autem maxima voce, Accipite, inquit, o fratres, vestrum pastorem, quem vobis unxit sanctus Spiritus, cui nostras animas gubernandas et instituendas tradidit : quem non humanum suffragium sed divinum præfecit. Habemus ergo quem desiderabamus, quem quærebat nunc accepimus. Cum ab eo recte pascendi et ducendi simus, non deficimus spe fore ut Deo assistamus populus peculiaris in die apparitionis ejus et revelationis. His adjecit populus gratiarum actionem, et locutus est lætitiæ verba ad Deum quæ verbis exprimi nequeunt.

C XIII. Sacra autem episcoporum synodus una cum clero, cum quidquid justum est et sit de more in eo prius disposuissent, eum pontificatus ebriitate initiant, cunctantem quidem et dubitantem suscipere manus pontificale, propter vere laudatam autem timiditatem vix ad secum ascendentem episcopalem, et Myrensium susipientem præfecturam et præsidentiam, recte tractantem verbum veritatis, et pietatis recta tenentem dogmata et ea docentem. In hæc autem malignus invidum injecit oculum : sic florentem non ferebat pietatem sed acris vehemensque eos subiens qui rerum potiebantur, statim acerbiorum effecit persecutionem, et edicta venerunt imperatoria per universum orbem terræ ad negandam pietatem fideles evocantia ; sin minus vincula, et carceres, et gravissima tormenta, et postremo violentæ mortes, eos accipiebant protinus qui non obtemperabant. Ea brevi perveniunt usque ad civitatem Myrensium, volacribus utentia ministris, ferventibus impietatis amatoribus. Divinus ergo Nicolaus, quoniam in ea erat magnus, res defendens et colens Christianorum, et pietatem libera voce prædicans, comprehenditur ab iis qui primas partes tenebant in civitate : et condemnatus ut in vincula conjiceretur, et omni suppliciorum genere torqueretur, cum multis aliis Christianis traditur in custodiam : in qua etiam mansit non parvo tempore, nulla re quæ

(1) De sævissima Liciniana persecutione loqui auctorem probat Baronius ad an. 316, n. 56.

dem quæ bona esset fruens, mala autem carceris ferens tam forti et generoso animo, quam quis ferret ea quæ essent grata et jucunda. Sed nec sic quidem intermittebat suos in fide alere : in firmo et infracto fundamento pedes illorum statuens, et eos reddens vividiores et acriores pro veritate.

ιστωῶν, καὶ γενναϊοτέρου μὲν ἐμπιπλῶν ὀρμήματος, ἀξιωμαχοῦς δὲ στρατιώτας τῆς ἀληθείας αὐτοῦ παρεχόμενος.

XIV. Sed statim sol apparet post nubem : et levis et suavis quædam aura post procellam, benignusque et clemens meus Christus desuper ad suam intuens hæreditatem, destruit quidem omnia impietatis sceptrâ, tollitque de medio, Diocletianos, inquam, et Maximianos et quicumque fuere post eos gentiles, erigit autem cornu salutis populo suo, et figura crucis per stellas apparente Constantis et Helenæ filium Constantinum evocat, et ei tradit sceptrum Romanorum. Is vero cum esset sapiens, et eum qui vocasset non ignorasset, in eo confidit : et dejectis omnibus adversariis, acerrime defendit pietatem : et iis qui prius fuerant imperatoribus cecinit palinodiam, jubens quidem dirui templa simulacrorum, solvi autem e carceribus eos qui fuerant inclusi propter nomen Christi, et ædificari templa Christianorum, et ecclesias suam ornatum suscipere (2). Cum hoc ergo decretum omnem ejus imperio subjectam comprehendisset regionem, in suam patriam revertebantur omnes Christi confessores. Suum itaque pontificem Nicolaum civitas suscepit Myrensiû, instituto quidem ac voluntate martyrem et incruentum victorem. Ille autem a Deo datis omni ex parte florens donis, et morbos omnes curabat, et fuit brevi clarus et gloriosus, non solum apud fideles, sed etiam apud multos infideles, et habebatur in omnium animis in majori admiratione quam quæ possit verbis exprimi. Et ideo cum videret adhuc restare multas aras simulacrorum, et magnam dæmonum catervam in eis habitare, et non paucos perdere ex Myrensibus, divino zelo animo incensus exurgit fortissime, et omnem illorum obiens regionem, si in aliquam aram aliquando incidisset, humi dejiciebat, et in pulverem comminuebat : et sic procul expellens dæmonum multitudinem, effecit ut grex pace tranquilla frueretur.

σθεῖς, εἰς ἔδαφος τε κατέσπα καὶ εἰς κόνιν αὐτοῦ τὴν τῶν πονηρῶν πνευμάτων πληθὺν ποιούμενος, καθαρᾶς ἀπολαβεῖν γαλήνης τῆ ποιίμνῃ παρεῖχε.

XV. Cum sic bellum gereret sanctus adversus spiritus improbitatis, fit quædam ei a superis inspiratio et diviniior cogitatio, ut ne a Dianæ quidem templo abstineret, sed ipsum quoque aggredere, et ei idem faceret quod prioribus : erat enim id et pulchritudine admirabile, et alios superans magnitudine et jucundissimum dæmonibus habitaculum. Cum ergo major adversus hoc templum eum subiisset impetus, idque juvenilius et acrius esset, non solum diruit omnia quæ supra

Ἀ χρηστοῦ μὲν οὐδενὸς μετέχων, τῶν ἐκ τῆς φυλακῆς δὲ λυπηρῶν ἀνεχόμενος, οὕτω γενναίως, ὡσπερ ἂν τις μάλλον ἡδέων κατατροφῶν. Πλήν οὐδὲ οὕτως ἀνείει ὁ τὰ πάντα γενναῖος, ἀλλ' ὡσπερ τινὰ νεαρὰ φυτὰ τοὺς ὑπ' αὐτῷ πάντας νάμασιν εὐσεβείας ἐπάρδων ἦν, ἐν ἀρβραγεὶ τε θεμελίῳ τοὺς ἐκείνων πίδακας ἀξιωμαχοῦς δὲ στρατιώτας τῆς ἀληθείας αὐτοῦ

ΙΔ'. Ἄλλ' εὐθὺς ἥλιος μετὰ νέφος, καὶ ἠπία τις αὔρα μετὰ τὴν καταιγίδα καὶ φιλόανθρωπον, ὁ ἐμὸς Χριστὸς ἄνωθεν πρὸς τὸν αὐτοῦ λαὸν ἐπιβλέψας, καθαιρεῖ μὲν ἀσεβείας ἅπαντα σκῆπτρα, καὶ μετὰ τῶν φίλων αὐτοῖς δαιμόνων οἰμώζειν ποιεῖ. Διοκλητιανοὶ ταῦτα καὶ Μαξιμιανοί, καὶ ὅσοι μετ' αὐτοῦ τοῦ ἐλληνισμοῦ πρῶειστήκεισαν. Ἀνίστησι δὲ κέρασ σωτηρίας τῷ λαῷ αὐτοῦ, καὶ τύπῳ σταυροῦ δι' ἀστέρων τὸν Κωνσταντὸς καὶ Ἑλένη; Κωνσταντῖνον μετακαλεῖται, καὶ τὸ Ῥωμαίων αὐτῷ σκῆπτρον ἐγχειρίζει. Ὁ δὲ συνετὸς ὢν, καὶ τὸν καλέσαντα ὅστις εἶη μὴ ἀγνοήσας αὐτῷ τε ἐθάρσησε, καὶ ὑπ' ἐκείνου φραττόμενός τε καὶ δύναμιν ἐμπνεόμενος, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τὰς χεῖρας μὲν εἰς παράταξιν, τοὺς δακτύλους δὲ εἰς πόλεμον διδασκόμενος, τρόπαιον κατὰ τῆς πλάνης περιφανὲς ἔστησεν. ὅτε καὶ ὑπερηφάνων μὲν ὀφθαλμοὶ τεταπεινῶντο, καθηροῦντο δὲ εἰδώλων ναοί, ἀνίεντο δὲ τῶν φυλακῶν οἱ διὰ Χριστὸν δέσμιοι. ἀνφοδομεῖτο δὲ τὰ Χριστιανῶν τεμένη, καὶ ταῖς τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίαις ὁ προλαβὼν ἐδίδοτο κόσμος. Τοιοῦτου τοιγαροῦν δόγματος τὴν ὑπὸ χεῖρα πᾶσαν διαλαβόντος, ἐπὶ τὰς ἑαυτῶν πατρίδας οἱ τοῦ Χριστοῦ κατήγοντο ἕκαστος. Διὰ ταῦτα καὶ τὸν οἰκεῖον ἀρχιερέα Νικόλαον ἢ Μυρέων, μάρτυρά γε τῆ προαιρέσει, καὶ ἀναίμακτον ἀπελάμβανε στεφανίτην. Ὁ δὲ χάρισμασι θεοδωρήτοις κατάκομος ὢν, πάθη τε πάντα ἴατο, καὶ περιδοξὸς οὐ πιστοῖς μόνον, ἀλλὰ πολλοῖς ἐν βραχεὶ καὶ τῶν ἀπίστων ἐγένετο. Καὶ θαῦμα ἐν ταῖς ἀπάντων ἔκειτο ψυχαῖς, λόγου παντὸς ὑψηλότερον, ταύτη τοι καὶ τῶν εἰδωλικῶν πολλοῖς εἰς ἔτι βρωμῶν συχνόν τι φῦλον δαιμόνιον, ἐπιχωριάζον οἰονεὶ λείψανον ἀσεβείας, οὐκ ὀλίγοις τε τῶν Μυρέων ἀπολείας αἴτιον καθιστάμενον, ζήλῳ μὲν θείῳ πίπρεται τὴν ψυχὴν. Ἀνδρικώτατα δὲ διανίσταται καὶ τὴν ἐκείνων πᾶσαν περιελθὼν, ὅ ἂν βρωμῶ περιτύχοι, ὡσπερ τις ἀριστεὺς κατὰ δαιμόνων προχειρ- ἐλέπτυνε σφόδρα κεποιοῦσως, καὶ οὕτως ἐκποδῶν

ΙΕ'. Τοιαῦτα τῷ ἁγίῳ διαθλοῦντι κατὰ δαιμόνων ἐπεισὶ τις ἄνωθεν ἐγνοίαν θειοτέρα, μηδὲ τοῦ τῆς Ἀρτέμιδος ἀποσχέσθαι ναοῦ, ὃς κάλλει τε κάλλιστος ἦν, καὶ μεγέθει τῶν ἄλλων μέγιστος, ἀπατηλοῖς δαίμοσι διατριβῇ πολυέραστος. Ὁρμῆς τοιγαροῦν ἐπὶ τοῦτον πλείονος αὐτὸν εἰσελθούσης, καὶ νεανικώτερον αὐτῷ ἐμβαλὼν, λέων, ὃ φασὶ, μετὰ ξίφους, οὐχ ὅσοις ὑπερανίστατο καθήρει, ἀλλὰ καὶ αὐτῶν ἐξανέσπα κρηπίδων, ἵνα μηδὲ μικρὸν τι τῆς πλάνης ζώπυρον, μηδὲ βίβρα ὑπολειφθῆ, δυνάμην καὶ ἔτι

(2) Baron. ann. 318, n. 39.

τοὺς ἄφρονας πρὸς ταύτην παρακαλεῖν, καὶ συνελόντα φάναι, τὰ μὲν εἰς ἀέρα μετέωρα τοῦ ναοῦ τῷ ἐδάφει παρείχε, τὰ δὲ κάτω καὶ ὑπὸ γῆν εἰς ἀέρα ἐλίχμα. Οἷ γε μὴν πονηροὶ δαίμονες, ὡς περ βίαιόν τι καὶ τυραννικὸν ὑφιστάμενοι, δυνατοὶ μὲν ἀνθίστασθαι καὶ προσμένειν οὐδαμῶς ἦσαν, φεύγοντες δὲ ὁμῶς φωνὰς ἠφίσταν, καὶ ἀδικεῖσθαι πρὸς αὐτοῦ τὰ ἔσχατα, καὶ τῶν οἰκείων ἀπελαύνεσθαι διετείνοντο. Καὶ οὕτω μὲν ταῦτα τῷ ἁγίῳ ἐχώρει, καὶ πέρας αὐτῷ χρηστὸν ἢ κατὰ δαιμόνων ἐλάμβανε στρατηγία. Ἀλλὰ μνησθῆναι πάλιν ὁ λόγος καὶ τῶν ἄλλων βούλεται, καὶ μὴ λήθη παραδοῦναι τὰ λόγου καὶ μνήμης ἄξια.

ΙΓ'. Κωνσταντίνου τοῦ πρώτου βασιλέων πρεσβεύσαντος τὴν εὐσέβειαν τὰ Ῥωμαίων ἤδη διέποντος σκῆπτρα, καὶ τούτου δὴ τοῦ μεγάλου ἀρχιερέως τὸ περὶ αὐτὸν πλῆθος πρὸς ἀνάληψιν τῶν ὀρθῶν ἀσχοῦντος δογμάτων, καὶ πᾶν εἴ τι ἐκφυλὸν ἦν ἐν αὐτοῖς καὶ νόθον, ῥίζαις αὐταῖς ἀναιροῦντος, ἀθροίζεται μὲν κατὰ Νίκαιαν τὸ ὀρθόδοξον, ἐφ' ᾧ τὸν εὐσεβῆ μὲν τῆς πίστεως ὅρον διακρατῦναι, τὴν Ἀρείου δὲ βλάσφημον αἴρεσιν, ἀειφυγία καταδικάσαι, καὶ στήσαι μὲν κυμαινομένην τὴν Ἐκκλησίαν, ὁμότιμον τὸν Υἱὸν τῷ Πατρὶ δογματίσαντες, εἰς ἓν δὲ ἀμφότερα συνάψαι τὰ μέρη. Μέρος οὖν καὶ ὁ θαυμαστός οὗτος ἀρχιερεὺς τῆς ἱερᾶς συνόδου γενόμενος, στόμα πυρίπνοον τῷ ὄντι κατὰ Ἀρείου γίνεται καὶ φθέρματα κοιλίας μᾶλλον, οὐκ ἀληθείας, τὰ ἐκείνου δείκνυσι δόγματα, καὶ τοῦ τῶν κακῶν σπορέως ἀτεχνῶς σπέρματα, ἃ ὡς ἀράχνης νήματα λύσας ῥαδίως, καὶ κινόνα πᾶσι τῆς ὀρθῆς πίστεως ἀκριβῆ παραδοῦς, ἐκείθεν τε ἀναζεῦγνυσι καὶ πρὸς τὴν οἰκείαν ἐπάνεισι ποίμνην. Καὶ τοῦτο δὲ πῶς ἂν τις εὐπετῶς παραδράμοι, φιλοθέων ὄντως διηγημάτων ἔραστῆς ὢν; Λιμὸς ποτε τὴν Λυκίαν συνέχευε δεινός· ἐσπᾶνιζε δὲ καὶ ἡ Μυρέων τροφῆς καὶ τοῖς ἰσοῖς κακοῖς ἐπιέζετο Ἐμπορίαν γοῦν τινι τῶν ναυτικῶν σίτου πεποιτημένῳ ἐπιφανεῖς νυκτὸς ὁ μέγας Νικόλαος, καὶ τρεῖς αὐτῷ πρὸς ἀρραβῶνα χρυσοῦς οὐ κατὰ φάντασμα δοῦς, ἀλλὰ καθαρῶς πρὸς ἀλήθειαν, εἰς τὴν Μυρέων κατᾶραι καὶ ἀποδόσθαι τὸν σῖτον τοῖς ἐκεῖ ἐπισκῆπτει. Διυπνισθεὶς τοῖνον ὁ ἔμπορος, καὶ τὴν δεξιάν εὐρῶν συμφθεγγομένην τῇ ἀληθείᾳ, τὸ γεγονός τε διὰ θαύματος ἐποιεῖτο, καὶ ὡς εἶχε τάχους πρὸς τὰ Μύρα κατήγαστο. Εἶτα καὶ τὸν σῖτον τῇ πόλει διαπωλήσας, ἑαυτῷ μὲν κέρδους, ἐκαίνοις δὲ ζωῆς καθίστατο πρόξενος. Οὐδὲ τοῦτο παριδεῖν ἄξιον καὶ μὴ δοῦναι γραφῆ, εἰ καὶ περιχρόμενόν ἐστι πᾶσι καὶ καθωμιλημένον.

ΙΖ'. Στάσις ὑπὸ τῶν Ταϊφάλων κατὰ Φρυγίαν ἀνάπτεται τὴν μεγάλην· οὗ πυθόμενος ὁ βασιλεὺς Κωνσταντίνος, καὶ κοινῇ περὶ τούτου διασκεψάμενος, τρεῖς τῶν ἀρχόντων ἅμα τοῖς ὑπ' αὐτοῦ στρατιώταις (Νεπωτιανὸς ἦν καὶ Οὐρσος καὶ Ἑρπυλίῳ αὐτοῖς τὰ ὀνόματα), κατευνάσαι τὰ πράγματα καὶ πρὸς εὐταξίαν μεταγαγεῖν εἰς Φρυγίαν ἐκπέμπει. Οἱ δὲ, σὺν πολλῷ τάχει τῆς Κωνσταντίνου ἀφορμηθέντες, ἐν τινι λιμένι, οὗ Ἀνδριάκης τὸ ἐπίνακον ἐκαλεῖτο, τῆς Λυκίων κατήχθησαν ἐπαρχίας. Πλεῖν

A terram eminebant et ea humi dejecit, sed etiam totum convulsit ab ipsis fundamentis, et ad summam templi quidem ea quæ erant in aere sublimia humi dejecit: quæ autem erant sub terra projecit in aerem. Mali vero dæmones ne advenientem quidem sanctum ullo modo poterant sustinere, sed etiam voces emittebant fugientes, et affirmabant se ab ipso magna affici injuria, et invitos a rebus suis excedere. Et hæc quidem Sancto sic procedebant: et bonum exitum est assecuta quæ ab ipso adversus dæmones suscepta fuerat expeditio: sed aliarum ejus rerum vult rursus meminisse oratio, et non mandare oblivioni ea quæ digna sunt quæ dicantur et mandentur memoriæ.

XVI. Cum enim Constantinus, qui primus imperator elegit esse pius, administraret Romanorum imperium, et hic magnus pontifex suam exerceret plebem ad recta suscipienda dogmata, et si quid in eis erat alienum et adulterinum, id totum radicitus excinderet. Niceæ quidem omnes congregantur orthodoxi, ut pium fidei decretum constituerent, Arii autem impiam procul expellerent blasphemiam, et conciliarent pacem universæ Ecclesiæ, decernendo Filium esse Patri honore æqualem, et ambas partes conjungendo in unum. Fit ergo hic quoque admirabilis Nicolaus pars sacræ synodî, et strenue resistit nugis Arii cum omnia dissolvisset, et accuratam fidei regulam omnibus tradidisset, illinc recedit et ad suum gregem revertitur, adhortans omnes et adducens ad virtutem: et tractans doctrinam acrius et ferventius. Cum autem aliquando famis invasisset Lyciam, alimento etiam opus habebat civitas Myrensiû, et iisdem malis laborabat. Cuidam itaque nautæ qui frumenti fecerat mercaturam, noctu magnus apparet Nicolaus, et ei tribus datis pro arrha aureis, jubet eum proficisci in civitatem Myrensiû, et iis qui sunt illic vendere frumentum. Excitatus itaque mercator, aureis in manu inventis, cum visionem mente agitalasset, et quod factum fuerat esset admiratus, venit Myra. Et ille quidem vendit frumentum in civitate: qui vero in ea erant, invento eo famis solatio, id Deo et magno Nicolao, sicut etiam multa alia, ascribebant.

XVII. Deinde seditio a Taiphalis (3) oritur in magna Phrygia. Quod cum audiisset imperator Constantinus, et de eo communiter deliberasset, tres simul ei subjectos duces exercitus, eorum autem nomina erant Nepotianus et Ursus et Herpylion, ad res sedandas et componendas mittit in Phrygiam. Illi vero magna celeritate profecti Constantinopoli appulerunt in quemdam portum Myrensiû provinciæ Lyciæ; vocabatur autem Andriaces Navale. Cum vero non concederet eis mare

(3) Joannes Diaconus apud Baron. ann. 526.

ut navigarent, brevi tempore in portu manserunt, et interea quidam ex eorum militibus e navi exeunt, ea comparaturi quæ erant eis ad usum necessaria. Quomodo autem solent milites alienarum rerum rapina et violentia valde delectari, iis hic quoque utebantur, et res vexabant accolarum et depopulabantur. Deinde res etiam processit ad seditionem, et excitatus est quidam tumultus ad Placoma quod dicitur. Hoc cum rescivisset Nicolaus admirabilis, ille nihil cunctatus venit ad navale. Postquam autem manifestus fuit paucis quibusdam, fama omnia pervasit, et protinus universa civitas cum ducibus exercitus de more ei processit obviam. Cum ille itaque exercitus duces interrogasset quamobrem et unde venirent, illi dixerunt se fuisse missos ad imperatorem, ut componerent seditiones exortas in Phrygia. Ille vero eos in civitate acceptos, splendide et magnifice hospitio excipit. Deinde cum illi militum tumultum sopiissent, et ab illo assecuti essent benedictionem, jam erant egressuri.

XVIII-IX. Interim autem quidam ex civibus ad sanctum Nicolaum accedunt, et ad ejus pedes magno animi ardore procidentes, rogabant ut opem ferret iis quibus fiebat injuria, et postulabant ut liberarentur a malis presentibus. Præses enim Eustathius, cum ejulatu dicebant et lacrymis, pecuniis corruptus ab iis qui colunt invidiam et improbitatem, tres viros ex iis qui sunt in civitate, cum nihil omnino peccarint, morte multat. Pro his ergo universa civitas miserandum in modum cruciatur, et afflicta, et in magno mœrore tuam implorat presentiam. Si enim adfuisses, non apud eam tale sol scelus aspexisset. Hæc cum homo Dei audisset, et imitator illius clementiæ, ad hæc excitatur et assurgit animo, zelum induens et fiduciam, et assumptis ducibus exercitus, statim viam est ingressus. Cum autem fuisset in quodam loco, is vero vocabatur Leo, rogabat eos qui accedebant an de vitis illis aliquid scirent, et ubi eos reliquissent. Illi autem, in platea, inquirunt, apud Dioscoros qui vocantur. Ille vero recta pergens ad martyrium Sanctorum Crescentis et Dioscoridis, ubi intellexisset eos modo portam egredientes duci ad Beran (is autem erat locus quo ad mortem ducebantur condemnati), gradum accelerans, et quod deerat senectuti, cordis fervore supplens, brevi tempore pervenit ad locum constitutum, et videt magnam quidem circumstantem multitudinem, viros vero, prohi dolor! pone vinetos manibus, et opertos habentes oculos, et nudo collo et extenso sectionem exspectantes; miserabile spectaculum, et quod nec oculum quidem poterat habere testem perpressionis, et ipsum carnificem qui jam gladium strinxerat, cædemque spirantibus et furiosis intuebatur oculis, et vel solo aspectu præ se ferebat immanitatem.

καὶ γυμνῶ τραχίλῳ τὴν πληγὴν ἀναμένοντας, αὐτὸν τε τὸν δῆμιον τὸ ξίφος ἤδη διεσπασμένον, καὶ φόνιον τι καὶ μανικὸν βλέποντα, καὶ τὸ πρὸς σφαγὴν ὄρμημα τῷ προσώπῳ χαρακτηρίζοντα, ἐλαεινὸν θέαμα καὶ μηδὲ ὀφθαλμῶ σῶφρονι βλεπόμενον ἀνατρετόν.

τοίνυν αὐτοῖς οὐ παρέχοντος τοῦ πελάγους, βραχὺ πρὸς τῷ λιμένι διέτριβον. Ἐν τούτῳ δέ τινες τῶν ὑπὲρ αὐτοὺς στρατιωτῶν ἐξίασι τοῦ πλοίου, τὰ ἐπιτήδεια ὠνησόμενοι. Οἷα δὲ φιλεῖ τὸ στρατιωτικὸν (ἀρπαγῇ γὰρ τῶν ἀλλοτρίων καὶ βία τὰ πολλὰ χαίρουσιν), τὰ συνήθη κἀνταῦθα ἔπραττον, καὶ κακῶς τὰ τῶν προσοίκων ἐποίουν. Ἐπειτα καὶ εἰς στάσιν ἐχώρει τὸ πρᾶγμα, καὶ ταραχὴ τις πρὸς τῷ καλουμένῳ Πλακώματι ἀνηρέθιστο. Γνωσθέν οὖν τῷ θαυμαστῷ Νικολάῳ, οἷος ἐκεῖνος ἐν τοῖς τοιοῦταις πνεύματι τὴν ὄρμην ὁμοίως εὐθύς ἐς τὸ ἐπίνειον ἤκεν. Ἐπεὶ δὲ τισιν ὀλίγοις γέγονε δῆλος, τῇ φήμῃ διὰ πάντων ἐφοῖτα, καὶ παραχρῆμα ἡ πόλις αὐτῷ πᾶσα, σύναμα καὶ τοῖς ἀπεσταλμένοις ἄρχουσι προσκυνήσοντες, ὡς ἔθος, ἀπήντων. Ἐρομένῳ τοίνυν τοῖς ἄρχοντας ἐφ' ὅτῳ καὶ ὅθεν ἤκοιεν, ἐκεῖνοι πρὸς βασιλέως ἀπεστάλθαι εἶπον, ἐφ' ᾧ τοῖς κατὰ Φρυγίαν τὰς στάσεις καλῶς διαθεῖναι. Καὶ ὁ παραλαβὼν αὐτοὺς ἐν τῇ πόλει φιλοτίμως ἐξένιζεν. Εἶθ' οὕτω τὴν θόρυβον ἠπίως κοιμίσαντες τῶν στρατιωτῶν καὶ εὐλογίας ὡσπερ ἔδει τῆς παρ' αὐτοῦ τυχόντες.

III-IO'. Ἐπεὶ ἐμελλον τῆς πρὸς Φρυγίαν ὁδοῦ ἐχέσθαι, προσελθόντες τινὲς τῶν τῆς πόλεως, θερμότητην οἷαν αὐτῷ καὶ περιπληθῆ προσφέρουσιν ἰκετεσίαν. Ἡ δὲ ἦν ἀμύνειν ἀδικουμένοις· καὶ τί γὰρ ἀλλ' ἢ ὅσον οὐπω καὶ αὐτοῦ τοῦ ζῆν κακῶς ἀπαλλαττομένοις; Ὁ γὰρ ἡγεμὼν Εὐστάθιος, ἔλεγον, χρημάτων ὅτι πλείστων ἡττων γενόμενος, ὑπὲρ τῶν φθόνου καὶ κακίας δεινῶς ἡττωμένων τρεῖς τῶν ἐν τῇ πόλει ἄνδρας οὐδὲν ὅλως ἡμαρτηχότας οὐ μετρία τινα τιμωρίαν, τῆν γὰρ οὕτω τὸ χαλεπὸν φορητὸν, ἀλλ' ἐσχάτη καταδίκη κολάζει. Ὑπὲρ οὗ καὶ ἡ πόλις ἐλαεινῶς κόπτεται, τὴν ἀδικόν τε ἀνοδύρεται τῶν ἀθῶων σφαγὴν, καὶ τὴν σὴν, ὡς θαυμάσιον, παρουσίαν ἐπιβοᾷται. Εἰ γὰρ παρῆς, οὐκ ἂν τοιοῦτον ὁ ἥλιος μῦθος ἐμελλε καθορᾶν. Τούτων ὁ τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπος, καὶ τῆς ἐκείνου συμπαθείας ἀκριβέστατος μιμητῆς ἀκούσας, οὐχ ὑπερτίθεται τὴν βοήθειαν, οὐδὲ χρόνον ἐν μέσῳ τοῦ τε ἀκοῦσαι καὶ τῆς πρὸς ἐπικουρίαν ὄρμης, οὐδὲ βραχὺν τίθεται, ἀλλὰ τὸν ὑπὲρ τοῦ ἀγαθοῦ ζῆλον ὡσπερ τινὰ λεοντῆν ἐνδύς, εὐθύς διανίσταται, καὶ παρῆσι πείλαται τὴν ψυχὴν· τοὺς εἰρημένους τε ἄρχοντας συμπαραλαβὼν, ὁδοῦ ἄπτεται. Ἐν τινι γοῦν τόπῳ, Λέων δὲ οὗτος ἐκαλεῖτο, γενόμενος, ἐπυνοῦντο τῶν παριόντων, εἴ τι περὶ τῶν ἀνδρῶν ἐκείνων εἰδεῖεν, καὶ ὅποι ἂν αὐτοὺς ἀπολίποιεν. Οἱ δὲ κατὰ τοὺς καλουμένους, ἔρησαν, Διοσκόρους ἐν τῇ πλατείᾳ. Καὶ ὁ εὐθὺ τοῦ μαρτυρίου τῶν ἁγίων Κρίσκεντος καὶ Διοσκορίδου προῆει· καὶ ἐπειδὴ μάθοι τούτους ἄρτι τὴν πύλην ὑπερβαίνοντας παρὰ τὸν Βηρᾶν ἄγεσθαι, τόπος δὲ οὗτος τῶν καταδικῶν ἐπιθανάτιος, ἐπιτείνας τὴν πορείαν, καὶ τὸ ἐνδόν τῷ γήρει τῷ διακόρῳ τῆς προθυμίας ἀναπληρῶν, ἐν βραχεῖ τὸν ὠρισμένον ἐπιφθάνει τόπον. Εἶτα ὁρᾷ πολὺν μὲν ὄχλον περιστάτωτα, τοὺς ἄνδρας δὲ ὀπίσω, φεῦ! τὰς χεῖρας δεδεσμημένους, καὶ τὰς ὕψεις κεκαλυμμένους, καὶ γυμνῶ τραχίλῳ τὴν πληγὴν ἀναμένοντας, αὐτὸν τε τὸν δῆμιον τὸ ξίφος ἤδη διεσπασμένον, καὶ φόνιον τι καὶ μανικὸν βλέποντα, καὶ τὸ πρὸς σφαγὴν ὄρμημα τῷ προσώπῳ χαρακτηρίζοντα, ἐλαεινὸν θέαμα καὶ μηδὲ ὀφθαλμῶ σῶφρονι βλεπόμενον ἀνατρετόν.

D

Κ'. Ταῦτα ἐκείνος ὡς εἶδε τὰ σκυθρωπά, πρᾶ-
 κτητι τὸ αὐστηρὸν κέρασας, οὔτε θρασύ τι καὶ τετα-
 ραγμένον ἄλλως ἐφθέγγετο, οὔτε ἀγεννῶς προσήχθη
 καὶ ὑφειμένως, ἀλλ' ὡς εἶχεν ἐπὶ τὸν δῆμιον εὐθύς
 παρελθὼν. τὸ ξίφος μὲν ἐκ τῶν ἐκείνου χειρῶν
 ἀφαιρεῖται, οὐδὲν ὑποδείσας, οὐ πτοηθεὶς, αὐτὸ δὲ
 βαλὼν κατὰ γῆς, τοὺς ἀνδρας τῶν κατεχόντων δε-
 σμῶν ἀνίησιν. Ἄλλὰ τὸ πάντων θαυμασιώτατον.
 Ταῦτα γὰρ μετὰ πολλῆς δρῶντα τῆς αὐθεντίας πάν-
 των ὁρῶντων, οὐδεὶς ἦν ὁ κωλύσων, τὸ περιὲν, οἶ-
 μαι, τῆς ἀρετῆς, καὶ τὸν ὑπὲρ τοῦ δικαίου ζῆλον
 τοῦ ἀνδρὸς δυσωπούμενοι. Τοῖς μὲν οὖν σωθεῖσιν ἡ
 χαρὰ θερμὴν ἐκίνει τὸ δάκρυον καὶ ἡδὺ μεταβαλόν-
 τες καὶ χάριεν ἐκεκράγεισαν· τὸ δὲ πεδίον ὅλον θέα-
 τρον ἦν, εὐφημούντων, αἰνούντων, τὸ γεγονὸς ἀλλή-
 λους ἀπαγγελλόντων, ἐκπλήξει καὶ θαύματι νικωμέ-
 νων. Ἐνταῦθα ὁ ἡγεμὼν Εὐστάθιος ἐπιφαίνεται, ὃς
 τὸ τοῦ θανάτου ποτήριον ἀδίκως αὐτοῖς ἐκίρνα. Ἄλλὰ
 καὶ φανέντα τοῦτον ὁ μέγας περιορᾷ, καὶ προσερχό-
 μενον οὐ προσίεται, καὶ τοῖς πρὸς αὐτοῦ προσπε-
 σεῖν ἐπειγόμενον ἀπωθεῖται, κατεπειν τε αὐτοῦ
 πρὸς τὸν βασιλέα, καὶ καλέσαι κατ' αὐτοῦ τὸν Θεόν,
 καὶ ὅλως κακοῖς περιβαλεῖν ἐκείνον ἐσχάτοις, δι-
 απειλεῖ, ἀδικώτατα τῆ ἀρχῇ χριώμενον καὶ μεγάλοις
 ἐπιχειροῦντα κακοῖς. Ὁ δὲ δεινῶς τοῖς τῆς μετα-
 μελείας κέντροις βαλλόμενος, καὶ συνειδὼς πάνυ
 σφόδρα τὴν ψυχὴν παθαινόμενος, δάκρυσιν τὸν ἔλεον
 ἐθρηᾶτο, καὶ ἰκέτης ἐλεεινῶς ἐγένετο, Τί μὴ, λέγων,
 τί μὴ ποιῶν, ὥστε καταλλαγῆναι αὐτῷ τὸν μέγαν
 καὶ λῦσαι τὴν ἀγανάκτησιν; Εἶτα καὶ τὴν αἰτίαν
 ἐπὶ Σιμωνίδην καὶ Εὐδόξιον τοὺς Μυρσέων πρωτεύ-
 οντας μετετίθει. Τὸν δὲ ἄρα ψευδόμενος οὐκ ἐλάν-
 θανεν. Ἦδαι γὰρ ἀκριβῶς, ὅτι χρυσίου τὸ δίκαιον
 περὶ ἐλάττωνος θεῖς, θάνατον ἀδίκως τῶν ἀθῶων
 κατεψηφίστατο. Οὗτοι μὲν οὖν ὅλοι τῆς πρὸς αὐτὸν
 εὐχαριστίας ἐγένοντο, καὶ τὸ Νικολάου ὄνομα τῆς
 ἐκείνων γλώττης λάλημά τε καὶ λειτούργημα διη-
 νεκῆς ἦν. Οἱ μὲντοι ἄρχοντες ἀφ' οὗ ταῦτα εἶδον,
 τῶν παρ' αὐτοῦ θεῶν εὐχῶν καταξιοθέντες καὶ
 ταύτας οἶόν τι καλὴν ἐφόδιον ἐπαγόμενοι, πρὸς τὴν
 Φρυγίαν ἀφίκοντο. Διαθέμενοί τε τὰ ἐν αὐτῇ πάντα
 καλῶς καὶ τὸ στασιάζον ἅπαν εἰς εἰρήνην μεταβα-
 λόντες, ὅσα τε πρὸς βασιλέως αὐτοῖς ἐντέταλτο πέ-
 ρατι δόντες, ἄσμενοι πρὸς τὸ Βυζάντιον εὐθύς ἐπανῆλθον.
 Τούτοις ὑποδοχὴ φιλότιμος καὶ πολυτε-
 λῆς παρ' αὐτοῦ τε βασιλέως καὶ τῶν ἐν τέλει παρεσκευάσθη,
 καὶ τὸ ἀπ' ἐκείνου ἀπόβλεπτοι καὶ ἐπι-
 φανεῖς περὶ τὰ βασιλεία διηγόν, καὶ πολλή τις ἦν ἡ περὶ αὐτοῦ αἰθρία.

ΚΑ'. Οὐκ ἔμελλε δὲ ταῦτα οἴσειν ὁ φύσος, οὐδὲ
 βασκάνων ὀφθαλμοῖς τὰ λαμπρά ταῦτα φορητὰ ἦν.
 Ὡσπερ γὰρ ἥλιος νοσοῦσιν ὀφθαλμοῖς λυπηρὸς,
 οὔτω λαμπρότης πάσα τοῦ πλησίον καὶ εὐκλεία
 δάκνει τοὺς φθονερούς, καὶ προτιμῶσι μᾶλλον αὐ-
 τοῖ πάσχειν κακῶς ἢ τοὺς ἄλλους ὄραν εὖ πράττον-
 τας. Διὰ ταῦτα καὶ νῦν ἐντυχόντες τινὲς τῷ ἐπάρχῳ
 τῆς πόλεως, ἅτε παρευδοκιμούμενοι παρ' αὐτοῦ, δει-
 νὴν συντιθεῖσι συκοφαντίαν, οὐ χρηστὰ λέγοντες
 βεβουλεῦσθαι τοὺς στρατηλάτας, οὐδὲ μὴν εἰς
 ἀγαθὸν περιστήσεσθαι τέλος τὴν ἐκείνων εὐημερίαν.

(4) Hunc Ablavium fuisse habet Methodius in Vita
 vide Baron, ann. 526, n. 76.

XX. Hæc postquam vidit et in illud triste spe-
 ctaculum conjecit oculos, lenitate temperans auste-
 ritatem, neque temere et insolenter aliquid est lo-
 cutus, neque timido accessit et pusillo animo; sed
 cursim accedens ad lictorem, ensen quidem eripit
 ex illius manibus, nullo timore affectus aut per-
 turbatus; eum autem jactit humi et viros illos sol-
 vit vinculis quibus erant ligati. Hæc eum facientem
 cum magna auctoritate, nemo erat qui esset prohi-
 bilurus, cum et insignem ejus nossent virtutem, et
 ejus pro justitia zelum revererentur. Atque iis
 quidem qui servati fuerant, lætitia calidas move-
 bat lacrymas, et ob mutationem alacri animo simul
 exclamabant. Totus autem campus erat theatrum,
 laudabantque omnes et in clamorem erumpebant
 ad conspectum eorum quæ aspexerant. Tunc præ-
 ses apparet Eustathius, sed eum cum apparuisset
 magnus despicit Nicolaus, et minime admittit acce-
 dentem, et properantem procidere ad ejus pedes,
 repellit, et minatur se de eo dicturum imperatori,
 et adversus eum Deum esse vocaturum, et in ex-
 trema eum esse mala adducturum, qui tam injuste
 utebatur magistratu, et magna mala aggrediebatur.
 Ille autem et graviter feriebatur stimulis pœnite-
 tiæ, et cor ejus mordebatur gravi morsu conscien-
 tiæ. Ea ratione et lacrymis captabat misericordiam,
 eique fiebat supplex: et toto animo rogabat ut ma-
 gnus Nicolaus ei reconciliaretur. Deinde culpam
 quoque transferebat in Simonidem et Eudoxium
 qui erant primi Myrensium. Non ignorabat autem
 eum mentiri. Sciebat enim eum pecunia corruptum
 morte damnasse innocentes. Atque illi quidem
 maximas ei agebant et habebant gratias, et præ-
 clarus Christi servus a lingua eorum canebatur,
 et illius solius hoc fuisse factum erat extra contro-
 versiam. Duces autem exercitus divinis ejus di-
 gnati precibus, et eas honestum ducentes viam
 venerunt in Phrygiam, et rebus illic omni-
 bus ut oportuit compositis, et iis confectis quæ
 jusserat imperator, læti rediere Byzantium. Hi ac-
 ciuntur ab imperatore et magistratibus honorifice
 et magnifice, et de cætero in regia erant clari et
 insignes: et erat magna in eos observantia.

XXI. Non erat autem hæc æquo animo passura
 invidia; neque erant tolerabilia invidorum oculis.
 Accedentes itaque quidam ad præfectum urbis, ut
 qui existimatione ab eis vinceretur, adversus illos
 gravem adornant calumniam, dicentes illos duces
 non rectum capere consilium, neque eorum desi-
 derium ad bonum finem tendere. Res enim novas
 moliantur, quantum ad nostras aures pervenit, et
 mala machinantur adversus imperatorem. Cum de
 his ducibus hæc dixissent, et multo auro præfectum
 emissent, per illum corrumpunt aures imperatoris.

S. Nicolai. De Ablavii præfecti prætorio avaritia

Nam cum ipse protinus venisset in conspectum imperatoris, narrat quæ ab illis audiverit, et persuadet ut indicta causa ab illo capiantur, et in carcerem conjiciantur : Ne nobis, inquit, non animadvertentibus faciant ea quæ sunt meditati. Sic quidem factum est, et conjecti sunt illi in carcerem, cum nec ipsum quidem scirent cur essent traditi in custodiam, tantum aberat ut aliquid mali machinati essent adversus imperatorem.

οὕτω, καὶ τοὺς ἄνδρας εἶχεν φυλακῇ, οὐδ' αὐτὸ τοῦτο ἐπισταμένους, ἔτου χάριν τὸ δεσμωτήριον κατακρίθησαν· τοσοῦτον ἀπειχόν τοῦ πονηρόν τι βουλεύσασθαι κατὰ βασιλέως.

XXII. Intercessit aliquantum temporis, et rursus malignitas tanquam non contenta prioribus adimplet etiam id quod deerat. Nam sic quidem debebant illi viri afflicti in carcere; calumniatores autem cum viderent tempus fluere, timentes ne si evenisset aliquid inopinatum, structæ quidem arguerentur eorum insidiæ, converteretur vero in periculum, rursus accedunt ad præfectum, et ei facessunt negotium ne sic viros relinqueret, sed eis justum inferret supplicium. Ille autem, veritus ne aurum sibi auferretur, si finem non accepissent quæ erat pollicitus, accedit rursus ad imperatorem: vultusque severitate et ipsa tristi aspectu, præ se ferens malorum se venire nuntium: et simul volens ostendere se illius vitæ curam omnino gerere, esseque in eum summa fide et benevolentia. Deinde varie insidiosis verbis irrepit et se ei insinuat, dicens: Domine, qui adversus tuam mala sunt meditati potentiam, pro iis bonis quæ a te sunt consecuti, ne in carcere quidem desistant a tali meditatione, neque ulla ducuntur pœnitentia, sed nunc quoque perseverant in cœptis prioribus, et improbe eadem rursus struunt. Nunc ergo si liceat quidem, eos juste puniemus. Sin minus, at considerandum est ne si isti nos prævenerint, ipsi male afficiant. Hæc conturbant imperatorem, et injiciunt ei suspicionem. Ipse ergo volens mentem liberare a sollicitudine et in futurum non amplius timere, morte condemnat innocentes.

πῶς, εἰ δ' οὖν, ἀλλ' ὅπως μὴ φθάσαντες οὗτοι πρότερον κακῶς ἡμᾶς δράσωσι. Θορυβοῦσι ταῦτα τὴν βασιλέα καὶ εἰς ὑπονοίας ἐμβάλλουσιν, οὐ μνηστὴν εὐκαταφρονήτους. Ἀμέλει καὶ ἀνεῖναι φροντίδων τοὺς λογισμοὺς βουλόμενος, καὶ μὴ περιδεῆς οὕτω καὶ κατάφροδος ζῆν, θάνατον κατακρίνει τῶν ἀναίτιων.

XXIII. Constitutum ergo fuerat ut die sequenti dimorerentur. Vespere enim lata fuerat sententia; et ad custodem carceris venit infelix nuntius condemnationis, et illi de eis omnia significat. Ille autem cum multum suam deplorasset calamitatem, erat enim ut videtur, longe præfatio humanior, et alioqui jam eis evaserat amicus et familiaris, deinde mœrens, ad eos accedit, et: Utinam, inquit, ne vobiscum quidem primo sermonem contulisset, neque tantum tempus apud me versati essetis, neque satis fuissem vobiscum particeps, facilius enim sustinuissem calamitatem; de disjunctione minorem dolorem acciperem, nec sic perturbatio meum

Α ναωτέροις γὰρ ἐπιχειροῦσι πράγμασιν, ὅσα ἡμᾶς ἀκούσαι, καὶ πονηρὰ τεκμαίρουσι κατὰ βασιλέως. Οὕτω τῶν ἀνδρῶν κατειπόντες, καὶ χρυσίου πολλοῦ τὸν ἔπαρχον ὠνησάμενοι, τὰς βασιλικὰς δι' ἐκείνου φθείρουσιν ἀκοάς. Εὐθύς γὰρ εἰς ἕψιν αὐτὸς τῷ βασιλεῖ γενόμενος διέξεισί τε ἅ παρ' ἐκείνων ἀκούσετε, καὶ πείθει ἐρήμην ὑπ' αὐτοῦ ἀλῶναι τοὺς ἄνδρας. τὸ δὲ νῦν ἔχον, φυλακῇ δοθῆναι· Μὴ λαθόντες, φησὶν, δράσωσιν, ἅ πάντα μεμελετήκασι. Γέγονεν τοῦτο ἐπισταμένους, ἔτου χάριν τὸ δεσμωτήριον βουλεύσασθαι κατὰ βασιλέως.

ΚΒ'. Χρόνος ὁ μεταξὺ συχνός, καὶ πάλιν ἡ πονηρία, καθάπερ οὐκ ἀρκουμένη τοῖς προλαβοῦσιν, ἀκόλουθον καὶ τέλος ἐπινοεῖ. Ἐτύγχανον μὲν γὰρ οὕτως οἱ ἄνδρες τῇ φυλακῇ προσκακοπαθοῦντες· εἰ συκοφάνται δὲ, ἐπεὶ ὑποβρέοντα τὸν χρόνον ἐώρων, δείσαντες μὴ πού τι τῶν ἀδοκῆτων συμβῆναι τὰ μὲν ἀπόρρητα τοῦ δράματος διελέγξῃ, περιτραπῇ δὲ ὁ κίνδυνος κατ' αὐτῶν, καὶ ὧν ἔσπειραν αὐτοὶ τοὺς καρποὺς ἀμήσωνται, προσίασι τῷ ἐπάρχῳ πάλιν, καὶ δι' ὄχλου πλείονος γεγονότες, ἱξίουσιν μὴ οὕτως εἶναι τοὺς ἄνδρας μένειν ἐπὶ μακρῷ, ἀλλ' ἀξίαν αὐτοῖς τὴν δίκην ἐπενεγκεῖν. Ἐκείνος οὖν, ἅτε φιλοχρημάτως ἔχων, καὶ ὑπὲρ τοῦ καταβληθέντος αὐτῷ χρυσίου τὴν καρδίαν διασεισθεῖς, μὴ καὶ ἀφαιρεθεῖη τοῦτον, πέρας τῶν ὑποσχεθέντων οὐκ εἰληφόντων· δειλὸν γὰρ ὁ πλοῦτος· πρόσεισι τῷ βασιλεῖ καὶ αὐθις, τῇ τε τοῦ προσώπου ἐνστάσει καὶ τῷ σκυθρωπῷ τῆς ὄψεως, κακῶν ἄγγελος ἦκειν ὑποφαινόμενος καὶ ἅμα δῆλος εἶναι βουλόμενος, τῆς ἐκείνου ζωῆς ἐκ παντὸς φροντίζων, εὐνοϊκῶς τε πρὸς αὐτὸν ἔχων, καὶ πιστότατα διακείμενος. Ἐνθεν τοι καὶ ποικίλως αὐτὸν ὑπιών, Οἱ κατὰ τοῦ κράτους, δέσποτα, ἔφη, τοῦ σοῦ μεμελετηχότες ἀνθ' ὧν ἀπέλαυσαν ἀγαθῶν, ὀλίγων γὰρ πάνυ τὸ σωφρόνως φέρειν εὐημερίαν, οὐδ' ἐν τῇ φυλακῇ ὄντες ἀποστῆναι τοῦ κακῶς φρονεῖν πείθονται, οὐδέ τις αὐτοὺς αἰρεῖ μεταμέλεια, ἀλλὰ καὶ νῦν ἐμμένουσι τοῖς προτέροις, καὶ τὰ αὐτὰ πάλιν κακούργως ῥάπτουσιν. Εἰ μὲν οὖν ἔστι χαλεπὰ βεβουλευμένους παθεῖν χαλεπῶς, εἰ δ' οὖν, ἀλλ' ὅπως μὴ φθάσαντες οὗτοι πρότερον κακῶς ἡμᾶς δράσωσι. Θορυβοῦσι ταῦτα τὴν βασιλέα καὶ εἰς ὑπονοίας ἐμβάλλουσιν, οὐ μνηστὴν εὐκαταφρονήτους. Ἀμέλει καὶ ἀνεῖναι φροντίδων τοὺς λογισμοὺς βουλόμενος, καὶ μὴ περιδεῆς οὕτω καὶ κατάφροδος ζῆν, θάνατον κατακρίνει τῶν ἀναίτιων.

ΚΓ'. Ὁριστο τοίνυν τὸ θανεῖν αὐτοὺς εἰς τὴν ἐπιούσαν. Ἡ γὰρ ψῆφος ἐσπέρας δέδοτο, καὶ τῷ δεσμοφύλακι χαλεπὸς τις ἄγγελος προσελθὼν πάντα καταλέγει τὰ ψηφισθέντα. Ὁ δὲ πολλὰ πρότερον καθ' ἑαυτὸν θρηνησας τὴν συμφορὰν, ἣν γὰρ ὡς εἰσικε φιλόφρωνος μᾶλλον ἢ ὁμοῖος τῷ ὑπάρχῳ φιλόχρυσος, ἄλλως τε καὶ φίλος αὐτῶν καὶ συνήθης ἤδη γεγεννημένος, εἶτα καὶ τοῖς ἀνδράσι πρόσεισι σκυθρωπὸς καὶ δεδακρυμένος, καὶ ἀπ' αὐτῆς ὡσπερ τῆς ὄψεως τὸ λυπηρὸν τοῦ πράγματος προαγγέλλων, καὶ, Ὁφελον, ἔφη, μηδὲ τὴν πρώτην ὑμῖν ἦλθον εἰς λόγους, μηδὲ τοσοῦτον ὁμοῦ διέτριψα χρόνον, μηδὲ τραπέζης μηδὲ ἀλῶν ὑμῖν ἐκοινωνήσα δυστυχῶν.

(5) Hilarianum hunc vocat Jean Diaconus apud Baronium.

Ἦσαν γὰρ ἂν ὑπέστην τὴν συμφορὰν, ἦσαν ἡλ- A
γησα τὴν προκειμένην διάζευξιν, οὐκ ἂν μου τὸ
πάθος οὕτω καθίκετο τῆς ψυχῆς· αὐριον γὰρ ἀπ'
ἀλλήλων, ἀδελφοί, διαιρούμεθα τὴν πικρὰν, οἴμοι!
καὶ τελευταίαν διαίρεσιν. Εἴ τι γοῦν περὶ τῆς οὐ-
σίας βούλεσθε διαθέσθαι τῆς ὑμετέρας, μὴ καὶ φθά-
σῃ τὴν ὑμῶν γνώμην ὁ πικρὸς θάνατος. Ταῦτα ὁ
μὲν εἶπε, θρηγῶν· οἱ δὲ (τί γὰρ ἂν καὶ εἶδρασαν ἐπὶ
τούτοις ψυχὴ μηδὲν ἑαυτῇ συνειδυῖα θανάτου ἄξιον;)
περιεβρόθήγουντο τὰς ἐσθῆτας, τὰς χεῖρας ἀλλήλοις
συνέβαλλον, τὰς τρίχας ἔτιλλον, θρηγῶδες τι καὶ
γοερὸν ἀνακράζοντες, ἀπέβλεπόν τε εἰς οὐρανὸν,
καὶ μάρτυρα τὴν θείαν ἐξεκαλοῦντο δίκην. Τίς ἡμῖν
δαίμων ἐθάσκηνε, λέγοντες, τῆς ζωῆς; Τί δεινὸν
ἡμεῖς εἰργασμένοι, τὸν τῶν κακούργων ὑποστῆναι
θάνατον κατεκρίθημεν; Τίνες οἱ κατηγοροῦντες B
ἡμῶν, τίνες οἱ τὰ πεπραγμένα κακῶς διελέγχον-
τες; Ταῦτά τε ἔλεγον, καὶ τοὺς οἰκείους ὀνομαστὶ
ἐκάλουν, τοὺς συγγενεῖς, τοὺς συνήθεις, τὸν θάνατον ἤδη πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν ἔβλεπον. Μικροῦ καὶ
πρὸς τὸ θεῖον, ὡς μὴ ἐπιμαρτυροῦν αὐτοῖς τὴν ἀδίκον σφαγὴν, κατεγόγγυζον.

ΚΔ'. Οὕτω τὴν συμφορὰν, φεῦ! περιπαθῶς ἀπο-
δυρομένων, εἰς τῶν τριῶν, Νεπωτιανὸς ὄνομα, εἰς
μνήμην ἐλθὼν Νικολάου, καὶ ὅπως ἐν Μύροις ἀν-
δρῶν ἐκεῖνος τριῶν προέστη, καὶ θανάτου ἐξείλετο,
σωτὴρ αὐτοῖς ἐκ παραδόξου καὶ ἀγαθὸς προστάτης
γενόμενος, λόγον ἐμβαλὼν, ἐκίνει, καὶ τοῖς ἄλλοις
ἐνδακρυς ἐκοινολογεῖτο. Εὐρετικὸν γὰρ ἀνάγκη καὶ
πρὸς πολλὰς ἐννοίας ἐγείρουσα τὴν ψυχὴν. Οὕτως
οὖν πρὸς ἀλλήλους διαμιλουμένοις αὐτοῖς μεσίτης C
κακείνοις τὰ πρὸς θεὸν Νικόλαος, αὐτίκα παρελαμ-
θάνετο, καὶ, Κύριε ὁ τοῦ σοῦ Νικολάου θεός, ὁ τοὺς
τρεῖς ἀνδρας ἀδίκου πρότερον ἐξελὼν θανάτου, ἐπίδε
καὶ νῦν ἐφ' ἡμᾶς, ἔλεγον, μὴ ὄντος ἐν ἀνθρώποις
δοῦξ, δέσποτα, τοῦ λυτρομένου νῦν μηδὲ σώζοντος.
Ἰδοὺ γὰρ συνέχεται ἡμῖν ἡ καρδία, καὶ αἱ θλίψεις
αὐτῆς ἐπληθύνθησαν· ἰδοὺ καὶ ἡ φωνὴ πρὸ τῆς ψυ-
χῆς ἡμᾶς ἐπιλείπει, καὶ ἡ γλῶττα τῶ πυρὶ τῆς καρ-
δίας ὡσεὶ κηρὸς τήκεται, καὶ οὐκ ἔτι σοιζοῦδὲ προσ-
ενεγκαῖν δυνάμεθα δέησιν, τῇ συνοχῇ τοῦ πνεύμα-
τος ἀφαιρεθείσης ἡμῶν τῆς φθογγῆς. Ταχὺ προκα-
ταλαβέτωσαν ἡμᾶς οἱ οἰκτιρμοί σου, Κύριε· ἐξέλθου
ἡμᾶς ἐκ χειρὸς τῶν διψώντων ἡμῶν· σπεῦσον ὁ ἀγα-
θός, σπεῦσον εἰς τὴν ἡμῶν βοήθειαν.

ΚΕ'. Τούτοις προσσχὼν ὁ τῶν φοβουμένων αὐτὸν, D
καὶ μᾶλλον ἢ πατὴρ προϊστάμενος, τὴν ταχίστην
οὐτοῖς ἐκπέμπει βοήθειαν. Ἦ δὲ ἦν ὁ θεῖος αὐτοῦ
θεράπων ὁ θαυμαστός τῶ ὄντι Νικόλαος, ὃς ὄναρ τῶ
βασιλεῖ ἐπιστάς, Βασιλεῦ, ἔφη, τὸ τάχος ἀναστάς,
τοὺς κατεχομένους ἐν τῇ φρουρᾷ στρατηλάτας τρεῖς
ἀβλαβεῖς ἄνες. Συκοφαντία γὰρ πονηρὰ καὶ διαβολὴ
ματαιὰ τὸ κατ' αὐτῶν. Εἴθ' οὕτω καὶ ἦν πάσχουσιν
ἀδίκιαν ἐξετραγῶδει καὶ τὰ τοῦ δράματος πρὸς ἀκρί-
θειαν διεξῆει, εἰ δ' οὖν, πόλεμον κατ' αὐτοῦ κινήσειν
καὶ κακῶς αὐτὸν ἀπολεῖν ἠπειλεῖ. Ἐκπλαγεὶς οὐδὲ β-
σιλεύς τὴν τοῦ ἀνδρός παρρησίαν τῇ τε ἄλλῃ καὶ ὅτι
ἄωρὶ τῶν νυκτῶν τῶν βασιλείων ἐνδον ἐφαίνετο· Ἄλ-
λά τίς, ἦρετο, αὐ. ὁ ταιαῦτα ἐπισείων ἐμοὶ καὶ διαπει-
λούμενος; Ὁ δὲ Νικόλαος ὁ ἐν τῇ Μυρέων μητροπόλει,
ἔφη. Καὶ αὐτίκα μὲν ὑπὸ τῆς ὄψεως διαταραχθεὶς,

A perculisset animum. Cras enim a nobis invicem
disjungimur, acerba, heu mihi, et ultima disjun-
ctione. Neque vos amplius jucundum videbo spe-
ctaculum, non audiam loquentes, non panem appo-
nam comunem. Jussi enim estis interimi. Sed si
de vestris facultatibus vultis aliquid disponere,
jam est tempus: ne mors vestram præveniat sen-
tentiam. Hæc ille quidem dixit mœrens, et illorum
mortem acerbè deplorans. Illi autem, (quid enim
ad hæc fecissent animæ, quæ nullius rei quæ mor-
tem mereretur sibi erant consciæ?) et vestes lacera-
bant, et capillos misere vellebant: Quis nobis dæ-
mon, dicentes, vitam invidit? Cur nos autem sub-
ibimus mortem maleficiorum? Quidnam fecimus,
quod mortem mereatur? Amicos suos nominatim
vocabant; cognatos, familiares, Deum ad rerum
præsentium vocabant testimonium, jam ante oculos
mortem visione apprehendebant.

XXIV. Cum sic acerbè lamentarentur, et tam
miserabiliter suam lugerent calamitatem, alter eo-
rum cui nomen Nepotianus, recordatur Nicolai, et
quemadmodum Myris ille tres viros defendit, et a
morte eripuit, cum ex inopinato eis fuisset servator
et defensor. Hæc eis inter se loquentibus (inven-
tione enim valet necessitas, et animam ad multas
excitat cogitationes), ab illis quoque ad Deum in-
tercessor statim assumptus est Nicolaus, dicenti-
bus: Domine, tui Nicolai Deus, qui tres viros ab
injusta morte prius eripuisti, ad nos quoque aspi-
ce; quoniam non est inter homines qui opem ferat.
Ecce enim cor nostrum comprimitur, et ejus affli-
ctiones multiplicatæ sunt super nos, et nemo est
qui nos educat e tentatione. Ecce nos quoque vox
deficit ante animam, et lingua igne cordis exsic-
catur: et tibi non possumus amplius offerre pre-
ces. Cito præveniant nos misericordiæ tuæ, Domine,
ne despicias injustitiam et injustam mortem. Eripe
nos e manu eorum qui quærunt nostram animam;
et festina ad nostrum auxilium. Cras enim dede-
mur mortì.

XXV. Cum hæc attendisset, qui eorum qui
ipsum timent, tanquam pater filiorum, miseretur,
mittit auxilium a sancto, nempe suum famulum,
et noctu apparens imperatori Nicolaus admirabilis:
Imperator, inquit, surge cito, et eos tres duces
exercitus qui detinentur in carcere, libera. Fue-
runt enim temere appetiti calumniis. Deinde in-
justitiæ quam patiuntur exponit tragœdiam, et
quemadmodum eis fuerunt paratæ insidiæ accurate
persequitur. Sin minus, se et bellum moturum, et
male ipsum perditurum, et extrema ei facturum
est minatus. Admiratus itaque imperator ejus
fidentiam et dicendi libertatem, et alioqui quod
intempesta nocte sic ingressus esset regiam: Sed
quis tu es, rogavit, qui hæc meæ potentiæ intentas
et minaris? Nicolaus autem: Qui præsum, inquit,

Myrensiū metropoli; et statim ille quidem surgit A conturbatus a visione. Sanctus vero similiter etiam apparet Ablabio præfecto dormienti; et de eis mandat eadem. Ablabio autem, qui ipse quoque rogavit quisnam esset, Nicolaus, respondit, Christi servus. Excitatus ergo Ablabius, mente versabat id quod in somnis viderat, et quidnam esset quod ei apparuerat, et quidnam significaret: et statim venit ad ipsum quidam ab imperatore, significans ea quæ imperatori visa erant in somnis. Ille vero ei rursus renuntiat visionem, et narrat ei omnia quæ ibi apparuerant. Illa ergo admirabili, et quæ præter opinionem, visione obstupefacti, imperator et præfectus, et quod veluti signo dato eadem ad utrumque venisset, quoniam somnium non poterant conijcere. accersitis e carcere illis ducibus exercitus, omnibus circumstantibus: Quanam, inquit, arte magica utentes, talia ad nos misistis somnia, tam acre bellum intentantia? Illi autem qui nullius rei ejusmodi sibi erant consilii, se nutu invicem interrogabant, si quis eorum quid nosset, obstupefactum alter in alterum oculum conijcientes. Imperator vero eos videns sic affectos, mutatur ad lenitatem, et prope eos accedens, jubet ad hæc respondere.

XXVI. Illi autem oculos replentes lacrymis, et a-sidue ululantes: Nos, dixerunt, o imperator, neque ars magica quid sit, novimus; neque adversus tuam potentiam grave quid sumus meditati. Testis C est qui omnia videt oculus. Si autem hæc non ita sunt, sed mali aliquid in te cogitavimus, nullam, o imperator, de nobis ceperis misericordiam. Non, o imperator, per ipsam Trinitatem, neque toti nostro generi peperceris. Sed si quid est vel morte gravius, id in nos pronunties. Nobis, o imperator, fuit hæc hæreditas relicta a parentibus, honorare imperatorem, et in eum benevolentiam præferre rebus omnibus. Si quis vero hæc transgrediatur, male eum multare, et eo uti deinceps tanquam hoste. Quamobrem nostra neglecta, ad tuam, o imperator, salutem aspeximus. Quando autem manus quoque hostilis adversus tuam movebatur potentiam, et tempus postulabat talem virorum virtutem, aliis prætermisissis qui erant ejusdem cujus D nos auctoritatis, nos, quod utinam non fecisses! elegisti præ cæteris, et belli in eos gerendi curam nobis ma dasti. Hac de causa prompto et alacri animo tuo jussui parvimus, et bellum suscepimus adversus inimicos, et propriam virtutem, id Deo dictum sit propitio, factis satis ostendimus, in quo quidem omnes sat scio consensuros. Hoc quod nobis prius præbuit felicitatem, adversus nos nunc armat invidia: et condemnamur, prohi dolor! ut vides; et nos esse extrema passuros expectamus. Quocirca eo rediit nostræ in te benevolentia ostensio, ut esset occasio majoris supplicii, et pro gloria quæ sperabatur et remunerationibus, nos tenet metus mortis et condemnationis, propter hoc

ἀνίστατο. Ὁ δὲ ἅγιος ἐπίσης καὶ τῷ ἐπάρχῳ Ἀβλαβίῳ ὑπνοῦντι ἐπιφανεῖς τὰ αὐτὰ περὶ τῶν ἀνδρῶν ἐπισκήπτει. Ἀβλαβίῳ δὲ ἐρομένῳ καὶ αὐτῷ ὅστις εἴη, Νικόλαος, ἀπεκρίνατο, τοῦ Χριστοῦ δοῦλος. Διυπνισθεὶς τοίνυν Ἀβλάβιος, ἔστραψε τὴν ὄψιν κατ' ἑαυτὸν, καὶ τί ποτε ἄρα τὸ φανέν καὶ ὃ τι δὴ λούν, διεσκέπτετο· καὶ ἄμα ἤκει τις ὡς αὐτὸν ἐκ βασιλείως, μηνύων ἅπερ ὁ βασιλεὺς ἐν ὕπνῳ θεάσαιτο· καὶ ὃς ἀπαγγέλλει τὴν ὄψιν, καὶ τὰ φανέντα αὐτῷ διέξεισι. Πρὸς τὸ παράδοξον τοίνυν ἐκεῖνο τῆς θεᾶς ἄμφω καταπλεγέντες, ὃ τε βασιλεὺς καὶ ὁ ἐπαρχος, καὶ ὅπως ὡσπερ ἀπὸ συνθήματος ἡ αὐτὴ ὄψις ἐκατέρῳ φανεῖη, ἐπειδὴ τὸν ὄνειρον συμβολεῖν οὐκ εἶχον, μετακαλεσάμενος ἀπὸ τῆς φυλακῆς τοὺς στρατηλάτας ὁ βασιλεὺς, περιεστώτων ἀπάντων, B Τίσι, φησὶ, μαγείαις ὑμεῖς χρησάμενοι, τοιοῦτους ἡμῖν ἐπέμψατε τοὺς ὄνειρους, πόλεμον οὕτω σφοδρὸν ἐπισειόντας, καὶ τὰ βεβύβητα καθ' ἡμῶν ἀπειλοῦντας; Οἱ δὲ, μηδὲν τοιοῦτον ἑαυτοῖς συνειδότες, νεύμασιν ὡσπερ ἀλλήλους ἑρώτων εἴ τι ἂν τις εἰδείη, ἐκπεπληγμένον οἶον ἐκάστῳ τὸν ὄφθαλμόν ἐπιβάλλοντες. Ὁ βασιλεὺς τοίνυν οὕτω τοὺς ἀνδρας ἔχοντας θεασάμενος, οὐδέν τε τὸ παράπαν εἰκότως εἰδέναι καὶ ξενιζομένους τὴν ἀκοήν, ἐπὶ τὸ πραότερον εὐθὺς μεταβάλλει, καὶ προσχῶν αὐτοῖς ἀποκρίνασθαι πρὸς ταῦτα κελεύει.

KΓ'. Οἱ δὲ εἰς γῆν ἰδόντες καὶ δακρύων τοὺς ὄφθαλμοὺς πλήσσαντες, Ἡμεῖς, εἶπον, βασιλεῦ, οὔτε μαγείαν ὃ τί ποτέ ἐστὶν οἶδαμεν, οὔτε κατὰ τοῦ σοῦ κράτους, μάρτυς ὁ πάντα ἐφορῶν ὄφθαλμος, δεινόν τι μεμελετήκαμεν. Εἰ δὲ μὴ οὕτω ταῦτα, ἀλλὰ τι πανηγρὸν ἡμῖν ἔσκεπται κατὰ σοῦ, μηδένα, ὦ βασιλεῦ, μηδένα καθ' ἡμῶν, μὴ πρὸς τῆς Τριάδος αὐτῆς, λάθῃς ἔλεον, μηδὲ ὄλου φείσῃ τοῦ γένους ἡμῶν, ἀλλ' εἴ τι καὶ θανάτου βαρύτερον, ἀπόφθηναι καθ' ἡμῶν. Ἡμῖν, ὦ βασιλεῦ, οὗτος ἐκ πατέρων οἶα κλῆρος εἰς αἰὲν φυλαττόμενος, τὸ βασιλεῖα τιμᾶν καὶ τὴν εἰς αὐτὸν εὐνοίαν τοῦ παντός προτιμᾶν. Εἰ δὲ τις ταῦτα παραβαίνοι, ζημιοῦν αὐτὸν τὰ μέγιστα, καὶ ὡς πολλοῖς τὸ λοιπὸν χρῆσθαι, ὥστε περὶ πλείονος μᾶλλον ἡμῶν τὴν σὴν ἡγομεν σωτηρίαν, καὶ διὰ ταῦτα ἔπαινοι, χάριτες, καὶ ἀμοιβαὶ φιλότιμοι παρὰ τῆς σῆς ἡμῖν ἠλπίζοντο δεξιᾶς. Ἐπειδὴ δὲ καὶ στασιώδης γὰρ κατὰ τοῦ σοῦ κράτους κεκίνητο, καὶ τοιαύτην ἀνδρῶν ἀρετὴν ὁ καιρὸς ἐζήτει· τοὺς ἄλλους παραδραμῶν, ὅσοι τοῦ αὐτοῦ ἡμῖν ἐτύγχανον ἀξιώματός, ἡμᾶς, ὡς οὐκ ὄφελον, ἐκ πάντων προείλου, καὶ τὸν κατ' ἐκείνων ἡμῖν ἐνεχείρισας πόλεμον, ταῦτά τοι καὶ πρόθυμοι τῷ σῷ κελεύσματι ἐξέχμεν. Καὶ τὰ πρὸς αὐτοὺς εὐφύχως ἐπανειλόμεθα, καὶ τὴν οἰκείαν ἀρετὴν, σὺν Θεῷ δὲ εἰρήσθω, ἐπὶ τῶν ἔργων ἐπεδειξάμεθα. Ὅπερ εὖ οἶδ' ὅτι συμφήσουσι πάντες, τοῦτο τὴν εὐδαιμονίαν πρότερον ἡμῖν παρασχόν, νῦν καθ' ἡμῶν ὁ φθόνος ὀπλίξει· καὶ κρινόμεθα, φεῦ! ὦ Θεοῦ ὄφθαλμοί, γνώμης ἐπιβούλου, καὶ τὰ ἔσχατα πείσεσθαι προσδοκῶμεν. Ὅστε περιέστηκεν ἡμῖν, ὦ βασιλεῦ, ἡ τῆς πρὸς σὲ εὐνοίας ἀπόδειξις τιμωρίας μείζονος ὑπόθεσις εἶναι, καὶ ἀντὶ δόξης ἐλπίζομένης καὶ ἄλλων ἀμοιβῶν θανάτου

φόβος ἡμᾶς παραλαβὼν ἔχει. Πῶς ταῦτα, ὦ ἥλιε, πῶς ταῦτα, θεία δίκη, φέρεις ὄρᾳ;

KZ'. Τούτοις βασιλεὺς κατακλασθεὶς τὴν ψυχὴν, δῆλος ἦν ἐπὶ τῇ ἐκείνων ἀποφάσει μεταμελόμενος. Ἐτρεψε γὰρ τὰ τοῦ Θεοῦ δίκαιώματα, καὶ τὴν ἀλουργίδα ἤδεϊτο, μὴ νοιθετῶν ἄλλοις, αὐτὸς εὐθύνας ὑπόσχη τῆς κρίσεως. Εὐθύς οὖν ἐπεικὲς ὄρᾳ αὐτοὺς καὶ ἡμερον φηέγγεται, οἶονεὶ κατοιδύνη ψυχῇ ἤπια ταῦτα ἐπιτιθεὶς φάρμακα. Οἱ δὲ, τὰς ψυχὰς πρὸς τὸν λόγον τοῦ φόβου λύσαντες, ἐπεὶ καὶ τὸ ἐνδόσιμον τῆς παρῆρσις ἔσχον ἤδη παρὰ τοῦ βασιλέως, ἐδημοσίεον τὸν θησαυρὸν, οὐκ ἔκρυπτον τὴν ἐλπίδα. καὶ, Κύριε, ὁ τοῦ σοῦ Νικολάου Θεός, μέγιστον ἀνεβόων, ὁ πρότερον τοὺς τρεῖς ἀνδρας ἀδίκου θανάτου διασωσάμενος, αὐτὸς καὶ νῦν ἐξελοῦ ἡμῶν δι' αὐτοῦ τοῦ ἐπηρητημένου τοῦδε κινδύνου. Ἀρπάξει τὸν λόγον ὁ βασιλεὺς, καὶ, Τίς οὗτος ὁ Νικόλαος, ἔφη, καὶ ὅπως καὶ τίνες οὗς ἔσωσεν οὗτοι; εἶπατα. Νεποτιανὸς οὖν αὐτίκα διέξεισιν ἅπαντα κατὰ μέρος, καὶ ὅπως ἐπιχανόντος αὐτοῖς ἤδη τοῦ ἔθου παραδόξως αὐτοὺς ἐλυτρώσατο. Ὁ δὲ βασιλεὺς τῇ περὶ τὸ Θεῖον καὶ τοὺς αὐτοῦ θεράποντας τιμῇ καὶ πρὸ τοῦ καλλυνόμενος, οὐδ' ἐνταῦθα γοῦν λήθην ἑαυτοῦ καὶ τῆς οὐκείας ἐλάμβανεν ἀρετῆς, ἀλλ' ὁμοῦ τε περὶ τοῦ ἀνδρὸς αὐτῷ ἀνηγγέλη, καὶ οὐδὲ πολλῶν ἐδεήθη λόγων, ἀλλ' εἰς τὴν φανεῖσαν αὐτῷ ἔψιν ἐπὶ μᾶλλον ἀνενεγκῶν, καὶ τὴν ὑπὲρ τῶν ἀδικουμένων παρῆρσιαν, καὶ τὸν πολλὸν ἐκείνου ζῆλον διὰ θαύματος θέμενος, συγγνώμης εὐθέως ἤξιον τοὺς ἀνδρας, Οὐκ ἐγὼ, λέγων, ἀλλ' ὅν ὑμεῖς εἰς βοήθειαν ἐξεκαλείσθε Νικόλαον, ἐκείνος ὑμῖν χαρίζεται τὴν ζωὴν, ὅς οὐδὲ καθεύδειν ἡμᾶς ἀνίει θερμότατα προστατῶν ὑμῶν καὶ κτηδόμενος. Ἄπιτε τοιγαροῦν παρ' αὐτόν. Καὶ κειράμενοι τὴν κόμην, τὰ τῆς εὐχαριστίας ἀπόδοτε, ἀπαγγεῖλατε δὲ καὶ παρ' ἡμῶν τὸ κελευσθὲν λέγοντες, Ἴδοὺ πεποίηκα· μὴ ἀπειλῆι μοι. Ταῦτα εἶπε, καὶ χρυσοῦν εὐαγγέλιον, καὶ σκευὸς τι ἕτερον χρυσοῦν καὶ αὐτὸ, λίθων τε τιμίων συντεθειμένον, κτηροῦς τε δύο ἐπιχρῦστους αὐτοῖς δίδωσιν, ἐντειλόμενος ἀναθεῖναι ταῦτα τῷ ἐν Μύροις ναῶ. Οὕτω δὲ καὶ αὐτοὶ παραδόξου σωτηρίας ἐπιτυχόντες, εὐθύς ὁδοῦ τε ἤπτοντο, καὶ προθύμοις ποσὶν ὡς τὸν ἅγιον ἀφίκοντο, ὄσμενοι τε εἶδον αὐτόν. Καὶ δῆλοι ἦσαν ὑπὸ τῆς ἄγαν ἡδονῆς εὐπετῶς ἔχειν καὶ αὐτὰς προέσθαι τὰς χρισθείσας αὐτοῖς ψυχὰς, ὥστε ὀξίαν ἀποδοῦναι τῷ οὕτως εὐργετήσαντι τὴν εὐχαριστίαν. Εἶτα τῷ ναῶ τὰ ἐκ βασιλέως ἀφοσιούσι· «Κύριε, Κύριε, τίς ὁμοίός σοι, ὀυόμενος πτωχῶν ἐκ χειρὸς σταρεωτέρων αὐτοῦ; ἡρέμα ὑπωφονοῦντες, καὶ μηδὲ αὐτοὺς ἀμοίρους τῆς ἡδονῆς τοὺς πένητας ἀφιέντες, ἀλλὰ καὶ τούτους οἷς εἶχον, φιλοτιμότατα δεξιούμενοι.

KH'. Οὕτω τοιγαροῦν ἐπὶ τῶν ἔργων τοῦ Θεοῦ τὸν οὐκείον θεράποντα μεγαλύνοντος, ὑπόπτερος περὶ αὐτοῦ φήμη, διαρθεῖσα, πανταχῇ τε ἔθει καὶ πάντα περιελάμβανε, πέλαγός τε διέβαινε, καὶ κατὰ θαλάσσης ὅλης ἐφέρετο καὶ οὐδ' ἓνα τόπον ἀνήκοον τῶν μεγάλων τοῦ ἀνδρὸς θαυμάτων ἤφει. Ναῦται γοῦν

A ultimum et præclarum quidem sed infelix factum. Quomodo hæc, o sol; quomodo hæc sustines videre, o justitia?

XXVII. His animo flexus imperator, aperte ostendit se pœnitere factæ illis injuriæ. Timebat enim Dei justificationes; et verebatur purpuram, ne leges ferens aliis, redderet ipse rationem, et pœnas lueret judicii. Eos itaque statim benignis intuetur oculis, et placide eos alloquitur. Illi autem, suis ad dicendum excitatis animis, cum ausa loquendi libere eis data fuerat ab imperatore, publicabant thesaurum, nec spem celabant, et, Domine, tu Nicolai Deus, magna voce clamabant, qui tres viros ab iniqua morte aliquando servasti, nos quoque per ipsum eripe ab hoc periculo imminente. Sermonem arripit imperator, et: Quis est, inquit, hic Nicolaus, et quomodo et quosnam servavit dicite? Nepotianus autem omnia statim narrat singillatim. Imperator vero qui et in Deum et in ejus famulos honore prius sibi placebat, ne hic quoque suæ est oblitus virtutis. Sed simul atque de illo viro fuit renuntiatum, non opus habuit multis verbis, sed quæ sibi apparuerat visionem magis recolens, fiduciamque et loquendi libertatem pro iis qui afficiebantur injuria, et acrem illius zelum supra modum admiratus, eis donat veniam. Et, Non ego, inquit, vobis vitam largior, sed is quem vocastis ad auxilium, qui nec nos quidem sinebat dormire, vos acerrime defendens et vestri curam gerens. Abite ergo ad ipsum, tonsa coma ei agite gratias. Nostro quoque nomine ei renuntiate: Ecce feci quod jusseras, noli mihi amplius minari. Hæc dixit, et aureum Evangelium, et quoddam aliud vas ex auro et gemmis compositum, et duos cereolos aureos eis donat, jubens ea dedicare templo quod est Myris. Sic illi admirabiliter et contra opinionem assecuti salutem iter continuo sunt ingressi, et læti ad sanctum veniunt, et libentes eum videbant, et præ maximo gaudio aperte ostendebant se promptissimo et alacerrimo animo esse profusuros vitam sibi donatam, ut referrent gratias ei, qui ipsos tanto affecerat beneficio. Deinde templo dedicant et offerunt ea quæ acceperant ab imperatore. Domine, Domine, quis similis tibi, qui liberas egenum a manibus eo potentiorum¹², sensim dicentes, et nec ipsos pauperes sinentes expertes gustus lætitiæ, sed eos quoque suis bonis impericiens?

XXVIII. Sic ergo Deo in operibus suum extollente famulum, allata de eo sublata fama, in omnem partem pervadebat, et omnia comprehendebat: mare trans mittebat, per terram ferebatur, et nullum dimittebat locum ad quem non magni magnarum gratiarum pervenisset auditio. Nautæ

¹² Psal. lxxxj, 1-4.

itaque aliquando in magnam incidunt tempestatem, qui cum eam quæ in manibus eorum erat posita salutem desperassent, quoniam magnum Nicolaum a fama acceperant esse velox auxilium in iis quæ præter spem eveniunt, se tutos ad eum precandum conferunt, et eum invocabant in tempestate, et manus ad eum tendebant, et a solo ejus pendebant auxilio. Ille autem ne parum quidem cunctatus protinus navem insilit, et cum se manifeste conspicendum illorum præbuisset oculis: Ecce, me, inquit, vocavistis, et adsum vobis opem laturus. Deinde cum eos jussisset esse bono animo, clavum sumit in conspectu omnium, et ita navem videbatur dirigere. Deinde etiam mare increpans sedat fluctus et turbines, et alia mala tempestatis, quomodo prius quoque meus Jesus, et sic eis facilem et tranquillam præbet navigationem. Cum autem eos leni et placido vectos terra excepit, e navi descendentes contendebant ad eum accedere qui eos liberarat a periculo. Deinde cum accepissent eum ivisse ad ecclesiam, vadunt ad templum. Atque ille quidem cum se fecisset partem cleri, stabat cum aliis. Illi autem cum in eum coniecissent oculos qui non erat eis prius cognitus, ex ea quæ eis in mari facta fuerat apparitione, eum continuo agnoverunt: et accurrentes procidunt ad ejus pedes, et lingua quidem eis movebatur ad agendas gratias: simul vero cum ea etiam loquebatur animus, eorum quæ passus et quomodo fuerat liberatus recordans: et oculis mittebant lacrymas testes eorum quæ dicebantur. Deinde etiam iis qui aderant singillatim narrabant seriem rei gestæ.

XXIX. Admirabilis vero Nicolaus non minus sciens liberare a periculo animæ, quod erat etiam ei majori curæ, cum perspicendi facultatis dono spiritus eis insidentem vidit improbitatem, quæ procul a Deo removebat et ab illius mandatis: Vos ipsos, o filii, dicebat, agnoscite, inquam, vos rogo: et corda vestra et mentis vestræ motus et cogitationes ad hoc dirigite ut Deo placeatis. Nam etsi multos lateamus, et boni esse videamur, at illum quidem certe omnino nihil latebit eorum quæ nostra sunt. « Nam homo quidem, inquit, in faciem, Deus autem ad cor ¹³. » Hoc quoque Scripturam audivistis dicentem: « Ne faciatis mala, et vos non comprehendant mala ¹⁴. » Discite vero potius benefacere, et corporis sanctificationem toto exercere proposito. « Vos enim estis templum Dei. Qui autem corrumpit hoc templum, perdet eum Deus. » Hæc dicit divinus Paulus ¹⁵. Sic facite, et de cætero Deum habebitis adiutorem. Sufficiunt mihi hæc quæ dicta sunt ad ostendendas opes quibus ille a Deo erat locupletatus. Sed nescio quomodo ejus mentio, nec hic quidem patitur sistere orationem: sed nisi ea quæ supersunt adjecerit, damnum ducit esse maximum.

καὶ τὰ λειπόμενα προσθήσει, ζημίαν τίθεται τὴν μεγίστην.

A ποτε κλύδωνι χαλεπῶ περιτυχόντας, ὥστε τὴν ἐν χερσὶν ἅπασαν ἀπειπεῖν σωτηρίαν, ἐπειδὴ τὸν μέγαν Νικόλαον ὄξεϊαν ἐν ταῖςδε τοῖς παρ' ἐλπίδα βοήθειαν ὑπὸ τῆς φήμης ἐμάνθανον, ὅλοι τῆς πρὸς αὐτὸν ἐλπίδος ἐκκρεμείς ἦσαν, τοῦτόν τε νοερῶς ἐξεκαλοῦντο κατὰ τοῦ κλύδωνος, καὶ αὐτῷ τὰς χεῖρας ἐκθύμως ὄρεγον, καὶ μόνης ἐξείχοντο τῆς παρ' αὐτοῦ βοήθειας. Καὶ ὅς οὐδὲ βραχὺ μελλήσας ἐπιπηδήσας τῆ νηϊ ἐπάνω, καὶ φανερὸς τοῖς ἐκεῖ γενόμενος ὀφθαλμοῖς, Ἴδού, κεκλήκατέ με, φησὶ, καὶ βοηθήσων ὑμῖν πάριμι. Εἶτα καὶ θαρρῆν αὐτοῖς διακελευσάμενος τοῦ πηδαλίου τε ἐλαμβάνετο ὑπὸ τὴν πάντων ὄψιν, καὶ ταύτῃ τὴν ναῦν ἰθύνειν τρανῶς ἐδλέπετο, πρὸς τοῦτοις καὶ τῇ θαλάσῃ ἐπιτιμήσας, τὰς τρικυμίας αὐτοῖς καὶ τοὺς στροβίλους καὶ τὰ ἄλλα τὰ ἐκ τοῦ χειμῶνος κοιμίζει κακῶ, ὥσπερ δὴ καὶ ὁ ἐμὸς Ἰησοῦς πρότερον, καὶ οὕτως ἡμερον καὶ εὐγάληνον ἐκείνοις τὸν πλοῦν δίδωσιν. Ὡς οὖν πράξῃ τῷ πνεύματι φερομένους ἡ χέρσος αὐτοῦς ἐξεδέχετο, τῆς νηὸς ἀποβαίνοντες, τὸν διασώσαντα τοῦ κινδύνου ἠπαίγοντο φθάνειν. Εἶτα μαθόντες εἰς τὴν ἐκκλησίαν αὐτὸν ὄχρσθαι, ἀπίασι παρὰ τὸν ναόν. Ὁ μὲν οὖν μέρος ἑαυτὸν τοῦ κλήρου ποιήσας, εἰστήκει τοῖς πολλοῖς ὁμοῖος· οἱ δὲ ὡς ἐπέβαλον αὐτῷ τὰς ὄψεις μήπω τούτοις γνωσθέντι πρότερον, ἀπ' αὐτῆς γοῦν τῆς ἐν τῷ πελάγει ἐπιφανείας ἀνεγίνωσκόν τε καὶ εἰς ἐκεῖνον εὐθύς ἀνέφερον, καὶ προσδραμόντες, προσέπιπτον αὐτοῦ τοῖς ποσὶ, καὶ τοῖς χεῖλεσι τοῦτο μὲν ἠσπάζοντο, τοῦτο δὲ καὶ ἐφθέγγοντο εὐχάριστόν τι, καὶ δάκρυσιν ἠδονῆς κεκρασμένον, ὧν τε ἔπαθον μιμνησκόμενοι, καὶ ὅπως ῥυσθῆεν σφόδρα περιχαρῶς ἐξηγούμενοι· ἔπειτα καὶ τοῖς παροῦσι κατὰ μέρος τὰ τοῦ πράγματος διηγούντο.

ΚΘ'. Ὁ θαυμαστὸς τοίνυν Νικόλαος κινδύνου ῥύεσθαι τοῦ τῆς ψυχῆς οὐχ ἤττον εἰδῶς, ὃ καὶ τῆς πλείονος μᾶλλον ἡξίου φροντίδος, ἐπειδὴ τῷ διορατικῷ τοῦ πνεύματος ὀφθαλμῷ μοχθηρίαν αὐτοῖς ὑποκαθημένην ἐώρα, πόρρω Θεοῦ καὶ τῶν ἐκείνου βάλλουσιν ἐντολῶν, Ἐπίγνωτε ἑαυτοὺς, ἐφώνει, δέομαι, τέκνα, ἐπίγνωτε, καὶ τὰς καρδίας ὑμῶν καὶ τὰ τοῦ νοῦ κινήματά τε καὶ διανοήματα εἰς εὐαρέστησιν ἀπευθύνετε τοῦ Θεοῦ. Κἂν γὰρ τοὺς πολλοὺς λανθάνειν ἔχομεν, ὃ τὸ πᾶν ἐν τῷ τὰ φαῦλα πράττειν εἶναι νομίζομεν, καὶ χρηστοὶ δοκῶμεν, ἀλλ' ἐκεῖνον ὄλως οὐδὲν διαφεύγει τῶν ἡμετέρων. « Ἄνθρωπος μὲν γὰρ εἰς πρόσωπον, » φησὶν, « Θεὸς δὲ εἰς καρδίαν. » Ἠκούσατε τῆς Γραφῆς καὶ τοῦτο λεγούσης, « Μὴ ποιεῖτε κακὰ, καὶ οὐ μὴ καταλάβῃ ὑμᾶς τὰ κακὰ. » Εὐ δὲ ποιεῖν μᾶλλον ἐπιμόνως σπουδάσατε, καὶ τὸν ἁγιασμὸν τοῦ σώματος ὅλη προθέσει μεταδιώξατε. « Ναὸς γὰρ ἡμεῖς Θεοῦ. Ὅς δὲ φθείρει τὸν ναόν τοῦ Θεοῦ, » Παῦλος ταῦτά φησιν ὁ θεῖος, « φθερεῖ τοῦτον ὁ Θεός. » Οὕτω ποιεῖτε, καὶ τὸ λοιπὸν ἔξετε βοηθὸν ἄμαχον τὴν Θεόν. Ἦρκει τὰ εἰρημμένα ἦν οὗτος ἐπλούτει παρὰ Θεοῦ ῥοπήν, ἰκανῶς παραστήσαι. Ἄλλ' οὐκ οἶδ' ὅπως ἡ περὶ αὐτοῦ μνήμη οὐδ' ἐνταῦθα στήσεται τὸν λόγον ἀνέχεται, ἀλλ' εἰ μὴ

¹³ I Reg. xvi, 7. ¹⁴ Joan. xii, 35. ¹⁵ I Cor. iii, 16.

Α'. Λόγος γάρ τις ἐκ μακροῦ τοῦ χρόνου καὶ εἰς ἡμᾶς φοιτήσας τὸν μακάριον τουτονὶ παραδίδωσι πρεσβυτικὸν μὲν τὸ ἦθος, ἀγγελικὸν δὲ τὴν θέαν, ἀγιασμοῦ δὲ καὶ χάριτος ἀποπνέοντα· καὶ ὡς, εἴ τις ἐκείνῳ καὶ ψιλῶς ἐντύχοι πολλῇ τῷ ἐντυχόντι παραχρῆμα καὶ διὰ μόνης δηλαδὴ τῆς θεᾶς ἐπίδοσις τε πρὸς τὸ βέλτιον καὶ μεταβολὴ τις ἐγίνετο. Καὶ ὅτ' ἂν ὑπῆρχε πάθει τινὶ καὶ λύπη βαρύνεσθαι τὴν ψυχὴν, οὗτος, εἰ καὶ μόνον αὐτῷ ἀτενίσαιεν, ἱκανῆς ἀπέλαβε τοῦ λυποῦντος παραψυχῆς. Ἐξήκειν δὲ καὶ τις ὑπέρφωτος ἀστραπή τῆς ἐκείνου θεᾶς, καὶ τὸ πρόσωπον κατέλαμπε μᾶλλον ἢ τὸ Μωσέως. Εἴ ποὺ τοίνυν συμβαίῃ τῶν ἑτεροδόξων αὐτῷ τινὰς καθ' ὁδὸν συνελθεῖν, μόνον εἰ τῆς ἐκείνου γλυκειᾶς ἀπέλαυσαν γλώττης, εὐθύς ἀπήεσαν τὴν ἐκ παιδῶν συναυξηθεῖσαν αὐτοῖς αἴρεσιν ἀποβεβληκότες, καὶ τὸν ὀρθὸν τῆς ἀληθείας λόγον ἐναστερνισάμενοι. Ὁ μὲν οὖν οὕτω βεβιωκῶς, καὶ λαμπρῶς, κατὰ γε τὸν τῆς ἀρετῆς λόγον, καὶ ἀστείως πολιτευσάμενος, καὶ οἷόν τι μύρον ἤδιστον καὶ προσαγωγὸν ἐν μέσῃ τῇ Μυρίων τοὺς συνόντος μυρίσας· βαθύτατά τε γηράσας, καὶ πλήρης ἡμερῶν τῶν τε θείων καὶ τῶν λιομένων γένόμενος, ἐπεὶ καὶ αὐτὸν ἄνθρωπον ὄντα, ἔδει τῷ κοινῷ λειτουργῆσαι νόμῳ τῆς κοινῆς φύσεως, νόσῳ περιπίπτει βραχεία. Ἡ δὲ αὐτῷ εἰς εὐχαριστίας τὰς πρὸς Θεὸν καὶ ὕμνους ἐξοδίους καὶ προσημπτηρίου, διέβαινε, καὶ τῇ τῆς ἐκδημίας ἐλπίδι χαριέστατα ἐτίθει τὸν μέγαν. Ὅπερ γὰρ τοῖς ἄλλοις τὸ τῇ σαρκὶ παραμένειν, τοῦτο ἐκείνῳ τὸ διαζευχθῆναι τοῦ σώματος ἦν. Ἀλλ' ὁ μὲν οὕτω τὸν ἐπίκηρον καταλείπει βίον καὶ πρὸς τὴν μακρὰν ἐκείνην καὶ μακαρίαν διαβαίνει ζωὴν, λαμπρότησιν ἀγγέλων συνῶν καὶ συναγαλλόμενος, καὶ τὸ τῆς Τριάδος φέγγος ὀρῶν, τρανυτερόν τε καὶ καθαρώτερον. Τὸ δὲ τούτου σῶμα τὸ τίμιον, χερσὶν ὁσίοις ἐπισκόπων, τοῦ κλήρου παντός, καὶ λαμπροφορίᾳ τιμώμενον, τῷ ἐν Μύροις ναφ̄ κατατίθεται, μύρον καὶ εἰς τόδε χρόνον προχέον, νόσων ψυχικῶν καὶ σωματικῶν ἱαμα.

ΛΑ'. Τῶν γοῦν ἀπανταχόθεν γῆς ἐκεῖ συβρέοντων καὶ ἀφθόνου μεταλαγχανόντων τῆς χάριτος, συνέβη πόρρω τινὰς τῆς Λυκίων διωκισμένους, καὶ ὁδῷ συχῶν ἡμερῶν ἀπέχοντας. ἔρωτι ληφθῆναι χρηστῷ, τὸ τοῦ ἀγίου μνήμα καταλαβεῖν, ἀρύσασθαι τε τοῦ μύρου καὶ κατατροφῆσαι τοῦ ἀγιασματος. Καὶ ὅτ' ἐὰν οἰτία ἐνθέμενοι τῇ νηϊ, πρὸς τὴν Λυκίαν ἀποπλεῖν ἤδη ἔμελλον. Πονηρὸν δὲ δαιμόνιον ὃ τῷ βωμῷ πάλαι τῆς Ἀρτέμιδος ἐνοικοῦν, ὃ πολὺς Νικόλαος ἐκεῖθεν μετὰ τῶν ἄλλων ἀπώσατο, εἰς ἔδαφος τῶν βωμῶν κατασείσας. Τοῦτο δὲ τὸ πονηρὸν πνεῦμα τὸν πλοῦν ἐκείνον αἰσθόμενον, καὶ ἅμα μὲν μνησικακῶν τῷ ἀγίῳ τῆς τε τοῦ νεῶ καταστροφῆς καὶ τῆς οἰκείας ἐκεῖθεν ὑπερορίας· καὶ ὅση δύναμις ἀντιβιάσαι σπουδάξον, ἅμα δὲ καὶ τοῦ ἀγιασμοῦ τοὺς ἀνδρας ἀποστερῆσαι βουλόμενον, καὶ τὸν πόθον ἀμύλωναι, γυναῖκα ὑποκριθὲν, ἄγγος τι πλήρες ἐλαίου μετακομίζεσθαι ἐφίκει, καὶ αὐτὸ προθυμεῖσθαι μὲν

XXX. Quidam enim sermo ab antiquis utique temporibus repetitus ad nos veniens, describit hunc beatum moribus quidem senilem, aspectu autem angelicum, spirantem vero sanctificationem et divinam gratiam. Porro autem hæc quoque de eo adjicit, quod si quis in eum incidisset, ei qui inciderat, ex solo ejus aspectu, magna fiebat ad id quod est melius accessio, et mutatio. Unusquisque vero cujus animus aliquo premebatur dolore et perturbatione, cum vel solum in eum defixisset oculos, satis magnum inveniebat molestiæ solatium. Ex ejus quoque vultu emicabat fulgor quidam supra modum luminosus, et ejus illustrabat faciem plusquam Mosis. Si itaque contigisset aliquos ex iis qui erant diversæ sectæ vel in via cum eo congregari, si solummodo suavem illius linguam sensissent, statim abibant abicientes hæresim quæ illis coaluerat a pueris : et rectam veritatis rationem toto pectore admittebant. Ille ergo cum sic vixisset, et ex virtutis ratione se præclare gessisset : et vere jucundo et suavi unguento, mediam Myrensiam civitatem, divinarum, inquam, gratiarum floribus perfudisset, et ad profundissimam pervenisset senectutem, fuisseque plenus diebus, tam divinis, quam iis qui resolvuntur : quoniam eum, cum esset homo, oportebat communi legi inservire naturæ, in brevem morbum incidit. Ille vero ab eo consumptus est in agendis Deo gratis, hymnisque qui dicuntur in excessu, et spe migrationis jucundissime eum reddebat affectum. Nam quod aliis permanere in carne, hoc illi disjungi a corpore. Sed ille quidem hanc brevem et caducam relinquit vitam, et transit ad illam diuturnam et beatam, cum splendoribus angelorum conversans et exsultans, et videns lucem veritatis apertius et purius. Pretiosum autem ejus corpus, sanctis episcoporum manibus et cleri totius, facibusque et luminibus honoratum, deponitur in templo quod est Myris, unguentum in hoc usque tempus profluens, morborum corporis et animæ remedium.

XXXI. Cum autem ex omnibus terræ partibus illuc profluerent qui copiosæ illius gratiæ fiebant participes, quosdam ex Lyciis qui erant procul remoti, et multorum dierum iter aberant, vehemens invadit desiderium veniendi ad sancti monumentum et participandi sanctificationem. Cum itaque cibos in navem immisissent, in Lyciam erant navigaturi. Malignum autem dæmonium quod Dianæ templum olim habitabat, quod inclytus Nicolaus cum multis aliis illinc expulit, ara humi dejecta, cum sensisset illorum navigationem ; partim quidem in sanctum concepto odio quod et templum ejus evertisset, et eum illinc exterminasset, et pro viribus eum studeret ulcisci : partim autem volens viros privare sanctificatione, et lædere desiderium, se simulans mulierem, videbatur ferre vas plenum oleo, et dicebat se valde quidem cupere id ferre ad sancti sepulcrum : se.

vereri longam navigationem et contremiscere : Neque enim, inquit, fieri potest, ut mulier tanta sit audacia, ut tantum maris audeat navigare. Rogo ergo vos ut hoc vas accipiat et feratis ad sepulcrum, et in sancti lucernam injiciatis oleum. Hæc abominandum dicebat et rogabat dæmonium, vas illud tradens in manus piorum. Illi autem ut semel dicam inerat mala quædam operatio et omnino digna eo qui dederat. Multum itaque precata persuadet. Cumque id accepissent, quoniam primi diei erat eis peracta navigatio, tuum opus, o fidelis Dei serve et egregie defensor periclitantium, hoc quoque quod mirabiliter factum est et contra opinionem. Noctu enim cuīdam eorum apparens, jubet vas jacere in profundum. Illi vero cum primum mane surrexissent, ita fecerunt, et id in mare projiciunt, statimque flamma sublime sublata est in aerem, fumusque et tetri odores illinc emittebantur. Tunc aqua cœpit dehiscere : et inferne clangens tanquam erumpentis terræ motus, strepitus edere ; et aquæ guttæ erant scintillæ, et navis tantis intercepta fluctibus jam obruebatur : et viri, tam inopinato periculo obstupelacti, se invicem tristes et plane desperantes intuebantur, et nullum tanti mali inveniebant exitum. Sed qui procul salutis eorum curam gerebat, jusserrat ut vas in mare projicerent, is tunc quoque eis apparens, eos a gravissima liberavit tempestate, et a maximo periculo. Nam simul atque navis parum mota est a loco ; et viri soluti sunt metu, et quædam eos afflavit aura suavis et odorifera, et odore sunt delectati, et maxima sunt eorum animi affecti lætitia.

XXXII. Hæc tibi sunt a Deo dona, o Nicolæ ; hæc sunt laborum remunerationes, hæc sunt præmia tuorum certaminum, et tuæ exercitationis, quæ, inquam, adeptus es in hac vita præsentī. Futura enim illa sunt omnino, quæ neque cerni possunt oculis, nec audiri auribus, nec corde comprehendī, quæ didicimus Deum præparasse iis qui ipsum diligunt¹⁶. Ego autem nihil dubitabo te et præclarum vocare martyrem coronatumque victorem sine sanguine, quantum scire possumus respicientes tuum animi institutum. Qui sola precatione impiam confregisti potentiam, et ab exilio pulchre fuisti revocatus : et cum splendidis tropæis rediisti ad Christianos ; et priorem honorem secundo excepisti in Christo Jesu Domino nostro, cum quo Patri simul cum sancto Spiritu gloria, potentia, honor et adoratio, nunc et semper et in secula sæculorum. Amen.

¹⁶ Isa. LIV, 4 ; I Cor. II, 9.

A ἀποφέρειν ὡς τὸν τοῦ ἁγίου τάφον, δεδοικέναι δὲ τὸ πολὺ τοῦ πλοῦ, καὶ τοῦτο τῆς ἐπιθυμίας εἶργεσθαι. Πῶς γὰρ καὶ τολμητὸν, φησὶ, γυναικὶ πέλαγος τοσοῦτον ; Δέομαι τοιγαροῦν ὑμῶν, τὸ ἄγχο, τουτὶ λαβόντας, μετακομίσει τε παρά τὸν τάφον, καὶ τῷ τοῦ ἁγίου λύχνῳ τὸ ἔλαιον ἐμβάλειν. Τοιαῦτα τὸ βδελυρὸν ἐκείνο δαιμόνιον ἐλεγέ τε καὶ ἐδείτο περὶ τοῦ ἄγχου τῶν φιλοθέων. Τὸ δὲ ἄρα πονηρὰ τις εἶπειν ἐνέργεια, καὶ ὅλως ἀξία τοῦ δεδωκότος. Πείθει τοίνυν πολλὰ δεηθέν. Καὶ λαβοῦσιν αὐτὸ μετὰ χειρας, ἐπεὶ ὁ τῆς πρώτης ἡμέρας αὐτοῖς πλοῦς ἦνυστο, σὸν ἄρα καὶ τοῦτο ἔργον, μέγιστε τοῦ Θεοῦ θεράπον καὶ δεξιῆ τοῖς κινδυνεύουσι παραστάτι. Νύκτωρ ἐνὶ τῶν συμπλεόντων ἐπιφανεῖς καθεῖναι κατὰ βυθοῦ τὸ ἄγχο κελεύει. Ὁ δὲ καὶ τοῖς ἄλλοις ἐσήμαινε, καὶ B παρ' αὐτίκα ὄρθρου διαναστάντες, τὸ κλειυσθὲν ἐποίουν. Τὸ γοῦν πεπονηρευμένον ἐτοίμως, ὅπερ ἦν, ἀπηλέγχετο. Φλόξ γὰρ εὐθύς μετέωρὸς τε εἰς αἴρα ἤρπτο, καὶ ὄσμαι δυσώδεις, τὸ ὕωρ αὐτῷ διέσχε, κάτωθεν τε ανακαλάσαν, βρασμῶδει, ψόφους ἀνεδίδου, καὶ σπινθήρες αἰ σταγονες ἦσαν, ἧ τε ναῦς κλύδωνι τροσούτῳ περιληφθεῖσα, ὀλίγου ἤδη καὶ κατεδύετο, καὶ οἱ ἄνδρες τῷ παραλόγῳ τοῦ κινδύνου κατάφοβοι γεγονότες, ἀπεγνωκὸς τι καὶ ἄγριον ἀπέβλεπον εἰς ἀλλήλους, καὶ ὅλως ἐν ἀπόρῳ ἅπαντα τὰ ἐκείνων ἦν. Ἄλλ' ὁ πρόβρωθεν αὐτῶν τῆς σωτηρίας κηδόμενος, καὶ τὸ ἄγχο ἀφεῖναι κατὰ βυθοῦ κελεύσας, σὺ αὐτὸς κἀνταῦθα ἐπιφανεῖς, τοῦ χαλεπωτάτου κινδύνου παραδόξως ῥύη. Ὅμοῦ τε γὰρ ἡ ναῦς βραχὺ τοῦ τόπου διέστη, καὶ τοῦ δέους αὐτῷ ἀνέβησαν· καὶ αὐτὰ τις περιέπνευσε τούτους μαλακῆ καὶ εὐώδης, καὶ ἤσθησαν τῇ πνοῇ, καὶ τὰς ψυχὰς ὡς ἤδιστα διεθέτησαν.

AB'. Ταῦτά σοι πρὸς Θεοῦ τὰ γέρα, Νικόλαε, αὐταὶ τῶν πόνων αἰ ἀμοιβαί, ταῦτα τῶν ἀσκητικῶν ἄλλων τὰ ἐπαθλα, τὰ κατὰ τὸν παρόντα φημί βίου. Τὰ γὰρ τοῦ μελλοντος ἐκείνα πάντως εἰσὶ, τὰ μήτε ὀφθαλμοῖς θεατὰ, μήτε ὡσὶν ἀκουστὰ, μήτε καρδίᾳ ληπτὰ γενόμενα, ἃ ἐτοιμάσαι τὸν Θεὸν δεδιδάχμεθα τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν. Ἐγὼ δὲ σε οὐδὲν ὀκνήσω καὶ λαμπρὸν μάρτυρα καλέσαι καὶ στεφανίτην ἀναίμακτον, ὅσα γε ἀναφέρειν εἰς προαίρεσιν ἐπιστάμεθα, εὐχῆ μόνῃ τὸ δυσσεδῆς κράτος καταβαλόντα, καὶ καλῶς τῆς ὑπερορίας ἀνακληθέντα, καὶ μετὰ λαμπρῶν τροπαίων ἐπανελθόντα Χριστιανοῖς, καὶ τὴν προτέραν τιμὴν τῇ δευτέρᾳ διαδεξάμενον ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἅμα τῷ ἁγίῳ καὶ ἀγαθῷ Πνεύματι δόξα, κράτος, τιμὴ καὶ προσκύνησις, νῦν καὶ αἰεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

ΒΙΟΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΕΙΑ

ΤΟΥ ΟΣΙΟΥ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ ΠΑΤΑΡΙΟΥ.

VITA ET CONVERSATIO

S. P. N. PATARII.

(Latine ap. Surium ad diem 8 Dec.; Græce ex cod. Coislin. n. 147.)

A'. Οὐ πολλοὺς Αἴγυπτος, ἐπὶ δὲ τέχῃ, μέγαν A
τίκτει. Τοῦτο ἐπ' ἄλλω μὲν τινι τῶν πάλαι φιλοσό-
φων εἴρηται· ἐπὶ δὲ Παταπίῳ τὸ πέρας δέχεται.
Ἄνθρω γὰρ ἐκεῖνος καὶ βίῳ καὶ θαύμασιν οὐ μόνον
ἀντὶ πολλῶν, ἀλλὰ καὶ ἀντὶ πάντων τῇ πατρίδι πρὸς
κόσμον ἀρκεῖ, ὥστε κάκεινῃν μὴ μᾶλλον ἐν τοῖς
πρῶτον ἀσεβήμασιν ἐγκαλύπτεσθαι, ἢ ἐφ' οἷ, ἤνεγκε
τοῦτον, μετὰ τὴν χάριν σεμνύνεσθαι. Οὗτος πατρίδα
μὲν ἔσχε τὰς ἐπιφανεστάτας, Θήβας ἐκεῖνας, ἃς ὁ
κάλλιστος τῶν ποταμῶν Νεῖλος περιβρέει μὲν εἰς
ἀεὶ, ἀροεὶ δὲ ἐν καιρῷ, τρέχει δὲ ἀπόνως, ἤριστον δὲ
παρέχει τὸ νᾶμα καὶ ἰδεῖν καὶ πιεῖν. Ἐν ταύταις
οὖν γεννηθεὶς, ἔτυχε γὰρ καὶ γονέων πιστῶν, τρέ-
φεται μὲν δεξιῶς, παιδεύεται δὲ ἐπιμελῶς, καὶ τὸ
ἦθος οὕτω ρυθμίζεται, ὥσπερ οἱ τῆς ἀρετῆς κλάδοι
μετ' ὀλίγον τὸ δένδρον παραδηλώσουσιν.

B'. Οὕτω καὶ τὴν ἡλικίαν, καὶ τὴν ἀληθῆ σοφίαν ὁ
μέγας αὐξήμενος, φιλόσοφος ἔργοις ἦν, τῶν ἀνθρω-
πίνων ὑπεροχῶν, καὶ μόνων τῶν οὐρανίων ἐχόμενος.
Διὰ δὲ ταῦτα καὶ τῶν ἄλλων πάντων ὑπερφρονήσας,
πατρίδος, γονέων, φίλων, συνήθων, καὶ συγγενῶν,
Αἴγυπτον μὲν ἐκεῖνην καὶ Νεῖλον ἐκεῖνον μακρὰ
χαίρειν ἔειπε, καρπῶν μόνων γῆϊνων ἐπαγγελλομένους
φορᾶν. Ὁ δὲ ἤδει μάλιστα ἐπιτήδειον πρὸς ἀθανά-
των ἀρετῶν ἐργασίαν, τὴν ἔρημον, ταύτῃ φέρων
δίδωσιν ἑαυτὸν, ἐν ἣ μετὰ τῶν πολλῶν πόνων καὶ
χρόνον τρίψας μακρὸν, οὐ μόνον πᾶν εἶ τι κάλλιστον
τοῦτο μὲν ἔφυσε, τοῦτο δὲ καὶ ἐθρέψατο, ἀλλὰ καὶ
οὕτως ἐν αὐτῷ ῥιζῶσαι πεποίηκεν, ὡς μικροῦ καὶ
κατὰ φύσιν αὐτῷ προσήκειν τὴν ἀρετὴν. Οὕτως
ἀρκούσης ἑκαὶ τῆς θείας ἀπολαύσας ἀκτίνος καὶ φῶς
ὄλος αὐτὸς γενόμενος, οὐχ ὑπὸ τὸν μόδιον, ἀλλ' ἐπὶ
τὴν λυχνίαν παρὰ Θεοῦ τίθεται τὸ δὲ μάλιστα πάν-
των βούλεσθαι τοὺς πολλοὺς λαθεῖν, τοῦτο δὲ καὶ
μᾶλλον αἴτιον αὐτῷ τοῦ μὴ λαθεῖν γέγονε. Ὁ μὲν
γὰρ ἐπεὶ κρύπτειν αὐτὸν ἕως οὐκ εἶχε, πόλις μὲν
γὰρ ἦν ὡς ἀληθῶς ἐκεῖνος πολλοῖς κομῶσα τοῖς
ἀγαθοῖς, καὶ λαμπρὸν ἐβόα καὶ συνεκάλει πάντα,
τοῦτο μὲν τὰ κατορθώματα, τοῦτο δὲ καὶ τὰ θαύ-
ματα.

I. Non multos parit Ægyptus ; sed quando parit,
magnum parit. Hoc dictum quidem est de quodam
ex antiquis philosophis : eventum autem ac-
cipit in Patapio. Vir enim ille, et vita, et mira-
culis, non solum pro multis, sed etiam pro omnibus
sufficit patriæ ad ornatum : adeo ut illa non
magis pudore suffundantur propter eas quæ olim
in ea fuerant, impietates, quam quod hunc post
gratiam produxerit, gloriatur. Is patriam quidem
habuit clarissimas Thebas, Thebas illas, quas
pulcherrimus fluviorum Nilus circumfluit quidem
semper : irrigat autem in tempore : præbet vero
jucundissimum fluentum et ad videndum, et ad
bibendum. In his ergo natus, et per aquam et
spiritum renatus, (ortus enim erat ex fidelibus
parentibus) honeste quidem alitur : diligenter
autem eruditur, et sic in moribus componitur, ut
virtutis rami paulo post ostendent.

II. Cum sic ætate et vera sapientia magnus ille
cresceret, philosophus factis, non sermonibus, res
humanas despiciens, et res solum divinas perse-
quens, propter hæc aliis quoque omnibus despi-
catui habitis, patria, parentibus, amicis, familia-
ribus et cognatis, Ægyptum quidem illam et illum
Nilum jubet valere, ut quæ terrenorum solum
fructuum profiteretur fertilitatem. Ille autem sciebat
solitudinem esse maxime accommodatam ad virtu-
tum exercitationem. In eam ergo profectus, ei se
tradidit : in qua cum multis laboribus longo tempore
versatus, non solum quidquid erat pulcherrimum et
produxit et aluit, sed etiam perfecit ut in ipso radi-
ces ageret, ut propemodum secundum naturam vir-
tus ad eum pertineret. Sic cum sufficienter illum di-
vinum recepisset radium, et lux totus esset effectus,
non sub modio, sed super candelabrum a Deo po-
nitur. Illud autem maxime omnium, velle multos
latere, vel maxima causa fuit ei ut non lateret.
Nam ille quidem postquam mons eum celare non
potuit, (erat enim ille revera civitas multis ornata
bonis) claraque voce clamabant, et omnes convo-
cabant, partim quidem ejus recte facta, partim
autem etiam miracula.

III. Cum ergo multi confluerent, et propter multitudinem eorum qui accedebant, præberet solitudo speciem civitatis, ab illa quidem se fuga subducit, et ab iis qui ipsum recte norant: ignotus vero venit Constantinopolim, et cum ad murum, qui est in Blachernis, fixisset sedem suæ habitationis, soli sibi et Deo vacabat, hospes solitarius, et qui neque cum multis ullam habebat congressionem, neque ab eis aspiciebatur: et quæ alius finem statuisset certaminum, ea arbitratus ille esse principium, præcedentia, inquam, et quæ ipse jam recte gesserat, acriter tendebat ad anteriora, majora veluti certamina aggrediens, et se totum arcens a consensione affectionum corporis. Nihil erat ei curæ vestitus, nihil alimentum, nihil somnus: ut qui exercitatoriam quidem, seu quæ in agendo consistit, vitam superaverat, angelicam autem æmulabatur etiam cum corpore, et in aliis, et quod intelligenter versaretur cum intelligentia, et illam divinam visione apprehenderet pulchritudinem. Sic cum actione concurrens contemplatio, erectum et sublimem tenebat exercitorem, et ad ipsum usque cælum extollebat. Multa vero et admirabilium rerum effectrix, mirandum in modum vigebat et florebat gratia, utpote quod non posse virtus suum celare operarium, et Deus simul glorificaret eos, qui elegerunt ipsum glorificare¹. Sed quod jam mihi dicere aggressa fuerat oratio, gloriam quidem minime admirans, latere autem maxime cupiens, hic quoque evadit manifestus miraculorum et virtutis thesaurus.

IV. Adolescens quidam, qui oculorum quidem splendorem ab ortu amiserat, fidei autem lumine resplendebat, eum desuper ad id movente providentia, ad hunc magnum accedit, et imitatur cæcum qui dicitur in Evangeliiis²; nisi quod ille quidem ad Christum; hic vero ad Christi famulum, et loquitur eadem quæ ille, et cum eodem ardore et affectione, dicens: Miserere mei, et præbe lumen meis oculis, qui es veræ lucis filius et gratiæ: ut ego quoque effectus contemplator horum, quæ videntur, admirer quidem eorum excellentiam: per res autem creatas, celebrem Creatorem. Et hæc quidem cæcus: ille vero homo misericordiæ, videns oculos quidem nullius omnino splendoris participes, tantam autem fidem, quam dicit divina Scriptura efficere etiam, ut montes transferantur³, frangitur quidem: (quidni enim, cum esset animo clementissimo et mansuetissimo?) et simul mentem illius examinans: Quid ad me, inquit, o adolescens, quæris ut ea donem, quæ meas vires superant? Quid in me vidisti ejusmodi, ut id a me postules, quod solus potest efficere universorum Opifex? Ille enim hæc, ubi, et quando, et iis quibus vult, dat admirabiliter. His sensim verbis abigens adolescentem, nihilominus eum aliquid invenit de fide remittentem, neque a sua petitione et desiderio desistentem, sed voces adhuc flebiles emittebat et miserabiles. Et miserandus quidem ejus vide-

Γ'. Ὡς οὖν πολὺ τὸ συρρέον ἦν, καὶ πόλεως παρείχε σχῆμα τῷ πλήθει τῶν προσιόντων ἢ ἔρημος, ἐκείνην μὲν φεύγει, καὶ τοὺς καλῶς εἰδότας αὐτὸν, ἄγνωστος δὲ τῇ Κωνσταντίνου ἐπιφοιτᾷ, καὶ πρὸς τῷ ἐν Βλαχέρναις τείχει τὴν κατοικίαν θέμενος, ἑαυτῷ μόνῳ καὶ τῷ Θεῷ προσέχων ἦν, ξένος, ἔρημος, ἄμικτος τῶν πολλοῖς καὶ ἀθέατος, καὶ ἄπερ ἂν ἄλλος πέρας ἔθετο τῶν ἀγώνων, ταῦτα ἐκεῖνος ἀρχὴν εἶναι νομίσας, τὰ προλαβόντα φημι καὶ αὐτῷ ἤδη κατορθωθέντα, θερμῶς ἐχώρει τοῖς ἐμπροσθεν, μειζόνων ὡσπερ τῶν ἀγώνων ἀπιτόμενος, καὶ ἑαυτὸν ὅλον τῆς πρὸς τὸ σῶμα συμπαθείας ἀπείργων, οὐδὲν αὐτῷ μέλιον στολῆς, οὐδὲν τροφῆς, ὕπνου οὐδὲν, τὸν μὲν ἀσκητικὸν εἶτουν πρακτικὸν ὑπερβάντι βίον, τὸν ἀγγελικὸν δὲ ζηλοῦντι καὶ μετὰ σώματος, τοῖς τε ἄλλοις καὶ τῷ νοερῷ συγγίνεσθαι, καὶ τὸν λογισμὸν ἐπιστρέψαντα τὸ συγγενὲς ἐκεῖνο καὶ θεῖον κάλλος φαντάζεσθαι. Οὕτω τῇ πράξει συνδραμοῦσα ἡ θεωρία, ὅλον ἤδη μετέωρον εἶχε τὸν ἀσκητὴν, καὶ πρὸς αὐτὸν ἀνεπτέρου τὸν οὐρανόν. Πολλὴ δὲ καὶ ἡ θαυματουργὸς ὑπερήνησεν χάρις, κρύπτειν ὡσπερ τῆς ἀρετῆς τὸν ἐργάτην μὴ δυναμένης, καὶ ἅ, α τοῦ Θεοῦ δοξάζοντος τοὺς αὐτὸν δοξάζειν προηρημένους. Ἄλλ' ὁ μοι λέγειν ὁ λόγος ὠρμηται, ὅπως τῆς μὲν δόξης ὡς ἥκιστα φροντίζων, τοῦ δὲ λανθάνειν ὡς μάλιστα δῆλος, κἀνταῦθα ὁ μέγας τῶν θαυμάτων θησαυρὸς καὶ τῆς ἀρετῆς καθίσταται.

Δ'. Νεανίας τις, τὴν μὲν αὐγὴν τῶν ὀφθαλμῶν ἐκ γενετῆς ἀπολωλεκῶς, τῷ δὲ φωτὶ τῆς πίστεως ἀριστὰ λαμπρυνόμενος, ἄνωθεν αὐτὸν ἐπὶ τοῦτο τῆς Προνοίας κινούσης, τῷ μεγάλῳ τούτῳ προσέρχεται. Καὶ μιρεῖται τὸν ἐν Εὐαγγελίοις τυφλόν· πλὴν ὅσον τῷ Χριστῷ μὲν ἐκεῖνος, οὗτος δὲ τῷ Χριστοῦ θεράποντι πρόσσεισι, καὶ φθέγγεται τὰ ἐκεῖνου μετὰ τῆς αὐτῆς θερμότητος καὶ τοῦ πάθους, Ἐλέησόν με, λέγων, καὶ φῶς μοι τοῖς ὀφθαλμοῖς ὄρεξον, ὁ τοῦ φωτὸς ὄντως υἱὸς καὶ τῆς χάριτος, ἵνα καὶ γῶ, θεατῆς τῶν ὀρωρένων τούτων γενόμενος, θαυμάσω μὲν αὐτῶν τὸ ἐξαιρετικόν, ὑμνήσω δὲ διὰ τῶν κτισμάτων τὸν κτίσαντα. Καὶ ταῦτα μὲν ὁ τυφλός· ὁ δὲ τοῦ ἐλέους ἐκεῖνος ἄνθρωπος, ἰδὼν τοὺς μὲν ὀφθαλμοὺς μηδὲ μετρίως αὐγῆς μετέχοντας, τὴν δὲ πίστιν τοσαύτην ἦν φησὶν ἡ θεία φωνὴ καὶ ὄρη ποιεῖν μεθίστασθαι, ἐπικλᾷται μὲν, πῶς γὰρ οὐ; ψυχῆς ὦν ἡμερωτάτης καὶ φιλανθρώπου, καὶ ἅμα τὴν ἐκεῖνου βασανίζων γνώμην. Τί μοι, νεανία, φησὶ προσίων, τὰ ὑπὲρ ἐμὲ διδόναι ζητεῖς; Τί τοιοῦτον ἐν ἐμοὶ θεασάμενος, ἔργον ἀπαιτεῖς τοσοῦτον, ὃ μόνος τελεῖν δυνατὸς ὁ τῶν ὅλων δημιουργός; Ἐκεῖνος γὰρ ταῦτα ἔνθα καὶ ὅτε καὶ οἷς βούλεται, παραδόξως δίδωσι. Τούτοις ἡρέμα τοῖς ῥήμασι τὸν νεανίαν ἀποσοβᾷν, οὐδὲν τι μᾶλλον εὕρισκε τῆς πίστεως ὑφιέντα, οὐδὲ τῆς πρὸς αὐτὸν αἰτήσεώς τε καὶ τῆς ὁρμῆς ἐνδιδόντα· ἀλλ' οἰκτρὰς ἐτι φωνὰς ἤφει. Καὶ ἐλεεινὸς μὲν ἐωρᾶτο τοῦ σχήματος, θαυμαστὸς δὲ τοῦ φρονήμα-

¹ I Reg. ii, 50. ² Luc. xviii, 55. ³ I Cor. xiii, 2.

τος καὶ τῶν λόγων πείθων ῥήμασι, δάκρυσι δεόμενος, ἰλεούμενος, παντοῖος οὕτω γενόμενος, τέλος διαβεβαιούμενος ὡς οὐκ ἀποστήσεται, εἰδὼς ὅτι λήφεται παρ' ἐκείνου τὴν θεραπείαν. Τότε γοῦν ἀδίκα-
στόν τε καὶ ἀναμφίβολον παρ' αὐτῷ τὴν πίστιν εὐ-
ρῶν, μετρεῖ τὴν χάριν ὁ μέγας, καὶ ἐπεὶ λόγον εἶχεν ἀρκοῦντα πρὸς θεραπείαν, Ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ Χριστοῦ, λέγει, τοῦ καὶ τυφλοῖς φῶς καὶ ζῶην χαριζομένου νεκροῖς, ἐφ' ᾧ καὶ αὐτὸς πεπι-
στευκῶς παραγέγονας, ἔσο βλέπων. Ὁ μὲν εἰρηκεν ὁ δὲ ἑώρα, καὶ εὐθὺς οὕτως ἔχων ἑωρᾶτο, καὶ ἀπῆει πάντα ποιῶν, χαίρων, δοξάζων, εὐχαριστῶν, τοὺς ὀφθαλμοὺς πάντων ἐπιστρέφων πρὸς ἑαυτὸν, ὡς καὶ τινὰς ἐπισημαίνεσθαι τῷ δακτύλῳ, Οὗτός ἐστι, λέγοντας, ὁ ποτὲ τυφλός. Αὕτη τῶν τοῦ μεγάλου Παταπίου θαυμάτων ἀρχή, καὶ οὗτος ὁ τρόπος τοῦ μὴ τὸ μέγα τῆς ἐκείνου χάριτος φῶς ἀμάρτυρον εἶναι καὶ τοῖς πολλοῖς ἀθέατον. Βούλεται δὲ ὁ λόγος καὶ ἕτερον ἐπ' αὐτῷ προσθεῖναι, οὐδὲν εἰς θαύματος λόγον τοῦ προτέρου λειπόμενον.

Ε'. Ἄνθρωπος ἐν Βυζαντίοις ἐπίσημος ὑδέρῳ τε εἶχετο, καὶ δεινῶς τὸ σῶμα πεφύσητο. Πάντα δὲ τὰ προσόντα εἰς ἰατρῶν ἐκκενώσας χεῖρας, ἐκείνους μὲν ὤνησεν ἀποφῆνας εὐπορωτέρους, ἑαυτὸν δὲ πρὸς τῇ ὑγείᾳ καὶ τὴν οὐσίαν ἀποβαλέσθαι πεποίηκεν. Οὗτος, τῶν μὲν ἀπογνοῦς, τῆς δὲ σωτηρίαν τῆς ἀνωθὲν τε ῥοπῆς καὶ τῆς τοῦ μεγάλου ἀπαρτήτας εὐχῆς, ἔρχεται παρ' αὐτὸν, καὶ δείκνυσι τοῦ πάθους τὴν χαλεπότητα, τὴν δριμύτητά τε τῶν ὀδυνῶν ἐξαγγέλλει. Ὁ δὲ, πρᾶγμα καινὸν ἰδὼν καὶ οἰκτρὸν, δέρμα μὲν ἐκεῖνο διωδηκῶς ὄν καὶ φύσης ὑπόπλεων, τὸν δὲ ὄγκον διόλου διαδραμόντα τοῦ σώματος, ἐμφυχον δὲ τινὰ τάφον ὡσπερ τὸν ἄνθρωπον, οἰκτον λαμβάνει τῆς συμφορᾶς. Καὶ τρισὶ τούτοις χρῆται πρὸς θεραπείαν, εὐχῇ, καὶ σταυρῷ, καὶ δάκρυσιν· τῇ μὲν ὡς φαρμάκῳ, τῷ δὲ ὡς ὀργάνῳ, ᾧ καὶ τὰ περὶ τὴν γαστέρα πάντα σφραγίζει, τοῖς δὲ ὡς χρίσμασι. Ταῦτα γὰρ ἐλαίῳ συμμίξας, τὸ σῶμα κατέχρισεν, εἶτα καὶ τὸ δεσποτικὸν ἐπάσας αὐτῷ ὄνομα, καὶ εἰπὼν· Ἰησοῦς Χριστός, ὁ καὶ πρὶν τῷ ὑδερῶντι τὴν ἴασιν παρασχόμενος, αὐτὸς καὶ σὲ νῦν ἰάται, καὶ τῆς πεζούσης ἐλευθεροῖ μάστιγος. Τοῦτο δὲ εἰπόντος αὐτοῦ, παραυτίκα οἱ μὲν δεσμοὶ τῶν ὑγρῶν τῆς κοιλίας ἐμφράξεων διελύοντο, οἱ δὲ φυσικοὶ πόροι πᾶν ὅσον ὑγρὸν τε καὶ ἰχωρῶδες ἐξέπεμπον, καὶ ἡ ἔνδον πᾶσα τῶν σπλάγγνων οἰκονομία κεκά-
θαρτο, καὶ ὁ ἄνθρωπος ῥᾶων ἦν.

Γ'. Τρίτον ἐπὶ τούτοις ὁ λόγος διεξελθεῖν βούλεται, καὶ εἰπεῖν μείζον καὶ ἀκοῦσαι παραδοξότερον. Ἄλλος τις, τὴν μὲν ἡλικίαν νέος, ἄθλιος δὲ τὴν ψυχὴν, ὑπὸ δεινοῦ τοῦ δλίμονος ἐλαυνόμενος, ποτὲ μὲν τὴν ἐσθῆτα περιβρήγνυς, γυμνὸς ἀλώμενος διεδείκνυτο, ποτὲ δὲ καὶ κατὰ κρημνῶν τε καὶ βοθῶνων φερόμενος, ἄλλοτε εἰς ὄρη καὶ ἐρημίας ἀποπλανώμενος, ἔστι δὲ ὅτε καὶ καθ' ὑδάτων ἀθλίως βαλλόμενος, θάνατον ἑαυτῷ ἠπέλλει τὸν οἰκτιστον. Οὗτος οὖν ὑπὸ τῆς συνήθους ποτὲ καὶ δαιμονίας μάστιγος ἐλαυνόμενος, κατὰ θαλάσσης οἰμοί! ὡς εἶχεν ἀκρα-

A batur habitus : admiranda autem prudentia et oratio, persuadens verbis, lacrymis rogans, se in omnem speciem mutans, et postremo affirmans, se non esse abscessurum, ut qui sciat fore, ut ab illo accipiat curationem. Tunc ergo cum certam et minime dubiam fidem apud eum invenisset, impertit ei magnus gratiam : et quoniam ad curationem ei sermo sufficiebat, In nomine Jesu Christi, qui et cæcis, inquit, lucem et spiritum largitur mortuis, in quo etiam credens accessisti, esto videns. Ille quidem dixit : hic autem vidit, et ita se habere est conspectus, et ibat omnia faciens, gaudens, glorificans, gratias agens, oculos omnium ad se convertens, adeo ut nonnulli significarent digito, dicentes : Hic est, qui erat aliquando cæcus. Hoc fuit principium magni Patapii miraculorum, et hic modus, ne magnum lumen illius gratiæ esset sine teste, et ne non cerneretur a multis. Vult autem oratio ei quoque alterum addere, quod ad miraculationem non est priori inferius.

V. Vir quidam inter Byzantinos insignis, laborabat hydrope, et ei erat corpus valde inflatum : quæcunque autem habebat, effundens in manus medicorum, illos quidem juvit, reddens locupletiores ; se autem præter sanitatem, privavit etiam facultatibus. Is de illis quidem spe abjecta, in superno vero auxilio, et magni Patapii precibus spem suæ salutis collocans, venit ad eum, et morbi ostendit gravitatem, et dolorum enuntiat acerbiter. Ille autem rem novam videns et miserabilem, pellem quidem illam inflatam et tumefactam, tumorem vero, qui totum corpus pervaserat, et veluti quoddam sepulcrum animatum, calamitatis movetur misericordia, et his tribus utitur ad ejus curationem, nempe oratione et cruce, et lacrymis ; oratione quidem, tanquam medicamento : cruce autem tanquam instrumento, qua etiam signat omnia circa ventrem ; lacrymis vero, tanquam unguentis. Eas cum commiscuisset oleo, unxit corpus. Deinde etiam ei nomen occinens Dominicum, et dicens : Jesus Christus, qui ei, qui prius laborabat hydrope, præbuit sanitatem, ipse te nunc curat, et liberat a plaga, quæ te premit. Hoc cum ipse dixisset, statim quidem soluta sunt vincula humidarum ventris obstructionum : meatus autem naturales emiserunt quidquid erat humidum et saniosum : et purgata fuit interna viscerum universorum structura, et homo convaluit.

VI. Tertium vult his adjicere oratio, quod est et dictu majus, et narratu admirabilius. Quidam alius ætate juvenis, miser autem animo a sævo dæmone agitato, aliquando veste rupta nudus errabat : aliquando etiam se in aquam jaciens, sibi mortem minabatur miserabilem. Hic ergo cum a consueta et dæmoniaca plaga aliquando agitaretur, in mare, proh dolor ! maximo impetu ferebatur. Sed Deus a superis ejus sistit impetum, præter opinionem ad eum magnum adducens Patapium. Nam cum ei ex inopinato occurrisset dæmoniacus,

incipit quidem conturbari, et visere in orbem saltare, spumam autem ex ore exspuere, et oculos pervertere, dentibus vero stridere, et ad sanctum minaci et cædem spiranti intueri obtutu. Postquam autem fuisset propius, dæmonium voces emittebat miserabiles, dicens : O calamitatem ! Quid hoc est ? hic quoque rursus est Patapius ? Quid agam ? Quo me vertam ? Ubi nam deinceps habitabo, qui jam multum laboravi, et vix inveni habitaculum, et ex eo per vim expellor ? Vere terribilis es, o Nazarene, vere terribilis, et ubique in omnes obtines imperium. Quo ergo proficiscar ? Si in desertum, si in civitates, si ubicunque dixerit aliquis, ipse illuc pervenis, sola crucis figura, solo tuo nomine nos expellens. Victus sum, superatus sum : cogor recedere. Hæc malignus loquebatur spiritus, et juvenem in medium aerem excutiebat saltibus. Magnus autem ille Dei athleta cum in aere crucem formasset digito, et eum eo modo, quo Dominus, increpasset : Egredere, inquit, immunde spiritus, egredere ; abi procul in solitudines. Christus hæc tibi per me præcipit, cujus potentiam vel invitus es confessus. Hæc cum jussisset Patapius, adolescentem discerpens spiritus, terræ allisit, et per os tanquam quidam fumus exiit et effugit. Cum autem ad se rediisset adolescens, lacrymabatur præ gaudio : et primum quidem Deo, secundo vero Patapio ascribebat salutem.

τὸ πνεῦμα, τῇ γῆ προσέβραζε, καὶ διὰ τοῦ στόματος τοῦ νῆρος, ἀνενεγκῶν καὶ ἐν αὐτῷ γενόμενος, ἐδάκρυσέ τε τὸ πνεῦμα, τῇ γῆ προσέβραζε, καὶ διὰ τοῦ στόματος τοῦ νῆρος, ἀνενεγκῶν καὶ ἐν αὐτῷ γενόμενος, ἐδάκρυσέ τε

VII. Suffecerint hæc quidem, ut sint signa illius gratiæ, et in Deum fiducia, sed tamen cum his unum adhuc addidero (non est enim injucunda narratio), finem imponam orationi. Mulier quædam in gravem morbum inciderat. Affectio autem quomodo erat major, quam ut eam ulla manus humana medietetur, ita major est etiam, quam ut eam ulla lingua dicat. Ejus enim mamilla in se, proh dolor ! producens morbum, quem medici vocant cancerum, exedebatur cum magnis doloribus. Nihilo secius autem reliqua quoque membra corporis, cum uno per consensum affecta, tabescebant. Procedente tempore, tota quidem fere pars fuerat consumpta ; dolores autem cor acius attingebant, et mors appropinquabat. Periti vero medicinæ, callide tractantes mulierculam, et ipsi facultates, et morbus nihilo secius attondebat mamillam. Ea, cum magni Patapii fama in omnem locum pervaderet, prudenter et utiliter faciens, ad eum accedit, et terræ caput allidit, et tangit ejus genua, et flens miserabiliter, Cura, serve Dei, cura me miseram, clamabat lamentabiliter : cujus ante sepulturam vermis corpus depavit, et dolores exederunt, et mortem omnibus fugiendam mihi reddiderunt optabilem. Ille autem cum ante corpus prius aspexisset ad animam : Si puram, inquit, offers fidem Deo, qui hæc potest, et nihil dubitas de curatione, conse-

τῷς ἐφέρετο. Ἄλλ' ἴσθησι Θεὸς θνωθεν τὴν φορὰν ἐπὶ στόματι αὐτῷ παραδόξως τὸν μέγαν Πατάπιον. Τούτῳ γὰρ ἐξ ἀδοκῆτου συναντήσας ὁ δαιμονῶν, ἀρχεται μὲν ταράττεσθαι, καὶ ἄλλα τὰ πρὸς κύκλον ἄλλεσθαι. δυστυχῆ, ἀφρὸν δὲ τοῦ στόματος παραπτύειν, καὶ διαστρέφειν τοὺς ὀφθαλμοὺς, τρίζειν τε τοὺς ὀδόντας, καὶ πρὸς τὸν ὄσιον ἀφορᾶν, ὅσον ἀπειλητικόν τι καὶ φόνιον. Ἐπεὶ δὲ καὶ ἐγγὺς γένοιτο, οἰκτρὰς τὸ δαιμόνιον ἠφίει φωνὰς, οἴμοι, λέγων, τῆς συμφορᾶς ! Τί τοῦτο ; κἀνταῦθα πάλιν Πατάπιος ; Τίς γένωμαι ; ποῖ τράπωμαι ; Τίνα τοῦ λοιποῦ κατοικήσω, πολλὰ καμῶν ἤδη καὶ μόλις εὐρῶν οἰκητήριον, καὶ τούτου νῦν βιαίως ἀπελαυνόμενος ; Δεινός, ὦ Ναζωραῖε, σὺ, δεινός ἄρα, καὶ πανταχοῦ πάντων κρατῶν. Ποῦ τοίνυν ἀφίξομαι ; Ἄν εἰς ἔρημον, ἂν εἰς πόλεις, ἂν ὅπου τις εἴποι, φθάνεις αὐτὸς ἐκεῖσε, μόνῳ τῷ τοῦ σταυροῦ σου τύπῳ, μόνῳ τῷ σῷ ὀνόματι ἐλαύνων ἡμᾶς. Νενίκημαι, ἤττημαι, ὑποχωρεῖν ἐπέιγομαι. Ταῦτα τὸ πονηρὸν ἐφθέγγετο πνεῦμα, καὶ τὸν νέον πρὸς ἀέρα μέσον τοῖς ἄλμασιν ἐξετίνασεν. Ὁ δὲ μέγας τοῦ Θεοῦ ἀρστεύς, τὸ ἄμαχον ὄπλον, τὸν σταυρὸν, εἰς τὸν ἀέρα τῷ δακτύλῳ διατυπώσας, καὶ Δεσποτικὴν αὐτῷ ἐπαγαγὼν ἐπιτίμησιν, Ἐξέλθε, φησὶ, τὸ ἀκάθαρτον πνεῦμα, ἐξέλθε, καὶ μακρὰν που καὶ εἰς ἐρήμους ἄπιθι. Χριστὸς σοι ταῦτα ἐγνελεύεται δι' ἐμοῦ, οὗ σὺ τὴν δύναμιν καὶ ἄκων καθωμολόγησας. Ταῦτα τοῦ Παταπίου κελεύσαντος, σπυράξας τὸν νεανίαν οἶός τις καπνὸς ἐξῆι καὶ διεδίδρασκεν. Ὁ δὲ ὑφ' ἡδονῆς, καὶ Θεῷ τὸ πρῶτον, τὸ δεῦτερον δὲ Πα-

Z'. Ἀρχοῦντα μὲν ἂν εἴη καὶ ταῦτα τῆς ἐκείνου χάριτος σύμβολα γενέσθαι καὶ παρρησίας ἄλλ' οὖν καὶ τούτοις ἐν ἐτι προσθεῖς, οὐκ ἄχαρι γὰρ τὸ διήγημα, τέλος ἐπιθήσω τῷ λόγῳ. Γυνή τις νόσῳ περιπεπτώκει δεινῇ ἡ δὲ πάθος κρείττον ὥσπερ ἀνθρωπίνης ἰᾶσθαι χειρὸς, οὕτω καὶ ὑπὸ γλώττης λέγεσθαι. Ὁ γὰρ μασθὸς ταύτης σκώληκα, φεῦ ! ἐν ἑαυτῷ φύς, ὃν ἰατρῶν παῖδες καρκίνον καλοῦσι, σὺν πολλαῖς ταῖς ἀλγηδόσι διεθιδρώσκετο. Οὐδὲν δὲ ἦττον καὶ τὰ λοιπὰ μέλη τοῦ σώματος, τῷ ἐνὶ συμπάσχοντα, κατετήκετο. Χρόνος συχνός, καὶ σχεδὸν τὸ μὲν μόριον ἅπαν ἠνάλωτ', αἱ δὲ ἀλγηδόνες δριμύτερον τῆς καρδίας καθήπτοντο ἡ δὲ ὀδύνας καὶ ὁ θάνατος γείτων ἦν. Οἱ δὲ σοφοὶ τὴν ἰατρικὴν, σοφιστικῶς τὸ γύναιον μετερχόμενοι, αὐτοὶ τε τὴν οὐσίαν, καὶ ὁ σκώληξ οὐδὲν ἦττον τὸν μασθὸν κατέκειρον. Αὐτῇ, τῆς τοῦ μεγάλου φήμης διὰ πάντων φοιτώσης, φρόνιμόν τι καὶ λυσιτελὲς ποιῆσα, πρὸς αὐτὸν παραγίνεται, καὶ τῇ γῆ προσάραττει τὴν κεφαλὴν, γονάτων τε ἄπτεται, καὶ οἰκτρὸν τι καὶ γοερὸν ἀνακλαύσασα, Ἰασαι, δοῦλε τοῦ Θεοῦ, ἴασαι τὴν ἀθλίαν ἐμὲ, γοερῶς ἔκραζεν, ἧς καὶ πρὸ τοῦ τάφου σκώληξ τὸ σῶμα κατενεμήσατο, καὶ ὀδῦναι κατέφαγον, καὶ τὸν φευκτὸν πᾶσι θάνατον ἐπιθυμητὸν ἐμοὶ κατεστήσαντο. Ὁ δὲ, καὶ πρὸ τοῦ σώματος ἐμβλέψας εἰς τὴν ψυχὴν, Εἰ καθαρὰν, φησὶ, τὴν πίστιν προσφέρεις τῷ ταῦτα δυναμένῳ Θεῷ, καὶ μηδὲν ἐπιδοιᾶζεις περὶ τὴν ἴασιν, ἀκόλουθον τῇ πίστει καὶ τῆς

αἰτήσεως ἔψεται σοι τὸ πέρας. Ἦκουσεν ἡ γυνή, καὶ βύθιον τι στενάξασα καὶ περιπαθῆς, Πιστεύω, Κύριε, μέγα ἀνέκραγεν, ᾧ πάντα δῆλα καὶ φανερά. Ἰασαί μου τὸ σύντριμμα, τὸ πολυπαθῆς τοῦτο κακὸν ἴασαι. Οὐ φέρω τὰς ἀλγηδόνας, αὐτῆς μου τῆς καρδίας διικνουμένας καὶ ὠδινούσας τὸν θάνατον. Οὕτως αὐτὴν λίαν περιαλγῆ γενομένην ἑωρακίως, ὑποδεικνύειν αὐτῷ τοῦ πάθους τὸν τόπον ἐκέλευε, καὶ δὴ τῷ τραύματι τὴν χεῖρα προσανεγκῶν, εἶτα καὶ τῷ σταυρῷ σφραγίσας, Ὡ γύναι, φησὶ, χαλεπὸν οἶδα τὸ πάθος, χαλεπὸν καὶ δυσίατον. Πλὴν ἀλλὰ καὶ ἡ πίστις τὸ πάθος νικᾷ, καὶ ἡ ἐλπίς καρποῦται τὴν ἴασιν. Ἀπελθεοῦν συνείρηνη, ὑγίασταί σου τὸ τραῦμα, καὶ ἡ ὁδύνη κεκοίμηται. Ἀμα ταῦτ' ἔλεγε, καὶ τῇ γυναικὶ τὸ πάθος ἐπαύετο, καὶ ὁ μασθὸς ὅλος ἐδείκνυτο ὑγιῆς. Τοιαύτης οὖν ἐκείνη τῆς χάριτος ἀπολαύσασα,

μάρτυς πρὸς ἅπαντας καὶ κήρυξ ἐγένετο τῆς περὶ τὸν μέγαν θείας καὶ παραδόξου τῶν ἰαμάτων δυνάμεως. Η'. Ἐξ ὀνύχων ὁ λέων, ἐκ τοσοῦτον δῆλος ἂν ἡμῖν γένοιτο καὶ Πατάπιος. Ὅποια μὲν γὰρ τὰ ὑπ' ἐκείνου τελούμενα, καὶ ταῦτα δύναται παριστᾶν ὁπόσα δὲ τὸ πλῆθος λέγειν βουλόμενος, πολλοῦ ἂν ἐδεήθην καὶ λόγου καὶ χρόνου. Ἄλλ' ὥσπερ ἐπὶ σφραγίδος μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς οὔσης οὐδὲν δεῖ πολυπραγμονεῖν χάριν ἧς ἔχει δυνάμεως, κἂν πλείω ἢ τὰ τυπούμενα, κἂν ἐλάττω ὡς τῶν κἂν ταῦθα οὐδὲν ἡμᾶς χρὴ τοῦ πλῆθους χάριν περιεργάζεσθαι· παραπλησία γάρ ἡ χάρις καὶ δύναμις ἡ αὐτή. Τοιγαροῦν ἐπὶ τὴν ἐκείνου τελευτήν ἤδη τρεπτέον, καὶ τὸ τοῦ βίου τέλος αὐτῷ καὶ ἡμῖν τέλος τοῦ λόγου γινέσθω.

Θ'. Οὗτος ὁ μέγας τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπος καὶ τῆς ἀρετῆς ἀληθοῦς ἐμψυχὸς τύπος, τὸν ἑαυτοῦ βίον κατακοσμήσας ἐν ἀγαθοῖς ἔργοις καὶ θαύμασιν, ὅτε ἀποδημεῖν ἔμελλε, μᾶλλον δὲ πρὸς τὴν ἑαυτοῦ πόλιν ἐπιδημεῖν, καὶ τὸ σημεῖον ἤρθη ἐξ οὐρανοῦ, παρῆν μὲν αὐτῷ πᾶν ὅσον ἀσκητικὸν καὶ φιλόρετον, λελυπημένοι, δεδακρυμένοι, τὴν ἐκείνου μετᾶστασιν κοινήν ὀρφανίαν νομίζοντες, τὸ χωρὶς ἐκείνου ζῆν κοινὸν θάνατον ὀνομάζοντες, νικώμενοι τῷ πάθει τὸν λογισμὸν, καὶ εἰς φανερά δάκρυα καταγόμενοι, καὶ τὸν χωρισμὸν αἰτιώμενοι, Πάτερ, λέγοντες, φίλτατε, Πάτερ γλυκύτατε, τί μὴ φιλότεχνος ἐφάνης κἂν τούτῳ τὴν ἐκδημίαν ἐπιταχύνας; Τί, Πάτερ, ἐρημίαν τοῖς παισὶ προξενεῖς; Τί πρὸς ἄλλην ἀποδημεῖς πατρίδα; Τί μὴ πρότερον μετώκισας καὶ ἡμᾶς, εἴ τις δύναμις; Τίς ὁ μετὰ σὲ παύσων μὲν λύπην, θεραπεύσων δὲ σῶμα, ἰασόμενος δὲ ψυχὴν λόγῳ, βίῳ καὶ θαύμασι; Ποία λοιπὸν ἐλπίς; ποία τοῖς σοῖς τέκνοις ἀναψυχή; Φεῦ! πῶς τὴν πληγὴν, πῶς τὴν συμφορὰν ἐνέγκωμεν;

Ι'. Ταῦτα μὲν ἐκείνοι, τὸ πάθος ὡς ἕκαστος εἶχεν ἐκτραγωδοῦντες. Ὁ δὲ, καὶ πρὸς τὸν θάνατον οὐδὲν πάσχων ἀγεννὲς καὶ φιλόζων, καὶ πρὸς τοὺς περιεστῶτας φιλοστόργως ἐπικλινόμενος, ἠρέμα τείνας τὸ ὄμμα, καὶ πρὸς αὐτοὺς ἀπιδῶν, Μὴ οὕτως, ἔφη, φίλτατα τέκνα, μὴ οὕτως θρήνοις τὸν ὑμέτερον Πατέρα προπέμψητε, ἀλλὰ μᾶλλον εὐχαῖς. Τὸ μὲν γὰρ ἑαυτοῦς τε κἂμὲ βλάπτειν ἐστὶ, τὸ δὲ

A quæns fidei sequetur exitus tuæ petitionis. Audivit mulier, et cum ex imo miserabiliter ingemisset : Credo, Domine, magna voce exclamavit, cui sunt omnia aperta et manifesta, medere gravi meæ ærumnæ, credo, Domine : huic malo medere ; non fero dolores, qui cor meum penetrant, et mortem parturiunt. Cum eam vidisset adeo cruciatam, jubet eam ei ostendere locum morbi : et cum manum admovisset vulneri, et eam cruce signasset : O mulier, inquit, scio morbum tuum esse gravem, et curatu difficilem : cæterum fides vincit affectionem, et spes percipit curationem. Abi ergo in pace ; sanatum est ulcus tuum, et sopitus est dolor. Simul atque hæc dixit, et mulieri cessavit affectio, et mamilla evasit omnino sana. Cum illa esset talem consecuta gratiam, fuit apud omnes testis et prædicatrix divinæ et admirabilis magni Patapii virtutis curationum.

VIII. Ex unguibus leo, ex his nobis cognitus fuerit Patapius. Nam qualia quidem fuerint, quæ ab illo fiebant, hæc possunt ostendere. Si quam multa autem vellem dicere, opus esset longa oratione et tempore. Sed quomodo in signaculo, quod est unum et idem, nihil oportet anxie inquirere de ea, quam habet, potestate, seu sint plura, seu pauciora ea, quæ imprimuntur : ita hic quoque non oportet nimis curiose scrutari multitudinem. Similis enim gratia, et eadem potestas. Convertenda est ergo oratio ad illius decessum : et ejus vitæ finis sit nobis quoque finis orationis.

IX. Sic magnus ille homo Dei, et revera virtutis exemplar animatum, cum vitam suam ornasset bonis factis et miraculis, cum esset excessurus, imo vero in suam civitatem profecturus, et sublatum esset e cælo signum, apud eum quidem aderant, quicumque se dediderant exercitationi et erant amantes virtutis, mœrore affecti et lacrymantes, illius migrationem communem existimantes orbitatem, sine illo vivere mortem communem nominantes, dolore vincentes rationem, et in apertas erumpentes lacrymas, et conquerentes de separatione : Pater, dicentes, charissime, Pater suavissime, cur nos filios diligens, apparuisti sic decessum accelerans? Cur patris orbitatem filiis concilias? Cur migras in aliam patriam? Cur non nos quoque prius eo amandasti, si potest fieri? Quis est qui post te sit quidem sedaturus dolorem, corpus vero curaturus, animam autem medicaturus oratione, vita et miraculis? Quænam est spes de cætero? Quænam filiis tuis consolatio? Heu quomodo feremus calamitatem?

X. Hæc illi quidem, casum, ut poterat unusquisque, tragice deplorantes. Ille vero se adversus mortem fortem ostendens, et vitæ minime cupidum, ad eos qui circumstabant se amanter inclinans, sensim oculos attollens, et ad eos intuens : Ne sic, o charissimi, ne sic vestrum Patrem lacrymis prosequimini, sed potius precibus. Nam illud quidem et vos et me lædīt : hoc autem præbet

auxilium. Sic cum eorum luctum sedasset et fletum, et de anima et de futura illic vita multa esset philosophatus, et omnibus, prout uniuscujusque ætati conveniebat et dignitati, monita dedisset, et deinde esset precatus, tanquam in somnum resolutus, puram illam emisit animam. In virtute autem exercitatae et sacræ illius reliquæ, sanctis manibus compositæ, deponuntur in sacro templo Præcursoris, multis eas prosequentibus, et glorificantibus Patrem et Filium et Spiritum sanctum, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

βοήθειαν παρεχόμενον. Οὕτως αὐτοῖς στήσας τοὺς ὄδους καὶ τὰ δάκρυα, καὶ πολλὰ περὶ τε ψυχῆς καὶ τῆς ἐκεῖθεν ζωῆς φιλοσοφῆσας αὐτοῖς καὶ διαλεξάμενος, καὶ πᾶσι κατὰ τὸ προσήκον ἐκάστω καὶ τῆς ἡλικίας παραινέσας καὶ τῆς ἀξίας, εἶτα καὶ ἐπευξάμενος, ὡσπερ εἰς ὕπνον κατενεχθεὶς, τὴν καθαρὰν ἐκείνην ἀφῆκε ψυχὴν. Τὸ δὲ ἀσκητικὸν αὐτοῦ καὶ ἱερὸν λείψανον, χερσὶν ὁσίοις περισταλέν, ὁ ἱερὸς λαμβάνει τοῦ Προδρόμου ναδς, πολλῶν αὐτὸ προπεμπόντων καὶ δοξαζόντων Πατέρα, Υἱὸν καὶ ἅγιον Πνεῦμα νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

MARTYRION ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΜΑΡΤΥΡΩΝ

ΜΗΝΑ, ΕΡΜΟΓΕΝΟΥΣ ΚΑΙ ΕΥΓΡΑΦΟΥ.

MARTYRIUM SANCTORUM MARTYRUM

MENÆ, HERMOGENIS ET EUGRAPHI

(Latine ap. Surium ad diem 10 Dec. ; Græce ex cod. ms. Coislin. 147.)

I. Post Servatoris Christi in terram adventum, multi quidem etiam alii se ad martyrica certamina exuerunt : cum omnibus autem se quoque magnus exiit Menas. Postquam enim Diocletianus simul et Maximianus magnum quidem habuerunt imperium, fuerunt omnibus terribiles. Cum autem voluissent repugnare pietati, et fidem in Christum expugnare, quam vel portis inferi validiorem mansuram ipse pronuntiavit : postquam magnum ad hoc adhibuere studium, et omnem movere lapidem, quando cognoverunt se ea aggredi, quæ non possent fieri, et ut dicitur, jaculari in aerem, et conari movere, quæ sunt immobilia, uterque eorum deposuit imperium : apud alios quidem prætexentes fortunæ satietatem, et amorem mutationis ; iis autem, quibus poterant secreta communicare, et animum aperire, dicentes Christi virtutem, et quæ ex signis proficiscebatur, persuasionem : et quod cum hoc non potuissent efficere, alia posthabentes et parva existimantes, nec imperare quidem volebant.

II. Cum sic ergo illi imperium deposuissent, Maxentius quidem ab eis Romæ, Constantius autem Galliis, Maximinus vero Orienti præficiuntur imperatores. Fuit ergo protinus in Oriente magna persecutio adversus Christianos, et rerum communium confusio, et, ut semel dicam, magna quædam perturbatio et seditio in terra et in mari, Maximino sudente quidem confirmare majorum suorum deceptionem et falsam religionem : e terra autem,

A'. Μετὰ τὴν ἐπὶ γῆς τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ παρουσίαν πολλοὶ μὲν καὶ ἄλλοι πρὸς ἀγῶνας τοῦ μαρτυρικοῦ ἀπεδύσαντο · ἀποδέεται δὲ μετὰ πάντων καὶ ὁ μέγας Μηνᾶς. Ἐπεὶ γὰρ ὁ τε Διοκλητιανὸς ἅμα καὶ Μαξιμιανὸς μεγάλην μὲν ἐσχον ἀρχὴν, καὶ φοβεροὶ πᾶσι κατέστησαν, βουλευθέντες δὲ καὶ πρὸς τὴν εὐσέβειαν ἀντιπνεῦσαι, καὶ τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν καταγωνίσασθαι, ἦν κρηταιοτέραν μεῖναι καὶ ἄδου πυλῶν αὐτὸς ἀπεφύηατο, μετὰ τὸ πολλὴν εἰς τοῦτο προσενεγκεῖν σπουδὴν, καὶ πάντα κινήσαι λίθον, ἐπεὶ περ ἐγνώσαν ἀδυνάτοις ἐπιχειροῦντες, καὶ τὸ τοῦ λόγου πρὸς οὐρανὸν τοξεύοντες ἢ τὰ ἀκίνητα κινεῖν πειρώμενοι, ἐκάτερος αὐτῶν τὴν βασιλείαν ἀπεσκευάσαντο, πρὸς μὲν τοὺς ἄλλους κόρον τῆς τύχης, καὶ μεταβολῆς ἔρωτα προφασισάμενοι · οἷς δὲ τῶν ἀπορρήτων κοινωνεῖν εἶχον καὶ τὰ τῆς ψυχῆς ἐξεκάλυπτον, τοῦ Χριστοῦ τὴν ἰσχὴν εἰπόντες, καὶ τὴν ἐκ τῶν σημείων πειθῶ, καὶ ὡς ἐπεὶ τοῦτο μὴ καταπράξασθαι δυνατοὶ γεγονάσι, δεύτερα τᾶλλα καὶ μικρὰ νομίζοντες, οὐδὲ ἄρχειν ἠξίου.

B'. Οὕτως οὖν ἐκείνων τὴν βασιλείαν ἀποθεμένων, Μαξέντιος μὲν ὑπ' αὐτῶν τῇ Ῥώμῃ, Κωνσταντῖος δὲ ταῖς Γαλλίαις, τῇ Ἑσπέρῃ δὲ ὁ Μαξιμίνος χειροτονοῦνται εἰς βασιλεῖς. Ἦν οὖν εὐθύς κατὰ τὴν Ἑσπέρῃ διωγμὸς τε μέγας κατὰ Χριστιανῶν καὶ σύγχυσις τῶν κοινῶν πραγμάτων, καὶ ἀπλῶς πολλή τις ταραχὴ καὶ στάσις κατὰ γῆν τε καὶ θάλασσαν, τοῦ Μαξιμίνου κρατῦναι μὲν διὰ σπουδῆς ἔχοντος τὴν τῶν προγόνων ἀπάτην καὶ τὰ σεβάσματα, ἐξᾶ-

ραι δὲ, εἰ δυνατόν, ἀπὸ γῆς τὰ Χριστιανῶν, καὶ ὅλως ἐκ μέσου ποιήσασθαι. Ἐπεὶ δὲ ἀντηρέχθη αὐτῷ ὡς πάντα ἡ Ἀλεξάνδρεια, πόλις δὲ αὕτη περιφανῆς τῶν κατ' Ἀίγυπτον, στασιάζει μὲν καὶ καθ' ἑαυτὴν, πραγμάτων κοινῶν ἕνεκα, στασιάζει δὲ καὶ τοῦ κηρύγματος αὔθις ἐπιφοιτήσαντος αὐτῇ τοῦ Χριστοῦ, ἔδοξεν αὐτῷ, σκεψαμένῳ, ἐπεὶ μὴ δι' ἑαυτοῦ παρῶν καταλλάττειν τὴν πόλιν ἠδύνατο, θεσπίσασαι τέως ἀνυπατάσαι μὲν τὸ κήρυγμα, ἐπιλύσαι δὲ τῶν ἀμφισβητήσεων, ὅσαι κοινὰ τε καὶ πολιτικὰ τυγχάνουσιν. Ὡς δὲ κρείττων ἐφάνη τῶν θεσπισμάτων ἢ τε διαφορὰ τῶν στασιαζόντων καὶ ὁ λόγος ὁ τοῦ κηρύγματος, ἀντηρέχθη αὔθις καὶ ταῦτα τῷ βασιλεῖ. Ὁ δὲ ἐδυσχέρανε μὲν εὐθύς οὐ μικρῶς ἐπὶ τῇ καταφρονήσει τῶν διατάξεων, ὠργίζετο δὲ ἐπὶ τῇ ἀθετήσει τῶν πατρῶν θεῶν.

Γ'. Πρόσχημα γοῦν τῆς ὀργῆς πλασάμενος τῆς τοσαύτης πόλεως τὴν ἀποστασίαν, τότε μὲν ἐπέσχευεν ἑαυτὸν τῆς ὀρμῆς, τοὺς συνεκκλησιάσαντας ὡς περ τῶν ἐν τέλει καταιδεσθεῖς· ὕστερον δὲ, μόνης γενόμενος τῆς τοιαύτης σπουδῆς, καὶ γνοὺς ὡς ἀναγκαῖον μὲν αὐτῷ δημοσίων χάριν πραγμάτων εἶτι πρὸς τὸ Βυζάντιον διατρίβειν, ἀσύμφορον δὲ καταλιπόντα τοῦτο φοιτῆσαι πρὸς Ἀλεξάνδρειαν, στέλλει πρὸς αὐτοὺς ἄνδρα, Μηνᾶν μὲν καλούμενον, καὶ Ἀθηναῖον τῷ γένει, καὶ ἓνα τὸν τῆς βουλῆς, ἐκ τῆς τῶν Ἑλλήνων δὲ παιδείας ὀρμώμενον, καὶ ἱσχυμένον τὴν τε ἄλλην ἅπασαν ἐπιστήμην εἰς ἄκρον, καὶ δὴ καὶ τέχνην ῥητορικὴν, ὅση περὶ παλαισμάτων τε καὶ ἀντιθέσεις, ἄμαχον δεδειγμένον, καὶ συνελόντα φάναι, λέγειν μὲν προχειρότατον, ἀκούειν δὲ συνετώτατον, λανθάνοντα δὲ τέως περὶ τὸ σέβας, καὶ κρυπτῶς τὰ Χριστιανῶν μετερχόμενον, μέχρι δὲ τότε τὸ τοῦ βασιλέως ὑποκρινόμενον θέλημα. Εὐλαβεῖτο γὰρ διὰ τὸ περὶ τοὺς ἀγῶνας ἐπισφαλῆς ἐθελοντὶ χωρῆσαι πρὸς τὸ μαρτύριον. Ὁ μὲν οὖν βασιλεὺς ἐκπέμπει τοῦτον ἐπὶ τὴν Ἀλεξάνδρειαν σὺν τάχει πολλῷ, ἵνα μὲν καὶ τὰς τῶν πολιτικῶν πραγμάτων συμπλοκάς διαλύσῃται, καὶ καταλλάξῃ τοὺς διὰ ταῦτα πρὸς στάσεις χωρήσαντας, τὸ δὲ πλεον καὶ κριώτερον, ὡς ἂν ζήλῳ τῆς πατρίδος θρησκείας καὶ τῇ τέχνῃ τοῦ λόγου καὶ τῷ μεγέθει τοῦ φρονήματος τὸ τοῦ Χριστοῦ κήρυγμα τῆς πόλεως ἀπελάσῃ, ἀναδιδάξῃ τε αὔθις τὸ βασιλικὸν σέβας τοὺς ἀπόμοτον ἐκεῖνο θεμένου, τιμωρίαις τοὺς μὴ πειθομένους ὑπαγαγών.

Δ'. Ὁ δὲ, τὴν τε ἐξουσίαν καὶ τῶν τοσοῦτων πραγμάτων τὸν ὄγκον ὑποῶς, ἐν ὀλίγῳ τε τῇ πόλει ἐπιδημηκῶς, οὕτω ταῖς ἐκ τῆς τέχνης ἀνάγκαις καὶ τῷ κράτει τῆς φύσεως, ῥᾶον τὰ ἀμφισβητούμενα διελύσατο, καὶ τοῖς πολιτευομένοις μὲν τὴν παλαιὰν εἰρήνην, τὸ κράτος δὲ τῇ πόλει καὶ τὴν εἰς πάντα γαλήνην ἀνενεώσατο, ὡς δι' ἰσχυρίαις μὲν αὐτὸν τοῦ βήματος, μηδὲ ἅπασι δὲ δεσηθῆναι πληγῶν. Ἐπεὶ δὲ περὶ τὰλλα μὲν συμβᾶσαν εἶδε τὴν πόλιν, ἀσύμφορον δὲ περὶ τὴν δόξαν τοῦ καινοῦ δόγματος εἶτι μένουσαν, γράψας πάντα δι' ὀλίγων τῷ βασιλεῖ, αὐτὸς τὴν ἐπὶ τὸ κήρυγμα τοῦ Χριστοῦ αὐτίκα ἐτρέπετο. Καθ' ἑαυτὸν δὲ γενόμενος καὶ συνεῖς ὡς εὐχερῶς

A si fieri posset, tollere res Christianorum, et omnino auferre de medio. Cum vero ei relatum esset, totam Alexandriam (ea est autem civitas illustris in Ægypto) et per se quidem seditionem agitare causa reipublicæ, et seditionem etiam agitare, cum Christi ad eam venisset prædicatio, ubi deliberasset et considerasset, ei visum est (quoniam non poterat per se præsens civitatem conciliare), edictis interea reprimere quidem prædicationem, componere autem controversias publicas et civiles. Cum vero edicta videretur superare eorum, qui seditionem agitant, controversia, et ratio prædicationis, relata sunt hæc quoque rursus ad imperatorem. Ille autem continuo non parum quidem ægre forebat suarum contemptionem constitutionum, irascebatur vero, quod dii patrii abolerentur.

B III. Iræ itaque hunc prætextum præseferens, quod tanta defecisset civitas tunc quidem suum retinuit impetum, eos qui erant in Ecclesia, ut qui essent ex magistratibus, reveritus; postea autem cum in hoc totum suum convertisset studium, et cognovisset sibi quidem necesse esse reipublicæ gratia adhuc versari Byzantiæ, non expedire vero, eo relicto proficisci Alexandriam, mittit ad eos virum, qui vocabatur quidem Menas, et erat genere Atheniensis, et unus ex senatu, et ex Græcorum processerat disciplina: ut qui cum in alia esset doctrina summe exercitatus, tum etiam in arte rhetorica, quæ in disceptationibus versatur et contentionibus, erat inexpugnabilis; et ut, paucis dicam, ad dicendum quidem erat promptissimus, ad audiendum vero prudentissimus: tunc autem celabat religionem, et occulte sectabatur res Christianorum: usque ad hoc tempus autem se simulabat sequi voluntatem imperatoris. Verebatur enim, quoniam sunt certamina periculosa, sua sponte venire ad martyrium. Atque imperator quidem maxima celeritate eum mittit Alexandriam, ut rerum quidem civilium componat controversias, et eos conciliet, qui propter eas processerunt ad seditiones: maxime vero et præcipue, ut zelo patriæ religionis, et dicendi arte, et animi celsitudine, Christi prædicationem expelleret e civitate, et rursus imperatoriam doceret religionem, pœnis eos subjiciens, qui illam abjuraverant.

D IV. Ille autem potestatem et tantarum rerum molem suscipiens, cum brevi tempore fuisset in civitate, artis necessitate et ingenii præstantia controversias facile composuit: et civibus quidem antiquam pacem, civitati vero potentiam et tranquillitatem omnino restituit, adeo ut raro quidem tribunali, plagis autem ne semel quidem opus fuerit. Cum autem in aliis quidem vidisset convenire civitatem, in novi vero dogmatis sententia nondum convenire, et omnia sigillatim scripsisset ad imperatorem, conversus est ipse ad prædicationem: et intelligens esse facile, si modo velit, totam per se civitatem convertere ad veram religionem: et quod

si in alio quidem tempore subiisset martyrium, pro se solum accepisset coronam, hodie autem pro iis, qui decertant, accipiet mercedem : intuens ad coronas, statuit et magis arguere deceptionem, et traducere civitatem ab errore gentilium, et persuadere omnibus, ut discant pietatem, et seipsum reddere manifestum, et certaminum occasiones ipse tanquam ansas præbere aliis. Quoniam vero perspiciebat multitudinem nequaquam quidem nudas admittere adhortationes, sed eas potius habere suspectas, facilius autem capi a fide, quæ profici-scitur ex operibus, pauca docens, idque solum, quando videbat interrogantes et cupientes discere : magna ex parte autem eos per signa inducens, adeo brevi ad eam, quæ latebat, traduxit veritatem, ut fuerint omnes parati dæmonum statuas et aras de-
 jicere, et, si quando liceret, pro Christo pati mortem prompto et alacri animo. Nam cum ille quidem cum rebus publicis ipso quoque dignitatis fastu exutus, totum forum obiret honesto et moderato incessu, et totus quoque sere populus ipsum consequeretur, propter reverentiam magistratus et signorum et curationum, accideret autem forte fortuna, ut ipse incideret in ægrotos, aut illis occurreret, quibus erat corpus aliqua parte mutilum, ille quidem protinus cernebatur animo perturbatus, et manus eis imponebat, et Christum invocabat, et signo crucis obsignabat. Illi vero cum essent claudi, statim saltabant omnibus videntibus : surdi autem et cæci protinus videbant et audiebant, mulique loquebantur, et dæmoniaci curabantur.

ἐπεσφράγιζεν· οἱ δὲ αὐτίκα, χωλοὶ τε ὄντες, ἐν ὀφθαλμοῖς πάντων ἤλλοντο, κωφοὶ δὲ ἢ τυφλοὶ, ἀνέ-
 βλέπόν τε παραχρῆμα καὶ ἤκουον, ἀλαλοὶ τε ἐλάλουν, καὶ δαιμονῶντες ἐθεραπεύοντο.

V. Cum hæc ergo fierent, et precaretur quidem beatus Menas, ad invocationes autem concurrerent omne genus miracula (manifestum enim erat iis qui simul aderant, quis solum nominatus faceret miracula, et quod non erat alius, nisi Christus Deus), erumpens repente universa civitas a majorum, in qua enutriti fuerant, deceptione, et patrios quidem deos multum ludificans, multa vero dicens adversus imperatorem, et gravissime execrans tam eos qui colunt, quam ea quæ coluntur, et toto animo abjurans parentum impietatem, a martyris lingua et mente omnes simul pependerit, et sua ei anima adhæserunt, sacras voces arbitantes, et verba vitæ, illius solius verba agnoscentes : paucis ad signa conniventibus, et ad agnitionem eorum obsurdescentibus. Quinam autem erant isti? Ii, a quibus magni quidem fiebat festum dæmonum, quod peragebatur ad aras, propter comessationem, et ebrietatem, et cubilia, et intemperantiam : contemptui vero habebantur res honestæ et venerandæ Christianorum, propter vitam continentem et impatibilem, et quæ erat cum corpore, vitam incorpoream. Cum autem isti tenebrarum filii et interitus, derelictum errorem et suorum simulatorum dedecus non ferentes, sanctum quærerent ulcisci pro facta eis injuria, et populum pro ejus

ἔχει βουλευθεὶς ἄρτι τὴν πόλιν πᾶσαν δι' ἑαυτοῦ μεταθεῖναι πρὸς θεοσέβειαν, καὶ ὡς ἐν ἄλλῳ μὲν καιρῷ μαρτυρήσας, τὸν ὑπὲρ ἑαυτοῦ μόνον ἀπενέγκοιτο στέφανον, σήμερον δὲ, καὶ τὸν ὑπὲρ τῶν ἀγωνιζομένων αὐτῶν μισθὸν λήψεται, καὶ ἀπιδὼν πρὸς τοὺς τοσοῦτους στεφάνους, ἔγνω τὴν τε ἀπάτην μᾶλλον ἐλέγξει, καὶ μεταστῆσαι τῆς ἐλληνικῆς πλάνης τὴν πόλιν, καὶ πείσαι πάντας μεταμαθεῖν τὴν εὐσέβειαν· φανερόν τε ἑαυτὸν καταστῆσαι, καὶ τὰς ἀφορμὰς τῶν ἀγώνων ὡς λαθὰς τοῖς ἄλλοις αὐτὸν παρασχεῖν. Ἐπεὶ γοῦν συνείδε τὸ πλῆθος, τὸς μὲν φιλάς παραινέσεις οὔτε προσέχον, καὶ δι' ὑποψίας ποιούμενον, πρὸς δὲ τὴν ἐξ ἔργων πίστιν εὐκόλως χειρούμενον, ὀλίγα διδάσκων, καὶ τοῦτο, ὅτε μόνον πυνθανομένους ἑώρα καὶ γλιχομένους μαθεῖν, τὰ πολλὰ διὰ τῶν σημείων αὐτοὺς ἐνάγων, οὕτως ἐν βρσχει πρὸς τὴν κρυπτομένην ἀλήθειαν μετεβίβασεν, ὡς ἐτοίμους πάντας γενέσθαι τὰ τε ἀφιδρύματα τῶν δαιμόνων καὶ τοὺς βωμοὺς καθελεῖν, καὶ εἴ ποτε παρῆ, τὸν ὑπὲρ τοῦ Χριστοῦ προθύμως ἀποθανεῖν θάνατον. Ὡς γὰρ ὁ μὲν μετὰ τῶν δημοσίων πραγμάτων καὶ αὐτὸν τὸν τοῦ ἀξιώματος ὄγκον ὥσπερ ἀποδυσάμενος ἐπήει κατὰ πᾶσαν τὴν ἀγορὰν εὐκόσμως καὶ μετρίῳ τινὶ τῷ βαδίσματι, συνέειπετο δὲ αὐτῷ καὶ πᾶς ὁ δῆμος σχεδὸν αἰδοῖ τῆς ἀρχῆς καὶ τῶν σημείων καὶ τῶν λάσεων, συνέβαινε δὲ κατὰ τινα τύχην, ἣ ἀρόωστοῦσι παραβάλλειν αὐτὸν, ἣ ἐκείνοις συναντᾶσθαι, οἷς ἐν μέρει τινὶ τὸ σῶμα πεπήρωτο· ὁ μὲν περιπαθὴς τε εὐθύς ἑωρᾶτο, καὶ τὸς τε χεῖρας αὐτοῖς ἐπέτιθει, καὶ τὸν Χριστὸν ἐπέβοᾶτο, καὶ τῷ τοῦ σταυροῦ σημείῳ αὐτοὺς

Ε'. Ὡς οὖν ταῦτα οὕτως ἐνηργεῖτό τε καὶ ἐπράττετο, καὶ ἠύχετο μὲν ὁ μακάριος Μηνᾶς, συνέτρεχε δὲ πρὸς τὰς ἐπικλήσεις τὰ παντοδαπὰ θαύματα, δῆλον δὲ ἦν καὶ τοῖς συμπαροῦσι τίς ὁ μόνον ἕνομαζόμενος καὶ θαυματουργῶν, καὶ ὡς οὐκ ἄλλος ἢ Χριστὸς ὁ Θεός, ἐξαίφνης πᾶσα ἡ πόλις ἀποβράχεισα τῆς συντροφῆς τῶν προγόνων ἀπάτης, καὶ πολλὰ μὲν διακωμωδήσασα τοὺς πατέρας θεοὺς, πολλὰ δὲ κατειποῦσα τοῦ βασιλέως, καὶ ἐπαρασαμένη τὰ χαλεπώτατα τοῖς τε σεβομένοις καὶ αὐτοῖς τοῖς σεβάζουσι, καὶ ὅλη ψυχῇ τὴν τῶν πατέρων ἀσέβειαν ἐξομοσαμένη, πάντες εὐθύς τῆς τοῦ μάρτυρος γλώττης ἅμα καὶ γνώμης γεγόνασι. Καὶ τὴν ψυχὴν ὀπίσω αὐτοῦ ἐκολλήθησαν, φωνὰς Θεοῦ τὰς ἐκείνου φωνὰς ἠγησάμενοι, καὶ ῥήματα ζωῆς τὰ ἐκείνου μόνου γινώσκοντες ῥήματα, ὀλίγων τινῶν μυσάντων πρὸς τὰ σημεία καὶ κωφευσάντων πρὸς τὴν ἐπίγνωσιν. Καὶ τίνων τούτων; Οἷς πολλοῦ μὲν ἐτιμᾶτο ἢ τῶν δαιμόνων ἐπιθώμιος ἐορτὴ διὰ τὸν κῶμον καὶ τὴν μέθην, καὶ τὰς κοίτας καὶ τὴν ἀσέλγειαν· ἤτοιμάζετο δὲ τὰ σεμνὰ τῶν Χριστιανῶν διὰ τὴν ἐγκρατῆ ζωὴν τε καὶ ἀπαθῆ καὶ τὴν μετὰ σώματος ἀσώματον βιοτήν. Ἐπεὶ οὖν οἱ τοῦ σκότους οὔτοι καὶ τῆς ἀπωλείας υἱοὶ, τὰ τῆς πλάνης ἐγκαταλείμματα, τὴν τῶν ἰδίων σεβασμάτων αἰσχύνην οὐκ ἐνεγκόντες, ἐξήτουν τε τὸν ἅγιον ἀμύνα-

σθαι δῆθεν τῆς εἰς αὐτοὺς ἀδικίας, καὶ τὸν δῆμον A τῆς εἰς τοὺς θεοὺς ὕβρεως, εὐλαβοῦντο δὲ τὴν τοῦ πλήθους ὀρμὴν· ἀναφέρουσι καὶ ταῦτα λάθρα τῷ βασιλεῖ. Ὡς ἂν δὲ διαφερόντως ἀνάψωσιν αὐτοῦ τὸν θυμὸν, καὶ ὅλον αὐτὸν ἐπὶ τὴν δίκην ἐνέγκωσι, καὶ ἀπορίᾳ καὶ ὀργῇ πολιορκηθέντα ταχὺν γενέσθαι παρασκευάσωσι τοῦ τολμήματος τιμωρὸν, τὸ ὁ Γαλιλαῖος ὄνομα πανταχοῦ τῆς ἐπιστολῆς ἐγκατέσπαρτο, καὶ τὴν ἀθέτησιν τῆς αὐτοῦ δεσποτείας καὶ τῶν θεῶν, καὶ τὰ κατ' ἀμφοτέρων σκώμματα καὶ τὸν γέλωτα καὶ τὴν καθάπαξ ἀποστασίαν τῆς πόλεως.

Γ'. Ὁ δὲ Μαξιμῖνος, ἀναγνωσθέντων αὐτῷ τῶν γραμμάτων, εὐθύς αἰσχύνης τε καὶ λύπης πεπλήρωτο τὴν ψυχὴν. Αελύπητο μὲν γὰρ διὰ τὴν ἐπὶ τῇ πόλει ζημίαν, εἰς νοῦν λαθὼν, ὅπως τε αὐτῷ B τὰ τῆς ἀρχῆς ἠκρωτηριάζετο, καὶ ὅσον μέρος αὐτῷ παρηρείτο τῆς ἐξουσίας· ἠσχύνετο δὲ, ἑαυτὸν τε καθορῶν ἠτιώμενον, καὶ ὕβριζομένους αὐτοῦ τοὺς θεοὺς. Προσποιησάμενος δὲ τὴν γενομένην αὐτῷ σύγχυσιν τῆς ψυχῆς, καὶ τὴν τοῦ προσώπου κατῆφειν, σύννοιαν μόνην εἶναι, καὶ τοῦ λυσιτελοῦντος διάσκεψιν, ἐπεὶ μὴ μέχρι πολλοῦ πρὸς τὴν ζάλην ταύτην ἀντέχειν ἠδύνατο, δῆλος εὐθύς γίνεται, καὶ ὑπὸ τοῦ πάθους ἐλέγχεται, καὶ φανερώς ῥήγνυσι τὴν ὀργὴν. Δυσφημήσας οὖν πολλὰ κατὰ τοῦ Χριστοῦ, καὶ πλάνην καταγνοὺς τοῦ μακαρίου Μηνᾶ, καὶ προσθεὶς ὡς ἀδύνατον μὲν ἀνθρώποις ἀνθρωπὸν διαγνώσκειν καὶ διαλαθεῖν ἀκριβῶς, ἀσύγνωστα δὲ ἀμαρτάνουσιν οἱ μηδὲν τοῖς εὐηργετηκόσιν ἔχοντες ἐγκαλεῖν, οὔτοι δὲ τὰς ἐκείνων ἐπ' αὐτοῖς ἐλπίδας ματαίας ὀφθῆναι παρασκευάζοντες, ἀνέστη, ἐν τοσοῦτῳ τῶν ἐπειγόντων πραγμάτων τὴν λύσιν παραδραμῶν. Ἔωθεν δὲ τῇ ἐξῆς ἐκκλησίασε μετὰ τῶν ἐν τέλει καὶ κοινῶς αὐτοῖς συνδιασκεψάμενος, καὶ ὁμονοῦντας πάντας ἰδὼν ἐπὶ τινὶ Ἑρμογένει ἀνδρὶ, σεμνῷ μὲν καὶ περιδόξῳ, καὶ τᾶλλ' οὐ φύλῳ, ἐσωφρόνει τε γὰρ, καὶ τοῖς πένησιν ἀγαθὸς ἦν, καὶ τὸ τοῦ Ἀποστόλου, « νόμον μὴ ἔχων, φύσει τὰ τοῦ νόμου ποιῶν ἦν, » ἀγνοοῦντι δὲ τέως τὴν τοῦ Χριστοῦ δύναμιν, καὶ μηδὲ τῷ αὐτοῦ βαπτίσματι τελεσιουργηθέντι, εἰ καὶ κατὰ Χριστὸν ἐλάνθανε πορευόμενος, καὶ πρόβατον μὲν αὐτοῦ ἦν, ἀσήμαντον δὲ, καὶ τὴν τῆς οἰκειώσεως οὐπω σφραγίδα δεξάμενον· ἐπεὶ οὖν ταῦτά τε προσῆν τῷ ἀνδρὶ, καὶ Ἀθηναῖος μὲν ἦν καὶ αὐτὸς τὸ γένος, καὶ τὴν Ἑλληνικὴν παιδείαν ἀκρότατα μεμελετηκῶς, τὴν τε φρόνησιν ἐκ πείρας τε καὶ φύσεως ἐπεπόκνωτο, καὶ ἐχώρει πρὸς τὸ λέγειν οὕτως, ὡς ἐσκεμμένον ἦκειν εἰς τοῦτο δοκεῖν, καὶ διὰ ταῦτα κατάλληλος ἔδοξε ταῖς τῶν ἀνακυψάντων τηνικαῦτα πραγμάτων πλοκαῖς τε καὶ περιστάσεσιν, αὐτὸς τε προσετίθη τοῦτῳ ὁ βασιλεὺς καὶ πᾶσαν ἰδὼν εἰς τοῦτο συνευδοκήσασαν τὴν βουλήν, μετέστησε μὲν εὐθύς ἐφ' ὕβρει καὶ ἄκοντα τὸν μακάριον Μηνᾶν τῆς ἀρχῆς· ἐξαπέστειλε δὲ τὸν Ἑρμογένην, ἐπαρχὸν ὄντα τηνικαῦτα τῆς πόλεως, ἐπιτρέψας αὐτῷ τὰ τε κατὰ τὸν μέγαν Μηνᾶν ἐξετά-

in deos contumelia, caverent autem impetum multitudinis, hæc quoque clam referunt ad imperatorem. Ut vero ejus iram maxime accenderent, et ad pœnas sumendas eum totum inducerent, et a dubitatione et ira obsessum, efficerent celerem ultorem audacis facinoris, hoc nomen, Galilaus, seminarent per totam epistolam, ejusque dominatus, et deorum contemptionem et abolitionem, et adversus ambos scommata et irrisionem, et universam civitatis defectionem.

VI. Maximinus autem statim, eis lectis litteris, pudore et dolore fuit repletus. Dolebat enim propter damnum civitatis, cum considerasset, quam mutilatum sibi esset imperium, et quanta pars potestatis esset sibi ablata. Pudore vero afficiebatur, videns se esse victum, et suos deos esse affectos contumelia. Cum autem præ se tulisset eam, quæ ipsum invaserat, animi perturbationem, et vultus tristitiam, esse solummodo intensam cogitationem, et ejus quod expediebat, meditationem, quoniam huic tempestati diu non potuit resistere, fit protinus manifestus et arguitur ab animi perturbatione, et aperte erumpit in iram. Cum itaque multis maledictis Christum esset insectatus, et beatum Menam condemnasset erroris, et adjecisset, fieri quidem non posse, ut homines hominem discernant, peccare autem peccatum minime ignoscendum eos qui cum nihil habeant cuius insimulent benefactores, efficiunt ut illorum in eis spes cernatur inanis: surrexit, interim rerum urgentium prætermittenda solutione. Mane autem die sequenti convocatis magistratibus, cum communiter cum eis considerasset, et vidisset omnes consentientes in quemdam Hermogenem, virum quidem honestum et clarum, et alioqui non malum (erat enim temperans et bonus in pauperes, et, ut dicit Apostolus¹, legem non habens, natura faciebat, quæ sunt legis: ignorabat vero tunc Christi virtutem, et nec ejus erat baptismo consummatus: etiamsi imprudens ingrediebatur via, quæ est ex Christo: et erat quidem ejus ovis, sed non signata, et conjunctionis ac familiaritatis nondum acceperat signaculum): cum ergo hæc ei adessent, et esset quidem ipso quoque genere Atheniensis, et in Græca eruditione summe exercitatus, tam experientia, quam natura valeret prudentia: et ad dicendum ita accederet, ut videretur ad hoc venire meditatus: et ideo censeretur esse aptus implicatis et perplexis, quæ tunc orta erant, negotiis, et ad eum adjecit animum imperator: et cum vidisset universum ad hoc consensisse senatum, statim quidem tanquam probri et ignominia causa vel absentem beatum Menam removit a rectione: misit autem Hermogenem, qui tunc erat præfectus urbis, jubens eum et magnum Menam examinare,

¹ Rom. II, 14.

et civitatem ab errore, ut ei quidem videbatur, liberare: non modica quidem ei data manu ex Byzantio, quæ cum eo versaretur, et majore ex Alexandria, quæ ei inserviret.

VII. Hermogenes ergo jam navigans in Ægyptum, cum undique circumflueret ministris et satellitibus, videt tres viros luminosos, ei dicentes: Vide, Hermogenes, quod nec breve quidem studium Deus despicit. Cum ille autem interrogasset: Et quod est hoc breve studium? Imperfectum tuum, dixerunt suscipientes, propositum, viam tuam, quæ ad multorum spectabat naufragium, effecit tibi gloriæ conciliatricem et honorum immortalium. Vide ergo, ut hæc bona nuntia apud te conserves, et ne ea mandes oblivioni; etenim per hoc tuum iter mox habebis verum Regem et æternum. Porro autem a nobis quoque ipsis eum virum consequeris, per quem et huic beato Regi fias amicus, et eum accipias profectum, quem qui hodie regnat, tibi dare non potest. Cum vero ad extremum galli cantum nox jam pervenisset, excusso simul somno, et, quam ex nocturna visione acceperat, perturbatione, non valens conjicere ea quæ visa fuerant, suspicatus est solummodo somnium esse visionem illam, quod illi nec opinatam e vestigio rerum annuntiabat mutationem, et gloriam fortasse constantiorem quidem, sed tamen terrenam. Cum autem paucis post diebus longam illam confecisset navigationem, et placido fluctu in portum appulisset Alexandria, descendit de navi, et continuo se totum dedebat exsequendis imperatoris monitis atque jussis. Nam cum imperator quidem multa præfecto mandasset adversus beatum Menam, ei vero universa civitas obviam processisset in litore, tympana autem et laudes et tubæ in occurso circumsonarent: et una vox esset laudantium, eum extollens, qui missus fuerat ab imperatore, cum ipse præfectus suos tanquam in phalangis ordinem direxisset satellites, et jussisset præcedere lictores et apparitores: cum tanto stupore et admiratione omnium ascendit in civitatem, cum quanta iis qui tunc erant, potuisset videri vel ipsam terram movere, et negotiorum meditatione, et in rebus omnibus studio diligentissimo, constantique et inflexibili habitu animi, sperans se et ab imperatore mandatum honorem recte administraturum, et eorum qui non erant firmi, gressus supplantaturum.

VIII. Cum autem vespere solus per se esset, dimissa turba, quæ eum deduxerat, animadvertens magnus Menas, quod cum seorsum quidem sunt homines, et maxime viri clari et insignes, ferunt reprehensiones, et cum ea quæ eis sæpe visa fuerant, refelluntur, sustinent: in concione vero et congregata multitudine, ægre ferunt se redargui, et constanter permanent in iis quæ sibi visa fuerint: hoc ille optime considerans, et quod eruditissimus quidem vir erat Hermogenes, nondum autem poterat comprehendere tantam dogmatis al-

σαι, καὶ τὴν πόλιν τῆς πλάνης ὡς αὐτῷ δοκοῦν ἀνασώσασθαι, δοῦς τε οὐκ ὀλίγην μὲν χεῖρα καὶ ἐκ τοῦ Βυζαντίου αὐτῷ συλλέπεσθαι, πλείονα δὲ καὶ ἐκ τῆς Ἀλεξάνδρου ὑπηρετεῖν.

Z'. Ὁ τοίνυν Ἑρμογένης, πλέων ἤδη τὸν ἐπὶ τὴν Ἀλεξάνδρειαν πλοῦν, καὶ πανταχόθεν ὑπηρεσίᾳ τε πολλῇ καὶ δορυφορίᾳ περιβρέζομενος, ἐν ἐκστάσει ὡς περ κατὰ τοὺς ὕπνους γενόμενος, ἑρᾶ τρεῖς ἄνδρας φωτοειδεῖς, φάσκοντας πρὸς αὐτόν· Ἴδε, Ἑρμογένες, ὡς οὐδὲ σπουδῆς βραχείας ὑπερορᾷ ὁ θεός. Πυθομένου δὲ ἐκείνου, Καὶ τίς ἡ βραχεῖα αὕτη σπουδῆ; ἐκεῖνοι, Τὴν ἀτελῆ σου, ἔφησαν ὑποδεξάμενοι, πρόθεσιν, τὴν πρὸς ναυάγια πολλῶν ἀποβλέπουσάν σου ὁδόν, δόξης σοι τέθεικε πρόξενον καὶ ἀθανάτων τιμῶν. Σῶζε οὖν ταυτὶ τὰ εὐαγγέλια παρὰ σαυτῷ ἀνεπίληστα. Καὶ γὰρ διὰ ταύτης σου τῆς πορείας ἔξεις ὅσον οὐπω βασιλέα ἀληθινὸν καὶ αἰδῖον· εὐμοιρήσεις δὲ καὶ παρ' ἡμῶν αὐτῶν ἄνδρὸς τοιούτου, δι' οὗ ἂν φίλος τε ῥᾶστα γένη τῷ βασιλεῖ τούτῳ, καὶ προκοπῆς μετὰσχης, ἣν ὁ σήμερον βασιλεύων δοῦναί σοι διαπορεῖ. Ἐπεὶ δὲ καὶ ἡ νύξ ἤδη περὶ τὰς ἐσχάτας ἦν τῶν ἀλεκτρυόνων ὥδᾶς, εὐθύς ὁ Ἑρμογένης ἀποτιναξάμενος ἅμα τὸν τε ὕπνον καὶ τὸν ἐκ τῆς νυκτερινῆς ὕψεως θόρυβον, συμβαλεῖν οὐκ ἔχων τὰ ὀραθέντα, δνειρον ἀπλῶς εἶναι τὴν ὀπτασίαν ὑπώπτεικε, παράλογον αὐτῷ μεταβολὴν πραγμάτων καταπόδας ἐπαγγελλόμενον, καὶ δόξαν ἰσως μονιμωτέραν μὲν, ἀλλ' ἐπίγειον. Περαιωθεὶς δὲ μετ' ὀλίγας τὸν πολὺν ἐκεῖνον ἀπόπλουν, καὶ ἡμέρῳ κύματι τοῖς λιμέσιν Ἀλεξανδρείας προσσχὼν, ἀπέβη τε τῆς νηὸς, καὶ εὐθύς τῆς βασιλείως ἦν ὅλως ὑποθήκης τε καὶ κελεύσεως. Ὡς γὰρ ὁ μὲν βασιλεὺς πολλὰ κατὰ τοῦ μακαρίου Μηνᾶ τῷ ἐπάρχῳ ἐπέσκηψεν, ἀπήντα δὲ καὶ πᾶσα ἡ πόλις πρὸ τῶν αἰγιαλῶν, τύμπανα δὲ καὶ εὐφημῖαι καὶ σάλπιγγες τὴν ἀπαντὴν περιέχουν, καὶ μία τῶν εὐφημούντων ἦν ἡ φωνή, τὸν ἐκ βασιλείως ἀπεσταλμένον ἐξαίροντα, ταξάμενος τὴν δορυφορίαν καὶ αὐτὸς ὁ ἑπαρχὸς κατὰ φάλαγγα, καὶ προοδεύειν τὴν ὑπηρεσίαν κελεύσας, μετὰ τῆς αὐτῆς τῆς καταπλήξεως ἐπὶ τὴν πόλιν ἀπῆει, μεθ' ὅσης ἂν ἔδοξεν ἐκεῖνος τοῖς τότε κινεῖν καὶ τὴν γῆν, τῇ μελέτῃ τῶν πραγμάτων καὶ τῇ περὶ τὰ πάντα σπουδῇ, καὶ τῷ ἀκλιναῖ καὶ ἀτρέπτῳ τῆς ψυχῆς παραστήματι, τὰς τε παρὰ βασιλείως ἐλπίζων κατορθῶσαι τιμὰς, καὶ τῶν ἀστηρίκτων ὑπισκελίσαι τὰ διαθήματα.

H'. Ἐπεὶ δὲ καθ' ἑαυτὸν ἐγένετο, πρὸς ἐσπέραν λυθείσης αὐτῷ τῆς πομπῆς, συνιδὼν ὁ μέγας Μηνᾶς ὡς ἰδιάζοντες μὲν ἄνθρωποι, καὶ μάλιστα τῶν ἐπιφανῶν τε καὶ περιθλέπτων, φέρουσι τοὺς ἐλέγχους, καὶ ὧν αὐτοῖς ἔδοξε πολλάκις ἀνασκευαζομένων ἀνέχονται, ἐκκλησιάζοντες δὲ, δυσχεραίνουσί τε διελεγχόμενοι, καὶ πρὸς τὰ δεδογμένα ἐνστατικῶς ἔχουσι· τοῦτο ἐκεῖνος ἄριστα συνιδὼν, καὶ ὅτι λογιώτατος μὲν ὁ Ἑρμογένης, οὐπω δὲ καὶ δόγματος ὕψος τοσοῦτον καταλαθεῖν ἱκανός, καὶ ὡς, εἴπερ οὕτως εἰς τὸ βῆμα χωρήσοι μὴ προκατηγηθεὶς τὴν

εὐσέβειαν, μηδὲ τῶν πονηρῶν προλήψεων προδια-
σεισθεισῶν αὐτῷ, λόγου ἐπιστήμη, καὶ φύσεως κρά-
τος, καὶ ἔρις ψυχῆς ἐν ἀρχοντικῷ τῷ φρυάγματι οὐ
μόνον ἐμποδῶν ἔσονται πρὸς παράδοσιν εὐσεβείας,
ἀλλὰ καὶ ἰκανῶς ἔξουσι πόλιν τοσαύτην, καὶ μά-
λιστα περὶ τὴν πίστιν νεοπαγῆ, διαφθεῖραί τε καὶ
τὰ εὐσεβῆ ταύτης ἐξελεῖν σπέρματα, μετρίῳ καὶ
φρονήματι καὶ τῷ σχήματι πρὸς τὸν ἑπαρχὸν εἰσεῖσι,
καὶ προσαγορεύσας φησὶν· Χάρις τῷ ἐνὶ καὶ με-
γάλῳ Θεῷ. Προνοία γὰρ, ὡς εἶοικε, τούτου νῦν πρῶ-
τον ὁ ὑψηλὸς σὺ καὶ περιφανής, τὴν μεγάλην καὶ
πρώτην καὶ βασιλεύουσαν ἐκλιπῶν, πρὸς τὴν ἐσχάτην
τε καὶ μικρὰν ἐπεδήμησας. Καὶ μέλλοντος ἤδη τοῦ
ἁγίου τὴν περὶ τῆς εὐσεβείας λόγον αὐτῷ προηγεῖν,
μᾶλλον δὲ διασαλευῖσαι πρότερον τὰς περὶ θεῶν
φαύλας προλήψεις, ὁ ἑπαρχὸς, τὸν τε ἕνα ἀκούσας
Θεὸν, καὶ ὡς ἂν μὴ τοῖς συκοφάνταις εὐδιάβλητος
ἦ, ὡς τοὺς ἐχθροὺς τοῦ βασιλέως προσιέμενός τε
καὶ λόγου μεταδιδούς, ἄλλως τε δὲ καὶ ἡθους ἐμ-
βριθεία, καὶ αὐστηρίᾳ τῇ πρὸς τὸν ἅγιον τὴν βασι-
λικὴν θηρώμενος εὐνοίαν καὶ κλέπτων τὰς προκο-
πὰς, διακόψας, συσχεθῆναι αὐτὸν αὐτίκα προσέταξε
καὶ τηρηθῆναι ἐν φυλακῇ, τοσοῦτον πρὸς τοὺς πα-
ριστώτας μόνον εἰπὼν, ὡς Τῆς αὐρίου ἐπιστάσης,
εἴσεται ὁ μάταιος αὐτοσί, τοῦ Γαλιλαίου μύστα, οἷος
ἐγὼ φίλος τοῖς ἐχθροῖς τῶν βασιλέων τε καὶ θεῶν,
καὶ εἰ εἷς Θεὸς, ἢ πολλοί.

Θ'. Καὶ ἀπλῶς τὰ μένοντα αὐτὸν ἐπ' ὄψει πάντων
δεινά. Τῇ ἐπ' αὐρίον δὲ βήματος αὐτῷ ὑψηλοῦ
προτεθέντος, τοῦ τε δήμου παντὸς θεωμένου, καὶ
τῆς δορυφορίας παρισταμένης, προκαθίσας αὐτὸς
ἐκέλευσε παραστῆναι τὸν ἅγιον. Οὗ γενομένου, καὶ
παραστάντος τοῦ μάρτυρος φαιδριῷ τῷ προσώπῳ
καὶ ἀπτοήτῳ ψυχῆς παραστήματι, ὁ ἑπαρχὸς εἶπε·
Δίκαιόν ἐστιν, ὦ Μηνᾶ, βασιλέας τε τιμᾶν πάντα
ἄνθρωπον, καὶ τοὺς αὐτῶν σέβασθαι θεοὺς, καὶ
πρὸς ἔτι τοῖς εὐεργέταις εὐγνωμονεῖν; ἢ τί δεῖ πρὸς
ταῦτα ποιεῖν, αὐτὸς ἐν τῷ φανερωῷ δίδαξον. Καὶ ὁ
ἅγιος, Μέχρι τότε, ἑπαρχε, τοῖς εὐεργέταις, ἔφη,
προσῆκον εὐγνωμονεῖν, μέχρις ἂν ἀμφοτέροις τὸ
εὐγνωμονεῖν, αὐτῷ τε τῷ εὐγνωμονοῦντι, καὶ πρὸς
ὃν τοῦτο γίνεται λυσιτελὲς ἦ· ὅταν δὲ τούναντίον
πολλὴν ἑκατέροις ἐπάγη τὴν βλάβην, τότε χρῆ, τὴν
μετὰ βλάβης εὐνοίαν ἀπωσαμένους, τὰ πρὸς ὠφέ-
λειαν συντείνοντα προτιμᾶν. Βασιλέας δὲ τιμᾶν μὲν
διὰ τὴν ἀρχὴν ὅσιον· ὅταν δὲ μὴ περὶ Θεὸν οὗτοι
τὴν πρώτην ἀρχὴν καλῶς τε καὶ ὑγιῶς ἔχωσι, μηδὲ
τὴν τιμὴν, ὡς δεόν ἐστίν, αὐτῷ νέμωσιν, οὐκ ἂν εἴ-
ποιμι χρῆναι τοὺς τοιοῦτους τιμᾶν. Ἀλλὰ καὶ τοὺς
αὐτῶν θεοὺς οὐχ ἀπλῶς δεῖ σέβειν μὴ προξετά-
σαντας πρότερον, εἰ ἀληθῶς δύνανται ὅσα προσῆκόν
ἐστι Θεὸν δύνασθαι, καὶ εἰ μὴ, ἐν γενέσει ὄντες καὶ
ἀρχῆ, ἀτελεύτητοί εἰσι καὶ ἀθάνατοι. Εἰ δὲ καὶ
τούτων τινὸς ἐνδεῶς ἔχουσιν, αὐτῶν μὲν ὑπερορᾶν
χρῆ· πῶς γὰρ ἂν εἴη Θεὸς ἀτελής; πόθου δὲ θερμό-
τητι καὶ ψυχῆς καθαρότητι τὸν ὄντως ὄντα Θεὸν
ἐκζητεῖν.

Γ'. Ἐγὼ τοίνυν, ὡς καὶ αὐτὸς αἶσθα, ἑπαρχε,

titudinem : et quod si sic ascenderet tribunal,
cum de pietatis institutione nihil antea audivisset,
non prius discussis malis, quas anticipaverat, no-
tionibus, dicendi scientia, et vehemens ingenium,
et contentio animi, ingentes spiritus excitante
auctoritate magistratus, non solum erunt impedi-
mento ad tradendam pietatem, sed satis etiam erunt
ad tantam corrumpendam civitatem, quæ in fide
nuper est plantata, et ad ejus pia evellenda semina :
moderato et honesto habitu ingreditur ad præfe-
cium. Quem cum compellisset, dixit : Gratia uni
et magno Deo : ejus enim, ut videtur, providentia
nunc primum tu excelsus et clarus, magna illa et
prima regia urbe relicta, ad hanc ultimam et par-
vam accessisti : et cum jam esset sanctus de pie-
tate sermonem inchoaturus, vel potius malas de
Deo anticipatas notiones prius labefacturus, præ-
fectus cum et unum Deum audivisset, et ne a ca-
lumniatoribus vocaretur in invidiam, ut qui admit-
teret inimicos imperatoris, et eos sermone iraper-
tiret, et alioqui morum gravitate, et in sanctum
acerbitate, imperatoris captans benevolentiam, et
ad emolumenta aspirans, interrupto sermone, eum
jubet comprehendi et conservari custodia, tantum
dicens assistentibus : Si venerit dies crastinus,
sciet hic stolidus mysta Galilæi, qualis ego sum
amicus inimicis imperatorum et deorum, et an sit
unus Deus, an multi.

IX. Crastino autem die ei proposito tribunali,
et spectante toto populo, et assistentibus satelli-
tibus, ipse præsidens jussit sanctum assistere.
Cum hoc autem factum esset, et læto vultu et in-
territo animo martyr aslitisset, dixit præfectus :
Æquum est, o Mena, omnem hominem honorare
reges, et regum deos colere, et præterea grato
esse animo in benefactores ? aut ipse aperte doce,
quid ad hæc facere oporteat. Sanctus vero : Eate-
nus, inquit, o præfecte, grato esse animo oportet
in benefactores, quatenus et ei, qui est gratus, et
ei in quem hoc fit, id fuerit utile. Quando autem
contra magnum utrisque affert damnum, tunc
oportet, rejecta ea quæ est cum damno benevo-
lencia, ea præferre quæ conferunt. Reges vero
honorare quidem sanctum est propter potestatem
et principatum. Quando autem ii non sunt recte
et sane affecti in Deum, qui est primus principa-
tus, neque ei, ut par est, honorem tribuerint, non
dixerim eos esse honorandos. Quin etiam eorum
dii non sunt temere colendi, nisi prius examina-
verimus, an vere possint, quæcunque oportet
Deum posse : et num, cum ei ortum habeant et
principium, sine quoque careant et sint immor-
tales. Sin autem eis horum desit aliquid, eos
quidem oportet despiciere. Quomodo enim fuerit
Deus imperfectus ? ferventi autem desiderio et
mundo corde quærendus est Deus, qui est vere
Deus.

X. Ego igitur, ut ipse scis, o præfecte, cum et

essem Atheniensis, et patriam legem jamdiu honorarem, et in tenera adhuc ætate amissis parentibus essem nescio quomodo studiosus et valde laboriosus, statui percurrere omnem Græcorum fabulosam doctrinam. Hoc vero a me brevi est confectum, omnemque eorum scientiam et artem accurate percurri. Cum vix tandem autem accepissem, esse apud Christianos quoque quasdam scripturas, fuit mihi studio eas legere. Cum vero legissem, animadvertēbam in eis tantam latere utilitatem, quanta nec dici quidem potest: et eas conferens cum Græca disciplina, inveniebam magnam differentiam, easque inter se pugnare, quasi ex diametro. In illis quidem virtutem et veritatem, in hac autem errorem et improbitatem. Nam quæ sunt apud Christianos quidem Scripturæ, inducunt Christi virtutes Deo convenientes, et alioqui simplices, divinæque naturæ, et sibi consequentes; Græcorum autem scripturæ inducunt Deum præditum humanis affectionibus et perturbationibus: et sunt quidem plenæ mendacio, plenæ etiam turbulentis animi motibus: repletæ quoque intemperantia et immoderatione, habentes deos inter se pugnantes, victosque et sauciatos ab hominibus, in quos cadit interitus: et innumerabilibus aliis malis refertæ et fabulis. Et ut semel dicam, illarum quidem finis est salus, ex veri cognitione: harum autem apertus interitus, et deductio ad turpes probrosasque affectiones, et inventionem erroris. Quamvis vero ita se habeant Scripturæ Christianorum, non continuo decrevi eas sequi, sed etiam Christi virtutis quærebam experientiam, ut facto docerer veritatem: et cum incidissem in quemdam, cui erant mutila membra corporis, et cum hoc dixissem esse bonæ fortunæ, inveni verbis divinis factum quoque esse consequens. Postquam ergo solum Christi nomen dixissem super illa membra mutilata, illa, protinus amissa mutilatione, perinde ac rursus transformata, ad eam quæ erat in principio traducta sunt sanitatem. Cum ergo reipsa et facto agnovissem Opilicem, et Græcorum ac gentilium abjurassem vanitatem, baptizatus sum, et me soli Christo dedicavi. Ab illo autem tempore in hodiernum usque diem, o præfecte, morbos difficiles, et affectiones incurabiles, et quas solus poterat curare Deus, cito et facile curo, solum Christi mihi universus populus, et hoc quod circumstiti verba inania. Nam nunc quoque licet ea quæ

XI. Cum sic veritatem aperte explicavisset martyr, totus populus et universum theatrum ab hora tertia usque ad septimam a lingua martyris quodammodo dependebant, et illius magis sermonem desiderabant, quam contumeliam. Et postremo cum vidissent ipsum simul et deos imperatoris refellisse et arguisse, et verum Deum demonstrasse, et simul illos producere testes suorum miraculorum, uno ore omnes: Ne labores, dicebant, o bone præfecte. Nam nos ipsi fuimus testes proditi-

A Ἀθηναῖός τε ὢν, καὶ τὸν πατριὸν ἐκ πολλοῦ νόμον τιμῶν, ἐπὶ νέῳ σώματι τοὺς τεκόντας ἀποβαλὼν, φιλοπόνου ψυχῆς οὐκ οἶδ' ὅπως ὢν, πᾶσαν διελθεῖν ἔκρινα τὴν τῶν Ἑλλήνων μυθικὴν παιδείαν, καὶ δὴ ἐν ὀλίγῳ τοῦτό μοι γέγονε, καὶ πᾶσαν αὐτῶν ἐπιστήμην τε καὶ τέχνην ἀκριβῶς ἐπῆλθον. Ὅψε δὲ μαθὼν καὶ παρὰ Χριστιανοῖς εἶναι τινὰς γραφάς, ἐπιμελὲς ἐθέμην καὶ αὐταῖς ἐντυχεῖν. Ἐντυχὼν οὖν, οὐδ' ὅσον εἰπεῖν, ἐνενόουν ταύταις ἐγκεκρυμμένην ὠφέλειαν, καὶ παραβαλὼν αὐτάς τῇ Ἑλληνικῇ παιδείᾳ, πολλὴν τὴν διαφορὰν εὕρισκον, καὶ ὡσπερ ἐκ διαμέτρου ἐν ἐκείναις μὲν ἀρετὴν καὶ ἀλήθειαν, ἐν ταύτῃ δὲ πλάνην καὶ μοχθηρίαν. Αἱ μὲν γὰρ παρὰ Χριστιανοῖς Γραφαὶ θεοπροπέεις εἰσηγοῦντο τὰς τοῦ Χριστοῦ δυνάμεις καὶ ἀπλᾶς ἄλλως καὶ ἀκολούθους τῇ τε θεῖᾳ φύσει καὶ ἑαυταῖς· αἱ δὲ τῶν Ἑλλήνων ἀνθρωποπαθεῖς εἶναι τὸ θεῖον εἰσάγουσι, καὶ μεστὰ μὲν ψεύδους εἰσὶ, μεστὰ δὲ παθῶν, καὶ ἀσελγείας, καὶ ἀταξίας ἐμπλεῖ, θεοὺς ἔχουσαι μαχομένους ἀλλήλοις, καὶ ὑπὸ φθαρτῶν ἀνθρώπων ἠττωμένους καὶ πληττομένους, καὶ μυρίων ἄλλων κακῶν τε καὶ μύθων γέμουσαι· καὶ συνελόντα φάναι, τῶν μὲν τὸ τέλος σωτηρία ἐστὶ καὶ ἀληθοῦς Θεοῦ ἐπίγνωσις, τούτων δὲ σφῆδες ἀπώλεια καὶ ὀδηγία πρὸς ἀτιμαπάθη καὶ πλάνης εὕρεσιν. Ὅμως καὶ οὕτως ἐχούσαις ταῖς τῶν Χριστιανῶν Γραφαῖς, οὐκ εὐθὺς ἔγνω αὐταῖς ἐπεσθαι, ἀλλὰ διάπειραν ἐζήτησαν τῆς τοῦ Χριστοῦ δυνάμεως, ὥστε τὴν ἀλήθειαν ἔργῳ διδάσκειν. Καὶ ἀνθρώπων πηρωθέντι μέλητινὰ τοῦ σώματος ἐντυχὼν, καὶ ἀγαθῆς ἐμοὶ τοῦτο τύχης εἰπὼν εὖρον τοῖς θεοῖς ῥήματιν ἀκόλουθον καὶ τὸ ἔργον. Ὡς οὖν μόνον τὸ τοῦ Χριστοῦ ὄνομα τοῖς πεπηρωμένοις ἐπέειπον ἐκείνοις μέλεσιν, αὐτίκα ἐκεῖνα, τὴν πῆρυσιν ἀποβαλόντα, καθάπερ αὐθις μεταπλαττόμενα, πρὸς τὴν ἐξ ἀρχῆς ὑγίαν μετετίθετο. Ἐργῳ τοίνυν τὸν δημιουργὸν ἐπιγνοῦς, καὶ τὴν τῶν Ἑλλήνων δόξαν ἀπομοσάμενος, καὶ τὴν ἄλλην ἅπασαν ἀποσάμενος ματαιότητα, βεβήπισμαι, καὶ Χριστοῦ μόνου γεγένημαι. Ἐξ ἐκείνου δὲ καὶ μέχρι νῦν, ἔπαρχε, νόσους χαλεπὰς καὶ πάθη ἀνίατα, καὶ ἅ μόνῳ ἐξῆσθαι θεῷ δυνατὸν, ταχὺ καὶ ῥαδίως ἰῶμαι, τὸ τοῦ Χριστοῦ ὄνομα καὶ μόνον καλῶν. Καὶ μάρτυς τῶν ἐμῶν λόγων ὁ δῆμος ἅπας, καὶ τὸ περισσῶς τοῦτο θέατρον. Καὶ οὐκ

D ἔχεις εἰπεῖν ὡς ψεῦδος ταῦτα καὶ λόγοι κενοί· πάρεστι γὰρ καὶ νῦν ἔργῳ τὰ λεγόμενα πιστωθῆναι. nomen invocans. Eorum vero, quæ dico, testis est theatrum: nec potes dicere hæc esse falsa, e^t dicuntur, facto ipso comprobare.

IA'. Οὕτω τοῦ μάρτυρος διατρανώσαντος τὴν ἀλήθειαν ὁ τε δῆμος ἦσαν καὶ ἅπαν τὸ θέατρον ἀπὸ τρίτης ὥρας ἕως ἑβδόμης τῆς γλώττης ὡσπερ τοῦ μάρτυρος ἐκκρεμάμενοι, καὶ τῆς ἐκείνου μᾶλλον ὀμιλίας ἢ βρώσεως ἐφιέμενοι. Καὶ πέρας ὡς εἶδον αὐτὸν ὁμοῦ τε τοὺς τοῦ βασιλέως θεοὺς ἀπελέγξαντα, καὶ τὸν ἀληθῆ Θεὸν ἀποδείξαντα, καὶ ἅμα αὐτοὺς ἐκείνους τῶν θαυμάτων προβαλλόμενον μάρτυρα, γλώττα μία καθάπερ πάντες γενόμενοι, Μὴ κἀμὲν, ἔλεγον, ἐτι, χρηστὲ ἔπαρχε· αὐτὰ γὰρ ἡμεῖς τῶν

τεράτων θεαταί γεγενήμεθα, αὐτοὶ τῶν θαυμασίων ἀπολελούκαμεν. Οὐδὲ ἐν ψεῦδος παρέρπει, οὐδὲ ἀπάτη τις ὑποκάθηται τοῖς ὑπ' αὐτοῦ πραττομένοις. Ἐγὼς καὶ αὐτὸς τὴν ἀλήθειαν συνετὸς ὢν, καὶ ὡς μὴ χρῆ θεὸν ἄλλον ἡγεῖσθαι καὶ προσκυνεῖν ἢ τὸν αὐτοῦ. Ὁ δὲ ἑπαρχος, εὐλαβηθεὶς τὴν παρῶν τῆς πόλεως, καὶ ἰδὼν πάντα σχεδὸν τὸν δῆμον ἀπονεύσαντα πρὸς Χριστὸν, καὶ συναπαχθέντα τῷ ἀθλητῇ, καὶ φυλαξάμενον μὴ τι καὶ νεώτερον κατ' αὐτοῦ τολμηθῆ, καὶ τοῦτο μὲν μὴ ἔχων πρὸς τὴν ἀλήθειαν ἀντειπεῖν, τοῦτο δὲ καὶ τιμωρήσασθαι δυσωπούμενος τὸν οὕτω τὸν λόγον τῆς ἀληθείας ὀρθοτομήσαντα, ὡς πάντας τοὺς παρόντας θέσθαι καταπειθεῖς, μεστὸς θορύβου καὶ κατηφείας γεγονῶς, ἐγκλεισθῆναι πάλιν κελεύει τὸν ἅγιον. Ἀνέστη γοῦν εὐθέως τοῦ βήματος, καὶ τὸ θέατρον ἔλυσε, καὶ συνεξέρρει τοῦ ἀγῶνος ὃ τε δῆμος καὶ ἅπαν τὸ θέατρον· καὶ θροῦς τις ἦν ἐξ ἀπάντων δι' εὐφημίας ποιουμένων τὸν μάρτυρα. Ὁ μὲν οὖν ἅγιος ἐνεκέκλειστο· τὴν δὲ γλώσσαν οὐδὲ οὕτως εἶχε σιγῶσαν καὶ τῶν εἰς Χριστοῦ ὕμνων ἀπεχομένην· ἐψάλλε γάρ· « Ἐσωσας ἡμᾶς, Κύριε, ἐκ τῶν θλιβόντων ἡμᾶς, καὶ τοὺς μισοῦντας ἡμᾶς κατήσχυνας. Ἦνοιξας ἐν παραβολαῖς τὸ στόμα ἡμῶν, καὶ ἐφθεγξάμεθα προβλήματα ἀπαρχῆς. »

IB'. Ὁ μέντοι ἑπαρχος, λογισάμενος ὅπόσον μὲν ἐκ πρώτης πείρας ἢ πόλις κατέγνω αὐτοῦ, ὅπόσον δὲ καταγνώσεται μαθὼν καὶ ὁ βασιλεὺς, καὶ σχετλιάσας οὐ μικρῶς διὰ ταῦτα, σχεδὸν ἀπόσιτος ἦν. Ὅμως τοὺς ὕπνους αὐτοῦς σκέψιν θέμενος, καὶ πᾶσαν εἰς τοῦτο τὴν νύκτα διενεγκῶν, ἐπεὶ ἡμέρα διηύγαζεν, ἤκουσε δὲ ὅτι καὶ αὐθις τὸ θέατρον ἠθροίσται, καὶ ὑπερβάλλει τὴν χθὲς πολυανθρωπίαν ἐπιθυμία τῆς κοινῆς πάλης τῶν λόγων καὶ τῆς τοῦ ἀθλητοῦ πιθανότητος, πάντα τᾶλλα δευτέρως εἶναι φροντίδος εἰπῶν, ἐκάθισεν ἐπὶ βήματος. Περιεστῆκει δὲ ἅπαν τὸ δορυφορικὸν ἐκπληκτον, προέκειτό τε ὑπ' ὄψιν πᾶν εἴ τι κολάσεως ὄργανον, αὐτοῦ τοῦτο κελεύσαντος, ὥστε δέος ἐμποιεῖσθαι τῷ μάρτυρι. Ὡς οὖν οὕτω ταῦτα, καὶ ὁ ἅγιος σχοινοῖς διαδεθείς εἰσήχθη, ὁ ἑπαρχος ἔφη· Λέγε μοι σὺ, κατάρατε, ποῖα τύχη τεθαρῶνως, εἰς τοσοῦτον τόλμης προήχθης, ὡς παραπεῖσαι μὲν τὸν δῆμον ἐξουσίας ἀπονεῦσαι βασιλικῆς, κατεῖπειν δὲ ἀνέδην καὶ τῶν θεῶν, φρονῆσαι δὲ τὰ σὰ, καὶ οὕτως ἐξάπινα τῆς σῆς ἅμα καὶ γλώττης καὶ γνώμης ἔχασθαι, καὶ τὸ ξένα θρησκευεῖν διεγκαλούμενος, ἐάλωσ καὶ τυραννίδα μεμελετηκῶς; Πρὸς ταῦτα ὁ ἅγιος, Ὅτι οὐ τυραννίς, εἶπεν, ἑπαρχε, τὰ ἐμὰ, τὸ μέτριον τουτὶ σχῆμα ἐφ' οὗ περ εὖρες ἡμᾶς, πρὶ ἐμοῦ σοὶ ἀπολελόγηται. Τὸν δῆμον δὲ οὐκ αὐτὸς ἀπονεῦσαι παρέπεισα, ἀλλ' ὁ ζῆλος τοῦ διὰ τῶν σημείων ἐπιγνωσθέντος αὐτοῖς Θεοῦ. Κατεῖπον δὲ τῶν σῶν τε καὶ τοῦ βασιλέως θεῶν, ὅτι δεῖ πάντα ἀνθρωπὸν λόγῳ καὶ κρίσει φωράσαντα τὸ ψεῦδος, αὐτὸ μὲν μυσάττεσθαι, τὴν ἀλήθειαν δὲ προσκυν-

giorum; ipsi fructum sensimus ejus miraculorum. Nullum serpit mendacium, neque ulla fraus subest in iis quæ ab ipso fiunt: cognovisses ipse quoque veritatem, si simul adfuisses, et quod non oportet alium existimare et adorare Deum, quam ejus Deum. Reveritus autem præfectus civitatis fidentiam, et loquendi libertatem, et videns omnem fere populum ad Christum declinasse, et ivisse in athletæ sententiam, et servare, ne quid novi in in eum audeatur: et partim quidem non potens dicere contra veritatem, partim vero etiam erubescens eum punire, qui veritatis verbum tam recte tractabat, ut omnes qui aderant, ei parerent et crederent, perturbatione plenus et tristitia, jubet sanctum rursus includi. Surrexit ergo protinus a tribunali, et dimisit theatrum, et a certamine simul effluxit populus et universum theatrum: et eorum omnium emanabat quidam susurrus, martyrem laudibus prosequentium. Atque sanctus quidem erat inclusus; linguam autem ne sic quidem habebat tacentem, et ab hymnis in Christum abstinentem. « Liberasti nos, Domine, ab affligentibus nos, et eos qui nos oderunt, pudore affecisti ¹⁴. Aperuisti in parabolis os nostrum, et locuti sumus propositiones ab initio ¹⁵. »

XII. Præfectus autem reputans, quantum ex prima quidem experientia eum condemnasset civitas, quantum vero sit eum etiam condemnaturus imperator, cum acceperit, et non parum se afflictiens, propemodum sibi indicabat inedia. Cum tamen apud se cogitaret somnia, et tota nocte ea mente versaret, postquam illuxit, audivit vero congregatum rursus esse theatrum, et hesternam superare hominum frequentiam desiderio communis in dicendo contentionis, et athletæ probabilitatis, reliquarum rerum curam dicens esse posthabendam, sedit in tribunali. Circumsistebant omnes satellites attoniti, et subiciebatur ejus oculis quodlibet instrumentum factum ad torquendos homines (ita enim jusserat Hermogenes, ut metum afferret martyri). Postquam ergo hæc facta sunt, et introductus est sanctus vinctus funibus, dicit præfectus: Dic mihi tu, execranda, quam fortuna fretus, eo processisti audaciæ, ut populo quidem persuaderes, ut a potestate deficeret imperatoris, impudenter autem diis detraheret, et tuam teneret sententiam, et sic repente tuæ linguæ mentique adhæresceret: et convictus es criminis peregrinæ a te introductæ religionis, et affectatæ tyrannidis? Ad hæc sanctus: Quod tyrannidem quidem, inquit, non affectem, moderatus hic, in quo me invenisti, habitus ante me pro me respondit. Populuni vero non ipse persuasi deficere, sed zelus Dei, qui per signa ab eis fuit agnitus. De tuis autem et imperatoris diis male dixi, quod oportet omnem hominem, cum ratione et judicio falsum deprehenderit,

¹⁴ Psal. XLII, 8. ¹⁵ Psal. LXXVII, 2.

ipsum quidem execrari, adorare autem veritatem. Veritas vero, o præfecte, apud homines, de qua non est dubitandum, est ipse Christus.

XIII. Præfectus vero dixit : Hoc tibi ita videtur, o demens. Quod enim non oportet colere et adorare Crucifixum, et quod nugæ erant et inanes sermones, quæcunque a te heri dicta sunt, ex hoc patebit. Quando enim, cum ego aliquod tuum membrum exsecuero, aut exussero, tu qui Christum adoras, non potueris id restituere, quomodo hæc visus fueris aliis revera dedisse, quæ non potuisti tibi ipsi largiri? Ad hoc annuit universus populus. Sanctus vero dixit : Opto, o præfecte, ut tu in me Christi facias periculum. Confido enim fore, ut ea deposita, quam nunc sustines, dignitate, ipse quoque cernaris unus ex iis quibus Christus imperat. Præfectus itaque et suam volens iram ulcisci, sperans autem fore, ut propter ea quæ dixerat, sanctum in omnibus convinceret, jubet carnosam illam partem plantæ pedum, super quam collocata est utraque basis, gladiis excoriari, et sic denudatis ossibus, stare ipsum ad rogata de diis ei proponenda : ut sic maxime laborum dolorumque acerbitate percussus, ad danda responsa et solvendas quæstiones facile impediretur. Sanctus autem, cum ei immisericorditer caro gladiis scinderetur, et universæ, quæ circumcirca sitæ erant, venæ ei rumperentur, et quicunque nervi motum administrantes congenerati erant, divellerentur, parum quidem ingemiscebat, gratia quodammodo recedente, et athletam probante, quin etiam ei coronarum præbente occasionem (aperte enim fructus laborum sunt coronæ). Se enim fortiter gerebat adversus dolores, tanquam ipsa magis adesset, et ipsum sustentaret, et levaret sensum dolorum. Postquam autem fuit dimissus e tormentis, protinus exsiliens sanctus, stetit rectus super sola ossa, « Pes meus, psallens, stetit in rectitudine : in ecclesiis benedicam te, Domine ³. » Effluebat autem undique ex ejus vestigiis magna vis sanguinis : et ipse quidem lætum habebat vultum : florentem vero et vigentem habebat animam adversus pericula : liberam autem linguam ad vehementius arguendum, quam prius. Nullum autem eum omnino terrebat instrumentum tormentorum. Statim ergo manibus plausit theatrum, tanquam parta victoria.

XIV. Præfectus autem simul et cogitans vitare reprehensiones, et adversarium reddere veluti inermem et inutilem, jubet ei statim amputari linguam ex ipso gutture. Sanctus vero : Etiamsi, inquit, exstinxeris pupillas meorum oculorum, ne sic quidem ego offendam. « Est enim lucerna meis pedibus lex Christi ⁴. » Confido autem, dicens, quod postquam ipse linguam amisero, tunc tu linguam suscipies, clara voce canentem Christi magnaliter. Postquam vero quadam machina et

Α νεῖν. Ἀλήθεια δὲ παρὰ ἀνθρώποις, ἔπαρχε, ἀναμφίλεκτος ὁ Χριστός.

ΙΓ'. Ὁ ἔπαρχος εἶπε· Σοὶ τοῦτο δοκεῖ, ἀνόητε. Ἐπεὶ ὅτι γε οὐ δεῖ τὸν Ἐσταυρωμένον σέβεσθαι τε καὶ προσκυνεῖν, καὶ ὡς λῆρος ἦν καὶ κενολογία τὰ λεχθέντα πάντα τῇ χθὲς παρὰ σοῦ, ἐξ αὐτῆς σήμερον ἔσται καταφανές. Ὅποτε γὰρ ἐμοῦ μέλος τι τῶν σῶν ἀποτεμνόντος ἢ καύσαντος, ὁ προσκυνῶν σὺ τὸν Χριστὸν καταστήσαι τοῦτο μὴ δυναθῆς, πῶς ἂν ὀφθείης ἐτέροις ταῦτα σὺν ἀληθείᾳ δοῦς, ἃ σαυτῷ χαρίσασθαι μὴ καθίστασαι δυνατός; Καὶ ὁ δῆμος ἅπας εἰς τοῦτο ἐπένευσεν. Ὁ ἅγιος εἶπεν· Εὐχομαί, ἔπαρχε, δοκιμὴν ἐν ἐμοί σε λαβεῖν τοῦ Χριστοῦ. Πέποιθα γὰρ ὡς ἀποδὺς εὐθέως ὁ περίκεισαι νῦν ἀξίωμα, εἰς καὶ αὐτὸς ὀφθήσῃ τῶν ἀρχομένων ὑπὸ Χριστοῦ. Ὁ γοῦν ἔπαρχος τὴν τε οἰκείαν ὀργὴν ἐκδικῆσαι ζητῶν, ἐλπίας δὲ καὶ τὸν ἅγιον ἐφ' οἷς εἶρηκεν ἐπὶ πάντων ἐλέγξει, κελεύει τὸ σαρκῶδες ὅλον τοῦ τῶν ποδῶν αὐτοῦ πέλματος, ἐφ' οὗπερ ἑκατέρω τῶν βάσεων ἴδρυνται, μαχαίραις ἀποδαρῆναι, καὶ οὕτως ἐπὶ γυμνοῖς τοῖς ὀστέοις πρὸς τὰς περὶ θεῶν ἐρωτήσεις αὐτὸν ἴστασθαι, ὡς ἂν οὕτω μάλιστα τῷ ὀριμῆι τῶν πόνων τὴν καρδίαν βαλλόμενος, πρὸς τε τὰς ἀποκρίσεις καὶ τὰς λύσεις τῶν προβλημάτων εὐχερῶς συμποδίζηται. Ὁ δὲ ἅγιος οὕτως ἀνηλεῶς τὴν σάρκα ταῖς μαχαίραις ὑποτεμνόμενος, τὴν τε συμπαρακειμένην ἄπασαν φλέβα συνεκρησσόμενος, διασπώμενος δὲ καὶ τῶν νεύρων ὅσον τὴν κίνησιν διοικοῦν συμπεφυκὸς ἦν, ἔστενε μὲν ἐπ' ὀλίγον, τῆς χάριτος ὡσπερ ὑποχωρούσης καὶ δοκιμαζούσης τὸν ἀθλητὴν, ἀλλὰ καὶ στεφάνων ἀφορμὰς αὐτῷ παρεχούσης· καρποὶ γὰρ πόνων σαφῶς οἱ στέφανοι· ἐνεκαρτέρει δὲ πρὸς τὰς ἀληθειῶν, ὡσπερ παρουσίας μᾶλλον αὐτῆς, καὶ ὑποβασταζούσης αὐτὴν καὶ κουφιζούσης τῶν πόνων τὴν αἰσθησιν. Ἐπεὶ δὲ καὶ τῆς βασάνου ἀφείθη, ἀναπηδήσας εὐθὺς ὁ ἅγιος, ἐπὶ μόνοις ἔστη τοῖς ὀστέοις ἕρθιος, « Ὁ ποὺς μου ἔστη ἐν εὐθύτητι, » ψάλλων, « ἐν ἐκκλησίαις εὐλογῆσω σε, Κύριε. » Ὑπέρβρει δὲ τῶν ἰχνῶν αὐτοῦ πάντοθεν πλῆθος αἵματος· καὶ φαιδρὰν μὲν αὐτὸς εἶχε τὴν ὄψιν, ἀκμάζουσαν δὲ πρὸς τοὺς κινδύνους τὴν καρδίαν, πεπαθήσιασμένην δὲ τὴν γλῶτταν πρὸς ἔλεγχον τότε πλέον ἢ πρότερον· ἀκατάπληκτος δὲ ἦν καὶ πρὸς ἅπαν κολαστηρίων ὄργανον. Ἐκρότησε μὲν οὖν εὐθὺς ὡς ἐπὶ νίκῃ τὸ θέατρον.

ΙΔ'. Ὁ δὲ ἔπαρχος ἐν ταυτῷ τε τοὺς ἐλέγχους φυγεῖν διανοηθεὶς, καὶ τὸν ἀνταγωνιστὴν ὡσπερ ἄοπλον θεῖναι καὶ ἀπρακτον, ὡς εὐχεῖρωτον οὕτως αὐτῷ ἐσόμενος, αὐτίκα κελεύει ἐξ αὐτοῦ τοῦ φάρυγγος ἐκτμηθῆναι τὴν γλῶτταν τοῦ μάρτυρος. Καὶ ὁ ἅγιος, Εἰ καὶ τὰς κόρας, ἔφη, τῶν ἐμῶν ὀφθαλμῶν ἀποσθῆσεις, οὐδὲ οὕτως ἐγὼ προσκόψω. « Αὐχὸς γὰρ τοῖς ἐμοῖς ποτὶν ὁ νόμος ὁ τοῦ Χριστοῦ. » Τεθάρρηκα δὲ, λέγων, ὡς ἐπειδὴν ἀποβάλω τὴν γλῶτταν αὐτὸς, τότε σὺ γλῶτταν ἀναλάβῃς εὐφώνως

³ Psal. xxv, 12. ⁴ Psal. cxviii, 105.

ἄδουσάν τὰ μεγαλεῖα τοῦ Θεοῦ. Ἐπεὶ δὲ μηχανῆ, A
τινι καὶ σπουδῇ τῶν ὑπηρετῶν ἡ γλῶττα τῷ μάρ-
τυρι τοῦ ἱεροῦ στόματος ἀπηνέστερον ἐξειλκύσθη,
καὶ αὐτοὶ τὰς τῶν σιδήρων ἀκμὰς προσεμβάλλοντες
κάτωθεν αὐτὴν ἀπέτεμον ἤδη, ἔπασχε μὲν ὁ γεν-
νάδας, καὶ πλήρης ἀγῶνος ἦν τὴν ψυχὴν· ἠνδρί-
ξετο δὲ καὶ ἔφερε, καὶ πρὸς Χριστὸν ὄλην ἐνέτεινε
τὴν διάνοιαν. Ὡς δὲ τέλος εἶχεν ἡ βάσανος, ὁ μὲν
τόνος τοῦ σώματος ἔκαμνε τῷ ἀγίῳ, αὐτὸς δὲ τὴν
ψυχὴν τῷ πόθῳ τῷ πρὸς Χριστὸν νευρούμενος,
ἠρέμα διάρας τὴν κεφαλὴν, ἀποπτύων δὲ τὸ πολὺ
τοῦ αἵματος, καὶ ὄλωσεν ταῖς καταβροχίς φοινιστόμε-
νος, πρὸς πάντας ἠτένιζεν εὐθαρσῆς, καὶ νεύμασι
τῷ τε ἐπάρχῳ τὴν περὶ τὰ δεινὰ γνώμην, καὶ τῷ
δήμῳ τὴν καρτερίαν ἐσήμαινε· καὶ ὡς οὐ μόνον
οὐκ ἐνδίδωσιν, ἀλλὰ καὶ τρυφὴν ἠγεῖται τὸ πρᾶγμα, B
καὶ θανάτου διψᾷ. Ὁ δὲ ἑπαρχος μανίᾳ ληφθεὶς,
ὅτι καὶ καταπαίζων τῆς τιμωρίας, μάρτυρα τῆς ἀν-
δρίας ἐποιεῖτο τὸν δῆμον τοῖς ἑαυτοῦ νεύμασι,
προσέταπτεν εὐθέως ἐκκυπῆναι αὐτοῦ καὶ τοὺς
ὀφθαλμοὺς. Ὡς δὲ πολὺ τὸ τάχος εἰσηῖγον οἱ πρὸς
ταῦτα διακονοῦμενοι, καὶ παραχρῆμα μηδένα οἴ-
κτον τῆς κοινῆς ποιούμενοι φύσεως, περισχόντες
τὴν ἀθλητὴν, ὡμῶς αὐτοῦ τοὺς ἱεροὺς ἐξώρυττον
ὀφθαλμοὺς, ἀλγοῦντος μὲν, πῶς γὰρ οὐ; καὶ τῆς
ἀνθρωπίνης φύσεως ὑποσημαίνοντος τὴν ἀσθένειαν,
φέροντος δὲ καὶ τούτῳ γενναίως καὶ τὴν κεφαλὴν
ἐπικλίνοντος, ὁσάκις ἂν αὐτὴν ἀνετον ἔσχε, καὶ
ὡσπερ τῷ Δεσπότῃ χάριν ὁμολογοῦντος ὅτι τοιού-
των ἠξιώθη τῶν ἀγαθῶν· ὁ ἑπαρχος, παθὼν τὴν
ψυχὴν ἐξαιφνης καὶ σκυθρωπάτας πρὸς τὰ ὁρώμενα, C
καὶ τοῦτο μόνον εἰπὼν, ὡς Τῆ αὔριον τὸ περιλει-
φθὲν τοῦ σώματος ὀρνέοις ἐκδοθῆναι δεῖ, ὡς ἂν
μηδὲ εἰς μνήμην λείψανόν τι καταλειφθῆ, καὶ

ἔξανέστη.
IE'. Οἱ δὲ στρατιῶται, βραχὺ τι τὸν ἅγιον ἐμ-
πνέοντα ἔτι ἀπαγαγόντες, τῇ φυλακῇ προσρί-
πτουσι. Νύκτιρ δὲ περὶ τρίτην ὥραν ἀστραπῆς
ὡσπερ περιλαμψάτης τὸ δεσμωτήριον, ἐφίσταται ὁ
Χριστὸς τῷ τόπῳ ἐφ' οὗ ὁ ἅγιος ἔρριπτο. Καὶ πρῶτα
μὲν θάρσους αὐτὸν ἐμπίπλησι καὶ προθυμίας·
ἔπειτα δὲ τὴν γλῶσσαν τε καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς τὸ
πρότερον ἀναπλάττει. Ὑγιᾶσας δὲ καὶ τοὺς πόδας,
καὶ ἀπλῶς οἶονεὶ τεθνηκότα ὄλον ἀναζώσας,
« Πρόσσχες, » ἔφη πρὸς αὐτὸν, « ὦ Μηνᾶ. Ἐγὼ εἰμι
« Ἰησοῦς ὁ Χριστὸς, δι' ὃν αὐτὸς πέπονθας, οὐκ
« ἀπολιμπανόμενός σου καὶ πρότερον, οὐδὲ μακρὰν
« που τῶν ἀγῶνων ὑπάρχων, ἀλλ' ἀναμένων γνω-
« σθῆναί σου τὸ περὶ ἐμὲ φίλτρον καὶ ταῖς ἀρχαῖς
« καὶ ταῖς ἐξουσίαις. Ἐπεὶ οὖν ἔγνωσται, τὸ λοιπὸν
« ἔσομαι μετὰ σοῦ φανεράς σοι τὰς ἀντιλήψεις
« ποιούμενος. Ἐρμογένην δὲ τὸν ἑπαρχον, ὃς τῷ
« ἐμῷ χαλεπαίνει ὀνόματι, αὔριον μὲν ἰκέτην ἔξεις,
« μετ' ὀλίγον δὲ καὶ συναθλητὴν, ὡς καὶ σοὶ δῆλον,
« καὶ ὑπὲρ ἐμοῦ συμμάρτυροῦντά σοι, καὶ προθύ-
« μως συμπάσχοντα καὶ συστεφανούμενον. Ἀνάξιον
« γὰρ τῆς ἐμῆς φιλανθρωπίας ἀγνοίας ἕνεκα τὴν ἐν
« γνώσει χρηστότητα καὶ ἀγαθοεργίαν αὐτοῦ παρ-
« δραμεῖν. » Ταῦτα εἰπὼν, καὶ Πνεῦμα ἅγιον

A studio licitorum, lingua martyri crudeliter evulsa
fuit ex ore sacro, et ipsi ferri aciem deorsum in-
jicientes, eam jam exscindebant, patiebatur vir
generosus, et angore plenus erat ejus animus.
Fortem tamen se præbebat, et ad Christum totam
suam dirigebat cogitationem. Postquam autem
finem accepit tormentum, defessum quidem erat
sancto robur corporis : ipse vero Christi desiderio
animo confirmatus, sensim sublato capite, et
multum sanguinem exspuens, et defluxionibus
totus effectus purpureus, confidenter omnes fixis
aspiciebat oculis : et nutu præfecto suum in rebus
asperis animum, et populo suam significabat for-
titudinem : et se non modo non cedere, sed eam
rem etiam delicias putare, et mortem sitire.
B Præfectus autem furore correptus, quod etiam lu-
dificans supplicium, populum suis nutibus testem
faceret suæ magni animi virtutis, jussit protinus
ejus quoque excindi oculos. Postquam vero mini-
tri ad hoc magnam adhibuere diligentiam, et
statim, nulla communis naturæ moti misericordia,
tenentes athletam, crudeliter ejus sacros effodie-
bant oculos, dolentis quidem (quidni enim?) et
significantis humanæ naturæ imbecillitatem, fa-
rentis autem hoc quoque fortiter, et caput, quoties
id ab eis remittebatur, inclinantis, et quodammodo
Domino gratias agentis, quod talia sit bona consequi
dignus habitus : præfectus repente animo affectus,
et tristitia motus ob ea quæ videbat, cum hoc
solum dixisset : Cras reliquum corporis erit tra-
dendum avibus, ut nullæ ad memoriam supersint
reliquiæ, et cum sic jussisset servari, surrexit e
tribunali.

προστάξας οὕτως αὐτὸν τηρεῖσθαι, τοῦ βήματος

XV. Milites vero sanctum adhuc modicum spi-
rantem abducunt, et conjiciunt in carcerem. Noctu
autem hora circiter tertia, cum quasi fulgur illu-
strasset carcerem, accedit Christus ad locum, in
quo projectus fuerat sanctus, et primum quidem
eum complet fiducia et animi alacritate, deinde
linguam quoque et oculos reformat, ut prius.
Deinde eam pedes quoque sanasset, et ut semel
dicam, cum veluti mortuum totum denuo vivifi-
casset : Attende, inquit, tibi ipsi, o Mena. Ego
enim, inquit, sum Jesus Christus, propter quem
es passus, qui neque prius a te aberam, neque
longe eram a tuis certaminibus, sed exspectabam,
ut tuus in me amor cognosceretur a magistratibus
et potestatibus. Quoniam autem est cognitus, de
cætero ero tecum, aperte te defendens. Hermoge-
nem autem præfectum, qui meo est infestus no-
mini, cras quidem habebis supplicem, paulo post
etiam socium certaminis, ut tibi erit manifestum,
et qui pro me una tecum feret testimonium,
promptoque et alacri animo tecum patietur, et
simul coronabitur. Est enim mea indignum ele-
mentia, propter ignorationem, ejus in cognitione
bonitatem, et bonorum operum effectiorem præ-

terire. Hæc cum dixisset, et sanctum ei afflasset Spiritum, eum replet omni lætitia.

XVI. Præfectus autem quoniam et ipse erat solerti ingenio, et vir bonus, et beatum quidem Menam sciebat esse et doctum, et genere clarum et ex eadem præterea ortum patria, media nocte cum somnum excussisset, et ab ira, quæ tenebras offundit, ad se rediisset, et animo reputasset, qualia quidem sancto Menæ intulisset supplicia, quantam vero ipse contra attulisset fortitudinem et animi constantiam, nihil quod pusillum et abjectum ostenderet animum, aut passus, aut locutus: et quod is periisset, cujus sapientiæ et studio sunt omnes inferiores (eum enim jam existimabat mortuum, ut qui ad tanta non suffecisset supplicia), et seipsum damnans, quod non blanditiis eum potius induxerit (bene enim actum esset, si vel sic eum cepisset), oculos suffundit lacrymis, et deplorat jacturam. Decrevit ergo veluti viri tantam reveritus virtutem, cum mane surrexisset, illius corpus publice honorare, ut mortuos honorant, qui sunt eis proximi genere, et sic martyri pro injuria, quam ei fecerat, satisfacere. Orto autem jam die, quoniam erat theatrum plenum Alexandrinis (fuerat enim congregatum a præconibus, cum sic jussisset præfectus), præsidens ipse, jussit maximo honore e carcere ad tribunal deferri corpus martyris.

XVII. Cum vero qui missi erant, ingressi fuissent carcerem, viderunt miraculum, quod erat superius ratione et cogitatione: luce quidem plenum, obscurum alioqui carcerem: duos autem viros, quorum forma non potest verbis exprimi, qui assistebant quidem tanquam satellites, ut milites vero erant parati ad defendendum: martyrem autem non solum vivum, et conservantem illæsam corporis integritatem, sed placide etiam intuentem, et linguam moventem, et jucunde psallentem: « Nam etsi ambulavero in medio umbræ mortis, non timebo mala: quoniam tu mecum es, Domine⁵: » protinus ergo visione obstupefacti, steterunt muti. Cum brevi autem perspexissent non esse fraudem et somnium ea quæ videntur, sed vigiliam et veritatem, et divinam quamdam potestatem, mutati exclamaverunt: Magnus Deus Christianorum protinus ergo, procul abjectis illis ensibus militaribus, judicis autem iram nihili facientes, et præsidem quidem ac præfectos damnantes, damnantes vero etiam ipsum imperatorem, crediderunt in Christum, et statuerunt deinceps manere apud sanctum. Cum autem ex eo contigisset diutius tardare milites, desiderabat autem civitas quidem videre corpus fortissimi athlete, videre vero etiam, quid esset eventurum: stabat theatrum, adversus ipsum præfectum et milites indignans et tumultuans. Præfectus autem volens

ἐμπνεύσας αὐτῷ, πάσης ἐμπίπλησιν εὐφροσύνης.

ΙΓ'. Ὁ δὲ ἑπαρχος, ἐπεὶ αὐτὸς τε ἦν ἀγχίνους μάλιστα καὶ χρηστὸς, καὶ τὸν μακάριον ἤδει Μηνᾶν σοφὸν τε εἶναι καὶ τὴν τύχην περιφανῆ, πρὸς ἔτι δὲ καὶ πατρίδος ὀρμώμενον τῆς αὐτῆς, μέσῳ νυκτῶν τοὺς ὕπνους ἀποτριψάμενος, καὶ τοῦ ἐπισκοποῦντος ἀνανήψας θυμοῦ, καὶ λογισάμενος, οἷος μὲν αὐτὸς τῷ ἀγίῳ τιμωρίας ἐπήνεγκεν, οἷον δὲ πρὸς ταύτας ἐκεῖνος ἀνάστημα ψυχῆς καὶ καρτερίαν εἰσηνεγκεν, οὐδὲν μικροψυχον, οὐδὲν ἀγενὲς ἢ παθῶν ἢ φθειγόμενος, καὶ ἀπώλετο ἀνὴρ, οὗ πάντες ἤγονες τῆς σοφίας καὶ τῆς ἄλλης σπουδῆς (νεκρὸν γὰρ ἤδη αὐτὸν ὑπελάμβανε πρὸς τοιούτας μὴ διαρκέσαντα τιμωρίας), καὶ καταγνοὺς ἑαυτοῦ, ὅτι μὴ κολακείαι· μᾶλλον Μηνᾶν ὑπηγάγετο, ἀγαπητὸν γὰρ καὶ οὕτως ἄνδρα τοσοῦτον ἐλεῖν, δακρύων τε πληροῦται τοὺς ὀφθαλμοὺς, καὶ τῆς ζημίας ἐπέστενεν ἑαυτόν. Ἐκρινεν οὖν, ὥσπερ δυσωπηθεὶς τὴν τοσαύτην τοῦ ἀνδρός ἀρετὴν, ἐκίθη ἀναστὰς, δημοσίᾳ τιμῆσαι τὸν ἐκεῖνου νεκρὸν, ὅσα δὲ καὶ τιμῶσι τοὺς κειμένους νεκροὺς οἱ προσήκοντες, καὶ οὕτως ἀπολογήσασθαι τῷ μάρτυρι τὰ τῆς ὑβρέως. Ἡμέρας δὲ ἤδη γενομένης, ἐπεὶ μεστὸν ἦν Ἀλεξανδρέων τὸ θέατρον (ἠθροιστο γὰρ παρὰ τῶν κηρύκων οὕτω προσταγὴν παρὰ τοῦ ἐπάρχου), προκαθίσας αὐτὸς, ἐκέλευσε τιμῆ πολλῇ παρὰ τὸ βῆμα στρατιωτῶν χερσὶ τῆς εἰρκτῆς μετακομισθῆναι τὸ σῶμα τοῦ μάρτυρος.

ΙΖ'. Ὡς δὲ ἐντὸς τῆς φυλακῆς οἱ πεμφθέντες ἐγένοντο, θαῦμα εἶδον κρεῖττον λόγου καὶ διανοίας· φωτὸς μὲν πλήρη τὴν ἐξοφωμένην εἰρκτὴν, ἄνδρες δὲ δύο, τὴν μορφήν ἀρρήτους, καὶ ὡς δορυφόρους μὲν περισταμένους, ὡς ὀπλίτας δὲ ἀμύνειν ἐτοιμοὺς· τὸν μάρτυρα δὲ οὐ μόνον ζῶντα καὶ τὴν ὀλοκληρίαν τοῦ σώματος ἀβλαβῆ περισώζοντα, ἀλλὰ καὶ ἡμερὸν τι προσβλέποντα, καὶ τὴν γλῶτταν κινουῦντα καὶ φαιδρῶς ἄδοντα· « Ἐὰν καὶ πορευθῶ ἐν μέσῳ σκιάς θανάτου, οὐ φοβηθήσομαι κακὰ· ὅτι σὺ μετ' ἐμοῦ εἶ, Κύριε, » καταπλαγέντες εὐθύς πρὸς τὴν ὄψιν, ἔστησαν ἐνεοί. Ἐν ὀλίγῳ δὲ συνιδόντες ὡς οὐκ ἀπάτη καὶ δνειρος τὰ ὀρώμενα, ἀλλ' ἐγρήγορσι καὶ ἀλήθεια καὶ θεῖα τις δύναμις, μεταβαλόντες, ἐβόησαν· Μέγας ὁ Θεὸς τῶν Χριστιανῶν. Αὐτίκα γοῶν τὰ τε στρατιωτικὰ ξίφη πόρρω καταβαλόντες, εἰς οὐδὲν δὲ καὶ τὸν δικαστικὸν ἐκεῖνον θυμὸν θέμενοι, καὶ καταγνόντες μὲν τῶν ἀρχόντων, καταγνόντες δὲ καὶ τοῦ βασιλέως αὐτοῦ, ἐπίστευσάν τε εἰς Χριστὸν, καὶ τῷ ἀγίῳ παραμένειν εἰς τὸ ἔξῃ· ἔκριναν. Ἐπεὶ δὲ καὶ ὑστερίζειν ἐντεῦθεν συνέβη τοὺς στρατιώτας, ἡ δὲ πόλις ἐγλίχθη μὲν ἰδεῖν καὶ τὸν τοῦ ἀριστέως νεκρὸν, ἰδεῖν δὲ καὶ τί τὸ ἀποθησόμενον, εἰστήκει τὸ θέατρον, κατ' αὐτοῦ τε τοῦ ἐπάρχου καὶ τῶν στρατιωτῶν δυσχερείας καὶ θαρρύθου μεστὸν. Ὁ μέντοι ἑπαρχος, χάρισσασθαι τῷ δήμῳ βουλόμενος, ἐπεὶ ἔγνω τὸ λυπήσαν αὐτοὺς οὐδὲν ἕτερον ἢ τὴν βραδυτῆτα τῶν στρατιωτῶν

⁵ Psal. xxii, 4.

εἶναι, ἐτέροις πλείοσι καὶ σπουδαιοτέροις στρατιώ-
ταις τὴν ἀνακομιδὴν τοῦ μάρτυρος ἐπιτρέπει. Οἱ
δὲ, ἐπεὶ καὶ αὐτοὶ πρὸς τὴν φυλακὴν πεφοιτήκασι,
καὶ θεαταὶ πάντων ἐκείνων τῶν παραδόξων κατ-
έστησαν, ἤκουσαν δὲ καὶ τοῦ μάρτυρος τρανέστατα
διαλεγόμενου καὶ τὴν γλῶτταν εὐφραδῶς κινούντος,
εἶδον δὲ καὶ τοὺς στρατιώτας αὐτῷ καθάπερ θεῶ
τινι προσανέχοντας, θάμβους πλησθέντες καὶ παρ-
εθέντες μικροῦ τῷ θεάματι, παραχρῆμα καὶ αὐτοὶ
συνεῖδον θείας εἶναι τὸ πρᾶγμα δυνάμεως, ἐπέστη-
σάν τε ὅλη ψυχῇ, μηδὲν τῆς ἐπάρχου φροντίσαντες
ἐξουσίας, καὶ τοῖς λοιποῖς προσετέθησαν.

ΙΗ. Ὁ ἅγιος τοίνυν, ἐπεὶ παρὰ τῶν στρατιωτῶν
ἤκηκός ἐστις Πᾶσα ἡ πόλις παρέστηκεν ἤδη, τὸ θεά-
σασθαι σε περὶ πολλοῦ τιθεμένη, καὶ ὡς ἔτοιμοι
πάντες πιστεύειν τῷ σῶ θεῶ, εἰ θεάσαιντο μόνον τὰ
περὶ σε θαύματα, οὐδὲν μελήσας, ἐξήκει, καὶ τοὺς
στρατιώτας ἔχων συνεπομένους. Ὡς δὲ ἀπιόντα αὐ-
τὸν πρὸς τὸ θέατρον εἶδεν ὁ δῆμος ὑγιῶς οὕτω καὶ
ἀπαθῶς ἔχοντα, ὥστε οὐδὲν ἀνήκεστον πεπονθότα,
ἤκουσε δὲ καὶ ὑπάδοντος, εἰ Ἐάν παρατάξῃται ἐπ’
ἐμὲ παρεμβολή, οὐ φοβηθήσεται ἡ καρδιά μου, ἢ
ὑπόκρισιν εἶναι καὶ οὐδὲν πλέον σκηνῆς ὑπόπτεικε
τὰ ὀρώμενα. Ἐπεὶ δὲ καὶ περιεργότερον τὰς ὄψεις
ἐπιβαλόντες αὐτὸν ἐκείνον εἶναι τὸν Μηνᾶν ἀνεγί-
νωσκον, ὀφθαλμοῖς βλέποντα, καὶ γλώσση λαλοῦντα,
καὶ βαδίζοντα τοῖς ποσίν, εὐθύς μὲν φωνῇ πάντες,
Ἐκράτησεν, εἶπον, ἡ τοῦ Χριστοῦ δύναμις, καὶ
αὐτοῦ θανάτου ἐκράτησεν. Εὐτυχῆς ἡ Ἀλεξανδρέων
δι’ ἐνός τούτου ἀνδρός σήμερον τοσαύτην ἀπάτην
φωράσασα, καὶ μεταμαθοῦσα καλῶς τὴν ἀλήθειαν.
Θεοῦ μόνου ἀναμφιλόγως ἡ ἐξουσία αὕτη καὶ ἡ
ἰσχύς. Αὐχεῖ, ῥήτορ, ἀθλητὰ τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ καὶ
σώζοντος, αὐχεῖ. Ὁ δὲ ἐπαρχος, ἐκπλαγεὶς τῷ και-
νῷ καὶ παραδόξῳ τοῦ πράγματος, καὶ δεισας μὴ
καὶ παρ’ ἐλπίδας νεώτερόν τι πρᾶξαι τὸ θέατρον δια-
νοηθεῖ, ἀνίστασθαι ἔκρινεν. Ὡς δὲ εἶδε τὸ πλῆθος πλῆ-
ρες ὄν ὀρμῆς καὶ κινήσεως, ἤκουε τε καὶ πάντων βο-
ώντων, Ἐπίμεινον, περιβλεπτε ἐπαρχεῖ μὴ φθονήσης
πόλει τοσαύτη μεγίστου πράγματος, τὴν Θεὸν σῆ-
μερον ἐπιγινῶναι τὸν ἀψευδῆ, καὶ πρὸς τὸ φῶς εὐθυ-
πορῆσαι τῆς ἀληθείας· γίνεται καὶ αὐτὸς ὅλος τῆς
εἰς τὸν μάρτυρα παραδοξοποιίας, καὶ τῷ πλήθει
σιωπᾶν παραγγέλλει. Τὸν δὲ ἅγιον παρ’ αὐτὸν ἤκειν
κελεύσας, ἐπεὶ ἐγγύτατα ἦν, κατενόει. Ἐνύπνια γὰρ
τέως ἐδόκει αὐτῷ τὰ φαινόμενα, οὕτω πείραν λα-
θόντι Χριστοῦ. Ἐπεὶ δὲ τῶν τε δημίων οἱ παρε-
στῶτες καὶ ἡ ἄλλη πᾶσα δορυφορία, πρὸς δὲ καὶ
αὐτὸς ἐπαρχος οἰκειαίς χερσίν ἕκαστα διαβασανί-
σαντες, ἀναντίρρητον ἔγνωσαν τὴν πίστιν τοῦ θαύ-
ματος, εὐθύς τότε περιστῶς ἅπαν καὶ αὐτὸς ἀπη-
νεώθη ὁ ἐπαρχος.

ΙΘ’. Ἰκανῆς δὲ ὥρας παρελθούσης, τὸ πολὺ τῆς

⁶ Psal. xxvi, 3.

A gratificari populo, postquam cognovit nihil aliud
esse, quod eis afferret molestiam, nisi militum
moram diuturniorem, pluribus aliis diligentioribus
militibus jubet, ut afferant martyrem. Cum autem
illi ipsi quoque venissent in carcerem, et illas res
omnes vidissent admirabiles, audivissent vero
martyrem apertissime et expeditissime disserentem,
et linguam diserte moventem: viderunt autem mi-
lites quoque ei, tanquam Deo alicui animum adhi-
bentes, admiratione pleni et spectaculo propemo-
dum resoluti, ipsi quoque statim cognoverunt rem
esse divinæ virtutis, et toto animo crediderunt,
nihil præfecti curantes potestatem, et reliquis
accesserunt.

XVIII. Sanctus vero postquam audivit a militi-
bus, jam totam adesse civitatem, magnificientem
eum videre, et paratos esse omnes credere illius
Deo, si, quæ in eum facta sunt, viderint miracula:
nihil cunctatus egreditur, habens etiam simul cum
eo secutos milites. Cum autem eum ad theatrum
accedentem vidit populus adeo sanum et integrum,
atque si nihil asperum et molestum esset passus,
audivit vero eum quoque canentem: « Si consti-
terint adversus me castra, non timebit cor meum⁶, »
simulatum et scenicum quemdam esse actum
suspiciabantur ea, quæ videbantur. Postquam autem
curiosius oculos conjicientes, agnoverunt illum
esse Menam, oculis videntem, et lingua loquen-
tem, et ingredientem pedibus, statim omnes una
voce: Fortis fuit, dixerunt, fortis fuit Christi
virtus, etiam adversus ipsam mortem. Felix civi-
tas Alexandrina, quæ per unum hunc virum hodie
tantam fraudem deprehendit, et pulchre didicit
veritatem. Dei solius citra controversiam est hæc
potestas et virtus. Gloriare, o orator, athleta veri
Dei et Servatoris, gloriare. Præfectus autem ob-
stupescens rei novitate et admirabilitate, et ve-
ritus, ne præter spem aliquid novi facere cogitaret
theatrum, statuit surgere. Postquam vero vidit
totum populum ferri quodam magno motu et impe-
tu, et audivit omnes clamantes: Mane, o venerande
præfecte, noli invidere tantæ civitati rem maxi-
mam, nempe ut verum Deum agnoscat hodie, et
recta ingrediatur ad lucem veritatis: ipse quoque
totus versatur in contemplanda re admirabili, quæ
acciderat martyri, et populo denuntiat silentium.
Cum autem sanctum jussisset ad se venire, ubi
proxime fuit, eum animadvertit et cognovit. Nam
ei quidem antea videbantur somnia ea, quæ ap-
parebant, ut qui Christi nondum habuisset expo-
rientiam. Postquam autem et qui aderant lictores,
et omnis alia satellitum caterva, quin etiam ipse
præfectus propriis manibus singula examinantes,
cui contradici non potest, fidem cognovere mi-
raculi, tunc omnes circumstantes, et ipse quoque
præfectus obmutuit.

XIX. Cum autem permultum transisset tempe-

ris, multum vero stuporis excussisset præfectus, et ad se rediisset, dixit sancto: Dic mihi, o homo, vere per Deum tuum: quid hæc sibi volunt? et quæ videntur admirabiliter et præter opinionem? Potest enim hæc Deus solus facere, et non alius. Sanctus autem cum brevi et principii expertus Dei principium eos, qui aderant, docuisset, et quam esset crux necessaria et maxime salutaris, esset elocutus, et ad summam, universum susceptæ carnis œconomix explicasset mysterium, subjunxit in fine: Deus ergo, o præfecte, cum sit bonus atque benignus, et propter salutem hominum in terram descenderit, nullum vult omnino perire ex omnibus, et a bonis æternis excidere; sed quomodo mater post partum omnino quidem curam gerit filii, sustinet autem, propterea quod sit imperfectus, ejus etiam contumelias, non ideo male volens infanti (vincitur enim a visceribus, et valde potius cupit videre eum, cum pervenerit ad perfectionem, gloria aliqua et splendore insignem): ita etiam Deus nostri quidem curam gerit post creationem, et tanquam pater sustinet ea, quæ in ipsum admittuntur delicta propter ignoracionem: et a suis potius victus visceribus, benevole se gerit et clementer, nihil aliud desiderans, quam ut ejus gloriam consequamur, cum in virum perfectum creverimus ad mensuram ætatis spiritalis, sicut nos docet Paulus¹, plenitudinis ipsius Christi. Postquam ergo vidit vos Servator a dæmonibus inescatos, tarde venire ad ejus cognitionem, et ad æmulationem ipsum provocantes in non diis, ad iram concitantes in vestris simulacris, et non formidantes ejus vires et potentiam, vestri curam gerens tanquam filiorum, in me hodie convicit, et errorem vestrorum cultuum, et zelum qui non est ex cognitione, ut ipsi quoque præsentem mihi confitemini. Discat ergo unusquisque vestrum, in me Christi reputans potentiam, quod homo, qui jam spectabam ad senectutem, et magnam quidem corporis partem, omnes autem vires tormentis amiseram, et perinde ac mortuus eram conjectus in carcerem, adsum nunc coram vobis integer, illæsus, nihil diminutus, tanquam rursus in lucem editus, et iterum natus valentior, et si quis velit invenire eum, qui est vere Deus, cum agnoverit eum, qui mihi hodie dedit linguam, et pedes, et oculos, eum quoque esse credat, qui ab initio et alia, ipsam lucem, et rationem, et motum rebus donavit mobilibus. Cum sis ergo intelligens, o præfecte, ne sustineas ignorare eum, qui tui curam gerit, et tuam exspectat conversionem. Oportet enim te quoque ipsam ad Christum accedere, sicut etiam ab ipso mihi fuit significatum. Lætare autem, quod ad bonum et æternum sis Regem accessurus, et ad martyrii stadium te mecum exuturus.

XX. Præfectus autem, ut qui bonam haberet

A ἐκπλήξεως ὡςπερ ὁ ἑπαρχος ἀποσκευασάμενος καὶ τοῦ πλάθους ἀνενεγκῶν, πρὸς τὸν ἅγιον ἔφη· Λέγε μοι, ἄνθρωπε, φιλαληθῶς πρὸς τοῦ σου Θεοῦ, τί βούλεται ταῦτα; καὶ τί τὰ παραδόξως ὁρώμενα; Θεῷ γὰρ μόνῳ δυνατὰ καὶ οὐκ ἄλλῳ ποιεῖν. Ὁ δὲ ἅγιος ἐν ὀλίγῳ, τὴν τε ἄναρχον ἀρχὴν τοῦ Θεοῦ τοὺς παρόντας ἀναδιδάξας, καὶ τὸ ἀναγκαῖον τοῦ Σταυροῦ καὶ σωτηριωδέστατον ἐξείπων, καὶ ἀπλῶς τὸ πᾶν αὐτοῖς τῆς οἰκονομίας μυστήριον διςσαφήσας, πρὸς τῇ τέλει ἐπήνεγκεν· Ὁ Θεὸς τοίνυν, ἑπαρχε, ἀγαθὸς τε ὢν καὶ φιλόανθρωπος, καὶ τῆς τῶν ἀνθρώπων ἕνεκα σωτηρίας ἐπὶ γῆς κατελθὼν, οὐ βούλεται οὐδένα τῶν ἀπάντων ἀπολέσθαι ποτε καὶ τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν ἐκπεσεῖν· ἀλλ' ὡςπερ μήτηρ μετὰ τὰς ὠδύνας προνοεῖται μὲν εἰς ἅπαντα τοῦ παιδός, ἀνέχεται δὲ τοῦ ἀτελοῦς χάριν καὶ τῶν ἐξ αὐτοῦ ὕδρων, οὐ παρὰ τοῦτο ἐχθραίνουσα τῷ παιδί (τῶν σπλάγχνων γὰρ ἤττηται, καὶ ἰσχυρῶς μᾶλλον ἐφίεται τελειότητος ἀψάμενον κατιδεῖν, δόξῃ τέ τινι καὶ λαμπρότητι διαπρέποντα)· οὕτω καὶ ὁ Θεὸς προνοεῖται μὲν μετὰ τὴν δημιουργίαν καὶ ὡς πατήρ, ἀνέχεται δὲ καὶ τῶν εἰς αὐτὸν ἀθετημάτων διὰ τὴν ἄγνοιαν, καὶ σπλάγχνοις μᾶλλον οἰκελοῖς νικῶμενος, εὐμενῶς ἔχει καὶ φιλοανθρώπως, εὐδενὸς ἐτέρου ἐπιθυμῶν ἢ τοῦ ἐντὸς ἡμᾶς γενέσθαι τῆς αὐτοῦ δόξης, εἰς ἄνδρα τέλειον ἐλθόντας, εἰς μέτρον ἡλικίας πνευματικῆς, ὡς Παῦλος ἡμᾶς διδάσκει, τοῦ πληρώματος τοῦ Χριστοῦ. Ἐπεὶ οὖν εἶδεν ὑμᾶς ὁ Σωτὴρ τοῖς δελεάσματι τῶν δαιμόνων πρὸς τὴν αὐτοῦ ἐπίγνωσιν ὑπερίζοντας, καὶ παραζηλοῦντας αὐτὸν ἐπ' οὐ θεοῖς, καὶ παροργίζοντας ἐν τοῖς εἰδώλοις ὑμῶν, καὶ μὴ τὴν ἰσχὺν αὐτοῦ καὶ δύναμιν ὑποπτῆσσοντας, κηδόμενος ὑμῶν, ἠλεγξεν ἐν ἐμοὶ σήμερον τὴν τε πλάνην τῶν σεβασμάτων ὑμῶν καὶ τὸν οὐ κατ' ἐπίγνωσιν ζῆλον, ὡς παρόντες συνομολογεῖτέ μοι καὶ αὐτοί. Καταμαθέτω τοίνυν ἕκαστος ὑμῶν ἐν ἐμοὶ τὴν δύναμιν τοῦ Χριστοῦ, λογισάμενος ὅτι ἄνθρωπος ἤδη πρὸς γῆρας ὄρων, καὶ τὸ πλεόν μὲν τοῦ σώματος, τὸ πᾶν δὲ τῆς ἰσχύος ἀπὸ βασάνων ἀναλωθεὶς, καὶ νεκρῷ ἐπίσης τῇ εἰρηκτῇ ἐναπορῆφεις, πάρειμι νῦν ἐνώπιον ὑμῶν, ἄρτιος, ἀπαθῆς, ἀκέρατος ὡςπερ ὠδίνων ἄλλων τυχῶν, καὶ αὐθις ἀναγεννηθεὶς κραταιότερος. Καὶ εἰ τις τὸν ὄντως ἐφευρεῖν ἐθέλοι Θεὸν, ἐπιγνοὺς τὸν ἐμοὶ σήμερον καὶ γλιῶτταν καὶ πόδας καὶ ὀφθαλμοὺς δωρησάμενον, αὐτὸν εἶναι πιστευσάτω τὸν ἐξ ἀρχῆς τὰ τε ἄλλα καὶ αὐτὸ τὸ φῶς, καὶ τὸν λόγον καὶ τὴν κίνησιν τοῖς κινήτοις χαρισάμενον. Μὴ οὖν ἀνέχου ἐπὶ πολὺ, λαμπρότατε ἑπαρχε, συνετὸς ὢν ἀγνοεῖν τὸν κηδόμενόν σου, καὶ τὴν ἐπιστροφὴν ἀναμένοντα. Δεῖ γὰρ σε καὶ αὐτὸν προσδραμεῖν τῷ Χριστῷ, καθά μοι καὶ παρ' αὐτοῦ ἔγνωσται, καὶ χαῖρε, ἀγαθῷ τε καὶ αἰωνίῳ βασιλεῖ μέλλων προσέρχεσθαι, καὶ εἰς τὸ τοῦ μαρτυρίου σὺν ἐμοὶ στάδιον ἀποδύεσθαι.

K'. Ὁ δὲ ἑπαρχος, ἄτε ψυχῆς ἀγαθῆς ὢν, εὐπα-

¹ Ephes. iv, 7.

ραδείκτου τε πρὸς ἀλήθειαν, μάλιστα δὲ καὶ τῆς χάριτος, τῶν ὀφθαλμῶν αὐτοῦ τῆς ψυχῆς ἀψαμένης ἤρξατο συνιέναι τοῦτο μὲν ἐκ τῶν λόγων, τοῦτο δὲ καὶ τοῦ θαύματος τὸν ἀληθῆ Θεόν· καὶ αὐγὰς τῆς εὐσεβείας ἡρέμα πῶς ὑποδέχεσθαι. Συμβαλὼν δὲ καὶ ἦν πρότερον κατὰ τὸν ἀπόπλουν ἐθεάσατο ἕψιν καὶ ὅπως ὁ φανεὶς Θεός, βούλεται τοῦτον συναριθμοῦν εἶναι τοῖς ὑπηρέταις αὐτοῦ καὶ τοῖς φίλοις, ἔχαιρε μὲν, ὡς ἐπὶ μεγάλῳ τῷ πράγματι, διηπόρει δὲ πῶς ἂν ὁ ἐπὶ τοσοῦτον χρόνον τῇ πλάνῃ προστετηκῶς ἀθρόον ἀξιοθεῖη τοιούτῳ προσοικειωθῆναι Θεῷ. Ὡς οὖν οὕτω ταῦτα καὶ καθ' ἑαυτὸν ἔστρεφεν, ἡ θεία χάρις ἔτι μᾶλλον αὐτὸν ἐκκαλουμένη πρὸς τὴν ἐπίγνωσιν, λαμπρότερα σύμβολα προτείνει τῆς ἀληθείας. Καὶ ὁρᾷ ἐκεῖνος σὺν ὀλίγοις τισὶν ἄνδρας δύο περιστάνας τὸν ἅγιον, ἀστραπῆ τὴν μορφήν ἰοικότητας, πτέρυγας τε περιχειμένους, καὶ πολλὴν τοῖς ὄρωσι τὴν κατάπληξιν ἐμποιοῦντας, καὶ ὀπλοφοροῦντας μὲν, ὡς πρὸς ἄμυναν, στεφάνῳ δὲ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ ταινιοῦντας. Ἐπεὶ οὖν καὶ ἑτέροις τὸ θεαθὲν ἐκοινώσατο, καὶ αὐτοὺς εὗρισκε τὴν ἴσην δῶν θεασαμένους, οὐδὲν ἔχων ἐπιδοιάζειν, ἔστη ἀθρόον ἀναπηδήσας τοῦ θρόνου, καὶ πρὸς τὸ πλῆθος ἐβόησεν, Ὅντως ἀληθινοῦ Θεοῦ ὑπηρέτης οὗτος, τῇ χειρὶ δείξας τὸν ἅγιον· καὶ μέγας τίς ἐστὶν ἔς ἡμᾶς σέβειν ἐκδιδάσκει Θεόν. Ἐγὼ γὰρ τοῦτον ὁμολογῶ Θεὸν ἀληθῆ, τὸν οὕτω μὲν παραδόξως τοὺς ἰδίους ἀγωνιστὰς ἀναγλάττοντα, οὐρανόθεν δὲ, ὡς ὁρᾶτε, τὰς νίκας βραβεύοντα, καὶ νοεῖν συμμαχίᾳ τούτοις ἀμύνοντα. Ἐλάνθανον δὲ ἄρα πονηροῖς δαίμοσι προσκνέχων, καὶ ὑμᾶς ἀναπαίθων βουλομένους τῷ Χριστῷ καλῶς πείθεσθαι.

ΚΑ'. Ταῦτα λέγων, ἔτοιμος μὲν ἦν ὁρμᾶν καὶ τῶν τοῦ μάρτυρος ποδῶν ἄπτεσθαι· ἐπέιχετο δὲ ἐπὶ πολὺ τῇ καταπλήξει τῶν ἀγγέλων καὶ τῷ θεάματι. Αἰφνίδιον οὖν ἀφανεῖς μὲν οἱ ἄγγελοι· ὁ δὲ, προσδραμών, καὶ τῶν τοῦ ἁγίου ποδῶν λαβόμενος, ἐφίλει τε ἡδέως, καὶ, Εὐχαί, πρὸς αὐτὸν ἔλεγεν, ἀληθινοῦ Θεοῦ ὑπηρέτα, καὶ πρὸς τῆς ἀληθείας αὐτῆς, ἣν κηρύττεις, εὐχαί δοῦλον καὶ μὲ τὸν ἀνάξιον καὶ δουλεῦσαι τῷ σῶ Θεῷ. Νῦν ἡσθόμην ἐκ τῶν περὶ σὲ θεαμάτων, οἷοις χρῶνται τοῖς δορυφόροις αἱ γνησίως Χριστῷ προσερχόμενοι· καὶ ὅθεν αὐτοῖς, καὶ οἷαι τῶν καμάτων αἱ ἀμοιβαί, καὶ ὡς ξένοις τισὶ καὶ φοβεροῖς ὑπηρέταις δορυφοροῦνται. Καθάπερ καὶ σὺ, οἷ καὶ ὡς ἐναγεῖς ἡμᾶς καὶ βεβήλους μέχρι τινὸς ἀπωθοῦντο τῇ ὄψει καὶ ἀπετείχιζον, ὅψε δὲ ἴπου φιλανθρωπευθέντες, παρεχώρησαν ἡμῖν τῆς ἀγιωσύνης καὶ καθαρότητος. Καὶ δέδοικα, μήπως ἀπώσῃταί με προσελθόντα Χριστῶς, ἀξιοῦντα, καὶ μέγα τοῦτο καὶ ὑπὲρ ἡμῶν ἡγούμενον, τοῖς ἐσχάτοις τῶν δούλων αὐτοῦ συντάττεσθαι. Πλὴν ἀλλὰ καὶ οὕτως ἀγαπητὸν ἡγημαί, τοιούτου με τυχόντα Θεοῦ, καὶ δίκας εἰσπραχθῆναι τῆς προλαβούσης πλάνης καὶ παρανοίας.

ΚΒ'. Καὶ ὁ ἅγιος, Θάρσει, ἔφη, λαμπρότατε ἔπαρχε, καὶ μηδὲν περὶ τὴν τοῦ Θεοῦ ἀνεξικακίαν ἐπιδοιάσης. Ἐγὼ γὰρ ἐπ' ἑμαυτοῦ περραθὲς τοῦ

animam et gratiæ capacem, maxime vero cum etiam gratia ejus animæ oculos attingisset, cœpit intelligere, et partim quidem ex verbis, partim autem etiam ex miraculo, verum Deum et splendorem pietatis paulatim admittere. Conjectans vero eam quoque quam prius in navigando aspexerat visionem, et quemadmodum Deus, qui apparuerat, vult eum connumerari cum suis ministris et amicis, lætabatur quidem tanquam de re magna: dubitabat autem, quemadmodum qui tanto tempore errori adhæserat, repente dignus fuerit habitus, qui tali Deo fieret familiaris. Cum ergo hæc apud se versaret, divina gratia eum adhuc magis vocans ad agnitionem, ei illustriora præbet signa veritatis: et videt ille cum quibusdam paucis, duos viros sanctum circumstantes, fulguri forma similes, alatosque et iis qui videbant, magnum afferentes terrorem, ut qui essent parati ad eum defendendum: caput autem corona redimibant. Postquam vero aliis quoque communicavit id, quod cernebat, et invenit eos eandem, quam ipse aspexerat, vidisse visionem. Cum nihil esset quod dubitaret, constitit repente, cum e sede exsiliisset, et clamavit ad populum: Est hic revera veri Dei famulus (manu sanctum ostendens): et magnus est is, quem nos docet colere Deum verum: qui adeo quidem admirabiliter et contra opinionem proprios refringit athletas: e cœlis autem eis, ut videtis, tribuit victorias. Et intelligentem eis opem ferens, eos defendit. Imprudens vero eram malis deditus dæmonibus, et volebam id ipsum vobis persuadere, qui recte Christo volebatis parere.

XXI. Hæc dicens, paratus quidem erat currere, et prensare pedes martyris: diu autem eum retinuit terror et spectaculum angelorum. Atque repente quidem evanuerunt angeli. Ille vero accurrens, et sancti pedes apprehendens, suaviter deosculabatur et ei dicebat: Ora, vere Dei serve, ora, quæso, per ipsam, quam prædicas, veritatem: ora, ut ego quoque indignus sim servus, et Deo tuo serviam. Nunc sensi ex iis, quæ in te facta sunt, spectaculis, quibusnam utantur satellitibus, qui germane ad Christum accedunt, et undenam eis et quales sint laborum remunerationes, et quod sunt quibusdam alienis et terribilibus stipati satellitibus, ut tu quoque. Qui nos etiam tanquam sceleratos et profanos, visu aliquandiu repellebant et amovebant. Tandem autem usi humanitate, tua nobis cesserunt sanctitate et puritate: et vereor, ne me accedentem Christus repulerit, rogantem, et hoc magnum, et quod nostra merita superat, postulantiem, ut referar in numerum infirmorum suorum famulorum. Verumenimvero sic quoque præclare mecum agi existimo, si talem Deum assecutus, luam pœnas pristini erroris et amentix.

XXII. Sanctus autem: Bono animo esto, inquit, clarissime præfecte, neque quidquam de clementia Dei dubitaveris. Ego enim qui ex meipso Dei

feci periculum, et scio eum esse benignum et misericordem, et qui ob vitia hominum movetur misericordia, confido quod te non solum non repellat accedentem, sed hac etiam tua sincera suscepta fide, scripsit jam nomen tuum in libro vitæ, et quantum ego possum scire, statuit ut tu per martyrium, divinum ejus nomen mecum glorifices. Cum sic dixisset, et intellexisset populum toto die manere jejunum, et vidisset eum stare erectum præ admiratione eorum, quæ cernebantur, et velle adhuc manere, et ejus vultum cernere, et sermones audire, pollicitus eum mane affuturum, statim abiit, et dimisit theatrum. Sed præfectus ne sic quidem sustinuit discedere a martyre, sed cum eo vocante tota nocte est versatus, accuratius per catechesim ab eo institutus in verbo veritatis. Cum autem esset mane, et tanta frequentia congregatus esset populus, ut nec eum caperet quidem locus theatri, una vero cum præfecto ascensurus esset sanctus in concionem, magna multitudo gentilium sancto dedita opera occurrens, tanquam uno ore : Omnes nos, dicebat, credimus Deo, qui a te prædicatur, et jam omnia negamus, et ei soli militare et servire constituimus. Cum Deo autem gratias egisset sanctus, et laudasset multitudinem propter celerem conversionem, et dixisset, quod nec protinus quidem credidisse cum audiverint, neque esse cunctatos animo dubitantes, apud Deum caret mercede : et quod mox baptizati, futuri sint participes donorum Christi, cum una cum præfecto ascendisset, constitit.

XXIII. Postquam autem intuens ad populum : Deus, dixit, vos suo perficiat signaculo, et reddat sibi ad omne opus utiles, jussit unumquemque rogare et discere de Deo, quod vellet. Præfectus vero cum toto populo : De tuo, inquit, Deo nulla est nobis dubitatio, o sanctissime. Omnia aperte cognovimus, et omnibus, quæ a te dicta sunt, credidimus. Unum solum petimus, ut Deo jungamur, et familiares reddamur per baptismum. Cum itaque consensisse præfectum vidisset populus : Revera, dixerunt, non est Deus acceptor personarum, ut qui propter moderationem et curam quam gessit pauperum, reddiderit præfecto sui cognitionem, et vero Dei cultu eum sit remuneratus. Postquam autem ex iis, quæ circumcirca erant, civitatibus affuerunt episcopi quidam pii et religiosi, qui erant omnes tredecim : qui alii quidem solum ut viderent certamina martyris : alii autem ideo e deserto descenderant, ut visitarent fideles, qui erant in civitate, et allata quoque esset aqua, cum ita jussisset sanctus, ipse sanctus cum e loco excelso descendisset, et præfectum quidem inclinare caput Dei amantissimis fecisset episcopis, illos vero ejus capiti aquam infundere, et dicere : Suscipit lavaerum regenerationis Hermonogenes in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti, sic eum fecit baptizari coram toto populo. Eo

A Θεοῦ, καὶ εἰδὼς αὐτὸν φιλόανθρωπόν τε καὶ ἐλεήμονα, καὶ μετανοοῦντα ἐπὶ κακίαις ἀνθρώπων, τεθάρόρηκα, ὅτι σὲ οὐ μόνον οὐκ ἀπόσεται προσελθόντα, ἀλλὰ καὶ τὴν εὐκρινῆ σου πίστιν ταύτην ἀποδεξάμενος γεγράφηκέ σου ἡδὴ τὸ ὄνομα ἐν βίβλῳ ζωῆς, καὶ ὅτι κέκρικέ σε, ὡς ἐμὲ γινώσκεις, διὰ μαρτυρίου τοῦ θεῖον αὐτοῦ δοξάσαι σὺν ἐμοὶ ὄνομα. Οὕτως εἰπὼν, καὶ διημερεύειν τὸν δῆμον μαθῶν ἄσιτον, μετέωρόν τε ἰδὼν, ὑπ' ἐκπλήξεως τῶν ὀρωμένων ἰστάμενον, ἔτι τε προσμένειν βουλόμενον, καὶ ὄψιν αὐτοῦ ὄραν, καὶ λόγων ἀκούειν, αὐτὸς ὑποσχόμενος προωϊαίτερον παρῆναι, εὐθύς ἀπήει, καὶ τὸ θέατρον ἔλυσεν. Ἄλλ' ὁ ἑπαρχος οὐδὲ οὕτως ἠνέσχετο τοῦ μάρτυρος ἀποστῆναι, ἀλλὰ σχολάσαντι μᾶλλον παρ' ὄλην τὴν νύκτα συνῆν, ἀκριβέστερον τὸν τῆς ἀληθείας λόγον ὑπ' αὐτοῦ κατηχοόμενος. Ἐπεὶ δὲ ὄρθρος τε ἦν, καὶ ἡ πόλις οὕτω συνήθροιστο πολυπληθῆς, ὡς μηδὲ τὸν τοῦ θεάτρου τόπον χωρεῖν, ἐμελλε ὁ συναγεῖναι τῷ ἐπάρχῳ πρὸς τὰς δημηγορίας ὁ ἅγιος, πλήθος πολὺ τῶν Ἑλλήνων ἐκ μελέτης συναντήσαντες τῷ ἁγίῳ, καθάπερ ἐξ ἑνὸς στόματος, Πάντες ἡμεῖς, ἔλεγον, πιστεύομεν τῷ ὑπὸ σοῦ κηρυττομένῳ Θεῷ, καὶ ἡδὴ πάντα ἀρνούμεθα, καὶ αὐτῷ μόνῳ στρατεύεσθαι καὶ ὑπηρετεῖν προηρήμεθα. Εὐχαριστήσας δὲ τῷ Θεῷ ὁ ἅγιος, καὶ τὸ πλήθος τῆς ταχείας ἐπαινίσας ἐπιστροφῆς, καὶ εἰπὼν ὡς Οὐδὲ τὸ εὐθύς πιστεῦσαι ἀκούσαντας καὶ μὴ μελήσαι τοῖς λογισμοῖς ἀμφίβαλλοντας ἄμισθον παρὰ τῷ Θεῷ, καὶ ὅτι Ὅσον οὕτω βαπτισθέντες, μέτοχοι γενήσεσθε καὶ τῶν δωρεῶν τοῦ Χριστοῦ, συναγελθὼν τῷ Ἐπάρχῳ ἔστη.

ΚΓ'. Ἐπεὶ δὲ πρὸς τὸ πλήθος ἀπιδὼν, Ὁ Θεὸς ἡμῶν, εἶπε, καταρτῆσαι [ὑμᾶς] αὐτοῦ τῇ σφραγίδι, καὶ εὐχρήστους πρὸς πᾶν ἔργον ἑαυτῷ ἀποδείξαι, αὐτίκα πυθάνεσθαι, καὶ μαυθάνειν ἕκαστον περὶ Θεοῦ ὃ βούλεται προετρέψατο. Ὁ οὖν ἑπαρχος σὺν πατρὶ τῷ πλήθει, Οὐδὲν ἡμῖν, εἶπεν, ἀμφίβαλον περὶ τοῦ σοῦ Θεοῦ, ἀγιώτατε. Πάντα σαφῶς ἐγνώμεν, καὶ παντὶ τῷ παρὰ σοῦ ῥηθέντι πεπιστεύκαμεν. Ἐν μόνον ζητοῦμεν, οἰκειωθῆναι Θεῷ διὰ τοῦ βαπτίσματος. Συμφωνήσαντα τοίνυν τὸν ἑπαρχὸν ὁ δῆμος ἰδὼν, Ὡς ἀληθῶς, εἶπον, ἀπροσωπόληπτος ὁ Θεὸς, σωφροσύνης ἕνεκα καὶ προστασίας πενήτων, τὴν αὐτοῦ ἐπίγνωσιν ἀντιδοῦς, καὶ θεοσεβεῖα τὸν ἑπαρχὸν ἀμειψόμενος. Ἐπεὶ δὲ παρήσαν ἑκάστω καὶ τῶν περὶ πόλεων Ἐπίσκοποι τινες εὐλαθεῖς καὶ θεοφιλεῖς, οἱ πάντες τρισκαίδεκα, οἱ μὲν κατὰ θέαν μόνην τῶν ἀγώνων τοῦ μάρτυρος, οἱ δὲ καὶ διὰ τοῦτο τῆς ἐρήμου κατελθόντες, ἵνα τοὺς ἐν τῇ πόλει πιστοὺς ἐπισκέψωνται, ἠνέχθη δὲ καὶ ὕδωρ, οὕτω κελευσθέν ὑπὸ τοῦ ἁγίου, αὐτὸς ὁ ἅγιος τοῦ ὕψωματος ἀποβάς, καὶ τὸν ἑπαρχὸν μὲν ὑποκλίνας τὴν κεφαλὴν τοῖς θεοφιλέτατοις ἐπισκόποις παποιχῶς, ἐπιχέειν δὲ αὐτῷ ἐπὶ κεφαλῆς ἐκείνου τὸ ὕδωρ, καὶ λέγειν, Δέχεται τὸ λουτρὸν τῆς ἀναγεννήσεως Ἑρμογένης εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, οὕτως ἐνώπιον αὐτὸν παντὸς τοῦ πλήθους βαπτισθῆναι.

πεποιήκεν. Ἐπευώμησε δὲ τὸν Χριστὸν ὁ δῆμος A

autem nomine populus Christum multis laudibus est persecutus.

ΚΔ'. Ὡς οὖν ἦ τε ἀναγέννησις τοῦ ἐπάρχου ἐορτάζειν ἠνάγκαζε, καὶ πρὸς τοσοῦτον πλῆθος ἐξαρκέσαι ἄπορον ἦν, τότε μὲν ὁ ἅγιος διαλύει τὸ θέατρον· εἶτα πρὸς τοὺς ἐπισκόπους ἐπιστραφεὶς, Ὁ δίκαιόν ἐστιν, ἔφη, τοιοῦτου τὴν Ἐκκλησίαν ἀνδρὸς στερηθῆναι, πολυμαθοῦς τε καὶ σώφρονος, καὶ τὴν διάνοιαν ὑψηλοῦ. Ταύτη ται καὶ διὰ τὴν πολλὴν περὶ τὸν ἅγιον αἰδῶ, μηδὲν τὸν Ἑρμογένην ἀντιφθειγγόμενον, λαθόντες ἐκεῖνοι, τῷ κλήρῳ συναριθμοῦσιν. Εἶτα πρὸς τάξιν τοὺς ἐκκλησιαστικούς πάντας βαθμοὺς μετελθόντα, ἐπίσκοπον αὐτὸν τῆς πόλεως καθιστῶσιν. Ὡς καὶ μετὰ τὴν χειροτονίαν, ἐβδόμης ἐπιστάσης ἡμέρας, συναγαγὼν ὅσον προσῆν αὐτῷ χρυσίον, καὶ τὴν ἄλλην πᾶσαν περιουσίαν, καὶ χεῖρην εἰπὼν τρυφῇ καὶ βλακείᾳ καὶ τοῖς ἄλλοις σὺς χαίρουσι φιλοκόσμων ψυχαί, χερσὶ πάντα πενήτων ἐδίδου. Εἶτα καὶ τὰ ἄλλα πάντα διὰ μικρᾶς θέμενος τῆς φροντίδος, σὺν παντὶ τῷ πλῆθει πρὸς τὸν κατὰ τῶν δαιμόνων ἐξωπλίσατο πόλεμον, οἷα μνησικακῶν αὐτοῖς τοῦ προτέρου βίου καὶ τῆς πλάνης κραταιῶς ἀμυνόμενος, καὶ ἐν ὀλίγῳ τὰ τε ἀριδρῦματα καὶ τοὺς βωμοὺς αὐτῶν καταστρέψας, καὶ πᾶν εἶδωλον καθελὼν, πανταχοῦ τὸν τε σταυρὸν ἐπήξατο, καὶ θυσιαστήρια συνεστήσατο, καὶ τὸ τοῦ Χριστοῦ προσκυνεῖσθαι παρεσκεύασεν ὄνομα. Τοὺς μὲν οὖν ὄχλους μετὰ τοῦτο προσπίπτοντας καὶ βαπτισθῆναι δεομένους ἐβάπτιζεν ἐκάστης τοσούτους, ὡς μηδὲ ἀριθμῶ ῥαδίως αὐτοὺς ὑποβάλλεσθαι. Τοὺς C

XXIV. Quoniam vero et præfecti regeneratio cogebat festum celebrare, nec facile poterat satisfieri tantæ multitudīni, tunc quidem sanctus dimittit theatrum. Deinde etiam conversus ad episcopos: Non justum est, inquit, ut Ecclesia tanto viro privetur, qui est tam studiosus, et modestus, et tam sublimi ingenio. Ea de causa propter multam in sanctum reverentiam, cum accepissent Hermogenem nihil contradicentem, illi eum referunt in cleri numerum. Deinde cum per ordinem ecclesiasticos omnes gradus transivisset, eum constituunt episcopum civitatis. Qui etiam cum post electionem die septimo coegisset quidquid habebat auri et aliarum facultatum, et valere jusisset delicias et lautitias, et alia quibus delectantur eorum animæ, qui mundo delectantur, omnia dedit in manus pauperum. Deinde cum etiam alia omnia parvifecisset, cum universa multitudine se armavit ad bellum gerendum contra dæmones, ut adversus quos gereret inimicitias propter priorem vitam, et eorum errorem vehementer persequeretur: et cum brevi eorum fana et aras evertisset, et simulacra dejecisset, ubique crucem fixit et in Christi nomine construxit altaria. Atque turbas quidem postea ad ejus pedes procidentes, et rogantes baptizari, baptizabat, tam multos quotidie, ut nec facile posset eorum numerus comprehendī. Dæmoniacos autem, aut qui ab aliis premebantur ægri tudinibus, sola Christi invocatione, repente liberabat a dæmone, et ab ægri tudine; et docebat semper amplecti castitatem, et pium Dei cultum, humilitatemque et charitatem, mansuetudinemque, et nil possidendi virtutem, et cæteras similiter virtutes, seipsum proponens exemplar iis, qui docebantur.

ΚΕ'. Ἐπεὶ οὖν οὐ πολλαὶ διήλθον ἡμέραι, καὶ πάσης τῆς πόλεως εἰς ἓν φρόνημα συνελθούσης, μία πάντες ἐγένοντο ποίμνη Χριστοῦ, ἀνὴρ τις δεισιδάμων, τῶν τοῦ συνεδρίου εἰς Ῥουστίκιος ὄνομα, βασκῆνας τῇ τε πόλει καὶ ἡμῖν τοῖς Χριστιανοῖς, καὶ ἅμα τὴν ἐν ταῖς βωμοῖς μέθην καὶ τὴν ἄλλην ἀσέλγειαν περὶ πλείονος ἄγων τῆς παρὰ Χριστιανοῖς ἐγκρατείας καὶ κοσμιότητος, ὡς εἶχε θυμοῦ καὶ ὀργῆς, πρὸς τὸν βασιλέα τὸ τάχος ἀναδραμῶν, ἐν βραχεῖ πάντα διαγυρεύει, Ἡθέτηται, λέγων, πᾶσα θυσία, περιύβρισταὶ τὰ σεμνὰ τῶν θεῶν, κατέστραπται τὰ τεμένη, βωμοὶς ἅπας τῶν θεῶν καταθέβληται, καὶ ἀπλῶς τὴν τε τῶν θεῶν καθαίρεσιν, εἶτα καὶ τὴν τοῦ ἐπάρχου μετάθεσιν καταλέγει, καὶ ὡς συνυπαχθεὶς ὁ ἐπάρχος Ἑρμογένης εὐνοία παλαιᾷ καὶ κέρδει πολιτικῷ τῷ δεινῷ τὴν γλῶτταν Μηνᾶ, σχεδὸν πᾶσαν τὴν ἀρχὴν, πρὸς τὸν ἐσταυρωμένον συνάποκλίνειν παρέπεισε· καὶ ἤδη προσκυνεῖται μὲν ἀδεῶς πανταχοῦ ὁ Χριστός. Ἀπῆλθε δὲ ὀπίσω αὐτοῦ πᾶσα ἡ Ἀλεξάνδρεια. Ταῦτα εἰπὼν, ἵνα καὶ πλεον αὐτὸν ἐξοργίσῃ, καὶ πρὸς τὴν κατὰ τῶν Χριστιανῶν τιμωρίαν ἐκμήνῃ, προστίθησιν ὡς, Εἰ

XXV. Cum autem non multi dies præteriissent, et tota civitate in unam conveniente sententiam effecti sunt omnes unus grex Christi, vir quidam deditus falsæ religioni dæmonum, unus ex senatu, nomine Rusticius, civitati invidens et nobis Christianis; et simul ebrietatem, qua uti solebant ad aras, et reliquam intemperantiam pluris faciens, quam eam, quæ est apud Christianos, abstinentiam et moderationem, ita ut erat ira percitus, magna celeritate currens ad imperatorem, paucis narrat omnia: Abolitum est, dicens, omne sacrificium; contumelia est affecta deorum magnificentia, eversa sunt templa; diruta sunt omnia deorum altaria, et ad summam, refert deorum deletionem, et præfecti mutationem; et quod præfectus Hermogenes, vetere benevolentia et lucro civili inductus ab eloquente Mena, universo fere persuasit imperio, ut declinaret ad Crucifixum; et jam quidem ubique secure adoratur Christus: cum autem secuta est tota Alexandria. Hæc cum dixisset, ut eum magis provocaret ad iracundiam, et ad pœnas de christianis sumendas acrius iri-

taret, adjicit: Nisi hoc tibi magnæ fuerit curæ, et a te quidem evertantur res Christianorum, in pristinum vero statum restituantur res deorum, scio fore, ut tuum quidem imperium citissime evertatur: confirmetur autem regnum ejus, qui dicitur Christus.

XXVI. Hoc cum audivisset Maximinus, fore quidem, ut suum corrueret imperium, Christi autem regnum erigeretur: laudato quidem et honorato Rusticio propter ejus in ipsum et in deos benevolentiam, efferatus adversus præfectum et universam civitatem, et magis quam expediret indignatus, statuit ille ipse continuo proficisci Alexandriam magno studio et apparatu, cum bellicosorum hominum decem millia ad hoc jussisset sequi, dicens: Vel sola imperatorum reverentia motus populus eos deos honore afficiet, quos illi censent colendos, et se ab alia reprimet improbitate. Nam nisi ita esset, ut ipse rerum status arguit, citra ullum ruborem mala fierent, et nec studeret quidem latere aliquis. Attamen cum deorum providentia fuero Alexandriæ, et hos ipsos ulciscar, et meam corrigam ignorationem, procul amandans errorem in Crucifixum. Dixit, neque multum temporis permisit intercedere, sed rebus omnibus publicis posthabitis, magna celeritate venit Alexandriam: et statim jubet sanctos comprehendi, et mane, tota vidente civitate, et manu assistente militari, sedens pro tribunali, eos jussit nudos introduci.

καὶ ἅμα πρῶτ', τῆς τε πόλεως ἀπάσης ὀρώσης, καὶ τῆς στρατιωτικῆς περισταμένης χειρὸς, καθίσας ἐπὶ τοῦ βήματος, γυμνοὺς αὐτοὺς ἐπέταττεν εἰσαχθῆναι.

XXVII. Postquam autem eos solum vidit introductos, magna voce exclamans: O dii, inquit, quid hoc futurum est, quod iste, cujus tantam curam gessi, et ei primos magistratus, quos nulli alii ex iis, qui nobis parent, mandavi, sua sponte omnia despexerit, et ad tam obscuram et abjectam fortunam transfugerit, et comam etiam capitis sibi ademerit, et nihilo melius sit affectus, quam mimi et scurræ, qui in scena risum movent? Proplus vero accedens ad Hermogenem: Dic mihi, inquit, o infelix, quam de causa tibi commisi totius terræ et maris imperium, et decrevi, ut absque successore gereres magistratum: non ut diis quidem futurum benevolum, et nullo modo eos abnegaturum, et benevolum quoque nobis futurum, et hunc doctum et sapientem virum, qui prospero fortunæ afflatu præter æquum inflatus, et hinc lapsus est in errorem, arte et experientia et verborum persuasionem ad patriam reduceres religionem? Quidnam ergo te movit, aut quidnam spectasti, ut sineres eum diutius versari in vanitate, et non solum eum ab errore reduceres, sed ejusdem malæ opinionis ei fieres socius, et tibi præterea caput, o stolide, tonderes, et reputareris esse unus ex iis qui sunt in theatro, histrionibus? Cum eo iræ et accerbitatis processisset imperator, iracundeque et furiose eos esset intuitus, benigne Deus aspexit martyres: et repente eis apparent an-

μὴ διὰ πολλῆς τοῦτο θείης φροντίδος τε καὶ μελέτης, καὶ ἀνατραπῆ μὲν ἐπὶ σοῦ τὰ Χριστιανῶν, ἀναστῆ δὲ τὰ τῶν θεῶν, οἶδα ὡς καταστραφήσεται μὲν ἡ σὴ βασιλεία τάχει πολλῶ, βεβαιωθήσεται δὲ ἡ τοῦ λεγομένου Χριστοῦ.

KΓ'. Τοῦτο Μαξιμίνος ἀκούσας, ὡς πεσεῖται μὲν ἡ αὐτοῦ, ἀναστήσεται δὲ ἡ Χριστοῦ βασιλεία, τὸν μὲν Ῥουστίκιον τῆς τε εἰς αὐτὸν εὐνοίας, καὶ τῆς εἰς τοὺς θεοὺς ἀποδεξάμενος καὶ τιμῆσας, ἀγριάντας δὲ σφόδρα κατὰ τε τοῦ ἐπάρχου καὶ πάσης τῆς πόλεως, καὶ τοῦ θυμοῦ μᾶλλον γενόμενος ἢ τοῦ συμφέροντος, ἔκρινεν εὐθύς αὐτὸς ἐκείνος ἐπιστῆναι τῇ Ἀλεξάνδρου, παρασκευῇ πολλῇ καὶ σπουδῇ, δέκα χιλιάδας ἀνδρῶν μαχίμων εἰς τοῦτο κελεύσας αὐτῷ συνέπεσθαι, εἰπὼν ὅτι Αἰδοῦμενοι μόνον, ὡς εἶπες, τοὺς βασιλεῖς οἱ πολλοὶ, τιμῶσιν οὐς δοκοῦσι σέβειν θεοὺς, καὶ τῆς ἄλλης ἑαυτοῦς κακίας ἀναχαιτίζουσιν. Ἐπεὶ, εἰ μὴ τοῦτο ἦν, ὡς ἡ τῶν πραγμάτων ἐλέγχει παράστασις, ἀπηρυθριασμένως ἂν ἐπράττετο τὰ κακὰ, καὶ οὐδ' ἂν ἐσπευδέ τις τοῦ λαθεῖν. Ὅμως προνοία τῶν θεῶν ἐγὼ κατὰ τὴν Ἀλεξάνδρου γενόμενος αὐτῶν τε τιμωρὸς ἔσομαι, καὶ τὴν ἐμαυτοῦ ἐπανορθώσομαι ἀγνοίαν, τὴν περὶ τὸν ἐσταυρωμένον πλάνην, ἐκποδῶν ποιησάμενος. Εἶπε, καὶ οὐ πολὺ τὸ ἐν μέσῳ παρήκε γενέσθαι, ἀλλὰ τὰ πολιτικὰ πάντα δευτέρας ἀξιώσας φροντίδος, τάχει πολλῶ τὴν Ἀλεξάνδρου καταλαμβάνει. Καὶ αὐτίκα συλληφθῆναι κελεύει τοὺς ἀγίους, καὶ τῆς στρατιωτικῆς περισταμένης χειρὸς, καθίσας

KZ'. Καὶ ὡς μόνον εἶδεν εἰσαγομένους, μέγα ἀνακραγὼν, Ἄρ', ὦ θεοὶ, ἔφη, τί μέλλει τοῦτο εἶναι, τὸ παρ' ἐμοῦ μὲν τὸν ἀπικτεῶνα τοῦτον, προνοίας τοσαύτης ἀξιωθῆναι, καὶ τὰς πρώτας ἀρχὰς ὡς οὐκ ἄλλῳ τινὲ τῶν ὑφ' ἡμᾶς πιστευθῆναι: αὐθαιρέτως δὲ πάντων ὑπεριδεῖν καὶ αὐτομολῆσαι πρὸς τοιαύτην τύχης ἀφάνειαν, καὶ πρὸς ἔτι τῆς κεφαλῆς τὴν κόμην περιελεῖν, καὶ τῶν ἐν τῇ σκηνῇ γελωτοποιῶν διακεῖσθαι μηδὲν ἄμεινον. Καὶ προσσχὼν ἔτι τῷ ἡγεμόνι: Λέγε μοι σὺ, δύστηνε, ἔφη, τίνας χάριν πάσης σοι γῆς καὶ θαλάσσης τὴν ἐξουσίαν ἐπέτρεψα, καὶ τὴν ἀρχὴν ἀδιάδοχον ἐθέσπισα ἔχειν: οὐχ ὡς εὖνουν μὲν τοῖς θεοῖς, καὶ μηδ' ἂν, εἴ τι καὶ γένοιτο, ἔξαρνον αὐτῶν τὸ παράπαν ἐσόμενον; εὖνουν δὲ καὶ ἡμῖν; καὶ ὡς ἂν τὸν λόγιον τουτοῦ καὶ σοφὸν ἄνδρα, τύχης πνεύματι παρὰ τὸ εἰκὸς φυσηθέντα. Κάντεῦθεν εἰς πλάνην ὠλισθηκότα, τέχνη, καὶ πείρα, καὶ τῇ πειθοῖ τῶν λόγων, πρὸς τὴν πάτριον θρησκείαν ἐπαναγάγης; Τί οὖν παθῶν, ἢ θεασάμενος, ἐγγρονίσαι μὲν αὐτὸν συνείδες τῇ ματαιότητι, καὶ μὴ μόνον ἀνακτήσασθαι τῆς ἀπάτης, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ἴσης κοινωνῆσαι κακοδοξίας καὶ πρὸς ἔτι τὴν κεφαλὴν, ἀνόητε, περικείρασθαι, καὶ τῶν ἐν θεάτροις εἰς εἶναι λογισθῆναι ὑποκριτῶν: εἰς τοῦτο θυμοῦ καὶ βαρύτητος ἐξενεχθέντος τοῦ βασιλέως, καὶ ὀργίλον τι καὶ μανικὸν περιθλίψαντος, εὐμένες τοῖς μάρτυσιν ὁ θεὸς ἐπέιδε, καὶ ἄγγελοι αὐτοῖς ἐπιφαίνονται παραγοῖμα, θάρρους

τε καὶ δυνάμει ἐμπιπλῶντες καὶ πρὸς τοὺς ἀγῶ-
νας ἀλείφοντες· μὴ φοβηθῆναι τε ὑπαγορευόντες τὴν
τοῦ βασιλέως ὀργὴν, ὡς τῆς νίκης μετ' αὐτῶν ἐσο-
μένης.

ΚΗ'. Καὶ ὁ Ἑρμογένης εὐθύς ἀπεκρίνατο· Εἰ
ἀνέχη μου εὐμενῶς ἀκοῦσαι, σοφώτατε βασιλέων,
ὅτου χάριν καὶ τί θεασάμενος, τὰς τε πρῶτας παρὰ
σοὶ νομιζομένας εὐδαιμονίας χαίρων ἀπερρῆψάμην,
καὶ προθύμως εἰς τοῦτο τύχης κατήλθον ὡς καὶ
μωρὸς ἐθέλειν δοκεῖν, καὶ πένης, καὶ γελοῖος,
καὶ ἄτιμος, καὶ Χριστοῦ λέγεσθαι μᾶλλον καὶ
ἠθέως διὰ τοῦτο καὶ πλάνην ἐγκαλεῖσθαι καὶ
ἄγνοιαν, καὶ ἔτοιμος εἶναι καὶ ξίφους, καὶ πυρὸς
καὶ θηρίων καταφρονεῖν διὰ τὸν Χριστὸν, καὶ δι-
ψᾶν μᾶλλον τὸν ὑπὲρ ἐκείνου θάνατον, ἢ τὴν ζωὴν
τοῦ συνεδρίου μοι μαρτυροῦντος παντὸς, τὰ μᾶ-
λιστα δὲ καὶ τοῦ πράγματος ἰσταμένου κατ' ἑσπιν
πολλὰ τῆς ἀληθείας φροντίσας, καὶ τοῦ μηδὲν τι
τῶν καιρίων παραλιπεῖν, λέξω ὅπερ αὐτὸς ἐπεζή-
τησας. Καὶ ὁ βασιλεὺς, τούτου πάντως, ἔφη, καὶ γὰρ
καὶ οὐδ' ἐνὸς ἐτέρου ἐφίεμαι· εἴ γε μὴ τῆς ἀλη-
θείας τὸ ψεῦδος αὐτὸς ἄγεις ἐμπροσθεν τοῦτο διὰ
τὴν ἀνάγκην πλέον τιμῶν. Καὶ ὁ Ἑρμογένης, Ἐμοί,
κράτιστε βασιλέων, ἔφη, καταθρασυναμένω Χριστοῦ,
καὶ θεραπεύειν μὲν τοὺς ποτε θεοὺς βουλομένω,
θεραπεύειν δὲ καὶ τὸ εὖ κράτος, σπουδῆ ἦν, ὡς καὶ
αὐτὸς οἶσθα μετὰ τσαύτης ἐπιστῆναι τῇ πόλει
φαντασίας καὶ καταπλήξεως, καὶ οὕτω τὸν ἄνδρα
τοῦτο μὲν θωπεῖα, τοῦτο δὲ καὶ φόβω πρὸς τὴν
κρατοῦσαν ταύτην πατρῴαν δυσσέβειαν ἐπαναγαγεῖν,
μεθ' ὅσῃ φαίην ἂν, οὐδὲ αὐτὸς ἐπῆλθες καθ' ἡμῶν
σήμερον, καὶ ὡς οὐκ ἂν οὐδὲ σὺ παρῶν τοῦ ἀνδρὸς
κρατῆσαι ἀπήλπισας. Συνομολογεῖ δὲ μοι καὶ πᾶς
οὗτος ὁ δῆμος, ὅπως ποικίλος ἦν αὐτὸς ἐκ πρώ-
της θωπεύων ἀπειλῶν ἐκφοβῶν, πάντα γινόμενος,
ὡς ἂν τῆς εὐσεβείας μεταστήσω τὸν ἄνδρα. Καὶ
γὰρ ἠγγύουν ὁ μάταιος οἶψ δὴ τούτῳ ἀνδρὶ περιέτυ-
χον, ἀκαταπλήκτω τε καὶ στερρόῳ, καὶ πεπερῶρη-
σιασμένην ἔχοντι τὴν γλῶσσαν μὲν πρὸς τὰς ἀπο-
κρίσεις, τὴν ψυχὴν δὲ πρὸς τὰς ἐπαγωγὰς τῶν κο-
λάσεων, καὶ πάντα παθεῖν ἔτοιμω, ἢ Χριστὸν
ἐξουδένωσθαι. Πλὴν, ἵνα τὰλλα ἐάσω, ἀναδυόμενον
αὐτὸν τὸ σέβας ἰδὼν, καὶ μήτε τοῦ κράτους καὶ τῆς
ἐξουσίας ἐπιστρεφόμενον, μήτε τῶν βασιλέων ἢ τῶν
προκειμένων ὀργάνων λόγον ποιούμενον, ἀλλ' οὕτω
μὲν πιθανῶς ἀντιλέγοντα, ὡς ἠττάσθαι μὲν ἐμὲ τῆς
αὐτοῦ διανοίας, ἐλέγχεσθαι δὲ τοὺς θεοὺς καὶ τὸν
δῆμον ἅπαντα συναγορεύειν αὐτῷ καὶ τὰ ἴσα περὶ
τὸ σέβας φρονεῖν, ἐσκεψάμην ἐν ὀλίγῳ τοιαύτας
αὐτῷ βασιάνους ἐπενεγεῖν, ὡς ἂν, εἰ μὲν οἶδός τε
γένωμαι, τέλειον ἠττήσω τὸν ἄνδρα· εἰ δ' οὐκ, ἀλλὰ
τῆς προθυμίας τῶς ἐπίσχω, καὶ συμποδίσω τούτῳ
τοῦ λόγου τὴν δύναμιν. Ἐδύξεν οὖν μοι τὰ τε πύλ-
ματα τῶν ποδῶν αὐτοῦ μαχαίραις ἀποτεμεῖν μέχρις
ὀστέων αὐτῶν, ἐκτεμεῖν δὲ καὶ τὴν ῥήτορα γλῶσ-
σαν ὑφ' ἧς τὰ πάντα κατηγωνίζετο, καὶ πρὸς ἐτι
αὐτοῦ καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐκκόψαι, ὡς ἂν καταρ-
ραθουμήσας μὲν ἐπὶ τῷ σκότῳ τῶν ὀφθαλμῶν, τῇ
δύσῳ δὲ τῶν ποδῶν ὀκλάσας ὀκνηρότερος μὲν πα-

geli, eos audacia replentes et viribus, et ungentes
ad certamina; jubentes, ne timerent iram impe-
ratoris, utpote quod victoria sit cum eis futura.

XXVIII. Hermogenes autem statim respondit:
Si suslineas me patienter audire, imperator sa-
pientissime, quanam de causa et quid spectans,
primas quæ apud te reputantur felicitates libens
abjecerim, promptoque et alacri animo ad hanc
fortunam descenderim, ut velim videri stultus, et
pauper et ridiculus, et inglorius, et dici potius
Christi, et ideo libenter accusari erroris et igno-
rationis, et paratus esse et ensem, et ignem, et
bestias propter Christum desplicere, et pro illo
potius mortem sitire quam vitam, toto meo testi-
monium ferente concilio, maxime vero reipsa sub-
jecta oculis, magnam veritatis curam gerens, et
ne quid, quod sit opportunum, prætermittam, di-
cam id quod quæsisisti. Imperator autem: Ego,
inquit, hoc omnino, et nihil aliud cupio, si non
ipse falsum præfers veritati, hoc in majori honore
habens propter necessitatem. Hermogenes autem:
Mihi, o optime imperator, me adversus Christum
audacter et insolenter gerenti, et volenti quidem
quos olim colueram deos colere, tuam autem obser-
vare potentiam studio fuit, ut ipse quoque scis, cum
tanta ad civitatem venire pompa et apparatu, et
virum quidem partim blanditiis, partim vero metu
ad hanc quæ vigeat, patriam reducere impieta-
tem, ut te ne cum majore quidem dixerim ad nos
accessisse, et ne tu quidem, si affuisses, despe-
rasses virum posse vincere. Mihi autem feret
testimonium universus hic populus, quam eram
ab initio varius, blandiens, minans, terrenus, in
omnes denique species me transformans, ut virum
abducerem a pietate. Ego enim stultus ignorabam,
in qualem virum incidissem, quam interritam et
valentem, et qui liberam quidem habebat linguam
ad responsa, animum vero ad ferenda intentata
supplicia, et omnia denique perpetienda paratum,
potius quam ad Christum abnegandum. Sed ut
alia omittam, cum vidissem eum recusare deos
colere, et neque potestatem curare, neque suppli-
ciorum aut tormentorum ullam ducere rationem:
sed tam probabiliter quidem, et ad persuaden-
dum apte contradicere, ut ego quidem ab ejus
ingenio vincerer, dii autem arguerentur, et ei uni-
versus suffragaretur populus, et eadem, quæ ipse,
sentiret de religione, cogitavi eum paulo post ta-
libus cruciare suppliciis ut, si possem quidem,
eum perfecte vincerem; sin minus, ejus quidem
certe reprimerem promptum et alacrem animum,
et dicendi facultatem impedirem. Visum est ergo
mihi, plantas pedum ejus gladiis excindere usque
ad ossa, quin etiam ejus quoque linguam excin-
dere eloquentem, a qua omnia superabantur;
præterea vero ejus quoque oculos effodere, ut
propter oculorum quidem tenebras otio deditus,
fractus autem dolorum cruciatu, tardior quidem

fieret ad respondendum, imbecillior vero ad contendendum. Atque lictores quidem cum primum jubentem audivissent, fecerunt universum. Ille autem homo continuo esse convictus, et nihil amplius ferens, quam communis possit natura, missus in carcerem, erat plane mortuus. Viri tamen misertus (verum enim fateor), ut docti et mei civis, et ægre ferens, quod vir periisset tanta sapientia præditus et eloquentia, summo mane afferri jussi corpus ejus exanime, volens videre, quonam ejus rediisset constantia.

XXIX. Postquam autem eum vidi accersitum recte ingredi, et pure intueri; deinde etiam eum audiui aperte disserentem, videbar mihi videre spectrum et inane somnium; et statim clausi oculos, deorum inimici vel ipsum simulacrum abhorrens. Cum autem de sede descendissem, et visionem simul cum aliis curiose indagassem: et non solis credens oculis, sed etiam manibus examinans et contrectans, illum ipsum didici esse Menam, protinus victus sum a veritate, non falsum testem habens conscientiam. Verum enim vero adest ipse quoque, o imperator, et dicat quidem populus cruciatus, curiose autem ipse quoque inquire, ut volueris, cum miraculum sit tibi ante oculos. Dic vero mihi per tuos deos, o imperator, si quis vidisset Christum, sicut ego ipse vidi, repente totum hominem reformantem et animantem, et ex hoc quidem suam potestatem confirmantem, nempe quod hæc quidem non sunt alterius, quam Dei, et quod ipse sit, qui primum creavit hominem: pollicetur autem iis qui illum secuti fuerint, in cælis quidem regnum æternum, hic vero tantum posse, quantum ipse solus. Si quis, cum hæc et didicisset et vidisset, despiceret quidem talis Dei esse et dici amicus: despiceret autem posse omnia agere et mutare, quæ solus ipse Deus: et cæcos quidem facere videre, claudos autem saltare, et montes movere, et mortuos suscitare: et ut simul dicam, rem omnem movere creatam solo verbo et nutu; deinde etiam pignus habere, quod lætabitur et regnabit in æternum. Qui eum reliquisset, et clausisset oculos ad tantam beatitudinem: elegisset autem vestros deos colere, et esse consul et imperator, quisnam is tibi videretur? Non vere stultus, non emotæ mentis, et qui longe abest, ut intelligat quod sit conducibile.

XXX. Propterea igitur, o imperator, ego errorem, et fabulas vestras, et deos abominatus, et abnegata hæc omni, quæ videtur, felicitate, ad solum Deum accessi, et malui, ut ipse dixisti, esse infelix, potius videri stultus, quam esse eligens. Atque nostra quidem ex iis quæ audiisti, jam didicisti. Res autem Christi si velis experientia discere, ne cuncteris. Excogita cito in nos magnum aliquod et grave supplicium, et si tibi forte deest aliquid ad excogitanda supplicia, ego qui magna in his exercitatione ad summam processi experientiam, ea quoque quæ

Α ριστή πρὸς τὰς ἀποκρίσεις, ἀσθενέστερος δὲ πρὸς τὴν ἐνστασιν. Οἱ μὲν οὖν δῆμιοι ἅμα τε προστάξαντος ἤκουσαν, καὶ τὸ πᾶν ἐδρασαν. Ὁ δὲ εὐθύς ἐλεγχθεὶς ὡς ἄνθρωπος, καὶ μηδὲν τι πλέον τῆς κοινῆς φέρων φύσεως, παραπεμπόμενος τῇ εἰρκτῇ αὐτόχρημα νεκρὸς ἦν. Ὅμως, ὁμολογήσω γὰρ τᾶληθές, τὸν ἄνδρα τε ὡς σοφὸν καὶ συμπατριώτην οἰκτείρων, ἀλγῶν δὲ καὶ τὴν ψυχὴν, ὅτι κακῶς ἀπόλλυτο γλώττης οὕτω καὶ σοφίας ἔχων ἄνθρωπος, μετεπεμπόμενον ἄπνουν τὸ σῶμα ἅμα πρῶτῃ, κατανοῆσαι θέλων, εἰς τί τῷ τοιοῦτῳ περιέστη τὰ τῆς ἐνστάσεως.

ΚΘ'. Ὡς δὲ μεταπεμφθέντα, βαδίζοντά τε ὑγιῶς εἶδον, καὶ καθαρῶς βλέποντα, εἶτα καὶ προτδιαλεγόμενον τορῶς ἤκουσα, φάσμα βλέπειν ἐδόκουν, καὶ καινὸν ὄνειρον, καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς εὐθύς ἔμυσα, τοῦ τῶν θεῶν ἐχθροῦ τερατευόμενον, καὶ αὐτὸ τὸ εἶδωλον μυσαττόμενος. Ὡς δὲ τὸ θρόνου καταπηδήσας τὴν ὄψιν μετὰ τῶν ἄλλων περιειργαζόμενον κάγω, καὶ μὴ μόνοις τοῖς ὀφθαλμοῖς πιστεύων, ἀλλὰ καὶ χερσὶ βασανίζων καὶ διαψηλαφῶν, αὐτὸν ἐκεῖνον εἶναι τὸν Μηναῖον κατεμάνθανον, ἠτήθη τῆς ἀληθείας εὐθύς, ἀψευδῆ μάρτυρα τὴν συνείδησιν ἔχων. Πλήν ἀλλὰ πάρεστι καὶ αὐτὸς, ὃ βασιλεῦ, καὶ λέγεται μὲν ὁ δῆμος τὰς τιμωρίας· πολυπραγμόνεις δὲ καὶ αὐτὸς ὅπως ἂν ἐθέλης τὸ θαῦμα πρὸ τῶν ὀμμάτων σοι ἶναι. Εἰπέ δέ μοι, πρὸς τῶν σῶν θεῶν, ὃ βασιλεῦ, εἴ τις ἐωρακῶς τὸν Χριστὸν, ὡς περ αὐτὸς ἐγὼ ἐώρακειν, ἐξαίφνης ἀναπλάσαντα ὄλον ἄνθρωπον καὶ ψυχώσαντα, καὶ πιστούμενον μὲν ἐκ τούτου τὴν ἑαυτοῦ δύναμιν, ὡς οὐκ ἄλλου τινὸς ταῦτα ὅτι μὴ Θεοῦ, καὶ ὅτι αὐτὸς ἐστὶν ὁ καὶ τὴν πρώτην δημιουργήσας τὸν ἄνθρωπον, ὑπισχνούμενον δὲ καὶ τοῖς ἐκεῖνοι ἀκολουθήσασιν ἐν οὐρανοῖς μὲν βασιλείαν αἰδίων, ἐνταῦθα δὲ τσαῦτα δύνασθαι, ὅσα γε μόνος αὐτὸς· εἴ τις, ταῦτα μαθὼν καὶ ἰδὼν, παρίδοι μὲν τὸ φίλος εἶναι καὶ λέγεσθαι τοιοῦτου Θεοῦ, παρίδοι δὲ καὶ τὸ δύνασθαι ἄγειν πάντα καὶ μεταβάλλειν ὅσα μόνος αὐτὸς γε Θεός, καὶ τυφλοὺς μὲν, βλέπειν ποιεῖν, χωλοὺς δὲ ἄλλεσθαι, ὄρη τε κινεῖν, καὶ νεκροὺς ἀνίσταῖν, καὶ ἀπλῶς τὴν κτίσιν πᾶσαν μεταποιεῖν μόνῳ λόγῳ καὶ νεύματι· εἶτα καὶ τὸ χαίρειν καὶ βασιλεύειν αἰωνίως ἐχέγγυον ἔχειν, ὃ ταῦτον καταλιπὼν, καὶ πρὸς τοιαύτην μακαριότητα μύσας τοὺς ὀφθαλμοὺς, ἐλόμενος δὲ τοὺς ὑμετέρους σέθειν θεοὺς καὶ ὑπατος εἶναι καὶ βασιλεῦς, τί ἂν σοι ἔδοξεν οὗτος; οὐχ ὡς ἀληθῶς μωρός; οὐκ ἐκφρων; οὐ πολλοῦ δέων τὸ συνοῖσον φρονεῖν;

Λ'. Διὰ ταῦτα τοίνυν ἐγὼ, βασιλεῦ, τὴν πλάνην καὶ τοὺς μύθους τοὺς ὑμετέρους καὶ θεοὺς βδελυξάμενος, καὶ πᾶσαν τὴν φαινομένην ταύτην εὐδαιμονίαν ἐξαρνησάμενος, μόνῳ τε προσέδραμον τῷ Χριστῷ, καὶ κακοδαιμονοεῖν, ὡς αὐτὸς εἶπας, ἠγάπησα, τὸ δοκεῖν τοῦ εἶναι μωρός προελόμενος. Τὰ μὲν οὖν ἡμέτερα ἐξ αὐτῶν ἡμῶν ἤδη ἀκούσας μεμάθηκας· τὰ δὲ τοῦ Χριστοῦ, εἴ γε βούλει πείρα μαθεῖν, μὴ μέλλεις. Ἐπινόει δὲ πολλὴν τινα ταχὺ καὶ δεινὴν καθ' ἡμῶν βίβανον· καὶ εἴ τί σοι ἐνδέει πρὸς τὴν ἐπινοεῖν κολαστήρια, ἐγὼ, τῇ περὶ ταῦτα

πολλῇ γυμνασίῳ πρὸς ἀρεστότην πείραν ἔλθων, ὑπομνήσω τὰ καὶ λειπόμενα. Ὑπόβαλλε θηρίοις, ὤθει κατὰ κρημνοῦ, κατάδουε τῇ θαλάττῃ, τῇ γῆ κατόρυττε, τέμνε ξίφει, καίτε πυρὶ, ἐκάστῳ τῶν μελῶν πρόσφορον ἐπινέει καὶ κόλασιν. Οὕτω γὰρ κήγῳ πρὸ μικροῦ τυφλώτων πεποίηκα τῷ ἐμῷ φωστῆρι καὶ πρὸς τὴν ἀλήθειαν χειραγωγήσαντί με Μηνᾷ. Ὁ μὲν οὖν δῆμος, οὕτω σὺν τέχνῃ καὶ παρρησίᾳ τοῦ Ἑρμογένους εἰπόντος, τῆς τε ἀνδρίας αὐτὸν καὶ τῆς πρὸς τὸ λέγειν δυνάμειος κατεπλάγησαν· ὁ δὲ βασιλεὺς, ἐπεὶ μήτε ἀντειπεῖν εἶχε τοῖς εἰρημένοις (ὅ τε γὰρ δῆμος ἐμαρτύρει, καὶ τὸ θαῦμα κατὰ πρόσωπον ἴστατο), ἅμα τε διανοηθεὶς, ὡς, εἰ χωρήσοι πρὸς τὴν πάλιν τῶν λόγων, αἰσχυνθήσεται μὲν αὐτὸς, ἐλεγχθήσονται δὲ καὶ οἱ τούτου θεοὶ, ἀπορίᾳ καὶ λύπῃ περισχεθεὶς ἐκέλευσεν αὐτίκα τὰς χεῖρας τοῦ ἁγίου καὶ τοὺς πόδας, τὰς μὲν ἐκ τῶν ὤμων, τοὺς δὲ τῶν γονάτων ξίφει ἀποτεμόντας καὶ τὰ ἔνδον πάντα διαβρύηται παρασκευάσαντας, τὸ περιλειφθὲν, ἔτι ἐμπνέον, ἀκοντίσαι κατὰ τοῦ τὴν πόλιν παραδρέοντος ποταμοῦ. Οἱ μὲν οὖν δῆμιοι γυμνά τὰ ξίφη φέροντες, καὶ ἀπηγνῆς βλέποντες φοβεροὶ τινες ὄντες καὶ μόνον ἰδεῖν, τὸν ἅγιον περισχόντες εὐθύς, νῦν μὲν αὐτοῦ τὰς χεῖρας ὤμῳ, αὐθις δὲ καὶ τοὺς πόδας ἀνηλεῶς ἔτεμον. Ὁ δὲ ἔκαμνε μὲν ἐπαλλήλοις ταῖς ἀλγηδόνι βαλλόμενος, ἐνεκαρτέρει δὲ οὕτως, ὥσπερ οὐκ αὐτὸς πάσχων ἀλλ' ἐτέρων μᾶλλον αἰκιζομένων ὦν θεατῆς.

ΑΨ'. Ὡς δὲ καὶ τὰ αὐτοῦ μέλη τῷ πυρὶ ἐώρα κατατρεφόμενα, διάρας μικρὸν τι τὴν κεφαλὴν, καὶ πρὸς τὴν ἐσχάραν ἐμβλέψας, Ὡς μακάριος, εἶπεν, ἐγὼ ὅτι μου τὰς χεῖρας διαπετασθείσας ποτὲ θεοῖς ἀλλοτρίοις καὶ τοὺς πόδας ἐν πλάνῃ περιπατήσαντας, ὁ Χριστὸς εἰς θυσίαν ὀλοκαρπούμενα σήμερον δέχεται. Αὐτίκα τοίνυν οἱ στρατιῶται μετὰ τὴν τῶν χειρῶν τε καὶ ποδῶν ἐκτομὴν πρὸς τὴν γαστέρα ἐχώρουν, καὶ κοντῷ μὲν αὐτὴν ἔτυψαν, τὰ ἔγκατα δὲ ἐβρύη. Αὐτὸς δὲ, ἐκλείπων μὲν τὴν ἡδὴ καὶ ἀδρανὲς τι περισώζων τὸ πνεῦμα, οὕτω δὲ εἶχεν εὐψύχως, ὥσπερ ἄρτι τῶν ἀγώνων ἀρχόμενος. Ἐτι οὖν ἐμπνέοντα τοῦτον οἱ στρατιῶται λαβόντες, ὥσπερ ἦσαν προστεταγμένοι, τῷ ποταμῷ κατεπόντωσαν. Ἐπεὶ δὲ Μαξιμῖνος τὴν περὶ τὸν μάρτυρα Ἑρμογένην φροντίδα ὀψέ που καὶ μόλις ἀπεσκευάσατο, εὐθύς τῆς περὶ τὸν μακάριον Μηνᾶν εἶχετο διασκέψεως. Δείσας δὲ μή ποτε πρὸς λόγους αὐτῷ γενόμενος, ἐπεὶ κρείττων ἢ κατὰ ἀνθρώπον ἐνορίζετο τοῖς τε θαύμασι καὶ τῇ περὶ τὸ λέγειν ἰσχύϊ, αὐτὸς μὲν ἤττηθείς, αἰσχύνῃ ὄφλη, προσαπολέσῃ δὲ καὶ οὗς εἶχεν ἔτι τῇ πλάνῃ κατισχομένους, τοῖς τοῦ ἁγίου θαύμασιν ὑπαχθέντας πρὸς τὴν ἀλήθειαν, πάντα παραδραμῶν, κελεύει ζοφώδει τινὶ καὶ παραδύστῳ κατακλείσαντας φυλακῇ πρῶτα μὲν αὐτὸν, ἐκδήσαντας τῶν χειρῶν, ἐξαρθῆσαι τοῦ στέγους· ἔπειτα καὶ λίθον αὐτοῦ τῶν ποδῶν ἐκκρεμάσαι οὕτω βαρῦν, ὥστε καὶ ἀμάξῃ τεθέντα μὴ φορητὸν εἶναι ῥαδίως· εἶτα κατακλιπεῖν αὐτὸν, ὥστε διασπασθέντα βιαίως ἀποθανεῖν.

ΑΒ'. Εὐθύς οὖν οἱ πρὸς ταῦτα διενεργούντες

A restant, revocabo in memoriam. Objice bestiis, de turba e præcipitio, mari obrue, terra infode, gladio scinde, igni combure, unicuique membro appositum excogita supplicium. Sic enim ego quoque paulo ante cæcutiens, feci meo luminari, et qui me deduxit ad veritatem, Menæ. Atque populus quidem, cum tam artificiose et libere dixisset Hermogenes, admiratus est ejus animi virtutem, et dicendi facultatem. Imperator autem cum nec adversus quæ dicta fuerant, posset aliquid dicere (nam et populus testificabatur, et in conspectu ejus erat miraculum, et simul cogitans quod si ad dicendi veniret contentionem, ipse quidem pudore afficeretur, ejus vero dii refellerentur, animi dubius et dolore affectus, jussit sancti manus et pedes, illas quidem ex humeris, hos autem ex genibus ense amputatos, ipso vidente, jact in focum ignis. Deinde cum ventrem conto percussissent, et omnia effecissent fluere intestina, id quod restabat adhuc spirans jacere eos jussit in fluvium, qui præterfluit civitatem. Lictores ergo nudos enses ferentes, et crudeliter intuentes, cum essent vel solo aspectu terribiles, sanctum statim circumstantes, primum quidem crudeliter manus, deinde rursus quoque pedes immaniter amputaverunt. Ille autem laborabat quidem frequentibus confectus doloribus: adeo vero se fortem præbebat, ac si non ipse pateretur, sed alios potius videret affectos suppliciis.

XXXI. Postquam autem vidit sua membra igne redacta in cinerem, caput parum attollens, et ad focum aspiciens: Quam felix sum, inquit, quod manus meas, quas aliquando extendi ad deos alienos, et pedes qui ambulaverunt in errore, Deus hodie accipit ut oblata ei in sacrificium. Protinus autem milites, postquam abscissæ fuerunt manus et pedes, ad ventrem se contulerunt; et conto quidem eum verberarunt, fluxerunt autem intestina. Ipse vero jam quidem deficiebat, et imbecillum adhuc conservabat spiritum: tam generoso autem erat et forti animo, quam si modo cœpisset decertare. Cum eum ergo adhuc spirantem accepissent milites, sicut jussi fuerant, in fluvio demerserunt. Postquam autem Maximinus de martyre Hermogene vix tandem deposuit sollicitudinem, protinus de beato Mena cœpit deliberare. Cum vero timeret, ne, si cum eo disseruisset (quoniam et miraculis et dicendi facultate existimabatur esse supra hominem), ipse quidem victus dedecoraretur, et eos etiam perderet, quos adhuc habebat errore implicatos, sancti miraculis inductos ad veritatem: omnibus prætermisissis, jubet ut cum in obscuro et tenebrioso carcere inclusissent, primum quidem vinctum manibus a tecto suspenderent, deinde etiam ab ejus pedibus lapidem appenderent adeo gravem, ut vehiculo impositus, vix passet ferri; deinde eum relinquerent, ut divulsus violenter moreretur.

XXXII Protinus ergo ii quorum est hoc munus,

fecerunt quod eis fuerat impetratum : et sic ipsum A dimittunt suspensum, nullum omnino sinentes eum videre ad consolationem. Sanctus autem cum et capiti impositis vinculis, et deorsum trahente pondere lapidis extenderetur, et ei propemodum dissolverentur compages, nervi vero convellerentur, et carnes dilacerarentur, et ut semel dicam, omnis ei alia graviter abrumperetur commissura, quamdiu quidem vires corporis suffecerunt ad animi constantiam, graviter quidem patiebatur, psallebat autem assidue : « Vide humilitatem meam, et laborem meum⁸ ; » et illud : « Non sunt condignæ passiones hujus temporis ad futuram gloriam⁹. » Postquam autem plane ei consumptis viribus, suam conjunctionem omnino negavit natura, cum dixisset : Gratias ago tibi, Domine, quod tua bona perceperim : tanquam pondere supplicii repente ei voce repressa, in soporem resolutus, tacuit.

XXXIII. Postquam vero utrique athletæ tanta constantia et fortitudine desiit certamen martyrii, repente affuerunt amantes et socii angeli ad eos defendendos : et primum quidem cum martyris Hermogenis corpus e fluvii profundo sustulissent, et repente eum totum integrum restituissent, et deinde etiam animassent, et dixissent se proficisci ad Menam atletam, et ipsum hortati essent, ut consequeretur, ubi parum progressi venerunt ad custodiam, intro statim perrexerunt, viribus, quæ sub aspectum non cadunt, dissolutis eis claustris. C Hermogenes vero seipsum quidem mente agitans, et totum actum tacite considerans, obstupescibat ; beatum autem Menam etiam suspensum aspiciens, et jam non spirantem amplius, et tormentum cernens intolerabile, tristitia afficiebatur. Ut vero esset attentus et videret, hortati angeli, statim eum quodam honore et reverentia ad sanctum accedunt. Relaxatis autem utriusque vinculis, cum, quam sustinuerat, membrorum juncturam compegissent et sanassent, et eum magno gaudio et alacri animi studio replevissent, statim quidem solvunt Hermogenis mœrorem propter magnum Menam. Cum autem usque ad matutinum cum eis essent versati, et ad pericula subeunda eos magis acuis- D sent, et jussissent eos festinare ad mox eis mittendas coronas, et polliciti essent se simul adfuturos, et certamina una esse adituros usque ad tempus coronarum et victoriæ renuntiationem, et deinde etiam eis pacem dedissent, et faustum victoriæ nuntium eis significassent, statim ab eis recesserunt.

XXXIV. Imperator autem cum summo mane jussisset aperiri theatrum, et ad eum omnem convenire populum, sedit pro tribunali. Quoniam autem acceperat totam civitatem credidisse Christo, deliberando vero et consultando statuerat esse quidem inutile eam relinquere impunitam, rursus autem inconsideratum et a ratione alienum con-

κατὰ τὸ ἐπιτεταγμένον ἐποιοῦν, καὶ οὕτως αὐτὸν ἀφιᾶσιν ἐξηρητημένον, μηδένα τῶν πάντων ἐάσαντες ὄρᾱν εἰς παραψυχὴν. Ὁ δὲ μακάριος, τοῖς τε ἀνέχουσιν ὑπὲρ κεφαλὴν δεσμοῖς τῷ τε καθέλκοντι ἄχθει τῆς λίθου, σφόδρα κατατεινόμενος, καὶ κατ' ὀλίγον διαλυομένων μὲν αὐτῷ τῶν ἀρμονιῶν, ἀποσπωμένων δὲ τῶν νεύρων, διασπαρασσομένων τε τῶν σαρκῶν, καὶ ἀπλῶς πάσης ἄλλης συναφείας χαλεπῶς ἀπορρήγνυμένης, ἕως μὲν ἡ τοῦ σώματος ἰσχὺς ἐξήρκει πρὸς τὴν ἐνστασιν τῆς ψυχῆς, ἐπασχε μὲν δεινῶς, ἐψάλλε δὲ συνεχῶς, τὸ « Ἴδε τὴν ταπεινωσίν μου καὶ τὸν κόπον μου, » καὶ τὸ « Οὐκ ἄξιον τὰ παθήματα τοῦ νῦν καιροῦ πρὸς τὴν μέλλουσαν δόξαν. » ἐπεὶ δὲ εἰς τέλος καταναλωθείσης αὐτῷ τῆς ἰσχύος, τὸν σύνδεσμον ἑαυτῆς ὅλως ἡ φύσις ἤρνήσατο, εἰπὼν, Εὐχαριστῶ σοι, Κύριε, ὅτι ἀπέλαυσά σου τῶν ἀγαθῶν, καὶ ὡσπερ τῷ βάρει τῆς τιμωρίας ἐπισχεθεὶς ἄφνω τὴν φωνὴν, εἰς ὕπνον κατενεχθεὶς ἐσιώπα.

ΔΓ'. Ὡς οὖν εἰς τοῦτο καρτερίας ἐκατέρω τῶν ἀθλητῶν ὁ μαρτυρικὸς ἀγὼν ἔληξεν, εὐθὺς παρῆσαν εἰς ἀντίληψιν οἱ προσφιλεῖς καὶ σύμμαχοι ἄγγελοι. Καὶ πρῶτα μὲν, τὸ τοῦ μάρτυρος Ἑρμογένους σῶμα τοῦ βάρους τοῦ ποταμοῦ ἀνελόμενοι, ἀθρόον τε ἄρτιον ὄλον αὐτὸν ἀποκαταστήσαντες, εἶτα δὲ καὶ ψυχώσαντες, καὶ τὴν ἐπὶ τὸν ἀθλητὴν Μηνᾶν αὐτοὶ μέλλειν ἀπιέναι φθεγξάμενοι, προτρεψάμενοί τε συνέπεσθαι καὶ αὐτὸν, ὀλίγον ὁδεύσαντες, ἐπεὶ πρὸς τῇ φυλακῇ ἦσαν, ἐνδον ἐχώρου εὐθὺς, ἀοράτῳ σθένει τῶν κλειθρῶν διαλυθέντων αὐτοῖς. Ὁ γοῦν Ἑρμογένης, ἑαυτὸν μὲν κατανοῶν, καὶ τὸ ὄλον ἡρέμα περισκοπῶν τοῦ δράματος, ἐξεπλήσσετο τὸν δὲ μακάριον Μηνᾶν, καὶ κρεμάμενον βλέπων, καὶ ἄπνουν ἤδη γενόμενον, τὴν βάσανόν τε καθορῶν ὡς ἀνύποιστον, ἐσχυθρόπαζε. Νήφειν δὲ αὐτὸν καὶ ὄρᾱν οἱ ἄγγελοι προτρεψάμενοι, μετὰ τινος εὐθὺς αἰδοῦς καὶ τιμῆς προσίασι τῷ ἁγίῳ. Ἐκατέρω τε τῶν δεσμῶν ἀνέντες, καὶ τὴν ὑπέστη διάρρηξιν τῶν μελῶν συμπήξαντές τε καὶ ὑγιάναντες, καὶ χαρᾶς πάσης καὶ προθυμίας, πληρώσαντες, λύουσι μὲν αὐτίκα τὴν Ἑρμογένους ἐπὶ τῷ μεγάλῳ Μηνᾶ λύπτῳ· μέχρι δὲ ἔρθρου αὐτοῖς ὁμιλήσαντες, καὶ πρὸς τοὺς κινδύνους πλέον στομώσαντες, σπεύδειν τε αὐτοὺς ἐπιτρέψαντες ἐπὶ τοὺς ὅσον οὐπω πεμφθησομένους στεφάνους, ὑποσχόμενοί τε συναῖναι καὶ τῶν ἀγῶνων αὐτοῖς συνεφάπτεσθαι μέχρι καὶ τοῦ τῶν στεφάνων καιροῦ καὶ τῆς ἀναρρήσεως. Εἶτα καὶ εἰρήνην δόντες, καὶ νίκην αὐτοῖς εὐαγγελισάμενοι, εὐθὺς αὐτῶν ἀπηλλάγησαν.

ΔΔ'. Ὁ δὲ βασιλεὺς, κελεύσας ἅμα πρῶτ' τὸ τε θέατρον παραστῆναι, καὶ πάντα τὸν δῆμον εἰς τοῦτο παρῆναι, ἐκάθισεν ἐπὶ τοῦ βήματος. Ἐπεὶ δὲ μαθὼν ἦν ὡς πᾶσα ἡ πόλις πεπίστευκε τῷ Χριστῷ, ἔγνω δὲ σκηψάμενος ἀσύμφορον μὲν εἶναι ἀτιμώρητον ταύτην καταλιπεῖν, ἀλόγιστον δὲ πάλιν τιμωρίαν πάντων καταψηφίσασθαι, προσποιητάμενος τοῦ

⁸ Psal. xxiv, 18. ⁹ Rom. viii, 18.

ὄλου ἄγνοιαν, ἔφη· Ὅτι μὲν, ὦ παρόντες ὑμεῖς, τοὺς μὲν θεοὺς θυσίαις καὶ ταῖς ἄλλαις σπονδαῖς, ἡμᾶς δὲ τοὺς βασιλεῖς αἰδοῖ καὶ φόβῳ καὶ τῇ περὶ τῶν ἄλλων ὑπακοῇ θεραπεύειν ἐγνώκατε, ἐκ πολλῶν οἶδα μαθὼν· ὅτι δὲ μὴ εὐθὺς ἀντείπετε πρὸς τοὺς ἀλιτηρίους ἐκείνους τὰ τοῦ ἐσταυρωμένου διδάσκειν τολμήσαντας, καὶ ἔν' εἶπω τι, καὶ λίθοις αὐτοὺς πρὸ ἡμῶν κατελεύσατε, οὐκ ἐκτὸς ὀργῆς παρὰ τοῖς θεοῖς καίεσθαι τοῦτο λογιζομαι. Ἐγὼ τοίνυν αὐτούς τε τοὺς θεοὺς διεκδικεῖν προθυμούμενος, καὶ μηδένα ὑμῶν θεοπέμπτῳ περιπεσεῖν συμφορᾷ προστάσω τὴν τε πόλιν καὶ πάντας ὑμᾶς τῶν ἐκ παλαιῶν ἐκατέρως ἀπονενεμημένων στερεθῆναι τιμῶν, ὡς ἂν γινώτε ἐκ τε τῆς εἰς ὑμᾶς ταύτης ἐπιτιμῆσεως, καὶ ἐκ τῶν εἰς τοὺς ἀνοήτους ἐκείνους κολάσεων, ὅτι ἐπὶ ὅ δὲ δικάζων μὴ προκατειλημμένος καὶ αὐτὸς ὢν, προδιδόναι τὰς ψήφους καὶ συντεταύεσθαι τοῖς ὑποκριταῖς τούτοις βούληται, οὐ δύναται ποτε βοηθεῖν ὁ ἐσταυρωμένος ἢ κακῶν ῥυεσθαι, μόνον δὲ τοῦτο δύναται, θανάτων βιαίων καὶ δυστυχίας ἐσχάτης τοῖς πειθομένοις γίνεσθαι πρόξενος. Πίστις ὑμῖν τῶν ἐμῶν λόγων οἱ ἀπικτεῶνες ἐκεῖνοι καὶ γόητες, Ἐρμογένης τε καὶ Μηνᾶς, ἐκάτερος αὐτῶν πρὸ τῶν βασάνων ἄλλους ἀνιστᾶν ὑπισχνούμενοι, ὑπ' ἐμοῦ δὲ, ὡς ἐχρῆν, ἐν ὀλίγῳ, χαλεπῷ θανάτῳ τοῦ ξῆν ἐκπεσόντες, καὶ μηδὲ ἑαυτοῖς βοηθεῖν δυνάμενοι. Ποῦ δὲ καὶ ἐστὶν ἡ τοῦ πλάνου ἐκείνου Χριστοῦ δύναμις;

ΑΕ'. Ὡς οὖν εἰς τοῦτο βλασφημίας ἤκεν ὁ βασιλεὺς, θορύβου πολλοῦ μετὸν ἦν τὸ θέατρον, πάντων πρὸς τὰς δυσφημίας δυσχερανάντων, καὶ νεωτερίζειν ἤδη προηρημένων. Πλὴν, ὑπὸ τῶν κηρύκων σιγῆς γενομένης, καὶ μέλλοντος αὐθις τοῦ βασιλέως τὰ κατὰ γνώμην εἰπεῖν, αἰφνίδιον ἀνακύψαν ἅπαν τὸ θέατρον, καὶ θεασάμενον τοὺς ἁγίους εἰς μέσον τὸ βῆμα κατακηρδήσαντας (καὶ γὰρ ἦσαν ἀθρόως ἐπιφανέντες), γλῶσσά τε ὡσπερ ἐγένοντο μία, καὶ πάντες ἀνέκραξαν· Εἷς Θεὸς ἀληθῶς ὁ τῶν Χριστιανῶν Θεός. Τοῦτου γενομένου, Εὐγραφός τις ὢς καὶ αὐτὸς ἤσκητο μὲν τὴν τῶν Ἑλλήνων παιδείαν, πολιτευομένῳ δὲ ἔτι τῷ μακαρίῳ Μηνᾷ ἐξ-
 οπηρετῶν ἦν· οὗτος οὖν, εἷς καὶ αὐτὸς τότε τῶν τοῦ θεάτρον, καὶ τὰ τελούμενα βλέπων, τὸ θαῦμα ἰδὼν, καὶ ὡσπερ ἀναφθεῖς τὸν ζῆλον, σφραγισί τε τοῦ θεοῦ σταυροῦ ἑαυτὸν περιφράξας, ἀνδρίας τε καὶ θάρρους ὑποπληθεῖς, εἰσεπήδησέ τε μέσον, καὶ πρὸς τὸν βασιλέα θαρρόντως, Ἐγὼ βασιλεῦ, ἔφη, Χριστιανός εἰμι, καὶ τὰ προστάγματά σου διαπτύω, καὶ τὴν θρησκείαν σου ἐξόμνουμι, καὶ ἤδη πρόσκαιμαί σοι διὰ Χριστὸν, οὐδένα οἶκτον τῶν σαρκῶν μου τούτων ποιούμενος. Μὴ νόμιζε δὲ ὡς ἀπειλαῖς ἢ θωπείαις κρατήσεις ὅλως ἐμοῦ ἢ ἄλλου δὴ τινος τῶν Χριστιανῶν. Ἡμῖν γὰρ θάνατος μὲν ἢ μεθ' ὑμῶν τῶν ἀσεβούντων ζωὴ, ζωὴ δὲ ἀληθῶς ὁ ὑπὲρ τοῦ Χριστοῦ θάνατος. Καὶ οἶδα μὲν ὅτι ὡς λέων τις ὠρυόμενος ἐπέδησεν ταύτης τῆς πόλεως, ζητῶν τῷ θυμῷ συναρπάσαι, καὶ τῇ εἰδωλολατρείᾳ διασπαράξαι τὸ τοῦ Χριστοῦ ποίμνιον, καὶ ὡς ἐπεπήδησας καὶ ἡμῖν σήμερον μετὰ τῶν αὐτῶν ἐλπιδῶν καὶ ὕπλων. Ἄλλ' ἀπιστρεφέμεθά σε τῇ πρὸς θά-

A demnare omnes, ut puniantur, simulans se totum ignorare, dixit: Quod vos quidem qui adestis, deos quidem sacrificiis et aliis libaminibus, nos autem imperatores reverentia et timore et in aliis rebus obedientia colere statueritis, ex multis aliis intellexi. Quod autem non statim repugnastis et restitistis illis execrandis, qui Crucifixi res ausi sunt docere, et non ipsos ante nos lapidibus obrueritis, existimo deos ex hoc iram non levem concepisse. Ego igitur, qui et ipsos deos cupio ulcisci, et nullum vestrum in divinitus immissam incidere calamitatem, jubeo civitatem et vos omnes privari iis, qui utrisque olim fuerunt attributi, honoribus, ut sciatis et ex his pœnis vobis impositis, et stultorum illorum suppliciis, quod quando judex, qui non fuerit ipse præoccupatus, non vult suam prodere sententiam et prodigia facere cum his histrionibus, nunquam potest opem ferre Crucifixus, aut liberare a malis; solum autem hoc potest, certam mortem et extremam infelicitatem procurare iis qui parent. Eorum quæ dico, fidem vobis possunt facere deceptores illi et præstigiatores Hermogenes et Menas, utrique ipsorum ante tormenta pollicentes se esse alios a mortuis suscitatuos, a me autem brevi, ut oportebat, gravi morte vita privati, ne sibi ipsis quidem possunt opem ferre. Ubi autem nunc est plani illius Christi virtus?

XXXV. Postquam ergo ad tantam blasphemiam processisset imperator, multo tumultu plenum erat theatrum, ejus maledicta omnibus ægre ferentibus, et jam res novas moliri statuentibus. Cæterum cum a præconibus factum esset silentium, et rursus dicturus esset imperator, quæ erant ex sui animi sententia, repente totum aspiciens theatrum, cum vidisset sanctos, qui in medium tribunal descenderant (ex inopinato enim apparuerant) una veluti lingua et uno ore omnes exclamaverunt: Unus est vere Deus, Deus Christianorum. Hoc facto, quidam Eugraphus, qui ipse quoque in Græcorum doctrina erat exercitatus, rempublicam autem adhuc gerentis Menæ fuerat minister; is ergo cum tunc esset unus ex iis qui erant in teatro, et videret quæ fiebant, cum vidisset miraculum, et esset veluti zelo accensus, et se divinæ crucis signasset signaculo, et animi fortitudine et audacia esset repletus, in medium prosilivit, et audacter imperatori: Ego, o imperator, inquit, sum christianus, et tua jussa respuo et execror, et non abjuro religionem, et jam tibi sum propter Christum propositus, nulla mearum carnum motus misericordia. Ne existimes autem fore, ut minis vel blanditiis me sis omnino superaturus, sed neque ullum christianorum. Nobis enim mors quidem est vita, quæ cum vobis agitur impiis. Vere autem vita est mors, quæ pro Christo suscipitur. Et scio quidem quod tanquam leo rugiens in hanc ascendisti civitatem, quarens ira corripere, et cultu simulacrorum Christi gregem discerpere: et quod hodie quoque ad nos prosiluisti cum ea-

dem spe et armis. Sed te aversabimur, et audacia, qua impellimur ad mortem libenter suscipiendam, et pietate immutabili, tanquam dolosam aliquam vulpem, quæ ludit maxime ridicule.

XXXVI. Hæc cum audiisset imperator, et esset ei cor ira accensum, et jam esset emotæ mentis ex stupore miraculi, veluti oblitus se esse imperatorem, e sede desiliens, cum insana manu cuiusdam eorum qui prope erant, strinxisset ensem, multa et certa vulnera affert Euphraso et sic per se interimit prope tribunal virum fortem et martyrem, primum quidem stantem citra ullum timorem, et ferentem plagas, et vel in ipsis arguentem imperatorem, postea autem in terra jacentem firmo et constanti animo, et Deo agentem gratias, quod primus aliorum ad eum ingrederetur, et non uno ictu, sed multis finem acciperet, ut dignus pluribus haberetur coronis. Qui cum et has plagas acciperet, et has voces ederet, exspiravit. Temulentam autem adhuc habens animam imperator, quod ira victus, sic ad militare descendisset ministerium, cum rursus revertisset ad sedem, aliquandiu manens cogitabundus, cognovit se per impudentiam dubitationi attulisse remedium et specie impugnasse veritatem. Cum repente ergo ad se rediisset, et se ad sanctos convertisset: Juro, inquit, deorum potentiam, me multa quidem alia sperasse videre inopinata: tales autem me visurum esse magos, nunquam sum opinatus. Sed quid novi facere videri, arte magica et præstigiis populum a se facientes discedere, et simpliciores abducentes a deorum potestate, et mori pro Crucifixo tam facile persuadentes? Ego itaque, qui vos miseros sum optime expertus, mox aperte ostendam vel vos esse spectra, vel hanc e mentem membrorum vestrorum reformationem, esse fraudem oculorum, et apertas præstigias.

XXXVII. Sancti autem dixerunt: Consequentia dixisti, o imperator. Nam quoniam mens quidem tua est infatuata, cæcutit autem anima, cor vero est exæccatum: merito rei quoque admirabilis veritas, præstigiæ esse videtur et deceptio. An non enim aperte cæcutis, qui iis non credis, quæ sunt vel luce clariora? Quod si quid etiam de iis quæ vides, dubitas, in nobis adhuc ipsis diligenter inquire veritatem. Sin autem sævis minis, vel honorum promissis, etiam si ipsum dixeris imperium, quod res est apud vos maxima et beatissima, existimas nos a nostra traducere sententia, falleris, o imperator. Nam tu prius, mutato errore, Christum confiteberis, quam nos a veritate deficientes, falsosimus adhasuri. In nos ergo pronuntia sententiam, recte sciens, quod quidquid de cætero dixeris aut receris, a te fiet inaniter, et ab eo quem tibi proponis, scopo longe cadet. Imperator autem cum et ex se quidem intellexisset veritatem, maxime vero eam cognovisset ex stupore et admiratione

Α νατον τόλμη, καὶ τῷ ἀμεταθέτῳ τῆς εὐσεβείας, ὡς περ ἀλώπεικά τινα δολερὰν, γελοιώτατα διαπαιζομένην.

ΛΓ'. Τούτων ἀκούσας ὁ βασιλεὺς, καὶ θυμῷ τὴν καρδίαν ἀναφλεχθεὶς, καὶ τὰς φρένας ἤδη διασεισθεὶς ἐκ τῆς τοῦ θαύματος καταπληξείως, ἐκλαθόμενος ὡς περ ὅτι καὶ βασιλεὺς ἦν, τοῦ θρόνου ἀνκπηδήσας, καὶ μαρῶσιν χειρὶ τῶν ἐγγυτάτω τινὲς σπασάμενος μάχαιραν, πολλὰς ὁμοῦ καὶ καιροῖς κατήνεγκε τοῦ Εὐφράσου· καὶ οὕτω δι' ἑαυτοῦ ἀναιρεῖ παρὰ τὸ βῆμα τὸν ἀριστέα καὶ μάρτυρα, τὰ πρῶτα μὲν καὶ ἀπτοήτως ἰστάμενον, καὶ φέροντα τὰς πληγὰς, καὶ παρ' αὐταῖς ἔτι τὸν βασιλέα ἐλέγχοντα, ὑστερον δὲ καὶ κατακλιθέντα εἰς γῆν, ἐστῶτι καὶ ἀκλινεῖ τῷ φρονήματι, καὶ χάριν ὁμολογοῦντα τῷ Θεῷ, ὅτι καὶ πρῶτος ἄλλων ὠδεύει πρὸς αὐτὸν, καὶ οὐ μίᾳ τομῇ, ἀλλὰ πολλαῖς τὸ τέλος ἐδέχετο, ἵνα καὶ πλειόνων εἴη τῶν στεφάνων ἱξιωμένος, καὶ οὕτω ταῖς πληγαῖς ταύταις καὶ ταῖς φωναῖς συνεκπνεύσαντα. Μεθούσαν οὖν ἔτι τὴν ψυχὴν ἔχων ὁ βασιλεὺς, ὅτι, θυμοῦ ἠττηθεὶς, εἰς στρατιωτικὴν οὕτω καταβὰς ὑπηρεσίαν ἐξύβρισε τὸ διάδημα, ἀναδραμῶν καὶ αὐθις ἐπὶ τὸν θρόνον, ἐπ' ὀλίγον τε μείνας ἐφ' ἑαυτοῦ, δι' ἀναιδεΐας ἔγνω θεραπεῦσαι τὴν ἀπορίαν, καὶ οὕτω τῷ δοκεῖν, καταγωνίσασθαι τὴν ἀλήθειαν. Ἐξαίφνης οὖν ὡς περ ἀνενεγκῶν, καὶ πρὸς τοὺς ἀγίους ἐναποθλέψας, Ὁμνομι, ἔφη, τὸ τῶν θεῶν κράτος ὡς πολλὰ μὲν ἄλλα τῶν ἀδοκίμων ἰδεῖν ἤλπισα· μάγους δὲ τοιοῦτους ἰδεῖν οὐδέποτε προσεδόκησα. Πλὴν τί καὶ ξένον πράττειν δοκεῖτε, μαγεία καὶ γοητεία ἐξιστῶντες τὸν δῆμον, καὶ τοὺς ἀφελεστεροὺς τῆς τῶν θεῶν ἀπάγοντες ἐξουσίας, καὶ τοῦ ἐσταυρωμένου ὑπεραποθνήσκειν, οὕτως εὐχερῶς ἀναπέθοντες; Ἐγὼ γοῦν τοὺς ἀθλίους ὑμᾶς διὰ πείρας ἔχων ἀκριβεστάτης, ἀπελέγξω τὸ τάχος ἢ ὄλως φάσματα ὄντας, ἢ τὴν ψευδομένην ταύτην ἀνάπλασιν τῶν ὑμετέρων μελῶν ἀπάτην ὀφθαλμῶν οὔσαν καὶ γοητείαν σαφῆ.

ΛΔ'. Καὶ οἱ ἅγιοι εἶπον· Ἀκόλουθα ἔφησ, ὦ βασιλεῦ. Ἐπεὶ γὰρ σοι μωραίνει μὲν ἡ διάλοια, τυφλώττει δὲ ἡ ψυχὴ, πεπώρωται δὲ ἡ καρδία, εἰκότως καὶ τοῦ παραδόξου πράγματος ἡ ἀλήθεια γοητεία εἶναι καὶ ἀπάτη δοκεῖ. Ἡ γὰρ οὐχὶ φανερῶς τυφλώττεις πρὸς τὰ καὶ φωτὸς λαμπρότερα καὶ ἡμέρας οὕτω διαπιστῶν; Εἰ δὲ τι καὶ ἀμφιβάλλεις ἐφ' οἷς ὄρας ἐν ἡμῖν αὐτοῖς, καὶ ἔτι περιέργασαι τὴν ἀλήθειαν. Εἰ δὲ χαλεπῶν ἀπειλαῖς, ἢ ἀγαθῶν ἐπαγγελίαις, κἄν βασιλείαν εἴπης αὐτήν, τὸ παρ' ἡμῖν μέγιστον καὶ μακαριώτατον, μεταπεῖθειν ἡμᾶς οἶσι; Λέληθας, ὦ βασιλεῦ, ὅτι πρῶτον αὐτὸς μεταβαλὼν τῆς πλάνης ὁμολογήσεις Χριστὸν, ἡπερ ἡμεῖς ἀποστάτες τῆς ἀληθείας τῷ ψεύδει προσέξομεν. Ἀπόφηναι τοιγαροῦν καθ' ἡμῶν, ἀκριθῶς εἰδῶς ὡς ὅπερ ἂν τὸ λοιπὸν εἴπης ἢ ὀράσης ἐπὶ ματαίῳ σοι ἔσται, καὶ πόρρω πίπτου οὐ διώκεις σκοποῦ. Ὁ δὲ βασιλεὺς καὶ παρ' ἑαυτοῦ μὲν τὴν ἀλήθειαν συνιδὼν, μάλιστα δὲ καὶ ἀπὸ τῆς τῶν παρισταμένων ἐκπλήξεως ταύτην καταμαθὼν, καὶ γὰρ ἀπτόμενοί τε τῶν ἁγίων,

καὶ ταῖς χερσὶ διαψηλαφῶντες ἐξίσταντο δέισας μὴ τὸ πλήθος πεπεισμένας ἤδη τὰς ψυχὰς ἔχοντες ὑπὸ τῆς τοῦ πράγματος ἐναργείας, ἐκείνου δὲ πρὸς φανεράν ἀλήθειαν ἀντιπίπτοντος, δράσωσί τι καὶ νεώτερον κατ' αὐτοῦ προστάξας τοῦτο μόνον, τὰς κεφαλὰς αὐτῶν ἀποτμηθῆναι, ἀνέστη τοῦ βήματος. Ἐπεὶ δὲ οἱ ἅγιοι μετὰ τῶν ἀπαγόντων αὐτοὺς στρατιωτῶν καὶ παντὸς τοῦ πλήθους περὶ τὴν τόπον ἐγένοντο, στάντες καὶ χεῖρας ἅμα καὶ ὀφθαλμοὺς εἰς οὐρανούς ἄραντες, ἐπ' ὄψει πάντων ἐφ' ἱκανὸν ἠύξαντο τῇ τε πόλει καὶ Χριστιανοῖς πᾶσι, καὶ ἐκκλησίαις, κατὰστασιν καὶ γαλήνῃ, καὶ τὸ μηδένα τῆς αὐτῶν ἐπικουρίας ἐπιδεῖ γενόμενον κενὸν ὑποστρέφειν. Ἐπειτα μετὰ τὴν εὐχὴν περιβαλόντες ἀλλήλους καὶ εἰρήνῃ δόντες καὶ ἀσπασμὸν, καὶ τοὺς αὐχένας ἐκτείναντες ἑκάτερος αὐτῶν χαίρων παρὰ τοῦ λαχόντος στρατιώτου τὸ μακάριον τέλος ἐδέξαντο.

ΑΙΨ. Ἐπεὶ δὲ ὁ μέγας Μηνᾶς τὸν τε βασιλέα ἤτησεν ζῶν ἐτι παρὰ τῷ Βυζαντίῳ τὸ αὐτοῦ σῶμα κατατεθῆναι, ἐπέσκηψε δὲ καὶ τοῖς τότε πιστοῖς περὶ τούτου, καὶ τοῖς ἄλλως οικείοις εἰπὼν ὡς ταύτην τὴν πόλιν κεκλήρωται κατοικεῖν, βασιλῆας ὁ Μιξιμίνοσ ἀυτῷ καὶ τῆς ταφῆς προσέταξε θήκη κατασκευάσαντας σιδηρᾶν, ἐνθῆσθαι ταύτῃ τὰ τῶν μαρτύρων σῶματα, εἶτα καὶ τῷ τῆς θαλάσσης παραπέμψαι βυθῷ, μὴ τι φήσας καὶ προηγόρευσε περὶ τῆς ὁσίας τοῖς Γαλιλαίοις, καὶ ὡς κἀνταῦθα διαπέσοι αὐτῷ τὸ προμάντευμα. Οἱ μὲν οὖν εἰς τοῦτο διακονοῦντες σπουδῇ τὸ πᾶν ἐκτελέσαντες, τῇ σιδηρᾷ λάρνακι τὰ τῶν ἁγίων συγκατεπίντωσαν σῶματα. Ὁ δὲ βασιλεὺς τὰ τε παρὰ τῆς πόλεως σκώμματα μὴ φέρειν οἶός τε ὦν, καὶ ἅμα καταθρασύνεσθαι αὐτοῦ τὸν δῆμον μεμαθηκῶς, καὶ ὑποπτέων μὴ τι καὶ παρακεκινδυνευμένον ἐπ' αὐτῷ γένηται, τὴν ἐπὶ τὸ Βυζάντιον ἐξ αὐτῆς ὄδου, κατὰρυθὸς τε καὶ ἡσυχυμένος. Εἰς τοῦτο τοίνυν τῶν πραγμάτων ἐκδάντων, γίνεται τι καὶ αὐθις τῶν προλαθόντων οὐκ ἔλαττον.

ΑΘ'. Φθάσει τὸν βασιλέα ἰππότην ὄντα ἢ τὰ τῶν μαρτύρων σῶματα φέρουσα θήκη τοσαύτη τε οὔσα, καὶ σιδηρᾷ, καὶ πέλαγος διαπλεύουσα. Δυνάμει γάρ τινι θειοτέρῃ τάχιστα τοῦ βυθοῦ ἀναδύσα, καὶ τὸ κύμα διαδραμοῦσα τὸ θαλάττιον, ἀνάρρουν ἔπλει, καὶ πτηνοῖς ἴσα τὸ τάχος ἔθει πρὸς τὸ Βυζάντιον, καὶ τὸν τὴν πόλιν καταδικάσαντα μὴ οἰκεῖν ἢ καταδικασθεῖσα τάχει πολλῷ προσελάμβανε. Ἐπεὶ δὲ καὶ θεία τις ἐμφάνεια τῷ τῆς πόλεως Ἐπισκόπῳ νυκτὸς μέσης ἐγένετο, τοὺς τε μάρτυρας ὅσον οὐπὼ παρῆναι δηλοῦσα, καὶ ταχῦναι αὐτὴν πρὸς τὰς ἐν ἀκροπόλει ἀκτὰς ἐπιτρέπουσα, ὡς ἂν ἀποβαίνοντας τῆς θαλάσσης εὐθὺς ὑποδέξεται, συναγαγὼν αὐτὸς κατ' αὐτὴν τῆς νυκτὸς τὴν ὥραν τοῦ τε κλήρου τοὺς συμπρόντας, καὶ τινὰς τῶν εὐλαβῶν καὶ πιστῶν, ἅμα τούτοις ἐχώρει πρὸς τοὺς αἰγιαλοὺς, οὓς αὐτῷ παρεδήλωσαν ὁ φανεῖς. Ὡς δὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς πρὸς τὸ πέλαγος εἶχον περισκοποῦντας, ἐξαίφνης ὁρῶσι φῶς, οἷα στῦλον ἐξ οὐρανοῦ μέχρις αὐτῆς τῆς θαλάσσης διήκοντα, ἐπὶ τινὸς τε ἀκατίου καθαπερὶ στηριζόμενον· δύο δὲ τινὰς ἀνδρας τὴν ὄψιν λαμ-

A eorum qui astabant (sanctos enim tangentes, et manibus contrectantes obtupescebant), timens ne populus, cujus jam erant animi persuasi a rei evidentiā, illo resistente manifestæ veritati, aliquid novi in eum agerent, cum hoc solum jussisset eis amputari capita, surrexit e tribunali. Postquam autem sancti cum iis qui eos ducebant militibus, et toto populo ad locum venerunt, stantes et manus simul et oculos in cælum tollentes, in conspectu omnium satis diu sunt precati civitati, et christianis omnibus, et Ecclesiis quietem et tranquillitatem, et ut nemo, qui eorum eguisset auxilio, reverteretur inanis. Deinde post precationem se invicem amplexi, dataque pace et salutatione, porrectis collis, uterque eorum a milite, qui id obtigerat, beatum finem accepit.

XXXVIII. Quoniam autem magnus Menas adhuc vivus petierat ab imperatore, ut ejus corpus deponeretur Byzantiis (de eo autem mandavit etiam iis qui tunc erant fideles, et erant ei alioqui familiares, dicens eam civitatem sibi esse attributam ad habitandum), ei invidens Maximinus vel ipsam sepulturam, jussit capsam construere ferream, et in ea imponi corpora martyrum: deinde etiam in maris profundum transmittere, ne forte, dicens, aliquid de justis faciendis Galilæis prædixerit: et ut sic ejus excideret prædictio. Qui ad hoc ergo inserviebant, cum essent universum diligenter exsecuti, in arca ferrea sanctorum corpora in mari demerserunt. Imperator autem, cum nec civitatis ferre posset scommata, et simul intellexisset populum in eum efferri audacia; et dubitaret, ne temere et periculose aliquid in eum iniretur, ex ea iter ingressus est versus Byzantium, metu et pudore affectus. Cum hic ergo fuisset rerum exitus, sit rursus etiam aliquid non minus prioribus.

XXXIX. Imperatorem equitanti prævenit capsam, quæ ferebat corpora martyrum, quæ tanta erat ferreaque, et per mare navigabat. Nam cum divina quadam virtute celerrime e fundo emersisset, et fluctus marinos pervasisset, secunda aqua navigabat, et celeritate par volucris currebat Byzantium; et eum qui condemnaverat ne habitaret civitatem, ea quæ fuerat condemnata, magna prævenit celeritate. Postquam autem divina quædam apparitio civitatis episcopo facta est media nocte, quæ significabat et mox affuturos martyres, et jubebat eum properare ad littora, quæ sunt in arce, ut eos descendentes e mari statim exciperet: cum hac ipsa hora noctis congregasset eos qui ex clero simul aderant, et quosdam pios et fideles, cum eis perrexit ad littora, quæ ei ostenderat is, qui apparuerat. Cum autem versus mare intenderent oculos, repente vident lucem, tanquam columnam e cælo usque ad mare pervadentem, et in quadam cymba quodammodo fundatam: duos vero viros aspectu præclaros, ex utraque parte honorifice et

venerabiliter appropinquantes. Idipsum autem A quod videbatur, appellere ad portus, in quibus illi stabant.

XL. Postquam vero paulatim fuit propius, et jam cognitum fuit, eam esse arcam et non navem, considerantes eam, neque cum undæ erant convexæ, resiliere, neque cum rursus concavæ, delabi: et sine remis et clavo ingredi, et ex adverso virorum navigare: lucemque esse multam et splendidam, et tantam, ut non minus quam sol locum illustraret: et viros illos in se ferre quidem signa cujusdam divinæ et admirabilis naturæ, qui ipsi quoque quodammo lo pedibus ingrediebantur per aquam, et deducebant capsam cum quadam reverentia: omnes metus et horror invasit. Atque angeli quidem du- B ctiores, cum jam fuissent in conspectu eorum qui astabant, cum tantum visi essent et appropinquas- sent, quantum satis erat ad mandandum, ubi nunc quidem martyres ponere oporteat, propter impe- ratoris amentiam, et ubi paulo post propter eorum voluntatem, et quæ, et quemadmodum facere oporteat, repente ex eorum oculis recesserunt. Episco- pus autem, et qui cum eo aderant, primum quidem arcæ circumfusi, eam amplectebantur: postquam vero intellexerunt eam esse totam ferream, eos stupor invasit, considerantes quonam modo supra tam tenuem navigaverit superficiem, non omnino obruta: et tunc quidem, cum eam supra in arcem detulissent, in occulto quodam templo absconde- C runt, sicut jussi fuerant.

XLI. Postquam autem statim reversus Maximinus, et e vestigio plaga divinitus percussus, privatus fuit oculis, et simul ab angelis flagellatus, ut ipse suis dixit familiaribus, paucis post diebus exspira- vit: cum post plagam et flagella tantum vixisset temporis, quantum satis erat ad aperiendum arca- num iis qui ad ipsum genere attinebant: ne lateret Dominus judicia faciens, et divina justitia etiam hic malos puniens: adhibita audacia episcopus, con- siderans solam fidem sufficere ad auxilium, ma- gno studio et honore transferens fortissimorum martyrum Christi corpora, propter mœnia arcis ea deposuit, custodes quidem civitatis, navigan- tium autem conservatores: eorum qui sunt in D morbis et calamitatibus, certissimum solatium, ad gloriam magni Dei et Servatoris nostri Jesu Christi, nunc et semper et in sæcula sæculorum. Amen.

πρὸς ἐξ ἑκατέρων μερῶν ὡσπερ ἐν τιμῇ καὶ σε- βάσματι πλησιάζοντας· αὐτὸ δὲ τὸ ὁρώμενον ἐπὶ τοὺς λιμένας παρ' οὓς ἐκείνοι εἰστήκεσαν, ἐγκα- θορμιζόμενοι.

Μ'. Ὡς δὲ κατ' ὀλίγον ἐγένετο πλησιέστερον, καὶ ἤδη λάρναξ ἐγνώσθη εἶναι, καὶ οὐχὶ ναῦς, κατα- νοοῦντες αὐτὴν μήτε πρὸς τὰ κυρτώματα τῶν κυ- μάτων ἀνορμῶσαν, μήτε πρὸς τὰ καιλώματα πάλιν κατολισθαίνουσαν, εὐθὺς τε τῶν ἀνδρῶν πλέουσιν, τό τε φῶς, πολὺ τε καὶ λαμπρὸν, καὶ τοσοῦτον, ὡς ἡλίου μὴ ἔλαττον τὸν τόπον περιουγάζειν, καὶ τοὺς ἀνδρας ἐκείνους σύμβολα μὲν ἐν ἑαυτοῖς θείας τινὸς καὶ παραδόξου φέροντας φύσεως. Πεζεύοντας δὲ καὶ αὐτοὺς ὡσπερ ἐπὶ τοῦ ὕδατος καὶ προπομ- πεύοντας μετὰ τινος αἰδοῦς τῆς σοροῦ δέει πάντες καὶ φρίκη κατείχοντο. Ὁ μὲν οὖν τῆς θήκης παρα- πομποὶ ἄγγελοι ἐπεὶ καταφανεῖς ἤδη τοῖς παρεστῶ- σιν, ἐγένοντο τοσοῦτον ὁραθέντες καὶ πλησιάσαντες, ὅσον μόνον ἐπισκῆψαι, ποῦ μὲν νῦν χρὴ τεθῆναι τοὺς μάρτυρας διὰ τὴν τοῦ βασιλέως ἀπόνοιαν, ποῦ δὲ μετ' ὀλίγον διὰ τὸ αὐτῶν βούλημα, καὶ ὅσα καὶ ὅπως δεῖ ποιεῖν, ἀθρόως ἐξ ὀφθαλμῶν αὐτῶν ἀπηλ- λάττοντο. Ὁ Ἐπίσκοπος δὲ καὶ οἱ συμπρόντες αὐτῷ, πρῶτα μὲν περιχυθέντες τῇ λάρνακι κατησ- πάζοντο· ὡς δὲ καὶ σιδηρῆν αὐτὴν ὅλην εἶναι κατέμαθον, ἐκπληξίς αὐτοὺς εἶχε, λογιζομένους πῶς οὕτως ἐπὶ λεπτοῦς διέπλευσε τῆς ἐπιφανείας, τὸ παράπαν μὴ βυθισθεῖσα. Καὶ τότε μὲν ἀνωτέρω που τῆς ἀκροπόλεως ἀπενεγκόντες, ἐν τινι παρα- θύστῳ ναῷ κατέκρυψαν, ὡσπερ ἄρα καὶ προσατά- γησαν.

ΜΑ'. Ἐπεὶ δὲ ἀναζεύξας ὁ Μαξιμῖνος αὐτίκα, καὶ παραπόδας πληγῆ, θεηλάτῳ πληγείς, τοὺς τε ὀφθαλμοὺς ἐξεκόπη, καὶ ἅμα μαστιχθεὶς ὑπ' ἀγγέ- λων, ὡς αὐτὸς πρὸς τοὺς συνήθεις ἐξείπε, μετ' ὀλί- γας ἐξέψυξε. Τοσοῦτον ἐπιθίους μετὰ τὴν πλη- γὴν καὶ τὰς μαστιγὰς, ὅσον ἐκκαλύψαι καὶ τοῦτο τεῖς προσήκουσι τὸ ἀπόρρητον, ἵνα μὴ λάθῃ Κύριος κρίματα ποιῶν, καὶ ἡ θεία δίκη ἐνταῦθα τοὺς πο- νηροὺς κολάζουσα. Θάρσος ἀναλαθὼν ὁ ἐπίσκοπος, καὶ μόνην ἐξαρκεῖν τὴν πίστιν λογιζόμενος εἰς βοήθειαν, μετενεγκὼν σπουδῆ καὶ τιμῇ πολλῇ τὰ τῶν ἀριστέων καὶ μαρτύρων Χριστοῦ σώματα, παρὰ τῷ τείχει τῆς ἀκροπόλεως αὐτοῦ ἐγκατέθετο, φύ- λακας μὲν τῆς πόλεως, σωτῆρας δὲ τῶν πλεόντων, τῶν ἐν συμφοραῖς καὶ νόσοις ἀψευδὲς παρκαύθειον, εἰς δόξαν τοῦ μεγάλου Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΒΙΟΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΕΙΑ

ΤΟΥ ΘΣΙΟΥ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ

ΣΠΥΡΙΔΩΝΟΣ

ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΤΡΙΜΙΘΟΥΝΤΟΣ.

—

VITA ET CONVERSATIO

S. P. N. SPYRIDONIS

EPISCOPI TRIMITHUNTIS.

(Latine apud Surium ad diem 12 Dec.; Græce ex cod. ms. Coislin. 117.)

—

Α'. Μέγιστον εἰς ψυχῆς ὠφέλειαν βίος γενναίων καὶ φιλοθέων ἀνδρῶν καὶ πολὺν τὸν πλοῦτον τῆς ἀρετῆς ἐμποιεῖν δυνάμενος. Οὐ μόνον γάρ τοῦ χειρῶνος ἐκκοπήν, ἀλλὰ καὶ πολλὴν πρὸς τὸ βέλτιον μεταβολὴν ἀπεργάζεται. Εἴτε γάρ τις εἴη πάθει προκατειλημμένος, τοιούτων ἀπολαύων διηγημάτων, τῆς πρὸς ταῦτα ὁρμῆς ἀφίσταται, καὶ μισοπόνηρος γίνεται· εἴτε μὴν καὶ ἀρετῆς ἐπιμέλεται, θερμότερον ὑπὸ τῆς ἱστορίας περὶ αὐτὴν διανίσταται, καὶ τῆ τοῦ ὁμοίου φίλῃ παροξύνεται πρὸς τὴν μίμησιν, Μίμησις δὲ καὶ ζῆλος μεγάλων δήπου καὶ θαυμασίων ἀνδρῶν ὅσον δύναται, καὶ ἄλλοι μὲν ἐδειξαν τῶν φθασάντων τὸ περὶ τὴν ἀρετὴν φιλόκαλον μιμησάμενοι, μάλιστα δὲ πάντων ὁ θαυμάσιος τὸν βίον Σπυρίδων, Ἰακώβ τε ὁμοῦ καὶ τὸν θεῖον Δαυὶδ εἰς ἄκρον ζηλώσας, καὶ πολὺ κατ' ἐκείνους τὸ πρᾶον καὶ ἄπλαστον ἀσπασάμενος, ὡς δὲ καὶ πρὸς Ἀβραάμ τὸν φιλόξενον ἐμμελὲς βλέψας, καὶ κοινὰ τὰ ὄντα τοῖς χρήζουσι ποιησάμενος, κἀντεῦθεν οὐ τὴν γῆν διὰ τὸ πρᾶον ὡς ἡ ὑπόσχεσις, ἀλλ' αὐτοὺς κληρονομήσας τοὺς οὐρανοὺς. Καὶ διὰ πλοῦτον, ὃν περιεῖδε, Χριστὸν ὅλως τὸν θεῖον πλοῦτον ἐμπορευσάμενος, θαυμάτων τε ποταμοὺς πλουτήσας, αἰεὶ ποτε μὲν ἀντλουμένους, μηδέποτε δὲ ρηδαμῶς λήγοντας.

Β'. Τοῦτον ἤνεγκε μὲν Κύπρος ἡ νῆσος· ἦν δὲ οὐ στωμύλος τις, οὐδὲ κομφὸς τὸ ἦθος, οὐδὲ πλήθει καὶ ἀγορᾷ χαίρων, ἀλλ' ἀπλοὺς καὶ ἡσύχιος καὶ ἀπραγμοσύνην εἴπερ τις ἕτερος ἀσπασόμενος. Δι' ἃ, καὶ πρὸς τὴν τοῦ πατριάρχου, καθάπερ ἔφημεν, Ἰακώβ πολιτείαν τὸ σύνολον ἑαυτὸν τυπῶν, ποιμὴν καὶ αὐτὸς προβάτων ἐδείκνυτο, οὐ μὴν ἀκριβῶς ποιμὴν οὐδὲ ἀφελῆς οὕτως ἢ καὶ ἀγροικικῶς τὸ ἦθος

I. Ad utilitatem animæ res est maxima, vita generosorum et piorum virorum, et quæ potest parare magnas opes virtutis. Non solum enim resecat id, quod est deterius, sed etiam magnam efficit mutationem ad id quod est melius. Sive enim fuerit aliquis vitiis præoccupatus, talibus fruens narrationibus, facilius ab eis se continet: sive si aliquis virtutis studiosus, audita historia, exsurgit alacrior, et amore ejus, quod est simile, incitatur ad imitationem. Imitatio autem et æmulatio magnorum et admirabilium virorum quantum possit, et alii quidem ostenderunt, eorum qui præcesserunt præclarum virtutis studium imitati: maxime vero omnium, vita admirabilis Spiridonis, qui Jacob simul et divinum David summe est æmulatus: et sicut illi, amplexus est lenitatem ac mansuetudinem, et a simulatione alienam simplicitatem, similiter vero ad Abrahami aspexit hospitalitatem, et suas facultates effecit communes indigentibus. Hincque factum est, ut non terræ, propter mansuetudinem, ut habet promissio, sed ipsorum cælorum assequeretur hæreditatem, et propter divitias quas despexit, Christum plane, divinas comparavit divitias: miraculorum autem dilatatus est fluvii, qui semper quidem hauriuntur, nunquam vero desinunt.

II. Eum tulit quidem insula Cyprus: erat autem non garrulus aliquis, neque urbanus et elegans moribus, neque qui multitudine et foro delectabatur, sed simplex et quietus, et a negotiis curisque remotionem colens, si ullus alius. Quocirca ad patriarchæ Jacob vitam se omnino effingens, sicut diximus, fuit ipse quoque pastor ovium: non tamen omnino pastor, aut nimia simplicitate, aut feris et

agrestibus moribus, sed commodis et valde facilibus, et qui a vulgi quidem se abducebat congressione : pauperibus autem et hospitibus tam facilis ad eum patebat aditus, et se eis tam præbebat affabilem, ut esset omnibus in sermone jucundior, et ad facultates suas communicandas longe liberalissimus. Præterisse certe aliquem ex iis qui accedebant, qui non fuisset ab eo hospitio acceptus, erat ei longe molestissimum, perinde ac si re aliqua maxima et quæstuosissima esset fraudatus. Et erat quidem alioqui ei liber animus, et alienus ab omni illiberali assentatione et humilitate : ad eorum autem, qui iter ingrediebantur, labores recreandos, et ad pedes qui erant fatigati, abluendos, et ad mensam apponendam, et alia administranda jure amicitiae et moderationis, erat adeo dexter et officiosus, ut ipse solus hoc magis præstaret, quam famuli, qui sunt in suos dominos maxima præditi benevolentia. Erat enim ei contempterata cum gravitate quidem simplicitas, cum animi vero magnitudine lenitas : cum intensa autem et ardenti charitate, grata florebat temperantia, quam non minus dilexit, et ardentem est amplexus, quam reliqua omnia : ut qui cum legitima quidem et pudica uxore non diu versatus, et liberorum pater ex ea effectus, deinceps voluptate et omni alia mundana cupiditate permansit superior. Hinc mel virtutis conficiens diligentius et in lege Domini studiose meditans, benignissimus evasit et clementissimus. Et ut semel dicam, erat Spiridon divinum virtutum exemplar archetypum ; habens quidem omnes in se scriptas, sed ad quarum imitationem pauci poterant accedere.

III. Cum sic ille resplenderet benefactis, magnamque vitam et insignem attulisset, multa quoque dona majora consequitur, tam quæ sunt hinc, inquam, quam quæ futurorum describunt magnitudinem. Hæc autem erant : Morbo confecta confirmabat corpora, membrorum mutilationes sanabat incurabiles, malignos increpabat spiritus, quos cum primum increpasset, nulla mora interjecta fugiebant, et statim recedebant : alia quoque ab eo fiebant his majora, virtute divina ei opem ferente. Quamobrem ex pastore constitutus pastor loco ovium cura gregis ei commissa, quo tempore magnus Constantinus Romanorum tenebat imperium, Trimituntinorum creatur episcopus. Quantam autem, postquam perductus fuit ad sedem, virtutis curam gesserit, ostendent, quæ similiter a sedem adepto facta sunt miracula. Verum enim vero omnia illius persequi, stulti et ineruditi fuerit hominis, neque vero id quis assequi potuerit, quomodo etiam omnia prætermittere, nimis magnum damnum attulerit. Quæcumque autem et

IV. Castigabat Deus insulam pluviae egestate, et gravis premebat siccitas, et siccitatem quidem consequebatur famas, famem autem pestis, et populi quidem magna pars jam interierat, al-

Α και ανομίλητος, ἀλλ' ἠθῶν μάλιστα χρηστῶν ἐπιμελητῆς, καὶ τῆς μὲν τῶν πολλῶν ὀμιλίας ἑαυτὸν ἀπάγων, πένησι δὲ ἀνδράσι καὶ ξένοις οὕτω τι εὐπρόσιτος καὶ κοινωνικός, ὡς καὶ ὀμιλῆσαι πάντων ἀνθρώπων δείκνυσθαι χαριέστατος, καὶ μεταδοῦναι τῶν ὄντων φιλοτιμότερος. Ἀμέλει καὶ τὸ τινὰ τῶν παριόντων παραδραμεῖν ἐκείνῳ μὴ ἐπιξενωθέντα λυπηρὸν ἦν αὐτῷ σφόδρα, καὶ ἴσον τῷ μεγίστου τινός καὶ κερδαλεωτάτου διαμαρτεῖν. Καὶ τὰ μὲν ἄλλα ἐλεύθερον ἦν ἔχων τὸ φρόνημα καὶ ξένον πάσης ἀγεννοῦς κολακείας καὶ ταπεινότητος, κόπους δὲ ὄδοιπορούντων ἐκθεραπεῦσαι, καὶ πόδας ἀπονίψαι πεπονηκότας, τράπεζάν τε παραθεῖναι καὶ τὰλλα διακονῆσαι πάντα νόμῳ φιλίας καὶ μετριότητος, οὕτω θεραπευτικός τε καὶ δεξιώτατος, ὡς αὐτοῦ μόνου εἶναι ταῦτα, ἢ τῶν οἰκετῶν, τῶν εὐνοϊκώτατα περὶ τοὺς δεσπότας τοὺς ἰδίους διακειμένων. Ἐκέκρατο γὰρ αὐτῷ σεμνότητι μὲν ἡ ἀπλότης, ἀνδρία δὲ ἡ πραότης. Τῷ δὲ σφόδρα συντόνῳ καὶ διαπύρῳ τῆς φύσεως τὸ χάριεν ἐπήνθει τῆς σωφροσύνης, ἧς ὡς οὐδενὸς ἠράσθη τῶν πάντων, καὶ θερμῶς περιείχετο· γυναικὶ μὲν νομίμῳ καὶ σώφρονι χρόνον ὀμιλήσας οὐχὶ συχνόν, καὶ πατῆρ παιδῶν ἐκ ταύτης γενόμενος· τὸ λοιπὸν δὲ κρείττων ἡδονῆς καὶ πάσης ἄλλης ὕλωδους ἐπιθυμίας μεμενηκώς. Ἐντεῦθεν καὶ τὸ τῆς ἀρετῆς μέλι φιλοπονώτερον ἐργαζόμενος, τῷ νόμῳ τε Κυρίου σπουδαίως ἐμμελετῶν, φιλανθρωπότατος τὴν ψυχὴν κατέστη καὶ τὴν γνώμην ἐπεικέστατος, καὶ συνελόντα φάναι, θεῖόν τι Σπυριδῶν ἀρχέτυπον καὶ πίναξ ἀρετῶν ἦν· πάσας μὲν ἐν ἑαυτῷ γεγραμμένας ἔχων, ὀλίγοις πρὸς μίμησιν ἐλθεῖν δυναμένους.

Γ'. Οὕτω διαλάμπων τοῖς κατορθώμασι, καὶ βίον ἐκείνος μέγαν εἰσνεγκῶν, πολλῶν μειζόνων ἀξιούται καὶ δωρεῶν, καὶ τέως τῶν ἐνταῦθα φημί, καὶ ὅσα δὴ τῶν μελλόντων ζωγραφεῖ τὴν μεγαλειότητα. Τὰ δὲ ἦν ἐρώννου σώματα, νόσῳ κατειργασμένα, πηρώσεις ἰατρῶν θεραπείας ἰσχυροτέρας, πνεύμασι πονηροῖς ἐπετίμα· καὶ τὸ μέσον τῆς ἐπιθυμίας καὶ τῆς φυγῆς οὐδὲν ὄλωσ ἦν, ἀλλ' εὐθὺς ἀπηλλάττοντο. Καὶ ἄλλα δὲ μείζονα τούτων πολλὰ διεπράττετο, δυνάμει αὐτῷ συνεργούσης. Δι' ἃ καὶ ποιμὴν ἐκ ποιμένος καθίσταται, ἀνθρώπους ἀντὶ προβάτων διέπειν ἐγχειρισθεὶς, ὀπηνίκα Κωνσταντίνος ὁ μέγας ἐκράτει Ῥωμαίων, αὐτὸς τῆς πόλεως Τριμιθούντων ἐπίσκοπος γνωρισθεὶς. Ὅσης δὲ καὶ μετὰ τὸν θρόνον εἶχε τῆς ἀρετῆς ἐπιμέλειαν, τὰ μετὰ τὸν θρόνον ὡσαύτως θαύματα δηλώσει. Πλὴν ἀλλὰ τὸ πάντα μὲν τὰ ἐκείνου διεξελθεῖν ἀπειρόχαλόν τε ὁμοῦ καὶ ἀδύνατον, ὡσπερ τὸ πάντα παραλιπεῖν ἀτεχνῶς ἐπιζήμιον· ὅσα δὲ καὶ εἰπεῖν δυνατόν, καὶ ἀκοῦσαι λίαν ὠφέλιμον, ταῦτα δὴ καὶ ἐρῶ.

δici possunt, et auditu valde sunt utilia, ca-

Δ'. Ἐκόλαξε τὴν νῆσον ὁ Θεὸς ἀνομβρία, καὶ αὐχμὸς ἐφειστήκει δεινός· καὶ ἠκολούθει τῷ αὐχμῷ μὲν λιμὸς, τῷ λιμῷ δὲ λοιμὸς, καὶ τὸ πολὺ τοῦ πλείθους, τὸ μὲν ἔρη καὶ διεφθείρετο, τὸ δὲ ὄσον

οὐπω τοῦτο παθεῖν ἠλπίζετο. Ἐδεῖτο δὲ τὸ δεινὸν Ἄ
 Ἡλιοῦ πάντως ἢ ἐτέρου τῶν κατ' ἐκεῖνον, εὐχῆ
 τὸν οὐρανὸν διανοίξαντος, καὶ οὗτος Σπυριδῶν ἦν.
 Ὡς γὰρ ἡ μάστιξ ἐπέκειτο καὶ ἰσχυρῶς μετῆει τὸ
 πλῆθος, ὑπεραλγῶν αὐτὸς τοῦ ποιμνίου, καὶ πα-
 τρικοῖς σπλάγγνοις διακαιόμενος, δεῖται μὲν ὡς φι-
 λάνθρωπος τοῦ φιλανθρώπου Θεοῦ, πληροῖ δὲ
 ἐκεῖνος αὐτίκα τὸν οὐρανὸν νεφέλαις ἐξ ἐσχάτου
 τῆς γῆς, καὶ τὸ δὴ θαυμαστὸν, ὡς μή τις νομίσοι
 φυσικῆ τινι τῶν στοιχείων ῥοπῇ τὸν ἕμβρον ἀκο-
 λουθεῖν, δείκνυσι μὲν αὐτὰς πρόβρωθεν ὁ Θεός,
 ἰστυσεῖ δὲ μὴ πρότερον ἐφίεις ἐπιθεῖναι τῆς νῆ-
 σου, πρὶν ἢ καὶ πάλιν αὐτοῦ δεηθῆναι τὸν ἅγιον,
 Οὐπω τοίνυν ἐκεῖνος σταλαγμὴν ἀφῆκε δακρῶν,
 καὶ ἕμβρος αὐτίκα κατεβράβη πολὺς. Καὶ πιαίνεται
 μὲν ἡ γῆ, τρέφεται δὲ τὰ ὠραία, καὶ τὰ λήια αὐ-
 ξεται, καὶ πάντα ἔμοῦ λύεται τὰ δεινά. Τούτῳ
 Σπυριδῶν καὶ αὐτοῦ Ἡλιοῦ, ἕνα τι καὶ τολμήσω,
 φιλανθρωπότερος. Ὁ μὲν γὰρ, τὸν ὑετὸν ἐπισχῶν,
 εἶτα πάλιν ἀνῆκεν· ὁ δὲ τὸ πρῶτον οὐ μιμησάμενος
 Ἰσος ἐν τῷ δευτέρῳ δείκνυται. Καὶ τοῦτο μὲν δὴ τοι-
 οὔτον. Ἐτερον δὲ οὐδὲν ἐκεῖνου καταδεέστερον.

Ε'. Συμφορὰ πάλιν ἐκράτει κοινή, καὶ ἄγονος ἡ
 νῆσος καρπῶν. Οἱ σιτῶναι δὲ καὶ σιτοκάπηλοι, ἐν
 ἀπειλῇ τοιαύτῃ Θεοῦ, τρυφᾶν ἐκεῖνοι βουλόμενοι, καὶ
 σοφίζόμενοι τὸν καιρὸν, τὴν συμφορὰν μᾶλλον ἐπι-
 τεῖνοντες ἦσαν, τιμιουλκοῦντες, ὃ φησιν ἡ θεία
 Γραφή, τὸν σῖτον καὶ τοῖς τῶν πλεσίον κακοῖς,
 κέρδος ἀνόσιον ἑαυτοῖς προσπορίζοντες. Ἐνὶ γοῦν
 τῶν οὕτω πλουτούντων, πένης τις προσελθὼν, καὶ
 χρήματα μὲν οὐκ ἔχων οἷς ἂν τὰ πρὸς τὴν χρεῖαν
 ὠνήσαιτο, δάκρυα δὲ φεῦ! ἅπερ εἶχε καταβαλλό-
 μενος, καὶ φωνὰς γοεράς ἐν οἰκτρῷ σχήματί τε καὶ
 βλέμματι προίεμενος, ἐπειράτο τὸν ἀμείλικτον ἐπι-
 κάμπειν, ποδῶν ἀπτόμενος, οἰκίαν ὅλην ἀποκλαιό-
 μενος, τί μὴ ποιῶν τί μὴ λέγων, ὃ πρὸς οἰκτον ἐπισ-
 πάσασθαι δυνατόν; Ὡς δὲ οὐδὲν τούτων ὅλως τὴν
 λιθάδι ψυχὴν ἐκείνην ἔκαμπε πρὸς συμπάθειαν,
 μίαν εὐρίσκει καταφυγὴν ὁ πένης, τὸν ὄσιον. Ὁ
 προσελθὼν, αὐτοῦ τε τὴν ἀπορίαν, καὶ τὴν πρὸς ἔλεον
 ἀκριβῆ πενίαν διέξεισι τοῦ πλουσίου. Τὸν δὲ ἀκού-
 σαντα, τοῦτον μὲν, ἐλεῆσαι τῆς συμφορᾶς, τοῦ πλου-
 σίου δὲ μισῆσαι τὴν ἀγριότητα, καὶ ὡσπερ ἐνθου
 γενόμενον, προφητικώτατα προειπεῖν· Σὺ δὲ ἀλλὰ
 μὴ στέναζε μηδὲ κλαῖε· αὐριον γὰρ ὄψει τὸν μὲν
 σὸν οἶκον εὐθηνοῦντα τοῖς ἀγαθοῖς, τὸν δὲ νῦν
 πλούσιον ἐλεούμενόν τε ὁμοῦ καὶ γελώμενον, καὶ
 ἄκοντά σοι ὧν χρήσεις παραχωροῦντα, καὶ προθύ-
 μως ἀξιοῦντα λαβεῖν. Ταῦτα ὁ μὲν πένης εἰς παρα-
 φυγὴν ἐδόκει μόνην λέγεσθαι τῷ ἀλίῳ τῆς ἐχούσης
 αὐτὸν συμφορᾶς. Ἐνθεν τοι καὶ σκυθρωπὸς ἀπήει,
 καὶ αὐτήν, ὡς ἐδόκει, τὴν ἱερὰν ἄγκυραν, τὴν
 πρὸς τὸν μέγαν ἐλπίδα, κενὴν καὶ ἄπρακτον εὐρη-
 κίως.

Γ'. Νυκτὸς δὲ ἤδη καταλαβούσης, νεύει μὲν ὁ

¹ Amos v, 11.

tera vero id mox credebatur passura. Opus autem
 habebat illud malum omnino aliquo Elia, aut alio
 illi simili, qui cœlum aperuit oratione; is vero erat
 Spiridon. Nam cum plaga graviter urgeret, et po-
 pulum valde persequeretur, ipse pro grege magnum
 patiens angorem, et paternis inflammatus visceribus,
 rogat quidem ut clemens Deum clementem. Ille
 autem statim implet cœlum nubibus ex extremo
 terræ: et quod est mirabile, ne aliquem motum
 elementorum existimaret consequi pluviam, Deus
 eas procul ostendit. Sistit autem, non prius per-
 mittens eas ascendere insulam, quam sanctus eum
 rursus oret. Nondum enim ille guttam emiserat
 lacrymarum, protinus multa erupit pluvia, et pin-
 guescit quidem terra: aluntur autem fructus, et
 crescunt segetes, et omnia simul mala solvuntur.
 In hoc Spiridon fuit ipso Elia, ut aliquid dicam
 audacter, benignior. Nam Elias quidem cum plu-
 viam retinisset, deinde rursus remisit: ille vero
 primum non imitatus, existit ei par in secundo.
 Et hoc quidem est ejusmodi. Alterum autem est
 illo nihilo inferius.

V. Affligebat rursus communis calamitas, et
 fructum non ferebat insula. Frumentarii autem
 et frumenti cauponatores, in tantis Dei minis vo-
 lentes frui deliciis, et tempore callide et malitiose
 utentes, magis augebant calamitatem, frumenti,
 ut dicit Scriptura ¹, trahentes et augentes pre-
 tium, et e propinquorum malis impium sibi lu-
 crum parantes. Ad unum ergo horum divitum
 cum quidam pauper accessisset, et pecunias
 quidem non haberet, quibus emeret, quæ
 erant sibi ad usum necessaria: lacrymas au-
 tem, quas proh dolor! habebat, exsolveret, et
 flebiles voces miserabili habitu et obtuta emit-
 teret, illum inflexibilem conabatur flectere,
 pedes prensans, totam domum complens ejulatu,
 quid non faciens, quid non dicens, quod posset
 attrahere ad misericordiam? Postquam autem
 nihil horum omnino lapideam illata animam movit
 ad miserationem, unum refugium invenit pauper,
 nempe sanctum. Ad quem cum accessisset, et suam
 inopiam, et summam divitis refert egestatem mi-
 sericordiæ. Cum is autem hoc audisset, misertus
 quidem est calamitatis: divitis vero odio habuit
 inhumanitatem: et veluti a Deo afflatus, prædixit
 imprimis propheticè: Tu autem nec gemas, nec
 lacrymeris. Tua enim domus cras abundabit bonis;
 qui autem nunc est dives, simul erit et misera-
 bilis, et irridebitur, et invitus tibi cedet iis qui-
 bus egēs, promptoque et alacri animo rogabit, ut
 accipias. Hæc pauper putabat sanctum quidem so-
 lum dicere ad consolandam, qua premebatur, cala-
 mitatem. Unde etiam abibat tristis, ut qui sacram
 anchoram, nempe eam quam in magno Spiridone
 spem habebat, invenisset inanem et irritam.

VI. Cum nox autem jam adventasset, Deus qui-

dem annuit. Repente vero cœlo aquam effudit in terram, tanta copia et tanto impetu, ut divitis una attraherentur horrea, frumentum autem et omnis alius fructus sparsim ejiceretur, et jaceret paratus ad rapiendum volentibus. Orto autem die, dives quidem miser, et luctu plenus, et huc et illuc circumcursans, et justam deflens calamitatem rogabat eos qui accedebant, ut sibi opem ferrent ad fructus colligendos. Cum multi vero, utpote esurientes, ad rapiendum concurrissent, accedit etiam ille pauper, miraculo quidem obstupefactus, divitem autem irridens suavissime et meritis- sime, et domum replens fructibus, et omnia nullo negotio habens, ut dicitur, nec seminata, nec arata. Deinde cum confluentem videret multitudinem sævus ille et immisericors (oportebat enim nihil manere imperfectum eorum quæ prædicta fuerant a Spiridone) et res omnes illius secure ambabus haurire manibus, et eum quoque, qui heri fuerat supplex, una cum reliquo populo abunde, sicut diximus, frui iis quæ jacebant, perinde ac ei sua sponte dare volens, liberalisque esse et munificus, qui sordidissimus erat et parcissimus, jubebat eum ad satietatem accipere ex iis quæ aderant. Ille autem satis risa ejus recordia, domum est reversus, Deo præcipue, deinde etiam Spiridoni id accepto ferens. Sic sciebat Spiridon, non solum propter multos, sed etiam propter unum, supernos sæpe aperire fontes: et simul quidem prædicere tempus, quo hoc esset futurum: simul autem pauperibus quoque prodesse, et castigare divites. Nam etsi parcus ille nihilo melior evasit, ut jam dicetur: multis tamen similibus fuit occasio, ut emendarentur. Hæc quis ex præsentibus non libenter audiit? Quis autem cum audivisset, non fuit alia quoque audiendi avidior, et cupit scire, quisnam erat adeo ignavus aut invidus, ut sitientem animam tali privaret alimento?

VII. Alius autem agricola, viro sancto familiaris cum fame valde premeretur, abiit is quoque ad inopem illum divitem, adhuc habentem alia multa horrea plena frumento, existimans illam priorem eum omnino castigasse calamitatem. Visus est autem ille frumentum quidem amisisse; parcitatis vero, et quæ in divite inerat, crudelitatis nihil omnino dimisisse, neque omnino seipso evasisse melior, etsi polliceretur se tempore æstivo id quod datum fuisset, redditurum cum accessione, sed ille dicebat id quod dicitur, spem pascere insipientes: Tu autem, inquit, absque pecunia non granum unum, imo ne unius quidem grani umbram accipies. Cum itaque hic quoque pauper desperasset, imitatur præcedentem, et tanquam ad communem thesaurum confugit Spiridone, et ei renuntiat quæ esset passus, et quæ divitem rogans, ab eo audivisset. Ille autem eum tunc quidem cum satis esset consolatus, domum

Α Θεός, καταχέει δὲ τῆς γῆς ἀθρώως ὁ οὐρανὸς ὕδατα οὕτω θαψιλῶς, ὡς τῇ πολλῇ τούτων ῥύμη καὶ τοῦ πλουσίου παρασυρῆναι τὰς ἀποθήκας, τὸν αἶεν δὲ καὶ ὅσος ἄλλος καρπὸς ἀποκλείστο χύδην ἐκφορηθῆναι, καὶ εἰς διαρπαγὴν ἔτοιμον κεῖσθαι τοῖς βουλομένοις. Ἡμέρας δὲ ἀνασχούσης, ὁ πλούσιος μὲν θρηνώδης, ἄθλιος, τῆδε περιτρέχων κάκεισε, καὶ τὴν δικαίαν μετακλαιόμενος συμφορὰν· εἶτα καὶ τῶν παριόντων ἐδεῖτο βοηθησαί οἱ, καὶ συνάρασθαι τῆς συναγωγῆς τῶν καρπῶν. Πολλῶν δὲ οἷα δῆπου πεινῶντων ἐφ' ἀρπαγῇ συνδεδραμηκότων, πρόσσει καὶ ὁ πέννης, τὸ θαῦμα μὲν ἐκπληττόμενος, ἡδιστα δὲ καὶ τοῦ πλουσίου καταγελῶν, γέλωτα δικαιοτάτον, καρπῶν τε ἅμα πληρῶν τὴν οἰκίαν, καὶ πάντα ἔχων εὐπειῶς, τὸ τοῦ λόγου, Β ἄσπαρτα καὶ ἀνήροτα. Εἶτα συρρέον τὸ πλῆθος ὄρων ὁ ὠμὸς ἐκεῖνος καὶ ἄσπλαγχνος, ἔδει γὰρ ἀτέλεστον οὐδὲν μείναι τῶν Σπυρίδωνι προλεχθέντων, καὶ τὰ αὐτοῦ πάντα κατὰ πολλὴν ἄδειαν ἀμφοτέραις ἀντλοῦντας· ὡς δὲ καὶ τὸν χθὲς ἰκέτην, ἕνα τοῦ πλῆθους γενόμενον, καὶ αὐτὸν, ὡσπερ ἔφημεν, ἀφρόνως ἀπολαύοντα τῶν προκειμένων, ὡσπερ κατὰ γνώμην αὐτῷ δωρεῖσθαι βουλόμενος, καὶ κοινῶνικός τις εἶναι καὶ μεγαλόδωρος ὁ λίαν φειδῶλός τε καὶ ἀκοινώτητος, ἐκέλευε τῶν παρόντων εἰς κόρον ὁδεῶς λαμβάνειν. Ὁ δὲ, τῆς ἀνοίας ἱκανῶς αὐτὸν διαμυκτηρίσας, οἴκαδε ἀνεχώρει, Θεῷ προηγουμένως, ἔπειτα δὲ καὶ Σπυρίδωνι τὴν χάριν ἐπιγραφόμενος. Οὕτως ἤθει Σπυρίδων οὐ μόνον διὰ πολλοῦς, ἀλλὰ καὶ δι' ἕνα γοῦν πολλάκις τὰς ἀνωθεν ἀνοίγειν πηγὰς, καὶ ὁμοῦ μὲν καθ' ὃν ἔσται τοῦτο καιρὸν προειπεῖν ὁμοῦ δὲ καὶ πένητας ὠφελῆσαι, καὶ πλουσίους παιδαγωγῆσαι. Εἰ γὰρ καὶ οὐδὲν μᾶλλον, ὡς ἤδη λεχθήσεται, ὁ φειδῶλός ἐκεῖνος κατέστη χρηστικός, ἀλλ' οὐν γε τῶν ὁμοίων πολλοῖς γέγονε πρὸς βελτίωσιν ἀφορμή. Ταῦτα τίς ἡδέως οὐκ ἤκουσε τῶν παρόντων; Τίς δὲ καὶ ἀκούσας οὐχὶ καὶ πρὸς τὰ ἄλλα λιγνοτέραν ἔσχε τὴν ἀκοήν, καὶ μαθεῖν ἐπεζήτησεν, ἐπιζητοῦντα δὲ, τίς ἀκνηρὸς οὕτως ἢ φθονερὸς, ὡς ψυχὴν πεινώσαν τρυφῆς τοιαύτης ἀποστερεῖν;

Ζ'. Ἄλλος τοίνυν γεωργὸς ἀνὴρ, τῶν συνήθων ὦν τῷ ὄσιῳ, καὶ εἰς ἄγαν τῷ λιμῷ πιεζόμενος, ἀπῆει καὶ οὗτος πρὸς αὐτὸν ἐκεῖνον τὸν πενιχρὸν πλούσιον, πολλὰς ἔτι καὶ ἄλλας ἀποθήκας ἔχοντα οἴτῳ βρυνομένας, ὑπολαθῶν πάντως, ὡς ἱκανῶς αὐτὸν ἢ προτέρα παιδαγωγῆσαι συμφορὰ. Ἐφῆκει δὲ οὗτος τὸν μὲν αἶτον ἀποβαλὼν, τοῦ φειδῶλου δὲ καὶ τῆς περὶ τὸν πλησίον ὠμότητος τὸ παράπαν οὐδὲν ἀποθεβληκῶς, οὔτε μὴν ὄλως ἀμείνων ἑαυτοῦ γενόμενος, καίτοι καὶ εἰς ὄραν ὑπισχνουμένου τοῦ πένητος μετὰ προσθήκης τὸ καταβληθὲν ἀντιδοῦναι, ἀλλ' ἐκεῖνος, τοῦτο δὴ τὸ τοῦ λόγου, τὰς ἐλπίδας ἔλεγε τοὺς ἀφρονὰς βόσκειν. Σὺ δὲ, φησὶ, χρημάτων ἄνευ οὐδὲ κόκκου ἂν ἐνδὲς οὐδὲ σκιάς αὐτοῦ μεταλάβοις. Ἀπογνοὺς οὖν καὶ ὁ πέννης αὗτος, μιμείται τὸν προλαθόντα, καὶ ὡσπερ εἰς κοινὸν θησαυρὸν τὸν Σπυρίδωνα καταφεύγει ἀπαγγέλλει τε καὶ ὅσα πάθοι καὶ ἃ τοῦ πλουσίου δεόμενος ἐπακούσειεν. Ὁ δὲ, τότε μὲν ἱκανῶς ψυχαγωγῆσας αὐτὸν, οἴκαδε πα-

ραπέμποι. Οὐ μὲν ἄχρι λογῶν ἰσθήσει τὴν ψυχαγωγίαν, ἀλλὰ τῆς ἐπιούσης ὁ μέγας ἀρχιερεὺς αὐτὸς ἐκεῖνος, πρὸς τὸν πένητα ἀφικνεῖται, χρυσοῦν τι εἶδος ἐπιφερόμενος, οὐκ εὐάγωγον τὴν ὄλκην, ὅπερ τί τε ἦν, καὶ ὄθεν, καὶ ὅπως εὐρηται τῷ ἁγίῳ, μετὰ μικρὸν ὁ λόγος δηλώσει. Τέως δ' οὖν ὁ μέγας τοῦτο Σπυρίδων ταῖς χερσὶ τοῦ πένητος ἐμβαλὼν, Δέξαι, ἔφη, καὶ τῷ πλουσίῳ τὸ προσφιλές αὐτῷ παρασχὼν εἰς ἐνέχυρον, τὰ σοι χρήσιμά τε καὶ ἀναγκαῖα παρ' αὐτοῦ λάμβανε. Ἦσθη τοῦτο λαβὼν ὁ πένης, καὶ πρὸς τὸν πλούσιον ἢ ποδῶν εἶχεν, ἐκθύμως ἐχώρει, εἶτα ἰδὼν ἐκεῖνος τὸ ἐν χερσίν, ὁ πρὸ μικροῦ σκληρός τε καὶ ἀδυσώπητος, καὶ τὰ ὅσα πρὸς δέησιν ἐκκεκωφημένος, εὐθύς ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν καμπτεται, καὶ ἡδὺς γίνεται καὶ φιλόανθρωπος. Κακείνο λαβὼν, οὕτω τοῦ σίτου δαψιλῶς μεταδίδωσιν, ὡς καὶ τὴν οἰκίαν αὐτοῦ πληρῶσαι, καὶ πρὸς σπερμάτων καταβολὴν αἷς εἶχεν ἀρούραις τὸ δοθὲν ἀρκέσαι, οὕτω τε πολύχουν τὸν καταβληθέντα γενέσθαι, καρπὸν, ὥστε καὶ τὸ χρέος ἀπομετρήσαι τῷ δεδωκότι, τὸν εἰς ἐνέχυρόν τε χρυσὸν ἐκεῖθεν ἀναλαβεῖν, καὶ τῷ ἁγίῳ αὐθις εὐγνωμόνως προσενεγχεῖν.

Η'. Ἄλλ' ὁ μὲν πένης, τὴν ὀφειλὴν αὐτῷ βούλεται δὲ καὶ ὁ λόγος τὸ ἑαυτοῦ χρέος καταβαλεῖν, καὶ γνωρίσας ὁ ἐπηγγείλατο, τί τε ὁ χρυσὸς προτερον ἦν, καὶ ὄθεν εἰληπται. Ἀπολαβὼν γὰρ ὁ ὄσιος τὸ δοθὲν, Δεῦρο, φησὶν, ἀδελφὲ, πρὸς τὸν πένητα, καὶ ἀποδῶμεν κοινῇ τῷ φιλανθρώπῳ αὐτὸ χρήσαντι. Οὕτως ἔφη, καὶ λαβὼν αὐτὸν, ἄγει παρὰ τὴν κηπίον, ὅπερ ἦν τῷ μεγάλῳ μικροῖς λαχάνοις τὴν ἀσιτίαν παραμυθούμενον. Καὶ στὰς παρ' αὐτὸ δὴ τὸ θριγκίον καὶ ἀψάμενος τοῦ φραγμοῦ, τὰ ὄμματά τε διάρας πρὸς οὐρανὸν, Κύριέ μου Ἰησοῦ Χριστέ, εἰς ἐπήκοον τοῦ παρεστῶτος αὐτῷ ἐξεφώνει, ὁ πάντα ποιῶν καὶ μετασκευάζων μόνῳ τῷ βούλεσθαι, ἐπὶ Μωϋσέως τὴν ράβδον εἰς ὄφιν ἐπ' ὄψει βασιλέως Αἰγύπτου μεταβαλὼν, αὐτὸς καὶ τουτέ τοῦ χρυσοῦ ὡσπερ ἐκ ζώου πρότερον εἰς ταύτην μετέδραες τὴν μορφὴν, οὕτω καὶ νῦν νεῦσον εἰς ὃ ἐξ ἀρχῆς εἶδος ἀναδραμεῖν, ὅπως καὶ οὗτος τὴν περὶ ἡμᾶς σου μάθη κηδεμονίαν, καὶ πράγμασιν αὐτοῖς τὸ ἐν τῇ θείᾳ Γραφῇ διδαχθῆ, ὅτι Πάντα ὅσα ἠθέλησεν ὁ Κύριος ἐποίησεν. Ταῦτα εὐξαμένου, τίς εἶποι τῶν σῶν θαυμασίων, Δέσποτα, τὴν ὑπερβολὴν; Ὅφεις δὲ χρυσὸς ἦν, πνέων καὶ ἔρπων, καὶ περὶ τὸ θριγκίον κινούμενος τε καὶ ἐλισσόμενος, ἀφ' οὗ δὴ καὶ τὸ πρῶτον χερσὶ τοῦ ἁγίου ληφθεὶς ἐκεῖνον δὴ παραδόξως μετέλλαξε τὸν χρυσόν. Τοῦτο παρὰ πᾶσαν ἐννοίαν ἀνθρωπίνην ὁ γεωργὸς θεασάμενος, καὶ τρόμφ κατάσχετος γεγονώς, πίπτει τε ἐπ' ὄφιν εἰς γῆν, καὶ καταπάττει κόνιν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς, δάκρυά τε τῶν ὀφθαλμῶν ἀφίεις, καὶ ἀνάξιον ἑαυτὸν εἶναι λέγων οὐ τοιαύτης μόνον δωρεᾶς τε καὶ χάριτος, ἀλλὰ καὶ θεᾶς μόνης, μᾶλλον δὲ καὶ ἀκούσματος. Πλήν ἀλλὰ τοῦτον μὲν ὁ ὄσιος διανίστησι, καὶ ψυχὴν αὐτῷ ἅμα καὶ σῶμα ῥώννυσεν· ὁ ὄφεις δὲ

dimittit. Neque tamen verbis tenuis sistit consolationem: sed sequenti die magnus pontifex venit ipse ad pauperem, auream quamdam secum affertens speciem non levis ponderis, quæ quænam esset et unde, et quomodo inventa sit a sancto, declarabit paulo post oratio. Cum tunc autem magnus Spiridon eam immisisset in manus pauperis: Accipe, inquit, et cum diviti gratum hoc pignus præbueris, quæ tibi sunt necessaria ad usum ab eo accipe. Hoc cum accepisset pauper, lætatus est, et quanta maxima potuit celeritate contendit ad divitem. Deinde cum vidisset ille id quod erat in manibus, qui paulo ante erat durus et inexorabilis, et cujus aures ad preces obsurduerant, statim flectitur ab oculis, evaditque jucundus et benignus; cumque id accepisset, eum tam copioso frumento impertitur, ut et domum suam impleret, et ad deicienda semina in iis quos habebat agris, datum sufficeret. Quod autem dejectum fuerat fructum produxit tam multiplicem, ut et ei qui dederat, debitum reddiderit, et aurum ei datum pignori receperit, et ad sanctum rursus grato animo retulerit.

VIII. Sed sic quidem pauper debitum; vult autem oratio quoque id quod debet exsolvere, et ostendere id quod erat pollicita, quidnam erat prius aurum, et undenam fuit sumptum. Cum enim recepisset sanctus id quod datum fuerat: Ades dum, o frater, ait pauperi, et reddamus, inquit, communiter ei, qui benigne commodavit. Sic inquit, et cum eum accepisset, ducit ad quemdam hortum, qui magni in ediam quibusdam parvis recreabat oleribus. Qui cum in ipso agere constitisset, ac sepem attigisset, in cœlum sublatis oculis: Domine mi Jesu Christe, effatus est, eo audiente, qui aderat, qui sola voluntate omnia creas et transmutas, qui aliquando Mosi virgam, vidente rege Ægypti, in serpentem convertisti, ipse hoc quoque aurum, quomodo ex animante prius in hanc mutasti formam, ita nunc quoque annue, ut revertatur in eam formam, in qua erat ab initio: ut hic quoque sciat quam tu nostri curam geras, et rebus ipsis discat id quod est in divina Scriptura, quod Quæcunque vult Deus fecit omnia². Cum ita esset precatus (Quis, o Domine, dixerit magnitudinem miraculorum tuorum?) aurum erat serpens, spirans et repens, et circa sepem movebatur et volvebatur: ex qua primum sumptus sancti manibus, admirabiliter mutatus fuit in illud aurum. Hoc cum præter omnem humanam cogitationem aspexisset agricola, tremore correptus, pronus cadit in faciem, et capiti aspergit pulverem, lacrymas emittens ex oculis, et se esse indignum non solum tali dono et gratia, sed vel solo spectaculo, imo vero auditione. Verumenimvero eum quidem sanctus erigit, et ei animum simul et corpus corroborat. Serpens autem interim per

² Psal. cxxxiiv, 6.

sepem transiens, subiit cavernam quam habebat ab initio. Miraculum omnino nulla opus habet oratione ad amplificationem; ex ipso enim satis ostenditur, quale sit; et arte omnino non indiget natura, quæ propriam habet exsuperationem. Dicatur autem id quoque quod consequitur, quod est cognatum prioribus, et ejusdem gratiæ et potentiæ.

IX. Alius, qui erat ipse quoque sancto amicus (erat autem virtutis studiosus, et ideo improbos homines moverat ad invidiam, et aliquorum criminum accusabatur per calumniam), comprehensus a præside civitatis, conjicitur in carcerem: protinus vero damnatur capitis. Cum autem prope esset dies præstitutus, prævenit sanctus, qui hoc præsciverat, et festinat liberare amicum a calamitate. Erat vero tunc hiems vehementissima, et qui præterfluebat torrens, cum valde inundasset, et e suis esset effusus limitibus, ei valde fluebat in transitu, neque poterat omnino transmitti. Ille autem Jesum Nave, et quæ ille fecerat, mente versans, et arcæ transitum reputans, et credens eundem esse, sicut erat, Deum, et perinde atque servo utens torrente: Sta, inquit, communis hoc tibi imperat Dominus, et ego transibo, vir autem servabitur, pro quo properamus et multas Deo preces fudimus. Sic dixit, et quod dictum fuerat, protinus fit compos fluvio, et sistit fluentum; cedit vero via non solum Spiridoni, sed aliis etiam viatoribus. De cætero nihil amplius illis malum occurrit et dubium. Quod ergo ab eo factum est transeundo, non fuit minus admirabile, quam id quod instituerat facere: ex hoc autem illud quoque facilius et melius perfectum. Nam cum qui cum eo ambulabant, vidissent quod factum fuerat, eum præcurrentes et venientes quamprimum in civitatem, fiunt præclari præcones ejus quod factum fuerat; et præses partim quidem stupefactus, partim autem timore correptus, ne virum qui talia posset cerneretur offendere, repente ejus amicum relaxat e vinculis, et eum sancto largitur. Is autem eo accepto est reversus, cum ex una causa duo effecisset: nempe fluenti quidem repressisset impetum, hominem vero benigne liberasset a calamitate. Atque quod ad prophetiam quidem attinet, aut miracula, aut in ærumnis commiserationem, nihil arbitror esse majus iis quæ dicta sunt.

X. Oratio autem adhuc amplius iis quæ dicta sunt parata est ostendere, quod spectat ad prophetiam simul et commiserationem: quod, inquam, peccata hominum videret ex occulto, et ea remitteret, animi benignitate et gratiæ abundantia. Ubique suos mores servabat magnus ille Spiridon, delectabatur maxime tenuitate et frugalitate, ut qui vellet suum imitari Dominum. Neque enim equo utebatur iter ingrediendo, neque se removebat ab omnium sermone et congressione tanquam qui ex eo videri vellet gravior et severior. Cum ergo aliquando vehementer ambulasset, et defatigati essent pedes itineris longitudine,

Α ἐν τοσούτῳ τοῦ φραγμοῦ διεξελιχθεὶς, τὸν φωλεὸν ὑπέδου τὴν ἐξ ἀρχῆς. Πάντως οὐδενὸς δεῖται τὸ θαῦμα λόγου πρὸς αὐξήσιν· δείκνυται γὰρ αὐτόθεν ὁποῖον· καὶ τέχνης ὄλως ἢ φύσις ἀνευδεής, οἰκείαν ἔχουσα τὴν ὑπερβολὴν. Λεγέσθω δὲ καὶ τὸ ἐφεξῆς συγγενὲς ὄν τοῖς προλαβοῦσι, καὶ τῆς αὐτῆς ἐκείνοις χάριτος καὶ δυνάμεως.

Θ'. Ἐτερος προσφιλῆς μὲν καὶ αὐτὸς τῷ βασιφί, ἀρετὴν δὲ μετιὼν, καὶ ταύτην πονηροῦς τε ἀνδρῶς ἐς φθόνον κεκινηκῶς, καὶ τινῶν ἐγκλημάτων ὑπομένων συκοφαντίαν, ὑπὸ ταῦ τῆς ἐπαρχίας ἀρχόντος συσχεθεὶς τῇ εἰρκτῇ παραδίδοται, ὅσων δὲ οὕτω, καὶ θανάτῳ καταδικάζεται. Ὡς οὖν ἡ κυρία ἐγγύς ἦν, φθάσει δὲ καὶ τοῦτο προγενοῦς ὁ ἅγιος, σπεύδει λύσαι τῷ φίλῳ τὴν συμφορὰν. Ἦν δὲ τότε χειμῶνος τὸ ἀκραιότατον, καὶ ὁ πικραρρέων χειμάρρος ὑδασι πλημμυρήσας μάλα πολλοῖς, καὶ τῶν ιδίων δρυὼν ὑπερχυθεὶς, σφοδρὸς αὐτῷ κατὰ τὴν πάροδον ἐβρέει, καὶ οὐδαμῆ οὐδ' ὄλως διασπατὸς ἦν. Ὁ δὲ Ἰησοῦν τε τὸν τοῦ Ναυῆ καὶ τὰ ἐκείνου ἐν νῶ τιθέμενος, τὴν διάσασίν τε τῆς κίθωτοῦ λογιζόμενος, τὸν αὐτὸν, ὡσπερ καὶ ἦν, πεπιστευκῶς εἶναι θεὸν, καὶ τρόπον οἰκέτου τῷ χειμάρρῳ χρώμενος, Στῆθι, ἔφη, ὁ κοινὸς σοι ἐπιτάττει Δεσπότης, καὶ διαθήσομαι μὲν ἐγὼ, σωθήσεται δὲ ὁ ἀνὴρ, ὑπὲρ οὗ σπεύδομέν τε καὶ πολλὰ τοῦ θεοῦ ἐδέξθημεν. Οὕτως ἔφη, καὶ τὸ ῥηθὲν παραχρῆμα πέδη τῷ ποταμῷ γίνεται, καὶ τοῦ ῥεύματος ἴσταιται. Παραχωρεῖ δὲ οὐ Σπυρίδωνι τῆς ὁδοῦ μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἄλλοις ὁδίοις, οὐκέτι τοῦ λοιποῦ πονηρόν τι συνάντημα ἐκείνος καὶ ἀποροὴν ὦν. Τὸ μὲν οὖν πάρεργον, οὐδὲν ἤττον αὐτῷ τοῦ ἔργου θαυμαστὸν εἰργασται. Ἐκ τούτου δὲ καὶ κείνο κατώρθωτο μᾶλλον. Ὡς γὰρ οἱ συμπορευόμενοι τὸ γεγονός ἐθεάσαντο, αὐτοῦ τε προδραμόντες καὶ τὴν πόλιν ὡς τάχος καταλαθόντες, λαμπροὶ κήρυκες τοῦ τελεσθέντος καθίστανται. Καὶ ὁ ἀρχὼν, τοῦτο μὲν ἐκπλαγεὶς, τοῦτο δὲ καὶ δέει κατὰ ἠφθείας μὴ τοιαῦτα δυναμένῳ ἀνδρὶ προσκρούσας ὀφθῆ, ἀνίησί τε παραχρῆμα τὸν φίλον αὐτῷ τῶν δεσμῶν καὶ τῷ ἀγίῳ τοῦτον χαρίζεται. Ὁ δὲ λαβὼν ἐπανήσει, ἐκ μιᾶς αἰτίας δύο κατειργασμένος, καὶ στήσας· τῷ χειμάρρῳ μὲν τὴν φερόν, τῷ ἀνθρώπῳ δὲ φιλανθρώπως πάνυ τὴν συμφορὰν. Προφητείας, μὲν οὖν ἡ θαυματουργίας, ἢ πρὸς τοὺς ἐν συμφοραῖς συμπαθείας οὐδὲν οἶμαι τῶν λεχθέντων σημείων μείζον ἐστίν.

Δ Γ'. Ὁ δὲ λόγος καὶ πλέον τι τῶν εἰρημένων δεκνύειν ἔτοιμος εἰς προφητείαν ὁμοῦ καὶ συμπάθειαν· τὸ ἀμαρτίας ἀνθρώπων φημί ἐκ τοῦ ἀφανοῦς ὄραν, καὶ ταύτας ἀφιέναι, γνώμης τε φιλανθρωπία καὶ χάριτος δαψιλείᾳ· πανταχοῦ τὸν ἑαυτοῦ τρόπον ὡσπερ ἀκίνητόν τινα νόμον ὁ μέγας φυλάττων, λιτότητι μάλιστα χαίρων ἦν, ἅτε δὴ τὸν ἑαυτοῦ Δεσπότην μιμεῖσθαι βουλόμενος. Οὕτε γὰρ ἔππῳ πρὸς τὰς ὁδοπορίας ἐχρήτο, οὐτε μὴν τὸ πρὸς πάντας ἀνομίλητόν τε καὶ ἀμικτόν ὡς δὴ τι σεμνὸν ἑαυτῷ περιεποιεῖτο. Ἐπεὶ γοῦν ἐφθῆ ποτὲ συντόνως ὁδοπορήσας καὶ ὁδοῦ μήκει τοὺς πόδας πεπονθκῶς, ἐν τινί τε τῶν φίλων καὶ τῆς αὐτοῦ πόλιν τῷ

Θρέμματι ξενιζόμενος, αὐτὸς, οἷα τοῦ ἀγαθοῦ ποιμέ-
νος ἀγαθὸν πρόβατον, καὶ πρὸς τὴν ἐκείνου βίον
ὡσπερ εἰς κάλλιστον ἀρχέτυπον ἀφορῶν, τὸ τοῦ
διδασκάλου, μᾶλλον δὲ τὸ τοῦ Δεσπότης καὶ πρώτου
διδασκάλου Χριστοῦ, ἐδείκνυ μέτριον. Λαβὼν γὰρ
ὔδωρ καὶ τῷ νιπτῆρι βαλὼν, ἔτοιμος ἦν τῷ ἁγίῳ
τοὺς πόδας ἐκθεραπεῦσαι. Οἱ γὰρ μὴν ἐν γειτόνων,
ἐπεὶ τὸν ἅγιον ἤσθοντο παρελθόντα, συνέθεον καὶ
αὐτοὶ, καὶ οὐδὲν ἤττον ἐβούλοντο τοῖς ποσὶν ἐκείνου
τοῦτο ποιεῖν, καὶ ὡς περιμάχητόν τι παρ' αὐτοῖς τὸ
πρᾶγμα ἐτίθουν, καὶ τῆς εὐλογίας ἠμφισβήτησαν ἀλ-
λήλοις.

ΙΑ'. Ἐν αὐτοῖς οὖν καὶ γυνή τις τοὺς πλείους
παραγκωνιζομένη πολλή τις ἦν, τοῦτο μάλιστα
δρᾶσαι βιαζομένη· ἦν δὲ αὕτη σαρκικῶ ἔρωτι ἀλοῦσα
μὴ πρὸ πολλοῦ, καὶ ἤττων, οἷμοι! γενομένη τῆς
ἀμαρτίας· αὐτὸς δὲ εἰς καρδίαν ὄντως ὄρων, καὶ
οἷα τὰ ἐκείνης εἰ ἐπιστάμενος, ἡρέμα μὲν τὸ ἡμέρον
ἐκείνη καὶ ἠδὺ αὐτῇ πρόσωπον ἀποστρέφει, ἡρέμα
δὲ καὶ πρὸς αὐτήν, Μή μου ἄπτου, φησὶ, γύναι· οὐχ'
ὡς ἂν τις εἴποι ἐαυτὸν ἀποστεμνύων ἢ τὸ γύναιον
μυσταττόμενος (πῶς γὰρ μαθητῆς ὢν ἐκείνου, τοῦ
καὶ τελώναις καὶ πόρναις, καὶ ἀμαρτωλοῖς συν-
εσθίοντος;), ἀλλ' ἐντρέπων αὐτήν, καὶ εἰς ἔννοιαν
ἐμβάλλων τῆς πονηρᾶς πράξεως, καὶ ἑπίως οὕτω
πρὸς μετάνοιαν ἐκκαλούμενος, ὃ δὴ καὶ πέρας εἶχε
καὶ κατὰ σκοπὸν αὐτῷ διηνύετο. Ὡς γὰρ ἡ μὲν
διετρίβεται καὶ ἔτι δρᾶσαι τὸ σπουδαζόμενον, καὶ
πολλὴν εἰσήγε τὴν ἔνστασιν, ὃ δὲ καὶ μᾶλλον αὐτῆς
καθίκετο πληκτικώτερον, ὅπερ ἐκείνη πέπραχε,
φανερῶς ἐξείπων· τότε δὴ καὶ αὐτῇ τῷ μὲν σοφῷ
τῆς ἐπιτιμήσεως τὴν ψυχὴν πληγεῖσα, ἐκπλαγεῖσα
δὲ ὅτι καὶ πρὸς τοὺς τῆς ψυχῆς ἀθεάτους ἐβλέψε
μώλωπας, ὕδασι μὲν οὐκ ἔτι, δάκρυσιν δὲ τοὺς πόδας
ἀποκαθαίρει, καὶ συντριβῆ καρδίας ἀπαγγέλλει τὸ
πεπραγμένον. Τί οὖν; ἡ μὲν πρὸς αὐτὸν τὰ τῆς
πόρνῆς, ὃ δὲ τὰ τοῦ Δεσπότης παρρησιαστικώτατα
πρὸς αὐτήν, «Θάρσει, θυγατερ, φησὶν, ἀφέωνταί σοι
αἱ ἀμαρτίαι σου.» Καὶ αὖθις· «Ἴδε ὑγιῆς γέγονας,
μηκέτι ἀμάρτανε,» ἅμα καὶ τὴν νόσον κατὰ τοὺς σο-
φοῦς τῶν ἰατρῶν ἰώμενος καὶ τὸ μὴ τοῖς αὐτοῖς
πάλιν περιπεσεῖν προμηθεύμενος. Οὕτω μὲν οὖν
ἐκείνη καρποῦται τὰ τῆς ἰάσεως κάλλιστα τε καὶ
ὠφελιμώτατα, ὡς μὴ μόνον αὐτῇ τὴν ὑγίαν ἀμετά-
βλητον μεῖναι, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἄλλοις διηγουμένην,
ἀφορμὴν πολλοῖς πρὸς σωτηρίαν ὀφθῆναι.

ΙΒ'. Ἐπεὶ δὲ τὸν μὲν βίον ἱκανὰ τεκμηριῶσαι τα-
θαύματα, δεῖ δὲ γνωρίσαι οἷος ἦν αὐτῷ καὶ περὶ
τὴν πίστιν ὁ ζῆλος, τὸ προκείμενον γνωριεῖ. Ὅτε
Ῥωμαίων ἤρχε μὲν Κωνσταντῖνος ὁ μέγας καὶ
πρῶτος ἐν βασιλεῦσι Χριστιανός, ὑπάτευσεν δὲ Παυ-
λῖνος καὶ Ἰουλιανός· ἀπὸ δὲ τῆς Ἀλεξάνδρου τοῦ
Φιλίππου βασιλείας, ἔκτον καὶ τριακοστὸν καὶ ἑξα-
κοσιοστὸν ἠνύετο ἔτος· τό τε δὴ καὶ ἡ ἐν Νικαίᾳ
περιώνυμος τῶν ἁγίων Πατέρων ἠθροίζετο σύνοδος,

A et a quodam suorum amicorum, et bona sui gre-
gis pecude hospitio esset exceptus, ipse tanquam
ovis boni Pastoris, et qui ad illius vitam tanquam
pulcherrimum exemplar intueretur, magistri vel
potius Domini et primi magistri Christi, ostendit
moderationem. Nam cum accepisset aquam, et
eam in lavaerum immisisset, paratus erat sancto
lavare pedes. Qui autem erant in vicinia, cum
sensissent sanctum accessisse, ipsi quoque concur-
rerunt et volebant nihilo secius hoc ipsum facere
illius pedibus: eamque rem ducebant hujusmodi,
ut de ea re esset inter eos decertandum, et inter
se contendebant de benedictione.

XI. Inter eos autem erat etiam quaedam mulier,
quæ complures in hoc certamine superabat urge-
batque, et hoc maxime volebat facere. Ea vero
fuerat haud ita pridem capta carnali amore, et
victa, proh dolor! a peccato. Ipse autem revera in
cor intuens, et ut qui sciret, quemadmodum res
ejus se haberet, sensim quidem avertit mansue-
tam illam et suavem suam faciem; sensim vero
ei quoque dicit: Ne me tangas, mulier; non, ut
dixerit quispiam, sibi placens et se magnifice
circumspiciens, aut mulierem abominans (quo-
modo enim, qui erat illius discipulus qui vesce-
batur cum publicanis, meretricibus et peccato-
ribus?), sed eam pudore afficiens, et turpem ei
actionem revocans in memoriam, et sic eam pla-
cide vocans ad pœnitentiam: quod quidem est ab
eo perfectum, et scopum est assecutus. Quo enim
illa magis contendebat facere, quod studebat,
magisque urgebat et instabat, ille eo acrius eam
teligit, aperte dicens id, quod illa fecerat. Tunc
ipsa sapienti quidem reprehensione animo sau-
ciata, obstupefacta autem, quod qui sub oculos
non cadebant, animæ livores aspexisset, non am-
plius quidem aquis, lacrymâs autem pedes emun-
dat, et contrito corde enuntiat id quod factura
fuerat. Quid ergo? illa quidem ei ea quæ mere-
trix; ipse autem ea quæ Dominus, ei dicit liber-
time: «Confide, filia: dimissa sunt tibi peccata
tua³.» Et rursus; «Ecce sana facta es; noli am-
plius peccare⁴:» simul et morbum curans, sicut
sapientes medici, et providens ne rursus in eadem
D incidat. Atque sic illa quidem curationem asse-
quitur pulcherrime et utilissime, ut non solum ei
esset sanitas immutabilis, sed etiam aliis narrans,
multis esset occasio consequendæ salutis.

XII. Quoniam autem ex miraculis quidem su-
mitur de vita conjectura, oportet vero declarare,
qualis esset ei zelus circa fidem, hoc indicabit id
quod est propositum. Quando Romanis imperabat
magnus ille Constantinus, et primus inter impe-
ratores Christianus, consul autem erat Paulinus
et Julianus: a regno vero Alexandri Philippi filii
agebatur sexcentessimus tricesimus et sextus an-
nus, tunc Nicææ congregata fuit insignis illa Patrum

³ Luc. vii, 48. ⁴ Joan. v, 14.

synodus, ut Arium quidem deponerent, qui rem creatam imple nominabat Filium: decernerent vero Filium esse ejusdem essentiae cum Patre. Erant autem ex iis quidem, qui ejus suffragabantur blasphemiae, primi et maxime insignes Eusebius Nicomediae, et cum illo Maris et Theognis, quorum hic quidem Nicææ, Maris autem erat episcopus Chalcedonensis. Isti, Ario duce illius insaniae, Dei Filium et Deum creatum esse (o insaniam!) improbi et scelerati homines decernebant. Eorum autem, qui pro pietate decertabant principes, quorum et doctrina simul et vita erat præstantissima, erant hi: magnus inter sanctos Alexander, qui erat presbyter, tunc vero vicem gerebat beati illius Metrophanis, ut qui ipse non adesset; quod adesset autem, causa erat morbus: et clarissimus ille Athanasius, qui nondum sacerdotali sede erat decoratus, sed in Ecclesia Alexandrina munus obibat diaconi. Quocirca non parva in eos irrepsit invidia, quod cum nondum dignitate præstarent, in ratione fidei alios superarent. Erat autem cum eis quoque magnus ille Spiridon, cujus vita et quæ cum eo habitabat gratia, erat utilior ad persuadendum, quam linguæ aliorum, et inevitabiles ansæ syllogismorum, splendidæque et elegantes periodi orationum.

XIII. Cum autem hic adesset (hic enim jam res est jucundissima), intererant autem synodo etiam philosophi, cum ita videretur imperatori, qui ab ambulando se jactabant, et animos seducente sophistica arte erant summe eruditi. Quidam vero unus inter eos primas partes tenebat in agendo, qui habebat persuadendi vim inexpugnabilem, et cujus eloquentia linguis celebrabatur omnium. Is congressus cum episcopis, fortiter defendebat Arium, et valde resistebat, suscipiens ejus patrocini-um, adeo ut magnam partem populi atraheret ad audiendum, aventem scire, utri ex contradicentibus futuri essent superiores. Nihil igitur erat adeo solutu difficile, quod non ille redderet facile solubile sua dicendi copia et facultate. Cum autem sæpe in arctum cogeretur responsio, instar anguillæ elabebatur, furtis persuasionis et escis sophisticis. Erat ergo veritatis et artis contentio; illis quidem, qui veram tuebantur rationem, sententiis non artificiose et callide excogitatis sophistam ferientibus; hoc autem, tanquam arma, objiciente varietatem orationis, fallacemque et subdolan ratiocinationem, et ea se magis arbitrante posse vincere.

XIV. Sed ne dicendi facultatis esset victoria, verum Christi et veritatis, aliis viris doctis prætermis- sis, ea fuit Spiridonis viri simplicis, qui cum nihil aliud sciret nisi Christum, eumque crucifixum, sicut ait Paulus¹: cum vidisset philosophum se jactantem sophismatibus, et linguam maledicam moventem contra Christum, et nostra

A ἐφ' ᾧ καθελεῖν μὲν τὸν Ἄρειον, κτίσμα τὸν ὕλον δυσσεβῶς ὀνομάζοντα, δογματίσαι δὲ τῷ Πατρὶ τὸν ὕλον ὁμοούσιον· ἦσαν δὲ τῶν μὲν τῆς βλασφημίας αὐτῷ συναιρομένων οἱ πρῶτοι μάλιστα καὶ ἐπιστημότεροι Εὐσέβιος ὁ Νικομηδείας, Μάρτις τε σὺν ἐκείνῳ καὶ Θεόγνις, ὧν ὁ μὲν Νικαίας, Μάρτις δὲ, Χ. λληθδόνος ἐπίσκοπος ἦν. Οὗτοι Ἄρειου τῆς λύσεως ἀφηγουμένου, τὸν τοῦ Θεοῦ ὕλον καὶ Θεόν, κτιστὸν, ὧ μανίας! τὰ πονηρὰ κτίσματα ἐδιγμάτιζον. Τῶν γε μὴν ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας διαγωνιζομένων οἱ πρόμαχοι, ὧν καὶ λόγος ἅμα καὶ βίος, τῶν ἄλλων διαφορώτατος ἦν, ἦσαν οὗτοι. Ὁ τε μέγας ἐν ἀγίοις Ἀλέξανδρος, πρεσβύτερος μὲν ὧν, ἄρτι δὲ τὸν τοῦ μακαρίου Μητροφάνους τόπον ἐπέχων, ὡς ἂν αὐτοῦ μὴ παρόντος, ἀλλ' αἰτίαν τῆς ἀπολείψεως νόσον ἔχοντος, καὶ Ἀθανάσιος ὁ πολὺς, οὐπω τότε τὸν ἱερατικὸν θρόνον ἀποσεμνύων, ἀλλὰ τῇ Ἀλεξανδρέων Ἐκκλησίᾳ τὴν τοῦ διακόνου τάξιν ἀποπληρῶν· διὸ καὶ φθόνος κατ' αὐτῶν οὐ μικρὸς ὑφείρπεν, ὅτι μὴπω διαφέροντες ἀξιώμασι, πολὺ περὶ τὸν λόγον τῆς πίστεως τῶν ἄλλων ἐκράτουν. Ἦν δὲ ἄρα σὺν τούτοις καὶ Σπυρίδων ὁ μέγας, οὐπερ ὁ βίος μᾶλλον, καὶ ἡ συνοικουσα χάρις ἀνύσιμος εἰς πειθῶ ἢ τῶν ἄλλων ἀ' γλώσσαι, καὶ τῶν συλλογισμῶν αἱ ἄφυκτοι λαβαί, καὶ αἱ τῶν λόγων κομφαί περίοδοι.

Π'. Ὡς δὲ καὶ οὕτω παρῆν (ἐνταῦθα γὰρ ἤδη καὶ τὸ τοῦ πράγματος ἡδιστον), παρῆσαν δὲ καὶ φιλόσοφοι τῇ συνόδῳ, τῷ βασιλεῖ τοῦτο δοκοῦν, κόμπον περιπατητικὸν αὐχοῦντες, καὶ σοφιστικὴν ζυγαγωγίαν ἄκρως πεπαιδευμένοι. Εἷς δὲ τις ἐν αὐτοῖς ἠγεῖτο τοῦ λόγου, ἅμαχον εἰς πειθῶ δύναμιν ἔχων, καὶ διὰ πάσης γλώττης τὴν εὐγλωττίαν ἀδόμενος. Οὗτος τοῖς ἐπισκόποις συμμίξας, ἰσχυρῶς Ἄρειῳ συνέστη, καὶ λίαν ἀντεῖχε συνηγορῶν, ὡς καὶ τὸ πολὺ τοῦ πλήθους εἰς ἀκρόασιν ἐπισπάσατο, γλιχομένους μαθεῖν, πότεροι τῶν ἀντιλεγόντων νικῶντες ἔσονται. Οὐδὲ γὰρ ἦν οὕτω πρὸς ἐπίλυσιν δυσχερῆς, ὃ μὴ εὐλυτον ἐκεῖνος ἐτίθει τῇ πρὸς τὸ λέγειν περιουσίᾳ. Καὶ εἰς στενὸν δὲ πολλάκις τῆς ἀπολογίας αὐτῷ καταστάσης, δίκην ἐγγέλιος διωλισθαίνει πειθοῦς κλέμμασι καὶ σοφιστικοῖς δελεάμασιν. Ἦν οὖν ἀληθείας καὶ τέχνης ἄμιλλα, τῶν μὲν τάληθῆ φιλολογούντων, νοήμασιν ἀραδιουργήτοις βαλλόντων τὸν σοφιστὴν, τοῦ δὲ καθάπερ ὄπλα προβαλλομένου τὸ ποικίλον τοῦ λόγου, καὶ παραλογιστικὸν καὶ κακότεχνον, καὶ τούτῳ μᾶλλον οἰομένου κρατεῖν.

ΙΔ'. Ἄλλ' ἵνα μὴ τῶν λόγων τὸ νικᾶν εἴη, ἀλλὰ Χριστοῦ καὶ τῆς ἀληθείας, τοὺς ἄλλως λογίους παρὰ δραμὸν, Σπυρίδωνος τοῦτο τοῦ ἀπλοῦ γίνεται, ὡς οὐδὲν ἄλλο τι πλέον εἰδῶς ὅτι μὴ Χριστὸν, καὶ τοῦτον ἐσταυρωμένον, ὡς φησὶν Παῦλος. Ὡς εἶε τὸν φιλόσοφον τοῖς σοφίσμασι βρενθυόμενον, φιλολοιδόρον τε γλώσσαν κινουῦντα κατὰ Χριστοῦ, καὶ τὰ

¹ I Cor. II, 2.

ἡμέτερα διχλευάζειν πειρώμενον, προσελθὼν ἐκεῖ-
νος, ἤτειτο μικρὸν τι καὶ αὐτῷ πρὸς λόγους ἐλθεῖν.
Οἱ δὲ τοῦ μέρους τῆς εὐσεβείας, τὸ ἀπλοῦν αὐτῷ
καὶ ἀρχαῖκόν συνειδότες, πρὸς ἔτι δὲ καὶ τὸ τῆς Ἑλ-
ληνικῆς παιδείας καθαρῶς ἄγευστον, ἐκόλυον εἰς
μέσον ἐλθεῖν καὶ τῷ σοφιστῇ συμβαλεῖν. Τὸν δὲ,
μηδὲν ἐκείνοις πεισθέντα ἦδει γὰρ τί μὲν ἡ ἀνωθεν
σοφίᾳ, τί δὲ ἡ ἀνθρωπινῇ καὶ καταργουμένη δύναται,
προσελθεῖν τῷ ἀνδρὶ, καὶ φάναι· ἐν ὀνόματι Ἰησοῦ
Χριστοῦ, ὦ φιλόσοφε, πρόσσχες ἄρτι καὶ ἐν ἐμοὶ
τὸν νοῦν, καὶ ἄ βούλομαι λέγειν, αὐτὸς ἄκουσον.
Τοῦ δὲ φήσαντος ὡς Σὺ μὲν λέξον, ἐγὼ δὲ ἀκούσο-
μαι. Εἰς ἔστι, Σπυρίδων ἔφη, Θεὸς, οὐρανοῦ τε καὶ
γῆς καὶ τῶν ἄλλων πάντων τῶν ἐν μέσῳ δημιουρ-
γός. Οὗτος, ὁ καὶ τὰς οὐρανίους δυνάμεις παραγα-
γὼν, οὗτος ὁ ἐκ γῆς τὸν ἀνθρώπον διαπλάσας καὶ
πάντα ὁμοῦ ὁρατά τε καὶ ἀόρατα παραστήσας, τοῦ-
του τῷ Λόγῳ τε καὶ τῷ Πνεύματι, παρήχθη μὲν ὁ
οὐρανός, παρήχθη δὲ γῆ, ἀνεχέθη θάλασσα, ἐτάθη
ὁ ἦρ, ἐτέχθη ζῶα, ἀνθρώπος διεπλάσθη, τὸ μέγα
τουτοῦ ζῶον καὶ θαυμαστὸν δημιούργημα, πάντα
γένεον, ἀστέρες, φωστῆρες, ἡμέρα, νύξ, τὰ λοιπὰ,
πάντα. Τοῦτον οὖν τὸν Λόγον Θεοῦ ἡμεῖς εἰδότες
Υἱὸν καὶ Θεόν, ἐκ Παρθένου δι' ἡμᾶς πιστεύομεν
γεννηθῆσθαι καὶ ἐσταυρωθῆσθαι, καὶ τέλος, τεθάρθαι·
εἶτα καὶ ἀναστάντα, καὶ ἡμᾶς συνεγείραντα, καὶ
ἀφθαρτον ἑμῖν καὶ ἀίδιον παρσχηκότα ζωῆν. Τοῦ-
τόν φαμεν καὶ αὐθις ἐφεύσεσθαι πάντων κριτὴν καὶ
τῶν ἡμετέρων καὶ ἔργων καὶ λόγων, καὶ λογισμῶν
ἀπαραλόγιστον λογιστὴν· τοῦτον ὁμοούσιον τῷ Πα-
τρὶ, τοῦτον σύμβρονον, τοῦτον ὁμότιμον. Οὐκ ἄρα
καὶ σὺ ταῦτα, ὦ φιλόσοφε, δοκεῖ;

tationum incorruptum et qui falli minime potest, et simul considerare, et esse ei honore æqualem. Non hæc quoque ita tibi esse videntur, o philosophe?

ΙΕ'. Ὁ μὲν ἤρετο· ὁ δὲ ὡσπερ αὐτὴν ἔχων καὶ
πρὸ τοῦ ψυχῆν, οὐ δὲ τὴν αὐτὴν καὶ φρένα καὶ
γλῶτταν, οὕτω ῥαδίως ἀντιτιθεμένην καὶ ἀντερίζου-
σαν, ἐπλήγη μὲν τὴν ἀκοήν, ἐξεπλάγη δὲ τὴν ψυχῆν,
τὴν φωνὴν ἐσθέσθη καὶ ἀποσιωπήσας ἐφ' ἱκανὸν,
οὐδὲν ἕτερον ἔσχε φθέγγασθαι ἢ ὅτι ταῦτα οὕτως
ἔχειν δοκεῖ. Ὁ δὲ ἅγιος, Ἄγε οὖν, ἔφη, ἐπεὶ καὶ
ταῦτά μοι συνομολογεῖς, μηδὲ τοῖς ἔργοις διαφωνῶν
ἔσο· ἀλλ' εἰδὼς τίς τε ὁ Θεός, καὶ τὸ πᾶν τοῦτο
πεποιηκώς ἀναστάς, τῇ Ἐκκλησίᾳ πρόσελθε, καὶ τὸ
σημεῖον τῆς ὀρθοδόξου λάμβανε πίστεως. Ταῦτα
ἐπειδὴ ἤκουσεν ὁ φιλόσοφος, μετέβαλε μὲν αὐτίκα
πρὸς ἀκριβῆ θεοσέθειαν, ἐπιστραφεὶς δὲ πρὸς τοὺς
μαθητάς καὶ τοὺς ἄλλους τῶν λεγομένων ἀκροαστάς,
Μέχρι μὲν, ἔφη, ὦ ἄνδρες, ἐν λόγοις ἦν ὁ ἀγὼν,
ἀντεῖχον τῇ τέχνῃ καὶ γὰρ· ἤνίκα δὲ λόγοι μὲν οὐκ
ἔτι, θεία δὲ δύναμις ἀντίθετος ἦν, καὶ ἀβρότητον τινα
καὶ ἀπόβροχτον ἐν ἀπλότητι ῥημάτων ἐπεδείξατο τὴν
ἰσχύν, τὸ τε δὴ τὴν ἤτταν οὐκ ἐπαισχύνομαι, ἀλλὰ
καὶ ἑμαυτῷ καὶ τοῖς ἄλλοις ἡδέως συμβουλεύσαιμι·
ἂν, εἴ τις μὴ τοσοῦτον σκαιός, ἢ περὶ τὴν ἀλήθειαν
κακουργεῖν ἐθέλων πιστεῦσαι Χριστῷ, καὶ τῷ γέ-
ροντι ἐφείσθαι τοῦτω, ὃ ἡ μὲν γλῶττα πάντως ἀν-
θρώπου, οἱ δὲ λόγοι Θεοῦ, πόσῃν οἴεσθε τοῦτο τοῖς
μὲν ἀρειανίζουσιν αἰσχύνῃ, τοῖς εὐσεβεῦσι δὲ τιμῇ

A conantem subsannare, accedens petiit, ut sibi li-
ceret parumper cum eo colloqui. Qui autem erant
earumdem partium, cum scirent quam esset ei
simplex et prisca pietas, et præterea quod Græco-
rum doctrinam ne summis quidem labris gustasset,
prohibebant ne veniret in medium, et congrede-
retur cum sophista. Is vero ab eis minime persua-
sus (sciebat enim quid superna quidem esset sa-
pientia, quid autem humanæ vires, et quæ inanes
redduntur et abolentur), ad virum accessit, et
dixit: In nomine Jesu Christi, o philosophe, mihi
jam quoque animum adhibe, et audi ipse quæ volo
dicere. Cum is autem dixisset: Tu quidem dic,
ego vero audiam. Unus est Deus, inquit Spiridon,
cœli et terræ et aliorum omnium quæ intercedunt,
opifex. Is est, qui coelestes produxit virtutes; is
est, qui e terra formavit hominem, et omnia con-
stituit tam quæ sub aspectum cadunt quam quæ
non cadunt. Hujus Verbo et Spiritu productum
quidem est cœlum: producta est autem terra, dif-
fusum est mare, extensus est aer, generata sunt
animalia, homo formatus est, magnum hoc animal
et opus admirabile: omnia facta sunt, astra,
luminaria, dies, nox, reliqua omnia. Hoc ergo
Verbum Dei nos scientes esse Filium et Deum,
ex Virgine propter nos credimus esse natum,
et crucifixum, et fuisse postremo sepultum,
deinde etiam resurrexisse. Deinde cum re-
surrexerit, et nos simul fecerit resurgere, et ab
interitu alienam et æternam nobis vitam præbuerit,
eum dicimus etiam rursus venturum judicem om-
nium, nostrorumque factorum, sermonum et cogi-
tationum incorruptum et qui falli minime potest,
et simul considerare, et esse ei honore æqualem. Non

XV. Ille quidem interrogavit; philosophus vero,
ut qui non eandem quam prius haberet animam,
nec eandem mentem et linguam, quæ tam facile
opponeret et contenderet, auribus quidem fuit
attonitus, animo vero obstupefactus; ei autem vox
est extincta: et cum aliquandiu conticuisset,
nihil aliud habuit quod responderet, nisi: Hæc
quoque ita mihi se habere videntur. Sanctus
autem: Age ergo, inquit, quoniam hæc tu mecum
confiteris, nec factis velis discrepare, sed cum
scias, quis sit Deus, et quis hoc fecerit universum,
surge et accede ad Ecclesiam, et accipe signum
rectæ fidei. Hæc postquam audivit philosophus,
statim quidem mutatus fuit ad accuratam ac per-
fectam religionem. Conversus autem ad discipulos
et alios auditores eorum quæ dicebantur: Quan-
diu quidem, inquit, o viri, certatum est verbis,
ego quoque arte restiti. Quando vero non amplius
quidem verba, sed divina virtus fuit opposita, et
in verborum simplicitate arcanam quamdam et
ineffabilem ostendit virtutem, tunc me non pudet
esse victum. Quin etiam et mihi ipsi, et aliis liben-
ter consuluerim, si non sit aliquis nimis sinister et
perversus, aut qui se in veritatem velit improbe
gerere, ut credat Christo, et hunc senem sequatur:

cti lingua quidem omnino est hominis, verba autem sunt Dei. Quantum putatis hoc Arianis quidem dedecus, piis autem honorem attulisse et voluptatem? Illi autem fuere superati, cum omnes fere quidem rectæ assensi essent sententiæ: sex vero soli relictæ essent Ario, futuri mala pars et improba patris mendacii et ab initio implacabilis inimici veritatis. Tam aperte confutatis iis quorum mala erat opinio reversi sunt episcopi, victor'ia quidem læti, miraculo autem obstupefacti, et propter hæc ambo Deum laudantes, nempe quod et aspexissent admirabilia, et quæ erant præter opinionem, et quod vicissent Arii insaniam. Porro autem ipse quoque imperator miraculo omnino obstupefactus, Spiridonem omni honore prosequitur, et cum postulasset ut per ipsum Deum B haberet propitium, eum domum dimittit.'

XVI. Interim vero dum hæc agitentur, moritur quidem sancto filia, quæ nata ei fuerat ex honorabili conjugio; et florenti ætate longe speciosiore ostendens temperantiam, permansit virgo toto tempore, res quæ puro sponso digna est et thalamis cœlestibus. Reversus autem magnus Spiridon, cum eam ita tulisset calamitalem, ut par est virum talem: ad eum vero, qui paulo ante advenerat, accessisset quædam mulier, tristic admodum et deflens miserabiliter, quod apud filiam ejus adhuc supersit ornamentum quoddam aureum deposuisset, cumque illa celeri morte prærepta esset, quod ejus fidei creditum fuerat, apud eam mansisset, fuit hoc sancto curæ (quidni enim, cum esset animo tam benigno?), et nisi restitueretur depositum, violatum jus esse judicabat et ei putabat fieri injuriam. Cum ergo totam suam domum diligenter scrutatus, nusquam id, quod quærebatur, potuisset invenire, quidnam sit, et quemnam affert exitum multiplex Dei sapientia? Accedit ad loculum, sicut meus Christus prius ad Lazarum, ut qui omnino esset ejus discipulus, et, quoad ejus fieri posset, res illius imitaretur. Multi autem eum sequebantur ex iis, qui cum illo versabantur. Deinde perinde ac si non in sepulcro, sed in thalamo adhuc esset viva, conveniens filiam, ea suo nomine vocata, omnibus qui cum eo aderant audientibus: Filia, Irene, inquit, ubi est ornamentum, quod apud te fuit depositum? Illa tanquam ex molli aliquo somno expergefata, simul sanum servans et spiritum et vocem: Domine mi, inquit, in hac parte domus fuit a me repositum aureum illud ornamentum. Invasit post hæc stupor eos, qui aderant. Deinde miraculum etiam sequitur aliud miraculum: nam perinde ac si ille esset vitæ mortis dominus, et hoc dono a Christo quem desiderabat honoratus, qui ad breve tempus propter usum eam vivificaverat, jubet rursus mori: Dormi de cætero, inquit, filia, donec communis Dominus te cum omnibus communiter excitaverit. Ipse autem cum accessisset ad illam filie domunculam, et, ut dixerat filia, ornamentum invenisset,

A ἄμα περιποιῆσαι καὶ ἡδονήν; Οἱ γὰρ τοσοῦτον οἱ μὲν ἐκράτησαν, οἱ δὲ ἠττήθησαν ὡς, μικροῦ πάντων τῆ ὀρθῆ προσθεμένων δόξῃ, ἐξ ἑαυτοῦ τῷ Ἀρειῷ περιλειφθῆναι, μερίδα φαύλην καὶ μοχθηρὰν ἐσομένους τοῦ πατρὸς τοῦ ψεύδους καὶ τοῦ ἐξ ἀρχῆς ἀσπόνδου τῆς ἀληθείας ἐχθροῦ. Οὕτω φανερώς τῶν κακοδόξων ἐληλεγμένων, ὑπέστρεφον οἱ ἐπίσκοποι, ἠδόμενοι μὲν τῆ νίκῃ, ἐκπληττόμενοι δὲ τῷ θαύματι, καὶ θεὸν δοξάζοντες ἐπ' ἀμφοῖν τούτοις, οἷς τε τὰ παράδοξα ἐθεάσαντο, καὶ οἷς τῆς Ἀρείου μανίας περιεγέροντο· καὶ ὁ κρατῶν δὲ αὐτὸς ὄλος ἐν ἐκπλήξει τῷ θαύματι γεγονώς, πάσῃ τε τιμῇ τὸν ἀνδρα τιμᾷ, καὶ ἔλεω δι' αὐτοῦ τὸν θεὸν ἔχειν ἐξαιτησάμενος, οἴκαδε παραπέμπει.

ΓΖ'. Ἐν ὅσῳ ταῦτα ἐτρίβετο θνήσκει μὲν τῷ ὀσίῳ ἐξάπινα ἡ θυγάτηρ· ἦ τις αὐτῷ ἐκ τιμίῳ γενομένη τοῦ γάμου, καὶ τῆς γε καθ' ὥραν ἡλικίας παρὰ πολὺ τὸ σῶφρον ὠραιότερον ἐπιδειξαμένη, παρθένος τὸν ὅλον διήγαγε χρόνον, χρῆμα τῷ καθαρῷ νυμφίῳ καὶ τῶν οὐρανίων θαλάμων ἀξιον. Σπυρίδων δὲ ὁ μέγας ἐπανελθὼν, καὶ τὴν συμφορὰν ἐνεγκὼν ὡς περ ἄρα τὸν τοιοῦτον εἰκὸς ἐνεγκεῖν, ἐπεὶ αὐτῷ ἄρτι ἐπιδημηκότι, γυνὴ τις προσῆλθε περιπαθῶς ἔχουσα καὶ ὀδυρομένη, ἀνθ' ὧν ἐτι αὐτοῦ τῆ θυγατρὶ περιούση κόσμιόν τι χρυσοῦν παρέθετο, κάκεινης ὀξεῖαν οὕτω τὴν τοῦ θανάτου τομὴν δεξαμένης, τὸ πιστωθὲν παρ' αὐτῆς ἔμεινεν, ἐμέλησε τῷ ὀσίῳ, καὶ πῶς γὰρ οὐ; τοιαύτην ἔχοναι φιλόανθρωπον τὴν ψυχὴν, καὶ ὡς περ εἰ μὴ ἀνασώθει τῆ παρακαταβεμένη τὸ ἴδιον, ἐσφάλλαι περὶ τὸ δίκαιον κρίνοντι καὶ ἀδικεῖν τὸ μέρος αὐτὴν οἰομένων. Ὡς οὖν ἅπαντα τὸν αὐτῆς οἶκον ἀκριβῶς διαψήλαψῆσας, οὐδαμοῦ τὸ ζητούμενον εἶχεν εὑρεῖν, τί γίνεται, καὶ ποῖον ἢ πολύτροπος τοῦ θεοῦ σοφία τὸ πέρας ἐπάγει; Πρόσεισι τῆ σοφῷ, καθάπερ ὁ ἐμὸς Χριστὸς ἐπὶ Λαζάρῳ τὸ πρότερον, τούτου πάντως καὶ αὐτὸς μαθητῆς ὢν, καὶ ὡς οἶόν τε τὰ ἐκείνου μιμούμενος, εἶποντο δὲ αὐτῷ καὶ τῶν συνόντων πολλοί. Εἰθ' ὡς περ οὐκ ἐν τάφῳ, ἀλλ' ἐν θαλάμῳ τῆ θυγατρὶ ἐτι ζώση περιτυγχάνων, πρὸς ὄνομα καλέσας εἰς ἀκοὰς πάντων, οἱ ἔτυχον αὐτῷ συμπάροντες, Τέκνον, εἶπεν, Εἰρήνη, ποῦ τὸ παρακατατεθὲν σοι τοῦτο δὴ κόσμιον; Ἡ δὲ εὐθέως καθάπερ ἐξ ὕπνου τινὸς μαλακοῦ διαγρηγορήσασα, καὶ ὑγιᾶ σώζουσα καὶ τὴν πνοὴν ἅμα καὶ τὴν φωνὴν, Κύριέ μου, φησὶ, παρὰ τῷδε τῷ μέρει τοῦ οἴκου τὸ χρυσοῦν ἐκεῖνο κατετέθη μοι κόσμιον. Ἐκπλήξεις ἐπὶ τούτοις ἐλάβδανε τοὺς παρόντας. Εἶτα καὶ θαυμά τι ἕτερον ἐπικολούθει τῷ θαύματι. Ὡς περ γὰρ ἐκεῖνος ζωῆς τε καὶ θανάτου κύριος ὢν, καὶ ταύτη πρὸς τοῦ ποθουμένου Χριστοῦ τῆ δωρεᾷ τιμηθεὶς, ὁ κατὰ χρεῖαν ἐπὶ βραχὺ ζώσας, θνήσκειν ἐκέλευε πάλιν, καὶ, Κάθευδε, τέκνον, ἔρασχε, τὸ λοιπὸν, ἕως ὁ κοινὸς Δεσπότης μετὰ πάντων κοινῶς ἐγερῆσει. Αὐτὸς δὲ παρ' ἐκεῖνον δὴ τὸν οἰκίσκον τῆς θυγατρὸς ἀφικόμενος, καὶ ἤπερ, ἔφη τὸ κόσμιον εὑρη-

κῶς τε καὶ ἀνελόμενος, ἔγχειρίζει τῇ γυναικί, αὐξήσιν οὕτω καὶ πίστωσιν τῷ θαύματι παρασχών. Καὶ ταῦτα μὲν ἐν τῇ νήσῳ.

ΙΖ'. Ἴνα δὲ μηδὲ Ἀντιόχεια τῆς Σπυριδωνος ἀρετῆς τε καὶ χάριτος ὁθέατος ἢ μηδ' ἀμάρτυρος καὶ τοῦτο τελείται παραδόξως ὅσον καὶ θαυμαστῶς. Τὸ δὲ ὅπως, ὁ λόγος ἤδη δηλώσει. Ἀπολείπει μὲν ἄρτι Κωνσταντῖνος ὁ μέγας μετὰ γε τῆς ἀρχῆς, καὶ τὸν βίον· διαιροῦνται δὲ ταύτην οἱ τούτου υἱεῖς. Καὶ Κωνσταντῖος μὲν, τῆς Ἐφῶς ἀρχεῖν λαχών, εἰς τὴν μεγάλην τῆς Κοίλης Συρίας πόλιν, τὴν Ἀντιόχου φημί, διατρίβων ἦν· νόσος δὲ αὐτῷ ἐπισκήπτει μάλα δεινὴ, λατρῶν τέχνην καὶ χειρᾶς ἐλέγχουσα. Ταύτη τοι καὶ τῶν ἄλλων πάντων ἀπογνοῦς, ἐδεῖτο μόνου τοῦ καὶ ψυχᾶς εἰδότος καὶ σώματα θεραπεύειν. Συντονώτερον δὲ χρωμένῳ τῇ προσευχῇ, νυκτὸς ἐπίσταται ὄψις, ἄγγελος ὑποδεικνύων αὐτῷ πολλῶν ἀγίων ἐπισκόπων χορὴν. Οἷς ὁ βασιλεὺς ἀτενίσας ἐν μέσοις αὐτοῖς, ὁρᾷ δύο τινὰς ἰσταμένους ἐπισκόπους μὲν καὶ αὐτοὺς εἰκότας, προστάτας δὲ τῶν ἄλλων καὶ ἀρχηγούς εἶναι δοκοῦντας. Τούτους αὐτῷ ὁ ἄγγελος παραδείξας, μόνους ἔλεγεν εἶναι τῆς αὐτοῦ νόσου θεραπευτάς. Ἐπεὶ δὲ καὶ ὁ ὕπνης ἀνῆκεν αὐτόν, διεσκοπιᾶτο μὲν, τίνας ἂν οὗτοι εἶεν, οὐκ εἶχε δὲ τὸν ὄνειρον συμβαλεῖν. Πῶς γάρ, ὧν μήτε κλησὶς μήτε πατρὶς ἐκεῖνῳ γινώριμος; Ἄλλως τε καὶ θατέρου τούτων φανέντος μὲν αὐτῷ κατ' ἐπίσκοπον, οὕτω δὲ τότε γενομένου ταῖς ἀληθείαις, ἀλλὰ τὸ μέλλον ἔσεσθαι, ὡς ἤδη φθάσαν γενέσθαι παρεστηκός. Πρὸς ταῦτα τοίνυν διαπορούμενος ὁ κρατῶν, καὶ ἅμα μὲν κινούμενος καὶ τῇ ὄψει, ἅμα δὲ καὶ ταῖς ὁδύναϊς ὑποβαλλόμενος, οὐκ εἶχεν ὅ τι καὶ δράσειε. Τὸ δὲ τῆς πίστεως ἐκεῖνο θερμὸν κάλλιστα ὑπέτιθει μὴ ἂν οὕτω ματαίως τὴν ὄρασιν ἐπιστῆναι· ὅθεν καὶ πείθει φρονῆσαι, βασιλικὸν τε καὶ γενναῖον, καὶ πρὸς τὸ νῦν ἔχον σοφίης οὐκ ἄμοιρον. Τοὺς γὰρ ἀπανταχοῦ τῆς Ῥωμαίων ἀρχῆς ἐπισκόπους, ὅσοι βίου ἐπιμέλονται φιλαρέτου, ἐκέλευε συνδραμεῖν, ἵν', ὁμοῦ συνελθόντων, καὶ οἱ φανέντες αὐτῷ δύο γινώριμοι καταστῶσι.

ΙΙΙ'. Γράμματα δ' ἂν κατὰ πᾶσαν τὴν ὑποτελή Ῥωμαίους ἐπέμπετο, καὶ τοὺς ἐπισκόπους ἐκάλει. Καὶ ἐπεὶ τῶν ἄλλων ἀφικομένων, οὐδεμίᾳ ἦν τῶν ζητουμένων ἐπίγνωσις, πέμπει καὶ πρὸς τὴν Κυπρίων νήσον, Σπυριδῶνα καὶ τὴν ἐκεῖνου χάριν μετακαλούμενος, ὁ δὲ προήδει μὲν πάντα τὰ κατὰ τὸν κρατοῦντα τῷ πνεύματι, ἐσήμανε γὰρ αὐτῷ ἕκαστα δι' ὀνείρων ἡ χάρις· ἐπεὶ δὲ καὶ οἱ βασιλέως λόγοι συνωμολόγουν, οὐκ ἀβουλήτως πρὸς αὐτόν ἀνατρέχει, ἐπαγόμενος καὶ τὸν ἄνδρα, ᾧ κατὰ τὴν φανεῖσαν ὄψιν συμπάρεστη τῷ βασιλεῖ, τούτῳ Τριφύλλιος ἦν ὄνομα, οὕτω μὲν τῆς Ἰερωσύνης ἠξιωμένον, ἀνωθεν δὲ καὶ πρὸ τῆς ἀνθρωπίνης ψήφου τὴν χειροτονίαν ἀπειληφότα. Εἰσῆει γοῦν ἅμα τούτῳ Σπυριδῶν εἰς τὰ βασιλεια, λιτῶς πάνυ καὶ ἀφελῶς διεσκευασμένος. Ἡ μὲν γὰρ ἐσθῆς δεινῶς εὐτελής· ῥάβδον δὲ βαῖνῃν εἶχεν ἡ δεξιὰ, καὶ τιάραν ἡ

et sustulisset, id tradit mulieri, sic et augens miraculum, et ejus majorem fidem faciens. Et hæc quidem in insula.

XVII. Ut autem Antiochia quoque posset videre Spiridonis virtutem et gratiam, et de ea ferre testimonium, hoc quoque fit valde mirabiliter, et contra opinionem. Quomodo vero, jam ostendet oratio. Nuper quidem magnus Constantinus, relicto imperio, e vivis excesserat; id autem filii dividerant. Et Constantinus quidem, cui forte obtigerat, ut teneret imperium Orientis, in magna urbe Cœlesyriæ, nempe Antiochia, versabatur. Eum autem gravis morbus invadit, qui medicorum manus et artem reprobabat. Hac de causa aliorum omnium spe abjecta, eum precabatur solum, qui potest curare animas et corpora. Cum vero precatione uteretur intensius, noctu in visione ei apparet angelus, ostendens ei chorum sanctorum multorum episcoporum. In quos cum imperator defixisset oculos, in medio quidem eorum videt quosdam duos stantes, qui erant ipsi quoque episcopis similes: videbantur autem esse duces et præsidēs aliorum. Cum eos ipsi ostendisset angelus, solos eos esse dicebat ejus morbi curatores. Cum eum vero dimisisset somnus, considerabat quidem, quinam ii essent: non poterat autem somnium conjicere. Quomodo enim, cum eorum nec nomen, nec patria ei esset nota? maxime cum alter eorum qui apparuerat ut episcopus, nondum re vera erat factus: sed quod futurum erat, tanquam quod jam factum fuerat, apparuerat. Cum propter hæc ergo esset animi dubius imperator, et simul quidem visione moyeretur, cruciaretur autem doloribus, nesciebat quidnam ageret. Fervor vero fidei illum optime admonebat, non adeo temere illam apparuisse visionem. Unde etiam ei persuadet, ut præclarum et imperatore dignum, et in præsentia quidem sapientia minime vacuum, caperet consilium. Quotquot enim episcopi per universum Romanorum imperium vitæ ex virtute agendæ curam gerebant, jussit convenire, ut cum simul convenissent, duo quoque, qui ei apparuerant, ei noti evaderent.

XVIII. Missæ sunt ergo litteræ per universam regionem, quæ parebat Romanis, et vocabant episcopos: et quoniam cum alii accessissent ii qui quærebantur, nequaquam agnoscerentur, mittit etiam in Cyprum insulam, accersens Spiridonem, et illius gratiam. Ille autem omnia quidem spiritu præviderat de imperatore. In somnis enim ei singula significabat gratia. Cum vero imperatoris quoque verba ei consentirent, non invitus ad eum proficiscitur, illum quoque virum secum ducens, qui in ea, quæ prius apparuerat, visione cum illo astiterat imperatori. Ei nomen erat Triphyllius, qui nondum quidem erat adeptus sacerdotium, a superis autem, antequam eligeretur ab hominibus, fuerat designatus. Cum eo ergo simul ingreditur Spiridon in regiam, tenuiter admodum ornatus et simpliciter. Nam vestis quidem erat admodum vilis,

in manu autem habebat virgam ex palma, et tiaram gestabat in capite. Præterea vero vasculum quoque quoddam fictile ei pendebat ex collo, ut qui, sicut mos erat, iis qui sanctam habitabant civitatem, stauisset ferre oleum sanctæ crucis.

XIX. Quoniam autem non satis erat tenuitate, et a rebus superfluis aliena simplicitate, sed etiam in ferendis injuriis moderatione suum imitari Dominum, quidam in regia, ejus irridens tenuitatem, et indecorum esse arbitrans, eum ingredi in regiam qui ita esset vestitus, illi sacræ maxillæ incussit colaphum. Fulmen autem non fuit e caelo missum in eum qui percusserat, sed id omnino passus est, qui ipse quoque in seipso divine id erat passus. Ille vero (o generosum animum, et ad patiendum ambitiosissimum!) ei qui ipsum afflictebat injuria, præbuit et alteram, promptus ad Dominicam legem implendam: et, se promptum exhibendo ad patiendum, vincens illam nimiam celeritatem manus et impudentiam. Hoc illum insolentem et injuriosum cepit hominem, et magno pudore affecit, et maxime, quod acceperat eum esse episcopum, qui affectus fuerat injuria. Unde etiam mutatus, sit ei supplex, et petit veniam, inconsideratæ lapsus audaciæ curare contendens calore pœnitentiæ. Ille autem (didicerat enim, sicut ferre injurias, ita debita remittere: imo vero eum qui ipsi molestiam attulerat, remunerari bonis) verbis quibus potuit, eum affecit beneficio, paterne consulens, et meliorem ei reddens animam. Quo factum est, ut qui apud imperatorem primos honores obtinebant, eum reverenter prosequerentur, et, ut par erat, ducerent ad imperatorem.

XX. Non sunt autem prætermittenda, quæ interim evenerunt, quæ sunt studio digna, et quæ possunt magnam afferre utilitatem animis studiosis sapientiæ. Videns ille magnus suum discipulum Triphyllium perfectum mox futurum, et ei similem, in præsentia vero ea quæ in mundo sunt magna, et pro quibus multi esse contendendum existimant, magna esse existimantem, ut qui esset adhuc ætate juvenis, et haberet ætatem ad hoc opitulantem, et ea quidem admirantem, quæ erant in regia: vestes, inquam, splendidas, et auri nitorem, et ante omnia quidem ipsum imperatorem, qui in excelso quidem præsidebat, conspiciebatur vero terribilis, et specie insignis; cum propter hæc omnia videret eum stare sublimem et erectum, et quasi a se discessisse, ei veluti somnum solvens, et quæ vere habebat somnia, manu palpans et depellens: Sed mihi, inquit, Triphylli, illum ipsum ostende imperatorem; neque enim possum scire, quisnam sit. Is autem non intelligens, quid magnus sibi vellet Spiridon: Hic est, inquit, manu ostendens imperatorem: Quid est ergo, inquit Spiridon, hic aliis admirabilior, nisi eum etiam dixeris justiore ob fastum et splendorem? Non æque ac quivis pauper ignotus morietur; similiter vero sepulturæ mandabitur et describitur, similiter quoque sistetur ante incorrup-

A κεφαλή· πρὸς δὲ καὶ ἀγγεϊδίον τι κέραμεον ἐξήρτητο τοῦ τραχήλου, ὡσπερ οὖν ἔθος τοῖς τὴν ἀγίαν πόλιν οἰκοῦσιν, ἔλαιον τοῦ θείου σταυροῦ φέρειν προσηρμέναι.

B 18'. Ἐπεὶ δὲ ἔδει μὴ τῷ ἀπερίττῳ μόνον καὶ εὐτελεῖ, ἀλλὰ καὶ τῇ πρὸς τὰς ὕβρεις ἐπιεικείᾳ τὸν ἑαυτοῦ Δεσπότην μιμήσασθαι, εἰς τις τῶν ἐν βασιλείοις, τῆς εὐτελείας αὐτὸν διαμυκτηρίζων, καὶ ἄκοσμον εἶναι οἰόμενος τὸ εἰς βασιλέα οὕτως ἔχοντα εἰσιέναι, ῥαπίσματι τὴν ἱερὰν ἐκείνην ἔπαισε σιγῶνα. Σκηπτὸς δὲ ἄνωθεν οὐκ ἐπῆλθε κατὰ τῆς τοῦ παίσαντος κεφαλῆς, ἀλλ' ἠνείχετο πάντως, ὁ καὶ ἐφ' ἑαυτοῦ τοῦτο θεοπρεπῶς ἀνασχόμενος. Ὁ δὲ, ὡς τῆς γενναίας ἐκείνης ψυχῆς καὶ πρὸς τὸ παθεῖν φιλοτιμοτάτης! παρεχώρει καὶ τῆς ἐτέρας τῷ ὕβριστῇ, πληρωτῆς ὢν εὐτρεπῆς τοῦ Δεσποτικοῦ νόμου, καὶ νικῶν τῇ πρὸς τὸ πάσχειν ἐτοιμασίᾳ τὴν περιττὴν ἐκείνου ὀξύχειρίαν καὶ ἰταμότητα. Εἶλε τοῦτο τὸν ὕβριστὴν, καὶ ἰσχυρῶς ἐδυσώπησεν, ἄλλως τε δὲ καὶ τὸ μαθεῖν ἐπίσκοπον εἶναι τὸν ὕβρισθέντα. Ὅθεν δὴ καὶ μεταβαλὼν, ἰκέτης γίνεται, καὶ συγγνώμην αἰτεῖται, ὀλισθημα θράσους ἀπερισκέπτου θερμότητι μετανοίας θεραπεῦσαι φιλονεικῶν. Καὶ ὅς, μεμάθηκε γὰρ ὡσπερ τὰς ὕβρεις φέρειν, οὕτως ἀφιέναι καὶ τὰ ὀφλήματα, μᾶλλον δὲ καὶ ἀγαθοῖς ἀμειβεσθαι τὸν λελυπηκότα, λόγοις οἷς εἶχεν εὐεργετεῖ, πατρικῶς παραινέσας, καὶ βελτίω τὴν αὐτοῦ ψυχὴν θέμενος· ἀφ' οὗ δὴ καὶ οἱ τὰς πρώτας ἐκ βασιλέως τιμὰς φέροντες, δι' αἰδοῦς τὸν ἄνδρα ποιούμενοι, προέπεμπόν τε καὶ εἰς βασιλέα, ὡς προσῆκον ἦν, ἄγουσιν.

C K'. Οὐ δίκαιον δὲ καὶ τὰ μεταξὺ παρελθεῖν, ἀξιοσπούδαστα ὄντα, καὶ πολὺ τὸ ὠφέλιμον ἐνθεῖναι ταῖς φιλοσόφοις ψυχαῖς δυνάμενα. Ὁρῶν ὁ μέγας τὸν ἑαυτοῦ φοιτητὴν Τριφύλλιον τέλειον μὲν ἦσον οὐπω καὶ κατ' αὐτὸν ἐσόμενον, τὸ δὲ νῦν ἔχον ἔτι τὰ μεγάλα τοῦ βίου καὶ τοῖς πολλοῖς περιμάχητα μὴ μικρὰ εἶναι ὑπειληφότα, ἃ τε δὴ νέον ἔτι, καὶ τὴν ἡλικίαν ἔχοντα πρὸς τοῦτο συναιρομένην, καὶ θαυμάζοντα μὲν τὰ ἐν βασιλείοις, ἐσθῆτάς φημι λαμπράς, καὶ χρυσοῦ περιλάμψεις, καὶ πρό γε πάντων αὐτὸν τὸν κρατοῦντα, ἐφ' ὑψηλοῦ μὲν προκαθήμενον, D φοδερόν δὲ τινὰ καὶ περίδοξον τῷ σχήματι καθορώμενον· ἐπὶ πᾶσι τούτοις μετέωρον αὐτῶν ὄρων καὶ οἷον ἐξεστηκότα, καθάπερ λύων αὐτῷ τὸν ὕπνον, καὶ οὗς εἶχεν ὕπαρ ὄνειρους, ἀψάμενος τῇ χειρὶ καὶ διασεύσας, Ἄλλ' ἐμοὶ, ἔφη, Τριφύλλιε, αὐτὸν ἐκείνον δεῖξον τὸν βασιλέα. Οὐδὲ γὰρ ὅστις οὗτος ἔχω μαθεῖν. Καὶ αὐτὸς τί ὁ μέγας ἠθούλετο μὴ συνεῖς. Οὗτος, ἔφη, τῇ χειρὶ δείξας τὸν βασιλέα. Τί οὖν, εἶπε Σπυρίδων, θαυμαστότερος οὗτος τῶν ἄλλων, εἰ μὴ καὶ δικαιότερον αὐτὸν εἶποις ἀπὸ τοῦ κόμπου καὶ τῆς περιφανείας; Οὐχὶ ὁμοίως μὲν καὶ αὐτὸς ἀγνώττι πένητι καὶ ἡμελημένῳ τεθνήσκειται; Ὅμοίως δὲ τάφῳ παραδοθήσεται καὶ φθορᾷ; παραπλησίως δὲ τῷ ἀδεκάστῳ κριτῇ παραστήσεται; Τί τὰ βέοντα ὡς ἔστῳτα τιμᾶς, καὶ τὰ μηδὲν ὄντα θαύματος

ἀξιοῖς, παρὸν τὰ ἄλλα μᾶλλον ζητεῖν καὶ ἀτίδια, καὶ τῆς ἀφθάρτου καὶ οὐρανίου δόξης μόνης ἐρᾶν. **A** tum judicem? Cur quæ fluunt, tanquam quæ sunt stabilia, honoras; et quæ nihil sunt, habes in admiratione, cum licet potius ea quæ sunt materiæ expertia et æterna, quærere, et gloriam amare cœlestem, in quam non cadit interitus?

KA. Ἐν ᾧ δὲ πρὸς τὸν Τριφύλλιον ἔλεγε ταῦτα, ὁ βασιλεὺς ἐξ ἀπόπτου τοῦ βήματος ἐπιβάλλει τῷ ὄσῳ τοὺς ὀφθαλμούς· καὶ πρῶτα μὲν αὐτὸν τὸ σχῆμα καὶ ἡ ἀναβολὴ ἐπεσπάτο, τῇ ὁραθείῃ μορφῇ συνάδουσα· οὕτω γὰρ ἐδόκει καὶ ὄναρ αὐτῷ ἐπιστῆναι, καὶ ἦν πάντα δὴ τὰ αὐτὰ, ἡ βλάβος, ἡ παρὰ τὸ ἐξηρημαμένον τοῦ τραχήλου σκεῦος καὶ ἡ στολή. Τούτων μὲν οὖν εὐθὺς αὐτόθεν ἀνέγνω· τὸν δὲ Τριφύλλιον οὐκ εἶχεν ὅπως εἰκάσαι· οὐδὲ γὰρ ἐμελλεν αὐτῷ περιεργάσασθαι τὴν ἰδέαν· ἐπεὶ τοῦτον ἐπίσκοπον οὐχ ἑώρα, καθάπερ οἱ ὕπνοι αὐτὸν δι-
B εῴημαινον· ἔθεν καὶ τοῦ θρόνου παραχρῆμα δι-
αναστάς, χωρεῖ πρὸς τὸν μέγαν· ἡ γὰρ ἐπιθυμία τῆς ἀναβρώσεως τῶν ἄλλων ἐποίει καταφρονεῖν. Ἀμέλει καὶ βασιλικὸν ὄγκον, καὶ τὸ τῆς ἀρχῆς μέγεθος, μικρὰ καὶ δεύτερα τῆς πρὸς τὸν μέγαν τιμῆς θέμενος, πάνυ ἀδόξως αὐτῷ καὶ ταπεινῶς προσφέρεται, θηρώμενος οἶκτον τῇ εὐτελείᾳ, καὶ δεικνὺς ὅσον τὸ μέσον προσκαίρου, φημί, βασιλέως καὶ ἀνδρός Βασιλεῖ δουλεύοντος αἰωνίω. Ὑποκλίνας οὖν ἐκείνῳ τὴν κεφαλὴν, σὺν δάκρυσιν ἰλεούτο, καὶ τὴν εὐχὴν ἐζήτει τὴν παρ' αὐτοῦ, καθάπερ τι φάρμακον ἰσχυρότατον, βραδίως λύειν δυνάμενον. Ὡς οὖν ἡ χεὶρ ἐκείνου τῆς τοῦ βασιλέως ἤπτετο κεφαλῆς, καὶ ἡ νόσος παραχρῆμα ἐφυγαδεύετο, καὶ ὁ βασιλεὺς ἀνερώνητο.

KB. Τίς ἀντὰ ἐπὶ τούτοις τῶν παρόντων καὶ αὐτοῦ βασιλέως ἐκδιηγῆσαιτο; ὅπως παρ' ὕλην δὴ τὴν ἡμέραν ἑορτὴν ἦγον, καὶ μικροῦ ἐσκίρτων, καὶ κάθεικτοι οὐδ' ὄλωσ' ὑφ' ἡδονῆς ἐτύγχανον· μόνος Σπυρίδων ἐν τοῖς ἀπάντων χεῖρισιν ἔκειτο. Σπυρίδων ἐκαλεῖτο μόνος, Σπυρίδων ἑωρᾶτο. Σπυρίδων ἦν πᾶσι τὸ σπουδαζόμενον. Ἄρ' οὖν τὴ μὲν σῶμα τῷ βασιλεῖ ἐβρώτο τὸ δὲ καὶ τὴν ψυχὴν αὐτὸν ὑγιῶς ἔχειν, ὡς μικρόν τι καὶ παροπτέον τῷ ἰατρῷ παρεβλέπετο; καὶ ποῦ τοῦτο τῆς ἱερᾶς ἐκείνου ψυχῆς; Ἄλλὰ καὶ ταύτη τὸ κατάλληλον πάντως ἐτίθει φάρμακον· μεμνησθαι μὲν τῆς εὐεργεσίας τοῦ Θεοῦ παραινέσας, εἶναι δὲ καὶ πρὸς τοὺς ὑπὸ χεῖρα, τοῖς πταίουσιν μὲν καὶ λειλυπηκόσι συγγνωμόνικόν τε καὶ ἴλεων, τοῖς δ' ἄλλως ἔχουσιν εὐεργετικὸν καὶ φιλόδωρον, τοῖς δὲ καὶ τῶν ἀναγκαίων ἐστερημένοις πατρὸς αὐτοῖς; καὶ κηδεμόνος τάξιν ἀποπληροῦντα, καὶ χεῖρα τούτοις καὶ σπλάγγνα φιλοφρονεῖν διανοίγοντα. Ὅσῳ γὰρ τῶν ἄλλων διαφέρεις, φησὶν, τοσοῦτον εἶναι σε χρὴ καὶ τὴν ἀρετὴν ὑψηλότερον. Ἐπεὶ τὸν μὴ οὕτω πρὸς τοὺς ὑποχείριους διακείμενον τύραννον μᾶλλον ἢ βασιλέα καλεῖν δεῖ, οὐ τῆς ἐξουσίας μακαριζόμενον, ἀλλὰ τῆς ὑπεροψίας ἄθλιόν γε κρινόμενον καὶ μισούμενον. Ἐπὶ πᾶσι τὰ περὶ τὴν εὐσέβειαν ἀκριδῶς ἔχειν παρῆναι, καὶ μηδὲν ὃ μὴ δοκεῖ τῇ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίᾳ μηδὲ βραχὺ παραδέχασθαι. Καὶ ταῦτα μὲν ὁ μέγας.

observaret ea quæ pertinent ad pietatem, et ne tantillum quidem admitteret, quod non Dei probaretur Ecclesiæ. Et hæc quidem magnus.

XXI. Cum hæc autem diceret Triphyllio, imperator ex excelso tribunali in sanctum conjicit oculos: et primum quidem eum attrahebat habitus et amictus, formæ, quæ visa fuerat, conveniens. Sic enim visus fuerat ei adesse in somnis, et erant omnia eadem, virga, tiara, vas e collo dependens et vestis. Eum ergo statim cognovit ex alto; Triphyllium autem non poterat conjicere; neque enim curabat ejus speciem curiose inquirere, quoniam eum non videbat episcopum, sicut somnus ei significabat. Quamobrem statim surgens e sede, vadit ad magnum Spiridonem. Desiderium enim recuperandæ sanitatis faciebat eum alia contemnere. Splendorem certe imperatorium et imperii magnitudinem postponens honori magno Spiridonis, se admodum humiliter et abjecte in eum gerit, humilitate captans misericordiam et ostendens quantum intersit inter regem qui est ad tempus, et eum qui servit Regi æterno. Ille ergo inclinato capite placabat eum lacrymis, et ejus petebat preces, tanquam validissimum aliquod medicamentum, quod omnem molestiam potest facile solvere. Postquam ergo manus illius tetigit caput imperatoris, statim fugatus est morbus, et convaluit imperator.

XXII. Quis, quæ postea consecuta sunt, narrabit, eorum qui aderant, et ipsius imperatoris lætitiâ, quemadmodum toto die festum agebant, et prope modum exsiliabant, et neque se præ gaudio poterant continere? Solus Spiridon erat in labris omnium, aspiciebatur Spiridon; erat id, quod studio erat omnibus. Imperatori itaque fuit quidem corpus restitutum sanitati; ut autem sana esset ejus anima, numquid ut parvum et a medico contemnendum, fuit despectum? Quomodo vero hoc fuisset dignum sacrosancta illa anima? Sed ei quoque omnino conveniens adhibuit medicamentum, ut qui suaserit quidem, ut meminisset Dei beneficii; in eos autem, qui ejus parebant imperio iis quidem qui offendebant, et aliquam attulerant molestiam, clementem se præberet et misericordem; iis vero, qui secus se gesserant, benignum et liberalem; iis autem, qui privati erant rebus necessariis, patris et curatoris munus obeuntem, manumque et viscera iis benignissime aperientem: Quantum enim, inquit, præstas cæteris, tantum te esse oportet virtute excelsiorem. Qui enim non sic est affectus in subjectos, tyrannum oportet eum potius vocare, quam imperatorem; qui non est censendus beatus propter potestatem, sed qui censetur miser et odio habetur propter superbiam. Postremo adhortatus est, ut accurate teneret et

XXIII. Imperator autem volens eum remunerari propter acceptam ab eo curationem, dabat ei vim auri innumerabilem. Ille vero ei dixit lepide: Non sic oportebat, o imperator, odio remunerari amicitiam. Quæ enim a me propter te facta sunt, sunt revera amantis, domum relinquere, et tantum maris transmittere, et hiemis ferre difficultatem, et ventorum in aqua immanitatem. Pro horum ergo remuneratione aurum accipiam, quod est omnis mali causa, et facile perdit quidquid est justum? Quomodo non meipsum aperte accusarem, et summæ damnarem improbitatis? Hæc illo dicente, et se nihil accepturum affirmante, violentius, instabat imperator, ut daret, dedecus quodammodo existimans, ut qui beneficio esset affectus, beneficium non remuneraretur: sed expulso morbo corporis, vinceretur in animi probitate. Quocirca magis instabat, ut vinceret sic affectus eum, qui vinci non poterat. Et persuadet quidem illi, ut accipiat, non autem, ut quod datum fuerat apud eum maneat. Cum enim valere jussisset imperatorem, distribuit omnia iis qui erant in regia: re ipsa docens, quomodo oporteat eos affectos esse ad opes et pecunias, si velint esse liberi. Magna enim ad eas propensio, et nimis victum esse ab earum possessione, quid est aperte aliud, quam voluntaria servitus? Hoc cum audisset imperator, dixit se non amplius mirari, si hic vir, qui ita vivit, tam magna faciat miracula. Tantum itaque fructum percepit imperator ex verbis Spiridonis, usque adeo et benignitatem aspexit et humanitatem, ut omnibus quidem egentibus, et viduis, et orphanis, illis quidem viduitatem, his vero orphitatem, his autem etiam inopiam, magno et excelso animo recrearet et sustentaret. Porro autem omnibus quoque qui sunt partium ecclesiasticarum, sacerdotibus, inquam, et diaconis, primus lege decernit immunitatem: absurdum esse judicans, eos qui Regi immortalis attributi sunt ad ministerium, regi mortali solvere vectigalia. Et hæc quidem ita se habebant.

XXIV. Vult autem oratio etiam aliorum meminisse miraculorum, quæ sunt ornata læto flore gratiarum, et cum utilitate magnam spirant jucunditatem. E regia sanctus egrediens, hospicio excipitur a quodam Christi amante. Ad eum autem accedit mulier barbaræ, et linguæ Græcæ imperita, quæ suum filium mortuum ferens in manibus, eum deponit ad sancti pedes; quin etiam ipsa quoque prona cecidit, deflens miserabiliter, et iis quidem, qui aderant, ea dicens, quæ non poterant intelligi propter barbariam, solis loquebatur lacrymis, significans se flere propter filium, et petere a pontifice, ut eum suscicaret. His frangitur vir animi misericordis, et duabus rebus, moderatione scilicet, et commiseratione mulieris distrahitur. Quando enim ad ejus dolorem et viscerum ardorem aspiciebat, aggrediebatur miraculum, et incitabatur ad orandum Deum, ut puer revivisceret. Quando vero

ΚΓ'. Ὁ δὲ βασιλεὺς, ἀμείβεσθαι τοῦτον τῆς θεραπείας βουλόμενος, χρυσοῦ τι χρῆμα οὐκ εὐαρίθμητον ἐπέδιδου, τὸν δὲ χαριέντως εἰπεῖν πρὸς αὐτόν· Οὐχ' οὕτως ἔδει, ὦ βασιλεῦ, μίσει τὴν φιλιαν ἀμείβεσθαι· ἃ μὲν γὰρ ἐμοὶ πέπρακται διὰ σέ, φιλοῦντός ἐστιν ἀτεχνῶς, τό τε τὴν οἰκίαν ἀπολιπεῖν, καὶ τοσοῦτον διαπλεῦσαι πέλαγος χειμῶνός τε ὑπενεγκεῖν χαλεπότητα, καὶ ἀνέμων ἐν ὕδασι ἀγριότητα. Τούτων οὖν ἐγὼ χρυσοῦ εἰς ἀμοιβὴν παραδέξομαι, τὸν κακοῦ παντὸς αἴτιον, καὶ ἅπαν δίκαιον εὐχερῶς λυμαινόμενον; Καὶ πῶς οὐκ ἂν εἶην ἐμαυτοῦ προδῆλως κατηγορῶν, καὶ μοχθηρίαν σαφῆ καταψηφιζόμενος; Ταῦτα ἐκείνου λέγοντος καὶ λαθεῖν οὐδὲν διατεινομένου, ὁ βασιλεὺς ἔτι μᾶλλον πρὸς τὸ δοῦναι καθίστατο βιαίτερος, αἰσχύνῃν ὥσπερ ἡγούμενος τὸ εὖ παθόντα μὴ ἀνταμείψασθαι τὴν εὐεργεσίαν, ἀλλὰ νόσον ἀποβαλόντα σώματος, εἰς καλοκαγαθίαν ψυχῆς ἠττηθῆναι. Ὅθεν καὶ μᾶλλον προσέκειτο νικῆσαι πῶς οὕτω δοκῶν τὸν ἀήττητον. Καὶ πείθει μὲν ἐκείνον λαθεῖν, οὐ μὴν ὥστε καὶ μείναι παρ' αὐτῷ τὸ δοθέν. Ὡς γὰρ τῷ βασιλεῖ συνταξάμενος ἐπανῆει, ἅπαν αὐτὸ τοῖς περὶ τὰ βασίλεια διανέμει, ἔργῳ διδάσκων, ὅπως χρῆ καὶ αὐτοὺς πρὸς πλοῦτον καὶ χρήματα διακεισθαι, εἴπερ ἄρα τὸ ἐλευθέρους αὐτοὺς εἶναι βουλομένοις ἐστίν. Ἡ γὰρ πολλὴ πρὸς ταῦτα ῥοπή καὶ τὸ λίαν ἠτιᾶσθαι τῆς αὐτῶν κτήσεως, τί ἕτερον ἢ σαφῆς ἐθολοδουλίαι; Τοῦτο καὶ τὸν βασιλέα μαθόντα μηκέτι θαυμάζειν εἰπεῖν, εἰ ἀνὴρ οὗτος, οὕτω βιοῦς, καὶ θαυμάτων οὕτω μεγάλων αὐτουργῶς δείκνυται. Τοσοῦτον οὖν ἀπόνειμα τῶν Σπυρίδωνος λόγων ὁ βασιλεὺς, καὶ πρὸς φιλανθρωπίαν ἔβλεψε καὶ χρησιμότητα, ὥστε δεομένοις πᾶσι, καὶ χήραις, καὶ ὄρφανοῖς, ταῖς μὲν τὴν χρεῖαν, τοῖς δὲ τὴν ὄρφανίαν, τοῖς δὲ καὶ τὴν ἀπορίαν, μεγαλοψύχως παραμυθήσασθαι. Καὶ πᾶσι δὲ τοῖς τῆς ἐκκλησιαστικῆς μερίδος, ἱερεῦσί τε καὶ ὄσον ἐν διακόνοις, πρῶτος οὗτος νομοθετεῖ τὴν ἀτέλειαν, ἀτοπον εἶναι κρίνας τοῦς ἀθανάτω βασιλεῖ πρὸς ὑπηρεσίαν κεκληρωμένους θνητῷ, φόρους κατατιθέναι. Καὶ ταῦτα μὲν οὕτως ἔσχεν.

ΚΔ'. Ὁ δὲ λόγος βούλεται καὶ ἄλλων ἐπιμνησθῆναι θαυμάτων, φαιδρῶ τῷ τῶν χαρίτων ἀνθεὶ κεκοσμημένων, καὶ πολλῆς πνεόντων μετὰ τοῦ ὠφελίμου καὶ ἡδονῆς. Ἐξίων γὰρ τῶν βασιλείων ὁ ἅγιος, ἐπιξενοῦται τῶν φιλοχρίστων τινι, πρόσεισι δὲ αὐτῷ γυνὴ βάρβαρος, καὶ γλώσσης Ἑλληνικῆς ἀμαθῆς, ἣ καὶ νεκρὸν ἑαυτῆς τὸ παιδίον ἐν χερσὶν φέρουσα, τοῖς ποσὶ τοῦτο παρατίθησι τοῦ ἀγίου· καὶ αὐτὴ δὲ ἄμα προσκατεβάλλετο, οἰκτρὸν τι καὶ γοερδὸν ἀνακλάουσα, καὶ ἀσύνετα μὲν τοῖς παροῦσι, διὰ τὸ βάρβαρον λέγουσα, μόνους δὲ τοῖς δάκρυσι φθεγγόμενῃ καὶ ὅτι τοῦ παιδὸς χάριν ὁ θρῆνος, ἐνδὸν καθιστῶσα, καὶ ὡς αἰτεῖται δὴ παρὰ τοῦ ἀρχιερέως τὴν ἀναβίωσιν. Ἐπικλᾶται τοῦτοις ὁ συμπαθέστατος τὴν ψυχὴν, καὶ διττοῖς πράγμασι, μετριότητι φρονήματος δηλαδὴ καὶ τῇ πρὸς τὴν γυναῖκα συμπαιθεῖα, μερίζεται. Ὅτε μὲν γὰρ τὸ πάθος αὐτῆς, καὶ τὸν τῶν σπλάγγνων ἐμπρησμὸν ἔβλεψεν, ἐπι-

εχειρει τῷ θαύματι, καὶ ὀρμῆς ἤπτετο, δεηθῆναι Ἄ
 Θεοῦ πρὸς τὴν τοῦ παιδὸς ἀναβίωσιν· ἤνικα δὲ πάλιν
 πρὸς τὸ μέγεθος ἀπειδε τῆς ἀξιώσεως, μέτριος
 ὦν τὸ φρόνημα, καὶ τὴν καρδίαν οὐχ ἤκιστα εὐλα-
 θῆς, ὑπεχώρει καὶ ἀνεβάλλετο, καὶ ἰταμὸν ἔκρινε
 τὸ ἐγχείρημα. Διὰ τοι τοῦτο, σύμβουλον ἕνα τῶν
 μεθ' ἑαυτοῦ συμπαραλαθεῖν ἔγνω. Ἀρτεμίδωρος
 οὗτος ἦν, ἐν διακόνοις ἄρτι τελῶν, ἀνὴρ, ὃ πάντα
 μὲν φιλοπόνως τὰ τῆς ἀρετῆς ἤσκητο, ἐν δὲ τι πρὸς
 πάσα; αὐτῷ καθαπερὲι τι χρῶμα κοινὸν ἐκέκρατο,
 τὸ μηδενὶ δῆλον μηδαμῶς κατορθοῦντα γίνεσθαι.
 Τοῦτον οὖν ὁ ὁσιος ἤρετο περὶ τοῦ τί δῆποτε ποιη-
 τέον αὐτοῖς. Καὶ ὅς πρὸς αὐτὸν, ὃ κάκεινον ἔδει
 πάντως εἰπεῖν, καὶ τοῦτον ἀκοῦσαι, Τί γάρ, φησὶν,
 ὦ Πάτερ, καὶ ἤρου. Τί δὲ ἄλλο ποιητέον καὶ μάλιστα
 σοὶ ἢ τὴν ζωοδότην ἐπικλητέον Χριστὸν, ὃς ἤδη καὶ
 ἐκ πολλῶν δῆλος γέγονε τῶν σῶν ἀκούειν εὐχῶν,
 ἄλλως τε δὲ καὶ εἰ βασιλεὺς διὰ σοῦ σέσωσται,
 πένητες δῆπου καὶ ἄδοξοι παροπτέοι κριθήσονται;

ΚΕ'. Πείθεται τῇ καλλίστῃ συμβουλῇ ὁ ἀρχιερεὺς,
 καὶ οἴκτω διαθερμανθεὶς τὴν καρδίαν, ὑπόπλεως τε
 τοὺς ὀφθαλμοὺς δακρύων γενόμενος, κλιθεὶς ταῖς
 γόνασιν ἐπὶ γῆν, καὶ δάκρυσιν, αὐτὴν διαβρέξας,
 βοᾷ πάνυ θερμόν τι καὶ πεπονηθὸς, καὶ Χριστοῦ δεῖ-
 ται φιλανθρώπως τοῦ ἀγαθοῦ, τῇ ταλαιπώρῳ γυναικὶ
 τὸν παῖδα ζωῶσαι, καὶ μητέρα δεῖξαι κατὰ τὸ ἱερὸν
 λόγιον, ἐπὶ τέκνα εὐφραينوμένην. Ὁ τοίνυν δι'
 Ἐλισσαίου καὶ Ἡλιοῦ τῷ τῆς Σαραφθίας παιδί καὶ
 τῆς Σωμανίτιδος πνοὴν ἐνθεὶς καὶ τὸ ζῆν χαρισά-
 μενος, αὐτὸς πάλιν καὶ Σπυρίδωνος ἤκουε, καὶ τὸ
 παιδίον νεκρὸν κείμενον ζῶν ἐωρᾶτο θαυμαστῶς
 καὶ κινούμενον, καὶ οἷα παῖς, ἐν ὀφθαλμοῖς μη-
 τρώοις κλαυθμυριζόμενον. Δακρύων ὑφ' ἡδονῆς
 ἐπλήσθη ἐγὼ τὰ ὄμματα, οὕτω γάρ μου διέθηκα
 τὸ λεχθησόμενον τὴν ψυχὴν εἰς νοῦν ἐμπεσόν.
 Ἀκούοιτε δὲ καὶ ὑμεῖς. Ὡς γάρ τὸ φίλτατον ἢ
 μήτηρ ζῶν ἐθεάσατο, ὦ τῶν σῶν κριμάτων, Χριστέ,
 τῶν ἀρρήτων! τὴν ὑπερβολὴν οὐκ ἐνεγκοῦσα τῆς
 ἡδονῆς, παρὰ τῇ γῆ πεσοῦσα διαπεφώνηκεν. Ἐδειξε
 τὸ πραχθῆν, ὅτι τὸ μηδὲν ἄγαν ἀτεχνῶς ἄριστον.
 Ἰδοὺ γάρ οὐ θανάσιμον λύπης μόνον ὑπερβολὴν,
 ἀλλὰ καὶ χαρᾶς ἔγνωμεν ἀμετρίαν. Πεπόνθατε
 καὶ ὑμεῖς τὴν ψυχὴν, οἶδα, ἐξ ἡδονῆς εἰς λύπην
 μεταπεσόντες. Φύσει γάρ ἀνθρώποις τὸ συμπαθὲς
 καὶ φιλάνθρωπον· ἀλλ' ἐγγὺς ὁ μέγας εἰς χαρὰν
 ὑμῖν μεταβαλεῖν τὴν κατήφειαν. Πείθεται γάρ καὶ
 αὐθις Ἀρτεμίδωρῳ καὶ πρὸς τὸ δοῦναι καὶ τῷ παιδί
 τὴν μητέρα, ὃ μετριόφρων ἐφέλκεται. Πρὸς οὐρανὸν
 οὖν ἀπιδὼν καὶ τὸν ἐν αὐτοῖς κατοικοῦντα Κύριον
 εἰς καρδίαν λαθῶν ἐκείνου τε δεηθεὶς, τοῦ τοῖς νε-
 κροῖς ζωὴν ἐμπνέοντος, καὶ τῷ βουλήματι μόνῳ
 πάντα μεταποιούοντος καὶ μεταβάλλοντος, τῇ κει-
 μένῃ, Ἀνάστηθι, λέγει, καὶ στῆθι ἐπὶ τοὺς πόδας
 σου. Ἡ δὲ παραχρῆμα, καθάπερ ὑπνω μᾶλλον ἢ
 θανάτῳ κατισχημένη, ἀνέστη τε καὶ παρέστη αὐτῷ,
 καὶ τὸ παιδίον ἐπὶ τῶν ἀγκαλιῶν εἴληψε, κάκεινο
 ζῶν ἦν, ὥσπερ εἴρηται, καὶ ταῖς μητρικαῖς ὠλέ-

A rursus intuebatur ad magnitudinem petitionis,
 cum esset modestus ac moderatus, cordeque pius
 et cautus, cedebat et differebat, et esse judicabat
 conatum impudentem. Quocirca statuit adhibere
 in consilium unum ex iis, qui erant secum. Is au-
 tem erat Artemidorus, qui jam erat diaconus, vir
 qui omnia quidem diligenter exercuerat, quæ per-
 tinent ad virtutem. Unus vero veluti communis
 quidam color erat contemperatus omnibus, ut recte
 gerens, nulli esset omnino manifestus. Eum ergo
 regavit sanctus, quid eis esset faciendum. Ille au-
 tem dixit, quod illum omnino oportebat dicere, et
 hunc audire: Quid enim, o Pater, inquit, interro-
 gasti? Quid est autem aliud faciendum, et tibi
 maxime, nisi Christus vitæ dator invocandus, quem
 jam in multis fuit evidens tuas exaudire orationes?
 et alioqui si per te salvus evasit imperator, pau-
 peres et inglorii judicabuntur esse despiciendi?

XXV. Pulcherrimo consilio paret pontifex; et
 corde accensus misericordia, et oculos habens ple-
 nos lacrymis, genibus in terram flexis, et eam ri-
 gans fletibus, ardentè admodum clamat et mise-
 rabiliter, et bonum Christum benigne rogat, ut
 miseræ mulieri infantem vivificet, et matrem red-
 dat, congruenter Scripturæ sacræ, propter filium
 lætantem⁶. Qui ergo per Elisæum et Eliam Sa-
 reptanæ filio et Sunamitidis immisit spiritum, et
 vitam est largitus⁷, ipse rursus etiam audivit Spiri-
 donem: et puer qui mortuus jacebat, conspectus
 est veluti plorans ante oculos matris. Lacrymis
 mihi sunt suffusi oculi præ gaudio. Sic enim meum
 affecit animum id, quod dicetur, revocatum in
 memoriam. Vos quoque id audite. Cum enim vi-
 vum vidit mater suum charissimum (o arcana tua,
 o Christe, judicis), nimiam non ferens lætitiā, in
 terram cadens exspiravit. Ostendit id quod factum
 est, nihil nimis, esse longe optimum. Ecce enim
 non mortalem solum esse doloris exsuperationem,
 sed etiam gaudii novimus immoderationem. Vos
 quoque, sat scio, affecti estis animo, ex lætitiā
 mutati in dolorem. Sunt enim homines natura mi-
 sericordes, sed prope adest magnus Spiridon, qui
 vestram tristitiā mutabit in gaudium. Rursus
 enim morem gerit Artemidoro, et ad hoc ut det
 matrem filio, vir modestus inducitur. Ad cælum
 ergo intuens, et Dominum, qui in eis habitat,
 mente agitans, illum precatus, qui vitam inspirat
 mortuis, et sola voluntate omnia transmutat ac
 transformat, dicit ei quæ jacebat: Surge, et sta
 supra pedes tuos. Illa autem repente, ut quam
 somnus potius, quam mors, oppresserat, surrexit
 et ei astitit, et infantem in ulnis accepit. Ille vero,
 ut diximus, erat vivus, et in ulnis maternis exsi-
 liebat. Hæc ille quidem magnus, propter insignem,
 ut dixi, moderationem nolebat efferrī in vulgus.
 Artemidoro certe, et mulieri per eum, indicit silen-

⁶ Psal. cxii, 9. ⁷ III Reg. xvii, 1 seqq.; IV Reg. iv, 1 seqq.

tium. Sed Artemidorus post ejus mortem nefarium esse judicans, fraudare viros pios tam pulchra auditione, imo vero tam magno miraculo, id aperit, et tradit auribus fidelium. Et hæc quidem sic habent.

τελευτήν οὐ κρίνας ὅστιον ἄκουσμα οὕτω καλόν, αὐτὸ ποιεῖ, καὶ πιστῶν ἀκοαῖς παραδίδωσι. Καὶ

XXVI. Postquam autem magnus Spiridon Antiochia reversus est in Cyprum, quispiam ad eum accedens, volens emere capras gregis, numero centum, jussus a sancto prius pretium solvere, deinde accipere, ipse cum nonaginta et novem solum solvisset pretium, unius retinuit, lucrum, ut dicitur, melius dedecore existimans: aut etiam opinans fore, ut lateret illius simplicitatem, remotam ab omnium negotiorum sollicitudine. Cum ergo ambo fuissent intra mandram, ille quidem jussit, quantum solverat pretium, tot capras accipere. Ille autem ne sic quidem intelligens, centum exigebat e mandra. Una vero ex capris, tanquam bona ancilla, cum sensisset se non fuisse venditam a domino, cito rursus est reversa, et perrexit ad mandram. Ille autem rursus abduxit, et per vim retraxit impudens. Hoc bis jam vel ter factum erat, quod est mirabile, et capra quidem revertebatur: ille vero retrahabat manu violenta et animo. Quid ergo? cum sic nihil proficeret, eam humo sublata, et humeris impositam, abducebat. Illa autem maxima et asperrima voce clamans, et eum cornibus feriens, et in illius caput impingens, vim illius aperte prædicabat, et avari hominis quodammodo puniebat injuriam: adeo ut qui aderant, fuerint hac re obstupefacti, causam non valentes conjicere. Magnus autem Spiridon nolens eum aperte arguere, sensim dixit ei, qui faciebat injuriam: Vide, fili, ne non frustra hæc faciat animal, et non sine causa ægre ferat se abduci, sed quod forte imprudens ejus non solvistis pretium. Sic ille piscator animo sauciatus id tulit: et cum sensum ejus, quod fecerat, accepisset, id et confessus est, et ejus petiit veniam. Deinde etiam cum pro una solvisset pretium, ea non amplius clamabat et resistebat, sed tacite alias sequebatur. Et hic quidem sic.

XXVII. Alius autem: sed hoc dicam superius. In insula est quidam vicus qui dicitur Erythra, non procul a metropoli Constantia. Non distat enim ab ea plusquam triginta stadia. Huc cum venisset magnus Spiridon, propter aliquem usum ingreditur templum gratia orationis; et jubet cuidam diacono ex iis qui erant in eo loco, ut brevem aliquam sacram perageret precationem. Via enim, quæ fuerat longa, erat defessus, et maxime cum esset tempus æstivum, et ei æstus magnus tunc afferret laborem. Ille autem erat admodum tardus, et consulto preces ambiciose producebat, inanem, ut videtur, ex hoc sibi captans gloriam. Torve itaque eum intuitus, qui erat alioqui natura lenissimus, increpando dixit: Tace. Ille vero perinde ac linguæ aliquo vinetus compede, et sermone privatus, erat mutus,

Α ναις παρχικιρῶν. Ταῦτα ὁ μὲν μέγας διὰ μετριπαθείας, ὡσπερ ἔφη, ὑπερβολὴν ἀνέκφορα τοῖς πολλοῖς ἠθροῦλετο μείναι. Ἀμέλει καὶ Ἀρτεμίδωρῳ πολλὴν σιωπὴν, καὶ δι' ἐκείνου τῆ γυναικὶ ἐντέλλεται. Ἀλλ' ὁ Ἀρτεμίδωρος μετὰ τὴν αὐτοῦ μᾶλλον δὲ θαῦμα, ζημιῶσαι τοὺς φιλοθέους, δῆλον ταῦτα μὲν οὕτως.

KΓ'. Ἐπεὶ δὲ καὶ ἐξ Ἀντιοχείας ὁ μέγας ἐπανῆκεν εἰς Κύπρον, προσελθὼν αὐτῷ τις, αἰγὰς πρίασθαι τῆς ποιμνῆς βουλόμενος, τὸν ἀριθμὸν ἑκατὸν, ἐπιτραπὴς πρὸς τοῦ δαΐου τὴν τιμὴν πρότερον καταθέσθαι, εἶτα λαβεῖν, αὐτὸς τῶν ἐννεὰ μόνον καὶ ἐνενηκοντα καταθείς, τῆς μιᾶς ὑπεκράτησε κέρδος, αἰσχύνῃς ἄμεινον εἰπὼν, τὸ τοῦ λόγου, ἢ καὶ λήσειν οἰόμενος ἐν τούτῳ τὸ ἀπλοῖκόν ἐκείνου καὶ κομιδῆ ἀπραγμον. Ἐπεὶ οὖν, εἰσω τῆς μάνδρας ἄμφω γεγόνασιν, ὁ μὲν ἐκέλευεν, ὅσον δὴ καὶ κατέθετο τιμὴν, τοσαύτας λαβεῖν, ὁ δὲ μηδὲ οὕτως συνείς, ἑκατὴν τῆς μάνδρας ἐξήλαυεν. Μία γοῦν τῶν αἰγῶν οἷα θεράπαινα ἀγαθὴ, αἰσθομένη ὅτι μὴ ἀπέδοτο αὐτὴν ὁ δεσπότης, ὀξέως ἐπανῆει πάλιν, καὶ πρὸς τὴν μάνδραν ἐχώρει. Ὁ δὲ αὖθις ἀπῆγε, καὶ πρὸς βίβιν εἶλκεν ὁ ἀναιδής· ἐπράχθη τοῦτο δις ἤδη καὶ τρίς τὸ θαυμάσιον. Καὶ ἡ μὲν αἰξ ἐπανῆει· ὁ δὲ ἀνθεῖλκεν ὀργώσῃ καὶ χειρὶ καὶ ψυχῇ. Τί οὖν; μηδὲν οὕτως ἀνύων, ἀφαρπάσας αὐτὴν χαμόθεν καὶ τοῖς ὤμοις ἀναθείς ἀπῆγεν· ἡ δὲ, καὶ οὕτως μέγα τι καὶ τραχύτατον ἐμβοῶσα, καὶ τοῖς κέρασιν αὐτὸν παίουσα, καὶ πρὸς τὴν κεφαλὴν ἐκείνου διακυριτωμένη τὴν βίβιν ἐκήρυττε φανερώς, καὶ τὸν πλεονέκτην ὡσπερ ἐτιμωρεῖτο τῆς ἀδικίας, ὥστε καὶ τοὺς παρόντας ἐν ἐκπλήξει τὸ πρᾶγμα ποιῆσθαι τὴν αἰτίαν οὐκ ἔχοντας συμβαλεῖν. Τὸν δὲ μέγαν οὐ φανερώς ἐλέγξει βουλόμενον, ἡρέμα πρὸς τὸν ἀδικοῦντα, Ὅρα, τέκνον, εἰπεῖν, μὴ ποτε οὐ μάτην ταῦτα τὸ ζῶον, οὔτε μὴν ἀλόγως ἄχθεται τῆ ἀπαγωγῇ, ἀλλ' ὅτι μὴ καὶ αὐτῆς λαθὼν τὴν τιμὴν προκατέθου. Οὕτως ἐκεῖνος ἀλιεὺς πληγείς, νοῦν ἤνεγκε, καὶ εἰς αἰσθησὶν ἐλθὼν αὐπὲρ ἔδρασεν, αὐτὸ τε διωμολόγει, καὶ συγγνώμην ἠτεῖτο, ἔπειτα καὶ τὴν ὑπὲρ τῆς μιᾶς τιμὴν καταθέμενος, οὐκ ἔτι βοῶσαν εἶχε καὶ ἀντιβαίνουσαν, ἀλλ' ἠσύχως ταῖς ἄλλαις συνεπομένην. Καὶ οὗτος μὲν οὕτως.

KZ'. Ἄλλος δὲ, ἀλλ' ἀνωθεν τοῦτο ἐρῶ. Ἐν τῇ νήσῳ κώμη τις ἐστὶν Ἐρυθρὰ καλουμένη Κωνσταντίας δῆπου τῆς μητροπόλεως οὐ μακράν. Σταδίοις γὰρ ἀπέχει οὐ πλέον τριάκοντα. Ἐνταῦθα κατὰ τινα χρείαν ὁ μέγας πεφοιτηκῶς, εἰσεῖσι τὸν ναὸν προσευχῆς χάριν, καὶ τῶν ἐπιχωρίων διακόνων τινὶ, ἐπίτομον θέσθαι τὴν ἱερολογίαν ἐκέλευε. Τῇ γὰρ ὁδῷ πολλὴ οὖση πεπονθηκῶς ἦν, καὶ μάλιστα θερείας οὖσης τῆς ὥρας, καὶ τοῦ καύσωνος τὸ τε πολὺν αὐτῷ τὸν κάματον ἐμβάλοντος. Ὁ δὲ σχολαίως μᾶλλον ἐχρητο, καὶ ἐκὼν, παρέτεινε φιλοτίμως δόξαν, ὡς ἔοικεν, ἐκ τοῦδε τὴν ματαίαν θηρώμενος. Δριμὺ οὖν ὀφύσει πρῶτατος ἐμβλέψας αὐτῷ, Σιώπα, πληκτικῶς ἔφη, καὶ ὅς, καθάπερ τινὶ γλωττοπέδῃ τὸ λέγειν ἀφαιρεθείς, ἀφθογγος ἦν, τὸν εἰρημὸν τῆς ὑπαδομένης εὐχῆς αὐτῷ τὸ τε παρὰ χρῆμα διακε-

παίς. Ἀλλὰ τοῦ ὁπίου τὸν ἐλλειπὸν ἀνακληρώσαν-
τος, προσπίπτει μετὰ τέλος ἐλαεινός, ὁ πρὸ μικροῦ
παρ' ἑαυτῷ ὑψηλός, ἄφωνος ὁ πρότερον πληθύνων
ἐν ῥήμασι καὶ μὴ εὐκλείῳ διατριβῇ χαίρων. Τῶν
δὲ τὴν κώμην οἰκούντων τοὺς παρόντας μὲν φόβος
εἰσῆει· τοὺς δὲ ἀπόντας ἡ φήμη συντρέχειν ἐποίει.
Καὶ πολλῶν εὐθύς συρρέοντων, ἅμα μὲν ἐν θαύ-
ματι τοῦ μεγάλου, ἅμα δὲ καὶ τοῦ παθόντος ἐλέω,
καὶ μάλιστα τῶν συγγενῶν αὐτοῦ καὶ οἰκείων, ὧν
αὐτίκα καὶ δεομένων τῆς γενναίας ἐκείνης ψυχῆς,
συγγνώμῃ τῷ τὴν ἀφωνίαν κατακριθέντι, καὶ ὑπα-
νεῖναι αὐτῷ τὸν δεσμόν, ὅρα τί ποιεῖ ὁ ἐμμελής
ἐκεῖνος· καὶ λίαν τὴν ἀρετὴν εὐάρμοστος. Τῇ γὰρ
δεήσει μὲν ἐπικλώμενος· τῷ δὲ παιδείας ἐτι δεῖσθαι
τὸν διάκονον ἀνθελκόμενος (ἑώρα γὰρ καὶ τοῦτο διὰ
τοῦ Πνεύματος·), μερίζει τὴν ἐπιτιμίαν ἀστεῖως, καὶ
χρησθαι μὲν τῇ γλώττῃ πρὸς πάντα λόγον ἀνίησιν,
οὐ μὴν ὄλιω· ἐλευθερίως, οὐδ' οἷα πρότερον λαμυ-
ρωτάτῃ καὶ ὠδινῇ συγχωρεῖ, ἀλλὰ ναρκώσῃ καὶ
νωχελεῖ, καὶ μικρὰ τινα προσπταιούσῃ, παιδεύων
μηκέτι μέγα φρονεῖν ἐπὶ γλώττῃ, μηδ' ἐπιθρευ-
θῆσθαι ῥήμασιν, ὅποτε μηδὲ αὐτοῖς πράγμασι τῷ
σπουδαίῳ καλόν.

KII'. Τέλος ἐπιθεῖναι τῷ λόγῳ νῦν ἐβουλόμην,
καὶ ἀγαπῆσαι τὴν σιωπὴν, ἅτε μὴ τὴν γλώτταν
ἔχων θύμασι τοιοῦτοις συνυφουμένην. Ἀλλ' ἐπεὶ
καὶ αὐτὸς ὠδίνῳ τὴν ἐξήγησιν τῇ πρὸς τὸν μέγαν
στοργῇ, καὶ ὑμᾶς, οὐδὲν ἤττον ὀρώ κεχηνότας πρὸς
τὴν ἀκράσιν, καὶ ἕτερα πάλιν τῶν θαυμάτων προσ-
θήσω, βέλτιον ἤγησάμενος ὅπως ἂν ἔχω δυνάμει·
ταῦτα διεξελεῖν, ἢ οὕτω καταλιπεῖν ἀμνημόνευτα,
πολλὴν ὑμῖν δυνάμενα τὴν ὠφέλειαν παρέχειν.
Εἰσῆει ποτὲ ναόν τινα τῆς αὐτοῦ πόλεως ὁ θεῖος
οὗτος ἀνὴρ, τὰς ἐσπερίους ὥδας, ὡς ἔθος, ἐπιτελέ-
σων. Οὕτω δὲ πῶς συνενεχθὲν, οὐκ ἦν ὄχλος πρὸς
τὸν ναόν. Ἐπεὶ οὖν οὐδεὶς παρῆν ἕτερος εἰ μὴ ὅσον
ἐν νεωκόροις καὶ λειτουργοῖς, κελεύει πλείονα τό τε
τῶν συνήθων ἀνάψαι τὰ φῶτα, καὶ αὐτὸς μὲν κατ-
αντικρῆ τοῦ θυσιαστηρίου φαιδρὸς ἴστατο, τὴν
εἰωθυῖαν εἰρήνην ἐπιφωνῶν· ἐπεὶ δὲ καὶ τὸ πλῆθος
οὐκ ἦν, ὡς εἶπω, τὴν ἀπόκρισιν ποιησόμενον,
φωνή τις ἀνωθεν πολλῶν ἀκούεται μυριάδων, Καὶ
τῷ Πνεύματί σου, ὑποφωνούντων. Ἡ δὲ φωνὴ ἐμ-
μουσός τις καὶ ἐναρμόνιος, καὶ πολὺ τὸ παραλλάττον
ἔχουσα, ἢ ὥστε καὶ ἀνθρωπίνην εἰκάζεσθαι. Ὡς δὲ
καὶ ὁ διάκονος τὴν εὐχὴν ἐπετέλει, φόβῳ κατάσχε-
τος γεγωνώς, ἤκουσε πάλιν (ὦ θαύματος!) τὴν Κύ-
ριε, ἐλέησον, θεσπεσίως οὕτως ὑποφωνούμενον.
Καὶ ἐπεὶ ἡ βοή αὕτη ἐζυτῆν καὶ τοῖς ἔξω δῆλῃν
ἐποίει, συνέθεον πάντες, δεδοικότες ὁμοῦ καὶ θαυμά-
ζοντες, καὶ πρὶν μὲν εἰσω θυρῶν γενέσθαι, πέπλη-
κτο αὐτοῖς ἡ ἀκοή τῇ βοῇ· ἐπεὶ δὲ καὶ εἰσω γεγό-
μασιν, οὐκ ἔτι οὐδενὸς ἤκουον οὐδ' ἑώρων οὐδένα,
ὅτι μὴ τὸν δίκαιον, καὶ ὀλίγους τῶν ὑπ' αὐτὸν, οἷγε
φωνὴν δὲ προῖεμένων ἀκούειν θείας ἀγαλλιᾶσεως.

KIII'. Οὐδὲ τοῦτο χρὴ σιωπῆσαι, καὶ ὅτι προσ-
ῆκον εἰπεῖν, ἀκούσαντες εἰσεσθε. Ποτὲ γὰρ πάλιν

A repente interrupta serie orationis, quæ tunc ab eo
canebatur. Sed cum sanctus id quod deerat, adim-
plesset, procidit ad ejus pedes miserabilis, qui
paulo ante apud se erat excelsus, mutus, qui ver-
bis antea abundabat, et mora delectabatur intem-
pestiva. Ex iis vero, qui vicum habitabant, eos qui-
dem, qui aderant, invasit metus; eos autem, qui
aberant, fama fecit concurrere; et multis continuo
confluentibus, tum motis sancti admiratione, tum
etiam ejus qui passus fuerat, misericordia, et
maxime ejus cognatis et necessariis, qui etiam ge-
nerosam illam rogabant animam, ut ei ignosceret,
qui damnatus fuerat ut esset mutus, et ei relaxa-
ret vinculum, vide quid facit vir ille aptus virtute
et concinnus: cum precibus quidem flecteretur,
quod castigatione autem adhuc egeret diaconus re-
traheretur (nam hoc quoque videbat per Spiritum);
pœnam scite partitur, et permittit quidem, ut lin-
gua utatur ad omnem sermonem, non tamen om-
nino libere, nec ut prius clara et canora, sed he-
bete et imbecilla, et parum cespitante et balbu-
tiente, erudiens, ne amplius propter linguam sibi
placeret, nec se de verbis jactaret, cum nec de
rebus quidem ipsis se jactare, viro bono sit ho-
nestum.

XXV. Volebam nunc imponere finem orationi,
et amplecti silentium, ut qui nec habeam linguam,
quæ cum tantis possit extolli miraculis. Sed quo-
niam et ipse propter meam in hunc sanctum bene-
volentiam parturio expositionem, et vos video ni-
hilominus ore hiante ad audiendum attentos, adji-
ciam rursus alia miracula: melius esse ducens, ea
quomodo potero persequi, quam, si ea memoriæ
non mandavero, vos illa fraudare utilitate. Ingres-
sus erat aliquando quoddam templum suæ civitatis
hic vir divinus, de more vespertina peracturus
cantica. Ita autem contigerat, ut populus non esset
in templo. Cum ergo nullus esset alius, nisi æditui
tantum et ministri, jubet solito plura accendi lu-
mina; et ipse quidem lætus stabat ex adverso aræ,
pacem acclamans consuetam. Cum autem non es-
set, ut solebat, populus responsurus, auditur de-
super vox quædam multarum myriadum acclaman-
tium: Et cum Spiritu tuo. Erat vero vox quædam
modulata et numerosa, et quæ erat præstantior,
quam ut humana esse conjiceretur. Postquam au-
tem preces peregit diaconus, timore correptus rur-
sus audivit (o miraculum!): Kyrie eleison, divine
acclamatum. Nam priusquam portas ingrederen-
tur, aures voce percutiebantur. Cum autem in-
gressi essent, nullum amplius audiebant, neque
ullum videbant, præter justum, et paucos ex iis
qui ei ministrabant: qui ipsi quoque dicebant se
neminem quidem hucusque videre, audire vero
emittentes vocem divinæ exsultationis.

καὶ αὐτοὶ ἔφασκον μηδένα μὲν ἄχρι καὶ νῦν ὄραν,

XXIX. Nec hoc quoque est silentio prætermi-
tendum, et quod id dicere conveniat, scietis cum

audiveritis. Nam cum vespertinum canticum aliquando esset perductum ad medium, jam quidem lucernæ deficiebat oleum, aliud autem non esse tunc contigerat, parum vero aberat, quin lucerna exstingueretur. Ille autem angebatur animo, ut qui nollet imperfectum relinquere ministerium. Protinus autem virtute quadam quæ non cadebat sub oculos, lucerna quidem scatet oleo, superfunditur vero oleum instar fontis, et cum vasa subiecissent æditui, excipiebant id quod defluebat. Tam copiosam habebat ille magnus vim scatentis gratiæ in anima, non minus quam illud sensile oleum in lucerna. Atque quod ea quidem, quæ erant in profundo animæ, videre poterat sine impedimento, prius jam declaravit oratio; declarabit autem nuncque.

XXX. Est civitas in Cypro ejusdem nominis, cujus Cyrene in Lybia. Ad eam ex Trimmythunte, cum usus ita vocaret, abibat magnus Spiridon. Eum autem sequebatur Triphyllius quoque discipulus, qui jam Callinicensium civitatis (ut visum fuerat in somnis) factus erat antistes. Cum vero visum esset ei venire per urbem Cythera et montem, qui dicitur Pentadactylus, ubi fuit in loco, qui dicitur Patymne (est autem is locus bonus et amœnus, et multis rebus jucundis affluens), Triphyllius eo loco delectatus, desiderat ipse quoque fieri dominus alicujus agri in Patymna, et eum suæ consecrare Ecclesiæ. Hæc magnificiebat Triphyllius, et animo versabat, quæ neque effugiebant conspectum internorum oculorum Spiridonis; sed et ille pulchre vidit, et placide reprehendit discipulum: O curiam, dicens, o Triphylli, hæc vana et insana assidue mente versas? agros cupiens et vineas, quæ revera quidem sunt nullius pretii; solum autem videntur, et nomine demulcent. Habemus possessionem in cœlis, quæ non potest auferri: habemus domum non manufactam⁸. Illa perseguere, illis vel ante tempus spe frueri, quæ non possunt ab alio transferri ad alterum, sed qui eorum semel fuerit dominus, manet habens hæreditatem, quæ minime aufertur. Hæc cum audisset Triphyllius, non temere audiit, sed melior evasit animo, et ea celavit in cordis penetralibus, et rogavit sanctum, ut ei ignosceret; et postea vitam egit accuratam et perfectam, adeo ut fieret vas electionis Christi, sicut

XXXI. Quidam nauta est ejusdem civitatis, cujus sanctus, cum peregre fuisset profectus, et tempus duorum annorum consumpsisset in peregrinatione, reversus est; et cum ad charam rediisset patriam, domum suam invenit inimicam: aperte enim ei fuerat adulterata mulier. Nam et certus erat testis tumor uteri, et fetus, qui in eo gestabatur. Ille ergo

A τῆς ἑσπερινῆς αὐτῷ μεσοῦσης ῥῆθης, τὸ τοῦ λύχνου μὲν ἔλαιον ἐξέλιπεν ἤδη, ἕτερον δὲ οὕτω τυχόν, οὐ πρῆν. Τὸ γὰρ μὴν θρυαλλίδιον ἐγγύς ἦν ἀποσθῆναι. Ὁ δὲ ἠθύμει, ἀτελῆ τὴν λειτουργίαν παραλείπειν οὐ βουλόμενος. Αὐτίκα οὖν ἀοράτῳ δυνάμει ὑπερβλύζει μὲν ὁ λύχνος ἔλαιον. Ὑπερχειταὶ δὲ τὸ ἔλαιον κρουνηδόν, καὶ σκεύη ὑποθέντες οἱ νεωκόροι, τὸ καταρρέον ἐδέχοντο. Οὕτω δαψιλοῦς ὁ μέγας ἐτύφα τῆς χάριτος, ὑπερβλυζούσης οὐδὲν ἤττον ἐν τῇ ἐκείνου ψυχῇ ἢ τῷ λύχνῳ φημι τὸ αἰσθητὸν ἔλαιον. Ὅτι μὲν οὖν καὶ τὰ ἐν τῷ βάθει τῆς ψυχῆς ἀκωλύτως εἶχεν ὁρᾶν, ἐφθῆ καὶ πρότερον ὁ λόγος δηλώσας, ὅτε καὶ πόρνη τοῖς ἐλέγχοις ἐβελτιοῦτο· δηλώσει δὲ καὶ τὰ νῦν.

B Λ'. Ἔστι πόλις ἐν Κύπρῳ ὁμώνυμος ἐν Λιβύῃ Κυρήνη. Πρὸς ταύτην ἐκ Τριμιθούτων ὁ μέγας, ἐκάλει γὰρ χρεῖα τις, ἀπήει. Ἐπόμενος δὲ αὐτῷ καὶ Τριφύλλιος ὁ φοιτητῆς ἦν, ἤδη τῆς τῶν Καλλιδικῶν πόλεως κατὰ τὸν ὄνειρον τὴν προεδρίαν ἀπειληφώς. Δόξας οὖν διὰ τε Κυβερσίας πόλεως, διὰ τε Πενταδακτύλου τοῦ ὄρους ἐλθεῖν, ἐπεὶ κατὰ τὴν λεγομένην Παρύμνην ἐγένοντο (χωρὸς δὲ οὗτος ἀγαθὸς καὶ τερπνὸς, καὶ πολλοῖς τῶν ἡδέων κατὰκομος), ὁ Τριφύλλιος, τῷ τόπῳ ἡσθεὶς, ἐρᾷ καὶ αὐτὸς τινὸς ἐν Παρύμνῃ δεσπότης γενέσθαι, καὶ τῇ κατ' αὐτὸν ἐκκλησίᾳ τοῦτον ἀφοσιώσασθαι. Ταῦτα ὁ Τριφύλλιος περὶ πολλοῦ τε εἶχε, καὶ κατὰ νοῦν ἐστρεφεν, οὐ μὴν ἀθέατα ὄλωσ' τοῖς εἶδον τοῦ Σπυρίδωνος ὀφθαλμοῖς· ἀλλὰ καὶ εἶδεν ἐκεῖνος κελῶς, καὶ τὸν μαθητὴν πρῶτως ἠλεγξεν, Ὡ τί ποτε, λέγων, Τριφύλλιε, τὰ κενὰ ταῦτα καὶ μάταια στρέφου ἐν καρδίᾳ διατελεῖς, ἀγρῶν καὶ ἀμπελώνων ἐρῶν, ἔστι μὲν πρὸς ἀλήθειαν οὐδενὸς, δοκοῦσι δὲ μόνον, καὶ θέλγουσι τῷ ὄνοματι; Ἐχομεν κτήσιν ἐν οὐρανοῖς ἀναφαίρετον· ἔχομεν οἰκίαν ἀχειροποίητον· ἐκείνων ἔχου· ἐκείνων καὶ πρὸ τῆς ὥρας ἀπόλαυταις ἐλπίζου, ὧν οὐκ ἔστι μετὰθεσις εἰς ἕτερον ἐξ ἑτέρου, ἀλλ' ὅς ἂν ἄπαξ αὐτῶν ὀφθῆ κύριος, μένει κληρονόμος ἔχων οὐδαμῶς ἀφαιρούμενον. Ταῦτα ἀκούσαντα τὸν Τριφύλλιον, μὴ ἀπλῶς ἀκοῦσαι, ἀλλὰ καὶ βελτιωθῆναι τὴν γνώμην, καὶ καρδίας αὐτὰ ταμείοις ἐγκρύψαι, δεηθῆναι τε τοῦ ἁγίου, συγγνώμης τυχεῖν, καὶ τὸ μετὰ ταῦτα πρὸς ἀκρίθειαν ζῆν, ὥστε καὶ σκεῦος ἐκλογῆς γενέσθαι, κατὰ Παῦλον, Χριστοῦ, καὶ μυρίων ἀξιωθῆναι τῶν χαρισμάτων. Οὕτως ὁ μέγας οὐ μὲν ἐκόντας, οὐδὲ καὶ ἀκόντας ἐπαιδαγωγῆι, καὶ τοῖς μὴ βουλομένοις δέξασθαι τὴν παιδαγωγίαν, οὐ καλὸν ἀπῆντα τὸ τέλος· οἶον δὲ καὶ τοῦτο.

ΛΑ'. Θαλαττουργὸς τις τῆς αὐτῆς τῷ ἁγίῳ πόλεως ἀπόδημος γεγονώς, καὶ χρόνον τῇ ἀποδημίᾳ τριῶν συχόν, δύο ὄλων ἐτῶν ἐπανῆκεν, καὶ πατρίδα τὴν φίλην ἀπολαθὼν, τὴν οἰκίαν εὖρε κομιδῇ πολεμίαν. Μεμοίχευτο γὰρ αὐτῷ ἡ γυνὴ φανερώς. Ἐπεὶ καὶ μάρτυς ἦν ἀψευδῆς, ὃ τε τῆς γαστρὸς ὄγκος, καὶ τὸ κνηφορούμενον ἐμβρυον. Μικροῦ μὲν οὖν ἐκεῖνος

⁸ 1 Cor. v, 1. ⁹ Act. ix, 15.

εὐθὺς καὶ τὸ γύναιον ἂν διεχρήσατο· Μεστὸς γάρ, φησὶ, ζήλου θυμὸς ἀνδρὸς αὐτῆς. Μόλις δὲ τοῦ θυμοῦ γενόμενος ἐγκρατῆς, καὶ διασκεψάμενος ὡς οὔτε συνοικεῖν αὐτῇ τοῦ λοιποῦ καλὸν οὔτε μὴν ἀναίρειν· τὸ μὲν γὰρ ἐκείνης ἀπώλει, τὸ δὲ θνείδος αὐτῇ διὰ βίου, καὶ καρδίας τῆξιν πέρας οὐκ ἔχουσα, ταύτην μὲν καταλείπει, πρὸς δὲ τὴν ἄγιον αὐτίκα φοιτᾷ. Καὶ πάντα κατὰ μέρος διασαφεῖ, τὴν ἀποδημίαν, τὸν χρόνον, τὴν μοιχείαν, καὶ ταύτης τὴν ἀπαράγραπτον ἀπὸ τῆς γαστρὸς μαρτυρίαν. Εἶτα τί πάθοι, πῶς ἐνέγκοι, τί περὶ τοῦ ἔργου ἐρωτᾷ, καὶ ὅτι ἀπολύειν μὲν αὐτὸς τὴν γυναῖκα διέγνω, βούλεται δὲ μαθεῖν, εἰ καὶ αὐτῷ τοῦτο συγκοκεῖ. Ὁ δὲ ἐκείνον μὲν θαυμάζει τε τῆς γνώμης, καὶ οἰκτεῖρει τῆς συμφορᾶς, τὴν γυναῖκα δὲ μεταστέλλεται, καὶ οὐ πυνθάνεται μὲν, παρέλκουσα γὰρ ἡ πεῦτις καὶ περιττή, ἐπεὶ τίς ἂν καὶ πιστότερον ἀπήγγελλε τῆς γαστρὸς; ὡς δὲ οὐδὲ τοῦ πράγματος ὄντος, Τί δὴ ποτε, λέγει, παθοῦσα, ἐαυτὴν τε οὕτως αἰσχύνει καὶ τὸν ἄνδρα. Ἡ δὲ, ἰταμὸν γὰρ τῷ ὄντι γυνὴ καὶ προπετὴς καὶ ἀναίσχυντον, ἐπειδὴ ἂν ἅπαξ ἀπόθηται τὴν αἰδῶ, ψεύδεσθαι διαβρόδην οὐδαμῶς ἤδειτο, καὶ μηδὲν ἄλλω πλησιάζει φανερώς διεικνύετο. Τοῦ δὲ ἁγίου τὸν τῆς ἀποδημίας χρόνον ἐπειπόντος, ὡς ταύτη τοῦ ψεύδους ἐλέγχεσθαι δυναμένου, ἐκείνη οὐδὲ οὕτως ὑπὲρ τῆς ἀναιδεΐας, ἀλλ' ἐθορύβει τὸ κάθαρμα, καὶ ἀντιλέγειν ἢ πάντολμος ἐπειρᾶτο, ὡς τοὺς ἀκούοντας, τῆς ἀπολογίας αὐτῇ χαλεπαίνειν μᾶλλον ἢ τῆς μοιχείας. Ἐφ' ὅσον γὰρ, ἐφασκεν, ἐπὶ ξένης ἦν ὁ ἄνθρωπος, ἐπὶ τοσοῦτον ἦν μοι καὶ τὸ βρέφος ἐν τῇ γαστρὶ, ἢν ὁμοῦ τε ἐκείνος τῆς ἀλλοτρίας καὶ τοῦτο τῆς ἐμῆς προέλθοι γαστρὸς. Ὡς οὖν ταῦτά τε καὶ μεῖζονα τούτων πρὸς τὸν μέγαν ἀπηναίσχυνται, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τάραχον οἶον κινούσα καὶ βοῆς ἐμπιπλῶσα τὴν πόλιν, καὶ ὡς ἂν ἀδικουμένη τὰ χαλεπώτατα, τοὺς παρόντας πρὸς ἄμυναν συγκαλοῦσα, ὁ πρῶτος ἐκείνος, οὐδὲ οὕτως ὑποβάλλων αὐτὴν τῇ δίκῃ, τῷ φόβῳ δὲ ταύτης μᾶλλον πρὸς μετάνοιαν ἐπισπώμενος, Εἰ μὲν, ὦ γύναι, φησὶν, ὡςπερ εἰς μεγάλην ἐξώκειλας ἀμαρτίαν, οὕτω δὴ καὶ μεγάλην εἰσῆγαγες τὴν μετάνοιαν, τάχα ἂν καὶ πολλὴ σοι περιλείπετο σωτηρίας ἐλπίς. Οὐδὲ μία γὰρ οὕτως ἀμαρτίας ἰσχύς, ὡς μὴ τῆς τοῦ Θεοῦ ἠττάσθαι φιλάνθρωπίας. Ἐπεὶ δὲ τῇ μοιχείᾳ μὲν τὴν ἀπόγνωσιν, τῇ ἀπογνώσει δὲ καὶ τὴν ἀναίσχυντίαν ὠδίνησας, δίκαιον μὲν ἦν τὰ ἐπίχειρα τούτων ἐπιγνώσασθαι σε, καὶ ὀξείαν ὑποστῆναι τὴν κόλασιν. Πλὴν ἀλλὰ καὶ εἰ χῶραν προτείνοντες μετανόιας, καθαρῶς ταῦτα προαγορεύομεν, ὡς οὐκ ἂν εἰς φῶς σοι ταῦτ' ἐκ τοῦ κρυφούμενου ἐξέλθοι ποτὲ, ἕως ἂν μὴ καὶ αὐτῇ τὸ τῆς ἀληθείας φέγγος ὑπὸ βαθεῖ σκότει τοῦ ψεύδους ἀπόσχη καλύπτειν, κρύπτειν οἰομένη καὶ τὰ τυφλοῖς, ὃ φασί, καθορώμενα. Τὰ βήματα ταῦτα πράγματα δι' ὀλίγου τῇ γυναικὶ γίνεται, καὶ πρὸ τῆς ὥρας τοῦ τοκετοῦ ὠδίνες αὐτὴν δριμύτως διαλαβοῦσαι, ὀξέως μὲν ἔστρεφον τὴν γαστέρα, τὸ δὲ ἐμβρυον οὐδὲν ἤττον ἐνδον ἐπειχον, καὶ ὁ κακῶν

A parum adfuit quin uxorem interficeret : Plenus enim, inquit, ira est zelus viri ejus ¹⁰. Cum vix autem iram cohibuisset, et considerasset, quod neque esset ei honestum cum ea amplius habitare, neque bonum eam interficere (hoc enim, illius esset exitium; illud vero, perpetuum ei in vita probrium, et cordis cruciatus, qui finem non haberet), eam quidem relinquit; protinus vero venit ad sanctum, et omnia sigillatim aperit, peregrinationem, tempus, adulterium, et omni exceptione majus uteri ejus testimonium. Deinde quid ageret, quomodo ferret, quid de hac re sentiret sciscitatur; et dicit se velle quidem dimittere uxorem, cupere autem scire, an hoc quoque ei ita videatur. Ille vero illius quidem mentem admiratur; deplorat autem et miseratur calamitatem; accersit vero mulierem, et non interrogat quidem, num id fecisset (esset enim supervacanea interrogatio; quis enim id melius renuntiet, quam uterus, cum sit res manifesta): sed cur sic virum affecisset probro et dedecore? Illa autem (est enim mulier res impudens et temeraria) cum pudorem semel exuisset, nequaquam mentiri aperte erubescibat, et constanter affirmabat, se cum nullo alio rem habuisse. Illo vero contra tempus afferente absentiae, utpote quod per eam posset argui mendacium, ea ne sic quidem quidquam remisit de impudentia: sed tumultuabatur exsecranda, et contradicere conabatur mulier audacissima, adeo ut qui audiebant, ejus responsionem ægrius ferrent quam adulterium. Quamdiu enim, aiebat, fuit maritus meus, tamdiu fuit mihi infans in utero, ut simul et ille ex aliena, et hic ex meo utero prodiret. Cum hæc et his majora magno impudenter diceret Spiridoni, quin etiam tumultum excitaret, et vociferatione compleret civitatem, et tanquam gravissima affecta injuria, eos qui aderant, vocaret ad opem ferendam, vir ille mitissimus ne sic quidem eam judicio subjiciens, sed eam metu potius attrahens ad pœnitentiam: Si quidem, o mulier, inquit, sicut in magnum prolapsa es peccatum, ita etiam magnam induxisses pœnitentiam, fortasse etiam tibi magna relinqueretur spes salutis. Nulla est enim tanta vis peccati, quæ non a Dei superetur clementia. Quoniam autem adulterio quidem desperationem, desperatione vero impudentiam etiam parturisti, justum quidem erat, ut tu horum præmia agnosceres, et velox subires supplicium. Verum enimvero adhuc tibi præbentes locum pœnitentiæ, hoc dilucide prædicimus, hunc fetum non esse tibi in lucem exiturum, donec ipsa lucem veritatis sub profundis mendacii tenebris celare destiteris, ea volens tegere, quæ vel ab ipsis cæcis videntur, ut aiunt. Hæc verba ad rem paulo post rediguntur mulieri, et ante tempus partus graves eam invadentes dolores, acriter quidem torquebant uterum, fetum autem nihilo secius intus retinebant; et quos

¹⁰ Γρον. vi, 14.

est malorum omnium extremum, cum ne sic quidem quidquam de sua remitteret pervicacia, eam transmittunt ad mortem maxime miserabilem. Ejus calamitatis alius quidem misereretur, ego vero malæ mentis, et cui non potuit ullum adhiberi remedium. Quamobrem dicunt sanctum magnum dolore accepisse, et lacrymas emisisse ex oculis, et adjecisse; Non amplius judicabo inter homines, cum tam cito eos invadat prolata sententia. Hæc quæ visa et audita fuerant, effecerunt ut esset magna in sanctum reverentia: et ideo pie et caute eum attendebant, et cum timore ad eum aspiciabant, sicut etiam olim ad apostolos, qui in Ananiam et Saphiram modo fecerant miraculum ¹¹.

XXXII. Sed hæc quidem est narratio improbæ et scelestæ mulieris. Adjiciatur autem narratio quoque de ea quæ recte et ut oporteat, amabat maritum. Mulier quædam nomine Sophronia, quæ moribus erat moderata et pia, non habebat maritum, qui esset ejusdem ejus ipsa in fide sententiæ, sed ille errorem tenebat gentilium. Illa vero non intermittebat ad sanctum ventitare, et eum vehementer rogare, ut maritum liberaret ab insania. Sed nec ejus maritus prohibebat, quominus veniret ad sanctum: partim quidem, ut qui ignoraret quam de causa ad eum accederet, partim vero, quod apud eum quoque sanctus in magna haberetur reverentia. Nam ipse quoque ad illum ventitabat, et eo tanquam amico utebatur, et illum honorare, proprium suum ducebat honorem. Præterea autem magnus quoque Spiridon ad eum veniebat. Cum ergo sic se invicem hospitio acciperent et acciperentur, convivium quandoque simul incuntes, sanctus opportune volens captare amicum suum gentilem, conversus, eis audientibus, dicit cuidam ex iis qui ministrabant: Puer, inquit, parvus, qui meæ fidei fuit commissus, ut gregem pasceret, graviori somno oppressus, peduces perdiderat. Cum eum autem dimisisset somnus, diligenter scrutatus, invenit omnes simul abscondas in quadam spelunca. Priusquam vero eas invenisset, ad nos misit nuntium, qui significaret quod evenerat. Ille autem accessit, et stat pro foribus. Tu vero descende, et ei nuntio significa, omnes esse inventas, et nec unam quidem deesse gregi. Audivit minister, et abiens maxima celeritate, ei significavit, qui stabat pro foribus. Mensa nondum sublata, alius rursus veniens nuntius, renuntiat omnia similiter, inventas peduces, et locum, et ne unam quidem deesse numero. Hæc dicta iis quæ sanctus dixerat, omnino convenientia, magnum stuporem injecerunt illi idololatræ, et sanctum pro Deo habebat, et observabat: et volebat eadem facere, quæ Lycaones aliquando faciebant Barnabæ et Paulo ¹², nempe ei tauros sacrificare, et in vestibulo coronas suspendere. Ille vero sicut illi, ei dixit: Non ego sum Deus, sed servus Dei potius, homo qui sum obno-

A ἔσχατον ὅτι μηδὲ οὕτω πειθομένην ὑφεῖναι τῆς ἀπονοίας, ἐλεεινῶ θανάτῳ παραπέμπουσι καὶ οἰκτιρίῳ. Ταύτην αἴτιος μὲν ἂν τις τῆς συμφορᾶς ὤκτειρον· ἐγὼ δὲ τῆς γνώμης τῆς πονηρᾶς καὶ ἀθεραπεύτου, ἐφ' ᾧ καὶ τὸν ἅγιον, φασί, μᾶλλον περιπαθήσαντα, δάκρυόν τε ἀφεῖναι τῶν ὀφθαλμῶν καὶ προσθέντα, οὐκ ἔτι τοῦ λοιποῦ, φάναι, δικάσω τινὶ ἀνθρώπων, οὕτως ὀξέως ἐπικαταλαμβανούσης τῆς ἀποφάσεως. Ταῦτα ὅσοις ὀρατά τε καὶ ἀκουστά γέγονε, πολλὴν αὐτοῖς ἐνῆκε τὴν πρὸς τὸν μέγαν αἰδῶ, καὶ διὰ τοῦτο εὐλαδῶς τε προσεῖχον αὐτῷ, καὶ φίλῳ προσέβλεπον, καθὰ καὶ πάλαι τοῖς ἀποστόλοις, ἄρτι τε θαυματουργηκόσι, τὰ περὶ Ἀνανίαν καὶ Σαπφείραν.

B ΔΒ'. Ἀλλὰ τοῦτο μὲν πονηρᾶς καὶ φαύλης γυναικὸς τὸ διήγημα· προκείμεθω δὲ καὶ καλῆς. Γυνὴ τις τοῦνομα Σωφρονία, καὶ τὸν τρόπον δὲ σώφρων οὔσα καὶ εὐσεβής, οὐκ εἶχε τὸν ἄνδρα καὶ περὶ τὴν πίστιν ὁμόδοξον, ἀλλὰ πλάνης ἦν ἐκεῖνος τῆς τῶν Ἑλλήνων μεταποιούμενος. Ἡ δὲ οὐκ ἀνλεί τῷ ἁγίῳ φοιτῶσα καὶ δεομένη θερμῶς τῆς μανίας ἀπαλλάξαι τὸν ἄνδρα. Οὐ μὲν οὐδὲ ὁ ταύτης ἀνὴρ τὰς πρὸς τὸν ἅγιον ἀφίξεις ἀπείργεν αὐτῇ, τοῦτο μὲν καὶ ὡς ἄγνοιαν ἔχων, οὐ χάριν αὐτῷ παραβάλλοι, τοῦτο δὲ καὶ ὡς τὸν μέγαν διὰ πολλῆς ὄσης αἰδοῦς τιθέμενος· ἐπεὶ καὶ αὐτὸς οὗτος παρ' ἐκεῖνον ἐφοίτα, καὶ ὡς φίλῳ τὰ πολλὰ ἐχρῆτο, καὶ τιμὴν ἰδίαν ἤγειτο τὸ ἐκεῖνον τιμᾶν· ἔστι δὲ ὅτε καὶ ὁ μέγας παρ' αὐτὸν ἀφικνεῖτο. Ὡς οὖν οὕτως ἐξενίζον ἀλλήλους καὶ ἐξενίζοντο συνεσιώμενοί ποτε καὶ συνδειπνοῦντες, ὁ ἅγιος εὐαφῶρως τὸν Ἑλληνα φίλον θηρᾶσαι βουλούμενος, στραφείς εἰς ἐπήκοον αὐτῶν τινὶ τῶν ὑπηρετούντων, Ὁ παῖς ὁ μικρὸς, ἔφη, ὁ τὸ ποιμνιον νέμειν μοι πιστευθεῖς, ὑπὸ βαθυτέρῳ κατασχεθεῖς ἀπολωλέκει τὰ θρέμματα. Τοῦ ὑπνοῦ δὲ ἀνέτις αὐτὸν πάνυ σφόδρα ἐρευνήσας, εὗρεν ἐν τηλαίῳ τινὶ πάντα ὁμοῦ κρυπτόμενα· φθάνει ἐξέπριν τῆ ταῦτα εὔρειν, ἄγγελον ὡς ἡμᾶς ἀποστέλλων δῆλον τὸ συρῆαν ποιησόμενον. Καὶ ὁ, ἤδη παραγενόμενος, πρὸ τῶν πυλῶν ἵσταται. Ἀλλὰ σὺ κατελθὼν, ὦ οὐτος, γνῶρισον αὐτῷ δὴ τῷ ἁγγέλῳ ὅτι εὔρηται ἀκριβῶς πάντα, καὶ οὐδὲ ἐν ἐνδοῖ τῷ ποιμνίῳ. Ἦκουσεν ὁ ὑπηρετῶν ταῦτα, καὶ ἀπελθὼν πρὸς τὸν μέγαν, τῷ πρὸ τῶν πυλῶν διεσάφησεν. Ὑπὸ τῆς τραπέζης ἀρθείσης, ἕτερος αὐθις ἄγγελος παρελθὼν πάντα ὁμοίως ἀπήγγειλε τὴν εὔρεσιν καὶ τὸν τόπον, καὶ ὅτι μηδὲν ἐλλείπων ὁ ἀριθμὸς ἦν. Ταῦτα συνωδὶ παντάπασιν τῷ ἁγίῳ ῥηθέντα, πολλὴν ἐκπληξιν ἐμβέβληκε τῷ εἰδωλολάτρῃ, καὶ ὡς Θεῷ τῷ δικαίῳ προσέχων ἦν, καὶ τὰ αὐτὰ ποιεῖν ἠβούλετο, ἃ δὴ ποτε καὶ Λυκάονες πρὸς Βαρνάβαν καὶ Παῦλον ἐποίουν, θύειν αὐτῷ ταύρους, καὶ τοῦ πυλῶνος στέμματα ἐξαρτᾶν. Ὁ δὲ, ὡςπερ κάκεινοι, πρὸς αὐτὸν, Οὐκ ἐγὼ Θεός, εἶπεν, ἀλλὰ δούλος Θεοῦ μᾶλλον, ἀνθρώπος σαὶ ὁμοιοπαθής. Τὸ δὲ καλῶς εἰδέναι τὸν μόνον Θεὸν τοῦτό μοι καὶ τὸ ταῦτα εἰδέναι χαρίζεται. Ὅν εἰ καὶ σὺ Δεσπότην ὁμολογήσεις, εἴση πάντως

¹¹ Act. v, 1 seqq. ¹² Act. xiv.

ἀκριβεία, ὅσον δὴ παρ' ἐκείνῳ κράτος ἀμαχὸν καὶ ἰσχύς. Καὶ ὁ μὲν ὁσῖος ταῦτα· ἡ δὲ φιλόχριστος πλέον ἢ φίλανδρος τοῦ παραδόξου τούτου πράγματος οἶα καιροῦ προσήκοντος λαβομένη, καὶ τὰ παρ' ἑαυτῆς ἀρμοδίως προσενεγκούσα, πείθει τὸν ἄνδρα, πᾶσαν μὲν τὴν ματαίαν ἐξομύσασθαι πλάνην, καὶ τὸ περὶ τὰ εἰδῶλα σέβας ἐκμυκτηρίσαι, μεταμαθεῖν δὲ καλῶς τὴν εὐσέβειαν, καὶ τὸν Χριστὸν ἐνδύσασθαι διὰ τοῦ βαπτίσματος.

ΔΓ'. Εἰ τὸ ἐξῆς διήγημα σιωπῇ κρύφθωμεν, πῶς οὐχὶ τοὺς ἀκροατὰς μεγίστης ἂν ὠφειλείας ἀποστερήσωμεν, μάλιστα μετὰ τοῦ ὠφελίμου καὶ πολὺ τὸ χάριεν συνεπαγομένου; Λεγέσθω τοιγαροῦν καὶ αὐτὸ, καὶ ἀκοᾶς ἐστιάτω τὰς φιλοκάλους. Φασὶ τὸν μέγαν κατὰ πολὺ τὸ μέτριον καὶ τύφου κεκαθαυμένον, θεοφιλῶς μὲν τῆς ἐπισκοπῆς ἔχουσαι, οὐδὲν δὲ ἤττον, καὶ τῶν θρεμμάτων μεταποιεῖσθαι. Ἄωρ' ἰδοὺ ποτε τῶν νυκτῶν κλέπται, ταῖς ἐπαύλεσιν ἐπελθόντες, τινὰ τῶν αὐτοῦ θρεμμάτων ἐσύλων. Θεὸς δὲ ὁ τοῦ ποιμένου ἐπιμελόμενος οὐδὲ τῶν ὑπ' αὐτῷ ποιμαινομένων ἡμέλει. Ἄλλ' οἱ φῶρες οὗτοι, δεσμαῖς ἀφύκτοις ἀοράτως περιληφθέντες, τὰς χεῖρας ἐδέδεντο. Καὶ ἀναχωρεῖν οὐδ' ὄλως ἀνίεντο. Ὅρθρος ἦδη παρῆν, καὶ γνοὺς ὁ μέγας τὸ γεγονός, τὰς χεῖρας αὐτοῦ ἔχοντας ὀπίσω περιηγμένας καὶ δεδεμένας ἰδὼν, εὐχῇ μὲν αὐτοῖς τὸν δεσμὸν ἀνῆκε, πλείστα δὲ παραινίσας, ἐκ δικαίων πόνων τὰ ἀναγκαῖα πορίζεσθαι, καὶ κριὸν αὐτοῖς ἐπορέγει, ἵνα μὴ μάτην ἠγρυπνηκότες ἦτε, χριέντως ἐπιφθεγξάμενος. Πλὴν ἀλλὰ καὶ ἄλλο τῷ βῆθέντι ἀκολουθεῖν ὤρμηται, παρ' οὐδὲν ἐκείνου τὴν ἡδονὴν ἐλαττούμενον.

ΔΔ'. Τριμιθούντιός τις ἀνὴρ, νηὸς κύριος ὢν, καὶ πρὸς ἐμπορίαν χρυσοῦ δεηθείς, πρόσσεισι τῷ ἁγίῳ παρ' αὐτοῦ ληψόμενος. Καὶ ὅς, μετὰ τῶν ἄλλων καὶ ταύτης πληρωτῆς, ὢν τῆς ἐντολῆς, ἣ ἐ Τὸν θέλοντα παρὰ σοῦ δανείσασθαι, φάσκει, « μὴ ἀποστραφῆς, ὅπερ αὐτῷ προσῆν ὀλίγον, καὶ τοῦτο ἀναγκαίως χάριν τῆς ἐπισκοπῆς χρείας, ἐγχειρίζει προθύμως. Ὁ δὲ, ταῦτο λαβὼν, καὶ τὸν ἀπόπλουον δεξιῶς θέμενος, ἐπεὶ ἐπκνήκε σὺν κέρδει, πρόσσεισι τῷ ἁγίῳ καταθήσων τὸ ὄφλημα, καὶ αὐτὸς οὐδὲν περιεργασάμενος, οὔτε τὸν ἀριθμὸν, ὡσπερ ἔθος, τοῖς πολλοῖς λογισάμενος, αὐτὸν ἐκείνον ἀναστάντα κελεύει, ἐν ἐκείνῳ καταθέσθαι τῷ σκεύει, ἐξ οὗ δὴ καὶ τὸ πρότερον αὐτὸ εἰληφῶς ἦν. Καὶ τότε μὲν τὸ χρηστὸν τοῦ δανειστοῦ καὶ ἀπραγμον ὁ ἔμπορος αἰδουθείς, ἐκαὶ τὸν χρυσὸν, ὡσπερ ἄρα καὶ ἐκελεύσθη, κατέθετο· ὡς δὲ καὶ αὐθις τῆς χρείας αὐτὸν ἐπειγούσης, οὕτω μὲν ἐτοίμως ἐλάμβανεν, οὕτω δὲ καὶ ἀδόλως αὐτὸς κατετίθετο, καὶ τὸν τρόπον τοῦτον πολλάκις ἐγίνετο, πάθος ὑποτρέχει φιλαργυρίας τὸν ἔμπορον, καὶ ἀπίστως πρὸς τὸν πιστευόντα καὶ πονηρῶς διατίθεται, καὶ τὴν ἀλήθειαν διαφθείρει,

Alius eisdem, quibus tu, affectionibus. Ut autem recte sciam, largitur is, quem si tu quoque Dominum fueris confessus, accurate omnino scies, quam sit apud illum inexpugnabilis potentia et quantum vires. Illa vero Christi magis amans, quam viri, hac re tanquam opportuna aliqua arrepta occasione, ex se quoque ea auferens, quæ ei conveniebant, marito persuadet, ut omnem quidem vanum abjuret errorem, et cultum irrideat simulacrorum: recte autem discat veram pietatem, et Christum induat per baptismum.

XXXIII. Si eam, quæ deinceps sequitur, narrationem silentio texerimus, quomodo non privabimus auditores maxima utilitate, cum simul cum utili, multum etiam inducat jucunditatis? Dicatur ergo hæc quoque. Ferunt magnum Spiridonem, prout erat modestissimus, et ab omni fastu et superbia alienus, præclare quidem et sance episcopatum suum administrasse, nihilo secius autem ovium quoque curam gessisse. Intempesta vero nocte stabulum adorti latrones, suffurabantur quasdam ex ejus pecudibus. Deus autem, qui curam gerebat pastoris, ne oves quidem quas pascebat, neglexit. Sed fures isti inevitabilibus, quæ sub aspectum non cadebant, vinculis comprehensi, et vinctis erant manibus, et non poterant omnino recedere. Jam mane aderat, et cum magnus cognovisset Spiridon, quod factum fuerat, videns eis manus pone adductas et vinctas, precibus quidem eis relaxavit vinculum: cum plurimum autem eos admonuisset, ut ex justis laboribus pararent, quæ erant sibi necessaria, eis etiam præbet arietem, lepide elocutus: Ne frustra vigilaveritis. Cæterum aliud quoque se offert, volens sequi id, quod dictum est, quod illi nihil cedit jucunditate.

XXXIV. Vir quidam Trimnythuntinus erat navis dominus, et cum auro opus haberet ad mercaturam, accedit ad sanctum, ab eo accepturus. Ille autem hujus quoque præcepti cum aliis adimpletor, quod dicit: « Eum, qui a te voluerit mutuo accipere, ne averseris¹³, » id paucum quod habebat, idque paratum propter necessarium usum episcopatus, ei tradidit prompto et alacri animo. Ille vero, qui id acceperat, cum ei fausta et felix successisset navigatio, et cum lucro esset reversus, accedit ad sanctum, debitum soluturus. Ille autem non curiose scrutatus, nec multis ratiocinatus, jubet illum ipsum qui attulerat, reponere in illo ipso vase, ex quo id prius sumpserat. Et tunc quidem ejus qui mutuo dederat, reveritus mercator bonitatem, et a negotiorum sollicitudine remotionem, illic aurum deposuit, sicut jussus fuerat. Cum autem usu eum rursus urgente, sic quidem prompte acciperet, et sic ipse rursus sine dolo reponeret, et hoc sæpe fieret, subit mercatorem vitium avaritiæ, infideliterque et maligne se gerit in eum, qui credebat, et violat veritatem: et cum

¹³ Matth. v, 42.

maleficii materiam invenisset libertatem, fingit A quidem se reponere. Cum vero nihil reposuisset, sed vas vacuum clausisset, recessit. Sed sanctum non sic permisit decipi, « qui comprehendit sapientes in malitia eorum, » ut sacra dicunt Eloquia ¹⁶: et ne simplicitas et liberalitas facile posset decipi, et facile despiceretur, et contemptui haberetur ab astutioribus, vide quemadmodum sapiens et justa Dei providentia eum qui injuriam facere erat aggressus, ut sibi potius malefaciat, efficit. Nam cum in sumptibus aurum consumpsisset, non ad lucrum, et deinde redactus esset ad inopiam, prioris viae meminit, et veniens ad magnum Spiridonem, aurum, quod non reposuerat, quærebat, ut qui reposuisset. Illum vero non latuit quidem maleficium: placide autem, ut solebat, jussit ut iret et acciperet. Ille vero, tanquam qui nihil turpe fecisset et illiberale, abiit accepturus id quod repositum fuerat. Cumque aperuisset, et vas inane reperisset, quomodo etiam reliquerat, hoc quidem sancto renuntiat, eum existimans id latere. Ille autem jubet eum quærere diligentius: Ex quo enim, inquit, tu reposuisti, nullius alterius manus, quod depositum fuerat, acceperunt. Ille vero simulat se rursus scrutari. Cum autem inveniri non posset, quod revera non erat, et præ se ferens ignorantiam, diceret ille rursus, se nihil invenire, vir ille bonus et mitis: Si vere, inquit, reposuisses, quod reposuisses, facile invenires. Sin vero, quod apud te mansit, id nunc quæris a nobis, scias te ipsum potius, quam nos decipi. Hoc cum ille audivisset, et simul haberet conscientiam eum tacite reprehendentem, minime tulit, sed humi statim procidit, et sacros illius pedes prehensans, petit veniam. Sanctus autem promptius remisit, quam ille petit; de cætero vero est adhortatus, ne aliena sic concupisceret, neque dolis et mendaciis pollueret conscientiam. Nam quod ex ejusmodi, inquit, rebus paratur lucrum, non est omnino lucrum, sed damnum manifestum.

XXXV. Cum unius adhuc ex sancti miraculis meminerit oratio, vadet ad ejus decessum. Aiunt quod cum sanctus esset adhuc superstes, et præesset episcopatu, patriarcha Alexandrinus indicta D synodo omnium qui ei subjecti erant, episcoporum, volebat gentiles statuas et imagines communibus precibus evertere, et eas in terram dejicere. Rebus enim ejusmodi adhuc plena erat civitas: et quomodo Paulus, ipse quoque inflammabatur spiritu, et ardentem spirabat adversus impietatem. Cum omnes ergo concurrissent, et se dedissent precibus, aliæ quidem statuæ Dei nutu et viribus devolutæ fuerunt et in terram dejectæ, ex iis autem una sola, etsi et separatim, et simul cum illo patriarcha multas preces sudissent, manebat in suo loco: non quod Deus non attenderet, aut despiceret sacras illorum preces,

ὑπόθεσιν τε κακούργίας εὐρηκῶς τὴν ἐλευθερίαν, καταθέσθαι μὲν ὑποκρίνεται, μηδὲν δὲ καταθεῖς, ἀλλὰ κενὸν τὸ σκεῦος ἀσφαλίσάμενος ὤχρητο. Ἄλλ' οὐχ οὕτως ἔαν ἔμελλε παρακρουσθῆναι τὸν ἅγιον ὁ δρασσόμενος τοὺς σοφοὺς ἐν τῇ πανουργίᾳ αὐτῶν, ὡς τὰ ἱερά δῆπου φασὶ λόγια, ἵνα μὴ τὸ ἀπλοῖκόν τε καὶ ἐλευθέριον εὐεξαπάτητον ᾖ, καὶ καταφρονῆται βραδίως ὑπὸ τῶν πανουργοτέρων καὶ ἀτιμάζεται. Ὅρα τοίνυν ὅπως ἡ σοφὴ καὶ δικαία τοῦ Θεοῦ πρόνοια τὸν ἀδικήσειν ἐπιχειρήσαντα ἑαυτὸν ἀδικῆσαι μᾶλλον παρασκευάζει. Δαπάναις γάρ, ὡς εἴκειν, οὐ πρὸς κέρδος ὀρώσας τὴν χρυσίον ἀνηλωκῶς, ἔπειτα πρὸς ἀπορίαν ἐλάσας, ὁδοῦ πάλιν μέμνηται τῆς προτέρας, καὶ πρὸς τὸν μέγαν ἐλθὼν, ὁ μὴ κατέθετο χρυσίον, ὡς καταθεῖς ἐπεζητεῖ. Τὸν δὲ οὐκ ἔλαθε μὲν τὸ κακούργημα, πράως δὲ οὕτως ἐκέλευεν, ὡς περ ἔθης, ἀπελθόντα λαβεῖν. Ὁ δὲ, ὡς μηδὲν σκαιὸν δράσας καὶ ἀνελεύθερον, ἀπῆει τὸ δῆθεν καταβληθὲν ληψόμενος καὶ διανοίξας, καὶ κενὸν τὸ σκεῦος εὐρών, ὡς περ δὴ καὶ κατέλιπεν, ἀπαγγέλλει μὲν τοῦτο πρὸς τὸν ἅγιον λαθάνειν οἰόμενος, ἀκούει δὲ ἀκριβέστερον ἐκζητῆσαι. Ἐξ ὅτου γάρ, ἔφη, καὶ κατέθεο σύ, οὐδενὸς ἄλλου χεῖρας τὴν καταβληθὲν εἰλήφασαι. Καὶ ὁ πάλιν προσποιεῖται μὲν ἐρευνᾶν· ἐπεὶ δὲ ἀδύνατον εἶναι ὁ μὴ ἀληθῶς ἦν, σκηψάμενος ἄγνοιαν, οὐδὲν ἔφη πάλιν τὸ παράπαν εὐρεῖν. Ὁ δὲ χρηστὸς καὶ πρῶτος ἐκεῖνος ἀνὴρ, Εἰ μὲν, ὦ φίλτατε, ἔφη, ἀληθῶς ἐτύγχανες τεθεικῶς, εὖρες ἂν καὶ ὁ κατέθεικας εὐχερῶς· εἰ δὲ ὁ παρὰ σοὶ ἔμεινε, τοῦτο νῦν παρ' ἡμῶν λαβεῖν ἐκζητεῖς· ἴσθι σεαυτὸν μᾶλλον ἢ περ ἡμᾶς παραλογιζόμενος. Τοῦτο ἐκεῖνον ἀκούσαντα, καὶ τὸν κρυπτὸν ἅμα συνεφαπτόμενον ἔχοντα τῆς συνειδήσεως ἔλεγχον, μηδαμῶς ἐνεγκεῖν, ἀλλ' εὐθέως πρὸς γῆν τε καταπεσεῖν, καὶ τῶν ἱερῶν ἐκεῖνου ποδῶν ἀψάμενον συγγνώμην αἰτεῖν· τὴν δὲ ἐτοιμότερον μὲν ἀφεῖναι, ἢ ἐκεῖνον αἰτήσασθαι, παροινῆσαι δὲ τοῦ λοιποῦ μὴ οὕτω τῶν ἀλλοτρίων ἐπιθυμεῖν, μηδὲ δόλοισι καὶ ψεύδεσι κταμαινεῖν τὸ συνεδός. Τὸ γὰρ ἐκ τοιούτων, φησὶ, περιποιούμενον οὐ κέρδος ὄλως, ἀλλὰ ζημία σαφής.

ΔΕ'. Ἐνός ἔτι τῶν τοῦ ἁγίου μνησθεῖς ὁ λόγος, ἐπὶ τὴν τελευταίην αὐτοῦ βαδιεῖται. Φασὶν ὅτι, περιόντος τοῦ ἁγίου καὶ τῆς ἐπισκοπῆς προσδρεύοντος, ὁ πατριάρχης Ἀλεξανδρείας, σύ οδον παρ γ-γελλας τῶν ὑπ' αὐτῷ πάντων ἐπισκόπων τὰ Ἑλληνικὰ ξόανα καὶ ἀγάλματα, εὐχῆς κοινῆς τρόπαιον ἠβούλετο θέσθαι, καὶ εἰς γῆν ταῦτα καταβαλεῖν· ἔτι γὰρ ἀναπέπληστο τῶν τοιούτων ἡ πόλις, καὶ καθὰ Παῦλος ἐνεπίπρατο καὶ οὗτος τὸ πνεῦμα, καὶ θερμὸν ἔπνει κατὰ τῆς ἀσεβείας. Πάντων οὖν συνδραμηκότων, καὶ εἰς εὐχὴν ἑαυτοὺς ἐκδόντων, τὰ μὲν ἄλλα τῶν ξοάνων νεύματι τοῦ Θεοῦ καὶ ἰσχυρῶς διεδονεῖτό τε καὶ εἰς γῆν κατεβάλλετο· ἐν δὲ τούτων μόνον, καίτοι πολλὰς καθ' ἓνα τε καὶ ὁμοῦ τὰς εὐχὰς σὺν αὐτῷ δῆπου τῷ πατριάρχῃ ποιησαμένων, ἔμεινε κατὰ χώραν, οὐ τοῦ Θεοῦ μὴ προσέχοντος ἢ

¹⁶ Job. v, 15; I Cor. iii, 19.

ἀτιμάζοντος τὰς ἐκείνων εὐχὰς, ἀλλ' οἰκονομίᾳ ταιῶδε σοφῇ θέλοντος τὸν ἑαυτοῦ δοξάζειν θεραπευτὴν, καὶ δεῖξαι τὸ γε τοῖς πολλοῖς ἀγνοούμενον, οἷος ἄρα Σπυρίδων ἐν ἐπισκόποις. Νυκτὸς οὖν ἤδη καταλαβούσης, αὐτὸς μὲν ὁ πατριάρχης καὶ ἔτι τῇ εὐχῇ προσκείμενος ἦν· θεία δὲ τις ὄψις αὐτῷ παρασιᾶσα μὴ ἀθυμεῖν ἔφασκεν ὅτι μὴ τὸ εἶδωλον καταπέσοι, Σπυρίδωνι γὰρ τεταμίευται, τὸ ὑπ' ἐκείνου δὴ τοῦτο καὶ μόνου καταπεσεῖν, ἀλλὰ θάπτων αὐτὸν ἐκ Κύπρου μετάκλητον ποιεῖν. Τῆς Τριμιθοῦντος γὰρ ἐπίσκοπος ὁ ἀνὴρ. Πράττει κατ' αὐτὸ δὴ τὸ κεκελευσμένον ὁ πατριάρχης, καὶ γράμματα πέμψας, μετακαλεῖται τὸν ἅγιον. Τὰ γράμματα δὲ ἐδήλου τὴν τε αἰτίαν τῆς μετακλήσεως καὶ τὴν φανεῖσαν ὄψιν, καὶ ὡς οὐδαμῶς παραιτητέον τὴν ἀφιξίν. Ὁ δὲ εὐθὺς πείθεται, ἅμα γὰρ ἔληγέ τε τῆς ἀναγνώσεως τῶν γραφέντων, καὶ τῆς ὁδοῦ ἤρξατο πλοίου τε ἐπιστὰς ἀπέπλει πρὸς Ἀλεξάνδρειαν. Τῇ μὲν οὖν πλοῖον προσορμίζει κατὰ τὴν Νέαν πόλιν (ἐπίσημος δὲ οὗτος Ἀλεξανδρείας λιμὴν)· αὐτὸς δὲ, τῆς νεῶς ἀποβαίνων, ἤρξατο κατὰ νοῦν, καὶ ἅμα οἷ τε πόδες ἐκείνου τῆς γῆς ἐπέβαινον, καὶ τὸ μισθὸν ἀγαλμα καὶ εὐχῆς γενέσθαι πολλῶν κρεῖττον φιλονεικήσαν, αὐτῷ δὴπου ναῶ συγκατεστρέφετο, καὶ εἰς χεῖρας ἐλεπτόντο. Τοῦτο καὶ τὴν τοῦ ἁγίου ἐπιδημίαν μηδέπω δήλην οὖσαν τῷ Πάπα γνωρίζει. Ὡς γὰρ αὐτόματον ἐκεῖνο καταβλήθῃ τὸ εἶδωλον οἱ ἑωρακότες ἀνήγγειλαν, ὁ πάπας εὐθὺς, ὦ φίλοι, εἶπε, Σπυρίδων ἐκ Τριμιθοῦντος. Κάκεινοι σπεύσαντες (ἀπαντῶν γὰρ ἐκελεύοντο παρ' αὐτοῦ), ἔτι πρὸς τῇ ἀποβάσει τὸν μέγαν κατέλαβον. Τίς οὖν οὗτος ἐσχατιὰν γῆν οἰκῶν, ἀνήκοος τοῦδε περιλείφθη τοῦ θαύματος; Ἐγνώσαν μὲν Βυζάντιοι, ἔγνω δὲ αὐτὸς ὁ κρατῶν, ἤγθοντο δὲ καὶ πᾶσαι πόλεις αἰ διαμέσου, καὶ μικροῦ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην τὸ θαῦμα διαδραμόν, οὐκ ἔστιν εἰπεῖν, ὅσῃν πιστοῖς τε καὶ ἀπίστοις ἐμνηστεύσατο τὴν ὠφέλειαν, ὡς τῶν μὲν μεταβαλλόντων πρὸς τὴν εὐσέθειαν, καὶ τὸ ἱερὸν βάπτισμα δεχομένων, τῶν δὲ βεβαιότερον ἐπὶ τῷ θεμελίῳ ταύτης στηριζομένων. Ταῦτα οὐ ψιλή τις καὶ ἀθασάνιστος ἀκοή, ἀλλὰ καὶ ἡ εἰκὼν φθέγγεται καὶ συμμαρτυρεῖ· ἦγε δὴ μεταξὺ ἔστηκε τοῦ τε Ἀρχοντικοῦ λεγομένου πυλῶνος, καὶ τοῦ ναοῦ φημι, Τριμιθοῦντος, ἔνθα τὸ ἱερὸν Σπυρίδωνος λείψανον, κατὰ μέρος μετὰ καὶ ἄλλων ἐξηγουμένην· ἐπὶ τὴν θεῖαν ἐκείνου τελευτὴν βαδιστέον.

ΛΖ'. Θέρους ἦν ὁ καιρὸς, καὶ τὰ λήϊα δαψιλῆ, καὶ ὁ καρπὸς εὐσταχὺς καὶ πολύχουος ἦν τῷ ἁγίῳ. Ὁ δὲ αὐτουργὸς ὢν τὰ πλείστα, καὶ ταῖς χερσὶ χρώμενος, ἄρπην λαμβάνει τῇ δεξιᾷ, καὶ ἀμᾶν ἄρχεται. Ἄφνω δὲ ψεκάδες λίαν λεπταί, μηδαμοῦ τότε τοῦ Θεοῦ ὄντος, μόνην τὴν ἱεράν ἐκείνου βάλλουσι κεφαλὴν, δεικνύντο· αὐτῷ τοῦ Θεοῦ ὅτι κάκεινος; θάλλων ταῖς ἀρεταῖς οἷά τι καλὸν λήϊον ταῖς ἀρόσοις βάλλεται, καὶ ὅτι περ ὅσον οὐπω, καὶ ὁ καρπὸς οὗτος τῷ δεσπότη καὶ γεωργῷ συγκομίζεται. Τοῦτω δὲ τῷ παραδόξῳ καὶ ἄλλο τι παραδοξότερον ἠκολούθει. Ὡς γὰρ ἐκεῖνος, τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ τῇ δεξιᾷ κατασχών, τοῖς προῦσιν ἐδείκνυ τῇ δρόσῳ θάλλουσαν, τριχῆς εὐθείας ξανθὰς τε καὶ μέ-

A sed hoc sapienti consilio vellet suo famulo gloriam tribuere, et ostendere id quod a multis ignorabatur, qualis esset inter episcopos Spiridon. Cum nox ergo jam adventasset, ipse quidem patriarcha adhuc vacabat orationi, quaedam vero divina ei apparens visio, jussit eum non angere animo, quod non caderet simulacrum, reservatum enim esse Spiridoni, ut id ab eo solo deturbatum caderet: sed cum eum quamprimum e Cypro accerseret. Is enim est, aiebat, episcopus Trimmythuntinus. Fecit, ut ei imperatum fuerat, patriarcha; et litteris ad eum missis, accersit sanctum: et litterae significabant causam cur accerseretur, et eam quae apparuerat, visionem: et nequaquam esse recusandum adventum. Ille autem parat continuo. B Simul atque enim desiit legere, quae scripta fuerant, iter iniit, et navem conscendens, navigavit Alexandriam. Atque navis quidem appellit Neapolim (est autem hic insignis portus Alexandriae); ipse vero de nave descendens, execrandam imaginem, cum multis templis, precibus nondum peractis, evertit, et in pulverem comminuit. Hoc sancti adventum, qui nondum erat manifestus, papae significat. Cum enim qui illud simulacrum sua sponte cecidisse viderant, ei renuntiassent, papa continuo: O amici, inquit, adest Spiridon ex Trimmythunte. Illi autem praeparantes (eos enim jusserat ei ire obviam) offenderunt magnum, qui adhuc descendebat. Quos adeo remotos habitat orbis fines, qui non hoc miraculum acceperit auditione? Noverrunt quidem Byzantini, novit autem ipse imperator. Senserunt omnes quoque urbes, quae intercedunt: et universum fere orbem terrae pervadens miraculum, dici non potest, quantam pararit utilitatem tam fidelibus, quam infidelibus; his quidem conversis ad pietatem, et sacrum baptismum accipientibus: illis autem stabilibus fundatis super ejus petram. Haec non quaedam nuda et minime probata auditio, sed etiam imago loquitur et testatur, quae stat inter porticum, qui dicitur Archonticus, et templum Trimmythuntis, ubi sunt sacrae reliquiae Spiridonis. Atque his quidem cum aliis dimissis, accedendum est, ut sumus polliciti, ad divinam illius mortem.

Ἄλλὰ γὰρ τῶν ἄλλων ἀφεμένους, ὡς ἡ ὑπόσχεσις:

D XXXVI. Tempus erat aestatis, et uberes segetes fructusque copiosus et multiplex erat sancto. Ipse autem, ut qui suis manibus plurimum uteretur in opere faciendo, dextra accipit falcem, et incipit metere: repente vero admodum tenues guttae roris, Deo tunc minime plente, solum sacrum illius caput petunt: Deo hoc ei ostendente, quod ille quoque florens virtutibus, tanquam pulchra aliqua seges, rore appetitur, et quod illico hic quoque fructus portatur ad Dominum et agricolam. Hanc rem admirabilem alia quoque consecuta fuit admirabilior. Cum enim ille suum caput tenens dextra, iis qui aderant, ostendebat roscidum, continuo capilli effloruerunt simul flavi, nigri et albi

nescimus, quidnam Deo per hæc significante. Ille autem cum, ut videtur, cognovisset : Sciatis, o amici, dixit præsentibus, quod ego quidem jam excedo e corpore; magna vero gloria Dominus mei excessus circumdabit memoriam, et multis hominibus dies mei adventus erit festi argumentum: idque omnis ætas peraget splendide et magnifice, tam puerorum quam juvenum et senum. Cum hæc et multa alia dixisset et prædixisset, et alia quæ oportebat admonuisset, et quidquid erat bonum et salutare apud eos qui aderant, oratione, ut semel dicam, esset persecutus et maxime de generali et omnium aliarum virtutum maxima, de charitate, inquam, in Deum et proximum disse-ruisset, non multo post, ut dixerat, castam illam et sacram emisit animam, in angelorum quidem chororum merito admissus: neque tamen omnino discedens ab hominibus, sed nunc quoque maximam curam gerens, quando et Deo est propinquior, et majori apud eum fiducia utitur et libertate. Atque multa quidem post ejus decessum et facta sunt ab illo, et adhuc fiunt. Nos autem, ne et sine vitæ protinus etiam circumscribamus miracula, neque rursus scriptionem nimium extendamus, cum unius aut duorum meminerimus, Deo volente, finem imponemus orationi.

XXXVII. Dixit quidam ex iis qui sunt Christi amantes, et sanctum quidem ardentè amant, amant autem nihilominus etiam veritatem, quod cum ejus dies festus celebraretur (celebratur autem duodecimo mensis Decembris), accessit ipse quoque ad sepulcrum, tanquam vivum allocuturus, magnam in eum vultu significans reverentiam et venerationem. Cum autem prope fuisset, et oculos esset admoturus, dicebat se tantam divinam sensisse visitationem intus operantem, et cor ejus adeo penetrasse, ut sublime quidem fuerit raptus spiritu, et solas, quæ illuc sunt, visione perciperet pulchritudines: oblitus quidem omnium terrenorum; oblitus vero ipsius quoque corporis, vocisque et sermonis prope expers: jejunos quoque, et neque apud ullum vocem emittens, neque cibum aut potum toto illo die admittens, nisi solum quod sumpsit divinum corpus et sanguinem Dominicum. Porro autem alias quoque ei exstitit miraculum evidentius; est vero modus ad narrandum jucundissimus. Ille quidem, ut dixit, cum eum rursus ejus dies festus invitaret, accessit Trimmythuntem, et capsam, quæ sancti continebat reliquias, adorans et amplectens, similiter quidem habuit cor repletum lumine; impletus est autem ei quoque animus voluptate, et quænam bona expectant sanctos, per præsentia, quoad ejus fieri potuit, conjecit. Deinde ivit ad nudinas, ut supellectilem quamdam emeret, et vestimenta, ut iis indueret pauperes et egenos, utpote quod tempus anni ad id vocaret, erat enim frigus. Cum ea ergo adornasset, et domum eundem esset, usu ita poscente, erat quidem numerus concursus, ut solet hieme;

λαίνας, καὶ λευκαὶ σύναμα ἐπήνθουν, οὐκ οἶδα μὲν ὅ τι τοῦ Θεοῦ διὰ τούτων ὑποσημαίνοντος ἔκεινος δὲ, ὡς ἔοικε, γνοὺς, Ἴστε, φίλοι, πρὸς τοὺς παρόντας εἶπεν, ὡς ἐγὼ μὲν ἤδη τοῦ σώματος ἐκδημῶ, πολλῇ δὲ δόξῃ ὁ Κύριος τὴν ἐμὴν τῆς ἀποδημίας μνήμην περιβαλεῖ καὶ πολλοῖς τῶν ἀνθρώπων ἢ τῆς τελευταίας τῆς ἐμῆς ἡμέρα ὑπόθεσις ἐορτῆς ἔσται, καὶ φιλοτίμως ταύτην ἡλικία πᾶσα ἐπιτελέσει νέων τε καὶ μέσων καὶ παλαιῶν. Ταῦτα καὶ πολλὰ ἕτερα εἰπὼν τε καὶ προαγορεύσας, ἀλλὰ καὶ παραινέσας τὰ δέοντα, καὶ πᾶν καλὸν καὶ σωτήριον ἐν κεφαλαιῷ πρὸς τοὺς παρόντας διεξελθὼν, καὶ πολλῶ μᾶλλον περὶ τῆς γενικωτάτης καὶ πασῶν τῶν ἄλλων μείζωνος ἀρετῆς, τῆς εἰς τὸν Θεὸν ἀγάπης, λέγω, καὶ τοῦ πλησίον, μετ' οὐ πολὺ, ὥσπερ δὴ καὶ ἔφη, τὴν ἀγνὴν ἐκαίνην καὶ ἱερὰν ἀφῆκε ψυχὴν, ἀγγέλοις μὲν ἄξιος συγχορευτῆς γενόμενος, οὐ μὴν οὐδὲ τέλει ἀφιστάμενος τῶν ἀνθρώπων, ἀλλὰ καὶ μάλιστα νῦν προῖτάμενον, ὅτε καὶ πλησιέστερός ἐστι τῷ Θεῷ, καὶ μείζονι τῇ πρὸς αὐτὸν κέχρηται παρρησίᾳ. Πολλὰ μὲν οὖν καὶ τὰ μετὰ τὴν τελευταίαν ὑπ' ἐκείνου γεγονότα τε καὶ εἰς ἔτι γινόμενα. Ἡμεῖς δὲ ἵνα μὴτε τῷ τέλει τοῦ βίου συμπεριγράψωμεν εὐθὺς καὶ τὰ θαύματα, μὴτε πάλιν ἐπὶ πολὺ τὴν γραφὴν ἐκτείνωμεν, ἐνὸς ἢ δύο ἐπιμνησθέντες, τὸν λόγον ἐν Θεῷ καταπαύσομεν.

ΛΖ'. Εἶρηκέ τις τῶν φιλοχρίστων, καὶ φιλοῦντων μὲν διαπύρως τὸν ἅγιον, φιλοῦντων δὲ οὐχ ἤττον καὶ τὴν ἀλήθειαν, ὅτι τῆς ἐορτῆς αὐτοῦ τελουμένης (τελεῖται δὲ δωδεκάτην τοῦ Δεκεμβρίου μηνὸς ἄγοντος) προσῆει καὶ οὗτος τῷ τάφῳ, καθάπερ ζῶντι μέλλων περιτυχεῖν, πολλὴν ἀπὸ τοῦ προσώπου σημαίνων τὴν πρὸς αὐτὸν αἰδῶ καὶ εὐλάβειαν. Ἐπεὶ δὲ καὶ πλησίον ἦν, καὶ παραθεῖναι τὰς ὄψεις ἔμελλε, Τσαούτης, ἐκεῖνος ἔλεγεν, ἐπισκοπῆς θείας ἡσθόμην ἐνδον ἐνεργουμένης, καὶ οὕτως αὐτὴν μου διελέλυθε τὴν καρδίαν, ὡς μετέωρόν με γενέσθαι τῷ πνεύματι, καὶ μόνα τὰ ἐκεῖθεν φαντάζεσθαι κάλλη, ἐπιλαθόμενον μὲν τῶν γηίνων πάντων, ἐπιλαθόμενον δὲ καὶ αὐτοῦ σώματος, καὶ σχεδὸν ἄφωνόν τε καὶ ἄφθογγον, ὡς δὲ καὶ ἄσιτον ὄντα, καὶ μὴτε πρὸς τινὰ φωνὴν προῖέμενον, μὴτε τροφήν ἢ πόσιν παρ' ὄλην ἐκείνην τὴν ἡμέραν προσιέμενον ὄλω, ὅτι μὴ μόνου μεταλαχόντα τοῦ Δεσποτικοῦ καὶ Θεοῦ σώματος τε καὶ αἵματος. Ἄλλοτε μέντοι καὶ ἐναργέστερον αὐτῷ τὸ θαῦμα κατέστη, καὶ ὁ τρόπος διεξελθεῖν χαριέστατος. Ὁ μὲν, ὡς ἔφη, τῆς ἐορτῆς αὐτὸν αὐθις παρακαλούσης, εἰς Τριμιθοῦντα γενόμενος, καὶ τὴν σορὸν ἢ τὰ τοῦ ἁγίου λείψανα περιεῖχε, προσκυνῶν τε καὶ ἀσπαζόμενος, ἐπληρώθη μὲν ὁμοίως τὴν καρδίαν φωτὸς, ἐπλήσθη δὲ τὴν ψυχὴν ἡδονῆς, καὶ οἶα τὰ τοὺς ἁγίους περιμένοντα ἀγαθὰ διὰ τῶν παρόντων ὡς ἐνδὸν ἐτεκμαίρετο. Ἐπειτα καὶ εἰς τὴν πανήγυριν ἦει, ἐπιπλαθῆ τινα ὠνήσασθαι καὶ ἐσθήματα, πένησι καὶ ἀπόροις περιβολὴν, ἅτε δὴ καὶ τῆς ὥρας εἰς τοῦτο καλούσης, ψυχρὸς γὰρ ἦν. Ἐπεὶ οὖν ἐνεσκευάσατο, καὶ ἔδει φοιτᾶν οἴκαδε χρείας ἐπειγούσης, συνδρομῆ μὲν, οἶα χειμῶνος, νεφῶν ἦν, δρόμου δὲ κατα-

φορά ἠπειλεῖτο σφοδρά, καὶ ἡ φροντίς οὐ μικρά οὕτω ταλαιπωροῦντι, καὶ τὸν φόρτον παραδόντι τῷ ὑετῷ, τὴν ἐς τὰ οἰκεία τέμνειν ὁδόν. Προβάλλεται γοῦν τὴν ἀγαθὴν ἐλπίδα, καὶ τὰ ἐπιπλα, καὶ πᾶν ὅσον ἐν ἐσθήμασι, τοῖς ὑποζυγίοις ἐνθέμενος, αὐτὸς τῷ τούτου προστρέχει ναῶ, καὶ ὡς εἶχε τῇ θήκῃ περιχυθεὶς, καὶ οἷα ζῶντι θερμῶς περιφύς, αἰτεῖται κοινωνῆσαι αὐτῷ τῆς ὁδοῦ, καὶ ἡγεμῶν ἀγαθὸς γενέσθαι αὐτῷ τε καὶ τοῖς σὺν αὐτῷ πᾶσιν, εὐπορόν τε αὐτοῖς τὴν ὁδὸν ποιῆσαι τῶν ὀμβρῶν τὴν ἀπειλὴν καὶ πνευμάτων ἐπισχόντα τὴν βίαν. Ὁ μὲν ταῦτα εὐξάμενος τῆς Τριμιθοῦντος ἐξῆει. Ὁ δὲ ἅγιος, ὡσπερ καὶ οὗτος ἠβῆσατο, οὐκ ἀοράτως μόνον, ἀλλὰ καὶ ὀρατῶς ἤδη διὰ πάσης αὐτῷ τῆς ὁδοῦ, καθάπερ τῶν ὁδοιπόρων εἷς, συμπαρῆν. Ὁ δὲ γε ἕμβρος, τῇ τε τοῦ ἀέρος συγχύσει τῇ συνελεύσει τε τῶν νεφῶν, ὡς εἰπεῖν, ἐπήρητο, τῇ τοῦτου δὲ δυνάμει κατείχετο, καὶ τῆς φορᾶς ἀνεστῆλετο. Ὅτε δὲ καὶ τὸν οἶκον κατέλαθεν ὁ ἀνὴρ, ὁ μὲν αὐτίκα γίνεται ἀφανής· τοῦ δὲ πάλιν ἡ καρδία φωτὶ ἀβρόχῳ περιελάμπετο, καὶ χαρᾷ διεχεῖτο, καθάπερ ἀψαμέντις αὐτῆς τοῦ ἀγίου, καὶ τῆς οἰκείας μεταδόντος εὐφροσύνης καὶ ἡδονῆς. Ἦνίκα δὲ ὁ μὲν ἅγιος ἀφανής, ὁ δὲ ἀνὴρ εἰσω γέγονε τῆς οἰκίας, αὐτίκα καὶ ὑετὸς ἠκολούθει, πάνυ μὲν βαγδαῖος, οὕτω δὲ καὶ παρατείνως ἐπιπολὺ, ὡς καὶ εἰς τρεῖς ὅλας ἡμέρας μὴ ἐκλιπεῖν. Καὶ τότε μὲν οὕτω τὴν δυσχέρειαν τῆς ὁδοῦ, ἄλλοτε δὲ καὶ ἄλλην ἀθυμίαν αὐτῷ διέλυσε.

ΛΗ'. Ἡμέρα μὲν τῆς ἐορτῆς ἦγετο τοῦ μεγάλου, ἀπορον δὲ τῷ ἀνδρὶ ἀπαντῆσαι πάλιν, καὶ τὸ πρᾶγμα συμφορᾷ ἐδόκει αὐτῷ, καὶ δι' εὐχῆς ἐποιεῖτο, τῆς συνήθους ἐπισκοπῆς τε καὶ χάριτος μὴ ἀποτυχεῖν. Τί οὖν οὕτω πέρας ἐλάμβανεν ἡ εὐχὴ, καὶ παρὰ τὸν ναὸν ἐδοξεν ἀπιέναι, καὶ ἅμα τῆς ἐκείνου ἦσθετο παρουσίας καὶ τῆς ἐξ ἔθους ἐλλάμψεως καὶ γλυκύτητος ἐκοινωνεῖ, πρὸς τε τὸν ναὸν συνεισελθεῖν αὐτῷ ἐδόκει καὶ αὐτὸς προσευξόμενος, καὶ συνεῖναι παρ' ὅλην αὐτῷ τὴν δοξολογίαν, εἶτα καὶ πάντας εὐλογήσαντα τοὺς παρόντας, ἐπὶ τέλους ἀποστῆναι.

ΛΘ'. Ἐμοὶ μὲν ὁ λόγος εἰ καὶ μὴ τὰ ἐκείνου πάντα, ἀλλ' οὖν ἀρκοῦντα τοῖς φιλαρέτοις εἴρηκεν. Ὅπως δὲ καὶ καθ' ἐκάστην τῶν δεομένων αὐτοῦ περιέχεται, οὐκ ἂν ἄλλος ὡς προσῆκον εἴποι· ὅτι μὴ αὐτοὶ μόνοι οἱ καὶ τῶν αὐτοῦ θαυμάτων ὅσα ὦραι καὶ τῆς χάριτος ἀπολαύοντες. Χρὴ δὲ μηδὲ τοῦτο ζημιῶσαι τοὺς φιλοθέους, εἴ τις ἂν ζητοῖη διαφορῶν, πόθεν ἢ τσαύτη Σπυρίδωνι τῶν θαυμάτων θάλασσα, καὶ τί ποτε ἄρα κατωρθώως, οὕτως ὤφθη τῷ Δεσπότῃ κεχαρισμένος, ἴστω ὡς πάντα μὲν αὐτῷ καθάπερ ἐκ συμφωνίας συνέδραμε τὰ καλὰ, καὶ ὅρος οὗτος πολιτείας ἀρίστης γέγονεν· ἐν δὲ τι οἶονεὶ γνῶρισμα καὶ παράστημον τῶν ἄλλων διαφέρον Σπυρίδωνος ἦν, ἢ τῆς ταπεινοφροσύνης καὶ μετριότητος εἰς ἄκρον ὑπερβολή, καὶ τὸ μικροῦ πάντας ὅσοι θαυμάτων χάριτος ἠξιώθησαν ὑπερβαλόντα, μηδὲν ἑαυτὸν ἠγεῖσθαι, μηδὲ τῶν εὐτελῶν τινος καὶ ἀμαρτιῶν πλήθει βαρυνομένων διαφέρειν

A intentabantur autem minæ vehementis futuræ pluviæ; et non parum erat sollicitus, num ita afflictus, cum onus tradidisset pluviæ, deberet compendio domum iter ingredi. Bonam itaque spem sibi proponit: et cum supellectilem, et quidquid erat vestium, jumentis imposuisset, ipse currit ad templum Domini, et loculo circumfusus, et tanquam vivum ardentem amplexus, rogat, ut sit ei viæ comes et bonus dux, eique et suis omnibus caustum et felix iter præbeat, imbrium minas et vim reprimens ventorum. Ille quidem hæc precatus, exit e Trimmithunte. Sanctus autem, sicut ipse fuerat precatus, non solum fugiens obtutum, sed etiam cadens sub oculos, per totam viam simul aderat, tanquam unus ex viatoribus. Pluvia vero ex confusione aeris, et concursu nubium, ut semel dicam, impendebat: ejus autem virtute cohibebatur, et reprimebatur illius impetus. Quando vero is pervenit domum, ille quidem protinus evanescit: ejus autem cor rursus ineffabili luce illustrabatur, et gaudio diffundebatur, perinde ac si sanctus id tetigisset, et ipsum impertisset sua lætitia et voluptate. Cum autem sanctus quidem evanuisset, vir vero domum esset ingressus, statim quidem admodum vehemens pluvia est consecuta, quæ tamdiu duravit, ut tres totos dies non defecerit. Et nunc quidem sic viæ difficultatem, alias autem ei etiam aliam depulit animi ægritudinem.

XXXVIII. Agebatur quidem dies festus magni Spiridonis; non licebat autem huic viro eo venire, et ea res ei quædam gravis videbatur calamitas, rogabatque, ne consueta visitatione privaretur et gratia. Quid igitur? Nondum finitæ erant preces, et visus est sibi ire ad templum, et simul illius sensit adventum, illuminationisque et dulcedinis de more fuit particeps et sibi visus est templum ingredi, et cum ipse esset precatus, fuisse cum eo per totam glorificationem. Qui cum omnibus, qui aderant, benedixisset, tandem recessit.

XXXIX. Mibi quidem oratio, si non res omnes illius, at eas quidem certe dixit, quæ viris bonis et virtutis studiosis sufficiunt. Quomodo autem quotidie eorum qui cum rogant, curam gerat, et eos protegat, non alii, ut par est, dixerint, quam ii soli, qui ejus miraculis singulis horis fruuntur et gratia. Oportet vero ne hoc quidem fraudare viros pios: si quis dubitans, quærat, undenam sit Spiridoni tantum mare miraculorum, et quibusnam benefactis effectum est, ut esset tam gratus Domino, sciat omnia quidem bona et honesta, tanquam ex consensu in eum concurrisse, et eum fuisse præstantissimæ vitæ exemplar definitum. Unum autem signum, quo cognosceretur Spiridon, et insigne aliorum præstantissimum, erat summa humilitas et insignis moderatio: et quod cum omnes fere alios superaret, qui sunt miraculorum gratiam consecuti, se nihil existimaret, neque putaret se præstare alicui ex vilibus et abiectis et gravatis peccatorum multitudine.

Talia quidem sunt ejus vitæ benefacta, talia autem miracula. Concedatur vero nobis quoque, ut illius aliqua (vix enim fieri potest, ut omnia) ejus auxilio imitemur: ut efficiamur etiam cum eo participes paratorum honorum, gratia et benignitate Domini nostri Jesu Christi: cum quo Patri simul cum sancto Spiritu, gloria, honor, potentia et adoratio, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

δοκεῖν. Τοιαῦτα μὲν αὐτῷ τοῦ βίου τὰ κατορθώματα, τοιαῦτα δὲ καὶ τὰ θαύματα. Γένοιτο δὲ καὶ ἡμῖν τινα τῶν ἐκείνου (τὸ γὰρ πάντα εἰπεῖν μικροῦ καὶ ἀδύνατον) βοήθεια τῇ αὐτοῦ μιμήσασθαι, ἵνα καὶ κοινωνοὶ τῶν ἡτοιμασμένων αὐτῷ γενώμεθα ἀγαθῶν χάριτι καὶ φιλάνθρωπια τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ, ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι δόξα, τιμὴ καὶ προσκύνησις νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

ΑΘΛΗΣΙΣ ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΜΑΡΤΥΡΩΝ

ΕΥΣΤΡΑΤΙΟΥ,

ΑΥΞΕΝΤΙΟΥ, ΕΥΓΕΝΙΟΥ, ΜΑΡΔΑΡΙΟΥ, ΚΑΙ ΟΡΕΣΤΟΥ.

CERTAMEN SANCTORUM MARTYRUM

EUSTRATII,

AUXENTII, EUGENII, MARDARII ET ORESTIS.

(Latine apud Surium ad diem 13 Decembris; Græce ex cod. Colslin. 147.)

I. Imperante Diocletiano et Maximiano, universum Romanorum imperium completum fuerat cultu simulacrorum, et omnes homines perciti mutua quadam inter se invicem æmulatione, proficiebant in hac falsa religione; maxime cum edicta imperatoria quotidie, ut semel dicam, mitterentur ad loci magistratus, quæ jubebant, ut Calendis magnifice offerrentur diis sacrificia: et fore, ut ab imperatoribus honorem consequerentur, eisque noti evaderent, qui ad hæc suum studium contulissent, significabant. Hi autem, qui in eis colendis essent aliquo modo socordes, et ad aliam inclinarent religionem, privati iis bonis, quæ habebant, post multos cruciatus subicerentur mortis extremæ sententiæ. Erat itaque magna persécutione in toto orbe terrarum, cum quotquot erant ubique magistratus et præsidēs, magnam curam gererent, ut de medio tollerent universum Christianorum genus.

II. Accidit autem, ut cum illo tempore ad hos tyrannos esset delatum, quod tota magna Armenia et Cappadocia illorum edicto repugnarent, et jam unanimes spectarent omnes ad defectionem, immutabilem habentes animum in Dominum nostrum Jesum Christum, propter hæc fuit conturbatus Cæsar Diocletianus; et cum omnes suos accersivisset proceres, et tribus diebus a mane usque ad vesperam cum eis consultasset, deposuit eos, quibus commissæ fuerant rectiones utrarumque harum gen-

A'. Βασιλεύοντος Διοκλητιανοῦ καὶ Μαξιμιανοῦ πᾶσα ἡ τῶν Ῥωμαίων ἀρχὴ τῆς ἀθέου τῶν εἰδώλων ἐπεπλήρωτο λατρείας, καὶ πάντες ἄνθρωποι, ζήλω τῷ πρὸς ἀλλήλους λυττωντες, ἐπὶ τὴν τοιαύτην προέκοπτον θρησκείαν, μάλιστα τῶν βασιλικῶν θεοπιστάτων καθ' ἐκάστην, ὡς εἰπεῖν, καταπεμπομένων ἐν ταῖς ἱερομηνίαις φιλοτίμως τοῖς θεοῖς προσφέρεσθαι τὰς θυσίας, τιμῆς τε μεγίστης καὶ γνώσεως βασιλικῆς ἀξιούσθαι, τοὺς περὶ τὰ τοιαῦτα ἐσπουδακότας, τοὺς δὲ κατὰ τινα τρίπον ῥαθυμουῦντας περὶ τὸ τοιοῦτον σέβας, καὶ εἰς ἑτέραν ἀπονεύοντας θρησκείαν, ξενωθέντας τῆς ὑπαρχούσης αὐτοῖς περιουσίας, μετὰ πολλὰς τὰς βασάνους καὶ τῆ τελευταία τοῦ θανάτου ὑπάγεσθαι ψήφῳ. Ἦν οὖν διωγμὸς μέγας εἰς πᾶσαν τὴν οἰκουμένην τῶν ἀπανταχοῦ ἀρχόντων, διὰ πολλῆς φροντίδος τιθεμένων ἐξῆραι ἅπαν τὸ τῶν Χριστιανῶν γένος.

B'. Ἐν δὲ τῷ καιρῷ ἐκείνῳ, ἀνενεχθέντος τοῖς τυράννοις τούτοις ὡς ἅπαντα ἡ μεγάλη Ἀρμενία καὶ Καππαδοκία ἀντεῖπον τῷ θεοπισματι αὐτῶν, καὶ ἤδη εἰς ἀποστασίαν ὁμοφρόνως πάντες ὀρῶσιν, ἀμετάθετον τὴν γνώμην ἔχοντες τὴν εἰς τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν· ἐταράχθη ἐπὶ τούτοις ὁ Καῖσαρ Διοκλητιανὸς, καὶ πάντας τοὺς μεγιστᾶνας αὐτοῦ προσκαλεσάμενος, καὶ ἐπὶ τρισὶν ἡμέραις ἔωθεν ἕως ἑσπέρας ἐκκλησιάσας μετ' αὐτῶν, μετέστησε μὲν τοὺς ἤδη πεπιστευμένους τὰς ἀρχὰς

ἑκατέρων τούτων τῶν ἐθνῶν, εὐθειας αὐτῶν κατ-
 εγγυακῶς· ἐξῆπέστειλε δὲ ἄνδρας δύο ἐκ τῆς τῶν
 Ἑλλήνων χώρας ὀρμωμένους ἐν ἐπιστήμῃ πολλῇ
 τῆς πατρίδος παιδεύσεως ὑπάρχοντας, δεινοὺς καὶ
 ἀπηνεῖς τῷ φρονήματι, καὶ ὄξεις εἰς τὸ νοῆσαι, καὶ
 λέγειν προχειροτάτους, ἀνεξερεῦντον ἅπαξ τὸν
 τρόπον κεκτημένους, καὶ τὴν πανουργίαν, ὧν τὸν
 μὲν ἓνα Λυσίαν ὀνόματι πάντων τῶν λιμιτανέων
 ἐπιτροπεύειν ἐκέλευσε· τὸν δὲ ἕτερον Ἀγρικόλαον
 τὴν προσηγορίαν τὴν τῆς ἐπαρχίας πάσης ἀρχὴν
 διέπειν ἐπέτρεψεν, ὑπηρετεῖσθαι τε αὐτοῖς οὐ μόνον
 τὴν τῶν λιμιτανέων χεῖρα θεσπίσας, ἀλλὰ καὶ ἅπαν
 τὸ στρατιωτικόν, τὸ ἐν ταῖς πλημιαζούσαις πόλεσι
 καθιδρυμένον.

Γ'. Ἐπιστάντων οὖν αὐτῶν ταῖς ἐπαρχίαις ταύ-
 ταις παραυτίκα πᾶσα ἡλικία τῶν ἀνθρώπων ἀφειδῶς
 ἐξέκόπτετο, μήτε προφάσεως εὐρισκομένης εὐκαί-
 ρου, μικρᾶς δὲ διαβολῆς καὶ τῆς τυχοῦσης ἢ παρ'
 ἐχθρῶν, ἢ παρὰ κακοθελῶν ἀνδρῶν παρακολουθού-
 σης. Τὸ δὲ πλῆθος τῶν Χριστιανῶν ἀνηρευνᾶτο καὶ
 συνελαμβάνετο, καθ' ἑκάστην ἀναρίθμητον καὶ παρ-
 εδίδοτο τοῖς αἰμοδόροις τούτοις θηρίοις εἰς ἀπώλειαν.
 Λυσίας τοίνυν ὁ δοῦξ, τὰς διατριβὰς ἐν τῇ Σαταλέων
 ποιούμενος, εἴ τινας εὕρισκε τῆς χώρας ταύτης
 ἄνδρας τε καὶ γυναῖκας ἀγίους, μετὰ πικρὰς τὰς
 ἐρωτήσεις καὶ βασάνους παρέπεμπεν ὑπὸ ἀσφαλε-
 στάτην φρουρὰν δεδεμένους τῷ Ἀγρικολᾷ ἐν τῇ Σε-
 βαστηνῶν μητροπόλει, πρὸς τὸ παρ' ἐκείνου ἀναι-
 ρεθῆναι αὐτοὺς, καὶ μὴ ἐαθῆναι ἐν τῇ ἰδίᾳ χώρᾳ,
 ὅπως μὴ τύχωσιν ἐπιμελείας ὑπὸ τῶν οἰκείων φίλων
 ἢ συγγενῶν, μήτε τὰ σώματα αὐτῶν τῇ προσηκούσῃ
 ὀσίᾳ ταφῇ παραδοθῶσιν, ὁμοίως καὶ τοῦ ἀρχοντος
 τῆς ἐπαρχίας παραπέμποντος τοὺς ἀπὸ τῆς Σεβαστη-
 νῶν ὀρμωμένους εἰς τὴν Σαταλέων ἐκ κακούργου
 σκέψεως πάλαι γενομένης παρ' αὐτῶν. Ἐγνώσαν
 γὰρ καὶ τοῦτο ἐν τῇ ἀνοσιουργῷ αὐτῶν γνώμῃ οὐ
 μικρὸν μέρος ἔσσεσθαι τιμωρίας τοῖς ἀθληταῖς τοῦ
 Χριστοῦ.

Δ'. Τούτων οὕτω γινομένων Εὐστράτιος τις σκρι-
 νιάριος τῆς δουρικτῆς ὑπάρχων τάξεως, καὶ πρω-
 τεύων ἐν αὐτῇ τῷ τότε χρόνῳ, ἀνὴρ θεοσεβῆς καὶ
 φοβούμενος τὸν Θεόν, καὶ ἀνεπιλήπτως τὸν βίον
 αὐτοῦ πολιτευόμενος, ἠθύμει ἐπὶ τοῖς γινομένοις
 καθ' ἑκάστην, καὶ ἐποτινᾶτο πρὸς τὸν Κύριον ἡμῶν
 Ἰησοῦν Χριστὸν, νηστεία καὶ προσευχῇ προσκαρ-
 τερῶν, ὅπως ἴλεως γένηται τοῖς δούλοις αὐτοῦ, καὶ
 ἐπόψῃται τὸν λαὸν αὐτοῦ ἐν σωτηρίᾳ καὶ ἀνακλήσει
 τῶν κακῶν, ἐπεθύμει δὲ θέσθαι καὶ αὐτὸς τὸν ἔσον
 τοῖς ἀγίοις ἀγῶνα, καὶ ἀξιωθῆναι τοῦ μαρτυρίου·
 ἀλλὰ τὴν ποικίλην ἀπειλήν, καὶ τὴν ἀνυπέροβλητον
 ἀπῆνειαν, καὶ τὴν πολυμήχανον κατασκευὴν τοῦ ἀρ-
 χοντος ἐφοβεῖτο. Ὅμως ἀπόπειράν τινα καὶ δοκιμὴν
 ἐποίησε τοῦ προκειμένου αὐτοῦ σκοποῦ τοιάνδε.
 Λαθὼν γὰρ τὴν ζώνην αὐτοῦ, δέδωκε τῷ πιστοτάτῳ
 αὐτοῦ οἰκέτῃ, καὶ ἐκέλευσεν ἀποκομίσαι ταύτην εἰς
 τὴν Ἀραυρακηνῶν ἐκκλησίαν, ὅθεν καὶ αὐτὸς ὤρ-
 μητο, καὶ ἀποθέσθαι ἐν τῷ θυσιαστηρίῳ· αὐτὸν δὲ
 τοῦτον, ἐν τῷ λεληθῆτι κατακρύψαντα ἑαυτὸν, πα-
 ραφυλάττειν· καὶ εἰ μὲν ἴδοι Ἀύξέντιόν τινα δούλον

lium, eos simplicitatis damnans et stultitiæ. Misit
 vero duos viros, qui e Græcia ducebant originem,
 patriæ autem doctrinæ magnam consecuti fuerant
 cognitionem; erant vero ingentis et immanis spi-
 ritus, acres ad cogitandum, et ad dicendum prom-
 ptissimi, et qui mores habebant et calliditatem,
 quæ non poterant indagando et perscrutando co-
 gnosci. Ex quibus cum unum quidem, nomine
 Lysiam, jussisset curam gerere omnium limita-
 neorum: alterum, qui vocabatur Agricolaus, jussit
 totius præfecturæ administrare imperium: decer-
 nens, ut non solum eis deserviret manus limita-
 neorum, sed etiam quicumque milites erant collati
 in propinquis civitatibus.

III. Cum hi ergo in has venissent provincias,
 protinus omnis ætas hominum inmisericorditer et
 absque ulla venia excindebatur: cum neque ulla
 inveniretur opportuna occasio; parva autem et quæ-
 libet calumnia, aut ab inimicis, aut a malevolis
 hominibus sequeretur. Innumerabilis vero multi-
 tudo Christianorum indagabatur, et quotidie com-
 prehendebatur, et his sanguivoris bestiis tradebatur
 ad interitum. Dux ergo Lysias versans in Sateleon,
 si hujus regionis inveniebat aliquos sanctos viros
 et sanctas feminas, post multas interrogationes et
 tormenta, sub tutissima custodia trans mittebat vin-
 ctos ad Agricolaum in metropolim Sebastenorum:
 ut ab illo de medio tollerentur et non sinerentur
 in sua regione, et nec eorum cognati et necessarii
 ullam eorum curam gererent, nec justa fierent
 eorum corporibus, provinciæ quoque præside si-
 militer transmittente eos, qui apud Sebastenos orti
 erant, Sateleon, hoc improbo diu ante inter se
 inuito consilio. Impia enim sua mente cognoverant,
 Christi athletis non futurum hoc parvam partem
 supplicii.

IV. Cum hæc sic fierent, quidam Eustratius, qui
 erat ducalis ordinis scrinarius, et eo tempore primas
 partes in eo obtinebat, vir pius et Deum timens, et
 qui vitam agebat citra ullam reprehensionem, an-
 gebatur animo propter ea quæ fiebant quotidie:
 suppliciterque et miserabiliter vociferabatur ad
 Dominum nostrum Jesum Christum, in jejuniis
 perseverans et oratione, ut propitius esset suis
 famulis, et intueretur populum suum in salute, et
 in malorum consolatione. Cupiebat autem ipse
 quoque idem, quod sancti, subire certamen, et
 assequi martyrium, sed varias minas et sævitiam
 insuperabilem, multiplicemque molitionem et ma-
 chinationem præsidis pertimescebat. Sui tamen
 scopi et instituti periclitationem faciebat hoc modo:
 nam cum zonam suam accepisset, dedit famulo suo
 fidelissimo, et jussit eam portare in ecclesiam
 Arauracenorū, ex qua processerat, et in ara depo-
 nere; eum ipsum autem, cum eam latenter occul-
 taverit, servare; et si viderit quidem quemdam
 Auxentium Dei servum, cui ferunt omnes pietatis

testimonium, qui eo tempore erat presbyter hujus ecclesiæ, ingressum ad orandum, eam sustulisse, ut habeat zonam, sinere, et ad ipsum reverti. Si aliquis autem alius hoc faciat, nequaquam ei permittere, sed eam zonam repetere, hoc in mente judicans, quod si presbyter zonam abstulerit, futurum sit id divinum consilium et providentia, quæ significet felicem successum martyrii, quod desiderat. Sin vero hoc non evenerit, debere eum latere, nec audere uti fiducia et dicendi libertate.

V. Cum hoc ergo factum esset, et famulus paucis post diebus revertisset, et dixisset quod ea ipsa hora, qua zonam in ara posuerat, sicut jussus fuerat, presbyter Auxentius, tanquam ab aliquo missus, ingressus sit ecclesiam, et zonam accepit. His auditis, lætatus est vir pius, et ex prætorio accipiens omnes suos amicos hora prandii, venit lætus, et magnam vultus alacritatem, quantum nunquam antea, ostendens in convivio: adeo ut propter insuetum hoc spectaculum adducerentur omnes in admirationem, et scire causam magni facerent. Unus autem ex iis qui simul accumbebant, ætate junior, ejus charus amicus et civis, nomine Eugenius, sidenter eum percunctatur, dicens: Nunquid, o maxime Eustratii, propterea quod a nostro præside in crastinum diem sunt parata, et publice producenda omnia tormentorum instrumenta adversus Christianos, accessit tibi profusus hic risus, ut qui ex eo speres aliquid lucrari? Hoc vero dixit, propterea quod in illum annum esset ipse Commentariensis. Sanctus autem respondit Eustratius: Recte existimasti, o amice. Spero enim ego quoque die sequenti ex hac re consequi thesaurum, qui auferri non potest. Sequenti vero die Lysias, ei erecto excelso tribunali in media civitate in signostasio, jussit omnes, qui erant in custodia, produci ut interrogarentur. Sanctus autem Eustratius profectus in carcerem, rogavit omnes sanctos, ut pro eo orarent. Dixit enim, se illo die futurum paris socium certaminis. Cum omnes autem orassent, et genua flexissent, et extremum Amen dixissent, secuti sunt sanctum Eustratium, cum eos tenerent milites.

μετέχειν τοῦ Ἰσοῦ αὐτοῖς ἀγῶνος. Καὶ εὐξάμενοι τὸ Ἄμην, ἠκολούθησαν τῷ ἁγίῳ Εὐστρατίῳ, κατεχόμενοι ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν.

VI. Cum autem cohors, ut consueverat, adstisset ante judicem, jussit Lysias sigillatim adduci ad summum tribunal eos, qui prius fuerant interrogati. Eustratius dixit Commentariensis: Litteris imperatoris pridie rursus lectis in judicio, quæ decernebant, ut omnes qui ubique inveniebantur Christiani, cujuscunque essent dignitatis, judicio tuo subjicerentur, Auxentius, qui olim quidem fuit opibus et vita acta insignis, probatior autem et ornatior ex ea quæ nunc ei inventa est generositate et animi fortitudine, ut qui sit servus Christi Regis cælestis, paucis his ante diebus assistens in

A Θεοῦ, μεμαρτυρημένον τοῖς πᾶσιν ἐπ' εὐλαβείᾳ, πρεσβύτερον τῷ τότε χρόνῳ ὑπάρχοντα τῆς ἐκκλησίας ταύτης, εἰσελθόντα τοῦ εὐξασθαι ἐπάραντα αὐτήν, εἶσαι ἔχειν τὴν ζώνην καὶ ἀναστρέφειν πρὸς αὐτόν· εἰ δὲ ἕτερός τις τοῦτο ποιεῖ, μηδαμῶς συγχωρεῖν αὐτῷ, ἀλλὰ ἀνακαλέσασθαι αὐτῷ τὴν αὐτὴν ζώνην, τοῦτο κρίνας ἐν τῇ διανοίᾳ ὡς, εἰ ὁ πρεσβύτερος ἀπενέγκοιτο τὴν ζώνην, οἰκονομίαν ἔσεσθαι θεϊκὴν προμηθύουσαν αὐτῷ τὴν τοῦ ἐπιθυμουμένου αὐτῷ μαρτυρίου ἐπιτυχίαν· εἰ δὲ μὴ ἀπαντήσοι τοῦτο, εἶναι αὐτὸν ἐν τῷ λεληθότι καὶ μηδαμῶς τολμᾶν παρρησιάζεσθαι.

B Ε'. Γενομένου οὖν τούτου καὶ τοῦ παιδὸς μετ' ὀλίγας ἡμέρας ὑποστρέψαντος καὶ εἰρηκότος ὡς κατ' αὐτὴν τὴν ὥραν τοῦ αὐτὸν τεθεικέναι τὴν ζώνην ἐν τῷ θυσιαστηρίῳ, καθὼς προσετέταχτο, τὸν πρεσβύτερον Αὐξέντιον, ὡσπερ ἐξ ἀποστολῆς τινος εἰσεληλυθέναι εἰς τὴν ἐκκλησίαν καὶ εἰληφέναι τὴν ζώνην, ἀκούσας ταῦτα ἐχάρη ὁ θεοσεβῆς οὗτος ἀνὴρ, καὶ λαβὼν ἀπὸ τοῦ Πραιτωρίου πάντας τοὺς φίλους αὐτοῦ ἐν τῇ ὥρᾳ τοῦ ἀρίστου, ἦλθεν εὐφραίνόμενος, καὶ πολλὴν τινα τῷ προσώπῳ αὐτοῦ ὡς οὐ πώποτε ἄλλοτε τὴν φαιδρότητα ἐπιδεικνύμενος ἐν τῷ συμποσίῳ, ὥστε ἐπὶ τῷ ἀσυνήθει τούτῳ θεάματι τοῦ ἀνδρὸς ξενίζεσθαι πάντας καὶ περὶ πολλοῦ ποιεῖσθαι μανθάνειν τὴν αἰτίαν. Εἰς δὲ τις τῶν συνανακειμένων, νεώτερος τὴν ἡλικίαν ὑπάρχων, πάνυ φίλος αὐτοῦ καὶ συμπολίτης, Εὐγένιος τοῦ νομα, θαρβήσας πυυθάνεται παρ' αὐτοῦ λέγων· Μητι, μέγιστε Εὐστράτιε, διὰ τὸ προστετάχθαι ὑπὸ τοῦ ἄρχοντος ἡμῶν εὐτρεπισθῆναι εἰς τὴν αὐριον δημοσίαν πρόδοον πάντα τὰ τῶν βατανιστηρίων ἔργα κατὰ τῶν Χριστιανῶν, ἡ τοιαύτη τοῦ μειδιάματος φιλοτιμία προσετέθη σοι, κερδαίνειν τι προσδοκῶντι; Εἶπε δὲ τοῦτο διὰ τὸ εἰς ἐκεῖνον τὸν ἐνιαυτὸν κομενταρήσιον αὐτὸν ὑπάρχειν. Ὁ δὲ ἅγιος Εὐστράτιος ἀπεκρίνατο· Καλῶς ὑπέλαβες, φίλε. Καὶ γὰρ ἐκδέχομαι ἀναφαίρετον θησαυρὸν ἐκ τῆς τοιαύτης χρείας καὶ γὰρ τῇ ἐξῆς πορίσασθαι. Τῇ δὲ ἐπαύριον ὁ Λυσίας, βήματος αὐτῷ ἀρθέντος ὑψηλοῦ ἐν μέσῳ τῆς πόλεως ἐν τῷ σιγνοστασίῳ, προσέταξε τοὺς ἐν τῇ φρουρᾷ ἅπαντας ἀχθῆναι πρὸς τὴν ἐρώτησιν. Ὁ δὲ Εὐστράτιος ἀπελθὼν ἐν τῇ φυλακῇ παρεκάλει πάντας τοὺς ἀγίους εὐχεσθαι ὑπὲρ αὐτοῦ.

D Ἐφησε γὰρ καὶ αὐτὸς κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν πάντες, καὶ ποιήσαντες γονυκλισίαν, καὶ τελέσαντες

Γ'. Τῆς δὲ τάξεως κατὰ τὴν εἰωθυῖαν ἀκολουθίαν παραστάσης τῷ δικάζοντι, ὁ Λυσίας πρώτους ἦδη καὶ πρώτην ἐρώτησιν δεξαμένους. Εὐστράτιος Κομενταρήσιος εἶπεν· Συλλαβὼν βασιλικῶν αὐθις ἀναγνωσθεισῶν τῇ πρότερά ἐπὶ τοῦ δεκαστηρίου, τῶν θεσπιζουσῶν τοὺς ἀπανταχῆ εὐρισκομένους Χριστιανούς πάντας οἷας δηποτοῦν ἀξίας ὑπάρχοντας συλληφθέντας τῇ σῆ ὑπαχθῆναι κρίσει, Αὐξέντιος ὁ πάσαι μὲν περιφανῆς τύχη καὶ πολιτεία, εὐδοκιμώτερός τε καὶ κοσμιώτερος ἐκ τῆς νυνὶ εὐρεθείσης αὐτῷ γενναιότητος, ἅτε τοῦ ἐπουρανίου βασιλείως Χριστοῦ δοῦλος ὑπάρχων, πρὸ ὀλίγων τούτων ἡμε-

ρῶν παραστάς ἐπὶ τοῦ βήματος τούτου, τὸν τῆς ἀθανασίας διήθλησεν ἀγῶνα, τὴν σὴν, ᾧ δικαστᾶ, ἀθεότητα ἐλέγξας, σοφίαν λόγων, καὶ ὑπομονὴν ἔργων, καὶ ἐπέπερ ἀπὸ τῆς τότε ἡμέρας κατειρχθέντα αὐτὸν ἐν δημοσίᾳ φυλακῇ προσέταξας τήμερον ἅμα τῇ συνούσῃ αὐτῷ ἁγία συνοδίᾳ αὐτοῖς ἐπὶ τὴν ἐξέτασιν ἀχθῆναι, ἐστήκασιν ἅπαντες ἅμα ἐμοί, ἀνδρείω καὶ ῥωμαλεωτέρῳ τῷ φρονήματι τὰς σὰς μηχανὰς τὰς ὑπὸ τοῦ πατρὸς σου τοῦ διαδόλου ὑποβαλλομένας σοι καταισχυῖναι καὶ ἀφανισμῷ τελείῳ πειραδοῦναι ὀφείλοντες. Ταῦτα ἀκούσας ὁ Λυσίας, καὶ τῇ ἀπροσδοκίῳ ταύτῃ παρρησίᾳ τοῦ ἀνδρὸς ἐκθαμβηθεὶς, φονίῳ τε τῷ ὄμματι βλέψας εἰς αὐτὸν καὶ ἀπὸ κατωτάτου στήθους στεναγμὸν ἐκ τῆς ὀργίλου αὐτοῦ ψυχῆς ἀναπέμφας, ἐβρόντησε τῇ φωνῇ λέγων οὕτως· Φαιδρὸν μοι τὴν τήμερον ὡς οὐ πώποτε τὸ δικαστήριον κατέστη, καὶ τῆς πατρῴας Ἑλληνικῆς αὐστηρίας πεπληρωμένον, ῥήτορός μοι τοῦ δημίου τούτου καὶ ἀλιτηρίου προκειμένου. Ἀρθήτω γοῦν ὁ ἐστὼς τῆς περιχειμένης αὐτῷ χλαίνης καὶ ζώνης, καὶ ἐκ τούτων τῶν σημείων δεικνύτω ἑαυτὸν ξένον τοῖς πᾶσι τῆς προσούσης αὐτῷ ἄχρι τῆς δεῦρο στρατείας, εἴθ' οὕτω, γυμνὸς τῷ σώματι, σχοινίοις διαταθεὶς δορυφορούσης αὐτὸν δημηγορίας.

Ζ'. Τοῦτου δὲ μετὰ πολλοῦ τοῦ τάχους γενομένου, ὁ δοῦξ εἶπεν· Μηδεὶς σοι μετὰμελος, ᾧ Εὐστράτιε, ἐπὶ τοῖς ὀλεθρίως σοι ἐναρχθεῖσιν, ἵνα ἅπαξ ἀποφύγῃς τῇ προσούσῃ μοι φιλανθρωπία τὴν τιμωρίαν; ἀλλὰ προσιμιάζου καὶ λέγε πρὸ τῶν βασάνων σὺν τῷ πατρῴῳ ὀνόματι καὶ τὴν ἐνεγκαμένην, καὶ τὸν καινισμόν τῆς λανθανούσης ἐν σοὶ θρησκείας μάλα σαφήνισον ἡμῖν. Ὁ ἅγιος Εὐστράτιος εἶπεν· Ἐκ τῆς Ἀραυρακηνῶν ὄρηματι πολίχνης, Εὐστράτιος τοῦνομα, Κυριτίκης τὴν ἐπωνυμίαν, τῇ πατρῴῃ διχλέκτῳ, δοῦλος δὲ ὑπάρχω τοῦ Δεσπότης τῶν ὄλων Θεοῦ, καὶ τοῦ προσκυνητοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος· ἐκ σπαργάνων μητρικῶν τοῦτο τὸ σέβας διδαχθεὶς προσκυνῶ. Ὁ δοῦξ εἶπεν· Κατατιθέσθω ἡ τάξις, πόσον ἔτος διανύει αὐτός ἐν τῇ στρατείᾳ ταύτῃ; Ἡ τάξις εἶπεν· Εἰκοστὸν ἑβδομον ἔτος πληροῦται ἐν τῷ παρόντι ἐνιαυτῷ, ἀφ' οὗ χρόνου μικρὸς ὢν ἔτι τὴν ἡλικίαν, τὴν τοῦ ἐκσκέπτορος ἐπλήρωσε χρεῖαν. Ὁ δοῦξ εἶπεν· Νῦν ὁρῶν, ᾧ Εὐστράτιε, τὸν ἐπηρητημένον ἐξ ἀπειθείας σοι κίνδυνον, καὶ ἀνασφῆλας ἐκ τῆς προσπεσοῦνης σοι μανίας, σώφρονι τῷ λογισμῷ χρησάμενος, μὴ καταλίπῃς τὴν ἐν τοσοῦτοις ἔτεσιν εὐτάκτως σοι συναχθεῖσαν στρατείαν, τὴν ἔλεω τῶν θεῶν δύναμιν ἐπικαλεσάμενος καὶ τὴν εὐμένειαν τῶν κρατούντων, καὶ τὴν τοῦ δικαστηρίου φιλανθρωπίαν. Ὁ ἅγιος Εὐστράτιος εἶπεν· Δαίμοσιν ἀλιτηρίως καὶ κωφοῖς ξοάνοις ὑπὸ ἀνθρώπων κατασκευασθεῖσιν οὐδαὶς πώποτε ἀνθρώπων λογισμοῦ κύριος ὢν προσκυνεῖν προστάττει. Εἰρηται γάρ που ἐν ταῖς παρ' ἡμῖν θείαις Γραφαῖς· « Θεοὶ, οἳ τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν οὐκ ἐποίησιν, ἀπολέσθωσαν. » Ὁ δοῦξ εἶπεν· Ἀλλὰ ἀνέχεται ἄνθρωπος λογισμοῦ κύριος ἐσταυρωμένῳ προσανέχειν Θεῷ, ὡσπερ

A hoc tribunali, transegit certamen immortalitatis, tuam, o iudex, arguens impietatem, verborum sapientia et operum tolerantia : et quoniam ab illo die eum inclusum in publica custodia jussisti adduci hodie examinandum cum cætu, qui cum eo erat, stant mecum omnes forti et robusto animo, tuas machinas, quæ a patre tuo diabolo sunt tibi suggestæ, dedecore affecturi, et omnino deleturi. His auditis Lysias, hanc inopinatam viri admiratus libertatem, et cædem spirantibus oculis eum intuitus, ex imo pectore et iracundo ejus animo emisso suspirio, voce intonuit, sic dicens : Acerbius mihi, quam unquam antea, exstitit hoc iudicium, et Græca patria austeritate repletum, oratore mihi proposito scelerato hoc carnifice. Ab eo ergo

B stante tollatur, qua indutus est, læna et zona : et ex his signis ostendat omnibus, se alienum ab ea quæ ad ipsum pertinebat hucusque, militia. Deinde nudus corpore, funibusque expansis manibus et pedibus, humi extensus, pergat exsequi eam, qua se defendit, concionem.

εἴθ' οὕτω, γυμνὸς τῷ σώματι, σχοινίοις διαταθεὶς δορυφορούσης αὐτὸν δημηγορίας.

VII. Hoc autem facto maxima celeritate, dixit dux : Nulla, o Eustratii, duceris poenitentia ob ea, quæ a te sunt inchoata pernicioso, ut quæ mihi inest clementia, effugias supplicium? sed exordire, et dic ante tormenta, cum tuo nomine, patriam quoque quæ te tulit : et aperiri nobis novitatem ejus quæ in te latebat religionis. Dixit sanctus Eustratius : Natus sum in oppidulo Arauracenorum, nomine Eustratius, cognomine Cyrisices paterno sermone. Sum autem servus Dei, Domini universorum, et adorandi ejus Filii Jesu Christi, et sancti Spiritus. Ex maternis fasciis didici, quam colo, religionem. Dux dixit : Deponat cohors, quot annos transegit in hac militia? Cohors dixit : Vicesimus septimus annus completur hoc anno, ex quo, cum esset adhuc parvus ætate, functus est munere exceptoris. Dux dixit : Nunc, o Eustratii, videns quod ex tua inobedientia tibi imminet periculum, et resipiscens ex eo, qui tibi accidit furore, sapienti utens ratiocinatione, ne relinquant eam quæ a te tot annis recte et ordine gesta est militiam, propitiam deorum invocans potentiam, et imperatorum benevolentiam, et iudicii clementiam. Dixit sanctus Eustratius : Exsecrandos dæmones, et surda simulacra ab hominibus constructa, nullus unquam homo, qui compos esset mentis, censuit adoranda. Dictum est enim alicubi in nostris Scripturis : « Dii, qui cælum et terram non fecerunt, pereant ¹. » Dux dixit : Sed estne is compos mentis, qui Deum adoratur crucifixum, sicut vos pleni superstitione? Sanctus Eustratius dixit : Si tibi non essent mutati sensus mentis, et perturbationum conspersione non esset ad res terrenas tibi transmutatus animus, ostenderem tibi hunc Crucifixum, verum esse Ser-

¹ Jerem. x, 11.

vatorem et Dominum, et universæ creatæ naturæ opificem, qui est cum Patre ante sæcula, et ineffabili sapientia per regenerationem, suscitavit nostram mortificationem.

ἑσταυρωμένον τοῦτον, Σωτῆρα καὶ Κύριον ἀληθινόν, καὶ σοφίᾳ ἀρρήτῃ διὰ τῆς

VIII. Cum autem vellet adhuc sanctus contexere orationem, interrumpens dixit dux sceleratus : Funibus ipse aerem feratur hic vir generosus : ignis autem congeries accensa admoveatur ejus pectoribus ad hoc, ut comburantur. Supra humeros vero tripliciter uno impetu virgis verberetur, ut oratione nobiscum decertet elegantius. Cum hoc autem factum esset, et multis horis sancti inferne viscera et venter ab igne substrato comburerentur, et acerbissimis plagis ejus tergum virgis flagellaretur, nulla vox emittebatur : sed neque ulla vultus approbat mutatio, cernique poterat et conjici, quod in alieno corpore subibat supplicium. Propterea obstupefactus sceleratus iudex, vix tandem jussit eum relaxari a tormento, et vultu subridens, dixit : Quisnam tuus est sensus, o Eustrati? Vis parvam aliquam aliam tibi impositis plagis excogitem delectationem? Sanctus ait Eustratius : Maxime. Dux dixit : Quoniam ergo quæ nobis placeant, a tacente illo sunt approbata, jubeo muriam aceto contemperatam magno fluente infundi membris igne combustis, et acutis testis fortiter ei affricari, donec ex nostro ministerio eorum quæ sunt jucunda, plurimo sensu percepto satiatus fuerit.

ὄστράκοις ὀξέσιν εὐτόνωσ ἀνατρέψασθαι, ἄχρις οὗ τὴν αἴσθησιν δεξάμενος κορεσθῆ.

IX. Cum magna autem celeritate eo quoque ei allato tormento, eadem usus est constantia et animi fortitudine, et neque ullus, quantumvis levis, gemitus audiebatur emitti. Dux dixit : Tanquam in scena superstitionem ostentat et jactat hic, sicut ficit, athleta Crucifixi. Nunc ergo dicat, si per hæc castigatus, sibi persuaserit ad sacras deorum aras accedere adoraturus. Sanctus dixit Eustratius : Propter eam, quæ est in te, superstitionem et falsam religionem hæc, sicut existimas, mihi inferens supplicia, imprudens et insciens me hodie multis affecisti bonis, quæ mihi maxime erant in votis, o iudex. Circumfusam enim caliginem et obscuritatem, quæ ex crassitie corporis meo inerat animo, his a me tormentis depulisti ; et quæ principatum oblinet, rationem, earum, quæ longo tempore intentabantur, tentationum victricem conservasti : et effecisti, ut funderem ac profligarem eas quæ in me magno impetu insurgent, animi perturbationes, nullo tumultu oppugnandum mihi largitus præsidium interni spiritus, qui mihi vitam regit in immortalitate : in quo sunt mihi reconditæ divitiæ incorruptionis : et ostendisti viam compendiosam et ab afflictione remotam, per quam potero in fictili hoc corpore degens vitam amplecti angelicam, et cælesti frui æternitate. Nunc scio me esse templum

ὑμεῖς οἱ κακοδαιμονίας ἀνήμεστοι ; Εὐστράτιος εἶπεν · Εἰ σοὶ τὰ αἰσθητήρια τῶν φρενῶν μὴ ἠλλοίωτο, καὶ τῷ τῶν παθῶν φυράματι μὴ μετεσκεύαστο πρὸς τὸ γεῶδες ἢ ψυχὴ σου, ἔδειξα ἄν σοι τὴν καὶ πάσης κτίσεως δημιουργὸν ὄντα, πρὸ αἰώνων παλιγγενεσίας τὴν ἡμετέραν ἀνεγείραντα νέκρωσιν.

H. "Ετι δὲ τὸν λόγον συνείρειν ἐθέλοντος τοῦ ἁγίου, ἐκκόψας ὁ μιαρὸς δοῦξ εἶπεν · Βασταχθήτω τοῖς σχοινίοις εἰς τὸν ἀέρα ὁ γεννάδας οὗτος · σώρευμα δὲ πυρὸς ὑφαπτόμενον αὐτοῦ εἰς τὰ στέρνα ἐχέσθω εἰς τὸ φλέγεσθαι · ὕπερθεν δὲ τῶν ὤμων τριχῇ ἐν μιᾷ φορᾷ ῥάβδοις τυπτέσθω, ὅπως κορυφήν τὴν πρὸς ἡμᾶς ἐν τοῖς λόγοις ποιήσεται ἄμιλλαν. Γενομένου δὲ τούτου καὶ ἐν πολλαῖς ταῖς ὥραις τοῦ ἁγίου κάτωθεν τὰ σπλάγχνα καὶ τὴν κοιλίαν ὑπὸ τοῦ ὑποστρωθέντος πυρὸς καιομένου, καιρίαις δὲ βολαῖς τὸν νῶτον ταῖς ῥάβδοις μαστιγομένου, οὐδὲ μία ἀνεπέμπετο φωνή · ἀλλ' οὔτε ἠλλοίωσῖς τις τῷ προσώπῳ αὐτοῦ ἐφαίνετο, καὶ ἦν θεωρησῖν καὶ εἰκάσαι, ὡς ἐν ἄλλοτρίῳ τῷ σώματι τὴν τιμωρίαν ὑπομένοντα. Ἐκπλαγεὶς δὲ ὁ μιαρὸς δικαστῆς ἐπὶ τούτῳ, μόλις ποτὲ ἀνεθῆναι τῆς βασάνου τοῦτον ἐκέλευσε, καὶ ὑπογελῶν τῷ προσώπῳ εἶπεν · Ὅποιόν σου τὸ φρόνημα, ὦ Εὐστράτιε ; φράσον ἡμῖν. Βούλει μικρὰν τινα καὶ ἑτέραν ταῖς ἐπιτεθείσαις σοὶ πληγαῖς ἐπισχεδιάσωμαι τέρψιν ; Ὁ ἅγιος Εὐστράτιος εἶπεν · Πάνυ μὲν οὖν. Ὁ δοῦξ εἶπεν · Οὐκοῦν, ἐπειδὴ ἅπαντα τὰ ἡμῖν δοκοῦντα ἀρεστὰ τῷ κειμένῳ δεδοκίμασται, ἄλμην ἔξει συμφραθεῖσαν, καὶ κράματος πολλοῦ γενομένου, ἐπαχθῆναι τοῖς καταφλε-

χθεῖσι μέλεσιν ὑπὸ τοῦ πυρὸς προστάττω, καὶ τῆς ἡμετέρας ὑπουργίας ἐπὶ ταῖς ἡδέσιν αὐτῷ πολ-

Θ'. Μετὰ πολλῆς δὲ τῆς ταχυτήτος καὶ ταύτης τῆς βασάνου προσενεχθείσης τῷ ἁγίῳ, ἡ αὐτῆ καρτερία ἦν αὐτῷ, καὶ οὔτε στεναγμὸς τις ἕως τοῦ τυχόντος ἠκούετο ἐκπεμπόμενος. Ὁ δοῦξ εἶπεν · Ὅσπερ ἐν σκηνῇ τῆς ἐν αὐτῷ δεισιδαιμονίας ἐπίδειξιν τὴν ὑπομονὴν ποιεῖται ὁ ἀθλητῆς οὗτος, ὡς φησι, τοῦ ἑσταυρωμένου. Νῦν γοῦν εἰπάτω, εἰ ἐν ταύταις σωφρονισθεὶς, πέπεικιν ἑαυτὸν τοῖς σωτηρίοις τῶν θεῶν προσιέναι βωμοῖς προσυνήσων. Εὐστράτιος εἶπεν · Δεισιδαιμονίας χάριν τῆς ἐν σοὶ τὰς τιμωρίας ταύτας, ὡς νομίζεις, προσαγαγὼν μοι, λέληθας, ὦ δικαστῆ, τῶν διὰ πολλῆς εὐχῆς ἐπιθυμουμένων μοι ἀγαθῶν ἀξιώσας με τὴν τήμερον. Τὴν γὰρ περικειμένην ἀγλὺν καὶ ἀμαύρωσιν ἐκ τῆς σωματικῆς παχύτητος τῇ ἐμῇ ψυχῇ ταύταις ταῖς βασάνοις διεσκέδασας ἀπ' ἐμοῦ, καὶ τὸν ἡγεμόνα λογισμῶν τῶν ἐν μακρῷ τῷ χρόνῳ ἐπικειμένων αὐτῷ πειρασμῶν νικητὴν τοῦ λοιποῦ διεφύλαξας, καὶ τροπὴν εἰργάσω τῶν ὀκαθέκτως μοι ἐπανισταμένων παθῶν, ἀπερικτύπητον τὸ φρούριον τοῦ ἐν ἀθανασίᾳ πολιτευομένου ἐνδοθεν πνεύματος χαρισάμενος, ἐν ᾧ ὁ τῆς ἀφθαρσίας τεθησαύρισται πλοῦτος, καὶ ὑπέδειξας ὁδὸν ἐπίτομον καὶ ἀταλαίπωρον, δι' ἧς δυνήσομαι ἐν τῷ ὄστρακίνῳ τούτῳ σώματι διατελῶν, τὴν ἀγγελικὴν ἀσπάζασθαι πολιτείαν, καὶ τῆς ἐπουρανίου ἀπολαύειν αἰδιότητος. Νῦν οἶδα ὅτι ναὸς Θεοῦ

εἰμι, καὶ τὸ Πνεῦμα αὐτοῦ τὸ ἅγιον οἰκεῖ ἐν ἐμοί. A Dei, et sanctum ejus in me habitare Spiritum. « Ἀπόστητε οὖν ἀπ' ἐμοῦ, πάντες οἱ ἐργαζόμενοι τὴν ἀνομίαν, ὅτι εἰσήκουσε Κύριος τῆς φωνῆς τοῦ κλαυθμοῦ μου. Κύριος τὴν προσευχὴν μου προσεδέξατο. Ἀγαλλιᾶσθε: ὡς ἀληθῶς ἡ ψυχὴ μου ἐπὶ τῷ Κυρίῳ· τερφθήσεται ἐπὶ τῷ σωτηρίῳ αὐτοῦ. Πάντα τὰ ὀστέα μου ἐρουῖσι· Κύριε, Κύριε, τίς ὁμοίός σοι βυβόμενος πτωχὸν ἐκ χειρὸς στερεωτέρων αὐτοῦ, καὶ ἀπὸ τῶν διαρπαζόντων αὐτόν; » Σπεῦδε τοίνυν καὶ ἀγωνίζου, ὑπηρέτα τοῦ ἀντικειμένου, καὶ μὴ καθυφῆς τῷ προσώπῳ σου, καὶ δοκίμασόν με ὡς χρυσὸν ἐν καμίνῳ ἔτι καὶ ἔτι, καὶ οὐχ εὐρήσεις ἐν ἐμοί τὸν σοὶ ἐράσιμον καὶ ἔργῳ ἐπιζητούμενον. Οἱ γὰρ θεοὶ σου βδελύγματα εἰσι, τῆς σῆς καὶ τῆς τοῦ βασιλέως σου ἀλογίας δεσπόζοντα.

Γ'. Ὁ δοῦξ εἶπεν· Τάχα, ὡς ἔοικεν, ἡ τῶν φρενῶν ἐναλλαγὴ τῆ τοῦ σώματος σαθρότητι ἐπηκολούθησεν· ὅθεν πολλὴν τινα καὶ ἀσαφῆ βαττολογίαν διεξῆλθες. Εἰ γὰρ ἠδύνατο, ὡς σὺ λέγεις, ὁ Θεός σου ἐκείνος ἀθανασίας σε μέτοχον καταστήσαι, τάχα ἂν καὶ τῆς παρούσης μάστιγος ἐρύσατό σε. Ἐάσας οὖν τὸ ἐπὶ ματαλαῖς ἐλπίσιν ὄνειροπολεῖσθαι, σπεῦδε εἰς τὴν παρ' ἐμοῦ σοὶ ὑποδεικνυμένην σωτηρίαν. Εὐστράτιος εἶπεν· Βούλει πεισθῆναι, πεπηρωμένε πᾶσαν τὴν τῶν αἰσθητηρίων ἡψιν, ὅτι οὐδὲν ἀδυνατεῖ τῷ Θεῷ μου; Πρὸς βασάνοις ὑπάρχειν, καὶ πάντων εἰσατενισάντων, αἰφνίδιον ὡς εἰ λεπίδες ἐκ τοῦ σώματος αὐτοῦ ἀπεβλήθησαν, καὶ ἔστη ὁ ἅγιος ὄλος ὑγιής, μηδὲ τὸ τυχὸν σπάραγμα εἰς τὸ σῶμα αὐτοῦ ἔχω. Δοξασάντων δὲ πάντων ἐπὶ τῷ γεγονότι θαύματι τὸν Θεόν, Εὐγένιος τις ἐκ τῆς Ἀραυρακηνῶν καὶ αὐτὸς ὑπάρχων πολίχνης, ὀφρικιᾶλιος τῆς αὐτῆς τάξεως, καὶ παραμένων τῷ ἁγίῳ Εὐστράτιῳ ἀεθόησε φωνῇ μεγάλῃ λέγων· Λυσία, καὶ γὰρ Χριστιανός εἰμι, καὶ τὴν θρησκίαν σου ἀναθεματίζω, καὶ τῷ προστάγματι τῶν βασιλέων, καὶ τῷ σῷ θελήματι ἀντιτάσσομαι, ὡς καὶ ὁ κύριός μου Εὐστράτιος. Θυμωθεὶς οὖν ἐπὶ τούτοις ὁ δοῦξ, καὶ δυσφημήσας ἰκανῶς, ἐκέλευσε καὶ αὐτὸν συλληφθέντα ἀχῆσαι εἰς τὸ μέσον, καὶ διελάλησεν οὕτως·

ΙΑ'. Τῆς κατὰ τῶν δυστιμωρήτων τούτων ἐρωτήσεως εὐκαιροῦ δεομένης σχολῆς, τὰ νῦν δὲ ἐπειγόμενος εἰς τὴν τῶν δημοσίων πραγμάτων συνθήην ἀντίληψιν, τὸν μαγγανείαις τερατοποιὸν τοῦτον Εὐστράτιον καὶ Εὐγένιον τὸν ἀρτιφανῶς ὁμόφρονα αὐτῷ, σιδηρωθέντας κατὰ παντὸς τοῦ σώματος ἀναληφθῆναι εἰς τὸ δεσμωτήριον προστάττω, ἅμα τοῖς λοιποῖς φυλαχθητομένους μοι, ἐν ἑτέρῳ ἐξετάσει. Καὶ ταῦτα ἀποφηνάμενος ἀνέστη τοῦ βήματος. Οἱ δὲ ἅγιοι ἤγοντο πάντες χαίροντες καὶ ἀγαλλιωμένοι ἐπὶ τῇ τοσαύτῃ ὑπομονῇ καὶ καρτερίᾳ τοῦ ἁγίου Εὐστράτιου, καὶ ἐπὶ τῇ γενομένῃ εἰς αὐτὸν σωτηρίῳ θαυματοποιίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ὡς δὲ εἰσῆλθον εἰς τὴν φυλακὴν, ἐψάλλον πάντες μετὰ φωνῆ· « Ἴδοὺ δὴ, τί καλόν, ἢ τί τερπνόν, ἀλλ' ἢ τὸ κατοικεῖν ἀδελφοὺς ἐπιτοχυτό; » καὶ τὰ ἑξῆς, καὶ μετὰ τὸ πληρῶσαι τὴν εὐχὴν ἐκαθί-

Discedit ergo a me omnes, qui operamini iniquitatem : quoniam exaudivit Dominus vocem fletus mei. Dominus deprecationem meam suscepit *. Exsultabit revera anima mea in Domino. delectabitur in salutari ejus. Omnia ossa mea dicent : Domine Domine, quis similis tibi? liberans inopem a manu potentiorum eo, et a diripientibus eum *. Festina ergo et decerta, minister adversarii, et quod in te est, nihil remitte : et proba me sicut aurum in fornace magis magisque : et in me non invenies sordem, quæ est tibi amabilis. et revera queritur. Tui enim dii sunt abominations, quæ tuæ et tui imperatoris dominantur egestati rationis.

B X. Dux dixit : Mentis fortasse, ut videtur, emotio consecuta est corporis imbecillitatem : quo factum est, ut multis verbis usus sis obscuris et supervacaneis. Si enim posset ille tuus, ut dicis, Deus te participem reddere immortalitatis, a presenti utique te plaga liberasset. Mittens ergo vanæ spei agitari somniis, propera ad salutem, quæ a me ostenditur. Dixit Eustratius : Vis persuaderi, o tu qui es orbis omnibus sensibus, nihil esse quod meus non possit Deus? Attende, et me intuere, quem tuis tormentis existimas morte esse multatum. Cumque omnes in eum defixissent oculos, repente veluti quædam squammæ ejectæ sunt ex ejus corpore : et stetit sanctus totus sanus, corpus nihil habens omnino laceratum. Cum propter miraculum autem, quod factum fuerat, omnes Deum glorificassent, quidam Eugenius vir Arauracenus, qui erat ipse quoque oppiduli officialis ejusdem cohortis, et permanebat apud sanctum Eustratium, magna voce exclamavit, dicens : Lysia, ego quoque sum Christianus, et tuam anathematizo religionem, et jussui imperatorum et tuæ resisto voluntati, sicut etiam dominus meus Eustratius. Dux ergo propter hæc indignatus, et eum execratus, ipsum quoque comprehensum jussit duci in medium, et sic est effatus :

D XI. Cum horum, quos punire est difficile, interrogatio tempore et otio opus habeat opportuno, nunc autem urgear ad suscipiendam consuetam rerumpublicarum defensionem, hunc præstigiatorum et incantationibus miraculorum effectorem Eustratium et Eugenium, quem nuper apparuit idem quod ipse sentire, toto corpore ferro vinctos jubeo conjici in carcerem cum reliquis, qui sunt mihi servandi ad aliam examinationem. Hæc cum pronuntiasset, descendit e tribunali. Sancti vero ducebantur omnes læti et exsultantes propter tantam tolerantiam sancti Eustratii, constansque testimonium, et propter salutare, quod in ipso factum est, miraculum Domini nostri Jesu Christi. Postquam autem ingressi sunt custodiam, psallebant omnes una voce : « Ecce quid æque bonum et jucundum, atque habitare fratres in unum *? » et

* Psal. xi, 9. * Psal. xxxiv, 16. * Psal. cxviii, 1.

quæ sequuntur : et postquam preces implesent, sedentes docebantur a sancto Eustratio, promptique et alacres ab eo reddebantur ad propositam eis de-certationem.

XII. Die illo in his transacto, sequenti nocte dux cum surrexisset, professus est se velle ire ad civitatem Nicopolitanam, et interim dum soliti ad iter se parabant ministri, prosiliit ipse in custodiam, ubi erant sancti, et solum beatum Eustratium jubet trahi foras. Cum autem esset adductus, vultu ridenti dixit ei : Lætare, charissime Eustrati. Sanctus vero respondit : Deus omnipotens, cui ego servio, te vicissim digne salutet, o iudex. Dux dicit : De Deo sit tibi curæ, in præsentia autem cape et gesta hanc, quæ tibi datur, crepidam, ut libens nobiscum iter facias; erat vero crepida longis et acutis clavis transfixa, ut tanquam fibulis perforaretur quælibet pars pedum ejus. Cum hac ergo crepida eum induisset, et loris astrinxisset, suo obsignavit annulo, et jussit eum, dum duceretur, per totam viam verberari et trahi cum reliquis sanctis. Ipse autem cum toto, qui cum eo erat, exercitu iter persequebatur, et post duos dies pervenerunt ad castellum, quod est prope Arauracenos. Cum sancti autem accessissent, quotquot erant illius regionis, egressi sunt ad spectaculum, desiderantes videre beatum Eustratium. Nullus vero cognatus nec amicus audebat ei appropinquare, ne ipsi quoque comprehenderentur; hoc enim a scelerato duce quibusdam jam imperatum fuerat.

νων, οὕτε φίλων πλησιάζει αὐτῷ ἑτόλμα, ἵνα μὴ τισὶν ὑπὸ τοῦ μισροῦ δουκός.

XIII. Quidam autem Mardarius, vir quidem sorte privatus et suo contentus, cum illis diebus domum sibi construxisset, tegebat domum. Cum in omnes autem sanctos defixisset oculos, vidit medium eorum tanquam stellam insignem Eustratium : et cum cito e domo descendisset, dixit uxori suæ sermone Armenio : Vides, o uxor, cum qui erat domiaus ejus, quæ est circumcirca regionis, qui et genere et opibus erat tam insignis, et tamdiu fuerat militiæ clarus, quemadmodum omnia despexerit, et abiit, ut Deo fiat grata hostia, et regnum cœleste consequatur? Beatus ille, quod et in hac vita fuerit gloriosus, et apud Dominum nostrum sit magnam habiturus fiduciam, et cum angelis ineffabili voluptate fruiturus. Egregia autem illius uxor respondit : Dulcissime marite, quid obstat, quominus tu quoque eo venias, et eandem, quam ipse, viam ineas, et sanctam consequaris cum ipso consummationem, ut sis mei defensor, et horum puerorum infantium, et totius tui generis? Dixit ejus maritus : Da mihi calceos, et ingrediar viam a me desideratam. Illa vero hoc fecit velociter, et læta cum dimisit. Qui cum accepisset calceos, et se veste induisset, et duos quos habebat filios ulnis esset amplexus, stetit ad Orientem, et Dominum invocavit, et dixit : Domine, Deus Pater omnipotens, et Domine Jesu Christe, et sancte Spiritus,

ζοντο διδασκόμενοι ὑπὸ τοῦ ἁγίου Εὐστρατίου, καὶ προθυμοποιούμενοι εἰς τὸν προκείμενον αὐτοῖς τῆς ἀθλήσεως ἀγῶνα.

IB'. Ἐν τούτοις τῆς ἡμέρας ἐκείνης τελεσθεῖσης, τῇ ἐπιούσῃ νυκτὶ ἀναστὰς ὁ δοῦξ, ἐπὶ τὴν Νικοπολιτῶν ἐπείγεσθαι ἐπηγγεῖλατο πόλιν· καὶ ἐν τοσοῦτῳ τῆς συνήθους αὐτῷ ὑπηρεσίῳ κατὰ τὴν ὁδοιπορίαν εὐτρεπιζομένης, αὐτὸς εἰς τὴν φυλακὴν ἤλατο, ἐνθα ἦσαν οἱ ἅγιοι, καὶ μόνον τὸν μακάριον Εὐστράτιον κελεύει ἐλκυσθῆναι ἔξω. Ἀχθέντος δὲ αὐτοῦ, ὑπομειδιάσας τῷ προσώπῳ, εἶπεν πρὸς αὐτόν· Χαίροις, προσφιλέστατε Εὐστράτιε. Ὁ δὲ ἅγιος ἀπεκρίνατο· Ὁ Θεὸς ὁ παντοκράτωρ, ὃ ἐγὼ λατρεύω, αὐτὸς σε ἀντασπάζοιτο ἀξίως, ὃ δικαστά. Ὁ δοῦξ εἶπεν· Περὶ τοῦ Θεοῦ σου ἐμοὶ μελέτω, εἰς τὸ παρὸν δὲ λαθὼν τὴν ἐπιθεδομένην σοι κρηπίδα φόρει, ὅπως ἄσμενος τὴν μεθ' ἡμῶν ὁδοιπορίαν ποιήσῃ. Ἡ δὲ κρηπίς ἦν διαπεπικρμένη ἤλοις μακροῖς καὶ ὀξέσιν, ὥστε διαπερονᾶσθαι ἅπαν τὸ μέρος τῶν ποδῶν αὐτοῦ. Ὑποδήσας οὖν αὐτόν καὶ σφιγγάσας τοὺς ἱμάσι, τῷ δακτυλίῳ αὐτοῦ ἐσφράγισε, καὶ προσέταξε τυπτόμενον καὶ συρόμενον αὐτόν ἄγεσθαι πᾶσαν τὴν ὁδὸν μετὰ καὶ τῶν λοιπῶν ἁγίων. Αὐτὸς δὲ εἶχετο ἅμα παντὶ τῷ συνόντι αὐτῷ στρατῷ τῆς ὁδοῦ, καὶ μετὰ δύο ἡμέρας εἰς τὸ πλησίον Ἀραυράκων κατήχθησαν κάστρον. Παρχενομένων δὲ τῶν ἁγίων, πάντες οἱ τῆς χώρας ἐκείνης ὡς εἰς θέαν ἐξήρισαν, ἐπιποθοῦντες ἰδεῖν τὸν μακάριον Εὐστράτιον. Οὐδεὶς δὲ οὔτε συγγε- καὶ αὐτοὶ συλληφθῶσι· παρήγγελλο γὰρ τοῦτο ἤδη

IC'. Μαρδάριος δὲ τις ἀνὴρ, ἰδιώτης τὴν τύχην καὶ ἐν αὐταρχείᾳ βιωῶν, οἶκον ἑαυτῷ κατασκευάσας ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις, ἐσκαπε τὸ δωμάτιον. Ἀτενίσας δὲ εἰς πάντας τοὺς ἁγίους, εἶδε μέσον αὐτῶν ὡς περιφανῆ ἄπτερα τὸν ἅγιον Εὐστράτιον, καὶ ταχὺ κατελύων ἀπὸ τοῦ δωματίου εἶπε τῇ γυναικὶ αὐτοῦ τῇ Ἀρμενίων διαλέκτῳ· Ὁρᾶς, ὃ γύναι, τὸν κύριον τῆς περιοικίδος ἡμῶν, τὸν ἐν τοσαύτῃ περιφανείᾳ γένους καὶ χρημάτων ὑπάρχοντα, καὶ ἐν τηλικαύτῃ στρατείᾳ διαπρέψαντα, πῶς πάντων καταφρόνησε, καὶ θῦμα εὐπρόσδεκτον τῷ Θεῷ ἀπέρχεται γενέσθαι, ἵνα καὶ τῆς ἐπουρανίου καταξιοθῆ βασιλείας; Μακάριος ἐκεῖνος ὅτι καὶ ἐν τῷ βίῳ τούτῳ εὐτυχῆς καὶ ἐπίδοξος ὑπῆρχε, καὶ πρὸς τὸν Δεσπότην ἡμῶν Χριστὸν μεγάλην ἔξει τὴν παρρησίαν, καὶ μετὰ ἀγγέλων τῆς ἀφθάρτου καταξιοῦται ἀπολύσεως. Ἡ δὲ καλὴ ἐκείνη γυνὴ ἀπεκρίνατο· Ἐλυκύτετε ἄνερ, τί κωλύει καὶ σὲ φθάσαι αὐτόν, καὶ τὴν αὐτὴν αὐτῷ πορευθῆναι ὁδόν, καὶ τῆς ἀγίας ἀξιοθῆναι μετ' αὐτοῦ τελειώσεως, ἵνα προστάτης γένη καὶ ἐμοῦ, καὶ τῶν μικρῶν τούτων παιδίων καὶ παντὸς τοῦ γένους σου; Ὁ δὲ ἀνὴρ αὐτῆς εἶπε· Δός μοι τὰ ὑποδήματά μου, καὶ πορεύσομαι τὴν ἐπιθυμουμένην μοι ὁδόν. Ἡ δὲ ταχὺ τοῦτο ἐποίησε, καὶ μετὰ χαρᾶς προέπεμψεν αὐτόν. Καὶ λαθὼν ὑπεδήσατο, καὶ περιεβάλετο τὸ ἱμάτιον αὐτοῦ, καὶ περιπλέξας ταῖς ἀγκάλαις αὐτοῦ τὰ ὑπ-

άρχοντα αὐτῷ δύο τέκνα, ἔστη κατὰ ἀνατολάς, καὶ ἐπεκλήσατο τὸν Θεὸν καὶ εἶπεν· Δέσποτα Θεὸ παντοκράτωρ, καὶ Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, καὶ ἅγιον Πνεῦμα, μία θεότης, μία δύναμις, ἐλέησόν με τὸν ἁμαρτωλὸν, καὶ σπλαγχνίσθητι καὶ ἀντιλαβοῦ τῆς δούλης σου, καὶ τῶν δύο νηπίων τούτων, ὁ προστάτης τῶν χηρῶν, καὶ πατὴρ τῶν ὀρφανῶν. Ἐγὼ γάρ, Δέσποτα, μετὰ πολλῆς τῆς προθυμίας ἔρχομαι πρὸς σέ. Καὶ ταῦτα εἰπὼν, κατεφίλησε τὰ παιδία αὐτοῦ καὶ εἶπεν· Σώζου, γύναι, μὴ λυποῦ μηδὲ δάκρυε, καὶ τὴν ψυχὴν μου, εἰς χεῖρας παρατίθημι τοῦ τὰ

ΙΔ'. Καὶ ταῦτα εἰπὼν, δραμαῖος ἐξῆλθε, καὶ πρὸς τινα Μουκάτορα τοῦνομα, ἐν τῇ Ἀραυρακηνῶν τὴν οἰκίαν ἔχοντα, καὶ πρωτεύοντα ἐν αὐτῇ, ἄνδρα ἐπίσημον καὶ πλούσιον πάνυ, ἦλθε, καὶ προσαγορεύσας αὐτὸν εἶπεν· Ἰδοὺ ἐγὼ πορεύομαι πρὸς τὸν φίλον σου καὶ συγγενέα Κυρισίκη, καὶ τοῦ Θεοῦ θέλοντος, συνοδία αὐτῷ γίνομαι, καὶ μετ' αὐτοῦ τὴν τῆς ἀθλήσεως ὑπομενῶ ἀγῶνα. Σὺ οὖν γενοῦ μετὰ Θεὸν τῆς γυναικός μου προστάτης καὶ τῶν τέκνων μου ἐν τῷ βίῳ τούτῳ, καὶ γενήσομαι σοὶ καὶ γὰρ ἐργάτης ὑπὲρ ταύτης τῆς χάριτος ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ὅτε καριστάμεθα τῷ Θεῷ, καὶ τὸν μισθὸν ἀπολαμβάνεις. Ὁ δὲ εὐλαβὴς ἐκεῖνος ἄνθρωπος εἶπεν· Ἀπελθε ἐν εἰρήνῃ, τέκνον, τὴν καλὴν πορείαν, καὶ μὴ φροντίσης περὶ τούτου, ἀλλὰ πλήρωσόν σου τὴν ἐπιθυμίαν· τῆς γὰρ γυναικός σου πνευματικῆ διαθέσει ἔσομαι ἄνθρωπος, καὶ τῶν παιδίων σου πατήρ. Ταῦτα ἀκούσας ὁ Μαρδάριος καὶ συνταξάμενος αὐτῷ, ἤδη λοιπὸν πλησίον τοῦ κάστρου ἔφθασε τοὺς ἁγίους, καὶ ἐκάλεσε τὸν ἅγιον Εὐστράτιον οὕτω· Δεσπόσυνε Κυρισίκη, ὡς πρόβατον ἕκακον πρὸς τὸν ἴδιον ποιμένα τρέχει, οὕτω καὶ γὰρ ἦλθον πρὸς σέ, θέλων ὑμῖν συνοδεῦσαι. Δέξαι οὖν με, καὶ συγκαταριθμησον τῇ ἀγίᾳ σου συνοδίᾳ, καὶ προσάγαγε, εἰ καὶ ἀνάξιον, μάρτυρα τῷ Δεσπότη Χριστῷ. Καὶ ταῦτα εἰπὼν, ἐδόθησε φωνῇ μεγάλη λέγων· Χριστιανὸς εἰμι καὶ γὰρ, ὡς καὶ ὁ κύριός μου Εὐστράτιος. Ἀκούσατε, ὑπηρέται τοῦ διαβόλου, ἀκούσατε. Τότε συλλαβόμενοι αὐτὸν οἱ στρατιῶται, συνέδησαν τοῖς λοιποῖς ἁγίοις, καὶ καθεῖρξαντες ἐν τῷ κάστρῳ ἐν δημοσίᾳ φυλακῇ, ἀνήνεγκαν καὶ περὶ αὐτοῦ τῷ δουκί.

ΙΕ'. Κατ' αὐτὴν δὲ τὴν ὥραν ὡσπερ λέων βρῦξας ἐκάθισεν εἰς τὴν ἐξέτασιν. Καὶ ὑποβαλοῦσης τῆς τάξεως κατὰ τὸ σῦνηθες, προσήχθη γυμνὸς σχοινίοις κατεχόμενος τὰς χεῖρας ὁ ἅγιος Αὐξέντιος, παρεστώτων τῶν ἁγίων καὶ ὀρώντων ἕκαστα, καὶ ἔστη φαιδρῷ τῷ προσώπῳ. Ὁ δούξ εἶπεν· Αὐξέντιε, ἡμᾶς μὲν κόπων ἀπαλλάττων, σαυτὸν δὲ σωτηρίας ἀξιῶν, νῦν γοῦν δίδαξον, εἰ τῆς ματαίας ἐκείνης καὶ ὀλεθρίας σοὶ ἀπέστης ἐνστάσεως, καὶ τῇ τῶν θεῶν ὀφείωσαι εὐμενεῖα. Ὁ ἅγιος Αὐξέντιος εἶπεν· Συντόμως ἀκουσον, ὦ Λυσία, ἡμυμὶ σοὶ τὴν ἔφορον δίκην, ὡς ἀμετάθετός μου ἔστιν ἡ γνώμη, καὶ ἕνα Θεὸν οἶδα καὶ αὐτὸν σέβομαι, καὶ μὴ μύριας ἄλλας ἐπαγάγῃς μοι πληγὰς καὶ τιμωρίας, μείζους τῶν πάλαι μοι ἐπενεχθεισῶν, καὶ σιδήρῳ καὶ πυρὶ καταναλώσης με, οὐκ ἂν μου κάμψαι τὸν λογισμὸν ἰσχύσειάς ποτε. Τὸ λοιπὸν, ποίει ὃ θέλεις. Τότε ὁ

A una divinitas, una virtus, miserere mei peccatoris; miserere ancillæ tuæ, et eam suscipe, et hos duos infantes, qui es defensor viduarum, et pater orphanorum. Ego enim, Domine, cum magno et alacri animi studio ad te venio. Hæc cum dixisset, osculatus est suos filios, et dixit: Salva sis mulier, et noli affici tristitia, nec fle, sed gaude et exulta. Te enim et filios meos et animam depono in manu boni Dei nostri, qui potest omnia.

ἀλλὰ χαῖρε καὶ ἀγαλλία· σὲ γὰρ καὶ τὰ παιδία μου, πάντα δυναμένου ἀγαθοῦ Θεοῦ ἡμῶν.

XIV. Et cum hæc dixisset, cursu est egressus, et venit ad quemdam nomine Mucatorem, qui in regione Arauracenorū habebat habitationem, et in ea obtinebat primas partes, et erat vir valde clarus et dives; et cum eum salutasset, dixit: Ecce ego vado ad amicum tuum et cognatum Cyrisicem, et, Deo volente, ero ei comes in via, et cum eo subibo discrimen certaminis. Tu ergo esto post Deum defensor meæ uxoris, et meorum filiorum in hac vita, et pro hac gratia ego quoque tibi operam navabo in illo die, quando coram Deo sistemur, ut mercedem accipias. Dixit vero vir ille pius: Abi in pace, fili mi, et pulchrum hoc iter confice, et ne de eo sis sollicitus, satisfaciam tuo desiderio; ero enim spiritali affectione uxoris tuæ maritus, et pater tuorum filiorum. His auditis, Mardarius cum ei valedixisset, jam de cætero prope castellum venit ad sanctos, et sic vocavit sanctum Eustratium: Domine Cyrisice, quomodo ovis simplex ad proprium currit pastorem, ita ego quoque ad te, volens esse vobis in via comes. Me ergo suscipe, et refer, licet indignum, in numerum sancti tui cœtus, et adduc me, etsi indignum, testem Christo Domino. Et hæc cum dixisset, clamavit voce magna, dicens: Ego quoque sum Christianus, sicut etiam dominus meus Eustratius. Audite, ministri diaboli, audite. Tunc cum ipsum milites comprehendissent, colligarunt cum reliquis sanctis, et cum in castello eum conjecissent in publicam custodiam, de eo quoque ad ducem retulerunt.

XV. Hac ipsa autem hora, tanquam leo rugiens, sedit ad examinationem, et pro more adducente cohorte delictorum, adductus est nudus, funibus manus habens vinctas sanctus Auxentius, sanctis astantibus, et singula videntibus. Et adhuc vultu læto dux inquit: Auxenti, nos quidem liberans a laboribus, te autem salute dignum censens, nunc saltem doce, an a vana illa et tibi perniciose destiteris pervicacia, et cum diis redieris in gratiam. Sanctus dixit Auxentius: Paucis audi, o Lysia, juro tibi eam, quæ præest et omnia aspicit, justitiam, esse mihi mentem immutabilem, unumque Deum me nosse et ipsum colere, etiamsi innumerales alias mihi plagas imposueris et cruciatus, majores iis, qui jam pridem mihi sunt illati; etiamsi me ferro, etiamsi me igne consumpseris, nunquam poteris meam flectere cogitationem. De cætero fac

quod velis. Tunc dux pronuntiavit sententiam : Auxentius, qui post multa tormenta et cruciatus, etiam nunc permanet in sua perniciose ignorantia, per ei paratam gladii amputationem, ferream suam, et quæ molliri non potest, perdat animam, in loco aliquo nemoroso et deserto finem hujus sententiæ accipiens, ut justa sepultura infelix ejus corpus careat; qui autem ausus est se nuper reliquorum coetui adjungere, perducatur in medium, celeriter consecuturus honorem, qui ab eo requiritur.

XVI. Sanctum verò Mardarium solventibus militibus ab ei impositis collaribus, hic beatus dicebat : Domine mi Cyrisices, ora pro me, rogo te; et doce me, quid sum responsurus huic exitioso et pestifero homini, ne me tanquam agrestem et illitteratum hominem irrideat immanis iste lupus. Sanctus autem ei dixit Eustratius : Dic solum constanter, frater mi Mardari : Sum Christianus, sum Christi servus, et nihil aliud respondeas, si quid contradicat aut faciat. Cum vero esset adductus, dixit cohors : Adest Mardarius. Dux dixit : Qui se nuper tradidit interrogationi, is nomen doceat, studium, quæ eum tulit patriam, conditionem, et quænam sit ei religio. Mardarius dixit : Sum Christianus. Cum autem rogaretur ab apparitoribus, ut diceret nomen, et conditionem, et patriam, perseveravit clamare : Sum Christianus. Et cum diu rogaretur, nihil aliud dixit nisi solum, Sum Christi servus. Cum ejus itaque simplicitatem et puritatem vidisset dux sceleratus, dixit : Terebra terebrentur calcanei pedum ejus, et funibus trajecti, ab orbe rotæ pendeant, candentes autem obelisci, ejus tergo admoveantur, ut ex hoc ambitu fiat sanæ mentis, et ad danda responsa idoneus. Cum hoc autem factum esset, et ipse diu penderet a calcaneis; et ureretur subulis, emisit vocem, dicens : Domine, ago tibi gratias, quod me his bonis sis dignatus. Desideravi salutare tuum, et anavi ipsum valde. Suscipe animam meam in pace; et cum hæc dixisset, tradidit spiritum.

XVII. Dimissis vero sancti ejus reliquiis, dux dixit : Nudo corpore adducatur etiam is, qui est ex Satalæorum regione Eugenius, qui, cum de Eustratio haberetur quæstio, ausus est subire, quem non dico Christianum, ut ipsi errantes dicunt, sed plane achreston, hoc est, inutilem. Cum ipse autem astitisset, dixerunt apparitores : Adest Eugenius. Dux dixit : Dic mihi, sceleratissime, quis malus dæmon te malis fatis actum ad tantam impulit audaciam, ut cum tanta te ingereres impudentia, et nihili faceres judicii austeritatem? Dixit sanctus Eugenius : Deus meus, qui quos tu colis, dæmones abolet, ipse dedit mihi virtutem, et largitus est mihi fiduciam et dicendi libertatem, ut tuam conspuam infelicitatem, sordide canis, thesaure Satanae, qui tecum traditur in interitum.

A δούξ ἀπεφήνατο· Αὐξέντιος, ὁ μετὰ πολλὰς τὰς βασάνους καὶ τιμωρίας καὶ νῦν ἐν τῇ ὀλεθρίῳ αὐτοῦ ἐπιμένων ἀνοίᾳ, διὰ τῆς ταμειουθείσης αὐτῷ ὑπὸ τοῦ ξίφους ἐκκοπῆς τὴν σιδηρέαν αὐτοῦ καὶ ἀμειλιχτον ἀπολέσειε ψυχὴν, ἐν τόπῳ τινὶ κατάσει καὶ ἐρήμῳ τῆς τοιαύτης ψήφου τὴν περὰ ἰωσιν δεχόμενος, ὅπως τῆς νενομισμένης ταφῆς τὸ δούστηνον αὐτοῦ ἀμοιρήσειε σῶμα. Ὁ δὲ γε ἀρτίως θαρρῆσας ἐπιδοῦναι ἑαυτὸν τῇ τῶν λοιπῶν δημίων συλλογῇ, ἀχθῆτω εἰς τὸ μέσον, τευξόμενος ἐν τάχει τῆς ἐπιζητουμένης αὐτῷ τιμῆς.

ΙΓ'. Τῶν δὲ στρατιωτῶν λυόντων τὸν ἅγιον Μαρδάριον τῶν περιχειμένων αὐτῷ κλοιῶν, ὁ μακάριος εἶπε· Κύριέ μου Κυρισίχη, εὖξαι ὑπὲρ ἐμοῦ, δέσμοί σου, καὶ δίδαξόν με τί ἀποκρινοῦμαι τῷ λυμεῶνι τούτῳ, μὴ ποτε ὡς χωρικὸν καὶ ἀγράμματον χλευάσῃ με ὁ ἀνήμερος λύκος οὗτος. Ὁ δὲ ἅγιος Εὐστράτιος εἶπεν· Ἐπίμενε, ἀδελφε Μαρδάριε, μόνον λέγων, Χριστιανός εἰμι, Χριστοῦ δοῦλος ὑπάρχω, καὶ μηδὲν ἕτερον ἀποκρίνου, εἴ τι ἂν λέγῃ καὶ ποιῇ. Ἀχθέντος δὲ αὐτοῦ, ἡ τάξις εἶπεν, Ἔστηκεν. Ὁ δούξ εἶπεν· Ὁ ἀρτίως ἐπιδοκίμως ἑαυτὸν τῇ ἐρωτῆσει, οὗτος διδασκᾷ ὄνομα, ἐπιτήδευμα, ἐνεγκαμένην, τύχην, καὶ ὅποιον αὐτῷ τὸ σέβας. Μαρδάριος εἶπεν· Χριστιανός εἰμι. Ἐρωτώμενος δὲ παρὰ τῶν ταξιωτῶν εἰπεῖν καὶ τὸ ὄνομα, καὶ τὴν τύχην καὶ τὴν πατρίδα, ἐπέμενε κρᾶζων, Χριστιανός εἰμι· καὶ ἐπὶ πολὺ ἐρωτώμενος, οὐδὲν ἕτερον ἔλεγεν, εἰ μὴ μόνον, Χριστιανός εἰμι, Χριστοῦ δοῦλος ὑπάρχω. Ἐωρακῶς οὖν τὴν ἀκεραιότητα αὐτοῦ, ὁ μιὰρὸς δούξ εἶπεν· Τρυπηθήτωσαν οἱ ἀστράγαλοι τῶν ποδῶν αὐτοῦ τρυπάνη, καὶ σχοινίοις διαπερανθέντες τῆς ἀντυγος ἀναρτάσθωσαν· ὀβελίσχοι δὲ πεφυρακτωμένοι ταῖς μεταφρένοις αὐτοῦ προσενεχθήτωσαν, ὅπως ἐκ τῆς τοιαύτης περιόδου φρενήρης γένηται καὶ ἱκανὸς πρὸς τὰς ἀποκρίσεις. Τούτου δὲ γενομένου, καὶ ἐπὶ πολὺ κρεμαμένου αὐτοῦ ἀπὸ τῶν ἀστραγάλων καὶ κλειόμενου ταῖς σούδλαις ἀνέπεμψε φωνὴν λέγων· Κύριε Δέσποτα, εὐχαριστῶ σοι, ὅτι κατηξίωσάς με τῶν ἀγαθῶν τούτων. Ἐπεπόθησα τὸ σωτηριὸν σου καὶ ἠγάπησα αὐτὸ σφόδρα. Δέξαι μου ἐν εἰρήνῃ τὴν ψυχὴν. Καὶ ταῦτα εἰπὼν, παρέδωκε τὸ πνεῦμα.

ΙΖ'. Κατενεχθέντος δὲ τοῦ ἁγίου αὐτοῦ λειψάνου, ὁ δούξ εἶπεν· Προσαγέσθω γυμνῷ τῷ σώματι καὶ ὁ ἐν τῇ Σαταλέων Εὐγένιος, τῆς κατὰ Εὐστράτιον ἐρωτήσεως γινομένης τολμήσας ἐπεισελθεῖν· ὃν οὐ λέγω Χριστιανὸν, ὡς αὐτοὶ πλανῶνται, ἀλλ' ἀχρηστον. Παραστάτος δὲ αὐτοῦ, ἡ τάξις εἶπεν· Ἔστηκεν Εὐγένιος. Ὁ δούξ εἶπεν· Λέγε μοι, πικρμίαν, τίς σε πονηρὸς δαίμων, ἐπὶ κακὴν εἰμαρμένην ἔλασας, ἐπὶ τοσοῦτον ἤγαγε θράσους, ὥστε μετὰ τοσαύτης εἰσελθεῖν ἀναιδείας, καὶ ἐν μηδενὶ θέσθαι τὸ αὐστηρὸν τοῦ δικαστηρίου; Ὁ ἅγιος Εὐγένιος εἶπεν· Ὁ Θεός μου ὁ καταργῶν σου τοὺς δαίμονας, οὗς σέβῃ, αὐτὸς ἐνεδυνάμωσέ με, καὶ ἐχαρίσατό μοι παρῶρησιαν, ἵνα καταπτύσω τῆς ταλαιπωρίας σου, ῥυπαρὸν κύον, τὸ κειμήλιον τοῦ Σατανᾶ, τοῦ σὺν σοὶ εἰς ἀπώλειαν παραδιδόμενου. Ὁ δούξ εἶπεν·

Ἐκκοπήτω ἡ ἐφύβριστος αὐτοῦ γλῶττα· ἀλλοτριωθήτω δὲ ξίφει ἐκατέρων τῶν χειρῶν, καὶ βάκλοις συνθλασθήτω τὰ σκέλη τῶν ποδῶν αὐτοῦ, ὅπως σωφρονέστερον πρὸς ἡμᾶς διατεθῆ. Τούτων δὲ γενομένων, καὶ αὐτὸς παρέδωκε τὸ πνεῦμα.

III. Ταῦτα πράξας ὁ μιαρὸς δοῦξ, εἰς τὸ πεδῖον ἐξῆλθε, γυμνάσων τὸν στρατόν. Τοῦ ἀδουμίου δὲ γινομένου, ἕκαστος τὴν ἐν τοῖς ὅπλοις ἐμπειρίαν, θεωροῦντος τοῦ δουκὸς, ἐκπεδείκνυτο. Καὶ δὴ Ὀρέστης τις τοῦνομα, ἀνὴρ εὐμεγέθης καὶ εὐπρεπῆς τῷ εἶδει, πρὸς ὄνομα καὶ τάξιν κληθεὶς, παρέστη τῷ Λυσίᾳ. Ἐπαινέσας δὲ αὐτοῦ τὴν θέαν, καὶ ἀληθῆ στρατιώτην ἀποκαλέσας, ἐκέλευσε κατὰ τοῦ σκοποῦ βαλεῖν τὴν λόγχην. Καὶ τούτου τὴν χεῖρα ἰθύνοντος, καὶ τινάζοντος τὸ ὄπλον, τὸ φορούμενον ἐν τῷ στήθει αὐτοῦ χρύσειον σταυρίον τοῦ ἱματίου αὐτοῦ ἐκτιναχθὲν, ἐξωθεν ἀνεφάνη, ὥστε θεάσασθαι πάντας, ἀλλὰ μὴν καὶ αὐτὸν τὸν Λυσίαν. Παρατυκτικὰ τοίνυν προσαχθεὶς, ἔστη πλησίον τοῦ δουκὸς. Καὶ λαβὼν ὁ Λυσίας τῇ χειρὶ τὸν σταυρὸν, ἐπυρθάνετο τί ἂν εἴη τοῦτο. Μὴ καὶ σὺ, φησί, τοῦ ἐσταυρωμένου τυγχάνεις; Ὁ δὲ εἶπεν· Δουλὸς εἰμι τοῦ ἐσταυρωμένου Δεσπότη μου Θεοῦ, καὶ τοῦτο φυλακτήριον ἐπιφέρομαι πρὸς ἀποτροπὴν πάντων τῶν ἐπερχομένων μοι κακῶν. Ὁ δοῦξ εἶπεν· Καὶ ὁ θαυμαστὸς οὗτος στρατιώτης, συνδεθεὶς τῷ δημίῳ ἐκείνῳ Εὐστράτιῳ, σύνοδος αὐτῷ ἐν τῇ ὁδοπορίᾳ γενέσθω· εὐκαίρως τῆς κατ' αὐτῶν ἐρωτήσεως ἐν τῇ Νικοπολιτῶν ἀχθησομένης. Παραγενομένου δὲ τοῦ Λυσίου ἐν τῇ Νικοπολιτῶν πόλει, πολὺ πλῆθος τῶν στρατιωτῶν τῆς λεγεῶνος τῆς ἐν τῇ πόλει προσῆλθον αὐτῷ, καὶ πάντες μιᾷ φωνῇ ἔκραζον· Λυσία, καὶ ἡμεῖς στρατιωτικῶς ἐσμεν τοῦ Δεσπότη ἡμῶν Χριστοῦ· ποιεῖ ὁ θέλεις. Ὁ δὲ τὸ μὲν πρῶτον ἐξέπλάγη, φοβηθεὶς, μὴ τι νεωτερισθεῖη κατ' αὐτοῦ· ἔπειτα δὲ ἐγνωκὼς ὅτι ὡς πρόδρατα ἐκυτοῦς παρέδωκαν, λύσαντες καὶ τὰς ζώνας ἑαυτῶν, συλληφθῆναι τοὺς πάντας ἐκέλευσε, καὶ δεθέντας καθειρθῆναι. Καθ' ἑαυτὸν δὲ γενόμενος, ἐσκέπτετο πῶς ἂν διάθοιτο τὴν κατὰ τῶν ἀγίων ἀπώλειαν, καὶ μὴ σύγχυσίς τις γένηται ἢ παρὰ συμπολιτῶν ἢ συγγενῶν αὐτῶν. Ἐξαιρέτως δὲ ἐδεδίει τὸν ἅγιον Εὐστράτιον μὴ ποτε αὐτῆς τῶν βασάνων αὐτῷ προσαγομένων ὁμοίως θαυματουργήσῃ τι, καὶ οὐ μόνον τοὺς ἡδὴ Χριστιανούς στηρίζῃ εἰς τὴν πίστιν, ἀλλὰ καὶ τοὺς Ἑλλήνας μεταστῆσῃ τῆς τῶν εἰδώλων θρησκείας. Ἐδοξεν οὖν αὐτῷ τῇ ἐξῆς ἀναστάντι πρωτῆθεν, παραπέμψαι ἐν τῇ Σεβαστηνῶν πόλει τῷ Ἀγρικολᾷ τὸν ἅγιον Εὐστράτιον καὶ τὸν ἅγιον Ὀρέστην. Καὶ δὴ ἡμέρας γενομένης, τοῦτο προσέταξε γενέσθαι, γράψας ἐπιστολὴν δημοσίᾳ τῷ Ἀγρικολᾷ, περιέχουσαν οὕτω·

ΙΘ'. « Τῷ μεγαλοπρεπεστάτῳ ἡγεμόνι Ἀγρικολᾷ Λυσίας δοῦξ. Ἐν πάσῃ τῇ ὑφ' ἡλίον ἐν οὐδενὶ ἐτέρῳ ἀκριθέστερον τὰ τῆς οἰκουμένης ἀπόρρητα διερευνησθαι ὡς ἐν σοὶ εἰδότες οἱ θειότατοι ἡμῶν βασιλεῖς, τὴν τῆς ἀρχῆς ἐξουσίαν δεδώκασιν. Ἰσασὶ γὰρ σαφῶς δύνασθαι παρὰ σοὶ καὶ τὰς νύκτας ἰσα ταῖς ἡμέραις εἰς τὴν τῶν δημοσίων πραγμάτων ἀντίληψιν ἀναλίσκειν. Ἐδάμασαν γὰρ τοὺς ἀκοιμήτους

A Dux dixit : Contumeliosa ejus lingua excindatur ense vero priveretur utrisque manibus, et baculis confringantur ejus tibiæ, ut in nos se gerat temperantius. His autem factis, ipse quoque tradidit spiritum.

XVIII. Hæc cum fecisset dux sceleratus, exiit in campum, ut exerceret exercitum. Cum autem recenserentur, unusquisque ostentabat suam in armis experientiam, duce contemplante; quidam vero Orestes nomine, vir procerus et forma decorus, ad nomen vocatus et ordinem, astitit Lysiae. Cum Lysias autem ejus laudasset speciem, et verum appellasset militem, jussit pilum torquere ad scopum. Cum is vero manum direxisset, ei arma concussisset, quæ ab eo in pectore ferebatur crux aurea, e veste ejus excussa, extrinsecus apparuit, ita ut omnes eam cernerent, et ipse etiam Lysias. Statim autem adductus, stetit prope ducem: et cum manu crucem accepisset Lysias, rogavit quidnam hoc esset: Nunquid tu quoque es, inquit, ex iis qui sunt partium Crucifixi? Ille vero dixit: Sum servus crucifixi Domini mei Dei, et hoc gesto amuletum ad omnia mala avertenda, quæ mihi ingruunt. Dux dixit: Hic quoque egregius miles, vinctus cum illo carnifice Eustratio, fit ei comes in via, cum opportune sit de eis habenda quæstio in civitate Nicopolitana. Cum venisset autem Lysias in civitatem Nicopolitanam, magna multitudo legionis militum, quæ erat in civitate, ad eum accesserunt, et omnes una voce clamabant: Lysia, nos quoque sumus milites Domini nostri Jesu Christi; fac quod velis. Ille vero primum quidem fuit obstupelactus, timens ne aliquid novi adversus eum innovarent. Deinde cum cognovisset, quod sicut oves seipsos tradiderunt, solutis zonis suis, jussit ipsos comprehendî, et vinctos conjici in carcerem: apud se autem considerabat quemadmodum in sanctis perdendis se gereret, et non esset a Nicopolitanis, aut ab eorum cognatis aliqua confusio. Præcipue autem timebat sanctum Eustratium, ne si rursus ei inferrentur tormenta, faceret similiter aliquod miraculum: et non solum in fide confirmaret eos, qui jam erant Christiani, sed gentiles quoque traduceret a cultu simulacrorum.

D Visum est ergo ei, cum mane surrexisset, transmittere ad Agricolaum in civitatem Sebastenorum, sanctum Eustratium et sanctum Orestem. Cum esset itaque dies, jussit hoc fieri, publicam scribens epistolam ad Agricolaum hoc modo:

XIX. « Magnificentissimo Agricolaο dux Lysias: Cum in universa terra, quæ est sub sole, neminem nossent divinissimi nostri imperatores, qui melius scrutari posset arcana orbis terræ, regendæ provinciæ ubi dederunt potestatem. Aperte enim sciunt, te posse noctes, sicut dies, ad rempublicam defendendam consumere. Quæ dormire non possunt itaque stellas prius somnus domuerit, quam

tuos oculos sopierit, donec effectum fuerit id, quod A studes ad utilitatem universorum, et ut semel dicam, cum apud te solum summam inesse vidissent unamquamque partem, merito hujus, quam nunc obtines, administrationis, quæ nihil habet contemnendum, dignitatem permiserunt. Quocirca ego quoque testis tam multarum, quæ in te insunt, rerum præstantiæ, hunc ad te vinctum mitto Eustratium, qui eorum qui dicuntur Christianorum magno morbo laborat: maxime cum nihil possim invenire, quod sufficiat ad avertendum audacia ejus coepta, sed etsi ejus, quæ mihi servit, militiæ honorem esset assecutus, majori superbia animo erectus, desit in contumeliam. Quod si intentarem metum, sua arrogantia circumscripsit futurum, vim suæ superstitionis reddens potentio-rem: et licet videret alios eisdem affectos suppliciiis, neque propter minas, quæ in eos intendebantur, suam repressit audaciam, sed quod evenerat, existimabat esse potius fortunæ insultum, quam supplicium. Eum ergo, et qui cum eo est Orestem, qui est ejusdem sententiæ, ad tuam mitto sapientiam, sequens edicta imperatoria. » Cum has ergo litteras accepissent milites, et sanctos haberent vinctos, viam persequebantur. Sanctus autem Eustratius simul cum Oreste sic canebat in via: « Viam justificationum tuarum elegi, instrue me, et discam mandata tua * . »

XX. Impletis vero precibus, dixit: Frater Orestes, narra mihi, qua animi alacritate consummatus fuit sanctus Auxentius, et in quo loco. Sanctus vero Orestes dixit: Postquam dux pronuntiavit in eum sententiam, rogavit milites, qui eum abducebant, ut veniret ad videndam tuam virtutem, et te juberet valere. Nemo vero cum audire sustinuit; erat enim tempus prandii, et festinabant illi, ventri servientes, implere id quod eis imperatum fuerat, et duxerunt eum in quamdam vallem, quam nos vocamus Ororiam. Veniens autem, in via canebat sanctus: « Beati immaculati in via, qui ambulant in lege Domini †, » et usque ad ipsum locum implevit psalmum, et flexis genibus intensius oravit. Cum manus vero sustulisset, accepit tanquam oblationem, et dixit Amen, et cum circumspexisset, vidit me prope eum stantem, et cum me vocasset, dixit mihi acriter: Frater Orestes, alloquere dominum Eustratium, et dic ei ut oret pro me, et eum cito ad me venturum, eum enim exspecto; et sic fuit ei caput amputatum, omnibus, quos suspicio erat esse Christianos, passis persecutionem. Sanctæ autem ejus reliquiæ noctu furto sublatae sunt a presbyteris, qui erant in Arauracis. Ejus vero capite non invento, cœperunt flere et Deum rogare, ut eis aperiret sanctum caput martyris. Dei autem providentia stans cornix super ramum arboris, in qua erat caput, cœpit clamare. Cum aspexissent

A ἀστέρας οἱ ὕπνοι, ἢ τὰ σά ὄμματα ἐκοίμισαν, πρὶν ἢ τὸ φροντιζόμενόν σοι ἐπὶ λυσιτελείᾳ τοῦ κοινοῦ ἐπιτελεσθεῖη, καὶ ἀπλῶς ἕκαστον ἀρετῆς ἀκρότατον μέρος παρὰ σοὶ μόνῳ ἑωρακότες, εἰκότως, τῆς παρὰ σοῦ νῦν ἰθυνομένης ἀρχῆς οὐδὲν εὐκαταφρόνητον ἐχούσης, τὴν ἐξουσίαν ἐπέτρεψαν. Διὸ καὶ γὰρ, μάρτυς ὢν τῶν τοιούτων σου πλεονεκτημάτων, Εὐστράτιον τοῦτον πέπομφά σοι δέσμιον, πολλῶ νοσήματι τῶν λεγομένων Χριστιανῶν κεκρατημένον, τῷ μάλιστα εὐρηκέναι οὐδὲν αὐταρχῆς τῆς πονηρᾶ αὐτοῦ φύσει πρὸς ἀποτροπὴν τοῦ ἀτόπου τολμήματος, ἀλλὰ κτὴν στρατείας τῆς ἐξυπηρευομένης μοι καὶ τιμῆς ἔτυχεν, ὑπεροφίᾳ μείζονι τὴν γνώμην ἀρθείς, εἰς ὕβριν ἐξέπεσε· καὶ φόβον δὲ ἠλπισεν, ἀπονοίᾳ πάλιν παρεγράψατο τὸ μέλλον, τὴν παροῦσαν ὁρμὴν τῆς ἐν αὐτῷ δεισιδαιμονίας κυριωτέραν ποιησάμενος· καὶ ἐτέρους εἶδεν ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς κολασθέντας, οὐ τῆς ἐμπειρίας τὴν τόλμαν τῆς ἐν αὐτῷ θρησκείας ἐκόλασεν. Ἀλλὰ τὸ συμβᾶν ἠγήσατο τύχης ἐπήρεια γεγονῆσθαι μᾶλλον, οὐκ ἀδικίαν τοῦ κολασθέντος. Τοῦτον δεξάμενος καὶ τὸν σὺν αὐτῷ Ὀρέστην τοῦ αὐτοῦ φρονήματος ὄντα, τῆς σῆς σοφωτάτης ὑπάγαγε κρίσει, τοῖς βασιλικῶν ἐξακολουθῶν θεσπίσμασιν. Ἐρῶσω. » Λαβόντες τοίνυν οἱ στρατιῶται τὰ τοιαῦτα γράμματα, παραλαβόντες δὲ καὶ τοὺς ἀγίους δεδεμένους, εἶχοντο τῆς ὁδοῦ. Ὁ δὲ ἅγιος Εὐστράτιος ἅμα τῷ Ὀρέστῃ ἐψάλλε κατὰ τὴν ὁδόν· « Ὅδὸν δικαιομάτων σου ἠρετισάμην. Συνέτισόν με, καὶ μαθήσομαι τὰς ἐντολάς σου. »

C K'. Καὶ πληρώσας τὴν εὐχὴν, ἠρώτα τὸν μακάριον Ὀρέστην λέγων· Ἀδελφὲ Ὀρέστα, διήγησά μοι ἐν ποίᾳ προθυμίᾳ ἐτελειώθη ὁ ἅγιος Αὐξέντιος, καὶ ἐν ποίῳ τόπῳ. Ὁ δὲ ἅγιος Ὀρέστης εἶπεν· Μετὰ τὸ ἀποφῆνασθαι τὸν δούκα κατ' αὐτοῦ, πολλὰ παρεκάλεσε τοὺς ἀπάγοντας αὐτὸν στρατιώτας, ἵνα ἐλθὼν ἴδῃ τὴν σὴν ἀρετὴν καὶ συντάξῃταί σοι. Καὶ οὐδεὶς ἠνέσχετο ἀκοῦσαι αὐτοῦ, ἢ συγχωρῆσαι τοῦτο πρᾶξι. Ἀλλ' ἐπειδὴ ὥρα ἦν τοῦ ἀρίστου ἔσπευδον οἱ κοιλιόδουλοι πληρῶσαι τὸ προσταχθέν. Καὶ εὐθύς ἤγαγον αὐτὸν εἰς τὴν φάραγγα, ἣν ἡμεῖς καλοῦμεν Ὀρώρειαν. Ἐρχόμενος δὲ ὁ ἅγιος κατὰ τὴν ὁδὸν ἐψάλλε· « Μακάριοι οἱ ἁμῶμι ἐν ὁδῷ, οἱ πορευόμενοι ἐν νόμῳ Κυρίου. » Καὶ ἕως αὐτοῦ τοῦ τόπου ἐπλήρωσε τὸν ψαλμὸν, καὶ κλίνας τὰ γόνατα, προσηύξατο ἐπὶ πολὺ· καὶ ἀπλώσας τὰς χεῖρας αὐτοῦ, ὡσπερ προσφορὰν δεχόμενος, ἔστη καὶ εἶπε τὸ Ἀμήν, καὶ περιδλεψάμενος, εἶδὲ με πλησίον αὐτοῦ ἐστῶτα, καὶ καλέσας, εἶπέ μοι ἐν μυστηρίῳ· Ἀδελφὲ Ὀρέστα, προσαγόρευσον τὸν κύριον Εὐστράτιον, καὶ εἶπε αὐτῷ ἵνα εὐξῆται ὑπὲρ ἐμοῦ καὶ ταχέως με φθάσῃ· ἐκδέχομαι γὰρ αὐτόν. Καὶ οὕτως ἀπεκεφαλίσθη, πάντων τῶν ὑπονοουμένων Χριστιανῶν ἐκδιωχθέντων, καὶ μηδεὶς ἱκανοῦ ὄντος τολμῆσαι προσεγγίσει τῷ τόπῳ. Παρὰ δὲ τῶν ἐν Ἀραυράκοις πρεσβυτέρων τὸ ἅγιον αὐτοῦ λείψανον ἐν νυκτὶ ἐκλάπη, ἐξ οὗ καὶ τῆς κεφαλῆς μὴ εὐρεθείσης, ἤρξαντο πάντες κλαίειν. Καὶ δὴ κο-

* Psal. cxviii, 75. † Psal. cxviii, 1.

ρῶν ἕως δένδρον ἐπιστάσα, ἔκρωζες, καὶ ἀπελθόντες οἱ πρεσβύτεροι εὗρον εἰς τὴν ζευξίν τῶν κλωναρίων τοῦ δένδρου ὅπου ἐστήκει ἡ κορώνη, ἐκεῖ κειμένην τὴν κεφαλὴν καὶ ἐσφιγμένην πάνυ, καὶ οὕτως ἄραντες καὶ περιπτυσάμενοι, μετέθηκαν τὸ λείψανον αὐτοῦ, τοῦ Κυρίου κατευοδῶσαντος. Ταῦτα ἀκούσας ὁ ἅγιος Εὐστράτιος, ἔκλαυσε, καὶ ἐπεκαλέσατο τὸν Θεὸν τελειῶσαι καὶ τὸν αὐτοῦ δρόμον, καὶ εἶπε τῷ Ὁρέτῃ· Ἄγωμεν, ἀδελφὲ, σπεύσωμεν καὶ ἡμεῖς, ὅπως φθάσωμεν αὐτόν.

ΚΑ'. Μετὰ γοῦν ἡμέρας πέντε ἤχθησαν οἱ ἅγιοι εἰς τὴν Σεβάστειαν, καὶ παρεδόθησαν ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν τῷ ἡγεμόνι. Καὶ δεξάμενος ὁ Ἀγρικόλαος τὴν ἐπιστολὴν τοῦ Λυσίου, ἐν ἀσφαλεστάτῃ φρουρᾷ ἐκέλευσεν αὐτοὺς φυλάττεσθαι. Καὶ τῇ ἐξῆς ἡμέρᾳ, καθίσας ἐπὶ τοῦ βήματος δημοσίᾳ ἐν τῇ ἀγορᾷ, ἀχθῆναι τοὺς ἁγίους ἐκέλευσε, πάσης τῆς πόλεως παρισταμένης αὐτῷ. Ὁ ἄρχων εἶπεν· Αἱ πεμφθεῖσαι ἐπιστολαὶ παρὰ τοῦ περιβλέπτου δουκὸς Λυσίου, καὶ ἡ παρακολουθήσασα ἐγγράφος ἐξέτασις κατὰ τοῦ ἐστῶτος Εὐστρατίου πρότερον ἀναγινωσκέσθωσαν. Καὶ μετὰ τὸ ἀναγνώσθηναι, ἔσεισε τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ ὁ Ἀγρικόλαος, θαυμάσας τὴν τοῦ ἁγίου Εὐστρατίου σοφίαν ἐν ταῖς καταθέσεσιν· εἶτα διελάλησεν οὕτω· Μὴ ὑπολάβανε, ὦ Εὐστράτιε, παραπλησίαν τῇ πάλαι κρίσει ἔσεσθαι σοὶ τὴν ἐνταῦθα δίκην. Πρὶν οὖν σε πειραθῆναι ταύτης, ὑπόκυπτε τοῖς θεσπίσμασι τῶν κρατούντων, καὶ προσελθὼν πρόσπετον τοῖς μεγίστοις θεοῖς. Ὁ ἅγιος Εὐστράτιος εἶπεν· Ὁ δικαστὰ, ἄρχουσιν οἱ νόμοι καὶ τῶν βασιλέων, ἢ οὐ; Ὁ ἄρχων εἶπε· Ναί. Ἐπειδὴ καὶ φυλάττονται παρ' αὐτῶν. Ὁ ἅγιος Εὐστράτιος εἶπεν· Οὐκοῦν πρὸ πάντων σοῦ, καὶ τῶν σὺν σοὶ πάντων. Ἡ ἐν γράμμασι μόνον κείνται. Ὁ ἄρχων εἶπεν· Τίνος χάριν τοιαῦτα φθέγγῃ, ἀνοσία κεφαλῆ; Τίς ἐναντία τῶν νόμων πράττειν ποτὲ τετόλμηκεν; Ὁ ἅγιος Εὐστράτιος εἶπεν· Ὁ δικαστὰ, ἐπιπέθῃ περιέχεται τῷ νόμῳ τοῦ σεβαστοῦ Καίσαρος οὕτω· Βία μὲν, φησὶν, ἀπέστω παντὸς λόγου καὶ ἔργου· πειθοῖ δὲ πανταχόσε πολιτευέσθω. Καὶ δεῖ τὸν ἀρχόμενον δουεῖν θάτερον, ἢ πείσαντα τυχεῖν ὧν ἐσπούδακεν, ἢ πεισθέντα, σὺν ἐκουσίᾳ τῇ γνώμῃ τὸ προσκαττόμενον πράττειν. Καὶ πάλιν ὀλίγω μικρὸν μετὰ τὸν αὐτὸν στίχον ἐπιφέρει· Τὸν δὲ ἄρχοντα θεσπίζομεν φόβον πραότητι μίξαντα δικάζειν. Ὁ μὴτε τινὲς διὰ τὸν φόβον δυσμενῶς ἔχειν, μὴτε διὰ τὴν πραότητα πλημμελεῖν. Ταῦτα, ὦ δικαστὰ, γέγραπται οὕτως, ἢ οὐ; Ὁ ἄρχων εἶπε· Ναί. Ὁ ἅγιος Εὐστράτιος εἶπεν· Οὐκοῦν δέομαί σου, αὕτη ἡ τάξις καὶ ἐπ' ἐμοὶ φυλατέσθω. Ὁ ἄρχων εἶπεν· Καὶ ἐπὶ σοὶ, καὶ ἐπὶ παντὶ τὰ τῶν νόμων μετὰ τοῦ προσφόρου σεβάσματος φυλάττεσθαι ἐπάναγκες. Ὁ ἅγιος Εὐστράτιος εἶπεν· Οὐκοῦν δέομαί σου, πραότητι συγκραθεὶς ὁ φόβος σου, ὡς πάντων ἐμπειρότατος· πεισθῆναι πρότερον ἢ πείσαι θελησάτω, ἐκτὸς λόγων καὶ ἐξετάσεων τιμῶρει, σφάζε, ποιεῖ δὲ θέλεις. Ὁ ἄρχων εἶπεν· Ὁ βούλει λέγε μετὰ πικρῆσίας, χαίροντος καὶ τοῦ δικαστηρίου πειθοῖ μᾶλλον πολιτευέσθαι.

ΚΒ'. Ὁ ἅγιος Εὐστράτιος εἶπε· Τί με καλεῖς, ὦ δικαστὰ, προσκυνῆσαι, Θεῷ, ἢ θεοῖς; Ὁ ἄρχων

A vero ad ramum arboris presbyteri, in qua cornix stabat clamans, vident id jacens prope cornicem, et cum ipsum honorifice sustulissent, sustulerunt etiam sanctas ejus reliquias, et eas transtulerunt in locum purum et insignem. Hæc cum sanctus audivisset Eustratius, fleuit, et Deum invocavit, et dixit Orestæ : Pergamus nos quoque, et ad eum venire festinemus.

XXI. Quinque autem post diebus sancti adducti sunt Sebasten; et traditi sunt a militibus : et, accepta Lysiae epistola, Agricolaus jussit eos servari in tutissima custodia : et die sequenti cum publice sedisset in foro pro tribunali in civitate Sebastenorum, jussit Agricolaus duci sanctos. Universa autem civitate congregata ad eos videndos, dixit Agricolaus : Epistola missa ab illustri Lysia, et quæ est consecuta scriptis mandata examinatio, prius legatur. Quæ postquam fuit lecta, sic locutus est Agricolaus : Ne existimes, o Eustrati, similiter cessurum hic tibi esse supplicium. Priusquam ergo facias periculum, submitte te edictis imperatorum, et accedens, sacrificia diis. Dixit vero sanctus Eustratius : O judex, imperantne leges etiam imperatoribus, an non? Dixit præses : Maxime. Nam eæ ab illis servantur. Sanctus dixit Eustratius : Tibi ergo ante omnes, et eos etiam, qui tecum sunt, in scriptis solis sitæ sunt leges. Dixit præses : Cur nam hoc dicis, o caput impium? Quis unquam ausus est facere contra leges? Dixit sanctus Eustratius : Quoniam sic continetur in legibus Cæsaris : Vis quidem absit in omni sermone et facto, persuasione autem potius administretur respublica, et alterum duorum oportet, ut aut qui imperat persuadeat ei qui paret ejus imperio, ut assequatur ea quæ cupit : aut qui paret, persuasus, sua sponte faciat quod jubetur. Et rursus hoc continet post eundem versum : Statuimus autem, ut præses judicet, miscens metum lenitati, neque alicui propter metum sint infensi, ut neque peccent propter lenitatem. Hæc, o judex, ita scripta sunt an non? Dixit præses : Sunt. Te ergo rogo, idem ordo in me quoque servetur. Dixit præses : Et in te, et in omnes, leges cum ea, qua par est, reverentia necesse est custodire. Sanctus dixit Eustratius : Sit ergo, rogo, tuus metus, lenitate contemperatus, ut qui cum sis omnium experientissimus, velis potius persuaderi, quam persuadere, judicans singula ratione. Sin autem hoc non licet, absque ulla ratione et constitutionibus, puni, occide, fac quod velis. Præses dixit : Quod velis, dic audacter et libera, cum gaudeat judicium hoc potius efficere persuasione.

λογισμῷ ἕκαστα κρίνων. Εἰ δὲ τοῦτο οὐκ ἔστιν, ἔκτὸς λόγων καὶ ἐξετάσεων τιμῶρει, σφάζε, ποιεῖ δὲ θέλεις. Ὁ ἄρχων εἶπεν· Ὁ βούλει λέγε μετὰ πικρῆσίας, χαίροντος καὶ τοῦ δικαστηρίου πειθοῖ μᾶλλον πολιτευέσθαι.

XXII. Sanctus dixit Eustratius : Quibusnam diis jubes me sacrificare, majoribus an minoribus?

Dixit præses : Jovi primum, et tunc Apollini, et Neptuno. Sanctus dixit Eustratius : Quibusnam parens sapientibus, aut interpretibus, aut prophetis, invenistis eos esse adorandos? Dixit præses : Platoni, Aristoteli, Hermeti, et aliis sapientibus, quos si tu esses expertus, eorum coleres memoriam, o Eustrati, cum sint divini viri et admirabiles. Sanctus dixit Eustratius : Nullius horum mihi sunt ignota mysteria, sed ab ineunte ætate eorum habui experientiam. Qui etiam in musica pulchre sum versatus, ut cui obtigerit pater virtutis studiosus : et, si jubes, incipiamus primum a Platone. Dixit præses : Invenimus Platonem in libro, qui inscribitur *Timæus*, descendisse in Pyræum, et precatum esse deam. Tibine videtur hic esse sapiens, an non? Sanctus dixit Eustratius : Valde condemnat Plato Jovem deum tuum. Audi autem verba Platonis. Quoniam vero incepisti a *Timæo*, et civilibus ejus orationibus, audi in secundo ejus libro ea, quæ sic sunt posita : Deus quoniam est bonus, omnium bonorum fuerit causa, sicut dicimus : malorum autem nequaquam causa. Et bonorum quidem nullum alium dicemus esse causam, nisi Deum : malorum autem non esse causam. Sed quid opus est ab alio quærere? Non est ergo admittendus Homerus et alii poetæ, qui dicunt Jovem esse auctorem bonorum et malorum. Violati ergo jurisjurandi et confusi fœderis a Pandoro adversus Græcos rationem, non hic Jupiter, ut dicit Poeta, procuravit per Minervam. Non laudabimus autem optionem, ad quam ipse duxit eos quos tu deos existimas. Dixit vero Æschylus, Deum causam producere mortalibus, quando vult domos affligere, et evertere funditus ; Plato autem in sua civitate neminem vult hæc dicere aut audire, neque juvenem, neque senem. Nefarium enim est, Deum fuisse parricidam, sicut hic Jupiter, qui nunc colitur a vobis, fecit, qui suum patrem Saturnum dejecit de cœlis, et eum contrivit : aut factum esse cygnum, ut mortalem deciperet mulierem, et eam vitaret. Præterea vero rursus ægre fert Plato, quod fletu et muliebri insania correptus deus tuus, o iudex, defleat inconsolabiliter mortem Sarpedonis. An non ita est? An non sunt scripta in libris vestris omnia fabulosa? Si ipse autem sapiens Plato vester scriptor, cum Deum esse denegat, et jubet neminem hominem, cui virtus est curæ, imitari tales animi perturbationes, cur vos ipsos submittitis, quarum ipsi convicti fuerunt, actionibus, et nos eos hodie adorare cogitis?

τίζοντα μιμῆσθαι τὰ τοιαῦτα πάθη, διατί πρὸς ἃς ἡμᾶς ἀναγκάζετε τούτοις προσκυνεῖν;

XXIII. Dixit præses : Tuam fero audaciam propter eam, quæ in me inest, philosophiam; sed tu quoque dic mihi, quem tu colis Deum, quomodo enim esset homo, deductusque fuerit ad iudicium, et in crucem actus, Deus esse est a vobis putatus? Sanctus dixit Eustratius : Si me patienter

εἶπε· Καὶ Θεῶ, καὶ θεοῖς. Ὁ ἅγιος Εὐστράτιος εἶπεν· Μείζονι καὶ ἐλάττωσιν; Ὁ ἄρχων εἶπε· Ναί. Τῷ Διὶ πρότερον, καὶ τότε τῷ Ἀπόλλωνι, καὶ Ποσειδῶνι. Ὁ ἅγιος Εὐστράτιος εἶπεν· Τίσι σοφοῖς ἢ ἐξηγηταῖς πειθόμενοι, τούτους εὐρετε προσκυνεῖσθαι; Ὁ ἄρχων εἶπε· Πλάτωνι, Ἀριστοτέλει, Ἐρμῆ, καὶ τοῖς λοιποῖς σοφοῖς, ὧν εἰ ἐγένου ἐν πείρᾳ, ἔσεβες ἂν αὐτῶν τὰς μνήμας, ὡς Εὐστράτιε, ὅπως θαυμαστοὶ καὶ θεοὶ ὑπάρχουσιν ἄνδρες. Ὁ ἅγιος Εὐστράτιος εἶπεν· Οὐδένος τούτων ἀμύητος ὑπάρχω, ἀλλὰ πάντων ἐν πείρᾳ γεγέννημα: ἐκ νεαρᾶς ἡλικίας· κατώρθωκα γὰρ τὴν μουσικὴν πᾶσαν φιλαρέτου τυχῶν πατρός. Καὶ εἰ κελεύεις, ἀρξώμεθα πρότερον ἀπὸ Πλάτωνος. Ὁ ἄρχων εἶπεν· Εὐρίσκομεν Πλάτωνα ἐν τῇ πρὸς Τίμαιον βίβλῳ, εἰς τὸν Πειραιᾶ κατελθόντα, προσευζόμενον τῇ θεῷ. Δοκεῖ σοι σοφὸς οὗτος εἶναι, ἢ οὐ; Ὁ ἅγιος Εὐστράτιος εἶπεν· Πάνυ καταγινώσκει Πλάτων Διὸς τοῦ θεοῦ σου, καὶ ἀκούει αὐτὰ τὰ ῥήματα Πλάτωνος. Ἐπειδὴ γὰρ ἀπὸ τοῦ Πειραιῶς ἤρξω καὶ ἀπὸ τῶν πολιτικῶν αὐτοῦ λόγων, ἐν τῷ δευτέρῳ αὐτοῦ βιβλίῳ κεῖται οὕτως· Ὁ Θεός, ἐπειδὴ ἀγαθός, οὐ πάντων ἂν εἴη αἴτιος, ὡς οἱ πολλοὶ λέγουσιν, ἀλλ' ὀλίγων μὲν τοῖς ἀνθρώποις αἴτιος, καὶ τῶν μὲν ἀγαθῶν οὐδένα φασὲν ἄλλον αἴτιον εἶναι ἢ τὸν Θεόν· τῶν δὲ κακῶν ἄλλ' ἅττα δεῖ ζητεῖν τὰ αἴτια, ἀλλὰ οὐ τὸν Θεόν. Οὐκ ἄρα ἀποδεκτέον οὔτε Ὅμηρον οὔτε ἄλλον ποιητὴν, ὅποτε Ζεὺς ἀγαθῶν τε καὶ κακῶν αἴτιος τέτακται, τὴν τε τῶν ὄρκων καὶ τῶν σπονδῶν σύγχυσιν τὴν κατὰ τῶν Ἀχαιῶν, ἣν ὁ Πάνδωρος συνέχευεν, ἐάν τις φῆ δι' Ἀθηναῖς τε καὶ Διὸς γεγονέναι· οὐκ ἐπαινεσόμεθα, οὐδὲ θεῶν ἔριν τε καὶ κρίσιν, ἐφ' ἣν αὐτὸς πέποιθε διὰ Θέμιδος τε καὶ Διὸς, οὗς σὺ νομίζεις θεούς· οὐδ' οὖν ὡς Αἰσχύλος λέγει, ὅτι Θεός μὲν αἰτίαν φύει βροτοῖς, ὅτ' ἂν κακῶσαι δῶμα παμπήδην θέλῃ. Καὶ οὐδένα θέλει Πλάτων κατὰ τὴν ἑαυτοῦ πόλιν οὔτε νεώτερον οὔτε γέροντα λέγειν τι καὶ ἀκούειν περὶ αὐτοῦ. Οὔτε γὰρ θεμιτὸν Θεὸν πατραλοῖαν γεγενῆσθαι, ὡς ὁ Ζεὺς οὗτος ὁ παρ' ἡμῶν σεβόμενος τὸν ἑαυτοῦ πατέρα ἐποίησε τὸν Κρόνον, ἐκ τῶν οὐρανῶν ῥίψας καὶ συντρίψας αὐτὸν, οὔτε κύκνον γενέσθαι, ὅπως σοφίστηται θνητὴν γυναῖκα καὶ φθειρῆ αὐτήν. Ἀλλὰ πρὸς τούτοις πάνυ ἀπεχθάνεται Πλάτων Διὶ τῷ θεῷ σου, ὅτι ὄδυρμῷ καὶ γυναικῶδει μανίᾳ συσχεθεὶς ὁ Ζεὺς ὁ θεός σου, δικάστὰ, ἰδύρεται τὸν θάνατον τοῦ Σαρπηδόου. Ἡ οὐκ ἔστιν οὕτως, ἢ οὐ γέγραπται ἐν τοῖς βιβλίοις ἡμῶν ταῦτα τὰ μυθικά; Εἰ δὲ αὐτὸς Πλάτων ὁ σοφὸς ἡμῶν συγγραφεὺς ἀπειπάτο τούτον εἶναι Θεόν, καὶ παρεκελεύσατο μηδένα ἀνθρώπων ἀρετῆς φρονεῖν αὐτοὶ ἐάλωσαν πράξεις ὑμεῖς ὑποκύπτετε, καὶ

ΚΓ'. Ὁ ἄρχων εἶπεν· Ἀνέχομαι σου τοῦ θράσου, Εὐστράτιε, τῆς προσοῦσης μοι ἔνεκεν φιλοφροσύνης· λέγε οὖν ἡμῖν καὶ σὺ, ὅστις ὑπάρχει ἐν σέβῃ Θεόν, πῶς ἀνθρώπος ὢν, καὶ ὑπὸ δίκην ἀχθεὶς καὶ σταυρωθεὶς, Θεός ὑμῖν νενόμισται. Ὁ ἅγιος Εὐστράτιος εἶπεν· Εἰ προστάτεις καὶ ἀνεξικακῶς ἀκούεις, ἐρωτήσωμεν

πρότερον λογισμῷ τὸ προκείμενον, καὶ τὸ τριπλαῦτα ἀκούσας, ἔπειθ' ἐπεζήτησας. Ὁ ἄρχων εἶπεν· Ἄπαξ δοθείσης σοι ἀδείας εὐκαίρως, ἀκαίρως λέγειν, ὁ βούλει φράσον ἡμῖν. Ὁ ἅγιος Εὐστράτιος εἶπεν· Πάντα ἄνθρωπον τὸν εὖ φρονούντα προσήκει δίκαιον ἡγεῖσθαι τὸν Θεόν, ἀκατάληπτον, ἀνείκαστον, ἀναλλοίωτον, ἀνεκδιήγητον, πάσης δυνάμεως ἀνωτέρω κεκτημένον τὰ θεῖα αὐτοῦ πλεονεκτήματα. Ἡ οὐχ οὕτω σοι δοκεῖ, σοφώτατε δικαστῶν; Ὁ ἄρχων εἶπεν· Οὕτως οἶμαι. Ὁ ἅγιος Εὐστράτιος εἶπεν· Προσθήσομεν πάντων ἕνεκεν καὶ ἀνελλιπῆ αὐτὸν εἶναι. Ὁ ἄρχων εἶπεν· Ἐκ παντός. Ὁ ἅγιος Εὐστράτιος εἶπεν· Τί οὖν; δώσομεν καὶ ἐτέρους εἶναι θεοὺς καὶ τῆς τοιαύτης ἀρθάρτου οὐσίας καὶ τούτους ἐντὸς καθεστάναι λέξομεν, κἂν μικρὸν τῆς εὐμοιρίας ταύτης ἐνδεεῖς ᾖσιν; Οὐχ οἶμαι νομίζεσθαι αὐτοὺς παρὰ ἀνθρώπων· ἀνελλιπὲς γὰρ τὸ θεῖον, ὡς προείρηται, ὃ καὶ πᾶσιν ἀνθρώποις πιστεῦσθαι καὶ προσκυνεῖσθαι ὀφείλει. Ὁ ἄρχων εἶπεν· Οὕτως ἔχει. Ὁ ἅγιος Εὐστράτιος εἶπε· Τί οὖν, οἱ πολλοὶ σου θεοὶ τῶν ἀχράντων τούτων καὶ ἀθανάτων πλεονεκτημάτων ἐντὸς ὑπάρχουσιν, ὡς ὑμεῖς λέγετε, καὶ ἰσοδυναμοῦσιν ἀλλήλοις οἱ κατ' οὐσίαν μὴ διεστηκότες; Καὶ εἰ οὕτως ἔχει, οἱ εἰς μίαν κορυφωθέντες θεότητα, δυνάμεώς τε καὶ ἔργου ἰσομοιροῦντες μὴ λεγέσθωσαν θεοὶ μείζονες καὶ ἐλάττονες, ἀλλὰ Θεὸς ἐν ἀσυγκρίτῳ δυνάμει, μεμονωμένον τῆς θεότητος ὄνομα ἔχων, καὶ μὴ νομίζέσθωσαν παρ' ὑμῖν ὁ μὲν οὐρανὸν οἰκαῖν, ὁ δὲ θάλατταν, ὁ δὲ τὰ καταχθόνια. Ἡ οὐχ οὕτως σοι δοκεῖ; incomparabili est unicus, et nomen habet divinitatis, et ne a vobis existimetur alius quidem coelum habitare, alius vero mare, alius autem terram. An non tibi sic videtur?

ΚΔ'. Μὴ δυνάμενος δὲ πρὸς ταῦτα ἀντιλέγειν ὁ ἄρχων, ἐπὶ πολὺ ἐσιώπα· μόλις δὲ τελευταῖον ἀπεκρίνατο λέγων· Ἐάσας τοὺς συλλογισμοὺς τούτους, καὶ μακρὰν χαιρεῖν εἰπὼν τῇ πιθανολογίᾳ σου, ὃ ἠρωτήθης διδάξω, πῶς ἐσταυρωμένον σέβασθε Θεόν. Ὁ ἅγιος Εὐστράτιος εἶπεν· Ἀρξομαι κατὰ τὸν σὸν ποιητὴν Ἡσίοδον· Ἐν ἀρχῇ ἦν Ἐρεβος καὶ Χάος, τουτέστι ζόφος καὶ βυθὸς ὑδάτων. Ὁ οὖν Θεὸς διακοσμήσας τόνδε τὸν κόσμον, οὐκ ἐξ ὑποκειμένης ἢ προὑπαρχούσης ὕλης, ἀλλὰ ἅπαντα ἐκ μὴ ὄντων εἰς τὸ εἶναι παραγαγὼν, λόγῳ καὶ κελεύσει τὴν κτίσιν πᾶσαν δημιουργήσας, ἐποίησε καὶ τὸν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἑαυτοῦ καὶ ὁμοίωσιν, ἄρχειν τε καὶ ἀπολαύειν τῆς ὀρωμένης κτίσεως, καὶ βασιλεύειν πάντων τῶν θηρίων τε καὶ τῶν κτηνῶν καὶ πετεινῶν καὶ ἐναλίων, ὃν ἠδούοντο καὶ αἱ ὑπερκόσμιοι δυνάμεις, καὶ τῶν ἀγγέλων τὰ τάγματα. Εἷς δὲ τις τῶν ἀρχαγγέλων, καὶ αὐτὸς πρωτεύων τάγματος ἀγγέλων, προαιρέσει ἰδίᾳ ἀφηνιάσας κατὰ τοῦ πεποιηκότος αὐτὸν, καὶ ὑπερηφανευσάμενος, ἀπεβλήθη τῆς τάξεως αὐτοῦ, καὶ τῆς προεδρίας τοῦ Θεοῦ μετὰ τοῦ τάγματος αὐτοῦ. Τότε τοίνυν διὰ τὴν τοιαύτην αὐτοῦ ἀπειθειαν, ἐβρίψεν αὐτὸν ὁ Θεὸς τῆς ἀνωθεν ἐξουσίας, τῆς ἀγγελικῆς δόξης στέρησας αὐτόν. Τὸν δὲ ἄνθρωπον ἐν τῷ παραδείσῳ ἔθετο, ἐνταλὴν αὐτῷ δεδωκώς, γυμνάζουσαν πρὸς ὑπακοήν, ἔχεισθαι μὲν καὶ ἀπολαύειν πάντων τῶν ἐν τῷ παραδείσῳ καρπῶν, ἐνὸς δὲ μόνου φυτοῦ ἀπέχεσθαι, ἀγώνισμα αὐτῷ τοῦτο ἐνστησάμενος, ὡς εἰ ἄρα προσεδροῦντος τοῦ οὐκ ἔτι ἀγγέλου, ἀλλ' ἀπο-

A audias, primum te interrogabo ea quæ cogitationi meæ sunt proposita, et tunc dicam ordine id quod a me quæsiisti. Dixit præses : Dabitur omnino tibi potestas et opportune et impone dicendi quod vis. Dic nobis quod velis. Dixit Eustratius : Omnem hominem, qui est sanæ mentis, convenit Deum existimare justum, quæ comprehendendi non potest, neque effingi, neque verbis explicari : estque immutabilis, et divinis suis bonis omnem superat potestatem ; an non ita tibi videtur, iudex sapientissime? Dixit præses : Ita arbitror. Dixit sanctus Eustratius : Hoc quoque adjiciemus, ei omnino nihil deesse. Præses dixit : Omnino. Sanctus dixit Eustratius : Quid ergo? dabimusne aliquos etiam alios esse deos, et eos consistere intra hanc, quam dicimus, ab interitu alienam essentiam? Sed est absurdum quod dicitur. Quodsi vel parum quid eis desit hujus beatæ conditionis, non arbitror eos existimari deos ab hominibus. Deo enim nihil deest, ut prius dictum est : cui credere, et quem adorare oportet omnes homines. Dixit præses : Ita habet. Sanctus dicit Eustratius : Quid ergo, multi tui dii consistantne intra hæc intemerata bona et immortalia, et pares inter se vires habent? Qui sunt in una distincti essentia, et tanquam in unum verticem, conveniunt in virtutem divinitatis, dicantur non dii majores et minores, sed Deus unus, qui in virtute

C XXIV. Cum non posset autem præses ad hæc respondere, diu siluit, vix tandem vero respondit, dicens : Mittens hos syllogismos, et multum valere jubens rationum tuarum probabilitatem, hoc doce, de quo fueras interrogatus : Quomodo vos Deum colitis crucifixum? Sanctus dixit : Incipiam, quomodo tuus poeta Hesiodus : In principio erat Erebus et Chaos, hoc est, caligo et profunditas aquarum. Deus ergo cum tunc mundum in hunc ornatum distinxisset, et non ex subjecta, aut quæ prius existebat, materia, sed omnia ex eo quod non erat, ad essentiam produxisset, fecit hominem ad imaginem et similitudinem suam. Malus ergo angelus, qui ipse quoque obtinebat principatum in ordine angelorum, cum sua sponte rebellasset adversus eum, qui ipsum fecerat, et elatus fuisset superbia, a suo ordine fuit expulsus, et a Deo assidendi potestate, et merito a Deo accepit sententiam, quæ ejus puniret audaciam, et tunc propter eam ejus inobedientiam, projecit eum Deus a superna potestate, et angelica eum privavit gloria, hominem autem posuit in paradiso, dans ei mandatum quod exercebat ad obedientiam, ut vesceretur quidem omnibus bonis quæ erant in paradiso, unam vero non tangeret arborem, hoc ei instituto certamine, ut si ei insidiante malo, non amplius angelo, sed dæmone, qui defecerat, et omnia contra eum machinante, posset primus homo non transilire ei datum a Deo præ-

ceptum, et dedecore afficere adversarium, qui ei inuidebat propter insignem honorem: si hoc, inquam, factum esset, homo esset immortalis, degens in incorruptione. Sin minus, non sineretur amplius esse in paradiso, sed ex eo exterminatus, viveret et moreretur. Malus ergo dæmon, qui invidia ferebatur in hominem, in eum variis usus est præstigiis, et cum ope serpentis decepisset uxorem primi hominis, per eam ipsum quoque induxit, ut præceptum transiliret, ut ipse ideo expulsus ex paradiso a Deo omnipotente, deduceretur ad labores sudorum et interitum. Obtinuit itaque malignus victoriam, qui gloriabatur, quod propter eam sententiam hominem accepisset redactum in suam potestatem: et cum de cætero multiplicatum esset genus hominum, is tanquam tyrannus omnem animam redegit in servitutem.

παραβάσει, ὡς ὑπεξούσιον λαθὼν τὸν ἄνθρωπον· καὶ λοιπὸν πληθύνοντος τοῦ γένους τῶν ἀνθρώπων, ὡσπερ τύραννος πᾶσαν κατεδουλώσατο ψυχὴν, καὶ εἰς ἀπώλειαν διέφθειρεν.

XXV. Cum itaque ii in multam lapsi essent impietatem, inundatione Deus mundum perdidit. Conservavit autem Noe quemdam virum justum, qui præclare decertavit adversus malignum hunc dæmonem, et non fuit ab eo omnino superatus, in arca lignea cum uxore et liberis. Cum rursus vero restituisset omnem terram in pristinum statum, tanquam civem quemdam victorem eum in terra posuit. Procedente autem tempore, cum rursus multiplicarentur homines, omnis profecit impietas, et omnes vincebantur a peccatis, et morti subiciebantur, et vincti tenebantur apud inferos, ad interitum examinati a maligno dæmone. Misertus autem Deus, qui nos formavit, et non amplius volens quod a se factum erat opus despiceret, primum quidem Græcis hanc concessit sapientiam, ut immotis animæ oculis agnoscerent Deum omnipotentem, et superarent dæmonem adversarium. Hi ergo, et si visi sunt paululum respiscere, et rectum iter pietatis attendere, cum tamen tanquam in umbra verbis solum apprehendissent visionem, rursus cadebant in errorem majorum, ipsi quoque superati a falsa religione, et in deteriore prolapsi impietatem, et via in via aberrantes. Et nec sic quidem passa est insignis et ab omnibus celebranda Dei potestas nos jacere in deliciis, unde etiam dedit legem, et misit prophetas, et multifariam multisque modis generi Hebræorum viam ostendit salutarem. Omnes autem retrocedentes, recidebant in majorum suorum infirmitatem, et morti subiciebantur omnes propter peccatum. Æquum itaque censuit æquale nobiscum certamen suscipere Dominus noster, Deus Verbum, et nobis ostendere victoriam adversus adversarium, par nobis in omnibus factus præter peccatum. et cum seipsum humilem reddidisset, et nobis servis formam similem suscepisset, natus est ex Virgine, non mutatus divinitate, sed ovis ferens pellem propter lupi progressum. Si enim per supernam divinam suam potentiam percussis-

στάτου καὶ πονηροῦ δαίμονος, καὶ πάντα μηχανωμένου κατ' αὐτοῦ, δυναθῆ ὁ πρῶτος ἄνθρωπος οὗτος μὴ παραβῆναι τὴν ἐντολὴν τὴν δοθείσαν αὐτῷ παρὰ τοῦ Θεοῦ, καὶ καταισχύνη τὸν ἀντίπαλον τὸν φθονήσαντα αὐτῷ διὰ τὴν ὑπερβάλλουσαν τιμὴν, ὡς εἰ τούτου γενομένου, ἀθάνατον εἶναι τὸν ἄνθρωπον, ἐν ἀφθαρσίᾳ διαιτώμενον· εἰ δὲ μὴ γε, οὐκ ἔτι εἶσθαι αὐτὸν ἐν τῷ παραδείσῳ εἶναι, ἀλλ' ἐξορισθέντα βιοῦν καὶ ἀποθνήσκειν. Ὁ οὖν ἀντικείμενος δαίμων, φθόνῳ κατὰ τοῦ ἀνθρώπου φερόμενος, ποικίλαις μαγγανείαις κατ' αὐτοῦ ἐχρήτο, καὶ διὰ συνεργίας τοῦ ὄφρατος ἀπατήσας τὴν γυναῖκα τοῦ πρωτοπλάστου, δι' αὐτῆς παρήγαγε καὶ αὐτὸν παραβῆναι τὴν ἐντολὴν· ὡς ἐντεῦθεν ἐξόριστον γεόμενον τοῦ παραδείσου ὑπὸ τοῦ Παντοκράτορος εἰς κό-

πους ἰδρώτων καὶ φθορὰν ἀχθῆναι. Εἶχετο οὖν πῆς νίκης ὁ πονηρὸς, καὶ ἐνεκαυχᾶτο ἐπὶ τῇ τοιαύτῃ

λοιπὸν πληθύνοντος τοῦ γένους τῶν ἀνθρώπων, ὡσπερ

ΚΕ'. Ὅθεν, περὶ πολλὰς ἀπωλείας ἐξοκειλάντων αὐτῶν, κατακλυσμῷ τὴν γῆν ἐσκέπασεν ὁ Θεὸς, ἀπολέσας πᾶσαν ψυχὴν ζῶσαν. Νῶε δὲ τινὰ ἄνδρα δίκαιον, καλῶς ἀγωνισάμενον κατὰ τοῦ πονηροῦ τούτου δαίμονος καὶ μὴ ἠττηθέντα, διεφύλαξεν ὁ Θεὸς ἐν λάρνακι ξυλίνῃ μετὰ γυναῖκός καὶ τέκνων. Ἀποκαταστήσας δὲ πάλιν πᾶσαν τὴν γῆν εἰς τὸ ἀρχαῖον σχῆμα, ὡσπερ τινὰ πολίτην νικητὴν τοῦτον αὐθις ἐν τῇ γῇ ἔθετο. Καὶ δὴ χρόνοις ὕστερον πληθυνόντων τῶν ἀνθρώπων, πᾶσα ἀσέβεια προέκοπτε, καὶ πάντες ἐχειροῦντο τοῖς ἀμαρτήμασι, καὶ ὑπήγοντο τῷ θανάτῳ, καὶ ἐν τῷ ἄδη κατείχοντο δέσμοι, ἐταξόμενοι εἰς ἀπώλειαν ὑπὸ τοῦ πονηροῦ τούτου διαβόλου. Σπλαγχτισθεὶς οὖν ὁ πλάσας ἡμᾶς Θεὸς, καὶ μηκέτι ἐπὶ πολὺ παριδεῖν ἐθέλων τὸ ἑαυτοῦ ποίημα, πρῶτον ἐχαρίσατο τὴν σύνεσιν ταύτην τοῖς Ἕλλησιν, εἰ πως ἀκλινεῖ τῷ τῆς ψυχῆς ὄμματι ἐπιγνώσει τὸν μόνον παντοκράτορα Θεόν, καὶ περιγέγωννται τοῦ ἀντιτεταγμένου δαίμονος. Οὗτοι δὲ, εἰ καὶ ἔδοξαν μικρὸν τι διανῆψαι καὶ ἐπιστῆναι τῇ θεοσεβεῖ πορείᾳ, ἀλλ' ὅμως ὡσπερ ἐν σκιᾷ λογισμῶ μόνῳ φαντασθέντες, ἀλληγάλλως τοπάσαντες, πάντες αὐθις τῇ προγονικῇ ὑπέπεσον πλάνῃ, ἠττηθέντες καὶ αὐτοὶ εἰς δεισιδαιμονίαν καὶ εἰς χεῖρονα ἐκπεσόντες ἀσέβειαν, καὶ ἀδιέκδοτον πλανηθέντες ὁδόν. Ἄλλ' οὐδ' οὕτως ἠνέσχετο ἡ ἕλωσ καὶ πολυύμνητος τοῦ Θεοῦ δύναμις κεῖσθαι ἡμᾶς ἐν τῷ παραπτώματι· ὅθεν καὶ νόμον ἔδωκε, καὶ προφῆτας ἐξαπέστειλε, πολυτρόπως τε ὑπέδειξε τῷ γένει τῶν Ἑβραίων τὴν σωτήριον ὁδόν. Καὶ πάντες ἀναχαιτίζόμενοι, τῇ προγονικῇ περιεπαίροντο ἀσθενεῖς, καὶ πάντες ὑπέκειντο τῷ θανάτῳ διὰ τὴν ἀμαρτίαν. Ἐδικαίωσεν οὖν τὸ ἴσον ἡμῖν ἀγώνισμα αἰτὸ ἀνοδίσθαι ὁ Δεσπότης ἡμῶν Θεὸς Λόγος, καὶ ὑποδὶξαι ἡμῖν τὴν κατὰ τοῦ ἀντιπάλου νίκην. Κατὰ πάντα ἴσος ἡμῖν γεόμενος χωρὶς ἀμαρτίας, καὶ ταπεινώσας ἑαυτὸν, καὶ ὁμοίαν ἡμῶν τῶν δούλων αὐτοῦ μορφήν λαθὼν, ἐτέχθη ἐκ τῆς ἁγίας Παρθένου μὴ τραπὶς τῇ θεότητι, ἀλλὰ φορέσας τὴν τοῦ προβάτου ὄψιν διὰ τὴν τοῦ λύκου πρόσοψιν. Εἰ γὰρ διὰ τῆς

ἀνωθεν θείας αὐτοῦ δυνάμεως ἐπάταξε τὸν ἀντικείμενον τοῦτον· ἡδύνατο γὰρ ὡς πάντα δυνάμενος, ἃ ἐμοὶ ἦν ἀδύνατα· ἀλλ' οὐκ ἔδωκεν αὐτῷ καιρὸν ἀπολογίας λέγειν· ὅτι ἄνθρωπον ἐνίκησα, καὶ ὑπὸ θεοῦ ἐνίκηθην. Καὶ εὐαπολόγητος ἂν ὑπῆρχεν, ὡς εἰδῶς ὅτι θεῶν μὲν πάντα ἐφικτὰ, ἐμοὶ δὲ τῷ τὸ σῶμα περιβλημένῳ τοῦτο κατορθῶσαι ἀδύνατον. Οἰκονομίας οὖν ἕνεκεν τὴν ἡμετέραν ὁ Δεσπότης Χριστὸς ἀνέλαβε σάρκα, ἵνα τὸ ὑπὲρ ἡμῶν ἀποτίσῃ χρέος.

ΚΓ'. Λάβωμεν δὲ καὶ εἰκόνα, δικαστὰ, ὁμοίαν ταύτης μου τῆς διηγήσεως. Ἐὰν σὺ αὐτὸς ὁ κύριος τῆσδε τῆς πόλεως, ἄρχοντος ἢ ἄλλο τι τῶν θηρίων ἐπελθὼν τῇ πόλει θεάσῃ, καὶ ἐρεῖς τῷ δούλῳ σου, Παρελθὼν φόνευσον αὐτὸ, ἐκεῖνος δὲ τῷ σῷ προστάγματι δουλεύσας, καὶ προσελθὼν ἀτέχνως καταβληθῆ ὑπὸ τοῦ θηρίου καὶ ἀναλωθῆ· μὴ τι ἀνέχη ἔτι ἐκ δευτέρου ἄλλῳ δούλῳ σου τὸ τοιοῦτο προστάξει· ἀγώνισμα, ἢ καταγνώσαι· τῆς ἐκεῖνου ἡττητής, μᾶλλον δὲ ἀπωλείας; καὶ οὐχ ἵνα μὴ φανῆς ἀδύνατα προστάσων, παρορᾷς καὶ τοὺς συνόντας σοι συμμάχους, οὐ κέχρηται δὲ οὔτε ἵππῳ οὔτε ὄπλοις τισίν, ἔχων καὶ δυνάμενος πάντα, ἀλλὰ διὰ τοὺς λοιπούς σου δούλους, ἐμπροσθεν αὐτῶν ἴσως τῷ ἐπιταγέντι πάλαι καὶ ἡττηθέντι δούλῳ γενόμενος, ὡς ἐκεῖνος γυμνὸς ἐκτὸς οἰασίῳν βοήθειας, προσέρχῃ τῷ θηρίῳ τούτῳ, καὶ πατάξας αὐτὸ, τὸ τρικαῦτα τῆς μὲν τοῦ ἀναλωθέντος οἰκέτου ταλαιπωρίας ἐπὶ πάντων καταγνώσῃ. διδάξεις δὲ τοὺς λοιπούς ὁμοίῳ ὁρμήματι καὶ ἐμπειρίᾳ κεκρήσθαι, ὅσάκις ἐὰν τύχῃ τῷ τοιούτῳ προσιέναι συναντήματι, καὶ ἀπειλήσεις τότε, εἰ μὴ ἴσως τῇ ὑποδειχθείσῃ αὐτοῖς νήψει χρήζονται διηνεκῶς, καὶ φυλάξουσιν ἑαυτοὺς καὶ τὰ ἑαυτῶν. Εἰ δὲ ἀμελήσῃαν, ἀπειλήσεις καὶ πρὸς ἀναπολόγητα αὐτοὺς ἔσεσθαι, καὶ ὑπὸ τιμωρίαν μεγάλην ἀχθῆσθαι· τοὺς δὲ ἀνδριζομένους καὶ μιμουμένους τὴν σὴν τοῦ δεσπότητος ὑποδειχθείσαν αὐτοῖς ἀρετὴν ὑπὸ τιμῆν πολλήν καὶ δορυφορίαν ἔσεσθαι, ὡς καλῶν φύλακας καὶ γενναίους στρατιώτας.

ΚΔ'. Οὕτως οὖν καὶ ὁ Δεσπότης ἡμῶν Χριστὸς, ὁ Σωτὴρ πάντων, τῶν αὐτοῦ δούλων ἐν τῇ κατὰ τοῦ Σκιτανᾶ τούτου πάλῃ τοῦ παρ' ὑμῶν σεβομένου ἡττηθέντων καὶ συντριθέντων ὑπ' αὐτοῦ, αὐτὸς ἀρρήτην καὶ μυστικῇ οἰκονομίᾳ ἐκένωσεν ἑαυτὸν μορφὴν δούλου λαθὼν ἐν Παρθένῳ ἀγίᾳ καὶ σεμνῇ, καὶ ἐν πᾶσιν ὁμοιοπαθῆς ἡμῖν γενόμενος χωρὶς ἀμαρτίας, καὶ ἐν τῷ θεάτρῳ τοῦ βίου τούτου προσελθὼν ἔλαθε τὸν τύραννον ἐν τῇ ἐκουσίᾳ αὐτοῦ καὶ πανσόφῳ καὶ σωτηρίῳ ἡμῖν ταπεινώσει, καὶ τὸν ἀλιτῆριον τοῦτον δαίμονα τὸν παρ' ὑμῶν, ὡς προείρηται, νῦν σεβόμενον καταδραμόντα συνίθως κατ' αὐτοῦ ὡς κατὰ ἀνθρώπου ψιλοῦ, ἐχειρώσατο, καὶ ὤλεσε πᾶσαν αὐτοῦ τὴν δύναμιν διὰ τοῦ τιμίου αὐτοῦ καὶ σωτηρίου πάθους τοῦ ἐν τῷ σταυρῷ, παιδεύσας καὶ ἡμᾶς, θεωρητὰς γενομένους τῆς νίκης αὐτοῦ, ἐν ἴσῳ τῷ ὑπογραμμῷ ἀντιμάχεσθαι, καὶ τὴν δύναμιν αὐτοῦ καταβάλλειν. Αὐτὸς οὖν τὰ ἡμέτερα ἀνεδέξατο πάθη, καὶ τὴν ἑαυτοῦ ἀπάθειαν ἔδωρῆσατο ἡμῖν· καὶ τοῖς ἐν τῇ γῇ καὶ τοῖς ἐν τῷ ἄδῃ τὴν ἀνάστασιν χαρισά-

set hunc adversarium (poterat enim, ut qui potest omnia, quæ a me non possunt fieri), dedisset ei justam occasionem defensionis, dicendo: Hominem vici, et a Deo sum victus. Se enim tunc sic facile potuisset defendere, ut qui sciret, Deum quidem posse omnia efficere: et nec, si corpus quidem induisset, non esse ejusmodi, quod non posset facere.

XXVI. Accipiamus autem, o judex, aliquam similitudinem, quæ conveniat huic meæ narrationi. Si tu ipse, qui es dominus hujus civitatis, cum vidisses lupum, aut ursum, aut aliquam aliam bestiam invadentem tuam civitatem, dixeris servo tuo: Occide illam: ille autem parens tuo jussui, et sine arte accedens, fuisset a fera dejectus et consumptus, suslineretne iterum alteri servo tale certamen imperare, aut illum damnare, quod victus periisset? Nequaquam. Sed ne videaris eis imperasse, quæ fieri non potuerunt, eos qui tecum sunt, opem tibi laturo, despicias: non uteris autem nec equo, nec aliquibus armis, cum et habeas et possis omnia, sed propter cæteros tuos servos, effectus similis servo, cui jusseras, et qui victus fuerat, sicut ille, nudus et omni auxilio defectus, ad hanc bestiam accedis: et ea percussa, tunc famuli quidem, qui fuit consumptus, damnalis imbecillitatem coram omnibus: docebis vero cæteros, ut simili animo accedant et experientia, quoties tale quid occurrerit: et tunc minaberis, si non similiter eis ostensa assidue usi fuerint victoria, et se et sua custodierint. Sin minus, eos futuros inexcusabiles, et esse ad magnum ducendos supplicium: eos autem, qui se fortiter gesserint, et imitati fuerint virtutem eis a domino ostensam, et honorem et libertatem esse consecuturos, ut bonorum custodes, et præclaros milites.

XXVII. Sic ergo Dominus quoque noster Deus, Servator omnium, cum sui servi in certamine suscepto adversus dæmonem, qui nunc a vobis colitur, ab ipso victi essent et contriti, ipse ineffabili quodam consilio seipsum exinanivit, descendens ad sanctam et venerandam Virginem, et servi formam accipiens, et in omnibus effectus iisdem, quibus nos obnoxii, affectionibus præter peccatum: et progressus in hoc vitæ theatrum, voluntaria sua et longe sapientissima et salutari humilitate latuit sceleratum ipsum dæmonem, qui a vobis, ut dictum est, colitur, et eum, ut consueverat, tanquam nudum ac solum hominem invadentem, vicit, et ejus totam profligavit potentiam per suam pretiosam et nobis salutarem passionem, quam in cruce subiit, docens nos, qui fuimus ejus victoriæ spectatores, eodem exemplo contra eum pugnare, et ejus potentiam dejicere ac prosternere. Ipse ergo nostras accepit affectiones, et suam nobis dedit impatibilitatem, cum tamen

iis qui prope erant, quam iis qui erant apud inferos, largitus esset resurrectionem, et docuisset nos in filiorum adoptionem ascitos, in eo manum habere iuvictam, et coronari, si decertaverimus. Corpore ergo vincimur, et vincimus spiritu. Cadimus in interitum, et is casus, nempe mortis, eo nobis deducitur, ut efficiamur incorrupti, et ab interitu alieni. Aversamur vestram ebrietatem, qui ritu brutorum vitam agitis, et angelicam quaerimus aeternitatem. Non terram proni spectamus, sicut pecora, nec cum simus belluinis moribus, nominamur homines, sed erecti caelum intuemur, et cum simus in corpore, vitam, quæ illic est, angelicam amplectimur. Scimus animi nostri et corporis esse perpetuum et implacabile bellum, sapientique et moderata utentes ratiocinatione, aversamur conjunctionem cum hoc mortali corpore, ejusque titillationes et suaves libidinis motiones fortiter recusamus: cogitatione in altum exsilire, et membra mortificare, semper exercemur per tolerantiam, et a rebus propriis abstinentiam. Utimur vero pura et perspicua Domini nostri memoria, et scaturit nobis sermo minime perturbatus. In nos citra ullum impedimentum rationales operantur virtutes. Hæc et his plura nobis largitus est Deus, cum hominem induisset. Vos autem, ut est probabile, corpori estis dediti: et cum corpori dediti sitis, eos deos appellatis, qui fecerunt probrosa opera ignominia, et eorum posita colitis simulacra, et alienati estis a conjunctione virtutum coelestium, et in dies angimini, non solum propter res adversas, sed etiam propter insolentes, et quæ in somnis agitantur, hujus vitæ felicitates. Vos non solum corpore, sed etiam anima morimini ad eum, qui nunquam desinit, interitum. Nos autem a Domino nostro Jesu Christo didicimus, viventem spiritum corpus quoque, quod omnibus communi solvitur interitu, rursus animare, et ad immortalitatem ei essentiam præbere. Hæc ergo breviter sum persecutus, ut et tuo Platoni parens, et a me discens ea quæ vera sunt, renunties parricidæ de tuo et amabili cygno, qui multum flet propter mortem suorum filiorum.

XXVIII. Dixit præses Agricolaus: Non potuimus nos divinarum et magnorum regum virtutes discernere, sed solum iis credere, quæ jusserunt imperatores. Quamobrem cessante omni supervacanea oratione et dilatione, veni, et diis sacrificia, alioqui periclitaberis multa supplicia, quæ nunquam audivisti. Sanctus dixit Eustratius: Cur nos ergo fecisti tantum laboris capere, et non hoc diu ante cœpisti? Tunc jubet lectum afferri ferreum, et multum ignem substerni, ut ipse arderet, et candens evaderet, et sanctum Orestem primum ei jubet imponi, et dicit sancto Eustratio: Æquum est, ut eum, quæ te manent supplicia, prius in aliis fueris contemplatus, tunc subeas tormentum, ut constantiorem ostendas fortitudinem. Sanctus vero Orestes cum ad lectum

A μενος, καὶ διδάξας ἡμᾶς, τῆς υἱοθεσίας καταξιωθέντας, ἀήτητον τὴν κατ' αὐτοῦ χεῖρα φέρειν, εἴπερ ἀγωνισόμεθα, στεφανούμεθα. Τῷ οὖν σώματι ἠττώμεθα, καὶ νικῶμεν τῷ πνεύματι· πίπτομεν εἰς φθοράν, καὶ εἰς ἀφθαρσίαν μεθίσταται ἡμῖν ἡ τοιαύτη πτώσις, λέγω δὴ τοῦ θανάτου. Ἀποστρεφόμεθα οὖν τὴν μεθ' ὑμῶν τὴν δίκην ἀλόγων ζώων ζώντων ζωὴν καὶ διαίταν, καὶ τὴν ἀγγελικὴν ἐπιζητοῦμεν αἰδιότητα. Οὐ βλέπομεν κάτω εἰς γῆν ὁμοίως τοῖς κτήνεσιν, ἢ καὶ ὡς οἱ κτηνώδεις ὀνομαζόμενοι ἄνθρωποι· ἀλλ' ὄρθιοι εἰς τὸν οὐρανὸν ἀνανεύομεν, ὅπου ἡμῶν τὸ πολίτευμα ὑπάρχει· διαγωγὴν τὴν ἐκεῖ καὶ ἐν σώματι ὄντες ἀσπαζόμεθα, καὶ πνευματικὴν πολιτείαν ἐπανηρήμεθα. Οἶδαμεν τὸν ἀκατάλακτον τῆς ψυχῆς ἡμῶν καὶ τοῦ σώματος διηνεκῆ πόλεμον, καὶ λογισμῶ ἀσφρόνι χρώμενοι τὴν πρὸς τὸ θνητὸν τοῦτο σῶμα ἀποστρεφόμεθα κοινωνίαν τῶν παθῶν, καὶ τοὺς γαργαλισμοὺς αὐτοῦ καὶ τὰς ἡδουπθείας πάνυ εὐείκτως παραιτούμεθα, καὶ ὑπερπηδῶν τῷ λογισμῶ, καὶ νεκροῦν τὰ μέλη διὰ καρτερίας καὶ ἀποχῆς τῶν ἡδέων αἰεὶ γυμναζόμεθα. Καθαρὰς δὲ καὶ διαυγέσι μνήμας ταῖς πρὸς τὸν Κύριον ἡμῶν κεχρημέθα, καὶ λόγος ἡμῖν πηγάζει ἀθόλωτος, λογικαὶ τε δυνάμεις ἀπαρεμποδίστως ἐνεργοῦσιν εἰς ἡμᾶς. Ταῦτα καὶ πλείονα τούτων ὁ Χριστὸς ἐνανθρωπήσας ἔχαρισατο ἡμῖν. Ὑμεῖς δὲ φιλοσωματεῖτε, καὶ φιλοσωματοῦντες, εἰκότως θεοὺς ἀναγορεύετε τοὺς δεδρακότας τὰ ἄτιμα τῆς αἰσχύνῃς ἔργα, καὶ εἰδὼλες αὐτῶν στήσαντες σέβασθε, καὶ τῆς τῶν οὐρανίων ἀρετῶν συναφείας ἠλλοτριώσθε, καὶ ὀδυνᾶσθε καθ' ἑκάστην οὐ μόνον ἐπὶ ταῖς ἀτυχίαις, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ ταῖς ὑπερόγκοις καὶ ὀνειροπόλοις τοῦ βίου τούτου εὐτυχίαις. Ὑμεῖς οὐ μόνον σώματι, ἀλλὰ καὶ ψυχῇ ἀποθνήσκετε, ἡμεῖς δὲ ἅμα τῷ ζῶντι πνεύματι καὶ τὸ σῶμα, τὸ τοῖς πᾶσι κοινῇ λυόμενον φθορᾷ, ψυχαγωγείσθαι αὐθις καὶ εἰς ἀθανασίαν οὐσιοποιεῖσθαι ὑπὸ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐδιδάχθημεν. Ταῦτα τοίνυν ἐν ἐπιτόμῳ διεξῆλθον, ἵνα καὶ τῷ σοφῷ σου Πλάτωνι πεισθεῖς, καὶ παρ' ἐμοῦ τάληθῆ διδασχθεῖς, ἀποτάξῃ τῷ πατρῴῳ Διὶ τῷ θεῷ σου, τῷ ἐπαφροδίτῳ κύκνῳ, τῷ πολλὰ κλαίοντι ἐπὶ τῷ θανάτῳ τῶν τέκνων αὐτοῦ.

KH'. Ἀγρικόλαος εἶπεν· Οὐχ οἷοί τε καθεστήκαμεν ἡμεῖς τὰς τῶν μεγάλων καὶ θειοτάτων βασιλέων ἀρετὰς διαγινώσκειν, ἀλλὰ μόνον εἶχειν τοῖς προστάγμασι τῶν κρατούντων. Ὅθεν πάσης περιτολογίας καὶ ἀνυπολήθη ἀργούσης ἀποστάς, προσελθὼν θῦσον τοῖς θεοῖς· ἐπεὶ πειραθῆση βασανιστηρίων ὀργάνων, ὧν οὐ πρόποτε ἤκουσας. Ὁ ἅγιος Εὐστράτιος εἶπεν· Τί οὖν κόπους ἡμῖν παρέσχες, καὶ μὴ πρὸ πολλοῦ τοῦτο εἰργάσω; Τότε κελεύει κλίνην σιδηρᾶν ἐνεχθῆναι, καὶ ὑποστρωθῆναι πῦρ πολὺ, ὥστε αὐτὴν πυρακτωθεῖσαν σπινθηρακώδη γενέσθαι· καὶ τὸν ἅγιον Ὀρέστην πρῶτον ἐπ' αὐτῇ ἐπιτεθῆναι κελεύσας, λέγει πρὸς τὸν ἅγιον Εὐστράτιον· Δίκαιόν ἐστι τὰς μενούσας σε τιμωρίας πρῶτον ἐν ἄλλοις θεωρῆσαι, καὶ τὸ τριηκαῦτα ὑπομεῖναι τὴν βάσανον, ἵνα εὐσταθεστέρην τὴν καρτερίαν ἀνε-

πιδείξει. Ὁ δὲ ἅγιος Ὀρέστης ἀπαγόμενος, ἐδειλίασε A καὶ προσεισηκώς τῷ ἁγίῳ Εὐστράτιῳ εἶπεν· Εὐξαι ὑπὲρ ἐμοῦ, ὅτι κάμνει μου ὁ λογισμὸς. Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτῷ· Μὴ ὀλιγώρει, ἀδελφὲ Ὀρέστα· ἡ θεὰ γὰρ μόνον ἔχει τὸν φόβον· αἰσθησις δὲ οὐ μὴ σοι γένηται, ἐὰν θαρρόων προσέλθῃς· παρίσταται γὰρ ἡμῖν ὁ Θεὸς βοηθῶν καὶ ἀντιλαμβανόμενος. Μέννησο τῆς γενναιότητος τοῦ ἁγίου Αὐξεντίου καὶ τῶν λοιπῶν ἁγίων, καὶ μὴ χεῖρων τινὸς φανῆς· μικρὸν γὰρ, μικρὸν ὄσον καὶ ἐκλείπει ταῦτα· μένει δὲ ἡμῖν ἐν οὐρανοῖς θησαυρὸς ἀτελεύτητος. Ταῦτα ἀκούσας ὁ Ὀρέστης ἐθάρασε, καὶ ἀνδρείῳ τῷ φρονήματι προσελθὼν ἤλατο, καὶ ἔστη ἐπάνω τοῦ πεφυρακτωμένου κραββάτου ἐκείνου, καὶ κατασπραγίσας ἑαυτὸν, παραυτίκα ἀνακλιθεὶς, ἠπλώθη B δὴ τῷ σώματι ἐπὶ τοῦ πυρὸς, καὶ οὕτω κράζας φωνῇ μεγάλῃ, Κύριε, εἰς χεῖρας σου παρατίθω τὸ πνεῦμά μου, παρέδωκε τὴν ψυχὴν. Ἐπεφώνησε δὲ αὐτῷ ὁ ἅγιος Εὐστράτιος τὸ Ἀμήν. Καὶ μετὰ ταῦτα προτέταξεν ὁ ἡγεμὼν τὸν ἅγιον Εὐστράτιον εἰς τὴν φρουρὰν εἰσνεχθῆναι. Ἀχθεὶς δὲ εἰς τὴν φυλακὴν, καὶ τὰς συνήθειας τῷ Θεῷ ἀναπέμφας εὐχὰς, ἐκάλεσε τὸν συνόντα αὐτῷ οἰκέτην, καὶ λέγει αὐτῷ· Φέρε, τέκνον, διάθωμαι· ἐλπίζω γὰρ καὶ γὰρ τῇ αὔριον παραστῆναι τῷ Δεσπότῃ μου Χριστῷ.

KΘ'. Ἐνεχθέντος δὲ αὐτῷ χάρτου, διέθετο σημά- νας ἐν αὐτῷ, ὥστε τὸ ἅγιον αὐτοῦ λείψανον εἰς τὴν Ἀραυρακηνῶν ἀποκομισθῆναι πολίχνην καὶ κατατεθῆναι ἐκεῖ. Μηδενὶ δὲ ἐξεῖναι τὸ σύνολον ἄπτεσθαι τούτου, ἀλλὰ σῶον αὐτὸ κατατεθῆναι ἐν C τόπῳ τινὶ καλουμένῳ Ἀναλιθόζορα ἅμα τοῖς τελειωθείσι σὺν αὐτῷ ἁγίοις Εὐγενίῳ, Μαρδάρῳ, Ὀρέστη καὶ Αὐξεντίῳ. Ἐπειδὴ οἱ ἅγιοι οὗτοι καθώρ- κωσαν τὸν ἅγιον Εὐστράτιον ὅτε κατεσχέσθισαν, ὥστε μετὰ τὸ τελειωθῆναι αὐτοὺς πρὸς τῷ ἁγίῳ αὐτοῦ λείψανῳ καὶ τὰ τούτων κατατεθῆναι λείψανα σῶα καὶ ὀλόκληρα, καὶ τὸ ἐν Ἀραυράκοις δὲ κτῆμα πρὸς εἰς ἀποτροφὴν τῶν μελλόντων πρᾶμει- νειν τῇ ὑπηρεσίᾳ τοῦ μαρτυρίου αὐτῶν προσκυρω- θῆναι· τὴν δὲ λοιπὴν πᾶσαν κινητὴν οὐσίαν, τὴν μὲν ἡμίσειαν πένησι διανεμηθῆναι, τὴν δὲ ἄλλην ταῖς ἀδελφαῖς αὐτοῦ παρασχεθῆναι, τοὺς δὲ οἰκέτας ἐλευθερίας τυχεῖν, λαβόντας καὶ λεγᾶτα. Τοῦτο δὲ διατυπώσας ἐνήστευσεν ὅλην τὴν ἡμέραν ἐκείνην.

Λ'. Ὁ δὲ ἐπίσκοπος τῆς Σεβαστεινῶν πόλεως τῷ D τῷ τῷ χρίνῳ ἀποκρυπτόμενος ἦν διὰ τὸν διωγμὸν. Ὅσ- τις ἐλθὼν ἐν τῇ νυκτὶ ἐκείνῃ πρὸς αὐτὸν, καὶ χρήμα- τα τοῖς φυλάττουσιν, ἤξιωσεν ἐπισκέψασθαι τὸν ἅγιον Εὐστράτιον, ἦν γὰρ ἀκούσας περὶ τῆς σοφίας αὐτοῦ καὶ πολλῆς παύρησίας, καὶ ὅπως κατήχησε τὸν ἄρχοντα μετὰ τῶν θεῶν αὐτοῦ, καὶ εἰσελθὼν ἔσω, καὶ ἑωρακὴς αὐτὸν, ἔπεσεν ἐπὶ πρόσωπον ἐπὶ τὴν γῆν καὶ ἐδεήθη αὐτοῦ εἰρηκώς· Μικχάριος εἶ, τέκνον Εὐστράτιε, ὅτι οὕτως ἐνεδυναμώθης ὑπὸ τοῦ φιλανθρώπου Θεοῦ. Μέννησο δὲ καὶ ἐμοῦ, δέομαί σου. Ὁ δὲ ἅγιος Εὐστράτιος ἀπεκρίνατο· Μὴ ποιεῖς οὕτω, Πάτερ πνεύματι κύριε, ἀλλ' εἰς τὴν ἐπιχειρέ- νην σοι ἄξιαν ἀποβλέπων παρ' ἡμῶν ἐκδέχου τὸ τοιοῦτον πληροῦσθαί σοι χρέος. Καθεστάντων οὖν

adduceretur, timuit : et sanctum intuens Eustra- tium, dixit : Ora pro me ; laborat enim mihi cogi- tatio. Sanctus autem respondit Eustratius : Noli animum despondere, frater Oresta. Solus enim aspectus affert timorem et cruciatum ; nullus vero ejus tibi aderit sensus, si audacter et fidenti animo accesseris. Ipse enim Dominus adest nobis adjutor, et nos defendit. Memento generositatis sancti Auxentii, et reliquorum sanctorum ; neque iis videaris deterior, hæc enim mox deficient : manet autem nos thesaurus, qui non potest auferri. Hæc cum sanctus audivisset Orestes, audenti et forti animo insiluit, et stetit supra ignitum grabatum, cum se signasset, et statim accumbens, toto cor- pore se expandit supra ignem ; et magna voce cla- mans, dixit : Domine Jesu Christe, in manus tuas commendo spiritum meum, et Domino sanctam suam tradidit animam. Acclamavit autem sanctus Eustratius : Amen, et statim jussit Agricolaus san- ctum Eustratium abduci in custodiam. Qui cum consuetas preces Deo emisisset, et famulum, qui erat cum eo, vocasset, dicit ei : Age, filii, faciam testamentum. Spero enim fore, ut ego quoque cras sistar ante Dominum meum Christum.

XXIX. Charta autem ei allata, fecit testamen- tum, in eo significans, se velle sanctas suas reli- quias efferi in oppidulum Arabracinorum, et illic deponi ; nemini vero licere omnino eas tangere, sed salvas esse deponendas in loco, qui vocatur Analicozora, simul cum Auxentio et Oreste et Mardario et Eugenio ; quoniam hi sancti sanctum Eustratium sacramento adegerunt, dicentes, ut, postquam esset consummatus, cum sanctis suis reliquiis, eorum quoque deponerentur reliquiæ salvæ et integræ. Quas autem Arabracis habebat facultates, assignavit ad eos alendos, qui erant permansuri in ministerio martyrii eorum ; reli- quorum vero omnium mobilium, dimidium quidem distribuit pauperibus, aliam autem partem suis so- roribus, famulos vero suos, donata eis libertate, jussit accipere legata. Hæc cum decrevisset, toto die jejunavit, tota autem nocte perseveravit Deum orare, et ei psallere.

XXX. Episcopus autem civitatis Sebastenorum, eo tempore latebat propter persecutionem ; qui noctu venit ad eum, et datis custodibus pecuniis, ingressus est ad sanctum Eustratium ; audiverat enim de magna ejus sapientia, et quod præsidem cum diis suis pudore affecerat, et cum fuisset in- tra custodiam, pronus cecidit in faciem, et san- ctum adoravit, dicens : Beatus es, filii Eustrati, quod Dominus Deus tantam tibi dederit virtutem. Memento autem mei quoque, te rogo. Respondit vero sanctus Eustratius : Ne sic facias, Pater spiritualis, sed ad eam quæ est tibi data, digni- tatem aspiciens, exspecta hoc a nobis implendum tibi debitum. Cum ii ergo sedissent, dixit Eustra- tius episcopo : Quoniam Deo volente, eras hora

tertia sum sistendus ante Dominum meum Christum (ita enim mihi fuit aperte revelatum), ideo accipe chartam mei testamenti, et lege. Cum ergo legisset episcopus chartam ejus testamenti, rogavit illum cum iis qui cum ipso aderant, clericis, ut testamento subscriberent: et eum adigit jurejurando, ut ille ipse surreptas ipsius et sancti Orestæ ferret reliquias, et deponeret in eorum regione, in loco qui continetur in testamento, et reliqua omnia imple- ret, dicens, pro eo labore esse ei reddendam mer- cedem a Domino nostro Jesu Christo in futura vita. Cum pollicitus autem esset episcopus se sin- gu a eorum esse facturum, rogavit eum, ut ab ipso sanctam acciperet communionem. Sic enim dice- bat sanctus: Ex quo tempore sui comprehensus, non communicavi. Allato ergo eo, quod oportebat, ministerio, et impleto sacrificio, accedens sanctus Eustratius, cœlestem accepit margaritam, et re- pente tanquam fulgur illuxit in carcere, et vox ve- nit, dicens: Eustrati, recte decertasti. Veni deinceps in cœlos, et accipe tuam coronam. Hac voce audita, proni in faciem humi ceciderunt. Tota ergo illa nocte mansit episcopus apud san- ctum Eustratium, eum audiens, et voluptatem ca- piens ex sermone martyris.

Ταύτης οὖν τῆς φωνῆς ἀκούσαντες πάντες, ἔπεσον ἐπὶ πρόσωπον καὶ προσεκύνησαν τῷ Θεῷ. Πᾶσαν οὖν τὴν νύκτα παρῆμεινεν ὁ ἐπίσκοπος, ἀκούων αὐτοῦ, καὶ εὐφραίνόμενος ἐπὶ τῷ λόγῳ τοῦ ἁγίου μάρτυρος.

XXXI. Cum mane autem factum esset, recessit, jubens eum valere, et promittens se nihil præter- iturum eorum quæ in suo testamento statuerat. Agri- colaus vero cum mane e lecto surrexisset, sedit in tribunali, et jussit sanctum Eustratium ad- duci. Cum is autem astitisset, eum vocavit præses, et dixit ei in arcano: Testis mihi est, o Eustrati, quæ omnia intuetur justitia, me de te valde anzi animo, quod in animum non inducas, ut pareas edicto imperatorum; sed publice saltem simula, et specie deos adora, apud te autem crede, et adora Deum tuum: is autem tibi ignoscet propter impos- sitam necessitatem. Nec, cum sis vir tanta doctrina et sapientia, male pereas tanquam unus maleficus. Si hoc enim esset remotum a periculo, ne id quidem a te requirerem, multos enim punivi tuæ religionis, et nullius sum misertus, neque ab ullo sum flexus. Tui vero magnam curam gero, et propter te tota nocte magno sum dolore cruciatus. Sanctus dixit Eustratius: De hac re ne crucieris, neque propter me veritas in periculum, sed quod imperatorum suorum continetur edictis, accurate exsequere. Ego enim neque simulate, neque ullo alio modo diis tuis sacrificabo, sed semper Deo meo confitebor in omnibus, et in medio multorum laudabo ipsum. Tua vero tormenta me recreant ac juvant, et hujus rei, si velis fac periculum. Præses autem cum diu manu vultum texisset, est lacrymatus adeo ut uni- versa quæ circumstitebat turba, cum cognovisset præsidem misereri sancti, vocem emisit lamenta- bilem, eratque magnus luctus in civitate. Dixit vero

αὐτῶν, ὁ ἅγιος Εὐστράτιος εἶπε τῷ ἐπισκόπῳ Ἐπειδὴ μέλλω τῇ αὐριον χάριτι Θεοῦ ὄρα τρίτη πορεύεσθαι πρὸς τὸν Δεσπότην μου Χριστὸν (καὶ ἔγνω τὴν προκειμένην μοι ὁδὸν· τοῦτο γὰρ μοι ἀπεκαλύφθη φανερώς), λαβὼν τὸν χάρτην τοῦτον τῆς δικτυπώτεώς μου ἀνάγνωθι. Ἀνεγνωκότος δὲ αὐτοῦ, ἠξίωσε καὶ αὐτὸν τὸν ἐπίσκοπον ὑποσημη- νασθαι μετὰ τῶν συνόντων αὐτῷ κληρικῶν, καὶ ὄρκωσε πρὸς τὸ αὐτὸν ἐκαίνον σκυλέντα ἀποκομίσαι τὰ λείψανα αὐτοῦ τε καὶ τοῦ ἁγίου Ὁρέστου εἰς τὴν χώραν αὐτῶν, καὶ καταθέσθαι, ὡς διετάξατο μετὰ τῶν λοιπῶν λειψάνων ἐν τῷ περιεχομένῳ ἐν τῇ διαθήκῃ τόπῳ, καὶ τὰ λοιπὰ ἕκαστα πληρῶσαι εἰρηκῶς τὸν μισθὸν ὑπὲρ τοῦ τοιοῦτου καμάτου πληροῦσθαι αὐτῷ ὑπὸ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐν τῇ μέλλουσῃ ζωῇ. Συνθεμένου δὲ τοῦ ἐπισκόπου ταῦτα ποιεῖν ἕκαστα, ἠξίωσεν αὐτὸν τοῦ τὴν ἁγίαν κοινωνίαν δέξασθαι παρ' αὐτοῦ. Ἐλεγε γὰρ, ὅτι Ἄφ' οὗ κατεσχέθην οὐκ ἐκοινωνήσα. Τῆς προσηκούσης τοίνυν ὑπηρεσίας ἐνεχθείσης, καὶ πληρωθείσης τῆς ἀναιμάκτου θυσίας, προσελθὼν ὁ ἅγιος Εὐστράτιος ἐδέξατο τὸν οὐράνιον μαργαρίτην, καὶ αἰφνίδιον ὡσπερ ἀστραπὴ ἔλαμψεν ἐν τῇ φυλακῇ, καὶ φωτὴ ἦλθε λέγουσα· Εὐστράτιε, καλῶς ἠγωνίω· δεῦρο λοιπὸν ἀπόλαβέ σου τὴν στέφανον.

ΛΑ'. Πρωτὰς δὲ γενομένης, ἀνεχώρησε συνταξί- μενος αὐτῷ, παρχγγαλίαν δεξάμενος, εἰς μηδὲν τῶν παρ' αὐτοῦ διατετυπωμένων βιβυμῆσαι. Ὁ δὲ Ἄγρικλάου πρῶθην ἀναστὰς ἀπὸ τῆς κοίτης αὐτοῦ, ἐκαθέσθη ἐπὶ τοῦ βήματος, καὶ κελεύει τὸν ἅγιον Εὐστράτιον ἀχθῆναι. Παρασιάντος δὲ αὐτοῦ, ὁ ἄρ- χων, καλέσας τὸν ἅγιον Εὐστράτιον κατιδίαν, εἶπεν αὐτῷ ἐν μυστηρίῳ· Μάρτυς μου ἦ ἔφορος δίκη, Εὐστράτιε, ὅτι πάνυ θλίβομαι περὶ σοῦ, μὴ καταδε- χομένου σου πεισθῆναι τοῖς θεσπίσμασι τῶν βσι- λέων. Ἀλλὰ κἂν διὰ τὴν δημοσίαν ὕψιν, ὑποκρί- νασθαι θέλησον προσκυνῆσαι τοῖς θεοῖς σχήματι· καθ' ἑαυτὸν δὲ πίστευε καὶ προσκύνει τῷ Θεῷ σου. Καὶ αἰτησαι συγγνώμην παρ' αὐτοῦ διὰ τὴν περι- κειμένην σοι ἀνάγκην, καὶ μὴ οὔτω, ἀνὴρ ἐν τσαύτῃ σοφίᾳ ὑπάρχων, ἀπόλη κακῶς ὡς εἰς τῶν κακούργων· καὶ εἴ ἦν μοι ἀκίνδυνον, οὐδὲ τοῦτο ἂν ἐπιζητούην παρὰ σοῦ. Πολλοὺς γὰρ τῆς θρησκείας σου ἀπόλεσα, καὶ οὐδένα ἔφκειρα, οὐδὲ ἐπεκάμφθην τινί· σοῦ δὲ κήδομαι λίαν, καὶ πᾶσαν τὴν νύκτα σοῦ ἐνεκεν ὠδυνήθην λυπούμενος. Ὁ ἅγιος Εὐστρά- τιος εἶπεν· Μὴ λυπηθῆς περὶ τούτου, μηδὲ κινδυ- νεύσης ἐνεκεν ἐμοῦ. Ἀλλὰ τὸ περιστάμενον τῇ ἀκριθείᾳ τῶν βασιλικῶν σου θεσπισμάτων τοῦτο ποίησον. Ἐγὼ γὰρ οὔτε μετὰ ὑποκρίσειω, οὔτε ἄλλως πως θύσω τοῖς θεοῖς σου, ἀλλὰ πάντοτε ἐξομολογήσομαι τῷ Κυρίῳ μου ἐπὶ πάντων καὶ ἐν μέσῳ πολλῶν αἰνέσω αὐτόν. Αἱ δὲ βάσανοί σου ἐμοὶ εἰς εὐωχίαν γίνονται, καὶ, εἴ δοκεῖ σοι, δοκίμασον ταῦτο. Ὁ δὲ ἄρχων ἐπὶ πολλὴν τὴν ὥραν τῇ χειρὶ τὴν δὲν αὐτοῦ σκεπάσας, ἐδάκρυσεν, ὡς καὶ πάντα

τόν περιεστῶτα δῆλον, ἐγνωκότα τὴν τοῦ ἄρχοντος ἐπὶ τῷ δικαίῳ συμπάθειαν, ὀρηνώδη ἀναπέμφαι φωνήν. Καὶ ἦν ὀδυρμὸς πολλὸς, σχεδὸν ἐν πάσῃ τῇ πόλει, ὡς καὶ τῶν Ἑλλήνων ἀνωμένων. Ὁ δὲ ἅγιος Εὐστράτιος εἶπεν· Τί βραδύνομεν, ὦ δικαστά; Ὁ Θεὸς ὁ παντοκράτωρ καταργήσει τὰς μηχανὰς τοῦ πατρὸς ὑμῶν τοῦ διαβόλου· αὐτὸς γὰρ ἐπινοεῖ μοι ταῦτα, ἵνα ἐμποδίσῃ εἰς τὸ προκείμενόν μοι βραβεῖον. Πολεῖ τοίνυν ὁ βούλει· δούλος γὰρ εἰμι τοῦ Χριστοῦ, καὶ ἀντιτάσσομαι τῷ προστάγματι τῶν βασιλέων, καὶ τῷ σῶ θελήματι. Καὶ τὰ βδελύγματα τῶν θεῶν ὑμῶν ἀποστρέφομαι καὶ καταρῶμαι αὐτοῖς, ὅτι ἐπικατάραιοί εἰσι καὶ αὐτοὶ καὶ οἱ σεβόμενοι αὐτούς. Ἐωρακῶς οὖν ὁ ἄρχων τὴν ἐνστασίαν καὶ τὴν πολλὴν αὐτοῦ προθυμίαν, μόλις πρὸς ἀπεψή- νητο κατ' αὐτοῦ οὕτως· Εὐστράτιον ἀπειθήσαντα τῷ προστάγματι τῶν αὐτοκρατόρων, καὶ τοῖς θεοῖς θῆσαι μὴ βουληθέντα, προστάτω τὴν σιδηρέαν αὐτοῦ ψυχὴν, πυρὶ φλεχθεῖταν, τὸ πέρας τοῦ βίου λαβεῖν. Καὶ ταῦτα εἰπὼν δραμαῖος ἀνεχώρησεν εἰς τὸ πραιτώριον.

ΑΒ'. Ὁ δὲ ἅγιος Εὐστράτιος σταθεῖς πίνων R ἀκουόντων προσηύξατο οὕτως· Μεγαλύνων μεγαλύνω σε, Κύριε, ὅτι ἐπέιδες τὴν ταπεινώσιν μου, καὶ οὐ συνέκλεισάς με εἰς χεῖρας ἐχθρῶν, καὶ ἔσωτας ἐκ τῶν ἀναγκῶν τὴν ψυχὴν μου. Καὶ νῦν, Δέσποτα, σκεπασάτω με ἡ χεὶρ σου, καὶ ἔλθ. ἐπ' ἐμὲ τὸ ἔλεός σου, ὅτι τετάρακται ἡ ψυχὴ μου, καὶ κατώδυνός ἐστιν, ἐν τῷ ἐκπορεύεσθαι αὐτὴν ἐκ τοῦ σώματος τούτου. Μὴ ποτε ἡ πονηρὰ τοῦ ἀντικειμένου βουλή συναντήσῃ αὐτῇ, καὶ παρεμποδίσῃ ἐν σκοτεινίᾳ διὰ τὰς ἐν ἀγνοίᾳ ἐν τῷ βίῳ τούτῳ γενομένας μοι ἁμαρτίας. Ἰδεῖς μοι γενεῶ, Δέσποτα, καὶ μὴ ιδέτω ἡ ψυχὴ μου τὴν ἐξοφωμένην ὄψιν τῶν πονηρῶν δαιμόνων. Ἀλλὰ παραλαβέτωσαν αὐτὴν ἄγγελοι σου φαιδρῶ καὶ φωτεινοί. Δὸς δόξαν τῷ ὀνόματι σου τῷ ἁγίῳ, καὶ τῇ σῇ δυνάμει ἀνάγαγέ με εἰς τὸ θεῖόν σου βῆμα. Ἐν τῷ κρίνεσθαι με μὴ καταλάβῃ με ἡ χεὶρ τοῦ ἄρχοντος τοῦ κόσμου τούτου, εἰς τὸ κατασπᾶσαι με τὸν ἁμαρτωλὸν εἰς βυθὸν ἄβυσσου. Ἀλλὰ παράστηθι μοι καὶ γενεῶ μοι σωτὴρ καὶ ἀντιλήπτωρ· αἱ γὰρ σωματικαὶ αὐταὶ τιμωρίαι εὐφροσύνας εἰσὶ τοῖς δούλοις σου. Ἐλέησον, Κύριε, τὴν βυπωθεῖσαν τοῖς πάθεσι τοῦ βίου τούτου ψυχὴν μου· καὶ καθαρὰν αὐτὴν πρόσδεξαι, ὅτι εὐλογητὸς εἶ εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

ΑΓ'. Ταῦτα εὐξάμενος, ἤδη ἀναψθείσης τῆς καμίνου καὶ ἐπὶ πολὺ καιομένης, ποιησάμενος τὴν ἐν Χριστῷ σφραγίδα, εἰσῆλθεν εἰς αὐτὴν ψάλλων καὶ ἀγαλλιώμενος, καὶ οὕτω παρέδωκε τὸ πνεῦμα. Ἐτελειώθη δὲ ὁ ἅγιος Εὐστράτιος τῇ τρισκαιδεκάτῃ τοῦ Δεκεμβρίου μηνός. Ὁ οὖν ἐπίσκοπος λαβὼν καὶ συσταίλας τὸ λείψανον αὐτοῦ μετὰ σπουδῆς ἄπαντα τὰ ἐν τῇ διαθήκῃ προσταθέντα ὑπὸ τοῦ ἁγίου μάρτυρος ἐποίησεν εἰς δόξαν τοῦ μεγάλου Θεοῦ καὶ ζωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

mentō sancti Eustratii, glorificans Patrem, et nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen. (1)

(1) Asservantur Romæ SS. Eustratii et socio-um corpora in ecclesia S. Apollinaris episcopi, ubi ad reparandas ingentes clades Germanarum Ecclesiarum ab hæreticis illatas Gregorius XIII papa divino

sanctus Eustratius : Deus altissimus irritas faciet machinas patris tui Satanæ. Ille enim hanc quoque in me excogitat tentationem, ut mihi propositum impediatur. Fac quod velis : ego enim sum servus Domini Christi, et adversor edicto imperatorum, et aversor eorum abominaciones ; quoniam sunt execrandi et ipsi, et qui eos colunt. Cum ergo vidisset præses tam alacre et promptum ejus animi studium, vix tandem in sanctum Eustratium pronuntiavit hanc sententiam : Eustratium, qui non paruit jussui imperatorum, et diis noluit sacrificare, jubeo, igne combusta ferrea ejus anima, finem accipere. Hæc cum dixisset, cursu recessit in prætorium.

XXXII. Cum autem sanctus abduceretur Eustratius, iis qui audiebant stantibus, sic oravit : Magnificans magnificabo te, Domine, quoniam respexisti humilitatem meam, et non conclusisti me in manibus inimicorum meorum, et ex necessitatibus eripuisti animam meam. Et nunc, Domine, regat me manus tua, et veniat supra me misericordia tua. Quoniam conturbata est anima mea, et tristis est dum egreditur hoc corpore. Ne forte mala inimici potestas ei occurrat, et eam impediatur in tenebris, propter peccata, quæ a me in vita facta sunt in ignorantia. Sis mihi propitius, Domine, et ne videat anima mea tenebricosum vultum malorum dæmonum, sed eam accipiant angeli læti et lucidi, et da gloriam nomini tuo sancto, et tua virtute deduc me ad divinum tribunal, dum judicor. Ne me comprehendat manus principis mundi hujus ad hoc, ut me peccatorem attrahat in profundum inferorum, sed adsis, et sis mihi servator, adjutor et defensor. Hæc enim corporis tormenta sunt gaudia tuis servis. Miserere, Domine, animæ meæ quæ fuit inquinata hujus vitæ affectionibus, et eam puram suscipe, quoniam benedictus es in sæcula. Amen.

XXXIII. Hæc cum ipse esset precatus, jam accensa fornace et valde ardente, facto crucis Christi signo, in eam est ingressus sanctus Eustratius, psallens et dicens : Domine Jesu Christe, in manus tuas commendo spiritum meum. Et sic cum pace tradidit suum spiritum, cum ne ejus quidem pilum ignis veligisset. Consummatus autem fuit sanctus Eustratius tertio decimo Decembris. Sanctissimus vero episcopus Blasius, cum sancti accepisset reliquias, easque cum sancti Orestis reliquiis composuisset, ea implevit, quæ ipsi mandata fuerant in testamento sancti Eustratii, glorificans Patrem, et Filium, et sanctum Spiritum, cui gloria et potentia

consilio stabilivit collegium Germanicum addidit et Hungaricum, auxitque amplissimis donis ac redditibus, ut tradit Baron. in not. Mart. Rom.

MARTYRION TΩN AΓIΩN MARTYΡΩN
ΘΥΡΣΟΥ, ΛΟΥΚΙΟΥ, ΚΑΛΛΙΝΙΚΟΥ,
ΦΙΛΗΜΟΝΟΣ ΚΑΙ ΑΠΟΛΛΩΝΙΟΥ.

MARTYRIUM SANCTORUM MARTYRUM
THYRSI, LUCII, CALLINICI,
PHILEMONIS, APOLLONII ET RELIQUORUM.

(Latine apud Surium ad diem 14 Decembris; Græce ex cod. ms. Paris. 1496.)

I. Cum Dominus noster Jesus Christus, carnis inita societate, benigne, ut dicit Paulus ¹, in terra esset versatus (misit enim Filium suum, factum ex muliere, factum sub lege ²), ut et nos ad veritatis adduceret agnitionem per prodigia, per signa, per apostolicum sermonem et doctrinam, per præclaros et admirabiles viros, qui postea fuerunt: et omnibus modis procuraret, ut revocaremur a vitio: qui statim ab initio nostro generi exstitit inimicus, hæc videns, et nostram non ferens correctionem, movit adversus nos omnem, ut dicitur, lapidem; et cum ex se nos non posset aggredi, prioribus rursus usus est machinis, et per alios excitavit seditiones, et bella commovit, et molitus est omne genus insidias. Nam cum artificiose subisset Decium, qui tunc Romanis imperabat, vehementer conturbabat Christianos, lacerabat, trahebat ad judicia, eos maximis afficiens suppliciis, et postremo ipsa morte. Causa autem, quod non, relicto vero Deo, vanas et inanes deorum abominations ut adorarent persuaderi poterant. Quo tempore fortes pietatis athlete, Lucius, inquam, et Thyraus, et Callinicus (re vera Callinicus, nempe præclarus victor), mortem propter Christum elegerunt, prius multis cruciati suppliciis: quæ omnia superarunt tolerantia: et deinde ipsa quoque corpora, tanquam sanctum sacrificium, consecrarunt ei, quem desiderabant. Eos tulit quidem inclyta regio Bithynorum: cum essent autem clari et genere et gloria, multo magis studuerunt sibi parare splendorem ex pietate.

II. Cum ergo, quæ in Christianos fiebat, persecutio adhuc duraret, atque adeo magis magisque cresceret: et per universum orbem terræ mitterentur decreta impietatis, et permitteretur omni-

A. Τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ κοινωίᾳ σαρκὸς, ὃ φησι Παῦλος, ἐπὶ γῆς φιλανθρώπως ἐπιδημίῳσαντος (ἐξαπέστειλε γὰρ ὁ Θεὸς τὸν Υἱὸν αὐτοῦ γενόμενον ἐκ γυναικὸς γενόμενον ὑπὸ νόμον), εἰς ἐπίγνωσιν τε τῆς ἀληθείας ἡμᾶς ἐνάγοντος διὰ τεραστίων, διὰ σημείων, δι' ἀποστολικοῦ λόγου καὶ διδασμάτων, διὰ τῶν μετὰ ταῦτα γενναίων καὶ θαυμασίων ἀνδρῶν καὶ πᾶσι τρόποις τὴν ἀπὸ κακίας ἀνάκλησιν ἡμῶν πραγματευομένου, ὃ ἄνωθεν τῷ ἡμετέρῳ γένει περιφανῆς πολέμιος ἀποδεδειγμένος ταῦτα ὄρων, καὶ τὴν ἡμῶν οὐμενον ἀνδρόωσιν ἀνεχόμενος, πάντα λίθον, ὃ λέγεται, καθ' ἡμῶν ἐκίνει, καὶ προσβαλεῖν οἴκοθεν αὐτὸς οὐκ ἔχων τῇ προτέρᾳ μηχανῇ καὶ αὔθις ἐχρήτο, καὶ δι' ἐτέρων στάσεις ἀνῆπτε καὶ πολέμοις ἠρέθιζε καὶ πᾶν εἶδος ἐπιβουλῆς ἐπεδείκνυτο. Ὑπελθὼν γὰρ εὐτέχνως τὸν Δέκιον δὲ τῆνικαῦτα Ῥωμαίων ἐκράτει, πολὺς ἦν Χριστιανούς ταραττων, σπαράττων, εἰς δικαστήρια ἔλκων, κολάσεις ἀνηκέστους αὐτοῖς ἐπάγων, καὶ τελευταῖον τὸν θάνατον. Ἡ δὲ αἰτία, ὅτι μὴ Θεὸν ἀψευδῆ μόνον ἀπολιπόντες, βδελύγμασι κενοῖς καὶ ματαλοῖς θεῶν ὀνόματι κατεψευσμένοις πείθονται προσκυνεῖν· ὅτε δὴ καὶ οἱ στεῆροί τῆς εὐσεβείας ἀγωνισταί, Λεύκιος, φημί, καὶ Θύρσος καὶ ὁ Καλλίνικος ὄντως καλλίνικος, διὰ Χριστὸν εἴλοντο θνήσκειν, πολλαῖς ὅτι πρότερον ταῖς τιμωρίαις ὑποβλήθέντες καὶ πάσας αὐτὰς ὑπομονῇ διελέγξαντες, εἶτα καὶ αὐτὰ τὰ σώματα ὡς θυσίαν ἁγίαν τῷ ποθουμένῳ καθαγιάσαντες. Τούτους ἐνεγκε μὲν ἡ περιώνυμος χώρα τῶν Βιθυνῶν· γένει δὲ ὄντες καὶ δόξῃ λαμπροὶ πολλῶ μᾶλλον ἐσπευσαν τὴν ἀπὸ τῆς εὐσεβείας κτήσασθαι περιφάνειαν.

B. Ἐπεὶ οὖν ὁ κατὰ Χριστιανῶν ἔτι διωγμὸς ἐπεκράτει, μᾶλλον δὲ καὶ μείζων τὸ τῆνικαῦτε ἦρετο, πανταχοῦ τε τὰ τῆς ἀσεβείας κατεπέμπετο δόγματα καὶ πᾶσιν ἐφεῖτο κολάζειν Χριστιανούς, μάλιστα

¹ Tit. iii, 1. ² Galat. iv, 4.

τὴν προστασίαν τῶν δημοσίων τινὸς ἐπιτετραμμέ-
 νους, παρέστησαν οὗτοι τυραννουμένοις τοῖς τοῦ
 Θεοῦ νόμοις, καὶ τοῖς τῆς εὐσεβείας ἀδικουμένοις
 θεσμοῖς βοηθήσαντες, καὶ πολλὴν ὄσσην καὶ δι' ὧν
 εἶπον, καὶ δι' ὧν ἔπαθον, τὴν ῥοπὴν ἐπεδείξαντο.
 Ἔρχεται γάρ τις ἀπὸ τῆς Νικομήδους διὰ Νικαίας
 ἐπὶ τὴν θρησκαμένην αὐτοῦ πόλιν, ἣτις Καισάρεια
 ἐκ τινος τῶν παλαιῶν ἐκαλεῖτο Καισάρων, Κουμβρί-
 νιος ὄνομα, ναοὺς εἰδώλων καὶ βωμοὺς καὶ θυσίας,
 καὶ εἴ τι ἄλλο δαίμοσι χαριζόμενον ἦν, διὰ πάσης
 ἐπιμελείας τιθέμενος· οὐκ ἐκείνος δὲ ταῦτα μόνον
 ἀλλὰ καὶ τὴν πᾶσαν κοινωνεῖν αὐτῷ τῆς ἀνοσιουρ-
 γίας φιλοτιμούμενος, καὶ τοὺς μὲν ἀπειλαῖς κατα-
 πλῆττων, τοὺς δὲ καὶ ἀγαθῶν ἐλπίσι παρακρουό-
 μενος. Λεύκιος δὲ τῶν κατὰ τὴν πόλιν διὰ τε σύνε-
 σιν καὶ παιδείαν ἐπίσημος ὢν, ἀλλὰ καὶ γένους ἐπι-
 φανοῦς, ὡσπερ ἔφημεν, καὶ οἰκίας τῶν περιθλέ-
 πτων, ἠγιᾶτο δεινῶς ἐπὶ τούτοις καὶ ζήλῳ θείῳ τὴν
 ψυχὴν κατεπίμπρατο. Ἐντεῦθεν οὐδὲ ἤνεγκε τοῦ
 λοιποῦ τὴν εὐσεβείαν λανθάνουσαν ἔχειν, οὐδὲ κατέ-
 χειν ἐπὶ πλέον τὴν παρῥησίαν, ἀλλὰ τὸν τότε καιρὸν
 ἐπιτηδειότατον εἶναι ὥστε ταύτην δῆλην ποιήτα-
 σθαι οἰηθεῖς, καὶ ὃν ἐκ πολλοῦ ὠδινὰ ζήλον ἐμφανῆ
 καταστῆται ὡς εἶχεν εὐθύς τῷ τῆς ἀσεβείας ὑπα-
 σπιστῆ παραστάς· Ἰνατί, φησὶν, ὦ Κουμβρίκιε,
 δυστυχῶς οὕτω καὶ ἀθλίως κατὰ τῆς οἰκείας ὀπλίζῃ
 ψυχῆς, ἀναίσθητα δαιμόνων καὶ κωρὰ τιμῶν εἰδῶλα,
 καὶ εἰς κοινωνίαν πολλοὺς ταύτης παραλαμβάνων
 τῆς κακοδαιμονίας, ἵνα καὶ αὐτῶν λίθων καὶ ξύλων
 ἄνθρωποι φανῶμεν ἀναίσθητότεροι, δέον ἐπιγνῶναι
 μᾶλλον ἀληθῆ Θεὸν καὶ Σωτῆρα καὶ τῷ φωτὶ πορευ-
 θῆναι τῆς ἀληθείας, τὸ τῆς πλάνης σκότος καὶ πᾶσαν
 ταύτην ἀπολιπόντας τὴν ματαιότητα;

Γ'. Ταῦτα πρὸς τὸν ἡγεμόνα τοῦ Λευκίου ἐν ἀρ-
 χαῖς ἔτι καὶ προσιμίαις εἰπόντος, ὁ ἄρρων ἐκεῖνος
 καὶ ἰσχυρῶς ἀνόητος, δηχθεὶς τὴν ψυχὴν, καὶ ὡς
 ἀνόσιόν τι καὶ σκαιὸν μισήσας τὴν πεπαρῥησιασ-
 μένην ἀλήθειαν, πληγῆς ἐνταίνειν εὐθέως αὐτῷ
 κατὰ νύτων ἐκέλευεν, οὐ λόγου πρότερον μεταδούς,
 οὐ πείραν μεταγαγὼν εἰς μετάθεσιν, ἀλλ' οὕτως
 ἄκριτόν τε καὶ ἀβασάνιστον ὡσπερ ἐκ πρώτης ἀνέλ-
 πιστον εἶναι τὴν μεταβολὴν πιστεύσας, τιμωρίαις
 ἐξέδωκεν. Ὁ μάρτυς τοίνυν ἠδέως τὰς πληγὰς
 ἐκείνας δεχόμενος, καὶ τὸν Κύριον ἐπ' αὐταῖς εὐλο-
 γῶν, εἰς μείζονα πολλῶν καὶ χαλεπωτέραν μανίαν
 τὸν ἡγεμόνα ἠρέθιζεν· ἀμέλει καὶ σφοδροτέρων
 ἐκ τῷ καθίστατο πληγῶν αἴτιος· τοῦτο γὰρ καὶ
 ἠθούλετο δι' ἀμοιβῶν πάντως μειζόνων ἐπιθυμίαν·
 ἕως οἷ τε δῆμιοι παίοντες ἕκαμον, καὶ τὸ αὐτοῦ ἀπεί-
 ρητε σῶμα, κατατριβὲς ἤδη γενόμενον ταῖς πληγαῖς.
 Αὐτὸς δὲ τὴν πρὸς Θεὸν ἀνάλυσιν ἠύχετο, ἐντυχεῖν
 ἐκείνῳ ποθῶν, ἐφ' ᾧ κατανύοντα μᾶλλον καὶ τὸν
 ἡγεμόνα εἶχεν, οἷα δὲ τὴν πρὸς τοιοῦτον ἀπαγορεύ-
 οντα πάλην, καὶ τῆς ἐκείνου γλώττης τὴν παρῥη-
 σίαν οὐ φέροντα. Τοιγαροῦν, Ἐπεὶ σοι, φησὶν, ὦ
 Λεύκιε, φίλον ὁ θάνατος, φέρε σου τῇ ἐπιθυμίᾳ καὶ
 ἡμεῖς χαρισώμεθα, καθάπερ καὶ πολλοῖς ἴσμεν πολ-
 λάκις τῶν ὁμοίως πλανωμένων Χριστιανῶν χαρισά-

A bus punire Christianos, maxime quibus erat com-
 missa aliqua præfectura reipublicæ, astiterunt hi,
 opem laturo Dei legibus, in quas exercebatur ty-
 rannis, et pietatis veræque religionis ritibus,
 quibus fiebat injuria, et per ea, quæ dixerunt, et
 quæ passi sunt, plurimum adjumenti attulerunt.
 Venit enim quidam ex Nicomedia per Nicæam ad
 eam, quæ ipsos aluit, civitatem, quæ dicta est
 Cæsarea a quodam ex veteribus Cæsaribus nomine
 Cumbricius, cui magnæ curæ erant templa simu-
 lacrorum, aræque et sacrificia, et si quid aliud
 erat gratum dæmonibus. Non ille autem hæc solus,
 sed etiam contendebat, ut universus exercitus
 facti hujus nefarii esset cum eo pariceps : et
 alios quidem terrebat minis, alios vero promissis
 et spe bonorum inducebat. Lucius vero, qui inter
 cives erat et prudentia et doctrina insignis, et erat
 etiam genere clarus, sicut diximus, et ex illustri
 familia, propter hæc valde angebatur animo, divi-
 noque zelo ejus inflammabatur animus. Hinc fa-
 ctum est, ut de cætero non amplius occultam habe-
 ret pietatem, neque amplius contineret dicendi
 libertatem : sed illam ostendendi opportunissimum
 hoc tempus esse ratus, et in lucem proferendi zelum
 quem jamdiu parturiebat, ad impietatis defensorem
 continuo accedens : Cur, inquit, o Cumbrici, tam
 misere et infelice in tuam armaris animam, dæ-
 monum insensilia et surda adorans simulacra et
 multos assumens ad societatem infaustæ hujus
 superstitionis, ut vel ipsis lapidibus et lignis vi-
 deamur homines minus habere sensus, cum oportet
 potius agnoscere Deum verum et Servatorem,
 et ambulare in luce veritatis, relicto errore tene-
 brarum et omni vanitate?

III. Hæc cum in principio dixisset Lucius præsi-
 di, insipiens ille, et plane amens, animo morsus,
 et tanquam impium quid et sinistrum, libere pro-
 latam odio habens veritatem, ejus tergo statim
 jussit infligi plagas, et nec eum prius conveniens,
 nec tentans, an eum posset a sua traducere sen-
 tentia : sed indicta causa et citra ullam examina-
 tionem, ut qui crederet nullam esse spem muta-
 tionis, tradidit cruciandum. Martyr itaque plagas
 illas libenter accipiens, et propter eas Dominum
 laudans, incitavit præsidem ad longe majorem et
 graviorem furorem. Ipse certe fuit sibi causa ma-
 jorum plagarum : nam hoc etiam omnino volebat
 propter cupiditatem majorum remunerationum,
 donec et percutientes lictores defessi essent, et
 defatigatum esset ejus corpus, quod plagis jam
 fuerat contritum. Ipse vero precabatur, ut ad
 Deum resolveretur, illum convenire desiderans.
 Quamobrem annuentem quoque habuit præsidem,
 ut qui desperaret se eum posse vincere in certa-
 mine, et illius linguæ non ferret libertatem. Quo-
 niam ergo, inquit, o Luci, mors est tibi grata, age
 nos quoque tibi largiamur, quod desideras, quo-
 modo nos scimus esse largitos multis Christianis,
 qui fallebantur similiter : et statim jubet sancto ci-

vitae expulso caput amputari. Ducebatur itaque martyr a lictoribus, non moestus nec timens, neque illum doloris vestigium vultu praeseferens, sed totus laetus et alacris, perinde ac si abduceretur, non ut caput ei amputaretur, sed potius ut coronaretur: quod quidem erat in caelis consecuturus. Procul ergo abductus a civitate, sic pie consummatur, et vere beatum ei caput amputatur. Sed eum quidem jam deinceps habet caelum, quae non corrumpitur, corona coronatum.

IV. Cum autem Cumbricii fama pervasisset in omnes partes, et laterent omnes Christiani propter illius crudelitatem, divino zelo undique armatus Thyrsus (erat autem is quoque honesto loco natus), et proficiscens ex regione Bithynorum, venit ei in conspectum, et, Salve, inquit, o optime praeses. Cum is vero ipsi quoque parem reddidisset salutationem: Licetne, dixit Thyrsus, dicere vobis, qui geritis magistratus, ea quae quis velit, an solum oportet vestris se jussis submittere, et nec vocem quidem omnino emittere? Praeses autem, ut videtur, oblitus quemadmodum ante eum cum Lucio egerit: Licet, inquit; neque ulli in hunc diem adempta fuit haec libertas: et maxime si ea possit dicere, quae in commune conferant. Thyrsus autem: Quenam, inquit, dici possunt utiliora iis quae prosunt animae? Ego enim videns te multis damnum afferentem in eo, quod est salutis praecipuum, et a recta quidem abducentem sententia, miserabiliter autem abducentem ad errorem simulacrorum: et plane sciens te totam ignis gehennam in tuum caput, aut in animam potius accendere, duxi expedire cum ea, qua par est, fiducia ac libertate libere tecum agere, tecumque disserere, et ex te scire, quam de causa relicto caeli et terrae et hominum Opifice, opera manuum quae facta sunt ab hominibus, statuisti potius adorare, ligno dicens: Pater meus es tu, ut dicam cum divino Jeremia³; et lapidi: Tu me genuisti: et ad Deum, qui te genuit, tergum vertens, et non faciem tuam: et omne studium conferens, nullamque vim aut necessitatem praetermittens, ut omnibus hominibus si fieri possit, persuadeas, ut malae opinionis sint tecum participes.

V. Ad haec praeses: Importuna haec et nimia dicendi libertas, ostendit te laborare morbo eorum, qui dicuntur Christiani. Verum enim vero inaniam harum interrogationum et nugarum solutiones mitte iis, qui sedent in scholis, qui publicis scilicet sunt curis vacui. Illi enim singula horum aperte tibi solvent. In praesentia autem cede jussis imperatoris, et accedens, diis sacrificia. Sin minus, importunorum verborum opportunam invenies tormentorum remunerationem. Ille vero: Cum sitis, inquit, Dei signum ratione praedita, qua

A μνοι. Καὶ αὐτίκα κλεῦσι τῆς πόλεως ἐκβληθέντα τὸν ἅγιον ἀποτμηθῆναι τὴν κεφαλὴν. Ἦγετο οὖν ὑπὸ τῶν δημίων ὁ μάρτυς, οὐ σκυθρωπάζων, οὐ δειλιῶν, οὐδὲν κατηφείας ἔχων ἐπὶ τῆς ὄψεως ὑποφαίνων, ἀλλὰ φαιδρὸς ὅλος καὶ εὐθυμος, ὡς περ οὐκ ἀποτμηθῆναι μᾶλλον, ἀλλὰ στεφθῆναι τὴν κεφαλὴν ἀπαγόμενος, οὐπερ ἄρα καὶ τυχεῖν ἐν οὐρανοῖς ἔμελλε. Πόρρω τοίνυν τῆς πόλεως ἀπαχθείς, οὕτως τελειοῦται, καὶ τὴν μακαρίαν ὄντως ἀποτέμνεται κεφαλὴν. Ἀλλὰ τοῦτον μὲν ἤδη λοιπὸν εἶχεν ὁ οὐρανός, στεφάνῳ τε ἀφθάρτῳ κατεστεμμένον, καὶ ἀγγέλοις συνευφραϊνόμενον.

B Δ'. Πανταχοῦ δὲ τῆς κατὰ τὸν Κουβρίκιον φήμης διαδραμούσης, καὶ Χριστιανῶν ἀπάντων διὰ τὴν ἐκείνου κρυπτομένων ὠμότητα, ζήλω πάντοθεν ὁ Θύρσος θεῖω καθοπλισθεὶς (τῶν εὐγενῶν δὲ καὶ οὗτος ἦν), καὶ τῆς αὐτῆς τῶν Βιθυνῶν χώρας ὀρμώμενος, πρόσσεισιν ἐπ' ἑσπιν αὐτῷ, καὶ, Χαίροις, φησὶν, ὦ κράτιστε ἡγεμῶν. Τοῦ δὲ τὴν ἴσην καὶ αὐτοῦ πρόσσεισιν ἀνθυπενεγκόντος, Ἐξεστίν, εἶπεν ὁ Θύρσος, λέγειν πρὸς ὑμᾶς τοὺς ἐπὶ τῶν ἀρχῶν ἄπερ ἂν τις καὶ βουλοῖτο, ἢ μόνον ὑποκύπτειν δεῖ τοῖς ὑμετέροις προσταγμάσι. μηδὲ φθογγὴν ὅλως προῖεμένους; Καὶ ὁ ἡγεμῶν, ὡς ἔοικεν, ἐπιλελησμένος, ὅπως ἐχρήσατο πρὸς τοῦτου Λευκίῳ, Ἐξεστίν, φησὶ, καὶ οὐδεὶς μέχρι καὶ τῆμερον τὴν ἐλευθερίαν ἀφήρηται ταύτην, καὶ μάλιστα εἰ καὶ λόγους ἔχει λυσιτελοῦντας τῷ κοινῷ φθέγγεσθαι. Καὶ ὁ Θύρσος, Καὶ τίς ἂν ἕτερος, ἔφη, λόγος τοῦ τὴν ψυχὴν ὠφελούντος λυσιτελέστερος; C Ἐγὼ γὰρ ὁρῶν πολλοὺς τῷ κεφαλαίῳ ζημιούντά σε τῆς σωτηρίας καὶ τῆς μὲν ὀρθῆς ἀφιστῶντα δόξης, πρὸς δὲ τὴν τῶν εἰδώλων ἀπάτην ἐλευσίνως ἀπαγόμενον, καὶ ἀκριβῶς εἰδὼς ὅτι πυρὸς ὄλην γέενναν κατὰ τῆς οἰκείας κεφαλῆς ἀνάπτεις ἢ μᾶλλον ψυχῆς, συμφέρον ἔκρινα μετὰ τῆς προσηκούσης ἐλευθέρῳ παρῆρησίας προσενεχθῆναι σοι, καὶ φιλαληθῶς διαλεχθῆναι, καὶ μαθεῖν ὅτου χάριν Θεὸν ἀποσιπῶν οὐρανοῦ καὶ γῆς καὶ ἀνθρώπων δημιουργόν, ἔργα χειρῶν ὑπ' ἀνθρώπων πεποιημένα ἡρετίσω προσκυνεῖν μᾶλλον, τῷ ζύλῳ εἰπὼν, ὅτι « Πατήρ μου εἶσὺ, » τὸ τοῦ Θεοῦ φάναι Ἰερραμίου, καὶ τῷ λίθῳ, « Σὺ ἐγέννησάς με, » καὶ στρέφων ἐπὶ Θεὸν τὸν γεννήσαντα σε νῶτα καὶ οὐ πρόσωπόν σου, πᾶσάν τε εἰσφέρων σπουδὴν, καὶ οὐδὲν βίας ἢ ἀνάγκης ἐλλείπων, τοῦ καὶ πάντας ἀνθρώπους, εἰ δυνατόν, πείσαι, τῆς ἴσης κοινωνῆσαι σοι κακοδοξίας.

D E'. Πρὸς ταῦτα ὁ ἡγεμῶν. Τὸ ἄκαιρον τοῦτο τῆς παρῆρησίας καὶ περιττὸν τὰ τῶν λεγομένων Χριστιανῶν νοσοῦντα καὶ σὲ παραδεικνυσι. Πλὴν ἀλλὰ τὰς μὲν τῶν ματαίων τούτων πεύσεων καὶ φλυαριῶν ἐπιλύσεις ἕα τοῖς ἐπὶ σχολῆς καθημένοις, ὅσοι δηλονότι μὴ ταῖς τῶν δεημοσίων ἀπασχολοῦνται φροντίσιν. ἐκεῖναι γὰρ ἕκαστά σοι τούτων σφῶς ἐπιλύσουσι. τὸ δὲ νῦν ἔχω. τοῖς βασιλικαῖς προσταγμάσι εἶξον, καὶ θῦσον προσελθὼν τοῖς θεοῖς. εἰ δὲ μὴ, λόγων ἀκαίρων τιμωρίας εὐρήσεις ἀντίδοσιν ἐπιχειροτάτην. Ὁ δὲ, Λογικά, φησὶ, Θεοῦ πλά-

³ Jerem. II 27.

σματα δυνατῶς, καὶ λόγῳ παρ' ἐκείνου τετιμημένους, οὐδ' ὅτι οὖν πράττειν ἡμᾶς ἀλόγως οὕτω καὶ ἀσυνετως χρῆ, ἀλλὰ κρίσει πάντα διδόναι καὶ διασκέψαι λελογισμένη. Εἰ δὲ αὐτὸς εἰκῆ βούλει τοῖς ἀλόγως τῷ βασιλεῖ δόξασιν ἔπεσθαι, ἐμοῦ νῦν οὐ πειθομένου τὸν Χριστιανισμόν ἐξομώσασθαι, τὸ διατεταγμένον αὐτὸς ποίει, κρίσεως καὶ λόγου φροντίζων οὐδέν. Καὶ ὁ Κουμβρικός, τῷ προσηνῶς σοι τάχα προσφέρεσθαι, ἔφη, αὐθαδέστερον εἶναι σε παρεσκευάσαμεν. Πλὴν ἀλλὰ συνετὸν ὁρῶν οὕτως σε καὶ ἀγγίλουν, παραινῶ πεισθῆναι πρὸ τῶν κολάσεων. Καλὸν μὲν γὰρ ἢ πρὸς τὸ βέλτιον μεταβολή, καὶ ὅτε δῆποτε γινομένη, ἀλλὰ τὸ μῆτε αὐτὸν νοῆσαι τὸ δέιν, μῆθ' ἑτέρῳ λέγοντι πεισθῆναι, πολλὰς δὲ πρότερον ὑπομείναντα τιμωρίας, ἔπειτα τὸ συμφέρον μεταμαθεῖν, οὐκ οἶμαι παρανοίας ὑπόνοιαν διαφυγεῖν. Χώρει τοιγαροῦν ἤδη πρὸς τὸν ναὸν καὶ ἀποδίδου θεοῖς τὰ νενομισμένα· οὕτω γὰρ καὶ τῶν προλαβόντων συγγνώμην λήψη, καὶ βασιλεῖ τῷ μεγάλῳ οἰκειωθήσῃ, καὶ μεθ' ἡμῶν ἔσῃ διὰ βίου τιμώμενος. Καὶ ὁ μάρτυς· Ἐγὼ πάλαι διέσκεμμαι περὶ τῶν παρόντων, καὶ οὐκ ἀμελετήτηρ μοι ὄλωσ προσέβαλες νῦν· ἐπεὶ πολλοῖς πρότερον τὸ πρᾶγμα λογισμοῖς βασάνισας, καὶ τῶν ἡμετέρων εἰδώλων, ἐτι δὲ τῶν ἀκαθάρτων βωμῶν τε καὶ θυσῶν ἐσχάτως καταγελάσας, οὕτω τὴν ἀληθῆ καὶ καθαρωτάτην τῶν Χριστιανῶν πίστιν εἰλόμην. Ὅστε εἰ τί σοι παρὰ τοῦ χρ. τοῦντος καθ' ἡμῶν ἐπιτέτραπται, μὴ ἀμέλει.

Γ'. Εὐθὺς οὖν ἐκεῖνος, καὶ πάλαι διοιδοῦντος αὐτῷ τοῦ θυμοῦ, νεανίσκους τινὰς κατὰ χεῖρα γενναίους, σφοδρῶς ἐναλλομένους, πύξ τὸν μάρτυρα ἐκέλευε παίζειν, ἔπειτα ἱμάσιν αὐτὸν ἰσχυρῶς ἀπ' ἄκρων χειρῶν ὁμοῦ καὶ ποδῶν διαδήσας, βιαίως ἐφ' ἑκάτερα εἴλκεν, ὥστε λυθῆναι αὐτῷ τῶν ἄρθρων τὰς ἀρμονίας, καὶ εἰς μέρη καὶ μέλη τὸν ἄνδρα διασπασθῆναι. Ὁ δὲ, καὶ τοιαῦτα πάσχων, οὐ μόνον ὀδύνης οὐδὲν ἐπὶ τοῦ προσώπου σύμβολον ἐπέσημαιεν, ἀλλὰ καὶ φαιδρότερος μᾶλλον ἐωρᾶτο καὶ θάλλων ταῖς παρειαῖς· οὐ δὴ χάριν οὐχ ἱκανὸν εἰς τιμωρίαν ὁ ἀπηνῆς τὸ πρᾶγμα νομίσας, ἄλλως τε δὲ καὶ τῇ φαιδρότητι καὶ τῷ ἄνθει τοῦ προσώπου βρασκήνας, λύει μὲν τὸν μάρτυρα τῶν δεσμῶν, σιδήρῳ δὲ τὰ βλέφαρα καὶ τὴν ὄψιν κατακεντεῖσθαι κελεύει. Τούτου δὲ γενομένου, θεῖου τινὸς, καθάπερ ὁ Θύρτος, θάρσους ὑποπλησθεῖς, μετὰ πλείονος ἤλεγχε μᾶλλον τὸν ἡγεμόνα τῆς παρρήσιας, καὶ οἷς ἔπασχε παρ' ἐκείνου, πρὸς ἀπόδειξιν ἐχρήτο τῶν λεγομένων, Πρόσχος ἐπ' ἐμὲ, λέγων, ὄντινα τό γε εἰς σὲ ἦκον μυρίοις παραδίδως θανάτοις, καὶ τὴν ἄρα τὸν τοῦ ἐμοῦ Χριστοῦ δύναμιν κατανόει, ὅπως ἡμᾶς θάρσους ἐμπίπλησι, δύναμιν τε οὐρανόθεν περιζωννύει, καὶ τῆς γλυκείας αὐτοῦ κοινωνεῖν ἐφίησιν ὠραιότητος· ὅσῳ γὰρ πλειόνως μοι τὸ σῶμα λυμάνη, τοσοῦτω καὶ πλείονά μοι περιβάλλεις τὴν εὐμορφίαν. Τὰ γὰρ ὑπὲρ τοῦ Δεσπότης στίγματα παντὸς ὠραιότερον κόσμου καὶ ψυχᾶς καὶ σώματα

A vos ille honoravit, nihil vos stulte facere oportet et contra rationem, sed judicio et diligenti examinationi omnia permittere. Si autem vis ipse ea sequi, quæ citra ullam rationem decreta sunt ab imperatoribus, cum mihi nunc non sit persuasum, ut abjurem Christianismum, fac ipse quod est tibi constitutum. Cumbricius vero: Forte, inquit, quod tecum benigne et leniter agamus, ideo te arrogantem efficimus et insolentiorum. Sed cum te videam adeo intelligentem, et tam acuti et solertis ingenii, suadeo ut pareas antequam crucieris. Nam pulchra quidem res est mutatio in melius, quandocumque ea facta fuerit. Sed neque ipsum id, quod oportet, intelligere, neque alteri dicenti parere: cum multa autem prius passus sis tormenta, deinde abjicere id, quod est utile, non existimo id effugere suspicionem amentie. Vade ergo jam ad templum, et diis redde quæ justa sunt. Sic enim et eorum, quæ præcesserunt, veniam consequeris, et magno imperatori evades familiaris, et toto vitæ tempore a nobis in honore habebis. Martyr autem: Ego, inquit, de rebus præsentibus diu deliberavi, neque me omnino aggressus nunc es minime præmeditatum. Nam cum rem prius multis examinasset ratiocinationibus, et vestra simulacra, immundaque altaria et sacrificia summe irrisissem, puram et veram fidem elegi Christianorum. Quamobrem si quid tibi contra nos permissum est ab imperatore, ne sis negligens.

C VI. Statim ergo cum illi jamdiu intumesceret animus, adolescentes aliquot manu valentes, vehementer insultantes, jussit pugnis cædere martyrem. Deinde cum eum loris e summis manibus et pedibus fortiter alligassent, utrinque violenter trahebant, adeo ut ei solverentur compages articulorum, membratimque et particulatim is discerneretur. Ille autem etiamsi hæc pateretur, non modo vultu nullum signum doloris præ se tulit, sed visus est potius lætior, florentibusque genis ac purpureis. Qua de causa hoc non sufficere ad cruciatum ille immitis arbitratus, et alioqui invidens alacritati et flori vultus, martyrem quidem solvit e vinculis; cilia vero et oculos jubet ferro confodi. Hoc autem facto veluti divina quadam audacia repletus Thyrsus, presidem majori arguebat libertate, et iis quæ ab illo patiebatur, utebatur ad ea probanda, quæ ab eo dicebantur: Animum ad me attende, dicens, quem, quod ad te quidem attinet, innumerabilibus tradidisti mortibus; et vide ineffabilem Christi mei potentiam, quemadmodum nos impleat audacia et virtute nos accingat cœlitus; et permittat, ut sim particeps propriæ ejus formositatis. Nam quo mihi corpus magis perdis, eo majorem mihi adjicis pulchritudinem. Quæ enim pro Domino suscipiuntur stigmata, quovis ornamento pulchrius adornant et animos et corpora: et sanguis, qui pro ipso fun-

ditur, veluti nos irrigans efficit ut simus vultu A et læto et alacri.

VII. Ad hæc autem vir ille pestifer et exitiosus, cum non haberet quid ageret, aut quomodo viri illius generosi reprimeret loquendi libertatem, et illius linguæ vitaret plagas : ei vero cruciaretur animus, et ira ferere, jubet glandibus aeneis ejus verberatas maxillas una cum dentibus excuti martyri. Sed cum hunc quoque sustineret cruciatum athleta, eadem quæ prius erat ei lætitia et alacritate, et in omni tempore benedicebat Domino, et perpetuo in ore ejus canebatur ejus laudatio : quæ quidem iræ fornacem accendebant, et flammam magis excitabant præsidii. Quid ergo? Ne putes, inquit, o Thyrese, fore ut hucusque tibi sistantur, quæ sunt B gravia et aspera. Nam quæ præcesserunt quidem, erant parva quædam, et quæ temere tempus nobis suggessit : quæ autem deinceps, ostendet tibi experientia, et scies de cætero, qualia sunt præmia eorum, qui non obediunt. Martyr autem : Euge, inquit, ne hæc maxima nobis bona invideris. Non invidebo, inquit, sed illa tibi pro viribus suppeditabo affatim et munifice. Statim autem supra ignem liquefactum est plumbum, et lectus fuit propositus, et super eum pronus extensus fuit justus. Hic vero mihi considera, quam esset præses improbus et perversus. Interim ad eum adducit quosdam præstigiatores, et qui erant apti ad persuadendum, tentans martyris dissolvere et enervare constantiam : qui quidem cum eo jucunde colloquebantur, et consulebant, ut aliquid remitteret de hac nimia pertinacia, et tandem pareret præsidii : Sic enim, inquit, et imminens effugies periculum, et magnorum eris bonorum particeps : ignoscet autem omnino Deus tuus imbecillitati naturæ et hoc omnino non ægre feret, cum sit C vivimus.

VIII. Martyr vero : Propter hoc ipsum, inquit, stabo fortiter, et pro ipso tormenta sustinebo. Si enim vos, cum auditis nunquam terminanda, quæ vos manent, supplicia, nequaquam convertimini, neque declinatis apertum animæ periculum : cur D non ego hos, qui sunt ad tempus, magno et generoso animo sustinuerim cruciatus, qui regnum cælorum habent remunerationem, et bona, quæ sunt post finem nos exceptura, et perpetuo futura? Sed quamdiu vos maligne vestra sponte vos geritis, contra tam manifestam contendentes veritatem? adeo ut vel hoc plumbum vestræ malitiæ ferat testimonium, et multos tradat igni, qui non potest exstingui, ut impietatem vestram immedicabilem puniat in æternum? Atque ille quidem hæc dicebat, divina ejus cor implente gratia. Illi autem (vilis enim sunt, ait divinus Job *, veri viri verba) eum nugari putantes et loqui temere, fervens adhuc plumbum et valde candens in nudum

καλωπίζουσι, καὶ τὸ ὑπὲρ αὐτοῦ χεόμενον αἷμα, καθάπερ ἀρδεῦον ἡμᾶς, ἀνθηροῦς τὴν ὄψιν καὶ φαιδροῦς εἶναι παρασκευάζει.

Z'. Πρὸς ταῦτα ὁ λυμεὼν ἐκεῖνος, οὐκ ἔχων ὅ τι καὶ δράσειεν, ἢ πῶς ἐπίσχη τῷ γενναίῳ τὴν πρὸ- ῤησίαν, καὶ τὰς ἀπὸ τῆς γλώττης αὐτοῦ μᾶστιγας διαφύγοι, ἐσφάδαζε δὲ ὁ θυμὸς, καὶ τὰ τῆς ὀργῆς αὐτῷ ἤκμαζε, κελεύει στροβίλοις χαλκοῖς τὰς σια- γόνας αὐτοῦ παιομένας αὐτοῖς ὁδοῦσιν ἐκκρουσθῆναι τοῦ μάρτυρος. Ἄλλὰ καὶ ταύτην ὑπομένοντα τὴν τιμωρίαν τὸν ἀθλητὴν, ἢ αὐτῆ φαιδρότης εἶχε καὶ γενναιότης, εὐλόγει τε τὸν Κύριον ἐν παντὶ καιρῷ, καὶ διὰ παντὸς ἡ αἴνεσις αὐτοῦ ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ ἤδετο· ἄπερ τοῦ θυμοῦ ἐτι τὴν κάμινον ἀνῆπτε τῷ ἡγεμόνι, καὶ τὴν φλόγα μᾶλλον διήγειρε. Τί οὖν; B Μηδαμῶς, ἔφη, νόμιζε, Θύρσε, ὅτι μέχρι τούτου σοι τὰ δεινὰ στήσεται. Τὰ μὲν γὰρ προλαβόντα μικρά τινα ἦν, καὶ οἷα ἡμῖν ὁ καιρὸς ἐσχεδίασε, τὰ δ' ἐν- τεῦθεν ἢ πειρὰ σοι δεῖξει, καὶ εἴση λοιπὸν ὅποια κατὰ τῶν ἀπειθῶν τὰ ἐπίχειρα. Καὶ ὁ μάρτυς, Eὐγε, εἶπεν· ἀλλὰ μὴ φθονήσης ἡμῖν τῶν μεγίστων τούτων καλῶν. Οὐ φθονήσω, ἔφη, ἀλλὰ μᾶλλον σοι καὶ τὰ δυνατὰ ἐπιδαφιλεύσομαι· καὶ αὐτίκα μόλι- θδος ὑπεράνω πυρὸς ἐτήκετο, καὶ προετίθετο κλίνη, καὶ πρηνῆς ἐπ' αὐτῆς ὁ δίκαιος κατετείνετο. Καὶ σκόπει μοι τοῦ ἡγεμόνος ἐνταῦθα τὸ κακοῦρ- γον καὶ σχολιόν. Γόητας αὐτῷ τινὰς μεταξὺ παρ- ἄγει καὶ πιθανούς, πειρώμενος ἐκλύειν τὸν τόνον τῷ μάρτυρι. Οἱ γε δὴ καὶ ἡδέως ὠμίλουν, καὶ συν- εβούλευον ἐνδοῦναι τῆς πολλῆς ταύτης ἐνστάσεως, καὶ ὀφέ ποτε πεισθῆναι τῷ ἡγεμόνι. Οὕτω γὰρ καὶ τὸν ἐπιχειμένον σοι διαδράσεις, φασί, κίνδυνον καὶ ἀγαθῶν μεγάλων μεθέξεις· συγγνώσεται δὲ καὶ ὁ Θεὸς σου πάντως τῇ ἀσθενείᾳ τῆς φύσεως, καὶ οὐ- δὲν ἐπὶ τοῦτο χαλεπανεῖ, φιλόανθρωπος ὢν τὰ πολλὰ καὶ χρηστὸς, ὡς ἀκούομεν.

magna ex parte benignus et clemens, ut audi-

H'. Καὶ ὁ μάρτυς, Δι' αὐτὸ μὲν οὖν τοῦτο, φησί· γενναίως στήσομαι μᾶλλον, καὶ τὰς ὑπὲρ αὐτοῦ βα- σάνους ὑπομενῶ. Εἰ γὰρ αὐτοὶ κολάσεις ἀτελευτή- τους ἀκούοντες περιμενούσας ὑμᾶς, οὐμενον οὐδαμῶς ἐπιστρέψετε, οὐδὲ τὸν προφανῆ κίνδυνον ἐκκλίνετε τῆς ψυχῆς, τί παθὼν ἐγὼ μὴ γενναίως τὰς προσκαι- ρους ταύτας ὑπομείναιμι τιμωρίας, βασιλείαν οὐρα- νῶν ἐχούσας ἀντιμισθίαν, καὶ ἀγαθὰ τὰ μετὰ τέλος ἡμᾶς ἐκδεξόμενα καὶ διὰ παντὸς θάλψοντα; Ἄλλὰ μέχρι τίνος ἐθελοκακαίτε, πρὸς οὕτω φανεράν φιλο- νεικοῦντες ἀλήθειαν, ἵνα καὶ μόλιθδος οὗτος τῆς ὑμῶν κακίας μαρτύριον ἦ, καὶ πολλοὺς τῷ ἀσθέστῳ παραδῶ πυρὶ, ἀνίατον ἀσέθειαν κολάζοντι αἰωνίως, Ὁ μὲν οὖν τοιαῦτα ἔλεγε, θείας χάριτος πληρούσης αὐτοῦ τὴν καρδίαν. Οἱ δὲ, « Φαῦλα γὰρ, » φησὶν ὁ θεῖος Ἰωβ, « ἀνδρὸς ἀληθινοῦ ῥήματα, » ληρεῖν αὐτὸν οἰη- θέντες καὶ εἰκῆ φθέγγεσθαι, ζέοντα τὸν μόλιθδον ἐτι καὶ διάπυρον ἰσχυρῶς ἐπὶ γυμνῶν τῶν νώτων αὐτοῦ καταχέουσι. Καὶ ὁ μόλιθδος ἐπιπολαίως αὐτὰ δεισι-

* Job x x 24.

καὶ κούφως τὸ παράπαν οὐδὲν λυμηνάμενος. Ἐκεῖθεν δὲ ἀθρόον καθάπερ τι ρεῦμα μετενεχθεὶς (ἔργον τῆς σῆς τοῦτο, Χριστὲ, δυνάμει), πολλοὺς ἀναίρει τῶν ἀπίστων. Ὁ μὲν οὖν μάρτυς ἀβλαβῆς τῆς κλίνης ἀνίσταται· τὸ θαῦμα δὲ περιδεεῖς σφόδρα τοῦ παρόντος ἐργάζεται, πάνυ δὲ καὶ αὐτὸν ἐκπλήττει τὸν ἡγεμόνα.

Θ'. Πλὴν ἀλλὰ δεόν συνεῖναι, καὶ τίς ὁ τοιαῦτα δυνατὸς ποιεῖν ἐπιγνώναι, ὁ δὲ τυφλὸς ἦν αὐτόχροσμα ἐθελούσιος· « Εἶδετε γὰρ πλεονάκις, » Ἡσαΐας φησὶ, « καὶ οὐκ ἐφυλάξασθε. Ἀνεωγμένα τὰ ὦτα ὑμῶν, καὶ οὐκ εἰσηκούσατε » καὶ ὠργίζετο κατὰ τοῦ μάρτυρος μᾶλλον, καὶ γόητα, καὶ φαρμακὸν, καὶ τὰ τοιαῦτα ἐκάλει. Ἐπειτα μέντοι καὶ πικροτέραις αὐτὸν ὑπέβαλλε τιμωρίαις. Ἄλλ' ἐκεῖνος διέμενεν ἔτι τὴν αὐτὴν ἀνδρίαν ἐπιδεικνύμενος, καὶ φωνὴ τις ἤκούετο ἀνωθεν ἐπιθαρόνουςα πλέον τὸν ἀθλητὴν, καὶ τὰς μὲν τῶν ἀσεβῶν ψυχὰς θορυβοῦσα, καὶ εἰς ἀμηχανίαν ἐμβάλλουσα, τοὺς εὐσεβεῖς δὲ τῆ τῆς πίστεως πέτρα ἐπιστηρίζουσα, καὶ πλείονα τὴν προθυμίαν αὐτοῖς ἐνείσα. Οὐ φέρων τοιγαροῦν τὴν αἰσχύνην ὁ ἡγεμὼν, τὸν ἅγιον αὐτίκα τῆ φυλακῆ παραπέμπει, δεσμῶ περιθεὶς, χρεῖαν εἶναι πλείονος εἰπὼν διασκέψεως καὶ καινοτέρων τιμωριῶν κατὰ τοῦ τερατοποιῶ τοῦδε καὶ δαινοῦ τὴν ἀπόνοιαν. Ὁ δὲ θερμότερον τότε προσέπιπτε τῷ Δεσπότῃ, καὶ μείζονα τὴν πρὸς αὐτὸν οἰκείωσιν ἐπεζήτη, υἱοθετηθῆναι τε αὐτῷ διὰ τοῦ βαπτίσματος ἠύχετο. Ἐτι γὰρ ἀμύητος ἦν, καὶ τὰ Χριστιανῶν οὐπω τετελεσμένος, κακεῖνος αὐτῷ παρίσταται περὶ μέσας νύκτας, καὶ διπλῆ τὸ βάπτισμα δίδωσι, νῦν μὲν δι' ὕδατος, μετ' ὀλίγον δὲ καὶ διὰ μαρτυρίου, ὅπερ δὴ καὶ αὐτὸς ἐβαπτίσαστο.

Γ'. Εὐθύς οὖν αἱ τε θύραι τῆς φυλακῆς αὐτόματοι διηνοίγοντο, καὶ τῶν δεσμῶν ὁ μάρτυς ἐλύετο, καὶ τῆς φυλακῆς ἐξελθὼν, πρὸς τινα Φιλέαν ἄνδρα τῆς Καισαρέων ἐκκλησίας ἐπίσκοπον ἀφικνεῖται, ὃς, διὰ τοὺς ἐκ τῶν ἀσεβῶν φόβους, τὸν τε θρόνον καὶ τὰς συνάξεις ἐκτρεπόμενος, ἀφανίζων ἦν ἑαυτὸν καὶ κρυπτόμενος. Ὁ τοίνυν ἐπίσκοπος οὗτος καὶ πάλαι περὶ τοῦ Θύρσου καὶ τῆς παρρησίας ἧς ἐπεδείξατο καὶ ἀνδρίας ἀκούων, καὶ διὰ θαύματος αὐτὸν καὶ τιμῆ, ἄγων, ἐπειδὴ προσελθόντα οἱ τινεκαῦτα εἶδεν, ἔπεσεν ὡς εἶχεν εὐθύς πρὸς τοὺς πόδας αὐτοῦ· κακεῖνος προσπεσὼν ὁμοίως τῷ ἐπισκόπῳ, ἀνίστασθαι τε αὐτὸν, καὶ, Μὴ ἄρπαξε, τίμιε Πάτερ, ἔλεγε, τὸ παρ' ἡμῶν ὀφειλόμενον. Εὐλογηθῆναι γὰρ, οὐκ εὐλογῆσαι, προσεληλύθαμεν. Τοῦ ἐπισκόπου δὲ χρῆναι μᾶλλον αὐτὸν εὐλογεῖν εἰπόντος, ὅσα δοκίμιον ἀρετῆς ἱκανὸν παρασχόμενον, καὶ λαμπροτέραν τὴν στολὴν τοῦ Πνεύματος διὰ τῆς τῶν χαλεπῶν ὑπομονῆς ἐργασάμενον, ὁ μάρτυς, Δι' αὐτὸ μὲν οὖν τοῦτο καὶ παραγέγονα, ἔρη, ὥστε καὶ ἱμάτιον ἀφ' ἁρσίας ἐδύσασθαι, καὶ δι' ὕδατος ἁγίου καὶ Πνεύματος

A ejus tergum effundunt. Plumbum vero in superficie tantum et leviter id attingebat, nihil omnino eum offendens. Illinc autem repente tanquam fluentum aliquod profluens (opus est hoc, o Christe, tuæ virtutis) interimit multos ex incredulis. Atque martyr quidem e lecto surgit illæsus: miraculum vero ingenti timore afficit eos qui aderant; quin etiam ipsum præsidem valde obstupescit.

IX. Cæterum cum oporteret intelligere et agnoscere quisnam esset, qui posset hæc facere, erat ille sua sponte vere cæcus: Vidistis enim sæpe, inquit Isaias, et non custodiistis; apertæ aures vestræ, et non audivistis². Et magis iratus fuit martyri, et eum vocavit præstigiatores et veneficum, et quæ sunt hujusmodi; deinde etiam eum acerbioribus affecit suppliciis. Sed ille permansit conservans adhuc eandem animi fortitudinem, et vox quædam ex alto est audita, quæ athletæ magis addebat animum: et impiorum quidem perturbabat animos, dubiosque reddebat et perplexos: piis autem fidei petra stabiliebat, majusque et afacrius animi studium afferebat. Non ferens itaque præses dedecus, sanctum statim vinctum mittit in custodiam, dicens opus esse majori deliberatione, et novis tormentis adversus hunc monstrorum effectorem, cujus est insignis amentia et insolentia. Ille vero tunc Domino supplicabat vehementius, et rogabat ut ei fieret conjunctior: precabaturque ut per baptismum adoptaretur in filium. Nondum enim erat mysteriis initiatus, et nondum absolutus, in rebus Christianorum. Ille vero circa mediam noctem ad eum accedit, et baptismum dat ei dupliciter, nunc quidem per aquam, paulo post autem etiam per martyrrium, quo quidem ipse quoque fuit baptizatus.

X. Statim ergo januæ carceris sua sponte sunt apertæ, et solutus fuit martyr a vinculis; et egressus e carcere venit ad quemdam Phileam Cæsarensium Ecclesiæ episcopum, qui propter terrores impiorum, et sedem et coctus declinans, seipsum celabat et occultabat. Hic ergo episcopus, qui olim de Thyrso, et de ejus libertate et animi magnitudine audiverat, eumque admirabatur, et in honore habebat, cum eum tunc vidit ad se accedere, protinus procidit ad ejus pedes. Ille quoque cum similiter procidisset ad pedes episcopi, eum erigit, et: Noli, inquit, o venerande Pater, præripere id, quod a nobis tibi debetur; accessimus enim, ut benedictionem assequeremur, non ut benediceremus. Cum dixisset autem episcopus, oportere eum benedicere, ut qui præbisset satis magnam virtutis probationem, et splendidiorum effecisset vestem spiritus per asperarum et difficilium rerum tolerantiam, martyr: Propter hoc ipsum, inquit huc accessi, ut induerer veste incorruptionis, et per aquam et Spiritum sanctum regenerarer. Non-

² Isa. XLVIII, 8.

dum enim sum divinum baptismum consecutus. Ne cuncteris ergo, sed facias quæ desidero, et quæ pietati conveniunt. Cum protinus ergo peracta essent, quæ in eo fiunt, Thyrsus sanctum suscipit baptismum; et deinde adjiciens: Domine Jesu Christe, Deus meus, dicit, qui me dignatus es per aquam consummari et Spiritum, dignare me, ut ego eodem, quo tu, baptizer baptismo, et libam tuum calicem, et tuxæ morti conformer. Deinde etiam cum pauca esset locutus cum episcopo, et se invicem imperiti essent benedictionibus, martyr revertitur in carcerem, prætereunte ei divino lumine et sequentibus angelis, ut ii aperte videbant, qui digni erant videre. Quo in loco rursus consuetis invigilabat precibus, et cum Deo loquebatur per otium.

XI. Alio autem alium studente vincere in vitio, et imperatori in primis impio volente gratificari majore improbitate, Silvanus quoque quidam, genere quidem Persa, dignitate autem comes, in suppliciis vero de piis sumendis crudelis et inexorabilis, petit ab imperatore, ut esset examinatus eorum quibus permissum est ponere Christianos. Cum ergo liberam, et reddendæ rationi non obnoxiam in eos accepisset potestatem, venit Nicæam, libamina et sacrificia peragens dæmonibus, et eis convivio celebrans sanguine Christianorum. Illic de magno Thyrso ei significatur, quod et nullis vinci posset tormentis, miraculisque et prodigiis homines obstupesceret. Statim autem mittit quosdam ex suis, ut simul quidem et virum servarent tutius, et verbis quoque ipsi eum adorirentur, et compellerent ad negandam religionem, et terrore comitis animum ejus prius labefactarent. Deinde ipse quoque accedit: et primum quidem magnifice sacrificat Maximo, qui est apud eos, Jovi. Sequenti autem die cum simul cum Cumbrio sedisset pro tribunali, et Thyrsus sisti curasset, omnibus audientibus ea jubet legi, quæ fuerant prius examinata. Quod cum factum esset: Ne existimes, inquit, o Thyrsus, ea quæ instant fore similia præcedentibus, sed quod imperatori futurus es conjunctior, et quo tibi majores habebuntur honores, si illius decreis parueris: eo rursus æcerbiora senties supplicia, si pergas hanc improbam tenere opinionem. Martyr vero: Qui me tui, inquit, confessoris suppliciis fecit potentior, Dominus meus Jesus Christus, ipse mihi quoque nunc assistet, et a vestris manibus eripiet, qui ipsi soli servio, et eum solum novi Deum: simulacra autem et deos gentium apertum ludibrium voco et deceptionem. Sed si mittens vim afferre, mavis persuasione, et ejus quod rectum est, judicio contendere, dic mihi jam, cuinam et quemadmodum me vis sacrificare? Ego autem si nihil potero contradicere, parebo omnino, et non adversus res validas inaniter decertabo.

XII. Excipiens itaque statim Silvanus: Eamus, inquit, in templum, et tunc tibi erit manifestum,

ἀναγεννηθῆναι· οὕτω γὰρ τοῦ θεοῦ βαπτίσματος κατηξίωμαι. Μὴ μέλλε τοίνυν, ἀλλὰ ποίει τὰ κατὰ γνώμην ἐμοὶ καὶ τῇ θεοσεβείᾳ προσήκοντα. Τελεσθέντων οὖν εὐθὺς τῶν ἐν τούτῳ νενομισμένων, ὁ Θύρσος τὸ ἅγιον βάπτισμα δέχεται, καὶ προσθεὶς, Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, ὁ θεός μου, λέγει, ὁ καταξίωσάς με δι' ὕδατος τελειωθῆναι καὶ Πνεύματος, καὶ τὸ βάπτισμα ὃ αὐτὸς ἐδαπτίσω βαπτίσασθαι, αὐτὸς με καὶ τὸ ποτήριόν σου πιεῖν, καὶ συμμορφωθῆναι τῷ θανάτῳ σου καταξίωσον. Εἶτα καὶ τῷ ἐπισκόπῳ μικρὰ συλλαλήσας, καὶ ἀντιδόντες ἀλλήλοις τὰς εὐλογίας, ὁ μάρτυς πρὸς τὸ δεσμωτήριον ἐπανήει, φωτὸς αὐτῷ θεοῦ προηγουμένου καὶ ἀγγέλων παρεπομένων, ὡς ἀκριθῶς εἶδον, οὓς ἰδεῖν ἄξιον· ἔνθα καὶ πάλιν ταῖς συνήθεσι προσευχαῖς ἐπηγγύ-

πναι, καὶ τῷ θεῷ κατὰ σχολὴν διελέγετο.

ΙΑ'. Ἄλλ' οὐδὲ ἄλλων ἐν κακίᾳ νικᾶν σπουδάζοντος, καὶ τῷ δυσσεβεστάτῳ τῷ πλείονι τῆς πονηρίας χαρίζεσθαι βουλομένου καὶ Σιλβανός τις, κόμης μὲν τὸ ἀξίωμα, Πέρσης δὲ τὸ γένος, τὰς δὲ κατὰ τῶν εὐσεβῶν τιμωρίας ὠμός τε καὶ ἀπαραίτητος, χάριν ἤτησε τὸν βασιλέα, ὥστε γενέσθαι τῶν Χριστιανῶν κυλάζειν ἐπιτετραμμένων ἐξεταστής. Ἀνεύθυνον οὖν ἐπ' αὐταῖς τὴν ἐξουσίαν λαβὼν, ἐπιδημεῖ τῇ Νικαίᾳ, σπονδὰς τοῖς δαίμοσι καὶ θυσίας ἐπιτελῶν, καὶ Χριστιανῶν αὐτοὺς ἐνεστιῶν αἵμασιν. Ἐνταῦθα μηνύεται τὰ κατὰ τὸν μέγαν Θύρσον αὐτῷ, ὡς εἶη βασάνοις τε πάσαις ἀνάλωτος, καὶ θαύμασι καὶ τεραστίοις ἀνθρώπους ἐκπλήττων, καὶ αὐτίκα πέμπει τινὰς τῶν περὶ αὐτὸν, ὥστε ὁμοῦ μὲν ἀσφαλέστερον τὸν ἄνδρα τηρεῖν, ὁμοῦ δὲ καὶ λόγους προτείνειν παρ' ἑαυτῶν, καὶ συνωθεῖν εἰς ἀρνήσιν τοῦ σεβάσματος, καὶ τῇ τοῦ κόμητος φήμῃ τὴν ἐκείνου προκατασελεῖν ψυχὴν. Εἶτα καὶ αὐτὸς παραγίνεται καὶ πρῶτα μὲν θύει μεγαλοπρεπῶς τῷ παρ' αὐτοῖς μεγίστῳ Διὶ· τῇ δὲ ἐξῆς ἐπὶ βήματος ἅμα Κουμβρικίῳ καθίσας, καὶ τὸν Θύρσον παραστησάμενος εἰς ἐπήκοον πάντων ἀναγνωσθῆναι τὰ προεξητασμένα· οὗ γενομένου, Μὴ νόμιζε, εἶπεν, ὦ Θύρσε, παραπλήσιά σοι τὰ παρόντα τοῖς προλαβοῦσιν ἔσεσθαι, ἀλλ' ὅσῳ μείζους αἱ παρ' ἡμῶν σοι πρὸς τὸν αὐτοκράτορα οἰκειώσεις καὶ τιμὰς γενήσονται, εἴπερ ἔρα καὶ τοῖς ἐκείνου πεισθῆς διατάγμασι, τοσούτῳ πάλιν καὶ πικροτέρῳ αἰσθήσῃ κίλασθηρίων, εἰ τὴν αὐτὴν ἐπιμείνης πρὸς θεῶν κακιδοξίαν. Καὶ ὁ μάρτυς, Ὁ καὶ πρότερόν με, φησὶ, κρείττενα δείξας τοῦ συμπαρέδρου τοῦ σοῦ κίλασθηρίων Κύριός μου Ἰησοῦς Χριστός, αὐτὸς παραστήσεται μοι καὶ νῦν, καὶ τῶν ὑμετέρων ἐξελεῖται χειρῶν, τὸν αὐτῷ μόνῳ λατρεύοντα, καὶ μόνον αὐτὸν εἰδόμενα θεῶν, εἰδὼλα δὲ καὶ τοὺς Ἑλλήνων θεοὺς γέλωτά σαφῆ καὶ ἀπάτην ἀποκαλοῦντα. Ὅμως, εἰ τὸ βιάζεσθαι λ' ἔπιν, πειθεῖ μᾶλλον βούλει καὶ κρίσει τοῦ ὑγιῶς ἔχοντος δικάζειν, λέγε μοι ἤδη τίς καὶ ὅπως με θύειν καλεῖς; Ἐγὼ δὲ, εἰ μὴ τι καὶ αὐτὸς ἀντιλέγειν δύνησομαι, πεισθήσομαι πάντως, καὶ οὐ ματαίαν ἐνστασίαν πράγμασιν ἰσχυροῖς ἀντιθήσω.

ΙΒ'. Ὑπολαβὼν τοίνυν εὐθέως ὁ Σιλβανός, Ἀπίωμεν, εἶρη, πρὸς τὸν ναόν, καὶ τηνηκαῦτα ὧ μέλλεις

θύειν, φανερός σοι γενήσεται. Ἀφικομένων τούτων A αὐτῶν εἰς τὸν πλησίον ναόν, ὃς δῆπου καὶ Ἀπόλλωνος ἦν, ὁ κόμης, Οὐτός, ἔφη δείξας τὸ ἄγαλμα, οὗτος ὃν τιμῶμεν θεός· τοῦτον ἰλεωσάμενος, Θύρσε, καὶ θυσίαν προσενεγκῶν, φρουρόν τε ἀσφαλῆ ἔξεις, καὶ τὴν τῶν ἄλλων θεῶν κερδήσεις εὐμένειαν. Καὶ ὁ μάρτυς, Ὅρα, φησί, τίνα τε προσάξω θυσίαν, καὶ ὅπως αὐτὸν ἰλεώσομαι. Καὶ προσσχόντων αὐτῷ πάντων, εἰς οὐρανὸν ἐκεῖνος χεῖρας ἅμα καὶ ὀφθαλμούς ἀνασχῶν, τὴν ἄφατον τοῦ Θεοῦ δύναμιν ἐκκαλεῖται. Καὶ βροντῆς ἀθρόον καταβράγείσης, ὁ τοῦ Ἀπόλλωνος ἀνδριάς εἰς γῆν τε πέπτωκε καὶ εἰς κόνιν ἐλύετο. Ἐπιστραφεὶς τούτων πρὸς τοὺς περιεστῶτας ὁ μάρτυς, Ὅρατε, εἶπεν, ὅτι πλάσματα μόνον οἱ παρ' ὑμῖν θεοί, μηδὲ ψιλὴν τινα τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ ὑπομεῖναι κλήσιν δυνάμενοι; Πρὸς ταῦτα θυμοῦ πνεύσας ὁ Σιλβανός, Ἐγὼ σου τὰς γοητείας, ἔφη, τέλεον ἐκτρίψας ἀφανῶ καὶ δείξω, τί σοι τὸ ἀπ' αὐτῶν ὄφελος. Καὶ αὐτίκα εἰς τι μηχανήμα σιδηροῦν ὁ μάρτυς ἐβέβλητο, καὶ σιδηροὶ τοῦτον διέξαινον ὄνυχες, καὶ ἴνες μὲν τοῦ σώματος ἀπεσπῶντο, αἱ σάρκες δὲ εἰς γῆν συνεχεῖς κατέρβρεον· τῷ δὲ τὸ πρόσωπον αὐκ ἐξέλυον, ἀλλὰ καὶ πλεόν αὐτοῦ τὸν ζῆλον καὶ τὸ θερμὸν ἀνηρέθιζον.

II'. Ἐπεὶ δὲ λοιπὸν ἐκλείπειν ἐφκει, καὶ οὐδὲ μικρὸν ὑπολείφθαι αὐτῷ τῆς ζωῆς ἐνομίζετο, ἀνίσταται μὲν τῶν βασάνων, παραστησάμενος δὲ αὐτὸν ὁ κόμης, Βούλει, φησί, καὶ αὐθις ταῖς προτέραις ἐπιφθαῖς σου καὶ γοητείαις χρήσασθαι κατὰ τῶν θεῶν, ἵνα σοι καὶ δευτέραις πάλιν ἡμεῖς ταῖς ἀμοιβαῖς ἀντιχαρισώμεθα; Καίτοι τὸ σῶμα ὅλον τὸ σὺν ἀνάλωται ταῖς βασάνοις· μικροῦ δὲ σε καὶ ἡ ψυχὴ καταλείπει· αὐτὸς δὲ, ὃν σέβῃ καὶ βοηθὸν εἶναι σου λέγεις, Θεὸς ποῦ; Ἀλλὰ μέχρι τίνος ἐπιμένω, ἔση ταῖς ἀνομήτοις καὶ τὸ συμφέρον πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν σοι κείμενον οὐ θεάσῃ; Καὶ ὁ μάρτυς, Τί δαί, οὐκ αἰσθάνῃ, φησί, τῆς ἐν ἐμοὶ τοῦ Χριστοῦ δυνάμει, ἐπιδηλότατά μοι παρισταμένης καὶ πρὸς ἐπαγωγὴς τοιαύτας ἐνισχυούσης; Πῶς γὰρ ἂν γεῶδες οὕτω σῶμα καὶ ἀσθενὲς ἱκανὸν ἦν τηλικαύταις ἀντιπασεῖν χαλεπότησι, μὴ τῆς ἀνωθεν αὐτῷ ῥοπῆς ἐπιδοθηούσης; Ὡς οὖν ἀκριβῶς εἰδὼς ὅτι μοι ἀμετάθετος ἡ ὁμολογία, καὶ τὰ τῆς γνώμης οὐκ ἂν, εἴ τι καὶ γένοιτο, μεταβάλοι, τὸ κατὰ νοῦν ποιεῖ, καὶ μηδενὸς ἀπόσχου τῶν δεδογμένων. Τότε λέθητα μεγέθει μέγιστον διακομισθῆναι κελεύσας ὁ Σιλβανός, καὶ τοῦτον μὲν ὕδατος πληρώσας καὶ ἰσχυρῶς κλύσας, σχοινίον δὲ τῶν τοῦ Θύρσου ποδῶν ἐκδήσας, καθήσιν αὐτὸν κατὰ κεφαλὴν. Ὁ δ', ἐν τοιοῦτῳ κινδύνῳ ληφθεὶς, οὐκ ἠπόρει τοῦ βοηθήσοντος. Ἀλλ' ὁ μὲν ἐκάλει Χριστὸν, ὑπὲρ αὐτῶν καὶ πάσχειν εἴλετο· ὁ λέθηρ δὲ αὐτίκα ἐβρήγγυτο, καὶ τὸ ὕδωρ ἐχεῖτο, καὶ ἀβλαβῆς ὁ μάρτυς ἐσώζετο. Ὁ δικαστῆς οὖν οὕτω φανερῶς ὑπὸ τοῖς ἀπάντων ὀφθαλμοῖς αἰσχυθεὶς, σοβαρωτέροις δῆθεν τὴν αἰσχύνην περιεκάλυπτε ῥήμασι, Κατὰ σαυτοῦ κέχρησαι, λέγων, Θύρσε, ταῖς γοητείαις. Ὅσῳ γὰρ ἂν ἀντιτεχνᾶσθαι σπουδάξης,

cui sis sacrificaturus. Cum in proximum ergo templum ivissent, quod erat Apollinis, hic comes dixit, ostendens imaginem: Hic est deus, quem colimus: cum eum placaveris, o Thyrse, et obtuleris sacrificium, validum habebis custodem et aliorum deorum parabis tibi benevolentiam. Martyr autem: Vide, inquit, quodnam offeram sacrificium, et quemadmodum eum placabo. Cum omnes vero in eum animum attendissent, ille manus simul et oculos in cœlum tollens Dei virtutem invocat ineffabilem: et cum tonitru repente erupisset, in terram cecidit statua Apollinis, et resoluta fuit in cinerem. Conversus ergo martyr ad eos qui circumstiebant: Videte, inquit, quod qui sunt apud vos dii, sunt solum figmenta, qui nec veri Dei possunt vel solam sustinere invocationem. Ad hæc ira inflammatus Sylvanus: Ego tuas, inquit, præstigias omnino conteram et delebo, et ostendam quænam percipiatur ex eis utilitas. Continuo autem injectus est martyr in ferream quamdam machinam, et eum ferri discerpebant pectines, et avellebantur quidem fibræ corporis, carnes vero continuæ defluebant in terram: promptum autem et alacre ejus animi studium non dissolvebant, sed ejus zelum et ardorem magis irritabant

XIII. Quoniam autem visus erat deficere, et ne minimum quidem vitæ ei videbatur esse reliquum, relaxatur quidem e tormentis: cum eum autem sistendum curasset comes: Vis, inquit, rursus uti prioribus tuis incantationibus et maleficiis contra deos, ut tibi quoque rursus largiamur secundas remunerationes? Atqui totum tuum corpus tormentis est consumptum: propemodum vero tibi quoque deficit anima. Ipse autem, quem colis, et quem tuum dicis adiutorem esse Deum, ubi est? Sed quandiu perseverabis in iis quæ sunt inutilia, et non videbis utile, quod est propositum ante oculos? Martyr vero: Quid non sentis, inquit, Christi, quæ est in me, virtutem, quæ mihi adest manifestissime, et me adversus hos insultus confirmat? Quomodo enim corpus terrenum et adeo imbecillum, posset talibus resistere tormentis, si non ei superne divinum daretur auxilium? Ut qui ergo certe scias esse immutabilem mihi confessionem, et nulla ratione meum posse animum converti, fac quod tibi visum fuerit, et a nullo abstine eorum quæ statueris. Tunc cum jusisset Sylvanus maximum afferri lebetem, et eum quidem aqua implevisset, et vehementer bullire fecisset, e Thyrsi autem pedibus funem alligasset, eum demisit capite. Ille vero ne in tali quidem periculo constitutus, eguit defensore. Sed ille quidem Christum invocabat, pro quo hæc pati elegerat; lebes autem protinus est disruptus, et aqua est effusa, et illæsus conservatus fuit martyr. Porro autem judex tam aperte videntibus omnibus pudore affectus, arrogantioribus utique et superbioribus verbis tegebat dedecus: In teipsum, di-

cens, o Thyrese, uteris præstigiis et incantationibus. Nam quo magis contra aliquid machinaris, mihi quidem iram magis accendis: in teipsum vero acerbiora comparas supplicia.

XIV. Sed tunc quidem cum esset aliis curis occupatus, martyrem rursus tradit in custodiam. Postea autem cum Apameam maritimam quamdam civitatem cum illius loci præside esset profecturus, vinculis Thyrsi injectis, jubet eum per eos, qui ipsum sequebantur, pone trahi. Cum vero non procul essent a civitate, arbitratus Sylvanus primum quidem turpe esse eum circumducere; deinde etiam et vinculorum et longæ viæ perpersionem, pietatis constantiam relaxasse martyri, aliam rursus ei adhibet periclitationem: et cum ingressum paululum sustinisset, perducit Thyrsum in suum conspectum, et dixit: Vel dic te sacrificaturum, vel a vita misere excedes. Cum is autem prioribus consequens dedisset responsum, quinetiam subjunxisset: Imo vero vestræ mox erumpent animæ, ad majorem iram ipsi sunt incitati, et jubent eum cum plagis trahi Apameam usque. Illic vero eum suis, aiunt, præstigiis in mare jaciatur: in quo malus male peribit, et nec sepulturam quidem consequetur post mortem. Nondum pervenerant in civitatem, et martyr evenit prædictio. Nam Sylvanus quidem repente fuit membris solutus; Cumbrius autem vehementi febre correptus, ambo miserabiliter vitam quarto die finire. Fertur vero, terram non admisisse eorum corpora, donec martyr precatus, eam prosilientem et se vibrantem placavit, et miseris illis reconciliavit.

XV. Cum isti tam infeliciter e vita excessissent, et suæ in martyrem insolentiæ justas pœnas dedissent, in custodia et vinculis Thyrsus ab illo die viginti tres dies fuerat conservatus. Deinde venit quidam alius præses, non solius ejus, quam prior habebat, potestatis, sed morum etiam successor: qui barbara lingua nominabatur Bandus. Is cum venisset Apameam, et in medio concionis, quæ ipsi erat congregata, constituisset, et quæ de imperatore dici solent, dixisset, scrutans deinde quæ facta fuerant ab iis qui ipsum præcesserunt, et acta illorum perlegens, incidit in ea quæ de martyre Thyrsi decreta fuerant. Et cum partim quidem ex actis, partim autem ex circumstantibus omnia didicisset, publicum in diem sequentem ei theatrum congregat: et cum examinandum Thyrsum produxisset in medium: Tu es, inquit, Thyrsus, qui imperatorum jussa contumelia afficis, et in ea te insolenter geris, et magni dei Apollinis contrivisti statuum? Ille vero: Ego sum, inquit, qui non parco iniquis edictis, neque operibus manuum hominum offero sacrificium: sed soli Christo sacrificio sacrificium laudis, et cum verum Deum nomino. Ille autem similiter nugans, atque iudices qui præcesserant, et putans se posse minis terrere eum, qui terreri non poterat: Tu fortasse, inquit, ideo

ἄ μοι μὲν πλείονα τὸν θυρὸν ἀνάπτεις, σαυτῷ δὲ πικροτέρας κατασκευάζεις τὰς τιμωρίας.

ΙΔ'. Ἀλλὰ τότε μὲν ἐτέρως φροντίσιν ἀσχοληθεῖς, φυλακῇ καὶ αὐθις τὸν μάρτυρα δίδωσι. Μετὰ ταῦτα δὲ πρὸς Ἀπάμειαν πόλιν τινὰ ἐπιθαλαττίδιον ἕμα τῷ ἐπὶ τοῦ τόπου ἄρχοντι μέλλων ἀπαίρειν, δεσμῶν τῷ Θύρσῳ περιβαλὼν, κελεύει διὰ τῶν ἐφεπομένων ὀπισθεν ἔλκεσθαι. Ἐπεὶ δὲ μὴ πόρρω ἤδη τῆς πόλεως ἦσαν, νομίσας ὁ Σιλθανὸς πρῶτα μὲν τὴν αἰτιμον περιαγωγὴν, ἔπειτα δὲ καὶ τὴν ἐκ τῆς ὁδοῦ τε καὶ τῶν δεσμῶν κακοπάθειαν ὑπανεῖναι αὐτῷ μάρτυρι τὸν τόνον τῆς εὐσεβείας, πείραν αὐτῷ καὶ πάλιν ἑτέραν προσάγει, καὶ τὴν πορείαν μικρὸν ἐπισχῶν παρίστησιν ὑπὲρ αὐτῷ τὸν Θύρσον, καὶ, Ἦ θύσειν, ἔλεγεν, εἰπέ, ἢ τοῦ ζῆν ἀβλύως ἀπαλλαγῆσθαι. Τοῦ δὲ καὶ ταύτην ἀκόλουθον τὴν ἀπόκρισιν ταῖς προλαβοῦσαις ποιησαμένου, ἐπειπόντος δὲ καὶ ὅτι Μᾶλλον ὑμεῖς ὅσον οὐπω τὰς ψυχὰς ἀποβόρξετε, εἰς μείζονα τὸν θυρὸν αὐτοὶ διηγείροντο, καὶ συνέπεσθαι μετὰ πληγῶν αὐθις ἄχρις Ἀπαμείας αὐτὸν κελεύουσιν. Ἐκεῖσε δὲ αὐταῖς γοηταῖς ἀπεβόρξθαι, φησὶ, κατὰ τῆς θαλάττης, ἐν ἧ κακῶς ἀπολείται, μηδὲ ταφῆς γοῦν τινος μετὰ θάνατον ἀξιούμενος. Οὐπω πρὸς τὴν πόλιν ἦσαν, καὶ ἡ τοῦ μάρτυρος ἐξέβαινε πρόβρησις. Σιλθανὸς μὲν γὰρ παρεθεῖς ἀθρόον τὰ μέλη, Κουμβρίκιος δὲ πυρετῷ λάθρῳ ληφθεὶς, ἐλεεινῶς ἄμφω τὸν βίον τεταρταῖοι κατέλυσαν. Τὰ σώματα δὲ αὐτῶν λόγος ἔχει τὴν γῆν μὴ προσίεσθαι, ἕως, π. ο. σ. εὐξάμενος ὁ μάρτυς, ἐπράυνε τε αὐτὴν παλλομένην, καὶ τοῖς ἐλεεινοῖς ἐκείνοις κατήλλαξε.

ΙΕ'. Τούτων δὲ οὕτω δυστυχῶς τὸν βίον καταστρεφάντων, καὶ ἀξίαν τῆς εἰς τὸν μάρτυρα παρουσίας δεδοχῶν τὴν δίκην, ὑπὸ φυλακῇ καὶ δεσμοῖς ὁ Θύρσος τρίτην ἐξ ἐκείνου καὶ εἰκοστήν τετήρητο τὴν ἡμέραν. Εἶτα ἐφίσταται τις ἡγεμὼν ἕτερος, οὐ τῆς ἐξουσίας τοῦ προτέρου μόνης, ἀλλὰ καὶ τοῦ τρόπου διάδοχος, βαρβάρῳ γλώσσῃ Βάνδος ὀνομαζόμενος. Οὗτος, τὴν Ἀπαμείων κατάλαβὼν, ἐπὶ τῆς ἀθροισθείσης τε θείας αὐτῷ καὶ πανηγύρεως καταστάς, καὶ τὰ συνήθη περὶ τοῦ βασιλέως διεξεληθὼν, εἶτα καὶ τὰς τῶν πρὸ αὐτοῦ πράξεις ἀνερευνῶν, καὶ τὰ ἐκείνων ἐπιῶν ὑπομνήματα, ἐντυγχάνει τοῖς περὶ τοῦ μάρτυρος Θύρσου ἐψηφισμένοις: καὶ τοῦτο μὲν ἀπὸ τῶν ὑπομνημάτων, τοῦτο δὲ καὶ ἀπὸ τῶν περιεστώτων πάντα καταμαθὼν, δημόσιον εἰς τὴν ἐξῆς αὐτῷ θέατρον συναθροίζει, καὶ μέσον εἰς ἐξέτασιν τὸν Θύρσον παραγαγὼν, Σὺ εἶ Θύρσος, εἶπεν, ὁ εἰς τὰ τῶν αὐτοκρατόρων προστάγματα ἐξυβρίζων, καὶ τὸ τοῦ μεγάλου θεοῦ Ἀπόλλωνος συντρίψας ἄγαλμα; Καὶ ὁ, Ἐγὼ εἰμι, ἔφη, ὁ παρανόμοις δόγμασιν ἀπειθῶν, καὶ μηδὲ χειρῶν ἀνθρωπίνων ἔργοις θυσίαν προσάγων, ἀλλὰ μόνῳ θύων Χριστῷ θυσίαν αἰνέσεως, καὶ τοῦτον ἀψευδῆ Θεὸν ὀνομάζων. Ὁ δὲ καὶ αὐτὸς ὅμοια τοῖς προλαβοῦσι ληρῶν δικασταῖς, καὶ ἀπειλαῖς φειβῆσαι δοκῶν τὸν ἀπτόητον, Παραπλησίου, ἔφη, δικαστηρίου τοῖς προλα-

θοῦσι καὶ τὰ νῦν οἰόμενος ἐπιτεύξεσθαι, καὶ ἀνεκτῶν οὔτω τιμωριῶν, ἀδεῶς μεγαλοῤῥημονεῖς καὶ ὑπὸ θράσους τὰ παραστάντα λέγεις. Ἄλλ' οὐδὲν σε ταῦτα ὀνήσουσιν οὐδαμῶς εἰς πείραν ἐλλόντα τῶν παρ' ἡμῶν κολάσεων. Διὸ τῶν ματαίων λόγων ἀφέντος, θῦσον προσελθὼν τοῖς θεοῖς· εἰ δ' οὖν, παθὼν εἴσῃ, καὶ ταχὺ πάντων ἐπιλήσῃ τῶν προλαβόντων. Καὶ ὁ μάρτυς, Οἶδα, φησὶν, ὅπως ὑμῶν ἕκαστος ὠμότητι καὶ ἀσεβείᾳ νικῆσαι φιλονεικεῖτε τοὺς προλαβόντας. Ἄλλ' ἐμοὶ πεποιθήσεις ἐν Χριστῷ ὅτι καὶ τὰς ὑμετέρας ἐπιβουλάς εὐχερῶς ὑπερβήσομαι, καὶ τὸν τοῦ μαρτυρίου στέφανον ἀναδήσομαι. Καὶ οὔτω μὲν ὁ θαυμάσιος ἀθλητῆς.

ΙΓ'. Τὸν δὲ κοινὴν ἐχθρὸν ταῦτα ἐθραττεν ἰσχυρῶς, καὶ φέρειν ἐν τῷ μάρτυρι λαμπруνομένην τὴν εὐτέθειαν οὐκ ἠνείχετο· ἀλλὰ τῷ ἡγεμόνι προσελθὼν ἀφανῶς, σύμβουλος αὐτῷ γίνεται, καὶ οἷον πρότερον ὑπεβεβλήκει τῷ πρὸ αὐτοῦ, κἂν ἡ θεία ψήφος ἄνωθεν ἐπέσχε τὴν ἐκδασιν, τοιαῦτά γε καὶ τούτῳ νῦν ὑποτίθησι. Καὶ γνοὺς ἐκεῖθεν ὁ δικαστῆς ὡς εἴη τε πονηρότατος ὁ ἐν τοῖς ὕδασι διεθρος, καὶ ὡς ἐντεῦθεν δύο πάλιν συμβαίνει τὰ χαλεπὰ, αὐτό τε τὸ μαρτυρικὸν σῶμα ταφῆς ἀπορῆσαι, καὶ Χριστιανοὺς ὑπομείναι τοιαύτην ζημίαν, λειψάνων οὔτω στερουμένων κοινωφελῶν, περιδῆσας πάντοθεν ἀσφαλῶς καὶ εἰς σάκκον αὐτὸν ἐμβαλὼν, ἀφίησι κατὰ τῆς θαλάσσης, τριάκοντα προσωτέρω τοῦ αἰγιαλοῦ σταδίοις. Ἄλλ' ἐνεδύσαντο καὶ νῦν αἰσχύνην καὶ ἐντροπὴν ἀντικρυς οἱ μεγαλοῤῥημονοῦντες ἐπ' αὐτὸν, καὶ διακενῆς ὤφθησαν βουλευσάμενοι. Τοῦ σάκκου γὰρ παραχρῆμα διαβράγέντος χορδῆς λευχειμονούτων ἀνδρῶν, ὡς τοῦ θαύματος! τὸν μάρτυρα ὑπεδέχοντο, καὶ ὡς περ διὰ ξηροῦ πεζεύοντα τοῦ ἐδάφους, ἐπὶ τὴν χέρσον εὐθὺς ἤγαγον. Τοῦτο τοίνυν ἰδόντες οἱ τὸν ἄνδρα κατὰ τοῦ βυθοῦ ῥίψαντες, ὑπότρομοι καὶ περιδσεῖς αὐτίκα πρὸς τὴν ἡγεμόνα τε φοιτῶσι, καὶ τὸ γεγονός ἀπαγγέλλουσιν. Ὁ δὲ πρὸς τὴν αἰγιαλὸν ὁξὺς ἔρχεται, φρόνιόν τι βλέπων καὶ μανικόν· καὶ ἐπειδὴ μόνον ἐστηκότα τὸν μάρτυρα ἐθεάσατο, Ἡ που χαλεπαὶ τινές εἰσιν ὑμῶν, εἶπεν, αἱ ἐπιπῶντι τε καὶ γοητεῖται, δι' ὧν οὔτω καὶ θάλασσαν, ὡς ὄρω, χαλινουῖτε καὶ στοιχείων φύσεις ἀποβιάζεσθε. Πλὴν ἄλλ' ὀνήσουσιν ὑμῖν αὐταὶ τὸ παράπαν οὐδὲν, ὅτι μὴ καὶ κολάσεις πλείονας οἴσουσι, καὶ τέλος θάνατον προσενήσουσι βιαιότατον. Καὶ ὁ μάρτυς· Μέχρι τίνος οὐ διαθλέψεις, ἄθλιε, τυφλώτων ἀκριβῶς, καὶ θεοῖς ὅμοια πάσχων τοῖς σοῖς; Ποία γὰρ ἐπιπῶν τούτο καὶ γοητεῖται, τὸ καὶ τὰ στοιχεῖα δοῦλα ποιεῖν καὶ τῷ θελήματι μόνῳ λαμβάνειν εἰκόντα; Τίς δὲ τῶν παρ' ὑμῖν θαυματοποιῶν ἢ οὐς ὑμεῖς θεοὺς ἐνομίσατε, ὧν αἱ γοητεῖται καὶ ἡ ἀπάτη, ὧν αἱ φαντασίαι καὶ δολερὰ πάντι πλάσματα καὶ τεχνάσματα, τίς ἐκείνων τοιοῦτον ὄλω; εἰργάσαστο, ἵνα καὶ κατὰ βυθοῦ ῥιπτόμενος ἄνθρωπος χερσὶν ἀγγέλων ὑποδεχθεῖται, καὶ πεζεύσῃ θάλασσαν, καὶ πρὸς τὴν ἡπειρον ἀβλαβῶς ἔχων διασωθεῖται;

ΙΖ'. Πρὸς ταῦτα πάλιν ὁ ἡγεμὼν· Εἰ καὶ δύσκολον ἀτεχνῶς τὸ τὸν ἄπαξ ἀλόντα τῆ τῶν Χριστιανῶν ἀπάτη τοῦ ζῆν ἀπαλλάξαι ὃν ἂν τις καὶ βούλοιτο

A secure magnifice loqueris, quod putes te simile nunc quoque habiturum esse iudicium, et cruciatus adeo tolerabiles, et audacter ac confidenter loqueris. Sed hæc te nihil iuvabunt, cum nostrorum tormentorum feceris periculum. Quamobrem vanis relictis sermonibus, accede et diis sacrifica. Sin minus, cum passus fueris, et fortasse oblivisceris omnium præcedentium. Martyr autem : Scio, inquit, unumquemque vestrum contendere, ut præcedentes crudelitate et impietate superet. Sed mea est in Christo fiducia, fore ut et vestros insultus facile feram ac superem, et martyris coronam redimitus. Et sic quidem admirabilis athleta.

XVI. Hæc quidem valde conturbabant et pugebant communem inimicum, nec ferre poterat pietatem resplendentem in martyre : sed ad eum latentem accedens, ei consulit, et qualia ei qui eum præcesserat, suggesserat, etiamsi divina e superis sententia eventum prohibuerat, talia huic nunc suggerit : et hunc cum statuisset iudex, esse laboriosissimum, qui in aquis accipitur, interitum : et hinc rursus duo contingere gravissima, nempe quod et martyris corpus careat sepultura, et Christiani hoc damnum patientur, ut qui sic priventur reliquiis in commune utilibus : cum eum tuto ex omni parte ligasset, et in saccum immisisset, dimittit in mare triginta stadiis a littore. Sed ignominiam rursus, et dedecus rursus aperte induerunt, qui magnifice et clare adversus eum loquebantur, et incassum visi sunt consilium cepisse. Nam cum repente saccus esset disruptus, chorus virorum candidatorum (o miraculum!) excipit martyrem : et tanquam per siccum ingredientem, rursus deduxerunt in terram. Cum hoc ergo vidissent, qui eum in profundum jecerant, repente tremebundi et timore affecti, veniunt ad præsidem, et quod factum fuerat, renuntiant. Ille autem cito venit ad littus, furioso et eadem spirante vultu intuens, et cum solum stantem vidisset martyrem : Certe miræ sunt vestræ præstigiæ et incantationes, per quas sic etiam mare, ut video, frenatis, et elementorum naturæ vim assertis. Sed e.e vobis nihil omnino proderunt ; imò vero plures cruciatus afferent, et tandem violentissimam mortem conciliabunt. Martyr autem : Quousque non intueberis, inquit, tu qui es aperte cæcutiens, et diis tuis patiens similia? Nam cujusmodi, inquit, sunt hæc præstigiæ et incantatio, serva facere elementa, et ea accipere cedentia voluntati? Quis autem eorum, qui sunt apud vos præstigiatorum, aut eorum quos vos deos esse censuistis, quorum sunt præstigiæ et deceptio, quorum speciosa et dolosa omnia signa et artificia : quis eorum omnino tale quid fecit, ut homo qui jacitur in profundum, angelorum manibus suscipiatur et pedes mare transmittat, illæsusque et sospes in terram veniat?

XVII. Ad hæc præses : Etiamsi sit plane difficile, ei, qui captus est errore Christianorum, vitam eripere eo modo, quo quis vellet, propter ea quæ

ipsi contra callide excogitant, at ego tibi simul et difficilem et celerem mortem excogitabo. In presentiam autem me festinantem Cæsaream hic quoque me sequatur, dixit iis qui astabant, vi tractus, et virgis valide tergum cæsus, ut illic consequatur ea quæ desiderat, præmia et remunerationes. Hoc autem facto, postquam intellexissent Cæsareenses novum ad eos adventasse præsidem, qui Thyrsum adducebat in vinculis, omnes simul exierunt, specie quidem ut præsidi irent obviam, revera autem, visuri Thyrsum. Desiderabant enim eum videre, ut qui vel ex hoc solo possent consequi gratiam. Postquam vero fuerunt in civitate, martyr quidem statim conjectus est in carcerem; consultantem autem præsidi, quibusnam modis eum consumeret, visum est eum in bestias immittere; hanc enim judicavit mortem esse acerbissimam, et quæ vitari non poterat. Jubet ergo ad ipsum montem turrem ædificari ligneam, et sævas feras omnis generis in eam immitti; fame vero multorum dierum irritari eas ad sevi-tiam, et deinde in medium earum injici martyrem.

Cum hæc autem perfecta fuissent triginta diebus, universum populum in concionem congregat comes ad templum Jovis, splendidumque et magnificentem parat sacrificium: et sic e custodia educit Thyrsum tradendum bestiis. Quod vero erat omnium gravissimum, et validum ad ejus movendum animum, et incitandum ad abnegationem, cum hoc forte excogitasset inimicus, eum circumstantis multitudo cognatorum et amicorum rogabat, ut sibi parceret, et effugeret horrendum illud genus supplicii, faciendo quod jubebatur: Sic enim, aiebant, non solum nulla mala patieris, sed etiam honores consequeris, et eris imperatori valde familiaris. Ille autem nequaquam ad hæc fecit, quod primi parentes, sed potius id quod David, non præbens aures acerbis serpentibus et malis consultoribus, surdus vero erat sicut ille, et mutus, non aures non os, omnino aperiens.

XVIII. Adducitur autem ad præsidem, qui peragebat sacrificium. Ille vero cum vidisset martyrem: Ecce, inquit, supra modum fuimus in te clementes, qui tibi ad deliberandum tantum temporis concessimus. Si ergo et ipse ea quæ oportet, tibi consulisti, et ex te cognovisti id quod tibi futurum est utile; cum et totam patriam videas Jovi maximo deo sacrificantem, sacrificia ipse quoque accedens, et liberare ab omnibus minis et periculis, et ab acerbis vitæ exitu. Sin minus, te bestiarum discerpent ungues et dentes, contra quæ nullus erit omnino tibi adjutor, et qui te a malis liberet. Martyr vero fingens quamdam utique poenitentiam: Ego quidem, inquit, jampridem satis mihi consului, et nisi Apollo, ut qui sit despectui habitus, succenseret, cum solus a me colatur Jupiter, non abscissem nunc a meis civibus, sed de more cum eis sacrificassem. His auditis, lætatus est præses, ut qui jam generosum illum cepisset Thyrs-

A τρόπον, δι' ἃ; αὐτοὶ πάλιν ἀντιμυχανῶνται βραδουργίας, ἀλλ' ἐγὼ σοὶ χαλεπὸν ὄμοῦ καὶ ταχὺν ἐπινοήσω τὸν θάνατον. Τὰ δὲ νῦν ἐπειγομένῳ μοι πρὸς τὴν Καισάρειαν ἐπέσθω, φησὶ, καὶ οὗτος, πρὸς τοὺς περισσώτα; εἶπεν ἰδὼν, ἐλκόμενός τε πρὸς βίαν, καὶ βλάβος ἰσχυρῶς τὰ νῦντα παιδόμενος, ὡς ἂν ἐκαὶ τῶν ἐπιθυμουμένων βραβείων τύχοι καὶ ὄμο εὐῶν. Τοῦτου δὲ γενομένου, ἐπεὶ μάθοιεν οἱ ἐν Καισαρείᾳ τὸν νέον ἐπιφοιτᾶν αὐτῷ; ἡγεμόνα, τὴν Θύρσον ὑπὸ δεσμοῖ; ἐπαγόμενον, ἐξήγαγον ὄμοῦ πάντες, τῷ μὲν δοκεῖν τῷ ἡγεμόνι προὑπκνήσοντες, τῷ ἀληθεῖ δὲ τὸν Θύρσον ὀφόμενοι· ἐπεὶ καὶ πόθος αὐτοῦς εἶχε τῆς ἐκείνου θεας, ὡς ἱκανὸν ἂν καὶ ἀπὸ μόνης γε ταύτης χάριτος μετασχεῖν. Ἐπεὶ δὲ καὶ κατὰ τὴν πόλιν ἦσαν, τὸν μάρτυρα μὲν εὐθὺς εἶχε τὸ δεσμωτήριον, σχεπτομένῳ δὲ τῷ ἡγεμόνι, ὅπως ἂν αὐτὸν καὶ τίσιν ἀναλώσει τρόποις, θηρίοις ἐδοξε ἐπαφείναι· οὗτος γὰρ αὐτῷ καὶ θανάτων ἐκρίθη ὁ πικρότατος τε καὶ ἀφυλακτότατος. Κελεύει γοῦν πύργον τε πρὸς αὐτῷ ὄρει ξύλινον οἰκοδομηθῆναι καὶ θήρας ἀγροίους εἰσὼ παντοδαπὰς ἐπιβληθῆναι, πρὸς δὲ καὶ λιμῷ πολυημέρῳ διερεθισθῆναι τοῦτοις τὴν ἀγριότητα. Ἐπειτα εἰς μέσους αὐτοῦς ἀφειθῆναι τὸν μάρτυρα.

Τούτων δὲ εἰς τριάκοντα τελεσθέντων ἡμέρας, πάνδημον παρὰ τῷ ναφί τοῦ Διὸς ὁ κόμης ἀθροίζει πανήγυριν, καὶ πολυτελῆ θυσίαν παρασκευάζει· καὶ οὕτως ἀπὸ τῆς φυλακῆς ἄγει τὸν Θύρσον τοῖς θηρίοις ἐκδοθησόμενον. Ὁ δὲ πάντων ἦν χαλεπώτατον, καὶ ἰσχυρὸν ψυχὴν διασεισῆσαι, καὶ παρκαλέσαι πρὸς ἄρνησιν, τοῦ ἐχθροῦ τύχα καὶ τοῦτο σοφισμαίνου, πλήθος αὐτὸν περιστάντες συγγενῶν καὶ φίλων φείσασθαι ἑαυτοῦ παρήνουν, καὶ τὸ φρικτὸν ἐκεῖνο διαφυγεῖν τῆς κολάσεως, πράξαντα τὸ κεκελευσμένον. Οὕτω γὰρ ὁ μόνον ἀπείρατος ἔση κακῶν, ἔφασκον, ἀλλὰ καὶ τιμῶν ἀπολύσεις, καὶ μεγίστην ἔξεις παρὰ βασιλεῖ τὴν οἰκείωσιν. Ὁ δὲ πρὸς ταῦτα τῶν προπατόρων μὲν οὐδαμῶς, τὸ τοῦ Δαυὶδ δὲ μᾶλλον ἐπολεῖ μὴ διδοῦς τὰ ὧτα πικρῶς ὄφρα καὶ δεινοῖ; συμβούλοις, κωφὸς δὲ ἦν, ὡς ἐκεῖνος; δηλαδὴ, καὶ ἄλαλος, μὴ ἀκοὴν, μὴ στόμα τὸ παράπαν ἀνοίγων.

III'. Τῷ ἡγεμόνι δὲ, ὡς εἶχε, τὴν θυσίαν ἐπιτελοῦντι περιστάται. Κακείνος τὸν μάρτυρα θεασάμενος, Ἰδοῦ, φησὶ, καὶ πέρα τοῦ μετρίου φιλόανθρωποι σοὶ γεγόναμεν, τοσοῦτον ἀνέντας καιρὸν εἰς διάσχεψιν. Εἰ μὲν οὖν καὶ αὐτῆς σεαυτῷ τὰ δέοντα συμβουλεύουκας, καὶ τὸ συνοῖσον οἴχοθεν ἔγνωσ, ἐπεὶ καὶ τὴν πατρίδα πῖσαν ὄρας θύουσαν Διὶ τῷ μεγίστῳ θεῷ, θύσον καὶ αὐτὸς προσελθὼν καὶ πάντων ὄμοῦ, τῶν ἀπειλῶν, τοῦ κινδύνου, καὶ τῆς πικρᾶς τοῦ βίου καταστροφῆς ἀπαλλάγηθι· εἰ δὲ μὴ, θηρίων ὄνοχες σε καὶ ὀδόντες διασπαράξουσιν, ἐφ' οἷς οὐδεὶς ὄλωσ ἔβοηθῶν ἔσται σοὶ καὶ τῶν δεινῶν ἐξαιρούμενος. Καὶ ὁ μάρτυς πλάσμενος δῆθεν τινα μεταμέλειαν, Ἐγὼ πάλαι, φησὶν, ἱκανῶς ἑμαυτῷ συνεβούλευσα, καὶ εἰ γε μὴ ὁ Ἀπόλλων οἷα παρορχθεὶς ἡγανάκτει, μόνου τιμωμένου παρ' ἐμοὶ τοῦ Διὸς, οὐκ ἂν τῶν οἰκείων ἄρτι πολιτῶν ἀπελείφθην, ἀλλ' ἐθύσα ἂν σὺν αὐτοῖ; τὰ νενομισμένα. Ἦσθη τούτων ἀκούσας ὁ

ἡγεμῶν, οἷα τὴν γενναίον ἤδη Θύρσον ἐλὼν, καὶ αὐτίκα χαίρων σὺν αὐτῷ πρὸς τὸν ναὸν ἀφικνεῖται, καὶ, Θῦσον, ἔλεγε, μόνον, ἐπεὶ ἐγὼ σοι τούτου ἐγγυητῆς ἀξιόχρεως ὡς οὐδεὶς σοι μηνίσει τῶν θεῶν. Προσχόντος τοίνυν τοῦ μάρτυρος, καὶ τινα πρὸς τὸν ἀληθῆ θεὸν εὐχὴν ὑπειπόντος, ἀθρόον χρῆμά τι σεισμοῦ φοβεροῦ κατασκήψαν συντρίθει μὲν αὐτὸ τὸ τοῦ Διὸς ἄγαλμα καὶ εἰς ἔδαφος κατασπᾶ, κατασεῖει δὲ τῷ φόβῳ τὰς τῶν ἀπίστων ψυχὰς, καὶ τὴν θυσίαν ἀπολιπόντες, οἱ μὲν ἢ ποδῶν εἶχον ἐφευγον, μόνος δὲ κατὰ τὸν ναὸν ἀθλητῆς ὑπελείπετο. Συνεὶς οὖν τὴν ἀπάτην ὁ ἡγεμῶν, ἐαυτῷ μὲν τῆς φιλανθρωπίας ὡσπερ καὶ τῆς χρηστότητος ἐπεμέμεφετο, ἡγρίαινε δὲ μᾶλλον κατὰ τοῦ μάρτυρος, ἅτε ἡπατημένος, καὶ οὐ μόνον οὐ πείσας, ἀλλὰ καὶ αἰσχύνην οὕτως ὑφῆσας περιφανῆ, καὶ διὰ τοῦτο πικρῷ θανάτῳ μετελθεῖν ἐσπευδε τὴν καὶ κατ' αὐτοῦ καὶ κατὰ τῶν ἐκείνου θεῶν χλευσὰ τοιαῦτα ἐξυθριότα.

ΙΘ'. Εἰδὼς τοίνυν ὡς ἔργον αὐτῷ γένοιτο τὸ ἐπίταγμα, καὶ οἷα πύργος ἀκοδομήθη, τὰ τε θηρία τῷ λιμῷ πικρωθένθι τὴν ἀγριότητα, καὶ οὐδὲ λιθίνης ἂν ἀπόχοιντο φύσεως, βληθῆναι κατὰ μέσον αὐτῶν κελεύει τὸν ἀθλητῆν. Ἦφίετο οὖν μόνος αὐτοῖς ὁ μάρτυς, μυρίων ἔξωθεν ὀφθαλμῶν πάντα βλέπόντων. Ἄλλ' οὐκ ἦν μόνος, ἀλλὰ τις ἄνωθεν αὐτῷ καὶ θεῖα χάρις παρῆν, ἥτις καὶ μεθ' ἑτέρων τριῶν ἰρᾶσθαι τοῦτον ἐποίησε. Περιστάντα τοίνυν αὐτὸν κύκλῳ τὰ θηρία, πρᾶόν τι καὶ ἡμερον ἐνητένιζον· καὶ προσφιλες τὸν μάρτυρα περιέσαινον, ὡσπερ ἐκ πολλοῦ χειροήθη καὶ τιθασσὰ καὶ συνήθη τούτῳ γεγεννημένα. Αὐτὸς δὲ χεῖρας εἰς οὐρανὸν ἀνασχών, Εὐχαριστῶ σοι, Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, εἶπεν, ὅτι ἐδόξασας ἐν ἐμοὶ τὸ ἅγιον ὄνομά σου, καὶ ἐθαυμάστωσας τὰ ἐλέη σου, στόματά μοι φιμώσας θηρῶν, καθάπερ Δανιὴλ, τῷ σῷ θεράποντι. Αὐτὸς οὖν ὁ καὶ τότε καὶ νῦν παρδύξω, οὕτω διενεργῶν τὰ παράδοξα εὐδόκητον, βασιλεῦ, καὶ ταυτὶ τὰ ἅγρια ζῶα ἀοράτῳ σου καὶ τελεσιουργῷ νεύματι εἰς τὰς συνήθει· ἕκαστον χωρῆσαι διατριθᾶς, τῶν παρόντων μηδενὶ λυμηνάμενα. Ταῦτα προσευξάμενος τῷ θεῷ, πρὸς τοὺς θῆρας ἐπιστραφεὶς, Ἐν ὀνόματι, φησὶ, τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ, ἐπάνιτε πάλιν ὅθεν ἕκαστον ἐληλύθατε, μηδὲ μίαν μηδενὶ βλάβην ἐπαγαγόντα. Αὐτίκα γοῦν οἱ μὲν θῆρες ὤρμων· τῶν δὲ περιστηχότων δέσει ληφθέντων, καὶ ἄλλου ἀλλαχόσε διαφυγεῖν ὤρμημένων, ἐκεῖνα δρόμῳ πολλῷ πρὸς τὴν ὕλην ἐχώρει, καὶ τὸ θαῦμα πολλοὺς ἐπηγάγετο τῶν ἀπίστων, καὶ τῷ Χριστῷ μερὶς προσετίθετο.

Κ'. Γνοὺς δὲ ταῦτα ὁ ἡγεμῶν, ἐν ἀπόρῳ ἦν τοῦ τί χρῆ ποιεῖν, καὶ πῶς ἂν ἀξίως αὐτὸν ἀμύναίτο. Διὰ τοι τοῦτο καὶ δεσμὰ περιθεὶς αὐτῷ κατὰ πᾶν μέρος τοῦ σώματος, τὸ μὲν νῦν ἔχον εἰς δεσμωτήριον ἐμβάλλει, ἐντὸς δὲ ἡμερῶν ὀλίγων εἰς Ἀπολλωνίαν ἀπιέναι μέλλων, πόλις δὲ αὕτη οὐ πολὺ Καισαρείας ἀπέχουσα, κελεύει καὶ τὸν Θύρσον ὑπὸ στρατιώταις σφρόμενον ἐπισθαι. Ἐπιστάς τοίνυν τῆ πόλει, καὶ κατὰ γνώμην τὰ ἐκεῖ διαθέμενος, ἐπειδὴ καὶ τοὺς ἐν αὐτῇ πάντας τρόπαιον θέσθαι τῆς ἀσεβείας ἰθού-

sum, et statim cum eo lætus ad templum accedit, et solum dicit ei : Sacrifica. Ego enim sum tibi hujus rei fidejussor idoneus, quod tibi nullus deorum irascetur. Cum ergo attentus esset martyr, et ad verum Deum quasdam fudisset preces, repente veluti quidam terribilis irruens terræmotus, conterit quidem ipsam Jovis imaginem, et humi dejecit ; metu autem labefecit animos infidelium, qui relicto sacrificio, fugerunt quam potuere celerime, in templo vero remansit solus athleta. Cum itaque fraudem intellexisset præses, suam quidem accusabat benignitatem et clementiam : efferebatur autem adversus martyrem, ut qui fuisset deceptus, et non solum non persuasisset, sed etiam tam insigni affectus esset ignominia : et ideo acerba morte eum afficere studebat, qui et ipsum et illius deos tam gravi affecisset injuria.

XX. Cum ergo sciret, quod juserat statim effectum fuisse, et turrem fuisse ædificatam, et fame esse irritatam bestiarum feritatem, ut nec a lapidea quidem abstinuissent natura, jubet athletam projici in medium earum. Solus ergo fuit martyr dimissus, foris oculis innumerabilibus omnia videntibus. Cæterum non erat solus, sed quædam ei divina a superis aderat gratia, quæ quidem faciebat, ut videretur is cum tribus aliis. Cum eum ergo in orbem circumdedissent bestię, placide et mansuete eum aspiciebant, et martyri amice blandiebantur, perinde ac si jam diu fuissent cicures et mansuetæ, et ei familiares. Ipse autem manibus in altum sublatis : Ago tibi, inquit, gratias, Domine Jesu Christe, quod in me tuum nomen sanctum effecisti gloriosum et effecisti admirabiles tuas misericordias, bestiarum ora obstruens, sicut olim Danieli tuo famulo. Tu ergo, qui et tunc et nunc facis res tam admirabiles, et tam præter opinionem, effice, o rex, efficaci tuo nutu, qui sub aspectum non cedit, ut hæc feræ agrestes redeant unaquæque in sua habitacula, ex iis qui adsunt, neminem lædentes. Hæc cum Deum esset precatus, ad bestias conversus : In nomine, inquit, veri Dei, revertimini rursus, unde unæquaque venerat, nemini damnum afferentes. Protinus ergo bestię quidem erumpebant. Cum vero timor invasisset eos qui circumstabant, et alii alio fugere contenderent, illæ magno cursu tendebant ad sylvam. Miraculum autem multos induxit infidelium, qui Christi parti se adjunxerunt.

XX. Cum autem hæc cognovisset præses, in dubio erat, quidnam esset sibi faciendum, et quemadmodum eum ulcisceretur pro meritis. Propterea omnibus corporis partibus ei injectis vinculis, in præsentia quidem eum conjicit in carcerem. Cum vero intra paucos dies abiturus esset Apolloniam (ea autem civitas non procul abest a Cæsarea), jubet Thyrsum sequi tractum a militibus. Cum venisset ergo in civitatem, et res illic ordinasset ex sententia, quoniam de omnibus quæ in ea erant,

volebat erigere tropæum impietatis, ut et sacerdotii essent cum eo participes, et ad illius deos animum adjungerent, statuit oportere eos terrefacere per suam in Thyrsum crudelitatem: ut metu, ne eadem eis inferrentur, nemo esset qui non pareret. N sciebat vero se, ut dicitur, gladium in seipsum acuere. Publicam quidem in templo Apollinis, quod omnibus, quæ illic erant, et alta magnificentia, et imaginum multitudine erat maxime insigne, congregat concionem. Jubet autem quosdam juvenes, mente crudeles, manu valentes, ante illas idolorum imagines martyrem adducentes, gravibus eum virgis conscindere. Ille vero tanquam in somnis ea patiens, ad ea quæ erant molesta et aspera, nihil se convertebat, sed ad verum Deum suam transmittens cogitationem, qui et abyssos exsiccat, et montes solo aspectu liquefacit: Veniat manus tua super me, inquit, Domine, et ne procul abesse velis auxilium tuum a me, sed attende ad defensionem meam, et ne pudore afficiar, quod te invocavi. Hæc ille quidem est precatus: Deus autem effecta reddidit e superis. Nam et repente horribilis strepitus audiebatur in civitate, et acutissimis quidem dolorum stimulis iudex feriebatur; solutæ sunt autem dexteræ martyris tortoribus, et humi dejecta est multitudo imaginum, et humi jacebat turpiter. Divina ergo voluptate repletus Thyrsus: Cur non diis tuis manum porrigis, irridens dicebat præsidem, qui tam turpiter jacent, et tuo indigent auxilio; sed in medio eos despicias theatro, ad irridendum expositos iis qui non cæcutiunt? Ille autem etsi gravibus tangeretur doloribus, non erat tamen ejus vitium curabile. Sed, scelerati Thyrsi, aiebat, præstigiæ graviolem mihi morte vitam omnino efficiunt.

XXI. Erat autem Apolloniæ vir quidam, nomine Callinicus, nobilitate clarus et intelligentia, et qui in patrios deos semper magnam ostendebat superstitionem, eratque illorum sacerdos et minister: et ideo æque, atque dii a Græcis omnibus habebatur in honore. Is jampridem attendens ea quæ mirabiliter et præter opinionem vi superna fiebant a martyre, eum etiam imaginum interfuisse eversioni, et vidisset malum, quod ceciderat in præsidem, deos quidem suos magnæ condemnabat imbecillitatis: semine autem pietatis in animo suscepto, sensim apud se: Qui a Thyrso, inquit, prædicaris Deus, qui tot et tanta per eum admirabiliter fecisti prodigia, tu quoque me tanquam recenter electum militem suscipe, et me jam confirma ac corrobora adversus inimicos veritatis. Hæc cum apud se cum universorum Deo disseruisset, accedit præsidem artificiose irridens: Clarissime, inquit, præses, hic homo, qui tormentis misere conteritur, Jovem supremum deorum in terram dejecit et contrivit, Phæbum Apollinem jam tertio confregit: quia etiam ipsum Herculem, qui in bellis est invictus, prostravit; non manibus,

Α λητο, ὥστε καὶ κοινωνεῖν αὐτῷ τῆς θυσίας, καὶ τοῖς ἐκείνου προσκνέχειν θεοῖς· δεῖν ἔγνω διὰ τῆς εἰς τὴν Θύρσον ὠμόθυτος αὐτοῦ καταπλήξαι, ὡς ἂν τῷ φόβῳ τῆς τῶν ὁμοίων ἐπαγωγῆς ἀπειθήσῃ μηδεὶς. Ἐλάνθανε δὲ, τὸ τοῦ λόγου, καθ' ἑαυτοῦ τὴν μάχαιραν ἀκονῶν. Πάνδημον μὲν γὰρ εἰς τὸν ναὸν τοῦ Ἀπόλλωνος, ὅς τῶν ἐκεῖ πάντων τῆ τε ἀλλῆ πολυτελείᾳ καὶ τῷ πλήθει τῶν ἀγαλμάτων ἐπιστημότατος ἦν, ἀθροίζει πανήγυριν· κελεύει δὲ τινὰς νέους, τὴν γνώμην ὠμοῦς, τὴν χεῖρα γενναίους, πρὸ τῶν εἰδωλικῶν ἐκείνων ἀγαλμάτων περιστάντας τὸν μάρτυρα, βλάβοις βαρβαρίαις αὐτὸν κατακόπτειν. Ὁ δὲ, καθάπερ ὄναρ τὰ παρόντα πάσχων, οὕτω πρὸς οὐδὲν τῶν ἀλγεῖνῶν ἐπεστρέφετο, ἀλλὰ τὴν διάνοιαν εὖ παραπέμφας ἐπὶ τὸν ἀληθῆ δικαστήν, τὸν καὶ ἀθύρτους ξηραίνοντα, καὶ ὄρη μόνῳ τῷ βλέμματι τήκοντα, Ἐλθέτω ἡ χεῖρ σου ἐπ' ἐμὲ, προστήχεται, Κύριε, καὶ μὴ μακρόνῃς τὴν βοήθειάν σου ἀπ' ἐμοῦ, ἀλλὰ πρόστυχες εἰς τὴν ἀντίληψίν μου, καὶ μὴ καταισχυνθεῖην, ὅτι ἐπεκαλεσάμην σε. Ταῦτα ἐκεῖνος μὲν ἤυχετο, Θεὸς δὲ ἄνωθεν ἐπετέλει. Κτύπος γὰρ ἀθρόον ἐν τῇ πόλει φοβητὸς ἤκούετο, καὶ ὀξύτατοις μὲν κέντροις ὀδυνῶν ὁ δικάζων ἐβάλλετο, παρεῖντο δὲ τὰς δεξιὰς οἱ τοῦ μάρτυρος κολαστικὰ, καὶ ἡ τῶν ἀγαλμάτων πληθὺς καθηρεῖτο καὶ εἰς γῆν ἀτίμως ἐβρίπτετο. Θελας τίνων ὁ Θύρσος ἠδονῆς πληρωθεὶς, Διὰ τί μὴ χεῖρα τοῖς οἰκείαις ὀρέγεις θεοῖς, ἐπιχλευάζων ὥσπερ φησὶ πρὸς τὸν ἡγεμόνα, αἰσχυρῶς οὕτω κειμένοις, καὶ τῆς παρὰ σοῦ δεομένοις ἐπικουρίας, ἀλλ' ἐν μέσῳ περιορᾷς αὐτοὺς τῷ θεάτρῳ, γέλωτα προκειμένους τοῖς μὴ τυφλώττουσιν; Ὁ δὲ, καὶ ὀδύνας πικραῖς βαλλόμενος, τὴν κακίαν ὁμῶς οὐκ ἦν ἰάσιμος, ἀλλ'. Αἱ τοῦ ἀλιτηρίου, ἔφασκε, Θύρσου γοητεῖαι χαλεπωτέραν μοι θαλάτου παντὸς ἐργάζονται τὴν ζωὴν.

ΚΑ'. Ἦν δὲ παρὰ τῇ Ἀπολλωνίᾳ Καλλίνικός τις ἀνὴρ ὄνομα, εὐγενεῖα καὶ συνέσει διαφανῆς, πολλὴν τε ἀεὶ περὶ τοὺς πατέρας θεοῦ τὴν δεισιδαιμονίαν ἐπιδεικνύμενος, καὶ ἱερεὺς ἐκείνων καὶ θεράπων τελῶν, καὶ διὰ ταῦτα ἴσα θεοῖς Ἑλλήνων παισὶ τιμώμενος. Οὗτος τοῖς παραδόξως ἄνωθεν τελευμένοις ὑπὸ τοῦ μάρτυρος καὶ πάλαι προσέχων τὸν νοῦν, ἐπειδὴ καὶ τῇ τῶν ξοάνων παρῶν ὑπῆρξε καταστροφῇ, καὶ τὸ κατασκήψαν εἰς τὸν ἄρχοντα εἶδε κακὸν, ἀσθένειαν μὲν πολλὴν τῶν οἰκείων κατέγνω θεῶν, τὸν σπόρον δ' ἐν τῇ ψυχῇ τῆς εὐσεβείας δεξάμενος, ἠρέμα καθ' ἑαυτὸν, Ὁ ὑπὸ Θύρσου κηρυττόμενος, ἔφη, Θεὸς, ὁ τεράστια δι' αὐτοῦ τοσαῦτα θαυματουργήσας, αὐτὸς οἶα νεόλεκτον καμὲ στρατιώτην ὑπόδεξαι, καὶ κατὰ τῶν ἐχθρῶν ἤδη τῆς ἀληθείας ἐνίσχυσον. Ταῦτα καθ' ἑαυτὸν τῷ Θεῷ τῶν ὄλων διαλεχθεὶς, πρόσσειι μυκτηρίζων εὐτέχνως τὸν ἡγεμόνα, καὶ, Ὡ λαμπρότατε, φησὶν, ἡγεμῶν, οὗτος ὁ ταῖς βασιάνους ἀθλίως κατατριβόμενος ἄνθρωπος, τὸν ὑπάτον ἀπάντων θεῶν Δία, εἰς ἔδαφος κατασπάσας, συνέτριψε, τὸν Φοῖβον Ἀπόλλωνα τρίτον ἤδη κατέαξε· καὶ αὐτὸν δὲ τὸν ἐν πολέμοις ἀήττητον Ἡρακλέα βλάβοις κατήνεγκεν, οὐ χειρῶν,

οὐχ ὀπλων, οὐ ξίφους ἐπ' αὐτῶν δεηθείς, ἀλλὰ ἅπλῳ ῥήματι μόνῳ καὶ κλήσει Χριστοῦ, καὶ ταῦτα σταυρὸν ἐκείνου καὶ θάνατον ὑπομείναντος. Εἰ τοίνυν τῆ ὑμετέρῃ δοκεῖ ἐξουσίᾳ, προσελθόντες καὶ γοῦν Ἡρακλέα τὸν Ἀλεξίκακον θεὸν ἀναστήσωμεν, καὶ δεηθῶμεν, αἰδεσθέντα τὰ πάλαι περὶ αὐτοῦ θρυλούμενα, παραστῆναι τυραννουμένους τῷ πατρὶ Διὶ καὶ τῷ θεῷ Ἀπόλλωνι· οὗτοι γὰρ ὑπὸ βαθεῖ τῷ ὕπνῳ καθεύδειν δοκοῦσι· καὶ τεσσαρεσκαίδέκατον ἔθλον τοῦτον αὐτῷ ἀναγράφομεν.

ΚΒ'. Οὐ συνιδῶν τοίνυν τὴν χλευσὴν ὁ ἡγεμῶν, ὡς οὖν ἐμοῦ, ἔφη, πονήρως ἄρτι διαχειμένου, καὶ ἀσθενῶς ἔχοντος, πορευθεὶς αὐτὸς ἰλέωσαι τε ἡμῖν τοὺς θεοὺς, καὶ κατὰ τοῦ τερατοποιοῦ τούτου Θύρσου σπουδῆ διανάστησον. Καὶ ὁ Καλλίνικος, Ἀλλὰ νομίζω, εἶπε, μεγίστην εἶναι τοῦ καταβεβληκότος θεοῦ τὴν δύναμιν, καὶ δέδοικα ὡς οὐδὲ σφίσι αὐτοῖς ἐπαμῦναι δυνήσονται. Ἐνταῦθα συνήσει τὴν ἀπάτην ὁ ἡγεμῶν, καὶ, Ἦπου σὺ, Καλλίνικε, φησί, ταῖς τοῦ μιαινοῦ τούτου γοητείαις ἐάλως; Κάκεινος οὐδὲ φθέγγεσθαί τι πλέον αὐτὸν ἀναμείνας (οὐδὲ γὰρ ἐπικρύπτεσθαι τὸ λοιπὸν ἠνείχετο τὴν εὐσέθειαν) εἰς τε δωμάτιον εὐθύς ὡς εἶχεν ἀποδραμῶν, κείρεται τὰς ἐπὶ τῆ κεφαλῆ τρίχας, περιαιρίζεται τὸν πώγωνα, ἀποδύεται τὰ ἱμάτια, καὶ ἐλόμενος αὐτὰ ταῖς χερσὶ κομίζει μέχρι τοῦ ἡγεμόνος, καὶ πρὸ τῶν ἐκείνου ταῦτα ποδῶν ἀπορρίψας, Δέξαι μου τὰς τρίχας, ὦ ἡγεμῶν, ἔφη, καὶ τὴν στολὴν, ἅς θυμάτων κνίσσα καὶ καπνὸς καὶ χειμάρρους αἱμάτων, καὶ τελεταὶ δαιμόνων ἐμόδυναν. Συναποβάλλομαι γὰρ αὐτοῖς καὶ τὴν προτέραν ἀπάτην, ποηφόραν (?) καινὴν ὀλλαξάμενος, καὶ Χριστιανὸς ἤδη γεγεννημένος.

ΚΓ'. Ὁ ἡγεμῶν οὖν τὴν ἀθρόαν μεταβολὴν ἐκείνην καταπλαγεὶς, Τί δὲ, Καλλίνικε, φησί, τοσοῦτον αἰ τοῦ γόητος ἐκείνου ἰσχυρὰν τερατεία, ὡς καὶ σὲ νῆν γενναίαν ψυχὴν, τὸν θεράποντα τῶν θεῶν, τὸν ὑποφήτην ἐκείνων, τὸν ἱερέα τὸν πολλῆς παρ' αὐτῶν τυγχάνοντα εὐμενείας, τῆς πατρῆου μεταστήσαι θρησκείας, καὶ εἰς ἐσχάτην ἀπώλειαν ἐπισπάσασθαι; Καὶ ὁ Καλλίνικος, Ἐκ πολλῶν μὲν, φησί, πέπεισμαι καὶ ἄλλων, μάλιστα δὲ μοι τῆς τοιαύτης μεταβολῆς ὁ Ἡρακλῆς αὐτὸς αἴτιος, τοσοῦτους μὲν ἔθλους, ὡς οἱ περὶ αὐτοῦ ἔθλοι, πανταχοῦ διανύσας, νῦν δὲ μηδὲ πρὸς φίλον τε ῥῆμα τοῦδε τοῦ ἀνδρός ἀντισχῶν, ἀλλ' ἀθλίως οὕτω καταπεσῶν, καὶ δείξας ὡς ἄρα ἡδὺς μῦθος, ὅσα περὶ αὐτοῦ τε καὶ τῶν ἄλλων θεῶν τοῖς ἀνθρώποις διατεθρύληται. Αὐθις οὖν ὁ ἡγεμῶν, Οὐδαμῶς, ἔφη, ἀλλ' ὁ τῆς ἐκείνου γοητείας καὶ τῶν ὁμοίων σε τεράτων ἀνέπεισεν ἔρως, οἰόμενον τὰ ἴσα καὶ αὐτὸν ἐπιδείκνυσθαι. Πλὴν οὔτε τὸν γόητα καὶ πλάνον ἐκείνον, οὔτε σε ταῦτα ὄνῃσειεν, εἰ μὴ ὀάττον μεταβαλὼν ἐφ' οἷς ἐπλημμέλησας τὰς προτέρας καὶ τιμὰς τοῖς θεοῖς ἀποδώης.

ΚΔ'. Ὁ δὲ τὴν τοῦ ἡγεμόνος ἀνοιαν φανερῶς ἐλέγχει βουλόμενος (ἤδει γὰρ, ἤδει σαφῶς ὅτι καὶ αὐτῷ παρέσται πάντως ὁ τοῦ Θύρσου θεὸς καὶ τὰ οἰκεία ἐπ' αὐτῷ δείξει τεράστια), Ἐπει, φησὶν, ὦ

non armis, non ense adversus eum indigens, sed solo verbo nudo et Christi invocatione: idque cum ille crucem et mortem sustinuerit. Si ergo vestrae videtur potentiae, accedamus, et Herculem, deum qui in malis fert opem, erigamus, et rogemus, ut respiciens ea, quae jam olim de ipso jactantur, adsit tyrannide oppressis Jovi patri et divino Apollini (ii enim videntur dormire gravi somno oppressi) et hoc ei quartum decimum certamen ascribemus.

XXII. Irrisionem autem non intelligens praeses: Cum ergo, inquit, me male habeam, et sim infirma valetudine, vade ipse, et nobis placa deos, et adversum prodigiorum effectorem; hunc Thyrsu cito eos excita. Callinicus vero; Sed arbitror, inquit, esse maximam potentiam Dei, qui eos dejecit, et vereor ne sibi quidem ipsis possint opem ferre. Tunc praeses dolum intelligit: et: Num tu quoque, inquit, o Callinice, viri hujus scelerati captus es praestigiis? Ille autem, cum ne eum quidem amplius loqui sustinisset (neque enim de caetero pietatem celari patiebatur) statim excurrens in domunculam, tondet capillos, deponit barbam, exuit vestes: et cum eas sustulisset manibus, portat usque ad praesidem, et cum illas jecisset ante pedes: Accipe, inquit, pilos meos, o praeses, et vestem quae nidor sacrificiorum, et fumus, et torrens sanguinis, et mysteria daemonum polluerunt. Nam cum eis quoque priorem abjicio errorem, ut qui novam vivendi formam acceperim, et jam factus sim Christianus.

XXIII. Praeses autem illa repentina obstupefactus mutatione: Quid vero, inquit, Callinice, tantum illius praestigiatoris valuerunt prodigia, ut te generosam animam, ministrum deorum, illorumque intrepetum et sacerdotem, qui ab illis magnam assequeris benevolentiam, abduxerint a patria religione, et ad extremum attraxerint interitum? Callinicus vero: Ex multis quidem, inquit, etiam aliis sum persuasus, maxime autem talis mutationis causa est ipse Hercules, qui tot quidem certamina, ut de eo narrant fabulae, perfecit; nunc autem ne nudo quidem viri verbo restitit, sed adeo misere cecidit, et ostendit esse jucundas fabulas, quae de ipso et aliis diis jactata sunt ab hominibus. Rursus autem praeses: Nequaquam, inquit, sed illius praestigiatorum et similium prodigiorum amor id tibi persuasit, existimantem te ipsum quoque posse facere similia. Sed neque praestigiatores illum et planum, neque haec te juverint, nisi te tuorum poeniteat delictorum, et pristinos honores rursus diis reddideris.

XXIV. Ille vero volens aperte convincere ignorantiam praesidis (sciebat enim aperte, sciebat ei quoque adfuturum Thyrsi Deum, et sua in eum ostensurum prodigia): Quoniam, inquit, o praeses,

non recte tibi se habet corpus, et putas me deceptum esse sigmentis et visis : accedamus, si videtur, ad magnum Æsculapium, et communiter obsecremus, ut morbum tibi sedet, et liberet a doloribus : et tunc scis nihil omnino fingere, nec visione quidquam apprehendere mihi unquam venisse in mentem. Eorum ergo, quæ dicebantur, ille modum non intelligens, sed hæc simpliciter dicta esse arbitrans, et jam Callnicum aliqua duci pœnitentia, eum statim assumens, lætus perrexit ad templum. Postquam autem ingressi sunt exsecranda illa adyta, mente attenda Callnicus : Domine Jesu Christe, inquit, qui per famulum tuum Thyrsum a me agnitus fuisti verus Deus, qui me, qui milites te offendi, et legem tuam sum transgressus, non repulisti, tu quoque surge nunc ad auxilium meum, et in me quoque rursus tuam ostende potentiam. Hæc dicebat, et ecce vox quædam ex alto audiebatur, quæ et ejus animo addebat audaciam, et excitabat ad bravium supernæ vocationis. Ille autem, cum ex eo esset repletus audacia, et nomen Christi esset effatus, vehementer et minaciter increpat simulacrum Æsculapii. Tanta vero statua parvam non tulit increpationem, sed statim cadit ad illius pedes, perinde ac si quædam manus ei vim attulisset. Ad præsidem itaque intuens Callnicus : Hic, inquit, non poterit quidem surgere, nisi ei manum præbueris adjutricem ; adspice ergo, et cognosce non esse præstigias nec artem, quæ adsant, sed Deum aliquem in me operari, qui in te quoque potest eadem facere miracula, si tantum in eum credideris. Animo ergo valde anxius præses, quod jam ipsius quoque Callnici fecisset jacturam, tunc quidem eum includit in carcere.

XXV. Cum mane autem surrexisset, quoniam malis, quæ infligerentur, eum noverat fore superiorem, ut qui Thyrsi esset æmulator, in ambos talem pronuntiat sententiam : Illum quidem, inquit, qui se a decorum abruptit conjunctione et familiaritate, et horum miserorum fraudi, quos Christianos vocant, se adjunxit, Callnicum jubeo ense mortem subire ; Thyrsum vero, qui multis gloriatur prodigiis, et qui etiam procuravit, ut miser perverteretur Callnicus, in quamdam ligneam injectum capsam, cum ea acutissima D serra minutatim dissecari, ut proluxæ illius deceptionis et præstigiæ, dignas etiam post mortem luat pœnas. Atque ille quidem cum in martyres hanc tulisset sententiam, rursus cœpit vacare iis quæ se ad manum offerebant, negotiis. Cum eos autem accepissent milites, Callnicum quidem e foro eductum, cum tempus petiisset et accepisset precationis, per ensem illata deinde morte consummant. Generosum vero Thyrsum cum in quamdam machinam immisissent ligneam, ut improbe jusserat præses, cuidam Vitali et Sabino mandari, ut tormentum exsequantur. Qui cum sursum serram trahere aggredierentur, ea quidem eis videbatur valde gravis et ductu difficilis, in li-

A ἡγεμῶν, ἀνωμάλως ἔχει σοι τὰ τοῦ σώματος, οἷε δὲ κάμῃ πλάσμασί τισιν ἠπικτῆσθαι καὶ φαντασίαις, προσέλθωμεν, εἰ δοκεῖ, τῷ μεγάλῳ Ἀσκληπιῷ, καὶ κοινῇ λιπαρήσωμεν ὥστε κοιμησαί σοι τὸ πάθος, καὶ τῶν ὀδυνῶν ἀπαλλάξαι, καὶ τηνικάδῃ εἴση καὶ περὶ ἐμοῦ πάντως ὡς οὐδὲν μοι πλάσασθαι ἢ φαντασθῆναι τοιοῦτον ἐπῆλθέ ποτε. Τὸν τρόπον τοίνυν ἐκεῖνος τῶν λεγομένων οὐ συνιδὼν, ἀλλὰ νομίσας ἀπλῶς ταῦτα εἰρησθαι (μεταμέλειά τις ἤδη τὸν Καλλίνικον ἔχει), παραλαβὼν εὐθέως αὐτὸν, χαίρων ἐχώρει πρὸς τὸν ναόν. Ἐπεὶ δὲ τῶν μιαρῶν ἐκείνων ἀδύτων ἐντὸς ἐγένοντο, προσσχὼν ὁ Καλλίνικος, Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, ὁ διὰ τοῦ σοῦ θεράποντος Θύρσου ἀψευδῆς ἐπιγνωθῆίς μοι Θεός, ὁ καὶ μυριάκις εἰς σὲ παρηνομηκότα με μὴ ἀπωσάμενος, αὐτὸς ἀνάστηθι καὶ νῦν εἰς τὴν βοήθειάν μου, καὶ δεῖξον καὶ ἐν ἐμοὶ πάλιν τὴν δυναστείαν σου. Καὶ ἰδοὺ φωνὴ τις ἤκουετο ἀνωθεν ἐπιθαβρόνουσά τε αὐτοῦ τὴν ψυχὴν καὶ εἰς τὸ βραβεῖον τῆς ἀνω κλήσεως διεγείρουσα. Ὁ δὲ θάρρους ἐντεῦθεν γενόμενος ἐμπλεως, καὶ τὸ τοῦ Κυρίου ὄνομα ἐπειπὼν, τῷ τοῦ Ἀσκληπιοῦ εἰδῶλῳ σφοδρὸν τι καὶ ἀπειλητικὸν ἐπιτιμᾶ. Καὶ ὁ τηλικούτος ἀνδριάς ἐκεῖνος μικρὰν οὐκ ἤνεγκεν ἐπιτίμησιν, ἀλλ' ὀξέως πρὸ τῶν ἐκείνου ποδῶν καταπίπτει ὡσπερ τις βιασαμένης χειρός. Πρὸς τὸν ἡγέμονα τοίνυν ἀπιδὼν ὁ Καλλίνικος, Οὗτος, φησὶν, οὐδὲ ἀναστῆναι δυνατὸς ἔσται, εἰ μὴ που βοηθὸν αὐτὸς χεῖρα ὀρέξεις. Διάβλεψον τοιγαροῦν καὶ γινώθι ὡς οὐ γοητεία τὰ πύρροντα καὶ τέχνη, ἀλλὰ τις ἐνεργεῖ Θεὸς ἐν ἐμοί, τὰ ἴσα καὶ ἐπὶ σοὶ θαυματουργῆται δυνάμενος, μόνον εἰ ἐπ' αὐτὸν πιστεύσειας. Σφοδρὰ γοῦν ἀθυμήσας ὁ ἡγεμὼν, εἶπε καὶ αὐτὸν ἤδη τὸν Καλλίνικον ἐζημίωτο, τηνικότῃ μὲν εἰρηκτῇ κατακλείει τὸν ἄνδρα.

ΚΕ'. Ἐωθεν δὲ ἀναστὰς, ἐπεὶ κακῶν ἐπαγωγὰς ἀχείρωτον αὐτὸν ἐπόμενον ἤδει οἷα ζηλωτὴν τοῦ Θύρσου γενόμενον, τοιαύτην κατ' ἀμφοτέρων ἐκφέρει τὴν ψῆφον. Τὸν μὲν ἀποβράγηντα, φησὶ, πρὸ μικροῦ τῆς τῶν θεῶν οἰκειώσεως, καὶ τῆ τῶν ἀθλίων τούτων ἀπάτη οὗς Χριστιανοὺς καλοῦσι, προστεθέντα Καλλίνικόν τὸν διὰ ξίφους θάνατον ὑποστῆναι καλεῖται. τὸν δὲ γε πολλαῖς τεραταίαις ἐπισεμνυόμενον Θύρσον, ὃς καὶ τῷ δαιδαίῳ τούτῳ Καλλίνικῳ τὴν διαστροφὴν ἐμνηστεύσατο, εἰς τινα γυμνὴν ἐμβληθέντα θήκην ὀξυτάτῳ σὺν αὐτῇ διακοπῆναι εἰς λεπὰ πρίονα, ὡς ἂν τῆς μακρᾶς ἐκείνης ἀπάτης καὶ γοητείας ἀξίαν καὶ μετὰ τελευτὴν ὑπόσχῃ τὴν δίκην. Ὁ μὲν οὖν τοιαῦτα κατὰ τῶν μαρτύρων ἀποφηνάμενος, τῶν ἐν χερσὶ πραγμάτων φροντίδων ἤπτετο. Παραλαβόντες δὲ αὐτοὺς οἱ στρατιῶται τὸν μὲν Καλλίνικον ἐξαγαγόντες τῆς ἀγορᾶς, καὶ καιρὸν αἰτήσαντα προσευχῆς καὶ λαβόντα, εἶτα καὶ τῷ διὰ ξίφους θανάτῳ τελειοῦσι. Θύρσον δὲ τὸν γενναῖον εἰς τι μηχανήμα γυμνὸν ἐμβαλόντες ὡς τὸ πονηρὸν ἐπίταγμα Βιταλίῳ τινὶ καὶ Σαβίνῳ τὴν βάσανον ἐπιτρέπουσιν. Ἦν ἀνωθεν ἔλκειν ἐπιχειρούντων τὸν πρίονα, βαρὺς μὲν οὗτος αὐτοῖς ἐδόκει κομιδῇ καὶ δυσάγωγος, κοῦφος δὲ ὁμως κατὰ τοῦ ξύλου καὶ μετέωρος ἤρχετο. ὥστε τοῦ μὲν κάμνειν τῷ ἀχθεῖ

καὶ ἰδρῶτι περιβρεῖσθαι συχνῶ, τὸ ξύλον δὲ ἀπα-
θὲς μένειν, οὐδαμῶς αὐτοῦ παραπτομένου τοῦ
πρίνου. Τέλος δὲ σφοδρότερον τῶν ἀνδρῶν ἐγκειμέ-
νων διανοίγεται μὲν αὐτομάτως ἡ θήκη· ἔξισι δὲ
ὁ ἀθλητὴς φαιδρὸς τὴν ὕψιν καὶ θαλερός· ὡσπερ
ἡδονῆς θέας τῆς ἐκείνου ψυχῆς καταχυθείσης.
Τοὺς μὲν οὖν περιστῶτας ὅσοι τε πρὸς τὸ τιμωρεῖ-
σθαι, καὶ ὅσοι κατὰ θέαν μόνην παρήσαν, ἐκπληξί-
πάντας εἶλε καὶ θίγειν οὐδενὶ δύναμις ἦν διὰ τὴν
ὑπερβολὴν τοῦ θαύματος.

ΚΓ'. Ὁ μάρτυς δὲ τὸν οἰκεῖον τῆς ἀθλήσεως
ἔρμον αἰσθόμενος ἤδη πρὸς τέλος ἦχοντα, καὶ
τινος ἀνωθεν φωνῆς πρὸς τὰ βραβεῖα καλοῦσης
ἀκούσας, χεῖρας ἅμα καὶ νοῦν εἰς οὐρανοὺς ἀνα-
σχῶν, Εὐχαριστῶ σοι, Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, εἶπεν,
ὅτι με ἀνάξιον ἦντα προσελάβου, καὶ τοῦ σοῦ κλη-
ρου καὶ τοῦ χοροῦ τῶν εὐαρεστησάντων σοι κατηξί-
ωτα. Καὶ νῦν δέξαι μου τὴν ψυχὴν ἐν εἰρήνῃ, καὶ
εἰς τὸ ἅγιόν σου θυσιαστήριον ταύτην εἰσάγαγε τῆς
ἀφράστου παρὰ σοὶ μεθέξουσιν εὐφροσύνης. Ταῦτα
εἶπε, καὶ πάντοθεν τῆ τοῦ Χριστοῦ σφραγίδι ση-
μειωσάμενος ταῖς ἐκείνου χερσὶ τὴν ἁγίαν ψυχὴν
παραιτήσιν. Οὕτως εὐμήχανός τε καὶ ἐν ἀπύροις
εὐπορος ἡ τοῦ Θεοῦ ἀβήρητος σοφία. Ἴδού γὰρ ὁ
παρὰ τῶν ἐχθρῶν τσαυταί, ἐκδοθεὶς τιμωρίαις,
καὶ μηδὲν ἐκείθεν παθῶν χαλεπὸν ἀκολούθῳ καὶ
φυσικῇ τελευτῇ καταλύει τὸν βίον.

ΚΖ'. Πολὺς ὁ μεταξὺ χρόνος, καὶ Διοκλητιανὸς
μὲν τῆς Ῥωμαίων ἀρχῆς τυραννικῶς ἐπιβαίνει·
διατάγματα δὲ πάλιν πανταχοῦ καταπέμπει ἢ πάν-
τας αὐτῷ κοινωνῆσαι τῆς ἀσεβείας, ἢ θάνατον
ὑφίστασθαι τὴν ζημίαν. Ἀβρίανδός τοίνυν ὁ τηρι-
καῦτα τῆς Θηβαίδος ἡγεμονεύων, μελλήσας οὐδὲν
Ἀσκληῶν αὐτίκα καὶ Λεωνίδην πρεσβεύοντας λαθῶν
τὴν εὐσέθειαν, πολλαῖς καὶ μεγάλαις ὑποβάλλει βε-
σάνοις, εἶτα καὶ αὐτῆς πικρότατα τῆς ζωῆς ἀπαλ-
λάττει. Ὡς οὖν ἐκείνοις τὸ μαρτύριον ἤνυστο, κε-
λεύει καὶ πάντας συλληφθῆναι τοὺς ἀνά τὴν πόλιν
Χριστιανοὺς, καὶ μάλιστα ὅσοι τῶν ἄλλων ἦσαν ἐπι-
σημότεροι τὴν εὐσέθειαν, καὶ προτεθῆναι μὲν παρ'
αὐτῷ τὰ τῶν κολάσεων ὄργανα, ἔπειτα δὲ κατὰ
πρόσωπον ἐκείνου καὶ αὐτοὺς παρυστῆναι. Ὡν
ὄξύτατα γενομένων αὐτὸς σοβαρῶ μὲν τῷ σχήματι,
σοβαρωτέρῳ δὲ τῷ φρονήματι· Παρ' ὑμῖν ἐστὶ
τοῦτο, καὶ ὑμᾶς κυρίους τοῦ πράγματος τίθεμεν,
τοῦ ἢ θύοντας ἀδεῶς ζῆν καὶ ἐλευθερίως, ἢ ἀπει-
θοῦντας ποικίλαις τιμωρίαις, εἶτα καὶ αὐτῷ θανάτῳ
δίδοσθαι. Ταῦτα τοῦ ἡγεμόνος εἰπόντος καὶ τῶν
ὀργάνων εὐθέως ὑποδειχθέντων αὐταῖς, ἄνδρες τὸν
ἀριθμὸν ἑπτὰ καὶ τριάκοντα, ἄνδρες καὶ γνῶμας
καὶ ψυχὰς ἀήττητοι, τῶν λεγομένων καταγελοῦντες,
τῶν ὀρωμένων πάντων ὑπερορῶντες, ἀλλήλους πα-
ραθάρβυναντες καὶ ὅτι μὴ μόνον εἰπόντες τοῦ δυσ-
σεβῶς ζῆν, ἀλλὰ καὶ τοῦ καλῶς ἐν εὐσεβείᾳ διάγειν
τὸ ὑπὲρ αὐτῆς τεθνάναι πολλῶ βέλτιον, εἰς μέσους
τοὺς κινδύνους πηδῶσι, καὶ τὸν καιρὸν εὐθέως
ἀρπάζουσι. Πλὴν οἱ μὲν ἄλλοι προθυμίας ἐπὶ τῆς

A gnium vero descendebat admodum levis et subli-
mis: adeo ut illi quidem pondere laborarent, et
multo sudore circumfluerent, lignum autem man-
ret integrum, id serra minime attingente. Tandem
autem urgentibus et instantibus illis vehementius,
capsa quidem sua sponte aperitur: egreditur vero
athleta lætus et alacris, perinde ac si divinum
quoddam gaudium illius invasisset animum. Atque
eos quidem, qui circumstabant, tam qui aderant,
ut supplicium sumerent, quam ut solum spectarent,
cepit omnes stupor et admiratio, et neque poterat
ullus eum tangere propter insigne miraculum.

XXVI. Martyr autem cum sensisset cursum sui
certaminis jam venire ad finem, et desuper audi-
visset vocem quamdam, eum ad bravia vocantem,
manus simul et mentem in cœlum tollens: Ago
tibi gratias, Domine Jesu Christe, inquit, quod
me, qui sum indignus, acceperis, et tua hæreditate
et choro eorum, qui tibi placuerunt, dignatus sis.
Et nunc accipe animam meam in pace, et eam in-
troduc ad sacrum tuum altare, ineffabilis apud te
lætitie futuram participem. Hæc dixit, et cum se
undique Christi signasset signaculo, in manus il-
lius sanctam deponit animam. Tam facilem et tam
expeditam in rebus perplexis et dubiis invenit
viam ineffabilis Dei sapientia. Ecce enim qui ab
inimicis tam multis fuerat traditus suppliciis, et ex
iis nihil grave et molestum senserat, consentanea
et naturali morte excedit vita.

XXVII. Multum intercessit temporis, et Diocle-
tianus quidem tyrannice Romanum invadit impe-
rium: edictum autem rursus mittitur in omnes
partes, ut vel omnes sint cum eo participes im-
pietatis, aut pœnam mortis subeant. Arrianus ergo,
qui tunc erat præses Thebaidis, nihil cunctatus,
cum mox Asclam et Leonidem accepisset, qui cole-
bant et tuebantur pietatem, eos multis et magnis
subjicit tormentis; deinde etiam acerbissime eos a
vita liberat. Postquam vero fuit peractum ab illis
martyrium, jubet etiam omnes comprehendi Chri-
stianos, qui erant in civitate, et maxime qui erant
aliis pietate magis insignes, et ante ipsum quidem
poni instrumenta suppliciorum; deinde ipsos quoque
sisti ante illius faciem. Quæ cum celerrime facta es-
sent, ipse superbo quidem vultu, superbiorum autem
spiritu: Hoc est, inquit, in manu vestra, et hanc
rem vestræ potestati permittimus, ut vel sacrifi-
cantes, secure vivatis et libere, ac si non pareatis,
variis dedamini suppliciis, et deinde etiam ipsi morti.
Hæc cum dixisset præses, et continuo tormenta
eis fuissent ostensa, viri numero triginta et septem,
viri et sententiis invicti et animis, ea quæ diceban-
tur irridentes, quæ cernebantur, omnia despicien-
tes, et sibi invicem animum addentes, cum hoc so-
lum dixissent, Non solum, quam impie vivere,
sed etiam, quam recte in pietate vitam degere,
pro ipsa mori esse satius, in media prosiliunt pe-
ricula, et tempus continuo arripiunt. Sed alii qui-
dem in eodem prompto et alacri animi studio a l-

huc persistebant, neque quidquam illos conturbabat eorum quæ aderant.

XXVIII. Quidam autem, nomine quidem Apollonius, ordine vero lector, cum vidisset tormentorum formam et multitudinem, timore completur ejus animus, et dissolvitur promptum ejus animi studium. Cum autem duplex eum invasisset metus, unus quidem imminentium suppliciorum, alter autem abnegandæ impietatis, mediam inter utrumque ingreditur, ut neque animam daret demonibus, neque corpus licitoribus, sed ex æquo et illorum effugeret sacrificia, et horum cruciatus. Quemadmodum autem, jam parata est declarare oratio. Erat vir quidam stans prope illum, religione gentilis, nomine autem Philemon, arte libicen, qui propter eam ab iis quidem qui habitabant in regione, vocabatur Choraules. Delectabat vero is quoque Arrianum, quando paululum laxatus a curis, aspiciebat ad voluptatem. Cum eum autem prope vidisset Apollonius, advocat, et pollicetur ei quatuor aureos, si pro illo sacrificet, et eum quidem liberet a tormentis, eos vero qui videbant, et ipsum Arrianum deciperet, dicens se Apollonium. Paret his Philemon; et illius quidem vestem induens, et vultum, quoad ejus fieri potuit, operiens, pervenit ad sacrificium; Deus autem erat, qui hæc procurabat admirabiliter, et Philemonem quidem ad se attrahebat per Apollonium; per Philemonem autem Apollonio texebat coronam martyrii, et sic per se invicem dans ambobus occasionem, ut ei familiares evaderent.

XXIX. Nam cum Philemonem tunc illuminasset, et, ut cum veste animum quoque mutaret, effecisset, fecit ut hoc ipsum esset, quod simulabat. Nam cum se quidem signo crucis signasset tanquam Christianus, ut in hoc quoque ostenderet Apollonium, profectus est recta ad ipsum præsidem. Ille autem cum eum vidisset, eos qui aderant rogabat, quisnam esset. Cum illi vero dixissent: Est quidem unus, ut videtur, ex Christianis: ille autem jussisset illico eum sacrificare, tunc Philemon, mente facilius mutata quam veste, et perinde ac reveritus esset id quod imitabatur, aut potius ei, quod est videri, ut esset etiam adjecisset, clara voce, quantum poterat, clamabat: Non sacrifico. Sum enim Christianus, Christi servus, Christi Dei vivi. Præses autem: Non vidisti paulo ante, inquit, qualia et quam multa perpassi supplicia Asclas et Leonides, deinde etiam morte fuere condemnati? Hoc ipsum, inquit, fuit mihi occasio, quæ me impulit ad martyrium, quod Asclas et Leonides sic paulo ante decertarunt propter Christum, et maxime tolerantiam hinc percepi doctrinam, et argumentum fortitudinis. Et alioqui miraculum quod in illa navi tua illi nuper ostenderunt, quam, cum per medium fluminis alveum ferretur, sisterunt, quos non induxerit, ut se parent ad suscipiendum certamen pro pietate? Cum desperaret itaque præses se posse illum a sua traducere sententia,

Α αὐτῆς εἶχοντο, καὶ οὐδὲν τῶν παρόντων αὐτοὺς ἐθορύθει.

ΚΗ'. Εἷς δὲ τις τὴν κλήσιν μὲν Ἀπολλώνιος, τὴν τάξιν δὲ ἀναγνώστης, τὰ τε εἶδη καὶ πλήθη τῶν βασανιστηρίων ἰδὼν, φόβου τὴν ψυχὴν πληροῦται καὶ τὴν προθυμίαν ἐκλύεται· διτιτῶ δὲ φόβῳ κατεilahmμένος τῷ μὲν προστάς ἐπηρητημένας βασάνους, τῷ δὲ πρὸς τὴν τῆς εὐσεβείας ἀρνησιν μέσσην ἀμφοτέρων τρέπεται, ὡς μήτε τὴν ψυχὴν τοῖς δαίμοσι μήτε τὸ σῶμα τοῖς δημίσις ἐκδοῦναι, ἀλλ' ἐπίσης καὶ τὰς τούτων θυσίας καὶ τὰς παρ' ἐκείνων τιμωρίας διαφυγεῖν. Τὸ δὲ ὅπως ὁ λόγος ἤδη δηλοῦν ἔτοιμος. Ἐτύγχανέ τις ἀνὴρ πλησίον ἐκείνου ἑστὼς Ἕλληνα τὸ σέβας, τὴν κλήσιν Φιλήμων, τὴν τέχνην αὐλητῆς· ὃς διὰ ταύτην ἐκαλεῖτο μὲν τοῖς ἐπιχωρίοις Χοραύλης· ἕτερπε δὲ καὶ Ἀρρίανόν ὁπότεν καὶ οὗτος μικρὰ τῶν φροντίδων ἀπολυθείς. Τοῦτον ἐγγὺς ἰδὼν Ἀπολλώνιος καλεῖ τε πρὸς ἑαυτὸν καὶ ὑπισχνεῖται χρυσοῦς τέσσαρας, εἰ ἀντ' ἐκείνου τὴν θυσίαν ὑπέλθοι, καὶ τοῦτον μὲν τῶν βασάνων βύσαιοτο, τοὺς ὀρῶντας δὲ καὶ αὐτὸν Ἀρρίανόν ὡς αὐτὸς εἶη Ἀπολλώνιος, παρακρούσαιτο. Πείθεται τοῦτοις Φιλήμων, καὶ τὴν ἐκείνου στολὴν μετενδύς καὶ τὸ πρόσωπον ὡς ἐνῆν καλυψάμενος ἐχώρει πρὸς τὴν θυσίαν. Θεὸς δὲ ἄρα ἦν ὁ ταῦτα πραγματευόμενος παραδόξως, καὶ Φιλήμονα μὲν δι' Ἀπολλωνίου πρὸς ἑαυτὸν ἐπισπώμενος, διὰ Φιλήμονος δὲ Ἀπολλωνίῳ τοῦ μαρτυρίου πλέκων τὸν στέφανον, καὶ οὕτω ἀφορμὰς δι' ἀλλήλων ἀμφοτέροις διδοὺς τῆς πρὸς αὐτὸν οἰκειώσεως.

ΚΦ'. Περιεστράψας γὰρ τότε Φιλήμονι φωτισμὸν καὶ ὡσπερ ἄμα τῆ στολῆ καὶ τὴν ψυχὴν ἀμείψαι παρασκευάσας ταῦτό εἶναι πεποιήκεν, ὅπερ ἄρα καὶ ὑπεκρίνετο· σφραγισάμενος μὲν γὰρ οἶα Χριστιανὸς τῷ τοῦ σταυροῦ σημείῳ, ἵνα κἀν τούτῳ δεῖξῃ τὸν Ἀπολλώνιον, παρ' αὐτὸν εὐθέως τὸν ἡγεμόνα ἐχώρει. Ὁ δὲ τὸν ἄνδρα ἰδὼν, τίς οὗτος; ἡρώτα τοὺς παρεστῶτας. Ὡς δὲ οἱ μὲν, τῶν Χριστιανῶν, εἶπον, ὡσπερ εἶοικεν, εἷς, ὁ δὲ θύειν αὐτὸν παραχρῆμα ἐπέταττε, τότε δὴ τότε Φιλήμων βῆσθον ἢ τὸ ἐνδύμα τὴν γνώμην μεταβαλὼν καὶ ὡσπερ ὁ ἐμιμείτο δυσωπηθεὶς ἢ τὸ δοκεῖν μᾶλλον καὶ αὐτὸ τὸ εἶναι προσθεὶς, λαμπρᾶ ὡς εἶχεν ἀνέκραγε τῆ φωνῆ· Οὐ θύω, Χριστιανὸς γὰρ εἶμι, Χριστοῦ δούλος, Χριστοῦ τοῦ ζῶντος Θεοῦ. Καὶ ὁ ἡγεμὼν, Οὐ πρὸ μικροῦ ἑώρακας, εἶπεν, ἡλίχων καὶ ὄσων οἱ περὶ Ἀσκληᾶν καὶ Λεωνίδην πειραθέντες κολάσεων, εἶτα καὶ θάνατον κατεκρίθησαν; Ὁ δὲ, Αὐτὸ μὲν οὖν τοῦτο, ἔφη, καὶ ἀφορμὴ τοῦ μαρτυρίου μοι γέγονεν· ὅτι καὶ Ἀσκληᾶς καὶ Λεωνίδης οὕτω πρὸ μικροῦ διὰ Χριστὸν ἡγωνίσαντο, καὶ μεγίστης ὑπομονῆς ἐντεῦθεν ἐδρεψάμην διδασκαλίαν καὶ καρτερίας ὑπόθεσιν. Ἄλλως τε καὶ τὸ θαῦμα ὃ περὶ τὴν σὴν ἐκαῖνοι ναῦν ἐπεδείξαντο φερομένην αὐτὴν διὰ τοῦ ποταμοῦ κατὰ μέσον τὴν πόρον στήσαντες, τίνας οὐκ ἂν ἀποδύσασθαι πρὸς τὸν αὐτὸν ὑπὲρ εὐσεβείας ἀγῶνα παρασκευάσεις; Μεταπεισαι τοίνυν οὕτως αὐτὸν ἀπαγορεύων ὁ ἡγεμὼν, πρὸς τοὺς περιστῶτας

ἐπιστραφεῖς, Μεταπέμφατέ μοι, φησί, τὸν Χοραύ-
λην Φιλήμονα ἰσως ὑπὸ τῶν αὐλῶν ἐκείνου καὶ τῆς
σειρῆνος πρὸς ἡδονὰς ἀνεθείς ῥάων ἂν οὕτω τὴν
μεταβολὴν γένοιτο· ἀγνοῶν πάντως ὁ μάταιος ὅτι
αὐτὸς οὗτος Φιλήμων ἦν καὶ τῆ αὐτῆ γλώττη
χρῶμενος, πλὴν ὅσον πρότερον μὲν ὑπὸ λύρα καὶ
αὐλῆς, τότε δὲ Πνεύματι θεῷ φθγγόμενος.

Α'. Πάσης τοίνυν σχεδὸν τῆς περὶ αὐτὸν τάξεως
τὸν δῆμον περιελθούσης καὶ οὐδαμοῦ Φιλήμονα
δινηθείσης εὐρεῖν, ὁ ἡγεμῶν, Τὸν ἀδελφὸν ἐκείνου
Θέωνα, ἔφη, μετακλητέον, καὶ αὐτὸς ἐνθα πάντως
Φιλήμων ἐστὶ διδάξει. Ἐπεὶ δὲ καὶ Θεὸν πάρεστι
μηδὲν ἐκεῖνος εἰδὼς, ὅς εἴη σκοπὸς τῷ Φιλήμονι,
οὗτος, εἶπε, Φιλήμων, δεῖξας τὸν ἀδελφόν. Εὐθὺς
οὖν ὁ ἡγεμῶν ἀνακαλύπτειν αὐτοῦ τὴν ὄψιν ἐκέλευε,
καὶ ἰδόντι γελᾶν μὲν αὐτῷ ἐπῆρει τερπνόν τι καὶ
ἀνετον νομίσαντι πάντως εἰς γέλωτα τοῦτο θέσθαι
Χριστιανῶν τὸν Φιλήμονα καὶ παρὰ τοῦτο καὶ τὸ
προσωπεῖον ἐκεῖνο περιβαλέσθαι, ἵνα καὶ ἄλλοις πα-
ρεῖη γελᾶν. Εἶτα τὸ μὲν δρᾶμα καὶ τὴν ὑπόκρισιν
ἀπορρίπτειν ἐπέτατε, προσελθόντα δὲ σὺν ἐκείνω
θύειν. Ἐπεὶ δὲ Φιλήμων τὸναντίον ἔφασκε μᾶλλον
τῷ μὲν Χριστῷ λατρεύειν ταῖς ἀληθείαις, τὰ δὲ τῶν
ἐκείνου θεῶν ἐν παιδιᾷ καὶ γέλωτι τίθεσθαι, πολλὴ
ἐκπληξίς εἶχε καὶ ἀπορία τὸν δικαστήν. Ἐμβλέψας
οὖν πρὸς Φιλήμονα, Πρὸς αὐτῆς, ἔφη, τῆς ὑγείας
Ῥωμαίων ἀληθῆ τὰ παρόντα, Φιλήμον, ἢ χλευή
Χριστιανῶν καὶ μωκῆρ; Ὁ δὲ, Οὐ τὴν ὑγείαν ἐγὼ
τῆν Ῥωμαίων, ἀλλ' αὐτὴν ὁμνυμι, ἔφη, τὴν ἐμαυ-
τοῦ σωτηρίαν καὶ τὸν ἐμὸν Δεσπότην καὶ βασιλέα
Χριστὸν, οὐ γέλωτος, οὐ παιδιᾶ, οὐ πλάσμα, οὐμε-
νοῦν τὰ ὀρώμενα, ἀλλὰ καρδίας μετάθεσις ἀληθῆς,
καὶ πρὸς Χριστὸν πίστις ἀψευδестаτή· καὶ ὑπὲρ
ταύτης ἐγὼ τῆς ὁμολογίας οὐχ ἓνα μόνον, ἀλλὰ
καὶ μυρίους, εἰ οἶόν τε, θανάτους ἀποθανεῖν
ἔτοιμος.

ΑΑ'. Ὁργῆς ἐπλήρωτε ταῦτα τὸν ἡγεμόνα, καὶ
πρὸς τοὺς περιεστῶτας ἐπιστραφεῖς ἐπυνοθάνετο Φι-
λήμονα παραχρῆμα κτείνειν οὕτω φανερώς ἐξυθρι-
κότα πρὸς τοὺς θεοὺς καὶ ἀσεβῆ ἐπίσημον ἀποδειγ-
μένον, ἢ χρόνον παρασχεῖν εἰς ἐπίσκεψίν τε καὶ
μεταμέλειαν τοῦ γεγενημένου. Ὁ μὲν οὖν δῆμος
(ἰσχυρῶς γὰρ εἶχε πῶθος αὐτοὺς Φιλήμονος καὶ πα-
τες τῆς ἐκείνου γλώττης καὶ τῶν αὐλῶν ἐξεκρίμαντο)
αὐτίκα μάλα ἠξίουν τὸν ἡγεμόνα μὴ ἀπολλύναι λί-
γοντες τὴν κοινὴν τῆς πόλεως ἡδονήν. Ὁ δὲ τὸν τόνον
αὐτῷ καὶ τὴν προθυμίαν ἐλκῦσαι βουλόμενος, Ὁρᾶς,
ὦ Φιλήμον, εἶπεν, ὅπως σου καὶ τὸ πλῆθος λῆαν ἐρω-
τικῶς περιέχεται, καὶ κοινὴν μὲν σε κηλοῦσιν ἡδο-
νὴν, κοινὴν δὲ νομίζουσιν εὐφροσύνην; Σὺ δὲ κἄν
γοῦν τοῦ παρ' αὐτῶν κρήτου καὶ τῶν ἐπάλιν ἐπι-
μνηθεῖς καὶ σαυτῷ καὶ τούτοις τὰ εἰθισμένα ποιῶν
τοῖς σωτήρσι θῦσον θεοῖς. Ἴδοὺ γὰρ καὶ ἡ μεγίστη
μετὰ μικρὸν τελεῖται πανήγυρις, ἐν ἣ φιλοτιμότερον
ἄσεις, καὶ σὺ μὲν ἠσθήσῃ τὴν ψυχὴν τοῖς παρὰ τού-
των ἐπαίνοις, ἡμῶν δὲ θέλξεις τὴν ἀκοήν τοῖς αὐλῆ-
μασι. Πρὸς ταῦτα Φιλήμων, Ἡ πανήγυρις αὕτη, φη-
σιν, ὦ ἡγεμῶν, τῆς ἐκεῖθεν ἀναμνήσκεις με πανα-
γύρειος· ἢ δὲ φιλοτιμία τῆς μουσικῆς εἰς φαντασίαν

A Mili, inquit, accersite Choraulem Philemonem :
fortasse tibi arum illarum dulcedine delinitus, fa-
cilius mutabitur, ignorans omnino stultus, hunc
ipsum esse Philemonem, et eadem lingua utentem
nisi quod prius quidem lyra et tibiis, tunc autem
divino loquebatur Spiritu.

XXX. Cum ergo tota fere cohors ejus apparito-
rum obiret populum, et nusquam posset invenire
Philemonem : Illius, inquit, frater Theon est accer-
sendus. Ipse enim omnino docebit, ubi sit Phile-
mon. Cum autem adfuisset Theon, ille nihil sciens,
qualis esset scopus Philemonis : Hic est, inquit,
Philemon, ostendens fratrem. Statim ergo jussit
præses cum aperire faciem, et cum vidisset, ve-
hementer quidem cœpit et profuse ridere, arbitrans
Philemonem hoc omnino facere ut rideret Chri-
stianos : et ideo illam eum induisse personam, ut
alios quoque moveret ad risum. Deinde illum qui-
dem jussit actum deponere et simulationem, ac-
cedentem vero cum illo sacrificare. Postquam au-
tem contra dixit Philemon, se Christo quidem re-
vera servire, illius autem deos habere pro ludo et
ridiculo : judicem magnus invasit stupor et dubi-
tatio. Intuens itaque Philemonem, Per ipsam, in-
quit, Romanorum salutem, verane sunt quæ in
præsentia, o Philemon, a te fiunt, an comparata
ad irridendum et ludificandum Christianos ? Ille
vero, Non Romanorum, inquit, ego, sed meam
ipsius juro salutem, et Dominum meum et regem
Christum, non esse irrisionem, nec lusionem, nec
fictionem quæ videntur, sed veram cordis mutatio-
nem, et fidem esse in Christum certissimam : et
me pro hoc confessione, non unam solam, sed in-
numerabiles, si fieri posset, paratum esse subire
mortes.

XXXI. Hæc ira implevere præsidem : et conver-
sus ad eos qui circumstabant, rogabat, an oportet
protinus occidere Philemonem, qui deos aperte
tanta affecerat contumelia, et evasisset tam insi-
gniter impius, an ei tempus præbere ut deliberaret,
et ejus quod fecerat, duceretur pœnitentia. Atque
populus quidem (Philemonis enim magno tenebatur
desiderio, et pendebant omnes ab illius lingua et
a tibiis) rogavit protinus præsidem, ne perderet
communem voluptatem civitatis. Ille autem volens
ejus solvere constantiam, et promptum animi stu-
dium : Vides, inquit, o Philemon, quanto tui amo-
re tenetur populus, et quemadmodum communem
te vocat voluptatem, communem autem existimat
lætitiam ? Tu ergo saltem eorum plausus et laudum
memor, et faciens quæ sunt et tibi et iis consueta,
sacrifica diis servatoribus. Ecce enim maximum
festum mox peragitur, in quo tu quidem præclare
canes, et eorum laudibus tibi oblectabitur animus :
aures vero nostras cantu tibiæ demulcebis. Ad hæc
autem Philemon : Hoc, inquit, festum, o præses,
mihi in memoriam revocat festum, quod illic agi-
tur ; honor vero et laus musicæ facit, ut visione

apprehendam angelicam hymnodiam. Scias ergo fore, ut frustra labores, si me coneris a mea dimovere sententia : neque vero solum nihil proficies, sed etiam majus mihi in Christum accendes desiderium. Præses autem : Sed etsi omnia, ut dixisti, molesta et gravia propter Christum sustineris, quid hinc lucrifacies? Neque enim, etsi omnia pati elegeris, res tibi succedet ad martyrium. Nam neque factus es omnino Christianus, neque accepisti baptismum, convenienter illorum legibus.

XXXII. Hoc postquam audivit Philemon, exclamavit : O ignem spiritalem, qui accensus es in meis præcordiis, quantum tibi debeo, o præses, quod me etiam invitus maximis affecisti beneficiis, sacrum baptismum in memoriam revocans. Hæc cum dixisset præsidi, stetit in media turba, et : Rogo vos, vehementer exclamavit, si quis inter vos præest Christianis, et contemnit tormenta propter pietatem, adsit cito, et me divino impertiat baptisate. Postquam autem vidit omnes victos timore, et qui, ut tempus postulabat, nihil poterant facere juveniliter, dolore animi cruciatus, et continuo in vocem erumpens cum calidis lacrymis : Deus meus Christe, inquit, qui me benigne aspiciens, a profundo errore me revocasti, ne sic me despicias, divinam baptismum minime assecutum. Sed quo vis modo ostende mihi sacerdotem et aquam, a quo et in qua, similiter atque alii Christiani, baptizabor. Cum sic dixisset, nubes desuper continuo descendens, cum cum stantem medium in orbem comprehendisset, baptizavit. Deinde nubes quidem sursum ascendit. Ille autem, omnibus videntibus, fluente cœlesti baptizatus : Vobis, inquit, omnibus videre licuit, qui Christiani quidem estis, nondum autem vultis manifestam esse vestram pietatem, quemadmodum cum nullus utique ad me ausus esset accedere, ipse veniens aperte Dominus, me maximo dono impertit baptismatis. Videte ergo, et turpi ac illiberali timore liberemini. Quinetiam tu quoque aspice, præses, relicta, quæ nihil habet utile insania : cognosce, cuinam Deo te ipsum absque ratione feceris inimicum, et quemadmodum, eo iudice, sis luiturus pœnas

XXXIII. Cum martyr sic esset locutus, præses neque ea quæ vidit admirabilia, omnino attendens (res enim plane cæca, est vitium) : Hæc quidem, inquit, mitte, o Philemon. Nihil enim est aliud, nisi solum oculorum deceptio et præstigiæ. Tu autem dic, quanam de causa res despicias adeo dulces, ut neque tuarum tibiarum ullam ducas rationem, neque maximum nostrum festum vel tantillum veniat in mentem, neque ullum totius populi te capiat desiderium : qui postquam venerint quidem in theatrum, te autem non adspexerint concinne et modulate canentem, sed alium pro te sumentem tibias, quam, ut putas, lugebunt, modorum tuorum recordantes, et tuæ illicientis sua-

της ἀγγελικῆς ἄγει με ὑμνωδίας. Ἴσθι τοιγαροῦν ὅτι ἀπραχτα πονήσεις ἐμὲ μεταπίσειν ἐπιχειρῶν· καὶ οὐ μόνον οὐδὲν ὀνήσεις, ἀλλὰ καὶ πλείονά μοι πρὸς Χριστὸν ἀνάψεις τὸν πόθον. Καὶ ὁ ἡγεμῶν· Ἄλλ' εἰ καὶ πάντα, ὡσπερ ἔφησ, διὰ Χριστὸν ὑπιστήσῃ τὰ λυπηρὰ, τί τὸ κέρδος ἐντεῦθεν ἔξεις ; Οὐδὲ γὰρ εἰς μαρτύριόν σοι τὸ πρᾶγμα, κἂν πάντα ἔληπαθεῖν, ἀποθήσεται· ἐπεὶ οὔτε Χριστιανὸς ὅμως γέγονας οὔτε μὴν κατὰ τοὺς ἐκείνων νόμους τὸ βάπτισμα εἴληφας.

ΑΒ'. Τοῦτο Φιλήμων ὡς ἤκουσεν, ὡς τοῦ πνευματικοῦ πυρὸς, ἀνεβόησεν, ὃ ταῖς ἐμαῖς φρεσὶν ὑπαντήσας· ὡς πολλαῖς ὀφείλω σοι τὰς χάριτας, ἡγεμῶν, ὅτι με καὶ ἄκων οὕτω τὰ μέγιστα εὐηργέτηκας ἱεροῦ βαπτίσματος ἀναμνήσας. Ταῦτα πρὸς τὸν ἡγεμόνα φθεγγόμενος ἐν μέσῳ τῶν ὄχλων ἔστη, καὶ, Δέσποτα ὑμῶν, ἀνέκραγεν ἰσχυρῶς, εἴ τις ἐν ὑμῖν Χριστιανῶν εἴη προεστηκὼς καὶ βατάνων καταφρονῶν διὰ τὴν εὐσέβειαν, παρίτω τὸ τάχος καὶ βαπτισματὸς με τοῦ θεοῦ μεταδιδότω. Ὡς δὲ πάντας ἐώρα δέει νικωμένους καὶ μηδὲν τοῦ καιροῦ δράσαι δυναμένους νεανικώτερον, λύπη συγχυθεὶς τὴν ψυχὴν καὶ φωνὴν αἴρων, εὐθέως μετὰ θερμῶν τῶν δακρύων, Ὁ θεός μου, ἔφη, Χριστέ, ὃς εὐμενές μοι βλέψας τῆς βαθείας πλάνης ἀνεκαλέσω με, μὴ οὕτω με περιῶης τοῦ θεοῦ βαπτίσματος ἀκοινωνήτον, ἀλλ' ὃν βούλει τρόπον ὑπόδειξόν μοι καὶ ἱερέα καὶ ὕδωρ παρ' οὗ καὶ ἐν ᾧ τοῖς ἄλλοις ὁμοίως Χριστιανοῖς βαπτισθήσομαι. Οὕτως εἰπόντος νεφέλη ἀνωθεν εὐθύς ὑποκαταβάσα καὶ μέσον αὐτὸν ἔστηκῶτα κύκλῳ περιλαβύσα ἐβάπτισεν. Εἶτα ἡ νεφέλη μὲν ἀνέεισι πάλιν· ὁ δὲ ὑπὸ τοῖς ἀπάντων ὀφθαλμοῖς οὐρανίῳ νόματι βαπτισάμενος, Ὁρᾶν ὑμῖν, ἔφη, πρόκειται πᾶσιν ὅσοι Χριστιανοὶ μὲν ἐστε, οὕτω δὲ καὶ δῆλοι τὴν εὐσέβειαν εἶναι βούλεσθε, ὅπως οὐδενὸς ὑμῶν οὐδὲ προσελθεῖν μοι τάχα θαρσύναντος αὐτὸς ἐπιφανῶς ἐλθὼν ὁ Δεσπότης τῆς μεγίστης μοι τοῦ βαπτίσματος ἐκοινωνήσε δωρεᾶς. Ἴδετε τοιγαροῦν, καὶ φόβου καὶ δειλίας τῆς ἀγεννοῦς ἀπαλλάγητε. Καὶ σὺ δὲ, περίθλεπτε ἡγεμῶν, μανίας οὐδὲν ἐχούσης λυσιτελεῖς ἀποστάς, γινώθι τίτι Θεῷ σεαυτὸν ἀλόγως ἐξεπολέμωσας, καὶ ὅπως ὑπ' αὐτῷ δικάζοντι μέλλεις τὴν κόλασιν ὑποσχεῖν.

ΔΓ'. Οὕτω φθεγγόμενου τοῦ μάρτυρος ὁ ἡγεμῶν μήτε τούτοις οἷς ἤκουσε μήτε οἷς εἶδε παραδόξως ὅμως προσσχὼν (τυφλὸν γὰρ ἀκριβῶς ἡ κακία), Ταῦτα μὲν, εἶπε, Φιλήμον, ἔἴπ'· οὐδὲν γὰρ ὅτι μὴ ὀφθαλμῶν ἀπάτη μόνον καὶ τερατεία· σὺ δὲ οὗτο χάριν ἡδέων οὕτω πραγμάτων ἀμελῶς ἔσχες εἰπέ, ὡς μήτε τῶν οἰκείων αὐλῶν μηδένα λόγον ποιῆσθαι μήτε τῆς μεγίστης ἡμῶν ἑορτῆς μηδ' εἰς βραχυσίαν ἀνάμνησιν ἐρχεσθαι, μήτε τοῦ συμπαντος τούτου πλήθους πόθον λαμβάνειν, οἱ ἐπειδὴν ἀφίκωνται μὲν εἰς τὸ θέατρον, σὲ δὲ μὴ θεάτωνται τὸ ἐρμελεῖς ἐκεῖνο καὶ γλαφυρὸν ἄδοντα, ἀλλὰ τοὺς αὐλοῦς· ἕτερον ἀνὰ σοῦ λαθόντα, πόσα δοκεῖς ἀνοιμώζουσι τῶν σῶν μεμνημένοι μελῶν καὶ τῆς γλυκείας ὄντως ἰσχυρῶς τε

καὶ χάριτος· Ἀλλὰ ταῦτα ὁ ἡγεμὼν γυναιξὶ μᾶλλον ἢ ἀνδράσι προσήκοντα λέγων, καὶ κολακεία δουλοπρεπεῖ διαφθείρειν ψυχῆς εὐγένειαν προσελάμβανος. Φιλήμονι δὲ τοσοῦτον ἐμέλησε τῶν ῥηθέντων ὡς, ἐπεὶ ἔγνω τὸν ἡγεμόνα οἰοῦναι τι δέλεαρ αὐτῷ προτεινόμενον, ἐδείτο θερμότατα τοῦ Θεοῦ πῦρ κατὰ τῶν αὐλῶν ἀφείναι καὶ τέφραν αὐτοῦς ἀποφῆναι καὶ κόνιν, Εἰσάκουσόν μου καὶ νῦν, λέγων, Κύριε βρασιλεῦ, καὶ ὡσπερ ἐπ' ἐμὲ ὕδωρ, οὕτω καὶ ἐπὶ τοὺς ἐμούς αὐλοῦς πῦρ ἐλθέτω καὶ καταφαγέτω αὐτοῦς, οὗς ἐπὶ τῷ σὸν μαρτύριον καὶ ταῖς χερσὶν ἔχων παρεθέμην Ἀπολλωνίῳ. Ναί, Δέσποτα Ἰησοῦ, ἵνα μηδὲν μου τῆσδε τῆς ματαιοτεχνίας ὑπολειφθῆ λείψανον, μηδέ τις ἰδὼν τῶν ἀπίστων, Οὔτοι, ἄν εἴποι, Φιλήμονος αὐλοῖ.

ΔΔ'. Οὕτω τέλος ἐλάμβανεν ἡ εὐχὴ, καὶ σκηπτὸς μὲν ἐπὶ τὰς Ἀπολλωνίου χεῖρας καθίετο· καὶ τῶν χειρῶν μὲν παραδόξως ἄγαν ἀπέσχετο, κατέφλεξε δὲ τοὺς αὐλοῦς καὶ εἰς χοῦν αὐτοῦς καὶ κόνιν εὐθέως διέθηκε, καθάπερ τινὸς τὸν σκηπτὸν περιάγοντος, καὶ τίνων μὲν χρῆν' ἀπέχεσθαι, τίνων δὲ ἄψασθαι διαδεικνύοντος. Ἐντευθεν ἀμφοτέρω κατωρθοῦτο ταῦτα· Φιλήμονι μὲν γὰρ ἡ εὐχὴ πέρας εἶχε καὶ εἰς ἔργον ἐξέβαινε, Ἀπολλωνίῳ δὲ ἤδη θύρα πρὸς τὸ μαρτύριον διηνοιγέτο. Θεῶν γὰρ ὁ Φιλήμονος ἀδελφὸς εὐθέως, ὡσπερ ἔκ τινος ἀποστολῆς δραμῶν, πάντα τοῦ δράματος γνωρίζει τῷ ἡγεμόνι, ὅπως τε Φιλήμονι τὴν οἰκίαν στολὴν περιέβαλεν Ἀπολλώνιος, ὅπως τε ἀντ' ἐκείνου χωρῆσαι πρὸς τοὺς ἀγῶνας αὐτὸν παρεσκεύασε, καὶ ὡς αὐτὸς οὕτως εἶη τῆς ἐκείνου διαφθορᾶς αἰτιώτατος. Ἄγεται οὖν αὐτίκα καὶ Ἀπολλώνιος, ὃ μανικὸν τι καὶ ἄγριον ἐμβλέψας Ἀρριανός· Τί τοῦτο, φησὶ, μιαιώτατε πάντων ἀνθρώπων, ὃ καὶ ἡμᾶς καὶ τὴν πόλιν καὶ τούτον τὸν δειλαιὸν εἰργασαι; ὅτιπερ ἀπονοεῖ μὲν καὶ θεῶν καὶ νόμων ὑπερβρονῶν, δειλίᾳ δὲ τὰς βασάνους ἐκκλίνων, ἡμειψὰς τε πρὸς αὐτὸν τὴν ἐσθῆτα καὶ μαγγανείᾳ τινὶ τὴν αὐτοῦ καρδίαν διέτρεψας, μεγίστης ἡδονῆς τὴν πόλιν ἀποστήσας. Ἔδει σε τοίνυν, εἰ τὰς κολάσεις οὕτως ἐδεδοίκεις, ἐμοὶ προσελθόντα τὴν γνώμην ἀποκαλύψαι. Ἐγὼ δὲ σε πάντως ἀνῆκα ἂν νόμοις φιλανθρωπίας πεσθόμενος· καὶ οὔτε ἂν αὐτῆς πράγματα εἶχες, οὔτε ἐτέροις παρείχες, ἀλλὰ δέους καὶ κινδύνων ἀπαλλαγείς ἀδεῶς ἕξης καὶ ἀπραγμόνως.

ΔΕ'. Ταῦτα τοῦ ἡγεμόνος εἰπόντος ὑπολαθῶν Ἀπολλώνιος· Ὅτι μὲν εὐλόγως ἡμᾶς διαλοιδορῆ καὶ ὕβρεσι πλύνεις, οὐδὲ αὐτὸς ἂν ἀντείποιμι πρῶτος ἐμαυτοῦ κατήγορος ὢν· πλὴν οὐχ ὅτι τοσοῦτων ἀγαθῶν ἐκείνῳ κατέστην αἴτιος, ἀλλ' ὅτι μὴ πολλῷ πρότερον ἐμαυτῷ· καὶ οὐχ ὅτι οὗτος τὴν ἐμὴν ἐσθῆτα ἐνέδου, ἀλλ' ὅτι ταύτην ἐπενδύθη αὐτός. Ὅμως ἐπεὶ εἰ αὐτῆς ἀμφοτέροι σωτήριον ἀληθῶς ἐν ἑνὶ κρίμασιν οἷς οἶδεν ὁ ἀψευδὴς Θεὸς ἐνδεύμεθα, ἴσθι σαφῶς ὡς οὔτε Φιλήμων τὸ μετὰ ταῦτα οὔτε μὴν Ἀπολλώνιος θεοῖς θύσομεν. Ἀλλ' εἰ καὶ πρότερόν σοι δειλίας ὑπέσχομεν γραφὴν, νῦν μεγίστην καὶ φανεράν ἐπιδειξομαι τὴν ἀνδρίαν. Πρὸς ταῦτα θυμοῦ πνεύσας Ἀρριανὸς αὐτὸν μὲν μείζοντι

A vitatis et gratiæ Sed hæc quidem præses, quæ magis feminis, quam viris conveniunt, servilibus blanditiis volens corrumpere generosum animum. Philemoni autem tantæ curæ fuerunt ea quæ dicta sunt, ut postquam cognovit præsidem ei tibias tanquam escas proponentem, et sic eum conantem illicere, Deum rogavit ardentissime, ut ignem immitteret in tibias, et eas in cinerem redigeret et pulverem : Exaudi me nunc quoque, dicens, Domine rex, et quomodo supra me aqua, ita etiam supra meas tibias veniat ignis, et eas devoret, quas, ad tuum currens martyrrium, deposui apud Apollonium. Ita, Domine Jesu, ut vani hujus mei artificii nullæ remaneant reliquæ, neque eas videns quispiam ex infidelibus, dicat : Hæc sunt tibias Philemonis.

B sunt tibias Philemonis.

XXXIV. Nondum finitæ erant preces, et descendit quidem fulmen supra manus Apollonii, et a manibus quidem abstinuit admirabiliter, combussit autem tibias, et eas continuo redegit in pulverem et cinerem : perinde ac si fulmen circumduceret quispiam, et a quibusnam quidem abstinere, quænam vero tangere oporteat, ostenderet. Hinc utraque successerunt. Nam et Philemonis votum deductum est ad effectum ; Apollonio autem jam aperta erat janua ad martyrrium. Nam Theon frater Philemonis, tanquam ab aliquo missus, currens omnem rem gestam significat præsidi, quemadmodum Philemonem sua veste induit Apollonius, et quemadmodum effecerit, ut pro illo adiret ad certamen, et ut fuerit ipse præcipua causa illius exitii. Adducitur ergo mox quoque Apollonius. Quem torvo et furioso vultu intuens Arrianus : Quid hoc est, inquit, o omnium hominum sceleratissime, quod fecisti et nobis, et civitati, et huic misero : quod propter arrogantiam quidem deos et leges despiciens, metu autem tormenta declinans, cum eo mutasti vestem, et quibusdam maleficiis cor ejus pervertisti, privans civitatem maxima voluptate ? Oportebat, si sic timebas supplicia, ad me accedere, et tuum animum aperire. Ego vero omnino id tibi remissem lege humanitatis et neque tibi fuisset exhibitum negotium, neque tu exhibuisses aliis : sed liberatus a metu et periculis, secure vixisses, et sine ulla molestia.

D xisses, et sine ulla molestia.

XXXV. Hæc cum dixisset præses, excipiens Apollonius : Quod nos quidem contumeliis et maledictis jure insecteris, ne ipse quidem contradixerim, ut qui meipsum primus accusem : verum non ideo, quod tantorum bonorum illi causa fuerim, sed quod non mihi multo prius : et non quod ipse meam vestem induerit, sed quod ego vestem illius induerim. Quoniam tamen per ipsam ambo salutari indumento induti sumus, iis judiciis, quæ verus novit Deus, certo scias, neque posthac Philemonem, neque Apollonium diis sacrificaturos. Quod si prius timiditatis a te sum accusatus, nunc maximam et apertam ostendam fortitudinem. Propter hæc iram spirans Arrianus, ipsum quidem

jubet majoribus reservari cruciatibus, Philomeni autem a tribus militibus fortiter cædi oculos. Cum vero populus ea quæ fiebant, ægre tulisset, et clamaret, ut milites ab eo abstinerent (moleste enim ferebant illum pati, qui eos voluptate affecerat), dicebat præses: Tui saltem modo miserere, Philemon. Sin minus, at populi quidem, cujus pro te acerbè discerpuntur viscera. Te enim oportet considerare, quod si te tam parvum et leve subeunte supplicium, ostendunt tantam animi perturbationem: quid fiet, si majoribus malis afficiaris? Ego enim, ut tibi quoque meam mentem aperiam, non temere possum credere iis quæ videntur: sed hoc mihi das conjiciendum, quod populi volens in te amorem experiri, simulasti te esse Christianum, et diis sacrificare recusasti. Si ergo hæc est vera causa tuæ mutationis, et pulchre nosti, quantum tibi bene velit populus, et quemadmodum, cum tibi cæditur facies, ipsi corde et animo magis afficiuntur, sacrificata tu quoque, Philemon, et quem ex incussis tibi colaphis acceperunt dolorem, leni per gaudium, quod postea consequetur. Prandeamus in templo Serapidis, et lætitia maxima fruamur et deliciis.

XXXVI. Philemon autem judicis: Mihi quidem, inquit, cœna parata est in cœlis; ad populum vero conversus: Cur, inquit, si ego cædar, vobis est molestum? Atqui quando eram Choraules, multi nos feriebant adulatōres: et nonnunquam faciebant etiam pejora et graviora; vos autem suaviter et profuse ridebatis, eamque rem vos revera esse vestras putabatis delicias. Sed nunc consentaneum est, vestrum dolorem esse lætitiā et gaudium angelorum: quorum lætitiā est mihi magnæ curæ, et quos ego volo per me delectare, cum sim Christianus, et colam pietatem. Hæc cum audisset præses, et de Philemone omnem spem abjecisset, tunc in eum graviora aggreditur supplicia: et Philemoni et Apollonio jubet perfodi talos, et suras eis alligari, et sic per totam civitatem duci martyres. Cum cito autem factum fuisset, quod jusserrat, eos rursus jubet ad se adduci. Qui cum essent adducti, propius accedens ad Philemonem: Vides, inquit, o Philemon, quam sint gravia [et molesta, quæ inferuntur, supplicia? Ubi est autem vobis invictus ille Deus, et cur non vos a præsentī liberavit calamitate? Ad hæc Philemon: Nondum nosti, inquit, Arriane, quemadmodum non verbis solum, sed etiam factis ostendimus fortitudinem, et tormenta vicimus experientia? Nostri vero Dei virtutis multa quidem etiam alia vidisti in nobis signa: aquam de cœlo, ignem de cœlo, ne dicam ea quæ vidisti per Asclam et Leonidam. Quod si etiam plura quæris, ego tibi quoque alia ostendam; primumque tibi quasi in imagine exponam quomodo ab illo salvamur. Hæc cum dixisset, petit ut sibi construatur quidam ocnus æneus, significat vero apud eos, qui in ea regione habitant, hoc vocabulum, speciem quamdam currus muliebris.

A κελεύει τιμωρίαις ταμειυθῆναι, Φιλήμονα δὲ ὑπὸ τριῶν εὐτόνως στρατιωτῶν τὰς ὄψεις ῥαπίζεσθαι. Τοῦ δήμου δὲ τοῖς γινομένοις περιπαθήσαντος καὶ ἀπέχεσθαι αὐτοῦ βιῶντος τοὺς στρατιώτας (λελύπηντο γὰρ τούτου πάσχοντος ἐξ οὐπερ ἡδονὰς εἶχον ἐκεῖνοι), ὁ ἡγεμῶν, Κἂν ἄρτι σεαυτὸν, εἶπε, Φιλήμον, ἐλέησον· εἰ δ' οὖν, ἀλλὰ τὸν δῆμον πικρῶς ὑπὲρ σοῦ τὰ σπλάγγνα διακοπτόμενον· λογιζέσθαι γὰρ σε χρεῖ ὡς, εἰ καὶ κούφην οὕτω καὶ μικρὰν ὑπέχοντος τιμωρίαν, τοιαύτην ἐπιδείκνυνται περιπάθειαν, τί ποτε ἂν οὗτοι πάθοιεν, μείζοσιν ἐκδοθέντος κακοῦ; Ἐγὼ γὰρ, ἵνα σοὶ καὶ τὴν ἐμὴν ἐκκαλύψω γνώμην, οὐδὲ πιστεύειν ἀπλῶς ἔχω τοῖς ἔρωμένοις· ἀλλ' ἐκεῖνό μοι δίδως ὑπονοεῖν ὡς ἄρα τὸν περὶ σὲ τῆς πόλεως γυμνάσαι πόθον βουλόμενος τὸν Χριστιανὸν ὑπεκρίθης καὶ θύειν τοῖς θεοῖς ἀπηγύρευκας. Εἶπερ οὖν αὕτη σοὶ τῆς μεταβολῆς ἡ ἀληθὴς αἰτία, καὶ ἀκριδῶς ἔγνωσ ὅσον ἐπὶ σοὶ τοῦ δήμου τὸ φίλτρον, καὶ ὅπως σου ῥαπιζομένου τὰς ὄψεις αὐτοὶ τὴν καρδίαν μᾶλλον καὶ τὰς ψυχὰς πάσχουσιν, θῦσον καὶ αὐτὸς, Φιλήμον, καὶ τὴν ἐπὶ τοῖς ῥαπίσμασι λύπην αὐτῶν διὰ τῆς μετὰ ταῦτα χαρᾶς παραμύθησαι. Ἀριστοποιηθῶμεν ἐν τῷ Σεραπεῖῳ, καὶ μεγίστης ἅμα καὶ τρυφῆς καὶ ἡδονῆς ἀπολαύσωμεν.

ΔΓ'. Καὶ ὁ Φιλήμων πρὸς μὲν τὸν δικαστὴν, Ἐμοὶ τὸ δεῖπνον, εἶπεν, ἐν οὐρανοῖς εὐτρεπέζεται· πρὸς δὲ τὸν δῆμον ἐπιστραφεὶς, Ὑμῖν δὲ οὗτου χάριν ἐμοῦ ῥαπιζομένου λύπη, φησὶ, καίτοι ὀπηνίκα Χοραύλης ἦν, ἔπαιον εἰς ἡμᾶς πολλοὶ τῶν κολάκων· ἔστι δ' ὅτε καὶ χεῖρω καὶ βαρύτερα διεπράττοντο ὑμᾶς δὲ πλατὺ μᾶλλον καὶ ἕδιστον ἐγελάετε, καὶ τὸ πρᾶγμα τρυφὴν οἰκείαν ἀτεχνῶς ἐνομίζετε. Ἀλλὰ νῦν ἔοικε τὴν ὑμετέραν λύπην χαρὰν ἀγγέλων εἶναι καὶ ἡδονὴν, ὧν ἐμοὶ σφόδρα μέλει τῆς εὐφροσύνης καὶ οὗς ἐγὼ τέρπειν δι' ἐμαυτοῦ βούλομαι, Χριστιανὸς ὧν καὶ εὐσεβείας μεταποιούμενος. Τούτων ὁ ἡγεμῶν ἀκούσας καὶ τέλειον ἀπογνοῦς τὸν Φιλήμονα, τότε δὴ καὶ βαρυτέρων κατ' αὐτοῦ κολάσεων ἄπτεται, καὶ κελεύει διατρηθῆναι Φιλήμονι καὶ Ἀπολλωνίῳ τοὺς τῶν ποδῶν ἀστραγάλους σχοίνους τε αὐτῶν ἐκδεθῆναι, καὶ οὕτω διὰ πάσης τῆς πόλεως τοὺς μάρτυρας ἔλκεσθαι. Θᾶπτον δὲ τελεσθέντος τοῦ ἐπιτάγματος παρίστησι καὶ πάλιν αὐτοὺς, καὶ προσσχὼν τῷ Φιλήμονι, Ὅρᾳς, ὦ Φιλήμον, εἶπεν, ὅπως ἡ τῶν βασάνων ἐπαγωγὴ χαλεπὴ λίαν καὶ περιώδυνος; Ποῦ δὲ καὶ ἄμαχος ὑμῖν ἐκεῖνος θεὸς, καὶ διὰ τί τῆς παρούσης ὑμᾶς ἀνάγκης οὐκ ἐξείλετο; Πρὸς ταῦτα ὁ Φιλήμων, Καὶ οὐπω, φησὶν, ἔγνωσ, Ἀρριανέ, ὅπως οὐ λόγοις μόνον, ἀλλὰ καὶ ἔργοις τὴν καρτερίαν ἐπιδεδελγμεθα καὶ πείρα τὰς βασάνου· ἠλέγξαμεν; Τῆς δὲ τοῦ ἡμετέρου θεοῦ δυνάμει πολλὰ μὲν εἶδες ἐφ' ἡμῖν σημεῖα καὶ ἄλλα, ὕδωρ ἐξ οὐρανοῦ, πῦρ ἐξ οὐρανοῦ, ἵνα μὴ καὶ ὅσα δι' Ἀσκλᾶ λέγω καὶ Λεωνίδου τεθέασαι· εἰ δὲ καὶ πλείω ζητεῖς, ἐγὼ σοὶ καὶ ἕτερα ἐπιδείξω, πρότερον δὲ καὶ ὅπως φυλάττομαι παρ' αὐτοῦ, καθάπερ ἐν τύπῳ τινὶ παραστήσω σοὶ. Ταῦτα εἰπὼν ὄκνον αὐτῷ αἰτεῖται κατασκευασθῆναι χαλκοῦν. Βούλεται δὲ τοῦτο τοῖς ἐπιχωρίαις δῖφρον τινὸς γυναικείου εἶδος εἶναι.

ΑΖ'. Ἐπινεύσαντος τοίνυν τοῦ ἡγεμόνος, καὶ τοῦ A
 δίφρου, ὡς ἐκεῖνος ἤτησε, κατασκευασθέντος, παιδά-
 ριον ἀχθῆναι προστάττει, ἐμβληθῆναι τε εἰς αὐτὸν
 καὶ ἀσφαλῶς ἐγκλεισθῆναι· ἀθροισθέντα; δὲ πάν-
 τας τοὺς ἀνὰ τὴν πόλιν τοξεύειν ἐπισταμένους ὡς
 κατὰ σκοποῦ βάλλειν τοῦ δίφρου, καὶ οὕτω μὴ
 ὑφεῖναι τοξεύοντας, ἕως ὃ δίφρος ἅπας καλυφθεῖη
 τοῖς βέλεσιν. Ἐκεῖνοι μὲν οἷον ἀθροισθέντες οὕτως
 ἐποιοῦν, ὃ δὲ χαλκός (ἦν γὰρ οἶος πρὸς βελῶν ἀντέ-
 χεῖν ὀξύτητας ἔξω τὰς πληγὰς δεχόμενος) ἐνδὸν
 ἀβλαβῆ τὸν παῖδα διέσωζεν. Ἐπεὶ δὲ αὐτοὶ τε το-
 ξεύοντες ἔκαμον καὶ τὰ βέλη τούτοις ἔλειπον, ἀπα-
 θὲς ἐκβάλλεται τὸ παιδίον· καὶ οἱ περὶ τὸν ἡγεμόνα
 μὲν ἀποροῦντες εἰστήκεσαν ὅτου χάριν γένοιτο ταῦτα.
 Ὁ μάρτυς μέντοι πρὸς τὸν Ἀρρίανδον, Τοῦτο, φη-
 σὶν, ὦ ἡγεμῶν, ἐναργῆς ἔστω τῆς ἐμῆς σωτηρίας B
 εἰκῶν. Ὡς περὶ γὰρ ὁ παῖς οὗτος, καίτοι πρὸς μηδὲν
 ἐαυτῷ δυνάμενος συντελεῖν, ὅμως χαλεπὸν οὐδὲν
 ὑπὸ τοσούτων ἀνδρῶν καὶ βελῶν πέπονθεν ἀσφαλέ-
 στατα τῷ χαλκῷ διατειχισμένος· τὸν αὐτὸν τρόπον
 καὶ γὰρ, καὶν μυρία μοι κολάσεις ἐπενεχθεῖεν, οὐδὲ
 μιᾶς τούτων ἐπιστραφήσομαι· ἀμβλύνει γὰρ αὐτὰς
 ἡ τοῦ ἐμοῦ Χριστοῦ δύναμις ἀδαμαντίνῳ με τείχει
 κύκλῳ περιτειχίζουσα. Θυμοῦ πρὸς ταῦτα πληροῦ-
 ται Ἀρρίανδός καὶ τοῦ μάρτυρος ἐλέγξαι τοὺς λόγους
 βουλόμενος εἰς ἔργα μᾶλλον αὐτοὺς ἐκθῆναι πειεῖ.
 Φυτοῦ γὰρ τινος τὸν δίκαιον ἀναρτήσας ὅπερ ἐχό-
 μενα μὲν τοῦ βήματος ἦν ἐστηκός, τοῦ Περσέως δὲ
 οὕτω καλουμένου, τοξότας αὐτὸν πάντοθεν περι-
 ἴστησι. Καὶ οἱ μὲν ἔβαλλον ἰσχυρῶς· ὃ δὲ τῇ πρὸς C
 τὸν οἰκεῖον Δεσπότην εὐχῇ πάντα ὁμοίως ἀπεσόβει
 τὰ βέλη. Καὶ γὰρ τὰ μὲν εἰς γῆν ἐπιπτε, τὰ δὲ καὶ
 τῷ δένδρῳ περιεπήγνυτο· ἕτερα δὲ τοῦ ἀέρος θαυ-
 μαστιῶς ἐξεκρέματο.

ΑΗ'. Ἐπεὶ δὲ κεκένωντο μὲν αὐτοῖς αἱ φαρέτραι,
 ὃ μάρτυς δὲ δεινὸν τὸ παράπαν οὐδὲν ἐπασχεν, ὃ
 ἡγεμῶν τε ταῦτα ὀρῶν οὐκ εἶχε τοῖς παροῦσι πι-
 στεύειν· θαυμά τι πάλιν ἐπιτρέχει τῷ θαύματι. Ὁ
 μὲν γὰρ ἠπειγέτο μαθεῖν εἰ ἀληθῆ τὰ ὀρώμενα. Τῷ
 τόπῳ δὲ παραστάς Φιλήμονα πρὸς τὸ δένδρον ἀκρι-
 βῶς ἐθεᾶτο. Ἐν τούτῳ δὲ τῶν ἀερίων ἐκείνων βελῶν
 ἐν ἐπικαταπτᾶν τὸν δεξιὸν αὐτῷ βάλλει τῶν ὀφθαλ-
 μῶν, καὶ αὐτίκα πηροῖ. Ἡ δὲ πήρωσις αὕτη φωτι-
 σμοῦ καρδίας ἤρξε τῷ δικαστῇ. Ὅρα γὰρ τὴν τοῦ
 Θεοῦ σοφίαν ἐκ μακροῦ πλέκουσαν καὶ ποικιλλου- D
 σαν παραδόξως λυσιτελεῖς πραγμάτων οικονομίας.
 Ἀρρίανδός γὰρ πολλὰ μὲν Χριστὸν, πολλὰ δὲ καὶ
 Χριστιανούς κακῶς ἔλεγε σφόδρα τῇ ὀδύνη παρωξυμ-
 μένος. Τοῦ κακοῦ δὲ ὅμως ἠττώμενος κατενεχθῆναι
 κελεύει τὸν ἀθλητὴν. Ἔπειτα καὶ θεραπεύειν ἐδεῖτο
 τὸν ὀφθαλμὸν μαθὼν ὃ ἀφρων ἐκ τοῦ παθεῖν ὅτι
 ὅσπερ οὕτω παραδόξως πληξαι δυνατός γέγονεν, οὐκ
 ἂν ἄρα καὶ παραδόξως ἰάσασθαι ἀδύνατος καταστῆ.
 Ὁ δὲ, Νῦν μέντοι, φησὶ, τὴν ἴασιν ἀναβάλλομαι, μὴ
 καὶ γοητεῖαν αὐθις καλέσης τὴν εὐεργεσίαν, καὶ
 ὑπεύθυνον αὐτὸς ἐμαυτὸν ἀλογίστως σοι καταστήσω·
 ἀλλ' ἡνίκα τοῦ σώματος ἐκδημήσαιμι, ἤδη δὲ τὸ
 τέλος ἐγγύς, ἐπὶ τὸν ἐμὸν ἐλθὼν τάφον, καὶ κόνιν
 ἐκεῖθεν λαθὼν, ταύτῃ χρῆσαι τὸν ὀφθαλμὸν, ἐπιλέγων

XXXVII. Cum præses autem annuisset, et cur-
 rus, ut ille petierat, esset constructus, jubet ad-
 duci puellum, et in eum immitti et diligenter ia-
 cludi : congregari vero omnes, qui erant in civi-
 tate periti sagittandi, et ad currum jaculari tan-
 quam ad scopum : et non cessare jaculari, donec
 totus currus esset lectus sagittis. Atque illi quidem
 congregati sic faciebant. Æs autem (erat enim hu-
 jusmodi ut, ad resistendum aciei telorum, ictus
 acciperet extrinsecus) intus illæsum conservabat
 puerum. Cum vero, et ipsi sagittando essent de-
 fessi, et tela eis defecissent, puer educitur illæsus.
 Et stabat quidem præses dubius, cui hæc fierent.
 Dicit autem martyr Arriano : Hoc, inquit, o præ-
 ses, est tibi evidens imago meæ salutis. Quomodo
 enim hic puer, etiamsi sibi ad nihil possit esse
 utilis, nihil tamen grave passus est a tam multis
 viris et jaculis ære optime munitus, eodem mo-
 do ego quoque, etiamsi mihi innumerabilia inflictæ
 fuerint supplicia, nullius horum curam geram ;
 ea enim obtundit et hebetat mei Christi virtus,
 quæ me circumcirca muro munit adamantino.
 Propter hæc ira impletur Arrianus ; et cum vellet
 verba martyris convincere, facit ut ea potius de-
 ducantur ad effectum. Nam cum e quadam arbore
 suspendisset justum, quæ stabat quidem juxta tri-
 bunal, vocabatur autem Persei, circa eum ex omni
 parte statuit sagittarios. Et illi quidem fortiter
 torquebant ; ille vero sua ad Dominum oratione
 omnia tela similiter depellebat. Nam alia quidem
 cadebant in terram, alia vero figebantur in arbore,
 alia autem admirabiliter pendebant ex aere.

XXXVIII. Postquam vero eis quidem fuerunt exi-
 nanitæ pharetræ, martyr autem nihil omnino grave
 patiebatur. Præses hæc videus, non poterat cre-
 dere iis quæ cernebat, et præ admiratione accur-
 rit ad miraculum. Nam ille quidem studebat scire
 an vera essent quæ videbantur. Cum ad locum
 autem accessisset, Philemonem vidit aperte in
 arbore. Interim autem ex aeriis illis jaculis unum
 advolans, ferit ei dexterum oculum, eumque ex-
 cæcat. Hæc vero excæcatio, fuit iudici principium
 illuminationis. Vide enim Dei sapientiam, quæ e
 longinquo contexit, et admirabiliter variat utiles
 rerum dispensationes. Arrianus enim multum qui-
 dem Christum, multum autem etiam Christianos
 insectatus est maledictis, ut qui gravi dolore irri-
 taretur. A malo tamen victus, jussit deferri mar-
 tyrem. Deinde etiam rogavit, ut curaret oculum,
 ex eo quod passus fuerat stultus, dicens, quod
 quomodo admirabiliter fuerat potens ad percu-
 tiendum, ita sit etiam ad sanandum admirabilis. Ille
 autem : Nunc quidem, inquit, tibi offero sanatio-
 nem, ne beneficium acceptum rursus voces præ-
 stigias, et ipse inconsiderate me tibi reum consti-
 tuam. Sed quando e corpore excessero (jam autem
 finis appropinquat) veniens ad meum sepulcrum,

et ex eo pulverem accipiens, eo unge oculus, invocans tu quoque Christi nomen, et non diu post, sed statim sequentem habebis sanitatem.

XXXIX. Post hoc non differt Arrianus, sed amborum simul, Philemonis et Apollonii amputat capita. Nam sive mentiatur Philemon, inquit, iræ medeor: sin minus, mihi curabitur oculus. Tales quidem fuere athleticis occasiones martyrii; tales autem etiam exitus. Quoniam vero oportebat Arrianum quoque non esse oculo obcæcatum, sed illum quoque simul esse animo illuminatum, hoc quoque consequitur ea quæ præcesserunt. Nam cum reliquiæ fuissent, ut par erat, a piis habitæ in honore, et cum Ascla et Leonida divinis Christi martyribus depositæ; Arrianus statim (non sinebat enim oculus eum esse desidem) accedit ad eum, sicut fuerat ei prædictum, et eum sustulisset pulverem, inungit oculus: In nomine tuo, Jesu Christe, dicens, propter quem isti mortem sua sponte elegerunt, impono pulverem meo oculo; et si rursus aspexero, ipse quoque dicam non esse alium Deum præter te. Hæc cum dixisset, statim duplicem invenit curationem, nempe et oculi et animæ. Nam illo quidem videt solem, hac vero veritatem. Egreditur ergo lætus et clamans: Sum Christianus, et coram multis testibus confitens acceptum beneficium. Domum autem reversus, et omnes qui erant apud se baptizat, et triginta sex Christianos relaxat e vinculis. Tot enim tunc erant propter Christum in vinculis. Deinde cum accepisset sindones, cum multis aromatibus, cum multis aliis, et duobus episcopis, rursus venit ad thecas sanctorum, et horum venerandas reliquias fideliter simul et pie terra tegit.

XL. Cum de Ieo autem fama jam fuisset delata ad Diocletianum, quod Christianus ex Græco factus esset Arrianus, et quod sacrificare nequaquam in animum induceret, mittit ille quatuor protectores, iubens ut eum quamprimum adducerent, ut accurate sciret, an vera essent, quæ dicebantur. Atque isti quidem cum ipsum comprehendissent, urgebant ad iter ineundum. Ille autem persuadet iis qui tantopere urgebant, ductoribus, cum id nummis emisisset octingentis, ut parvo tempore sibi liceret accedere ad martyrum reliquias. Cum ei ergo data facultate accessisset, rogabat, pronus cadebat, supplicabat, pulverem amplectebatur; et precabatur, ut ei opem ferret in certamine, et vox statim audita est e sepulcro (videbatur autem vox esse Philemonis) dicens: Esto fortis, Arriane, et nullus metus te invadat. Ecce enim Dominus te ad seipsum accersit, et ducit ad certamina, et incipit tibi contexere coronam martyrii. Habebis vero eos quoque, qui te ad eam deducunt, protectores, laborum simul socios et remunerationis. Illum, cum hæc audisset, subiit stupor et admiratio simul cum iis qui aderant, et ei potestate data

σὺ καὶ τὸ τοῦ Χριστοῦ ὄνομα, καὶ οὐκ εἰς μακρὰν ἀκολουθοῦσαν ἔξεις εὐθὺς καὶ τὴν ἴασιν

ΑΘ'. Πρὸς ταῦτα οὐ μέλλων Ἀρρίανος ἦν, ἀλλ' ἐμφοτέρων ὁμοῦ, Φιλήμονος τε καὶ Ἀπολλωνίου, τὰς κεφαλὰς ἀποτέμνει. Ἄν τε γὰρ ψεύδοιτο Φιλήμων, φησί, τὸν θυμὸν θεραπεύω· ἂν τε μὴ, τὸν ὀφθαλμὸν ἰαθήσομαι. Τοιαῦτα μὲν τοῖς ἀθληταῖς τοῦ μαρτυρίου αἰ ἀφορμὰι· τοιαῦται δὲ καὶ αἰ τελευταί. Ἐπεὶ δὲ ἔδει καὶ Ἀρρίανὸν μὴ τὸν ὀφθαλμὸν πηρωθῆναι μόνον, ἀλλὰ κάκεινον ἅμα φωτισθῆναι καὶ τὴν ψυχὴν, καὶ τοῦτο τοῖς φθάτασιν ἐπακολουθεῖ. Ἰῶν γὰρ λειψάνων αὐτοῖς τιμῆς παρὰ τοῖς εὐσεβέσιν, ὡσπερ ἦν θέμις, ἀξιοθέντων, καὶ μετὰ Ἀσκλη καὶ Λεωνίδου τῶν θείων τοῦ Χριστοῦ μαρτύρων κατατεθέντων, εὐθέως Ἀρρίανος (οὐ γὰρ εἶα βλακεύειν ὁ ὀφθαλμὸς) πρόσσεισιν, ὡσπερ οὖν αὐτῷ ἡ ἐπαγγελία, καὶ τοῦ χόος ἄρας πάττει τὸν ὀφθαλμὸν, Ἐν τῷ ὀνόματί σου, Χριστέ Ἰησοῦ, λέγων, δι' ὃν καὶ οὗτοι τὸ θανεῖν εἶλοντο, ἐπιτιθῶ μου τὴν κόνιν τῷ ὀφθαλμῷ, καὶ εἰ ἀναβλέψομαι, ἐρῶ καὶ αὐτὸς ὅτι οὐκ ἔστιν ἀληθῶς ἕτερος πλὴν σου Θεός. Ταῦτα εἰπὼν διπλῆν εὐθὺς εὐρίσκει τὴν ἴασιν καὶ ὀφθαλμοῦ καὶ ψυχῆς καὶ ἀμφοτέρων ὁμοῦ ταῦτα φωτίζεται· τῷ μὲν γὰρ ὄρα τὸν ἥλιον, τῇ δὲ τὴν ἀλήθειαν. Ἐξεῖσιν οὖν χαίρων καὶ κράζων, Χριστιανός εἰμι, καὶ ὑπὸ πολλοῖς τοῖς μάρτυσι τὴν εὐεργεσίαν ὁμολογῶν. Ἐπανελθὼν δὲ οἴκῳδε πάντα τε βαπτίζει τοὺς ἐν αὐτῷ καὶ Χριστιανούς ἐξ ἐπὶ τοῖς τριάκοντα τῶν δεσμῶν ἀνίησι. Τοσοῦτους γὰρ καὶ διὰ Χριστὸν τήνικαῦτα εἶχε τὰ δεσμωτήρια. Εἶτα καὶ σινδόνας τῶν πολυτίμων λαβὼν σὺν ἅμα καὶ ἄλλοις πολλοῖς ἀρώμασι, πρὸς δὲ μετὰ πολλῶν καὶ ἄλλων καὶ δύο τῶν ἐπισκόπων ἐπὶ τὰς θήκας τῶν ἁγίων αὐθις χωρεῖ καὶ τὰ σεπτὰ τούτων λειψάνα πιστῶς ἅμα καὶ εὐλαβῶς τῇ γῆ κατακρύπτει.

Μ'. Τῆς δὲ περὶ αὐτοῦ φήμης καὶ εἰς Διοκλητιανὸν ἤδη ἀνενεχθείσης ὡς ἄρα Χριστιανὸς ἐξ Ἑλλήνης Ἀρρίανος γένοιτο, καὶ ὡς οὐκ ἔτι θύειν ἀνέχοιτο, πέμπει τέσσαρας ἐκεῖνος τῶν προτεκτῶρων τὸν ἄνδρα κελεύσας ἢ τάχιστα παρ' αὐτὸν ἀγαγεῖν, ὥστε μαθεῖν ἀκριβῶς εἰ ἀληθῆ τὰ λεγόμενα. Οὗτοι μὲν οὖν αὐτὸν συλλαβόντες πρὸς τὴν ὁδὸν ἤπειγον· ὁ δὲ πείθει τοὺς σπουδαστὰς ὀκτακοσίων τοῦτο νομισμάτων ἐωνημένος, ὥστε βραχὺν αὐτῷ χρόνον δοῦναι τοῖς τῶν μαρτύρων προσελθεῖν λειψάνοις. Λαβὼν τοίνυν καὶ προσελθὼν ἔδειτο, προσέπιπτεν, ἡξίου, τὴν κόνιν περιεπτύσσετο καὶ συνάρασθαι τούτῳ τῆς ἀθλήσεως ἠύχετο, καὶ παραχρῆμα φωνὴ τοῦ τάφου ἤκούετο· ἐδόκει δὲ ἡ φωνὴ Φιλήμονος εἶναι· Ἀνδρίζου, Ἀρρίανέ, λέγουσα, καὶ φόβος σε μηδαμῶς ἐχέτω. Ἰδοὺ γὰρ σε πρὸς ἐαυτὸν ὁ Δεσπότης μετακαλεῖται καὶ πρὸ τοῦς ἀγῶνας ἄγει, καὶ διαπλέκειν ἄρχεται σοι τοῦ μαρτυρίου τὸν στέφανον. Προπέμποντας δὲ σε παρ' αὐτὸν καὶ τοὺς προτεκτῶρας ἔξεις καὶ τῶν πόνων καὶ τῶν ἀμοιβῶν κοινωνοῦντάς σοι. Τούτων ἐκαῖνον ἀκούσαντα ἐκπληξίς τε μετὰ τῶν συνόντων εἰσφει καὶ ἀδείας ὑπὸ τῶν προτεκτῶρων ἐπιτυχῶν εἰς τὸν οἶκον τὴν αὐτοῦ ἐπανῆκεν. Ἐνθα

καὶ δαφιλεστέραις ἀνωθεν τῆς χάριτος ἀπολαύσας τὸν
 πε χρόνον αὐτὸς ἐαυτῷ τοῦ τέλους καὶ τὸν τρόπον
 παραγορεύει. Καλέσας γὰρ τὰ κατὰ τὴν οἰκίαν παι-
 δάρια, Νῦν μὲν, ἔφη, σὺν ἡμῖν ἄχρι καὶ τῆς Ἀλε-
 ξανδρέων ἐλεύσεσθε· ἔπειτα ἐγὼ μὲν ἀχθήσομαι
 πρὸς τὸν βασιλέα, καὶ Θεοῦ συλλαμβάνοντος ἀνωθεν
 τὸν προκείμενόν μοι τοῦτον ἀγῶνα τῇ ὀγδόῃ τελέσω
 τοῦ Φαμενώθ, εἰς σάκκον ἐμβληθεὶς καὶ κατὰ θα-
 λάσσης ῥιφθεὶς· ὑμεῖς δὲ (καὶ γὰρ ἔστιν διὰ φροντί-
 δος ὑμῖν τὸ λεχθὲν) κατὰ τὴν ἑνδεκάτην τοῦ αὐτοῦ
 μηνὸς περί που ὥραν ἕκτην ἔλθετε παρὰ τὴν αἰγια-
 λὸν, καὶ τὸ ἐμὸν σῶμα νῶτοις δελφίνος ἐποχοῦμενον
 εὐρόντες τοῖς ἄλλοις κατάθεσθε μάρτυσι.

ΜΑ'. Ταῦτα εἰπὼν ἄγεται παρὰ τὸν βασιλέα Διο-
 κλητιανὸν, καὶ αὐτὸς πρῶτα μὲν γαληνῶς καὶ ἠπιῶς
 αὐτῷ προσφέρεται, εἶτα λουτρὸν εὐτρεπίζεται, καὶ
 πρὸ τοῦ λουτροῦ βωμὸς· ὁ δὲ βωμὸς ἦν Ἀπόλλωνος.
 Καὶ λούεται μὲν βασιλεὺς ὁμοῦ καὶ Ἀρρίανός· ἐξελ-
 θόντες δὲ τοῦ λουτροῦ καὶ τῷ βωμῷ πλησιάσαντες,
 Θῦσον, ὦ Ἀρρίανέ, ἔφη Διοκλητιανὸς, τῷ μεγάλῳ
 θεῷ Ἀπόλλωνι· οὕτω γὰρ, ὡς εἰκὸς, ἡσθέντες καὶ
 ἐπὶ τὸ δεῖπνον εὐθυμοὶ βαδισοῦμεθα. Ὁ δὲ, Καὶ πῶς
 ἂν, ἔφη, δυναίμην ἐγὼ, βασιλεῦ, μετὰ τσσαῦτα καὶ
 τηλικαῦτα Χριστοῦ τοῦ μόνου ζῶντος Θεοῦ θαύματα
 ὧν οὐ μῦθοι καὶ φῆμαι· κεναι, ἀλλ' αὐτοὶ τὴν μαρ-
 τυρίαν ἡμῖν οἱ ὀφθαλμοὶ παρέσχοντο· πῶς ἂν οὖν
 ὁ τσσαῦτα ἰδὼν ἐγὼ τοῦτον μὲν καταλίπω, τοῖς δὲ
 ἀψύχοις τούτοις θύσω καὶ ἀναισθήτοις; Ἐνταῦθα ἡ
 προσποίησις Διοκλητιανῷ καὶ τὸ προσωπεῖον ἠλέγ-
 χετο, καὶ τὴν ἐπίχριστον πραότητα καὶ τὰς δεξιό-
 σεις εὐθὺς ἀποδύς ἐπὶ τὰ συνήθη μᾶλλον ἐχώρει καὶ
 τὸν Ἀρρίανόν τοιοῦτοις ἡμεῖθετο, δεσμοῖς χειρῶν,
 καταπέλταις ποδῶν, ὀρύγματι κατὰ πεδίου βαθεῖ,
 λίθων πλήθει μεγάλων κομιδῇ καὶ μυλοειδῶν. Τού-
 τοις γὰρ προσδεδεμένον αὐτὸν κατὰ τοῦ χάσματος
 ὤσαντες ἀνωθεν ἐπεχόννυσον.

ΜΒ'. Μετὰ δὲ καὶ αὐτὸς, οἷα τὸν ἐχθρὸν δῆθεν κα-
 ταβαλὼν, τὸν θρόνον ὑψηλότερον τίθησι. Καὶ ὁ μὲν
 σεμνὸς μάλα σεμνῶς ἐκάθητο· τοῖς στρατιώταις δὲ
 παίζειν ἐπέταττεν ἐπιχλευάζων καὶ βλάσφημα λέγων
 ὁ δειλαῖος· Ἴδω τί αὐτὸν ὀνήσει Χριστὸς, καὶ ὅπως
 ἄρα τῶν ἐμῶν ἐξελεῖται χειρῶν, καὶ τὰ τοιαῦτα ἡ
 κόνις ἡ σαπρία σοβαρευόμενος. Ἐπειτα τοῦ ἵππου
 κομφῶς ἐπιβάς, αὐτὸς μὲν καθάπερ τις ἀριστεὺς εἰς
 τὰ βασίλεια ἤρχετο. Ἡ δὲ τοῦ Θεοῦ οἰκονομία ὅπως
 ἀρίστη καὶ διὰ τῶν ἐναντίων ὀδεύουσα μᾶλλον δῆλον
 αὐτῷ μετ' οὐ πολὺ γίνεται. Εἴσεισι μὲν γὰρ εἰς τὸν
 κοιτωνίσκον ὁ βασιλεὺς, ὥστε μικρὸν τι διαναπαύ-
 σασθαι· ὁρᾷ δὲ θέαμα φρικτὸν, (ὦ Δέσποτα καὶ Βα-
 σιλεῦ ἀπάντων Χριστέ, καὶ μόνης δὲ τῆς σῆς ἀπε-
 ράντου καὶ ἀνεξερευνητοῦ δυνάμεως,) πέδας μὲν
 ἐκείνας καὶ λίθους μεθ' ὧν κατὰ τοῦ ὀρύγματος
 καθῆκε τὸν μάρτυρα τῇ βασιλικῇ κλίνῃ προσηρτη-
 μένους· αὐτὸν δὲ Ἀρρίανόν ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἀνακεί-
 μενον κλίνης καὶ βασιλικῶς αὐτῇ ἐπαναπαυόμενον.
 Τοιαῦτα Διοκλητιανὸς ἰδὼν θορύβου καὶ δαίματος
 ἐπληρώθη τυραννίδος ἐπίθεσιν εἶναι τῶν ἐν τοῖς

A a protectoribus, domum suam est reversus. Quo
 in loco copiosiore a superis gratiam consecutus,
 prædicit suis et tempus sui decessus et modum.
 Nam cum pueros, qui erant domi suæ vocasset :
 Nunc quidem, inquit, venietis nobiscum usque ad
 Alexandriam. Deinde ego quidem ducar ad impera-
 torem, et Deo a superis ferente auxilium, hoc
 mihi propositum certamen peragam octavo men-
 sis Phamenoth, in saccum injectus, et projectus
 in mare. Vos autem (sit vero vobis curæ, quod
 dictum est) undecimo mensis circa horam sextam,
 venite ad littus, et cum corpus meum inveneritis,
 quod vehetur a tergo delphini, id tollite, et depo-
 nite cum aliis martyribus.

B XLI. Hæc cum dixisset, ad imperatorem Diocle-
 tianum ducitur; et ipse primum quidem cum eo agit
 benigne et placide. Deinde paratur lavaerum, et ante
 lavaerum ara: ara autem erat Apollinis. Et simul
 quidem lavantur imperator et Arrianus. Egressi au-
 tem ex lavaero, cum aræ appropinquassent: Sacri-
 fica, o Arriano, inquit Diocletianus, maximo deo
 Apollini. Sic enim, ut par est, exhilarati, alacri
 deinde animo veniemus ad cœnam. Ille vero: Et
 quemodo possum ego, inquit, o imperator, post
 tot et tanta Christi, qui est solus Deus vivus, mi-
 racula, quorum non sunt inanes fabulæ et rumo-
 res, sed ipsi nobis testimonium præbuerunt oculi:
 quomodo ergo ego, qui tot et tanta vidi, eum qui-
 dem relinquam, sacrificabo autem his inanimis et
 nullo sensu præditis? Hic fuit deprehensa et con-
 victa Diocletiani simulatio, et ficta quam induerat
 persona, et quam sibi illiverat mansuetudinem
 exuens et benignitatem, ad suam rediit consuetu-
 dinem, et his excepit Arrianum, nempe vinculis
 manuum, catapultis pedum, profunda in agro fossa,
 magnorum et molarium lapidum magnitudine. His
 enim, cum eum vinctum trusissent in hiatum, de-
 super obruebant.

D XLII. Postea autem ipse quoque, ut qui dejecis-
 set inimicum, thronum ponit excelsiorem. Et ille
 quidem severus cum gravitate sedebat et severi-
 tate: jubebat autem milites eum ludificari, irri-
 dens miser, et dicens impia et blasphema: Vi-
 deam, inquit, quid ei præterit Christus, et quem-
 admodum liberabit eum e meis manibus, et que
 sunt similia, pulvis marcidus insolenter jactitans.
 Deinde cum equum superbe et gloriose ascendis-
 set, ipse quidem tanquam qui fortia et præclara
 gessisset, venit in regiam; Dei autem providentia
 quam sit ineffabilis, et ut per ea procedat, quæ
 sunt contraria, non multo post evadit manifestum.
 Nam ingreditur quidem imperator in cubiculum,
 ut pantulum requiescat; videt vero spectaculum
 terribile, (o Domine et rex omnium Christe, et
 quod est solum tuæ infinitæ, et quæ investigari
 non potest potentia,) nempe illos quidem compedes
 et lapides, cum quibus in fossam demiserat mar-
 tyrem, lecto appensos imperatorio: ipsum autem
 Arrianum jacentem in eodem cubili, et regis-

liter in eo quiescentem. Hæc cum vidisset Diocletianus, fuit conturbatus et exterritus, existimans aliquem ex iis qui erant in regia, invadere tyrannidem. Clamabat itaque et convocabat eos qui essent opem laturo; Arrianus vero ei leniter dixit e lecto: Ne conturberis; nemo ex iis qui sunt tue subjecti potestati, adversus te insurrexit, neque ullæ tibi sunt paratæ insidiæ; sed ego sum ille Arrianus, Thebaidis procurator, quem cum in vastum illum jecisti hiatus, Videamus, dicebas, an Christus ipsum a meis liberabit manibus.

XLIII. Propter hæc Diocletianus fuit animo obstupescens, sermoque fuit ei impeditus, et neque vocem quidem omnino poterat emittere. Vix tandem ad se rediens, foras processit, timore perturbatus, et clamore implevit regiam: O improbam artem, dicens, o præstigias! nemo hucusque tale quid fecit; et multas ejusmodi dicens nugas. Deinde etiam majori ira accensus, jussit statim saccum afferri, in quo esset quidem arena, sed non esset ea plenus, imo esset magna ex parte vacuum, ut pondere quidem, aiebat, arenæ deorsum trahatur: eo autem, quod est vacuum, suscipiat Arrianum; in quem injectum jubet eum dimitti in alto mari. Interim vero protectores quoque, ut quorum animi priore miraculo essent moti, confitentur se esse Christianos, et accedentes ad Diocletianum: Quanam de causa, aiebant, hominem, qui nihil mali quidem fecit, imo vero Deo vero est conjunctus et familiaris, et per ipsum non pauca fecit miracula, adeo ut omnes qui ei Deo crediderunt, confidant quod etiamsi quis mortuus fuerit, vivet, etsi in fossam fuerit projectus, etiamsi lapidibus obrutus, etiamsi sit sub petris, etiamsi omnia simul fuerit passus gravia, possit rursus servari ex omnibus: cur eum tanquam maleficum quempiam jussisti in mare dejici? Cum ipso ergo nos quoque nos ipsos præbamus, et rogamus, ut eandem mortem, quam ipse, subeamus. Credimus enim Deum Arriani, qui eum eduxit ex profundo terræ, et vinculis, et tantis lapidibus, posse nos quoque suscitare, et ad optimam vitam traducere et longe beatissimam.

XLIV. Ad hæc ille admodum ironice: Ego etiam prius, inquit, quando eram ejusdem sententiæ, et eratis studiosi, ut me observaretis, nullam, ut scitis, vestram repuli petitionem, sed semper vos exaudivi, et ut pater filiorum, sic vestri curam gessi. Quin etiam nunc quoque, etsi in patrios deos impii, et in nos infideles exstiteritis, ne sic quidem vos repellam. Sed quoniam sititis eandem mortem, quam Arrianus, ego eam quoque vobis concedam libentissime. Theotychus autem, qui erat primus illorum, excipiens: Deus, inquit, o imperator, ad quem migramus, et in quem resolvimur: qui nobis nomen præbuit admirabile, et cui placuit ut nos mortem pro eo subiremus, ipse te remunerabitur pro meritis tue in nos affectionis: sed si hoc quoque a te potest impetrari, rogo te, o imperator, ut meas facultates liceat in duas partes dividere, et una quidem pars aulæ consecratur regie, altera vero distribuatur orphanis et vi-

βασιλείοις· τινὸς οὐδὲν ὀλοῦμενος. Ἐβόα οὖν καὶ συνεχάλει τοὺς βοηθήσαντας· Ἀρρίανος δὲ, Μὴ θορυβοῦ, πράως ἀπὸ τῆς κλίνης αὐτῷ ὑπερεφώνει, οὐδεὶς ἐπανέστη τῶν ὑπὸ χεῖρα, οὐδ' ἐπιβουλὴ τις εἰργασταὶ κατὰ σοῦ, ἀλλ' ἐγὼ σοὶ ἐκεῖνος Ἀρρίανος ὁ ἡγεμὼν Θεβαΐδος ὄν εἰς τὸ χάσμα βαλὼν, Ἴδωμεν, ἔλεγες, εἰ τῶν ἐμῶν αὐτὸν ἐξελεῖται χειρῶν ὁ Χριστός.

Arrianus, Thebaidis procurator, quem cum in vastum illum jecisti hiatus, Videamus, dicebas, an Christus ipsum a meis liberabit manibus.

ΜΓ'. Πρὸς ταῦτα Διοκλητιανὸς ἐξεπλάγη τὴν ψυχὴν, ἐπεσχέσθη τὸ φθέγμα, καὶ οὐδὲ φωνὴν ὁμῶς προέσθαι δυνατὸς ἦν. Βραδέως δὲ καὶ μὲν ἀνεγκῶν ἔξω τε περιδεῆς ἐχώρει καὶ βοῆς τὰ βασίλεια ἐνεπίπλα, τῆς κακοτεχνίας, λέγων, τῆς γοητείας! οὐδὲν οὐδέπω τοσοῦτον εἰργασταὶ, καὶ πολλὰ τοιαῦτα λέγων. Εἶτα καὶ πρὸς μείζονα θυμὸν ἐξαφθεῖς σάκκον εὐθύς ἐπέταττε κομισθῆναι ψάμμον ἔχοντα, πλὴν οὐ μεστὸν, ἀλλ' ἐπιχειλῆ καὶ διάκενον, ἵνα τῷ μὲν ἄχθει τῆς ψάμμου, φησὶ, καθέλκηται, τῷ διακένῳ δὲ τὴν Ἀρρίανον ὑποδέχεται· ὧ ἐμβληθέντα προσωτέρω θαλάσσης ἐπέσκηπτεν ἀφεθῆναι. Ἐν τούτῳ δὲ καὶ οἱ προτέκτωρες, οἷα τῷ προλαβόντι αἵματι τὰς ψυχὰς προκεκινημένοι Χριστιανοὺς ἐαυτοὺς ἀνομολογοῦσι, καὶ προσελθόντες Διοκλητιανῷ, Ὅτου χάριν, εἶπον, ἀνθρώπον οὐδ' ὄτιον μὲν ἀδικήσαντα, Θεῷ δὲ μᾶλλον ἀψευδεῖ προσοικειωθέντα καὶ δι' αὐτοῦ θαυμάσια οὐκ ὀλίγα ἐνηργηκότα. ὥστε θαρρῆν ἅπαντας τοὺς Θεῷ τοιούτῳ πεπιστευκότας ὅτι, κἂν ἀποθάνοι τις, ζήσεται, κἂν ἐν βόθρῳ βληθῆ καὶ λίθοις καταχωσθῆ, κἂν ὑποκάτω πετρῶν ἢ ὀρέων ἢ, κἂν ὁμοῦ πάθοι τὰ δεινὰ ἅπαντα, δυνατὸν αὐτῷ πάλιν ἐκ πάντων ἀνασωθῆναι· διὰ τί δὴ τοῦτον ὡσπερ τινὰ τῶν κακούργων ἀφεθῆναι κατὰ θαλάσσης ἐκέλευσας; Σὺν αὐτῷ οὖν καὶ ἡμεῖς ἐαυτοὺς ἐμπαρέχομεν, δεόμενοι τὸν Ἰσον ἐκεῖνον θάνατον ὑποστῆναι. Πιστεύομεν γὰρ ὡς ὁ Ἀρρίανου Θεὸς ὁ τοῦτον ἐκ μυχοῦ γῆς καὶ δεσμῶν καὶ λίθων τηλικούτων ἐξαγαγὼν, αὐτὸς δυνατὸς ἔσται πάντως καὶ ἡμᾶς ἀναστῆσαι καὶ εἰς κρείττονα ζωὴν καὶ μακαριωτάτην ἀναγαγεῖν.

ΜΔ'. Πρὸς ταῦτα μετὰ πολλῆς ἐκεῖνος τῆς εἰρωνείας, Ἐγὼ καὶ πρότερον, εἶπεν, ἤνικα τῆς αὐτῆς ἐκοινωνεῖτέ μοι γνώμης καὶ περὶ τὴν ἐμὴν ἐσπουδάξετε θεραπείαν, οὐκ ἄγνοεῖτε πάντως ὡς οὐδὲ μίαν τῶν ὑμετέρων διωσάμην αἰτήσεων, ἀλλ' ἐπήκοον ἐμαυτὸν ἀεὶ παρεῖχον ὑμῖν καὶ ὡσπερ τις πατρὸς παίδων γνησίων οὕτω περιειχόμεν ὑμῖν· καὶ νῦν δὲ ἀσεβεῖς τε περὶ τοὺς πατέρας θεοὺς καὶ περὶ ἡμᾶς ἀπίστους ἀναφανέντας οὐδὲ οὕτως ὑμῶς ἀπώσομαι. Ἀλλ' ἐπεὶ τὸν αὐτὸν Ἀρρίανῳ διψᾶτε θάνατον, ἐγὼ καὶ τοῦτο ὑμῖν προθυμότερα χαριοῦμαι. Θετύχος δὲ ὁ πρῶτος ἐκείνων ὑπολαβὼν, Ὁ Θεὸς, εἶπεν, ὦ βασιλεῦ, πρὸς ὃν ἐκδημοῦμεν καὶ εἰς ὃν ἀναλύομεν, ὁ τὸ θαυμαστὸν ἡμῖν περιποιητᾶμενος ὄνομα καὶ τὸν ὑπὲρ αὐτοῦ εὐδοκήσας θάνατον ἡμᾶς ὑποστῆναι, αὐτὸς σε τῆς πρὸς ἡμᾶς ἀξίως ἀμείψεται διαθέσεως. Πλὴν εἰ τις καὶ παρὰ τοιοῦδε χάρις, ἐγὼ καὶ τοῦτό σου δεόμεναι, βασιλεῦ, ὥστε τὴν οὐσίαν τὴν ἐμὴν ἐφείνα: δυσὶ μοίραϊς διαιρεθῆναι, καὶ τὴν

μὲν ἀνατιθεῖναι τῷ βασιλικῷ ταμείῳ, τὴν δὲ ὄρφανοῖς καὶ χήραις διαδοθῆναι. Ἐτι δὲ αὐτοῦ λέγειν ὄρμημένου οἱ σὺν αὐτῷ τρεῖς, Ἀδελφὲ Θεότυχε, εἶπον, τὴν μὲν τούτων πρόνοιαν τῷ φροντιστῇ τῶν ἡμετέρων ἀναθῶμεν Θεῷ· τὸ δὲ νῦν ἔχον τοῦ οικείου τέλους αὐτοὶ φροντίσωμεν. Ἐφ' οἷς ἐπὶ συννοίᾳ ἔστη μέχρι πολλοῦ Διοκλητιανός, εἰκῶς τῶν ἀνδρῶν θαυμάζειν τὸ πρὸς τὴν θάνατον εὐψυχόν τε καὶ μεγαλότολμον.

ME'. Οὕτω δὲ αὐτὸν ὁ γενναῖος Ἀρρίανος ἔχοντα θεασάμενος, Ἀλλὰ μὴ ἔτι βούλου, φησὶν, παρατείνειν ἡμῖν τὴν μετάθεσιν, βασιλεῦ· τάχα γὰρ μεθοδεία καὶ τοῦτο τοῦ πονηροῦ ὥστε τὸν τῆς ἀθλήσεως ἡμῖν ἐπικόψαι δρόμον. Ἐνταῦθα τὴν τῶν ἀνδρῶν μεταβολὴν Διοκλητιανός παντάπασιν ἀπογνοῦς, καὶ ἑτέρους μετὰ ψάμμου τέσσερας ἐνεχθῆναι σάκκους κελεύει, καὶ τὸν ὅμοιον Ἀρρίανῳ θάνατον καὶ τοὺς προτέκτωρας ὑποστῆναι, πέρας οὕτω Φιλήμονι τῆς προβόρῃσεως δεξαμένης. Ῥιφέντων δὲ αὐτῶν κατὰ τῆς θαλάσσης, αὐτίκα δελφίς προσελθὼν κρείττων ἢ κατὰ δελφίνα καὶ τὴν ἰσχὺν καὶ τὸ μέγεθος κῆτει τὰ πολλὰ παραπλήσιος καὶ τὴν φύσιν οἷος ἀλλόκοτος τοὺς πέντε ὁμοῦ παραδόξως σάκκους ἐπὶ τῶν νώτων ἀσφαλῶς ἐπωμίζεται καὶ οἷά τις ναῦς φόρτον εἰς Ἀλεξάνδρειαν ἄγει. Οἱ δὲ παῖδες (ἐτύγγανον γὰρ πρὸς αὐτῷ ἔτι τῷ αἰγιαλῷ περιμένοντες, ὡς αὐτοῖς, ὑπὸ Ἀρρίανου εἶη προσηρημένον καὶ τὴν ὥραν φυλάττοντες ἀκριβῶς), ἐπεὶ τὸν δελφίνα μετὰ τοῦ φόρτου θεάσαιντο, ἐκπλήττονται μὲν καὶ αὐτοῦ τὴν ὑπερβολὴν, οὐδὲν δὲ ἤττον καὶ τὴν τῶν σάκκων ἀσφαλῆα παραγωγὴν, ὥστε μηδένα τῶν νώτων διαπεσεῖν λείων φύσει καὶ ὀλισθηρῶν ὑπαρχόντων. Διαπορουμένοι δὲ τοῖς παισὶν ὅπως ὁ μὲν δεσπότης αὐτοῖς Ἀρρίανος περὶ σώματος μόνου τοῦ ἑαυτοῦ τὴν ὑπὸ τοῦ δελφίνου μετακομιδὴν εἴρηκε, νῦν δὲ τέσσαρα καὶ ἄλλα πρὸς αὐτῷ βλέπουσι, φωνή τις αὐτοῖς ἠκούετο θειοτέρα, Ἐλθετε ὑμεῖς, λέγουσα, καὶ αὐτοῦ τε τοῦ δεσπότητος καὶ τὰ τῶν προτεκτῶρων κομιούμενοι σώματα. Ὁ γὰρ ἐκεῖνον εἰς τὴν ἑαυτοῦ ζωὴν μετακαλεσάμενος καὶ τούτους ὁμοίως σὺν αὐτῷ κέκληκε. Λαθόντες οὖν ταῦτα μετὰ Ἀσκληῖ καὶ Λεωνίδου ἐντίμως κατάθεσθε. Καὶ ἡ μὲν φωνὴ οὕτως.

MG'. Ὁ μέντοι δελφίς τοὺς σάκκους τῷ αἰγιαλῷ παραθεὶς εἰςω θαλάττης· πάλιν αὐτὸς ἐξενήχθη. Οἱ δὲ παῖδες εὐλαβῶς αὐτὰ ἀνελάμβανον καὶ εἰς πλοῖον ἐμβάντες διὰ τοῦ ποταμοῦ ἐκομίζοντο. Ἡμέρας δὲ τρεῖς καὶ τὰς ἰσας διαπλεύσαντες νύκτας τῇ Ἀντινοητῶν ἐγγίζουσι μητροπόλει, ἔνθα καὶ ἔδει τὰ ἱερά ταῦτα κατατεθῆναι λείψανα. Ὑπνου δὲ αὐτοῦς ἐπισχόντος ἡ ναῦς πλήρῃσιν ἰστίοις ἐφιπταμένη, κατ' αὐτὸν ἐκείνον τὸν τόπον ἐν ἀκαρεῖ ἔστη, φωνή τε παραδόξως ἠκούετο· Θεοδοτίων (τοῦτο γὰρ ὄνομα δήπου τῷ κυβερνήτῃ), οὗτός ἐστιν ὁ τόπος ὃς γε μέλλει τῶν ἁγίων κληρωθῆναι τὰ σώματα. Ἐξυπνος οὖν ἐκεῖνος γενόμενος καὶ τὴν ναῦν οἷα πεπεδημένην εὐρών, ἀποβαίνει μὲν τοῦ πλοίου, τάχει δὲ παρὰ τὴν πόλιν χωρήσας μηνυτῆς τοῦ θαύματος γίνεται. Καὶ σὺρρέουσιν αὐτίκα πανδημεὶ πάντες λαμπαδηφόροι, στεφανηφόροι, θείους ὕμνους ὑπάδοντες. Καὶ οὕτω

A duis. Cum ipse autem adhuc plura vellet dicere, qui erant cum eo tres, dixerunt: Frater Theotyche, harum quidem rerum curam relinquamus Deo, qui curat res nostras: in praesentia vero nos nostri decessus curam geramus. Propter quae diu cogitabundus stetit Diocletianus, ut qui videretur admirari eorum in morte contemnenda magnum et excelsum animum.

XLV. Cum eum autem sic vidisset effectum Arrianus: Sed noli, inquit, o imperator, nostram amplius differre migrationem; fortasse enim sunt hae maligni insidiae, ut nobis interrumpat cursum decertationis. Tunc cum de eorum mutatione spem omnem abjecisset Diocletianus, jubet alios quatuor saccos afferri cum arena, et similem Arriano mortem subire protectores, et sic ad effectum deducta est praedictio Philemonis. Ipsis vero in mare projectis, statim accedens delphinus, major quam soleat esse delphinus, et robore et magnitudine, et ceto magna ex parte similis, et natura plane aliena et admiranda, quinque simul saccos admirabiliter secure fert humeris, et tanquam quaedam navis, onus vehit Alexandriam. Pueri autem (expectabant enim adhuc in ipso littore, ut eis praedictum fuerat ab Arriano, et horam accurate observabant) postquam delphinum viderunt cum onere, stupent quidem ipsius magnitudinem: nihilominus vero, quod sacci quoque tuto fuissent adducti, adeo ut ei nullus cederet ex humeris, cum natura essent laeves et lubrici. Dubitantibus autem pueris, quemadmodum dominius quidem Arrianus de solo suo corpore dixisset fore, ut id apportaretur a delphino, nunc vero praeter ipsum vident alia quatuor, vox quaedam divinior ab eis est audita: Venite vos, dicens, et domini vestri, et protectorum accepturi corpora. Qui enim illum ad suam vitam evocavit, eos quoque vocavit cum eo similiter. Cum ea ergo acceperitis, cum Ascla et Leonida honorifice deponite. Et sic quidem vox.

XLVI. Delphinus autem cum saccos posuisset in littore, rursus enatavit in mare. Pueri vero cum ea honorifice sustulissent, et in navem immisissent, per fluvium portabant. Cum autem tres dies et totidem noctes navigassent, appropinquant metropoli Antinoetarum, ubi oportebat eas sacras deponi reliquias. Cum eos vero somnus oppressisset, navis plenis velis advolans, momento temporis stetit in illo loco, et vox audita fuit admirabiliter: Theodorition (hoc enim erat nomen gubernatoris), hic est locus, qui est sanctorum corpora sortiturus. Ille ergo excitatus, cum invenisset navem veluti vinciam compedibus, descendit quidem de nave: celeriter autem profectus in civitatem, significat miraculum. Protinus vero publice confluent omnes, gestantes lampades et coronas, et divinos hymnos canentes. Et cum sic eas praclare et magnifice

illic deposuissent, uberes fructus miraculorum quotidie colligunt, ad gloriam Patris et Filii et Spiritus sancti, unius divinitatis et potentiae, nunc et semper, et in saecula saeculorum. Amen.

λαμπρῶς αὐτὰ καὶ πολυτελῶς ἐκεῖ καταθέμενοι δαψιλῆς τῶν θαυμάτων ἐκάστης δρέπονται τοὺς καρποὺς, εἰς δόξαν Πατρὸς, Υἱοῦ καὶ ἁγίου Πνεύματος, τῆς μιᾶς Θεότητός τε καὶ δυνάμεως νῦν, καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

COMMENTARIUS

RERUM GESTARUM

SANCTI ET GLORIOSI APOSTOLI THOMÆ.

(Scrius ad diem 21 Dec.; Græce non exstat in mss. Paris.)

I. Olim quidem in terra versantes apostoli, et in terram, quæ est sub cælo, obeuntes, iis qui impietati inservierunt, prædicarunt libertatem, miraculis ad salutem ab errore abstrahentes, et fidei amalgamate medicantes animas, quæ laborabant infidelitate. Postquam autem migrarunt ad Dominum, piis reliquerunt corpora, pignora salutis, ut quod cum aderant, faciebant, hoc etiam postquam migrassent, efficerent, cælestis illius publicæ celebritatis imagines, eorum memoriæ festa nobis largientes: ut tanquam cum præsentibus et disserentibus rursus versantes, percipiamus gratiam apostolicam. Unde etiam nunc clarissimus apostolorum Thomas, per ejus memoriam nobiscum rursus versatur: Thomas, qui est fidei nostræ pater ex incredulitate, et index perfectus veritatis: qui incredulitatis occasionem amputavit incredulis, et fidem apostolorum per incredulitatem efficit firmiorem.

II. Quandò enim unigenitus Dei Filius, qui est in sinu Patris, non ferens videre suum figmentum in peccati servitute redactum, suis hac in re inflexus visceribus, visus est sicut nos, si peccatum dempseris, tunc hic quoque magnus apostolus, post aliorum discipulorum electionem, qui Jesum sunt secuti, jussus est sequi Dominum. Nam cum in Judæa a matre esset in lucem editus, habens parentes, qui vitam tenuiter agebant, ab eis alebatur et educabatur, et ad vitam formabatur similem, veluti a quodam optimo pædagogo, paupertate eruditus, et ad Domini suscipiendum præceptum aptus redditus. Libros itaque legens Mosaicos (ii enim diligenter proponebantur filiis Judæorum) componebat quidem suos mores ad honestatem: doctrina autem formabatur ad res diviniore, et a puerilibus procul remotus ludibriis, instituebatur et crescebat, donec pervenisset ad perfectam mensuram ætatis Christi. Vivens enim, sicut prius diximus,

in vita paupere, et artem exercens piscatoriam, in utroque potens est cognitus: ex uno quidem formatus ad tenuitatem, quæ sunt supervacanea, minime admittentem, et doctus esse contentum solis necessariis; ab altero autem institutus ad patientiam in laboribus, et ad hoc, ut rebus molestis et asperis sua sponte primus exercebatur.

III. Protinus itaque nulla dilatione usus est nec cunctatione, nec tardavit ad vocationem; sed adco celeriter fuit mutatus, et vincit voce vocantis, ut dicto citius ostenderet obedientiam. Atque sic quidem fit Verbo familiaris, et refertur in numerum reliquorum, qui vocati fuerant: fitque discipulus animi studio promptissimus, minister fidelissimus, apostolusque et œconomus probatissimus apostolatus gentium, qui fuit ei creditus. Statim autem et ad apostolatam fuit corroboratus, et divina impletus virtute, et miraculorum dives operatione, statuit cum Verbo versari perpetuo. Cum quo quidem degens toto tempore, quo vitam egit in carne, multas quidem cum eo subiit afflictiones, multas autem persecutiones et migrationes. Et aliquando quidem cum ipse a Judæis expelleretur, simul quoque cum eo expellebatur; et cum lapidibus appetebatur, ipse quoque simul appetebatur; aliquando autem cum ipsum vellent in suam redigere potestatem, et morte afficere, paratus erat alacriter cum ipso morte affici, desiderio plenam illam vocem emittens ad Dominum: « Eamus, et moriamur cum ipso! » Quando enim amicum Lazarum a mortuis suscitaturus pergebat Salvator, quando per absentiam concessit morti superare naturam, quando voluit ostendere sepulcrum somni locum, quando vincit mortuum voluit efficere ad vocationem vivis celeriore, tunc accedentes discipuli metum prædicabant Judæorum, lapides revocabant in memoriam, dehortabantur ne accederet: « Magister, dicentes, nunc quærebant Judæi te occi-

¹ Joan. xi, 16.

dere, et rursus vadis illuc *? » Cum autem illi non A possent persuadere (non enim oportebat infantiam, quæ tunc erat, discipulorum, morti opem ferre adversus Lazarum, neque impedimentum liberationis ex sepulcris, illorum cerni timiditatem), metu et desiderio distractis eorum animis, convertebantur ad animi ægritudinem. Sed Thomas prompte et alacriter solvens apostolis molestiam : « Eamus et nos, inquit, et moriamur cum ipso. » Est enim quavis vita melior, quæ cum Domino accipitur, occisio. Atque hæc quidem sic se habebant, et apostolorum animos detinebat admiratio, cogitantes condiscipuli audaciam ad mortem subeundam.

IV. Sed cum crux fixa fuisset, et mors esset sus- pensa, et infernus traheretur captivus, et mutata B esset lex sepulcri, et mors Christi effecta esset mors mortis, surgens Salvator post erecta apud inferos adversus mortem tropæa, apparet suis amicis lugentibus et flentibus, in hoc quoque fidem faciens victoriæ : qui rerum recte gestarum illos faciens spectatores, certe nec ipsum quidem permisit esse expertem primorum miraculorum. In quadam domuncula discipulos in arctum tunc metus coge- bat Judæorum : quo quidem in loco, periculum præ- videntes, manebant. In medium ergo eorum laten- tium accedit Jesus, non vocem emittens antequam aspiceretur, non pulsatione ostii territis eorum animis : sed pedes, qui per mare sunt ingressi, ostiis quoque non apertis intrarunt (negabat enim suas leges natura jussa a Domino), et qui omnia C fecerat, in suum templum ingreditur clausis ostiis: et qui per lignum mortem contrivit, nunc vim affert ipsi ligni naturæ. Venit ergo Christus in medium eorum, miraculo ingressus confirmans miraculum resurrectionis. Et sic quidem discipuli ipsis oculis ejus, quem desiderabant, fructum percipientes, letitia afficiebantur. Solus autem Thomas absuit a spectaculo : qui divino quodam, ut videtur, consilio non aderat, ut cum miraculum magis examinasset, esset præclarior præco resurrectionis. Sed Salvator quidem cum sui spectaculo impertiisset apostolos, recessit protinus, perfectiorem contemplationis vi- sionem Thomæ amico, ut videtur, reservans.

V. Cum autem reversus esset Thomas, et ve- nisset in mentem discipulis ei dicere : « Vidimus D Dominum, » ille propter id quod audiebat, lætitia affectus, quod fieri desiderabat, hoc factum esse audiens, non credebat. Solent enim ingentis lætitiæ exsuperationes esse tardiores ad ea credenda quæ dicuntur. Discipulis igitur : « Nisi, inquit, videro in manibus ejus fissuram clavorum, et mittam digi- tum meum in locum clavorum, et mittam manum meam in latus ejus, non credam ». » Ad hæc forte apostoli : Quid sibi vult, o Thoma, sermo incredulitatis? Si non credit discipulus, quomodo crediderint Judæi? Si apostolus et amicus non admittit resurrectionem, quomodo eam admiserint ii qui

cruci affixerunt? Qui Thomæ non persuaserunt, quomodo reputabuntur digni, qui admittantur agen- tibus? Non te pudore afficiunt, et ad fidem attrahunt, præcedentium ingentes turbæ miraculorum: leprosus mundatus; paralyticus integris membro- rum compagibus restitutus; cæcus videndi facul- tati redditus; manus morte affecta, quæ rursus fuit ad vitam revocata; fluctus, per quos inceditur pedibus; et Lazarus sepulcrum exuens, tanquam vestem? quomodo, cujus admiraris opera, ejus suspectam habes resurrectionem? Non credat Cai- phas; curiose scrutetur Nicodemus; calumniatur Judæus. Cur dubitat Thomas de resurrectione? Sed contra discipulus videtur dicere justiora : Cur mea dubitatio est a vobis reprehendenda, o apostoli? Ad Judæos emittor præco resurrectionis; sicut vos, proficiscor apostolus ad docendum gentes resur- rectionem. Quomodo ergo, quibus non fui socius spectaculi, suscipiam æque atque ipsi legationem? Quomodo, quorum non habeo cognitionem, ea ego docebo alios? Quomodo lingua ea dicet confidenter, quorum testes non habet oculos? Verbis credam solis? Sed Judæis ero in fide suspectus, meque fa- cilitatis damnabunt et levitatis. Gentiles quoque verba non admittent; potius autem meum ride- bunt testimonium, qui ex solo auditu prædico re- surrectionem.

VI. Non multum intercessit temporis, et rursus adfuit Dominus, ingressus miraculum nunc quoque similiter ostendens, ut quæ aliis simul discipulis, ea soli quoque Thomæ largiatur. Ostendit ergo ei signa crucis, ac vulneris quod accepit in latere, ostendit signaculum, deinde : « Quia vidisti me, inquit, credidisti. Beati qui non viderunt, et cre- diderunt », » magnam nobis repositam ostendens beatitudinem, qui credidimus per sermonem discipulorum. Illud ergo divinum et admirabile spectaculum cum consecutus esset Thomas, fuit etiam causa apostolis, ut illa discerent, quæ prius non noverant; suum enim Deum et Dominum con- fessus est eum quem aspexerat. Revera enim Dei est pulchrum facinus resurrectionis. Cum autem post hæc Christus a discipulis magna ex parte vi- deri non posset, ut qui esset glorificatus incorru- ptione corporis, et non posset conspici mortalibus oculis, seipsum manifestum reddebat, quando vo- lebat, et quando noverat futurum utile iis qui aspi- ciebant. Itaque cum Domini eis deesset conspectus, curam gerebant veteris artis, in qua fuerant edu- cati. Illa autem erat, scapham ascendere, et in profundum maris retia demittere. Quodam vero die, dum ipsi intenti erant piscationi, apparuit eis desideratus Jesus, stans in littore, et jubens ad dexteram partem navis rete demittere. Capta est autem multitudo piscium innumerabilis; erat enim divini jussus operatio. Tunc simul cum iis aderat etiam Thomas, et simul navigabat, et simul ope-

* Joan. II, 8. † Joan. XX, 25. ‡ Ibid. 29.

rabatur, et diligenter curabat retia, et se paratissimum ostendebat ad obediendum. Experientia enim didicerat iis credere, quæ Deus fuerit operatus: et ideo una navigabat, et simul operabatur cum discipulis ⁵.

VII. Cum autem jam adesset tempus Assumptionis, quo cum eo quod ex nobis assumpserat, oportebat Christum ascendere ad Patrem, ipse educit mystas extra Bethaniam usque ad Olivetum; et illic de se disserens, et ex Scripturis conjungens testimonia, cum et coram eis comedisset, et confirmasset se non esse spiritum, ut ipsi existimaverant, et deinde sublata manu eis immisisset benedictionem, ille quidem ascendit in cælos; ipsis autem cum magno gaudio fuit reditus in Jerusalem ⁶. Quidni enim gauderet, et cum aliis lætaretur discipulis, sacrosanctus iste et magnus apostolus, videns verba deducta esse ad effectum, et susceptæ carnis verum esse mysterium, neque frustra in eo versatam fuisse incredulitatem? Atque dies quidem ille a Domino præstitutus, jam finem accipiebat convenienter iis, quæ ille dixerat: et divinus Spiritus ad eos advolans, tanquam sonus quidam flatus vehementis, statim in linguas igneas dividebatur. Qui cum fuisset super unumquemque, faciebat eos loqui linguis alienis, adeo ut, qui audiebant, afficerentur magna admiratione ⁷. Tunc ergo hic quoque magnus apostolus cum sederet una cum reliquis discipulis, ipse quoque in igneis linguis accepit gratiam: et cum in suum habitaculum totum intromisisset Spiritum, totus fuit illius instrumentum, valde sapienter et opportune pulsatum. Sic ergo Thomas ab alto confirmatus, fuit perpetuo accinctus, promptoque et alacri animo ad prædicationem, nihil timeas eorum quæ sunt terribilia, nec stupens aliquid eorum quæ sunt clara et illustria.

VIII. Cum ergo res apostolis se haberent ex animi sententia, oporteret autem Domini jussum finem accipere, qui quidem erat: « Euntes in mundum, docete omnes gentes ⁸, » alius quidem ex apostolis aliam orbis terræ partem sortitus est, sicut eis, qui advenerat, Spiritus, sortem definierat. Thomas igitur missus est in Indiam, quæ erat plane barbara, et in nefariis versabatur actionibus. Ipsa autem sita est longissime ab Ægypto; alluitur vero mari valde navigabili, et est quidem egena rerum necessariorum, abundat autem rebus pretiosis et ad luxum accommodatis. Eam habitat id genus, quod dicitur est, quod est frequentissimum, et deditum mercaturæ, et magna ex parte nudum, et instar ferarum, quæ degunt in montibus, vitam agens. Quam ob causam corporum superficiem radii solares invadunt ardentius, valdeque incendunt, et denigrant, et efficiunt visu deformiores. Colebant autem isti simulacra facta ex omne generis materia: et quod in ea conferebatur studium, et cultura,

A longo tempore confirmata, inducebat consuetudinem, ratione quavis potentiolem. In hanc ergo regionem magnus ingrediens apostolus, nullum præ se tulit fastum et arrogantiam, neque elate aut gloriose quippiam est locutus, neque aliud fecit superbe et insolenter ad ostentationem: sed ornatus Christi moderatione, et pro quovis alio ornamento et lorica, ea indutus, coma sordidus, vultu pallidus, totus aridus et exsanguis, et plane succo carens, et ut semel dicam, non tam corpus, quam umbram corporis circumferens, sordido et trito amictus pallio, moribus lenis, sermone utilis, factis valde admirabilis, humilioribus se accommodabat, spiritus altiorum deprimens.

IX. Cum talibus moribus et vita præditus ad Indos venisset, visumque ei esset gentis ingredi interiora, postquam vidit falsam dæmonum religionem eos comprehendisse, et inis eorum animis insedis, non statim processit ad eos refellendos, non induxit reprehensiones, non tanquam medicamento usus est austeritate; sciebat enim, quod quæ longa consuetudine in nostris confirmata sunt animis, non possunt facile deleri, et persuasione magis, quam vi mutantur. Propterea magis utitur mansuetudine, et bonis moribus, et blandis verbis, magnus et dignus, qui in honore haberetur, non ex fastu et timore, et verbis magnificis, sed ex factis et signis eis apparens, et insigni Christi, nempe humilitate, valde ornatus: quo quidem eos magis accipiebat et attrahebat ad agnitionem, quod esset operibus quidem admirabilis, spiritu autem mitis et moderatus. Itaque moti admiratione Indi, rogare cœperunt quisnam esset, et cujus genere, et quænam esset ejus religio, et quod studium. Ille autem (habebat enim in se Christum magistrum) leniter et modeste respondit, quod esset genere quidem Judæus, discipulus autem insignis illius Moysis, illius inquam Moysis, qui cum Deo est collocutus, deinde etiam Christi Filii Dei discipulus, qui venit ad mundi salutem, et quod vitam æternam et animarum salutem veniret annuntiatum: quibus qui crediderint, erunt ineffabilium bonorum participes. Præterea narrat Christi Dei Verbi demissionem, refertque miracula quæ fecit, dum in terris in carne ageret; ipsamque passionem, quæ multis videtur probrosa; virtutem resurrectionis, et ad cælos ascensionem: Cujus discipulus, inquit, ego et minister admirabilium, quæ ipse fecit, miraculorum, atque œconomix, quæ fuit Deus et homo, creatus sum præco; cujus annuntians in homines benignitatem, et immensam in ipsos misericordiam, ad vos usque accessi; cujus factus sum mysta et apostolus. Et cum ipsis oculis facta sit mihi fides eorum quæ dicuntur, non vi eos qui renuunt, sed omni charitate amplector eos qui persuadentur.

X. His, et pluribus aliis divinitus prolatis verbis, Indorum populus ad mysterium introductus, suis

⁵ Joan. xxi, 1 seqq. ⁶ Luc. xxiv, 35 seqq. ⁷ Act. ii, 1 seqq. ⁸ Matth. xxviii, 18.

animis suscepit verbi semen. Deinde (ut dicam cum divino Evangelio) Domino adjuvante, et sermonem confirmante per signa consequentia, paulatim quidem abducti sunt ab idolorum libaminibus et abominationibus, ad veram autem fidem accesserunt, et sic apostolicis transformati doctrinis, Christo familiares evaserunt per baptismum: adeo, ut etiam usque ad ipsum regem pervenerit prædicatio, etiamsi non penetrarit usque ad profundum ejus mentis. Itaque qui genere quidem ad regem attingebant, cum se totos dedissent sermonibus apostoli, ab eo avelli non poterant: rex autem ipse detentus a profunda caligine ignorantiae, et a quibus miraculis oportebat ad lucem traduci, ab eis voluntaria cæcitate ad majorem accensus insaniam, consultabat de morte apostoli. Quamobrem dicto citius in eum fert sententiam: et lanceis de medio tollitur magnus hic apostolus, qui propter Christum mortem libenter suscepit. Eum beatum quidem judicavit chorus eorum qui per ipsum crediderunt: beatum autem censuit quoque chorus eorum qui sunt in excelsis: plausitque justorum multitudo cum apostolis, videntes sacram illam et divinam animam in cælos ascendentem, et stipatam angelorum ordinibus.

XI. Quid autem deinceps consequitur, et quid e superis providet et dispensat bonitas, homines attrahens ad pietatem? Sacrum quidem illud cor-

pus, fidelium manibus decenter compositum, sepelitur: regis autem filius incidit in gravem morbum, et qui erat arte humana validior. Pater ergo (quidni enim, si pater?) inflectitur a natura fletibusque et lacrymis irrigatur, lamentationibus laniatur; sed nullam inveniens mali solutionem, miraculorum apostoli recordatur, et quærebat parvam aliquam partem ex ejus reliquiis ad medendum ei qui laborabat. Postquam autem rescivit non comparere corpus apostolicum, saltem pulverem, quem illud tetigit, jussit afferre. Quod quidem cum factum esset, pater, ægrotanti filio pulvere imposito, sanum vidit eum, quem putabat moriturum, etiamsi ille modicam lucem agnitionis, quam acceperat, sua sponte repulerat, et vere erat mortuus, ut qui acerbam mortem suscepisset impietatis. Et hæc quidem quantum licuit non aberrando a veritate, composita fuerunt, et conscripta, et apostoli laudi sunt dedicata. Tantæ nobis lætitiæ causæ est hodie Thomas. Per quem etiam Indorum barbaræ gentes didicerunt eam viam, quæ fert ad cælos: et quorum corpora erant solis radiis denigrata, evaserunt candidis lætisque et alacribus animis, qui in intelligentiam cadit, sole pure ac suaviter eis illucescente: ad gloriam Patris, et Filii, et Spiritus sancti, unius, et quæ dividi non potest, divinitatis: quam decet gloria, honor et adoratio nunc, semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

MARTYRION TΩN AΓIΩN ΔΕΚΑ ΜΑΡΤΥΡΩΝ ΤΩΝ ΕΝ ΚΡΗΤΗ.

MARTYRIUM SS. DECEM MARTYRUM QUI IN CRETA PASSI SUNT.

(Græce apud Cornelium, *Creta sacra*, 4° Venetiis 1748; Latine apud Surium ad 23 Decembris.)

Α'. Ἄλλος μὲν ἄλλο τι τῆς θρυλουμένης διεξιέτω Κρήτης, ὁ μὲν τὸ κάλλος, ὁ δὲ τὸ μέγεθος, καὶ ὁ μὲν τείχη καὶ λιμένας, ὁ δὲ τῶν ὠρῶν τὴν κρᾶσιν καὶ τὸ τῶν καρπῶν εὐφορον· ἐγὼ δὲ ὅ πάντα τᾶλλα νικᾷ καὶ ἦν μόνην ἀξίαν εἶποιμι τοῦ τυτύτης δημιουργοῦ φηράν, ταύτην πρὸ τῶν ἄλλων ἐρῶ. Τίς δὲ οὗτος ὁ καρπὸς καὶ τίς ὁ τοσοῦτος τῆς νήσου κόσμος; Τίς ἕτερος ἢ ὁ θεῖος τῶν μαρτύρων χορὸς, ὁ ἐπαινούμενος; ἀριθμὸς, τὸ πάντων μὲν θεαμάτων ἡδιστον, πίντων δὲ ἀκουσμάτων ὠφελιμώτατον; οἱ δέκα, φημί, τοῦ Χριστοῦ στεφανίται, οἱ ἐκ ταύτης μὲν προελθόντες, γενναιότατα δὲ καὶ ὑπὲρ Χριστοῦ μαρτυρήσαντες, οἱ καὶ καλὰ γε ὄντως ἀποδεδώκασιν τὰ τροφεῖα τιμῆς ὅσας αὐτὴν ἀξιώσαντες τὸ μαρτυρι-

I. Alius quidem aliquid aliud persequatur oratione, illius quæ vulgo jactatur, Cretæ; alius quidem pulchritudinem, alius vero magnitudinem, et alius quidem mœnia et portus, alius autem aeris temperationem et fructuum fertilitatem. Ego vero id, quod alia vincit omnia, et quam solam ejus opifrice dignam dixerim feracitatem, eam dicam ante alia. Quisnam est hic fructus, et quodnam est tantum insulæ ornamentum? Quid aliud, nisi divinus chorus martyrum, et qui laudatur numerus, et quod omnium quidem est spectaculorum jucundissimum, ac acroamatium omnium utilissimum? Decem, inquam, illi pro Christo martyrii coronis redimiti: qui ex ea quidem processerunt, fortis-

time autem pro Christo subire martyrium : qui **A** κῶς ἐν ταύτῃ τελειωθῆναι. Ὅπως δὲ, συνελὼν ἤδη eam pro alimentis revera pulchre sunt remunerati, ὁ λόγος ἐρεῖ.
cum eam tanto honore affecerint, ut iam ea per martyrium fuerint consummati. Quomodo vero, paucis jam dicet oratio.

II. Decius ille, qui magno fuit furore percitus, et ad persequendos Christianos omnium fuit violentissimus, is tunc sceptrum tenens imperii Romanorum, hujus insulæ constituit proconsulem virum quemdam, qui eodem quoque nomine appellabatur, nempe Decius, non minus autem, quam in nomine, conveniebat in moribus. Qui cum fuisset in Creta, rem parvam existimavit, et quæ nullam haberet immanitatem et sævitiam, omnes qui sunt in ea Christianos, postquam subjecisset innumera-
B bilibus generibus tormentorum, deinde acerbè tollere de medio. Quærebantur ergo omnes, et inveniebantur, et comprehensi ad ipsum ducebantur. Cum quibus hic quoque sacer chorus, præstantissimorum virorum denarius, veluti ex optimis eximii selecti civitatibus : quorum alios quidem maxima omnium, quæ illic erant, præbuit civitas ; alii autem orti erant ex aliis ; communiter vero simul omnes festinabant ad unam, quæ est in cælis, civitatem. Hi cum tunc stetissent ante proconsulem, quos non tunc quidem sermones libere habuerunt ? quibusnam autem factis non obscurarunt sermones ? et quodnam quidem tormentorum iter non pervaserunt ? Quodnam autem supplicium non superarunt tolerantia, cæsi, torti, per terram
C tracti, lapidibus appetiti, irrisi, consputati, et omne genus ferentes subsannationis ? Sed erant hæc quidem illis futurorum gymnasia, et veluti quædam præexercitationes. Postquam autem oportebat eos magna currere Olympia, temporis, inquam, tormentorum ; erat vero dies præstitutus decimo Kalendas Januarias ; et paratum quidem erat tribunal et præsidebat proconsul, ducebantur athletæ : pleni vero erant ambo, hi quidem animi alacritate, ille vero furore et insania. Et ille quidem erat propensus ad puniendum usque ad extremum spiritum : iracundo et cædem spirante vultu eos intuens : Quænam est, inquit, tanta amentia, quod neque ratio, neque tempus vos id docuit, quod est
D futurarum conducibile ? Deinde perinde ac si sola, quam præ se ferebat, ira eos perterrefecisset, et jam eis, ut parerent, persuasisset : Sacrificate, inquit ; sin minus, ego quidem nihil dicam amplius ; vos autem scietis paulo post, quisnam sit Decius, cui vos non vultis nunc morem gerere.

III. Ad hæc martyres : Nos quidem, o præses, responderunt, et verbis et factis, et etiam tempore satis magnam dedimus experientiam, quod neque diis sacrificabimus, neque ad hoc alicujus alterius cedemus sermonibus. Sed neque, interpellans dixit impius, vobis, o impii, erunt curæ ulla tormenta ? Nequaquam, dixerunt sancti ; propemodum enim hoc nomine tibi habemus gratias, quod nobis dederis, ut his accipiamur epulis. Sed non sic, inquit præses, erit deinceps ; sed scietis, quanta sit maximorum deorum potentia, quos vos iam

E. Δέκιος ὁ πολὺς τὴν μανίαν καὶ τὸ κολάζειν Χριστιανούς, ἀπάντων ὁ βιαίωτατος οὗτος καὶ σκῆπτρα τότε Ῥωμαίοις διέπων, τῆς νήσου ταύτης ἀνθύπατον καθιστᾷ ἄνδρα τινά, Δέκιον μὲν καὶ αὐτὸν ὁμωνύμως καλούμενον, οὐχ ἤττον δὲ τοῦ ὀνόματος καὶ τοῖς τρόποις συνηροσμένον· ὃς ἐν Κρήτῃ γενόμενος μικρὸν ἔργον ἠγήσατο καὶ οὐδὲν ἔχον ὠμὸν οὐδὲ ἄγριον, τὸ πάντας τοὺς ἐν ταύτῃ Χριστιανούς μετὰ τὸ μυρίαὶς ὑπελθεῖν βασάνων ἰδέαις, εἶτα καὶ
B πικρῶς ἀνελεῖν. Ἀνεζητοῦντο τοίνυν καὶ ἀνευρίσκοντο πάντες καὶ πρὸς αὐτὸν συλλαμβανόμενοι ἦγοντο· μεθ' ὧν καὶ ὁ ἱερός οὗτος χορὸς, ἡ τῶν ἀριστείων δεκάς, λογάδες ὡσπερ ἐξελεγμένοι τῶν ἀρίστων πόλεων, ὧν τοὺς μὲν ἡ μέγιστη πιασῶν τῶν ἐκεῖ παρῆχε πόλεις, οἱ δὲ ἄλλοι μὲν ἐξ ἄλλης ὠρμητο, κοινῇ δὲ ὁμῶς πάντες πρὸς μίαν τὴν ἐν οὐρανοῖς πόλιν ἠπειλούντο. Οὗτοι, ὡς τῷ ἀνθυπάτῳ τότε παρέστησαν, τίνας μὲν οὐκ ἐφθέγγαντο παρρησίας λόγους, τίσι δὲ οὐκ ἀπέκρυψαν ἔργοις τοὺς λόγους ; καὶ τίνας μὲν οὐκ ἐπῆλθον βασάνων ὁδόν ; τίνας δὲ οὐ παρῆλθον τιμωρίαν τῇ καρτερίᾳ, ἐπὶ τριάκοντα τὰς πάσας ἡμέρας αἰκιζόμενοι, στρεβλούμενοι, κατὰ γῆς συρόμενοι, λίθοις βαλλόμενοι, πρὸς δὲ γελώμενοί τε καὶ ἐμπυόμενοι καὶ ἅπαν εἶδος μυχτηρισμοῦ
C φέροντες ; Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἐκείνοις γυμνάσια τῶν μελλόντων καὶ οἷα προαγωνίσματα ἦν. Ἐπεὶ δὲ ἔδει τοῦτους καὶ τὰ μεγάλα δραμεῖν Ὀλύμπια τὰ τῶν καιρῶν, βασάνων, φημί, ὠριστο δὲ καὶ ἡμέρα τῶν Ἰαννουρίων καλανθῶν ἡ πρὸ δέκα, καὶ τὸ μὲν βῆμα ἠὺτρέπιστο καὶ ὁ ἀνθύπατος προεκάθητο, οἱ δὲ ἀθληταὶ ἦγοντο· πλήρεις δὲ ἦσαν ἄμφω, οἱ μὲν προθυμίας, ὁ δὲ θυμοῦ καὶ ἀνοίας, καὶ τῷ μὲν κολάζειν μέχρι καὶ τελευταῖης ἡ ῥοπή, τοῖς δὲ ὑπομένειν καὶ τῆς ἐσχάτης ἄκρι πνοῆς ἡ παρασκευή· ὄργιλον αὐτοῖς ἐμβλέψας καὶ φονικὸν, Τίς ἡ τοσαύτη, λέγει, τῶν φρενῶν ἔκστασις, ὅτε μήτε λόγος μήτε μὴν ὁ χρόνος τὸ συνοῖσον ἡμᾶς ἐδίδαξεν ; Εἶτα ὡσπερ τῷ προσχῆματι μόνῳ τῆς ὄργῆς καταπλήξας αὐτοὺς καὶ ἤδη πειθηνίους λαβῶν, Θύσατε, φησὶν, ὦ οὗτοι· εἰ
D δὲ μή, ἀλλ' ἐγὼ μὲν οὐδὲν πλέον ἐρῶ, ὑμεῖς δὲ εἰσασθε μετ' ὀλίγον τίς ἐστὶν ὧ νῦν ἀπειθεῖτε Δέκιος.

F. Πρὸς ταῦτα οἱ μάρτυρες, Ἠμεῖς, ὦ ἄρχων, ἀπεκρίναντο, καὶ λόγῳ πολλῷ καὶ ἔργῳ, ἤδη δὲ καὶ χρόνῳ τὴν πείραν δεδώκαμεν ὡς οὔτε θεοὶς θύσομεν, οὔτε τινὸς ἄλλου πρὸς τοῦτο λόγους ὑπείξομεν. Οὔτε μὴν ἀλλ', ἐγκόψας ὁ δυσσεβῆς, οὐδὲ τῶν βασάνων οὐδὲν, ἀνόσιοι, μέλον ὑμῖν ; Οὐμενοῦν, εἶπον οἱ ἅγιοι· μικροῦ γὰρ σοὶ καὶ χάριτας προσοφείλομεν, ὅτι ταύταις ἡμῖν ἐνευωχθῆναι δέδωκας. Ἀλλ' οὔτε, φησὶν ὁ ἄρχων, τὴν ἐξῆς οὕτως ἐστὶ ἀν ἐγὼ τε ὧ (?) καὶ ἡ τῶν μεγίστων θεῶν δύναμις, οἷς ἡμῖν ἀναδῆν οὕτως· διαλοιδωρεῖσθε μηδὲ τοὺς παρεστῶτας τοῦτους

αἰδοῦμενοι, πολλοὺς τε ἅμα καὶ σοφοὺς ὑπάρχοντας, οἳ καὶ πρῶτον μὲν ἐν θεοῖς Δία, ἔπειτα Ἥραν τε καὶ Ῥέαν καὶ τοὺς λοιποὺς προσβέουσιν. Ἄ γὰρ τὸ πρῶτον ὑπέστητε οἰονεῖ σκιαὶ μόνον ἦσαν κολάσεων, νυνὶ δὲ τσαύταις ὑποβληθήσεσθε τιμωρίαις ὡς μὴ τὸ ὑμῶν θράσος ὑπ' αὐτῶν συσταλῆναι μόνον, ἀλλὰ καὶ ἑτέροις ἐμβαλεῖν φόβον τοῖς ἴσῃν ὑμῖν τὴν ἀπειθείαν, εἶγε καὶ τοιοῦτοί τινες εἶεν, ἐπιδεικνυμένοις.

Δ'. Πρὸς ταῦτα πάλιν οἱ ἀριστεῖς· Περὶ μὲν τοῦ Διὸς, ὃ ἄρχων, καὶ τῆς ἐκείνου μητρὸς Ῥέας μηδὲν πρὸς ἡμᾶς· ἐπεὶ μὴ πρὸς ἀγνοοῦντας ὁ λόγος· ἴσμεν γὰρ ἐκ πατέρων ἀκηκοότες καὶ γένος αὐτοῦ καὶ τύχην καὶ τρόπον· τὸν δὲ τάφον, εἰ βούλει, καὶ σοὶ παριόντες δείξομεν. Καὶ γὰρ τῆς τῶν Κρητῶν καὶ αὐτὸς ὠρμάτο· γέγονε δὲ τῶν ἐπιχωρίων τύραννος. Οὕτω δὲ ἀσελγῆς ἦν καὶ πρὸς ἡδονὰς ἐπιφορος, ὥστε μὴ γυναῖξί μόνον, ἀλλὰ καὶ ἄρρεσιν ἐπιμαίνεσθαι· γόης δὲ ἄνθρωπος καὶ κακότεχνος, πανούργως ἑαυτὸν ἐξαλλάττων δι' ἀκολασίας ὑπερβολῆν καὶ ὅσαι ὥραι μίξεσιν ἀτόποις ἐμμυιαινόμενος. Ἀμέλει καὶ τινες ὁμοιοπαθῶς ἔχοντες καὶ τὴν ἐκείνου βδελυρίαν ζηλώσαντες (τί γὰρ οὕτω ῥᾶον ὡς ἡ τοῦ κακοῦ μίμησις;) θεὸν τε τοῦτον ἀναγορεύουσι, καὶ νεῶς ἀνιστῶσι καὶ θύουσιν ἵνα τὸ κατὰ γνώμην αὐτοῖς καὶ θεῶ κατὰ γνώμην δοκῆ, καὶ οὕτως οὐ θεομισῆς μόνον, ἀλλὰ καὶ θεῖον, οἴμοι! τὸ ἀσελγαίνειν νομίζεται.

Ε'. Ταῦτα τοῦ θεοῦ φεγγομένου χοροῦ ὁ μὲν ἀνθύπατος πρὸς τὸν ἔλεγχον ἀπεβρήγνυτο, πολὺ δὲ καὶ μᾶλλον καὶ ὁ δῆμος ἐκμανῆ; ἦν καὶ ὦρμα τοὺς μάρτυρας συλλαβεῖν, καὶ μικροῦ ἂν καὶ χερσὶν αὐτοῦ; διεσπᾶσαντο, εἰ μὴ ὁ Δέκιος καὶ χειρὶ καὶ φωνῇ στήσας αὐτοῖς τὴν ὀρμὴν καὶ ἡρεμεῖν διακελευσάμενος, πικρότερον αὐτοῖς ἐκείνος τὸν τοῦ θανάτου τρόπον ἐμηχανᾶτο. Εἶχον μὲν οὖν αὐτίκα τοὺς ἀγίους αἱ βάσανοι· εἶχον δὲ ἄλλως μὲν ἄλλη, πᾶσαι δὲ ὁμοίως τῇ πικρότητι καὶ τῇ τῆς ἐδύνης ὑπερβολῇ. Ὁ μὲν γὰρ αὐτῶν ἀναρτηθεὶς σιδηροῖς μὲν ὄνυξι διεξαινετο, νεῦρα δὲ διεσπᾶτο, σάρκα δὲ ἐκείνου πρὸς γῆν κατέρρεον· ὁ δὲ ξύλοις καὶ λίθοις ὀξέσι τὰς πλευρὰς αὐτοῖς ὀστέοις διετιτρώσκετο, ἄλλος δὲ μολίβδου βάραι τυπτόμενος τὰς ἀρμονίας τε διελύετο καὶ τὰ ὀστέα συνεθλάτο καὶ διεθρύπτετο· ἕτερος δὲ ἐτέρως· ἀλγεινὸν γὰρ καὶ ἀκοή μόνῃ τὸ δριμύ τῶν κολάσεων. Ἐπεὶ ὥσπερ καὶ ἰδεῖν ταῦτα τοῖς συμπαθεστέροις οὐ φορητὸν, οὕτω καὶ τὸ κατὰ μέρος διεξιέναι τε καὶ ἀκούειν περὶ αὐτῶν οὐ μετρίως ὀδυνηρόν. Ἄλλ' οἱ μάρτυρες καὶ ταῦτα πάσχοντες οὕτω ῥᾶνως, ἢ τ' ἀληθέστερον εἰπεῖν, ἡδῶς ἔφερον, ὡς εἰκάξειν τοὺς παρестώτας μὴ μᾶλλον ἐπὶ τοῖς γινόμενοις ἀλγεῖν ἢ ὅτι μὴ καὶ πλείους ἦσαν αἱ βάσανοι δυσχεραίνειν.

Ζ'. Συνέρρεον οὖν ἐπ' αὐτοὺς πάντες ὥσπερ ἐπὶ τοῖς καινῶν τε καὶ παραδόξων, πιστοὶ τε ἅμα καὶ ὅσοι πρὸς τὴν εὐσεβείαν ἐπεπήρωντο· ἀλλ' οἱ μὲν

A impudenter maledictis insectamini, neque hos qui adsunt, reverentes, qui simul sunt multi et sapientes: qui inter deos quidem primum, Jovem, deinde Junonem et Rheam, et reliquos colunt. Quæ enim primum sustinuistis, erant veluti solum umbræ suppliciorum. Nunc autem tam multis suppliciis cruciabitimini, ut non vestra audacia ab eis solum comprimatur, sed aliis quoque metum incutiat, qui æque ac vos sunt inobedientes, si modo ulli sunt ejusmodi.

IV. Ad hæc rursus viri fortissimi: De Jove quidem, o præses, et illius matre Rhea nihil nobis dixeris. Neque enim apud eos qui ignorant, verba facis. Scimus enim, ut qui a patribus nostris audiverimus, genus ejus et fortunam et mores. Sepulcrum autem, si vis, etiam præsentibus indicabimus. Nam ipse quoque in Creta ortus est. Fuit vero eorum qui in ea habitabant, tyrannus. Erat autem adeo intemperans et proclivis ad libidines, ut non solum in feminas, sed etiam insaniret in masculos, præstigiis vero utebatur et malis artibus, se calide mutans propter summam intemperantiam, et singulis horis se polluens nefariis concubitibus. Quidam autem, qui eisdem laborabant vitiis, et imitati fuerant illius abominationem (quid est enim tam facile, quam mali imitatio?) et eum deum esse pronuntiant, et ei templa excitant et sacrificant, ut quod eis placet, deo quoque videatur placere; et sic non solum deo non invisum, sed etiam, proh dolor! divinum existimetur se libidinose et intemperanter gerere.

V. Divino hæc loquente choro, proconsul quidem disrumpebatur, ut qui convinceretur; multo autem magis furebat etiam populus, et impetu ferebantur ad comprehendendos martyres, et eos manibus propemodum discerpsissent, nisi Decius et voce et manu eos cohibuisset: et cum jussisset eos quiescere, acerbis illis mortis genus machinabatur. Et sanctos quidem statim arripuere tormenta: alios quidem alia, sed acerbitate et magnitudine doloris similia. Nam alius quidem ex ipsis suspensus, ferreis lacerabatur unguis: nervi vero divellebantur, carnes autem illius in terram defluebant; alii vero lapidibus et acutis sudibus sauciabantur latera usque ad ossa; alii quidem gravi plumbo verberato dissolvebantur compages, ossaque confringebantur et conterebantur; alius item aliter; est enim vel solo auditu miserabilis acerbitas suppliciorum. Etenim quomodo iis qui sunt paulo misericordiores, hæc videre est intolerabile, ita etiam singillatim persequi et audire, est longe molestissimum. Sed martyres hæc etiam patientes, adeo facile, aut, ut verius dicam, jucunde ferebant, ut qui aderant, conjicerent eos non tam dolere propter ea quæ sustinebant, quam ægre ferre, quod non essent plura tormenta.

VI. Omnes itaque ad eos confluebant, tanquam ad res novas et admirabiles, tam fideles, quam quibus manca erat pietas. Sed illi quidem, ut ad-

mirarentur athletarum constantiam, et suam confirmarent pietatem; hi autem, ut irriderent eorum tolerantiam et eorum plagis quodammodo lætarentur propter insignem crudelitatem. Quamobrem non modo nulla movebantur misericordia, sed etiam præsidem et lictores magis irritabant ad sævitiam. Et hi quidem sic incitabant, ille vero jubebat, lictores autem exsequebantur. Porro autem præco quoque clamabat: Parcite vobis ipsis; parete principibus; sacrificate diis. Martyres autem etiam in tanta copia rerum asperarum, erant omnibus simul superiores, turba, præcone, tormentis, ipso præside, et ante eos omnium principe Satana, et universis quæ eis subjiuntur, copiis. Omnes enim, veluti signo dato, unam simul vocem tollunt: Summus Christiani, Christi hostiæ, Christi victimæ; etiamsi millies mori oporteat, libenter moriemur.

VII. Cum autem martyrum negotio omnia postponerentur, qui erat valde promptus Satanæ minister Decius, desperans fieri posse, ut persuaderet adhuc et cogeret, fert in eos mortis sententiam. Ducebantur itaque sancti, ut ense interficerentur, ad locum, qui parum quidem abest a civitate, ab incolis vero vocatur Alonium. Ad eum festinantes martyres, ostenderunt novum quid, et quod videbatur insolitum. In toto enim cursu martyrii, inter se unanimis et simul conspirantes, in hoc solum contendebant, quisnam eorum primus ensem subiret, et primus coronam acciperet. Hanc autem litem componit Theodulus, qui erat unus ex divino choro, dictitans quod is futurus esset primus, qui omnium ultimus excederet, cum nihil turpe et indecorum ex spectaculo aliorum sustinuerit, sed sic revera multa certamina subierit. Placuit omnibus, quod dixerat: et primum quidem ad Deum communem hymnum canuat: «Benedictus es, Domine, dicentes, qui non dedisti nos in captionem dentibus eorum,» et quæ deinceps scripsit Psalmographus¹. Deinde etiam ad locum accedentes, fecerunt unusquisque orationem: Parce, Domine, servis tuis, dicentes, et suscipe sanguinem nostrum pro nobis, pro nostris, pro nostra patria, ut ea liberetur a tenebris ignorantis, et puris oculis contempletur pietatem, et te veram lucem, o Rex æterne.

VIII. Postquam sic precati essent unusquisque, sacra et victoria insignia eis sunt amputata capita, cum se patriæ distribuissent: et sanguinem quidem infernæ, nempe illud quod interit, intereunti, spiritum autem dedissent supernæ, ei quæ semper manet, illud quod est permanens. Cum vero post consummationem recessissent lictores, quidam ex eorum cognatis, qui in eo loco remanserant, horum sacras venerabiliter componunt et deponunt reliquias. Et tunc quidem mortuos habuit, quæ illos tulerat.

A ὥστε θαυμάσαι τῆς καρτερίας τοὺς ἀθλητὰς καὶ βεβαιωτέραν θέσθαι παρ' ἑαυτοῖς τὴν εὐσέθειαν, οἱ δὲ πρὸς τὸ μυχτηρίσαι μᾶλλον τὴν ἐκείνων ὑπομονὴν καὶ οἷα ταῖς αὐτῶν πληγαῖς ἐφησθῆναι διὰ περιουσίαν ὀμότητος. δι' ἣν αἰτίαν οὐ μόνον οὐδένα οἴκτον ἐλάμβανον οὕτω πασχόντων, ἀλλὰ καὶ πρὸς ἀγριότητα μᾶλλον αὐτόν τε τὸν ἄρχοντα καὶ τοὺς δημίους ἠρέθιζον. Καὶ οἱ μὲν οὕτω παρέθηγον· ὁ δὲ ἐκέλευσεν· οἱ δὲ ἐπετέλουν. Ἐπεθόα δὲ καὶ ὁ κήρυξ· Φείσασθε ἑαυτῶν, πείσθητε τοῖς κρατοῦσι, θύσατε τοῖς θεοῖς. Οἱ μάρτυρες δὲ καὶ πρὸς τοσαύτη χαλεπῶν ἀφθονία τούτων ὁμοῦ κρείττους ἦσαν, τοῦ δγλου, τοῦ κήρυκος, τῶν βασάνων, αὐτοῦ τοῦ ἄρχοντος, πρὸ δὲ τούτων πάντων τοῦ ἄρχοντος Σατανᾶ καὶ τῆς ὑπ' αὐτὸν ἀπάσης δυνάμεως. Ὡσπερ γὰρ ἐκ συνθήματος πάντες μίαν αἵρουσιν ὁμοῦ τὴν φωνὴν, Χριστιανοὶ ἐσμεν, Χριστοῦ θυσιαι, Χριστοῦ σφάγια. Κἂν μυριάκις δέη θανεῖν, ἠδέως ἀποθανούμεθα.

Z'. Ὡς οὖν πάντα τῶν μαρτύρων δευτέρα ἦν, ὁ πάνυ πρόθυμος ὑπηρέτης τοῦ Σατανᾶ Δέκιος, ἀπειπὼν καὶ τὸ πείθειν ἔτι καὶ τὸ βιάζεσθαι, τὴν τοῦ θανάτου κατ' αὐτῶν ψῆφον ἐκφέρει. Ἦγοντο οὖν οἱ ἅγιοι διὰ ξίφους θανατωθῆναι παρὰ τὸν τόπον ὃς βραχὺ μὲν ἀπέχετο τῆς πόλεως, τοῖς ἐγγχωρίοις δὲ Ἀλώνιον ἐκαλεῖτο. Παρὰ τοῦτον οἱ μάρτυρες ἐπειγόμενοι καινόν τι καὶ δοκοῦν ἀσύνηθες ἑαυτοῖς ἵπεδείκνυντο. Παρὰ πάντα γὰρ τὸν τοῦ μαρτυρίου δρόμον σύμπνουν τι καὶ ὁμόψυχον ἀλλήλοις πνεύσαντες κατὰ τοῦτο μόνον ἐφιλονεῖκουν τίς ἂν αὐτῶν πρῶτος ὑπέλθοι τὸ ξίφος καὶ πρῶτος ἄρῃ τὸν στέφανον. Παύει δὲ τὴν ἔριν ταύτην Θεόδουλος, εἰς ὧν τοῦ θεοῦ τοῦδε χοροῦ, ἐπειπὼν ὡς Οὗτος ἂν εἴη μᾶλλον ἐνταῦθα πρῶτος ὃς ἂν ἀπέλθοι τῶν πάντων ἔσχατος, μηδὲν ἀγεννὲς ὑποστὰς ἐκ τῆς τῶν ἄλλων θέας, ἀλλὰ καὶ πολὺαθλος οὕτως ἐπεικῶς γενόμενος διὰ τοῦτο καὶ πλειόνων ἄρα στεφάνων ἀξίος. Ἦρσε τοῖς πᾶσιν ὁ λόγος· καὶ πρῶτα μὲν κοινήν ποιοῦνται πρὸς Θεὸν τὴν ᾠδὴν, «Εὐλογητὸς εἶ, Κύριε,» φάλλοντες, «ὃς οὐκ ἔδωκας ἡμᾶς εἰς θήραν τοῖς ὀδοῦσιν αὐτῶν,» καὶ ὅσα ἐπὶ τούτοις ὁ Ψαλμωδός. Ἐπειτα καὶ παριόντες ἐπὶ τὸν τόπον ἕκαστος προσευχῆν ἐποιοῦντο, Φείσαι, Κύριε, τῶν δούλων σου, λέγοντες, καὶ δέξαι τὸ αἷμα ἡμῶν ὑπὲρ ἡμῶν, ὑπὲρ τῶν ἡμετέρων, ὑπὲρ πατρίδος, ὥστε τοῦ σκότους αὐτὴν τῆς ἀγνοίας ἀπαλλαγῆναι καὶ καθαροῖς ὄμμασι θεάσασθαι τὴν εὐσέθειαν καὶ σὲ τὸ ἀληθινὸν φῶς, αἰώνιᾳ βασιλεῦ.

H'. Οὕτως ἕκαστος προσευξάμενος τὰς καλλινίκους αὐτῶν καὶ ἱερὰς ἀπετμήθησαν κεφαλὰς, διανείμαντες ἑαυτοὺς ταῖς πατρίσι· καὶ τὸ μὲν αἷμα τῆ κάτω δόντες, τῆ φθειρομένη τὸ φθειρόμενον, τὸ πνεῦμα δὲ τῆ ἄνω, τῆ ἀεὶ μενούσῃ τὸ διαμένον. Τῶν δὲ δημίων μετὰ τὴν τελείωσιν ὑποχωρησάντων, τῶν συγγενῶν αὐτοῖς τινες, περὶ τὸν τόπον ὑπολειφθέντες τὰ ἱερὰ τούτων λείψανα περιστέλλουσι τε τιμίως καὶ κατατίθενται. Καὶ τότε μὲν ἤπερ αὐτοὺς ἤνεγκεν, ἐκείνη καὶ τεθνηκότως εἶχεν· ὕστερον δὲ ὑπότις ἢ τῆς εὐσε-

¹ Psal. cxliii, 6.

θείας ισχύος οἶονεῖ τις ζώνη χρυσῆ τὸ πλεῖστον τῆς Α Postea autem, quando vis veritatis, veluti quædam
οἰκουμένης περιελήφε, Παῦλος ἐπὶ τὴν νῆσον στέλ-
λεται ἐφ' ᾧ ταῦτα πρὸς τὴν νέαν ἀγαγεῖν Ῥώμην,
τὴν βασιλίδαν φημὶ τῶν πόλεων. Παῦλος ἐκεῖνος οὐ
πολὺ τὸ τῆς ἀγιωσύνης ὄνομα τῆς μεγαλοδόξου Ῥώ-
μης ἀρχιερέως καὶ τῷ τρόπῳ μᾶλλον ἢ τῷ θρόνῳ
τὸ ἐπίσημον ἔχων, οὐ καὶ κλήσις μόνον μάστιξ ἦν
τοῖς δαίμοσιν ἐλατήριος, οὗτος λογάδας ἐκ βασιλείως
λαβὼν τοῦ ἐγχειρήματος συνεργούς, ἐπὶ τὸ Κρητῶν
παραγίνεται ἔθνος, καὶ τὴν ἐπικειμένην ἀφελὼν τοῖς
λειψάνοις γῆν, εὐρίσκει ταῦτα, Χριστὲ βασιλεῦ, ζῶ-
σιν ἐοικότα καὶ φθορᾶς κρείττονα καθάπερ ἐνούσης
ἔτι πνοῆς νοτίδος τε αὐτοῖς οἶα δὴ δρόσου ἐπικαθη-
μένης ἐώθινῆς. Ἐκεῖθεν οὖν αὐτὰ σὺν θαύματι ἀνε-
λόμενος τῇ λαμπρᾷ καὶ βασιλίδι τῶν πόλεων φέρων
δίδωσι, καὶ νῦν εἰσιν οὐ καὶ τὰ ἱερὰ τῶν μαρτυρικῶν B
νηπίων τεθησαύρισταί τε λείψανα, κοινοὶ σωτήρες καὶ
πολιοῦχοι καὶ φύλακες ἐν πάσιν ἀνιαιροῖς ἄγρυπνοι,
ὧν γένοιτο ταῖς προσβείαις μετόχους καὶ ἡμᾶς γενέ-
σθαι τῶν ἀποκειμένων αὐτοῖς ἀγαθῶν χάριτι καὶ
φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ,
μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ὁμοῦ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι δόξα καὶ
κράτος νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.
Ἄμήν.

Postea autem, quando vis veritatis, veluti quædam
zona aurea, comprehendit maximam partem orbis
terrarum, Paulus mittitur in insulam, ut eas ad
novam Romam deduceret, ad reginam, inquam,
urbium : Paulus ille, cujus est magnum nomen
sanctitatis, gloriosæ Romæ pontifex, et qui mori-
bus magis quam throno erat insignis, cujus vel
sola appellatio erat flagellum ad pellendos dæmo-
nes. Is cum accepisset aliquos delectos ab impe-
ratore, qui ejus cœpto opem ferrent, venit ad gen-
tem Cretensem : et cum amovisset terram reliquiis
impositam, invenit eas, o Rex Christe, similes vi-
ventibus, et interitu superiores, perinde ac si in-
esset adhuc spiritus, et eis humor tanquam ros
insideret matutinus. Cum eas ergo illinc sustulis-
set cum miraculo, eas tradit præclaræ et reginæ
urbium : et nunc sunt, ubi sunt repositæ reli-
quix martyrum infantium, communes servatores
et præsides civitatis, et vigilantes custodes in
omnibus rebus molestis : quorum intercessionibus
detur nobis consequi bona ipsis reposita, gra-
tia et clementia Domini nostri Jesu Christi : cum
quo Patri et sancto Spiritui gloria et potentia,
nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

MARTYRIUM

ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΚΑΙ ΕΝΔΟΞΟΥ ΜΕΓΑΛΟΜΑΡΤΥΡΟΣ ΑΝΑΣΤΑΣΙΑΣ

ΚΑΙ ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΜΑΡΤΥΡΩΝ ΑΓΑΠΗΣ, ΕΙΡΗΝΗΣ ΚΑΙ ΧΙΟΝΙΑΣ
ΚΑΙ ΤΩΝ ΛΟΙΠΩΝ.

MARTYRIUM

SANCTÆ ET INCLYTÆ MAGNÆ MARTYRIS ANASTASIAE JUNIORIS

ET SANCTARUM MARTYRUM AGAPES, IRENES, CHIONIÆ
ET SOCIARUM.

(Græce ex cod. ms. Paris. n. 1496 ; Latine apud Surium ad diem 23 Decembris.)

Α'. Ἀναστασία γυναικῶν ἡ καλλίστη Ῥώμης μὲν C
τῆς περιδόξου φυτῶν, γένεος δὲ περιφανεία καὶ κάλ-
λει σώματος, εὐγενεία τε ψυχῆς καὶ ἡθῶν εὐκοσμίᾳ
τῶν πασῶν ἐκράτει καὶ τοῖς ἀπάντων ἤδετο χεῖλεσιν,
ἀνδρὸς μὲν πραιτεξτάτου τινὸς θυγάτηρ οὖσα, παρά-
τεινι δὲ ἀνδρὶ Χρυσόγονῳ τοῦνομα τὰ θεῖα σοφῶ πα-

I. Anastasia, mulierum pulcherrima, inclytæ qui-
dem Romæ erat nata : generis autem splendore et
corporis pulchritudine, et animæ nobilitate, et mo-
rum honestate et moderatione omnes vincebat,
et fabris omnium canebatur. Et erat quidem cu-
jusdam viri prætextati filia : a quodam autem, no-

vine Chrysogono, fuit in rebus divinis instituta, cui etiam fuit postea caput conoratum corona martyrii, sicut etiam procedens declarabit oratio, cum impius Diocletianus Romana sceptrum tunc teneret.

II. Cum ergo apud Chrysogonum Anastasia falsam gentiliū opinionem verbis luculentis eluisset, eum qui vere est Deus, pro iis qui viderunt, cognoscit. Et nunc quidem non libere profitetur pietatem, a patre vero vel invita in matrimonium data viro gentili, nomine Publio, conante, ut dicitur, miscere ea quæ misceri nequeunt, illa partim quidem omnino sibi vindicans virginitatem, partim autem abhorrens ejus religionem, ne cum eo quidem omnino cohabitare in animum induxit, sed ut pura ad Christum accederet, et nullum ex ejus præceptis despiceret, diu noctuque meditans, ad eum omnem direxit cogitationem. Vestem quidem certe sæpe mutans, et vili pro splendida se induens, et se habitu quodammodo celans, una eam sequente ancilla, omnes obibat carceres, et a custodibus emens ingressum pecuniis, eos qui in eis pro Christo erant inclusi, et corpore propter tormenta male erant affecti, cum quanta potuit reverentia et honore curabat, pedes lavans, manus abluens, comam sordidam, quoad ejus fieri poterat, expurgans, et quod pilorum erat superfluum, prolixum autem erat propter longam in carcere inclusionem, officiose tondens, sanguinem diligenter abstergebat, vulnera mundabat: deinde etiam alligans linteis, et sanctis amplexibus suum in eos amorem indicans, et alimenta unicuique præbens necessaria, sic exhibat.

III. Hæc cum fierent assidue, quoniam virum latere non potuit, resciscit etiam Publius: et protinus multi sunt adhibiti custodes Anastasiæ, qui non sinebant eam domo egredi, neque ullum ad eam ingredi ex iis qui, ut illi dicebant, mores videbantur corrumpere, et poterant ei persuadere, ut a Publii abstineret consuetudine. Illam autem et hoc quidem male habebat, quod alios omnes qui antea ab ipsa curabantur, neque posset videre, nec ab ipsis videri: quod vero plus quam alia eam cruciabat, et medium ejus cor tangebatur, erat præceptor Chrysogonus; qui cum duobus annis integris multa et varia pro Christo tormenta sustinisset, habitabat in carcere, ita jubente Diocletiano. Ad eum crebro, quando in sua erat potestate, ventitabat. Tunc autem prohibita, per quamdam anum ei significat ea quæ evenerant, et per eam rogat ut pro ipsa precetur; preceationis vero hæc sit summa, ut ab impio quidem evadat Publio, assequatur autem opportunitatem, ut quod habet in animo deducat ad effectum, et perseveret curare eos qui martyricis decorantur vulneribus, quoad ejus fieri poterit; quin etiam ut ipsa vitam finiat in pietatis scopo immutabili. Hæc cum significasset Chrysogono, postremo etiam de mariti profecione cum reddit certiore. Fuerat enim illo tempore Publius missus legatus ab imperatore

A δευθεΐσα, ὅς καὶ μαρτυρίου στεφάνῳ τὴν κεφαλὴν ὕστερον ἐκόσμησεν, ὡσπερ ἄρα καὶ προῶν ὁ λόγος δηλώσει, Διοκλητιανοῦ τότε τοῦ δυσσεβοῦς τὰ Ῥωμαίων σκῆπτρα διέποντος.

B. Παρὰ Χρυσογόνῳ τοίνυν Ἀναστασία τὴν ἀλμυρὰν τῶν Ἑλλήνων δόξαν ποτίμοις ῥήμασιν ἀποκλυσαμένη τὸν ὄντως ὄντα Θεὸν ἀντὶ τῶν δοκούντων ἐπιγινώσκει. Καὶ νῦν μὲν οὐ παρῴσιάζεται τὴν εὐσεβείαν, παρὰ δὲ τοῦ πατρὸς καὶ ἄκουσα πρὸς γάμον ἀνδρὶ Ἑλληνι ἐκδοθεΐσα, Ποπλίῳ τοῦνομα, πειρωμένου μιγνύειν, τὸ τοῦ λόγου, τὰ ἄμικτα, ἐκείνη τοῦτο μὲν τὴν παρθενίαν περὶ παντὸς ποιουμένη, τοῦτο δὲ καὶ τὴν αὐτοῦ θρησκείαν μάλα μυσαττομένη, οὐδ' ὄλιως αὐτῷ συνοικεῖν ἠγάπα, ἀλλὰ τὸ καθαρὰ προσελθεῖν Χριστῷ καὶ μηδὲ μίαν τῶν ἐντολῶν αὐτοῦ περιδεῖν, τοῦτο μελετῶσα νύκτα καὶ μεθ' ἡμέραν πρὸς αὐτῷ πᾶσαν ἀπηύθυνε τὴν διάνοιαν. Ἀμέλει καὶ τὴν ἐσθῆτα πολλάκις ἀμείδουσα καὶ φαύλην ἀντὶ τῆς λαμπρᾶς περιβαλλομένη, καὶ ὡς οἶόν τε κρύπτουσα ἑαυτὴν ἐκ τοῦ σχήματος, μιᾶς ἐφεπομένης θεραπείδος, πάσας τε τὰς φυλακὰς περιηεὶ καὶ χρήμασιν ἀπὸ τῶν φυλάκων τὴν εἴσοδον ὠνούμενη τοὺς ἐν αὐταῖς ὑπὲρ Χριστοῦ καθειρθέντας καὶ βασάνοις τὸ σῶμα πονήρως ἔχοντας, μεθ' ὅσης αἰδοῦς ἐθεράπευε καὶ τιμῆς, πόδας ῥύπτουσα, χεῖρας εὐλαβῶς ἀπονίπτουσα, κόμην ῥυπῶσαν ὡς οἶόν τε διακαθαίρουσα, καὶ τῶν τριχῶν τὸ παρέλκον ὅπερ ὁ πολὺς τῆς καθειρέσεως ἐμήκυνε χρόνος θεραπευτικῶς περικείρουσα ἀπέκλυζεν, εἶτα καὶ ὀθονίοις καταδεσμοῦσα καὶ ἀσπασμοῖς ἁγίοις τὸ πρὸς αὐτοὺς ἐπιδεικνυμένη φίλτρον, τροφὰς τε τὰς ἐπιτηδείους ἐκάστῳ παρεχομένη, οὕτως ἐκεῖθεν ἐξῆι.

C. Ταῦτα συνεχῶς γινόμενα, ἐπεὶ μὴ εἶχε τὸν ἄνδρα λαθεῖν, μανθάνει καὶ Πόπλιος, καὶ αὐτίκα φύλακες ἦσαν Ἀναστασία συχνολοί, μήτε αὐτὴν ἐξιέναι τῆς οἰκίας ἐῶντες, μήτε μὴν παρ' αὐτὴν εἰσιέναι τινὰ τῶν κατ' ἐκείνους παραφθεῖρειν τὸ ἦθος δοκούντων καὶ δυναμένων αὐτὴν πείθειν τῆς τοῦ Ποπλίου ἀπέχεσθαι συνοικίας. Τὴν δὲ καὶ τοῦτο μὲν ἐλύπει, τὸ τοὺς ἄλλους ἅπαντας τοὺς πρὸ τοῦ παρ αὐτῆς θεραπευομένου μήθ' ὄραν εἶτι δύνασθαι μήθ' ὑπ' ἐκείνων ὀρᾶσθαι· ὁ δὲ πλέον τῶν ἄλλων ἦν ἡ καὶ μέσης αὐτῆς ἤπτετο τῆς καρδίας ὁ καθηγητῆς ἦν Χρυσόγονος, ὅς δι' ὄλων ἐτῶν δύο πολλάς καὶ βασείας ὑπὲρ Χριστοῦ βασάνους ὑπενεγκῶν, εἶτα καὶ δεσμοτήριον ἔκει, οὕτω Διοκλητιανοῦ προστάξαντο. Παρὰ τοῦτον καὶ τὰ πολλὰ, ὅτε καὶ ἦν αὐτῇ ἐπ' ἐξουσίας, ἐφοῖτα. Τότε δὲ εἰργομένη διὰ τινος αὐτῷ γράδος τὰ τε συμβάντα γνωρίζει καὶ πρὸς τὴν ὑπὲρ αὐτῆς εὐχὴν διὰ ταύτης ἡξίου· κεφάλαιον δὲ τίθεσθαι τῆς εὐχῆς, Ποπλίου μὲν τοῦ δυσσεβοῦς ἐκφυγεῖν, καιροῦ δὲ τυχεῖν τὰ τε κατὰ γνώμην εἰς πέρας ἀγαγεῖν καὶ τοὺς τοῖς μαρτυρικοῖς τραύμασιν ὠραῖζομένους ὡς οἶόν τε θεραπεύουσαν διαμείναι, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ αὐτὴν ἐν ἀμεταθέτῳ τῆς εὐσεβείας σκοπῷ τὴν ζωὴν καταλύσαι. Ταῦτα τῷ Χρυσογόνῳ στήθησεν τελευταῖον καὶ τὴν τοῦ ἀνδρὸς ἀποδημίαν γνωρίζει. Ἐτύγγανε γὰρ κατ' ἐκεῖνο καιροῦ Ποπλίος πρίσθους ἐκ βασιλέως πρὸς Πέρσας ἀποσταλῆς. Ἄ καὶ μαθῶν

ὁ Χρυσόγονος χαίρειν αὐτῇ καὶ τὰ ἀγαθὰ πράττειν ἅ
ἐδήλου τὰ τε παρόντα γενναίως φέρειν καὶ πρὸς τὸ
μέλλον ἀκόλουθον καὶ τὸ πέρας προσδοκᾶν τῷ θελή-
ματι.

Δ'. Ῥώννυται τούτοις Ἀναστασία καὶ αὐτὰ ταῦτα
τῆς ἡδονῆς ἐποιεῖτο πρόφασιν καὶ τῆς ἀγαθῆς ἐλπί-
δος χάριν ἃ πρὸ τοῦ συμφορὰν ἐνόμιζε τὴν τε τοῦ
ἀνδρός ὠμότητα καὶ τὴν πολλὴν ἀγριότητα τῶν φυ-
λάκων, οἳ πάντες μὲν ὁμοίως ἀμελιχτοὶ καὶ πικροὶ,
Κοδίσσιος δὲ τὴν πονηρίαν διαφορώτατος, ὃ καὶ Που-
πλίῳ γινώριμον ὅν τούτῳ μάλιστα σταλλόμενος ἐνε-
τέλλετο, μήτε τὸν ἐξωθεν τοῦ θαλάμου ἀέρα ὄρᾶν
μήτ' ἀναπνεῖν, εἰ δυνατὸν, ἐλευθερίως Ἀναστασίαν.
Δεινὸν γὰρ ἐποιεῖτο εἰ τῆς πρεσβείας ἐπανήκων ζῶν
ἔφοιτο τὸ γύναιον τὰς πρὸς αὐτὸν ἤδη συνθήκας ἱθε-
τηκό'. Πρὸς δὲ καὶ πολλῶν χρημάτων ὁμοῦ καὶ κτη-
μάτων οὗτος ὀφθῆναι κύριος εὐελπίς ἦν. Ἐκεῖνος
μὲν οὖν κατὰ τὴν ἐδὸν ἀκόλουθον τῇ πονηρίᾳ καὶ τὸ
πέρας εὐρίσκει. Θνήσκει γὰρ κινδύνῳ διαφθαρεῖς,
ἅπερ ἤλπισε ὄρᾶν αὐτὸς πρότερον σὺν δίκῃ παθῶν,
καὶ χιρῆας Ἀναστασία πρόξενος καταστάς οὐ θρη-
νεῖν, ἀλλὰ σκιρτᾶν ἐμποιοῦσης. Ἀναστασία δὲ τοῦ
δεσμοῦ καὶ τῶν φυλαττόντων αὐτὴν κυνῶν ἐλευθε-
ρωθεῖσα (οὕτω γὰρ αὐτοὺς εἰπεῖν οἰκειότερον) ἐπὶ
τὴν σύννομον ἀγέλην καὶ τὴν συνθήβη τῆς εὐσεβείας
νομῆν ἐφέρειτο σχῆμά τε μέτριον ὑποδύσα πάλιν τίς
τε φυλακὰς περιήρχετο καὶ σὺν πλείονι τῇ σπουδῇ
οὐ τὰ τραύματα μόνον καὶ τοὺς ἰχῶρας τοῖς ἀγίοις
ἐξεθεράπευεν, ἀλλὰ γὰρ καὶ πρὸς τὸν ἀγῶνα τὸν
προκείμενον εὐγενῶς ἠλειφεν. Οἶον δὲ τὸν καρπὸν
ἐντεῦθεν τρυγᾶ τὸ ταύτης δηλώσει τέλος, τὸ δὲ τέλος
πάντως ὁ λόγος τὸ δὴ νῦν ἔχον.

Ε'. Διοκλητιανὸς μὲν ὁ δυσσεβὴς ἐν Ακουιλίᾳ διά-
γων ἦν· τούτῳ δὲ τὰ μὲν ἄλλα δευτέρας ἡξιοῦτο
φροντίδος, τὸ διαφερόντως δὲ σπουδαζόμενον ὅπως
μηδεὶς αὐτὸν ἐκφύγῃ Χριστιανῶν κρυπτόμενος.
Ἀναφέρεται γοῦν αὐτῷ καὶ περὶ τῶν ἐν Ῥώμῃ πάν-
των ὡς πάμπολυ πλῆθος Χριστιανῶν φυλακαῖς τε
παραδοθὲν καὶ βασάνοις ὅσαις ὑποβλήθην οὐδέπω καὶ
νῦν ἀπομαθεῖν ἠνέσχετο τὴν εὐσεβείαν, ὣν ἀλείπτῃ
εἶναι Χρυσόγονον πειθομένους αὐτῷ πάντας καὶ
ὅλως τῆς αὐτοῦ γλώττης ἐξηρητημένους ἔχοντα. Ὁ δὲ
παραυτίκα τοὺς μὲν ἄλλους πάντας βασάνοις ἐκδο-
θῆναι, εἶτα καὶ θανάτῳ μὴ πειθομένους προσέταττε,
Χρυσόγονον δὲ μόνον πρὸς αὐτὸν ἀναπεμφθῆναι,
τοῦτο καθ' ἑαυτὸν σκεψάμενος ὡς ἐκεῖνου κρατήσας
πάντας εὐθύς ἔσται νενικηκώς. Τούτῳ μὲν οὖν ἀγο-
μῆν πρὸς βασιλέα καὶ ἡ θαυμαστὴ συνέπιπτο Ἀνα-
στασία, πάντοθεν συγκροτούσα καὶ τὰ πρὸς ἀνδρίαν
ἀλείφουσα, καὶ δεικνύσα γένους ἀσθένειαν εὐγενεῖα
φροήματος νικωμένην.

Ζ'. Ὡς δὲ καὶ παρέστη τῷ βασιλεῖ Χρυσόγονος, ὁ
μὲν αὐτίκα ῥήμασιν ἠπιωτέροις ἐχρήτη, Πείσθητι,
λέγων, ὦ Χρυσόγоне, συνθέσθαι τοῖς ἡμετέροις, καὶ
θεοῖς μὲν χρισθῆναι, σαυτῷ δὲ τὰ ἥδιιστα τῶν ἀλ-
γεινοτάτων καὶ τὰ συμφέροντα τῶν οὐ λυσιτελῶν
ἀνθελέσθαι. Εὖ γὰρ ἴσθι ὡς οὐ μόνον σοὶ τίς τε βα-
σάνους ἀνήσομεν, τό τε κάλλιστον τοῦτο καὶ πᾶσιν
ἐξοὺ χαριούμεθα φῶς, ἀλλ' αὐτίκα σε καὶ Ῥώμης τῆς

ad Persas. Quæ cum didicisset Chrysogonus, jubet
eam gaudere et bona facere, et præsentia forti
animo ferre, et in futurum voluntati quoque con-
sentaneum exspectare exitum.

IV. His confirmatur Anastasia, et hæc ipsa duxit
esse gaudii occasionem, et bonæ spei principium
existimavit esse calamitatem, nempe et mariti cru-
delitatem, et nimiam custodum sævitiam. Qui
erant similiter quidem omnes acerbi et immiti-
gabiles : Codissius autem erat excellenti improbi-
tate, qui et notus erat Publio, et cui proficiscens
hoc maxime mandaverat, ut nec extra thalamum
videre aerem, nec libere, si fieri posset, respirare
sineret Anastasiam. Grave enim ducebat, si rever-
tens a legatione, vivam videret mulierem, quæ
fœdus cum eo initum jam violaverat. Præterea
vero sperabat sic quoque fore, ut multarum pecu-
niarum et possessionum efficeretur dominus. At-
que ille quidem invenit in via, quem par erat, exit-
um. Moritur enim periculo perditus, quæ se spe-
rabat facturum, ipse prius iuste passus : et effectus
Anastasiæ conciliator viduitatis, quæ non luctum
afferebat, sed exultationem. Anastasia autem libe-
rata a vinculo et a canibus qui eam custodiebant
(sic enim eos convenit appellare), ad solitum gre-
gem ferebatur, et ad consueta pietatis pascua : et
modestum rursus induens habitum, obibat carce-
res, et magna cura ac diligentia non solum vulnera
ac saniem sanctis curabat, sed ad propositum
quoque certamen eos præclare incitabat et præpa-
rabat. Qualem vero fructum hinc percipiat, decla-
rabit ejus finis : finem autem, oratio.

V. Hoc tempore impius quidem Diocletianus dege-
bat Aquileiæ. Ei vero aliorum quidem cura erat
posterior : hoc vero præcipue erat curæ, ut nullus
Christianus qui latebat, eum effugeret. Ad eum
ergo defertur ab omnibus, qui Romæ erant, quod
maxima multitudo Christianorum, conjecta in car-
ceres, et plurimis affecta suppliciis, nondum pe-
tuit dediscere pietatem. Quorum esse præceptorem
et institutorem Chrysogonum, qui habebat omnes
sibi parentes et pendentés ab ejus lingua. Ille autem
alios quidem omnes jussit dedi tormentis, et de-
inde etiam morti, si non persuaderentur, Chrysogo-
num autem solum ad ipsum mitti : hoc apud se
considerans, quod si illum vicisset, omnes protinus
erat superaturus. Atque ei quidem, cum duceretur
ad imperatorem, comes fuit Anastasia, undique
conferens et comparans ea quæ pertinebant ad au-
gentiam animi magnitudinem, et ostendens sexus
imbecillitatem vinci a magnitudine animi et spiritus.

VI. Postquam vero ante imperatorem astitit Chry-
sogonus, ille quidem statim verbis usus est miltiori-
bus : Persuadeare, o Chrysogone, nostris conjungi
partibus, et diis quidem gratificari, tibi autem ea
quæ sunt jucundissima, præferre tristissimis, et
quæ sunt conducibilia, minime utilibus. Scio enim
fore, ut tibi non solum tormenta remittamus, et hanc
pulcherrimam omnibusque jucundissimam lucem

largiamur, sed te etiam statim efficiam magnæ urbis Romæ præfectum. Ille autem nec imperatoris potestatis obstupescens magnitudine, neque donorum flexus ingenti oblatione, libere dixit: Ego unum solum novi Deum, et eum quidem iudico quavis luce suaviorem, quavis vero vita desiderabiliorem, omnibus autem pecuniis quæstuosiorem. Eum et anima colo, et labris confiteor, et omnibus videntibus adoro genibus. Deorum autem multitudinem et fabulas et dæmones, tantum abest ut colam, ut sim ejusdem cum Socrate sententiæ, oportere eos fugere pro viribus, ut qui sint hominum deceptio, et animarum aperta pernicies. Quæ vero a te mihi proponuntur munera et honores, nihil melius habere arbitror, quam somnia et umbras, et ea nihili facio.

VII. Non tulit dicendi libertatem imperator, sed perinde ac in prima prostratum congressione, eum abripuit impetus, ut soli iræ gratificaretur; jubetque ut cum in desertum locum duxissent Chrysogonum, ei caput amputarent, invitus eum majori afficiens beneficio, quam quando libens dona offerebat, existimans fore, ut eum in suam traduceret sententiam. Atque hoc quidem factum est prout ipse decrevit: et sacrum illud corpus projicitur in littore maris ubi etiam tres sorores et animis, et corporibus, et pietate in Deum, suam habebant habitationem cum quodam Zoilo viro pio et presbytero. Sororibus autem erant nomina, Agape et Chionia, et Irene. Hic vero Zoilus, cum sibi revelatas martyris Chrysogoni reliquias sustulisset una cum capite, et in quadam capsula cum quanto oportuit honore deposuisset, abscondit in sua domuncula. Atque tricesimus quidem erat dies, ex quo sitæ fuerant reliquiæ, in somnis autem presbytero Zoilo martyr apparens Chrysogonus, hæc ei visus est dicere: Scias impium imperatorem Diocletianum, cum de Christi ancillis et sororibus, Irene, Agape et Chionia fuerit factus certior, intra novem dies illas quoque velle comprehendere. Tu autem effice, ut Anastasia Dei ancilla eas curet pro viribus, et ad certamen suscipiendum eis addat animum, donec fuerint redimitæ corona martyrii; ipse vero bonam spem concipias, fore ut suavissimos fructus laborum accipias. Nam non multo post tempore, et a laboribus, qui hic sunt, liberaberis, et ad Christum adduceris cum iis qui pro Christo decertarunt.

VIII. Fuerunt hæc quoque cognita venerandæ imprimis Anastasiæ, et divino Spiritu mota, venit statim ad domunculam, quam nondum aspexerat, et accedens ad presbyterum Zoilum, quærebat sorores, et rogabat de iis quæ in somnis sibi visa fuerant. Cum autem vidisset virgines, et locum in quo sitæ erant Chrysogoni reliquiæ, cum illas quidem magna affectione et pietate adorasset, cum eis autem unam noctem transegisset, eisque congratulata, ad martyrii fortiter subeunda certamina animum satis addidisset, profecta est Aquileiam. Eas enim cum multis aliis sciebat cursum peracturas

A μεγίστης ἑπαρχῶν ἀποδείξω. Ὁ δὲ μήτε τῆς βασιλικῆς ἐξουσίας τὸν ὄγκον καταπλαγεῖς, μήτε πρὸς τὸ τῆς δωρεᾶς μέγεθος καθυφεῖς, Ἐγὼ, μετὰ παρρησίας ἔφη, ἓνα μόνον οἶδα θεὸν καὶ τοῦτον παντὸς μὲν κρίνω φωτὸς ἡδύτερον, πάντων δὲ χρημάτων κερδαλέωτερον· τοῦτον καὶ ψυχῇ λατρεύω καὶ χεῖρσιν ὁμολογῶ καὶ πάντων ὀρώντων τοῖς γόνασι προσκυνῶ. Θεῶν δὲ πλῆθος καὶ μύθους καὶ δαίμονας τοσοῦτον ἀπέχω λατρεύειν, ὥστε καὶ τῷ σὺ κράτει συμβουλεύσαιμι ἂν φεύγειν αὐτοὺς ἀνά κράτος ὡς ἀπάτην ἀνθρώπων καὶ ψυχῶν λύμην φανεράν ἀποδειγμένους. Τὰ δὲ γε παρὰ σοῦ μοι προτεινόμενα δῶρα καὶ τὰς τιμὰς οὐδὲν ὄνειράτιον οὐδὲ σκιᾶς ἄμεινον ἔχειν ἡγοῦμαι, καὶ παρ' οὐδὲν τίθεμαι.

B

Z'. Οὐκ ἔνεγκε τὴν παρρησίαν ὁ βασιλεὺς, ἀλλ' ὥσπερ ἄμα τῷ συμπλακῆναι καταβληθεῖς, ὤρμησε μόνῳ γοῦν τῷ θυμῷ χαρίσασθαι, καὶ κελεύει τὸν Χρυσόγονον ἐν ἐρήμῳ τόπῳ λαβόντας τὴν κεφαλὴν ἐκτεμεῖν, ἄκων αὐτῷ μερίζονα δοῦς τὴν εὐεργεσίαν ἣ ὅτε ἐκὼν ἐχαρίζετο μεταπίσειν ὑπολαμβάνων. Τοῦτο μὲν οὖν κατὰ τὸ διαταχθὲν ἐπράττετο καὶ τὸ ἱερὸν ἐκεῖνο σῶμα πρὸς τῷ αἰγιαλῷ τῆς θαλάσσης ῥίπτεται, ἵνα καὶ τρεῖς ἀδελφαὶ καὶ γνώμας καὶ σώματα καὶ τὴν πρὸς θεὸν εὐσέβειαν μετὰ Ζωίλου τινὸς εὐλαβοῦς καὶ πρεσβυτέρου τὴν οἴκησιν ἐποιούνητο. Ταῖς ἀδελφαῖς δὲ τὰ ὀνόματα Ἀγάπη καὶ Χιονία φημι καὶ Εἰρήνη. Οὗτος μὲντοι ὁ Ζωῖλος ἀποκαλυφθὲν αὐτῷ τὸ τοῦ μάρτυρος Χρυσόγονου λείψανον ἀνελόμενος ἄμα τῇ κεφαλῇ καὶ θήκητινι μεθ' ὅσης ἔδει τιμῆς καταθέμενος, ἐν τῷ δωματίῳ τῷ ἑαυτοῦ κατακρύπτει. Τριακοστῇ μὲν οὖν ἡμέρᾳ τῷ λείψανῳ κειμένῳ Ζωίλῳ ὄναρ ὁ μάρτυς ἐπιφανεῖς Χρυσόγονος ταῦτά οἱ λέγειν ἐδόκει· Ἴσθι τὸν δυσσεβῆ βασιλέα Διοκλητιανὸν, γνωσθὲν αὐτῷ περὶ τῶν τοῦ Χριστοῦ δούλων καὶ ἀδελφῶν Εἰρήνης, Ἀγάπης καὶ Χιονίας, εἰσω ἡμερῶν ἐννέα συλλαβέσθαι καὶ αὐτὰς βούλεσθαι. Σὺ δὲ ἀλλ' Ἀναστασίαν τὴν τοῦ Θεοῦ δούλην παρασκεύασον ταύτας κατὰ τὸ δυνατόν καὶ θεραπεῦσαι καὶ πρὸς τὸν ἀγῶνα ἐπιθαρῦναι ἄχρι καὶ τὸν μαρτυρικὸν ἀναθήσονται στέφανον. Αὐτὸς δὲ τοὺς καρπούς σοι τῶν πόνων ἡδίστους ἀπολαθεῖν εὐελπίς ἔσο. Μετ' οὐ πολὺ γὰρ τῶν ἐνταῦθά τε ἐπιπόνων ἀπαλλαγῆση καὶ μετὰ τῶν ὑπὲρ Χριστοῦ ἀθλησάντων Χριστῷ πικραστήση.

D

H'. Ἐγνώσθη ταῦτα καὶ τῇ σεμνοτάτῃ Ἀναστασίᾳ, καὶ Πνεύματι Θεοῦ κινηθεῖσα τὸν οἰκίσκον, ὃν οὐδέπω τεθέατο, παραχρῆμα καταλαμβάνει, καὶ τῷ πρεσβυτέρῳ παραστᾶσα Ζωίλῳ τὰς ἀδελφὰς ἐζήτηι καὶ περὶ τῶν ὄναρ αὐτῇ γνωσθέντων ἀνεπυθᾶτο. Ἰδοῦσα δὲ τὰς παρθένους καὶ τὸν τόπον ἐνθα κατέκειτο τὸ τοῦ Χρυσόγονου λείψανον, τὸ μὲν περιπαθῶς ἄμα καὶ εὐλαβῶς προσκυνήσασα, ταῖς δὲ μίαν νύκτα συνδιαγαγοῦσα καὶ συνησθεῖσα καὶ πρὸς τοὺς μαρτυρικοὺς ἄθλους ἱκανῶς ὑπαλείψασα εἰς τὴν Ἀκουιλίαν ἐπορεύθη. Ταύτας τε γὰρ μετὰ καὶ πολλῶν ἄλλων ἐκεῖσε τὸν ὁρόμον ἤδει δραμουμένας τοῦ

μαρτυρίου καὶ ἅμα τῆς προνοίας καὶ αὐτὴν εὐαφρό-
μως ἐπὶ τὸν ἀγῶνα παραπεμπούσης. Αὕτη μὲν οὖν
ἐπορεύετο, καὶ τὸ προῤῥηθὲν δὲ Ζωίλῳ πέρας ἐλάμ-
βανε. Τῷ γὰρ Θεῷ τοῦτο δοκοῦν τῶν παρόντων μεθ-
ίστατο. Ἐπεὶ δὲ ἔδει μὴδὲ τὰ κατὰ τὴν Ἀγάπην καὶ
Εἰρήνην καὶ Χιονίαν εἰκῆ τῷ Χρυσογόνῳ ῥηθῆναι,
μαθὼν καὶ τὰ κατ' αὐτὰς ὁ πάντων ἐν δυσσεβείᾳ κρα-
τήσας Διοκλήτιανός μετακλήτους αὐτίκα ποιεῖ, ἵστησί
τε αὐτὰς πρὸ τοῦ βήματος. Ἀγάμενος δὲ τοῦ τε σχή-
ματος καὶ φρονήματος καὶ πρὸς τοῦτοις τῆς ὥρας
καὶ τῆς ἐπανθούσης αὐταῖς τῷ προσώπῳ χάριτος,
ἄλλως τε δὲ καὶ τοῦτο ἐκεῖνος εἰδὼς ὡς ἤθους βάρος
καὶ ψυχῆς ἀξίωμα καὶ εὐγένεια οὐκ ἂν ποτε τραχύ-
τητος ἤττηθείη, ἀλλ' ἠπίοις μᾶλλον λόγοις εἶκει καὶ
κλέπτεται θεραπείαις, ταύτην δὲ καὶ αὐτὸς ἦει.

Θ'. Καὶ πρῶτα μὲν ὁμοῦ τῶν τριῶν διάπειραν
ἐποιεῖτο, ἐπαινῶν τε ἅμα καὶ παραινῶν, Ὅρων ἐν
ὑμῖν, λέγων, ἄνθος τε ἡλικίας καὶ ὥραν σώματος,
πρὸ δὲ τούτων ψυχῆς παράστημα εὐγενὲς καὶ φρό-
νημα τῆς ἐξωθεν οὐχ ἤττον χάριτος διαλάμπον, οὐ
μὴν ἀλλὰ καὶ ἀγαθὰς καὶ ἐξ ἀγαθῶν γεγονούσας ἀκού-
σας, πρὸς δὲ τοῦτοις καὶ λόγων ἱκανῶς μετασχούσας,
οἴκτον ὑμῶν, μὰ τοὺς θεοὺς, οὐκ ὀλίγον λαμβάνω, εἰ
περὶ ταῦτα πάντα καὶ τὴν ὑμετέραν ζωὴν τὸν κίν-
δυνον ὑποστήσεσθε καὶ μὴ τι χρηστὸν φθάσητε βου-
λεύσασθαι περὶ ἑαυτῶν. Τοῦτου γὰρ ἕνεκα καὶ κατ'
ἔψιν ὑμᾶς ἐμοῦ στήναι καὶ λόγων μεταδοῦνα: ἠξίωσα,
ἵνα καὶ παρ' ἐμοῦ καὶ παρ' ἑαυτῶν τὰ δεόντα συν-
ιδεῖν δυνηθεῖται ἀπόσχησθε μὲν λογισμῶν ἀφρόνων,
θυσίαν δὲ τοῖς θεοῖς προσενέγκητε καὶ διὰ τοῦτο τί
μὴ τῶν ἀγαθῶν ἑαυταῖς πραγματεύσεσθε, θεῶν φι-
λίαν, ἐμὴν εὐνοίαν, δόξης ἀφθονίαν, νυμφίους τοῦ
κάλλους ὑμῶν ἀξίους, πλοῦτον καὶ ἡδονὰς καὶ πᾶν
ὅ τι περ εὐδαιμον τοῦ βίου καὶ ἀγαθόν ἐστι τε καὶ
δοκεῖ.

Ι'. Πρὸς ταῦτα ἡ τὴν ἡλικίαν πρώτη, τὴν δὲ κλῆσιν
Ἀγάπη, πρώτην καὶ τὴν εἰς Θεὸν ἀγάπην ὀφθῆναι
σπεύδουσα αἰδοῖ μίξασα παρρησίαν, εὐκρίτως τε τὰ
χειρὴν διάρασα, Μηδεὶς σου, φησί, πειθέτω λόγος, ὧ
βασιλεῦ, ὡς ἡμᾶς ἡ φόβος πτοήσειεν ἢ πειθῶ δελεά-
σειεν ἢ κολάσειεν διαπειλούμεναι ἢ ἀγαθὰ προτεινό-
μενα ἢ νεότητος οἴκτος ἢ κάλλους ἔλεος ἢ τοῦ γένους
λαμπρότης μαλακόν τι πείσειεν ὅλως ὑπονοήσασθαι
μὴ ὅτι γε καὶ εἰπεῖν, ἀλλ' αὐτὰ δὴ ταῦτα πείθει καὶ
μάλιστα θανάτου καταφρονεῖν, ὅτι τοσοῦτοις παρὰ
Θεοῦ κοσμηθεῖσαι τοῖς ἀγαθοῖς καὶ οὕτω πολλοῖς
πλεονεκτημασι διαφέρουσαι πάντων ἂν ἀτοπώτερα
δαινοθηθῆσαι φανῶμεν, εἰ τὸν δεδωκότα Θεὸν ἡμεῖς
ἀρνηθεῖμεν ἀβούλως σφόδρα καὶ ἀγνωμόνως. καὶ
μὴ τὰ παρ' αὐτοῦ μᾶλλον ἐν αὐτοῖς ὑπὲρ αὐτοῦ πρό-
φασιν εὐνοίας καὶ πίστεως ἀσφαλοῦς ποιησόμεθα.
et ingrate negaverimus ei non ea quæ ab eo accepimus, in iis quæ pro ipso passuræ sumus, oc-
casione[m] benevolentia[e], certæque et stabilis fidei duxerimus.

ΙΑ'. Ταύτην ὁ τύραννος τὴν παρρησίαν ἐκτόπως
θαυμάσας καὶ νομίσας εἶναι μανίαν, ὡς δὲ καὶ καλέ-
σας, οἴκθην ἀτεχνῶς τὴν κρίσιν ποιούμενος τῆς μὲν
Ἀγάπης οὐ πλέον ἀπεπειράτο, δευτέραν δὲ τὴν δευ-
τέραν παριστά καὶ τοὺς λόγους προσῆγεν. Ὡς δὲ καὶ

A martyrii, providentia quoque simul ipsam, cum
bona et facili occasione, transmittent: ad certamen.
Atque ipsa quidem proficiscebatur, et qui prædi-
ctus Zoilo fuerat, vitæ finis contigit. Nam cum hoc
Deo ita visum esset, excessit a vita præsentis. Quo-
niam autem neque de Agape et Irene et Chionia
oportebat temere dictum esse a Chrysogono, cum
de iis rescivisset, qui omnes impietate superavit,
Dioctetianus, eas statim accersit, et sistit ante tri-
bunal: et admirans earum habitum et spiritum,
et præterea speciem, et quæ in earum vultu vige-
bat gratiam, et alioqui cum hoc sciret, quod morum
gravitas, et dignitate præditus ac generosus ani-
mus nunquam vincitur ab asperitate, sed cedit
potius verbis mollibus et placidis, et attrahitur
B officiis, ea via ipse quoque ingreditur.

IX. Et primum quidem trium simul facit peri-
culum, simul laudans et admonens: Cum in vobis
videam, dicens, et florem ætatis, et speciem cor-
poris, et generosos præterea spiritus, qui non mi-
nus resplendent, quam externa gratia: quin etiam
audiverim vos esse bonas, et bonis prognatas, et
præterea doctrina quoque non mediocriter excul-
tas, per deos, moveor non parva vestri miseri-
cordia, si de his omnibus et de vestra quoque
vita venietis in periculum, et non prius aliquod
bonum de vobis ipsis capietis consilium. Hac enim de
causa vos quoque volui ante meum conspectum si-
stere et vos convenire, ut cum ex me et ex vobis ipsis
ea quæ oportet, potueritis intelligere, abstineatis
quidem ab insipientibus cogitationibus, diis autem
offeratis sacrificium, et per hoc quid non boni
vobis ipsis comparetis, deorum amicitiam, meam be-
nevolentiam, gloriæ abundantiam, sponso dignos
vestra pulchritudine, divitias et voluptates, et quid-
quid in vita felix bonumque est et videtur.

X. Ad hæc autem ea quæ erat major natu, voca-
batur vero Agape, quæ studebat quoque videri
prima dilectione in Deum, cum verecundia mi-
scens dicendi libertatem, et labra honeste ape-
riens: Nulla, inquit, ratio tibi persuadeat, o impe-
rator, quod nos vel metus perterruerit, aut per-
suasio inescaverit, aut intentatæ suppliciorum
minæ, aut bona proposita, aut juventutis miseri-
cordia, aut commiseratio pulchritudinis aut
splendor generis, nobis omnino persuaserit, ut
aliquid molle et delicatum omnino cogitemus,
nedum ut dicamus. Sed hæc quidem ipsa vel ma-
xime persuadent mortem contemnere, quod tot
bonis a Deo ornatae, tam multis commodis præ-
stantes, omnium absurdissima videremur cogitare,
si Deum, qui ea dedit, nos inconsiderate admodum

XI. Hanc loquendi libertatem supra modum ad-
miratus tyrannus, et ratus esse insaniam, et eam
ita appellans, ex se plane faciens iudicium, Aga-
pen quidem non tentavit amplius, secundo au-
tem jussit sisti secundam, et verbis eam est

adortus. Postquam vero hujus quoque similiter, et deinde tertiæ desperavit mutationem, postremo dicens: Hæc audacia vestra responsa nulla re alia quam inflictis tormentis curabuntur, illas quidem conjicit in carcerem: ipse autem in supplicio considerando ac exquirendo versabatur animo, novam aliquam et longe gravissimam eis mortem invenire contendens. Quæ vero vel ante certamina, animo et instituto erat eorum certationis socia, Anastasia, ea quæ consueverat, non cessabat adhuc facere, verbis quidem accendens ad certamen, re ipsa autem earum curam gerens: et non harum solum, neque reliquorum omnium qui similiter decertabant, similiter curam gerebat, sed eos etiam, qui alioqui erant inopes, Christianam autem amplectebantur religionem, minime negligebat: illis quidem alimenta, his vero vestimenta, aliis autem utraque præbens liberaliter, quorum et ab illis unam petebat remunerationem, et ipsa quoque precabatur, ut eis aureum imponeret signaculum, martyrii coronam. Et quod ipsa quidem spe non sit falsa, statim declarabit oratio.

XII. Diocletianus autem, cum de martyribus multa animo agitasset, et in dubio ejus adhuc esset animus, et simul ut proficisceretur in Macedoniam a quibusdam publicis urgeretur negotiis, cum Dulcilio præfecto earum mandasset examinationem, quod eas oporteret punire, multa præcepit. Ille vero cum malæ naturæ adjecisset malum imperatoris mandatum, et iram maxime exaucuisset, paratus erat suum inexplebilem animum exsatiare. Cum autem jam parata essent tormenta, et pro tribunali starent virgines, qui mente erat plane cæcutiente, repente cœpit etiam esse cæcus oculis; vel potius cum videretur aspicere, et non clausos haberet oculos, neminem videbat ex iis qui aderant. Quo factum est, ut maxima ira incensus, tum quidem vel invitus eas abduceret a tribunali; timuit enim ne aliquid amplius pateretur, si adessent. Postea vero cum rursus essent conjectæ in carcerem, et jam ad Deum hymnos dicere et cantica psallere aggressæ essent, in animo quidem habuit irrumpere, et ex improvise accedens, illarum venari, ut putabat, præstigias et incantationes. Divina autem voluntate ille ab hoc quoque arcetur consilio. Cum enim a recta declinasset, et ad quamdam propinquam delatus esset domunculam, quæ quidem custodibus erat loco culinæ, hic cum in vasa culinaria et ollas incidisset, et esset omnino emotæ mentis, et putaret se ipsas virgines habere in manibus, vultus quidem ei fuit repletus fuligine, vestis autem plena favillis, fumo et tetra odore.

XIII. Cum autem quæ animo habebat, fecisset, ut existimavit, illinc est egressus, omnibus ei subjectis extra fores eum expectantibus. Postquam vero illi eum viderunt, esse aliquod spectrum aut monstrum opinati, in fugam sunt conversi. Ille autem se contemptum putans, ut qui nondum sensisset ea quæ sibi acciderant, nondum quidem domum, sed in regiam magna ira et studio conten-

A αὐτῆς ὁμοίως, εἶτα καὶ τῆς τρίτης τὴν μεταβολὴν ἀπέγνω, τελευταῖον αὐταῖς ἐπειπὼν ὡς Αἱ θρασεῖαι ὑμῶν ἀποκρίσεις αὐταὶ οὐδαμῶς ἄλλως ἢ βασάνων ἐπιφοραῖς ἰαθήσονται, ἐκείνας μὲν τῇ εἰρκτῇ παραδίδωσιν, αὐτὸς δὲ περὶ τὴν διάσκεψιν τῶν τιμωριῶν ἀπησχόλει τὸν νοῦν, καινότητόν τινα καὶ χαλεπώτατον αὐταῖς θάνατον ἐξευρεῖν ἐπειγόμενος. Ἡ δὲ γε καὶ πρὸ τῶν ἀγῶνων τῇ προαιρέσει σύναθλος ταύταις Ἀναστασία τὰ εἰωθότα καὶ ἔτι ποιεῖν οὐκ ἔληγε, λόγοις μὲν πρὸς τὸν ἀγῶνα διαθερμαίνουσα, ἔργοις δὲ τὰ τῆς προνοίας ἐπιτελοῦσα, καὶ οὐχὶ τούτων μόνων οὐδὲ τῶν λοιπῶν πάντων τῶν ὁμοίως ἀθλούντων ὁμοίως εἶχετο, ἀλλὰ καὶ τῶν ἄλλω ἀπορούντων ὅσοι τὰ Χριστιανῶν πρεσβεύοντες ἦσαν οὐδαμῶς ἡμέλει τοῖς μὲν τροφάς, τοῖς δὲ στολάς, τοῖς δὲ καὶ ὄμφω φιλοτίμως παρέχουσα, ἓν ἀμοιβὴν μίαν ἐκείνους τε ἀπῆτει, καὶ αὐτὴ δι' εὐχῆς ἐποιεῖτο τὸ πᾶσι τούτοις χρυσὴν ἐπιθεῖναι σφραγίδα τὸν μαρτυρικὸν στέφανον. Καὶ αὕτη μὲν ὅτι τῆς ἐλπίδος οὐ διεψεύσθη ὅσον οὐπω καὶ ὁ λόγος δηλώσει.

IB'. Διοκλητιανὸς δὲ πολλὰ περὶ τῶν μαρτύρων διασχεψάμενος, ἐν ἀπόρῳ τε ἔτι τὴν γνώμην ἔχων, καὶ ἅμα τὴν ἐς Μακεδονίαν ἐλαύνειν ὑπὸ τινῶν ἐπειγόμενος, δημοσίων Δουλικιτίῳ ἐπάρχῳ τὴν τούτων ἐξέτασιν ἐπιτρέψας, πολλὰ περὶ τοῦ δεῖν αὐτὰς κολλάζειν ἐπήγγελλεν. Ὁ δὲ πονηρᾷ φύσει πονηρὰν προσθεὶς βασιλέως διάταξιν, καὶ τὸν θυμὸν ὡς μάλιστα παραθήξας ἔτοιμος ἦν ἀπλήστως τῇ γνώμῃ χρῆσασθαι. Ὡς δὲ καὶ ἤντιμωστο τὰ δεινὰ καὶ τὰς παρθένους παρίστη τῷ βήματι, ὃ τὴν διάνοιαν ἀκριβῶς τυφλώτων τυφλὸς ἐξάπινα καὶ τὰς ὄψεις ἦν, μᾶλλον δὲ βλέπειν δοκῶν καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἔχων ἀκλείστους, οὐδένα τῶν παρόντων εἶδεν· ὧ δὲ καὶ μάλιστα τὸν θυμὸν ἐκκαυθεὶς τότε μὲν αὐτὰς καὶ ἄκων ἀπάγει τοῦ βήματος· ἐδεόθη γὰρ μή τι καὶ πλέον παρισταμένων αὐτῷ πάθοι· ὕστερον δὲ ὡς τῇ εἰρκτῇ παρεδίδοντο καὶ ἤδη τῶν εἰς Θεὸν ὕμνων καὶ ᾠδῶν εἶχοντο, ὁμοῦ μὲν εἰσπηδήσει καὶ θηράσαι τῷ ἀπροόπτῳ τὴν ἐκείνων φθάσας, ὡς ᾤετο, μαγανείαν· θεία δὲ βουλῇ καὶ ταύτης ἐκείνος τῆς βουλῆς εἴργεται. Τῆς γὰρ εὐθείας παρατραπεί; καὶ πῶς πρὸς τινα πλησίον οἰκίσκον παρενεχθεί; ὃ; δὲ τοῖς φύλαξιν εἰς ὄπτανειὸν ἐτέλει, ἐνταῦθα δὲ μαγειρικοῖς ἀγγείοις καὶ χύτραις περιτυχῶν, ἐκφρων τε τὸ σύνολον γεγωνῶς καὶ αὐτὰς οἰόμενος τὰς παρθένους ἐν χερσὶν ἔχειν, ἀσθόλης μὲν τὴν ὄψιν, λιγνύος δὲ τὴν ἐσθῆτα καὶ καπνοῦ πλήρης καὶ δυσωδίας ἐδείκνυτο.

IC'. Ἐπεὶ δὲ τὰ κατὰ νοῦν, ὡς ὑπέληψε, ὄρασας ἐκείθεν ἐξῆει, τῶν ὑπὸ χεῖρα πάντων ἔξω περὶ τὴν θύραν ἀναμενόντων, ὡς εἶδον αὐτὸν ἐκείναι φασματώδη τινὰ καὶ τεράστιον ὑπολαθόντες εἶναι, πρὸς φυγὴν ἐχώρουν. Ὁ δὲ περιφρόνησιν εἶναι τὸ γεγονός οἰόμενος καὶ οὐπω τῶν ὧν πέπονθεν αἰσθησὶν εἰληφῶς οὐκ ἔτι μὲν ἐπὶ τὴν οἰκίαν, ἀλλ' ἐπὶ τὰ βασίλειον ὄργῃ πολλῇ καὶ σπουδῇ ἐχώρει πολὺν τοῖς ὁρῶσι τὸν

γέλωτα συγκινῶν. Τῆς δὲ βασιλικῆς αὐλῆς καὶ τῶν A
δορυφόρων εἰς μέσον ἐλθὼν θορύβου μεστὸς ὦν ἐξή-
τει τὸν βασιλέα, ἅτε δὴ καὶ κατὰ τῶν ὑπὸ χεῖρα τῶν
ἑαυτοῦ ἐντυγχάνειν μέλλων ὡς ὑπ' αὐτῶν τὰ ἔσχατα
περιυβρισμένος · οἱ δὲ ὑπόμωρόν τινα καὶ γελωτο-
ποῖόν καὶ παράφορον καὶ πάντα μᾶλλον αὐτὸν ἢ τὸν
ἐπαρχον ὑπονοοῦντες Δουλικίτιον πυγμαῖς τε καὶ
ὠθισμοῖς ἐξώβουν καὶ ἀπεῖργον αὐτῷ τὴν εἴσοδον.
Ἐπεὶ δὲ τινες τῶν σφόδρα συνήθων, ὄψ' ἐ καὶ μόλις
ἀναγνόντες τὸν ἄνδρα καὶ τὸ γενόμενον συμβαλόντες
καὶ τῆς παραφορᾶς ἐλεήσαντες, εἰς τὴν οἰκίαν ἀπ-
ήγαγον, ὦφθη μὲν κάκει γυναικί τε καὶ παισὶ καὶ
τοῖς ἐν οἴκῳ πᾶσιν αἰσχύνῃ. Πλὴν ἄλλ' εἰς τὸ φῶς
ἀναβλέψαι καὶ τὴν ἀλήθειαν ἐπιγινῶναι οὐδὲ οὕτως
αὐτὸν νοῦς εἰσηλθεν, ἀλλ' εἰς γοητεῖαν τὸ γεγονὸς B
ἀναφέρων, σφοδρότερον ἔτι καὶ μανικώτερον κατὰ
τῶν παρθένων ἔπνει · ἀμέλει καὶ βήματος εὐτρεπι-
σθέντος αὐτῷ ἀχθῆναι τὰς παρθένους κελεύει.

ΙΔ'. Ἐπεὶ δὲ καὶ ἤχθησαν, γυμνὰς ἐπέταττε παρα-
στῆναι. Ὡς δὲ τὰς χεῖρας οἱ δῆμιοι τοῖς παρθενικοῖς
ἐπέβαλον σώμασιν, (ὡ παραδόξων πραγμάτων δη-
μιουργὲ Κύριε!) οἱ χιτῶνες ὡς δευτέραι σάρκες
καὶ δέρματα ταῖς παρθένοις περιταθέντες συμφουεῖς
ταῖς πρώταις σαρκὶ καὶ τοῖς ὀστέοις ἐνέκειντο. Θάμ-
θος ἐπὶ τῷ παραδόξῳ τοὺς ὀρῶντας εἶχε καὶ ἐκπληξίς
τοὺς ἀκούοντας. Τὸν δὲ τύραννον ἑτέρα πάλιν πληγὴ
κατελάμβανεν. Ἦδη γάρ καὶ τῶν ὁμοδόξων αὐτὸν εἰς
ὠμότηκα διασυρόντων καὶ πύσας γνώμας αὐθαίρε- C
τον αὐτοῦ τύφλωσιν καὶ μανίαν καταψηφιζομένων
καὶ ἡ ἄνωθεν συνηγόρει φῆφοι. Αὐτίκα γὰρ θεῖα
τινὶ καὶ οὐρανία δυνάμει ὁρασίᾳ πλήττεται, καὶ καθ-
ἄπερ βαθυτάτῳ κατενεχθεὶς ὑπνῳ καὶ μηδὲν τῶν
πραττομένων συνείς, οὕτως ἐκάθητο καθεύδων ὡσπερ
ἐπὶ κλίνης καὶ βέγγων. Ἄγρουσι οὖν αὐτὸν οἱ προσ-
ῆκοντες καὶ πάλιν εἰς τὴν οἰκίαν ὡς ἄψυχόν τινα
φόρτον διαβαστάζοντες. Εἶτα μανθάνει ταῦτα καὶ
βασιλεὺς καὶ τούτου μὲν ἐλαφρίαν καταγινώσκει ·
Σισιννίῳ δὲ τινὶ κόμητι τὴν κατὰ τῶν παρθένων
ἐξέτασιν ἐπιτρέπει.

ejus quidem condemnat levitatem, Sisinnio autem
examinationem.

ΙΕ'. Ὁ δὲ τὴν αὐτὴν ἦει τῷ βασιλεῖ κατὰ μίαν
τε διαίρων, καὶ πῆ μὲν τυραννικῶς, πῆ δὲ θωπευτι- D
κῶς αὐταῖς προσφερόμενος. Ἐπεὶ δὲ πάντα καὶ λέ-
γων καὶ πράττων σώματα μὲν ἐώρα τῶν παρθένων
πρὸς ἀλληλα διαφέροντα, γνώμην δὲ μίαν καὶ ἐν καὶ
τὸ αὐτὸ πάσας λεγούσας, ὡς Οὔτε ἀπειλῶν ἐκφοθή-
σεις, οὔτε θωπειῶν ἀνακείσεις · ἡμῖν γὰρ τὸ μὲν
θανεῖν ὑπὲρ Χριστοῦ ζωὴ, τὸ δὲ ζῆν οὐκ ἐν Χριστῷ
θάνατος · ἐπεὶ ταῦτα διέγνω, τῆς μὲν νεωτέρας
αὐτῶν Εἰρήνης οὐδ' οὕτως ἀπέγνω, ἀλλὰ τῶν λοιπῶν
αὐτὴν διαστήσας, Ἀγάπης ἐπειράτο τὰ τελευταῖα
καὶ Χιονίας. Ὡς δὲ καὶ αὐθις πολλοὺς ἀναλώσας
λόγους ἀδύνατα θηρᾶν καὶ εἰς ἀέρα δέρειν ἀκριβῶς
ἐγινώσκετο, τὸν διὰ πυρὸς αὐταῖς ἐπιψηφίζετ' ἐπιθά-
νατον. Ἡ μὲν οὖν κάμινος εὐτρεπῆς ἦν · αἱ παρθέ-
νοι δὲ τῷ καλλίστῳ τῶν ὀπλῶν τῇ εὐχῇ φραζόμεναι,

dit, magnum risum movens iis qui videbant. Cum
autem venisset in medium aulae regiae et satelli-
tum, et totus conturbatus quæreret imperatorem,
ut qui de iis qui sibi subjecti erant, esset aliquid
dicturus, tanquam ab eis extrema affectus inju-
ria, illi morionem aliquem et scurrani et mente
captum, et quemvis potius ipsum, quam præfe-
ctum existimantes, Dulcitium, pugnis et calcibus
eum extrudebant, et arcebant ab ingressu. Post-
quam vero quidam ex eis qui erant ei valde fami-
liares, cum sero tandem et vix virum agnovissent,
et id quod acciderat coniecissent, et insaniam mi-
serti essent, eum domum abduxerunt, visum qui-
dem est illic quoque uxori et liberis, et omnibus
qui domi erant, dedecus. Sed lucem aspicerе, et
veritatem cognoscere ne sic quidem ei venit in
mentem; sed id quod factum fuerat attribuens in-
cantationi, vehementius adhuc et insanius spira-
bat in virgines. Ei itaque parato tribunali, jubet
adduci virgines.

XIV. Postquam adductæ sunt, jussit eas
astare nudas. Postquam vero virginis illis corpo-
ribus manus admovere lictores (o Domine, opifex
rerum admirabilium), tunicæ, tanquam secundæ
carnes et pelles, circumcirca extensæ virginibus,
inhærebant coalescentes et conjunctæ primis car-
nibus et ossibus. Cepit eos qui videbant admiratio
propter rem admirabilem, et quæ erat præter opinio-
nem, et stupor invasit eos qui audiebant. Tyran-
nus autem aliam rursus accepit plagam. Nam cum
jam ii etiam qui erant ejusdem sententiæ, repræhen-
derent ejus crudelitatem, et damnarent uno ore
ejus voluntariam excitationem et insaniam, eis quo-
que est suffragata superna sententia. Protinus
enim quadam divina et cœlesti potestate privatur
videndi facultate: et perinde ac somno oppressus
profundissimo, et nihil intelligens eorum quæ
fiebant, ita sedebat dormiens, tanquam in lecto
et stertens. Eum itaque rursus domum ducunt
propinqui, tanquam inanimum aliquod onus por-
tantes. Deinde hæc etiam rescivit imperator, et
cuidam comiti permittit adversus virgines exa-

XV. Ille vero ingressus est eadem via, qua im-
perator, aliquando quidem tyrannice, aliquando
vero blande cum eis agens. Postquam autem om-
nia dicens et faciens, vidit quidem virginum inter
se differre corpora, unam autem esse mentem, et
omnes unum et idem dicere, nempe: Minans nos
non terrebis, neque blandiens persuadebis: nobis
enim pro Christo mori est vita; vivere autem
non in Christo, mors: postquam hæc cognovit, de
juniori quidem Irene ne sic quidem spem omnem
abjecit, sed cum eam separasset a reliquis, ab
Agape, inquam, et Chionia, eas postremo tenta-
vit. Sed cum multis consumptis sermonibus, se
plane novit ea venari, quæ capi non poterant,
et plane verberare aerem, eas condemnat ut igne
mortem subirent. Ei parata quidem erat fornax

luculenta : virgines vero munitæ pulcherrimis armis orationis, una quidem voce ad canticum, uno autem prompto et alacri animo procedebant ad ignem : et sic simul canentes, in ignem insiluerunt. Ignis vero non erat amplius ignis, sed ros tener et mollis. Deus autem dividit miraculum : partim quidem illarum implens petitionem, partim vero suam ostendens potentiam. Nam illæ quidem sine dolore suas animas in manus Dei deposuerunt, ignis autem fuit extinctus : et corpora virginea adeo illæsa et intacta aperte sunt cognita, ut neque ulla pars vestis, neque ullus denique pilus, ullo modo ferret aliquod signum exustionis. Rursus vero harum generosarum virginum reliquias cum unguentis et aromatibus martyrum amans condiisset Anastasia, in quadam capsâ deposuit in martyrio socia semper precans.

XVI. Sic duabus virginibus in Christo consummatis, comes productam virginem jussit sacrificare simulacris, Ne mors, dicens, quæ tuas præoccupavit sorores, te comprehendat. Illa autem ei dicit : Deum meum, inquit, rogo ut eas sequar in omnibus. Tyrannus vero cum esset valde callidus, et sciret quam esset grave et detestandum, et vel ipsa morte acerbius Christi servis intemperantia : Te, inquit, in publico statuam prostibulo, cuius volenti prostituens, ut anima et corpore polluta, ut eloquia docent tuæ Scripturæ, male pereas. Martyr autem cum statim in cœlum sustulisset oculos, et e profundo lamentabiliter suspirasset : Confido, inquit, in Deo Servatore meo, quod pedes meos evellet e laqueo, et animam meam liberabit ab omni immunditia. Fidelis est enim, qui promisit, quod non sinet nos tentari supra, quam possumus ¹. Ego vero deos tuos non colam, neque eis offeram unquam sacrificium. Quod autem sit per vim et repugnante voluntate, quando turpe fuerit, iis quidem qui sunt coacti, videtur potius esse supplicium, quam peccatum : reos autem constituit eos qui vim attulerunt. Meum itaque non fuerit hoc peccatum, quo modo nec iis qui me præcesserunt, martyribus, pollutæ carnes et vinum libaminum, per vim in os eorum interjectum, omnino obfuit. Si enim non persuadens, sed vim afferens, vis trahere ad cultum tuorum deorum, cur non cito utens potestate, vel invitos Christianos cogis genu flectere dæmonibus?

XVII. Hæc postquam audiit præfectus, tradens eam militibus, jussit abducere in prostibulum. Deus autem non sinit, suorum omnino curam gerens : sed protinus ad milites accedentes angeli, qui ipsi erant induti habitu et veste militari, et tanquam secundi a præfecto missi, et eam alio transferre jussi, auferunt quidem ab iis qui eam detinebant. Cum vero eam abduxissent in cacumen montis, mirum in modum alti, ille statuunt, metu quidem et perturbatione plenam, quod ad priora attinet : deinde etiam Deo eloquentem verbi gratia-

μιᾶ μὲν φωνῇ πρὸς ὤδην, μιᾶ δὲ προθυμίᾳ πρὸς τὸ πῦρ ἐχώρουν, καὶ οὕτως ἄδουσαι ἅμα τῇ φλογὶ ἐνήλαντο. Τὸ δὲ πῦρ οὐκ ἔτι παρῆν, ἀλλὰ μαλακὴ δρόσος. Μερίζει δὲ τὸ θαῦμα Θεός, τὸ μὲν τὴν ἐκείνων εὐχὴν πληρῶν, τὸ δὲ τὴν οὐκ ἐπιεικῆ δύναμιν. Αἱ μὲν γὰρ ἀλύπως τὰς ἑαυτῶν ψυχὰς εἰς χεῖρας Θεοῦ παρετίθεντο, τὸ δὲ πῦρ τὰ παρθενικὰ σώματα τῶν μαρτύρων οὕτως ἀπαθῆ καὶ ἄθικτα διαφανῶς ἐγνωρίζετο ὡς μήτε τι τοῦ ἐνδύματος μήτε μὴν τῆς τριχὸς σημεῖον καύσεως μηδαμῶς ἀποφέρεσθαι. Λύθεις δὲ καὶ τὰ λείψανα τῶν γενναίων μύροις τε καὶ ἀρώμασιν ἢ φιλόμαρτος Ἀναστασία μυρίσασα ἐν τινὶ θήκῃ σὺν αἰδοῖ πολλῇ τε καὶ εὐλαβείᾳ κατέθετο, κοινωῆσαι ταύταις τοῦ μαρτυρίου εὐχῆς ἔργον ἐκάστοτε ποιουμένη.

cum pietate magna et reverentia, ut earum esset

B ΙΓ'. Οὕτω τῶν δύο παρθένων ἐν Χριστῷ τελειωθεισῶν, τὴν Εἰρήνην ὁ κόμητις παρασημάμενος θύειν ἐκέλευε τοῖς εἰδώλοις. Μὴ σε, λέγων, ὁ προλαθὼν ταῖς ἀδελφαῖς θάνατος καταλάβῃ. Ἡ δὲ πρὸς αὐτὸν, Εὐχομαί, ἔφη, τῷ Θεῷ μου ἐν μηδενὶ τούτων ἀπολειφθῆναι. Καὶ ὁ τύραννος σφόδρα δεινὸς ὢν καὶ εἰδῶς ὅπως βαρὺ καὶ ἀπώμοτον καὶ αὐτοῦ θανάτου πικρότερον τοῖς Χριστοῦ δούλοις ἀκολασία, Ἐν πορνείᾳ σε, ἔφη, καταστήσομαι δημοσίᾳ παντὶ τῷ βουλομένῳ προβίς, ἐν ἧμα καὶ ψυχὴν καὶ σῶμα διαφθαρεῖς, ὡς τὰ τῆς σῆς Γραφῆς ἐκδιδάκουσι λόγια, κακῶς παραπολεῖ. Καὶ ἡ μάρτυς εὐθὺς τὸ ὄμμα εἰς οὐρανοὺς ἔβλεψε καὶ βύθιον τι καὶ ταχερὴν στενάζασα, Πέποιθα, ἔφη, ἐπὶ τῷ Θεῷ τῷ Σωτῆρί μου, ὅτι ἐκσπάσει παγίδος τοὺς πόδας μου καὶ τὴν ψυχὴν μου λύσεται πάσης ἀκαθαρσίας. Πιστὸς γὰρ ὁ ἐπαγγειλάμενος ὅτι οὐκ ἔασει πειρασθῆναι ἡμᾶς ὑπὲρ ὃ δυνάμεθα. Ἐγὼ δὲ ἀλλὰ τοῖς θεοῖς σου οὐ λατρεύσω οὐδὲ θυσίαν αὐτοῖς προσοίσω ποτέ. Τὸ δὲ γε πρὸς βίαν ἀδουλήτως πραττόμενον, ὅπότεν αἰσχρὸν ἦ, τοῖς μὲν ἔναγκασμένοις τιμωρία μᾶλλον, οὐχ ἁμαρτία δοκεῖ, τοὺς δὲ βιασαμένους ὑπευθύνους ποιεῖ. Οὐκ ἂν οὖν εἴη τοῦτο ἐμὸν ἁμάρτημα, ὡς περ οὖν οἶδὲ τοῖς πρὸ ἡμῶν μάρτυσιν ὅτις βία τὰ μεμιασμένα κρέα, ὁ τῶν σπονδῶν οἶνος τῷ στόματι ἐπηνέχθη, ἃ οὐδὲν ὄλως αὐτοὺς παρέβλαψεν. Εἰ γὰρ μὴ πείθων, ἀλλὰ βιαζόμενος ἔλκειν βούλει πρὸς τὴν τῶν θεῶν σου λατρείαν, τί μὴ ταχὺ τῇ ἐξουσίᾳ χριόμενος καὶ ἄκοντας Χριστιανοὺς γόνυ κλίνειν παρασκευάζεις τοῖς δαίμοσι;

D ΙΖ'. Τούτων ὁ ἄρχων ὡς ἤκουσε, στρατιώταις αὐτὴν παραδοὺς ἀπάγειν ἐκέλευεν εἰς πορνεῖον. Θεὸς δὲ οὐκ ἀνίσκει πάντως τῶν ἑαυτοῦ προϊστάμενος· ἀλλὰ τοῖς στρατιώταις ἄγγελοι εὐθὺς ἐπιστάντες, σχῆμα καὶ αὐτοὶ στρατιωτικὸν καὶ ἀσπληνὴν περιβεβλημένοι, καὶ ὡς δεῦτεροι πρὸς τοῦ ἄρχοντος ἐκπεμφθέντες καὶ ἀλλαχόσε ταύτην μετενέγκαι προστεταγμένοι, ἀφαιροῦνται μὲν ἐκ τῶν κατεχόντων καὶ τοῦ πορνείου ἐξάγουσιν· εἰς τινὰ δὲ ἀκρόρειαν ὄρους θαυμαστοῦ τὸ ὄψος ἀπαγαγόντες, ἐκείσε ταύτην ἰστώσι φόβου καὶ ταραχῆς ὅσον ἐπὶ τοῖς προτέροις ἔμπλεων, εἶτα

¹ 1 Cor. x, 13.

καὶ θεῶ τὰ τῆς εὐχαριστίας ὑπολαβοῦσαν ῥήματα. Ὡς δὲ τὸ πραχθὲν ὁ κόμης ἐμάνθανεν, αὐτίκα ἐπιθά: ἔπρω τῷ ἔρει προσήλαυε. Καὶ ὄρα μοι κἀνταῦθα θεοῦ θαυμάσια, διάνοιαν μὲν εἰς ἐκπλήξιν, γλῶτταν ἐξ καλοῦντα πρὸς εὐφημίαν! Ὡς γὰρ προσῆγε τῷ τόπῳ, τὰς φρένας ἀλλοιωθεὶς ἐρᾶν μὲν εἶχε τὴν μάρτυρα πόρρωθεν, προσεγγίσει δὲ καὶ τῆς ὀρωμένης ἐπιλαβῆσθαι, καίτοι σφόδρα βουλόμενος, ἀδύνατος ἦν, ὡς τὸ τοῦ θεοῦ Ἠσαίου καὶ ἐπ' αὐτῷ πέρας ἔχειν, «Ψηλαφήσουσι,» λέγοντος, «ὡς τυφλὸς τοῖχον, καὶ ὡς οὐχ ὑπάρχόντων ὀφθαλμῶν ψηλαφήσουσι.» Τοιοῦτον αὐτῷ τειχίον ὄχυρόν τε καὶ ἀσφαλές πρὸ τῆς κίρκης περιελήλατο. Ὅθεν καὶ κύκλῳ τὸν λόφον περιῶν ἔμενε ἔωθεν ἄχρις ἡλίου δυνάμων, μάτην πονῶν καὶ περιπλανώμενος.

• III. Ἐν ᾧ δὲ ταῦτα ἐπράττετο, τὸ τόξον τις τῶν συνόκτων ἐκείνῳ στρατιωτῶν εὐθύνας κατὰ τῆς μάρτυρος, καὶ βέλος ἀφελὲς πλήττει μὲν αὐτὴν θεοῦ συγχωρήσαντος· ἐκείνη δὲ τὰς χεῖρας διαπετάσασα καὶ εἰς εὐχὴν ἑαυτὴν σχηματίσασα, Δόξα σοι, Χριστέ ὁ θεός, ἐπιφθέγγεται, ὅτι με μὴ μόνον σεβάσματος μιαινοῦ, ἀλλὰ καὶ παντὸς ἄλλου καθαρὰν μολυσμοῦ διετήρησας, τοῦ σοῦ τε ἡξίωσας ὑπεραθλῆσαι ὀνόματος. Οὕτως εἰποῦσα χερσὶν ἀγγέλων ἀφήσει τὴν ψυχὴν. Τὸ δὲ σῶμα ταύτης, ἐπεὶ καὶ ὁ κόμης ἐκποδῶν ἦν, ἡ Ἀναστασία ἐκεῖθεν ἀνελομένη καὶ μύροις καὶ ὀθονίοις ἐντίμως καὶ σεμνῶς περιστείλασα ταῖς προλαβοῦσαις ἀδελφαῖς ἑμοῦ καὶ συνάθλοισι συγκατατίθησιν.

IV. Εἶτα δὴλα τῷ βασιλεῖ Διοκλητιανῷ καὶ τὰ περὶ τῆς μάρτυρος γίνεται Θεοδότης, ἥτις ὄρμητο μὲν ἐκ Βιθυνῶν πόλεως Νικαίας, τὸ δὲ σέβας οὔσα Χριστιανὴ καὶ τῷ περὶ τὸ σέβας ζήλῳ πολλῇ, μέτοικος καὶ αὐτὴ σὺν Ἀναστασίᾳ καὶ τρισὶ τέχνοις ἐν Μακεδονίᾳ γίνεται. Παραστάσης οὖν τῷ βασιλεῖ καὶ αὐτῆς Λευκάδιος τις τοῦνομα τῆς ὥρας κατ' ἄκρας ἀλοῦς (ἦν γὰρ καὶ τὴν ὄψιν Θεοδότῃ σφόδρι χαριστάτῃ) πολὺς ἦν τοῦ βασιλέως δεόμενος οἰκτεῖραι τοῦ κάλλους αὐτὴν καὶ μὴ οὕτως ἄωρον ἀπιδέσαι κόρην ἄγαν περικαλλῆ. Ἐπεὶ δὲ καὶ πρὸς γάμον ἤτειτο, ἄσμενος ὁ βασιλεὺς ἀσμένῳ δίδωσιν. Ὡς το γὰρ ἀπὸ τῆς αὐτοῦ συζυγίας διάξουξιν ἐκ τῆς τοῦ Χριστοῦ γενέσθαι ταύτῃ φιλοθείας. Παραλαθὼν οὖν ὁ Λευκάδιος τὴν Θεοδότην, τί μὲν οὐκ ἔλεγε, τί δὲ μὴ ἐποίει πείσαι ταύτην σποδάζων τὴν μὲν ἀγνείαν καὶ τὴν εἰς Χριστὸν εὐσέβειαν ἐξομῶσασθαι, συνθέσθαι δὲ τῇ ἀσεβείᾳ, καὶ αὐτῷ πρὸς γάμου κοινωνίαν ἐλθεῖν;

K'. Ἐπεὶ δὲ ταῦτα πρᾶττων γράφειν εἰς ὕδωρ καὶ κενὴν ψάλλειν ἐφκει, οἷα γὰρ πρὸς αὐτὸν τὰ τῆς Θεοδότης· εἰ μὲν τοῦ ἐμοῦ πλούτου καὶ τῶν χρημάτων ἐπιθυμεῖς, καὶ διὰ ταῦτά με σπεύδεις ἀγαγέσθαι πρὸς γάμον, ἰδοῦ σοι πάντων ἐξίσταμαί, μόνον ἐγὼ Χριστὸν ἀντὶ παντὸς πλούτου κληρωσαμένη· εἰ δὲ καὶ τοῦ σωματικοῦ κάλλους ἐρᾶς, ἀδυνάτων ἔσθι τὴ παράπαν ἐρῶν· πρότερον γὰρ ἂν μου τὴν μορφήν ἀμείψῃς ἢ τὴν γνώμην μεταβαλεῖς· κἀν εἰ πυρὶ καὶ σιδήρῳ με καὶ πᾶσιν ἑμοῦ κολαττηρίοις ἐκδαπανή-

* Isa. LIX, 10.

rum actionis. Postquam autem, quod factum fuerat, accepit comes, statim ascendens equum, equitavit ad montem. Hic vero vide mihi res Dei admirabiles, quæ mentem quidem vocant ad admirationem, linguam autem ad laudem! Ubi enim accessit ad locum, mente immutatus, videbatur quidem videre procul virginem, et eam appropinquare, visam autem apprehendere, etsi maxime vellet, non poterat: adeo ut illud Isaiaë impleretur, dicentis: «Palpabunt tanquam cæcus parietem, et tanquam oculos non habeant, palpabunt.» Talis ei murus firmus et validus objectus fuerat ante virginem. Quamobrem tumulum in orbem circumiens, mansit a matutino usque ad occasum solis, frustra laborans et circumerrans.

XVIII. Interim autem dum hæc fiebant, quidam ex iis qui erant cum eo militibus arcum dirigens in martyrem, et jaculum emittens, ipsam quidem ferit, Deo concedente. Illa autem passis manibus cum se ad preces composuisset: Gloria tibi, Christe Deus, effatur, quod non solum ab impio cultu, sed etiam a quibusvis aliis sordibus et inquinamentis me puram conservaveris, et pro tuo nomine decertare volueris. Cum sic dixisset, in angelorum manus emisit animam. Ejus autem corpus, cum illinc remotus esset comes, tollens Anastasia, unguentis conditum et linteis honorifice compositum, simul deponit cum sororibus, quæ fuerant sociæ certaminis.

XIX. Deinde ad imperatorem Diocletianum deferatur etiam martyr Theodote, quæ orta quidem erat ex Bithyniæ civitate Nicæa, Christiana autem erat religione, ei in ejus zelo fervens: inquilina vero erat ipsa quoque cum Anastasia et tribus liberis in Macedonia. Cum ergo ipsa quoque se stitisset ante imperatorem, quidam nomine Leucadius, valde captus ejus pulchritudine (erat enim Theodote quoque facie venustissima), vehementer instabat apud imperatorem, ut miseretur ejus pulchritudinis, et non sic immaturam perderet puellam pulcherrimam. Quoniam autem ea petebatur ad nuptias, imperator libens dedit libenti; existimabat enim fore, ut ex ejus conjugio ei fieret disjunctio a Christi religione. Cum ergo Theodotem accepisset Leucadius, quid non dicebat, quid non faciebat, studens ei persuadere, ut castitatem quidem et pietatem in Christum abjuraret, impietati autem assentiretur, et sic matrimonio cum eo conjungeretur?

XX. Postquam vero hæc agens visus est in aquam scribere, et canere inania, cum essent hujusmodi quæ ei dicebat Theodote: Si meas quidem opes cupis et pecunias, et me ideo studeo uxorem ducere, ecce tibi cedo omnibus, pro omnibus divitiis solum Christum sortita; sin autem etiam corpoream amas pulchritudinem, scias te ea amare, quæ omnino fieri nequeunt: prius enim meam formam quam mentem mutaveris, etiamsi me igne et ferro, et omnibus simul consumpseris

suppliciis. Ubi hæc ergo audivit Leucadius, quoniam paratus erat una cum egrediente exire imperatore, domi quidem reliquit Theodotem, ipse vero iter est ingressus, Theodotæ negotium non leviter et in transitu tractandum esse ducens, sed id reservans ad otium et tempus conveniens. Cum ergo relaxata fuisset Theodote, et similem in virtute et fide assumpsisset Anastasiam, una animi alaeritate et consensione, et quasi conspiratione, parique zelo peragebant solitum cursum pietatis Christianis, qui in carceribus publicis inclusi erant, effectæ omnia, medici vulnerum, suppeditatores pecuniarum, præteritorum malorum solatium, et ad futurum validissima consolatio. Et sic quidem virgines.

XXI. Cum autem rursus intellexisset Diocletianus, quam essent quidem angusti carceres propter multitudinem piorum, qui in iis detinebantur, essent vero inania quævis excogitata tormenta, a confessione nemine eorum recedente, eos quidem jubet diversis mortis illatis generibus de medio tolli ex hominibus, et ita locum dare carceribus: alios autem comprehendere, qui eadem sentiebant: et primum quidem in vincula conjicere, deinde si sibi non persuaderent ut suam abjurarent religionem, eos tormentis afficerent. Tanta erat impii contentio adversus Christianos, occulto tyranno, communi, inquam, hoste Christianorum illum ad hoc incitante. Atque sanctis quidem multa et varia mortis genera sunt dispertita: et alios quidem ignis, alios vero aqua, alios autem ensis, alios vero aliquid aliud ex novis illis præter hæc inventis repente et in una nocte omnes comprehendit.

XXII. Martyrum autem amans, quæ ipsa quoque mox martyr erat futura, Anastasia, cum de his rescivisset (mane enim advenerat, ex more solito curatura), ubi intellexit vacuum esse carcerem, et aerem implevit vociferatione, et uberes lacrymæ fluxere ex oculis: eamque opprimebat gemitus, et lacerabant ejulatus. Rogata vero cur fleret, illa nihil verita, neque volens esse nocturna Christi discipula, sed timens potius ne pro eo non pateretur nec moreretur, vociferans dixit: Quæro Dei mei servos, qui modo erant in custodia. Postquam autem intellexerunt eam esse Christianam, eam protinus comprehensam duxerunt ad Forum præfectum Illyrici, dicentes: Invenimus hanc flentem in carcere, et cum intellexissemus esse Christianam, et flere propter Christianos, eam ad tuum judiciale tribunal adduximus. Cum vero præfectus eam interrogasset cum admiratione: Tu ergo es Christiana? illa clara voce: Certe, inquit, sum Christiana. Nam quod tibi videtur esse unum ex nefariis, hoc est mihi ornamentum et nomen præcipuum.

XXIII. Postquam autem ille et vitæ ejus conditionem, et patriam, et genus accepit, quod scilicet in veteri urbe Roma illustri loco esset nata. Quid vero, inquit, te persuasit, ut Romam quidem relin-

A σεις. Ὡς οὖν ταῦτα ἤκουσεν ὁ Λευκάδιος, ἐπεὶ παρ-εσκεύαστο ἐξορμῶντι τότε τῷ βασιλεῖ συνοίχεσθαι, τὴν μὲν Θεοδότην οἴκοι καταλείπει, ὁ δὲ παραχρῆμα ὁδοῦ εἶχετο, τὸ περὶ Θεοδότης ἔργον οὐκ ἐν παρέργῳ τιθεὶς, ἀλλ' ἐν σχολῇ τοῦτο ταμιευόμενος καὶ καιρῶ προσήκοντι. Ἀνεθεῖσα τοίνυν ἡ Θεοδότη καὶ τὴν ὁμοίαν εἰς ἀρετὴν καὶ πίστιν Ἀναστασίαν παραλαβοῦσα μιᾷ προθυμίᾳ τε καὶ συμπνοίᾳ καὶ ἰσῶ ζήλῳ τὸν συνήθη δρόμον τῆς εὐσεβείας ἔτρεχον, πάντα τοῖς ἐν δημοσίαις φυλακαῖς εἰργόμενοις Χριστιανοῖς γινόμεναι, τραυμάτων ἰατροὶ, χορηγοὶ χρημάτων, τῶν τε παρελθόντων δεινῶν παραφυγή καὶ πρὸς τὸ μέλλον ἰσχυροτάτη παράκλησις. Αἱ μὲν οὖν παρθένοι οὕτως.

B **ΚΑ'.** Διοκλητιανὸς δὲ μαθὼν καὶ αὐθις περὶ τῶν εὐτεβῶν ὡς αἱ μὲν φυλακαὶ τῷ πλήθει τῶν ἤδη κατασχεθέντων στεναί, κεναὶ δὲ πᾶσαι τῶν ἀλγεῖν ἴν αἱ ἐπίνοιαι, μηδεὸς αὐτῶν τῆς ὁμολογίας ἀφισταμένου, τοὺτους μὲν κελεύει διαφόροις θανάτων ἐπαγωγαις ἐξ ἀνθρώπων ποιεῖν, καὶ οὕτω χῶραν διδόναι ταῖς φυλακαῖς, ἑτέρους δὲ συλλαμβάνειν τὰ αὐτὰ φρονούντας, καὶ πρῶτα μὲν τοῖς δεσμωτηρίοις ἐγκυτακλείειν, ἔπειτα δὲ μὴ πειθομένους τὸ οἰκεῖον ἐξόμνησθαι σέβας ταῖς βασάνοις παραδιδόναι. τὸσαύτη φιλονεικία τῷ παρανόμῳ κατὰ Χριστιανῶν. Τοῦ κρυπτοῦ τυράννου τοῦ κοινοῦ τῶν Χριστιανῶν ἐχθροῦ ἐκεῖνον διερεθίζοντος, τοὺς μὲν ἀγίους πολλοὶ καὶ ποικίλοι θανάτου τρόποι διεμερίζοντο: καὶ οὖς μὲν πῦρ, οὖς δὲ ὕδωρ, οὖς δὲ ξίφος, οὖς δὲ ἄλλο τι παρὰ ταῦτα τῶν καινῶν ἐκεῖνου ἐξευρημάτων ἀθρόως καὶ ἐν μιᾷ νυκτὶ πάντας ἐλάμβανεν.

ΚΒ'. Ἡ δὲ φιλόμαρτυς καὶ ὅσον οὕπω καὶ αὐτῇ μάρτυς Ἀναστασία γνωσθὲν αὐτῇ τὰ περὶ αὐτοῦς (ἐπέστη γὰρ ἄρτι περὶ τὴν ἔω, τὸν συνήθη τρόπον τοῦτους ἐκθεραπεύουσα), ὡς τὴν εἰρκτὴν ἐμάνθανεν εἶναι κενὴν, βοῆς τε τὸν ἀέρα ἐπλήρου καὶ δάκρυον δαψιλὲς τῶν ὀμμάτων κατέδρασε, στεναγμαῖς τε συνέχετο καὶ ὄδυρμοῖς ἐκόπτετο. Ἐρωτωμένη δὲ τὴν αἰτίαν τῶν ὄδυρμῶν, ἐκεῖνη μηδὲν δεῖσασα μηδὲ νυκτερινὴ μαθήτρια τυγχάνειν ἐθέλουσα τοῦ Χριστοῦ, ἀλλὰ τὸ μὴ τι παθεῖν μᾶλλον μηδὲ θανεῖν ὑπὲρ αὐτοῦ δεδοικυῖα, σὺν βοῇ, Τοῦς τοῦ Θεοῦ μου, ἔφασκε, δούλους, ἐπιζητῶ τοὺς ἄρτι παρὰ τῆ φυλακῆ ὄντας. Ἐπεὶ δὲ Χριστιανὴν εἶναι ταύτην ἐμάνθανον, αὐτίκα συσχόντες πρὸς Φλώρον τὸν ἑπαρχον τοῦ Ἰλλυρικῶ παρήγαγον. Ταύτην εὕρομεν, λέγοντες, πρὸς τῆ φυλακῆ κλαίουσαν, καὶ μαθόντες ὅτι Χριστιανὴ καὶ Χριστιανῶν χάριν αὐτῇ τὸ δακρῦειν τῷ δικαστικῷ σου βήματι παρεστήσαμεν. Ὁ ἑπαρχος τοίνυν ὡς ἤρετο μετ' ἐκπλήξεως: Σὺ δὲ ἄρα Χριστιανή; ἐκεῖνη λαμπρᾷ τῇ φωνῇ, Ναὶ Χριστιανὴ, ἔφη: καὶ γὰρ ὅπερ σοὶ ἐν τι τῶν ἀσεμίτων εἶναι δοκεῖ, τοῦτο ἐμὸν κόσμος καὶ ὄνομα κυριώτατον.

ΚΓ'. Ἐπεὶ δὲ καὶ τύχην ἐκαίνο; καὶ τὴν ἐνεγκάμενην καὶ τὸ γένος ἐμάνθανε καὶ ὅτι τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης ἐστὶ καὶ τῶν ἐπισήμων, Τί οὖν τὸ πείσαν, αὐθις εἴρηκε πρὸς αὐτήν, τὴν μὲν Ῥώμην

ἀπολιπεῖν σε, τὰ δὲ ἐνταῦθα καταλαβεῖν; Ἡ μάρ-
 τυς, Καὶ τί γὰρ ἄλλο, φησὶν, ἀλλ' ἢ μόνον ἡ Θεοῦ
 σου Δεσπότης φωνή; ταύτη γὰρ ἐπομένη καὶ γο-
 νέων ἄρα καὶ συγγενῶν καὶ πλούτου καταφρονήσασα
 καὶ πατρὶδος φίλον ἔδαφος ἐκλιπούσα τὴν τοῦ ἑμοῦ
 Χριστοῦ σταυρὸν ἦρα, καὶ ποσὶ προθύμοις αὐτῷ ἠχο-
 λούθησα. Καὶ ὁ ἑπαρχος· Ποῦ δὲ ἐστὶν οὗτος ὃν λέ-
 γεις Χριστόν; Πανταχοῦ, ἡ μάρτυς ἔφη, καὶ οὐδεὶς
 τόπος αὐτοῦ ἔρημος· ἔστιν ἐν οὐρανῷ, ἔστιν ἐν θα-
 λάσσῃ, ἔστιν ἐν γῆ, οὐχ ἦττον δὲ καὶ ἐν πᾶσι τοῖς
 ἐπικαλουμένοις αὐτὸν καὶ φοβουμένοις νοερῶς ἐλ-
 λάμπων καὶ συγγινόμενος. Καὶ ὁ, Καὶ ποῦ, φησὶν,
 οὗτοι· ἵνα γινώμεν αὐτούς; Ἡ δὲ, Ἄχρι μὲν, ἔφη,
 τῆς δεῦρο τὴν ἐνταῦθα διατριβὴν εἶχον, καὶ σωματι-
 κῶς ὠμίλου ἡμῖν· νυνὶ δὲ τὴν γῆν λιπόντες πρό-
 ῤωθεν ἡμᾶς ὀρώσι τοῖς οὐρανίοις ἐνδιατρίβοντες.
 Τοῦτων γὰρ ὁ διὰ Χριστόν θάνατος αὐτοῖς πρόξενος,
 οἷσπερ εὐχομαι καὶ γὼ συνταγῆναι καὶ τὴν αὐτὴν
 ἐκεῖνοις πορείαν στείλασθαι.

ΚΔ'. Ὡς δὲ περὶ τῶν ἐν τῇ φυλακῇ ἀναιρεθέντων
 Χριστιανῶν ἐμάνθανεν ὁ ἑπαρχος εἰρηκέναι ταῦτα
 τὴν μάρτυρα, Ἔοικάς μοι, φησὶ, πρὸς αὐτὴν πολλῶν
 δεῖσθαι τιμωριῶν· ἰδοὺ γὰρ ὑπνοεῖν μοι δίδως ὡς
 αὐτὴ κάκεινοις αἰτία τοῦ θανάτου κατέστης, κινουσα
 τε καθ' ἡμῶν καὶ τὸν νοῦν ἀναπείθουσα τοῖς τῶν
 αὐτοκρατόρων θεσπίσμασιν ἀντιλέγειν. Ἄλλ' οὐκ
 ἐμελλες λήσειν τοὺς ἀλαθήτους θεοὺς, οἵτινες σου
 τευ λογισμοῦ πολλὴν ἀγλὴν καταχέαντες μὴ προσι-
 δυῖαν τὰ ἑαυτῆς πρὸς ταῦτά τε συνώθησαν καὶ φα-
 νεράν ἡμῖν σεαυτὴν καταστήσαι παρέπεισαν. Ἐπεὶ
 ἐξ τῶ γένους εἶναι τὴν Ἀναστασίαν περιφανοῦς οὐκ
 εἶα τὸν ἑπαρχον πρὸ γνώσεως βασιλικῆς αὐτὴν τιμω-
 ρεῖσθαι, ἀναφέρει πάντα τῷ βασιλεῖ. Ὁ δὲ (καὶ γὰρ
 ὑπῆρχε μαθὼν ὅπως πολὺν τινα παραλαβοῦσα κλη-
 ρον ἐκ τοῦ πατρὸς ἅπαντα τοῦτον Χριστιανοῖς διενεί-
 ματο) ἀσφαλῶς αὐτὴν τηρεῖσθαι μέχρις ἂν ἐπιστῇ
 τῇ πόλει προσέταττεν. Ἐπιστάντι δὲ ἄγεται αὐτῷ
 κατ' ὄψιν ἡ μακαρία. Καὶ ὁ, πρὸ τῶν ἄλλων περὶ
 τῆς οὐσίας διεπυθάνετο· ταύτην γὰρ ἐφίλει μᾶλλον
 ἢ τοὺς θεοὺς· Καὶ ποῦ ἄρα, φησὶ, τὸ περιελθόν σοι
 χρυσίον ἐκ τοῦ πατρὸς; Ἡ δὲ καὶ λίαν μεγαλοφύχως·
 Εἶπερ ἔτι μοι καὶ νῦν χρυσίον περιελείπετο δι' οὗ
 τοὺς μὲν τοῦ Χριστοῦ δούλους, ἑμοὶ δὲ ὁμοδόλους
 θεραπεύειν ἂν εἶχον, οὐκ ἂν ἑμαυτὴν παρέδωκα τοῖς
 ἐπιζητοῦσιν· ἐπειδὴ δὲ καλῶς ποιούσῃ πάντα εἰς
 δέον μοι δεδαπάνηται, ὃ παρελείφθη μοι μόνον καὶ
 αὐτὸ σπεύδω σῶμα τῷ Χριστῷ μου προσενεγχεῖν. Ὁ
 βασιλεὺς οὖν ῥήματα νοῦν ἔχοντα διακούσας, τῷ μὲν
 δοκεῖν ὑπερορῶν αὐτῆς ἅτε γυναικὸς καὶ νέας, τῇ δὲ
 ἀληθεῖς δεῖσας μὴ μείζονα τὴν αἰσχύνῃν ὄφλη, καθ-
 ἄπερ διὰ τῶν ῥημάτων, οὕτω δὲ καὶ μᾶλλον ἐκ τῶν
 πραγμάτων ἠτιώμενος, ὀπηνίκα καὶ βασάνων αὐτῇ
 πείραν ἐπαγάγη, αὐτὸς μὲν οὐκ ἄξιον εἶναι φήσας
 γυναικὶ μεμηνηυῖα προσδιαλέγεσθαι τὴν ἐξέτασιν
 ἀπειρήκει· τῷ ἑπαρχῷ δὲ τὰ κατ' αὐτὴν ἐπιτρέπει.

ΚΕ'. Καὶ ὡς εὐθὺς τὴν ἀλωπεκὴν ὑποδύς, θωπευ-
 τικοῖς ῥήμασιν ἐπειράτο ταύτην ἐπαγαγέσθαι· καὶ,
 Ἰνατί, φησὶν, ὦ γύναι, μὴ θυσίαν βούλει προσχα-

queres, huc autem venires? Martyr vero, Quidnam
 aliud, inquit, nisi solum vox mei Domini? Hanc
 enim solam sequens, parentibus simul et cognatis
 et opibus despectis, et amico patriæ solo relicto
 mei Christi crucem sustuli, promptisque et alacri-
 bus eum sum secuta pedibus. Dicit autem præfe-
 ctus: Ubi est is quem tu dicis, Christus? Ubique,
 inquit martyr, neque est ullus locus, qui eo ca-
 reat. Est in cœlo, est in mari, est in terra. Nihil
 secius autem est etiam in omnibus qui eum invocant
 et timent, intelligenter eos illuminans, et cum eis
 versans. Ille vero: Ubinam sunt, inquit, isti, ut
 eos cognoscamus? Illa vero: Hucusque quidem,
 inquit, hic sunt versati, et nobiscum egerunt in
 corpore. Nunc autem terra relicta, nos procul vi-
 dent, versantes in cœlestibus. Mors enim suscepta
 propter Christum hæc eis conciliavit: in quorum
 numerum cupio ego quoque referri, et idem quod
 illi iter ingredi.

XXIV. Postquam autem intellexit præfectus hæc
 dixisse martyrem de Christianis, qui interempti fue-
 rant in carcere: Mihi videris, ait illi, multis opus
 habere suppliciiis. Ecce enim iniecisti nobis suspi-
 cionem, te illis fuisse causam mortis, ut quæ eos
 contra nos moveres, et eis persuaderes repugnare
 edictis imperatorum. Sed non poteras latere deos,
 quos nihil latet: qui cum tuæ menti magnam of-
 fudissent caliginem, te tua non prævidentem ad
 hæc impulerunt, et ut te nobis aperires, persuase-
 runt. Quoniam vero cum illustri genere nata esset
 Anastasia, non fas erat præfecto eam punire, ante-
 quam de ea cognosceret imperator, omnia refert ad
 imperatorem. Ille autem (intellexerat enim quod
 cum a patre magnam accepisset hæreditatem, eam
 omnem distribuerat pauperibus) iussit eam tuto
 custodiri, donec veniret in civitatem. Cum vero
 accessisset, in ejus conspectum deducitur illa beata.
 Ille autem ante alia eam rogavit de facultatibus;
 eas enim magis amabat quam deos: Ubi est, in-
 quit, aurum, quod tibi obvenit a patre? Illa vero
 respondit magno et excelso animo: Si adhuc mihi
 reliquum esset aurum, per quod Christi quidem
 servis, meis autem conservis, possem subvenire,
 non me iis qui quærebant, tradidissem. Quoniam
 autem in eos qui recte agebant, omnia, ut oportet,
 sunt a me consumpta, quod mihi solum est
 reliquum, ipsum quoque corpus studeo Christo
 meo offerre. Imperator vero cum verba audiisset
 sapientia, specie quidem ipsam despiciens ut femi-
 nam et juvenem, revera autem timens ne majori
 afficeretur dedecore, quomodo verbis, ita etiam re-
 bus ipsis magis victus, quando ejus per tormenta
 faceret periculum, ipse quidem dicens non par-
 esse, ut cum muliere insana loqueretur, destitit
 ab examinatione, præfecto autem eam mandat exa-
 minandam.

XXV. Ille vero cum statim pellem induisset vul-
 pinam, blandis verbis eam conabatur inducere,
 dicens: Cur, o mulier, non vis diis offerre sacrifi-

cium, quomodo pater tuus obtulit, sed iis relictis, colis Christum, quem nescis et ex Judæis natum, et ab iis ipsis tanquam maleficum de medio sublatum? Anastasia autem respondit: Ego deos et deas, quos tu dicis, colebam aliquando; nunc vero rectori suscepta sententia, eos quidem ab ipsis impositis araneis et avibus, quæ eos affliciebant injuria, et a muscis quæ in eis habitabant, liberans, igni tradidi: et cum sic eos convertissem in pecunias, satiavi multorum ventres esurientes, et aliis egentibus præbui vitæ adminicula. Sicque ea quæ nulli erant usui, effeci ut non essent otiosa, sed valde utilia. Præfectus autem statim cum magna acerbitate: At ego, inquit, non patiar, ut hoc sacrilegum facinus ne auribus quidem accipiatur. Subridens vero martyr: Ingenii tui acumen admiror, o iudex, quod hanc rem voces sacrilegium. Si enim ullus sensus, aut ulla vis esset in his inanibus, quid obstaret, quominus sibi, dum franguntur et convelluntur, et alia patiuntur, opem ferrent, et eos qui insultant, ulciscerentur, aut alienum saltem et vestrum tunc implorarent auxilium? Nunc autem ne hoc ipsam quidem sciunt aperte se pati. Orationem vero interrumpens præfectus: Divinissimus, inquit, noster imperator jussit, ut alia quidem juberem valere, hoc autem solum facerem, nempe ut vel persuaderem ut sacrificares, aut tu alioqui male perires.

XXVI. Postquam vero dixit martyr, non esse perire, mori propter Christum, sed vitam potius æternam firmiter apprehendere: cum præfectus rursus movisset multa verborum examina, multos autem metus atque adeo ipsam mortem ei redegisset in memoriam, ubi vidit eam omnia ex æquo ridentem, omnia rursus refert ad imperatorem. Propter quæ cum ille fuisset magis ad iram incitatus, et quidnam de ea oporteret fieri, deliberaret, accedit aliquis ex iis qui cum eo versabantur, et ei studebant gratificari, et: Jube, inquit, o imperator, eam tradi Ulpiano pontifici Capitolii. Ei enim vel maxime curæ erit, ut qui sit deorum pontifex, et vel omnino persuadabit, vel acerbissime puniens tollet de medio; omnes autem ejus facultates, si modo sint ullæ reliquæ, dedicabit Capitolio. Placuerunt hæc imperatori, et prout fuerat monitus, accersito Ulpiano, eam ei tradit. Ille vero faciens diversum ab asperitate imperatoris, astu autem potius se eam esse superaturum, et ei persuasurum confidens, eam honorifice abducit in domum suam.

XXVII. Et primum quidem multis iisque probabilibus verbis, per auditum quodammōdo infundere venenum contendebat. Deinde etiam per aspectum adhibuit deceptionem, valde improbe et malitiose opponens contraria contrariis: hinc quidem mundos muliebres luculentos et sumptuosos, illinc autem omne genus tormenta; hinc lapides

Α γείν θεοῖς ὄν τρόπον καὶ ὁ σὸς προσῆγε πατῆρ, ἀλλὰ τούτους ἀπολιποῦσα σέβῃ Χριστὸν, ὄν οὐκ οἶδας, ἄνθρωπον παρὰ Ἰουδαίοις τε γεννηθέντα καὶ παρ' αὐτῶν ἐκείνων οἶα κακοῦργον ἀναιρεθέντα; Καὶ ἡ Ἀναστασία· Ἐγὼ θεοὺς οὓς λέγεις αὐτοὺς καὶ θεὰς ἡμῶν ποτὲ τιμῶσα, ἤνίκα μοι νηπιῶδες καὶ τὸ φρονεῖν ἦν· νῦν δὲ βεβαιωτέρου φρονήματος ἐπιλαβομένη, τούτους μὲν τῶν ἐπικειμένων αὐτοὺς ἀραχνῶν καὶ τῶν ἐξυβριζόντων εἰς αὐτοὺς ὄρνέων τῶν ἐνοικούντων τε αὐτοῖς μυῶν ἀπαλλάττουσα πυρὶ δέδωκα, καὶ οὕτως εἰς χρήματα μεταβαλοῦσα πολλῶν πεινώσας γαστέρας ἐμπέπληκα, καὶ δεομένοις ἄλλοις τὰς πρὸς ζῆν ἀφορμὰς παρέσχον, ταύτη τὰ πρὸς οὐδὲν χρήσιμον συντελοῦντα ἐνεργᾶ σφόδρα καὶ χρειώδη γενέσθαι παρασκευάσασα. Καὶ ὁ ἑπαρχος αὐτίκα μετὰ πολλῆς ὄσης τῆς αὐστηρίας, Ἀλλ' οὐχ ὑπομενῶ, ἔφη, τὴν ἱεροσὺλον ταύτην πρᾶξιν ἐγὼ οὐδὲ τοῖς ὡσὶν ἀκοῦσαι. Μειδιάματι δὲ ἡ μάρτυς τὰ χεῖλη διακινήσασα. Ἀγαμαί σε τῆς ἀγχινοίας, ἔφη, ὦ δικαστᾶ, ὅτι περ ἱεροσὺλιαν τὸ πρᾶγμα καλεῖς. Εἰ γὰρ τις αἴσθησις ἐν τοῖς ἀφύχοις τούτοις ἢ δύναμις ἦν, τί ἐκώλυε κατακλωμένοις αὐτοῖς καὶ κατασπυμένοις καὶ τᾶλλα πάσχουσιν ἢ ἑαυτοῖς βοηθεῖν καὶ τοὺς ἐμπαροينوῦντας ἀμύνασθαι, ἢ γοῦν τοὺς ἄλλους πάντως ὑμᾶς πρὸς ἄμυναν τέως ἐπιβοήσασθαι; Νυνὶ δὲ οὐδ' αὐτὸ τοῦτο ἀντικρὺς, ὅτι πάσχουσιν, ἴσασιν. Ἐγκόφας δὲ τὸν λόγον ὁ ἑπαρχος, Ὁ θεϊότατος ἡμῶν βασιλεὺς, ἔφη, τᾶλλα μὲν χαίρειν ἔσῃ, τοῦτο δὲ μόνον πράττειν ἐκέλευσεν, ἢ θῦσαι τοῖς θεοῖς πεισθεῖσαν, ἢ κακῶς ἀπολέσθαι.

ΚΖ'. Ἐπεὶ δὲ ἡ μάρτυς, Οὐχ ἔστιν ἀπολέσθαι τὸ διὰ Χριστὸν ἀποθανεῖν, ἔλεγεν, ἀλλὰ ζωῆς μᾶλλον αἰωνίου βεβαίως ἀντιλαβέσθαι, πολλοὺς καὶ αὐθις κινήσας ὁ ἄρχων λόγων ἔσμούς, πολλῶν δὲ φόβων καὶ αὐτοῦ ὑπομνήσας θανάτου, ἐπεὶ πάντων ἐπίσης ἑώρα καταγελωῶταν, ἀναφέρει καὶ αὐθις πάντα τῷ βασιλεῖ· ἐφ' οἷς ἐκείνου μᾶλλον εἰς ὀργὴν ὑποκινήθέντος, καὶ τί δέοι πράττειν ἐπ' αὐτῇ διασκευτομένου, πρόσσει τίς τῶν συνόντων καὶ χαρίζεσθαι οἱ διὰ σπουδῆς τιθεμένων, καὶ, Κέλευσον, φησὶν, ὦ βασιλεῦ, Οὐλπιανῶ ταύτην τῷ ἀρχιερεῖ τοῦ καπιτωλλίου παραδοθῆναι. Τούτῳ γὰρ καὶ μάλιστα ὡς ἀρχιερεῖ τῶν θεῶν μελήσει, καὶ ἢ πείσει πάντως, ἢ πικρότατα τιμωρούμενος ἀναιρήσει, τὴν δὲ γε παρουσίαν αὐτῆς πᾶσαν, εἰ τις ἄρα καὶ ὑπολέλειπται, τῷ καπιτωλλίῳ ἀνάθηται. Ἦρσεκε ταῦτα τῷ βασιλεῖ, καὶ κατὰ τὰς ὑποθήκας Οὐλπιανὸν καλέσας ταύτην αὐτῷ παραδίδωσιν. Ὁ δὲ τῆς βασιλείως τραχύτητος τοῦναντίον ποιῶν, δεινότητι δὲ μᾶλλον περιέσεσθαι καὶ πείσαι θαρρόων σὺν τιμῇ ταύτην εἰς τὸν αὐτοῦ οἶκον ἀπάγει.

ΚΖ'. Καὶ πρῶτα μὲν πολλοῖς καὶ πιθανοῖς λόγοις διὰ τῆς ἀκοῆς ὡς περ κατασχεῖν ἐφιλονεῖκει τὸ δηλητήριον· εἶτα καὶ δι' ὄψεως τὴν ἀπάτην προσῆγε σφόδρα κακοτέχνως τὰ ἐναντία τοῖς ἐναντίοις ἀντιτιθεῖς· ἔθθεν μὲν γυναικείους κόσμους εὐανθεῖς καὶ πολυτελεῖς, ἐκείθεν δὲ παντοδαπὰ στρεβλωτήρια καὶ ποικίλων ὄργανα βασανιστηρίων, ἔθθεν λίθους τι-

μίους καὶ χάριεν ἀτεχνῶς ἀπολάμποντας, ἐκεῖθεν ἄφρη φρικῶδες καὶ φοβερὴν ἀποστίλθοντα, ἐνταῦθα μὲν κλίνας ἀργυρηλάτους καὶ στρώμασι φιλοκάλοις κεκοσμημένας, ἐκεῖθεν δὲ κλοιούς καὶ δεσμὰ κακούργων καὶ χαλεπὰς μάστιγας. Τί δὴ ταῦτα ποιῶν ὁ δεινὸς καὶ διὰ τί τοῖς χρηστοῖς συνάπτων τὰ δυσχερῆ; ἔν' ἢ τοῖς παιδοῖς ἐπαγάγεται ἢ καταπλήξῃ τοῖς φοβεροῖς. Ἄλλ' ἐφεύσατο ἡ ἀδικία ἑαυτὴν, κατὰ τὸν θεῖον φάναι Δαυὶδ, καὶ εἰς οὐδὲν ταῦτα τῆ μάρτυρι ἐλογίσθησαν. Φησὶ γὰρ μετὰ φρονήματος ἐλευθέρου καὶ συνετοῦ καταστήματος· Ἐπὶ σὲ ταῦτα πάντα, διάβολε, καὶ σοὶ ἕστωσαν μόνῃ· ὅτι περ σὺν αὐτοῖς τῆ ἀπώλειά παραδοθήσῃ. Εἰ δὲ καὶ μαστίγων ἐν πείρᾳ με γενέσθαι παρασκευάσεις καὶ τοῖς δεσμοῖς τούτοις καὶ τοῖς κλοιοῖς βαρυνεῖς τὸν ἐμὸν ἀχένα, τότε δὴ καὶ μᾶλλον ὡς κόσμον τινὰ ἐπαυχένιον τὸν παρὰ σοῦ κλοιὸν φέρουσα ἀρεστή καὶ ἐπιχαρὶς τῷ Χριστῷ φανοῦμαι· ὅτι αὐτὸς ἐστὶ Σωτὴρ μου καὶ ἀντιλήπτωρ μου καὶ ἐπ' αὐτῷ ἤλπισεν ἡ καρδία μου.

ΚΗ'. Τῆς οὖν μεγαλοψυχίας ἐκπλαγεῖς τὴν μάρτυρα ὁ Οὐλπιανὸς καὶ χρόνῳ μαλάξαι τὴν ἀνένδοτον οἰηθεὶς εἰς τρίτην ἡμέραν ἀναβαλέσθαι τὰ περὶ αὐτῆς διεσκέπτετο. Ἡ δὲ πρὸς αὐτὸν τῆ διατριβῆ δυσχεραίνουσα· Ἡδὴ μοι τὰς τρεῖς ταύτας ἡμέρας νόμιζε παρελθεῖν καὶ τοῖς ἐμοῖς λόγοις πρόσσχες τὸν νοῦν. Ἴδοῦ γὰρ τὰ αὐτὰ σοὶ καὶ νῦν ἐρῶ, ἅπερ ἂν εἶπω καὶ μετὰ τὴν διάσκεψιν, ὅτι τοῖς θεοῖς σου οὐ λατρεύω καὶ τῷ σὺ θελήματι καὶ τῷ τοῦ αὐτοκράτορος ἀντιτάσσομαι. Θύω δὲ θυσίαν αἰνέσεως τῷ βασιλεῖ τῶν αἰώνων Χριστῷ τῷ ἐμῷ καὶ μόνῳ ἀθάνατῳ Θεῷ, ὑπὲρ οὗ καὶ τὴν ψυχὴν προίεμαι καὶ τῶν σῶν βασάνων κχταφρονῶ, ἵνα Χριστὸν μόνον κερδήσω τὴν αἰωνίαν ζωὴν. Καὶ δε, Ἐγνων, ἔφη, πάντως, ὅτι τὸν ὁμοῖον τῷ Χριστῷ σου θάνατον ἀνοηταίνουσα καὶ αὐτὴ αἰρή. Ἡ δὲ ἀκούσασα καὶ τῷ λόγῳ καθάπερ ἡσθεῖσα, Ἀμήν, ἀμήν, ἔφη, γένοιτό μοι, Χριστὸν νομφίε καὶ βασιλεῦ! Καὶ ὁ ἀρχιερεὺς εὐθύς ἐπηρώτα· Τί τὸ Ἀμήν αὐτῇ βούλεται; Ἡ δὲ μάρτυς, Ἀλλὰ σὺ γε οὐκ ἄξιός, ἔφη, τοῦτο μαθεῖν· οὐδὲ γὰρ σαπρῶ δοχείῳ μύρον ἂν τις πιστεύσειεν εὖ φρονῶν. Οὐλπιανὸς οὖν ἠπερ ἐσκέψατο καὶ πεποίηκε, καὶ τριῶν ἡμερῶν δοὺς αὐτῇ προθεσμίαν, γυναῖξιν Ἑλληνίσαι καὶ κατὰ γένος αὐτῷ προσηκούσαις παραδίδωσι, τῆ τε ὁμιλίᾳ τῶν γυναικῶν καὶ τῆ παρατάσει τῶν ἡμερῶν ἴσως τι τῆς γνώμης αὐτὴν καὶ μεταβαλεῖν οἰόμενος. Ἡ δὲ ὡσπερ ἐπαυξήσασα μᾶλλον, ἀλλ' οὐ μειῶσαι τὸν περὶ Χριστὸν πόθον ἑαυτὴν πείσασα, γυναῖκας ἐκείνας καὶ λόγους ἐκείνους φόφους κενούς ἠγεῖτο μάτην αὐτῇ καταχεομένους τῶν ἀκοῶν, χεῖρας δὲ ἅμα καὶ φρένας εἰς οὐρανὸν αἵρουσα συνεργὸν ἐκάλει πρὸς τὸν ἀγῶνα ὃν ἐφίλει Χριστὸν, μηδὲ βρωτοῦ τινος ἢ ποτοῦ ταις τρισὶν ἡμέραις μετασχεῖν ὅλως ἀνασχομένη.

ΚΘ'. Μετὰ δὲ τὴν τρίτην ἤκει πάλιν Οὐλπιανὸς ἐκ τοῦ σφόδρα βούλεσθαι μὴ ἀπογινώσκων, ἀλλ' ἐγγύς

A pretiosos et grato nitore resplendentes, illinc enses micantes horribiliter; hinc quidem lectos argento incrustatos, et stragulis elegantibus ornatos, illinc autem collaria et vincula maleficorum, et gravia flagella. Cur vero hoc faciebat vir ille callidus et astutus, et cur cum benignis conjungebat acerba et molesta? Ut vel rebus latis illiceret, vel terrorem afferret rebus terribilibus. Sed seipsam fefellit injustitia, ut dicit divinus David³, et hæc sunt pro nihilo reputata a martyre. Dicit enim, liberalem præ se ferens spiritum, gravemque et honestum habitum: In te hæc omnia, diabole, et tibi sint soli: quoniam cum eis traderis ad interitum. Sin autem efficies, ut flagellorum quoque faciam periculum, et his vinculis et collaribus gravabis collum meum, tunc tanquam aliquod colli ornamentum, quod mihi impones, collare gestans, Christo apparebo gratior et venustior: quoniam ipse est Servator meus et defensor meus, et in eo speravit cor meum⁴.

XXVIII. Martyris itaque animi magnitudinem admiratus Ulpianus, et ratus fore ut eam molliret tempore, quæ cedere nolebat, in animo habebat ejus causam differre in tertium diem. Illa vero ei propter moram indignans: Jam, inquit, existima hos tres dies mihi præterisse, et meis verbis animum adhibe. Ecce enim eadem tibi nunc dicam, quæ dictura sum post deliberationem: Deos tuos non colo, et tuæ imperatorisque repugno voluntati. Sacrificio autem sacrificium laudis sæculorum regi Christo, qui est meus et solus immortalis Deus, pro quo etiam profundo animam et tua tormenta despicio, ut solum Christum lucrifaciam, qui est vita æterna. Ille vero: Sciebam, inquit, fore, ut similem Christo mortem tu quoque stulta eligeres. Illa autem cum audiisset, et ex eo quod dictum erat, lætitiā accepisset: Amen, amen, fiat mihi, inquit, Christe mi sponse et rex! Pontifex autem interrogavit protinus: Quid sibi vult illud Amen? Martyr vero: Sed tu non es, inquit, dignus qui hoc discas. Nemo enim, inquit, qui sapit, commiserit unguentum vasi putri. Ulpianus autem fecit ut statuere; et cum ei dedisset terminum trium dierum, tradit eam mulieribus gentilibus, et quæ genere ad eam attinebant, mulierum sermone et dierum longitudine fore, ut nonnihil sententiam mutaret, existimans. Illa vero cum sibi persuasisset augere potius, quam minvere suum in Christum desiderium, mulieres quidem illas, et illos sermones, existimabat esse inanes strepitus, qui temere effundebantur in aures: manus autem et mentem simul in altum attolliens, ad opem ei ferendam in certamine vocabat Christum, quem diligebat, nec cibum nec potum sumere omnino tribus diebus sustinens.

XXIX. Tertio autem die post venit rursus Ulpianus, ex eo quod valde vellet, minime desperans,

³ Psal. xxvi, 12. ⁴ Psal. xxvii, 7.

sed conjiciens se prædam tenere propemodum. Ubi vero eam interrogasset, et rescivisset incrementum sumpsisse ejus sententiam longitudine temporis, et non solum bonorum promissione, sed etiam suppliciorum formidine mulierem esse superiorem, quinetiam naturali quoque necessitati minime concedentem, quæ tanto tempore nec cibum nec potum sumpsit: postquam hæc audivit sacerdos falsorum deorum, in aulam quidem prosilit, eam per se contendens trahere; cumque vellet aliquid facere inhonestum, et profanis suis diis dignum, feritur statim plaga immissa divinitus, et oculorum luce orbatus, obibat totam domum, non potens videre amplius. Quin etiam præter cæcitatem vehementissimus dolor ejus invadit oculos. Eo ergo dolore affectus, clamat sceleratus, et suorum deorum misere invocabat auxilium. Hæc autem non temere administravit Providentia, sed ut cum ii qui erant extra, sensissent, et ut par erat, congregarentur ad opem ei ferendam, res evaderet manifesta, quam ratione et quomodo accidisset, et non liceret sacerdoti causam in aliud conferre, aut mentiri adversus miraculum. Quod etiam factum est, et cum multi adessent testes, deductus domum cæcus, et gravi dolore affectus, et deinde gravioribus dolorum stimulis vexatus, jubet ut in execrandum deorum suorum templum deferretur, et illic deponeretur, putans fore ut qui eos coleret, ab eis curaretur. Egregiam vero, et quam par erat, sui cultus retulit mercedem. Doloribus enim adhuc vehementius eum invadentibus, emittit etiam animam.

XXX. Ex eo Anastasia libertatem consecuta, illinc quidem egreditur, venit autem ad Theodotem, quam prius declaravimus habitare apud comitem Leucadium, et sigillatim ei narrat omnia, tam quæ passa sit, quam quæ per ipsam et cum ipsa Deus fecerit. Paucis post diebus comes quoque Leucadius ex Bithynia reversus, cum Theodote prioribus similes rursus habuit sermones, tentans eam inducere. Postquam autem multa loquens, cognovit se loqui litiori, et eum venis conferre sermonem, Anastasiam quoque resciscit apud eum degere, et furore percitus, propterea quod Theodote illius admonitionibus inducitur, ut eum magis contemnat, Anastasiam quidem statim vinculam tradit tribunali judiciario. Quin etiam Theodotem vinculam transmittit ad proconsulem Bithyniæ de ea eum per litteras, quam citissime fieri potuit, reddens certiore.

XXXI. Cum autem in Bithyniam pervenisset Theodote, producta est ad tribunal proconsulis. Age, inquit ille, o Theodote, jussis parens imperatoris, velis diis offerre sacrificium. Sic enim simul et filiis vives, et particeps eris multorum bonorum. Nam etsi non tua, at filiorum quidem certe tuorum causa, æquum fuerit, ut id eligas quod est futurum tibi utile. Dum hæc autem martyri diceret proconsul, respondens illius filiorum primogenitus, cui

ἔχειν εἰκάζων τὸ θήραμα. Ἐπεὶ δὲ πυθόμενος ἀνεμάνθανεν ὡς ἐπίτασις αὐτῇ γέγονε μᾶλλον τῆς γνώμης ἢ τοῦ καιροῦ παράτασις, καὶ ὅτι κρείττον οὐκ ἐπαγγελίας ἀγαθῶν μόνον, ἀλλὰ καὶ πείρας τιμωριῶν ἢ γυνῆ, πρὸς ἔτι δὲ καὶ τῆς φυσικῆς ἀνάγκης ὑψηλότερα, ἧτις οὐδὲ βρώματός τινος ἐπιτοσοῦτον ἢ πόματος ἐπιστράφη· ὡς τούτων ἤκουσεν ὁ τῶν ψευδωνύμων θεῶν ἱερεὺς, ἐφάλλεται μὲν εἰς τὸ ταμιεῖον δι' ἑαυτοῦ ταύτην ἐλκύσαι φιλονεικῶν, καὶ τι καὶ βουλευθεὶς ἄτοπον δρᾶσαι καὶ τῶν βεβήλων αὐτοῦ θεῶν ἄξιον· πλήττεται δὲ αὐτίκα θεηλάτῳ πληγῇ, καὶ τὰς ὄψεις ἀλλοιωθεὶς περιήρει ἅπαντα τὴν οἰκίσκον οὐχ ὄραν ἔτι δυνάμενος, καὶ πρὸς τῇ τυφλότητι δὲ καὶ ἀλγηδῶν αὐτοῦ σφοδρότατη καθικνεῖτο τῶν ὀφθαλμῶν. Οὕτως οὖν λίαν περιαλγῆς γενόμενος ἐβόα ὁ μιαρὸς, καὶ τοὺς αὐτοῦ θεοὺς εἰς ἄμυναν ἀθλίως ἐξεκαλεῖτο. Ταῦτα δὲ οὐ μάτην ὠκινόμητο τῇ Προνοίᾳ, ἀλλ' ἵνα καὶ τοῖς ἔξωθεν τῶν φωνῶν αἰσθομένοις καὶ πρὸς βοήθειαν ὡσπερ εἰκὸς συναθροισμένοις ἐπίδηλον καταστῆ ὅθεν τε τὸ συμβᾶν, καὶ ὅπως καὶ μὴ ἐξῆ τῷ ἱερεῖ τὴν αἰτίαν μετατιθέναι ἢ τοῦ θαύματος καταψεύδεσθαι. Ὁ δὲ καὶ γέγονε· καὶ πρὸς τὴν οἰκίαν ὑπὸ πολλοῖς μάρτυσι τυφλὸς καὶ περιώδυνος ἀπαχθεὶς, εἶτα καὶ δριμυτέραις ταῖς ὀδύναϊς διακεντούμενος εἰς τὸν τῶν θεῶν αὐτοῦ μιαρὸν μετακομισθῆναι ναὸν καὶ προτεθῆναι διακελεύεται οἰόμενος ἐκεῖσε γοῦν θεραπείας ἄτε θεραπευτῆς αὐτῶν τεύξεσθαι. Ἀμέλει καὶ καλὰ γε τούτων καὶ προσηκόντως ἀπάνωτο· ἔτι γὰρ σφοδρότερον αὐτῷ τῶν ἀλγηδόνων ἐπιθεμένων ἀπολείπει καὶ τὴν ψυχὴν.

Α'. Ἐντεῦθεν ἀδείας Ἀναστασία τυχοῦσα ἔξεισι μὲν ἐκεῖθεν, ἀφικνεῖται δὲ πρὸς τὴν Θεοδότην, ἣν φθάσας ὁ λόγος παρὰ τῷ κόμητι Λευκαδίῳ διάγειν ἐγνώρισε· καὶ διεξείσι πρὸς αὐτὴν κατὰ μέρος πάντα ὅσα τε πάθοι καὶ ὅσα δι' αὐτὴν τε καὶ μετ' αὐτῆς ὁ Θεὸς δράσειεν. Ἡμέραι ὀλίγαι, καὶ ὁ κόμητις Λευκάδιος ἐκ Βιθυνίας ἀνασωθεὶς τῇ Θεοδότῃ καὶ αὐτῆς ὁμοίους τοῖς προτέροις προσῆγε λόγους ὑπαγαγέσθαι ταύτην πειρώμενος. Ὡς δὲ πολλὰ λέγων αἰγιαλῷ λαλεῖν καὶ ὁμιλεῖν ἀνέροις ἐγίνωσκε, μανθάνει καὶ περὶ τῆς Ἀναστασίας ὅτι παρ' αὐτῇ διάγει καὶ μανίη πληγεὶς ἀνθ' ὧν ταῖς ὑποθήκαις μᾶλλον ἐκείνης ἢ Θεοδότῃ πείθεται τούτου καταφρονεῖν, τὴν μὲν Ἀναστασίαν κλειοῖς εὐθέως περιβαλὼν καὶ δεσμοῖς τῷ δικαστικῷ βήματι παραδίδωσιν. Οὐ μὲν ἀλλὰ καὶ τὴν Θεοδότην δέσμιον τῷ τῆς Βιθυνίας ὑπατικῷ παραπέμπει, γράμμασι τὰ κατ' αὐτὴν ὡς εἶχε διὰ ταχέων ὑποσημήνας.

ΛΑ'. Ἐπεὶ δὲ τὴν Βιθυνίαν ἡ Θεοδότη καταλαβοῦσα τῷ τοῦ ὑπατικοῦ βήματι παρέστη, Δεῦρο, φησὶν ἐκεῖνος, ὦ Θεοδότη, τοῖς βασιλικαῖς προστάγμασι πειθαρχοῦσα θεοῖς θυσίαν προσενεγκεῖν προθυμηθητι· οὕτω γὰρ ἅμα καὶ τοῖς τέκνοις ζήση καὶ πολλῶν μεθέξεις τῶν ἀγαθῶν. Εἰ γὰρ καὶ μὴ σοῦ αὐτῆς, ἀλλ' οὖν τῶν παιδῶν ἕνεκεν δίκαιον ἂν εἴη σοὶ τὸ συνοῖσον ἐλέσθαι. Ἐν ὅσῳ δὲ ταῦτα ὁ ὑπατικός ἐφασκε πρὸς τὴν μάρτυρα, ὑπολαβὼν ὁ τῶν ἐκείνης

παίδων πρωτότοκος, Εὐδοῦς αὐτῷ ὄνομα, Ἄλλ' ἡμεῖς, ὡ ἡγεμῶν, ἔφη, τὰς τῶν ἀνθρώπων οὐδαμῶς δεδοίκαμεν τιμωρίας, αἱ σῶματι μὲν ἀφθαρσίαν, ψυχῇ δὲ μᾶλλον ἀθανασίαν εἰώθασι προξενεῖν ἀλλ', ἐν ταύταις μικροῦ δέω λέγειν ἐν ἴσῳ καὶ εὐωχίαις ἐπειφραινόμεθα. Δεδοίκαμεν δὲ Θεὸν μᾶλλον, ᾧ δύναμις καὶ ψυχὴν καὶ σῶμα τιμωρήσασθαι ἐν γεέννῃ. Καὶ ὁ ὑπατικός τούς ὀφθαλμούς ἐπιβαλὼν τῷ παιδί, Ὁρῶν σε κομιδῇ τὴν ἡλικίαν ἀτελέστατον, ἔφη, θαυμάζειν ἔχω πῶς ποτε οὕτω ταῦτα καὶ παρὰ τίνος ἐξεπονήθης, ἃ μόλις πολλοὶ καὶ χρόνῳ μακρῷ καὶ πόνῳ πολλῷ κτᾶσθαι περὶ κα ἐν. Ἐφ' οἷς εὐκαίρως ὁ παῖς ἀπεκρίνατο· Ὁ Σωτὴρ ἡμῶν καὶ Δεσπότης καὶ Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς αὐτὸς ἐστὶν εἰρηκῶς· « Ὅταν ἐπὶ βασιλεῖς ἀχῆτε καὶ ἡγεμόνας, μὴ μεριμνήσητε τί λαλήσετε· δοθήσεται γὰρ ὑμῖν ἐν ἐκείνῃ τῇ ὥρᾳ τί λαλήσετε. » Νῦν οὖν οὐκ ἐμὰ ταῦτα οὐδὲ ἀνθρωπίνης σοφίας οἱ λόγοι· ἀλλ' ἡ μὲν γλῶττα πάντως ἐμῆ, Θεοῦ δὲ τὰ ῥήματα ἄντικρυς. Καὶ ὁ δικαστὴς, ὡσπερ τῆς μητρὸς ἀπογνούς καὶ τοῦ πρώτου τῶν παίδων, ἐπὶ τοὺς ἄλλους τὴν διάπειραν μεταφέρει, ἀτελεστέρους ἐτι τὴν ἡλικίαν ὀρῶν καὶ ταύτῃ δὴ καὶ παραπείσειν οἰόμενος. Ἐπεὶ δὲ πρὸς τὴν εὐγενῆ ῥίζαν οὐδὲν οἱ κλάδοι παραλλάττοντες ὠφθῆσαν, ἀλλ' ἐδείκνυντο καὶ ταῖς γνώμαις οἱ παῖδες τῆς μὲν τέκνα, τοῦ δὲ ἀδελφοί, πάλιν πρὸς τὴν μητέρα καὶ τὸν πρῶτον τῶν αὐταδέλφων μεταχωρεῖ, Ἐπιστρέφητε, λέγων, πρὸς τὰ ὑμέτερα σπλάγγνα, φείσασθε τῶν νηπίων τῶν ἀπαλῶν, τῶν ἀώρων· μὴ περιίδητε κατ' ὀφθαλμούς ὑμῶν κακῶς ἀπολλύμενα.

ΑΒ'. Πολλὰ τοιαῦτα εἰπὼν, ἐπεὶ τοὺς λόγους εἰς ἀέρα εἰκῆ χρομένους ἑώρα, τὸν παῖδα κελεύει κατ' ὄψιν τῶν μητρικῶν ὀφθαλμῶν ἀνηλεῶς ραβδίξασθαι. Ἡ δὲ γενναία μήτηρ ἑώρα οὐχ ὀπω; οὐδὲν ἀγεννὲς ἢ πέπονθεν ἢ ἐφθέγγαστο, ἀλλ' ὡσπερ ἐντρυφούμενη ταῖς τοῦ φιλιότου πληγαῖς, φαιδρὰ παρίστατο τοῖς ὀφθαλμοῖς διανεύουσα τῷ σχήματι, παρορμῶσα τοῖς λόγοις, παρακαλοῦσα, Μὴ ὑποπέσης, λέγουσα, παῖ· στήθι, τέκνον, γενναίως μικρὸν, ὅσον καὶ τὰς διὰ Χριστὸν ταύτας πληγὰς τιμαὶ καὶ στέφανοι διαδέξονται. Τοῦτοις καὶ μάλιστα τὸν θυμὸν ὁ ὑπατικός ἐκκαυθεὶς πονηρὰ βουλευέσκει ταῖς τοῦ πονηροῦ δαίμονος ὑποθήκαις. Ἄνδρὲ γὰρ ἀσελεγεῖ καὶ πρὸς ἔρωτας ἀκρατεῖ τὴν σεμνοτάτην ἐκδίδωσιν. Ἄλλ' οὐκ ἔμελλε χαιρήσασιν ὁ ὑβριστὴς. Ὡς γὰρ δὴ καὶ μόνον ὁ μιαρὸς Ἰρτακὸς ἤψατο, τοῦτο γὰρ ἐκαλεῖτο, αὐτίκα τό τε πρόσωπον ἅπαν ἠλλοιοῦτο καὶ τῶν ῥινῶν αἶμα ποταμηδὸν ἀπέβρει, καὶ οὐδὲ ἐνορᾶν τῇ μάρτυρι δέους ἄνευ συνεχωρεῖτο. Φωνῇ τοιγαροῦν μεγάλη πρὸς τὸν ὑπατικὸν ἀνέκραγεν, ἅμα λέγων τὴν χεῖρα τῇ Θεοδότῃ ἐπιβαλεῖν καὶ νέον τινὰ ἰδεῖν εὐπρεπῆ τὴν θέαν, εὐπρεπῆ τὴν στολὴν, συμπαραστῶτα τῇ Θεοδότῃ, ὃ; αὐτὸν καὶ κατὰ κόρῃς παίσας τοὺς τε μυκτῆρας συνέτριψε καὶ τὸ καταρρέον αἶμα διὰ τῶν ῥινῶν φέρεσθαι πρεσχεύασεν. Ἄλλ' ὁ τυφλὸς οὐχ ἑώρα, καὶ ὁ ἀσύνετος ὑπατικός οὐ συνίει, οὐδ' εἰ μὴ τι ἄλλο τὸ ἐναργὲς ἠὲ λαβῆθη τοῦ θανάτου καὶ

A nomen erat Evodius : At nos, inquit, o præsces, hominum supplicia nequaquam pertimescimus, quæ corpori quidem incorruptionem, animæ autem potius immortalitatem solent conciliare, sed iis parum abest quin dicam, æque ac convivio delectamur. Deum vero potius timemus, qui potest animam et corpus punire in gehenna. Proconsul autem oculis in puerum coniectis : Cum videam te, inquit, ætate admodum imperfectum, miror quomodo et a quo hæc sic didicisti, quæ vix multi et longo tempore et labore sunt consecuti. Quibus puer opportune respondit : Servator noster et Dominus Jesus Christus, ipse est qui dixit : « Quando ducemini ad reges et præsides, nolite cogitare quid loquamini. Dabitur enim vobis in illa hora quid loquamini » . Nunc ergo sunt hæc non mea, neque humanæ sapientiæ verba, sed omnino quidem mea est lingua, aperte autem Dei sunt verba. Judex vero, veluti de matre spem abjiciens, et de primo ejus filio, se transfert ad alios tentandos, eos videns ætate esse imperfectiores, putans fore, ut eos ad suam traduceret sententiam. Postquam autem visi sunt rami nihil differre a generosa radice, sed ostenderunt pueri se illius quidem filios, hujus vero esse fratres, se rursus transfert ad matrem, et filium ejus primogenitum : Convertimini, dicens, ad vestra viscera. Parcite teneris infantibus immaturis. Nolite videre eos ante vestros oculos male pereuntes.

C XXXII. Cum multa ejusmodi dixisset, et vilisset verba temere fundi in aerem, jubet filium ante oculos matris crudeliter cædi virgis. Quod videns generosa mater, non modo nihil indecorum aut gessit, aut est locuta, sed etiam veluti gaudens plagis charissimi filii, astitit alacris, annuens oculis, gestu incitans, verbis adhortans : Ne succumbas, dicens, o fili; sta fortiter, nate. Has propter Christum plagas honores et coronæ excipient. His proconsul vel animo maxime incensus, maligni demonis suggestionem improbum capit consilium, viro enim petulanti et ad amores incontinenti tradit hanc mulierem in primis venerandam. Sed non erat insolentis hominis futurum diuturnum gaudium. Nam postquam eam vel solum attigit Hyrtacus (ita enim vocabatur), totus vultus protinus est mutatus, et nec concessum quidem est intueri martyrem sine timore. Itaque magna voce clamavit ad proconsulem, dicens se cum primum manum injecit in Theodotem, vidisse quemdam juvenem, vultu formosum et habitu decorum, simul adesse cum Theodote, qui ei incusso colapho, et nares contrivit, et ut per eas sanguis manaret, effecit. Sed non videbat cæcus, et stultus proconsul minime intelligebat, et neque, si nihil aliud miraculi reveritus fuit evidentiam, destitit adversus eam contendere. Sed cum eam rursus sisti

⁵ Matth. x, 18, 19.

curasset, minatus est se ei esse illaturum, quæ videbantur omnium gravissima : Nisi deos, dicens, immortales colueris, interfecti cadent ante tuos oculos filii. Illa autem : Vel hoc, inquit, olim maxime sitio. Sic enim cum meos filios vivens ad Christum præmisero, et tanquam in tuto portu constituerem, deinde ego sequar vestigia, adeo ut apte possim canere : « Ecce ego et filii, quos mihi dedisti, Deus ⁶. »

XXXIII. His magis conturbatus proconsul, jussit eam igni tradi simul cum filiis. Postquam autem fornax fuit accensa citius quam jussum fuerat, illi tanquam fontem aquæ cum gaudio fornacem subiere; et Deum quidem benedicebat mater; collætabantur autem filii, et sic ambo læti et alacres animas suas in manibus Dei deposuerunt. Et illos quidem sic accepit beatus finis. Beata autem Christi martyr Anastasia custodiebatur apud præfectum Illyrici; qui cum de ea diligenter quæsisset, et eam illustri loco esse natam intellexisset, magnasque esse ejus facultates, et ex iis esse ortam, quorum magnæ erant opes, a lucro superatus, et captus amore pecuniæ, cum eam seorsum ad se adduci curasset : Scio, o mulier, inquit, te esse valde divitem. Christianam autem esse et tu dicis, et ego jam sum expertus. Age ergo parens tuo sponso, qui lege cavet ut omnes despicias divitias, cede mihi pecuniis et possessionibus, et omnibus tuis facultatibus. Tu autem hæc faciens, utrinque lucraberis, ut quæ legem quidem sis impletura, et libera futura a nostri metu. Deinceps enim tibi licebit et secure sacrificare, et libere colere Deum, qui a te adoratur.

XXXIV. Ad hæc veluti quæ animum erexisset, supernæ sapientiæ plena Anastasia : Sed, o judex, inquit, alicubi dictum est in Evangeliiis a meo Christo : « Vende omnia quæ habes, et da pauperibus, et habebis sic thesaurum in cælis ⁷. » Tibi autem, qui es dives, quis est adeo miser et adeo demens, qui cum velit succurrere indigentibus, diviti præbeat res pauperum, et res esurientium ei qui degit in deliciis? Quod si te videro esurientem, et sitientem, et nudum, et ægrotantem, et coniectum in carcerem, tunc convenienter ei quod dicit meus Christus, te et nutriam, et potabo, et visitabo, et colligam, et suppeditabo quæ erunt necessaria. Sed enim secundum carnem et mundum tu quidem es valde dives; ea vero, quorum es pauper et valde inops, et quæ oportet petere, cur non petis? Rogante autem præfecto : Quænam ea sunt, et quænam ego laboro inopia? Maxima, inquit illa, in rebus maximis, nempe in fide, et cognitione, et veritate.

XXXV. Præfectus vero captans, ut videtur, glo-

τῆς πρὸς αὐτὴν ἐπέστη φιλονεικίας· ἀλλὰ καὶ αὐτῆς παραστησάμενος ἃ πάντων ἐδόκει δεινότερα ἠπερίει ταύτῃ ἐπαγαγεῖν, Ἦν μὴ λατρεύσης, λέγων, τοῖς ἀθανάτοις θεοῖς σφαττόμενά σου πεσεῖται τὰ τέκνα πρὸ ὀφθαλμῶν. Ἡ δὲ, Καὶ τοῦτο μάλιστα, ἔφη, πάλαι διψῶσα τυγχάνω· οὕτω γὰρ μου τὰ τέκνα καὶ ζῶσα τῷ Χριστῷ προπέμφασα καὶ ὡσπερ ἐν ἀσφαλεῖ καταστήσασα τῷ λιμένι, ἔπειτα καὶ γὼ κατὰ πόδας ἔφομαι, ὥστε προσάδειν ἐπιτηδείως· Ἰδοὺ ἐγὼ καὶ τὰ παιδία ἃ μοι ἔδωκεν ὁ Θεός. »

ΛΓ'. Τούτοις ἐπὶ πλέον ὁ ὑπατικὸς διαταραχθεὶς πυρὶ παραδοθῆναι ταύτην σύναμα καὶ τέκνοις ἐκέλευεν. Ὡς δὲ καὶ ἡ κάμινος θάπτον ἐξήφθη μᾶλλον ἢ προσετάγη, ἐκεῖνοι, καθάπερ εἰς πηγὴν ὕδατος, οὕτω σὺν ἡδονῇ τὴν κάμινον ὑπεισήσαν. Καὶ ἠυλόγει μὲν τὸν Θεὸν ἡ μήτηρ, συνῆδον δὲ καὶ οἱ παῖδες· καὶ οὕτω εὐχαρίστως ἄμφω εἰς χεῖρας Θεοῦ τὰς ἑαυτῶν ψυχὰς παρετίθεσαν. Καὶ τοὺς μὲν οὕτω τὸ μακάριον τέλος ἐδέξατο. Ἡ μέντοι γε τοῦ Χριστοῦ μάρτυς Ἀναστασία παρὰ τῷ ἐπάρχῳ, φησὶ, τοῦ Ἰλλυρικῆς τηρουμένη ἦν· ὅς τὰ κατ' αὐτὴν ἀκριθῶς διερευνησάμενος, καὶ μαθὼν ὅτι τε καὶ οἰκίας τυγχάνει λαμπρᾶς καὶ οὐσίας πολυτελοῦς, καὶ ὅτι τῶν πλούτῳ βαθυτάτῳ κομόντων ἐστίν, ἤττων καὶ κέρδους ὢν καὶ ἔρωτι χρημάτων ἀλοῖς ἰδίᾳ ταύτην παραστησάμενος, Οἶδά σε, φησὶν, ὦ γύναι, πολυχρήματον γεγοῦναι· Χριστιανὴ δὲ εἶναι σὺ τε λέγεις καὶ γὼ πεπειράμαι ἤδη. Ἄγε οὖν τῷ σὺ πειθόμενη νυμφίῳ τῷ παντὸς πλούτου νομοθετοῦντι καταφρονεῖν, χρημάτων μὲν ἐμοὶ καὶ κτημάτων καὶ πάσης σου τῆς περιουσίας ἔκστηθι· σὺ δὲ ταῦτα ποιούσα ἀμφοτέρωθεν κερδανεῖς, τοῦ μὲν πληροῦσα τὸν νόμον, ἐλευθέρᾳ δὲ τοῦ παρ' ἡμῶν φόβου καθιστάμενη. Ἔσται γὰρ σοὶ τὸ ἀπὸ τοῦδε καὶ θύειν ἀδεῶς καὶ λατρεύειν ἐλευθερίῳ τῷ ὑπὸ σοῦ προσκυνουμένῳ Θεῷ.

ΛΔ'. Πρὸς ταῦτα ὡσπερ διαναστᾶσα τὴν γνώμην ἡ τῆς ἀνωθεν σοφίας πλήρης Ἀναστασία, Ἄλλ' ὦ φησὶ, δικαστᾶ, εἴρηται που ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις τῷ ἐμῷ Χριστῷ· « Πώλησον σου τὰ ὑπάρχοντα, καὶ δὸς πτωχοῖς, καὶ θησαυρὸν οὕτως ἔξεις ἐν οὐρανοῖς. » Σοὶ δὲ πλουσίῳ ὄντι τίς οὕτως ἄθλιος καὶ φρενῶν ἐνδεής ὅς δεομένοις ἐπαρκεῖν βουλόμενος τῷ πλουτοῦντι τὰ τῶν ἀπόρων καὶ τὰ τῶν λιμῶν τηκομένων τῷ τρυφῶντι παράσχοι; Ἐὰν δὲ πεινῶντά σε καὶ διψῶντα, εἴτα καὶ γυμνητεύοντα καὶ νοσοῦντα καὶ φυλακῇ καθειργμένον θεάσωμαι, τότε κατὰ τὸν τοῦ Χριστοῦ μου λόγον καὶ θρέψω, καὶ ποτιῶ, καὶ θάλψω, καὶ ἐπισκέψομαι, καὶ συναγάγω πάλιν, καὶ τοῖς ἀναγκαίοις φιλοτιμήσομαι. Ἀλλὰ γὰρ κατὰ σάρκα καὶ κόσμον σὺ καὶ λίαν πλουτεῖς· ὢν δὲ πένης εἶ καὶ κομιδῆ ἄπυρος, καὶ ἃ δέον αἰτεῖν, πῶς οὐκ αἰτεῖς; Τοῦ ἐπάρχου δὲ πυνθανομένου· Καὶ τίνα ἂν εἴη ταῦτα, καὶ ποῖαν ἂν ἐγὼ πενίαν πενόμενῃ; Τὴν περὶ τὰ μέγιστα, ἔφη ἐκείνη, τὴν πίστιν, καὶ τὴν γνῶσιν, καὶ τὴν ἀλήθειαν.

ΛΕ'. Καὶ ὁ ἐπάρχος ὀξυτέρως φρενὸς τὸ δοκεῖν

⁶ Isa. viii, 18. ⁷ Matth. xix, 21.

δόξαν θηρώμενος, τὸν λόγον ἀρπάσας, Ἄλλὰ σὺ, ἔπειδῆ, ἔφη, τὴν πίστιν, ὡς λέγεις, πλουτεῖς, τοῖς ὄρεσιν εἰπέ λόγῳ, Μετάβηθι, καὶ εἰ μεταβήσεται κατὰ γε τὰ ἐπηγγελμένα σοι παρὰ τοῦ διδασκάλου τοῦ σοῦ, καὶ πιστεύομεν. Ἡ δὲ (πεπαίδευτο γὰρ ἰκανῶς), Καὶ ταῦτα μὲν, ἔλεγεν, ἡ πίστις ἡ ἡμετέρα, θάρρει, καὶ τὰ πολλῶ τούτων εἰ λέγεις μείζονα. Καὶ μάρτυροῦσι Μωσῆς μὲν οὐκ ἐν γῆ μόνον θαυματουργῶν, ἀλλὰ καὶ θάλασσαν διαιρῶν, καὶ αὐθις συνάπτων· τὸν δὲ ὑπὲρ ἡμᾶς ἥλιον Ἰησοῦς ἰστών, καὶ Ἡλίας αὐτὸν ὅλον κλείων τὸν οὐρανόν, ἵνα μὴ τοὺς τοῦ Χριστοῦ μου μαθητὰς λέγω, ὧν καὶ ἱμάτια καὶ σκιά μόναι νεκροὺς ἀνίστων, καὶ τοὺς παρ' ὑμῖν θεοὺς τοὺς δαίμονας ἤλαυνον, καὶ ὅσα καθ' ἐκάστην κατ' ἕψιν ὑμῶν διὰ τῶν ὑπεραθλούντων τοῦ ὀνόματος δηλαδὴ τοῦ Χριστοῦ γίνεται· εἰ καὶ μηδὲν ὑμῖν τῶν γινομένων εἰς σύνεσιν, ἀλλ' ἐθελοκακοῦντες τυφλώτετε. Πλὴν οὐχ ὅταν ὑμῖν δοκῆ, τότε δὴ καὶ τὴν θείαν Χριστιανοῖς ἐπικλητέον δύναμιν τοῖς πειρασταῖς συναπαγομένοις. Γέγραπται γὰρ ὑμᾶς· τοὺς ἀπίστους οὓς μὲν σημεῖα, οὓς δὲ καὶ σοφίαν ἐπιζητεῖν, ἡμᾶς δὲ κηρύττειν Κύριον Ἰησοῦν Χριστόν, καὶ τοῦτον ἐσταυρωμένον. Καὶ ὁ ἑπαρχος αὐτίκα τὸν λόγον ὑπολαβὼν, Τοῦτό με, φησὶ, τὸ ἐσταυρωσθαι ταράττει, πῶς ὁ Χριστὸς σου θεός, ὡς φῆς, ὧν σταυρὸν ὑπέστη, πρὸς ἔτι δὲ καὶ τὴν πλευρὰν ἐκεντήθη· ὅπερ ἄρα Ζεὺς ὁ τῶν ἡμετέρων θεῶν μέγιστός τε καὶ ὑψίστος οὐκ ἔχεις εἰπεῖν ὅτι πέπονθεν. Πῶς οὖν μὴ τοῦτον προσκυνεῖς μᾶλλον τὸν ἐσταυρωμένον διωσαμένη; Καὶ ἡ μάρτυς, Ὅτι πρὸς· μὲν, εἶπε, καὶ θάνατος καύχημα καὶ Χριστῶ καὶ πᾶσι Χριστιανοῖς, ἀθανασίαν διὰ τούτων καὶ δόξαν τῶ μὲν δόντι, τοῖς δὲ λαβοῦσι· τὰ δὲ τοῦ σοῦ Διὸς ἔργα... ἀλλὰ μηδὲν ἐγὼ περὶ τούτων. Σὺ μὲν οὖν τὸν ὑπαικτον Δία τὸν σὸν, εἰ βούλει, ὡσπερ δὴ καὶ βούλει, μιμοῦ, καμὲ δὲ τὸν ἐμὸν ἕα μιμεῖσθαι Θεόν.

ΛΓ'. Τούτων οὕτω λεχθέντων ἀνῆπται σφόδρα τῶ ἀρχοντι ὁ θυμὸς, καὶ κελεύει ταύτην ἐν εἰρκτῇ μὲν ἀφεγγεστάτῃ κατακλεισθῆναι, πάντα δὲ ὑπ' ἕψιν αὐτῇ προτεθῆναι τὰ τῶν βασάνων ὄργανα, ἔν' ἡ πρὸς φόβον ἰδοῦσαν καθυφεῖναι πείσῃ τοῦ τόνου καὶ τῆς ἐνστάσεως, ἡ φροντίζουσαν εὐψυχίας εἰς πολυώδυνον ἀνίαν ἐμβάλλῃ τῇ μνήμῃ τῶν ἀλγυνόντων. Καὶ τροφήν δὲ αὐτῇ δίδασθαι προστάττει βραχείαν, καὶ ταύτην ἡλίου μετὰ δυσμάς. Ἡ δὲ μάρτυς καὶ οὕτως οἰκοῦσα καὶ ταῦτα ὀρώσα καὶ τροφῆς ὅλως μετέχειν μὴ βουλομένη ἀντὶ πάντων τὸν εἰς Χριστόν ἐν ἑαυτῇ ἐστρεφε πόθον. Καὶ οὕτως ἦν ἐκείνη καὶ βρώσις ἀρχοῦσα, καὶ τοῦ ζόφου παράκλησις. Ἐωρᾶτο δὲ αὐτῇ ἐφ' ἐκάστης νυκτὸς καὶ ἡ σύναθλος Θεοδότῃ τὴν τε καρδίαν εὐφροσύνης πληροῦσα, καὶ πρὸς τοὺς ἀγῶνας ἐπιβρώννυσα, ἦν καὶ πολλάκις φοιτῶσαν ἡ μηδὲν ἑάσασα τῶν ἀγαθῶν ἀνεξέταστον Ἀναστασία, καὶ τοῦτο ἤρετο, τίνα δὴ τρόπον, λέγουσα, μετὰ τὸ θανεῖν φοιτᾷ πρὸς αὐτήν. Ἡ δὲ δεδῶσθαι ταῖς τῶν μαρτυρῶν ἔφη ψυχαῖς καὶ τοῦτο παρὰ Θεοῦ, τὸ

riam acutioris ingenii, arripiens id quod dixerat : At tu quoniam, inquit, es fide dives, dic, inquit, verbo monti : Transmovere, et si transmovebitur, convenienter iis, quæ tuus tibi promisit Magister⁸, credemus. Illa autem (erat enim satis erudita) : Et hæc quidem, inquit, audet nostra fides et ea quæ sunt his longe majora. Fert vero mihi testimonium, Moses quidem, non in terra solum faciens miracula, sed etiam mare dividens, et rursus conjungens⁹; Josue autem sistens solem, qui est supra nos¹⁰; et Elias ipsum totum cælum claudens¹¹; ne dicam Christi mei discipulos, quorum vel vestes et umbræ solæ mortuos suscitabant¹² et qui sunt apud vos dii, dæmones expellebant : et quæ quotidie vobis videntibus fiunt per eos qui decerant pro nomine Christi, etiamsi nihil eorum quæ fiunt, conferat vobis ad intelligentiam, sed sponte propter vestram cæcutitis malitiam. Sed non cum vobis visum fuerit, est divina virtus invocanda a Christianis, assentiendo tentatoribus. Scriptum est enim, vos infideles partim quidem signa, partim autem quærere sapientiam : nos vero prædicare Dominum Jesum Christum, eumque crucifixum. Præfectus autem : Hoc, inquit, me conturbat, quod fuerit crucifixus. Quomodo Christus tuus, qui est, ut dicis, Deus, crucem subiit, et præterea fuit punctus in latere? Quod quidem Jovem, qui est deorum nostrorum maximus et summus, passum esse non potes dicere. Quomodo ergo non eum potius adoras, repulso crucifixo? Martyr autem : Quoniam, inquit, crux et mors est Christo gloriatio, et omnibus Christianis : cum ille quidem immortalitatem et gloriam per hæc dederit, hi vero acceperint. Tui vero Jovis opera : sed ego nihil de his. Tu ergo summum quidem illum tuum Jovem, si vis, sicut revera vis, imitare ; me autem sine meum Deum imitari.

XXXVI. His dictis, ira valde fuit accensus præses, et jubet eam in carcere quidem includi obscurissimo : omnia vero instrumenta tormentorum deduci in ejus conspectum, ut vel cum vidisset, ei metu persuaderet, ut aliquid de sua remitteret constantia, aut si retineret suam animi magnitudinem, varium et multiplicem ei afferret dolorem, recordatione eorum quæ molestia afficiunt. Porro autem jubet etiam exiguum ei dari nutrimentum, idque post occasum solis. Martyr vero cum et sic habitaret, et hæc videret, et nollet omnino esse cibi particeps, pro omnibus apud se versabat suum in Christum desiderium. Id autem erat illi et cibus sufficiens, et solatium obscuritatis. Ei vero videbatur etiam singulis noctibus socia certaminis Theodote, et cor ejus replens lætitia, viresque ei animum addens ad certamina. Quam etiam sæpe ventitantem, quæ nullum sivit bonum non exauinatam Anastasia, hoc quoque interrogavit, quoniam modo ad eam veniret post mortem. Illa autem

⁸ Matth. xvii. 19. ⁹ Exod. xiv. 21 seqq. ¹⁰ Josue x, 1 seqq. ¹¹ III Reg. i, 2 seqq. ¹² Act. v, et xix. ¹³ I Cor. ii, 2

dixit, hoc quoque datum esse a Domino animabus A
martyrum, ut, postquam hinc excesserint, veniant
ad quos velint, et cum eis sermones conferant, et
eos consolentur.

XXXVII. Cum venisset vero dies tricesimus,
existimans præfectus fame et alia afflictione con-
fectam esse martyrem, et aliquid de sua remisisse
constantia, ubi eam accersisset, et alacriorem libe-
riusque quam prius loquentem vidisset, iratus fuit
custodibus, ut qui ei dedissent aliquid, quo se re-
ficaret. Illorum itaque benignitatem accusans tan-
quam crimen, eos removet a custodia : eam vero
committit aliis, quos sciebat libenter omnia factu-
ros ex ejus animi sententia. Cum eos ergo ei præ-
fecisset, et aliis triginta diebus eam custodire jus-
sisset, et signaculis custodiam obsignasset, abiit. B
Illa autem, etsi secum ita ageretur, non cessavit
tamen facere ea quæ consueverat : sed in vehe-
menti oratione, et nocturna statione, et assidua
extensione manuum perseverabat. Deinde cum
præfectus illinc eam eduxisset, condemnat cum
multis aliis reis, ut in profundum maris projiceret-
ur. Erat autem una cum iis etiam quidam vir pius
nomine Eutychianus, qui ipse quoque propter fi-
dem in Christum, nudatus facultatibus, condemna-
tus fuit, ut jaceretur in mare.

XXXVIII. Postquam vero in medio mari fuerunt,
qui eos ducebant milites, ipsi quidem cymbam
quamdam ascendentes, in terram navigarunt, na-
vem autem, quæ ducebat Christi martyrem cum C
Eutychiano et cæteris condemnatis, cum undique
perforassent, eam, cum in tanto versaretur peri-
culo, relinquunt fluctibus. Sic navem mare tege-
bat, et eis parata a Deo adjutrix missa beata Theo-
dote, et velo insidens cernebatur : et clavum di-
rigens securissime, eis navigantibus cursum præ-
hebat secundissimum. Ad terram autem navem
duxit sine periculo. Quin etiam ostendit Eutychia-
num fuisse connumeratum inter Christi martyres.
Tunc itaque, qui erant in nave condemnati, ob-
stupescati miraculo, ad Eutychiani pedes proce-
debant et martyris, et rogabant ut docerentur ratio-
nem fidei. Ea ergo quæ petebant, consecuti, et in
pietate ut oportet initiati, in Christi gregem sunt
cooptati, qui erant omnes simul centum et viginti D
viri.

XXXIX. Hæc tertio post die significantur præ-
fecto. Qui cum statim magno studio totum hunc
chorum, nuper initiatum, comprehendisset, et ad
tribunal sistendos curasset, eos arbitratus adhuc
primam servare sententiam, eis aurum obtulit et
divitias, et honores partim quidem jam præbebat,
partim vero pollicebatur, si solum vidisset muta-
tos, et rursus gentilem servantes religionem. Post-
quam autem spe valde fuit falsus, fortes et validos
videns eorum animos, eis contra ostendebat enses
nudos, et ignem, et catapultas, et sartagines : Si
nolitis, dicens, at hæc vos invitos persuadebunt
sacrificare. Postquam autem illi ex æquo neque

μετὰ τὴν ἐντεῦθεν ἀποδημίαν ἐπιφοιτᾶν παρ' οὓς ἂν
καὶ βούλοιντο, καὶ ὁμιλία : καὶ παρακλήσεως αὐτοῦς
ἀξιούν.

ΛΖ'. Τριακοστῆς δὲ ἐπιστάσης ἡμέρας ὑπολαβὼν
ὁ ἑπαρχος τῷ τε λιμῷ καὶ τῇ ἄλλῃ κακοπαθείᾳ
κατεργασθῆναι τὴν μάρτυρα καὶ τῆς ἐνστάσεως
ὑποδοῦναι, μεταπεμφόμενος ταύτην, ὡς εἶδε φαιδρὰν
μᾶλλον καὶ πεπαρῆσιασμένην ἢ πρότερον, ὠργί-
ζετο κατὰ τῶν φυλάκων ὡς δὴ τινοσ παρ' αὐτῶν
εὐπαθείας ἀπολαυούσης. Ἐκείνων μὲν οὖν ὡς ἐγ-
κλημα τὴν φιλανθρωπίαν κατηγορήσας τῆς φυλακῆς
αὐτοῦς ἐξίστησιν· ἐτέροις δὲ ταύτην ἐπιτρέπει οὓς
ἤδει καὶ μάλιστα πάντα κατὰ νοῦν αὐτῷ καὶ κεχα-
ρισμένως ποιήσιν. Τούτους οὖν αὐτῇ ἐπιστήσας
καὶ ἐπὶ ἐτέραις τριάκοντα φυλάττειν ἡμέραις προ-
τάξας, πρὸς δὲ καὶ σφραγῖσι τὴν φυλακὴν ἐπισημηνά-
μενος, ἔφητο. Ἡ δὲ κὰν τούτοις οὔσα οὐκ ἐπέλιπε
τὰ συνήθη ποιεῖν, ἀλλ' εὐχῇ τε συντόνῳ καὶ στάσει
πιννύχῳ καὶ ἀνατάσει χειρῶν ἀδιαλείπτῳ προσεκαρ-
τέρει. Εἶτα ἐκεῖθεν αὐτὴν ἐξαγαγὼν ὁ ἑπαρχος τῷ
βυθῷ τῆς θαλάσσης σύναμα καὶ ἄλλοις πολλοῖς κατα-
δίκαις ἀφεθῆναι καταψηφίζεται. Συνῆν δὲ τούτοις
καὶ τις ἀνῆρεῦσεβῆς, Εὐτυχιανὸς ἕνομα, ὃς καὶ αὐ-
τὸς διὰ τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν γυμνωθεὶς τῶν ὀντων
τὸν ἐν θαλάττῃ κατεδικάθη θάνατον.

ΛΗ'. Ὡς δὲ δὴ κατὰ μέσον αὐτῆς δῆπου τῆς θα-
λάττης ἦσαν οἱ τούτους ἄγοντες στρατιῶται, αὐτοὶ
μὲν ἀκατίου τινὸς ἐπιβάντες πρὸς τὴν γῆν ἀπέπλεον,
τὴν δὲ ναῦν ἢ τὴν τοῦ Χριστοῦ μάρτυρα σὺν Εὐτυ-
χιανῷ, φημί, καὶ τοῖς καταδίκαις ἤγε, πάντοθεν
διατρήσαντες, οὕτως ἐπισφαλῶς ἔχουσιν τοῖς κύμα-
σιν ἀφιᾶσιν. Οὐπω τὴν ναῦν ἐκάλυπτε θάλασσα, καὶ
παρὰ Θεοῦ ἔτοιμος αὐτοῖς βοηθὸς ἡ μακαρία Θεοδότη
πεμφθεῖσα τῷ ἰστίῳ τε τῆς νηὸς ἐπικαθημένη καθ-
εωρᾶτο, καὶ ὡς ἀσφαλέστατα διθύνουσα τὸ πηδάλιον
εὐδρομον μὲν αὐτοῖς παρεῖχε τὸν πλοῦν, πρὸς δὲ τὴν
χέρσον ἀκινδύνως ἤγε τὴν ναῦν· ἐπεδείκνυτο δὲ καὶ
τὸν Εὐτυχιανὸν ὡς εἶη καὶ αὐτὸς τοῖς μάρτυσι Χρι-
στοῦ συναριθμῖος. Τότε γοῦν οἱ ἐν τῷ πλοίῳ κατα-
δικοὶ τῷ παραδόξῳ καταπλαγέντες προσέπιπτον τε
τῷ Εὐτυχιανῷ σὺν τῇ μάρτυρι, καὶ διδαχθῆναι τὸν
τῆς πίστεως λόγον ἤξιοον. Τυχόντες τοιγαροῦν ὧν
ἐδέοντο καὶ τὴν εὐσέβειαν ὡς χρεὴ μνηθέντες τῷ
τοῦ Χριστοῦ ποιμνίῳ συγκατελέχθησαν δῆμος ὅλος
ἀνδρῶν εἰς εἴκοσι καὶ ἑκατὸν ἀριθμούμενοι.

ΛΘ'. Ταῦτα μετὰ τρίτην γνωστὰ τῷ ἐπαρχῷ γί-
νεται, καὶ αὐτίκα πολλῇ σπουδῇ τὸν ἀρτιτελῆ ταῦτον
πάντα χορὸν συλλαβὼν τῷ βήματι παρεστήσατο· καὶ
δὴ τὴν πρώτην αὐτοῦς καὶ ἐτι γνώμην διασώζειν
ὑπολαβὼν χρυσὸν αὐτοῖς παρῆγε· καὶ πλοῦτον καὶ
τιμὰς τὰς μὲν ἤδη παρεῖχε, τὰς δὲ ἐπηγγέλλετο, ἦν
μόνον ἴδη μεταθεμένους καὶ τὴν Ἑλληνικὴν πάλιν
θρησκείαν πρεσβεύοντας. Ἐπεὶ δὲ ἐφεύσθη παρὰ
πολύ τῶν ἐλπίζομένων, ἐρόωμενας αὐτῶν τὰς γνώ-
μας ὀρῶν, τούναντίον αὐτοῖς ἔειπε γυμνὰ ὑπεδείκνυ
καὶ πῦρ καὶ καταπέλτας καὶ τήγανα, Ἴν μὴ θύσητε,
λέγων, ἀλλὰ ταῦτα ὑμᾶς καὶ ἄκοντας θῆσαι πείσει.
Ὡς δὲ ἐπίσης ἐκείνοι οὔτε τῷ κακῷ ἠτήτωντο, οὔτε

μή, τῶν δοκούντων ἀγαθῶν ἐπεστρέφοντο, πολλὰς ἄνθρωποις κολάσας βασάνους, εἶτα καὶ θάνατον αὐτῶν παράνομον καταδικάζει. Τὴν μέντοι γενναίαν τοῦ Χριστοῦ μάρτυρα πάλοις κελεύει προσδεθεῖσαν τρισὶ καὶ πυρὶ πάντοθεν κυκλωθεῖσαν οὕτω τὸ μαρτυρικὸν ὑποστῆναι τέλος. Οὐ δὴ καὶ σὺν τάχει πραχθέντος εἰς χεῖρας καὶ αὐτῆ Θεοῦ τὸ πνεῦμα παρέθετο, δευτέραν ἐπὶ εἰκάδι τότε τοῦ Δεκεμβρίου μηνὸς ἄγοντος.

Μ'. Ἀπολλωνία δὲ τις γυνὴ τὸ γένος ἐπίσημος τῆς τοῦ ἐπάρχου γυναικὸς δεηθεῖσα τὸ ἱερὸν Ἀναστασίας σῶμα λαμβάνει, καὶ λαμπρῶς αὐτὸ καὶ ὕψως ἐδεῖτο τοιοῦτον τιμήσασα ἐν τῷ τῆς οἰκίας αὐτῆς κατατίθει κήπῳ. Ὑστερον δὲ καὶ ναὸν ἐγείρει τῇ μάρτυρι πολυτελῆ καὶ περίθλεπτον, καὶ ἐορτὴν ἐπὶ τούτοις ἐτησίαν διατελοῦσα μένει. Μετὰ δὲ χρόνους ἢ ἐν πόλεσι πανευδαίμων, ἢ Κωνσταντίνου, Βηρυτῶν, τὸ ταύτης ἀνακομισθὲν ἐκδέχεται λείψανον, καὶ τῷ μεγαλοπρεπεῖ ναῶ καὶ ἀξίῳ ταύτης ἐναποτίθεται θησαυρῶν ἀγαθῶν, θαυμάτων πηγῆν, ῥῶσιν ψυχῆς, ῥῶσιν σώματος, εἰς δόξαν Πατρὸς, Υἱοῦ καὶ ἁγίου Πνεύματος, τῆς μιᾶς θεότητος τε καὶ βασιλείας, ἣ πρέπει τιμῇ πᾶσα, μεγαλοσύνη τε καὶ μεγαλοπρέπεια νῦν καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

S. Anastasiæ epistolæ duæ ad S. Chrysogonum, cum S. Chrysogoni rescripto, exstant apud Nicephorum, lib. xiv in fine.

MARTYRIUM

ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΜΑΡΤΥΡΟΣ ΕΥΓΕΝΙΑΣ

MARTYRIUM

SANCTÆ MARTYRIS EUGENIÆ

(Latine apud Surium ad diem 25 Decembris; Græce ex cod. ms. Paris. n. 1195, sæc. xiv.)

Α'. Κομόδου μετὰ Μάρκον τὸν αὐτοῦ πατέρα τὸ Ῥωμαϊκὸν σκῆπτρον ἔχοντας καὶ ἑβδομὸν ἔτος ἤδη τῇ ἀρχῇ διανύοντος, Φίλιππος ἀνὴρ τις τῶν ἐπιφανῶν ἐπαρχὸς Αἰγύπτου καθίσταται, ὃς ἅμα γυναικὶ Κλαυδία καὶ τέκνοις ἀνὰ τὴν Αἴγυπτον στέλλεται. Τούτῳ παῖδες μὲν ἄρρενες δύο, Ἀμιτῶς τε καὶ Σέργιος, θυγάτηρ δὲ Εὐγενία ὄνομα, εὐγενῆς δὲ καὶ ψυχὴν ὡσπερ ἄρα καὶ σῶμα καὶ τὸ κάλλος ἀοίδιμος, ἧς καὶ ἐν βίῳ ὁ λόγος ἄρτι τοῖς φιλαρέτοις ὑπόθεσιν προεστήσατο. Ὁ μὲν οὖν Φίλιππος ὡς ἤδη τὴν Ἀλεξάνδρου πόλιν τὴν μεγάλην κατέλαθε, νόμοις τὰ ἐκεῖ πάντα διώκει Ῥωμαϊκοῖς, καὶ τοῖς πατρίοις ἀκολουθῶν ἔθεσι, χαλεπὸς μὲν ἦν τοῖς τὴν μάγον τέχνην μεταχειρίζουσι, χαλεπὸς δὲ τοῖς Ἰουδαῖοις: τῶν

A vincebantur a malis, nec ab iis quæ bona videbantur, convertebantur, cum eos prius multis affecisset tormentis, deinde etiam iniqua morte eos condemnat. Generosam vero Christi martyrem jubet tribus palis alligatam, et igne undique circumdatam, sic finem subire martyrii. Quod quidem cum celeriter factum esset, ipsa quoque in manibus Dei sui deponit spiritum 22 mensis Decembris.

XL. Apollonia autem quædam mulier genere insignis, precata præfecti uxorem, accipit sacrum corpus Anastasiæ, et cum ipsum præclare et ut oportebat honorasset, deponit in horto domus suæ. Postea vero templum quoque excitat martyri præclarum et magnificentum, et postea anniversarium ei festum celebrat. Post annos autem multos, civitatum felicissima, Constantinopolis, inquam, ejus ad se exportatas suscipit reliquias, et eas deponit in magnifico templo et ea digno, thesaurum bonorum, fontem miraculorum, corroboracionem animæ et corporis, ad gloriam Patris, Filii et Spiritus sancti, unius divinitatis et regni: cui convenit omnis honor, majestas et magnificentia, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

I. Commodus post Marcum suum patrem, Romanum tenente imperium, cum jam septem annos in eo transegisset, quidam Philippus vir illustris Ægypto præficitur: qui simul cum uxore Claudia et filiis mittitur in Ægyptum. Ei erant duo quidem filii masculi, Avitas et Sergius: filia autem, nomine quidem Eugenia, animo vero generosa, sicut etiam corpore et forma insignis. De cujus vite propositum est dicere viris bonis et virtutis amatoribus. Atque Philippus quidem postquam venit in magnam Alexandri civitatem, illic omnia administrabat, Romanos et patrios sequens mores. Et infestus quidem erat iis qui artem tractabant magicam, infestus autem et Judæis: illorum quidem

multos de medio tollens, Judæos vero ne sinens A quidem nominari: mitius autem agebat cum Christianis, ipsos quidem etiam expellens e civitate; sed ante muros, cum ita jussisset imperator, eos sinens degere et habitare. Aperte autem ostendebat, se Christianos quidem revereri propter perfectam vitæ philosophiam; et fideo eos etiam præferens cultoribus simulacrorum. Ipse vero cum rursus teneretur a superstitione et falsa religione, quæ a patre ei fuerat tradita, amaret autem eruditionem et eloquentiam, Eugeniam quoque suam filiam in disciplinis educavit liberaliter, utrumque docens, nempe Romanam et Græcam orationem, et studens videre eam valde provectam in philosophia. Illa autem cum docili ingenio addidisset etiam B exercitationem, celeriter advolavit ad doctrinam, animum quidem adhibens omnibus, quæ erant utilia: omnia autem, quibus animum adhibebat, mente facile apprehendens; quæ vero didicisset, ita tenens memoria, ut viderentur scripta esse in ejus corde tanquam in tabulis æneis.

II. Cum sic doctrinæ esset dedita, nihilo secius erat etiam suapte natura studiosa virtutis; et erat quidem digna cujus cerneretur species, et digna cujus audiretur oratio. Ad imitandum autem erat omnibus utilis et salutaris, et, quod est omnibus admirabilius, cum nondum excessisset ætatis annum decimum sextum, in morum honestate et studio virtutis superabat eos qui erant ætatis longe provectoris. Cum autem latere non posset, omnia C pervadente fama, hanc quæ erat virtute clarissima, in administratione reipublicæ clarissimus despondit Aquilinus [Aquilus seu Acilius], qui tunc erat consul, et alioqui tenebat primum locum apud Romanos nobiles. Postquam vero rogaverunt parentes, nunquid ei cordi esset conjugium et gratus sponsus, hic maxime Eugenia ostendit signum generosi animi. Quidvis enim potius pati sustinens, quam sibi charam expellere virginitatem, et amittere castitatem, parentes arte decipit; et viri quidem genus laudavit, mores autem reprehendit: et oportet, inquit, ut plurimum illos sponsos eligere, qui generi ornamentum asserunt, non qui volunt ornari a genere. Cum autem multi etiam D alii eam peterent a parentibus, clari opibus et genere, ne illi quidem omnino in omnibus defuit honesta excusatio. Sed specie quidem repellebat eum, qui nunc volebat ducere uxorem; revera vero omnino recusabat matrimonium, et hoc erat, cujus solum studio tenebatur, nempe ut esset casta. Sic vas, quod erat speciosum et mundum, paratum erat scilicet ad divinum unguentum suscipiendum. Propterea bona opera bona quoque si les mox est secuta, et pura accessit ad purum fontem pietatis. Rei autem hæc fuit occasio.

III. Venit ei in manus Pauli divini præconis divinus liber Epistolarum, et cum ad ea quæ dicebantur, intelligenda mentem suam defixisset, et cognovisset vere unum esse Deum, qui fecit hoc

α μὲν καὶ πολλοὺς ἀναίρων, Ἰουδαίους δὲ μηδὲ ὀνομάζεσθαι συγχωρῶν, Χριστιανοὺς γε μὴν ἐπιεικέστερον προσεφέρετο τῆς μὲν πόλεως καὶ αὐτοὺς ἐξωθῶν, πλησίον δὲ που πρὸ τῶν τειχῶν, βασιλέως οὕτω κελεύσαντος, ἐφιείλετο διάγειν καὶ κατοικεῖν. Δῆλος δὲ ἦν Χριστιανὸς μὲν διὰ τὴν ἀκριβῆ τοῦ βίου φιλοσοφίαν αἰδοῦμενος καὶ παρὰ τοῦτο καὶ πρὸ τῶν εἰδωλολατρῶν τιθέμενος. Αὐτὸς δὲ πάλιν ὑπὸ τῆς πατροπαράδοτου δεισιδαιμονίας ἐχόμενος, παιδείας δὲ καὶ λόγων γενόμενος ἐραστὴς καὶ Εὐγενίαν τὴν αὐτοῦ θυγατέρα παιδεύμασιν ἐλευθερίοις ἀνέτρεφε, διδάσκων ἄμφω τὸν Ῥωμαϊκὸν τε καὶ Ἑλληνα λόγον, καὶ φιλοσοφίας ἐπὶ μέγα ἤκουσαν σπουδάζων ἰδεῖν. Ἐκείνη δὲ τῇ τῆς φύσεως εὐμαθείᾳ προσθείσα καὶ ἀσκησιν, ἀξίως πάνυ τοῖς λόγοις ἵπτατο πᾶσι μὲν τοῖς ὠφελίμοις προσέχουσα, πάντα δὲ οἷς προσεῖχεν εὐχερῶς παραδιδούσα τῇ διανοίᾳ· ἃ δὲ μάθοι οὕτω τῇ μνήμῃ διακατέχουσα ὡς ἐν χαλκαῖς δοκεῖν πίναν ἐγγεγράφθαι αὐτῆς τῇ καρδίᾳ.

B'. Οὕτω περὶ λόγους ἔχουσα οὐδὲν ἤττον καὶ τὴν ψυχὴν πρὸς ἀρετὴν εὖ ἐπεφύκει, καὶ ἦν ἰδεῖν μὲν ἀξιοθέατος, εἰπεῖν δὲ ἀξιάκουστος, ζηλωσαὶ δὲ πᾶσιν ὠφέλιμος καὶ σωτήριος, καὶ τό τε πάντων θαυμασιώτερον ὅτι μῆπω τὸ πέμπτον ἔτος καὶ δέκατον ὑπερβάσα τῆς ἡλικίας εἰς εὐκοσμίαν ἤθους καὶ ἀρετῆς ἐπιμέλειαν τῶν πολλῶν πρεσβυτέρων τὴν ἡλικίαν ἐκράτει. Ἐπεὶ δὲ μὴ εἶχε λαθεῖν, τῆς φήμης διὰ πάντων χωρούσης, τὴν ἐνδοξοτάτην κατ' ἀρετὴν ὁ ἐνδοξότατος τὴν πολιτικὴν ἀρχὴν ἐμνηστεύετο Ἀκυλῖνος, ὕπατος ὢν τῆνικαῦτα καὶ ἄλλως τὰ πρῶτα τῶν παρὰ Ῥωμαίοις ἔχων εὐπατριδῶν. Ἐπεὶ γοῦν οἱ γονεῖς προσιόντες ἡρώτων, εἰ κατὰ νοῦν ὁ γάμος αὐτῇ καὶ ἀρεστὸς ὁ νυμφίος, ἐνταῦθα δὴ καὶ μάλιστα Εὐγενία τῆς ψυχῆς εὐγενείας ἐδείκνυτο τὸ σύμβολον. Πάντα γὰρ μᾶλλον παθεῖν ὑπομένουσα ἢ τὴν φίλην αὐτῇ παρθενίαν ἀπώσασθαι καὶ τὴν ἀγνεῖαν ἀποβαλεῖν, σοφίζεται τοὺς τεκόντας. Καὶ τὸ μὲν γένος ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἀνδρὸς, τὸν τρόπον δὲ ἠττάτο, καὶ ὅτι, φησὶν, ἐκείνους δεῖ ὡς τὰ πολλὰ ἐκλέγεσθαι τῶν νυμφίων οἷ τὸ γένος κοσμοῦσι μᾶλλον, οὐχ οἷ διὰ τοῦ γένους κοσμεῖσθαι βούλονται. Πολλῶν δὲ καὶ ἄλλων ἐξαιτουμένων αὐτὴν παρὰ τῶν τεκόντων πλούτῳ τε λαμπρῶν καὶ τῷ γένει περιφανῶν οὐδὲν ἑπί πᾶσιν ἐκείνη εὐπροσώπου ἠπόρησεν ἀφορμῆς. Ἀλλὰ τῷ μὲν δοκεῖν τὸν γῆμαι νῦν βουλόμενον ἀπωθεῖτο, τῇ δὲ ἀληθείᾳ τὸν γάμον ὅλως ἐξώμνυτο· καὶ τοῦτο μόνον αὐτῇ διὰ τέλους ἦν ἀγνεῦσαι τὸ σπουδαζόμενον. Οὕτω τὸ σκεῦος εὐπρεπῶς τε καὶ καθαρῶς ἔχον ἔτοιμον ἦν εἰς ὑποδοχὴν τοῦ θεοῦ δηλαδὴ μύρου. Διὰ τοῦτο καὶ ὅσον οὕτω τοῖς καλοῖς ἔργοις καὶ ἡ καλῶς ἔχουσα πίστις ἐπηκολούθει καὶ ἡ καθαρὰ τῷ καθαρῷ τῆς εὐσεβείας προσήει φωτὶ. Πρόφρασις δὲ τοῦ πράγματος.

Γ'. Ἦκεν εἰς χεῖρας αὐτῇ Παύλου τοῦ θεοῦ κήρυκος ἡ θεία τῶν Ἐπιστολῶν βίβλος, καὶ τῇ διανοίᾳ τῶν λόγων ἐρείσασα τὴν ψυχὴν καὶ γνοῦσα ὅτι εἰς Θεὸς ἐστὶν ἀληθής, ὃ τὸ πᾶν τοῦτο πεποιηκώς, πεποι-

λάμπεται μὲν αὐτίκα τὸν νοῦν, ἅτε καὶ ἐκ πολλοῦ τοῦτον καθηραμένη, κατὰ ψυχὴν δὲ τό γε νῦν ἔχον τῷ Χριστῷ πιστεύσασα ἐν τῷ φανερωῖ τὴν τῶν τεκόντων λύσσαν ὑποβλέπουσα ἦν. Ἐπεὶ δὲ καὶ βασιλέως ἐφοίτα πρόσταγμα ἔξω τειχῶν τοὺς Χριστιανούς ἐξωθοῦν, καὶ ὁ ἑπαρχος ἤδη ἔργου ἤπιετο, αὕτη, γλιχομένη κατὰ πολλὴν ἀδειαν Χριστιανῶν τε καὶ τῆς ἐκείνων ἀπολαῦσαι διδασκαλίας, σκήπτεται μὲν τῶν ἐν ἀγροῖς χάριν χαρίτων καὶ τῆς ἐκεῖθεν εὐαερίας ἐκχωρῆσαι τῆς πόλεως καὶ τὴν ψυχὴν μετρίως τῶν τῆς παιδείας φροντίδων ἀνεῖναι· ἐπεὶ δὲ οἱ τεκόντες οὐδὲν ὑποπτέοντες ἐφῆκαν, ἐτόλμως ἔξεισιν εἰς τὰς κώμας. Χωρίον δὲ τι καταλαβοῦσα καὶ μοναχοῖς ἔν γε τούτῳ περιτυχοῦσα πολλοῖς τε καὶ κοσμίαις καὶ λίαν εὐτάκτως ἄδουσι τῆς ἱερᾶς ἐκείνης ἀκούει φωνῆς· « Πάντες οἱ θεοὶ τῶν ἐθνῶν δαιμόνια. Ὁ δὲ Κύριος τοὺς οὐρανοὺς ἐποίησε. » Τοῦτο ἐκείνη ἀκούσασα καὶ ὡσπερ ἐπὶ τῇ πατρικῇ πλάνῃ βαθείας αἰσχύντης ὑποπλησθεῖσα στενάζει μὲν ἐκ καρδίας περιπαθὲς τι καὶ βύθιον.

Α'. Στραφεῖσα δὲ πρὸς τοὺς ἐφεπομένους εὐνοούχους, ὧν ὁ μὲν Πρωτέας, ὁ δὲ Ἰάκινθος ἐκαλεῖτο, λόγων δὲ οὗτοι σοφῶν καὶ φιλοσοφίας ἐπήκοοι, Οἶδα μὲν ὑμᾶς, ἔφη, καὶ παιδείας ἀπολαύσαντας ἱκανῶς καὶ δόγμασι περιτυχόντας σοφῶν ὅσα τε Σωκράτης καὶ Ἀριστοτέλης καὶ Πλάτων καὶ ἡ περιώνυμος ἐξῆλθε στολῆ, ἢ τε τῶν Ἐπικουρείων δόξα παρέδωκεν, ὁμοίως δὲ καὶ ποιητῶν ἄλλων καὶ σοφιστῶν καὶ ὅσοι τὴν τῶν ὄντων αὐχοῦσι γνῶσιν οὐκ ἀμαθῶς ἔχοντας. Ἴστε γοῦν ὡς ταῦτα πάντα μυθολογία σαφῆς καὶ πιθανότης παρακρούεσθαι τοὺς πολλοὺς δυναμένη. Ἀλλὰ καὶ τῶν μέγα περὶ τὴν γνῶσιν αὐχούτων Ἑλλήνων οἱ μὲν οὐδ' ὄλως εἶπον εἶναι Θεόν, οἱ δὲ πολλοὺς εἶναι μείζονας καὶ ἐλάττονας ἐδοκίμασαν. Οὗτοι γοῦν ἐνὶ τούτῳ πάντες ἐκκρούονται ῥήματι, τῷ « Πάντες οἱ θεοὶ τῶν ἐθνῶν δαιμόνια. » Ἔστι γὰρ τῆς πολυθεΐας παντελής ἀναίρεσις. Τὸ δὲ « Κύριος τοὺς οὐρανοὺς ἐποίησε » τοῦτο δὴ μοναρχίαν ἀκριβῶς ἀντεισάγει καὶ τὸν κοινὸν ἡμῖν Δεσπότην γνώριμον καθιστᾷ. Συνωδᾷ δὲ τούτοις καὶ ἀπόστολος εἰσηγεῖται Παῦλος. Ἐπάγεται γάρ με καὶ τούτου τὰ ῥήματα, ἃ χθὲς καὶ πρώην ἐπῆλθον αὐτῇ, ἵνα τῶν πάντων εἶναι διασαφούντα Θεόν. Οἷς καὶ ἡμεῖς πειθόμεθα πολὺ τὸ περιφανές καὶ ἀξιόπιστον ἔχουσιν, ἅτε ἀπὸ τῶν ἔργων τὰς ἑαυτῶν πίστει παρεχομένοις.

Ε'. Βουλομένοις οὖν ὑμῖν ἔτοιμος τῆς σωτηρίας ὁ τρόπος καὶ εὐτρεπής. Ἐγὼ δὲ ὑμῖν οὐχ ὡς δέσποινα εἴτι προσεγεχθήσομαι, ἀλλ' ὁμόδουλος ἔσομαι τε καὶ ἀδελφῆ, ἐπεὶ καὶ κοινὸν Δεσπότην καὶ Πατέρα ἔξομεν τὸν Θεόν. Ἄτε γοῦν κοιμένος ἐνός ὄντες καὶ ὡς ἀδελφοὶ τὸ ἐν πνέοντες κοινῇ γν' μη πρὸς Χριστιανούς ἐλευσόμεθα· ἀκούω γὰρ καὶ Ἑλένω τινὶ φροντιστήριον ἐνταυθοῖ γενόμενον, κάκεινον μὲν διὰ μέγεθος ἀρετῆς τὸν τῆς ἐπισκοπῆς ἀναθῆναι ὄρνον,

A unicum, mente quidem statim illuminatur, ut quæ eam diu ante haberet purgatam, et parata esset ad divinum Spiritum suscipiendum. Cum autem in præsentia mente Christo credidisset, in aperto parentum suorum celat furorem. Postquam vero venit decretum imperatoris, extra muros expellens Christianos, et præfectus hoc jam aggrediebatur, ipsa desiderans secure frui Christianis et eorum doctrina, fingit quidem, se ut rure recreet, et bona fruatur aeris temperie, excedere e civitate, et ut parum relaxet animum a studiis doctrinæ. Postquam autem nihil suspicati parentes, eam facile dimiserunt, egreditur in vicos. Cum venisset autem in quoddam prædium, et in eo incidisset in multos monachos valde honestos, et numerose canentes, audit sacrosanctam illam vocem : « Omnes dii gentium dæmonia : Dominus autem cælos fecit¹. » Hoc cum illa audiisset, et tanquam ob parentum errorem pudore perfusa esset, miserabilem quidem et profundum e corde emittit gemitum.

IV. Conversa vero ad eunuchos, qui eam sequebantur, quorum unus quidem vocabatur Protas, alter autem Hyacinthus (audiverant vero ii quoque philosophiam), Vos quidem scio, inquit, in disciplinis satis esse versatos, et philosophorum percepisse dogmata, quæ Socrates et Aristoteles et Plato, et clara tradit Stoicorum secta, et opinio Epicureorum : similiter autem aliorum quoque sophistarum et poetarum, et quicumque gloriantur se non esse ignaros eorum quæ sunt cognitionis. Sciatis ergo hæc omnia apertas esse fabulas, et nihil aliud, quam probabilitatem, quæ potest multos decipere. Atque Græcorum quidem, qui se de sua valde jactant doctrina, alii nec omnino esse Deum, alii vero multos esse et majores et minores putaverunt. Hi vero omnes uno hoc verbo excluduntur : « Omnes dii gentium dæmonia. » Est enim impietatis hæc perfecta et absoluta deletio. Illud autem, « Dominus autem cælos fecit, » hoc unum aperte Deum inducit, et communem nostrum Dominum reddit nobis cognitum. His convenientia tradit etiam apostolus Paulus. Inducunt enim me quoque ejus verba, quæ ipsa heri legi et nudius tertius, quæ declarant unum esse Deum universorum. Quibus nos quoque credimus ut quæ sint valde clara et fide digna, et quæ fidem faciant ex ipsis operibus.

V. Vobis ergo, si velitis, promptus est et expeditus modus salutis. Ego autem non me amplius in vos geram tanquam dominam, sed conserva ero et soror. Communem enim Dominum et Patrem habebimus Deum. Ut qui ergo simus unus pastoris, et tanquam fratres unum spirantes, communi sententia veniemus ad Christianos. Audio enim a quodam Heleno hic factum esse monasterium, et illum quidem propter virtutis magni-

¹ Psal. xcvi, 5.

tudinem ascendisse gradum episcopatus (1) : quemdam autem Theodorum fuisse ejus loco institutum, et præfectum administrationi monasterii : eumque tam præclare suo gregi præfuisse, et ad eam divinam gratiam pervenisse, ut et dæmoniæ et ægrotis, illis quidem vexantem spiritum, his vero morbum facile expellat : quin etiam cæcis oculis desideratum solem præbeat videndum, et iis qui ei subjecti sunt, monachis ita augeat exercitacionem, ut nullam prætereant partem diei ac noctis, quæ non consumatur in perpetuis precibus et canticis. Horum monasterium nullis licet feminis ingredi ; neque fas est eos ab ulla aspici muliere. Sed vos mei capitis comam tondete, et hos crines auferte, et virili me veste induite, et noctu ad eos ducite, vobis quidem me prope cursum sequentibus, reliquis autem famulis simul præcedentibus et sequentibus, ut quando fuerimus in ipso loco, ejus quod factum est, nullum sensum omnino præbeamus. De cætero vobis curæ sit, ut cum portas ingressi fuerimus, salutem, ut par est, adipiscamur.

VI. Placuerunt eunuchis, quæ dicta sunt, et ea studuerunt ad effectum deducere. Porro autem felix quoque signum consequuntur. Nondum enim pervenerant, ut ingrederentur monasterium, et magnus inter episcopos Helenus venit ex Heliopoli, cum multitudine virorum, hæc veluti signo dato canentium : « Via justorum directa est, via sanctorum parata est ». Hoc et iis qui erant circa Eugeniam, auxit fidem, et effecit, ut illa mirandum in modum lætaretur. Tanquam certe nacta occasionem, eos qui circa se erant, magis accendit ad pietatem : et multa alia dicens, quæ ad tempus pertinebant, locoque conveniebant : et quod non forte fortuna, sed divina quadam providentia hæc audivisset, et ea quæ prius canebantur divini Davidis : sed illa quidem esse, quæ eam inducant ad pietatem : quæ autem nunc canuntur, quæ adhortentur ad viam virtutis. Hæc cum dixisset, et iis qui psallebant, se et suos admiscuisset, cum illis viam perfecit : quo quidem tempore et multa alia admirabilia audivit turbas de Heleno narrantes, ut ostenderent quantus esset in miraculis, et quam cum is sæpe opus habuisset igne, visus sit ardentes carbones ferre in vestibus, illis nihil ex igne læsis : præterea autem et quæcunque alia assidue faciebat miracula, cujusmodi est hoc quoque dignum quod narretur, et mandetur memoriæ.

VII. Aiunt quemdam magum qui vocabatur Zareas, cum maleficæ artis summum attigisset fastigium, in illis locis esse versatum ad multorum exitium, magna et varia fraude utentem : quem inter cætera dicunt ausum esse aliquid ejusmodi

A Θεόδωρον δὲ τινα εἰς τὸν ἐκεῖνου κληρὸν ἐγκαταστή-
ναι καὶ τῆς μάνδρας ἐγχειρισθῆναι τὴν προστασίαν,
ὃν οὕτω δὴ φιλαρέτως τοῦ ποιμνίου προστῆναι εἰς
τοῦτό τε προδῆναι θεϊκῆς χάριτος ὡς καὶ δαιμονῶσι
καὶ ἀσθενοῦσι τοῖς μὲν τὸ ἐνοχλοῦν πνεῦμα, τοῖς δὲ
τὴν νόσον εὐχερῶς ἀπελαύνειν, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τυ-
φλοῖς ὁμμασι τὸν ποθοῦμενον ἥλιον πρὸς ὄψιν,
καὶ τοῖς ὑπ' αὐτὸν δὲ μοναχοῖς οὕτω τὴν ἀσκησιν
ἐπιτείνειν ὡς μικροῦ μηδὲν αὐτοῦ ; ἀπολείπειν μέρος
ἡμέρας τε καὶ νυκτὸς ὃ μὴ εὐχαῖς καὶ ὤδαῖς ἀπαύ-
στοις ἀναλωθείη. Τούτων οὐδέποτε γυναιξὶ βάσιμος
ἡ μονή, οὔτε ὀφθῆναι γυναῖκα θεμιτὸν ἐκεῖνοις.
Ἔμεῖς δὲ ἀλλὰ τὴν κόμην γοῦν τῆς κεφαλῆς ἀποκεί-
ρατε τῆς ἐμῆς, καὶ πλοκάμους δὴ περιέλετε τού-
τους, ἔπειτα καὶ ἀνδρικὴν μοι περιθέντες στολήν,
νυκτὸς ἀγάγετε παρ' αὐτοῦς, ὁμῶν μὲν πλησίον τοῦ
B ὀχήματος παρεπομένων, τῶν δὲ λοιπῶν παίδων παρ-
αγόντων ὁμοῦ καὶ ἐφεπομένων. Ἐν', ὅταν καὶ πρὸς
αὐτῷ γενώμεθα τῷ τόπῳ αἰσθησιν αὐτοῖς τὸ παρά-
παν μὴδὲ μίαν δῶμεν τοῦ πεπραγμένου. Τὸ λοιπὸν
μέλον ὑμῖν ἔστω ὅπως ἔστω τῶν θυρῶν γενόμενοι τῆς
σωτηρίας ὡς προσῆκον ἐπιλαθώμεθα.

C Γ'. Ἦρσε τοῖς εὐνούχοις τὰ λαληθέντα, καὶ εἰς
ἔργον ἐσκευδὸν ταῦτα προαγαγεῖν. Τυγχάνουσι δὲ
καὶ τινος αἰσίου συμβόλου. Οὕτω γὰρ ἐφθασαν ἐπι-
θῆναι καλῶς τοῦ φροντιστηρίου, καὶ ὁ μέγας ἐν ἐπι-
σκόποις Ἐλένος ἐξ Ἡλιουπόλεως ἦκε καὶ σύναμα
πλήθη ἀνδρῶν ὡσπερ ἐκ συνθήματος ταῦτα ψαλλόν-
των : « Ἡ ὁδὸς τῶν δικαίων κατηθύνθη, ἡ ὁδὸς τῶν
D ἀγίων ἠτοιμάσθη. » Τοῦτο καὶ τοῖς περὶ τὴν Εὐγενίαν
τὴν πίστιν ἠῤῥησε, κάκεινην ἠσθῆναι διαφερόντως
πεποίηκεν ἀμέλει. Καὶ ὡσπερ καιροῦ δραξαμένη
μᾶλλον ἔτι τοῖς περὶ αὐτὴν πρὸς τὴν εὐσέθειαν
ἀνεθέρμηκεν : ἄλλα τε πολλὰ καὶ τῷ καιρῷ καὶ τῷ
τόπῳ συντείνοντα φθεγξαμένη : καὶ οὐ κατὰ τινα
συντυχίαν, ἀλλ' ἐκ θείας προνοίας καὶ ταῦτα, καὶ τὰ
τοῦ Δαυὶδ πρότερον ἀκούσαι : ψαλλόμενα : ἀλλ' ἐκεῖνα
μὲν εἶναι πρὸς εὐσέθειαν ἐνάγοντα ταύτην, τὰ δὲ
νῦν ὑπαδόμενα πρὸς τὴν τῆς ἀρετῆς τρίβον παρ-
καλοῦντα. Ταῦτα εἰπούσα, καὶ τοῖς ψάλλουσιν αὐτὴν
τε καὶ τοῖς περὶ αὐτὴν μίξασα τὴν ὁδὸν ἤνευ σὺν
ἐκεῖνοις. Ὅτε δὴ καὶ τῶν ὀχλῶν ἄλλα τε θαυμαστά
περὶ τοῦ Ἐλένου διεξιόντων ἤκουσεν : ὅσος ἦν τοῖς
θαύμασιν ὁ ἀνὴρ, καὶ ὅτι, πυρὸς αὐτῷ πολλάκις δεῖ-
σαν, ἀνθρακὰς ἐπὶ τῶν ἱματίων ἐωρᾶτο κομίζων,
οὐδὲν ἐκείνων ἀπὸ τοῦ πυρὸς βλαπτομένων. Πρὸς
τούτοις καὶ ἄλλα ὅσα θαυματουργῶν αὐτὸς διέτελει
ὁποῖον δὴ καὶ τοῦτο λόγου καὶ μνήμης ἄξιον.

Z'. Φασὶ τινα μάγον Ζαρέαν καλούμενον αὐτὸ τῆς
κακοτεχνίας φθάσαντα τὸ ἀνρότατον, τοῖς ἐκεῖ τόποις
ἐπὶ λύμῃ πολλῶν ἐπιχωριάσαι δεινῇ τῇ ἀπάτῃ καὶ
πολλῇ χρώμενον, ὃν μετὰ τῶν ἄλλων καὶ τοιοῦτόν τι
τολμήσαι θεομισέστατον φήμη τινὶ σπουδάσαι περι-

* Isa. xxvi, 7.

(1) Heliopolis scilicet. — In monasterio Heleni monachi, quos Essenos vocat Philo. perpetuis va-
cabant precibus et canticis.

λαθεῖν τοὺς ἐπιχωρίους ὡς αὐτὸς μὲν εἶη ἀπεσταλμέ-
νος ὑπὸ Χριστοῦ εὐεργέτης ἀνθρώπων καὶ διδάσκα-
λος ἀγαθός, ψευδὴς δὲ Ἑλενος μάτην ἑαυτῷ τὸ διδα-
σκαλικὸν ἀξίωμα περιάπτων. Ἐνόμιζε γὰρ ὡς εἰ
τὸν ποιμένα τῷ ποιμνίῳ ἐκπολεμῶσαι, τοῦ λοιποῦ
ῥαδίως αὐτοῖς ὡς περ ἀφυλάκτοις ἐπελθὼν θρέμ-
μασι, θήραμα οὐκ εὐκαταφρόνητον τῷ πατρὶ αὐτοῦ
τῷ διαβόλῳ προσενεγκεῖν. Ταῦτα λέγων ἐκείνος καὶ
πιθανὸς ἦν ἐκ κακουργίας. Ἴστε γὰρ ὅπως ἀνυσι-
μώτατον ἡ κακία καὶ τοὺς πολλοὺς ἐλκύσαι πάνυ
ῥαδία· ὥστε καὶ τῷ Ἑλένῳ τὸν ὄχλον προσελθόντας
εἰπεῖν ἢ κοινὸν καὶ αὐτὸν κοινῶν τῆς διδασκαλίας
λαθεῖν, ἢ γοῦν πρὸς διάλογον ἀμιλληθῆναι, ἵνα τῷ
νικῶντι καὶ αὐτοὶ πρόσθοιντο. Ἄσμενος οὖν ὁ Ἑλε-
νος τὴν τῆς ἀμιλλῆς καταδέχεται πείραν· ἐθάμβει
γὰρ τῷ Χριστῷ. Τὸ δὲ κοινῶν Ζαρέαν παραλαβεῖν
ἀνθρωπον τερατείαις δαιμόνων ἐπικαυχώμενον, τοῦτο
καὶ ἀκοῆ μόνῃ λαθεῖν ἀπευκτὸν ἡγεῖτο. Ὡς οὖν καὶ
ἡ κυρία παρῆν, πρὸς τοὺς λόγους ἐχώρει καὶ τὴν διά-
λεξιν. Καὶ ἰσχυρῶς μὲν πρῶτα ἐπετίθετο καὶ πυ-
κνοῖς ἅμα τὸν μάγον ἔβαλλε τοῖς ἐλέγχοις· ἐπεὶ δὲ
ἑώρα τῆ ἀθαδεΐα ὡς ὄπλῳ χρώμενον, καὶ τὸ νικᾶν
οὐκ ἐκ τῆς ἀληθείας, ἀλλ' ἐκ τῆς ἀναιδεΐας μᾶλλον
ἑαυτῷ περιθέσθαι φιλονεικοῦντα, ἔργῳ τὴν κρίσιν
ἐπέτρεπε, καὶ πῦρ πολὺ κατὰ μέσον τῆς πόλεως
ἀναφθῆναι κελεύει, ἐπιθῆναι δὲ τῆς φλογὸς ἀμφοτέ-
ρους, καὶ ὅς ἂν αὐτῶν ἀπαθῆς μείναι καὶ τοῦ πυρὸς
ἰσχυρότερος, τοῦτον εἶναι σαφῶς τὸν καὶ ὑπὸ Χριστοῦ
πεμφθέντα καὶ τὸν ἐκείνου κληρὸν διδάσκειν ἄξιον.

Η'. Ὡς οὖν ὁ λόγος ἔργου εἶχετο, καὶ ἡ φλῆξ ἤδη
πρὸς ὕψος ἤρετο, δειλία εὐθύς ὁ Ζαρέας συνείχετο,
καὶ τὸν Ἑλενον ἐπιθῆναι πρῶτον διεκελεύετο, τοῦτο
καθ' ἑαυτὸν, ὡς εἶοικε, διανοηθεὶς, ὡς εἰ μὴ θαρρόη-
σας Ἑλενος αἰσχύνῃν ὀφλήσοι, ἢ γοῦν κατατολμήσας
ἀπορρήξειε τὴν ψυχὴν, καὶ οὕτως ἂν ῥᾶον τὸ κρατεῖν
περιγένοιτο, ἀνταγωνιστὴν ἀποβαλόντι μάλα στυ-
γρὸν, καὶ παρὰ τοῦτο πάντας ὑφ' ἑαυτὸν ἐλκύσαι δυ-
νατὸς γένηται. Ἐπεὶ δὲ καὶ τὴν πείραν ὁ θεῖος ἀνὴρ
ὑποστῆναι πρῶτος διωμολόγησε, καὶ προσευξάμενος
ἐπιβαινε τῆς πυρᾶς· τὴν δὲ οὐκ ἐλάνθανεν ὅστις εἶη
καὶ οὐδὲ τριχὺς ἐκείνου ψαύειν ἐτόλμα· τότε δὲ τὸν
μάγον φόβου καὶ δειλίας ὑποπλησθέντα μάλιστα μὲν
ἐκποδῶν γενέσθαι καὶ διαδρᾶναι τὴν πείραν φανερὴν
καταστῆναι ἢ τὴν Ἄδου κυνῆν ὑπελθόντα λαθεῖν,
ὑπὸ δὲ τοῦ πλήθους καὶ ἄκοντα συνωθούμενον ἀναγ-
καίως τὴν κάμινον εἰσελθεῖν· ἦτις αὐτὸν θάπτου
οὕτω περιελάμβανεν ἤδη καὶ κατεβόσκετο ὡς οὐδὲ
μίαν ὕλην ἐτέραν καυθῆναι ῥαδίαν· καὶ εἶγε μὴ
φθάσας ὁ μέγας Ἑλενος οἰκτεῖρων ὡς περ τῆς συμ-
φορᾶς τὸν ἄθλιον ἡμίφλεκτον εὐθύς γενόμενον τοῦ
πυρὸς ἀνεσώσατο, ἕανεις τέλος αὐτῆ μαγείᾳ καὶ τοῖς
σοφίσμασι διεφθάρη, καλῶς οὕτω τοῦ πυρὸς τὴν
ἀπάτην σὺν ἀληθείᾳ κολάσαντος. Ταῦτα ἐκείνων λε-
γόντων ἡ μακαρία παντοία ὑπὸ περιχαρείας ἐγίνετο,
ἤδετο, ἐξεπλήττετο, τῶν ἀπαγγελλόντων ἐδέετο
προσαχθῆναι τε δι' αὐτῶν καὶ συστῆναι τῷ ἐπισκό-
πῳ αὐτῆν τε καὶ οὓς ἐπάγεται ἀδελφοὺς, καὶ οὕτως
ὑπὸ τῆς μονῆς τῆδε ζῆσαι κοινῆ συνδιάγοντας. Οὕτω

A Deo maxime invisum, nempe famam sparsisse
inter eos, qui illic habitabant, quod ipse quidem
esset a Christo missus benefactor hominum et
doctor bonus, mendax autem Helenus, auctori-
tatem docendi sibi falso tribuens. Existimabat
enim, quod si pastorem adversus gregem ad bel-
lum concitaret, eos deinceps, tanquam oves quæ
non sunt custoditæ, aggrediens, non contemnen-
dam prædam præberet patri suo diabolo. Hæc ille
dicens, fidem faciebat sua improbitate. Scitis enim,
quam sit malitia efficax et quam facile multos at-
trahat: adeo, ut ad Helenum turba accedens, ei
dixerit, ut vel ipsum doctrinæ assumeret socium,
aut certe inter se disputarent, ut ipsi ei qui vin-
ceret, accederent. Libens itaque Helenus adit
periculum cum eo disputandi. Confidebat enim in
Christo. Zaream autem assumere socium, homi-
nem qui gloriabatur dæmonum præstigiis, hoc
existimabat vel solo esse auditu abominandum.
Postquam ergo dies affuit præfinitus, accessit ad
disputationem. Et primum quidem eum acriter
est adortus, et crebris magum invasit argumen-
tis. Postquam autem vidit eum uti arrogantia et
insolentia, tanquam armis, et contendere sibi pa-
rare victoriam, non ex veritate, sed ex impuden-
tia, permisit facto iudicium; et jubet magnum
ignem accendi in media civitate, ambos autem
flammam ingredi, et qui eorum maneret illæsus et
igne fortior, eum esse aperte, qui a Christo est
missus, et dignum esse, qui doceat illius clerum.

C VIII. Postquam vero verba ad rem sunt dedu-
cta, et flamma jam fuit in altum sublata, metus
quidem statim invasit Zaream, et jubebat primum
ingredi Helenum, hoc apud se, ut videtur, cogi-
tans quod vel non audens, dedecore Helenus
afficietur, aut si ausus fuerit, emittet animam, et
sic facile fuerit ei vincere, cum fortem amiserit
adversarium, et sic omnes poterit ad se trahere.
Postquam autem vir ille divinus professus est se
primum subiturum periculum, et cum precatus
esset, rogam est ingressus; illum vero non latuit,
quisnam esset, et nec illius quidem pilum ausus
est tangere; tunc aiunt magum illum metu et
terrore repletum, recessisse quidem, et aperte
ostendisse se vitare periculum, aut Plutonis pa-
leam subeuntem latuisse: a multitudine autem
protrusum, fornacem vel invitum intrasse. Quæ
eum æque facile jam comprehendebat et depasce-
bat, atque quamvis aliam aptam ad urendum ma-
teriam: et nisi magnus Helenus miseri calamitatis
misertus, eum, cum jam esset semiustus, servas-
set, ipsa magia et callidis suis inventis omnino
periisset, sic pulchre igne fraudem puniente cum
veritate. Hæc illis dicentibus, beata illa præ gau-
dio varie afficiebatur, lætabatur, admirabatur, eos
qui narrabant, rogabat ut per ipsos adduceretur,
et episcopo commendaretur ipsa et fratres quos
adducit, et sic in hoc monasterio communiter
viverent. Ita obnixè rogans, persuadet cuiquam ex

iis qui aderant, qui vocabatur Eutropius, ut hæc omnia ei fierent, et preces deferret ad episcopum. Quando, inquit, divertit et palulum requievit, ille opportune et in otio præbet ei qui dicit, audientiam.

IX. Interim autem cum hæc inter se loquebantur, appropinquarunt monasterio, et ipsi intrarunt cum episcopo. Una vero cum eis ingressa est Eugenia, adolescenti plane similis et coma et vestitu. Cum jam autem incitatus fuisset Eutropius ad significandum de ea episcopo, quoddam somnium se obtulit Heleno, qui post divinam mysterii celebrationem ad somnum declinaverat. Erat vero hujusmodi somnium : Sculptum quoddam mulieris simulacrum videbatur a viris ferri honorifice, et id ab eis tanquam deum reputari; illum autem ægre ferentem, quod homines deciperentur, dixisse ei deæ, quæ erat apud ipsos : Itane, cum sis a Deo creata et nobis conserva, sustines ab ipsis adorari, et Deo parem reputari? Illa vero cum hoc audisset, protinus cum adhuc portaretur, a viris quidem recessit; eum autem est secuta, tales voces emittens : At ego a te minime recedam, donec me adduxeris ad Creatorem. Hæc Helenus quidem vidit in somnis. Excitatus autem, apud se dubitabat, quonam rediturum esset, quod a se visum fuerat. Statim vero advenit Eutropius, qui tanquam de viro loquens de Eugenia : Viri, ait episcopo, tres, fratres animis, fratres corporibus, abjuratis modo rebus gentilium, in tuo grege versantur, ad Christum accedentes, et divinum baptismum rogantes assequi : et deinde tonderi, et referri in numerum horum monachorum. Cum sint autem juvenes, et a se invicem pendeant admirabiliter, hoc petunt præter cætera, ut se invicem nulla in re disjungantur, non in opere, non in habitatione, neque in aliqua alia conversatione : sed dividi non possint, qui sic sunt conjuncti in Christi nomine. Hæc mihi dixerunt, lacrymis vultum eorum rigantibus et, ut omnia tibi declararem, vehementer rogarunt.

X. Cum ex his conjecisset somnium beatus Helenus, et ut oportebat, pro omnibus Deo egisset gratias, jubet eos tres simul ei sisti in conspectum. Postquam autem accessissent, statim dextra apprehendens Eugeniã, et eam alloquens hilariter, placido et læto vultu rogavit eorum nomina, genus et patriam. Illa vero verecunde, et cum eo, qui virginem maxime decet, rubore, Nobis quidem, inquit, o divinum caput, patria et genus est gloriosa Roma; fratres autem sumus invicem. Nomen vero primo quidem est Protas; secundo autem, Hyacinthus; mihi vero, Eugenius. Jucunde autem eam intuens beatus Helenus : Merito te Eugenium, inquit, vocas, o Eugenia, ut nomen tuo respondeat spiritui, cum virilem habeas animam, et valde te masculam ostendas in omnibus : sed proposito adhuc vincas naturam, et in Christo

μετὰ πολλῆς δεομένη τῆς προσεδρίας πείθει δὴ τῶν παρόντων ἕνα τινὰ Εὐτρόπιον οὕτω καλούμενον πάντα ταύτη γενέσθαι καὶ τῷ ἐπισκόπῳ τὴν δέησιν προσ-αγγεῖλαι. Ὅπηνίκα δὴ καταλύσας, φησὶν, εἶτα μικρὸν διαναπαυσάμενος εὐκαίρως καὶ κατὰ σχολὴν ἐκεῖνος ὑπέχει τὴν ἀκοὴν τῷ λέγοντι.

Θ'. Ἐν ᾧ δὲ ταῦτα πρὸς ἀλλήλους ὠμίλου, ἤγγισαν τῷ μοναστηρίῳ, καὶ αὐτοὶ τε μετὰ τοῦ ἐπισκόπου εἰσήεσαν, καὶ τὴν Εὐγενίαν εἶχον συνεισιούσαν νεανίσκῳ πρὸς ἀκρίθειαν ἐοικυῖαν τῇ τε κόμῃ καὶ τῇ στολῇ. Ἦδη δὲ ὠρμημένου τοῦ Εὐτροπίου γνωρίσαι τῷ ἐπισκόπῳ τὰ κατ' αὐτὴν, ὄνειρός τις ἐφίπταται τῷ Ἐλένῳ μετὰ τὴν θείαν μυσταγωγίαν πρὸς ὕπνον κλίνοντι. Καὶ ὁ ὄνειρος· Γλυπτὸν τι ἐδόκει γυναικὸς εἶδωλον ὑπ' ἀνδρῶν ἐντίμως διαδαστάζεσθαι καὶ τοῦτο νομίζεσθαι παρ' αὐτοῖς ὡς θεόν· τὸν δὲ τῇ ἀπάτῃ τῶν ἀνθρώπων περιαλήσαντα, φάναι πρὸς τὴν παρ' αὐτοῖς θεάν· Εἶτα, σὺ δὲ ἀνέχη κτίσμα οὐσα Θεοῦ καὶ ἡμῖν ὁμόδουλος ὑπ' αὐτῶν προσκυνεῖσθαι καὶ ἴσα Θεῷ νομίζεσθαι; Τοῦτο ἐκείνην ἀκούσασαν εὐθὺς ἐτι βασταζομένην ἀποστῆναι μὲν τῶν ἀνδρῶν, ἀκολουθεῖν δὲ αὐτῷ τοιαύτας ἀφείσαν φωνάς· Ἄλλ' ἔγωγε οὐδαμῶς ἀποστήσομαί σου ἕως ἂν τῷ κτίστῃ με προσαγάγῃς. Ταῦτα μὲν ὁ Ἐλενος ἑώρα κατὰ τοὺς ὕπνους. Διεγερθεὶς δὲ διηπόρει καθ' ἑαυτὸν εἰς τί ἂν καὶ ἀποβαίῃ τὸ ὄραθέν. Καὶ αὐτίκα παρέστη ὁ Εὐτρόπιος, ὃς ἄρα καὶ ὡς περὶ ἀνδρὸς τῆς Εὐγενίας διεξελθὼν τὸν λόγον, Ἄνδρες, ἔφη πρὸς τὸν ἐπίσκοπον, τρεῖς, ἀδελφοὶ τὰς ψυχὰς, ἀδελφοὶ τὰ σώματα, ὁμοφρόνως ἄρτι τὰ Ἑλλήνων ἐξομοσάμενοι, ἀνά τὴν σὴν διατρίβουσι ποίμνην Χριστῷ προσελθόντες τοῦ τε θεοῦ βαπτίσματος ἀξιοῦντες τυχεῖν, εἶτα κείρασθαι τὰς κόμας καὶ τοῖς ὧδε μοναχοῖς ἐγκριθῆναι. Νέοι δὲ ὄντες καὶ ἀλλήλων ὑπερφουῶς ἠρτημένοι καὶ τοῦτο πρὸς τοῖς ἄλλοις αἰτοῦνται μηδὲ μίαν αὐτῶν ἐν μηδενὶ γενέσθαι διάστασιν, μὴ κατὰ τὴν ἐργασίαν, μὴ κατὰ τὴν οἴκησιν, μήτε μὴν περὶ τινὰ ἄλλην ἀναστροφὴν, ἀλλ' οὕτως ἀδαιρέτους εἶναι Χριστοῦ τῷ ὀνόματι συνημμένους. Ταῦτα πρὸς με εἰρήκασι δακρύων αὐτῶν τοῖς προσώποις ὑποβρέοντων, καὶ πάντα πρὸς σὲ διασαφῆσαι θερμῶς ἤξιωσαν.

Γ'. Πρὸς ταῦτα τὸν ὄνειρον ὁ μακάριος Ἐλενος συμβαλὼν καὶ ὅπερ ἔδει χάριν Θεῷ ὑπὲρ πάντων ὁμολογήσας, ὑπ' ὄψιν αὐτῷ τοὺς τρεῖς ἅμα πρὸς αὐτὸν στῆναι κελεύει. Ὡς δὲ παρέστησαν, λαβόμενος Εὐγενίας εὐθὺς ἐκ τῆς δεξιᾶς, καὶ ἰλαρώτατος αὐτῇ ἐντυχὼν ἤθει τε εὐπροσίτῳ καὶ προσώπῳ φαιδρῶ ὀνόματα τούτων καὶ γένος καὶ πατρίδα διεπυνθάνετο. Ἦ δὲ μετὰ τῆς φιλῆς αἰδοῦς καὶ τοῦ παρθένου μάλιστα προσήκοντος ἐρυθήματος, Πατρίς μὲν ἡμῖν, ἔφη, ὦ θεῖα μοι κεφαλή, καὶ γένος ἡ μεγαλόδοξος Ῥώμη, ἀδελφοὶ ἀλλήλων ἡμεῖς, ὀνόματα δὲ τῷ μὲν πρώτῳ Πρωτᾶς, τῷ δὲ μετὰ τοῦτον Ἰακίνθος, ἐμοὶ δὲ Εὐγένιος. Ἦδὺ δὲ αὐτῇ προσβλέψας ὁ μακάριος Ἐλενος, Εὐλόγως, ἔφη, Εὐγένιον σεαυτὴν, ὦ Εὐγενία, μετακαλεῖς, ἵνα δὴ σοὶ καὶ τὸ ὄνομα πρὸς τὸ φρόνημα ἢ ἀνδρείαν τε ψυχὴν ἐχούσῃ καὶ πολὺ τὸ ἀρδένωπὸν ἐν ἅπασιν ἐπιδεικνυμένη. Ἀλλὰ νικῶς

καὶ ἔτι τῆ προθέσει τὴν φύσιν καὶ κατισχύσειας ἐν Χριστῷ, δι' ὃν καὶ νῦν τὰ τῶν ἀνδρῶν ὑποκρίνη, γυνὴ οὔσα καὶ μεταλαβοῦσα διὰ τὸν πρὸς αὐτὸν ἔρωτα καὶ σχῆμα καὶ ὄνομα. Καὶ ταῦτα οὐ θριαμβεύειν τὰ σὰ βουλόμενος ὁ Θεὸς ἐμοὶ διευκρίνησεν, ἀλλ' ἵνα γνῶς ὅσα μέλει τῷ Θεῷ σου, μηδὲν ἀποκρύφας τῶν σῶν ἔδειξεν ὅστις τε εἴης καὶ ὅπως ἦκεις, καὶ τίνες οἱ περὶ σέ καὶ οἵας δόξης ἐν τῷ βίῳ καὶ γένους ἔτυχες. Σπεῦσον οὖν, Εὐγενία, μὴ ἔλαττον τὸ τῆς ψυχῆς εὐγενές ἢ τὸ τοῦ σώματος ἐπιδείξασθαι. Καὶ γὰρ δὴ μοι καὶ τοῦτο τῶν ἄλλων οὐχ ἦττον ἐγνώρισεν ὁ Θεός, ὅπως αὐτῷ καθαρὸν δοχεῖον σεαυτὴν προητοίμασας τὴν μὲν παρθενίαν ἄσπιλον, τὴν δὲ καρδίαν ἄμωμον τηροῦσα, καὶ τὴν μὲν τοῦ βίου δόξαν ἀδοξίαν νομίζουσα, τὸν δὲ πλοῦτον πενίαν, λύπας δὲ τὰς ἡδονάς, καὶ οὐδὲν ἔχουσα μέγα τὴν παρὰ ἀνθρώποις εὐγένειαν, ἐκείνης δὲ μόνης ἐρῶσα ἧς ἐκπτωτοὶ διὰ τὸν πρῶτον, καὶ κληρονόμοι διὰ τὸν δεῦτερον Ἀδὰμ γεγόναμεν. Καὶ ταῦτα μὲν πρὸς Εὐγενίαν ὁ Ἐλενος.

ΙΑ'. Πρὸς δὲ τὸν Πρωτᾶν καὶ Ἰακίνθον, Ὑμεῖς δὲ, φησὶν, οὐδὲ γὰρ, οὐδὲ τὰ ὑμῶν εὐδόκησε λαθεῖν ὁ Χριστός, οἳ γε τὴν μὲν τύχην δούλοι, τὴν δὲ γνώμην ἐλεύθεροι τυγχάνετε ὄντες, καὶ τὸ τῆς ψυχῆς ἀδέσποτον σεμνύνετε ἀξίωμα διατηροῦντες τῆ ἀρετῇ, πρὸς οὐς καὶ ὁ Χριστός, « Οὐκέτι ὑμᾶς καλῶ δούλους, ἀλλὰ φίλους, » φησί· μακάριοι τῆς ἐλευθερίας, μᾶλλον δὲ τῆς πρὸς Χριστὸν φιλίας καὶ οἰκειώσεως· διότι τὸν ἐκείνου ζυγὸν ὑπελθεῖν ἐλόμενοι ἐν μιᾷ τῆ πρὸς ἀλλήλους συμπνοίᾳ οὐδὲν ἐμποδῶν οὐδὲ τῆ μακαρίᾳ ταύτῃ τοῦ ἀγαθοῦ κατέστητε ἐγχειρήματος, ἀλλὰ νῦν τε αὐτῇ προθύμως συμπάρεστε, καὶ ἀπιούση τοῦ βίου κάκει συμπάρεσθε, καὶ τῶν ἰσῶν αὐτῇ στεφάνων καὶ γερῶν τεύξεσθε. Ταῦτα μηδενὸς ἄλλου παρόντος ὁ ἐπίσκοπος εἰρηκῶς τὴν μὲν Εὐγενίαν ἀφίησι τῷ ἀνδρικῷ σχήματι προσμένειν, οὐδενὶ τοῦτο γνωσθὲν οὔτε πρῶτον οὔτε μὴν μετὰ τὴν τοῦ ἐπισκόπου διάλεξιν. Ἦτις σύναμα καὶ τοῖς εὐνούχοις οὐ πρότερον αὐτὸν ἀνῆκεν ἕως ἐκείνου χερσὶ τοῦ Θεοῦ καταξιωθέντες βαπτίσματος τὸ σχῆμά τε ἡμειψαν καὶ τῆ τῶν μοναχῶν χορείᾳ συγκατελέγησαν. Τοιαῦτα μὲν ὅσα τὸ μέχρι τοῦδε διὰ Χριστὸν Εὐγενία διεσκέψατό τε καὶ θεοφιλῶς διεπράξατο· τὰ δὲ ἐντεῦθεν ὅπως τε οἱ τεκόντες ἐπ' αὐτῇ διετέθησαν, καὶ οἷα μὲν περὶ αὐτῆς ἐλογίζοντο, οἷα δὲ μετὰ ταῦτα τῶν ἐλπίδων διαμαρτόντες ἤλγησαν· διψᾶτε γὰρ, οἶδα, καὶ ταῦτα μαθεῖν· ἄξιον παρελθεῖν οὐδαμῶς.

ΙΒ'. Ἐπεὶ γὰρ ἄωρι τῶν νυκτῶν μηδενὸς αὐτοῖς τὸ πραχθὲν αἰσθημένου ἢ Εὐγενία μὲν τοῦ ὀχήματος ἀφορητῆ κατῆλθεν, Ἰακίνθος δὲ καὶ Πρωτᾶς τῶν ἄλλων ὁμοίως ἐξεχωρίσθησαν, κενὸν δὲ τὸ ὄχημα τοῖς προπορευομένοις ἐπηκολούθησεν· οἱ προάγοντες παῖδες τοῦτο μὲν διὰ τὸν κενόν, τοῦτο δὲ καὶ διὰ τὴν τοῦ πραττομένου ἐπίκρουψιν μηδὲν τῶν ὀπισθεν

A confirmaris et invalescas : propter quem nunc, cum sis mulier, te virum esse simulas, propter ejus amorem mutato et habitu et nomine. Hæc autem dico, non tibi sexum exprobrans femininum, nec te volens traducere, sed ut scias, quantæ sis Deo curæ : et quemadmodum mihi hæc omnia, de te nihil celans, ostenderit, quisnam sis, et quemadmodum veneris : et quinam sint ii qui sunt tecum, et quænam tibi in hac vita gloria obtigerit et genus. Stude ergo, o Eugenia, non minus te animo generosam ostendere quam corpore. Nam hoc quoque non minus, quam alia, mihi Deus significavit, quod te ei purum præpararis receptaculum, virginitatem quidem conservans immaculatam, cor vero, in quod non cadit reprehensio : et huius mundi quidem gloriam reputans ignominiam, divitias autem paupertatem : voluptates vero molestias, et nihil magni ac præclari habere eam, quæ est apud homines, notabilitatem : illam vero solam amans, a qua excidimus propter primum, et hæredes facti sumus per secundum Adam. Et hæc quidem Eugeniæ Helenus.

XI. Protæ autem et Hyacintho : Vos vero, inquit (neque enim placuit Christo, ut vos lateretis), qui fortuna quidem servi, mente autem estis liberi, et nulli domino subjectam conservatis animæ dignitatem, virtutem extollentes, et magnificantes, quibus Christus quoque dicit : « Non vos voco amplius servos, sed amicos »; beati propter libertatem, vel potius propter amicitiam et cum Christo conjunctionem : quod cum illius jugum subire elegeritis in uno inter vos consensu et conspiratione, hujus beatæ cæpto nullum attulistis impedimentum, sed nunc quoque cum ea estis prompto et alacri animo : et cum illa e vita excedente etiam illic simul eritis, et easdem quas illa coronas et præmia consequemini. Hæc cum nullo alio præsentate dixisset episcopus, Eugeniæ quidem permittit manere in habitu virili, cum hoc nulli esset cognitum, neque primum, neque postquam eam allocutus est episcopus. Quæ quidem simul cum eunuchis, non prius eum dimisit, quam illius manibus divinum consecuti baptismum, et mutarunt habitum, et cooptati sunt in numerum monachorum. Quæ autem deinceps sunt consecuta, et quemadmodum deinceps parentes propter eam sunt affecti, et quænam de ipsa quidem cogitarunt, et quantum dolorem acceperunt, cum spe frustrati essent (nam hæc quoque, sat scio, scire sitilis), nequaquam par est prætermittere.

XII. Postquam enim intempesta nocte, nemine quod factum fuerat sentiente, Eugenia quidem sine strepitu descendit de curru, Hyacinthus autem et Protas ab aliis similiter sunt separati : inane vero vehiculum secutum est eos, qui præcedebant, qui præibant famuli partim quidem propter tempus, partim autem quod celatum sit id

³ Joan. xv, 15.

quod gerebatur, nihil eorum, quæ pone fiebant, sentientes, quoniam eos sequebatur animal, et maxime Deo huic rei providentia sua opem ferente, ita recta iverunt Alexandriam. Postquam autem jam fuerunt prope civitatem, qui resciverunt quidem e domo exierunt, cum maximo gaudio suscepturi Eugeniam, anteambulonum videntes multitudinem, et alium deinceps conventum puerorum. Cum vero jam prope essent, et alacri animo ad vehiculum accurrissent, et cathedram quidem vidissent vacuam, nusquam autem Eugeniam, re inopinata et quam nunquam sperassent, obstupefacti, ad lacrymas et luctum de cætero sunt conversi, et communiter commune bonum deslebant: Quid factum est? Quid actum est? Quodnam malum inexpugnabile nobis accidit? dicentes. Deinde nomine vocabant Eugeniam, vultum ferientes manibus, plangentes, et plane temulenti dolore. Sed hæc quidem foris faciebant amici et noti, et quibus nulla cum ea intercedebat conjunctio sanguinis. Eorum autem, qui intus erant, quis satis tragice descriperit calamitatem? Parentes enim propemodum venerunt ad laqueum, et propemodum se ense confixerunt, quid non loquentes miserabile? quid non facientes dignum lacrymis? Genas lacerabant, pulverem capiti infundebant, se humi turpiter prosternebant, acerbè exclamabant, parentes filiam, fratres germanam, servi dominam; nullus invulneratus, nullus liber ab domum absque igne incendium.

XIII. Sed postquam inuiles viderunt esse lacrymas, conversi sunt ad quærendam charissimam. Interrogabant mercatores, percunctabantur agricolas, prædiorum habitatores, et viarum custodes: sciscitabantur vates ventriloquos, et omnia dæmonum oracula, et ea placabant et colebant sacrificiis. Cum autem non inveniretur ea quæ quærebatur, parentibus unum excogitant, quæ ejus quod est grave, videbantur quærere solatium. Fingunt quamdam fabulam, nihil dissimilem iis quæ canuntur apud Græcos: quod, cum dii capiti essent amore Eugeniæ, eam in cælum rapuerunt. Quod quidem patri, ut cujus aures talibus assuevissent, gratum erat et acceptum, et filiam insignibus afficiebat honoribus. Quamobrem auream ei erexit statuam, et tanquam novæ deæ cœpit sacrificare. Mater autem et fratres Avitas et Sergius non ita se habebant, sed iis quæ dicebantur, dubitantes credere, valde lugebant. Atque Eugeniæ quidem fuga, et quemadmodum non solum parentes, sed eos etiam qui ei bene volebant, affecerit, ita habet.

XIV. Eugenia autem in divinis Scripturis versabatur et meditabatur assidue, et parandæ virtutis magnam curam gerebat. Quo factum est, ut cum non plusquam duos annos transegisset in monasterio, omnes vinceret: mulier, inquam, viros. Quare res communis est virtus, et sexus nullum affert impedimentum ei qui se recte veit

A γενομένων αἰσθόμενοι, ἐπεὶ καὶ τὸ ζῶον ἀκολουθοῦν εἶχον, ἄλλω; τε δὲ καὶ τοῦ Θεοῦ συλλαμβανομένου τῆ περι τοῦτο οἰκονομία, εὐθὺ τῆς Ἀλεξανδρείας ὡς εἶχον ἤσαν. Ἐπεὶ δὲ ἤδη τῆ πόλει προσέσχον, οἱ μὲν τῆς οἰκίας γνόντες ἐξῆσαν μεθ' ὅσης ἂν εἰποῖς τῆς ἡδονῆς, Εὐγενίαν δὴθεν ἀπολιφόμενοι, τῶν τε προπομπῶν τὸ πλῆθος ὁρῶντες καὶ τὴν ἄλλην τῶν παιδῶν ἐφεξῆς συνοδίαν. Ὡ; δὲ καὶ πλησίον γενομένοι πάντες ἐκθύμως προσέδραμον τῷ ὁχήματι καὶ τὴν μὲν καθέδραν κενὴν οὕτως ἐώρων, τὴν Εὐγενίαν δὲ οὐδαμοῦ, στεβρῶς τῷ ἀδοκῆτῳ πληγέντες εἰς δάκρυα τὸ λοιπὸν ἐχώρουν καὶ οἰμωγᾶς, καὶ κοινῇ τὸ κοινὸν ἀγαθὸν ἐδάκρυον, Τί γέγονε; τί πέπρακται; τί τὸ συμβᾶν ἡμῖν ἄμαχον κακόν; λέγοντες. Εἶτα πρὸς ἄνομα τὴν Εὐγενίαν ἀνεκαλοῦντο, ὄψιν χερσὶ παίοντες, χεῖρας ἀλλήλαις πατάσσοντες, περιφανῶς τῷ πάθει μεθύοντες. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν τὰ τῶν ἔξω φημι φίλων καὶ γνωρίμων καὶ μηδὲν κοινὸν ἐχόντων ἐξ αἵματος· τῶν δὲ ἐνδον δὲ τίς ἂν ἐκτραγωδοίη τὴν συμφορὰν; Οἱ γὰρ τεκόντες μικροῦ καὶ ἐπὶ βρόχον ἦλθον, μικροῦ καὶ ξίφος καθ' ἑαυτῶν ἐπεσπάσαντο, τί μὴ φωνοῦντες ἐλεεινόν; τί μὴ δρῶντες δακρύων ἄξιον; Ἐξαινον παρειᾶς, κόνιν τῆς κεφαλῆς κατέχεον, αἰσχυρῶς ἑαυτοὺς τῆ γῆ κατέβαλλον, ἐπεθοῶντο πικρῶς, οἱ πατέρες τὴν θυγατέρα, οἱ ἀδελφοὶ τὴν γνησίαν, οἱ δοῦλοι τὴν δέσποιναν· οὐδεὶς ἄτρωτος. οὐδεὶς τοῦ πάθους ἐλεύθερος, ἀλλ' οὕτω κομιδῇ κατελήφει τὸν οἶκον χωρὶς πυρὸς ἐμπρησμός.

animi perturbatione: tam vehemens invaserat

C IG'. Ἐπεὶ δὲ ἀπρακτον τὸ δάκρυον ἐώρων, ἐπὶ τὴν ζήτησιν τῆς φιλάτης ἦλθον. Ἡρωτῶντο οἱ ἔμποροι, περιειργάζοντο γεωργοί, χωρίων οἰκῆτορες, ὁδῶν φύλακες, ἐπηρωτῶντο μάντις, ἐγγαστρίμυθαι, πάντα τὰ τῶν δαιμόνων ἠρευνῶντο μαντεῖα, καὶ θυσίαις ἐθεραπεύοντο. Ὡ; δὲ οὐκ ἦν τῆς ζητουμένης ἡ εὔρεσις, ἐν τοῖς πατράσιν ἐπινοοῦσιν οἷ γε παρηγορεῖν δοκοῦντες τοῦ δεινοῦ παραμύθιον· μῦθόν τινα πλάττουσι, τοῖς ἄδομένοις παρ' Ἑλλήσιν οὐδὲν ἀνόμοιον, ὅτιπερ Εὐγενίας οἱ θεοὶ ἔρωτα σχόντες εἰς οὐρανοὺς αὐτὴν ἀνηρπάσαντο. Ὅπερ τῷ πατρὶ ἄτε πολλοῖς τοιοῦτοις ἐνεθισμένῳ τὴν ἀκοὴν εὐπαράδεκτον ἦν, τιμαῖς τε τὴν θυγατέρα διαφερόντως ἐτίμα καὶ ἀγαλμα ταύτη χρυσοῦν ἀνεστήσατο καὶ ὡς καινῇ θεᾷ θύειν ἤρξατο. Ἡ μήτηρ δὲ καὶ οἱ ἀδελφοὶ Ἀβίτας τε καὶ Σέργιος οὐκ εἶχον ὁμοίως, ἀλλὰ πιστεύειν οὕτω τοῖς λεγομένοις ὀκνήσαντες ἰσχυρῶς ἐπένοον. Πλὴν ἀλλὰ τὰ μετὰ τὴν φυγὴν Εὐγενίας, καὶ ὅπως οὐ γονέων μόνον αὐτῆ, ἀλλὰ καὶ τῶν ἄλλων πρὸς αὐτὴν φιλίῳ διαχειμένων καθίκετο, οὕτως ἔχει.

IA'. Τῆ Εὐγενίᾳ δὲ πολλὴ μὲν ἡ περὶ τὴν μελέτην τῶν θείων Γραφῶν προσεδρία, πολλὴ δὲ ἡ περὶ τὴν κτῆσιν τῆς ἀρετῆς ἐπιμέλεια, παρ' ὃ καὶ μὴ πλείον ἢ δύο ἔτη τῆ μονῆ συνδιεγεχοῦσα τῶν πάντων ἐκράτει, γυνή φημι τῶν ἀνδρῶν. Ὡστε κοινὸν ἡ ἀρετὴ καὶ οὐδὲν ἀπὸ τοῦ γένους κώλυμα τῷ κατορθοῦν βουλομένῳ. Ἡ οὖν Εὐγενία κατ' ἀρετὴν πρωτεύουσα,

ἴδιον δὲ μάλιστα ταύτης τὸ ἐπιεικὲς τε μέτριον καὶ τὸ πρῶτην οὔσαν ἐν τοῖς καλοῖς οὐδὲν ἤττον καὶ πρῶτην εἶναι τῷ μετρίῳ δηλαδὴ τοῦ φρονήματος. Εὐγενίας καὶ ταῦτα γινώσκειν, τὸ πρῶτην ταύτην πάντων ἐν ταῖς συνάξεσιν ἀπαντῶσαν, ἐσχάτην αὖθις τῶν ἄλλων ἀναχωρεῖν· πρὸς δὲ καὶ τῷ λυπούμενῳ παντὶ συμπάσχειν, συγκαίρειν δὲ γνησίως καὶ τοῖς εὐπάσχουσιν· ὅπερ ἄρα καὶ πρὸς τὸ κατορθοῦν δυσχερέστερον διὰ τὰς ἐκ τοῦ φθόνου κακοηθείας· τὸ λόγον ἔχειν παντὸς ὀργιζομένου στορέσαι καρδίαν ἀνυσιμώτατον, ὥστε τὸν Ἰσα καὶ θηροῖν ἀγριαίνοντα προβάτῳ δεῖξαι τὴν ἡμεράτητα παραπλήσιον. Τὸ τελευταῖον πάντων τοῦτο καὶ πρῶτον ἀτεχνῶς περιεκτικώτερον ἢ πρὸς πάντας ἀψευδῆς ἀγάπη καὶ μὴ μέχρι χειλέων ἰστῶσα τὸ φίλτρον, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ μέσης ψυχῆς συνάπτουσα.

hoc erat, et primum, et omnium revera capacissimum, non ficta in omnes charitas, et quæ non amorem ad labra usque sistebat, sed etiam a media anima emanabat.

ΙΕ'. Οὐ πολὺ τὸ ἐν μέσῳ, καὶ χάρις αὐτῇ τῶν ἱαμάτων ἐπιφοιτᾷ μεθ' ὅσης τῆς ἀφθονίας, καὶ διὰ τοῦτο ὅσοις ἂν καὶ κατ' ἐπίσχεψιν νόσου παραβεβλήκοι, οὐκ ἐκ τοῦ λέγειν μόνον αὐτοῖς ἐδίδου τὰς παρακλήσεις, ἀλλὰ καὶ τοῦ λυπούντος ἠφίει νοσήματος. Μιμοῦνται δὲ αὐτὴν ὅσα πρὸς δύναμιν Πρωτᾶς καὶ Ἰακίνθου, οὓς καὶ ὁ λόγος φθάσας ἐδήλωσεν. Οὕτως Εὐγενίας βιούσης ὁ τῆς μονῆς προεστὼς μετὰ τρίτον ἔτος ἀπολείπει τὸν βίον. Ἐκάλει δὲ αὐτὴν ἡ κοινῇ τῶν ἀδελφῶν ψῆφος εἰς προστασίαν ὡς ἀνδρὶ προσέχοντες, καὶ τὸ μὲν περιὸν τῆς ἀρετῆς εἰδότες, ἀγνοοῦντες δὲ τὸ παρ' αὐτῇ κρυπτόμενον. Λαμβάνει γοῦν φόβος ἐκείνην καὶ ἀπορία· οὔτε γὰρ γυναῖκα οὔσαν προεστάναι· ἀνδρῶν ἐδικαίου, καὶ τὸ παριδεῖν ἀδελφότητα κοινῶς ἀξιούσαν ἰσχυρογνώμονος εἶναι καὶ ἀπειθοῦς ἔκρινεν. Ἐδοξεν οὖν ἐκ τοῦ Εὐαγγελίου τί ποιητέον μαθεῖν, Θεῷ τὸ ἄδηλον ἐπιτρέψαντας. Ἐπεὶ δὲ ἀνεπτύσσετο, ἡ Δεσποτικὴ αὐτῇ θαυμασίως ὑπηχεῖτο φωνή· « Εἴ τις θέλει ἐν ὑμῖν εἶναι πρῶτος, ἔστω πάντων ἔσχατος καὶ πάντων διάκονος. » Τούτου ῥηθέντος τὴν μὲν προστασίαν ὑπέρχεται, καὶ μὴ βουλομένη, τῆς διακονίας δὲ ὅλη καὶ οὕτως ἐκοῦσα γίνεται, τί μὴ ποιούσα τῶν εὐτελῶν καὶ ὑπ' αὐτῶν ὅλων τῶν μικρῶν ἀπαξιουμένων; ὕδωρ ἐξαντλοῦσα τοῦ φρέατος, οἰκίαν σαίρουσα, ξύλα διακλῶσα χειρὶ, καὶ τὰλλα πάντα ὅσα μᾶλλον τῶν ἐλαχίστων ἵεσσι κατὰ σπουδὴν πράττουσα· ὥστε καὶ θυρωρὸς εἶναι διὰ τὸ πρὸς τὴν ἐντολὴν εὐπειθέστατον ἠδέως ἀνέχεσθαι.

genter faciens : adeo ut etiam esse janitorem libenter sustineret, propterea quod præcepto pare-
ret libentissime.

ΙΖ'. Οὕτω τὸ μέτριον διαφερόντως ἀσκήσασα, καὶ οὕτω κἀν τῇ προστασίᾳ πάλιν περιφανῶς διαλάμψασα εἶχετο καὶ ἔτι τῆς πρὸς Θεὸν φερούσης. Ὅσων μὲν οὖν θαυμάτων αὐτουργὸς γέγονεν ἐτέρου δεῖσθαι· καιροῦ σχολῆς τε ἰδίας τοῦ πράγματος δεομένου καὶ ἄλλως φεύγοντος τοῦ λόγου τὸ μῆκος διὰ τὸν κόρον· ὁ δὲ καὶ λίαν ἀναγκαῖον εἰπεῖν καὶ ὁ μαρτυρίου τέλος

⁴ Matth. xx, 26. ⁵ Philipp. iii, 13.

(2) Verba hæc, ad anteriora quidem... alacrem operationem, desunt in manuscripto nostro Ev. x.

A gerere. Eugenia ergo primas partes gerebat in virtute, ejus autem maxime erat propria modestia et moderatio : et quod cum prima esset in rebus honestis, nihilo secius esset etiam prima in eo, quod essent ejus moderati spiritus. Eugeniæ hæc quoque erant signa, quibus cognoscebatur, quod cum prima omnium veniret ad synaxes, rursus ultima omnium recederet ; præterea vero miseretur etiam cujuslibet, qui aliqua afficiebatur molestia : vere autem et sincere gauderet cum iis quibus erant res secundæ, quod quidem est factu difficilius propter malignitatem, quæ oritur ex invidia : quod haberet sermonem, ad cujusvis irascentis cor sedandum, longe efficacissimum, adeo ut qui non secus ac feræ efferabatur, ejus

B ovi similem redderet mansuetudinem. Postremum hoc erat, et primum, et omnium revera capacissimum, non ficta in omnes charitas, et quæ non amorem ad labra usque sistebat, sed etiam a media anima emanabat.

XV. Non multum intercessit temporis, et ad eam accessit gratia curationum cum maxima copia. Et ideo ad quoscunque accedebat morbi visendi gratia, non solum eos verbis consolabatur, sed etiam liberabat a morbo, qui eos cruciabat. Eam autem imitantur pro viribus Protas et Hyacinthus, de quibus antea diximus. Cum sic viveret Eugenia, præfectus monasterii tertio post anno excedit e vivis ; ipsam vero vocabat ad præfecturam fratrum commune suffragium. Eam enim pro viro habebant et virtutem quidem videbant, quæ inerat, ignorabant autem id, quod apud eam latebat. Illam itaque metus invadit et dubitatio. Neque enim æquum censebat, ut quæ esset femina, viris præesset, et communiter vocantem despiciere fraternitatem, judicabat esse perveracis et obstinati animi. Visum est ergo ex Evangelio discere, quid agendum, Deo permittente id quod erat incertum et obscurum. Postquam autem fuit explicatum, admirabiliter hæc vox Domini resonabat : « Si quis vult inter vos esse primus, sit omnium ultimus, et omnium minister ⁴. » Hoc dicto, præfecturam quidem subit vel invita : se autem sic etiam dat totam ad ministrandum, quid non faciens indignum, et quæ etiam, qui sunt viles et abjecti, facere dedignantur ? aquam e puteo effodiens, domum verrens, manibus ligna frangens, et alia omnia, quæ sunt minima, dili-

D XVI. Cum sic ergo insigniter exercuisset moderationem, et in præfectura rursus resplendisset, insistebat etiam in via, quæ ducit ad Deum, « ad anteriora quidem, ut divinus dicit Paulus ⁵, se extendens, eorum autem, quæ retro erant, obliviscens propter promptam et alacrem operationem (2). » Atque quam multa quidem fe-

cerit miracula, narrare est alterius temporis et operis, quod proprium postulat otium: maxime cum propter satietatem oratio vitet prolixitatem. Quod vero et dictu est facile, et cui consequens est finis martyrii, et habet seriem consequentem iis quæ deinceps sequuntur, hoc jam dicetur. Erat Alexandria quædam mulier, nomine Melanthis, quæ facultates quidem habebat multorum talentorum, Dei autem timoris et virtutis erat inops. Ea cum aliquando a diuturno et gravi morbo arrepta esset (erat enim horror, quarto quoque die accedens), ubi fama ad eam pervasit, esse virum quemdam nomine quidem Eugenium, vita autem omnibus admirandum, qui facile solvit morbos difficiles, statim omnibus aliis omissis, maxima celeritate venit ad monasterium, et vehementer rogat, ut liberetur a plaga, quæ eam premit. Misericordia itaque movetur Eugenia: et cum eam sancto oleo sanctis unxisset manibus, protinus efficit, ut evomat materiam morbi efficientem. Sicque Melanthis pure consecuta sanitatem, valens quidem revertitur: venit autem ad quemdam ex suis agris, qui etiam erat prope monasterium, et non multo post tempore, cum ex pulcro et puro argento tria vasa confecisset, ea mittit ad Eugeniā, monasterii ædi oratoriæ ea dona dedicans pro gratiarum actione. Cum autem munus oblatum non admitteret (dicebat enim non esse monachis utilem, neque convenientem argenti possessionem, sed eam esse vendendam, et pauperibus distribuendam, aut iis qui alioqui opprimuntur pondere debitorum), ipsa cum venisset ad Eugeniā, et quid non dixisset, aut fecisset ad persuadendum, persuadet ut accipiat argentum, et reponat in templo dedicatum.

XVII. Fuit autem pietas occasio impietatis, et verum est id quod olim dictum est, non esse ullam rem alteri tam propinquam quam virtutem vitio: et sæpe aliquis juxta eam vadens, imprudens ingreditur in contrarium. Quod etiam accidit Melanthis. Virtutis enim fortasse mediocrem curam gerens, imprudens, quoniam mentem non adhibuit, ad summam deducta fuit improbitatem. Jam enim effecta familiaris, cum ad eam iret assidue, et virum videret specie juvenem, et facie formosum, eam subito amor nequaquam quidem illiberalis: et paulatim demulcebatur ejus et delinebatur animus, deinde etiam valde accendebatur, ut quæ existimaret Eugeniā ne posse quidem semper esse castam, sed neque morbi propulsationem divinæ fuisse gratiæ, sed artis potius magicæ, et inimici potentiæ. Hæc quæ cor ejus occupaverant, et vehemens flamma amoris, et gravis incredulitas, persuadent, ut audax facinus aggrediatur, et res tenebrarum libere eloquatur. Res enim gravis est amor et impudentissima. Neque res est ulla adeo aditu difficilis, ad quam se non posse pervenire et eam consequi existimet.

XVIII. Cum itaque degeret in agris, ut dictum est, vicinis monasterio, et perturbatione animi valde laboret, simulat se corpore esse ægrotam, et incredibili celeritate accersit Eugeniā, non licitam hunc morbum curaturam, sed veri et occulti miserabiliter futuram participem. Postquam autem

ἀκολουθεῖ καὶ τὸν εἰρημὸν ἀκόλουθον ἔχει τοῖς ἐφεξῆς, τοῦτο δὴ καὶ λεχθήσεται. Ἦν τις ἐν Ἀλεξανδρείᾳ γυνὴ τοῦνομα Μελανθία πολυτάλαντος μὲν τὴν οὐσίαν, φόβου δὲ θεοῦ καὶ ἀρετῶν ἐνδεῶς ἔχουσα. Αὕτη ποτὲ χρονίῳ νοσήματι καὶ βαρεῖ ληφθεῖσα (ρίγος γὰρ ἦν τὸ διὰ τετάρτης ἐπισημαίνον), ἐπειδὴ δὲ καὶ αὐτὴν ἡ φήμη συμπεριέλαβεν ἄνδρα τινὰ εἶναι, τὴν μὲν κλῆσιν Εὐγένιον, τὸν βίον δὲ πᾶσιν ἀξιοθαύμαστον τὰ δυσχερῆ τῶν νοσημάτων εὐχερῶς λύοντα· παραυτίκα τᾶλλα πάντα σχολάζειν ἀφεῖσα τῷ μοναστηρίῳ πρὸς τάχος ἐπιφοιτᾷ καὶ θερμῶς αἰτεῖται τῆς πιεζούσης μαστιγῆς τὴν ἐλευθερίαν. Οἶκτος οὖν λαμβάνει τὴν Εὐγενίαν, καὶ τῷ ἁγίῳ ταύτην ἐλαίῳ ἁγίαις χερσὶ περιχρίσασα, παραχρῆμα τὴν νοσοποιὸν ἐξεμέσαι ὕλην ποιεῖ, καὶ οὕτως ἡ Μελανθία καθαρᾶς τυχοῦσα τῆς ὑγίαιας ἐπάνεισι μὲν ἐβρωμένη, πρὸς τινὰ δὲ τῶν ταύτης ἀγγρῶν ὃς καὶ τῇ μονῇ ἐγγειτονῶν ἦν παραγίνεται, καὶ μετ' οὐ πολὺ ἀργυρίου φαίδροῦ τρία σκεύη φιλοκάλως ἀσκήσασα πέμπει τῇ Εὐγενίᾳ, τῷ εὐκτηρίῳ δῆθεν τῆς μονῆς οἰκῶ δῶρα καθοσιοῦσα εὐχαριστήρια. Μὴ προσιεμένης δὲ τὴν προσαγωγὴν (ἐφασκε γὰρ οὐ λυσιτελεῖν μοναχοῖς εἶναι οὐδ' οἰκίαν τὴν τοῦ ἀργύρου κτήσιν, ἀλλὰ πωλεῖν δεῖ καὶ πένησι διανέμειν ἢ χρεῶν ἄλλως βάρει πιεζομένοις), αὕτη πρὸς τὴν Εὐγενίαν φοιτήσασα, καὶ εἰ πρὸς πειθῶ μὴ εἰποῦσα ἢ δράσασα, πείθει λαθεῖν καὶ ἀναθεῖναι τὸν ἀργυρον τῷ ναῷ.

XIX. Ἦν δὲ ἄρα τῆς ἀσεβείας ὑπόθεσις ἡ εὐσέβεια, καὶ ἀληθὲς τὸ πάλαι ρηθὲν, ὅτι οὐδὲν ἐγγίζον ἄλλο πρὸς ἕτερον ὡς ἀρετὴ πρὸς κακίαν· καὶ πολλάκις τις παρὰ ταύτην βαδίζων τῆς ἐναντίας λαθὼν εἰσω γέγονεν ὧ δὴ καὶ Μελανθία συμπέπτωκεν. Ἀρετῆς γὰρ ἰσως μετρίως φροντίζουσα λέληθε τῷ μὴ προσέχειν τὸν νοῦν εἰς ἄκρον μοχθηρίας παρενεχθεῖσα. Ἦδη γὰρ συνήθης γεγονυῖα καὶ συνεχῶς παρὰ ταύτην ἰοῦσα, ἄνδρα τε ὄρωσα τῷ φαινομένῳ νεάζοντα καὶ ὄψιν περικαλλῆ, ἔρωσ αὐτὴν εἰσέρχεται οὐ μόνον ἀγενῆς, καὶ κατὰ μικρὸν ἐθέλγετο τὴν ψυχὴν. Εἶτα καὶ ἰσχυρῶς ἀνεφλέγετο νομίζουσα μηδ' ἂν Εὐγενίαν ἀγνεύειν ποτὲ δύνασθαι, ἀλλὰ μηδὲ τὴν τῆς νόσου φυγὴν θεϊκῆς γενέσθαι χάριτος· τέχνης δὲ μᾶλλον μαγικῆς καὶ ἀντιθέτου δυνάμεως. Ταῦτα τὴν καρδίαν αὐτῆς ἐπισχόντα φλόξ τε τοῦ ἔρωτος χαλεπὴ καὶ ἀπιστία δεινὴ πείθουσι καὶ αὐτῷ τῷ ἔργῳ ἐπιτολμησαι καὶ τὰ τοῦ σκότους παρρησιάσασθαι. Δεινὸν γὰρ καὶ ἰτιμώτατον ἔρωσ, καὶ οὐχ οὕτως οὐδὲν τῶν ἀνεφίκτων ὃ μὴ ἐφικτὸν ἐκείνῳ δοκεῖ καὶ ἀνύσιμον.

XX. Διαιτωμένη γοῦν ἐν ἀγροῖς, ὡς περ εἴρηται, γείτοσι τῆς μονῆς καὶ τὴν ψυχὴν σφόδρα παθαινομένη σώματος ἀσθένειαν ὑποκρίνεται καὶ ἀπίστῳ τάχει μετακαλεῖτο τὴν Εὐγενίαν, οὐ τὴν προσποίητον νόσον ἰασομένην, ἀλλὰ τῆς ἀψευδοῦς καὶ κρυφίου ἐλευσινῶς κοινωνήσασα. Ἐπεὶ δὲ καὶ τὸ ποθούμενον

πρόσωπον εἰσω θυρῶν ἦν, ἡ Μελανθία, τὸ πάθος ἔνδον φλεγμαῖνον οὐκ ἐνεγκοῦσα εὐθὺς ἐκ τοῦ πονηροῦ θησαυροῦ πονηροὺς προΐησι λόγους, καὶ πρῶτα μὲν πρὸς ἄθεσμον ἠπειγέτο μίξιν. Εἰ δὲ μὴ βούλοιο, φητίν, ἀλλὰ καὶ νόμῳ γάμου λήψομαι σε φανερώς εἰς ἄνδρα, καὶ πλούτου κύριος ἔση πολλοῦ, χρυσοῦ, ἀργύρου, ἐσθῆτος πολυτελοῦς, ἀγρῶν, κτηνῶν, ἀνδραπόδων, μεθ' ὧν ἔξεις καὶ μὲ δούλην ἀντ' ἐλευθέρου καὶ ὁμοτίμου, καὶ τούτων ἀπολαύσεις πάντως αὐτῶς, ἐπεὶ καὶ ἄνδρὸς ἔρημος ἐγὼ καὶ παίδων καὶ συγγενῶν. Εἰς τί γὰρ καὶ ἄνθος σώματος οὕτω καλὸν καὶ ὦρα πάγκαλος ἀσκήσει καὶ πόνοις τηχόμενα διαμείναι; Ταῦτα τῆς Μελανθίας θερμῶ καὶ συνεχεῖ πνεύματι διεξιούσης ἡ μακαρία καὶ καθ' ἕκαστον μὲν τῶν λεγομένων ἔστρεψε καὶ τῆς διαλέξεως τρόδρα τὸ ἐμπαθὲς ἐμυσάττετο. Τέλος δὲ πρὸς τὴν πολλὴν αὐτῆς ἀδολεσχίαν ἰλιγγιάσασα καὶ κηρῶ, τὸ τοῦ λόγου, φραξμένη τὰ ὦτα, καὶ μηδὲ ἀκούειν ἔτι ἀνεχομένη, Ἐπίσχες, ἐξεβόησε, γύναι, ἐπίσχες, καὶ μακρὰν ταῦτα ἄγε ἀφ' ἡμῶν· αὐτὸν γὰρ ἡμῖν τὸν ἰδὸν τοῦ παλαιοῦ δράκοντος ἀποπτύεις· οὐ προησόμεθα τὴν ἀγνείαν, οὐ φθεροῦμεν τὴν παρθενίαν, οὐ, Θεοῦ μητρ, ἐφ' ἣν ἐγὼ πέποιθα, καὶ Παρθένε, οὐ ψεύσομαι τὰς, ἐμὰς συνθήκας. Εἰς ἡμῖν γάμος, ὁ πρὸς Χριστὸν πάθος, εἰς πλοῦτος, τὰ ἐν οὐρανοῖς ἀγαθὰ, μία κτήσις, ἡ γνῶσις τῆς ἀληθείας.

ΙΘ'. Τούτων ἡ ἄσεμνος ἀκούσασα Μελανθία, θυμῶν τε ἀπορρήτῳ διακαυθεῖσα (βαρὺς γὰρ ὕβρισθεὶς ἔρωσ καὶ οὐδὲ καθεκτὸς ὄλωσ), πρὸς τὴν Ἀλεξανδρέων ἐχώρει, λίαν δεινὰ κατὰ Εὐγενίας ὠδίνουσα. Εἶτα καὶ χαλεπὴν αὐτῇ συβράψασα τὴν διαβολὴν, ἐφίσταται τῷ ἐπάρχῳ Φιλίππῳ, μηδὲν εἰδυῖα τῶν κατὰ τὴν Εὐγενίαν, μήθ' ὅτι πατὴρ οὗτος αὐτῆς, μήθ' ὅπως ἐκείνη ἐκ γυναικὸς εἰς ἄνδρα τὸ σχῆμα μεταβεβλήκοι. Τούτῳ τοιγαροῦν ἐπιστάσα μέτεισιν ἐξ ἀκολασίας πρὸς τὴν συκοφαντίαν καὶ κατηγορεῖν ἄρχεται λίαν κακοήθως καὶ πονηρῶς, Νεανίας τις, λέγουσα, τὴν μὲν ὄψιν περικαλλῆς, τὸν δὲ τρόπον καὶ λίαν ἐναγῆς, Χριστιανῶν ὑποκριθεὶς εὐλάβειαν εἰσηλθε πρὸς με. Μίαν δὲ καὶ μὲ τῶν ἀσέμων νομίσας εἶναι, πρῶτον μὲν ῥήμασιν ἀπατηλοῖς, εἶτα καὶ χερσὶν ὁ πάντολμος πρὸς βίαν ἐχρῆτο, καὶ εἰ γε μὴ γεγωνότερον ἐξεβόησα καὶ στῆναι τὴν θεράπειαν παρεσκεύασα ὁρομαίαν, ὡς μία ἂν καὶ αὐτῆ τῶν ἐξηνδραποδισμένων ἐμιαινόμην. Οὕτως ἡ ἀναιδὴς τὸ ἐκείνης μῦθος τῇ καθαρᾷ περιάπτειν ἐτόλμα, καὶ ἄπερ αὐτῇ δράσειε παθεῖν μᾶλλον προσεποιεῖτο. Ταῦτα οὕτω ῥηθέντα ἐξέμηνεν ἰσχυρῶς τὸν ἑπαρχον καὶ δεσμίους ἄγεσθαι παρ' αὐτὸν ἐκέλευεν οὐκ Εὐγενίαν μόνον, ἀλλὰ καὶ πάντας ἅμα τοὺς σὺν αὐτῇ. Τούτους μὲν οὖν κατὰ τὸ κελευσθὲν ἀχθέντας αἰφρουραὶ ἄλλον ἄλλη διμερίζοντο. Ἰήθη γὰρ ὁ ἑπαρχος μὴ ἂν ποτε τοιαῦτα διαψεύσασθαι Μελανθίαν γυναῖκα οὕτω τε εὐγενῆ καὶ πλούτῳ καὶ δόξῃ περιφανῶς ἔχουσαν, οὐκ εἰδὼς ὅτι πλούτου καὶ περιφανείας ἰσχυρότερον ψυχῆς πάθος. Τοιγαροῦν οἱ δικάζοντες πάντες μικροῦ τῶν ἀγίων ἐρήμην κατεψήφισαν.

A ea quam desiderabat, facies fuit intra fores, Melanthia non ferens animi motum intus æstuantem, statim tanquam ex malo thesauro malos promit sermones. Et primum quidem ad nefarium incitabat coitum, Quod si nolis, inquit, at ego te lege matrimonii palam accipiam in maritum, erisque dominus multi auri, argenti, pretiosæ vestis, agrorum, jumentorum, mancipiorum: pro quibus me quoque habebis ancillam pro libera, et tibi in honore æquali, et his omnibus ipse frueris. Non est enim mihi maritus, nec filii, nec cognati. Quorsum enim tam pulcher flos corporis, et venustissima species, se exercitatione perpetua tabefacit et laboribus? Hæc cum acri et continenti spiritu persequeretur Melanthia, beata suspirabat quidem ad unum quodque eorum quæ dicebantur, et animi perturbatione plenam valde abhorrebat orationem. Tandem autem ad multas ejus nugas caligans, cera, ut dicitur, aures obstruens, et nec amplius quidem audire sustinens: Cohibe linguam, o mulier, exclamavit, cohibe, et sint hæc procul a nobis. Exspuis enim in nos ipsum virus draconis veteris. Non prodemus castitatem, non corrupemus virginitatem: non, o Dei Mater et Virgo, in quam ego confido, non fallam mea pacta conventa. Unum est nobis matrimonium, Christi desiderium; unicæ sunt divitiæ, bona quæ sunt in cœlis; unica possessio, cognitio veritatis.

XIX. Hæc cum inhonesta audiisset Melanthia, ira, quæ dici non potest, incensa (est enim gravis amor, et qui non potest omnino cohiberi) profecta est Alexandriam, valde gravia parturiens adversus Eugeniam. Deinde cum etiam difficilem in eam struxisset calumniam, venit ad præfectum Philippum, nihil sciens ex iis quæ ei evenerant: neque quod is esset pater Eugenix, neque quod illa mutasset habitum muliebrem in virilem. Ad eum ergo accedens, ab intemperantia transit ad calumniam, et eam incipit accusare admodum maligne et improbe, dicens: Quidam adolescens, facie quidem formosus, sed moribus valde sceleratus, Christianorum simulans pietatem, ad me est ingressus: et cum me aliquam putasset esse impudicam et inhonestam, primum quidem verbis fallacibus, deinde etiam manibus ad vim usus est vir audacissimus, et nisi altius exclamassem, et ut accurreret ancilla, effecissem, ego tanquam captiva aliqua polluta essem. Ita impudens mulier illi puræ audebat suum ascribere flagitium. Hæc sic dicta ad furorem valde concitarunt præfectum, et vinctos ad se jussit adduci, non solam Eugeniam, sed etiam omnes simul, qui cum ea erant. Atque eos quidem, ut jussum fuerat, adductos, alium alibi diversæ tenebant custodia. Existimabat enim præfectus nunquam talia conficturam fuisse Melanthiam, mulierem adeo nobilem, opibusque et gloria insignem: nesciens divitiarum et claritatis esse vehementiorem animi perturbationem, et quæ potest persuadere, illa quidem parva reputare.

propter id autem, quod ei videtur in præsentia, gratum eligere mendacium. Omnes itaque iudices, absentes sanctos propemodum condemnabant: et ex iis, alii quidem æquum censebant eos subici dentibus ferarum; alii vero in ligno suspendi; alii autem acerbioribus generibus suppliciorum, una cum calumnia punientes pietatem.

XX. Postquam autem adfuit dies iudicii, congregata quidem erat magna multitudo ex omnibus, quæ circumcirca erant, urbibus; aderat vero etiam præfectus, et in medium producebatur Eugenia, quæ gravibus tenebatur catenis: theatri autem clamores undique erumpebant, et morte esse afflictiendam Eugeniã communiter pronuntiabant. Paratæ erant bestiæ, parata tormenta, rotæ, ignes, et alia genera suppliciorum, et per omnia æcerbi tortores, et ex æquo ad supplicia inferenda sævissimi et acerrimi. In suum itaque conspectum duci Eugeniã jussit iudex. Quæ cum astitisset: Hoc, inquit, vobis, o omnium hominum maxime impie, jubet vester Christus, ut nec clam quidem faciatis ea quæ sunt turpissima, sed tam impudenter et violenter aggrediamini ea quæ sunt nefaria? Quis enim tuus erat animus, quando tanquam medicus ingrediens, ut qui non solum esses medicus, sed qui etiam per te posses facere miracula, ea faciebas, quæ corruptores et adulteri: et mulierem tam nobili loco natam, tam divitem, et tam honestis et moderatis moribus, tanquam scenicam quampiam, aut ex hostium regione captam, probro et dedecore afficere voluisti? Audacis itaque tu

XXI. Cum tam iracunde minatus esset ei præfectus, Eugenia vultu in terram inclinato ne in præsentia ejus vultus patri evaderet manifestus: Meus, inquit, Deus non ea solum, de quibus nunc a vobis accusor, prohibet, sed ea etiam lege sancit, quæ sunt his multo excelsiora: qui me etiam nunc volens perpetuam servare castitatem, providit, ut viverem cum his, qui in pietate se exercent, monachis, quomodo in hodiernum usque diem me conservavit, ut et ipsi est perspicuum, et vobis erit paulo post. Quod autem mihi et tormenta et mortem minitaris, imprudens incussisti mihi timorem, qui non opus habet oratione. Erubescerem enim, si horum metu quærerem me defendere, et non quod timeam, ne res Christianorum apud vos male audiant et irrideantur. Verum enim vero oportebat vos non tam faciles aures præbere accusatoribus, neque cum primum audissetis, tam cito condemnare, sed ambobus prius auditis, deinde ferre sententiam, et si manifestum quidem extiterit me talia fecisse, justum luam supplicium: sin autem hæc sunt falsa et aperta calumnia, unam pro omnibus peto gratiam, ut hæc mulier nihil grave patiat, nec si de nobis quidem his pejora dixerit. Sic enim nostra lex jubet, et nos obtemperamus, ut nunquam mala pro malis, sed contra bona potius reddamus⁶. Hujus rei so-

⁶ Rom. xii, 17.

ζοντο, καὶ τούτων οἱ μὲν ὀδοῦσι θηρίων ὑποβληθῆναι αὐτοὺς ἐδικαίουν, οἱ δὲ ἀναρτήσει ξύλων, οἱ δὲ πικροτέροις τρόποις τιμωριῶν, κολάζοντες ὅμα τῆ συκοφαντία καὶ τὴν εὐσέβειαν.

autem acerbioribus generibus suppliciorum, una

Κ'. Ἐπεὶ οὖν ἡ κυρία παρέστη, τὸ μὲν πλῆθος ἅπαν τῶν περίξ συνήγαστο πόλεων· παρῆν δὲ καὶ ὁ ἑπαρχος, καὶ ἡ Εὐγενία εἰς μέσον ἤγαστο βαρυτάταις ἀλύσειν ἐλκομένη· κραυγαὶ δὲ τοῦ θεάτρου πάντοθεν ἀνεβρόγγυοντο, καὶ πάντες θανατοῦσθαι τὴν Εὐγενίαν κοινῶς ἀπεφαίνοντο. Ἡτοιμάζοντο θῆρες, ἠτοιμάζοντο στρέβλαι, τροχοί, πῦρ, ἕτερα εἶδη κολαστηρίων, καὶ διὰ πάντων οἱ πικροὶ κολασταὶ καὶ πρὸς τὰς τιμωρίας ἐπίσης ὤμότατο. καὶ ὀξύτατοι.

Β Ἀγεσθαι τοιγαροῦν εἰς ὄψιν αὐτῇ τὴν Εὐγενίαν ἐπέταττεν ὁ δικάζων, καὶ παραστάτης, Τοῦτο ὑμῖν, ἔφη, πάντων ἀνθρώπων ἀνοσιώτατε, ὁ ὑμέτερος ἐπιτρέπει Χριστὸς, τὸ μηδὲ κρυφῆ τὰ ἀσχηστά πράττειν, ἀλλ' ἀναιδῶς οὕτω καὶ βιαίως τοῖς ἀθεμίτοις ἐπιχειρεῖν; Ἐπεὶ τίνα εἶχες σὺ τὴν ψυχὴν, ἐπόταν ὡς ἰατρὸς εἰσιῶν, καὶ οὐχ ἀπλῶς ἰατρὸς, ἀλλ' αὐτουργὸς θαυμάτων εἶναι δυνάμενος, τὰ τῶν λοιμῶν ἐπολεῖς καὶ τῶν μοιχῶν, καὶ γυναῖκα οὕτω μὲν γένους, οὕτω δὲ πλούτου, οὕτω δὲ καὶ τρόπου σώφρονος; ἔχρυσαν οἷά τινα τῶν ἐπὶ τῆς σκηνῆς, ἢ δούλην ἐκ πολεμίας λαβὼν αἰσχῦναι προεἶλου; Τοιγαροῦν τοῦ τολμήματος ἀξίαν ὑφέξεις τὴν δίκην, κακῶς ἀπολλύμενος.

coepit meritas lues pœnas, et malus male pe-

ΚΑ'. Οὕτω τοῦ ἐπάρχου διαπειλησαμένου πρὸς αὐτὴν ὀργίλως, ἡ Εὐγενία, τὸ πρόσωπον εἰς γῆν κλίναςα, ἔνα μὴ τό γε νῦν ἔχον ὄψις οὕτως οἰκεία δῆλη τῷ πατρὶ γένοιτο, Ὁ μὲν ἐμὸς, ἔφη, Θεὸς οὐ ταῦτα μόνον ἀ νῦν κατηγορημαὶ παρ' ὑμῶν ἀπαγορεύει, ἀλλὰ καὶ ὑψηλότερα πολλῶ τούτων νομοθετεῖ, ὅς καμὲ νῦν ἀγνεύειν διὰ παντὸς βουλόμενος τοῖς ἀσκητικοῖς ἀνδράσι τούτοις συμβουῖν ψκονόμησεν, ὡσπερ δὴ καὶ εἰσέτι νῦν με διατετήρησεν, ὡς αὐτῷ τε δῆλόν ἐστι καὶ ὑμῖν ὅσον οὕτω γενήσεται. Ὅτι δὲ μοι καὶ βασάνους καὶ θάνατον ἀπειλεῖς, λέληθας τὸ τοῦ λόγου ἀδεὲς δέος μοι ἐπισείων· αἰσχυναίμην γὰρ ἂν, εἰ φόβῳ τούτων ζητοῖην ἀπολογεῖσθαι, ἀλλὰ μὴ φόβῳ τοῦ δόξαί τὰ τῶν Χριστιανῶν εἰς διαβολὴν κείσθαι καὶ μυκτηρίζεσθαι. Πλὴν ἀλλ' ἐχρῆν ὑμᾶς μὴ οὕτως εὐκόλως ὑπέχειν τοῖς κατηγοροῖς τὰς ἀκοὰς, μηδ' ἐκ πρώτης ἐτοίμως καταγινώσκειν, ἀλλὰ τὸ πρῶτον ἀμφοῖν διακούσαντας, εἶτα καὶ τὴν ψῆφον ἐκφέρειν, κἂν μὲν ἐγὼ τοιαῦτα ὀράσασα φανερὰ γένωμαι, δικαίαν ὑπόσχω τὴν τιμωρίαν, εἰ δὲ ψεῦδος ταῦτα καὶ συκοφαντία σαφῆς, μίαν ἀντὶ πάντων αἰτῶ χάριν, τὸ μηδὲν τὴν γυναῖκα ταύτην ὑποστῆναι δεινόν, μηδ' εἰ πολλῶ τούτων χεῖρω διεξῆμι περὶ ἡμῶν· οὕτω γὰρ ὅ τε ἡμέτερος κελεύει νόμος, καὶ ἡμεῖς πειθόμεθα μηδέποτε κακοῖς τὰ κακά, ἀλλὰ τούναντίον μᾶλλον τοῖς ἀγαθοῖς ἀμείβεσθαι. Τοῦτο γοῦν μοι καὶ μόνον πιστούσθω δι' ὄρκου, καὶ οὐ τινῶν

δεηθησόμεθα λόγων οὐδ' ἀντιθέσεων, ἀλλ' αὐτὸ δὴ ἂν δείξει τὸ πρᾶγμα σαφῶς, καὶ οἱ τοὶ δᾶστα δικάσουσιν ὀφθαλμοί.

ΚΒ'. Οὕτω εἰποῦσα πρὸς τὴν Μελανθίαν ἰδιαζόντως, ἔτυχε γὰρ ἐκεῖ καὶ αὐτὴ παροῦσα, Εἰ καὶ πάντας, ἔφη, λαθεῖν δυνατὸν, ἀλλὰ τό γε σὸν συνειδὸς πάντως οὐ λήσει. Μὴ τοίνυν καὶ σεαυτὴν ἀγνοεῖν δόξης, καὶ ὀφθαλμῶν θεῶν ὀλιγωρήσης, οἳ πάντα τε ὁρῶσι καὶ συκοφαντίαν ἐνδίκως κολάζουσιν. Ἐπεὶ δὲ οὐδὲν ἤττον ἐκείνη Μελανθία ἦν, οὐδ' ὕφει τῆς ἀναιδεΐας, εὐθύς ἐκέλευε παραστῆναι τὴν θεράπαιναν ἣν ἡ Μελανθία μάρτυρα ἔφη τῆς βίας. Ἐκέλευε δὲ καλεῖσθαι οὐχ ὡς τάληθῃ μαρτυρήσουσαν, (πῶς γὰρ ἂν ἡ δούλη πρὸς τὴν δεσποιναν ἀντετίθει;) ἀλλ' ὥστε τὸ ψεῦδος ἐκ πολλοῦ διελεγχθῆναι τοῦ περιόντος, καὶ Μελανθίαν ὀρθῆναι οὐχ ὅπως μόνην, ἀλλὰ καὶ μεθ' ἐτέρων ἐλομένην συκοφαντεῖν. Παραστᾶσα οὖν ἡ θεράπαινα καὶ τῇ δεσποίνῃ χαρίζεσθαι βουλομένη, ψεῦδος τῷ ψεύδει συνείρειν οὐκ ἀμαθῶς εἶχε, Κάμῃ, λέγουσα, ὁ μισθὸς οὗτος ἰσχυρὰ ἐπέειρα. Εἴθ' ἡ συνήθης ἀκολασία καὶ αὐτῇ ἐπιμανῆναι ἐποίησε τῇ δεσποίνῃ, ἣ μὴ βουλομένη βίαν ἐπῆγεν ἕως ἣ μὲν ὡς εἶχεν ἀνέκραγεν· ἐγὼ δὲ ἐπιστᾶσα καὶ ἄλλας μετακαλεσαμένη τῶν ὁμοδούλων, μόλις αὐτὸν τοῦ αἰσχροῦ ἐπέσχομεν ἐγχειρήματος, αἱ καὶ βουλομένων ὑμῶν, εἰ μετακληθεῖεν, εἴσεσθε ὅπως τοῖς ἐμοῖς ἔσσονται συνάδουσαι λόγοις. Τότε ὁ μὲν ἑπαρχὸς πικρότατα διαταραχθεὶς ὕβρεσιν ἔβαλλε τὴν Εὐγενίαν, καὶ δῆλος ἦν καὶ ἐπὶ τὰς βασάνους ἤδη ὀρμήσων ὡς οὐδενὸς ἔτι λειπομένου πρὸς ἔλεγχον. Ἡ δὲ (ἀλλὰ προσεκτέον· ἠδεῖα γὰρ πρὸς ἀκοὴν ἢ διήγησιν), Καίρως, εἰποῦσα, παρρησιασασθαι τὴν ἀλήθειαν, ἵνα μὴ τὸ ψεῦδος αὐτῆς ἐπὶ πλέον κατακαυχήσῃται, καὶ εὐδιάβλητα Ἐλλησι τὰ Χριστιανῶν ἢ, τί ποιεῖ; Ἀναγκάζεται διὰ τὴν πολλὴν τοῦ κατηγοροῦ ἀναιδεΐαν καὶ πέρα τι τοῦ σεμνοῦ ποιῆσαι· καὶ λαβοῦσα διαρρήγνυσιν ἄνωθεν τὸν χιτωνίσκον, καὶ μέρη τινὰ τοῦ ἱεροῦ γυμνώσασα σώματος ἐδείκνυ πᾶσιν ὅτι καὶ φύσει αὕτη καὶ ἀληθεῖα γυνή. Λέγει τε πρὸς τὸν ἑπαρχον· Κύριέ μου, σὺ μὲν ἐμὸς κατὰ σάρκα πατήρ ὁ Φίλιππος, Κλαυδία δὲ μήτηρ ἐμὴ, καὶ ἀδελφοὶ οὗτοι, οἳ γε καὶ συγκαθέζονται σοι, Ἀβίτας καὶ Σέργιος· ἐγὼ δὲ σὴ θυγάτηρ Εὐγενία, ἣτις κόσμον ἀποδυσάμενη πάντα καὶ τὰ ἐν κόσμῳ, μόνον ἀντὶ πάντων ἐνεδυσάμην Χριστόν. Ἰδοὺ καὶ οὓς εὐνοῦχους ὀρέξῃ, Πρωτᾶς ἔστι καὶ Ἰάκινθος, οἱ καὶ παιδεΐας μοι καὶ βίου τοῦ κατὰ Χριστόν κοινωνήσαντες.

ΚΓ'. Οὕτω πέρας ἐτίθει τοῖς λόγοις, καὶ ὁ πατήρ, ὡς δὲ καὶ οἱ ἀδελφοί, τοῦτο μὲν ἀφ' ὧν διεξῆκει, τοῦτο δὲ καὶ μᾶλλον ἀπὸ τῶν ἐν τῇ ὕψει παρασῆμων φωράσαντες τὴν ἀλήθειαν· ἀνέγνωσαν γὰρ ἐπιβαλόντες περιεργότερον τῷ προσώπῳ τὰς ὕψεις ταύτης ἐκείνην εἶναι τὴν Εὐγενίαν· τὴν μὲν καρδίαν ἡδονῆς ἀρρήτου, τῶν ἐξ ἡδονῆς δὲ δακρύων πληροῦνται τοὺς ὀφθαλμούς· ἔπειτα ἐπὶ τὴν ἀρχοντικὴν αὐτὴν καθέδραν ἀναβιβάσαντες μονονοῦχ' καὶ τὰς ψυχὰς ἐπ'

lum mihi dato fides fiat jurejurando, neque opus habebimus ullis orationibus, neque contradictionibus, sed res ipsa aperte ostendet, et facillime tui judicabunt oculi.

XXII. Cum sic dixisset, seorsum dixit Melanthiæ (nam illa quoque præsens aderat) : Etiam si fieri possit, ut omnes lateat, at tuam non latebit omnino conscientiam. Ne ergo teipsam videaris ignorare, et divinos despicias oculos, qui omnia vident, et juste puniunt calumniam. Cum vero nihil cederet Melanthia, neque de impudentia aliquid remitteret, jubet statim produci ancillam, quam dicebat Melanthia fuisse testem violentiæ. Jussit autem vocari, non ut quæ vera esset testificatura, (quomodo enim ancilla restitisset dominæ?) sed ut abundantius falsum convinceretur, et cerneretur Melanthia non sola, sed cum aliis instituisse calumniari. Cum producta esset ergo ancilla, et volens dominæ gratificari, non imperite mendacium mendacio contexeret : Me, dicens, sceleratus iste sæpe tentavit. Deinde consueta intemperantia ei persuasit, ut in ipsam quoque fureret dominam : cui nolenti vim affererat, donec illa quidem exclamavit : ego autem cum accessissem, et alias evocassem conservas, a turpi conatu vix eum prohibuimus. Quas si velitis accersere scietis quam pulchre iis quæ a me dicuntur, concinant. Tunc præfectus quidem acerbissime conturbatus, probris appetebat Eugeniam, et jam aperte ostendebat se esse prorupturum ad tormenta, utpote quod nihil restaret ad eam convincendam. Illa vero (sed est attendendum, est enim auditu jucunda narratio), Tempus est, dicens, libere dicendi veritatem : ne de ipsa dictum mendacium nimium jactaretur, et Christiani male audirent apud gentiles, quid facit? Cogitur propter nimiam accusatrici impudentiam, etiam aliquid facere præter honestum et decorum : et superne acceptam dirumpit tunicam, et cum quasdam partes vere sacri nudasset corporis, omnibus se esse sexu et revera feminam demonstravit ; et dicit præfecto : Domine mi, tu quidem es meus secundum carnem pater Philippus, Claudia autem mihi mater, et fratres hi, qui tecum sedent, Abitas et Sergius. Ego vero sum tua filia Eugenia : quæ cum universum mundum, et quæ sunt in mundo, facile exuissem, pro omnibus solum indui Christum. Ecce etiam quos vides eunuchos, ii sunt Protas et Hyacinthus, qui mihi et doctrinæ et vitæ, quæ est ex Christo, fuere socii.

XXXIII. Nondum orationi finem imposuerat, e pater et similiter etiam fratres, cum partim quidem ex iis quæ dicebat, partim autem, atque adeo multo magis ex signis, quæ erant in vultu, deprehendissent veritatem (agnoverant enim in eam conjectis curiosius oculis, hanc ipsam esse Eugeniam), eis cor quidem voluptate ineffabili, præ voluptate autem manantibus lacrymis replentur oculi. Deinde cum eam sustulissent in

salium præsidis, propemodum in ipsam ipsas effundebant animas, et ei suum amorem dispertiebant, hinc pater, illinc fratres, et alia ex parte mater (aderat enim ipsa quoque, cum id didicisset), et partim amplexibus, partim verbis amanti- bus inter se contendebant, quænam membra quidem non amplectentes? quid autem non patientes, aut non agentes ex lætitia ineffabili? aut quid eorum, quæ voluptatem animi significant, caventes facere propter multitudinem? Magistratus enim majestatem, et totam illam, quæ ex dignitatis splendore oritur, gravitatem superabat natura, et aperte repellebat, Clamabant itaque tanquam divino furore afflati: Ipsa est filia, ipsa est soror, oculorum voluptas, imago animæ, quam existimavimus fuisse a diis raptam: quam nos non videntes, ne videre quidem lucem omnino sustinuumus. Hæc populus quoque scilicet audiens et videntis: Unus Deus est verus Christus, clamabant. Quicumque autem ex Christianis paulo diligentioribus exspectabant, ut post mortem martyrum corpora tollerent, et convenientem eis pararent sepulturam, ii cum audiissent tam repentinam præfecti et populi mutationem, cum turbis prosiliunt: « Quis est magnus, sicut Deus noster? », alta voce clamantes, « qui revelat profunda et occulta⁸, et in astutia ipsorum apprehendit sapientes⁹? Pater autem cum invitam Eugeniam aurea veste induisset (volebat enim omnes esse

XXIV. Dum hæc autem gerebantur, ipse quoque, qui est in cælo Deus, aut ut potius dicam cum divino Job, qui erat in cælis testis Eugenix, qui erat in cælis ejus conscius¹⁰, repentinum ignem desuper jaculatus, Melanthix domum consumpsit omnino. Illam enim æterno reservavit. Hoc autem factum effecit, ut multi converterentur ad veritatem. Protinus ergo a Christianis celebrabatur festum commune, et longa mutata est tristitia, cum præfectus quidem simul cum filia invenisset pietatem, et ad Christum accessisset, et sancto fuisset obsignatus baptisate: Christianis vero protinus sacræ redditæ essent ecclesiæ, et ii quos prius habebant, honores et privilegia. Non solum autem hæc fuerant consecuti, sed etiam eis licebat tuto habitare civitates; hoc enim eis procuravit Philippus, cum retulisset ad imperatores Severum et pium Antonium, esse inutile imperio Romanorum expelli Christianos, ut qui non in paucis sint communi utiles. Eisque convenientibus, rursus videre licebat Alexandriam veluti denuo conditam. Similis quies, et similis successus erat etiam in iis quæ sunt in Ægypto, urbibus, et florebant iterum res Christianorum, claræque et excelsæ fiebant.

XXV. Sed quoniam cum virtus adeo recte se haberet, accidit ut contra irreperet vitium, et

A αὐτῇ ἐξεκένουν, καὶ τῷ φίλτρῳ ταύτην διεμερίζοντο ἐντεῦθεν ὁ πατήρ, ἐκεῖθεν οἱ ἀδελφοί, ἀλλαχόθεν ἡ μήτηρ· παρῆν γὰρ καὶ αὕτη μαθούσα· καὶ πρὸς ἀλλήλους τοῦτο μὲν περιπλοκαῖς, τοῦτο δὲ καὶ φιλοστόργοις ἡμιλλῶντο προσήρσει· τίνα μὲν οὐ περιβάλλοντες μέλη, τί δὲ μὴ πάσχοντες ἢ δρῶντες ἐξ ἀπορόρητου περιχαρείας, ἢ τί τῶν διαγγελλόντων ἡδονὴν ψυχῆς διὰ τὸ πλῆθος ποιεῖν εὐλαβούμενοι; Τὸ γὰρ σεμνὸν τῆς ἀρχῆς, καὶ τὴν ὄλην ἐκ περιφανείας κομψότητα ἡ φύσις παρευδοκίμει καὶ φανερώς ἤλεγχεν. Ἐκραζον οὖν οἷον ἐνθουσιῶντες· Ἡ θυγάτηρ αὕτη, ἡ ἀδελφή, ἡ τῶν ὀφθαλμῶν ἡδονή, τὸ τῆς τύχης ἀγαλλίαμα, ἦν ἀνάρπαστον γενέσθαι ὑπὸ θεῶν νενομίκαμεν, ἦν ἡμεῖς οὐχ ὀρῶντες οὐδὲ ὀρᾶν ὄλωσ φῶς ἠνειχόμεθα. Ταῦτα καὶ ὁ δῆμος ἀκούσαντες

B δηλαδὴ καὶ ὀρῶντες, Εἰς Θεὸς ἀληθῆς ὁ Χριστὸς, ἐδόων. Ὅσοι δὲ τῶν σπουδαιότερων Χριστιανῶν περιμένοντες ἦσαν, ὥστε μετὰ τὸν θάνατον τῶν μαρτύρων ἀνελέσθαι τὰ σώματα καὶ ταφῆς ἀξιῶσαι τῆς προσηκούσης, οὗτοι δὲ πυθόμενοι τὴν οὕτως ἀθρίαν δήπου τοῦ ἐπάρχου καὶ τοῦ δήμου μεταβολὴν εἰσπηδῶσι μετὰ τῶν δόλων, Τίς μέγας ὡς ὁ Θεὸς ἡμῶν, γεγωνοτέρῃ τῇ φωνῇ βοῶντες, ὁ ἀνακαλύπτων βιβλία καὶ ἀπόκρυφα καὶ τῇ αὐτῶν πανουργίᾳ τοὺς σοφοὺς δρασσόμενος; Ὁ μέντοι πατήρ καὶ ἄκουσαν Εὐγενίαν διαχρύσω περιβαλὼν στολῆ (ἠβούλετο γὰρ κοινωνοὺς πάντας τῆς εὐφροσύνης λαβεῖν), ἐφ' ὑψηλοῦ τε ἀνεβίβασε θρόνου καὶ ὀφθῆναι πᾶσι πεποίηκε.

suæ participes lætitiæ), in alta eam sede colloca-

C ΚΔ'. Ἐν ᾧ δὲ ταῦτα ἐπράττετο, καὶ αὐτὸς ὁ ἐν οὐρανῷ Θεός, ἢ μᾶλλον, τὸ τοῦ θεοῦ Ἰωβ φάναι, ὁ ἐν οὐρανοῖς Εὐγενίας μάρτυς, ὁ ἐν ὑψίστοις συνίστωρ αὐτῆς, πῦρ αἰφνίδιον οὐρανόθεν ἀφελὲς τὸν Μελανθίας οἶκον εἰς ἅπαν ἀνάλωσε· ἐκείνην γὰρ τῷ αἰωνίῳ μᾶλλον ἐταμιεύσατο. Καὶ τὸ γεγονός τοῦτο ἐπιστρέψαι πολλοὺς πρὸς τὴν ἀλήθειαν παρεσκεύασεν. Αὐτίκα γοῦν τοῖς Χριστιανοῖς ἦγετο κοινὴ ἑορτὴ, καὶ ἡ μακρὰ κατήφεια μετεβάλλετο, τοῦ μὲν ἐπάρχου μετὰ τῆς θυγατρὸς ἅμα καὶ τὴν εὐσέβειαν εὐρηχότος Χριστῷ τε προσελθόντος καὶ τῷ ἁγίῳ σημειωθέντος βαπτίσματι, Χριστιανοῖς δὲ τῶν ἱερῶν εὐθύς ἐκκλησιῶν ἀναδοθεισῶν καὶ ὧν εἶχον πρὸ τοῦ τιμῶν τε καὶ προνομίων. Οὐ μόνον δὲ τοιούτων ἐτύγχανον, ἀλλὰ καὶ ἀδεῶς ἐφείτο τὰς πόλεις οἰκεῖν. Φίλιππος γὰρ τοῦτο αὐτοῖς περιεποίησατο τοῖς κρατοῦσιν ἀνενεγκῶν, Σευήρῳ τε καὶ Πίῳ τῷ Ἀντωνίῳ, ἀλυσιτελὲς εἶναι τῇ Ῥωμαίων ἀρχῇ Χριστιανοὺς ἀπειλαῦνεσθαι, ἅτε μὴ ἐν ὀλίγοις χρησίμους τῷ κοινῷ γινομένους. Καὶ συνιόντων, ἦν ὀρᾶν αὐθις τὴν Ἀλεξανδρέων ὡσπερ ἐκ δευτέρου πάλιν οἰκίζομένην. Ἐν ὁμοίαις δὲ ταῖς ἀνέσσει καὶ ταῖς εὐθηνίαις καὶ αἰκατ' Ἀἴγυπτον πόλεις ἦσαν, καὶ πάλιν τὰ Χριστιανῶν ἦνθαι, διέλαμπέ τε καὶ ὑπερήρητο.

ΚΕ'. Ἀλλ' ἐπειδὴ, καλῶς οὕτω τῆς ἀρετῆς ἐχοῦσης, τὴν κακίαν ἔμπαλιν συνέβαιναν ὑπορρῆεῖν πλήττεσθαι

⁷ Psal. lxxvi, 14. ⁸ Dan. ii, 22. ⁹ Job v, 13; I Cor. iii, 19. ¹⁰ Job xvi, 20.

τε τὸν αὐτῆς αἷτιον ἰσχυρῶς, οὐδὲ τανῦν φέρει ὁ
 τοῖς καλοῖς ἀντικείμενος, ἀλλὰ τῶν Ἀλεξανδρέων
 τινὰς ὑπελθὼν οἱ πλοῦτω μὲν καὶ περιφανείᾳ περι-
 τῶς εἶχον, ὑπὸ δὲ τῆς περὶ τὰ εἰδῶλα μανίας κρα-
 ταιῶς εἶχοντο, πείθει τὰ βασιλείᾳ τε καταλαβεῖν,
 καὶ τοῖς κρατοῦσι προσελθόντας τὸν μὲν πρὸ τοῦ
 χροῖνον εἰπεῖν ἅπαντα καλῶς τε τῇ ἀρχῇ τὸν Φίλιππον
 διαπρέψαι καὶ εὐσεβέστατα διατεθῆναι τὰ περὶ τοὺς
 θεοὺς, νυνὶ δὲ, φασὶ, δέκατον ἔτος οὐκ οἶδ' ὅ τι
 παθὼν ἑαυτὸν τε καὶ πᾶσαν τὴν πόλιν ἀνατρέψαι
 διενοήσατο, τὴν τῶν μεγίστων θεῶν τιμὴν εἰς ἑνὸς
 ἀνθρώπου λατρείαν μεταγαγὼν, ὃν ἐν Παλαιστίνῃ
 πρὸς Ἰουδαίων ἀνεσκολοπίσθαι λέγουσι. Ταύτη τοι
 καὶ ἔλυτε μὲν ἔθνη πάτρια, ἐτίμησε δὲ νόμους
 νέους, προστίμησε δὲ τοὺς ἀσεβεῖς ἡμῶν, καὶ συνε-
 λόντας εἰπεῖν, οὐδὲν τῶν εἰς ἀνατροπὴν ὅλων ἡμῶν
 τε καὶ θεῶν ἀπολέλοιπε. Ταῦτα οἱ βασιλεῖς διακού-
 σαντες ἐπιστέλλουσι τοιαύδε Φιλίππῳ· Ὁ μὲν πρὸ
 ἡμῶν θειότατος Αὐγουστος, θεραπευτὴν ὄντα σε τῶν
 θεῶν εἰδὼς, καὶ περὶ τῆς τούτων τιμᾶς σπουδαῖον,
 μεγίστην σοὶ καὶ αὐτὸς παρέσχετο τὴν ἀρχὴν, καὶ
 ὡσπερ βασιλέα μᾶλλον ἢ ἑπαρχον πάσης ἄρχοντα
 τῆς Αἰγύπτου χειροτόνηκε, καὶ μηδέποτε σε ἄχρι
 καὶ διατελεῖς ζῶν, τῆς ἀρχῆς ταύτης ἀποχειροτονη-
 θῆναι διεκελεύσατο, ἀλλὰ συνδιαμετρηθῆναι τῷ βίῳ
 καὶ τῇ ἀρχῇ. Ἡμεῖς δὲ σοὶ καὶ ταῦτα διασεσώ-
 καμεν, ἀλλὰ ταῦτα μέχρις οὗ καὶ αὐτὸς φίλος τοῖς
 θεοῖς ἐτύγχανες ὢν. Ἐπεὶ δὲ νῦν διατεθρύλληται
 περὶ σοῦ, τὰ τε πρὸς θεοὺς μεταβαλεῖν σε καὶ τὰ
 πρὸς ἡμᾶς οὐκ εὐνοικῶς ἔχειν, προστάττομεν ἢ
 ἐχόμενον σε τῶν προτέρων ἔχεισθαι καὶ τῆς τιμῆς, ἢ
 ἀποστέρξαντα τὸ περὶ τοὺς θεοὺς σέβας παυθῆναι
 καὶ τῆς ἀρχῆς, οὐ μὴν δὲ ἀλλὰ καὶ ἀναίρεσιν ὑπο-
 στῆναι καὶ τῆς οὐσίας.

ΚΓ'. Ταῦτα δεξάμενον καὶ ἀναγνόντα τὸν Φίλιπ-
 πον, νόσον ὑποκριθῆναι ἕως διαπωλήσαντα τὴν οὐ-
 σίαν διχῆ διελεῖν, καὶ τὰ μὲν ἐκκλησίαις, τὰ δὲ
 πτωχοῖς διανεῖμαι τοῖς ἀνὰ πᾶσαν τὴν Ἀλεξανδρείαν
 τε καὶ αὐτὴν Αἴγυπτον περιοῦσιν. Ἦν δὲ οὐ περὶ
 τῆ λέγειν μόνον ὁ Φίλιππος ἐνεργῆς τὴν γλῶτταν ὡς
 πολλοὺς τῶν Ἑλλήνων μεταμαθεῖν τὴν εὐσέθειαν,
 ἀλλὰ καὶ τὸν βίον θεοφιλέστατος καὶ φιλοσοφώτατος·
 ὥστε πᾶσαν τὴν Ἀλεξανδρέων κοινῇ ψήφῳ πρὸς τὴν
 ἐπισκοπὴν αὐτὸν μετακαλεῖσθαι. Ὅτι δὲ καὶ περὶ
 τὴν πίστιν ἦν θερμότατος τε καὶ στεγανώτατος, ἢ
 δήλωσις ἐκ τοῦ τέλους. Τελευτᾷ γὰρ τὸν βίον μαρ-
 τυρίου στεφάνῳ κοσμήσας τὴν κεφαλὴν. Πέμπεται
 γοῦν διάδοχος αὐτῷ τῆς ἀρχῆς Τερέντιος, ὃς ἅμα τε
 τῇ Ἀλεξανδρέων ἐπέβη καὶ πάντα κάλων ἐκίνει
 Φιλίππῳ τὴν ἀναίρεσιν σκαιωρούμενος. Ἐπεὶ δὲ μὴ
 ἠδύνατο φανερώς αὐτὸν ἀνελεῖν (πολὺ γὰρ ἦν τὸ
 περὶ Φίλιππον τῆς πόλεως φίλτρον), λάθρα κακουρ-
 γεῖ τὴν μαιφονίαν, καὶ τισι τῶν προσποιήτων Χρι-
 στιανῶν τὰ τοῦ δράματος ἐγχειρίσας ἐπὶ τὸν φόνον
 παρώρμησε, τῶν βασιλέων αὐτὸ τοῦτο μᾶλλον ἐπι-
 τρεψάντων, οἱ καὶ κρύφα πρὸς Φίλιππον εἰσελθόν-
 τες εὐχῇ καὶ δεήσει τῇ πρὸς Θεὸν προσκείμενον
 ἀναίρουσι. Φοβηθεὶς δὲ Τερέντιος μὴ καὶ ὁ ὄχλος τὸ

A qui est ejus auctor, graviter sauciaretur, res
 præsentibus non patitur, qui est bonis adversarius :
 sed tacite se insinuans quibusdam Alexandrinis,
 qui erant divitiis quidem et generis splendore in-
 signes, simulacrorum autem cultus furori erant
 impense dediti, persuadet eis, ut eant in regiam
 et accedentes ad imperatores, dicant, toto quidem
 præcedenti tempore se in magistratu pulchre ges-
 sisse Philippum, et valde pie affectum fuisse in
 deos. Nunc autem, inquit, nescimus quo motu,
 jam decem annis abhinc, et se et totam nostram
 civitatem in animo habuit evertere, honore maxi-
 morum deorum traducto ad cultum unius homi-
 nis, quem dicunt in Palæstina fuisse crucifixum a
 Judæis. Ita mores quidem solvit patrios, honoravit
 vero novas leges, impios autem nobis prætulit, et
 ut semel dicamus, nihil omnino omisit eorum
 quæ pertinent ad nos et deos everteudos. Hæc
 cum audiissent imperatores, hæc scribunt ad
 Philippum : Qui nos quidem præcessit divinissi-
 mus Augustus, cum te sciret esse cultorem deorum,
 et honoris eorum esse studiosissimum, ipse quo-
 que tibi maximum præbuit imperium, et tanquam
 regem potius quam præfectum, elegit præsidem
 Ægypti; nec te, quandiu viveres, ab hoc jussit re-
 moveri magistratu, sed cum vitæ tempore tibi
 esse demensum. Nos autem tibi et hunc honorem
 conservavimus, et non paucos alios adjecimus.
 Sed hæc, quandiu fuisti diis amicus. Quoniam
 vero nunc de te jactatum est in vulgus, quod et
 in religionē deorum sis mutatus, nec nobis bene
 velis, jubemus, ut aut insistendo prioribus in ho-
 nore permanearis, aut si deorum cultum repudiave-
 ris, cesses etiam gerere magistratum, quin etiam
 facultatum subeas ablationem.

XXVI. Hæc cum accepisset et legisset Philippus,
 morbum simulavit, donec venditis facultatibus,
 eas dupliciter diviserit, et partem quidem eccle-
 siis, partem autem pauperibus distribuerit, qui
 erant per totam Alexandriam et ipsam Ægy-
 ptum. Erat vero Philippus non solum lingua in
 dicendo sæcundus, adeo ut multi gentiles ejus
 persuasione pietatem didicerint, sed etiam vita
 maxime pius et philosophus, adeo ut universa
 Alexandria communi suffragio eum vocarit ad
 episcopatum. Quod autem in fide quoque fuerit
 acerrimus et constantissimus, ex fine ostendetur.
 E vita enim excedit, capite redimito corona mar-
 tyrii. Magistratus itaque successor ei mittitur
 Terentius. Qui cum primum venisset Alexandriam,
 omnem movebat rudentem, moliens Philippum
 tollere de medio. Sed quoniam non poterat eum
 aperte interficere (erat enim civitatis magnus
 amor in Philippum), clanculum admittit parrici-
 dium, et cum quibusdam fictis Christianis rem
 mandasset exsequendam, ad cædem est impulsus,
 cum hoc ei jussissent imperatores. Ii autem cum
 clam ingressi essent ad Philippum, intentum pre-
 cibus et orationi ad Deum, eum tollunt de medio.

Timore vero affectus Terentius, ne populus factum ægre ferens, adversus ipsum moveretur, maxime cum esset tantus ejus amor in Philippum, jubet comprehendi eos qui ipsum occiderant, et conjici in carcerem, re ficta studens rei celare veritatem. et seminans suspicionem, quod non processisset cædes ex ejus sententiâ. Deinde cum non multum præterisset temporis, imperatoribus scilicet ita decernentibus, eos solvit a vinculis. Sic decessit Philippus, cum tres dies vixisset post plagam acceptam. Intra civitatem vero sepelitur in loco, qui dicitur Isium, ubi ipse, cum adhuc viveret, ædem sacram ædificavit.

XXVII. Eugenia autem, post agnitionem, cum aliis virginibus elegit castitatem, et vitam secundum Christum. Beata vero Claudia, quam Philippi quidem uxorem, Eugeniæ autem matrem antea ostendimus, aliam quoque domum ædificavit ad excipiendos hospites, præter eam quæ jam facta fuerat a marito, magnam vim pecuniæ in ea consecrans ad ea suppeditanda, quæ erant necessaria iis qui accipiebantur hospitio. Sed hæc quidem sic, et hucusque Eugenia vitam suam sic administravit. Vult autem oratio ejus quoque præclariorem vitæ exitum ostendere, ut qui insignis fuerit corona martyrii. Aliquanto enim tempore post mortem Philippi, conjux ejus Claudia cum assumpsisset filios, Abitam, inquam, et Sergium, et præterea Eugeniâ, in magnam Romam revertitur. Patria autem eam benigne excipit, et senatus Romanorum ejus filios eligit ad insignes magistratus: Abitam quidem proconsulem Carthagini, Sergium autem Africæ vicarium: Eugeniæ vero sufficiebat hæc sola dignitas omnium maxima, nempe virtus, et Deo parentem vivere, et habere secum alias ex filiabus senatorum, quarum erat idem zelus et idem institutum. Inter quas erat una reliquis longe præstantior revera admirabilis Basilla, quæ ducebat originem ex genere imperatoris, quæ etiam resplenduit similiter atque Eugenia, sicut statim dicetur. Ipsa enim cum Christum, et quæ sunt ejus admirabilia, auditione accepisset, quin etiam audiisset de Eugeniâ, maximi quidem faciebat ad eam ventitare, et esse divinatorum ejus verborum particeps.

XXVIII. Cum ab eo autem arceretur, et propter sponsum (desponsa enim fuerat Pompeio) et propter persecutionem (jam enim magna persecutio accendebatur Christianis), invenit quemdam virum fidelem latorem suorum verborum, et per eum non cessat mittere, multum rogans Eugeniâ, ut de divina fide omnia ei litteris significet. Illa autem cum pulchre sciret, quantum intersit inter scripturam et vocem, et quod non similiter quis persuaserit aut docuerit scribens, atque de tantis rebus disserens, quoniam multum interest inter verba animata, et inanimam mortuamque institutionem, prudens simul consilium capit et juvenile. Nam cum Protæ et Hyacintho persuasisset,

A πραχθέν μισήσας κατ' αὐτοῦ κινήθῃ καὶ μάλιστα φίλτρῳ τοιοῦτῳ πρὸς Φίλιππον ἠρμωσμένος, συλληφθῆναι τοὺς ἀποκτείναντας αὐτὸν καὶ φρουρᾷ δοθῆναι προστάττει, ἐπιπλάστῳ πράγματι συγκρύψαι τάληθες μηχανώμενος ὑπόνοιάν τε διασπείρων ὡς μὴ κατὰ γνώμην αὐτῷ προβῆναι τὸν φόνον. Ἐπειτα μικροῦ παρελθόντος χρόνου, τῶν βασιλέων δῆθεν οὕτω κρινάντων, ἀνήλθιν αὐτοὺς τῶν δεσμῶν. Οὕτω Φίλιππος ἐτελεύτα, ἡμέρας τρεῖς μετὰ τὴν πληγὴν ἐπιζήσας. Τυγχάνει δὲ ταφῆς εἶσω τῆς πόλεως ἐγγύς που τοῦ καλουμένου Ἰσίου, ὅπου αὐτὸς, περιῶν ἐτι, οἶκον ἱερὸν ψκοδόμησεν.

B KZ'. Εὐγενία δὲ μετὰ τὸν ἀναγνωρισμὸν σύναμα καὶ ἄλλαις παρθένοις ἀγνείας τε καὶ τοῦ κατὰ Χριστὸν εἶχετο βίου. Ἡ δὲ γὰρ μακαρία Κλαυδία, ἣν Φιλίππου μὲν γαμετήν, Εὐγενίας δὲ μητέρα ὁ λόγος φθάσας ἐδήλωσε, καὶ ἕτερον οἶκον εἰς ὑποδοχὴν ξένων τῷ ὑπὸ τοῦ ἀνδρὸς ἤδη γενομένῳ προσωκοδόμησε, πλῆθος ἐν αὐτῷ χρημάτων ἀφιερῶσασα εἰς χορηγίαν τῶν προσηκόντων ἐπιξενουμένοις ἐπιτηδείων. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν οὕτω, καὶ τοιαύτην Εὐγενία τὸ μέχρι τοῦδε τὴν περὶ τὸν βίον ἔσχεν οἰκονομίαν. Βούλεται δὲ ὁ λόγος καὶ λαμπρότερον αὐτῇ ἐπιδειξάιναι τὸ τέλος ἅτε καὶ μαρτυρικῶ στεφάνῳ δεδοξασμένον. Χρόνῳ γὰρ ὕστερον μετὰ τελευτὴν Φιλίππου ἡ σύνευνος Κλαυδία τοὺς παῖδας παραλαβοῦσα, Ἀδίταν φημι καὶ Σέργιον, πρὸς δὲ καὶ τὴν Εὐγενίαν, εἰς τὴν μεγάλην ἐπάνεισι Ῥώμην. Καὶ ἡ πατρίς μὲν αὐτὴν εὐμενῶς δέχεται, καὶ ἡ τῶν Ῥωμαίων βουλή πρὸς ἀρχὰς ἐπισήμους τοὺς παῖδας χειροτονεῖ, Ἀδίταν μὲν τῆς Καρθαγένης ἀνθύπατον, τῆς Ἀφρικῆς δὲ τὸν Σέργιον οὐϊκάριον. Εὐγενία δὲ ἤρκει τοῦτο μόνον ἀξίωμα τὸ πάντων μεῖζον, ἡ ἀρετὴ, καὶ τὸ ὑπὸ Θεῶ ζῆν, καὶ ἄλλας τῶν τῆς βουλῆς θυγατέρων ἔχειν μεθ' ἑαυτῆς τοῦ Ἰσοῦ ζήλου καὶ τοῦ σκοποῦ μεταποιουμένης. Ἐν αἷς καὶ μία τις ἦν πολλῶ τῶν λοιπῶν διενεγκοῦσα, ἡ θαυμαστὴ τῷ ὄντι Βασίλλα, ἐκ βασιλικῆς τοῦ γένους καταγομένη, ἣτις καὶ παραπλησίως Εὐγενία διέλαμψεν, ὡς αὐτίκα βῆθήσεται. Αὕτη γὰρ Χριστὸν τε καὶ τὰ τοῦ Χριστοῦ θαύματα παραλαβοῦσα δι' ἀκοῆς, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ περὶ Εὐγενίας ἀκούσασα, τοῦ παντὸς μὲν ἡξίου τὸ παρὰ ταύτην φοιτῆσαι καὶ τῶν θεῶν λόγων αὐτῆς μετασχεῖν.

D KH'. Τούτου δὲ εἰρηγομένη διὰ τε τὸν μνηστῆρα, Πομπηίῳ γὰρ ἐμνηστεύετο, διὰ τε τὸν διωγμὸν, ἡδὴ γὰρ Χριστιανοὶς ἀνήπτετο, ἀνδρα τινὰ πιστὸν παρθμέα τῶν λόγων εὐρίσκει, καὶ δι' αὐτοῦ πέμπουσα οὐκ ἀνίει πολλὰ δεομένη τῆς Εὐγενίας γράμμασιν αὐτῇ πάντα τὰ περὶ τῆς θείας πίστεως γνώριμα θέσθαι. Ἡ δὲ καλῶς εἰδυῖα ὅσον τὸ ἐξαλλάττον ἐστὶ γραφῆς καὶ φωνῆς, καὶ ὅτι οὐχ ὁμοίως ἄν τις πείσειεν ἢ διδάξειεν ἐπιστέλλων ἢ περὶ τηλικούτων διαλεγόμενος, ἐπεὶ καὶ τὸ μέσον ἐμφύχων λόγων πολὺ καὶ ἀψύχου καὶ νεκρᾶς εἰσηγήσεως, βουλήν βουλευέται συνετὴν ὁμοῦ καὶ νεανικὴν. Πείσασα γὰρ τοὺς περὶ Πρωτᾶν καὶ Ὑάκινθον σχῆμα δουλικὸν ὑποδύναται, δῶρον αὐτοὺς τῇ Βασίλλᾳ ἐκπέμπει πάντα γενέ-

σθαι ἀντ' ἐπιστολῆς αὐτῆς σπεύδουσα, μᾶλλον δὲ αὐ-
 τοὺς ἐκείνους ἐπιστολὴν ἐμψυχον. Τοῦτους οὖν καὶ
 λιβαν ἀσμένως ἡ Βασίλλα δεξαμένη οἶά τινας ἀπο-
 στόλους προσεκύνει Χριστοῦ. Μαθὼν δὲ τὰ κατ' αὐτὴν
 καὶ Κορνήλιος, ὁ μέγας ἐν ἐπισκόποις ἀστήρ, ὑπὸ νύ-
 κτα διὰ τὸν διωγμὸν ἀφίκετο πρὸς αὐτὴν καὶ τοῦ
 θεοῦ ταύτην ἀξιοῖ βαπτίσματος. Οὕτω μὲν οὖν Βα-
 σίλλα καὶ Εὐγενία δεσμῶ τινι ἀρρήτῳ τῆς διὰ Χριστὸν
 συνδεθεῖσαι φίλια, ζευγος ἠρμόσθησαν τῷ Θεῷ, αὐ-
 ταῖς τύχαις ἀλλήλων ἠρτημέναι καὶ νοερῶς συγγινώ-
 μεναι, οὐ μὴν ἀλλὰ πολλὰς καὶ ἄλλας εἰς τὸν αὐτὸν
 ζυγὸν ἐφελκόμεναι. Ὡς πόσας μὲν τῶν παρθένων
 ἐκεῖναι, πόσας δὲ τῶν χηρῶν ἡ σεμνὴ Κλαυδία, πό-
 σους δὲ τῶν ἀνδρῶν Πρωτᾶς καὶ Ὑάκινθος τῷ κοινῷ
 Δεσπότῃ προσήγαγον

ΚΘ'. Πλὴν ἀλλ' οὕτω μέχρι πολλοῦ τῆς Χριστιανῶν
 ὑπεραυξομένης πίστεως, ὁ τοῦ πονηροῦ φθόνος ἐπὶ
 μεῖζον κατὰ τῶν εὐσεβῶν ἤρετο. Οὐαλεριανοῦ γὰρ
 καὶ Γαλλίου τὴν Ῥωμαίων ἀρχὴν διεπόντων, αὐτὸς
 τοὺς πολλοὺς ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων πονηρὰ σπέρματα
 ταῖς αὐτῶν ἐνέβαλε διανοαῖς, καὶ στάσις ἀνήπτετο
 κατὰ Χριστιανῶν χαλεπή. Καὶ ἡ τῆς στάσεως ὕλη
 Κορνήλιος δῆπου καὶ οἱ περὶ αὐτὸν ἦσαν, ὅτι πάσῃ
 χειρὶ καὶ γνώμῃ τὰ Χριστιανῶν πλατύνειν προηρη-
 μένοι οὐ μόνον Ῥώμην αὐτὴν μικροῦ πᾶσαν, ἀλλὰ
 καὶ τὰς κύκλῳ πόλεις τε καὶ χώρας τῆς τῶν θεῶν
 λατρείας ἀπέστησαν, καὶ τὸν ὀνομαζόμενον παρ' αὐ-
 τοῖς Χριστῶν κοινὸν Δεσπότην καὶ Θεὸν ἐπιγράφον-
 ται. Παραχρῆμα τοίνυν βασιλικὸν ἐξεφωνεῖτο θέσι-
 σμα, καὶ διὰ πάσης τῆς Ῥωμαίων ἐφοῖτα, πανταχοῦ
 πάντα τοὺς τῶν Χριστιανῶν ἐκκρίτους τε καὶ τοῦ
 δόγματος εἰσηγητὰς συλλαμβανομένους θανάτῳ δίδο-
 σθαι. Ἀνηροῦντο γοῦν ἄλλοι μὲν ἄλλῃ, Κορνήλιος δὲ
 διελάνθανε, μάλιστα μὲν τῷ καὶ τῆς συγκλήτῳ διὰ
 τιμῆς ἄγεσθαι, καὶ παρὰ τῶν ἐν αὐτῇ πρώτων ὥσπερ
 ὑπὸ τινῶν προβόλων περιφρουρεῖσθαι, ἤδη δὲ καὶ τῷ
 τηρεῖν αὐτὸς ἐχυτὸν ἐπὶ πολλῶν σωτηρίᾳ. Συνεκρό-
 τουν δὲ ἀλλήλας πρὸς τὸν ἀγῶνα Βασίλλα καὶ Εὐγε-
 νία, αἱ μὴ φέρουσαι τὴν ἀπὸ τοῦ τόπου διάστασιν,
 ἐπεὶ κατὰ ψυχὴν ἀλλήλαις ἦνοντο καὶ τῷ τόπῳ συν-
 ἄπτονται καὶ λόγων κοινωνοῦσιν ἀλλήλαις. Ἡ μὲν
 οὖν Εὐγενία πρὸς τὴν Βασίλλαν ἄλλα τε πολλὰ τοῦ
 προκειμένου χάριν ἀγῶνος διέξεισι καὶ ὡς ἐπιδήλως
 αὐτῇ ὁ Χριστὸς τὰ περὶ αὐτῆς ἐκκαλύψειεν, ὅτι τὸν
 τοῦ μαρτυρίου δρόμον ὅσον οὐκ ὀραμεῖται, καὶ στέ-
 φανον ἐν τῷ τέλει γενομένη λήφεται. Ὁμοίως δὲ καὶ
 Βασίλλα τοῖς ἴσοις αὐτὴν ἠμείψατο, ὅτι καὶ αὐτῇ τὰ
 περὶ Εὐγενίας ἐγνώρισεν ὁ Χριστὸς, καὶ ὅπως διπλῶ
 μέλλει στεφάνῳ τὴν κεφαλὴν κοσμηθῆναι, ἐνὶ μὲν τῷ
 ὑπὲρ τῶν κατὰ τὴν Ἀλεξάνδρειαν καὶ τὴν ἄλλην
 Αἰγύπτου κινδύνων καὶ πόνων, ἐτέρῳ δὲ τῷ ὑπὲρ
 τοῦ μαρτυρίου καὶ τῆς δι' ἐκείνον σφαγῆς. Ταῦτα
 ἀλλήλαις τε συνθέμεναι καὶ ἀλλήλων ὑπερευξάμεναι,
 ἀλλὰ καὶ τῶν περὶ τὴν Εὐγενίαν παρθένων τὰς ψυ-
 χὰς ἀρρηνώσασαι καὶ θανάτου διὰ Χριστὸν ἀμελεῖν
 πείσασαι, δίστανται τό γε νῦν ἔχον σωματικῶς,
 ἐτέρα πρόφ' τῆς ἐτέρας πυκνὰ τῶν ὀφθαλμῶν ἀφιεῖ-

A ut servilem habitum induerent, per eos manus
 mittit Basillæ, studens, ut ii ei essent omnia pro
 epistola, vel illi ipsi potius epistola animata. Cum
 hos ergo admodum libenter excepisset Basilla,
 adorabat tanquam aliquos Christi apostolos. Cum
 de ea autem rescivisset Cornelius, magna stetit
 inter episcopos, noctu venit ad eam propter per-
 secutionem, et eam divino dignatur baptismate.
 Sic ergo Basilla et Eugenia, ineffabili quodam
 vinculo colligatæ propter Christum amicitia, fue-
 runt biga quædam conjuncta Domino, ipsi animis
 a se invicem pendentes, et intelligenter conver-
 santes, quin etiam multas alias ad idem jugum
 trahentes. O quam multas quidem illæ virgines,
 quam multas vi-luas venerabilis Claudia, quot au-
 tem viros Protas et Hyacinthus communi Domino
 obtulerunt !

XXIX. Sed cum sic mirandum in modum cresce-
 ret fides Christianorum, maligni invidia magis ex-
 citabatur adversus pios. Nam cum Valerianus et
 Galienus Romanorum tenerent imperium, ipse
 multos Romanos tacite subiens, mala semina inje-
 cit eorum mentibus, gravisque accensa est seditio
 adversus Christianos. Seditiois autem materia
 fuit Cornelius, et qui cum eo erant, quod cum
 tota manu et mente res Christianorum dilatare
 instituissent, non solum Romam ipsam fere totam,
 sed etiam urbes et regiones, quæ erant circum-
 circa, a cultu deorum abduxerant, et qui ab ipsis
 nominabatur Christus, ut ab eis communis Domi-
 nus et Deus ascriberetur, effecerant. Proinus ergo
 imperatoriam promulgatur edictum, et quoquo
 versus pervasit per totam Romanorum regionem,
 ut quicumque erant eximii ex Christianis, et eorum
 dogmatis doctores, comprehensi, morte afficeren-
 tur. Interimebantur ergo alii quidem alio modo :
 Cornelius autem latebat, maxime quidem, quod in
 honore haberetur a senatu, et ab iis qui erant in
 eo primi, tanquam a propugnaculis quibusdam
 defenderetur. Porro vero ipse quoque seipsum
 conservabat ad multorum salutem. Se invicem au-
 tem exhortabantur ad certamen Basilla et Euge-
 nia : quæ a loco disjungi non ferentes, quoniam
 animis erant inter se unitæ, loco quoque conjun-
 guntur, et se sermonibus vicissim impertiunt. At-
 que Eugenia quidem Basillæ et multa alia disserit
 de proposito certamine, et quod aperte ei revela-
 vit Dominus, ipsam martyrii cursum mox perac-
 turam et coronam tandem accepturam. Similiter
 autem Basilla quoque ei respondit, quod etiam
 de Eugenia Christus ei significavit, fore ut duplici
 corona ei caput exornetur : una quidem pro peri-
 culis et laboribus quos subiit Alexandriæ, et in
 reliqua Ægypto : altera vero, pro martyrio et
 cæde, quæ propter illam facta est. Hæc cum inter
 se contulissent, et pro se invicem precatæ essent,
 quin etiam virginibus, quæ erant apud Eugeni-
 am, masculos animos addidissent, et persuasissent ut
 mortem propter Christum negligenter, corpore

quidem in præsentia disjunguntur, altera desiderio alterius, crebras ex oculis lacrymas emittentes, utpote quod ferre non possent oculi eas separari a sui invicem spectaculo.

XXX. Cum autem finem accipere oporteret ea quæ de ipsis prædicta fuerant a Domino, de Basilla quidem dixit Pompeio una ex iis quæ ipsam sequebantur, ancillis, quod nisi omni studio et manu regia sibi desponsam Basillam, quæ jam erat nubilis, domum duxerit, non amplius in posterum eam habebit uxorem. Scias enim, inquit, eam factam esse Christianam sermonibus Eugenix, eamque non solum matrimonio, sed etiam toti mundo renuntiare. Ea de causa ejus quoque tutorem Helenum differre nuptias, qui est ipse quoque Christianus, et ejusdem instituti. Quinetiam quos, inquit, eunuchos Eugenia tanquam servos ad eam misit, ii vel omnium maxime artem sectantur magicam, et sic eam incantarunt, ut fateatur se nunc eos habere dominos, et eos colere tanquam deos immortales. Cum mala sic ancilla Pompeio renuntiasset, et linguam diabolo aperte tradidisset, et hæc locuta esset adversus Christianos, ira valde fuit accensus Pompeius, et adversus Helenum gravia spirans est profectus. Et primum quidem ei vim afferebat, ut sibi puellam ostenderet, deinde etiam celebraret nuptias, nisi ipse aperte vellet esse hostis imperatorum. Hæc cum diceret Pompeius, non latuit quidem Helenum, uandem profecta esset proditio; ingenuum autem et justum ei dedit responsum: Ego sum, cui obligit, dicens, puellæ tutela, quæ donec quidem impubes fuit, ea et a me alebatur, et vivebat ut volebam. Cum vero jam ad plenam pervenerit ætatem et jam tempus acceperit legitimum, ipsa non amplius meam sequetur voluntatem, sed suam sequens sententiam, faciet id quod volet.

XXXI. Postquam hoc responsum accepit Pompeius, ad Basillæ ædes protinus est profectus, et pulsato ostio, janitori imperavit, ut ei annuntiaret. Illa autem sensim eum repulit per puerum, dicens nihil esse commune Basillæ cum Pompeio, sed neque ejus adventum omnino culpa carere. Quomodo enim, qui ad virginem accesserit, et cum ea seorsum loqui quærit, quam propemodum ne oculis quidem suis licet masculis intueri? His verbis furore concitatur Pompeius, et primum quidem veniens in senatum, eum rogat. Deinde cum eos etiam assumpsisset, pedes imperatorisprehendit non sine lacrymis, et suum tanquam commune dufflebat infortunium, Pro vobis ipsis, dicens, o divinissimi Augusti, pro vobis ipsis exurgite et vestris diis, et quem ex Ægypto novum Deum nunc introduxit Eugenia, ex urbe vestra expellite. Nam in multis quidem etiam aliis damnum afferunt Christiani, irridentes imperatores, leges despicientes, benignos et servatores deos tanquam inania quædam manufacta conspuentes. Nunc artem hoc quoque scelus impium est ab eis

σα δάκρυα, ὡς περ οὐκ ἀνεχομένων αὐταῖς τῶν ὄψεων τῆς ἀλλήλων ἀποστῆναι θέας.

Α'. Ἐπεὶ δὲ ἔδει καὶ πέρας εἶναι τὰ ὑπὸ τοῦ Κυρίου περὶ αὐτῶν προηγορευμένα, τῆς μὲν Βασίλλας κατεῖπε πρὸς τὸν Πομπηῖον μίᾳ τις τῶν ἐφεπομένων αὐτῇ παιδισκῶν· ὡς εἰ μὴ σπουδῇ πάσῃ καὶ βασιλείῳ χειρὶ τὴν μνηστευθεῖσαν αὐτῷ Βασίλλαν ὥρασαν ἤδη γάμου γεγενημένην πρὸς τὸν οἶκον ἀγάγηται, οὐκέτι τὸ μετὰ ταῦτα γυναῖκα τὴν εἰρημένην εἴξει· Χριστιανὴν τε γὰρ ἴσθι, φησί, τοῖς τῆς Εὐγενίας γεγενῆσθαι λόγοις, καὶ οὐ γάμῳ μόνον, ἀλλὰ καὶ κόσμῳ παντὶ ἀποτάττεσθαι· ταῦτά τοι καὶ τὸν πάτρωνα ταύτης Ἐλενον πρὸς τοὺς γάμους μέλλειν κάκεινον Χριστιανὸν ὄντα καὶ τοῦ ὁμοίου σκοποῦ γινόμενον. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ οὗς, φησὶν, ἡ Εὐγενία εὐνούχους ὡς δούλους αὐτῇ πέπομφεν, οὗτοι δὲ καὶ πάντων μάλιστα τῆς μαγικῆς ἔχονται τέχνης, καὶ οὕτω ταύτην κατεγοήτευσαν, ὥστε νῦν δεσπότης αὐτοὺς εἶναι ὁμολογεῖν καὶ ὡς ἀθανάτους θεοὺς σέβεσθαι. Οὕτω τῆς πονηρᾶς δούλης Πομπηῖῳ προσ-αγγειλάσσης ἀνήφθη σφόδρα τὸν θυμὸν ὁ Πομπηῖος καὶ κατὰ τοῦ Ἐλένου βαρῦ πνέων ἐχώρει. Καὶ πρῶτα μὲν ἐπιδειξάσθαι αὐτῷ τὴν κόρην ἀνάγκην ἐπέηγε, εἶτα καὶ τοὺς γάμους τελέσαι, εἰ γε μὴ αὐτὸς, φησὶν, ἐχθρὸς εἶναι τῶν αὐτοκρατόρων φανερὸς βούλοιο. Ταῦτα τοῦ Πομπηῖου λέγοντος οὐκ ἔλαθε μὲν τὸν Ἐλενον ὄθεν ἡ προδοσία, ἐλευθέραν δὲ ὅμως καὶ δικαίαν τὴν ἀπόκρισιν ἐποίησατο, Ἐγὼ, λέγων, τῆς κόρης ἐπιτροπεύειν λαχὼν, μέχρι μὲν ἦν ἐν παισὶν ὑπ' ἐμοῖ τε τρεφομένην εἶχον καὶ θελήματι τῷ ἐμῷ ζῶσαν· ἐπεὶ δὲ ἡλικίας ἐπέβη, καὶ χρόνον ἤδη τὸν ἔννομον ἀπειλήφει, οὐκέτι θελήματι τῷ ἐμῷ αὕτη ἔπεται, ἀλλὰ γνώμη τῇ ἰδίᾳ στοιχοῦσα ὅπως ἂν καὶ βούλοιο δρᾶ....

ΛΑ'. Ταύτην ἐπεὶ Πομπηῖος ἐδέξατο τὴν ἀπόκρισιν, πρὸς τὴν τῆς Βασίλλας οἰκίαν παραγοῖμα ἐχώρει, καὶ κόψας τὴν θύραν τῷ θυρωρῷ ἐκέλευε προσ-αγγεῖλαι· Ἡ δὲ ἡρέμα διὰ τοῦ παιδὸς αὐτὸν ἀπωθεῖτο μηδὲν εἶναι κοινὸν λέγουσα Βασίλλα καὶ Πομπηῖῳ, ἀλλὰ μὴν οὐδὲ αὐτὴν ὅλως τὴν ἀφιξίν αὐτῷ εἶναι ἀμέμπτως. Πῶς γὰρ, ὅς γε γυναικὶ παρθένῳ ἐπέηλθε καὶ ἰδιάζουσαν ὁμιλίαν ἐπιζητεῖ, ἥτις μικροῦ πάντων ὀφθαλμοῖς ἀρρένων ἐστὶν ἄφαστος; Ἐκμαίνεται τοῖς ῥήμασιν ὁ Πομπηῖος, καὶ πρῶτα μὲν εἰς τὴν βουλήν παρελθὼν, ἐδεῖτο ταύτης· ἔπειτα καὶ τούτους παραλαβὼν τῶν ποδῶν τοῦ κρατοῦντος οὐκ ἄδακρυς ἤπτετο, καὶ ὡς τι κοινὸν ἀτύχημα τὸ ἴδιον ὠλοφύρετο, Ὑπὲρ ὑμῶν αὐτῶν, λέγων, ὦ θεοτάτοι Αὐγουστοί, ὑπὲρ ὑμῶν αὐτῶν διανάστητε καὶ τῶν ὑμετέρων θεῶν, καὶ ὃν ἐξ Αἰγύπτου νῦν Εὐγενία ἐπεισήγαγεν νέον Θεὸν τῆς ὑμετέρας πόλεως ἀπειλάσατε. Πολλὰ μὲν γὰρ καὶ ἄλλα τοῖς πράγμασι λυμαίνονται Χριστιανοὶ καταγελῶντες βασιλείων, καταφρονοῦντες νόμων, τοὺς εὐμειεῖς καὶ σωτήρας θεοὺς ὡς μάταιά τινα χειροποίητα διαπτύοντες· νυνὶ δὲ καὶ τοῦτο αὐτοῖς ἐπινερόηται τὸ ἀσέβημα, καὶ

τοὺς τοῦ γάμου διαλύουσι νόμους καὶ τὰς συζυγίας ἀπαγορεύουσι· τὰς γὰρ νυμφευθείσας ἢ καὶ νυμφευθῆναι μελλούσας τῶν ἀνδρῶν διασπῶσι, μᾶλλον δὲ τούτους μὲν ἐκείνων ἀποστεροῦσιν, ἑαυτοῖς δὲ περιποιεῦσι καὶ ἀσέμνως φθείρουσι. Τί οὖν ἔτι, τί λοιπὸν γένοιτο, καὶ ποῖ τις τράποιτο, εἰ γάμος ἐστὶ μηδαμοῦ; Τὴν μὲν γὰρ παρὰ νόμον οἱ νόμοι, τὴν δὲ κατὰ νόμον Χριστιανοὶ κεκωλύκασιν, ἀλάστορές τινες, ὡς ἔοικεν, ἐπελθόντες καινοὶ καὶ τῆν τῶν ἀνθρώπων ἀναιροῦντες γένεσιν. Οὗ δὲ προδάντος ἔρημος ἔσται πάντως ἡ γῆ. Πῶς δὲ τοῦ λοιποῦ καὶ τὸ στρατιωτικὸν ὑμῖν ἔξει; καὶ πῶς οὐκ οἰχήσεται; Τίνων μὲν βασιλεῖς ἄρξουσιν, μετὰ τίνων δὲ πολεμίων κρατήσουσι; Πῶς δὲ πολιτεία ὅλως καὶ ἀνθρώπων συστήσεται βίος;

ΑΒ'. Οὕτω τοῦ Πομπηίου μεθ' ὅσης ἀγορεύσαντος τῆς περιπαθείας συνεφθέγγετο ἅμα καὶ ἡ βουλή, ὥστε συνελθῆσαντα τὸν κρατοῦντα ὀξεῖαν ἐπενεγκεῖν τὴν ἀπόφασιν Βασίλλαν ἢ τῷ ἑαυτῆς μνηστῆρι γάμου συναφθῆναι νόμῳ, ἢ τῇ διὰ ξίφους ὑποβληθῆναι σφαγῇ. Ἐπεὶ δὲ καὶ περὶ Εὐγενίας ἠκηκόει, καὶ περὶ αὐτῆς εὐθὺς ἀποφαίνεται, ἢ πεισθεῖσαν θῦσαι, ἢ βασάνοις παραδοθεῖσαν βιαίως ἀποθανεῖν, κοινῇ δὲ καὶ πάντας τιμωρεῖσθαι τοὺς ἄλλους οὐ Χριστιανοὺς μόνον, ἀλλὰ καὶ τοὺς ὅσοι Χριστιανοὺς ὑποδέχονται τε καὶ ἀφανεῖς εἶναι παρασκευάζουσι. Ταύτης ὡς ἤκουσε Βασίλλα τῆς ἀποφάσεως, ἡ βασίλις ἔντως ἐκείνη καὶ γλῶτταν καὶ τὴν ψυχὴν ὀξυτέρην καὶ αὐτῇ τὴν φωνὴν ἤπερ ἐκεῖνος εὐθὺς ἀπεφῆνατο· Τῷ βασιλεῖ τῶν βασιλευόντων καὶ δημιουργῷ νυμφευθεῖσα φθαρτοῦ ἀνδρὸς κοινωνίην ἤμισα παραδέχομαι, εἰ καὶ τῷ κάτω βασιλεῖ τοῦτο δοκεῖ. Φοβερὸν γὰρ τῷ ὄντι, φοβερὸν τὸ ἐμπσεῖν εἰς χεῖρας ἀληθινοῦ Βασιλέως καὶ ζῶντος Θεοῦ. Ἄμα δὲ τῷ Θεοῦ προῆκε τῆς γλώττης, καὶ τοῦ σώματος εὐθὺς ἡ κεφαλὴ ἀπετέμνετο. Ἀλλὰ τοῦτο μὲν ἔσχεν ἡ Βασίλλα τὸ τέλος. Συνελαμβάνοντο δὲ καὶ Πρωτᾶς καὶ Ὑάκινθος, καὶ πρὸς τὸν ναὸν τοῦ Διὸς ἀπάγονται, θύειν ἐκείνῳ τῷ βδελύγματι ἀζόμενοι. Ἰστάντες οὖν ἐπ' ὄψει τοῦ δοκοῦντος Θεοῦ κατηύξαντο, καὶ παραχρῆμα πρὸ τῶν ποδῶν αὐτῶν καταπίπτει τὸ εἶδωλον, καὶ λεπτύνεται παραδόξως, καὶ εἰς κόριν καὶ χοῦν διαλύεται. Ἐπεὶ δὲ τοῦτο Νικητίης ὁ ἑπαρχος ἔγνω, καὶ αὐτῶν ἐκτμηθῆναι προστάττει τῆς κεφαλᾶς· Εὐγενίαν δὲ παραστήναι κατὰ τὸ βασιλικὸν πρόσταγμα.

ΑΓ'. Ἐπεὶ δὲ παρέστη, Πόθεν, φησὶν ὁ ἑπαρχος, οὕτω τὴν μεγίστην τέχνην εἰς ἄκρον ἐξεπονήθητε, ὥστε καὶ αὐτῶν δύνασθαι κατάρχειν τῶν μεγίστων θεῶν; Τοῦτο λέγων ἐλάνθανε τοῖς περὶ Πρωτᾶν καὶ Ὑάκινθον περιφανὲς πλέκων ἐγκώμιον, ὅτι προσευχῇ μόνῃ τὸν παρ' αὐτοῖς μέγιστον τῶν θεῶν εἰς χοῦν κατήραξαν, καὶ κόριν παραχρῆμα λεπτὴν ἔδειξαν. Ἀμέλει καὶ ἡ θεόπνευστος Εὐγενία μετὰ πολλῆς ἀπήντησε τῆς συνέσεως, Τοῦτο μὲν, εἰπούσα, πανάληθες εἴρηται σοι, ὦ ἑπαρχε, τὸ ἡμᾶς ῥαδίως κατ-

¹¹ Hebr. x, 51.

A excogitatum : solvunt etiam leges matrimonii, et prohibent conjugia. Eas enim, quæ sunt desponsæ, aut etiam despondendæ, a viris avellunt, vel potius eos quidem illis privant, sibi vero vindicant, et eas turpiter corrumpunt. Quidnam ergo, quid reliquum est, quod fiat, aut quo se verterit quispiam, si nusquam est matrimonium? Nam id quidem, quod sit præter legem, leges, quod est autem legitimum, Christiani prohibent, novi quidam, ut videtur, et irrumpentes cacodæmones, et hominum generationem tollentes de medio. Quod quidem cum processerit, erit omnino terra vacua hominibus. Quomodo autem de cætero vobis se habebit exercitus, et quomodo non peribit? Quibusnam quidem imperabunt imperatores, et cum quibus superabunt inimicos? Quomodo vero omnino constabit respublica et vita hominum?

XXXII. Cum sic valde miserabiliter dixisset Pompeius, simul etiam ei assensus est et suffragatus senatus, adeo ut misertus imperator, celerem tulerit sententiam, ut Basilla vel suo sponso matrimonii lege conjungeretur, aut gladio subjecta vitam finiret. Postquam autem audivit etiam de Eugenia, de ea quoque protinus pronuntiat, ut vel persuasa sacrificet, vel tormentis tradita, morte violenta moriatur, communiter vero omnes quoque alios puniri jubet, non solum Christianos, sed eos etiam qui Christianos suscipiunt et, ut lateant, procurant. Hanc sententiam postquam audivit Basilla, quæ vere regia erat lingua et animo, acriore quoque ipsa, quam ille, voce sic est locuta, et suam tulit sententiam, Regi regum et creatori desponsa, viri in quem cadit interitus, non admitto conjunctionem, etiamsi hoc videatur imperatori. Terribile enim est revera, terribile, incidere in manus veri Regis et Dei viventis¹¹. Simul autem et hoc vocabulum Dei lingua emisit, et caput statim fuit ei amputatum. Atque hunc quidem finem habuit Basilla. Comprehenduntur vero Protas quoque et Hyacinthus, et ad templum Jovis adducuntur, ut cogerentur sacrificare illi abominationi. Cum autem stetissent in conspectu ejus, qui videbatur deus, precati sunt, et statim ante pedes eorum concidit simulacrum, et admirabiliter et præter opinionem comminuitur, et in pulverem cineremque redigitur. Postquam auteam hoc cognovit præfectus Nicetius, jubet eorum quoque capita amputari, Eugeniã vero sisti iussu imperatoris.

XXXIII. Postquam autem adfuit, Undenam, inquit præfectus, artem magicam tam accurate perfecteque didicistis, ut possitis diis quoque ipsis imperare maximis? Hoc cum diceret, imprudens Protæ et Hyacintho evidens contexebat encomium quoniam sola oratione maximum qui sunt apud eos, deorum repente confregissent, et in cinerem ac pulverem comminuissent. Divinitus vero inspirata Eugenia, cum multa respondit prudentia, Hoc quidem, dicens, longe verissimum a te dictum

est, o præfecte, nos vestris diis imperare. Illud autem est plane absurdum, et ad arguendum facillimum, quod ascribas omnia arti magicæ, non autem alicui divinæ et inexpugnabili potentia ejus, qui vere est solus apud nos Deus. Si enim magi quidem, ut vos dicitis, immundos quosdam et materiales invocant dæmones, isti vero eos qui sunt apud vos, deos superant, vel potius primum ex cœlestibus, non omnia rursus invertetis, et quæ sunt superiora, inferiora facietis, majoribus diis inferiorem sortem attribuentes: et nec deos quidem, sed eos servos facietis, et servos dæmonum, dæmones autem deos, et primos deorum. Quod quidem etiam alio quoque modo verum est, cum vos eos tanquam veros deos constitueritis, et bonos esse putetis, dubitetis autem quam de causa a malis vincantur dæmonibus, nescientes ipsos esse quidem malos et maleficos dæmones, unum vero esse Deum in omnibus: cujus nomen solum isti non ferentes, sicut cera, ut ait divinus David ¹², a facie ignis, liquefiunt et pereunt.

XXXIV. Hæc audiens Nicetius, ejus quidem magnum et excelsum admirabatur animum. Sed cum esset totus deditus insanix simulacrorum, et nihil aliud spectaret, quam ut eis placeret, jubet eam duci in templum Dianæ, sequi autem spiculatorum ei ense intentantem: et partim quidem admonentem, partim autem minitantem, quod nisi sacrificet, eo quem habet in manu, transadiget, ostendendo ense. Illa vero postquam venit in templum, stans ex adverso imaginis specie orantis, precata est interitum simulacrorum, Deus æterne, dicens, qui me tua voluntate et nasci et educari et virginem in hodiernum usque diem conservari dignatus es, et ut efficerer sponsa Unigeniti, et ut in me adesset sanctissimus Spiritus, et in me regnaret, effecisti, ipse nunc quoque mihi adsis in hac tui confessione, efficiens admirabilia et quæ sint contra opinionem, ut qui te colunt quidem, sint in gloria, ignominia autem et dedecore afficiantur, qui hanc mutam et surdam adorant abominationem, et gloriantur in suis sculptilibus. Ea hæc orante, Deus quidem valde movet terram, templum vero evertitur, conteritur autem simulacrum, reliqua vero simul conturbantur. Stupent, qui vident; pervadit etiam ad eos qui procul erant, miraculum; alius autem aliunde confluentes, quicumque erant quidem sanæ mentis, id quod factum erat, ducebant miraculum, et putabant opus divinæ potentia: quibuscumque vero præter id, quod erant recta privati opinione, deerat etiam sapientia, li multis contumeliis afficientes Eugeniam, eam etiam vocabant magam.

XXXV. Hæc audit etiam imperator, et suorum deorum quodammodo ultor fieri properans, jubet lapidem quidem gravissimum suspendi a collo ejus, ipsam autem jaci in fluvium Tiberim. Sed

¹² Psal. LXVII, 5.

A ἀρχεῖν τῶν ὑμετέρων θεῶν· ἐκεῖνο δὲ σοὶ καὶ παντελῶς ἄτοπον καὶ εὐέλεγκτον, τὸ μαγικῆ τέχνης ἐπιγράφειν, ἀλλὰ μὴ θεῖα τι καὶ ἀμάχῳ δυνάμει τοῦ παρ' ἡμῖν ὄντως μόνου Θεοῦ. Εἰ γὰρ μάγοι μὲν, ὡς ὑμεῖς φατέ, ἀκαθάρτους δὴ τινὰς καὶ ἐνούλους ἐπικαλοῦνται δυνάμεις, οὗτοι δὲ τῶν παρ' ὑμῖν ἐπικρατοῦσι θεῶν, μᾶλλον δὲ τοῦ πρώτου τῶν οὐρανίων, οὐκέτ' ἂν φθάνοιτε πάντα μάλιστα στρέφοντες καὶ τὰ ἄνω κάτω ποιοῦντες, τοῖς μὲν μείζοσι θεοῖς τὴν κάτω μοῖραν ἀποκληροῦντες· καὶ οὐδὲ θεοῦς, ἀλλὰ δούλους αὐτοῦς ποιοῦντες καὶ δούλους δαιμόνων, τοὺς δαίμονας δὲ θεοῦς καὶ πρώτους θεῶν, ὃ δὴ καὶ καθ' ἕτερον ἀληθεύει τρόπον· τούτους γὰρ ὑμεῖς ὡς ἀληθεῖς θεοῦς προστησάμενοι καὶ ἀγαθοῦς εἶναι νομίζοντες διαπορεῖτε, τί δὴ ποτε τῶν πονηρῶν ἠττῶνται δαιμόνων, οὐκ εἰδότες ὅτι αὐτοὶ μὲν ἀληθῶς οἱ κακοποιοὶ τε καὶ πονηροὶ δαίμονες, εἰς δὲ ἐπὶ πᾶσι θεοῦς, οὗ καὶ ὄνομα μόνον οὗτοι μὴ φέροντες ὡς κηρὸς, ἧ φησὶν ὁ θεῖος Δαυὶδ, ἀπὸ προσώπου πυρὸς τήκονται τε καὶ ἀπόλλυνται.

ΛΔ'. Ταῦτα ἀκούων Νικήτιος ἐξίστατο μὲν αὐτὴν τῆς μεγαλονοίας, ὅλος δὲ τῆς τῶν εἰδώλων μανίας γενόμενος καὶ οὐδὲν ἕτερον ἢ τὸ ἐκείνοις ἀρέσκειν διασκοπῶν, εἰς τὸν ναὸν αὐτὴν τῆς Ἀρτέμιδος ἀπαχθῆναι κελεύει, ἐφέπεσθαι δὲ καὶ τὸν σπεκουλάτωρα τὸ ξίφος αὐτῇ ἐπισείοντα, καὶ τοῦτο μὲν παραινούντα, τοῦτο δὲ καὶ διαπειλούμενον ὅτι μὴ θύουσιν τὸ ἐν χειρὶ μετελεύσεται, δεικνύοντα τὸ ξίφος. Ἡ δὲ, ἐπειδὴ ἤκεν εἰς τὸν ναὸν, σταῖσα κατὰ πρόσωπον τοῦ ἀγάλματος ἐν σχήματι προσευχῆς τῆς τῶν εἰδώλων κατηύχετο ἀπωλείας, Ὁ Θεὸς, λέγουσα, ὁ αἰώνιος ὁ τῷ σῶ μὲν βουλήματι ἀξιώσας καὶ φῦναι καὶ τραφῆναι καὶ παρθένον ἄχρι καὶ νῦν διατηρηθῆναι, νύμφην τε τοῦ μονογενοῦς σου δειχθῆναι Υἱοῦ, καὶ συμπαρεῖναι μοι τὸ ἅγιον Πνεῦμα καὶ ἐν ἐμοὶ βασιλεῦσαι παρασκευάσας αὐτὸς παρέστω μοι καὶ νῦν ἐν τῇ ὑπὲρ σοῦ ταύτη ὁμολογίᾳ παράδοξα ἐκτελῶν, ὅπως οἱ μὲν σεβόμενοί σε δοξασθῶσιν, αἰσχυνθῶσι δὲ πάντες οἱ τῷ ἀλάλῳ τούτῳ καὶ κωφῷ βδελύγματι προσκυνῶντες καὶ τοῖς γλυπτοῖς αὐτῶν ἐγκαυχώμενοι. Ταῦτα προσευχομένης, κινεῖ μὲν ὁ Θεὸς τὴν γῆν ἰσχυρῶς, καταστρέφεται δὲ ὁ ναὸς, συντρίβεται δὲ τὸ εἶδωλον, τὰ λοιπὰ δὲ ὁμοῦ συνταράσσονται. Ἐξίσταντο οἱ ὄρωντες· φθάνει δὲ καὶ τοὺς πόρρω τὸ θαῦμα, καὶ ἄλλος ἄλλοθεν συβρύνετες ὅσοις μὲν νοῦς ὑγιῶς ἔχων καὶ φρένες ἦσαν διὰ θαύματος τὸ γεγονός ἐποιοῦντο, καὶ θείας ἔργον ἠγούντο δυνάμει· ἴσοι δὲ μετὰ τοῦ δόξης ὑγιῶς ἐστερηθῆσαι καὶ τοῦ φρονεῖν ἀπελείποντο, οὗτοι πολλαῖς ὕβρεσι τὴν Εὐγενίαν βάλλοντες ἔτι καὶ μάγον ἐκάλουν.

ΛΕ'. Ἀκούει ταῦτα καὶ βασιλεὺς καὶ τιμωρὸς οἷα γενέσθαι τῶν αὐτοῦ θεῶν ἐπειγόμενος λίθον μὲν βαρύτατον κελεύει τοῦ τραχήλου ταύτης ἐξαχρηθῆναι, βίβηται δὲ αὐτὴν κατὰ τοῦ ποταμοῦ Τιβέριδος. Ἀλλ'

οὕτω μὲν οἱ σὺλλαμβάνοντες πόνον καὶ τίκτοντες ἀνομίαν· ἀπρακτον δὲ αὐτὸν ποιεῖν τὸ ἐπίταγμα τῷ Θεῷ μέλλον ἦν. Ὅθεν ὁ μὲν λίθος τοῦ τραχήλου αὐτῆς ἀπελύετο, αὐτὴ δὲ οἷα Πέτρος ὁ μέγας ἀπταίστω· τοῖς ποταμίοις ἐβλάδιζε νάμασιν. Εἶτα κρείττω φανείσαν τοῦ ὕδατος πυρὶ κολάζειν αὐτὴν διεσκέφαντο, καὶ κάμινος ὑπεδέχετο τὴν μεγάλην. Ἄλλ' ὁ φρουρῶν αὐτὴν Κύριος καὶ τανῦν ἐνταῦθα παρῆν, καὶ τὸ πῦρ οἷα τὴν φύσιν ἀποβαλὼν εὐθὺς διηλέγετο, καὶ τὸ σῶμα ταύτης ἀπαθὲς διεσώζετο. Τί τὸ μετὰ ταῦτα; Σκότει κολάζεται βαθυτάτῳ, πρὸς τῷ σκότει δὲ καὶ λιμῶ· καὶ οἰκία δὲ ταύτην ἐσχάτως ἐλάμβανεν ἀφεγγῆς, μηδὲ τροφῆς ὅλως κοινωνοῦσαν. Ἦγνόνουν δὲ πάντως μετ' αὐτῆς εἶναι τὸν τοῦ φωτὸς Κύριον, ὑφ' οὗ καὶ πρώϊμον αὐτῆ, κατὰ τὴν προφήτην, ἐρράγη τὸ φῶς καὶ φωτὶ θεϊκῷ ἅπας ὁ οἶκος περιελάμπετο. Οὐ φῶς δὲ μόνον ἐδίδοτο, ἀλλὰ καὶ θεῖα τις ἄνωθεν ἐχορηγεῖτο τροφή, ἄρτος ἐκάστης ἡμέρας πικραδύξως ἐτοιμαζόμενος, λευκότερος μὲν χιόνος, τὴν ἡδονὴν δὲ θεσπέσιος. Τὸ δὲ μεῖζον, αὐτὸς ἐκεῖνος ἐφίσταται. ὁ Σωτὴρ, Ἐγὼ εἰμι, λέγων, Εὐγενία, ὅς καὶ στυγρὸν διὰ σὲ καὶ θάνατον ἠνετχόμεν, δι' ὃν καὶ σὺ ταῦτα προσίλου παθεῖν. Τοιγαροῦν καὶ μεγίστη σε δόξη περιβαλῶ, καὶ πολλῶν ἐμπλήσω χαρίτων. Ἔστω δὲ σοὶ καὶ τοῦτο τῆς περὶ σὲ τιμῆς σύμβολον· αὐτὴ γὰρ ἡ ἡμέρα πρὸς τὴν ἄνω σε παραπέμφει ζωὴν, ἣτις καμὲ εἶδε τοῖς κάτω ἐπιδημήσαντα.

quoque signum tui honoris. Ipse enim iste dies te

adventasse ad homines.

ΑΓ'. Οὕτως εἰπὼν, ὁ μὲν ἀπ' αὐτῆς ἀπέστη· οὐ μακρὰν δὲ καὶ τῶν λαληθέντων ἀπήντα τὸ πέρας. Στέλλεται γὰρ τις τῶν ἀσεβῶν, τὸ τῶν μοναχῶν ἐκεῖνος σχῆμα ὑποκρινόμενος, ἕς ἔσω γενόμενος τοῦ δεσμωτηρίου κατ' αὐτὴν ἄρα τὴν ἡμέραν τελειοῖ τὴν μάρτυρα τῇ διὰ ξίφους σφαγῇ, καθ' ἣν καὶ ἡ τῶν Γενεθλιῶν ἑορτὴ ἦγετο τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν. Τέλεσαντες οὖν ὅσα θέμις ἦν ἐπὶ θυγατρὶ τοιαύτῃ καὶ ἀδελφῇ, ἡ τε μήτηρ, φημί, καὶ οἱ ἀδελφοί, τὸ ἱερὸν αὐτῆς λείψανον ἐν τόπῳ μὲν κατατίθενται οὐ μακρὰν ἀπέχοντι Ῥώμης, ἡ Ῥωμαία δὲ ὁδὸς ἐπικαλουμένῳ. Οὕτω μὲν Εὐγενία ἐδίωξε σεμνῶς· οὕτω δὲ ἀπεβίω καθα καὶ κεκλήρωτο εὐγενῶς, ὥστε μὴ δι' ἕτερον ἔχειν ἡμᾶς μᾶλλον θαυμάζειν, τὴν ἐν Χριστῷ ζωὴν ἢ τὸν ὑπὲρ Χριστοῦ θάνατον· ὅθεν καὶ ὅσης αὐτὴ τῆς δόξης ὑπὲρ ἀμφοτέρων ἡξίωται, δῆλον οὐ μετὰ πολὺ γέγονε.

ΑΔ'. Δισσοῖς γὰρ τοῖς πάθεσι μεριζομένης αὐτῆ τῆς μητρὸς, καὶ τῷ μὲν διὰ Χριστὸν τυθῆναι χαιρούσης, ἀλγούσης δὲ τῷ θυγατρὸς διαζυγῆναι τοιαύτης, καὶ τὸν χωρισμὸν ἤκιστα πρᾶως ὑπομενούσης, ὄναρ ἡ μάρτυς αὐτῆ ἐφίσταται· οὕτω μὲν ἐστολισμένη λαμπρῶς ὡς μηδὲ προσβάλλειν αὐτῇ τὸν ὀφθαλμὸν ἰκανῶς ἔχειν, τοιαύταις δὲ παρθένοις προπεμπομένη φαιδραῖς, ὡς μηδὲ μίαν αὐτῆ τῶν βασιλίδων παραβεβλήσθαι δύνασθαι. Οὕτω τοιγαροῦν ἐπιστᾶσα ἐφκει τῇ μητρὶ λέγειν· Ἰνα τί, ὦ μήτηρ, οὕτω σοὶ τὸ δενοπαθεῖν πολλοῖς ὑπὲρ ἡμῶν τοῖς δάκρυσι τηχο-

A sic quidem, qui concipiunt laborem, et pariunt iniquitatem¹³: Deo autem curæ erat, ut eorum jussus esset irritus et inefficax. Unde etiam lapis quidem ab ejus collo est exsolutus: ipsa vero non secus ac magnus Petrus, citra ullam offensionem ingrediebatur supra undas fluminis. Deinde cum ea aqua visa esset potentior, eam igne punire constituit, et magnam illam Eugeniam accepit fornax. Sed qui eam custodiebat Dominus, hic quoque nunc aderat: statimque ostensum fuit, ignem protinus amisisse naturam, et corpus ejus conservatum est illæsum. Quid postea? Tenebris punitur profundissimis, præter tenebras autem etiam fame, et eam domus accepit obscura, nec cibi quidquam omnino sumentem. Nesciebant autem omnino esse cum ea Dominum lucis, a quo etiam matutinum, ut ait propheta¹⁴, lumen erupit, et divino lumine tota domus illustrabatur. Non solum vero lumen dabatur, sed etiam quoddam divinum superne suppeditabatur alimentum, panis qui quotidie parabatur admirabiliter, nive quidem candidior, voluptate autem plane divinus: et quod est omnium maximum, ille ipse accedit Servator, Ego sum, dicens, Eugenia, qui propter te crucem et mortem sustinui, propter quem tu quoque hæc pati constituisti; ergo te et maxima amicitiam gloria et multis implebo gratiis. Sit autem hoc transmittet ad vitam supernam, qui me vidit infra

XXXVI. Cum sic dixisset, ille quidem ab eo recessit. Haud diu post autem effectum sortita sunt ea quæ dicta fuerant. Mittitur enim quidam impius, monomachi habitum præ se ferens, qui cum fuisset intra carcerem, ense facta cæde consummat martyrem eo ipso die, quo celebrabatur festum natalis Servatoris nostri. Cum justa autem fecissent tali filia et sorori ejus mater et fratres, sacras ejus reliquias deponunt quidem in loco, qui non abest procul a Roma, vocatur autem via Romana. Sic quidem vixit honorifice Eugenia, et sic e vita generose excessit, convenienter suo nomini, adeo ut nesciamus, utrum magis admiremur, in Christone vitam, an mortem pro Christo. Unde etiam, quantum sit pro utrisque gloriam consecuta, dea-it paulo post manifestum.

XXXVII. Nam cum duobus animi motibus distraheretur mater, et partim quidem lætaretur, quod propter Christum esset sacrificata, fleret autem, quod a filia tali disjungeretur, et non moderate terret separationem, martyr ei apparet in somnis, adeo quidem splendide vestita, ut nec in eam satis posset conjicere oculos, talibus vero comitata virginibus, et tam præclaris, ut nulla regina posset cum eis comparari. Cum sic ergo accessisset, visa est dicere matri: Quorsum, o mater, ita te afflctas, multis pro nobis liquefacta

¹³ Psal. vii, 15. ¹⁴ Isa. viii, 20.

laerymis? Non sunt res nostræ prosequendæ fletibus, sed lætitia. Scias enim, quod ego et pater Philippus vivimus in quadam ineffabili martyrum lætitia, una cum Christo versantes et conregnantes: qui te etiam non ita multis post diebus ad hanc vitam evocabit. Meis autem fratribus conserva firmum ac stabile, quod est in Christo, signaculum, et assidue exhortare, ut sint etiam mihi fratres animis, ut sic totum genus offeramur pulchrum donum Domino. Hæc mater audivit ab Eugenia. Dicebatur autem etiam vidisse assistentes angelos, quorum habitus erat signum gaudii simul et pudoris, ipsis veluti indicantibus, quod illi essent honore digni, et perpetui etiam gaudii participes. Quod detur nobis omnibus quoque consequi gratia et clementia Domini nostri Jesu Christi, quem decet omnis gloria, honor et potentia nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen. (1).

(3) Consentiant hisce Actis ea quæ ante annos mille et centum de hac virgine scripsit Aleimus Avitus Viennensis episcopus ad Justinam sororem

Α μένη; Οὐ θρήνων, ἀλλ' εὐφροσύνης ἄξια τὰ ἡμέτερα. Ἰσθι γὰρ ὡς ἐγὼ τε καὶ ὁ πατήρ Φίλιππος ἐν ἀβρότητι τινὶ τῶν μαρτύρων εὐφροσύνη ζῶμεν, συνόντες Χριστῷ καὶ συμβασιλεύοντες· ὅς καὶ σὲ οὐ πολλὰς ὑστερον ἡμέραις εἰς τὴν ζωὴν ταύτην μετακαλέσει. Τοῖς δὲ ἐμοῖς ἀδελφοῖς τὴν ἐν Χριστῷ σφραγίδα βεβαίαν καὶ ἀδελφούς ἐμοὶ γενέσθαι καὶ τὰς ψυχὰς συνεχῶς φυλάξαι παραίνοι, ἵνα οὕτω γένος ὄλον καλὸν δῶρον τῷ Δεσπότη προσενεχθῶμεν. Ταῦτα παρὰ τῆς Εὐγενίας ἡ μήτηρ ἤκουσεν, ἐλέγετο δὲ καὶ ἀγγέλων ἐπιστάσιαν ὁρᾶν, ὧν τὸ σχῆμα χαρᾶς τε ἦν ὁμοῦ καὶ αἰδοῦς σύμβολον, ὡσπερ ἐνδεικνυμένων αὐτῶν ὅτι καὶ τιμῆς ἄξιοι ἐκεῖνοι, ἀλλὰ καὶ ἀλήκτου χαρᾶς κοινωνοί. Ἦς γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ πρέπει πᾶσα δόξα, τιμὴ καὶ προσκύνησις νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

de laude castitatis: item iis S. Eugeniz Actis quæ in Vitis Patrum recensentur, quæ quidam præferunt sic a Græcis descriptis.

ΤΟΥ ΟΣΙΟΥ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ ΚΑΙ ΟΜΟΛΟΓΗΤΟΥ
ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΤΟΥ ΓΡΑΠΤΟΥ
 ΒΙΟΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΕΙΑ.

S. P. N. ET CONFESSORIS

THEODORI GRAPTI

VITA ET CONVERSATIO*

(Dec. 26. — Combefis. Manipulus rer. CP., p. 191.)

Α'. Τῶν ὑπὲρ Χριστοῦ τὴν ἀθλήσιν ἐλομένων
 οἱ μὲν ὑπὲρ εὐσεβείας ἀπλῶς πρὸς Ἕλληνας ἠγω-
 νίσαντο, πλάνης εἰδωλικῆς ἀντιποιουμένους· οἱ δὲ

I. Ex iis, qui pro Christo certamen suscep-
 erunt, alii quidem pro pietate ac fide simpliciter, adver-
 sus Græcos simulacrorum errorem tuentes, decer-

Fr. Combefisii notæ.

* Hanc Theodori Grapti Vitam, ut hic repræsen-
 tare, post longam rationum mecum disceptatio-
 nem, evicisti, quod æquum putavi, ut qui Nicephori
 patriarchæ certamen in causa imaginum graviter
 descripsit, suum ipse quoque eadem serie (eodem
 Byzantii theatro, eadem ipsa ætate exhibitum) meo
 hoc syntagmate, ejus urbis rerum gestorumque,
 perscriberet. Tanti scilicet visum, siu martyr, at
 certe egregii confessoris, non ita paucos versus, in
 lucem publicam dare, ut iis, qua ipse edidit lingua
 fideles recreentur, et ad paria auimentur certamina,
 cum præsertim non paucis locis etiamnum aperta
 palæstra sit, furente Christi ac imaginum hoste.

Lipomannus, exque eo Surius ad Decembris 26
 (id est, vii Kal. Januarii) Vitam hanc Latine re-
 tulit: exque more, seu quid ἀδέσποτον, Meta-
 phrastæ trahit. Certiori tamen conjectura eidem
 forte ascribi possit ex Metaphrastis characteris lu-
 minibus, quæ ex Psello in suo de Symeonum scri-
 ptis syntagmate constituit Leo Allatius. Ipse, qui
 ad manum non habuerit, censere non potuit: etsi
 exstare in Romanis Bibliothecis vel audierat vel
 meminerat, ut in sua de Theodori Distribia scri-
 psit. Auctor hæc cum Logotheta in Chronico peni-
 tus consentit, quibus in exsilio et carcere narrant
 Theodori obitum, cujus vitam alii ad Theodorum
 et Michaelem Augustos trahunt. Utut sit, signifi-
 cat auctor, se diu a Theodori obitu scripsisse, ut
 et Metaphraste forte recentior sit, cujus et cha-
 racterem sit imitatus, et secutus, quæ ille pauca
 verioraque Chronico suo inseruerat. Ejus Vitæ ac
 descriptionis præcipua pars, Epistola est ejusdem
 Theodori; quæ et mihi ratio vel maxima fuit, ut
 hic representarem. Ipso statim titulo, Lipomani
 interpretis, sive ipse Romanus Codex, martyres indi-
 gitat ambos fratres, istudque eorum martyrium
 vocat. Noster castigatus, Theodorum duntaxat,
 ipsumque confessorem, ascribit, ac ejus Vitam in-
 digitat, quod ad ipsum tota descriptionis collineat
 intentio, sitque ipse in exsilio defunctus, clarior
 promde confessionis titulo: cum Theophanes Ni-
 cænus deinde episcopus, in pace quieverit. Marty-
 rem tamen ipse auctor in fine scribit. Ἐπανεῖη δὲ
 καὶ ὁ μέγας Θεοφάνης, μάρτυς ὢν, καὶ τοῖς ὑπὲρ
 Χριστοῦ στίγμασι τεμνονόμενος, Revertitur et magnus
 Theophanes, ipse martyr, et quibus pro Christo sti-
 gmatibus inustus erat, glorians. Quibus verbis, ejus
 vocis significationem velut restringit, ut non pro-
 prie martyrem velit, sed ita testem, ut vita inco-
 lumis, ferendo tormento, pietatis testimonio fructus
 sit: quos confessores antiquo usu Ecclesia dicit;

martyrii titulo iis relicto, quos tormentorum vis
 ipsa, in Christi confessione, seu alias tuenda pie-
 tate ac asserenda, vita extruserit: queis sic extru-
 sis, certa victoria est atque gloria, cum victores
 confessores nihil subinde vinci prohibeat, gravius-
 que offendere, cujusmodi, Cyprianus et alii deplorant;
 ut non satis cautum videatur, eos qui stren-
 num aliquid confessione egerint, eo uno titulo, ac
 cum reliqua deinceps vitæ ratio nos lateat, inter
 sanctos haberi atque beari. Quo in genere nonnihil
 indulgentius quandoque acciderit. Methodius tamen
 unum hoc ad conjecturam satis existimavit, ut di-
 gnus episcopatu Theophanes censeretur, quod con-
 fessionis notas has ac stigmata vultu præferret, qui
 de re scribit Logotheta: Καὶ ἐν μὲν ἐξορίᾳ τελευτᾷ
 ὁ ἐν ἀγίοις Θεόδωρος· οὗ τὸ λείψανον ἐν τῇ Χαλ-
 κηδόνι μονῇ τοῦ Μιχαηλίτζη αὐτῆς ὁ κτίσας Μιχαὴλ
 ὑστερον ἀπεκόμειται. Ὁ δὲ σοίδιμος Θεοφάνης μέχρι
 Μιχαὴλ καὶ Θεοδώρου διήρκεσε, καὶ ὑπὸ τοῦ ἐν
 ἀγίοις Μεθοδίου πατριάρχου γενομένου χειροτονεῖ-
 ται μητροπολίτης Νικαίας· ὡς καὶ τινες ἀσχάλοντες
 ἐπὶ τῇ τούτου χειροτονίᾳ καὶ λέγοντες, ὅτι Σύρος
 ἐστὶ καὶ τίς οἶδεν εἰ ὀρθόδοξος ὑπάρχει μητρὸς
 αὐτοῦ μαρτυροῦντες; ἀπεκρίθη ὁ ἅγιος Μεθόδιος,
 λέγων. Ἐγὼ ὑπὲρ ταύτης τῆς μαρτυρίας, ἣν ἐπι-
 φέρεται (δείξας τὴν ἐν τῷ προσώπῳ γραφὴν) κρείτ-
 τονα οὐ μέλω. Ac quidem Theodorus in exsilio diem
 obit, cujus corpus Chalcedonem in monasterium quod
 Michaelitze vocant, ab ipso qui condidit, Michaeli,
 postea translatum est. Inclutus autem Theophanes,
 ad Michaelem usque ac Theodorum superstes, a sancto
 Methodio, qui fuit patriarcha, metropolita Nicænis
 ordinatur; adeo ut quidam eam ægre ferrent ordi-
 nationem, atque dicerent: Homo Syrus est; et quis
 novit an sit orthodoxus, cum nemo ei testimonium
 deserat? Ad quos Methodius: Ego nullum aliud me-
 lius testimonium desidero, quam quod ille præfert;
 ostendens iambis inscriptum cultum. Quibus omnino
 βιογράφῳ consentit.

Ex his emendandi continuator Vaticanus, item-
 que Joannes Scylitza et Cedr. qui ex illo mutuati
 sint, nec non auctor Orationis in festum Resti-
 tutionis imagium, qui omnes æque superstitiosè
 Theodorum et Theophanem ponunt, ac convivio
 adhaerent, quo confessores a Theodora excepti sunt.
 Græci quoque in Menæis unum celebrant Theodo-
 rum, qui in exsilio unus ipse confessor dece-
 serit. Sic 27 Decembr., quo illi die sancti Ste-
 phani protomartyris festum celebrant: Καὶ τοῦ
 οσίου Πατρὸς ἡμῶν καὶ ὁμολογητοῦ Θεοδώρου τοῦ
 Γραπτῆ καὶ ἀνταρτήτου Θεοφάνους τοῦ ποιητοῦ·

tarunt; alii autem pro fide orthodoxa, adversus Christianos quidem, sed non sane erga rectam fidem affectos, nihil illis minus aliquid sudorem contulerunt. Quamobrem etiam illis pares coronas consecuti sunt: quorum unus est, qui nunc etiam dicendi argumento propositus est, admirandus ille ac magnus Theodorus; cujus sigillatim res oratio processu declarabit ac edet.

II. Palæstina illi patria fuit, quam Deus Abrahamo possidendam tradens, terram promissionis rite nuncupavit. Civitas autem Hierosolyma, cui omnino, vel si alia omnia argumenta desint, ad laudem sufficiat, quod et Christus illinc sit secundum carnem: quin etiam ingens quoque prophetarum ac patriarcharum chorus inde processit: ipse denique jucundissimus electus apostolorum cœtus exortum inde habuit.

III. Generosi viri hujus parentibus claritatem pietas præstabat: eorum divitiarum amplitudine substantia, quod ex Christo nomen, Christiani nuncupatione, asciverant. Quorum germen vir ille sacer cum esset, quid attinet dicere, quantam a prima ætate adeptus est intelligentiam mentisque so- fertiam? Adhuc enim puer, nihil puerili sensu præditus erat, ejusmodi scilicet, qui ad parva aspiceret, ludisque ac rebus ludicris propense oblectaretur: sed nusquam ille quidem libentius

Fr. Combefisii note.

*Sancti Patris nostri ac confessoris Theodori Grapti ac fratris Theophanis Carminum scriptoris. Clarius in Synaxario: Ἡ αὐτῆ ἡμέρα, τοῦ ἁγίου Πατρὸς ἡμῶν Θεόδωρου τοῦ Γραπτοῦ, ἀδελφοῦ Θεοφάνους τοῦ ποιητοῦ. Παραπεμφθέντες ἐν τῇ ἐξορίᾳ, πρὸς Κύριον ὁ μέγας ἀριστεὺς Θεόδωρος ἐξεδήμησε. Missi sunt in exilium, in quo magnus pugil Theodorus migravit ad Dominum. Addunt Romanæ tabulæ Theodorum in exilio exspirasse, in carcere inclusum. Idipsum clarius hic ipse auctor, senio pariter et morbo, ad hæcque carceris ærumnis, in ipso carcere animam Deo commendasse, tradit; quo martyrii titulo omni rigore propior existit. Quodque ita auctores relati, aliis, quos magis probo, silentibus, in eo convivio referunt Theophanis acerbius responsum ad Theodorum Augustam, ex iis notis, quibus vultus inscripti essent, cum Theophilo ejus marito, se, coram Christo justo iudice juste disceptaturos, fabula videri possit, omnisque forte illa molitio, liberandi animam Theophili precibus sacerdotum ac confessorum, ejus ipsius auctoris, qui sic inconcinne virum jam mortuum illi convivio adhibuerit, quem alii secuti sint. Majori portento continuator Vaticanus: Τούτοις ἐναριθμοὶ Θεοφάνης τε ὁ τῆς Σμύρνης καὶ ὁ αὐτοῦ Θεόδωρος ἀδελφός. At unde natum Theophanis Grapti istud cognomen? Nolim auctoris, qui eruditus est, et dignus luce, imperitiæ ascribere. Scripserit ille, ὁ Σύρος, vel ὁ τῆς Νικαίας, quod sic depravatam antiquario sit. De suo ergo illo Theophane illam historiolum narrat, seu labellam, uti alii de Theophane episcopo Nicæno, sed omnes una conviva fratre Theodoro olim defuncto. Scy- litz. Καὶ ὁ τούτου ὀνόματι Θεόδωρος: ubi Gadius: *Ei illius consanguineus Theodorus*, sed hoc liberius, *illius frater germanus*, uti reliqui, ἀδελφός, αὐτᾶ- δελφός: nec aliud Scy litz. vox reddenda fuit; nec in Cedreno Xylander aliter reddidit. Auctor Ora- tionis illius Dominicæ τῆς Ὁρθοδοξίας liberalior est, additque et Theophanem Magni Agri præ- positum seu Sigrianum, ipsum qui scripsit Chronica;*

A ὑπὲρ ὀρθοδόξου πίστεως, πρὸς Χριστιανοὺς μὲν, οὐχ ὑγιῶς δὲ περὶ τὴν ὀρθὴν πίστιν διακαιμένους, οὐκ ἐλάττους ἢ ἐκαῖνοι τοὺς ἰδρωτάς καταβαλλόμενοι. Διὸ καὶ τῶν ἰσθμῶν αὐτοῖς στεφάνων κοινωνοὶ καθεστήκασι. ὧν εἷς ἐστὶ καὶ ὁ τῷ λόγῳ νῦν ὑπόθεσις προτεθείς, ὁ θαυμαστός καὶ μέγας Θεό- δωρος, περὶ τῶν προῶν ὁ λόγος κατὰ μέρος δι- λώσει.

B Β'. Τοῦτον ἤνεγκε μὲν ἡ Παλαιστίνη, ἣν ὁ Θεὸς τῷ Ἀβραάμ κληῖρον διδοὺς, γῆν ἐπαγγελίας καλῶς προσηγόρευσε: πόλις δὲ Ἱερουσαλήμ, ἣτινι πάντως ἀρκέσει πρὸς ἔπαινον, εἰ καὶ μηδὲν ἄλλο τῶν ἐπαί- νων εἶχε, ὅτι καὶ Χριστὸς ἐκεῖθεν (1) τὸ κατὰ σάρκα: καὶ δὴ καὶ προφητῶν ἐξ αὐτῆς καὶ πα- τριαρχῶν πολλὸς προῆλθε χορὸς: καὶ αὐτὴ δὲ τῶν ἀποστόλων ἡ χαριεστάτη λογὰς ἐκεῖθεν ἔσχε τὴν γένεσιν.

Γ'. Γεννήτορες δὲ τῷ γενναίῳ ἀπὸ τῆς εὐσεβείας τὸ γνώριμον ἔχοντες: πλοῦτος δὲ καὶ περιουσία τὸ ἀπὸ Χριστοῦ κλειεῖσθαι καὶ ὀνομάζεσθαι: ἐξ ὧν ὁ ἱερὸς ἐκεῖνος βλαστήσας ἀνὴρ, τί δεῖ λέγειν, ὅσην ἐκ πρώτης ἔτι τῆς ἡλικίας ἐπλούτησε τὴν σύνεσιν; Ἄρτι μὲν γὰρ παῖς ὢν, οὐ κατὰ παιδᾶς εἶχε τὸ φρόνημα: τὸ πρὸς μικρὰ βλέπειν, καὶ ἀθύρ- μασι χαίρειν καὶ παιδιαῖς: ἀλλὰ φίλα: Θεοδώρῳ διατριβαὶ τὸ νοοῖς σεπτοῖς ἐμφιλοχωρεῖν: θεωρεῖν δὲ ποθεῖναι τὸ πρὸς τὰ κάλλιστα τῶν ἡθῶν ὄρων.

C quem tamen nulla conjectura est tandem vixisse. Præterea etiam addit Theodorum Studitam, quem adhuc vigente persecutione diem obiisse, ex Nau- eratii ejus successoris Epistola encyclica satis li- quet. Nec quod in Triodio Dominica illa prima Quadragesimæ Naucratiis habetur loco Theodori, et Arsatio jungitur, quod notavit Baron., aliud efficit, quam quod Nicephorus Callixtus recens au- ctior, cujus sunt illa omnia Triodii Synaxaria, ita emendaverit: non quod vetus auctor illius ora- tionis non sic commentus sit: cujus proinde inde laborat fides. Sic passim ipsæ se sorices produunt, dum multa in una narratione per inscitiam struunt, nihil ipsa coherencia: quo in genere et Latinis inque Gallia non semel peccatum, non levi fidei historicæ lahe, viris doctis animadversum est. De Theophane Magni Agri præposito, lampadem trado erudito viro et amico Danieli Papebrochio S. I. proxime vulgando sociis curis cum erudito pariter viro ipsoque amico Godelrido Henschenio ejusdem S. amborum Martio.

D (1) Χριστὸς ἐκεῖθεν. Natum apud Bethleem Chri- stum, certa fides est: unde ergo: *Hierosolymis se- cundum carnem?* An quod ipsa Maria Hierosolymis nata in sancta Probatia, id est, in domo Joa- chim Hierosolymis prope Probatiam piscinam? Quaresm. lib. iv, cap. 12, peregr. 5; Damasc. orat. 1 in Nativit. S. Virginis, ut quidem ipse reddebam: *Nata nobis est Dei Mater in sancta Pro- batica, ex qua Agnus Dei nasci voluit, qui tollit pec- catum mundi.* Num et quia Bethleem sic vicina He- rosolymis est, ut quasi ejus suburbanum haberi possit? quocirca etiam quotannis Hierosolymorum amistes, ejusque plebs, in die Christi Natali in eo oppido ad locum speluncæ stationem ha- bebant: quod Sophronius patriarcha tantis de- plorabat abs se præstari non posse, obsessa a Sara- cenis sancta civitate, illa oratione, quam post Pel- tanum ad eum diem iterum representavi in *Biblioth. PP. concionat.* et ex card. Maz codice ab- solvi.

τα, καὶ τοὺς σεμνοὺς τρόπους, ἑαυτὸν ρυθμίζειν· καύχημα δ' ἐκεῖνου καὶ σεμνολόγημα τὸ πειθόμενον ἔρασθαι γονεῦσι, καὶ συνελόντα φάναι, δῆλος ἦν ἐκ προσιμίων ὡσπερ τὰ εὐγενῆ τῶν φυτῶν ἐκ πρώτης ἐπι τῆς βλαστῆς, ὅποιος ἄρα τὴν ἀρετὴν ἀποδίδεται. Et ut semel dicam, instar generosæ plantæ, primo statim ostendit germine, quæ ac quantus virtute evasurus esset.

Δ'. Ἦδη δὲ τὴν παιδικὴν ἡλικίαν ἀμείβων, εἰς γραμματιστοῦ φοιτᾶν ὑπὸ τῶν γεννητόρων κελεύε-ται. Ἴνα δὲ μὴ μόνον τοῖς μαθήμασιν ἀσχολούμενος, ἀλλὰ καὶ πρὸς ἀρετὴν τυπούμενος ἦ, τῆ τοῦ θεοφόρου Σάβα μονῆ παραδίδοται, διδασκάλου δὴ τινος τυχῶν πρεσβυτέρου· ἐνός φημι τῶν τῆς Ἐκκλησίας ἅμα μὲν εἰς παιδείαν, ἅμα δὲ καὶ εἰς ἀρετὴν τὸ τηνικῦτα πρωτεύοντος. Εἶχε δὲ καὶ τὸν ἀδελφὸν Θεοφάνην, πρὸς μὲν τὴν ἡλικίαν χρόνοις συχνοῖς ὑπερίζοντα, πρὸς δὲ τὴν ἀρετὴν τὰ δευτερεῖα φέρειν οὐκ ἀνεχόμενον· καὶ τὸ ἀδελφὸς εἶναι οὐκ ἀπὸ τῶν σαρκικῶν μᾶλλον ὁμοιωμάτων, ὅσον ἀπὸ τοῦ μηδὲν αὐτοῦ παραλλάττειν εἰς ἀρετὴν βουλούμενον· ἀλλὰ τοὺς ὀρίστους μιμούμενον τῶν ζωγράφων, καὶ πρὸς ἐκεῖνον ὡσπερ εἰς ἀρχέτυπον βλέποντα, καὶ ζηλοῦντα σὺν ἀκριθείᾳ.

Ε'. Ἐκεῖσε μὲν οὖν ἀμφοτέροις αἱ διατριβαί. Ἄλλ' ὁ θεὸς Θεόδωρος, ὀξυτάτης μεταλαχῶν φύσεως, καὶ τὴν παιδείαν ἅπασαν ἐν χρόνῳ βραχεῖ διελθὼν, ὑψηλοτέρων τε μαθημάτων ἔρωτα ἐσχηκώς, ἐξείσει μὲν τῆς μονῆς· ἀνδρὶ δὲ τινι προσφοιτᾶ, τὴν μὲν ἡλικίαν προήκοντι· ἀνὰ λόγον δὲ τοῦ χρόνου καὶ ἀρετὴν ἀσκήσαντι, καὶ παιδείαν συλλεξαμένῳ. Ἐκείνῳ τοιγαροῦν ὁμιλῶν, τῆς τε ἀρετῆς μιμητῆς γίνεται, καὶ πρὸς τὴν τῆς παιδείας ἀντίληψιν οὐ πολλοῦ δεῖται χρόνου· ἀλλὰ τῷ πτηνῷ καὶ διαπύρῳ τῆς φύσεως, καὶ τῷ συντόνῳ τῆς περὶ ταῦτα ἐπιμελείας, πάντα ἐν ὀλίγῳ πρὸς τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν εἰσφύλασσο. Καὶ μάρτυρες τούτων αἱ λόγοι, οὓς αὐτὸς ὕστερον ὑπὲρ εὐσεβείας ἐξέθετο, εἰ καὶ πάσης τῆς περὶ αὐτοῦ (2) φιλοτιμίας ἀνώτερος ἦν.

Ζ'. Ἄλλ' ἡ μὲν περὶ τοῦς λόγους ἀσχολία μέχρι τινός. Ἐνίκα γὰρ ὁ τῆς ἀρετῆς πόθος, ὅλον εἰς ἑαυτὸν ἀπασχολεῖν βουλούμενος, καὶ μὴ τῆ πρὸς ἐκείνους ἐπιμελείᾳ τὴν διηνεκῆ ταύτης περικόπτεσθαι ὁμιλίαν. Ἀμέλει καὶ αὐθις τῆ τοῦ θεοφόρου Σάβα μονῆ φέρων ἑαυτὸν δίδωσι· καὶ ἦν οὕτως ὑπὸ Θεῷ ζῶν, ἔργα τε μετιῶν ὀφθαλμῶν ἐκεῖνου τῶν καθαρῶν ἄξια. Ἐντεῦθεν τίς μὲν Θεοδώρου τὸ φρόνημα μετριώτερος; Τίς δὲ κρατῆσαι θυμοῦ γενναίωτερος; Τίς πρὸς ἐπιθυμίας ὀρμᾶς ἀκλινέστερος; Τίς οὕτω καὶ λέγειν καὶ σιωπᾶν εὐκαιρότατος, καιρὸν τε εἰδέναι παντὸς πράγματος, ὡς μήθ' ἡσυχίαν ἀτιμάσει, μήτε παρόρησιαν μεθεῖναι διὰ μαλακίαν ψυχῆς καὶ φρονήματος ὑπιτιότητα; Τίς οὕτω σάρκα τε ἐκόλασε, καὶ ὀφθαλμὸν ἐχαλί-

Fr. Combefisii notæ.

(2) Περὶ αὐτοῦ. Lipoman. interpr. forte legerit περὶ αὐτῶν, reddiditque: *Etiamsi esset excelsior, quam ut ex eis ullam laudem ambiret. Sed nulla hæc ratio. Plane enim adversativa superius illud respicit, quo dixit, omnem ἐν ὀλίγῳ, sic brevi tem-*

A versabatur, quam in venerandis templis. Nullum ei jucundius spectaculum, quam ut ad pulcherrimos omnique honestate conditos mores contuendo, se ad eos componeret. Ejus in eo posita gloriatio ac decus, ut parentibus obsequentem plantæ, primo statim ostendit germine, qua-

IV. Cum autem a puerili jam ætate excederet, jubetur a parentibus, ad grammatices præceptorem ventitare. Ne autem solum disciplinis vacaret, sed ad virtutem quoque informaretur, traditur divini Sabæ monasterio. In eo presbyterum (ecclesiastici scilicet ordinis virum) magistrum ejusmodi nactus est, qui et eruditione, et virtute tum primas obtineret. Habebat autem et Theophanem fratrem, ætate quidem annis non paucis juniorem; at qui virtutis nomine neque secundas ferre sustineret, quique ita comparatus esset, ut non tam ex carnali similitudine, quam ex virtutis summa consensione ac paritate, illius frater veilet emulare; optimosque æmulatus pictores, in eum ut exemplar contuens, exacte omnino illius ducebat characteres.

V. Atque illic quidem ambo versabantur: enimvero divinus Theodorus, cum subtilissimi ingenii esset, ac brevi tempore institutionem omnem artesque bonas decurrisset, sublimiorum disciplinarum amore captus, e monasterio egressus ad virum quendam adit, ætate quidem pro-jectum; sed qui pro temporis ratione virtutem exercuisset, ac eruditionem omnem comparasset, illi operam daturus. Cum illo ergo versans, tum virtutis sit imitator, tum non multo tempore indiget ad disciplinam omnem capiendam: sed ingenii celeritate ejusque ignea vi, nec non et acri contentaque diligentia, intra breves moras cuncta animo hausit. Ac testes sunt, quos ille postea pro tuenda pietate libros edidit, etsi omni superior æmulatione, pro eruditionis illa præstantia, fuit.

VI. Sed aliquandiu quidem versatus est in literis. Vincebat enim virtutis amor, id agens, ut totum sibi addiceret, nec sinens ut studiorum illa diligentia, jugis cum ea consuetudo interrumpere- tur. Denique, divini Sabæ monasterio se rursus tradit; atque in eum modum vita Deo dedita, quæ illius mundis oculis digna opera essent, totus consecratur. Hinc, quis Theodoro sensu modestior? Quis ad continendam iram illo generosior? Quis ad cupiditatis explenda desideria rigidior? Quis dicendi atque tacendi oportunitius momenta observabat, ac cujusvis rei faciendæ tempus pernoscebat? ut neque quietem silentiumque contemneret, neque propter animi mollitiem, abjectumque ac demissum spiritum,

pore, disciplinam adeptum esse; quæ tamen tanta in eo esset, ut æmulationem omnem excederet, cum soleat, qua sic brevi quis scientia imbuitur, defunctoria ac imperfectior esse.

γίνεται πάλιν ὄφρις καὶ πάλιν διάβολος · καὶ δια-
σύρει τοὺς θείους νόμους ὁ μισθὸς καὶ θεσμούς ·
καὶ παρερμηνεύει πάλιν τοῦ νομοθέτου τὸ βούλημα.
Καὶ Θεοῦ μὲν εἰδῶς, ὡς οὐχ οἶός τ' ἐστὶν ἀφιστᾶν
τοὺς ἀνθρώπους, δελεάματι κερναῖ τὴν ἐπιβουλήν,
καὶ Χριστὸν ἀρνεῖσθαι πείθειν ἀδυνατῶν, τὴν αὐτοῦ
θείαν εἰκόνα προσκυνεῖν ὄλως ἀπαγορεύει · ἔν'
οὕτω λάθη καὶ τὴν τῆς ἐκείνου σαρκώσεως ἀπὸ
ψυχῶν ὁμολογίαν, καὶ τὸν δι' ἐκείνης ἡμῶν πρὸς
τὸν σώσαντα πόθον κατ' ὀλίγον ἀπομαραινῶν.

Ἐπεὶ δὲ τὰ τῆς ἐπιβουλῆς κατὰ νοῦν αὐτῷ προε-
χώρει (εὔρε γὰρ ἐπιτηδείους ψυχὰς πρὸς τὴν αὐτοῦ
σπερμάτων ὑποδοχὴν), ὦ τῆς πολλῆς σου μακροθυ-
μίας, Χριστέ! φθάνει καὶ μέχρι βασιλέων αὐτῶν,
καὶ πλέον ἰσχύει δύναιμι εὐρίσκων ἀπὸ τῆς ἐξου-
σίας · καὶ τοσοῦτω βοηθεῖται τῷ κράτει, μικροῦ καὶ
γενέσθαι ἡμᾶς ὡς τὸ ἐξ ἀρχῆς, ὃ φησι τὰ ἱερὰ λόγια,
ὅτι οὐκ ἦρχεν ἡμῖν Κύριος.

I'. Λέοντος γὰρ τηνικαῦτα τοῦ ἐξ Ἀρμενίων τὸ
γένος ἔλκοντος, τυράννω χειρὶ τῶν σκήπτρων
ἐπειλημμένου, καὶ τὸν εὐσεβῆ βασιλέα Μιχαὴλ τῆς
μὲν ἀρχῆς παραλύσαντος, σχήματι δὲ καὶ βίῳ τὰ
τῶν μοναχῶν μετεῖναι παρασκευάσαντος · ἐκεῖνος
μὲν τὸ ἀκούσιον ἀλύπως ὡς κατὰ γνώμην προσ-
λετο · αὐτὸς δὲ πρὸς μικρὴν ἔτι τὴν ἀσέβειαν
ἐνδὸν οἰκουροῦσαν ἔχων, ἐξάγει ταύτην εἰς φῶς,
ὡσπερ τι νόθον καὶ πονηρὸν γέννημα · καὶ δῆλος
οὐκ εἰς μακρὰν γίνεται, χαλεπὸν πνέων κατὰ τῶν
θειῶν εἰκόνων, καὶ ἀναιρῶν τὴν προσκύνησιν. Καὶ
πρῶτα μὲν συνεξορίζει τῷ τῆς ὀρθοδοξίας ἀρχιερεῖ
τὴν εὐσέβειαν · ἔπειτα καὶ κατασπᾶ τῶν ἱερῶν
εἰκονισμάτων τὸ κάλλος, ὡσπερ τινὰς ἰφθαλμοὺς
ἀμβλύων τῆς Ἐκκλησίας. Καὶ ὁ μὲν ὀρθόδοξος
ἀρχιερεὺς, ὡσπερ ἔφη, ἐξόριστος γίνεται · ἀντιστα-
σάμενος δὲ μισθωτὸς, καὶ οὐχὶ ποιμὴν, ὁμῶς τῶν
τῷ τυράννω καὶ σύμφυχος τὴν ἀσέβειαν · ὁ βωμὸς,
φασί, πρὸς τὸ ἱερόν · καὶ τὴν πάλαι τεθνηκυῖαν
αἴρεσιν περὶ τὰς σεπτὰς εἰκόνας ἀναστήσαι φιλο-
νεϊκῶν. Ἀλλὰ γὰρ οἶα τὰ τοῦ Θεοῦ κρίματα! Ἢ τῶν
ἀμαρτωλῶν βλάβος εὐθὺς καθ' ἡμῶν ἐπαφίεται,
ἵνα καὶ οὕτω συνῶμεν, ὅποιον δὴ τὸν Δεσπότην
κατὰ πολλὴν ἀνοιχὴν παροργίζομεν.

IA'. Οἱ γὰρ κατὰ τὴν ἔρημον Ἀραβες πρὸς
ἕω Ῥωμαίοις ἐπιστρατεύσαντες, πολλὰς μὲν χώρας
αὐτῶν, πολλὰ δὲ καὶ φρούρια ἐληΐζοντο · πρὸς δὲ
καὶ τὰ ἐν Παλαιστίνῃ κατέτρεχον μοναστήρια, ὧν
πρῶτον καὶ μέγιστον ἦν, τὸ τοῦ θεοφόρου Σάββα,
φημί, ἐν ᾧ καὶ ὁ μέγας οὗτος, ὡσπερ ἀνωτέρω φθά-
σαντες ἔφημεν, ἠσκαίτο Θεόδωρος.

IB'. Ταῦτα βλέπων (4) ὁ θεῖος τῆς Ἱεροσολύμων

* Isa. LXIII, 19.

Fr. Combefisii notæ.

(4) Ταῦτα βλέπων. His componenda Menæa ad
diem 11 Octobris, quo Theophanis memoriam

A hominem viderat, ut hominem deitate donaret,
rursus serpens, rursusque diabolus efficitur, divi-
nasque leges ac scita impurissimus calumniatur,
perperamque rursus legislatoris mentem interpre-
tatur. Ac cum sciret, fieri non posse ut a Deo
homines abduceret, esca insidias temperat; ne-
que valens hoc suadere ut Christus abnegetur,
divinam ejus imaginem adorari omnino prohibet;
ut sic imprudentibus, illius quoque incarnationis
ex animis confessionem aboleat, paulatimque, quo
inde accendimur, amorem, erga eum qui salute
donavit, exstinguat. Ubi autem ei insidiæ ex
animo cesserunt (invenit enim animos ad sua
semina suspicienda idoneos), o magnam tuam
atque prolixam, o Christe, patientiam! ad ipsos
usque Augustos pervasit; nactusque ex potestate
vires, ipse se fortior evadit; tantaque adjuvatur
potentia, ut nos quoque parum absit, quin sicut
ab initio, cum Dominus nostri non imperabat
(uti sacris proditum elogiis est *) facti simus.

X. Cum autem Leo tum temporis, ex Arme-
nia ducens originem, tyrannica manu sceptrum
invasisset, piusque imperatorem Michaelē ces-
sare jussum ac exauctoratum ad monachi induen-
dum habitum vitæque illud institutum arripien-
dum adegisset; isque adeo illam ejus vim ac in-
juriam, ac si ipse sponte cederet, haud ægre ad-
misisset; quem dixi, Leo, tantisper adhuc con-
ditam animo impietatem tenens, eam in lucem,
tanquam adulterinum ac malum fetum profert;
nec longiores interjectæ moræ, cum truce quid
adversus divinas imagines spirat, aufertque earum
cultum. Ac primum, una cum orthodoxo anti-
stite, pietatem eliminat. Deinde etiam sacrarum
imaginum decorem detrahit, ac si Ecclesiæ lumina
hebetaret. Ac quidem orthodoxus præsul, uti di-
cebam, exsilio truditur; ejusque loco mercenarius,
et non pastor, ejusdem cum tyranno sententiæ
illique impietate concors, inducitur: *Ara cum
templo*, aiunt; olimque extinctam erga veneran-
das imagines hæresim, postliminio excitare con-
tendit. Sed enim, qualia Dei judicia! Peccatorum
statim virga in nos emittitur, ut vel sic intelligen-
mus, qualem per summam dementiam, Dominum
D ad iram provocamus.

XI. Arabes enim, desertum quod est ad Orien-
tem colentes, educto adversus Romanos exercitu,
multas eorum populati sunt provincias, multaque
etiam præsidia diripuerunt. Monasteriis quoque in
Palesstina ingruerant, ac incursabant: quorum
primum maximumque divini scilicet Sabæ erat,
in quo magnus hic, uti in superioribus dictum a
nobis est, Theodorus exercebatur.

XII. Hæc videns divinus ille Hierosolymorum

Græci recolunt: ut cum dicunt, missos ad Theo-
philum, Theodorum et Theophanem a patriarcha

Ecclesiæ antistes et pastor, esseque hoc peccatorum pœnam, et furoris poculum intelligens, idcirco nimirum quod divinarum cultus imaginum aboleretur, ad zelum protinus excitatur, exquirisque modum, quo tantum incendium restinguere possit, malique eos operis revincere, qui ad nefanda parati sint, et ad terminos, quos Patres posuerunt transferendos³, expeditissimi. Sic enim fore ut captivi revocentur, ac percussæ animæ misericordiam consequantur.

XIII. Invenit itaque eam in rem valde idoneum, sacratissimum utique virum Theodorum, quippe qui tum virtute clarissimus esset, tum dicendi vicumprimis pòlletet, zelumque juvenilem ac animosum spiraret; aitque antistiti: Ecce ego, mitte me, et ibo; tuisque adjutus precibus impietatem confundam. Mittit itaque illum patriarcha, undique precibus communitum, ac spe in Christum totum corroboratum. Atque ut ea quæ intermedia sunt, missa faciamus, cum in Augustam urbem advenisset fratremque Theophanem una comitem, quæ fraterna sunt sapientem, paremque zelum pietatis ergo spirantem, haberet, primum quidem se intrepide illi sistit, qui (heus!) prædonis more in Ecclesiam invaserat, (ubi enim ille sacerdotati quidquam more designarat?) et libere arguit, quod eos pervertat, quibus pastoris munere præest, atque ei acerbè hæresim exprobrat. Deinde ipsi quoque imperatori velut gladius quidam acutus ex adverso occurrit; nec eo duntaxat accusat nomine, quod animæ suæ perniciem afferat, sed quod etiam Domini plebi impie doloque subversionem propinet. Tum monet, ut relicta profana hæc ac mala opinione, ejus loco pietatem condiscat. Forte enim, inquit, tibi Deus placabitur, et non omnem iram Domini tanquam sæcem ipse ebibes⁴.

XIV. Quamobrem imperator cum et viri libertatem esset admiratus, et præterea verborum opportunitatem, morumque modestiam ac elegantiam, nec non quæ ex animo ad vultum diducebatur, illius, ut poterat, animadvertisset alacritatem, eum est reveritus, ejusque moderatè tulit reprehensionem.

³ Prov. xlii, 28. ⁴ Habac. ii, 15.

Fr. Combefisii notæ.

Hierosolymitano, libellum deferentes, compendio fere historico loqui intelligantur, nec tam respicere quod primo missi sunt, quam quod illustrius certamen desudarunt. Libellus ille nihil aliud videatur quam Epistola ad eundem Theophilum paulo superius mihi edita. Verisimile enim est patriarcham Hierosolymitanum Synodicam suam ad eos direxisse velut notes virosque strenuos ac probatæ fidei, qui Theophilo offerrent, cum ii per Michaelis indulgentiam aliqua remissione potirentur, ac Theophilus imperium iniens, mitius aliquid in orthodoxos præferret.

(5) Τῷ τῇ ἐκκλησίᾳ Ἐπιπηδήσαντι ληστρικῶς. Nempe Theodotus hic Cassiteras, sedis illius incubator, pulso Nicophoro. Theodorum margini ascriptum habet Surius, litteræ commutatæ mendo. Fuit hic præcipuus adjutor Leoni instauranda

A Ἐκκλησίας πρόεδρος καὶ ποιμὴν, καὶ εἰδὼς ὡς ἀμαρτιῶν ἔκτισις ταῦτα καὶ κόνου θυμοῦ, ἐφ' οἷς ἡ τῶν θεῶν εἰκόνων προσκύνησις ἀθετεῖται, πρὸς ζῆλον εὐθύ; διανίσταται, καὶ τρόπον ἐπιζητεῖ, δι' οὗ δυνατὸς ἔσται τὴν τοσαύτην σέβειν πυρκαϊάν, καὶ δεῖξαι κακῶς ποιούντας τοὺς πρὸς τὸ κακουργεῖν ἐτοίμους, καὶ ὄρια μετακινεῖν Πατέρων προχειροτάτους. Οὕτω γὰρ ἔσται πάλιν τοῖς αἰχμαλώτοις ἀνάκλησις, καὶ ἔλεος ταῖς πεπληγμέναις ψυχαῖς.

B ΓΓ'. Εὐρίσκει τοίνυν πρὸς τοῦτο καὶ λίαν ἐπιτηδείως ἔχοντα, τὸν ἱερὸν δηλαδὴ Θεόδωρον, ἅτε καὶ τὴν ἀρετὴν περιβόητον, καὶ λόγοις τὴν γλῶτταν ἐξησηκῆμένον, καὶ ζῆλον νεανικὸν πνέοντα. Καί, Ἰδοὺ ἐγὼ, φησὶ τῷ ἀρχιερεῖ ἐκεῖνος, ἀπόστειλόν με, καὶ πορεύσομαι· καὶ ταῖς σαῖς εὐχαῖς βοηθούμενος, αἰσχυνῶ τὴν ἁσέβειαν. Πέμπει τοιγαροῦν ὁ πατριάρχης αὐτὸν, εὐχῇ πάντοθεν περιφράζας, καὶ ὄλον δεῖξας τῇ πρὸς Χριστὸν ἐλπίδι νενευρωμένον. Ἴνα δὲ τὰ μεταξὺ παραλείπωμεν, τὴν βασιλίδα καταλαβὼν, καὶ τὸν ἀδελφὸν Θεοφάνην ἐπόμενον ἔχων τὰ ἀδελφὰ φρονούντα, καὶ τὸν ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας ζῆλον αὐτῷ συμπνέοντα, πρῶτα μὲν τῷ τῇ Ἐκκλησίᾳ, οἴμοι! ἐπιπηδήσαντι ληστρικῶς (5)· ποῦ γὰρ ἱερατικῶς ἐκεῖνος; ἀδεῶς ἐμφανίζεται, καὶ τὴν δαστροφὴν τῶν ὑπ' ἐκείνῳ ποιμαινομένων ἐλέγχει σὺν παρρησίᾳ καὶ τὴν αἴρεσιν πικρῶς αὐτῷ ἀνεδίξει. Ἐπειτα καὶ αὐτῷ βασιλεῖ ὡσπερ τις ὄξεϊα μάχαιρα κιντὰ στόμα προσαπαντᾷ, καὶ οὐ μόνον αὐτῷ τῆς ἰδίας ψυχῆς τὴν βλάβην διεγκαλεῖ, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐκεῖνος ἀνατροπὴν τῷ λαῷ δολίως προπίνει (6) καὶ δυσσεβῶς. Εἶτα καὶ παραινεῖ τῆς βεβήλου ταύτης ἀποστάντα κακοδοξίας, μεταμαθεῖν τὴν εὐσεβειαν. Ἴσως γὰρ, φησὶν, ἔσται σοι τὸ θεῖον εὐίλατον, καὶ οὐχὶ πάντα τὸν θυμὸν Κυρίου, καθάπερ τινὰ τρυγίαν, αὐτὸς ἐκπιῆ.

ΔΔ'. Ἐφ' οἷς τὸν βασιλέα τῆς παρρησίας τὸν ἄνδρα θαυμάσαντα, πρὸς δὲ καὶ τῇ τῶν λόγων καιριότητι, καὶ τῇ περὶ τὸ πρόσωπον ἀπὸ τῆς ψυχῆς διαδιδομένη φαιδρότητι, ὡς ἐγγυροῦν ἦν, ἐκεῖνον κατανοήσαντα, αἰδεσθῆναί τε καὶ πρᾶως τοὺς ἐλέγχους διανεγκεῖν· εἶτα καὶ μετακαλέσασθαι, καὶ

D Iconomachorum ea hæresi, cujus eo negotio struem multis prosequuntur continuator Vaticanus, et alii. Navatae illi ejus opere ἄθλον τὸν τῆς ἱεραρχίας θρόνον ἐλάμβανε κατὰ τὸν τοῦ θεοῦ Πάσχα καιρὸν, inquit idem: Præmium accepit pontificalem thronum circa festum Pasche.

(6) Δολίως προπίνει. Lipomani interpr., nihil sacra verba attendens, ac locum Ambacum, ad quem respicit auctor: Dei populum per fraudem evertat. Legerit et ipse ἀνατροπὴν δολερὰν, quod et Basil. et Argent. Biblia repræsentant, uti etiam Conradus Kircherus, ubi Sixt. Vatabl. et alii, θολερὰν· quæ melior lectio: Turbidam subversionem; tum scilicet, cum ex crapula mens animi sede dejicitur. Alia versio, ἐκστασιν ὀχλουμένην· amentiam turbidam, uti exponit Hieronymus.

λόγων αὐτῷ κοινωνῆσαι καὶ ὁμιλίας· εἰς τε εἰς ἅ
 πυνθανόμενον, καὶ ὅθεν ἦκει· καὶ τί αὐτῷ βούλε-
 ται, φησὶ, τὸ τῆς παρρησίας ἀκρατον καὶ ἀφύλα-
 κτον. Ὁ δὲ καὶ τὴν πατρίδα γνωρίζει, καὶ τὴν ἀπὸ
 Παλαιστίνης ἀφίξιν ἀπαγγέλλει· καὶ ἔτι μὴ ἔχρινεν
 ὑποστέλλεσθαι δεῖν καὶ πρὸς βασιλέως, ἡνίκα Βασι-
 λέα ἴδοι τὸν ἐν οὐρανοῖς ὑβριζόμενον. Εἶτα διαταρεῖ
 τὰ τοῦ δόγματος· διδάσκει τὴν τῶν θείων εἰκότων
 τιμὴν· ἄλλα τε εἰπὼν, καὶ προσθεὶς, ὅτι δεῖγμα
 τοῦτο τοῦ πρὸς Χριστὸν πόθου, καὶ ὁμολογία τῆς
 ἐκείνου σαρκώσεως· ἔπειτα καθαιρεῖ τὰ ἐκείνου
 προβλήματα, πίστει Χριστοῦ καὶ δυνάμει λόγου καὶ
 πνεύματος. Ἐπεὶ δὲ καὶ πολλῶν μεταξὺ ῥηθέντων,
 οἱ Θεοδώρου λόγοι τὴν νικῶσαν εἶχον, θαυμάζει
 πρῶτον ὁ βασιλεὺς· εἶτα καὶ θεραπεύειν ἐπιχειρεῖ,
 ἀνδρα τοιοῦτον ὑποποιήσασθαι προθυμούμενος, δι-
 οῦ πολλῶν περιέσεσθαι δυνατὸν ἔσται. Ὡς δὲ ἀχεί-
 ρωτον αὐτὸν ἑώρα ταῖς ἐκείνου λαβαῖς, προσετίθει
 γὰρ καὶ τι τοιοῦτον πρὸς αὐτὸν, Ἐπιλάβου, λέγων,
 τῶν συνθηκῶν ὧν ἔθου πρὸς Θεόν, βασιλεῦ· ὧν ἄρα
 μεσότης ὁ μέγας ἀρχιερεὺς γέγονεν, ἡνίκα σου τῆ
 κεφαλῇ τὸν βασιλικὸν ἐπέτιθει στέφανον; φείσαι
 τῆς ἑαυτοῦ ψυχῆς, καὶ τὸν πρότερον κόσμον ἀπόδος
 τῇ Ἐκκλησίᾳ· καὶ μὴ διαμάχου Θεῷ, κριτῇ δικαίῳ
 καὶ ἰσχυρῷ, κἂν εἰ μὴ τὴν ὀργὴν ἐπάγη καθ' ἑκά-
 στην ἡμέραν διὰ περιουσίαν χρηστότητος.

ΙΕ'. Ταῦτα ὁ μὲν οὕτω πρὸς αὐτὸν διεπαρρησιά-
 σατο. Ὁ δὲ, τὸ πρόσρημα τῆς ἐπεικειᾶς λύσας,
 πρὸς ὀργὴν ἐξήγετο καὶ μανίαν· καὶ εἰ τις Θεοδώρῳ
 σύμφυχος, ἢ ὁμόδοξος τὴν εὐσέδειαν, ἀνηρέυνα.
 Ἐπεὶ οὖν αὐτῷ δῆλα καὶ τὰ περὶ Θεοφάνου· κατέστη
 τοῦ ἀδελφοῦ, καὶ ὅτι μηδὲν ἦττον τῆς φύσεως δια-
 σώζων ἔσται κἂν τοῖς δόγμασι τὸ συγγενὲς καὶ αὐτ-
 ᾶδελφον, μάστιξιν ἀμφοτέρους καλᾶσας συχναῖς,
 εἶτα καὶ ὑπερορίαν αὐτῶν ἐν τῷ τοῦ Πόντου στό-
 ματι κατακρίνει· κελεύσας μὴ βρωτοῦ τινος, μὴ
 ποτοῦ, μὴ ἐνδύματος, μηδένα τῶν πάντων αὐτοῖς
 κοινωνεῖν, ἕνα κακοί, φησὶν, οὕτω κακῶς ἐκτρι-
 θεῖεν.

ΙΓ'. Ἀλλὰ τὸν τύραννον μὲν ἡ κακία πράττειν
 οὕτως ἐδίδασκεν· οὐδὲν γὰρ κακόν, οὐ μὴ ἀνθέξε-
 ται ἀδικος. Ἐπεὶ δὲ μὴ ἐπὶ πολὺ τὴν ὀργὴν ὁ δι-
 καία κρίνων Θεὸς ἀνεβάλλετο, οὐ πολὺ τὸ ἐν μέσῳ,
 καὶ ὁ θηρσὶν οὗτος ὀνόματός τε καὶ πράγματος
 κοινωνῶν, συγκατὰλλυι τῇ τυραννίδι τὴν βίον. Ἀνα-
 ρεῖται γὰρ ὑπὸ Μιχαήλ, ἢ Τραυλὸς ἢ ἐπωνυμία, κα-
 κῶς, φησὶ, τὸ κακόν ἐξ ὠμενον. Ἡμέρα δὲ ἦν ἡ
 τῶν τοῦ Χριστοῦ γενεθλίων, καὶ αἷμα τούτου κε-
 νοῦται· οὐχ ὡς δὴ τινος τῶν νηπιῶν εἶπ' ὑπὲρ ἡμῶν
 τεχθέντι Χριστῷ προσαγόμενον, ἀλλ' ὡς Ἡρώδου
 μᾶλλον, εἰς πολλῶν ἀγίων ψυχῶν ἔκτισιν τῶν ὑπ'
 ἐκείνου τυραννουμένων. Τόπος δὲ ὑποδέχεται τὸ
 ἑναγὲς ἅγιος· καὶ, ὦ τῶν τοῦ Θεοῦ θείων κριμάτων!
 αὐτὸ φημι τὸ θυσιαστήριον, οὗ τε αὐτὸς κατεψεύ-
 σατο, τὰς συνθήκας διδοῦς, μηδὲν τῶν ἱερῶν δογμα-

siones. Deinde etiam cum accersit, et familiariter
 eum est allocutus, rogans quisnam esset, ac unde
 veniret, quidve sibi mera illa et incauta dicendi
 libertas vellet. Ille autem et significat patriam, et
 suum ex Palæstina adventum renuntiat, nec sibi
 liberum putavisse, ut vel imperatoris metu a di-
 cendi libertate discederet, cum Regem qui in
 cœlis est, injuria violari conspiceret. Deinde, quæ
 doctrinæ sunt, aperit; docet divinarum cultum
 imaginum. Et cum alia dixisset, et adjecisset:
 Ecce hoc indicium nostri in Christum amoris, et
 confessionem ab eo susceptæ carnis; postremo
 illius objecta, Christi fide, sermonisque virtute ac
 spiritus, evertit. Postquam autem, hinc inde multis
 collatis sermonibus, Theodorus disputatione victor
 exstiterat, primum miratur imperator, deinde etiam
 blanditiis aggreditur, virum tantum addicere sat-
 agens, per quem multos esset devicturus. Ubi
 autem vidit ejus abs se constantiam nulla vi posse
 expugnari; nam et ejusmodi quidpiam ad eum ad-
 jecerat: Oblitus es, o imperator, quæ cum Deo
 pacta iniuras; quorum sequester magnus antistes
 fuit, tum, cum tuo capiti imperialem coronam
 imposuit? Parce animæ tuæ, ac priorem ornatum
 Ecclesiæ restitue; nolique cum Deo, qui iudex
 justus ac potens est*, etsi non quotidie iram in-
 fligit (quæ ejus bonitatis abundantia est), pugna
 contendere.

XV. Hæc ille quidem sic apud eum libere locutus
 est: imperator autem lenitatis prætextu soluto, in
 iram furoremque erupit, ac rogat, num aliquis
 ejusdem cum Theodoro animi, ejusdemque, ad
 fidem quod attinet, cum eo sententiæ? Postquam
 vero intellexit de ejus etiam fratre Theophane,
 quodque is non minus quam natura, dogmatis quo-
 que obnixè affinis germanusque consistit, ambos
 diu flagris cæsos, ad Ponti ostia exsilio relegandos
 decernit, jubetque neminem cibum ullum aut
 potum, aut vestimentum illis impertiri: quo sic
 mali male exterantur, inquit.

XVI. Verum tyrannum quidem hoc se modo
 gerere docebat improbitas; nihil enim sceleris est,
 quod non propense vir injustus arripiat. Quod
 tamen is qui justa judicat, Deus, non diu iram
 differat, non multum temporis intercessit, cum
 iste, cui et nomen cum bestiis commune et ipsa
 agendi ratio, una cum tyrannide vitam finit. De
 medio enim a Michaelè Balbo sublatus: Male malo,
 aiunt, adhibitum remedium. Christi dies Natalis
 erat, ejusque sanguis effunditur; non ut alienus
 ex infantibus, qui Deo pro nobis nato offerretur,
 sed potius ut Herodis, ad multarum sanctarum
 animarum, quas ille per vim opprimebat, eluen-
 dam pœnam. Suscipitque locus sanctus piaculum,
 et (o divina judicia!) ipsa, inquam, ara, in quam
 ille mentitus erat, pollicitus nihil se ex sacris

* Psal. vii, 12.

dogmatis mutaturum, ac cujus pulchrum ornatum imaginum abolerat. Quod cum ita contigisset, paululum ab exilio malisque aliis relaxati viri generosissimi, urbem Augustam petunt, cum scilicet novus imperator, larvata quadam humanitatis specie revocari siverisset. Revera enim nihil decessore impietate minor; persequendi sævitia tantisper mitior erat.

XVII. Atque illi quidem cum venissent in civitatem, ac rursus pietatem libere prædicarent, multos quidem reliqui vulgi, adhuc autem et senatorii ordinis, in suam sententiam adducunt: partim quidem expositione canonum, quos Theodori germanus frater Theophanes versibus cecinit; partim vero etiam oppositionum libris, quos magnus hic Theodorus conscripsit.

XVIII. Verum enim vero cum tantam virorum virtutem Joannes ille magus Ægyptius et Iambris sodalis, sic aperte emicantem videre non ferret, eos in carcere includit: ac postremo cum eis sermone congressus, qui impar certamini esset (sed, quod fertur adagio, caprea cum leone pugnam iniret), vi rursus eos expellit e civitate, qua apud imperatorem (eaque magna) auctoritate pollebat, tum quod ejusdem ac ille sententiæ erat, tum quod etiam monastico habitu indutus erat, ac pietatis larvam præferbat: cujus specie obrepens scelestissimus homo, cum imperatorem decepit, tum plures senatorii ordinis, ac brevi post patriarchalem sedem indignus inaccessit. Et illi quidem sic civitate pulsati, velut

C patriam, externam regionem Christi causa cernebant, inque loco, quem Sosthenium vocant, agebant.

XIX. Quod autem etiam Michael impius imperator vivis excedens, Theophilo filio imperium reliquerat; cujus, paterna, longe major impietas erat (sic namque ille pravum illud dogma colebat, sicque in omnes propensius pietate exultos, morosus sævusque fuit, ut parum absit, quin superiores omnes pravæ opinionis tenaces imperatores, frigidus mollesque impietatis ergo ostenderit): inde rursus conflatae piis persecutiones, rursusque eversæ imagines, expedita rursus tormenta et tribunalia carceresque ac modus omnis injuriæ a lversus pietatem excitatus. Hinc Theodorus una cum fratre delatus, et quod pius esset, accusatus. D Cujus pietatis ergo, quod non ille supplicii genus sustinuit; vel potius, quam non suscepit coronam martyrii? non tolerantia? non libertatis dicendi? non zeli, quo concitatus quotidie Domino certamen desudabat? martyr inter martyres, et confessor

A των μετακινῆσαι, καὶ οὐπὲρ τὸν καλὸν κόσμον ἐκείνος ἠμαύρωσε τῶν εἰκόνων. Οὗ γενομένου, καὶ μικρὸν τῆς ἐξορίας καὶ τῶν ἄλλων κακῶν ἀνεθέντες, οἱ γενναιότατοι, τὴν βασιλίδα καταλαμβάνουσι (7), τοῦ νέου βασιλέως τὸ δοκεῖν ἐκ φιλανθρωπίας ἐπιτρέψαντος τὴν ἀνάκλησιν. Ταῖς γὰρ ἀληθείαις οὐδὲν τοῦ προλαθόντος ἤτιων ὦν τὴν δυσσεβίαν, περὶ τὸν διωγμὸν ἤτιων ἦν.

B IZ'. Ἐκεῖνοι μὲν δὴ παρὰ τῆ πόλει γενόμενοι, καὶ αὐθις τὸ εὐσεβὲς παρήρησιασάμενοι, πολλοὺς μὲν τοῦ λοιποῦ πλήθους, ἔτι καὶ αὐτῶν τῶν ἐν τέλει σύμφρονας προσλαμβάνουσι· τούτο μὲν καὶ διὰ τῆς τῶν κανόνων ἐκθέσεως, οὗς Θεοφάνης ὁ γνήσιος ἀδελφὸς ἐμελώδησε· τούτο δὲ καὶ διὰ τῆς τῶν λόγων ἀντιθέσεως, οὗς ὁ μέγας οὗτος Θεόδωρος συνεγράψατο.

IΗ'. Πλὴν ἀλλὰ τὴν τοσαύτην τῶν ἀνδρῶν ἀρετὴν Ἰαννῆς ὁ Αἰγύπτιος μάγος, καὶ τοῦ Ἰαμβρῆ ἑμέστιος, μὴ φέρων ὄρα ἰσὺ φανερώς λάμπουσαν, ἐν φρουρᾷ κατακλείει· καὶ τελευταῖον τοῖς λόγοις προσθαλῶν, ἐπεὶ μὴ οἶός τε ἦν πρὸς ἐκείνους ἀγωνίζεσθαι, ἀλλὰ, τὸ τοῦ λόγου, πρὸς λέοντα δορκᾶς ἤπτετο μάχης, βία πάλιν αὐτοῦ ἀπελαύνει τῆς πόλεως, ἄτε δὴ παρὰ βασιλεῖ τὰ μέγιστα δυνάμενος ἄμα μὲν διὰ τὸ ὀμόδοξον, ἄμα δὲ καὶ ὁ περιθέβλητο τῶν μοναχῶν σχῆμα, καὶ τὴν ἐπιχερρωσμένην αὐτῷ εὐσεβίαν, ὑφ' ἧς καὶ τὸν βασιλέα, καὶ πολλοὺς τῶν ἐν τέλει, ὁ μιὰρὸς παρεκρούετο, καὶ τοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου μετ' ὀλίγον ἀναξίως ἐπέβη. C Καὶ οἱ μὲν οὕτω τῆς πόλεως ἐξωθούμενοι, ὡς πατριδὰ διὰ Χριστὸν τὴν ξένην ἐώρων, ἀνὰ τὸν τόπον, ὃς οὕτω κλεῖται, Σωσθένιον, διατρίβοντες.

IΘ'. Ἐπεὶ δὲ καὶ Μιχαὴλ ἑτελεύτα ὁ δυσσεβὴς βασιλεὺς, τῷ δυσσεβεστέρῳ παιδί Θεοφίλῳ καταλείπει τὴν βασιλείαν· ὃς οὕτως ἀντεποιήθη τοῦ πονηροῦ τούτου δόγματος, καὶ οὕτως ὤφθη βεβύλις τῆς εὐσεβίαν διηκριθωμένοις, ὡς μικροῦ πάντας τοὺς φθάσαντας κακοδόξους ψυχροὺς ἀποδείξει καὶ μαλακοὺς περὶ τὴν δυσσεβίαν. Ἐντεῦθεν διωγμοὶ πάλιν κατὰ τῶν εὐσεβοῦντων· καὶ πάλιν ἱερῶν εἰκόνων καταστροφὰι, καὶ βάσανα πάλιν, καὶ δικαστήρια καὶ φρουραὶ, καὶ πᾶς ἀδικίας τρόπος κατὰ τῆς εὐσεβείας κινούμενος. Ἐντεῦθεν Θεόδωρος σὺναμα τῷ ἀδελφῷ ἐναγόμενος, καὶ τὴν εὐσεβίαν ἐγκαλούμενος· ὑπὲρ ἧς ποῖον μὲν εἶδος οὐχ ὑπέστη κολάσεως, μᾶλλον δὲ μαρτυρίας ποῖον οὐκ ἐστέψατο στέφανον; Οὐ τὸν τῆς ὑπομονῆς; οὐ τὸν τῆς παρήρησιας; οὐ τὸν ζῆλον, ὃν ἐξηλωκὸς τῷ Κυρίῳ καθ' ἡμέραν διηγωνίζετο; μάρτυς ἐν μάρτυσι, καὶ ἐμολογητὴς δι' αὐτῶν τῶν ὑπὲρ Χριστοῦ

Fr. Combefisii notæ.

(7) Τὴν βασιλίδα καταλαμβάνουσι. Lipomani interpr. parum erudite, quod sequitur, τοῦ νέου βασιλέως, cum voce βασιλίδα, jungit, redditque, Veniunt in regiam novi imperatoris; sic et supra τὸ βασιλίδα, reddit regiam. At liquet significare reginam, ac subintelligi τῶν πόλεων, quomodo Græci passim Constantinopolim suam indignant: urbium reginam. Ego paulo Latinius: urbem Augustam.

Auctor iamborum sanctorum vultibus in scriptorum, τὴν πόλιν τοῦ κράτους, imperii urbem. At quis regiam novi imperatoris audiat, velut ejus nova regia esset, aut alia quam superiorum Constantinopoli imperatorum? νέου βασιλέως genitivus absolutus est; mirorque cespitare, qui vel procul Græciam salutaverit. Regiam, βασιλεῖον et βασίλεια vocant, τὰ ἀνάκτορα.

ἀώνων γενόμενος. Παρίστησι δὲ τὰ ἐκείνου πλέον ἢ πολυήμερος ἦν ὑπέστη φρουρά, καὶ τὰ πολυειδῆ τῶν κολάσεων, ἃ παῖς παρὰ πατρός μέχρι τῆς δευρο διαδεχόμενος, λήθης τε ἀνώτερα γενέσθαι καὶ δοθῆναι γραφῇ πεποιήκασιν.

Κ'. Τούτων δὴ τῶν κολάσεων πολλοὶ μὲν τῶν συσχεθέντων ἠττήθησαν, καὶ ἡ μεταμέλεια τὴν ἤτην ἀνεμαχέσατο (δ)· οἱ πλείους δὲ διὰ τὴν ἐλπίδα, καὶ τὸν εἰς Χριστὸν πόθον, εὐγενῶς κατεφρόνησαν· μεθ' ὧν καὶ ὁ Θεοφόρος οὗτος ἀνὴρ, μετὰ τοῦ μηδὲν ἐνδοῦναι, πρὸς τὰς ἐπιγγελλομένας εὐεργασίας, ἔτι καὶ τοῖς ἰμάτι καταξινόμενος, οὐμεινουν εἶποι τις ὄσσην ἐπεδείξατο τὴν καρτερίαν, τοῖς συναθροῦσιν ἀρχέτυπον ὑπομονῆς, οὐ τὴν μίμησιν εὐπειτῆς, γινόμενος. Ἀμέλει καὶ τοῦ σώματος ἤδη καταξανθέντος αὐτῷ τὰς μάστιξι, καὶ αἵματι τὸ ἔδαφος ἐπιχρῶσαντος, αὐτὸς ὡς οὐδαμίαν τῶν ἀλγεινῶν αἰσθησιν ὑπομείνας, εἰστήκει γυμνὸς ἐν μέσῳ τοῦ βήματος, ὡσπερ τινὲς κότρω τὰς πληγαῖς ἐκαλλωπιζόμενος, καὶ θέατρον οὕτω καὶ ἀγγέλοις καὶ ἀνθρώποις, κατὰ Παῦλον, γινόμενος. Τοῦ ἐπάργου δὲ τὴν ἐπίμονον ταύτην γύμνωσιν δυσχεράναντος, Ἐγὼ, φησὶν, ὁ ἀθλητὴς, ἐπὶ τούτῳ γυμνὸς ἵσταμαι, ἵν' εἴ τινα τῶν ἀθλητῶν ἐπικαμόντα τοῖς ἀλγεινῶσι θεάσωμαι, τὸ ἐκείνου ὑστέρημα ἐν τῷ ἐμῷ σώματι εὐφύως ἀναπληρώσω. Εὐγε' τῆς τοῦ ἀνδρός κρτερίας, τῆς περιβρησίας, τῆς πρὸς τὴν δεσπότην ἠερμότητος!

ΚΑ'. Πάλιν οὖν εἶχεν αὐτοῦς ἡ ὑπεροχία, οὐκ εἰν νῆσον ἦν σύνθετος Ἀφουσίαν καλεῖν, κατακριθέντας. Ἀλλὰ τί μοι τὰ ἐνταῦθεν ἀπαριθμῆσθαι. τὰς φυλακὰς, τὰ ναυάγια, τὸν λιμὸν, τὰς ἡλιακὰς ἐκκαύσεις, τὰς νυκτερινὰς ψύξεις, τὰς ἐπιθουλάς, τὰς ἐπαναστάσεις, τοὺς καθ' ἡμέραν θανάτους, τὰς πληγὰς πάλιν, τοὺς βραδυσμούς, καὶ τὰ ἐπὶ κόρῃς βραχίσματα; Πλὴν ὅτι καὶ ταῦτα τρυφῆσαντες μετὰ γαστρὸς πολυήμερου ὑπεροχίας, δυσὶν ὑστερον χρόνοις μόνον τῶν ἄλλων ὑπὸ βασιλικῷ κελεύσματι φθάνουσι τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ἐρωσ γὰρ εἶχε τὸν βασιλέα, καὶ κενὸς ἦν καὶ μάταιος, Θεόδωρον δέπου καὶ Θεοφάνην τὰ αὐτὰ ἐκείνω φρονούντας εἶχειν, ἢ πάντων ἀρχεῖν πρὸς οὐδὲν αὐτῷ διαφερομένων.

ΚΒ'. Ἀλλὰ γὰρ ἄξιον τὰ ἐξῆς δι' αὐτῶν ἐκείνων τῶν τῆς ἐπιστολῆς δηλῶσαι ῥημάτων, οἷς ὁ Θεοφόρος οὗτος Θεόδωρος κοινήν ἄμα τῷ ἀδελφῷ συντιθεὶς τὴν ἐπιστολήν, Ἰωάννη τῷ τῆς κατὰ Κόζικον ἐκκλησίας προέδρῳ, καὶ τῷ λοιπῷ πλήθει τῶν ὀρθοδόξων ἐπέτελλε, τὰ αἰκεῖα καταλέγων πάθη, ὅσα

* I Cor. iv, 9. ' Coloss. i, 24.

Fr. Combefisii notæ.

(δ) Ἡ μεταμέλεια τὴν ἤτην ἀνεμαχέσατο. Velut instaurato prælio, victores a clade effecit. Quæ ejus vocis trita acceptio est. Hinc apud Plutarch. in *Apophth.* cum Argivi dicerent, se τὴν προτέρην ἤτην ἀνεμαχίσθαι, dixit quidam se mirari an duarum syllabarum accessione facti es-

A effectus per ea quæ obiit pro Christo certamina. Illius porro fortitudinem animi invictamque constantiam magis ostendit, quem toleravit diuturnus carcer, variaque tormentorum genera, quæ filius a patre, in hunc usque diem suscipientes oblivione superiora præstiterunt, et ut scripto consignarentur, auctores fuerunt.

XX. Ab his suppliciis, multi quidem ex iis qui comprehensi erant, victi; tametsi pœnitentia reparata pugna, id resarciit, quod victi exstiterant: plures vero spe animati ac in Christum desiderio generoso fortique animo contempserunt, quibus cum hic quoque divinus vir, nedum nihil oblati cessit muneribus, sed et flagris ac verberibus laceratus, nemo facile dicat quantam fortitudinem ostenderit, effectus compugilibus patientiæ exemplar ejusmodi, quod ægre quis imitando assequi possit. Denique cum et corpore jam verberibus dire lacerato, ejus cruore solum commaderet, ipse velut nullo doloris sensu sustinens, in medio judicii loco nudus stabat, haud secus ac mundo quodam plagis magnifice glorians, atque in eum modum, uti Paulus auctor est⁶, spectaculum factus et angelis et hominibus. Præfecto autem ægre ferente quod sic diu nudus consisteret: Ego, inquit athleta, idcirco nudus ceu pro arena sto, ut si quem pugilum doloribus fatiscentem conspexero, quod illi deest, in meo corpore certa animositate adimpleam⁷. Enge viri tolerantiam, dicendi libertatem, erga Dominum fervorem

C XXI. Rursus itaque exsilio relegantur in insulam, quam vulgi usu Aphusiam vocant. At quid interest ea percensere quæ exinde sceuta sũnt, carceres, naufragia, famem, solis ardores, nocturnum frigus, insidias, insurgentes procellas atque insultus, quotidianas mortes, repetita verbera ac plagas, cæsa ora atque colaphos? Cæterum quod et illi, longique ærumnas exsiliij gaudio ferrent, duobus post annis, soli ex aliis imperatoris jussu Constantinopolim veniunt. Majori enim, etsi vano ac inani, imperator desiderio tenebatur, ut scilicet Theodorum ac Theophanem una secum sentientes nancisceretur, quam ut universos suæ ditionis teneret, quibuscum nulla ei opinionum dissensio erat.

D XXII. Enimvero operæ pretium sit, quæ deinceps sequuntur, illis ipsis verbis ejus Epistolæ declarare, quam una cum fratre divinus hic Theodorus communem componens, Joanni Cyziceno episcopo, ac reliquæ orthodoxorum multitudini, scripsit; ærumnas suas enumerans, ac quæcunque eos mala ferre

sent fortiores, quam antea: nempe intelligens de præpositione ἀνὰ quæ sic extrahit vim simplicis, μάχεσθαι, quod est pugnare. Nihil inscitius, quam quod Lipomani interpr.: *Pœnitentia adversus victoriam rebellavit*. Quid hic sensus? quæ phrasis?

contigerat a Deo exoso illo Theophilo, dum pro divinis imaginibus agone decertant; quomodo item post alia dehonestamenta ac verbera, etiam vultus crudeliter eis inscripti sunt ac compuncti. Sin autem etiam aliqua simplicius atque agrestius dicta in Epistola conscripta habentur, non idcirco æquis iudiciis ac eruditis imperitus auctor ipse habendus sit; sed ita existimandum, primum quidem, sine defectu usum illum esse dictione ac nominibus, qui videlicet non tanti rem duceret, nec tantam in eo diligentiam ponendam existimaret. Deinde autem, quod etiam vellet ipsa plane verba, sicut et dicta erant, inter interrogandum ac respondendum, ita simpliciter nulloque ornato representare. Sic autem ad verbum Epistola habet:

XXIII. *Maximam facerem injuriam, si ea quæ in nos gesta contigerunt, silentio traderem, cum multi audire atque discere desiderent; utque id maxime, quod ad Dei gloriam vulgique utilitatem dicta atque audita conferre aliquid valeant; neque vero minus etiam ad impios redarguendos conducant, eorumque doctrinæ imbecillitatem araneorumque telis similem ipsius structuram certa conjectura evincant. Ac brevi post, hæc quoque ait: Cum ergo venisset, qui tum imperatoris jussis ministrabat, atque in insulam Aphysiam ascendisset, magna nos celeritate abreptos duxit in civitatem; sancte assærens, nescire se causam ob quam raperemur, nisi quod magna cum festinatione, etiamque atque etiam urgente præcepto, dicebat se missum esse. Venimus itaque in civitatem, cum Julii mensis dies esset octavus. Cumque is qui adduxerat, se solum coram imperatore stitisset, in prætorio mox jubetur, ut nos carcere includat.*

Post sex itaque dies (nempe quarto decimo ejusdem mensis) accersimur ad imperatorem, cum in omnium jam animis ceu imperatori ad luendas pœnas sistendi, oppido venturi præsciremur. Aliud nihil videre erat autve audire, quam terrores et minas; cum alii dicerent: Quantocius, o vos, imperatoris mandatis citra omnem ceditæ contradictionem; aliis, intolerabilia nos mala passuros, nisi dicto audientes essemus, protestantibus; aliis denique dicentibus: Daemonium habetis, aliaque ejusmodi, hisque deteriora quibus incassum aures nostræ pulsabantur.

XXIV. *Et hæc quidem audiebamus, prorsusquam ad Aureum, quod dicitur, Triclinium veniremus. Ubi autem venimus, ac portæ pedem intulimus, præveniente præfecto, nostris se vultibus imperator, terribilis*

Fr. Combefisii notæ.

(9) *Αὐτὴν τῆς ὄψιν ἀνηλεῶς κατεγράψησαν.* Est hæc pœna, quam sequentibus ipse Theodorus refert, ipsis iambis ascriptis, quibus sic deformi spectaculo duroque cruciatu inscripti facies sunt ac compuncti, non quod reddit Lipomani interpr.: *Eis crudeliter compuncti fuerunt oculi, ac si excæcatos vellet; quod longe a vero est. Sed videtur ille doctus ex Lexico, qui primo obviam vocis cu-*

συνέβη παθεῖν αὐτοὺς παρ' ἐκείνου δὴ τοῦ θεομισσοῦς Θεοφίλου, τῶν θεῶν ὑπεραθλοῦνται εἰκόνων· καὶ ὅπως μετὰ τὰς πολλὰς αἰκίσεις, καὶ αὐτὴν τὴν ὄψιν ἀνηλεῶς κατεγράψησαν (9). Εἰ δέ τινα καὶ ἔγκεινται τῇ ἐπιστολῇ ἀφελῶς τε καὶ ἰδιωτικῶς ἔχοντα, οὐκ ἀμαθίαν πάντως παρὰ τοῖς εὖ κρίνουσι καὶ πεπαιδευμένοις τῷ γραμματεῖ μαρτυρήσει· ἀλλὰ πρῶτα μὲν τὸ ἀδιαφόρως αὐτὸν χρῆσθαι τῇ λέξει καὶ τοῖς ὀνόμασι, καὶ μὴ μέγα ταῦτα ἠγεῖσθαι, μηδὲ σπουδῆς ἄξιον· ἔπειτα δὲ καὶ τὸ βούλεσθαι ἀκριβῶς αὐτὰ τὰ ῥήματα καθὼς ἄρα καὶ ἐβρέθησαν ἐν τε ταῖς πύξεσι καὶ ταῖς ἀποκρίσεσιν, ἀπλῶς οὕτω καὶ ἀνεπικροσμήτως παρατεθῆναι. Ἔχει πρὸς λέξιν τὰ τῆς ἐπιστολῆς οὕτως·

B ΚΓ'. *Ἄδικολὴν τὰ μέγιστα, σιωπῇ παραδοὺς τὰ εἰς ἡμᾶς γεγενημένα, πολλῶν ἐφιερμένων ἀκούσαι τε καὶ μαθεῖν· καὶ μάλιστα εἰς δόξαν Θεοῦ καὶ πολλῶν ὠφέλειαν ἔσεσθαι δυνάμενα, λεγόμενά τε καὶ ἀκούόμενα· οὐχ ἠκίστα δὲ καὶ πρὸς ἔλεγχον τῶν ἀσεβοῦντων συντείνοντα, καὶ τοῦ δόγματος αὐτῶν τὸ σαθρὸν καὶ ἀραχνῶδες ἐλέγχοντα· καὶ μετὰ βραχὺ καὶ ταῦτα φησιν· Ὁ τηρικαῦτα τοίνυν τοῖς βασιλικοῖς ἐξυπηρετούμενος προστάγμασιν ἐλθὼν, καὶ τῇ νήσῳ ἐπιβὰς Ἀφουσίᾳ, σὺν πολλῷ τῷ τάχει ἐξαρπίσας ἡμᾶς, ἤγεν ἐπὶ τὴν πόλιν· τὴν αἰτίαν δὲ του χάριν ἐλκόμεθα, διαβεβαιούμενος ἀγροεῖν· πλὴν ὅτι μετὰ πολλοῦ τοῦ τάχους, καὶ πολλῆς τῆς ἐπέξεως ἐφασκεν ἀπεστάλλθαι. Εἰς τὴν πόλιν οὖν ἤλθομεν ἤδη τοῦ Ἰουλίου ὀγδόην ἐπέχοντος· καὶ τῷ βασιλεῖ μόνος ἐμφανισθεὶς ὁ ἡμῖς ἀγαγῶν, εὐθὺς ἐκελεύσθη καθείρξαι ἡμᾶς εἰς τὸ πραιτώριον.*

Μεθ' ἡμέρας οὖν ἔξ τῆς τεσσαρεσκιδεκάτης τοῦ αὐτοῦ μηνὸς μετὰ κλητοὶ πρὸς βασιλέα γινόμεθα. τῆς ἡμῶν ἀφίξεως ἐν ταῖς πάντων διαβολαῖς ἤδη προσγεγνωσμένης καὶ προσδοκωμένης, ὡς τῷ βασιλεῖ παραστησόμεθα δίκας ὑποσχεῖν μέλλοντες. Καὶ οὐδὲν ἦν ἕτερον ἰδεῖν ἢ ἀκούειν ἄλλ' ἢ φόβους καὶ ἀπειλάς, τῶν μὲν λεγόντων, Συγτόμως, ὦ οὗτοι, καὶ ἀνευ πάσης ἀτιλογίας ὑποκύψατε τοῖς βασιλικοῖς διατάγμασι· τῶν δὲ τὰ ἀνήμεστα παθεῖν, εἰ παρακούσοιτε, προμαρτυρουμένων· ἑτέρων δὲ φασκόντων, Δαιμόριον ἔχετε, καὶ ἕτερα τοιαῦτα, καὶ χεῖρονα κενῶς ταῖς ἀκοαῖς ἡμῶν παραπίπτοντα

D ΚΔ'. *Καὶ ταῦτα μὲν πρὶν τῷ χρυσῷ λεγομένῳ τρικλίνῳ προσβαλεῖν ἠκούομεν· προσβαλόντες δὲ, καὶ τῇ πύλῃ ἐπιβάντες, προάγοντος ἡμῶν τοῦ ἐπάρχου, ὤφθη ἡμῖν ὁ βασιλεὺς, φοβερός*

jusque significationem ex eo sibi arriperet nec satis utriusque linguæ proprietates aut calleret, aut attenderet. Sic inferius in Theodori epist. ἐπέτρεψεν ἡμῶν πλεῖσθαι τὰς ὄψεις· reddit: *Jussit nobis verberari oculos; certe in facies cædi, ac colaphos dari; vixque tandem ad finem, se ipse ille, ut vultum redderet, emendavit.*

ἄγαν καὶ θυμοῦ πνέων, ἐνθεν τε καὶ ἐνθεν ἄ
 ικανῶν περιστηκότων. Ὥρα ἦν ὡς δεκάτη· καὶ
 μέχρι τούτου ἐλθὼν διέστη ἡμῶν ὁ ἑπαρχος,
 μόνους ἡμᾶς ἐν ὀφθαλμοῖς τοῦ βασιλέως κατα-
 λιπών. Καὶ δὴ προσκυνήσαντας, ἐγγύτερον πα-
 ραστῆναι θρασυτέρα τῇ φωνῇ σὺν ἀυστηρίᾳ
 παρεκελεύετο. Μέχρι σὺν αὐτοῦ γενομένους,
 ἤρετο, Ἐν ποίᾳ γῶρᾳ, εἰπὼν, ἐγεννήθητε; Ἡμῶν
 ἀποκρινομένων, Ἐν Μωαβίτιδι, πάλιν ἐκεῖνος
 αὐτοῖς ῥήμασι, Διατί ἤλθετε ὧδε; Καὶ πρὶν
 ἀποκρινασθαι, ἐπέτρεψεν ἡμῶν παλεσθαι τὰς
 ὄψεις. Πολλὰς δὲ τὰς πληγὰς οἱ παύοντες ἐν-
 τείναντες καὶ βαρεῖας, ὡς σκοτοδίνης ἡμᾶς
 πληροῦσθαι καὶ πίπτειν χαμῶ. Καὶ γὰρ εἰ μὴ
 τοῦ πρὸς τῷ στήθει χιτῶνος ἐδραξάμην τοῦ
 παύοντος, εἰς τὸ τοῦ βασιλέως ἄν ὑποκίδιον
 εὐθὺς κατεβλήθη. Κατέχων δὲ τὸ ἱμάτιον, ἐδε-
 χόμην ἀμετυστρεπτι τὰς πληγὰς, ἕως παύσασθαι
 τοῦ παλεῖν ἐκέλευσεν ὁ κρυτῶν. Πανσαμένων
 δὲ τῶν παύοντων, ἤρετο πάλιν ὁ βασιλεὺς·
 Τίνος χάριν ἐληλύθατε ἐνταῦθα; Ἐβούλετο δὲ
 ὁ λόγος αὐτῷ, Ὅτου χάριν τὴν αὐτὴν ἡμῖν
 ἡμῶν οἰκῆσιν ἡσμενίσατε;

ΚΕ'. Ἡμῶν δὲ σιωπησάντων, καὶ εἰς γῆν
 νερευκότων, πρὸς τὸν ἑπαρχον ἐγγύθεν ἐστῶτα,
 ἰταμῷ τῷ λόγῳ καὶ βλοσυρῷ τῷ ὄρματι ἀπο-
 τεινάμενος, λόγον τοιόνδε μετὰ πολλοῦ τοῦ
 θυμοῦ καὶ τραχείας τῆς φωνῆς ἀπεφθέξατο·
 Ἄρον αὐτοὺς, καὶ γράψον τὰ πρόσωπα αὐτῶν,
 ἐγκολάψας τοῦσδε τοὺς λάμβους· καὶ παράδος
 αὐτοὺς δύο Σαρακηνοῖς, καὶ ἀπαγέτωσαν αὐτοὺς
 εἰς τὴν ἰδίαν αὐτῶν γῆν. Ἔστηκε δὲ πλησίον ὁ
 τοῦ λάμβους ἔχων, ἔς ἦν καὶ τούτους σκεψάμε-
 νος, Χριστόδουλος τοῦνομα· ᾧ καὶ ὑπαναγινώ-
 σκειν αὐτοὺς ἐπέταττε, προσθεὶς καὶ τοῦτο·
 Κἄν μὴ ᾧσι καλοὶ, μὴ σοὶ μελέτω. Τοῦτο δὲ
 εἰρηκεν, εἰδὼς ὡς ἄριστα ἡμῖν ἡσκηται ἢ τῶν
 ποιητικῶν σκεμμῶν ἀκρίβεια, καὶ εἰς ὕσον
 καταγελασθήσονται πρὸς ἡμῶν· Διὰ τοῦτο καὶ
 τις παρών, καὶ χαριζόμενος αὐτῷ, οὐδὲ ἀξιολ
 εἶσιν, ᾧ δέσποτα, οὗτοι, ἴνα καλλίους ᾧσιν οἱ
 τῷ διηγήματι.

Πάντων ποθούντων προτρέχειν πρὸς τὴν πόλιν,

Ὅπου πάναγροι τοῦ Θεοῦ Λόγου πόδες
 Ἔστησαν εἰς σύστασιν τῆς οἰκουμένης,
 Ὄφθησαν οὗτοι τῷ σεβασμίῳ τόπῳ,
 Σκευὴ πορηρὰ δυσειδαίμονος πλάνης,
 Ἐκείσε πολλὰ λοιπὸν ἐξ ἀγνωσίας
 Πράξαντες αἰσχυρὰ, δεινὰ, δυσσεβοφρόνως,
 Ἐκείθεν ἠλάθησαν ὡς ἀποστάται.
 Πρὸς τὴν πόλιν δὲ τοῦ κράτους περνευγότες,
 Οὐκ ἐξαφῆκαν τὰς ἀθέσμονας μορίας.
 Ὅθεν γρυφέντες ὡς κακοῦργοι τὴν θέαν,
 Κατακρίνονται καὶ διώκονται πάλιν.

ΚΖ'. Τοῦτων δὲ ὑπαναγνωσθέντων, ἀπάγειν
 ἡμᾶς εἰς τὸ πραιτώριον ἐκέλευε· καὶ μετὰ τὸ
 ἐξελεῖν ἡμᾶς, καὶ τὴν λεγομένην Θερμάστραν
 ἤδη καταλαβεῖν, φθίσας τις, ἐκέλευεν ὑποστρέ-
 φειν· καὶ σὺν πολλῷ τῷ τάχει τῷ βασιλεῖ
 κορίστησιν· ὅς καὶ ἰδὼν ἡμᾶς, πρὸς λέξιν

A valde ac iram spirans, hinc inde stipantium corona,
 quanta par erat, cinctus objecit. Hora erat quasi
 decima; quique hactenus nobis comes præfectus ve-
 nerat, discessit, solosque in oculis imperatoris reli-
 quit. Cumque adorassemus, audaci asperaque voce
 propius astare jubet. Ad eum ergo prope cum venis-
 semus, interrogavit, dicens: Qua in regione nati
 estis? Respondentibus nobis: In Moabotide; ille rur-
 sum iisdem verbis: Et cur, inquit, huc venistis? nec
 dumque accepto responso, facies nostras cædi jussit.
 Multas vero plagas et graves cadentes inflixerunt,
 adeo ut impleremur vertigine, et lumi caderemus.
 Etenim nisi ejus qui cædebat tunicam in pectore
 apprehendissem, ad imperatoris scabellum statim
 corruissem. Tenens autem vestem, immotus plagas
 accepi, donec imperator a percutiendo jussit cessare.
 Cessantibus autem qui percutiebant, rursus rogavit
 imperator: Quid causæ fuit cur huc veniretis? Id
 autem sibi istud volebat, velut quæreret: Quam-
 okrem, qui eamdem nobiscum nolletis amplecti fidem,
 communes nobiscum sedes diligere voluistis?

B ἀσπάσασθαι πίστιν οὐ βουλόμενοι, τὴν μεθ'

XXV. Nobis porro tacentibus, atque in terram cer-
 nuit, ad præfectum qui prope stabat, impudenti ore
 torvoque oculo conversus, cum magna ira ac voce
 aspera verbis ejuscemodi sententiam dixit: Tolle hos,
 atque eorum vultibus hosce inscribe ac insculpe iam-
 bos; tradeque eos duobus Sarracenis, ut in suam re-
 gionem abducant. Prope vero erat, qui iampos ha-
 bebat, qui et eorum auctor exsisterat, Christodulus
 nomine. Cui et legere eos præcepit, hoc quoque adjì-
 cians: Etsi non sint elegantes, nihil tibi hoc curæ
 sit. Id autem dixit, quod non lateret, quam accurate
 in componendis atque edendis versibus versati esse-
 mus nobisque proclive esset istos irridere. Et ideo
 quidam eorum qui aderant, ei adblandiens: Ne digni
 quidem sunt isti, o domine, ut sint iampos elegantiores.
 Præstat autem etiam illos ipsos, ut se habuerunt, hic
 loci inserere:

λαμδοι. Κατὰ δὲ καὶ αὐτοὺς, ὡς εἶχον, ἐνθελῆναι

D Cunctis ad urbem adire eam volentibus,

Stetere ubi Dei Verbi casti pedes,
 Terrarum ut orbis per id queat consistere;
 Apparuerunt isti honorando in loco,
 Erroris impii mala vasa et reprobæ,
 Cum multa fecissent ibi perturpia,
 Graviaque quod deesset eis recta fides,
 Illinc abacti sunt sicut apostata.
 Confugientes autem ad urbem imperii,
 Stultitiam haud reliquerunt nefariam.
 Quare notati et inscripti ut malefici,
 Damnantur exigunturque improbi iterum.

XXVI. His lectis, jussit nos adduci iterum in præ-
 torium: et postquam egressi essemus, et ad eam que
 dicitur Thermastra, jam venissemus, veniens ali-
 quis jussit nos reverti, ac cum multa celeritate nos
 imperatori sistit. Isque nos contuitus, sic ad verbum
 locutus est: Verisimile est, vos, cum recesseritis, esse

dicturos : Illusimus imperatori : sed ego, cum prior
 vobis illusero, tum dimittam. Quo dicto, exui nos
 vestibus jubet. Cum autem ambo exuti essemus, va-
 pulabam ego, sic assidue clamante imperatore, eosque
 qui cædebant per se ipsum adjurante : Ita habes me?
 Da bene. Cædebant ergo et tergum et pectus sine ulla
 misericordia ac miseratione. Ego autem cum diu
 multumque flagris cæderer, vociferabar : Nihil pec-
 cavimus in tuum imperium : ac rursus : Domine,
 miserere : et : Sancta Deipara, veni in adjutorium
 nostrum. Deinde etiam fratrem pariter clamantem
 ceciderunt, atque dicentem : Sancta Deipara, ipsa
 quoque fugisti in Ægyptum, portans Filium tuum *,
 respice in me, qui propter similem tui fugam punior :
 Domine, Domine, qui liberas pauperem de manu
 eorum, qui illo fortiores sunt, ne elongaveris a nobis
 auxilium tuum †. Et sic cum ambos, quantum volebat,
 concidisset, exire jussit. Alius autem rursus egressus,
 ad nos accurrit, jubens reverti.

ἡμῶν. Καὶ οὕτω συγκόψας ἀμφοτέρους ἐφ' ὅσον ἤθελε, πρὸς ἐπίσταντες ἐξίεναι. Ἐξελθὼν δὲ
 πάλιν ἕτερος, κατέδραμεν ἡμῶν ὑποστρέφειν κελεύων.

XXVII. Quidam vero missus ab imperatore, per-
 contabatur : Quid causæ est, quod de Leonis morte
 gavisus estis, quodque, cum ad eum accesseritis, non
 eandem ac ille fidem amplectimini? Ad hæc nos :
 Neque morte Leonis gavisus sumus, sed neque ad eum
 accessimus ; neque fidem propter vos, qui cum tem-
 pore mutamini, omnino abolere, aut quidquam no-
 vare sustinemus. Illi autem subjiciente : Hactenus
 sane, num sub Leone venistis? Nequaquam, diximus ;
 sed sub eo, qui illo prior imperium tenuit. At ille :
 Recte, recte, inquit ; et ite. Erat autem hic cursus
 logotheta. Tum ad prætorium, cum jam sero factum
 esset, venimus.

XXVIII. Quatuor dies transierant, cum præfecto
 pro tribunali sedente, ad ejus audientiam adducimur.
 Multis ille suppliciorum minis territans, ac cum se
 prius pœnas illaturum dixisset, tumque etiam facies
 inscripturum, atque Sarracenis traditurum, horta-
 batur, ut cujus desiderio teneretur imperator, id
 præstaremus. Erat cum eo et Christodulus ejusque
 pater. Nobis autem austere fortiterque negantibus,
 atque ad innumeras sustinendas mortes nosmetipsos
 paratos dicentibus ; fore denique ut eorum commu-

* Matth. ii, 15. † Psal. xxxiv, 10 ; xxi, 20.

Fr. Combefisii notæ.

(10) Ἄλλ' ἐπὶ τοῦ πρὸ αὐτοῦ βασιλεύοντος.
 Paulo hæc anteriorem accessit Theodori et Theo-
 phanis adventum Constantinopolim, quam expli-
 catam Vitæ auctori sit in superioribus, ubi sub
 Leone venisse tradit, atque id, ut laboranti per
 ejus novitates fidei Constantinopoli suppetias irent.
 Hic autem Theodorus ipse se venisse Michaelē
 Caropelata sive Rancabe imperatore, sive ad eum,
 tradit. Is enim est qui ante Leonem imperium
 gessit. Quæro qui nodum solvat. Num ad illum
 primum missi, et ut Syriæ laboranti a Saracenis
 opis aliquid ab eo corrogarent ; quo brevi a

οὕτως ἐφη· Εἰς ἡμᾶς ἀπελθόντας λέγειν
 ἐκέλευε, ὡς τῷ βασιλεῖ ἐνεπαίξαμεν· ἀλλ' ἐγὼ
 πρότερον καταπαίξας ὑμᾶς, ἀπολύσω. Οὕτω
 λέξας περιδυσθῆναι ἡμᾶς ἐκέλευεν. Ἐκδυσθέντων
 οὖν ἀμφοτέρων, ἐτυπτόμην ἐγὼ, τοῦ βασιλέως
 ἀπαύστως οὕτως κρίζοντος, καὶ εἰς ἐάντιν
 ἐκρίζοντος τοὺς μαστιζοντας· Οὕτως ἔχεις
 ἐμέ; Δὸς καλὰ. Ἐτυπτον γοῦν καὶ τῶτα καὶ
 στήθη χωρὶς οἴκτου παντός καὶ φιλανθρωπίας.
 Ἐγὼ δὲ ἐπὶ πολὺ μαστιζόμενος, ἐβδων· Οὐδὲν
 ἡμάρτομεν εἰς τὴν βασιλείαν σου· καὶ πάλιν·
 Κύριε, ἐλέησον· καὶ, Ἁγία Θεοτόκε, ἐλθέ εἰς τὴν
 βοήθειαν ἡμῶν· Ἐπειτα καὶ τὸν ἀδελφὸν ἐτυπτον
 παραπλησίως βωῶντα, καὶ, Ἁγία Θεοτόκε, λέ-
 γοντα, καὶ αὐτὴ εἰς Αἴγυπτον ἐφυγες βασιλεύ-
 ζουσα τὸν Υἱόν· ἐπίδε ἐπ' ἐμέ τὸν διὰ τὴν
 ὁμοίαν σοὶ φυγὴν κολαζόμενον· Κύριε, Κύριε,
 ὁ φύόμενος πτωχὸν ἐκ χειρὸς τῶν στερεωτέρων
 αὐτοῦ, μὴ μακρόνης τὴν βοήθειάν σου ἀ-
 γῆ.

KZ'. Καὶ τις ἀπὸ τοῦ βασιλέως πεμφθεὶς,
 ἐπυνθάνετο, Τίτος χάριν τῷ θανάτῳ τοῦ Λέοντος
 ἐπεχάρητε, καὶ διατί προσφηνόντες αὐτῷ, τὴν
 αὐτὴν ἐκείνῳ μὴ ἀσπάξασθε πίστιν; Πρὸς ταῦτα
 ἡμεῖς, Οὐτε τῷ θανάτῳ, φησὶ, τοῦ Λέοντος
 ἐπεχάρημεν, οὔτε μὴν αὐτῷ προσεφύγομεν·
 οὐδὲ τὴν πίστιν δι' ὑμᾶς τοὺς τοῖς καιροῖς
 συμμεταβαλλομένους ἀλετεῖν ἄλλως ἢ καινοτο-
 μεῖν ἀνεχόμεθα. Τούτου δὲ ἀνθυπενεγκόντος,
 Τέως γοῦν οὐκ ἐπὶ τοῦ Λέοντος ἦλθετε; Οὐκοῦν,
 ἐφημεν· ἀλλ' ἐπὶ τοῦ πρὸ αὐτοῦ βασιλεύσαν-
 τος (10). Ὁ δὲ, Καλῶς, καλῶς, ἐφη, καὶ πορεύ-
 εσθε. Ὁ λογοθέτης δὲ οὗτος ἦν τοῦ δρόμου.
 Τότε εἰς τὸ πραιτώριον σκοτίας ἤδη γενομένης
 ἐληλύθαμεν.

KH'. Τεσσάρων δὲ παρελθουσῶν ἡμερῶν,
 προκαθίσαντι τῷ ἐπάρχῳ ἀγόμεθα εἰς παρά-
 στασιν. Ὁ δὲ πολλῶν βασάνων ἀπειλαῖς φοβή-
 σας, καὶ κολάζειν εἰπὼν πρότερον, εἶτα καὶ τὰς
 δψυεὶς γράφειν, καὶ τοῖς Σαρακηνοῖς παραδοῦναι,
 παρηγγύα τὸ τοῦ βασιλέως ποιεῖν καταθύμιον.
 Συνῆν δὲ αὐτῷ καὶ Χριστίδουλος, καὶ ὁ τούτου
 πατήρ. Ἡμῶν δὲ σκληρῶς ἀπαιτιομένων, καὶ
 μυρίους θανάτους ὑπομένειν ἐτοιμῶς ἔχειν
 λεγόντων, καὶ ὡς οὐ χυανθησόμεθα περὶ τῆ

Leone oppresso, ipsoque Leone novante fidei,
 fidei subsidio in Græcia manserint, ac cum Leone
 congressi, quæ superius perscripta sunt egerint
 ac passi sint. Lipomani interpr. : *Éso imperante qui
 te præcessit* ; quasi loquatur cum Theophilo, non
 cum logotheta cursus, quem is ad interrogandum
 misisset. Ac si quidem Michaelē Balbo Theophili
 decessore ac patre imperatore, primum venerint,
 falsa omnia quæ iis gesta narrata sunt Leone im-
 peratore, cui Michael ille successit. Nihil ergo ille
 ad rem, nihilque ex fide interpretis ; nisi Græca
 αἴα, ipsaque prorsus mendosa habuit.

κοινωνία, ἢ κὰν τοῦν τῆ συγκαταθέσει τῶν
Χριστιανῶν πίστιν καὶ ὁμολογίαν ἀθειησάν-
των, κὰν τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐκκόψαιεν, κὰν τὸ
σῶμα καύσαιεν τῷ πυρὶ, λεγόντων· ὁ τοῦ Χρι-
στοδοῦλου πατήρ ἐν χάριτος μοίρα τὸν λόγον
τοῖς ἐναντιοῖς ποιούμενος, οὐδέποτε, πρὸς τὸν
ἐπαρχον ἔφη, προσεκύνησαν οὗτοι εἰκόνα· καὶ
τίνα παθόντες ἐληλύθασιν ὧδε, οὐκ οἶδα. Πρὸς
δὲν αὐστηρῶς ἐγὼ, Ἄπιστα, ἔφη, ἐντεῦθεν·
οὐκ οἶδας τί λέγεις, οὐδὲ περὶ τίνων διαβε-
βαιούσαι.

ΚΘ. Ὁ δὲ ἐπαρχος αὐθις θωπελαῖς χρώμενος,
Μίαν, εἶπε, μίαν μόνον κοινωνήσατε, καὶ ἕτερον
οὐκ ἀπαιτοῦμεν· καὶ ἔρχομαι καὶ ἐγὼ μεθ'
ὑμῶν εἰς τὴν ἐκκλησίαν, καὶ πορεύεσθε ὅποι
φιλον ὑμῖν. Ἐγὼ δὲ πρὸς αὐτὸν γελάσας,
Ὅμοιόν τι λέγεις, κύριε ὁ ἐπαρχος, εἶπον,
ὡσπερ ἂν τις ἕτερον ἀξιῶν λέγοι, οὐδὲν αἰτου-
μαί σε, ἀλλ' ἢ τὴν σὴν ἀπαξ ἀποτρεῖν κεφα-
λήν, καὶ τὸ μετὰ ταῦτα πορεύου ὅπου θέλεις.
Γίνωσκε τοίνυν, ὡς ἡμῖν καὶ τοῦτο δι' αἰσχύνης
ἐστὶ, τὸ τολμᾶν τίνα ὅλως πρὸς κοινωνίαν ἡμῶς
προτρέπεσθαι, πρὸς ἣν αὐτὸς οὐκ οἶδ' ὅπως
παραινεῖς ἐλθεῖν, καὶ μὴ πρόβρωθεν πεπεῖσθαι
τὸν τοιοῦτον, ὡς ῥῆθον αὐτῷ γῆν καὶ οὐρανὸν
ἄνωθεν καὶ κάτωθεν ποιεῖν, ἢ περ ἡμῶς μετατι-
θέσθαι τῆς εὐσεβείας. Τότε γραφῆναι τὰς ὕψεις
ἡμῶν ἐκέλευε. Καὶ δὴ ἔτι τῶν ἐκ τῶν μαστίγων
πληγῶν φλεγμαινουσῶν ἐν ἡμῖν, καὶ ἀφορήτους
ποιουσῶν τὰς ὀδύνας, διαστίναντες ἐπὶ σκάμνων
τὰς ὕψεις ἐκόλαπτον. Ἐπὶ πολλὴν δὲ τὴν
ῶραν ἐκκεντούντων τὰ πρόσωπα, σκότος ἐγένετο
δεδυκότος ἡλίου· ὃ καὶ μὴ βοιωλιέων,
τὴν εἰς τέλος ἐπέσχε γραφήν.

Λ'. Μέλλοντες δὲ ἐξιέναι, πρὸς τὸν ἐπαρχον
καὶ τοὺς παρόντας, τὰ γράμματα ταῦτα, εἶπο-
μεν, εὖ ἴστε, θεασάμενα τὰ Χερουβιμ, ὑποχω-
ρήσει, καὶ ἡ φλογίνη ῥομφαία, τὰ ῥῶτα δοῦσα,
τῆς εἰσόδου ἡμῖν τοῦ παραδείσου παραχωρήσει,
αἰδούμενα τὰς ἡμῶν ὕψεις, τὰς ὑπὲρ τοῦ κοινοῦ
Δεσπότου ἀτίμως οὕτως ἐγχαράχθεισας. Μόναις
γὰρ ἀπ' αἰῶνος ἡμῖν πέπρακται τοῦτο, καὶ κινδὸν
ἐπιτήδευμα εὐρηται· καὶ φιλανθρώπους ἀπεδει-
ξατε πάντας, ὅσοι κατὰ τοῦ θελοῦ ἡμῶν ἐμάρη-
σαν δόγματος. Ἐν δὲ τῷ προσώπῳ Χριστοῦ
πάντως ἐπιγνώσεσθε, καὶ εἰς ἀνάγνωσιν ὑμῖν
παραστήσονται ταυτὶ τὰ γράμματα. Αὐτὸς γὰρ
εἶρηκεν, ἰ Ὅσα ἂν ἐποιήσατε ἐνὶ τούτων τῶν
ἐλαχίστων, ἐμοὶ ἐποιήσατε. »

ΛΔ'. Τούτους τοὺς λόγους ὡς ἤκουσεν ὁ
βασιλεὺς διὰ τοῦ ἐπαρχου, ἔδοξε λέγειν ὑπὸ
τῆς τῶν λογισμῶν ἐναργείας, ὡς οἶμαι, κατα-
βροτηθεῖς· Εἰ ἐπιστάμην ἀληθὲς εἶναι τοῦτο,
παντὶ τῷ λαῷ μου οὕτως ἂν ταῦτα ἔγραψα.
Ἡμεῖς μὲν οὖν ταῦτα, πολλῶν ὄντων καὶ ἄλλων,
ἐπιτομώτερον δεδηλώκαμεν, τῶν πραχθέντων
πολλοὺς ἔχοντες μάρτυρας· οἵτινες, εὖ οἶδα,
καὶ τούτων πλείονα καὶ σαφέστερον διηγήσον-

nione nunquam polluamur, eisque quidquam assen-
tiamur, qui Christianam fidem ac confessionem irri-
tam fecerunt, vel si ab eis nobis oculi eruendi sint,
vel si corpus igni exurendum : tum pater Christoduli,
velut ipse a nobis gratiam initurus : Nunquam hi,
inquit ad præfectum, imaginem adoraverunt ; nec
novi quid illis acciderit, ut huc venirent. Ad quem
ego severa increpatione : Abscede, inquam, hinc ;
nescis quid dicas, nec de quibus affirmes.

XXIX. At præfectus rursus blanditiis utens : Se-
mel, inquit, semel solum communicate, nec aliud
exigimus ; et ego vobiscum ibo in ecclesiam ; et
deinde ite, quò vobis placuerit. Ego vero ei dixi sub-
ridens : Simile quid dicitis, o domine præfecte, ac si
quis alium rogans, dicat : Nihil aliud peto, quam ut
semel cervicem tibi abscindam ; et tunc postea vade,
quo velis. Scias ergo, hoc quoque nobis esse pudori,
quod audeat nos aliquis adhortari ad communionem
(ad quam nescio quomodo suades ut accedamus), nec
olim persuasum habeat, qui ejusmodi est, prociivius
illi esse ut cælum ac terram sus deque misceat, quam
ut nos a pietate traducat. Tunc jussit inscribi no-
stros vultus : cumque adeo acceptæ ex verberibus
plagæ, qua turgebant adhuc ac inflammabantur, in-
credibili nos dolore afficerent, extendentes super
scamina, vultus nostros insculpebant. Cum autem per
longum tempus vultus compungerent, solis occasu
ingruentibus tenebris, vel inviti prohibiti sunt ne
scripturam omnem absolvent.

XXX. Egressuri vero dilimus præfecto, et his
qui aderant : Hasce litteras, probe scitis, videntes
Cherubim recedent ; flammeusque gladius terga dans
paradisi nobis concedet ingressum, qui nostros vultus
revereatur, sic propudiose pro communi Domino exa-
ratos. Uni enim sumus, in quos a sæculo ejusmodi
scelus patratum sit. Novumque hoc subtilis cruciandi
artis inventum est : quo ipso clementes exhibuistis at-
que humanos, quotquot adversum Christianum dogma
furiis invecti tyranni sævierunt. In facie autem
Christi prorsus agnoscelis, prostabuntque hæc litteræ
ut a vobis legantur. Ipse namque dixit : « Quæcun-
que fecistis uni ex his minimis, mihi fecistis »¹⁰.

XXXI. Hos sermones ut ex præfecto audiit impera-
tor, istud dicendum putavit, rationum, puto, perspi-
cuitate attonitus : Id ego si verum esse scirem, eum
in modum meæ omnis plebis vultibus hæc inscribe-
rem. Nos vero, cum alia quoque plura sint, hæc bre-
vius declaravimus, qui eorum quæ gesta sunt, mul-
tos testes habeamus : quos bene scio hisce plura et
apertius esse narraturos, qui scilicet, quæ tunc facta
dictaque sunt, nobis melius observarunt Neque enim

¹⁰ Matth. xxv, 40.

in angulo aut occulto hæc facta sunt, sed in theatro, Α ται, τὰ πεπραγμένα τότε καὶ λελεγμένα κρείττον ἰσχυρῶς medio orbe Romano. Et sic quidem Epistola. ἢ ἡμεῖς φυλάττοντες. Καὶ γὰρ οὐκ ἐν γωνίᾳ, οὐδ' ἐν παραθύστῳ τιτὶ πέπρακται, ἀλλ' ἐν θεάτρῳ, καὶ μέσῃ τῇ οἰκουμένῃ. Καὶ οὕτω μὲν ἡ ἐπιστολή.

XXXII. Post tam inhumanum autem novumque supplicium, quod propter cultum divinarum imaginum beati isti subierunt, adhuc cruorem cæsim compunctis vultibus stillantes, in custodiam traduntur. Deinde Jannæ improbis suggestionibus, qui tum ejusdem sententiæ, cujus iniquus imperator, cum esset, Ecclesiæ clavum tenebat, exsilio damnantur. Eos itaque suscipit Apamea Bithyniæ. Horum nec humana corpora post mortem imperator præceperat, partim ut contumelia eos afficeret; partim etiam, quod orthodoxis communiter sic bonam ac desiderabilem possessionem invideret. Illic igitur generosum par illud fratrum debebat, ac tum orthodoxam fidem docebat, tum ad virtutis præstanda opera provocabat. Suadendi autem vi multa pollebant, quod non tam verbis, quam rebus ipsis adhortationem adhibebant. Erant enim probationum inconcussa momenta; rectæ quidem fidei, quod pro ea compuncti erant, ac verberum atrocitatem pertulerant; virtutis vero, ipsa vitæ institutio ac continentia; tanta scilicet, qua et cum incorporea natura, æmula fere virtute contendebant.

XXXIII. Quod etiam tempus resolutionis vocabat, et ad eum cujus desiderio tenebantur, profectionis, Theodorus quidem cum senio tum morbo, ac præterea longa carceris maceratione atque ærumna oppressus, in ipso carcere animam suam in manus Dei creatoris deponit; cum scilicet, ad vitam quidem quod attinet, ætionis cultu sese immaculatum servasset, quodque ad rationem, pietatis rationibus ac fide, ab offensione noxæque omni immunem; nulla delendam oblivione sui martyrii memoriam relinquens; ea nimirum ipsa die vitæ finem nactus, qua et martyrum primus Stephanus pari et ipse zelo consummationem suscepit.

XXXIV. Theophanes autem cum venerandum illud ac fraternum corpusculum, adjunctis etiam aliis viris piis ac quotquot par erat eo tempore adesse, ut ejus, qui illinc erat, sanctificationis ac gratiæ munere, minime frustrarentur, multis encomiis atque canticis esset prosecutus, in arca lignea deponit, et apud se servat: partim quidem

ΔΒ'. Ἀλλὰ μετὰ τὴν τοιαύτην ἀπάνθρωπον καὶ καινὴν τιμωρίαν, ἣν διὰ τὴν τῶν θείων εἰκόων προσκύνησιν οἱ μακάριοι οὗτοι ὑπέστησαν, ἐτι τῷ λύθρῳ τοῦ αἵματος σταζομένων αὐτοῖς τῶν προσώπων, τῇ φρουρᾷ παραδίδονται. Εἶτα ταῖς τοῦ Ἰαννῆ πονηραῖς εἰσηγήσεσιν, ὅς τῆνικαῦτα, σύμφρων ὢν τῷ παρανόμῳ βασιλεῖ, τῆς Ἐκκλησίας ἐκράτει, τὴν ὑπερορίαν καταδικάζονται. Δέχεται τοίνυν αὐτοὺς ἡ τῆς Βιθυνίας Ἀπάμεια. Οὐδὲ ἀξιοθῆναι ταφῆς τὰ τούτων σώματα μετὰ θάνατον ἐπιτεταγμένον ἐκ βασιλέως· τοῦτο μὲν εἰς ἐκείνους ὑβρίζοντος, τοῦτο δὲ καὶ κοινῇ φθονοῦντος τοῖς ὀρθοδόξοις ἀγαθοῦ τοιοῦτου καὶ ποθεινοῦ κτήματος. Διῆγεν οὖν ἐκεῖσε ἡ γενναία αὕτη τῆς ἀδελφότητος ξυνωρίας, τό τε ὀρθόδοξον ἐκπαιδεύουσα, καὶ πρὸς τὴν τῆς ἀρετῆς ἐργασίαν παρακαλοῦσα. Ἐπειθον δὲ ἰσχυρῶς, ἅτε μὴ ἐκ τῶν λόγων, ἀλλ' ἐκ τῶν ἔργων μᾶλλον τὴν προτροπὴν ποιούμενοι. Ἦσαν γὰρ αὐτοῖς ἀκίνητοι πίστεις, τοῦ μὲν ὀρθοδόξου αἰ τε ὑπὲρ αὐτῆς ἐκκεντήσεις καὶ αἱ χαλεπαὶ μάστιγες, τῆς δὲ ἀρετῆς αὐτὸς ὁ βίος καὶ ἡ ἐγκράτεια, μικροῦ καὶ πρὸς τὴν τῶν οὐλῶν φύσιν ἀμιγλωμένη.

ΔΓ'. Ἐπεὶ δὲ καὶ ὁ καιρὸς ἐκάλει τῆς ἀλύσειως, καὶ τῆς πρὸς ὃν ἐπόθουν ἀποδημίας, Θεόδωρος μὲν, καὶ γῆρα καὶ νόσῳ, πρὸς δὲ καὶ κακοπιθείᾳ τῇ ἐκ τῆς φρουρᾷ πιεζόμενος, ἐν αὐτῇ τῇ φρουρᾷ χερσὶ τοῦ διδμησιουργηκότος Θεοῦ τὴν ἐαυτοῦ ψυχὴν παρατίθεισιν, ἀμωμον μὲν τῇ πράξει τὸν βίον, ἀπταιστον δὲ τῇ εὐσεβείᾳ τὸν λόγον διατηρήσας, ἀνεπίληστον τῆς αὐτοῦ μαρτυρίας μνήμην καταλιπὼν· ἅτε δὴ καὶ ταύτην τὴν ἡμέραν τὸ τοῦ βίου τέλος δεξάμενος, καθ' ἣν καὶ ὁ πρῶτος τῶν μαρτύρων Στέφανος τῷ Ἰσὺ ζήλῳ τὴν τελείωσιν δέχεται.

ΔΔ'. Θεοφάνης δὲ, τὸ τίμιον ἐκεῖνο καὶ ἀδελφικὸν σκῆνωμα μετὰ γε καὶ ἄλλων ἀνδρῶν εὐσεβῶν, καὶ ὄσους εἰκὸς ἦν κατ' ἐκεῖνο καιροῦ συνδραμεῖν, ὡς τοῦ ἐκεῖθεν ἀγιασμοῦ καὶ τῆς χάριτος μὴ διαμαρτεῖν, πολλὰς τιμῆσας ἐγκωμίσις καὶ ἄσμασι, ξυλλίγη λάρνακι κατατίθεισι, καὶ παρ' ἑαυτοῦ συντηρεῖ· τοῦτο μὲν καὶ τῆς ἀφθορίας αὐτὸ θαυμάζων (11),

Fr. Combesii notæ.

(11) Καὶ τῆς ἀφθορίας αὐτὸ θαυμάζων. Hic plane alter titulus, quo operæ pretium existimavit Theophanes, ut arca lignea conderet fratris sui corpusculum, ac venerationi haberet: ejus scilicet integritas, ac quod caste Theodorus vixerat, niveumque candorem longæ passionis cruoribus rubricarat. Vocem ἀφθορίας antiquarii Regii, facile fuit ex illa ἀφθορίας, fallentibus oculis, aut festinante calamo, nec satis attenta mente exscribi; cum alioqui nullus hic sensus videatur. At neque Lipomani interpr. suum ἀφθορίας, quidquam apte reddidit: partim quidem procurans ne corrumpetur. Ergo in arca immune a corruptione pu-

tavit fore Theodori corpusculum, vel Ægyptiaco antiquo more unguentis condidit? Rem plane ex usu pauperis monachi et exulis, atque sub ferro et compedibus gementis! qui et ipse carcerem coleret; siquidem in eo Theodorus animam in manus Domini tradidit. Ἀφθορία, eam proprie corporum integritatem dicit, quæ virginum existit, non qua aspersis unguentis ac mumia, illa a tabo liberantur, diuque iis durata ac exsiccata conservantur; quod magnus Antonius etiam atque etiam cavet ne in suo corpusculo heret, ut in ejus Vita magnus Athanasius auctor est. Græci itidem nihil magis in defunctis corporibus optant, quam ut pulvis ul-

τοῦτο δὲ καὶ τῆ τῶν ἀγώνων μνήμη καλλωπι-
ζόμενος· μακρὸν ἐγγελάσας τῷ τοῦ δυσσεβοῦς
ἐπιτάγματι· ὃς οὐδὲ ἀξιούσθαι ταφῆς ἤθούλετο τὰ
τῶν οὐρανίων σκηνῶν ἄξια. Εἶτα καὶ ἐν κανόσι τὰ
αὐτοῦ παλαίσματα καταλέγει (12)· ἅμα μὲν ἀντι-
θρηνηδίας, ὡς μὴ θέμις ὄν, τὴν ὑμνωδίαν παρατι-
θεῖς· ἅμα δὲ καὶ τῶν συνεληλυθότων τὸν πόθον
παραμυθούμενος. Λέγεται γάρ τινα τῶν γερόντων,
κατ' ἐκεῖνο καιροῦ πολλῶ τῆς εὐσεβείας ζήλω φερό-
μενον, ὑπεριδεῖν μὲν καὶ βασιλικῆς ἀπειλῆς, ἀφει-
δῆσαι δὲ καὶ αὐτῆς τῆς ζωῆς, ἵνα πίστει τῷ τοῦ
μακαρίου προπίπτων λειψάνῳ, χάριτος ἐκεῖθεν
μετάσχοι. Ἐπιστάς οὖν τῷ τόπῳ κατὰ τὸν τῆς
ἐκδημίας καιρὸν, εἶτ' οὖν πρὸς θεὸν ἀναλύσεως, καὶ
εἰς τῶν ἀδόντων γενόμενος, ἐδεδαίου τὸ μετὰ ταῦτα,
ὡς εἶη τότε φωνῆς ἄνωθεν ψαλλόντων, ἡδίστης καὶ B
θαυμασίας ἀκούων· εἶτε τις ἀγγελικὴν ἐννοήσοι
ταύτην, εἶτε τινὰ ἄλλην νεύματι Θεοῦ γενομένην,
Θεῷ δῆλον ἂν εἶη, καὶ ὅσοις τὰ τοιαῦτα διορᾶν
ἄξιον.

ΛΕ'. Οὕτω μὲν οὖν τὸ τοῦ θεοῦ Θεοδώρου λει-
ψανὸν ἢ λάρναξ ἐτήρει, ἀφθόνοις θαύμασι διὰ παντ' ἵς
σεμνυόμενον. Τοῦ Θεοῦ δὲ καὶ αὐθις ἐν χρηστότητι
καὶ οἰκτιρμοῖς ἐπιβλέψαντος, καὶ τῆς ἀσεβείας
ὡσπερ ὄχλῳς ἐκ μέσου διαλυθείσης, τοῦ τε ὀρθο-
δόξου δόγματος πάλιν κρατυνομένου, ἤδη Θεοφίλου
τοῦ θεομισοῦς ἐξ ἀνθρώπων γεγεννημένου, ἐπατή-
κουσι μὲν ἀπὸ τῆς ὑπερορίας οἱ διὰ Χριστὸν καὶ C
τ' ἵς ἐνεγκαμένης καὶ τῶν ἐκκλησιῶν ἀπελτλαμένοι·
ἐπανεῖη δὲ καὶ ὁ μέγας Θεοφάνης, μάρτυς ὄν, καὶ
τοῖς ὑπὲρ Χριστοῦ στίγμασι σεμνυόμενος· μισθὸν
τῆς ὁμολογίας ἄλλον μὲν παρὰ Θεοῦ μέγαν ἀν-
αράϊρετον προσδεχόμενος, τὸ νῦν ἔχον τὴν Νικαίας
τῆς Βιθυνίας παρὰ τῶν εὐσεβῶν θρόνον ἀπολαμ-
βάνων.

ΛΖ'. Χρόνος δὲ τὸ μετὰ ταῦτα συχνός, καὶ ὁ θη-
σαυρὸς ἄγνωστος· τὸ πολυάθλόν φημι σῶμα Θεο-
δώρου τοῦ μακαρίτου. Ἐνθα γὰρ παρὰ τοῦ ἀδελφοῦ
κατὰλέλειπτο, ἐκεῖσε δὴ καὶ κείμενον διετέλει.
Ἄλλὰ τῶν εὐσεβῶν τις καὶ φιλοθέων ἄνθρωπος,

Fr. Combefisii notæ.

veri reddatur; nisi forte singulari miraculo ali-
quando Deus corpus aliquod ab ea immune cor-
ruptione servet, in ejus cultum impendatur pia
religiositas fidelium. Quorum discrimen Leo Alla-
tius, Epistola de quorundam hodie Græcorum opi-
nationibus ad Paulum Zacchiam, ab illis secte-
ratorum corporibus aperit, quibus demones in
Græcia non raro abutuntur, servantque et ipsa
integra, horrenda sane velut tympani specie, ob-
nigra, fetida; ejusmodi fere eorum qui anathe-
matis vinculo astricti humanis excesserunt; ac
donec συγχωρήσεως diploma pro eis impetretur
a suo antistite. In quo tamen vulgaris aliquid
erroris non male idem olet, dum et a damnatorum
pœnis ea indulgentia liberari defunctos ejusmodi
(quippe sæpius gravium delictorum reos ac vasa
diaboli) videntur velie.

(12) *Ἐν κανόσι τὰ αὐτοῦ καταλέγει.* Vocant
κανόνας Græci, quibus divinas persolvunt laudes;

A incorruptionis ergo admirans, partim vero etiam
certaminum memoria glorians; impii tyranni affa-
ctim jussionem ridens, qui nec sepultura dignanda
voluerat, quæ cœlestibus tabernaculis merito essent
inferenda. Deinde etiam in canones ejus refert cer-
tamina; partim quidem pro lugubri planctu atque
nænia (cui nefas indulgere) laudum cantica propo-
nens; partim vero etiam, eorum qui convenerant
desiderium solans. Aiunt enim quemdam senem,
cum per illud tempus multo pietatis zelo ferretur,
tum imperatoris minas sprevisse, tum nec ipsi qui-
dem vitæ suæ pepercisse, ut fide procumbens ad
beati viri reliquias, ejus quæ inde manabat, gratiæ
particeps fieret. Cumque præsens loco astitisset,
quo tempore emigrare e corpore conligit, id est,
ad Deum proficisci, illique obtigisset, ut e canen-
tium unus numero esset; affirmabat postea, audi-
visse se tunc temporis suavissimam ac admirandam
vocem psallentium e cœlis; sive quis angelicam
eam cogitaverit, sive aliam quamdam Dei nutu per
aera sonantem, novit Deus ac quotquot par est ta-
lia ut perspiciant.

XXXV. Sic itaque divini Theodori corpusculum
arca servabat, ac copiosis assidue miraculis cla-
rescebat. Cum autem rursum Deus in bonitate ac
miserationibus respexisset, et velut caligo, impie-
tas dissoluta esset, rectumque dogma denuo vires
assumeret, cum jam e vivis Deo invisus Theophilus
excessisset, revertuntur quidem ab exsilio, qui
propter Christum patria ac ecclesiis ejecti erant;
reversus vero est et magnus Theophanes, cum es-
set martyr, ac susceptis Christi causa stigmatibus
honestaretur; mercedem confessionis, aliam qui-
dem a Deo, magnam scilicet et quæ auferri non
potest, exspectans: in præsentia autem Nicææ Bi-
thyniæ sedem piorum concertantibus studiis or-
nans.

XXXVI. Longum postea tempus effluxerat, ac
thesaurus ignotus erat; quod, inquam, beatæ me-
morix Theodori corpusculum multis certamini-
bus perfunctum erat. Jacebat enim, quo loco a
fratre relictum fuerat. Vir tamen quidam religiosus

D ac constant 9 odis; odæ singulæ, strophis aliquot
sive modulis; ita tamen novem odas numerant,
ut a prima ad tertiam transeant; ejus rei rationem
petat qui volet ex eruditi viri sodalis mei P. Goar
τοῦ μακαρίτου Euchologicis. Horum auctores ca-
nonum, seu aliorum modulorum Græci ποιητὰς et
μελωδοῦς vocant, nos cantores, inter quos magni
Damascenus ac Theophanes Graptus, cujus existat
Canon in fratrem Theodorum 27 Decembris,
ejusque acrostichis ista est,

Τοὺς σοὺς, ἀδελφε, γνησίους πλέκω κρότους.

Tuas veras, frater, necto laudes.

Nec fere aliter, qui eruditiores pœtæ sunt ac can-
tores ecclesiastici, sed quibus primis litteris sin-
gulos modulos ac strophas inchoant, uno aliquo
versu, seu iambo, totum canonis argumentum a
fronte repræsentant. Hæc scilicet ἀκροστιχίς.

ac pius, qui ipse quoque aliqua ratione cum athletic coronarum socius esse studebat, beati viri corpus Apamea Chalcedonem transfert: quod quidem perpetuis canticis prosequerentur, et manibus, ut par est, portabant sacerdotes et monachi. Quo in loco cum sacrum ædificasset monasterium, illic deponit thesaurum: et nunc omnibus accedentibus animæ robur præstat ac corporis, atque ab omni morbo et languore liberat; ad laudem Dei Patris ac Domini nostri Jesu Christi, nunc, et in sæcula sæculorum. Amen.

Ἀ τὸν τρόπον τινὰ καὶ αὐτὸς κοινωνῆς εἶναι τοῖς ἀθληταῖς βουλόμενος, τὴν τοῦ μακαρίου τούτου σώματος μετακομιδὴν ἐκ τῆς Ἀπαμείων ἐπὶ τὴν Χαλκηδὸνα ποιεῖται. ὕμνοις ἐξ ὕμνων αὐτοῦ παραπεμπομένου, καὶ χερσὶν ἱερῶν καὶ μοναχῶν, ὡς θέμις, διακομιζομένου. Οὗ δὲ καὶ ἱερὴν δειμάμενος φρονιτιπτήριον, ἐκείσε τὴν θησαυρὸν ἀποτίθεται· καὶ νῦν ἐστὶ πᾶσι τοῖς προσιοῦσι παρέχων βῶσιν ψυχῆς, βῶσιν σώματος, παντὸς νοσήματος καὶ πάθους ἀπαλλαγὴν, εἰς δόξαν Θεοῦ καὶ Πατρὸς, καὶ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ νῦν καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΕΙΣ ΤΟΝ ΑΓΙΟΝ ΑΠΟΣΤΟΛΟΝ

ΙΩΑΝΝΗΝ

ΤΟΝ ΕΥΑΓΓΕΛΙΣΤΗΝ ΚΑΙ ΘΕΟΛΟΓΟΝ.

COMMENTARIUS IN DIVUM APOSTOLUM

JOANNEM

EVANGELISTAM AC THEOLOGUM.

(Dec. 27. Græce et Latine ad calcem Opp. OEcumenii tom. II, Paris. 1631.)

I. Quam parum absit homo ab angelis, quod-
que ipsi possibile sit una cum illis versari, vicin-
iusque assistere, imo etiam Deum imitari possit,
quodque multo majus est, filius illius juxta gratiam
effici, ostendit præ omnibus magnus hic evangelista
et apostolus: matre quidem Virgine ditatus,
dignus autem habitus qui Christi frater vocaretur,
ipsique factus socius et particeps arcanorum.
Verum ipsamet divina oracula voce maxima prædicant
Dei in seipso magnalia: attamen id manifestius
sermo nobis explicabit. Hic enim Verbi vox,
filius tonitruï, universum prædicatione comprehendens
orbem: et quod omnium majus est, solumque in se
sufficiens, dilectus ab ipso Christo meo, patriam
quidem non habuit civitatem aliquam, sed ex vili
quodam pago et abjecta regione natus est. C
Confirmant hunc sermonem scribæ, dicentes prophetam
ex Galilæa non surrexisse: confirmat et ille vere
Israelita, contendens nullum bonum esse posse a
Nazareth¹. Ex hac igitur hic, et ex tali tantus sacerdos,
veluti ramus quidam productus: patre quoque conformiter
ad patriam abjectus et obscurus, nempe piscatore ac
paupere. Et hic quidem puerilem jam ætatem egressus
erat: porro pater filium ad idem opificium assumit,
piscatoriæ artis hæredem ipsum efficiens. Artis itaque socius

A'. "Ὅτι μὴ πολὺ τῶν ἀγγέλων ἀφέστηκεν ἄνθρωπος,
καὶ ὅτι δυνατὸν αὐτῷ μετ' ἐκείνων εἶναι. καὶ τούτων
ἐγγύς ἐστάναι, μᾶλλον μὲν οὖν ὅτι καὶ Θεὸν μιμησασθαι
δύναται, καὶ τό γε πολλῶν μείζον, οὐδὲ ἐκείνου κατὰ
χάριν γενέσθαι, δείκνυσι μάλιστα πάντων ὁ μέγας οὗτος
εὐαγγελιστὴς καὶ ἀπόστολος, μητέρα μὲν τὴν Παρθένον
πλουτήσας, ἀδελφὸς δὲ Χριστοῦ κληθῆναι ἀξιοθεῖς,
καὶ κοινωνῆς αὐτῷ τῶν ἀπορρήτων γενόμενος. Ἀλλὰ
τῶν μὲν κατ' αὐτὸν τοῦ Θεοῦ μεγαλείων αὐτὰ τὰ
μεγαλοφρονότατα θεῖα λόγια κήρυκες· δηλώσει δὲ
ὁμοίως σαφέστερον καὶ ἡμῖν ὁ λόγος. Οὗτος γὰρ ἡ τοῦ
Λόγου φωνή, ὁ τῆς βροντῆς υἱός, ὁ τὴν οἰκουμένην
τῷ κηρύγματι πᾶσαν περιλαβὼν, καὶ ὁ πάντων
μείζον, καὶ μόνον ἀρχοῦν, ὁ τῷ ἐμῷ ἡγαπημένῳ
Χριστῷ, πατρίδα μὲν οὐδεμίαν ἔσχε τῶν πόλεων,
ἐκ κώμης δὲ τινος εὐτελοῦς καὶ χώρας γέγονε
φυλοτέρας. Βεβαιούσι τὸν λόγον οἱ γραμματεῖς,
προφήτην ἐκ τῆς Γαλιλαίας μὴ ἐγηγέρθαι
λέγοντες. Ἐπιθεβαιοὶ δὲ καὶ ὁ ἀληθῶς Ἰσραηλίτης,
μηδέ τι ἕτερον ἐκ Ναζαρέτ ἀγαθὸν εἶναι
δύνασθαι διατεινόμενος. Ταύτης τοιγαροῦν
οὗτος καὶ τοιαύτης ὁ τηλικούτος ἱερός ὡς
τις κλάδος ἀναδοθείς, καὶ πατὴρ ὁμοίως
ἐφ' αὐτῆς πατρίδι τῶν εὐτελῶν καὶ ἀσήμων,
ἀλιέως καὶ πένητος. Καὶ ὁ μὲν ἤδη τὴν τοῦ
παιδὸς ἡλικίαν παρήμειθεν· ὁ δὲ πατήρ,
ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἐργασίας τὸν

¹ Joan. vii, 52.

παῖδα παραλαμβάνει, κληρονόμον τῆς ἀλιευτικῆς A
 ποιησάμενος. Ἐκοινωνῶναι μὲν οὖν τῆς τέχνης ὁ παῖς
 τῷ πατρὶ, καὶ ἦν ἀμφοτέροις σύνοικος ἢ πενία. Τί
 γὰρ πενέστερον ἔχοι τις ἂν εἰπεῖν ἀλιέων, ἢ εὐτε-
 λέστερον; Ὡν εἷς καὶ οὗτος ἦν ὁ τῆς ἀληθείας κή-
 ρυξ τε καὶ διδάσκαλος. Καὶ τό γε μείζον εἰς εὐτε-
 λείας ἀπόδειξιν, ὅτι μὴδὲ ἀπὸ τῆς θαλάσσης ἐθή-
 ρευεν, ἀλλ' ἐν τινὶ βραχεῖα λίμνῃ σύναμα τῷ πατρὶ
 καὶ τῷ ἀδελφῷ Ἰακώβῳ διέτριβε καὶ περὶ ταύτην
 ἐστρέφετο, διεσπρωγῶτα μὲν ῥάπτων δίκτυα (ὃ καὶ
 αὐτὸ πενίας τῆς ἐσχάτης ἐτύγχανε), τῇ δὲ τῶν χει-
 ρῶν ἐργασίᾳ τὴν τῶν ἀναγκαίων παραμυθούμενος
 ἔνδειαν. Ἑλληνικῆς μὲν οὖν παιδείας μετεῖχεν οὐδὲ
 βραχύ. Καὶ μάρτυς ὁ θεῖος Λουκᾶς, ἰδιώτην αὐτὸν
 ἀποκαλῶν καὶ ἀγράμματον. Ἐν τούτῳ μόνον εἶχεν B
 οἷς ἐγνωρίζετο, τὸ ἐπίσημον, καὶ ταύτην ἀγαθὴν
 ἐκ πατέρων εἴλακε σειρᾶν, τὴν εὐσέθειαν. Ἐπεὶ δὲ,
 τὰ τε τῆς σκιᾶς ἤρθετο νέφη, καὶ τὰ τῶν τύπων
 μεταπίπτειν εἰς τὴν ἀλήθειαν ἤρξατο, καὶ σὺ, Κύριε,
 ὁ πλάσας καταμόνας τῆς καρδίας ἡμῶν, οὐ διεσκέ-
 δασας τὴν μεθ' ἡμῶν διαθήκην σου, ἀλλ' ἰδὼν εἶδες
 τὴν κάκωσιν τοῦ Ἰσραὴλ, καὶ μὴτε τῆς θεότητος
 ἐκστάς, ἐγένου δι' ἡμᾶς ἀναμαρτήτως ὅπερ ἡμεῖς,
 μὴτε τὸν τοῦ Πατρὸς θρόνον ἀπολιπὼν, παρθένον
 ὤκησας δι' ἐμὲ, ἵν' ἐγὼ κατοικήσω τοὺς οὐρανοὺς,
 τοῦ τε παλαιοῦ πτώματος ἀνακληθεὶς, καὶ τῆς
 ἀμαρτίας ἀπαλλαγείς, καὶ τὴν προτέραν υἱοθεσίαν
 ἀπολαθῶν· ἔδει δὲ καὶ μαθητὰς εἶναι τῷ τῆς οἰ-
 κονομίας μυστηρίῳ διακονήσοντας· τότε καλεῖται
 μὲν Ἀνδρέας καὶ Πέτρος, προσκαλεῖται δὲ καὶ αὐτὸς C
 οὗτος ὁ περὶ δίκτυα καὶ ἰχθύς καὶ λίμνας στρεφό-
 μενος· καὶ ἀνθρώπων ἀλιεὺς παρὰ τῆς τοῦ Λόγου
 φωνῆς καθίστασθαι κελευσθεὶς, τὸν πατέρα καὶ τὸν
 ἀδελφὸν εὐθὺς καὶ τὸ σκάφος ἀπολιπὼν, τῷ καλοῦντι
 συνάπτεται· καὶ τὸν ἐπὶ γῆς ἄνθρωπον διὰ τὸν οὐ-
 ράνιον ἀποδύεται, ψυχῶν τε λογικῶν ἀλείαν μετα-
 μανθάνει, καὶ τῷ διδασκάλῳ κατ' ἴχθυος ἐπόμενος
 τοὺς ἐχθροὺς ἀγαπᾷ, εὐλογεῖ τοὺς διώκοντας. Καὶ
 συνελόντα φάναι, τὸν τούτου νόμον πρὸς ἀκρίθειαν
 ἐκπαιδεύεται· καὶ τοῦ παιδευτοῦ τοιοῦτου τυχὼν,
 τὴν παιδείαν ἀνάλογον ἐπιδείκνυται. Καὶ ἀναβάσεις
 ἐν τῇ καρδίᾳ διατιθέμενος, μαθητῆς οἰκειότατος,
 κήρυξ θεολογικώτατος γίνεται. Πάσας παιδαγωγεῖ
 ταῖς αἰσθήσεσι· ὅλως οἰκειοῦται τῇ παρθεσίᾳ, οὕτω
 τῇ διαίτη χρώμενος, ὡς ἀποζῆν μόνον δύνασθαι, καὶ D
 τὸ ἱερὸν αὐτῷ συνεστάναι σῶμα. Ἐντεῦθεν καὶ τὴν
 τῆς παρθεσίας κλῆσιν πλουτεῖ, καὶ φίλος αὐτοῦ τοῦ
 βρασιλεύοντος γίνεται, μᾶλλον δὲ καὶ αὐτὸν ἔχει ἐν
 ἑαυτῷ λαλοῦντα, καὶ παρ' αὐτοῦ πάλιν ἀκούει, ἢ
 παρὰ τοῦ Πατρὸς ἐκεῖνος· πρὸς τὸ ὄρος τε ἀνιόντι
 συνάνεισι, καὶ θεᾶς ἀξιούται, ὡς ὑπὲρ λόγον καὶ
 θαυμαστῆς, αὐτὴν τὴν τοῦ Λόγου θεότητα παραγυ-
 μνωθεῖσαν ἰδὼν· καὶ οὐρανόθεν φωνῆς ἀκούει, τὸν
 ἀγαπητὸν Υἱὸν ἀναγορεύοντος τοῦ Πατρὸς, καὶ τῆς
 Παλαιᾶς Διαθήκης προτιθέντος τὸ Εὐαγγέλιον. Τὸ
 δεῖπνον εὐπρεπές· καὶ οἷδε τότε Ἰωάννης ἀπολιμ-
 πάνεσθαι. Ἐἶτα τῷ Πέτρῳ δεῖσαν μαθεῖν, τίς ὁ τὴν

erat filius patri : et familiaris ac domestica erat
 utrique paupertas : quid enim pauperius et abje-
 ctius dicere quispiam poterit, quam sint piscato-
 res? quorum hic unus erat præco veritatis ac
 præceptor. Quodque majus est ad abjectionis de-
 monstrationem, non in mari piscabatur, sed in
 brevi quodam lacu una cum patre et fratre Ja-
 cobo versabatur, rupta sarcæens retia (quod et
 ipsum extremæ paupertatis erat) ac manuum arti-
 ficio consolans necessariorum indigentiam. Itaque
 Græcanicæ disciplinæ ne in modico quidem parti-
 ceps erat. Cujus rei testis est divus Lucas qui
 ipsum idiotam vocat et alienum a litteris². Unum
 hoc solum habebat insigne quo agnosceretur, et
 bonum hoc vinculum a patribus trahebat, nempe
 pietatem. Ubi autem umbraticæ nebulæ elevatae
 sunt, et ea quæ figurarum erant transire in veri-
 tatem cœperunt : et tu, Domine, qui singulatim
 finxisti corda nostra³, non dispersisti testamentum
 tuum⁴ quod nobiscum pactum erat, sed videns vi-
 disti afflictionem Israel : et non exutus divinitate
 propter nos factus es id quod nos, sine peccato,
 et throno Patris non relicto, Virginem inhabitasti
 propter me, ut ego cœlos inhabitarem; et ex
 veteri casu revocatus, et liber a peccato ac primam
 adoptionem suscipiens, oportuit sane esse et disci-
 pulos qui mysterio dispensationis ministrarent :
 tunc quidem vocatur Andreas et Petrus; advo-
 catur autem et hic qui circa pisces et retia ac lacus
 versabatur : et jussus Verbi voce ut hominum
 piscator constitueretur, protinus patre ac fratre
 scaphaque relictis, ei qui se vocabat adjungitur,
 et terreno homine exuitur propter cœlestem, ac
 piscationem animarum transmutatus addiscit, et
 Præceptoris vestigia secutus, inimicos diligit, per-
 sequentes benedicit. Utque uno verbo absolvam, in
 hujus lege exacte instruitur, talemque nactus præ-
 ceptorem, similem demonstrat disciplinam, et
 ascensiones in corde disponens, discipulus fami-
 liarissimus, ac præco maxime theologus efficitur.
 Omnes sensus moderatur, familiaris omnino virgi-
 nitati efficitur, tali utendo alimenti ratione, ut
 summa parcimonia vivere duntaxat posset, sacrum-
 que corpus ut subsisteret conservare. Hinc etiam
 virginitatis appellatione ditatur, et amicus ejus
 qui imperium tenet efficitur, magis autem et ipsum
 habet in seipso loquentem. Et rursus ab eo audit
 quæ ille a Patre audierat; cumque in montem
 ascenderet, ipse una conscendit, ac dignus habetur
 visione admiranda et majori quam dici possit,
 ipsam Verbi divinitatem denudatam intuitus : et
 cœlestem audivit vocem qua dilectum Filium de-
 clarat Pater, ac Veteri Testamento præponit Evan-
 gelium. Decens ac honorifica cœna subsequitur,
 et ne nunc quidem Joannes relinquatur. Deinde
 cum Petro opus esset discere quisnam is esset qui
 horrendam illam proditionem parturiret, nec ipse

² Act. iv, 13. ³ Psal. xxxii, 15. ⁴ Psal. cxxxviii, 54.

auderet interrogare, quanquam primas teneret in chero discipulorum, Joanni hoc committit; noverat enim, id quod Christus erat apud ipsum, hoc Joannem esse apud Christum, et quod ipse quidem diligeret, ille autem dilectus esset. Et vide quanta accedat ipsi libertas loquendi. Neque enim vulgari modo interrogat, neque primum excusans quod metu accederet, sed sciens quanto ipsum amore prosequeretur, sedenti adhæret præceptori, et in hujus pectus recumbens, ait: *Domine, quis est qui tradit te*⁵? Ille autem libenti etiam animo accipit quod ille fecerat, et quasi opportune fuerit libere locutus, gratum habet. Ex eo enim quod protinus questionem solvat, ac pane designet proditorem, significat se non ægre ferre eam libertatem. Itaque hinc etiam manifestum est quod cathedram quam proxime Christum cum fratre petivit, non gloriæ, sed Christi amore petiverit, et quod nollit hic alium esse sibi dilecto viciniorem. Condemnatur Jesus, et adest Joannes, ac ad atrium pontificis, cum notus esset pontifici, una concreditur, loquiturque ostiarie, et Petrum pro foribus stantem introducit. Imminet tempus salutaris passionis, et Verbum permanet ut procedat ad Patrem, ac Joannes cum matre astat cruci, materque audit a Filio ac suo Conditore: *Ecce filius tuus dilectus*; et rursum hic: *Ecce mater tua*⁶. Ab hoc igitur tempore, virgo hic mente et corpore, matrem ac virginem sibi vindicat; nec multo post, Christum qui surrexerat videt, vidensque agnoscit: et cum Petro ad sepulcrum venit, ac prior præcurrit, et postquam sepulcralia vidit, Spiritus inspirationem suscipit, ejusque donis ditatur, ac divinis manibus consecratur universi orbis apostolus. ματος ἐμφύσημα δέχεται, καὶ πλουτεῖ τὰ χαρίσματα πάσης ἀπόστολος.

II. Quoniam autem præceptorem audiverat alias quoque oves habere; quæ licet ex hoc non essent ovili, oporteret tamen et illas congregare, et ab eodem regi pastore, fierique unum ovile, et eas recte ac libere ipsum sequi, neque aliena fistula rapi et dispergi ac corrumpi: hæc, quantum æquum est, anxie curat, et in iter ad hæc mittitur ut dispersas oves in unum congregaret, et eam quæ errasset fistula veritatis revocaret, ac sub uno vero pastore ovile repararet: si quis duram ac repugnantem haberet animam, hoc eodem igne succulentam redditurus ac teneram. Unde relicta Palæstina in Asiam proficiscitur. Cumque ea quæ ipsam concernebant, recte disposuisset, Ioniam occupat, ac Ephesum aggreditur, ubi plures ac crudeliores feræ erant, et talia quæ periculo quovis longe periculosiora essent. Et primum quidem templum Amazonum ipsis idolis consecratum una prece subvertit, ac veluti plateæ lutum diruit. Deinde sacrificorum qui a sacrificiorum appellatione cognomen sortiti sunt, hos quidem sermonibus, illos

A φρικτήν ἐκείνην προδοσίαν ὤρτων, οὐκ αὐτὸς θαρρῆσει τὴν ἐρώτησιν, καίτοι τοῦ χοροῦ πρωτεύων τῶν μαθητῶν, ἀλλ' Ἰωάννη ταύτην ἐπιτρέπει. Ἦδει γὰρ ὡς ὅπερ ἦν Χριστὸς παρ' αὐτῷ, τοῦτο Ἰωάννης παρὰ Χριστῷ, καὶ ὅτι αὐτὸς μὲν ὁ φιλῶν, ἐκείνος δὲ ἦν ὁ φιλούμενος. Καὶ ὅρα τῆς παρῆρησίας τὸ περιόν. Οὐδὲ γὰρ ἀπλῶς ἐρωτᾷ, οὐδέ γε προθεραπεύσας ὑποστολῆ τὴν προσέλευσιν, ἀλλὰ τὸ περὶ αὐτὸν φίλτρον ὅσον εἰδῶς, κειμένῳ περιχεῖται τῷ διδασκάλῳ, καὶ τῷ τούτου στήθει ἀναπεσὼν, *Τίς, Κύριε, φησὶν, ὁ παραδιδούς σε;* Ὁ δὲ, καὶ ἀσμένως τὸ πρᾶγμα δέχεται, καὶ ὡς εὐκαίρως παρῆρησιασάμενον ἀποδέχεται. Τὸ γὰρ παραυτίκα λῦσαι τὴν ἐρώτησιν, καὶ τῷ ἄρτῳ τὸν προδότην ὑποσημῆνασθαι, τὸ μὴ μέμψασθαι τὴν παρῆρησίαν δηλοῖ. Ὡστε δῆλον ἐντεῦθεν, ὅτι καὶ ἦν ἤτησε πλησίον Χριστῷ σὺν τῷ ἀδελφῷ καθέδραν, οὐχ ὡς ἐρῶν δόξης, ἀλλ' ὡς ἐρῶν Χριστοῦ, ταύτην ἤτησε, καὶ τῷ μὴ βούλεσθαι τούτου ἕτερον εἶναι πρὸς τὸν ποθοῦμενον πλησιαίτερον. Κατάκριτος Ἰησοῦς, καὶ πάρεστιν Ἰωάννης, καὶ πρὸς τὴν τοῦ ἀρχιερέως αὐλὴν γνωστός ὢν, τῷ ἀρχιερεῖ συνεισέρχεται, φησὶ τε τῇ θυρωρῷ, καὶ τὸν Πέτρον πρὸς τὴν θύραν ἐστηκότα εἰσάγει. Ἐφίσταται ὁ τοῦ σωτηριώδους πάθους καιρὸς, καὶ ὁ λόγος μένει πρὸς τὸν Πατέρα χωρεῖν, καὶ Ἰωάννης σὺν τῇ μητρὶ παρίσταται τῷ σταυρῷ καὶ ἡ μήτηρ, *Ἴδε ὁ υἱός σου ὁ ἠγαπημένος, παρὰ τοῦ παιδὸς ἀκούει καὶ ποιητοῦ*· καὶ οὗτος, *Ἴδου πάλιν ἡ μήτηρ σου*. Τὸ ἀπὸ τούτου οὖν ὁ παρθένος οὗτος καὶ τὸ σῶμα καὶ τὴν διάνοιαν τὴν μητέρα καὶ παρθένον εἰσοικίζεται. Οὐ πολὺ τὸ ἐν μέσῳ καὶ ἀναστάντα τὸν Χριστὸν ὀρᾷ, καὶ ὁρῶν ἐπιγινώσκει, καὶ μετὰ Πέτρου ἐπὶ τὸ μνημεῖον ἦκει, καὶ πρῶτος προεκδραμῶν καὶ τὰ ἐντάφια θεασάμενος, τὸ τοῦ Πνεύματος καὶ ταῖς θεαῖς χειροτονεῖται χερσὶ τῆς οἴκουμένης

B' Ἐπεὶ δὲ καὶ ἕτερα τὸν διδάσκαλον ἔχειν ἤκουε πρόβατα, ἅπερ εἰ καὶ μὴ ἐκ τῆς αὐλῆς ταύτης ἦν, ἀλλὰ κάκεινα συναγαγεῖν ἔδει, καὶ ὑφ' ἐνὶ ποιῆσαι ποιμένι, καὶ γενέσθαι ποιμνιον ἓν, καὶ καλῶς αὐτῷ ἔπεσθαι καὶ ἐλευθερίως, μηδὲ ἀλλοτρίᾳ σύριγγι κλέπτεσθαι καὶ διασπᾶσθαι καὶ καταφθειρεσθαι, κήδετα μὲν τούτων ὅσον εἰκὸς, στέλλεται δὲ τὴν ἐπὶ ταῦτα πορείαν εἰς ἓν τὰ διεσπαρμένα συναζῶν, καὶ τὸ πεπλανημένον τῇ σύριγγι τῆς ἀληθείας ἀνακαλέσων, καὶ ὑφ' ἐνὶ τῷ ἀληθινῷ ποιμένι καταρτίσων τὸ ποιμνιον, εἴ τις σκληρὰν ψυχὴν καὶ ἀντίτυπον, λιπαρὰν αὐτῇ τῷ αὐτῷ τούτῳ πυρὶ ποιήσων καὶ ἀπαλήν. Ὅθεν τὴν Παλαιστίνην ἀπολιπὼν, τῇ Ἀσίᾳ ἐπιδημεῖ. Καὶ τὰ κατ' αὐτὴν εὖ διαθέμενος τὴν Ἰωνίαν καταλαμβάνει, καὶ τῇ Ἐφέσῳ ἐφίσταται ἔ.θα καὶ οἱ θῆρες πλείονες καὶ ὠμότεροι, καὶ τὰ τῆς πείρας πολλῷ χαλεπώτερα. Καὶ πρῶτα μὲν τὸν τῶν Ἀμαζόνων ναὸν αὐτοῖς εἰδώλοις μιᾷ καθαιρεῖ προσευχῆ, καὶ ὡσεὶ πηλὸν λεαίνει πλατείας. Εἶτα καὶ τῶν ἱερέων ἀπὸ τῆς τῶν ἱερείων κλίσεως τὴν ἐπωνυμίαν λαχόντων, τοὺς μὲν λόγους, τοὺς δὲ ση-

⁵ Joan. xxi, 20. ⁶ Joan. xix, 26.

μείσις, ἐλέγχος, ἀνάγκαις, τῆς πλάνης μεθίστησι, καὶ μετὰ ποσαύτης παρσκευάζει τῆς περιουσίας μεταμαθεῖν τὴν εὐσέβειαν, ὡς καὶ αὐτοὺς ἑτέροις ὑφηγητὰς τῆς ἀληθείας τοῦ λοιποῦ καὶ διδασκάλους καθίστασθαι. Καὶ οὕτω τοῖς ἄλλοις τοῦτο μὲν ἐπιτιμῶν, τοῦτο δὲ καὶ ὑποτιθεῖς τὰ προσήχοντα, καὶ πᾶσι πάντα γινόμενος, τῇ τῶν σωζομένων μοίρᾳ πάντας ὑπάγειται, ὡς ἐντεῦθεν ἔργον τὸ εἰρημένον τῷ Παύλῳ γνωσθῆναι· καὶ « ὅπου ὁ τῆς ἀσεβείας ὑπῆρχε πλεονασμὸς, ἐκεῖ καὶ τὴν περισσεῖαν γενέσθαι τῆς χάριτος. »

Γ'. Ἀλλὰ τῷ πονηρῷ πρὸς ταῦτα οὐκ ἦν ἡρεμεῖν. Ἀμέλει καὶ ὀφθαλμοῖς βλακάνοις τὴν εὐσέβειαν οὕτως ἐπιδιδούσαν ἰδὼν, καὶ γνοὺς τὸν αἴτιον ὅστις εἶη, πάντα τε κατ' αὐτοῦ κινεῖ λίθον. Καὶ τί σκέπτεται; Τὸν Οὐεσπασιανοῦ Δομετιανὸν ὑποδύς, ὃς μετὰ Τίτον εἶχε τὰ κράτος, σὺν ἐκείνῳ κατὰ τῆς εὐσεβείας ψηφίζεται. Πρὸ δὲ τῶν ὄλων τὸ τῶν ὄλων κράτος Ἰωάννην ἐλεῖν ἀγωνίζεται. Καὶ ἀπὸ τῆς Ἀσίας εὐθὺς ἐπὶ τὴν Εὐρώπην αὐτὸν ἄγει, καὶ εἰς ὑπερορίαν ἀπάγει, ὡς προῖων ὁ λόγος δηλώσειεν. Ἐπεὶ γὰρ κατ' ἑσπιν ἐκεῖνος τῷ κρατοῦντι ἐγένετο, καὶ ὅστις ποτὲ καὶ ὅθεν εἶη, τὴν τε θρησκείαν ὁποῖος, καὶ τίνα λέγοι τὸν ἐρχόμενον ἠρωτᾶτο, Ἰωάννης μὲν κεκλησθαι, καὶ τῆς Ἰουδαίων γῆς ὀρμᾶσθαι, καὶ τῆς ἑταιρείας εἶναι τῶν Χριστιανῶν ἀποκρίνεται, προαγορεύειν δὲ τὸν ἐρχόμενον τοῦτον εἶναι, οὗ ὁ θρόνος ὡσεὶ σελήνην κατηρτισμένος εἰς τὸν αἰῶνα. Ἐπεὶ δὲ, καὶ τίσι τοῦτο, φησὶν ὁ κρατῶν, παραστήσεις; οὐδὲ γὰρ ἱκανὰ ταῦτα πρὸς πίστιν, ὦν μὴ ἔτοιμος ἢ ἀπόδειξις· νόσοι μὲν εὐθὺς (ὦ τῆς ἀπορρήτου σου, Δέσποτα, δυναστείας!) καὶ δαιμονίων ἔσμός ἀπελαύνονται, ἀναβιοῦσι δὲ οἱ νεκροὶ θάττον ἢ ζῶντες, ἐπόμενοι τῷ κελεύσματι, Οἶ, ὦ βασιλεῦ, τὸν Ἰωάννην εἰπεῖν, μὴ ἀμφίβαλλε τοῖς φαινομένοις τὰ μὴ φανερὰ τεκμαιρόμενος. Ἰὰ δὲ τοῦ Κρόνου καὶ Διὸς, καὶ τῶν ὑμετέρων θεῶν, εἰ μὴ ἀρκοῦντας εἶχε τοὺς προκατεγνωκότας, εὖ ἴσθι καὶ γὰρ τὸ μηδὲν εἶναι ἐπέδειξα, μᾶλλον μὲν οὖν καὶ ὑβριεὺς ἐσχάτης καὶ γέλωτος γέμοντα καὶ ἀνοίας. Ἀλλὰ τὸ τῆς ἀπάτης ἀλμυρὸν ἀποπτύσας, τοῦ ποτίμου ποτὲ καὶ γλυκυτάτου νάματος ἐμφορήθητι. Τὸν δὲ, ἐκπλήξει τε ἅμα καὶ ὀργῇ ληφθέντα, τὸ μὲν ἐπὶ τοῖς παρ' αὐτοῦ γενομένοις τερασίαις, τὸ δὲ καὶ ἐφ' ᾧ τοὺς ἐκείνου ἐκδιαβάλοι θεοὺς, τὸ μὲν τοῦ λόγου φαιδρὸν μὴ προσέσθαι διὰ τὴν ἔνδον τοῦ σκότους παχύτητα, ὅτι οὐ μὴ ἀποκτείνει τοῦτον, ὃ τῷ Πέτρῳ ῥηθεὶς λόγος ἀπεῖργεν, ὡς « εἰ θέλω μένειν αὐτὸν ἕως ἔρχομαι, τί πρὸς σέ; » ἀειφυγίαν δὲ κατεψηφίσατο τοῦ ἀνδρός, εἰς τίνα τῶν Σποράδων νήσων ὑπερορίσας (Πάτμος αὐτῇ τὸ ὄνομα), ἐν ἴσῳ θανάτου πάλαι Ῥωμαίοις τῆς ὑπερορίας νομιζομένης. Ἦγετο τοίνυν πρὸς τὸν τῆς ὑπερορίας ὄρον ὁ μέγας ἀπόστολος, καὶ τὴν νῆσον καταλαμβάνει. Βραχὺ τὸ μεταξὺ, καὶ οἱ τῆς νήσου πρόσκοι σωτήρησ καὶ πολιούχον τὸν τῆς βροντῆς οὐδὲν ἐπιγρά-

A autem signis, rationibus ac necessitatibus transfert ab errore: et hujusmodi exuberantibus modis efficit ut transmutentur ad discendam pietatem, et ipsi etiam aliis constituantur deinceps veritatis duces ac præceptores. Ac ita partim quidem alios objurgando, partim vero quæ conveniunt etiam admonendo, omnibusque omnia factus, in sortem eorum qui salvi fiunt omnes pellicit, ut hinc factum cognosceretur quod a Paulo dictum est: *Ubi abundavit iniquitas, ibi superabundavit et gratia*⁷.

III. Verum maligno illi non dabatur inter hæc requies. Certe oculis invidis intuitus pietatem adeo succrescere, cognita hujus rei causa, omnem adversus illud movet lapidem. Quid ergo sumit consilii? Domitianum Vespasiani filium ingressus qui post Titum obtinuit imperium, cum illo adversus pietatem decernit. Ante omnia autem Joannem, qui robur universorum erat, tollere conatur. Statimque ipsum ab Asia ducit ad Europam, et in exilium relegat, quemadmodum insequens sermo manifestare poterit. Ubi enim in conspectum imperatoris venisset, et quis et unde ortus esset, quamve profiteretur religionem, et quemnam diceret esse venturum interrogatus esset: Joannem quidem se vocatum esse, et a Judæorum genere prodiisse, ac sodalitijs Christianorum esse respondet: se autem annuntiare hunc esse venturum cujus thronus veluti luna præparatus ac perfectus esset in sæculum. Ubi autem dixisset imperator: Et quibus modis hæc confirmare poteris? neque enim hæc sufficientia sunt ad faciendam fidem eorum de quibus non est in promptu demonstratio: morbi protinus (o ineffabilem, Domine, tuam potentiam!) et dæmoniorum legiones pellantur, reviviscunt autem mortui, jussu sequendo velocius quam viventes. Quibus, o rex (aiunt Joannem dixisse), ne dubites, ab his quæ apparent conjecturam faciens eorum quæ manifesta non sunt. Porro quæ de Saturno et Jove cæterisque diis vestris feruntur, nisi sufficientes essent qui ante nos demonstrassent, utique et ego facile ostenderem, nihil esse: sed plena potius summo vituperio risuque ac dementia. Verum enimvero deceptionis salsugine abjecta, satiare potius fonte potabili ac dulcissimo. Hunc autem stupore simul et ira correptum aiunt: hinc quidem ob portenta ab ipso peracta, illinc vero ob id quod deos suos calumniaretur. Itaque ad sermonis splendorem non accessit, ob tenebrarum quæ in ejus corde erant crassitiam. Quod autem hunc non occiderit, dictus ad Petrum sermo prohibuit, puta: *Si cum velim manere donec veniam, quid ad te?* sed virum perpetuo exilio condemnavit in unam Sporadam insularum relegans (Patmos huic nomen erat), cum olim apud Romanos æquaretur morti exilium. Ductus est igitur ad

⁷ Rom. v, 20. ⁸ Joan. xxi, 22.

exsilio terminum magnus apostolus, et insulam apprehendit. Non longo postmodum tempore insulares servatorem ac patronum ducunt tonitruum filium, et ad æquitatem transeunt, seseque ad pietatem componunt.

IV. Itaque cum hic esset apostolus, et admirandus Dionysius ferme jam nonaginta esset annorum, ex Athenis scribit ei in hunc modum: *Tuam saluto sacram animam, dilecte, et erit mihi id peculiarius præ multis. Salve igitur, vere Christo dilecte. Consequenter autem etiam hæc addit: Quid admirandum si Christus verum loquatur, et iniqui discipulos e civitatibus expellant, ipsi sibi ipsis condigna distribuentes, et execrandi a sanctis se segregantes ac separantes?* Deinde etiam ad ipsum finem epistolæ hæc de futuris subscribit: *Omnino enim fide dignus sum, inquit, ut qui a Deo didicerim quæ decreta sunt ut tibi contingant, et dico etiam quod liberandus sis e custodia qua in Patmo servaris, et in Asiaticam terram reversurus, ibique facturus boni Dei imitationes et his qui te sequentur traditiones.* Sed hæc quidem postmodum suo tempore contigerunt, ac terminum accepit vaticinium (quemadmodum in sequentibus sermo manifestare poterit); cum jam Dionysius, sub Domitiano, pro Christo vitam martyrio finisset. Quæ sunt autem facta post hæc? Domitiano ex hominibus sublato, Nerva in imperio succedit: et condemnatis in exsili-um, tanquam benignus et humanus, donat revocationem. Nec multo post tempore Trajanus sceptra Romana suscipit, et consecutive humanum confirmat edictum, revocans eos qui in exsilio erant. Venerunt ergo et in Patmon imperatoris edicta, venit et ad Joannem revocatio. Et ille quidem decrevit navigare in Ephesum: porro qui in insula erant dicebant ne se desereret, sed apud ipsos permaneret, non aliter quam qui ferre non possunt ut a pio patre derelinquantur. Hinc autem lamenta, luctus ac lacrymæ. Quis, inquiunt, nobis tuum explebit ordinem? Cui vero tali patri ac pastori subjecti esse poterimus? quid desiderii, quid flammæ ex ipso procedentis solatium efficiemus? Cum autem persuadere non possent dum supplicarent ut virum apud se retinerent, secundæ fuit supplicationis initium, et secundas rursus faciunt petitiones, ne totum seipsum auferret, neque universa tristitiæ mole eos offunderet, sed vel pro re umbram, suos, inquam, sermones pro se, apud ipsos relinqueret, ac mysterium quod apud nos factum est universæ dispensationis Christi describeret. Cedit igitur illorum petitioni, imo cedit potius paternis visceribus, quibus hic erga ipsos utebatur: præsertim cum superna Providentia ita disposuisset multorum salutem ac Evangelii prædicationem. Et primum quidem ipse jejunium sibi imperat, jejunos ipse ac propemodum corpore exhaustus, aliisque hoc ipsum constituit ac abstinentiam a malis. Et hos quidem in tali quiete relinquit. Cæterum unum quemdam e septem sequi jubet, Prochorus hic erat, ut ipse quidem

Α φουσιν, εις ευνομιαν τε μεταβάλλουσι, και τη ευσεβεια συντιθενται.

filium, et ad æquitatem transeunt, seseque ad pietatem componunt.

Δ'. Ενταυθα δη ουν τω αποστολω τυγχάνοντι, και ο θαυμαστής Διονύσιος περι του τοννενηκοστων ηδη της ηλικίας ων ετος, εξ Αθηνων επιστέλλει τοιαύδε Προσαγορεύω σου την ιερὰν ψυχήν, ήγαπημένε, και εσται μοι τουτο παρα τους πολλους ιδιαιτερον. Χαίρε τοίνυν, αληθως ήγαπημένε Χριστῶ. Εξης δε και ταυτα προστίθεται· Τι θαυμαστόν, λέγων, ει Χριστός αληθεύει, και τους μαθητάς οι άδικοι των πόλεων εξελιύουσιν, αυτοι τα κατ' αξίαν ευνοις απορέμοντες, και των αγίων οι εναγείς αποδιαστελλόμενοι και αποφοιτώντες; Είτα και προς αυτω τω της επιστολης τέλει ταυτα και περι των μελλόντων επισημαίνεται· Αξιόπιστος γάρ, φησί, πάντως ειμι τα προεγνωσμένα σοι και μαθών εκ θεου και λέγων, ότι και της εν Πάτμω φυλακής άφεθήση και εις την Ασιάτιδα γην επανήξεις, και δράσεις εκει του αγαθου θεου μιμήματα, και τοις μετά σε παραδώσεις. Αλλά ταυτα μεν χρόνω υστερον εξέβη, και πέρας εσχεν η πρόρρησης (ως εν τοις εξης ο λόγος δηλώσειεν), ηδη Διονυσίου παρα Δομετιανου τω υπέρ Χριστου μαρτυρίω τελειωθέντος. Τίνα δε τα επί τουτοις; Δομετιανός εξ ανθρώπων, και Νιρούας την αρχήν διαδέχεται, τοις υπερορίαν καταγνωσθεΐσιν οια φιλάθρωπος χειριζόμενος την ανάκλησιν. Ου βραχύς ο εν μέσφ καιρός, και τα Ρωμαίων σκήπτρα Τραϊανός αναδέχεται, και ακολουθως επικυροί το φιλόανθρωπον, τους εν υπερορίαις ανακαλούμενος. Ηκε τοιγαρουν και εις Πάτμον τα βασιλέως θεσπίσματα· ηκε και εις Ιωάννην ανάκλησις. Καί ο μεν παραπλεΐν Εγνω την Εφεσον· οι δε της νήτου μή μεθήσειν ελεγον, άλλ' ανθέξασθαι, ουχ ήττον η φιλοστοργου πατρος απολειφθηναι μή ανεχόμενοι. Τα δε εντευθεν θρήνος, οδυρμοι, δάκρυα. Τίς ημίν την σην πληρώσει τάξιν; υπό τίνι εε ήμεις τοιούτω πατρι και ποιμένι γενοίμεθα; Τί του πόθου, τί της εξ αυτου φλογός παραμύθιον ποιησόμεθα; Ως δε πείθειν ουκ ειχον οίς τον άνδρα παρ' εαυτοις εχειν Ικέτευον, δευτέρας Ικετηρίας αρχή, και δευτέρας πάλιν αίτήσεις ποιούνται, μή όλον εαυτον άφελείν, μηδε πασαν αυτων καταχέαι την άθυμίαν, άλλ' αντι του πράγματος την σκιάν, τους αυτου λόγους ανθ' εαυτου, φημι, παρ' εκείνοις καταλιπειν, και υπατυπώσαι το καθ' ήμας της όλης του Χριστου οικονομίας μυστήριον. Είκει τοιγαρουν τη εκείνων αίτήσει· μάλλον δε τοις πατρικοις είκει σπλάγγχοις, οίς περι αυτους ουτος εκέχρητο, άλλως τε και της Προνοίας ανωθεν την των πολλων σωτηρίαν και το του Ευαγγελιου κήρυγμα ουτως οικονομηταμένης. Καί πρώτα μεν άσιτίαν εαυτω παραγγέλλει ο άσιτος μικρου και άσωματος· τοις δε άλλοις αυτό τε τουτο, και την των κακων άλλοτριωσιν υποτίθεται. Καί τους μεν εν τη τοιαύτη καταλείπει σχολή· ενα δε τινα των επτά, Πρόχορος ουτος, επαύθη

τούτω κελεύει, ἵν' ὁ μὲν τὰ παρὰ Θεοῦ, ὁ δὲ τὰ
ἐκείνου διασημαίνηται. Αὐτὸς δὲ τῆς ἀκρωρείας
ἐφάπτεται. Καὶ στηλοῦται μὲν κατὰ τὸν Σαμουὴλ
ὄρθιος, κατὰ δὲ Μωσέα τῷ χεῖρε διεσχημάτισται·
καὶ τὸν νοῦν ἐξελὼν τῶν αἰσθήσεων, ὅλον ἀναφέρει
πρὸς τὸν ποθοῦμενον. Τί οὖν τὸ ἐντεῦθεν; Βρονταὶ
φρικώδεις καὶ δαίματα καὶ ἀστραπαὶ συνεχῶς ὑποβ-
ρηγνύμεναι, καὶ ἀθρόον ἐκλίμπουσαι. Ὡς εἰ
καλέσοι τις εἰκόνας τὰ πολλῶν πρότερον ἐπὶ Μωσέως
γενόμενα, ἠνίκα Θεῶ ἐντυγχάνων ἦν καὶ παρ' αὐτοῦ
τὰς πλάκας δεχόμενος, οὐκ ἂν ἀμάρτοι τῆς ἀλη-
θείας. Εἶτα πρηνῆς μὲν, καὶ οἰονεὶ ἄπνου; ὁ Πρό-
χορος, τοιοῦτοις οὐκ ἐνεγκίων ἐνδιχτρίθειν θεάμα-
σιν· αὐτὸς δὲ ἀμετάτρεπτο, ἴσταται, πόρρω τῆς
ἀγάπης τὸ δέος βαλοῦσης. Εἰς φωνὴν καὶ ὄψι πῶς
ἡ βροντὴ διαρθροῦται, καὶ τρανότερον ἀπηχεῖ·
Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος, καὶ ὁ Λόγος ἦν πρὸς τὸν
Θεόν, καὶ Θεὸς ἦν ὁ Λόγος. Πλησίον τῆς θεορρή-
μοσύνης ὁ Πρόχορος, τὸ μὲν φῶς διορῶν, καὶ ὑπό-
τρομος ὢν, ἀκούων δὲ οὐδενός, ὅτι μηδὲ οἱ μετὰ
Παύλου καὶ Μωσέως ποτὲ τῶν ἐκείνοις μυσταγω-
γουμένων. Γλῶσσα τῆς βροντῆς ἡ Θεολόγος. Καὶ ὁ
μύστης μικρὸν τοῦ δέους ἀνενεγκίων, ὑποτρεμούση
χερὶ τὰ ἐκεῖθεν διαχαράττει, ἕως ἀπηρτίσθη τὸ
Εὐαγγέλιον. Ἐπειτα ὑποχωροῦσι τὰ δαίματα, καὶ
τοῖς ἐπὶ γῆς ἀνακαλύπτεται τὰ οὐράνια. Ὅψι καὶ
ἀπὸ τοῦ ἕρους κάτεισιν ὁ Ἰωάννης, τὸν καινὸν
νόμον ἐγχειρισθεὶς, ὡς ὁ θεόπτης πάλαι τὰς
πλάκας Μωσῆς, καὶ δίδωσι φέρων τοῖς αἰτησαμένοις.
Οὕτω τοιγαροῦν ἦν εἰλήφει νόμον καινὸν ἐγχειρί-
σας ἐκείνοις, αὐτὸς βίβλιν μὲν καὶ ἀκόντων νησιωτῶν,
παρέπλει δὲ ὄμως τὴν Ἐφεσον. Οἱ δὲ, ὡσπερ οἱ τῆ
τῶν ὀφθαλμῶν πηρώσει διὰ μακροῦ κατεχόμενοι, εἴ
ποτε ἀποθέσθαι δυνηθεῖεν τὴν νόσον, ἕδιον ὀρώσι
μᾶλλον τὸν ἥλιον, οὕτω καὶ τὸν ἀγαπητὸν ἀπολα-
θόντες τοῦ Χριστοῦ οἱ Ἐφέσιοι, καὶ τι καὶ ποθεινό-
τεροι διατίθενται. Τί τοίνυν ἐκεῖνος; Καίτοι κολλᾷ
πολλάκις καμῶν, οὐ δίδωσι τοῖς ὀφθαλμοῖς ὕπνον,
καὶ τοῖς βλεφάροις νυσταγμὸν, οὐδὲ τοῖς προτάφοις
ἀνάπαυσιν· ἀλλὰ παρακαλεῖ μὲν τὸν λαόν, ζηλοὶ δὲ
κατὰ τῶν ἀπειθῶν. Ἐπανάγει τοὺς ὑποσκελισθέν-
τας τῆ πλάνῃ πρὸς τὴν ἀλήθειαν, ἀποσοθεῖ τοὺς
ἐπεισχωμάσαντας τῆ ποίμνῃ θῆρας μετὰ τὴν αὐτοῦ
ὑποχώρησιν, καὶ ἀνακαλεῖται τὸ ποίμνιον. Οὕτω τὰ
κατὰ τὴν Ἐφεσον διαθέμενος, ἐπὶ τὰ πλησίον ἀπει-
σιν ἔθνη, ἐνταῦθα μὲν ἐπισκόπους καταστήσων,
ἐνταῦθα δὲ καὶ ὅλας ἐκκλησίας τῷ Πνεύματι δι-
δάξων σημαίνεσθαι.

Ε'. Ἄλλ' ὧδέ με τοῦ λόγου γενόμενον τὸ τῆς
γενναίας ἐκεῖνο ψυχῆς καὶ φιλανθρώπου εἰσέρχεται.
Ὁ καὶ ἀνωθεν ἀναλαθὼν (ὡς αὐτὸς Κλήμης ὁ τῆς
ἐν Ἀλεξανδρείᾳ Ἐκκλησίας πρεσβύτερος, ἀνὴρ τ'
ἀλλὰ τε θαυμαστός, καὶ δὴ καὶ τὸν λόγον ἐπαινετὸς,
ἐν τῷ, *Τίς ὁ σωζόμενος πλούσιος, λόγῳ φησὶ*)
διηγῆσομαι. Ἀφικόμενος γὰρ Ἰωάννης μετὰ τὴν ἀπὸ

ea quæ a Deo essent, iste autem quæ ab ipso,
notaret. Porro ipse montis verticem capessit : et
more Samuelis quidem rectus erigitur, sicut Moses
autem manibus elevatis effiguratur : et mentem a
sensibus abstractam, totam refert in id quod ex-
optat. Quid ergo hinc secutum est? Horrenda to-
nitrua et terrores ac fulgura continue vehementi
fragore elisa, et repente effulgentia : quorum si
quis imagines ac figuras dixerit ea quæ multo
antea sub Mose contigerant, quando Deo aderat et
ab eo tabulas accipiebat, nequaquam a veritate
aberraverit. At Prochorus interim pronus quidem
et velut exanimis, non ferebat inter hujuscemodi
versari spectacula : ipse vero stat imperterritus,
cum charitas procul abjecisset timorem. Ad ex-
tremum tonitru in vocem exprimitur ac dilucide
resonat : *In principio erat Verbum, et Verbum erat
apud Deum, et Deus erat Verbum.* Prochorus, qui
divina institutione proximus erat, lumen quidem
videbat, quanquam subtremulus, porro neminem
audiebat : quia neque hi qui cum Paulo et Mose
quondam erant, eos audierunt qui illos in sacris
instituebant. Lingua tonitru theologus est. Et
sacrarum rerum discipulus, represso paululum ti-
more, subtremula manu quæ inde sumpta sunt
exarat, donec perfectum est Evangelium. Denique
cedunt pauperes, ac terrenis revelantur celestia.
Tandem etiam a monte descendit Joannes, no-
vam legem sibi creditam habens, quemadmodum
olim tabulas Moses Dei inspector : illamque fe-
rens dat his qui petiverant. Ita ergo ubi novam
legem quam acceperat, illis tradidisset, ipse vi
sane et invitis quidem insularibus, navigabat· ta-
men Ephesum versus. Porro illi veluti qui oculo-
rum cæcitate longo tempore detinentur, si quando
possint morbum repellere, longe jucundius solem
intuentur : ita et Ephesii recipientes Christi di-
lectum, quodam etiam modo desiderabilius quam
prius afficiuntur. Quid autem ille? Quanquam ve-
hementer fuisset frequenterque fatigatus, non dat
oculis somnum, nec palpebris dormitationem, nec
requiem temporibus : sed populum quidem exhor-
tatur, adversus autem incredulos zelum ostendit.
Errore supplantatos reducit ad veritatem : feras
D arcet quæ post suum discessum impudenter in
ovile se ingesserant, ac gregem revocat. Ita dispo-
sitis his quæ circa Ephesum erant, ad propinquas
gentes discedit; hic quidem episcopus constitu-
turus, illic vero integras quoque docturus Eccle-
sias Spiritu obsignari.

V. Verum me huc sermonis progressum factum
illud animæ generosæ ac humanæ occupat : quod
etiam altius repetens (veluti narrat Clemens ille
Alexandrinæ Ecclesiæ presbyter, vir et in aliis
admirandus, et eloquentia sane laudabilis, in ser-
mone, *Quis dives salvus fiat*) retexam. Cum enim
pervenisset Joannes post reditum ex Patmo ad

⁹ Exod. xvii, 1 seqq. ¹⁰ Exod. xxxiv, 1 seqq.

quandam vicinarum civitatum, cujus etiam appellationem nonnulli dicunt, et fratres qui in hac erant opportune recreasset : quemdam ibi adolescentem reperit, magnitudine mediocrem, aspectu civilem : cumque perspicaci spiritus efficacia generositate animæ illius ac morum liberalitatem observasset, benedictiones dat adolescenti, et sufficienter ipsum inungit ac excitat. Quoniam autem jam discessurus erat et alio accessurus, ut et terram prædicatione, et mare ac insulas accederet : civitatis episcopo adolescentem in ecclesia coram Christo teste commendat, ubi multa de illius disciplina et educatione præcepisset. Ille vero prompto suscepit animo, pollicitus multa quoque se adjecturum in cura circa adolescentem. Deinde ille quidem Ephesum discedit, hic autem assumptum in domum adolescentem alebat, instruebat, curam ejus habebat ; tandem etiam baptizavit. Porro ubi Domini signaculum, nempe firmum munimentum ipsi addidisset, deinceps custodia liberum dimisit. Ad hunc autem qui ante tempus remissionem acceperat, subeunt nonnulli coætanei, effrenes ac indisciplinati in cupiditatibus, et primum quidem adolescentem ad vitia persuasibilem, pretiosis conviviis ac mensis sibi conciliant. Quæ autem hinc secuta sunt? Facilis enim ac proclivis est via quæ ducit ad vitia, et eum qui primum ejus attigit gradum, facile admodum est per omnem æqualitatem detrahi prolious usque ad extremum. Hac via dum etiam nocte ad furta accederent, adolescentem una pertrahunt. Ille vero jam amore latrocinii succensus, et spe divitiarum cupiditatem exacuens, nihil jam meditabatur quod esset exiguum, propter naturæ ac indolis generositate. Denique etiam latronum sodalitate his qui secum erant demonstravit, atque hic latronum princeps primusque raptor erat vehementissimus. Post hæc vero ubi Joannes rursum ad eam civitatem remeasset, cæteris propter quæ eo venerat dispositis ut æquum erat : Age sane, inquit, ad episcopum, depositum nobis redde quod ego et Christus loco testis, in ecclesia apud te deposuimus. At ille cum existimaret pecunias esse quæ repeterentur, primum quidem obstupuit, cum sibi non esset conscius se id quod repetebatur accepisse, et neque credere posset, fieri repetitionem ob ea quæ non haberet, neque Joanni non credere. Ubi autem dixisset : Adolescentem repeto et fratris animam, intimius suspirans senex ardentiori spiritu, ac sublacrymatione miseriam indicans : Ille, inquit, mortuus est. Porro interrogatus quando et quomodo, quave morte, Deo, inquit, mortuus est, cum latrocinium exercere elegerit, et montem loco ecclesiæ inhabitare, perditorum conversationem amplexus potius quam nostram erga ipsum sollicitudinem ac curam. At ille ob hoc dolore vehementi oppressus : Revera, inquit, egregium te custodem animæ fratris reliqui : ve-

τῆς Πάτμου κάθοδον ἐπὶ τινα τῶν οὐ πόρρω πόλειον, ἧς καὶ τὴν κλήσιν ἐνιοὶ λέγουσι, καὶ τὰ μέτρια τοὺς ἀδελφούς ἐν ταύτῃ διαναπαύσας, εὕρισκει τινὰ νεανίσκον ἐκεῖ, τὸ μέγεθος μέτριον, τὴν τε ὄψιν ἀστεῖον. Καὶ τῇ διορατικῇ τοῦ Πνεύματος ἐνεργείᾳ τὴν ἐκείνου τῆς ψυχῆς εὐγένειαν, καὶ τοῦ ἡθους τεκμηράμενος τὴν ἐλευθερίαν, εὐλογίας τε μεταδίδωσι τῷ νεανίσκῳ, καὶ πρὸς ἀρετὴν ἱκανῶς αὐτὸν ὑπαλείφει καὶ διανίστησιν. Ἐπεὶ δὲ καὶ ἀποδημεῖν ἐμελλεν ἤδη, καὶ ἐτέρωθι μετιέναι, ἵνα καὶ γῆν τῷ κηρύγματι καὶ νῆσον πᾶσαν ἐπέλθῃ καὶ θάλασσαν, τῷ τῆς πόλειος ἐπισκόπῳ τὸν νεανίσκον ἐπὶ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ Χριστοῦ μάρτυρος παρακατατίθεται, πολλὰ περὶ τῆς ἐκείνου παιδείας καὶ τῆς ἀγιογῆς αὐτῷ ἐπισκήψας. Ὁ δὲ ἐδέξατό τε προθύμως καὶ ὑπερβαλέσθαι αὐτὸν ὑπέσχετο τῇ περὶ τὸν νεανίσκον ἐπιμελείᾳ. Εἶτα ὁ μὲν πρὸς τὴν Ἐφεσον ἀπαίρει, ὁ δὲ οἰκαδε τὸν νεανίσκον παραλαβὼν, ἔτρεφεν, ἐπαίδευσεν, ἐπεμέλετο. τέλος ἐβάπτισεν. Ὡς δὲ τὴν τοῦ Κυρίου σφραγίδα τὸ ἀσφαλὲς αὐτῷ ἐπέβαλε φυλακτήριον, τὸ λοιπὸν ὑφῆκε τῆς φυλακῆς. Τὸν δὲ, πρὸ ὥρας λαβόμενον ἀνέσειως ὑποδύονται τινες ἡλικίας τὰς ὀρμὰς ἀγάλινοι καὶ ἀνάγωγοι, καὶ τὸ πρῶτον ἐπαγωγὸν εἰς κακίαν φιλοτίμοις ἐστιάσεις καὶ τραπέζαις ὑποποιούνται τὸν νέον. Τὰ δὲ ἐντεῦθεν ὅποια ; Λεία γὰρ καὶ κατάντης ἢ τῆς κακίας ὁδὸς, καὶ τὸν τὴν πρώτην αὐτῆς ἀψάμενον πάνυ ῥάδιον δι' ὀμαλοῦ τοῦ πικρῶτος εὐθύς κατενεχθῆναι πρὸς τὸ ἀκρότατον. Ταύτη τοι καὶ νύκτωρ ἐπὶ λωποδυσίαν ἰόντες, τὸν νεανίσκον ἐπάγονται ὁ δὲ, ὑποτυφόμενος ἤδη πρὸς τὸν τῆς ληστείας ἔρωτα, καὶ τῇ τῶν χρημάτων ἐλπίδι τὴν ὀρμὴν παραθῆξας, οὐδὲν ἔτι μικρὸν ἐνενοεῖ διὰ μέγεθος φύσεως. Ἀμέλει καὶ ληστῶν μὲν ἐταιρείαν τοὺς περὶ αὐτὸν ἐπεδείξατο. Λήσταρχος δὲ πρῶτος οὗτος ἦν βιαίωτος. Μετὰ δὲ ταῦτα τῇ πόλει καὶ αὐθις ὁ Ἰωάννης ἐπιδημήσας, ἐπεὶ τὰλλα ὧν ἐνεκεν ἦκεν ὡς τὸ εἶδος κατεστήσατο, Ἄγε δῆτα, πρὸς τὸν ἐπίσκοπόν φησι, τὴν παρακαταθήκην ἀπόδος ἡμῖν, ἣν ἐγὼ σοὶ καὶ ὁ Χριστὸς ὑπὸ μάρτυρι τῆς Ἐκκλησίας παρακαταθέμεθα. Τὸν δὲ, χρήματα εἶναι τὰ ἐπιζητούμενα οἰηθέντα, πρῶτα μὲν ἐκπληξίς εἶχεν, ἃ μὴ συνήθει λαβὼν ἀπαιτούμενον, καὶ μήτε πιττεύειν ἐφ' οἷς οὐκ εἶχε, μήτε ἀπιστεῖν Ἰωάννη δυνάμενον. Ὡς δὲ, Τὸν νεανίσκον, εἶπεν, ἀπαιτῶ, καὶ τοῦ ἀδελφοῦ τὴν ψυχὴν, μύχιόν τι στενάξας ὁ πρεσβύτης ἐν θερμότερῳ τῷ πνεύματι, καὶ ὑποδακρῶσει ἐλεεινῶν, Ἐκεῖνος, ἔφη, τέθνηκε. Πότε δὲ, καὶ πῶς, καὶ τίνα τὸν θάνατον ἐρωτηθεὶς, Θεῷ τέθνηκεν, εἶπε, ληστεύειν ἐλόμενος, καὶ τὸ ὄρος ἀντὶ τῆς ἐκκλησίας οἰκεῖν, καὶ τῆς ἡμετέρας περὶ αὐτὸν ἐπιμελείας καὶ τῆς φροντίδος τὴν μετὰ τῶν κακούργων μᾶλλον διατριβὴν ἀσπασάμενος. Ὁ δὲ, λίαν ἐπὶ τούτῳ περιπαθήσας, Ἦπου κελόν γε, ἔφη, φύλακά σε τῆς τοῦ ἀδελφοῦ ψυχῆς καταλέλοιπα. Ἄλλ' ἵππος δὴ παρέστω, καὶ ἡγεμῶν δεδόςθω μοι τῆς ὁδοῦ. Καὶ αὐτίκα ἐπιβάς ἤλαυνεν ὄλαις ἡνίαις, τὸ τοῦ ἵππου τάχος πρὸς τὴν αὐτοῦ σπουδὴν ἤρτον εἶναι οἰόμενος. Καὶ δὴ τὸ ὄρος καταλαβὼν, ὑπὸ τῆς προσελακῆς τῶν ληστῶν, ὑπὸ πρῶτον ὑπομένον

φεύγων, ἀλίσκεται, καὶ Ἐπὶ τοῦτο ἐλήλυθα, καὶ ὡς τὸν ἄρχοντα ὑμῶν ἀγάγετέ με, φησίν. Ὁ δὲ ἐπειδὴ τοῦτον ἐκείνον εἶναι τὸν Ἰωάννην ἔγνω, φεύγει μὲν αἰδεσθεὶς, διώκεται δὲ παρ' αὐτοῦ καὶ γήρως ἐπιλαθομένου καὶ τοῦ κατὰ κόσμον κινήματος. Εἶτα μέγα τι βαρὺ φθειγξάμενος, Τί με, τέκνον, εἶπε, τὸν πατέρα φεύγεις τὸν σόν; Αἰδέσθητι τὴν ἐμὴν πολιάν· τὸ τῆς σῆς ἡλικίας ἄνθος ἐλέησον. Ζωῆς ἐλπίς ἐτι σοι περιλείπεται. Ἐγὼ τὸν ὑπὲρ σοῦ λόγον ὑφέξω. Στήθι κατὰ χώραν, τέκνον. Χριστὸς ἀπέσταλκέ με πρὸς σέ. Τούτων ἀκούσας ὁ νεανίσκος, πρῶτα μὲν ἔστη, τῷ ἐδάφει ἀτενὲς ἐνορῶν, μηδὲ ὑπ' αἰδοῦς ἀνανεῦσαι δυνάμενος· εἶτα δίδωσι τὰ ὄπλα τῇ γῆ, καὶ οἰκτρὸν τι καὶ περιπαθὲς ἀνοδύρεται, καὶ προσελθόντα περιβάλλει τὸν γέροντα, ποίων μὲν διὰ τὰς οἰμωγὰς; οὐ στεναγμῶν, ποίων δὲ διὰ τὰ δάκρυα θρήνων οὐκ ἄξιος; Μόνην ἀποκρύπτει τὴν δεξιάν· ἤδεῖτο γὰρ αὐτῷ καὶ ταύτην ἐνθεῖναι, ἣν μιάσμασι τοσοῦτοις καὶ ληστεῖαις ἐμόλυνεν. Ὁ δὲ, οἷα πατήρ, φιλοστοργίᾳ τὰ σπλάγχνα βαλλόμενος, ἐγγύαται τὴν ἄφεισιν. Ἰλεων ὑπισχνεῖται τὸν δικαστήν. Καὶ τῆς δεξιᾶς λαβόμενος, καταφιλεῖ, καὶ πρὸς τὴν ἐκκλησίαν ἐπανάγει τὸν νεανίσκον. Εἶτα δαψιλεῖ μὲν τῇ προσευχῇ χρώμενος, διαρκεῖ δὲ τῇ νηστείᾳ προσκαρτερῶν, καὶ τοῦ νεανίσκου ψυχὴν ποικίλοις λόγων ἐπάσμασιν, οἷα τισι φαρμάκοις, καταμαλάττων, οὐ πρότερον ἀπεδήμησε, πρὶν ὅτε δὴ τούτῳ τὴν πρώτην ὑγίειαν ἐχαρίσατο, μέγα τι τῷ βίῳ ὑπόδειγμα καταλιπὼν εἰς μετάνοιαν.

tem. Deinde abundantē utens oratione perseverat, sermonum cantilenis velut unguentis quibusdam banitate donaret, magnum quoddam vitæ relinquens exemplum ad poenitentiam,

Γ'. Καὶ τοῦτο μὲν τοιοῦτο, καὶ οὕτω τοῦ μὴ λαθεῖν ἀξιόν. Ἐκεῖνο δὲ, καὶ λίαν μείζον πολλῶ καὶ παραδοξότερον, καὶ αὐτόθεν τῆς φιλανθρώπου ψυχῆς ἐκείνης τὴν συμπάθειαν καὶ τὴν ἰσχὺν ἐνδεικνύμενον. Λέγεται γάρ τινα κατ' ἐκεῖνο καιροῦ τῶν πιστῶν, ἀρχούντως πρότερον τοῦ βίου, καὶ οὐκ ἐνδεῶς ἔχοντα, εἰς ἔσχατον μετὰ ταῦτα πενίας καταπεσεῖν, ὡς καὶ πλήθει περιεστοιχεῖσθαι χρεῶν, καὶ μυρίους δανειστάς ὑποβλέπεσθαι, καὶ ὡσπερ τι θήραμα ῥινηλατεῖσθαι πάλιν ὑπ' ἐκείνων καὶ ἀνιχνεύεσθαι, καὶ αὐτῶν ἐν ἀπορίᾳ περιμέναι τῶν ἀναγκαίων. Ἀλλὰ γὰρ μετὰ τῆς αἰσχύνης, ἣν ἐπὶ ταῖς τῶν δανείων εἰσπραξέσιν ἀθλίως ὑφίστατο, ἔτι καὶ τὴν ἐκ τῆς ἐνδεΐας ἀνάγκην οὐ φέρων ὁ ἄνθρωπος, ἐπὶ τὸν θάνατον ἔγνω καταφυγεῖν. Καὶ τοῦτον ἑαυτῷ ταχὺν ἐλθεῖν ἐπειράτο, εἰ πως κἂν τὴν πενίαν ἐντεῦθεν καὶ τὴν τῶν χρεῶν πληθὺν διαλύσειεν. Ἐπεὶ δὲ οὗτος αὐτόματος οὐ παρῆν, ἐπίτομόν τινα ὁδὸν ἐπὶ τοῦτον ἐξεῦρε, καὶ ὅν μάλιστα ἤδει δεινότερον τὰς φαρμακείας τηρικαῦτα καὶ γόητα, τὴν θρησκείαν Ἑβραίων, παρὰ τοῦτον ἐλθὼν, ἀνακαλύπτει τε αὐτῷ τὰ τῆς γνώμης, καὶ δεῖται, ὡς δυνατόν, συλλαβεῖσθαι αὐτῷ τῆς ἐπιβουλῆς, καὶ κοινωνὸν γενέσθαι τοῦ σφετέρου θανάτου. Καὶ ὅς ὑπηρέτης εὐθύς εὐρίσκεται πρόθυμος, καὶ φάρμακον αὐτῷ δίδωσι, καὶ τὴν τοῦ βίου καταστροφὴν ὑποτίθεισιν. Ὁ δὲ, λαθὼν, ἄθλιος ἐπανήκει πρὸς τὴν οἰκίαν. Πολλὰς δὲ παλαιῶν ἐννοίας, καὶ

A rum equus jam adsit, ac via ductor mihi detur. Statimque conscenso equo totas laxabat habenas, minorem esse existimans equi velocitatem pro sua festinatione : jamque monte apprehenso a latronum custodia, nihil deprecans neque fugiens, capitur et, In hoc, inquit, veni ; itaque ad principem vestrum me ducite. Porro ubi ille hunc esse ipsum Joannem cognovit, certe pudore suffusus fugit. At hic oblivioni tradita senectute, ac motione qua mundum consequi solet, persequitur. Deinde magna quadam gravique voce clamans : Quid, inquit, fili, fugis me patrem tuum ? meam reverere cavitatem, ac floris ætatis tuæ miserere, adhuc tibi spes vitæ relinquitur, ego pro te rationem reddam. Consiste in loco, fili : Christus me misit ad te.

B Hæc cum audisset adolescens, primum quidem constitit, terræ pavementum intentis oculis intuens, præ pudore oculos non potens sursum erigere ; deinde projectis in terram armis, miserabili quodam modo, cum magno dolore ejulatur, ac venientem amplexatur senem, propter gemitus quidem, efficiens ne fletibus dignus esset, propter lacrymas vero, ne vel laments : solam occultat dexteram ; verebatur enim et hanc ipsi porrigere, quam tot sceleribus ac latrocinis scædaverat. Porro ille, veluti pater, vehementi amore visceribus sauciatus, spondet veniam, misericordem pollicetur judicem, et apprehensa dextera deosculatur, et ad ecclesiam reducit adolescentem. Deinde abundanti utens oratione perseverat, sermonum cantilenis velut unguentis quibusdam banitate donaret, magnum quoddam vitæ relinquens exemplum ad poenitentiam,

C VI. Et hoc quidem tale est, et adeo dignum quod non occultetur. Porro illud longe majus est, longeque magis admirandum, et ex eadem benigna illa anima compassionem simul et potentiam ostendens. Dicitur enim quidam fidelis eo tempore, qui prius vitæ necessaria sufficienter habuerat, nec aliqua pressus fuerat indigentia, ad extremam inopiam postmodum recidisse, ut et debitorum multitudinem circumvallaretur, et innumeris scæneratoribus suspectus esset, ac velut fera quædam a tergo sagaciter investigaretur ab illis et inquireretur, ac in ipsarum rerum necessariorum inopia vagaretur. At enim cum pudore quem ob scæneratorum exactiones misere sustinebat, jam etiam necessitatem ex indigentia non ferens homo, ad mortem decrevit confugere, idque conabatur ut hæc quantocius ad se veniret, si forte hinc et egestatem et debitorum multitudinem dissolveret. Verum quoniam hæc ultro non veniebat, compendiosam viam ad hanc invenit : et quem tunc peritissimum esse sciebat conficiendis venenis ac præstigiatores, cultu Hebræum, hunc accessit, eique revelat quid in animo haberet, ac orat eum, ut qui posset sibi auxilio esse in eo quod mente conceperat, et suæ mortis fieri particeps. Atque hic confestim promptus invenitur minister, ac venenum illi tradit, viteque subversionem eoa

sulit. Porro miser ille accepto veneno domum redit. Cum variis autem luctans cogitationibus, curisque duplicibus anxius : et nunc quidem presentibus delectationibus hujusque vitæ concupiscentia allectus, nunc vero scæneratorum multitudinem, aliasque ex indigentia procedentes molestias considerans, medius stabat inter extremam consilii inopiam. Siquidem cum ad dulcem hanc lucem respiciebat, venenum respuebat; quando vero ad circumstantem undique egestatem, animoque insidentem anxietatem, ausum sumebat adversus mortem. Victus tamen est a necessitate; et ut hinc liberaretur a molestiis, elegit ab ipsa vita liberari. Denique infuso veneno, sumptoque extremis digitis cratere, quandoquidem animus ad id non accedebat, sed timide admodum se habebat, intusque sibi cor continue palpitabat : tandem crucis signaculo Christianis consueto venenum consignat, statimque ubi clausis oculis bibisset, (o magnam ac admirandam, Christe, tuam potentiam!) illæsus permansit, cruce veneno suam tollente vim. Cum autem simili rursus necessitate opprimeretur, et ab ipsis creditoribus obsideretur, animamque haberet priori oppressam inopia, et quæ omni modo quæreret e presentibus liberationem, labefactabatur tamen ad sumendum alterum venenum, et ad mortem accedere recusabat. Verum cum e presentibus non liberaretur difficultatibus, gravius esse malum judicans iterata etiam morte, accedit ad veneficum, rursusque ab illo poscit aliud pharmacum, ut malum malo mederetur, cum id quod prius acceperat, nihil ad id quod necesse erat tulisset auxilii, utpote sua natura illud vincente : nam id impedimento fuisse veneni efficaciam demens dicebat, non intelligens crucem fuisse quæ hic mortem abstulisset, quæ etiam antea serpentem longe hoc veneno potentiozem sustulerat. Itaque præstigiator ille ac veneficus, et ipse pharmaci debilitatem damnans, aliud ipsi porrigit quod priore multo efficacius erat. Cumque rursus domum venisset, ac illud bibiturus esset, cum priori timore et agonia, duplicibusque illis anxietatibus luctabatur, et sudore undique circumfluebat ac tremebat. Deinde ubi rursus consueto crucis signaculo calicem con-

Α φροντίσι διπλαῖς μεριζόμενος, καὶ νῦν μὲν τοῖς τῆδε τερπνοῖς, καὶ τῇ τῆς παρούσης ζωῆς ἐπιθυμίᾳ θελγόμενος, νῦν δὲ τὸ τῶν δανείων πλήθος καὶ τἄλλα τὰ ἐκ τῆς ἐνδείας δυσχερῆ σκοπούμενος, ἀμηχανίας μέσος ἐσχάτης ἴστατο. Ὅτε μὲν γὰρ πρὸς τὸ γλυκὺ τοῦτο φῶς ἀπειθεῖν, ἀπεγίνωσκε τοῦ φαρμάκου ὅτε δὲ πρὸς τὴν περιεστῶσαν πάντοθεν ἀπορίαν, καὶ τὴν ἐγκαθημένην τῇ ψυχῇ μέριμναν, κατετόλμα τῆς τελευτῆς. Ὅμως ἠττήθη τῆς ἀνάγκης, καὶ ὅπως τῶν ἐντεῦθεν ἀπαλλαγείη ἀνιαρῶν, καὶ αὐτῆς ἀπαλλαγῆναι τῆς ζωῆς εἴλετο. Ἀμείβετο καὶ τὸ φάρμακον ἐγγέας, καὶ ἄκροισ τὴν κύλικα δακτύλοις λαθῶν, ἐπεὶπερ ἡ ψυχὴ αὐτῷ οὐ προσέλετο, ἀλλὰ καὶ σφόδρα εἶχε περιδεῶς, καὶ συνεχῆς ἔνδον ἡ καρδίᾳ ἐπάτασσε, τέλος τὴν συνήθη Χριστιανοῖς τοῦ σταυροῦ σφραγίδα τῷ φαρμάκῳ διατυπύσας, καὶ καταμύσας εὐθύς, καὶ πῶν, (ὦ τῆς μεγάλης καὶ θαυμαστῆς σου, Χριστέ, δυνάμεως!) ἀπαθῆς ἔμενε, τοῦ σταυροῦ τὴν τοῦ φαρμάκου δύναμιν ἀνελόντος. Ὡς δὲ τῇ ὁμοίᾳ καὶ αὐθις ἀνάγκη συνέιχετο, καὶ τοῖς αὐτοῖς δανεισταῖς ἐπὶ τῷ εἶτο, καὶ τὴν ψυχὴν οὐδὲν ἥττον εἶχε τῇ προτέρᾳ πιεζομένην ἐνδείᾳ, καὶ ἀπαλλαγὴν μὲν ἐκ παντὸς τρόπου τῶν παρόντων ἐπιζητοῦσαν, ὀκλάζουσαν δὲ πρὸς δεύτερον φάρμακον καὶ πρὸς τὸν θάνατον ἀναδυομένην, ἀλλὰ τὸ μὴ τῶν ἐν χερσὶ δυσχερῶν ἐλευθερωθῆναι βαρύτερον εἶναι κακὸν καὶ αὐτοῦ πάλιν θανάτου κρίνας, πρόσεισι τῷ γόητι. Καὶ αὐθις ἐκεῖθεν καὶ ἄλλο πάλιν αἰτεῖ φάρμακον, κακῶς τὸ κικλόμενος, οἷα τοῦ προλαβόντος οὐδὲν πρὸς τὴν χρεῖαν ὄνησαντος, ἅτε τῆς φύσεως αὐτοῦ περιγενομένης. Ταύτην γὰρ ἐμποδῶν γενέσθαι τῇ τοῦ φαρμάκου ἐνεργείᾳ ὁ μάταιος ἔλεγε, μὴ συνιείς, ὅτι σταυρὸς ἦν κἀνταῦθα τὸν θάνατον ἀναιρῶν, ὃ καὶ τὸν πολλῶν τούτου δυνατώτερον ὄφιν καθελὼν πρότερον. Ὁ γόης τοίνυν ἐκεῖνος καὶ φαρμακὸς ἄνθρωπος, τοῦ φαρμάκου καὶ αὐτῶς ἀσθένειαν καταγνοῦς, δεύτερον δρέγει τούτῳ, τοῦ προτέρου πολλῶν δραστηκώτερον. Ὡς δὲ καὶ πάλιν οἶκοι γενόμενος, καὶ πίνειν αὐτὸ μέλλον, τῷ προτέρῳ θέει καὶ τῇ ἀγωνίᾳ καὶ ταῖς διπλαῖς ἐκείναις φροντίσιν ἐπάλασε, καὶ ἰδρῶτι πανταχόθεν περιεβρέετο, καὶ ὑπέρτρομος ἦν, εἶτα καὶ τῇ τοῦ σταυροῦ σφραγίδι συνήθως ἐπισφραγίσας τὴν κύλικα, καὶ πῶν, κακοῦ ἀπαθῆς ἦν ἔτι, ἐξεπλήττετο μὲν καὶ αὐτὸς, συμβαλεῖν τὴν αἰτίαν οὐδε ἔχων· καὶ δεινῶς τοῖς τῆς ἀμηχανίας κέντροις ἐβάλλετο. Οὐδέπω γὰρ συνιδεῖν εἶχεν ὡς ἡ τοῦ σταυροῦ ἐνεργεία ἦν ἡ ἀποσθενῦσα τοῦ φαρμάκου τὴν δύναμιν, ἄνθρωπος τῷ τῆς ἀθυμίας πελάγει καὶ τῷ τῶν συμφορῶν βαπτιζόμενος, καὶ μὴδὲ ἀνανῆσαι μικρὸν, μὴδὲ τῶν ἐν ποσὶν αἰσθέσθαι δυνάμενος· ἔνθεν τοι καὶ παρὰ τὸν Ἑβραῖον ἀπεισι καὶ αὐθις, καὶ τὰ αὐτὰ τῶν πρότερον ἀπαγγέλλει. Τοῦ δὲ, καὶ αὐτοῦ καταπλαγέντος, καὶ πολὺν χρόνον ἐπὶ τῷ πράγματι διαπορουμένου, εἶτα καὶ τινὰ φωρᾶσαι ζητοῦντος αἰτίαν, δι' ἣν οὕτως ἀστοχοίη τὸ φάρμακον (γόης γὰρ ἐκεῖνος καὶ τὰ τοιαῦτα τεχνίτης), ὅπως τε καὶ τινὰ τρόπον εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ φαρμάκου μεταλαμβάνοι κατὰ μέρος ἕκαστα διεπυθάνετο. Ὡς δὲ, οὐ-

δὲν πλέον, οὗτος, εἰς τὴν οἰκίαν ἀφικνούμενος πρᾶτ-
 τοιμι, ἔφη, πλὴν ὅτι δὴ τῇ κύλικι ἐγγέας τὸ φάρμα-
 κον, εἶτα καὶ μικρὰ ὀκλάσας, καὶ ἀγωνία τὴν
 καρδίαν διασεισθεὶς, τῷ τοῦ σταυροῦ σημείῳ, οἷα
 δὴ συνήθως Χριστιανοῖς φιλεῖ γίνεσθαι, διὰ τὴν δει-
 λῆσαν τὴν κύλικα σφραγισάμενος, καὶ μύσας τοὺς
 ὀφθαλμοὺς τοῦτο πίνοιμι· ὡς μόνον σταυροῦ κλησιν
 ἐνταῦθα ὁ Ἑβραῖος ἀκούσειε, συνῆκεν εὐθὺς ὁ περ-
 ῆν, τὸν σταυρὸν εἶναι τὸν ἀναιροῦντα τοῦ φαρμά-
 κου τὴν δύναμιν. Ἴνα δὲ μὴ ψιλῆ τὸ πρᾶγμα μόνον
 ὑπόληψις ᾗ, καὶ πίστεως δεῖται τινος. Καί τινι τῶν
 κυνῶν ἐκεῖνου μεταδούς τοῦ φαρμάκου, τοῦτον μὲν
 ἀναιρεῖ αὐτίκα· ὁ Ἑβραῖος δὲ μηκέτι πλειόνων
 δεηθεὶς ἀποδείξεων, τὴν πατριὸν ἐξομοσάμενος αἰ-
 ρεσιν, τῇ ἀληθείᾳ προστίθεται. Καὶ τοῦτο πρῶτον
 ἀναιρεῖ τὴν ἀπάτην, καὶ φάρμακον ὡς ἀληθῶς
 γίνεται τῷ κεχρημένῳ τρόπον ἕτερον, τῆς προτέρας
 ἐκεῖνου γοητείας φανὲν δηλητήριον, τεκμήριον τῆς
 μεταβολῆς ἰκανόν. Πρόσεισι τῷ τοῦ Χριστοῦ μαθητῇ,
 τῷ τῶν πλανωμένων ὁδηγῷ. Τῇ πολυφθόγγῳ τοῦ
 Πνεύματος σάλπιγγι καταμηνύει τὴν ἐπιβουλήν,
 ἐλέγχει τὴν ἀνοίαν, δημοσιεύει τὸ πονηρὸν ἐκεῖνο
 μυστήριον, θριαμβεύει τὴν τῆς προτέρας ἀπάτης
 ἀσθένειαν. Ὁ δὲ καὶ δέχεται προσιόντα, καὶ τὴν
 μετάνοιαν ἐπαινεῖ, καὶ παραινέσεσιν αὐτὸν καὶ
 συμβουλαῖς ἀσφαλίζεται. Εἶτα καὶ ἀναγεννᾷ διὰ τοῦ
 βαπτίσματος, καὶ τῷ τῶν ὄλων οἰκείουται Δεσπότη.
 Ἀλλὰ μὴν οὐδὲ τὸν τῷ Ἑβραίῳ τῆς μεταβολῆς αἰ-
 τίων ὁ τῆς κοινῆς οἰκονόμος σωτηρίας εὐτὼ κακῶς
 ἔχοντα περιεῖδεν· ἀλλὰ τὴν αἰτίαν μαθὼν ἧτις αὐ-
 τὸν εἰς τοῦτο κινδύνου ἤγαγε, καὶ δι' ἣν ἐκὼν καὶ
 αὐτῆς ἀθλίως ἀποστερηθῆναι τῆς ζωῆς ἔμελλε, πα-
 τρικαῖς τε αὐτὸν ὁμιλίαις ἀναλαμβάνει, καὶ κατα-
 πεσοῦσαν ἤδη τὴν ἐκεῖνου ψυχὴν ἀνορθοῖ, καὶ τὴν
 ἀθυμίαν ἐκβάλλει καὶ τὴν ἀπόγνωσιν. Εἶτα καὶ τὴν
 διὰ τῶν ἔργων ἐπάγει παράκλησιν, ἐργάσασθαι καὶ
 τοῦτο δυνατὸς ὢν. Ἐπειδὴ γὰρ τῇ τε τῶν χροῶν
 ἀπαιτήσῃ, καὶ τῇ τῶν ἀναγκαίων ἐνδείᾳ πιεζόμενον
 αὐτὸν εἶδε, καὶ διὰ τοῦτο καὶ αὐτὴν ἀθλίως κατα-
 προῖέμενον τὴν ζωὴν, τί ποιεῖ; Καὶ σκοπεῖτέ μοι
 ἐνταῦθα ὁποῖων ἐκεῖνος τῶν χαρισμάτων ἠξίωτο.
 Ὅπερ γὰρ μετ' αὐτοῦ πρότερον ὁ Πέτρος τὸ ἱερὸν
 εἰσιὼν κατὰ τὴν ὥραν τῆς προσευχῆς τὴν ἐνάτην,
 ἧ φησιν ὁ Λουκᾶς, ἐπὶ τοῦ καθημένου παρὰ τῇ ὥ-
 ραῖα πύλῃ χωλοῦ, καὶ ἐλεημοσύνην αἰτοῦντος, εἰρ-
 γάσκητο, Ἄργυριον ἢ χρυσίον, εἰπὼν, οὐχ ὑπάρ-
 χει μοι, ὃ δὲ εἶχε, τοῦτο δούς, καὶ δούς πόδας αὐτῷ
 ὑγιώσας, τοῦτο δὴτα ποιεῖ καὶ οὗτος ἐνταῦθα. Εἰδὼς
 γὰρ, ὡς οὐδὲν οὐτ' ἀργυρίου αὐτῷ, οὔτε χρυσοῦ
 περίεστιν, ἔν' ἐντεῦθεν τὴν ἐκεῖνου τῆς ἀπορίας
 ἀνάγκην παραμυθήσαιο, τοῦ παρακειμένου πλησίον
 χόρτου, ὅσον ἀμφοτέραις περιλαθεῖν δυνατὸν, κατα-
 σχεῖν ἐκέλευε τῷ ἀνθρώπῳ. Τοῦ δὲ, τὴν αἰτίαν τε
 ἧτις εἶη, καὶ ὅτι ποτὲ τῷ ἀποστόλῳ τὸ πρᾶγμα
 βούλεται ἀγνοοῦντος, καὶ χόρτον ὅσον ὄλαις ἐξικνεῖτο
 παλάμαις περιλαθόντος, εὐχῇ μόνον ἐκεῖνο, καὶ τύπῳ
 σταυροῦ ἀμείβει, καὶ χρυτὸν αὐτίκα τὸν συλληφθέν-

A ficus erat et hujusmodi rerum artifex), quo pacto
 et in quem modum uni domum redisset venenum
 acciperet, minutim per singula interrogabat. Hic
 autem : Nihil, inquit, aliud ago domum veniens,
 quam quod infuso crateri veneno, deinde paululum
 etiam labefactatus, et anxietate in corde con-
 cussus, crucis signo, ut quod a Christianis ex con-
 suetudine fieri solet, propter timorem calice obsi-
 gnato, oculis clausis illud bibo. Ubi primum crucis
 nomen hic audisset Hebræus, intellexit statim quod
 erat, nempe crucem esse quæ vim tolleret veneni.
 Porro ne res nudæ solum hæreret suspicioni,
 quamdam etiam requirit fidem : cuidam illius cani
 tradito veneno, hunc protinus interimit. Hebræus
 autem nullas amplius requirens demonstrationes,
 abjurata patria secta ad veritatem accedit. Idque
 primum tollit errorem, et venenum ei qui alio
 modo usus fuerat, vere mortiferum ostensum est
 prioris beneficii ipsius, signum mutationis ido-
 neum. Accedit ad Christi discipulum, ducem er-
 rantium. Tubæ variarum spiritus linguarum mentis
 conceptum indicat, arguit insipientiam. Publicat
 pravum illud mysterium, manifestat prioris erroris
 insensibilitatem. Porro ille et accedentem suscipit
 et laudat resipiscentiam, ipsumque adhortationibus
 munit ac consiliis. Deinde et baptismo regene-
 rat, et universorum Domino conciliat. Verum ne-
 que communis salutis dispensator eum qui Hebræo
 fuerat occasio mutationis, ita male habentem ne-
 glexit : sed causa cognita quæ ipsum ad id periculi
 duxerat, et propter quam ultro propria quoque
 vita misere privandus erat, et paternis ipsum refo-
 vet colloquiis, et illius animam, quæ jam concide-
 rat, erigit, ac tristitiam et desperationem abjicit.
 Deinde opere etiam affert consolationem, quando-
 quidem et hoc poterat efficere. Quoniam enim et
 debitorum repetitione et rerum necessariorum ino-
 pia oppressum illum vidit, et ob id ipsam vitam
 misere abjicientem, quid facit? Atque hinc mihi
 considerate quibus donis ille dotatus fuerat. Quod
 enim antea Petrus cum ipso templum ingressurus
 ad horam precationis nonam, qua, ut inquit Lu-
 cas, usus est in claudio qui ad Speciosam templi
 portam sedebat ac eleemosynam petebat, dicens :
 D *Argentum et aurum non est mihi, quod autem habeo
 hoc tibi do*¹¹, simul et pedes ipsi sanos reddens : hoc
 sane et iste hic facit. Sciens enim nihil sibi ar-
 genti esse vel auri, ut hinc illius indigentiae neces-
 sitatem consolari posset, herbæ quæ in proximo
 erat quantum ambabus manibus comprehendere
 posset jussit homini accipere. Ille vero cum igno-
 raret quænam esset causa, et quidnam hac re sibi
 vellet apostolus, ac herbam quantum totis manibus
 assequabatur comprehendisset, ipse facta duntaxat
 oratione ac signo crucis, ipsam restituit, et protin-
 us correptam herbam aurum esse ostendit, au-
 ramque purissimum : atque hunc confestim tollere

¹¹ Act. iii, 4 seqq.

jussit, simulque et consilii inopiam ac desperationem ex præsentī egestate contractam dissolvere, et debita reddere, ac residuæ vitæ occasionibus providere, Deoque gratiarum actiones reddere. Quid igitur fieri posset quod huic æquaretur miraculo? Siquidem in templi introitu forsā et hic quodammodo fuerat Petro auxilio, et abundantiorē ambo Spiritus gratiam postulaverant. Hic autem solam Joannis vim ac fortitudinem est intueri, quantaque erga Deum soiritus familiaritate ditatus sit.

VII. Sed hæc quidem exhibebat dum adhuc in terra conversaretur, errores abigens, et pietatis prædicationem disseminans, ac revocans veritatem. Postquam autem omnes, quod suarum erat partium, Deo adduxerat, cælum quidem efficiens pro-cenium, terræ autem orbem theatrum, ac angelos spectatores, qui stupefacti erant ad decorem virtutis illius ac prudentiam (*Desiderabilia* namque *super aurum et lapidem pretiosum multum, ac dulciora super mel et favum*¹² erant doctrinæ ipsius divina eloquia), civitate egressus est, discipulis præcipiens ut ligonem ac sarculum secum conferrent, ac protinus in montem quemdam ascendens, ubi nunc hujus templum exstructum est eximie cum pulchritudinis tpm magnitudinis, stansque in ipso: Hic, inquit, filii, mihi fodite. Deinde ubi se totum consignasset, ac dixisset: Tu mecum esto, Domine Jesu Christe, astantibusque subjunxisset: Pax vobis, fratres, in loveam demisit pallium, et ipse quoque in eam descendit: ac corpore mediam obtinuit Asiam, ubi olim qui e Græcanico cœtu erant philosophabantur. Porro discipuli comas evellebant, genasque percutiebant, ac orbationem miserabiliter deplorabant: pastorem, gubernatorem, servatorem, denique eum qui omnibus omnia erat inclamabant. Deinde etiam civitatem accedentes, his qui in civitate erant manifestant id quod factum erat. Interim autem die illucescente concurrunt ad monumentum, discere cupientes num præceptor adhuc superviveret; et ovile accesserunt, porro pastor nusquam comparabat: solæ jacebant crepidæ, is autem qui has abjecerat, disparuerat. Discurrunt huc et illuc, quemadmodum hi qui cum Elissæo erant, scrutantur¹³, investigant: verum incassus efficitur ipsis labor. Deinde vix tandem illius vocis recordati: *Si eum volo manere donec veniam, quid ad te*¹⁴? ad mentem alacriorem redeunt. Et ille quidem Enoch et Eliæ Thesbitæ conjungitur, hi autem a lamentis discedentes, Deum universorum laudabant qui suum dilectum adeo magnificaverat. Hoc itaque die quo hæc contigerunt splendidus huic Theologo celebratur Ephesi conventus ex omni genere ac universa ætate, qui astrorum splendorem imitetur. Præterea in hoc sacro loco, ad quem hic cum pal-

Α τα χόρτον δεικνύει, καὶ χρυσὸν καθαρῶτατον, καὶ τοῦτον ἀνελέσθαι τε εὐθέως ἐκέλευσε, καὶ ὁμοῦ μὲν τὴν ἐκ τῆς παρούσης ἐνδείας ἀμνηχανίαν διαλύσαι, ὁμοῦ δὲ τὰ χρέα ἐκτίσαι, καὶ ἀφορμὰς ἐντεῦθεν τοῦ λοιποῦ βίου συναγαγεῖν, καὶ ἀποδοῦναι Θεῷ τὰ εὐχαριστήρια. Τί τοίνυν γένοιτ' ἂν τούτου τοῦ θαύματος ἴσον; ἐν μὲν γὰρ τῇ τοῦ ἱεροῦ εἰσόδῳ, τάχα τι καὶ οὗτος τῷ Πέτρῳ συνέλαβε, καὶ θαυματοειδέραν ἀμφοτέροι τοῦ Πνεύματος ἐκάλεσαν τὴν ἐνέργειαν· ἐνταῦθα δὲ μόνην ἔστιν ἰδεῖν τὴν Ἰωάννου ἰσχύν, καὶ ὅσην πρὸς Θεὸν οὗτος ἐπλούτει τὴν οἰκείωσιν.

Ζ'. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἔτι περὶ γῆν στρεφόμενος ἐπεδείκνυτο, τὴν ἀπάτην ἀπελαύνων, καὶ τὸ τῆς εὐσεβείας κήρυγμα κατασπείρων, καὶ ἀνακαλούμενος τὴν ἀλήθειαν. Ἐπειδὴ δὲ πάντα τό γε αὐτοῦ μέρος Θεῷ παρεστήσατο, προσκῆνιον μὲν τὸν οὐρανόν, θέατρον δὲ τὴν οἰκουμένην, καὶ τοὺς ἀγγέλους θεατὰς ποιησάμενος, τὴν ἐκείνου τῆς ἀρετῆς ὥραν ἐκπληττομένους καὶ σύνεσιν (*Ἐπιθυμητὰ γὰρ ὑπὲρ χρυσοῦ καὶ λίθου τίμιον πολὺν, καὶ γλυκύτερα ὑπὲρ μέλι καὶ κηρὸν τὰ θεῖα τῆς διδασκαλίας αὐτοῦ λόγια*), ἐξῆλθε τοῦ ἄστεος, δίκελλαν ἐπιφέρεισθαι καὶ σκαφεῖον τοῖς μαθηταῖς ἐντειλάμενος, καὶ πρὸς τι ὄρος εὐθὺς ἀνελθὼν, ἐνθα νῦν ὁ τούτου ναὸς ἱδρύεται, πρὸς τε κάλλος καὶ μέγεθος εὖ ἔχων, καὶ στάς ἐν αὐτῷ, Ἐνταῦθά μοι, ἔφη, παῖδες, ἐρύξατε. Εἶτα ὄλον ἑαυτὸν σφραγισάμενος, καὶ, Σὺ μετ' ἐμοῦ εἴης, Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, εἰρηκῶς, καὶ τοῖς παρεστῶσιν, Εἰρήνη ὑμῖν, ἀδελφοί, ἐπειπὼν, τῷ βόθρῳ καθῆκε τὸν τρίβωνα· τῷ δὲ καὶ αὐτὸς ἐπικατεκλίθη· καὶ μέσην κατέσχε τὴν Ἀσίαν τῷ σώματι, ἐνθα οἱ τῆς Ἑλληνικῆς ἐφιλοσόφουν συμμορίας τὸ πρότερον. Οἱ δὲ μαθηταὶ τὰς κόμας ἐσπαράσσοντο, τὰς παρειὰς ἐκόπτοντο, τὴν ὄρφανίαν ἐλεεινῶς ἀπωδύροντο, τὸν ποιμένα, τὸν κηδεμόνα, τὸν σωτῆρα, τὸν τὰ πάντα πᾶσιν ἐπιβοῶμενοι. Εἶτα καὶ κατὰ τὴν πόλιν γενόμενοι, τὸ πραχθὲν τοῖς ἐν τῇ πόλει διασαφοῦσιν. Ἄρτι δὲ ἡμέρας ὑποφαινούσης, συντρέχουσι πρὸς τὸν τάφον, εἰ ὁ διδάσκαλος ἔτι διαζῆ, μαθεῖν θέλοντες· καὶ τὸ μὲν ποιμνιον παρεστήκασιν, ὁ δὲ ποιμὴν οὐδαμοῦ· αἱ κρηπίδες κείμεναι μόναι, καὶ ὁ ταύτας ἀποβαλὼν ἀφανής. Φοιτῶσιν ὧδε καὶ ὧδε κατὰ τοὺς περὶ τὸν Ἐλισσαῖον, διερευνῶσιν, ἰχνεύουσι, καὶ ἀνήνυτα τὰ τοῦ καμάτου αὐτοῖς. Εἶτα τοῦ, *Εἰ βούλομαι τοῦτον μένειν ἕως ἔρχομαι τί πρὸς σέ;* μόλις ἐπιμνησθέντες, πρὸς τὸ εὐθυμότερον μεταβάλλουσι. Καὶ ὁ μὲν τῷ Ἐνώχ καὶ τοῦ Ἠλιοῦ τῷ Θεσβίτῃ συναγελάζεται· οἱ δὲ, τῶν θρῆνων ἀφέμενοι, τὸν ἐπὶ πάντων ὕμνου Θεόν, οὕτω τὸν αὐτοῦ ἀγαπητὸν μεγαλύναντα. Κατὰ γοῦν τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἐν ἧ ταῦτα ἐγένετο, πανήγυρις ἐκ παντὸς γένους καὶ ἑλικίας ἀπάσης τῷ Θεολόγῳ κατὰ τὴν Ἐφεσον τελεῖται λαμπρὰ, τὴν τῶν ἀστέρων μιμουμένη φαιδρότητα. Καὶ τις ἐν τῷ ἱερῷ τούτῳ τόπῳ ἐφ' ὃν οὗτος μετὰ τοῦ τρίβωνος κατεκλίθη, πηγάζει λεπτὴ κόνις καὶ ἀναδίδεται, θεμα-

¹² Psal. xviii, 11. ¹³ IV Reg. i, 1 seqq. ¹⁴ Joan. xxi, 22.

πειάν τῷ προσιόντι παντὶ παντὶς ἐπαρκοῦσα πάθος. Ἐν τοίνυν τῇ παννύχῳ τῆς ἐκείνου ἑορτῆς ὑμνωδίῃ ὑπὸ τῶν ἐν αὐτῇ διακονουμένων, τοῖς ἐπὶ τοῦτο ἀθροισομένοις πλήθει διαδιδομένη, οὐδὲ τὸ βραχὺ ἐλλείπει, ἀλλ' ὅσῳ πλέον ἀρῶνται, τοσούτῳ πλέον πηγάζει, καθάπερ τις διηνεκτῆς θησαυρὸς, ὁμοῦ τε τοὺς μετέχοντας εὐπορωτέρους ποιῶν, καὶ δαφιλέστερος ἐκείνου μᾶλλον γινόμενος· χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ, ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, δόξα, κράτος, τιμὴ, καὶ προσκύνησις, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Alio ideclinavi, minutus quidam pulvis manat ac exoritur, cuius accedenti medelam ab omni morbo suppeditans. Cum igitur in nocturnis laudibus festi ipsius, ab his qui in eo ministrant, tradatur cœtibus ad hoc congregatis, non facile exhauritur, sed quo amplius hauriunt, tanto magis manat veluti perpetuus quidam thesaurus, qui simul et participantem reddit ditiores, ac seipso abundantior semper efficitur, gratia ac benignitate Domini nostri Jesu Christi, cum quo Patri simul ac Spiritui sancto, gloria, imperium, honor, et adoratio, nunc et semper et in sæcula seculorum. Amen.

ΒΙΟΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΕΙΑ

ΤΟΥ ΟΣΙΟΥ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ ΚΑΙ ΑΡΧΙΜΑΝΔΡΙΤΟΥ

ΜΟΝΗΣ ΤΩΝ ΑΚΟΙΜΗΤΩΝ.

ΜΑΡΚΕΛΛΟΥ

VITA ET CONVERSATIO

SANCTI PATRIS NOSTRI ET ARCHIMANDRITÆ

MARCELLI

MONASTERII ACOEMETORUM, ID EST NON DORMIENTIUM.

(Latine apud Surium ad diem 29 Decembris, Græce ex cod. Paris. 1559.)

Α'. Ἐννοιά μοι πολλάκις γέγονε, τί δὴ ποτε μύθοι ποιηταί, οἱ μὲν πολέμους, ἔχθρας καὶ τὰς ἀπ' αὐτῶν συνέθηκαν συμφοράς· οἱ δὲ μυθώδη παντελῶς καὶ ἀλλοκότως, οὔτε αὐτοῖς ὠφελεῖν δυνάμενοι τό τε ἦκον εἰς ψυχῆς ὠφέλειαν, οὔτε τοῖς ἐντυγχάνουσιν οἷς αὐτοὶ συνετάξαντο πόνοις, λυσιτελέσ τι παρέχοντα. Τί γὰρ ὄφελος εἰδέναι πόσαι μὲν νῆες ἐκ τῆς Ἑλλάδος εἰς Ἴλιον ἐπλευσαν· πόσους δὲ ἐκάστη ἀρχοντας αὐτῶν ἤγε στρατιώτας· καὶ ὅτι τῶν μὲν ἄλλων μέγας ὁ Αἴας, καὶ αὐτοῦ δὲ ἀνδρείοτερος ὁ Ἀχιλλεὺς ἦν, καὶ ὅτι Νιρεὺς πάντων ἀνθρώπων κάλλιστος τὴν μορφήν; Ἐὐδὲ καὶ μέχρις ἵππων τὸ περιττὸν καὶ μάταιον τοῦτο παραγαγεῖν, καὶ τὰς μὲν Εὐμήλου θηλείας τῶν ἄλλων ἀμείνους λέγειν, τοὺς Ἀχιλλέως δὲ ἵππους καὶ αὐτῶν κρείττονας, οὓς καὶ ἀθανάτους εἰπεῖν, ἀλλὰ μὴν καὶ φωνήσαντας, ὅσην μὲν τὴν περιττολογίαν, ὅσην δὲ καὶ τὴν ἀπιστίαν ἅμα καὶ γέλωτα τῷ γράψαντι προξενεῖ; Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἐκεῖνοι συγγράφειν, ἔτι δὲ τὰ χεῖρω τούτων, θεῶν ἔρωτας, καὶ πρὸς ἀλλήλους στάσεις αὐ

Β I. Mihi sæpe venit in mentem cogitare, quam de causa poetæ innumerabiles, alii quidem bella et inimicitias, et quæ ex eis oriuntur calamitates, composuerunt; alii autem omnino fabulosa et aliena, quæ neque ipsis prodesse possunt, quod attinet ad animæ salutem, neque iis qui ea legunt, quibus ipsi composuerunt, ullam præbent utilitatem. Quid enim juvat scire, quam multæ quidem naves e Græcia navigarunt in Ægyptum, quot autem duces et milites duxerit unaquæque earum, et quod aliis quidem major erat Ajax, Achilles vero erat eo fortior, et quod Nireus erat omnium forma pulcherrimus? Ad equos autem usque, hoc supervacaneum et inane deducere, et Eumeli quidem equos dicere cæteris esse meliores, Achillis autem equos ipsis præstantiores, et eos immortales dicere et vocales, quam supervacaneam efficit narrationem, et quam parum fide dignum simul et ridiculum ellicit scriptorem? Sed illi quidem hæc scribere, et his etiam deteriora, nempe deorum

amores, et quas inter se agitarunt seditioes, pugnasque et lites, minime dubitarunt. Hæc autem quidnam conferunt ad morum honestatem ac moderationem et animæ utilitatem : et non potius detrimentum afferunt, et vitiorum malas impressiones inculpunt in animis eorum qui versantur in iis legendis? Mihi enim nihil persuadet inanis labor eorum qui hæc volunt absurda mitigare, et ea reducunt ad alimenta et partes animæ. Aut enim cum non fuerint, frustra et falso dicuntur; aut etiam si fuerint, par est ea potius ridere et odio habere, quam laudare. Existimo autem boni viri vitam, qui legi Dei vixit convenienter, dignam esse quæ elaboretur, et litteris mandetur; ex qua ipse qui componit, tam sibi quam aliis potest magnam conciliare utilitatem. Qualis est vita Marcelli admirabilis, qui ortus quidem est ex civitate Apamea; ea est autem civitas Orientalis, quæ bonis abundat plurimis. Nobili vero loco natus, per se reddidit nobiliorem seriem sui generis. Nam cum jam in ipso flore juventutis amisisset parentes, et ætatem ageret jucundissimam, non sicut juvenis declinavit ad voluptates, neque delectabatur juvenum consuetudine, æqualis æquali volens placere, ut dicitur, sed in juvenili corpore, imitabatur canitici prudentiam et vitæ institutionem. Quanquam ei aderant divitiæ, quæ sunt materia ad explendas voluptates igni adolescentiæ. Sed nihil horum illum coegit negligere temperantiam, quæ erat ei chara a pueritia. Sed et orbitas, et ætas, et divitiæ, hæc omnia simul a profunda vincebantur prudentia. Propter externam vero eruditionem, in magnam venit Antiochiam. Ventitat autem ad quemdam, in dicendi facultate pulchre exercitatum. Ingenii vero celeritas, a vehementi ejus studio

II. Postquam autem externæ sapientiæ visus est sibi habere quod sufficeret : neque enim ea erat ejus principale studium, nisi ad hoc, ut externis illis inbutus, deinde initiaretur in iis quæ sola sunt sacra mysteria : nempe vera, et quæ ad Deum deducit, sapientiæ; vitæ, inquam, institutione, quæ versatur in exercitatione et vera philosophia, opus autem ei quoque erat aliquo ad eam duce. Cum vero eum non præberet, ut ei placebat, Antiochia, cogitavit ire Ephesum, cum audisset in ea esse magnam virorum copiam, qui ad summam virtutem pervenerant. Statim ergo contemptui quidem est habita pulchra Antiochia : despectum autem fuit jucundum solum patriæ, neglectæ vero verborum contentiones, et inane otium, et tota externa illa scena. Divisæ autem sunt pauperibus opes illæ ingentes et magnificæ, et eum excepit Ephesus nudum aliis omnibus. Cum sic adventasset, invenit sibi conveniens hospitium. Nam vir quidam cum uxore eum accepit hospitio, qui non magis communis mensæ et salis ei erant socii, quam morum et virtutis, et in omni re moderationis.

III. Huic autem pulchræ bigæ erat etiam servus, qui virtutis ratione erat etiam dominis multo ve-

Α τῶν, καὶ διαπληκτισμοὺς καὶ ἐριδας, οὐδὲ βραχὺ ὤκησαν. Ταῦτα δὲ τί ποτε ἄρα πρὸς ἡθους κόσμον καὶ ψυχῆς ὠφέλειαν συντελεῖ, καὶ οὐχὶ βλάβην μᾶλλον καὶ τύπους παθῶν ταῖς τῶν μετιόντων ἐγχαράττει ψυχαῖς; Ἐμὲ γὰρ πείθει οὐδὲν καινὸς μόχθος τῶν παραμυθεῖσθαι τὰ ἄτοπα ταυτὶ βουλομένων, καὶ πρὸς τὰ στοιχεῖα καὶ μέρη τῆς ψυχῆς ἀναγόντων. Ἡ γὰρ μὴ γεγονότα μάτην καὶ ψευδῶς λέγεται, ἢ καὶ γεγονότα, γελαῖσθαι καὶ μισεῖσθαι μᾶλλον, ἀλλ' οὐκ ἐπαινεῖσθαι δέον οὐδὲ θαυμάζεσθαι. Ἰγούμαι πόνου καὶ συγγραφῆς ἄξιον ἄνδρὸς φιλαρέτου, καὶ κατὰ Θεὸν ζήσαντος βίον, ἐξ οὐπερ αὐτὸς τε ὁ συντιθείς ὠφέλειαν ἑαυτῷ καὶ τοῖς μετιούσι πολλὴν ὅσπιν δύναται προξενεῖν. Οἷος δὲ καὶ ὁ τοῦ θαυμαστοῦ Μαρκελλοῦ σαφῶς δείκνυται· ὃς ἐκ πόλεως μὲν ὠρμάτο Ἀπαμείων· ἐπὶ δὲ πόλις αὕτη, πολλοῖς κομῶτα τοῖς ἀγαθοῖς. Ἐξ εὐπατριδῶν δὲ γενόμενος, δι' ἑαυτοῦ μᾶλλον εὐγενεστέρην ἐδείκνυ τὴν τοῦ γένους σειράν. Ἄρτι γὰρ ἐν ἀνθει νεότητος, τοὺς γεγεννηκότας ἀποβαλὼν, καὶ αὐτὸ τῆς ἡλικίας ἄγων τὸ χαριέστατον, οὐχ ὥσπερ νέος εἰς ἡδονὰς ἐκλίεν· οὐδὲ μὴν νέων ἀναστροφαῖς ἔχαιρεν, ἢ λιξ ἡλικατέρπειν ὡς ὁ λόγος βουλόμενος, ἀλλ' ἐν νεαρῷ σώματι πολιῶν ἐζήλου φρόνημά τε καὶ ἀγωγὴν, καίτοι καὶ πλοῦτος αὐτῷ παρῆν, ὕλη πρὸς ἡδονὰς τῷ πυρὶ τῆς νεότητος. Ἀλλ' οὐδὲν τούτων ἐκεῖνον ἠνάγκασεν ἀμελῆσαι τῆς ἐκ παιδῶν φιλῆς αὐτῷ σωφροσύνης. Ἀλλὰ καὶ ὀρφανία καὶ ἡλικία καὶ πλοῦτος καὶ πάντα ὁμοῦ τῆς αὐτοῦ βαθείας φρενὸς ἤττηντο. Ἐρωτι δὲ παιδείας τῆς ἐξωθεν εἰς μεγάλην Ἀντιόχειαν παραγίνεται, καὶ τινι καλὰ ἡσκημένῳ ἐπιφοιτᾷ. Φύσις δὲ ταχεῖα συνεργῶν παραλαβοῦσα καὶ τὴν σπουδὴν, ἐν χρόνῳ βραχεῖ τὰ μεγάλα τῆς σοφίας αὐτῷ χαρίζονται δῶρα.

adjuta, ei brevi largitur magna dona sapientiæ.

Β'. Ἐπεὶ δὲ ἀρχούντως ἐδόκει τῆς θυραίας ἔχειν σοφίας· οὐδὲ γὰρ ἦν αὐτῷ τοῦτο προηγουμένως τὸ σπουδαζόμενον, ἀλλ' ὅσον τοῖς ἐξω τούτοις προτελεσθῆναι, εἶτα μυηθῆναι καὶ τὰ μεγάλα τὴν μόνην ἱεράν τελετὴν καὶ ἀληθῆ σοφίαν, καὶ πρὸς Θεὸν ἀναφέρουσαν· τὴν ἀσκητικὴν λέγω καὶ φιλόσοφον ἀγωγὴν. Ἐδεῖτο δὲ καὶ τινος τοῦ πρὸς αὐτὴν ὁδηγήσοντος. Ἐπεὶ μὴ παρεῖχεν ὡς αὐτῷ ἀρέσκον ἢ Ἀντιόχεια, εἰς τὴν Ἐφεσον οἴχεσθαι διεννοεῖτο, ἀνδρῶν εὐπορεῖν ἐκεῖνην μαθῶν, αὐτῶν δὲ πρὸς ἀκρίβειαν ἀρετῆς πεφθακότων, καὶ ἄλλους τὰ μεγάλα ὠφελεῖν δυναμένων. Αὐτίκα γοῦν ἡμελεῖτο μὲν ἢ καλῆ Ἀντιόχεια· παρεωράτο δὲ τὸ ἡδὺ τῆς πατρίδος ἔδαφος, ἄμιλλαι δὲ λόγων, καὶ ἡ ματαία σχολή, καὶ τὰ τῆς σκηνῆς πάντα κατεφρονεῖτο. Διεμερίζετο δὲ τοῖς πένησι καὶ ὁ πολὺς καὶ φιλότιμος πλοῦτος, καὶ ἢ Ἐφεσοῦ τῶν ἄλλων πάντων γυμνὸν ἐκεῖνον ἐδέχετο. Οὕτως ἐπιφοιτήσας, προσήκουσαν αὐτῷ καὶ τὴν ξενίαν εὐρίσκει. Ἄνῆρ γὰρ τις αὐτὸν μετὰ γυναικὸς ἐξένιζεν οὐ μᾶλλον κοινῆς τραπέζης καὶ ἄλλων αὐτῷ κοινωνούντες ἢ τρόπων καὶ ἀρετῶν καὶ τῆς δι' ἀπάντων ἐπιεικειᾶς.

Γ'. Ἦν δὲ τῇ καλῇ ξυνωρίδι ταύτῃ καὶ δοῦλος ἐν ἀρετῆς λόγῳ πολλῶ τῶν δεισποτῶν τιμιώτερος ᾧ

τοσαύτη περιῆν τῆς ψυχῆς ἐλευθερία τε καὶ εὐγένεια, ὡς καὶ ταύτης δῆπου τῆς τῶν δεσποτῶν ἀρετῆς ἐκεῖνον γενέσθαι φασὶν αἴτιον, καὶ δεῦλον ὀφθῆναι δεσπόταις τοιούτων ἀγαθῶν πρόξενον. Οὐ καὶ ἄλλα ὑμνεῖται πολλά, πρὸς δὲ καὶ ὅτι πολλάκις ἐν τοῖς περὶ τὴν πόλιν ἀσκητηρίοις τῶν πυλῶν αὐταῖς κλεισὴν εὖ ἡρμοσμένων, οὗτος ἀωρὶ τῶν νυκτῶν, μηδενὸς αὐτῷ διανοίγοντος, μέσος ἐφίστατο τοῖς ἀσκηταῖς ἄδουσι. Καὶ τοῦτο οὐχ ἅπαξ, ἀλλὰ πολλάκις γινόμενον, φανερόν τε καθίστατο, καὶ τοῦ περὶ αὐτοῦ λόγου τὴν πόλιν ἐπλήρου. Ὄνομα δὲ τῷ εὐγενεῖ τούτῳ, μᾶλλον δὲ τῷ ἀληθεῖ τοῦ Θεοῦ δούλῳ, Πρόμοτος. Οὗτος ἦν ὁ Πρόμοτος οὐκ ὀλίγας καὶ Μαρκελλῷ διδούς πρὸς ἀρετὴν ἀφορμὰς. Τοῦτο γὰρ ἔργον αὐτῷ πανταχόθεν τὰ καλὰ συλλέγειν, καὶ ὡσπερ ἐκ πολλῶν ἀνθέων πλέκειν ἑαυτῷ τὸν τῆς ἀρετῆς στέφανον. Μετὰ δὲ τῶν ἄλλων καλῶν ὧν ἔχει Μάρκελλο, ὑπῆρχεν αὐτῷ καὶ τὸ γράφειν εἰς κάλλος. Ἐγραφεὶν οὖν ταῖς χερσὶ καὶ ἐπόνει, καὶ τοῦ ἐκεῖθεν αὐτῷ ποριζομένου μισθοῦ μέρος τι πρὸς τὰς τοῦ σώματος ἀναλίσκων χρεῖας, τὸ λοιπὸν παρεῖχε τοῖς δεομένοις. Ἦνύετο δὲ αὐτῷ σὺν τῷ ἐλέῳ καὶ δικαιοσύνης κατόρθωμα. Εἰ γὰρ πλεῖον αὐτῷ τοῦ γραφέντος ὁ μισθὸς κατεβλήθη, ὁ δὲ οὐκ ἤνελετο, ἀλλ' εἰ τι περιττεῦον ἦν, ἀντέστρεφε πρὸς τὸν δεδωκότα. Καὶ οὕτω διέμενεν ἡμέρας μὲν τῇ γραφῇ προσταλαιπωρῶν, καὶ ὡς τὰ θεῖα φασιλόγια, τὸ ἔργον τῶν χειρῶν αὐτοῦ πρὸς Θεὸν κατευθύνων· νύκτας δὲ σχεδὸν πάσας εἰς εὐχὴν ἀναλίσκων, καὶ διὰ ταύτης ἠδέως ὀμιλῶν Θεῷ καὶ ἐνούμενος. Εἰ δὲ που καὶ μικρόν τι τῷ ὑπνῷ ἀπένειμε δι' αὐτὴν ἀνάγκην τοῦ σώματος, ἀλλ' οὐδὲ αὐτῷ ἄνετον ἦν, ἀλλ' ἐπίπονον καὶ κεκολασμένον. Οὕτω πᾶς ὁ χρόνος αὐτῷ πόνων τε καὶ κόπων καὶ ἀγίωνων μεστὸς ἦν.

Δ'. Ἀκούσας δὲ τινὰ Ἀλέξανδρον πρὸς τὴν ἀρετὴν ἀπαράμιλλον, πλήρη μὲν σοφίας, πλήρη δὲ ποιμαντικῆς ἀκριθείας καὶ ψυχῶν προστασίας, ἐπὶ πολλῶν τότε σωτηρίᾳ τῇ Βύζαντος ἐπιχωριάζοντα, οὐκέτι τοῖς παροῦσι μένειν ἠγάπα, ἀλλὰ κρείττονος ἐφιέμενος ἀγωγῆς, ὃ τι τάχιστα πρὸς αὐτὸν ἐφοίτα. Καὶ τότε μὲν ὁ θεῖος Ἀλέξανδρος πρὸς τῷ ἱερῷ οἴκῳ τοῦ μεγάλου ἐν μάρτυσι τὴν ἀσκήσιν ἐπεδείκνυτο· ὕστερον δὲ πρὸς αὐτῷ τῷ τοῦ Πόντου στόματι σεμνὸν ἰδρύεται φροντιστήριον. Οὗτος καὶ νόμον εἰσάγει καινὸν μὲν, ἀλλὰ τῶν ἀπανταχοῦ κάλλιστον· μηδέποτε τῶν εἰς Θεὸν ὕμνων τὸ συνεχὲς διακόπτεσθαι, ἀλλὰ τῇ κατὰ διαδοχὴν τῶν λειτουργούντων ὑπαλλαγῇ τὴν ἀσίγητον ταύτην καὶ ἀπαυστον τῷ δεσπότῃ περιποιεῖσθαι δοξολογίαν. Τῷ θεῷ τοίνυν Ἀλεξάνδρῳ τὸν Μάρκελλον ἐκεῖσε παραγενόμενον ὁ χρηστὸς συνίστα Ἰάκωβος, ὃς συνήθης μὲν πρότερον ἐγενήθη Μαρκελλῷ, Ἀλεξάνδρῳ δὲ φοιτήσας πρῶτος αὐτῷ ἐν μαθηταῖς ἦν. Οὗτος ἔχαιρε μὲν Ἀλεξάνδρῳ μαθητευόμενος, ἠνία δὲ αὐτὸν ὅτι μὴ καὶ Μάρκελλον εἶχε συμφοιτητὴν.

Ε'. Ἐπεὶ οὖν καὶ ἤκοντα εἶδεν, ἄσμενος προσάγει τῷ διδασκάλῳ, καὶ. Οὗτός ἐστι, λέγει, πάτερ, ὃς ἄρα

nerabilior : cui tanta inerat animi ingenuitas et nobilitas, ut hujus dominorum virtutis ille, ut aiunt, esse auctor, et visus sit servus tam multa dominis bona conciliasse. Cujus et alia quidem multa laudantur, et hoc inter cætera, quod in monasteriis, quæ erant in civitate, portis clavibus recte clausis, is intempesta nocte, nemine ei apertiente, astabat in medio monachorum canentium. Idque cum non semel, sed sæpe fieret, evasit manifestum, et de hac re sermo totam implevit civitatem. Huic autem ingenuo, vel vero potius Deservo, nomen erat Promotus. Hic ergo Promotus, Marcello quoque non pauca ad virtutem dedit incitamenta. In hoc enim ab eo ponebatur opera, ut quæ honesta sunt, undique colligeret, et tanquam ex multis floribus sibi virtutis coronam contexeret. Cum aliis autem bonis, quæ habebat Marcellus, hoc quoque ei inerat, quod scribebat pulcherrime. Scribebat ergo, et laborabat manibus : et mercedis, quæ illinc ei suppeditabatur, partem aliquam consumebat ad usus corporis, reliquam vero præbebat egentibus. Una autem cum misericordia, se recte quoque gerebat in justitia. Nam si major ei soluta esset merces, quam pro scripturæ opera, ille non sustinebat : sed si quid erat amplius, reddebat ei qui dederat. Et sic interdum quidem perseverabat laborare in scribendo, et sicut aiunt divina Eloquia, opus manuum suarum dirigens : totam autem fere noctem consumebat in oratione, et per eam cum Deo jucunde loquebatur, et ei uniebatur. Si vero parum quid sonino quoque tribueret propter necessitatem corporis, ne hoc quidem erat remissum, sed laboriosum et castigatum. Sic ei universum tempus erat laboribus plenum et certaminibus.

IV. Cum autem audiisset Alexandrum, virum quemdam virtute incomparabilem, plenum quidem sapientia, plenum et pastoralis sollicitudine et diligentia curaque animarum, ad multorum tunc salutem degere Byzantii, non duxit esse sibi manendum in præsentibus : sed desiderans meliorem vitæ institutionem, ad eum venit quam celerrime. Et tunc quidem divinus Alexander in templo magni martyris Menæ exercebatur ; postea autem in ipso quoque ostio Ponti venerandum statuit monasterium. In quo novam quidem, sed longe omnium pulcherrimam, legem imposuit, ut hymnorum ad Deum nunquam interrumpetur perpetuitas, sed per vices mutatis ministris, hæc nunquam silens et nunquam conquiescens tribueretur Deo gloriatio. Divino ergo Alexandro Marcellum, cum illuc accessisset, bonus commendat Jacobus : qui prius quidem Marcello fuerat familiaris : cum ventitasset autem ad Alexandrum, erat ei primus inter discipulos. Is vero gaudebat quidem se esse Alexandri discipulum ; male autem eum habebat, quod non ad ipsum quoque ventitaret Marcellus.

V. Postquam ergo eum vidit venientem, eum libenter adducit ad magistrum, et, Hic est, inquit.

o Pater, qui nos non persequentes fugiebat, sed potius latebat persequens. Sic divinus Marcellus fuit Alexandro commendatus, et illius manibus sacrum induitur habitum, tempore quidem Jacobo secundus, moribus autem longe prior. Quamobrem tale quid fertur etiam dixisse præceptor, nempe quod etiamsi Andreas prior secutus sit magistrum, Joannes tamen eum quoque est assecutus: per hæc alterum quidem vocans Jacobum, per alterum autem Marcellum admirabilem. cum ambos quidem sciret esse fratres propter virtutem, et eodem tenore simul currere: Marcellum autem assimilaret Joanni, ut qui esset ipse quoque virgo, et cum doctrina magnam haberet conjunctionem. Atque inter alios quidem primas partes obtinuit Jacobus, ipsum vero rursus superavit Marcellus. Erant autem ambo par æque bonum, et quodammodo in uno et eodem corpore fraternitatis locum tenentes oculorum. Quoniam vero eos sic mente purgatos, non oportebat non etiam futurum intueri sicut præsens, non latuit Marcellum mors præceptoris, sed cum hoc quidem cognovisset, non minus autem illud quoque præscivisset, quod futurum erat, ut in eum caderet suffragium, et cum ipse pasceret, accerseretur ad pascendos alios: hoc utique veritus, ne seni juvenis imperaret: et simul cum esset amicus modestiæ et lætaretur subjectione, nullo conscio recedit e monasterio, apud, ut aiunt, ad flores. In orbem itaque obibat sanctus, et in colligendis ex unoquoque bonis, augebat sibi ceram virtutum.

VI. Interim vero dum is viros obibat virtutis studiosos, e vita migrat sacrosanctus Alexander. Cum is autem excessisset, Marcellus protinus erat in ore omnium, et quoniam non aderat, duplicem afferebat molestiam: et quod illo tempore abesset, et quod moriente Alexandro non erat Marcellus, cui post illum credebatur præfectura. Electus ergo fuit Joannes ut præesset, vir et canis capillis, et prudentia; cui etiam celebratus ille Jacobus propter ætatem libens cessit. Cum hæc autem sic processissent, Marcellum nequaquam latere potuere. Sed postquam finem acceperunt, et ipse est reversus, et Joanni fuit conjunctus, effectus ei manus dextera, et optime simul ferens onus administrationis: cum ille quidem propter præfecturam nihil esset factus insolentior: hic vero esset purus ab omni invidia et ei vero amore colligatus. Sic ergo ambos habebat Alexandri monasterium.

VII. Post aliquod autem tempus a Philotheo persuasus Joannes, recedit quidem ab hoc loco. Venit autem ad quemdam locum, ex æquo liberum a turba civium, et a difficultate solitudinis. Locus vero est Bithynorum quidem regionis, situs est autem in faucibus maris, cui ex adverso situm cernitur, quod vocatur Sosthenium. Hoc sive propterea, quod sit remotum a strepitu, sive propter aliquid aliud, tunc quidem nominabatur Irenæum. Cum Joannes autem rem ipsam nomen loco dedisset, propter perpetuas quæ ad Deum fiunt cantica, in hodiernum usque diem nominatur monasterium Ἀκοιμή-

τήμας οὐ διώκοντα; ἔφρουγεν, ἀλλὰ διώκων μᾶλλον ἐλάνθανεν. Οὗτος ὁ θεῖος Μάρκελλος τῷ Ἀλεξάνδρῳ συνέστη καὶ ταῖς ἐκείνου χερσὶ τὸ ἱερὸν ἐνδύεται σχῆμα, τῷ χρόνῳ μὲν Ἰακώβου δεύτερος, τῷ δὲ τρόπῳ μακρῷ πρότερος· ἐφ' ᾧ καὶ τὸν καθηγητὴν τοιοῦτόν τι περὶ αὐτὸν φθέγγασθαι, ὡς εἰ καὶ φθάσας Ἀνδρέας ἠκολούθει τῷ διδασκάλῳ, ἀλλὰ καὶ Ἰωάννης ἐπηκολούθησε, τούτοις δὴ καλῶν, τῷ μὲν τὸν Ἰακώβον, τῷ δὲ τὸν θαυμαστὸν Μάρκελλον, καὶ ἀμφω μὲν εἰδῶς διὰ τὴν ἀρετὴν ἀδελφούς, καὶ σύντονον ὁμοῦ τρέχοντας· Μάρκελλον δὲ τῷ Ἰωάννῃ παρομοιωῶν, ἅτε καὶ αὐτὸν παρθένον ὄντα, καὶ οἰκείως περὶ τοὺς λόγους ἔχοντα. Τῶν μὲν οὖν ἄλλων Ἰακώβος τὸ πρωτεῖον εἶχεν, αὐτοῦ δὲ πάλιν ὁ Μάρκελλος ὑπερεῖχεν. Ἀμφω δὲ ὁμοίως ἀγαθὸν ζεῦγος ἦσθην, καὶ ὡσπερ ἐν ἐνὶ καὶ τῷ αὐτῷ τῆς ἀδελφότητος σώματι χῶραν ἐπέχοντες ὀφθαλμῶν. Ἐπεὶ δὲ οὕτω καθαρήμενος τὸν νοῦν οὐκ ἔδει μὴ καὶ Μάρκελλον ὡς παρὸν τὸ μέλλον ἤδη ὄραν, οὐδὲ Μάρκελλον ἢ τελευτῆ τοῦ καθηγητοῦ ἐλάνθανεν, ἀλλὰ τοῦτο μὲν γνοῦς, οὐκ ἔλαττον δὲ κακείνο προσεγνωκῶς, τὸ μέλλειν ἐπ' αὐτὸν πίπτειν τὴν ψῆφον, καὶ εἰς τὸ ποιμαίνειν ἄλλους ἀπὸ τοῦ ποιμαίνεσθαι προκαλεῖσθαι· τοῦτο δὲ δεδοικῶς μὴ καὶ νέος γερόντων ἄρξῃ, καὶ ἅμα μετριοφροσύνης φίλος ὢν, καὶ ὑποταγῇ χαίρων, τῆς μονῆς οὐδενὸς αὐτῷ συνειδότης ἀρετῶν ἠῤῥξανε.

flores. In orbem itaque obibat sanctus, et in colligendis ex unoquoque bonis, augebat sibi ceram virtutum.

C Γ'. Ἐν ᾧ δὲ οὗτος περιῆει τοὺς φιλαρέτους καὶ ὁ ἱερός Ἀλέξανδρος ἀπολείπει τὸν βίον. Τούτου δὲ μεταστάντος, Μάρκελλος εὐθύς ἐν τοῖς ἀπάντων στόμασιν ἦν, καὶ ὅτι μὴ παρῆν ἐλύπει διπλή, αὐτῷ τε τῷ κατ' ἐκείνον τὸν καιρὸν ἀπολείπεσθαι, καὶ ὅτι μὴ, Ἀλεξάνδρου θνήσαντος, Μάρκελλος ἦν, ὁ μετ' ἐκείνον πιστευόμενος τὴν ἀρχὴν. Ἰωάννης οὖν ἄρχειν ἐκρίθη ἀνὴρ καὶ τὴν τρίχα πολὺς καὶ τὴν σύνεσιν, ᾧ καὶ ὁ πολὺς Ἰακώβος διὰ τὴν ἡλικίαν ἐκὼν τῆς ἀρχῆς ὑπεξίστατο. Ταῦτα δὲ οὕτω προβάλλοντα Μάρκελλον οὐκ εἶχε λαθεῖν. Ἄλλ' ἐπεὶ πέρας ἐλάνθανε, καὶ αὐτὸς ἐπανῆει, καὶ τῷ Ἰωάννῃ συνέμισγε, χεῖρ αὐτῷ δεξιὰ γινόμενος, καὶ συνδιαφέρων ἄριστα τὴν ἀρχὴν· ὡς τοῦ μὲν ὑπεροπτικῶν οὐδὲν ἀπὸ τῆς ἀρχῆς ἐπιδεικνυμένου, τοῦ δὲ φθόνου παντὸς καθαρῶντος, καὶ ἀληθεῖ πόθῳ πρὸς ἐκείνον συνδεδεμένου. Οὕτω μὲν οὖν ἀμφοτέρους ἢ Ἀλεξάνδρου εἶχε μονή.

D Ζ'. Μετὰ δὲ χρόνον τινὰ ὑπὸ τοῦ Φιλοθέου πεισθεὶς Ἰωάννης, ἀφίσταται τοῦδε τοῦ τόπου. Ἐρχεται δὲ πρὸς τι χωρίον ἀπάσης ἀπηλλαγμένον ὀχλήσεως τε ἀστικῆς, καὶ δυσχερείας εἰρηλικῆς. Τὸ δὲ χωρίον τῆς μὲν Βιθυνῶν ἐστὶ χώρας· κατ' αὐτὸ δὲ τὸ μέσον κεῖται τοῦ τῆς θαλάσσης αὐχένος· καταντικρὺ τὸ καλούμενον ὄραται Σωσθένιον. Τοῦτο εἴτε διὰ τὸ θορύβων ἐκτὸς εἶναι, εἴτε δι' ἄλλο τι, τότε ὠνομάζετο Εἰρηναῖον. Ἰωάννου δὲ τὸ πρᾶγμα ὄνομα τῷ τόπῳ δόντος ἐκ τῆς διηγεοῦς πρὸς Θεὸν ὡδῆς, τῶν Ἀκοιμήτων ἄχρι τῆς ἑσπέρου τὸ φροντιστήριον ὀνομάζεται. Τὸν γὰρ αὐτὸν Ἀλεξάνδρῳ τύπον καὶ

Ἰωάννης ζηλώσας ἐκ διαδοχῆς τῶν ἀδόντων τὴν πρὸς Θεὸν ἀκοίμητον ἐποιεῖτο δοξολογίαν. Ἐνταῦθα τοῖνον ἱερὸν ἐκεῖνος καθιδρουσάμενος φροντιστήριον (τὸν γὰρ τόπον δῶρον ἤδη παρὰ τοῦ δηλωθέντος ἐκείνου φιλοθέου ἀνδρὸς λαθὼν ἐτύγχανεν) οὐκ ἔστιν εἰπεῖν ὅσας ὑπεποιεῖτο τὸν Μάρκελλον θεραπείαις τε καὶ τιμαῖς, εἰδὼς ἑαυτὸν μὲν ἡλικίᾳ προήκοντα, ἐκείνον δὲ ἀσκήσει τε καὶ παιδείᾳ καὶ ὀξύτητι φύσεως καὶ τοῖς ἄλλοις ἅπασιν ἀγαθῶς ὑπερβάλλοντα. Παρὸ καὶ ἡ τῶν κοινῶν ἀπάντων φροντίς Μαρκέλλῳ πεπίστευτο. Τοῦτον γὰρ καὶ διάδοχον Ἰωάννου ἡ τοῦ Θεοῦ πρόνοια ἤδει, καὶ ἱκανῶς αὐτὸν παιδεύειν τε τῆς ἀρχῆς ἠθούλετο. Τοῦτο δὲ καὶ ἄλλοις μὲν ἐπιστημαίνετο τεκμηρίοις· οὐχ ἦττον δὲ καὶ τούτῳ δῆλον ἐγένετο, ὅτι κατ' αὐτὴν ἀμφοτέροι τὴν ἡμέραν, ὁ μὲν εἰς τὸν τοῦ πρεσβυτέρου βαθμὸν ἀνῆκει, ὁ δὲ εἰς τὸν διακόνου, ὁ Μάρκελλος.

Η'. Οὐ ταῦτα δὲ μόνον τὸ μέλλον ἐδίδου, ἀλλὰ καὶ ἀνὴρ τις ποιμένης λογικῆς καὶ αὐτὸς ἐξηγούμενος, οὐ πολλῶ ἀποθεν ἀφροσύνης τῆς Ἰωάννου μονῆς, ὃ ὄνομα μὲν Μακεδόνιος, βίος δὲ καθαρώτατος, καὶ ψυχὴ θεία τις καὶ προφητικὴ. Οὗτος ἐπειδὴ μὴ ἐλάνθανε Μάρκελλον, ἀλλὰ κάκεινος τὸν ὄρωντα ἐώρα, καὶ προφήτης ὢν, τὸν ὁμοιον οὐκ ἔγινε, συνεχῶς δὲ καὶ παρ' αὐτὸν ἐποίετο. Ὁ δὲ οὐ μόνον αὐτὸν καθηγήσασθαι τοῦ ποιμνίου παρεῖπεν, ἀλλ' ὁμοῦ πάντα ὡς διὰ τὴν ἀρετὴν περίδοξος ἔσται, ὡς πᾶσαν μικροῦ γῆν καὶ θάλασσαν ἡ περὶ αὐτοῦ φήμη πληρώσει· ὡς πολλοὶ Ἕλληνας τε καὶ βάρβαροι τῆς ἐκείνου γλώσσης ἀπηρητημένοι τὴν πατριὸν μὲν ἀσίθειαν ἐξομύονται, τῷ δὲ Θεῷ καθιδρουθήσονται ὅτι σφόδρα ὁ Θεὸς ἐν αὐτῷ τε καὶ δι' αὐτοῦ δοξασιήσεται, καὶ τέκνα Θεοῦ δι' ἐκείνου γενήσονται, καὶ τῶν πατρικῶν κληρίων ἀξιοθήσονται. Ταῦτα ἐκεῖνος μὲν ἔλεγεν· εἰ δὲ καὶ εἰς τέλος ἦλθε, δηλώσει τὸ μετὰ ταῦτα.

Θ'. Ὁ Μάρκελλος δὲ τούτων ἀκούων, ἀλλὰ καὶ ποιῶν ἃ παρήκουσεν, οὐδὲν οὐδέ ποίεμα περὶ ἑαυτοῦ ἐπὶ νοῦν ἔσχεν, οὔτε ἐφθέγγετο, ἀλλὰ τοῦτο μᾶλλον αὐτῷ τῶν ἄλλων ἐξαίρετόν τε καὶ πρῶτον, τὸ πάντων ἑαυτὸν νομίζειν καὶ ὀνομάζειν ἔσχατον. Δηλοῖ δὲ κάκεινο· ὁ μὲν τῇ ὁμιλίᾳ τοῦ θαυμάσιου τοῦ ἠδόμενος γέροντος, ἐπιπολὺ ἐνατρώφα, καὶ τῆς ἐκείνου γλώττης ἐχόμενος, οὐ παρῆν τῇ μονῇ· τοῖς μοναχοῖς δὲ καὶ ἀπὼν ἤδιστον ὑπῆρχε διήγημα, καὶ λόγοι τινὲς ἐγίνοντο πρὸς Ἰωάννην περὶ αὐτοῦ. Τῶν μοναχῶν οὖν εἰ μὲν σπουδαίτεροι τᾶλλα τε τοῦ ἀνδρὸς θαυμάζοντες ἦσαν· καὶ ταῦτα δὲ προσετίθεισαν, ὅτι τῆς ἀρχῆς ἐξέστη, καὶ τὸν θρόνον οὕτω βρόδιως ἀπέλιπε, πρᾶγμα ὀλίγοις κομιδῇ κατορθούμενον· οἱ βᾶθυμοι δὲ, καὶ τὸ μέγεθος ἀγνοοῦντες τῆς Μαρκέλλου ψυχῆς, αὐτὸ τοῦτο τὴν δίξαν φυγεῖν, τὴν φιλοδοξίαν ἔχειν ἔλεγον ἀφορμὴν. Οὐδὲ γὰρ ἐξῆν ἀρχεσθαι, ἀλλ' ὅτι μὴ ἔγινε τὸν Ἰωάννην προτιθεσθαι, καὶ τὸν εἶναι τὸν τῆν ἀρχὴν ταύτην δια-

των, hoc est, non dormientium. Nam cum eandem formam, quam Alexander, imitatus esset Joannes, eorum qui per vices canebant, nullo somno interruptam faciebat glorificationem. Cum huc autem ille sacrum transtulisset monasterium (locum enim jam dono acceperat ab illo, qui prius dictus est Philotheus), dici non potest, quantis officiis et honoribus sibi promerebatur et in suam redigebat potestatem Marcellum, sciens se quidem esse ætate provectum; illum vero et exercitatione, et doctrina, et ingenii acumine, et aliis omnibus bonis longe excellere. Quamobrem communium omnium cura Marcelli fidei erat credita. Nam hunc quoque Joannis futurum successorem divina noverat Providentia, et volebat eum pulchre erudire in iis quæ pertinent ad regendum. Hoc vero et aliis quidem iudiciis significabatur; hæc re autem vel maxime evasit manifestum, quod ambo eodem die, Joannes quidem ascendit ad gradum presbyterii, Marcellus autem ad gradum diaconatus.

VIII. Non hæc vero solum futurum significabant, sed etiam vir quidam, qui ipse quoque præerat gregi participi rationis, qui non longe aberat a monasterio Joannis, cui nomen erat Macedonius, vita autem purissima, et divina quedam et prophetica anima. Is quoniam non latebat Marcellum, se et ille videbat videntem, et cum esset propheta, non ignorabat eum qui erat similis, et assidue ad eum veniebat. Is prædixit futura, ut non solum gregi præesset, sed simul omnia: quod scilicet futurus esset clarus propter virtutem, et quod universam fere terram et mare impletura esset ejus gloria: quod multi Græci et Barbari ab illius lingua pendentibus patriam quidem abjuraturi essent impietatem, Deo autem essent consecrandi: quod Deus valde in ipso et per ipsum esset glorificandus, et multi filii Dei per illum essent futuri et digni essent censendi paterna hæreditate. Hæc ille quidem dicebat: an autem effectum sit consecuta ostendit id, quod est postea consecutum.

IX. Marcellus vero hæc audiens, quin etiam ea quæ audiit faciens, nihil unquam de se magnum aut mente concepit aut est locutus, sed hoc potius, quod cum alios excelleret, et esset primus, se ipsum existimaret et nominaret omnium ultimum. Id autem ex illo quoque significatur. Is cum aliquando delectaretur sermone senis hujus admirabilis, diu quasi quibusdam fruebatur deliciis, et ab illius, lingua pendens, non aderat monasterio. Apud monachos, cum abesset, incidereat jucundissima de eo narratio, et de eo habebantur sermones quidam apud Joannem. Atque ex monachis quidem ii qui erant probiores, et alia hujus viri admirabantur: quin etiam hoc quoque addebant, quod a præfectura se removisset, et sedem tam facile reliquisset, rem quæ sole fieri a valde paucis. Improbi autem, et qui ignorabant Marcelli animi magnitudinem, hoc ipsum, quod fugisset gloriam, dicebant in se habere quamdam materiam et occasionem gloria cupiditatis. Neque enim

cum liceret Marcello imperare, maluit ipse parere aliis, sed quod non ignoraret futurum, ut Joannes ei in honore præferretur, et cum esse, qui erat in hac præfectura successurus, maluit se fuga subducere, quam videri illi secundum: nec facile sustinere potuit eum esse prælatum.

X. Hæc etsi essent confutatu facilia, accuratius tamen docebit experientia. Joannes enim volens declarare, ad quam profundam venisset Marcellus humilitatem, et persuadere monachis ne facile condemnarent: Rebus, inquit, ipsis, o filii, committendum est judicium; cumque nihil aliud dixisset, in animo versabat redeunti Marcello vilissimum ordinem ministerii, nempe asinorum curam, credere. Postquam ergo ille rediit, et hoc quod videbatur maxime ignominiosum, in conspectu omnium jussit præfectus, Marcellus hic manifestum dedit argumentum suæ modestiæ et demissi spiritus. Non solum enim jussum libens accepit, sed fecit etiam aliquid elegantius. Adeo enim libenter dixit se subire hoc onus ministerii, ut id etiam poneret in loco beneficii, et rogaret ut datis scriptis sibi caveretur, ut nec, si vellet quidem, posset ab eo recedere. Et non sic dixit quidem, non autem fecit. Neque fecit quidem, sed parvo tempore, sed in factis ipsis visus est longe acrior. Tandiu autem perseverat in hoc ministerio, donec omnes multis precibus supplices ab eo contenderunt, ut eis quidem ignosceret; ab hoc vero servitio discederet: absurdum enim esse, talem virum tam vilia subire ministeria, qui gregi rationis compotum dignus erat præesse.

XI. Non multum temporis intercessit, et Joannes ipse, qui monasterio præerat, migravit ad Dominum, statimque divus Marcellus fratrum suscipit præfecturam, et charismatum radii quales et quanti in eo essent, omnibus evasere manifesti. Sed quidnam ejus quispiam primum fuerit admiratus, insignemne ejus in pauperes misericordiam, an quæ propter eam facta sunt, miracula? qui sic quidem communia (nihil enim habebat proprium) consumebat, ut videretur paulo post et ipse, et monachi, redigendi ad egestatem. Tam abunde autem assidue suppeditabat, ut non minus, quam quod fecit Dominus, conspiceretur etiam in servo fieri. Quomodo enim tunc non plures quam quinque panes, et duo pisces, aluerunt multitudinem hominum ad satietatem, ita nunc quoque paucis quotidie alebatur multitudo egentium, et ea rursus eis minime deficiebant. Sed hæc quidem ita se habebant. Quemadmodum autem ex rebus difficillimis, et quarum nullus sperabatur exitus, a superioribus ei data sit solutio, et quæ ei dicta sunt, finem acceperint, par est paucis dicere.

XII. Auctus quidem erat ei grex quotidianis accessionibus, et multitudine quotidie dilatatus efficiebat pecoribus arctam habitationem. Opus ergo erat pastori, majori quidem atrio, majori autem iomo orationis, majori et alimento, et reliquo sumptu iis qui collecti fuerant. Ille autem tunc quidem vel maxime omnia exhauserat in egentes. Erat vero

δεξόμενον, καὶ διὰ ταῦτα τὴν φυγὴν ἐλέσθαι, τοῦ μὴ φανῆναι δεύτερον ἐκείνου, καὶ μὴ δύνασθαι βῆον ὑπομῆναι τὴν πρόκρισιν.

I. Ταῦτα, καίτοι οὕτως ὄντα εὐελέγκτα, ὁμῶς ἀκριβέστερον πείρα διδάξει. Ὁ γὰρ Ἰωάννης δηλωσαὶ βουλόμενος εἰς ὅσον βάθος ἀφίκετο ταπεινοφροσύνης ὁ Μάρκελλος, καὶ τοὺς μοναχοὺς πείσαι μὴ βλάβως καταγινώσκειν, Ἔργους, ἔφη, ὦ τέκνα, τὴν κρίσιν ἐπιτρεπτέον, καὶ μηδὲν πλέον φθειγξάμενος, ἔστρεψε κατὰ νοῦν ἐπανήκοντι Μαρκέλλῳ τὴν τῆς ὑπηρεσίας τάξιν, τοῦ ὄνου τὴν ἐπιμέλειαν αὐτῷ ἐγχειρίσαι. Ἐπεὶ οὖν ἐκεῖνος ἐπανῆκε, καὶ τὸ ἐφύθριστον οὕτω δοκοῦν ἐπ' ὄψει πάντων ἐπέταττεν ὁ καθηγητής, ὁ Μάρκελλος ἐνταῦθα σαφῆ τὴν βάσανον τῆς μετριοφροσύνης ἐδίδου· οὐ μόνον γὰρ χαίρων ἐδέχετο τὸ ἐπίταγμα, ἀλλὰ τι μείζον καὶ χαριέστερον ἐπεδείκνυτο. Οὕτω γὰρ, φησὶν, ἀσμένως τὴν λειτουργίαν ὑπῆρχετο, ὅσω καὶ ἐν εὐεργεσίας αὐτὴν μοῖρα τίθεσθαι, καὶ γραμματεῖω τὸ ἀσφαλὲς λαθεῖν ἀξιούν, ὥστε μὴδὲ βουλομένῳ ποτὲ ταύτῃ ἐκστῆναι δυνατόν εἶναι. Καὶ οὐκ εἶπε μὲν οὕτως, οὐκ ἐπραξε δέ· οὐδὲ ἐπραξε μὲν, ἐπ' ὀλίγον δὲ, ἀλλὰ πολὺ μὲν θερμότερος ἐπὶ τῶν ἔργων ἐωρᾶτο. Ἐπὶ τοσοῦτῳ δὲ καὶ τὴν ὑπηρεσίαν παρέτεινεν ἕως καὶ πολλὰ δεηθέντες ἰκέται πάντες αὐτοῦ γεγονάσιν, ὥστε αὐτοῖς μὲν συγγνώμην, τῆς δὲ τοιαύτης ἐκστῆναι δουλείας. Ἀτοπον γὰρ ἄνδρα τοιόνδε πρὸς ἀτίμους οὕτω καταβαίνειν ὑπηρεσίας, τὸν καὶ ποιμνῆς λογικῆς ἄργειν ἄξιον.

IA. Οὐ πολὺ τὸ ἐν μέσῳ, καὶ Ἰωάννης αὐτὸς ὁ τῆς μονῆς προεστὴς ἐξεδήμει πρὸς Κύριον, καὶ ὁ θεὸς αὐτίκα Μάρκελλος τὴν τῶν ἀδελφῶν ἀναδέχεται προστασίαν, καὶ αἱ τῶν χρισμάτων ἀκτίνες, οἷαι καὶ ὅσαι τῷ ἀνδρὶ ἐνήσαν, φανεραὶ πᾶσι καθίσταντο. Ἀλλὰ τί ἂν τις αὐτοῦ πρῶτον θαυμάσειε, τὸ ὑπερβάλλον τῆς περὶ τοὺς πένητας εὐσπλαγγνίας, ἢ τῶν ἐπὶ ταύτην θαυμάτων; ὅς οὕτω μὲν τὰ κοινὰ (ἴδιον γὰρ οὐδὲν εἶχε) τοῖς δεομένοις ἀλήλισκεν, ὡς δοκεῖν ὅσον οὕτω τὰ μὲν δεομένων αὐτόν τε καὶ τοὺς μοναχοὺς ὑποστήσασθαι· οὕτω δὲ παρέχων ἀπλήστῳ ἀνελλιπῆς ἦν, ὡς οὐδὲν ἕλαττον τὸ τοῦ Δεσπότη καὶ τῷ δούλῳ γινόμενον καθορᾶν. Ὡσπερ καὶ τότε οὐ πλείους τῶν πέντε ἄρτων καὶ τῶν δύο ἰχθύων πλήθος ἀνθρώπων εἰς κόρον ἐξέτρεφον, οὕτω καὶ νῦν ἐξ ὀλίγου πλήθη τε δεομένων καθεκάστην ἐτρέφοντο, καὶ αὐτὰ πάλιν εἶχεν ἀνελλιπῶς. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν οὕτως, ἔπως δὲ καὶ τῶν ἀμηχάνων αὐτῷ ἀνωθεν ἢ λύσις ἐδίδοτο, καὶ τὰ πρὸς αὐτὸν βεβηθέντα τὸ τέλος ἐδέχετο, ἄξιον διὰ βραχείων εἰπεῖν.

IB. Ἡῴχετο μὲν αὐτῷ τὸ ποιμνιον ταῖς καθημέραι προσθήκῃς, καὶ τῷ πλήθει ὁσημέραι πλατυνόμενον στενὴν τοῖς θρέμμασιν ἐποιεῖτο οἰκῆσιν. Ἐδει γοῦν τῷ ποιμένι μείζονος μὲν τοῦ τῆς προσευχῆς οἴκου, πλείονος δὲ τοῖς συνειλεγμένοις τροφῆς καὶ λοιπῆς δαπάνης. Ὁ δὲ τότε καὶ μάλιστα πάντα τοῖς δεομένοις ἐξηνητληκῶς ἦν. Ἐδει δὲ αὐτῷ πλείονων ἀνα-

λωμάτων, καὶ μάλιστα πρὸς τοσοῦτον πλῆθος ἀνδρῶν. Ἐμελλε δὲ ἄρα τῷ Θεῷ ταῦτα, καὶ ὡσπερ εἴωθεν εἰς ἀφθονίαν τὸ πρᾶγμα καθίστησιν. Ἦν γάρ τις Φαρέτριος ἄριστος ἐξ ἀρίστων καὶ βαθεῖ πλοῦτις κομῶν. Οὗτος οὖν δριμύν τινα ἔρωτα τῆς κατὰ Θεὸν ὠδινήσας φιλοσοφίας, καὶ τὸν πολλὸν ἐκεῖνον πλοῦτον, καὶ τοὺς παῖδας ἔτι νέους ὄντας μεθ' ἑαυτοῦ συμπαραλαβὼν, ἔρχεται πρὸς Μάρκελλον, καὶ πάντα ὁμοῦ καὶ τὰ χρήματα, καὶ τὰ τέκνα καὶ ἑαυτὸν καθιεροῖ τῷ Θεῷ· ἑαυτὸν μὲν καὶ τοὺς υἱοὺς τὴν ἱερὰν ἐνδύτας τῶν μοναζόντων στολήν, ῥέειν δὲ τρέψας τὸν πλοῦτον εἰς τὰ τῷ μοναστηρίῳ χρήσιμα. Καὶ πρῶτα μὲν τὸν ἱερὸν τῆς προσευχῆς οἶκον εὐρύτερον τε αὐτοῖς καὶ μετεωρότερον, καὶ ὡς νῦν ἔχει, κατεσκευάσατο, ἐφ' ᾧ πλήθη τε πολλὰ συλλέγεσθαι, καὶ δίχα στενοχωρίας τὸ τοῦ Θεοῦ ἔργον ἀνύειν· ἔπειτα τὰ λοιπὰ πάντα, τὰς τῶν ἀδελφῶν οἰκίας, τοὺς ἀνδρῶνας, ὅσοι τε καὶ τοὺς ξένους, ὅσοι τοὺς νοσοῦντας ἐδέχοντο· καὶ ἀπλῶς μὲν τῶν οἰκῶν πεπονηκότας ἀνεκείνωσατο, τοὺς δὲ καὶ αὐτὸς φιλοτίμως ἀνήγειρε, καὶ τῶν ἄλλων πάντων ὅσα γε τηλικούτῳ βίῳ ἔδει ἀφθονίαν παρέσχετο.

Π'. Εἶχε μὲν οὕτω ταῦτα· ἐπιδίδου δὲ καὶ τῷ Μαρκελλῷ καθ' ἑκάστην ἢ ποιμνῆ, καὶ ἠϋξάνεν. Εἶχε γὰρ πάντα ἢ ἐκεῖνου σειρήν· λόγος ἡδὺς συνημμένος βίῳ καθαρωτάτῳ. Καὶ μέντοι καὶ ἄλας θεῖον τὸ ὑπ' αὐτὸν ποιμνιον γεγενῆσθαι πιστεύσας, καὶ τοῖς ἄλλοις μεταδιδόναι τῆς θείας ἄλμης καὶ ἡδονῆς αὐτοῦς ἔπεμψε. Καὶ ὅν φασι τρόπον ἐκ τῆς μεγάλης Ἐδὲμ τοὺς τέσσαρας ἐκπορεύεσθαι ποταμοὺς, οὕτω δὲ καὶ ἐκ τῆς Μαρκελλοῦ σκηνῆς ἤρξατο διὰ πάσης σχεδὸν τῆς οἰκουμένης προχεῖσθαι καθαρὸν καὶ ἡδιστον καὶ σωτήριον νᾶμα, ἢ ἀκριδιστάτη, φημί, τῆς ἐκεῖνου πολιτείας μίμησις. Ἐπι δὲ οἷς καὶ τῆς ἀκοιμήτου τῶν ἀνω δυνάμεων λειτουργίας ὁ ζῆλος, ἐντεῦθεν τὴν ἀρχὴν λαβὼν καὶ ἐπὶ τὴν πρῶτην ἤχε καὶ βασιλικωτάτην πόλεσιν. Ἐπειτα καὶ εἰς ἐτέροισι διέβαινον ἢ μίμησις τόπους. Καὶ εἴτε τις νεῶ, ἀνίστα ἢ φροντιστήρια, εἴτε τι καὶ ἄλλο τῶν ἱερῶν ἔπραττε, παρὰ Μαρκελλοῦ καὶ τοὺς ἐπιμελητάς καὶ τοὺς ἡγεμόνας ἐλάμβανεν. Οὕτως ἐκεῖνος ἀπανταχοῦ καὶ φροντιστηρίων καὶ ἱερῶν κοινὸς οἰκιστῆς διὰ τῶν ἑαυτοῦ μαθητῶν, καὶ κοινὸς ἐπιμελητῆς ἐγένετο. Ἐπαίθοντο γὰρ οἱ ταῦτα παρ' ἐκεῖνου ζητοῦντες οὐ μόνον τῆς ἐκεῖνου παιδείας μεταλαθεῖν, ἀλλὰ καὶ τινα χάριν καὶ ἁγιασμὸν δι' ἐκεῖνου καὶ πρὸς αὐτοὺς ἐλεύσεσθαι, ὡσπερ οἱ τῶν ἱερῶν ὑδάτων μεταλαμβάνοντες. Ὁ δὲ καὶ ταῦτα πράττων, λύπη καὶ ἡδονῆ τὴν ψυχὴν ἐμερίζετο. Οἷα μὲν γὰρ φιλόπαις πατὴρ τῶν τέκνων ἀφαιρουμένων αὐτῷ λυπηρῶς εἶχεν, οἷα δὲ πολλῶν σωτῆρ αὐθις καὶ κοινὸν ὄφελος δι' ἐκεῖνων γενόμενος, χαίρων ἐξέπαρπε· ταῦτά τε καὶ ὅτι οἱ μὲν ἐκεῖνου κατὰ Θεὸν παῖδες ἄλλων πατέρες, τὰ δὲ παρ' αὐτῷ θρέμματα ποιμένες ἄλλων γεγόνασιν.

ΙΑ'. Οὐ μὲν οὕτως ἀπλῶς τοὺς φοιτητάς ἔπεμπεν, ἀλλὰ πρότερον πολλοῖς αὐτοῖς διασφαλίσάμενος λόγοις, μάρτυρά τε τὸν Θεὸν ἐπὶ αὐτοῖς καλέσας μη-

A ei opus pluribus sumptibus, et maxime ad tantam virorum multitudinem. Fuerunt autem hæc Deo curæ, et rem, ut solet, traducit ad abundantiam. Erat enim quidam Pharetrius, optimus ex optimis, et longe ditissimus. Is cum acrem quemdam concepisset amorem ejus, quæ est ex Deo, philosophiæ, secum acceptis illis suis ingentibus divitiis et filiis adhuc teneris, venit ad Marcellum : et omnia simul, nempe et pecunias, et filios, et seipsum Deo consecrat : seipsum quidem et filios sacra veste induens monastica, opes autem convertens ad usum monasterii. Et primum quidem sacram domum orationis eis et latiore, et excelsiore, et ita ut nunc se habet, construxit : ut et multitudo colligeretur, et in nullas redacta angustias, opus Dei perageret. Deinde reliqua omnia, fratrum domos, andrones, tam qui peregrinos, quam qui ægrotos excipiebant : et ad summam, domos, alias quidem quæ laborabant et ruinam minabantur, renovavit ; alias autem magnifice excitavit ; et aliorum omnium, quæ hujusmodi vitæ communi opus erant, præbuit abundantiam.

XIII. Hæc quidem ita se habebant ; magno autem Marcello grex in dies crescebat, et augmentum accipiebat. Omnes enim attrahebat illius siren, nempe suavis oratio, conjuncta cum vita purissima. Porro autem cum etiam credidisset salem divinum esse factum eum, qui ei parebat, gregem, eos mittebat, ut alios quoque divino sale implerent et voluptate. Et quomodo ex magna Eden quatuor dicunt manare fluvios, ita etiam ex Marcelli tabernaculo cœpit per universum fere orbem terre profundi purum et jucundissimum et salutare fluentum, illa, inquam, accuratissima vitæ, quæ ab eo agebatur, imitatio. Præterea autem supernarum potestatum ministerii, quod nullo somno interrumpitur, zelus, cum hinc cœpisset initium, venit ad primam et urbium reginam. Deinde ad alia quoque loca transiit imitatio. Et sive quis templa extruebat, aut monasteria, sive aliquid aliud sacrum faciebat, a Marcello etiam accipiebat curatores et duces. Sic monasteriorum et templorum, quæ erant ubique, per suos discipulos communis exstructor fuit, et communis curator. Persuasum enim habebant, qui hæc ab illo quærebant, non solum solum fore illius doctrinæ participes, sed etiam quamdam gratiam et sanctificationem ab illo etiam ad eos esse venturam, quomodo qui sunt sacrarum aquarum participes. Ei vero, cum hæc ageret, dolore et voluptate distrahebatur animus. Nam ut pater anans filiorum, cum ei auferrentur filii, dolore afficiebatur. Ut qui autem servator multorum, et per illos multis esset utilis, lætus eos mittebat : tum etiam, quod illius quidem secundum Deum filii, aliorum patres : eorum autem oves, fuerunt pastores aliorum.

XIV. Neque tamen temere ac leviter mittebat discipulos, sed cum eos prius multis confirmasset sermonibus, et Deum testem in eos invocasset,

quod neque mores dissolverent, neque habitum A mutarent, nec de accurata ac perfecta vivendi ratione aliquid remitterent, sed et illi mores, qui erant ab initio, tanquam legem perpetuo conservarent, et maxime concinnæ et per omnia optime compositæ vivendi formæ, aliis causæ essent. Illi autem, quæ ab illo acceperant munera et mandata, tam pulchre conservarunt, ut quod ipse illis, hoc ipsi aliis, et per omnem fere terram et mare hæc bona sementis ab eis distribucretur. Sed de illius quidem vivendi ratione, et præterea de ejus insigni gloria propter virtutem, et quod omnium maxime eam fugiens, longe magis suæ famæ celebritate implevit omnem terram, et præterea de ejus solertia, de humanitate, de eorum qui ubique erant, cura et sollicitudine; de his, inquam, omnibus, veluti quædam solum indicia et vestigia significavit oratio. Vult autem pauca quoque ex ejus miraculis in medium adducere, et non injucundam cum utilitate narrationem largiri piis auribus.

XV. Quidam tres episcopi, qui fuerant apud hostes captivi, et modo liberati erant calamitate, accedunt ad Marcellum, et rogant ut daret, quod eis ad reficiendum erat necessarium. Ille autem cum et eorum curam gessisset, et eam quam sperabant, dedisset eis consolationem, ipsique quoniam multum temporis præterierat, unusquisque domus suæ et Ecclesiæ meminerant, eis abunde suppeditat viaticum. Viaticum vero erat aurum: et jubet eum, qui impensis præerat (erat autem ei nomen Julianus) auro donatos episcopos emittere. Is vero ex decem, quos tunc habebat, stateribus, solum tot affert, quot erant viri numero. Magnus autem ille (nihil enim eum ex iis quæ erant, latebat) jubet, ut citra ullam parcitatem det omnia. Sed ille ne sic quidem se pure gessit, sed cum dedisset novem, unum detinebat, volens utique fungi officio boni œconomi, ut iis qui, ut solebant, veniebant, pauperibus aliquid haberet quod daret. Quid ergo accidit, et quomodo utrumque docetur Julianus, neque de futuro esse sollicitum, nec existimare, magnum Marcellum aliquid latere eorum quæ fiunt? Venit ad Marcellum homo quidam motus a superioribus, et donat eum nonaginta talentis. Ille autem cum qui susceperat dispensationem arguens, ut par erat, ut qui non recte esset usus dispensatione: Ecce, inquit, o parce, quis sibi exitus tuæ parcimonie. Effecisti enim, ut totis decem talentis nobis minor esset, quam erat futura donatio. Cum enim essemus accepturi decuplum eorum quæ dedimus, propterea quod unum dare noluisti, iis quæ præterea accepturi eramus, decem privati sumus. Sed hoc quidem fortasse fuerit evidens argumentum, non solum quod prævideret, sed etiam quod non oporteat esse sollicitum de futuro, et quod magna esset ejus in egenos benignitas.

XVI. Quoniam autem de prophetico ejus dono parum quod significavimus, tempus est ut biba-

δεν ἢ τοῦ ἔθους παραλύσαι, ἢ τοῦ σχήματος διαρθεῖναι, ἢ τῆς ἀκριβοῦς τοῦ βίου καθυφεῖναι διαίτης, ἀλλ' ἐκείνους τε τὸν ἐξ ἀρχῆς τρόπον ὡς περ νόμον διὰ τέλους φυλάττειν, καὶ τοῖς ἄλλοις τοῖς ἐμμελεστάτοις ταύτης πολιτείας, καὶ δι' ἀπασῶν ἡρμοσμένης αἰτίους γίνεσθαι. Οἱ δὲ οὕτως εὖ τὰς παρ' ἐκείνου ἀρετὰς καὶ τὰς ἐντολάς ἔωσαν, ὥστε ὁ παρ' αὐτὸν ἐκείνους, τοῦτο τοῖς ἄλλοις αὐτοὺς καταστῆναι, καὶ διὰ πάσης μικροῦ γῆς καὶ θαλάσσης τὸν ἀγαθὸν τοῦτον σπόρον ὑπ' αὐτῶν διανεμηθῆναι. Ἀλλὰ περὶ μὲν τῆς ἐκείνου ζωῆς καὶ διαγωγῆς, ἔτι τε τῆς κατ' ἀρετὴν δόξης, καὶ τοῦ πάντων μάλιστα ταύτην φύγοντα πολλῶ πλεον τῆς περὶ αὐτοῦ φήμης πᾶσαν ἐμπλήσαι τὴν γῆν, πρὸς τούτοις ἀκριθείας, φιλοανθρωπίας, ἐπιμελείας τῶν ἀπανταχοῦ, τούτων πάντων οἷα ἔχνη τινὰ μόνον καὶ ἐμφάσεις ὁ λόγος ἐγνώρισε. Βούλεται δὲ καὶ τινὰ τῶν αὐτοῦ θαυμάτων εἰς μέσον παραγαγεῖν, διήγησίν τε μετὰ τῆς ὠφελείας οὐκ ἀτερπῆ ταῖς φιλοθέοις ἀκοαῖς χαρίσασθαι.

IE'. Ἐπίσκοποι τινες τρεῖς αἰχμάλωτοι τοῖς πολεμίοις ληφθέντες, εἶτα τῆς συμφορᾶς ἄρτι λυθέντες, πρὸς Μάρκελλον παραγίνονται, καὶ τῶν εἰς χρεῖαν τε καὶ ἀνάκτησιν τυχεῖν δεόνται. Ὁ δὲ καὶ προνοίας καὶ παρακλήσεως αὐτοὺς ἀξιῶσας καίπερ ἐκείνοι ποτε ἤλπισαν· ἐπειδὴ χρόνος παρῆλθε πολὺς τῆς αὐτῶν ἕκαστος οἰκίης καὶ ἐκκλησίας ἐμέμνητο ὁ δὲ αὐτοῖς καὶ ἐφόδια προσεπιδαψιλεύεται δοῦναι. Τὰ δὲ ἐφόδια χρυσὸς ἦν· καὶ κελεύει τὸν ἐπὶ τῆς δαπάνης τεταγμένον (Ἰουλιανὸς αὐτῷ ὄνομα) χρυσίῳ τοὺς ἐπισκόπους δεξιωσάμενον, ἀποπέμπειν. Οὗτος ἐκ τῶν δέκα ὧν εἶχε τότε στατήριων ἰσαριθμούς τοῖς ἀνδράσι μόνον κομίζει τρεῖς. Ὁ δὲ μὴν (ἐλάνθανε γὰρ ἐκείνον τῶν ὄντων οὐδέν) προστάττει μὴδὲν μικρολογησάμενος πάντα προσεκιδούναί. Ἀλλ' οὐδὲ οὕτως ἐκείνος ἐπραξε καθαρῶς, ἀλλὰ τοὺς ἐννεαδοὺς τὸν ἕνα παρακατέσχεν, οἰκονομικῶς εἶναι δῆθεν βουλόμενος, ἵνα καὶ τοῖς ἐξ ἔθους προσερχομένοις πένησι παρῆ τι διδόναι. Τί οὖν γίνεται, καὶ πῶς Ἰουλιανὸς ἄμφω παιδεύεται, μήτε φροντίζειν περὶ τοῦ μέλλοντος, μήτε μὴν οἴεσθαι πράττων τι τῶν ἀπάντων τὸν μέγαν λαθεῖν, Ἐρχεται τις παρὰ Μάρκελλον ἅγιος, ἀνωθεν μὲν κινηθεῖς, καὶ ἑωρεῖται δὴ τάλαντοις αὐτὸν ἐνενηκοντα. Ὁ δὲ πρὸς τὸν οἰκονομῆν ὡς δεὸν ὑπειληφότι, ἐλέγχων αὐτὸν οὐ καλῶς τῆ οἰκονομίας χρησάμενον, Ἴδε, φησὶν, ὦ μικρολόγε σὺ, ποῦ ἄρα τὸ φειδωλὸν σου τοῦτο κατέληξες· δέκα γὰρ τάλαντοις ὅλοις ἡμῖν τὴν δωρεάν ἐλάττω πεποίηκας· ὅτι δεκαπλάσια ὧν ἔδομεν εἰληφέναι μέλλοντες, τῷ τὸ ἐν δοῦναι μὴ βουλευθῆναι τοῦ τὰ δέκα λαθεῖν προταπεστερήμεθα. Ἀλλὰ τοῦτο μὲν ἴσον οὐ μόνον τοῦ προορᾶν, ἀλλὰ καὶ τοῦ μὴδὲν εἰς τὴν αὐρίων μεριμνᾶν τεκμήριον ἐκείνου σαφές, καὶ τοῦ πολλὴν ἔχειν περὶ τοὺς δεομένους χρηστότητα.

IG'. Ἐπεὶ δὲ βραχὺ τι περὶ τοῦ προφητικοῦ χαρίσματος αὐτοῦ δεδηλώκαμεν, ὥρα δὴ τοῦ καὶ τῆς

των Ιαμάτων ἡμῖν πίνειν πηγῆς. Τῶν μοναχῶν τις Α
τοῦνομα μὲν Ἐλπίδιος, ἐλπίδος δὲ πάσης νόσῳ κρείτ-
τονι συσχεθεῖς· τὸ μὲν γὰρ ὄλον αὐτοῦ στόμα ἔλκος
χαλεπὸν διεγένετο· ἅπαν δὲ ὑπὸ τὴν γλῶσσαν ὑπέρ-
ογκον εἶχε τὴν σάρκωσιν· ὃ καὶ ἀφθογγον αὐτῷ καὶ
κενὸν τὸ ἔργανον διετέλει, καὶ ἦν τούτου ταῖς ἀφο-
ρήτοις ἐκείναις ὀδύνας προσθήκη, τὸ μὴδὲ τὰς ὀδύ-
νας αὐτοῦ ἐξυγγέλλειν δύνασθαι. Ἄμφω δὲ ταῦτα,
τὸ ἔλκος τε καὶ ὄγκος, προσλαβόντα καὶ τὸ τῆς
αἰσχύνης ὄνειδος, εὐκταιότατον ἐποίησεν τῷ ἀνδρὶ τὸν
θάνατον. Οὗτος οὖν περιόντι τῷ ἁγίῳ ποτὲ, ἐγκάρ-
διον στενάξας καὶ μόλις φθειγξάμενος, τοσοῦτον ἔφησε
μόνον· Οἴμοι! ὅτι περιορᾷ με νῦν ὁ διδάσκαλος. Ὁ
δὲ τοσοῦτον ἀπέσχε τοῦ περιδεῖν, ὥστε παραυτίκα
καὶ εἰς εὐχὴν κινηθῆναι, καὶ φιλοφροσύνης δάκρυον
τῶν ὀμμάτων κατενεγκεῖν. Εἶτα τοῦ ὄγκου τε καὶ Β
τοῦ ἔλκους ἀψάμενος, τὸ μὲν ὑγιᾶς, τὸν δὲ ἀφνῆ
ποιεῖ· καὶ τὸ στόμα τῷ ἀνδρὶ καθαρὸν ἀποδίδωσι,
τὰλλα δὲ ἀκωλύτως φθέγγεσθαι, καὶ εὐνοιστον αὐτῷ
εἶναι πρὸς εὐχαριστίαν ὄργανον.

ΙΖ'. Ἐτερός τις τῶν μοναχῶν τοῦνομα Στέφανος,
τὴν μὲν κατὰ φύσιν τροφὴν προσιέμενος, τὸ δὲ διὰ
τῆς φυσικῆς αὐτὸν ἐξόδου προχωρεῖν τοῦτο μὴδαμῶς
ἔχων, ἐν ἐσχάταις ὀδύνας ἦν. Ἰατρῶν οὖν τέχνη
πολλὰ περὶ αὐτὸ πραγματευσαμένη, τὰς μὲν ὀδύνας
τῆ τῶν φαρμάκων ἠῦξε πικρία· τὰ δὲ πρὸς αὐτοὺς
ἐλατήρια, σπουδῆ ματαία καὶ ἡ ἐμὴ τριβὴ διελέγχετο.
Ὡς οὖν ἄμαχον τὸ δεινὸν ἐωρᾶτο, καὶ ὁ ἄνθρωπος
τοῦ διαβραγῆναι οὐ μακρὰν ἀπὴν, ἀπαγγέλλουσι τῷ
Μαρκέλλῳ. Ὁ δὲ ἠῦξατο μὲν καθ' ἕνα εἰώθει· ἐλθὼν
δὲ πρὸς τὸν κάμνοντα, εἶτα ἐπαφώμενος τῇ χειρὶ
τὴν γαστέρα, τοῦτο δὲ τὰ περὶ τὸν νῶτον ὡσανεὶ
προωθῶν καὶ ἐπὶ τὰ κάτω τὴν ὕλην ἐλαύνων, ἐκείνη
μὲν τὴν κατὰ φύσιν πρόοδον, τῷ δὲ ἀνδρὶ τοσούτης
ἀπαλλαγῆναι καὶ ἀλύπως ζῆν ἐχαρίσατο.

materiam, illi quidem concessit progressum, qui est secundum naturam, viro autem, ut ea libera-
retur, et vitam ageret sine molestia.

ΙΗ'. Καὶ ὁ πρὸ μικροῦ δὲ ῥηθείς Ἰουλιανός, ἔ καὶ
μὴ καλῶς οἰκονομεῖν ἐλεγχθεῖς, ὡς περ τοῦ διορατι-
κοῦ χαρίσματος πρότερον, οὕτω δὴ καὶ τῶν Ιαμάτων
Μαρκέλλου εἰς πείραν ἔρχεται. Νόσῳ μὲν γὰρ καὶ
αὐτός ἔκαμνε, νόσῳ καὶ ἰατρικῆς καὶ πάσης εὐχῆς
ὡς ἐκεῖνος ἐδόκει κρείττονι, καὶ ἀνευδοιάττως ἀπει-
λούση τὸν θάνατον. Μεταπεμφθῆς δὴ, ἀξιοῖ παρα-
γενέσθαι τὸν Μάρκελλον, οὐχ ὥστε τὴν θεραπείαν λα-
θεῖν, ἀλλ' ὥστε αὐτῷ τελευτῶντι ἐφόδιον εὐχὴν χαρί-
σασθαι. Ὁ δὲ, παραγενόμενος, πρῶτον μὲν αὐτῷ τὴν
ψυχὴν ἰάται, Μὴ δὴ, φήσας, ὡ τέκνον οὕτω ταπεινῶς
καὶ ἀνθρωπίνως φρόνει περὶ Θεοῦ, μὴδὲ τοῖς ἡμετέ-
ροις παραμέτρει καὶ τὰ ἐκείνου. Ἡμῶν μὲν γὰρ τις
τῷ μὲν ἴσως ἴσχυσε, πρὸς δὲ τὸ καὶ ἀπείρηκεν· ὁ δὲ
θεὸς πάντων ἐπίσης μικρῶν τε καὶ μεγάλων ἰσχυ-
ρότερος δεικνύται. Ὡς περ ὀλίγῳ πρότερον ἐπὶ τοῦ
χρυσοῦ ἡμεῖς μὲν τὸ μικρόψυχον, ὁ δὲ Θεὸς, ἐδείκνυ
τὸ μεγαλόδωρον· οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς νόσου νόμιζε
θεοπρεπῶς ἐκείνον πάντα καὶ μεγαλοδυνάμως ποιεῖν·
ὃς καὶ τῆς ἀπιστίας συγγνώμην ἡμῖν παρυσχόμενος,

mus etiam de fonte curationum. Quidam ex mona-
chis, nomine quidem Elpidius, morbo autem erat
implicatus, qui omnem spem superabat; nam to-
tum quidem os ejus grave ulcus depascebat; tota
vero ea pars, quæ linguæ subest, habebat ingentem,
quæ excreverat, carnis tumorem: quod quidem
ei reddebat mutum et inane instrumentum, et hoc
accedebat intolerabilibus illius doloribus, quod nec
ipsos quidem dolores posset enuntiare. Ambo au-
tem hæc, ulcus, inquam, et tumor cum probrum
etiam et dedecus accepissent, efficiebant ut mors
esset ei optanda. Hic ergo cum accedente aliquando
sancto, toto pectore ingemisset, et vix esset locu-
tus, tantum dixit: Hei mihi! me nunc despicit
magister. Ille autem tantum aberat ut despice-
ret, ut statim commotus sit ad preces et clemen-
tiæ lacrymas ex oculis emisit. Deinde cum
tumorem et ulcus tetigisset, hoc quidem sanat,
illum vero facit evanescere: et os ei purum red-
dit et mundum, et aptum ut alioqui loqueretur abs-
que ullo impedimento, et esset ei utile instrumen-
tum ad agendas gratias.

XVII. Quidam alius monachus, nomine Stepha-
nus, qui secundum naturam quidem admittebat
alimentum, ut id autem per naturalem exitum pro-
cederet, hoc minime habebat, extremis cruciabatur
doloribus. Cum ars autem medendi ea in re dia
esset versata, dolores quidem augetur vulnerum
acerbitate: quæ vero sunt apud eos elateria et
purgationes, probabat esse inania, studiumque et
operam frustra in eis consumi. Cum ergo videretur
malum inexpugnabile, et non multum abesset,
quin is disrumperetur, id renuntiant Marcello. Ille
autem precatus quidem est, sicut consueverat.
Cum vero venisset ab laborantem, partimque qui-
dem ventrem manu tangens, partim autem dorsum,
tanquam propellens, et ad inferiores partes agens
est secundum naturam, viro autem, ut ea libera-

XVIII. Porro autem is quoque qui paulo ante di-
ctus est Julianus, qui convicius fuit non recte dis-
pensare, sicut prius donum perspicacitatis, ita
etiam Marcelli curationum donum fuit expertus.
Nam is quoque morbo laborabat, qui et medicina,
et omni precatatione erat, ut ille putabat, superior,
et citra ullam dubitationem mortem minitabatur.
Accersitum autem rogat adesse Marcellum, non ut
acciperet curationem (nam hoc ne sperabat quidem),
sed ut ei decedenti preces concederet viatici. Ille
vero cum accessisset, primum quidem ejus mede-
tur animæ: Ne, inquit, o fili, tam humiliter et
abjecte et tam humano more de Deo sentias, neque
rebus nostris metiaris res illius. Nam nostrum qui-
dem aliquis, hoc quidem fortasse potest, illud vero
minime: Deus autem omnibus et magnis et parvis
ex æquo est potentior. Quomodo ergo nos quidem
paulo ante pusillum et sordidum animum, Deus
vero suam ostendit munificentiam: ita etiam in
morbo existima, illum prædicare, ut Deum deceat,

omnia et magna virtute facere : quin etiam nobis A τὴν ὑγίαν χαρίζεται. Οὕτως εἰπόντος τῆ τῆς ψυχῆς
data venia incredulitatis, largietur salutem. Cum
sic dixisset, animæ curationem corporis quoque
sanitas est consecuta, adeo ut postea cum non tam
temere vixisset, sed ut eum decet, qui est Dei
amicus, fuerit sacerdos, dignus Marcelli doctrina
et sacerdotio. Sed quale est hoc, quod sequitur ?
Quam est incredulis quidem valde terribile, apud B fideles autem in magna habetur admiratione !

XIX. Vir quidam, qui laborabat morbo sectæ
Samaritanorum, laborabat corporis morbo immedi-
cabili. In ejus enim corpore enatum erat vulnus.
Unguenta autem et medicamenta, et quæcunque ab
arte adhibebantur, convincebantur nihil posse. Ad B
extremam itaque spem aspexit Marcellum, et cum
ad eum venisset, statim cum eo egit precibus. Ille
autem, et quisnam esset, rogavit, et unde, et quæ-
nam ei esset religio. Omnino vero hæc non fecisset,
nisi ad ejus aspexisset animam. Cum ille autem di-
xisset, se quidem esse Samaritanum ; polliceretur
vero quod si morbo liberaretur, et profinus suam
mutaret opinionem, et ad Christianorum libens ac-
cederet sententiam, precatur senex, et preces
consequitur sanitas. Cum ergo statim edidisset
confessionem, et viam rectam esset ingres-
sus, nondum quatuor diebus præteritis, statim
ad priorem revertitur falsam religionem. Canis;
aiunt, ad vomitum. Quomodo autem fidei recti-
tudine curatio corporis, ita vitiosa fide morbus C
est accensus. Hæc vero nequaquam latebant Mar-
cellum, sed cum rursus ad ipsum rediisset Samari-
tanus, ei quidem exprobrat mutationem : rursus
autem ignoscens, morbo medetur. Cum vero jam
bis et ter sæpius, corporis quidem morbus cessas-
set, reversus autem esset morbus animæ, et illum
rursus revocasset, Christus est, inquit, qui te cu-
rat, non ego. Tua vero de opinione pacta conventa,
non mecum, sed cum illo fieri existima, quem
nemo latere potest, neque decipere. Omni ergo
deposita fraude et impostura, puram illi confitere
religionem, et certo scias fore, ut pure carnis se-
quatur curatio. Cum autem ille infelix et amens D
dixisset, se quidquid accidisset nunquam posse
patriam relinquere religionem, ipse quidem abiit
nihil locutus : ille vero infelix eum parum proces-
sisset a monasterio, et violentius morbus eum esset
aggressus, duplici, proh dolor ! morte moritur,
nempe carnis et animæ. Hæc cum magnus ille au-
divisset, et lacrymas emisit, rem esse luctu dignam
arbitratus, et hoc solum dixit : « Non tentabis Do-
minum Deum tuum †, » tanquam propter illum
dans præceptum omnibus.

XX. Nobis autem convertenda est hæc oratio ad
aliam fidelis hominis curationem, quæ ut fuit ce-
lerrima, ita etiam jucundissima. Quidam nomine
Cyrus, prius quidem corpore robustus, et ad pu-
gilatum valde bonus, postea autem inter monachos

IΘ'. Ἄνθρωπος τὰ Σαμαρειτῶν νοσῶν, τὸ σῶμα
ἀνιάτως ἐνόσει· τραῦμα γὰρ αὐτῷ μᾶλλον ἢ σῶμα τὸ
ἔλκος ἐδείκνυ. Χαρίσματα δὲ καὶ φάρμακα καὶ τὰ
ἀπὸ τῆς τέχνης πάντα, τὸ μηδὲν ἰσχύειν ἰλέγοντο.
Eἰς ἐσχάτην οὖν ἐλπίδα τὸν Μάρκελλον ἐβλεψε, καὶ
πρὸς αὐτὸν ἀφικόμενος, εὐθύς, ὡς εἶχε, τὰς δεήσεις
προσῆγεν. Ὁ δὲ τίς τε εἶη ἠρώτα, καὶ ὅθεν, καὶ
ὅποιον αὐτῷ τῆ σέβας. Πάντα δὲ οὐκ ἂν ταῦτα, εἰ
μή τίς τε εἰς τὴν ἐκείνου ἀπειθε ψυχῆν. Τοῦ δὲ Σαμα-
ρείτης μὲν εἶναι εἰπόντος, ἐπαγγειλαμένου δὲ ὡς,
εἰ τοῦ πάθους ἀπαλλαγείη, καὶ τὴν δόξον αὐτίκα
μεταβαλεῖ, καὶ τὰ Χριστιανῶν ἔληται, εὐχεται ὁ
πρεσβύτερος, καὶ τὴν εὐχὴν ἡ ἱερασία κατελάμβανε.
Παραχρῆμα οὖν τὴν ὁμολογίαν σχεδιάσας καὶ στοι-
χήσας τῇ ἀληθείᾳ, ἡμερῶν οὕπω τεσσάρων παρελ-
θουσῶν, πρὸς τὴν προτέραν αὐθις ἀνατρέχει θρη-
σκείαν. Ὁ κύων, φασί, τὴν ἔμετον. Ὡσπερ δὲ τῆ
τῆς πίστεως ὑγείᾳ καὶ ἡ θεραπεία τοῦ σώματος,
οὕτω καὶ τῆ νόσῳ ἡ νόσος ἤπιετο. Ἐλάσθανε δὲ
ταῦτα οὐδαμῶς Μάρκελλον, ἀλλ' ἐπειδὴ πάλιν ἐπ'
αὐτὸν ἐπανῆκεν ὁ Σαμαρείτης, ὀνειδίζει μὲν αὐτῷ
τῆς μεταβολῆς, συγγνώμης δὲ καὶ αὐθις τὸ πάθος
ἰάται. Ὡς δὲ καὶ δις καὶ τρίς, ἤδη δὲ καὶ πολλόκις
τὸ μὲν σωματικὸν ἐπαύετο νόσημα, τὸ δὲ ψυχικὸν
αὐτὸ τε ἐπανήρχετο, κάκεινο πάλιν ἀνεκαλεῖτο, Ὁ
Χριστὸς, ἔφη, ὁ σὲ θεραπεύων, ἀλλ' οὐκ ἐγώ· καὶ
τὰς σὰς περὶ τῆς δόξης συνθήκας οὐ πρὸς ἐμὲ, ἀλλὰ
πρὸς ἐκείνον νόμιζε γίνεσθαι, ὃν οὐτε λαθεῖν οὐτ'
ἀπατήσασθαι τινὶ δυνατόν. Πᾶσαν γοῦν ἀπάτην καὶ φε-
νακισμὸν ἀποθέμενος, καθαρὸν αὐτὸ τὸ σέβας διομο-
λόγει, καὶ εὐ ἰσθι, καθαρῶς ἔχεται καὶ ἡ τῆς σαρκὸς
ἱερασία. Ὡς δὲ καὶ ὁ ἀθλιὸς ἐκεῖνος καὶ ἄνους ἐξείπε
μὴ ἂν ποτε μηδ' ἂν εἴ τι καὶ γίνοιτο, τὴν πατριὸν
θρησκείαν καταλιπεῖν, ὁ μὲν ἀπῆει μηδὲν φθειγῶ-
μενος· ὁ δὲ δυστυχὴς ἐκεῖνος μικρὸν τοῦ μοναστη-
ρίου προβάς, καὶ βιαιότερον τῇ νόσῳ κατασχεθεὶς
θνήσκει, τὸν διπλοῦν οἴμοι ! σαρκὸς τε καὶ ψυχῆς
θάνατον. Ταῦτα ὁ μέγας ἀκούσας δάκρυά τε ἀφῆκεν,
ἄξιον εἶναι πένθους τὸ γεγονός λογισάμενος, καὶ
τοσοῦτον εἶπε μόνον· « Οὐκ ἐκπειράσεις Κύριον τὸν
Θεὸν σου· » καθάπερ δι' ἐκείνου πρὸς πάντας τὴν
παραγγελίαν ποιούμενος.

K. Ἡμῖν δὲ τὸν λόγον ἐφ' ἑτέραν τρεπτέον πιστοῦ
θεραπείαν, ὡς παροξυτάτην οὕτω δὴ καὶ χαριστά-
την ὑπάρχουσαν. Κύριός τις οὕτω καλούμενος, πρό-
τερος μὲν λίαν τὸ σῶμα καρτερὸς καὶ πυκτεύειν οὐχ
ἥκιστα ἀγαθὸς, ὕστερον δὲ καὶ ἐν μοναχοῖς τὴν ἔρι-

† Deut. vi, 17.

τὴν θαυμαστός· οὗτος οὖν ἄρτι τὰ τῶν μοναχῶν ὑπελθὼν, καὶ ἄλλος Ἰὼβ ἔλκει πονηρῶ παρὰ τοῦ πονηροῦ βάλλεται. Πᾶν γὰρ αὐτοῦ τὸ μετάφρενον τραύματι παῖει χαλεπωτάτῳ. Τὸ δὲ ἄνωθεν ἀπὸ τοῦ τραχήλου ἀρξάμενον, τὴν τε σάρκα διαδοσκομένην ὅλην διελυμήνατο, καὶ τὰ ὑπ' αὐτὴν ὀστέα καθαρῶς ἐξεγύμνωσε. Δριμεῖται δὲ ὀδύνας καὶ ἄρρητοι τὸν ἀνθρωπὸν διαδύνασαι, οὔτε ὀρθὸς ἐστάναι, οὔτε κατακλιθῆναι, οὔτε μὴν καθεσθῆναι ἀλγηδόνας χωρὶς ἐπέτρεπον. Οὗτος οὖν κατὰ καὶ ἰατροὺς καὶ τέχνας παραδραμῶν, ἐπὶ Μάρκελλον μόνον, καὶ δι' ἐκείνου πρὸς Θεὸν καταφεύγει, κάκειθεν τὴν θεραπείαν αἰτεῖ. Ὁ δὲ χεῖράς τε καὶ φρένας εὐθὺς εἰς οὐρανὸν ἔρας, καὶ ὡς περ εἴωθεν ἐπευξάμενος, εἶτα τῇ χειρὶ τοῦ τραύματος ἐπαφῶντος, Ὡ βέλτιστε, λέγει, ἀνδρῶν, σὲ μὲν οὐ δέον τῶν τοιοῦτων ἠττάσθαι· οὐδὲ γὰρ τὸ πρὸς ἀοράτου; μαχόμενον ἐπιστροφὴν χρῆ τῆς σαρκὸς ποιῆσθαι· πλὴν ἀλλὰ θάρρει· τὸν Ὑψίστον γὰρ σοι θεμένῳ καταφυγὴν ἢ μάστιξ αὐτὴ φεύξεται τοῦ σκηνώματός σου. Εἶρητο, καὶ πάντα εὐθὺς ἔωρᾶτο, ὁμοῦ τὰ ὀστέα, αἱ σάρκες, τὸ δέρμα περιταθὲν καὶ αἱ ὀδύνας παυσάμεναι, ὡς μικροῦ πληρωθῆναι καὶ τότε τὸ ἱερὸν τοῦ Ἰεζεκιήλ λόγιον τὸ, « Εἶδον, καὶ ἰδοὺ ἐπ' αὐτὰ νεῦρα καὶ σάρκες ἐφύοντο, καὶ ἀνέβαινον ἐπ' αὐτὰ δέρμα ἐπάνω. »

ΚΑ'. Ὅτι δὲ οὐ παρῶν μόνον ὁ θεὸς αὐτὸς ἀνὴρ, ἀλλὰ καὶ ἀπῶν ὁμοίως ἐθαυματούργει, τὸ ἐπὶ τούτοις δηλώσει. Ἀνδρὶ τινι Εὐγενίῳ μὲν τοῦνομα, διακόμῳ δὲ τὸ ἱερὸν ἄξιωμα, ἐπίτεξ ἦν ἡ γυνή. Ἐπεὶ δὲ καιρὸς τοῦ τόκου παρήν, πυρετὸς αὐτὴν συνεῖχε σφοδρῶς. Αἱ μὲν οὖν ὠδῖνες ὄξειαι, ὁ δὲ πυρετὸς λάβρος. Ὑπὴν οὖν τὰς τε μαίας καὶ τοὺς ἰατροὺς ἀπρακτεῖν, καὶ μὴ λοιπὸν ἐλπίς ὁ Μάρκελλος ἦν. Ὁ μὲν δὲ προσηύχετο, ὁ δὲ τῶν ποδῶν ἤπιετο, καὶ λέγει πάντα ὁμοῦ, τὸν τοκετὸν, τὸν φλογμὸν, τὸ ἐπὶ ξυροῦ τὴν γυναῖκα ἵττασθαι. Τί οὖν τὸ ἐξῆς; Ἄρτιον εὐλογήσας ὁ μέγας αὐτῇ δίδωσι, καὶ τῷ στήθει κελεύει θεῖναι τῆς γυναικὸς. Καὶ ὅς ἐποίησε τὸ προσταχθὲν, καὶ παραχρῆμα τῆς γαστρὸς ἐκτρέχει τὸ βρέφος, ὁ πυρετὸς δὲ τοῦ σώματος. Καὶ αὐτὴ ὡς περ ἐκ βυθοῦ τινος καὶ ἄδου ἀνενεγκοῦσα, Ποῦ ἐστίν, ἔλεγεν, ὁ παραστάς ἐμοὶ μοναχὸς ὁ ἰασάμενος; ποῦ ὁ τὴν ἐμὴν ἐλκύσας ἐξ ἄδου ψυχὴν; Ἐρωτώμενη δὲ καὶ τίς οὗτος καὶ οἶος αὐτῇ παρέστατο τὴν μορφήν, εὐθὺς ἅπαντα διεξῆει, τὸ σχῆμα, τὴν τρίχα, τὴν στολὴν, τὴν μορφήν καὶ τῷ λόγῳ πάντα ὑπέγραψεν, ὡστε καὶ τοὺς οὐ σφόδρα συνετοὺς συμβαλεῖν ὅτι οὗτος ἐκεῖνος ἦν ὁ θαυμαστός Μάρκελλος. Κάκεινη μὲν τοιοῦτον Μαρκελλοῦ καὶ ἀπόντος ἀπόντατο, ὡστε δι' αὐτὸν καὶ ζῆν καὶ τεκεῖν.

ΚΒ'. Τί δὲ δὴ καὶ Εὐδόξιος; οὐδὲ γὰρ μικρὸν οὗτος ἢ μικρῶν καὶ οἴων παραθεωρῆσαι τετυχηχώς. Ἀλλ' ἀνὴρ μὲν ἐκεῖνος ἀσκητὴς, ὅλον δὲ παρεῖτο τὸ σῶμα καὶ τῆς ἀρμονίας ἐλέλυτο, εὐχαῖς δὲ

A quoque admirabilis : hic ergo cum paulo ante subisset monachatum, tanquam alius Job, malo ulcere percutitur a maligno. Totum enim ejus dorsum gravi ferit vulnere. Id autem desuper a collo inci-piens, et carnem totam depascens deperdidit, et quæ sub ea erant, ossa pure nudavit. Acres vero, et qui verbis exprimi nequeunt, dolores hominem penetrantes, neque rectum stare, nec accumbere, sed neque sedere sinebant sine cruciatio. Hic ergo, omnibus et medicis et artibus præteritis, ad Marcellum solum, et per illum ad Deum confugit, et ab eo petit curationem. Ille autem cum manus et mentem statim in altum sustulisset, et ut solitus erat, orasset, deinde manu ulcus tractans : O vir optime, inquit, te quidem ab his non oportet superari. Neque enim eum qui pugnat cum iis qui non sunt aspectabiles, oportet gerere curam carnis. Sed confide. Nam si tibi Altissimum posueris refugium, fugiet hæc plaga a tuo tabernaculo. Dictum fuerat, et omnia simul protinus videbantur, ossa, carnes, pellis, illa quidem tecta, hæc vero repletæ; pellis autem extensa : doloresque cessaverant, adeo ut in eo propemodum impletum fuerit sacrum prædictum Ezechielis : « Aspexi, et ecce super ea nervi et carnes nascebantur, et pellis super ea ascendebat * . »

XXI. Quod autem non solum præsens hic vir divinus, sed etiam absens similiter faciebat miracula, declarabit id quod sequitur. Cuidam viro, Eugenio quidem nomine, diacono autem sacra auctoritate, uxor parturiebat. Cum vero adesset tempus partus, vehemens eam invasit febris. Atque erant quidem acres dolores, febris autem violenta : otiosis itaque esse obstetricibus licebat et medicis, et una spes deinceps erat Marcellus. Et sanctus quidem orabat; Eugenius autem ejus pedes prensabat, qui ei omnia simul dicit, partum, inflammationem, super novaculæ, ut aiunt, aciem stare mulierem. Quid deinde? Cum panem benedixisset magnus ille Marcellus, ei donat, et cum jubet poni supra pectus mulieris. Ille vero fecit quod ei imperatum fuerat, et protinus infans egreditur ex utero, et febris e corpore. Illa autem tanquam ex fossa aliqua aut ex inferis esset reversa : Ubi est, inquit, qui mihi adfuit monachus, et me curavit? Ubi est, inquit, qui meam animam extraxit ab inferis? Cum autem interrogaretur, quisnam et quali forma is esset, statim omnia retulit, figuram, capillos, vestem, formam, et omnia descripsit : adeo, ut vel ii, qui erant admodum sapientes, intelligerent illum ipsum esse Marcellum admirabilem. Atque illa quidem ex Marcello vel absente tantum fructum est consecuta, ut per ipsam et vixerit et pepererit.

XXII. Quid vero Eudoxius, qui ipse quoque non parvus, et non parva est consecutus, nec ejusmodi, ut sint leviter consideranda? Sed fuit ille quidem vir, qui se exercebat : sed erat eiotum corpus

* Ezech. xxxvii, 8.

relaxatum, et solute erant omnes ejus compages : A
 precibus autem et lacrymis magni Marcelli, et
 astricta fuit membrorum solutio, et quod est longe
 majus, qui paulo ante jacebat in lecto, missus est
 ut serviret aliis. Quod vero angeli quoque simul
 erant cum Marcello, et maxime cum ad preces
 accederet, declarabunt quæ mox sequuntur. Quidam
 Bergius, qui ipse quoque præerat gregi capaci ra-
 tionis, et ad flumen habitabat Euphratem, illuc
 quoque fama veniente de Marcello, efficitur ardens
 amator illius virtutis. Cum autem fama illius magis
 cresceret, ad ejus quoque conspectum venire desi-
 derat. Itaque postquam venit, et rem ipsam expe-
 rientia invenit esse fama majorem, precatus est
 ipse quoque cum Marcello, stante ad orationem.
 Cum ergo ille inclinaret caput, et genu flecteret, B
 ille quidem jacebat : hic vero videt illud admira-
 bile, duos quosdam veste candidos, forma vero
 coruscantes, angelos scilicet, utrinque stantes, et
 eum humo tollere et sublevare. Atque statim qui-
 dem vultus ejus luce tanquam fulgure est illustra-
 tus : admiratione autem percussus fuit ejus animus,
 voxque est ei ablata, et madebat sudore, et prop-
 modum deductus est ad mortem : adeo ut qui ad-
 erant, nihil ex iis quæ ille videbat, videntes, mira-
 rentur et dubitarent, et virum interrogarent cum
 stupore. Cum autem audivissent, non minus quidem admirati sunt Marcellum propter suam in
 Deum fiduciam, Deum vero, propter ineffabilem charitatem in homines.

XXIII. Ex his et similibus tantus fuit omnium
 amor in Marcellum cum admiratione, ut instar rei C
 alicujus divinæ per ejus nomen jusjurandum con-
 ciperent, non solum alii, sed etiam primi ex iis
 qui se exercebant : et vel illum solum videre, ma-
 gnum esse ducerent, et de quo esset acriter conten-
 dendum. Cum ab Elisæo aliquando, qui monaste-
 rio, quod erat in Edessa, præerat, et virtutis ma-
 gnam ducebat rationem, ex Marcelli discipulis fuis-
 set quidam hospitio acceptus (erat autem ei
 nomen Petrus), hic ergo postquam deductus fuit
 ad sermonem, et multum versatus est in laudando
 magistro suo apud Elisæum : Supervacaneum est,
 inquit Elisæus, o frater, de Marcello apud nos
 producere orationem. Nam ego horum tibi ero te-
 stis idoneus etiam apud alios : qui de eo multum
 Deum precatus, et ejus virtutis novi altitudinem, D
 et animi motiones, quin etiam ipsam formam ejus
 corporis. Cum hæc audisset Petrus et miratus
 fuisset, reversus est, et sancto omnia narravit,
 rem quidem faciens importunam et molestam ei,
 qui a gloria captanda adeo erat alienus : narravit
 tamen. Narrationi autem intererat etiam quidam
 pontifex, sed inops et egenus rerum necessariorum.
 Atque magnus quidem Marcellus, qui laudes non
 minus ægre ferebat quam probra, sistit qui-
 dem cursum ejus orationis : petit autem, cum sci-
 ret eum habere, ut det ei mutuo duos aureos, ut
 jauce largiatur pauperi. Ille vero cum esset valde
 parcus, eos dare recusavit. At, Non longo abhinc
 tempore, inquit magnus, nec insam tibi corpus

τοῦ μεγάλου καὶ δάκρυσιν ἢ τε λύσις αὐτῶ τῶν με-
 λῶν ἐσφίγγετο, καὶ τὸ μείζον, ἄλλοις ὑπηρετεῖν ὁ πρὸ
 μικροῦ κλινήρης ἐπέμπετο. Ὅτι δὲ καὶ ἄγγελοι
 Μαρκέλλῳ συνῆσαν, καὶ μάλιστα προσιώντι τῇ προσ-
 ευχῇ, τὰ κατὰ πόδας δηλώσει. Σέργιος τις ἀνὴρ
 ποιμνῆς καὶ αὐτὸς λογικῆς ἐξηγούμενος καὶ τῷ πο-
 ταμῷ προσοικῶν Εὐφράτη, τῆς φήμης κάκει φοιτώ-
 σης τῆς περὶ Μάρκελλον, γίνεται τῆς τοῦ ἀνδρὸς
 ἀρετῆς διακατῆς ἐραστῆς. Ὡς δὲ ἐπὶ μείζον ἤρετο
 τὰ τῆς φήμης, ἐπιθυμεῖ καὶ εἰς ὄψιν εἰλεῖν. Ὡς οὖν
 ἦκε καὶ τὴν πείραν εὗρεν ὑπὲρ τὴν φήμην, στάντι
 εἰς προσευχὴν τῷ Μαρκέλλῳ καὶ αὐτὸς συνήχετο.
 Ἐπεὶ οὖν ἐκεῖνος κλίνει τὴν κεφαλὴν καὶ κάμφοι τὸ
 γόνυ, ὁ μὲν ἔκειτο, ὁ δὲ ὄρᾳ ἐκεῖνο δὴ τὸ φοικτόν,
 δύο τινὰς λευκοὺς τὴν στολὴν, ἀστράπτοντας τὴν
 μορφήν, ἀγγέλους δηλαδὴ, ἐκατέρωθεν αὐτοῦ παρ-
 εστῶτας ἐγείρειν τε τοῦ ἐδάφους καὶ ἀνακουφίζειν
 τὴν μέγαν. Αὐτίκα γοῦν ἠστράπτετο τῷ φωτὶ τὴν
 ὄψιν, ἐξεπλήττετο δὲ τῷ θαύματι τὴν ψυχὴν, τὴν
 φωνὴν τε ἀφῆρεῖτο καὶ θανεῖν ὀλίγον ὅσον ἠπειγέτο·
 ὡς τοὺς παρεστῶτας οὐδὲν ὧν ἐκεῖνος ἴδοι θεασαμέ-
 νους θαυμάζειν τε καὶ διαπορεῖν, καὶ τὸν ἄνδρα
 ἐπερωτᾶν μετ' ἐκπλήξεως, ἀκούσαντας δὲ οὐδὲν
 ἤττον θαυμάζειν Μάρκελλον μὲν τῆς πρὸς Θεὸν παρ-
 ῥησίας, τὸν δὲ πρὸς ἀνθρώπους τῆς ἀφάτου φιλο-
 στοργίας.

KI'. Ἐκ τούτων δὴ καὶ τῶν ὁμοίων τοσαῦτος ὁ
 πρὸς Μάρκελλον πάντων μετὰ θαύματος ἔρωσ ἦν,
 ὥστε καὶ ἀντ' ἄλλου τινὸς θεοῦ ἔρχον τὸ ἐκεῖνου
 τίθεσθαι ὄνομα οὐ μόνον τοὺς ἄλλους, ἀλλὰ καὶ αὐ-
 τοὺς τοὺς τῶν ἀσκητῶν πρώτους, καὶ τὸ ἐκεῖνον δὲ
 ἰδεῖν μέγα τι ποιεῖσθαι καὶ περιμάχητον. Ἐλισσαῖος
 οὖν ποτε τῷ ἐν Ἐδέσση ἀνδρὶ μονῆς προσετύπει καὶ
 ἀρετῆς πολὺν ποιουμένῳ λόγον τῶν ἐκ Μαρκέλλου
 τις ξενισθεῖς· Πέτρος ἀνὴρ ἐκαλείτο· οὗτος οὖν,
 ἐπειδὴ πρὸς λόγους ἐξήχηθη καὶ πολὺς ἦν πρὸς Ἐλισ-
 σαῖον τὸν διδασκαλὸν ἐπαινῶν, Περιττὴ σοι, ἔλεγον
 ἐκεῖνος, ὦ ἀδελφὲ, ἡ Μαρκέλλου χάριν εἰς ἡμᾶς τῶν
 λόγων τριβὴ. Ἐγὼ γὰρ σοι μᾶλλον μάρτυς ἰκανὸς
 ἔσομαι περὶ τούτων καὶ πρὸς ἐτέρους, ὅς ποτὶ
 περὶ τοῦ ἀνδρὸς ἕνεκα τοῦδε Θεοῦ δεηθεῖς, τό τε
 ὕψος τῆς ἀρετῆς ἔγνων καὶ τὰς τῆς ψυχῆς κινήσεις,
 πρὸς δὲ καὶ αὐτὴν τοῦ σώματος τὴν μορφήν. Οὕτω
 Πέτρος ἀκούσας καὶ ἐκπλαγεῖς ἐπιπλήσει, καὶ πρὸς τὸν
 ἅγιον ἅπαντα διηγείτο, φορτικὸν μὲν ποιῶν τῷ οὕτω
 πρὸς δόξαν ἀπεχθῶς ἔχοντι, διηγείτο δ' οὖν ὅμις.
 Παρτὴν δὲ τῇ διηγῆσαι καὶ τις τῶν ἀρχιερέων μὲν,
 ἄπορος δὲ καὶ τῶν ἀναγκαίων ἐπίδοσις. Ὁ μὲν οὖν
 μέγας οὐα δὴ ψόγοις τοῖς ἐπαίνοις ἀχθόμενος ἴσθησι
 μὲν αὐτῷ τῶν λόγων τὴν βύβλην, αἰτεῖ δὲ εἰδῶς
 ἔχοντα δύο χρυσῶν αὐτῷ δάνειον δοῦναι, ἵνα μικρὰ
 γοῦν χηρίσται τῷ ἀπόρῳ. Ὁ δὲ λίαν φειδωλὸς
 ἔχων πρὸς τὴν δόσιν ἀνένευσεν. Ἀλλ' οὐκ εἰς πολὺ,
 ὁ μέγας ἔφθ, οὔτε αὐτὸ σοι τὸ σῶμα παραμενεῖ·
 ἀλλὰ τοῦτο μὲν ὁ τάφῳ, τὸν δὲ χρυσὸν τὸ κοινὸν οὐ
 φροντιστηρίου δέξεται. Οὕτω δύο παρηλθον ἡμέρι,
 καὶ ὁ μὲν τὴν βίον κατέστρεψε, τὰ χρήματα δὲ τὸ

κοινόν ἐλάμβανε. Πολλά μὲν οὖν ἴσως εἰκάσειαν ἄνθρωποι, πολλά δὲ καὶ σφαλεῖν, εἰ γὰρ περὶ τούτου ζητεῖν πειράσσονται τίνι μὲν ἴσος, τίνος δὲ ἤττων καὶ τίνος μείζων ὁ ὅσιος. Ὁ δὲ Θεὸς οὐδὲ τοῦτο ἄδηλον καταλέλοιπε, καὶ ὅπως, ὁ λόγος ἤδη τοῖς θέλουσι γνωριεῖ.

ΚΔ'. Πόλις ἐστὶν ἐπώνυμος Πομπηίου παρὰ τὸν Εὐξείνον οἰκουμένη Πόντου. Ἐν αὐτῇ ἀνὴρ τις προειστήκει φροντιστηρίου, τοῦνομα Γαυδιόλος, πλήρης δὲ Πνεύματος Θεοῦ καὶ χαρισμάτων ἐμπλῆως. Τούτῳ κατὰ τινὰ συμβαλὼν χρεῖαν ὁ Θεὸς Θαλάσσιος (εἰς δὲ καὶ οὗτος τῶν τοῦ μεγάλου φοιτητῶν), οὗτος οὖν ἰδὼν ποτε τὸν Γαυδιόλον ἐνδίκως μὲν, δυσχεραίνοντα

δ' οὖν ὅμως πρὸς τινὰς τῆς οἰκείας ποιμνῆς, καὶ ἐπεὶ πρότερον ἀποσκιρτήσαντες ἦσαν, πάλιν προσερχομένους αὐτοῦς μὴ δεχόμενον, ἤτησε τοῦ δεχθῆναι καὶ τὸ παράδειγμα ἐκείθεν ἐδίδου τὴν Μαρκελλοῦ πραότητα. Ὁ δὲ πρὸς τοῦτο εὐθύς· ὦ θαυμάσιε, οὐ ταυτὸν Γαυδιόλος; τε καὶ Μάρκελλος, ἀλλ' ὅσον τὸ μέτρον ἐντεῦθεν εἶση. Μωσῆς γὰρ Θεὸς ἀντιτίθει καὶ Μάρκελλον. Ὁς ὁ Θεὸς ἐμοὶ λίαν ἐδειξεν ἐναργέστατα ὅτι περὶ ὅσα τῷ νομοθέτῃ, ταυτὰ δὴ καὶ Μαρκελλῷ ἐνέπνευ.

ΚΕ'. Ἡμεῖς δὲ καὶ τἄλλα προσθηόμεν, οὐχ ἵνα τὸν ἄνθρωπον ἐκ τούτων καλῶς ἴδοιμεν, ἀλλ' ἵνα μὴ τὰ κάλλιστα τῶν διηγημάτων ζημιωθῶμεν. Τινὲς αὐτῷ ποτε τῶν φοιτητῶν σταλέντες παρὰ τὸν Εὐξείνον αὐτῷ ἀναπλεῖν ἐγνωσαν. Ἐπεὶ οὖν λύσαντες τὰ ἀπόγεια νυκτὸς ὅλης τὸν πόρον ἔτεμνον τῷ καμᾶτῳ πεπονητότερος, πρὶν ἢ διαπλεῦσαι τῆς θαλάσσης τὴν εἰσβολήν, χωρὶς τινὲ προσορμίζονται· τὸ δὲ τραχὺ τε ἦν καὶ λίαν ἀλίμενον· καὶ τοῦ ἀνέμου σφοδρότερον ἐπιπνεύσαντος ἀμήχανον ἦν σωθῆναι. Τοῦς μὲν οὖν ὕπνος ἐλάμβανε· ὁ δὲ ἐνὶ τούτων καθυδόντι ἐπιφαίνεται. Πείθεται τῇ ὄψει οὗτος· πείθονται τούτῳ καὶ οἱ λοιποί. Δύουσι τὴν ναῦν, ἀνάγονται τοῦ χωρίου, εἰσπλέουσι τὸ στόμα τοῦ Πόντου, καὶ ὅτε τοῦ ἀσφαλοῦς εἰσω γέγονασι, γνόφος τὸν ἀέρα διαλαμβάνει, οὐεῖλά τε τὸν Πόντον ἐκμαίνει, καὶ οὕτω τὰ κύματα βράττει ἢ θάλασσά τε συνταράττεται, καὶ τὰ πλοῖα βυθίζεται, ὡς οἰμωγῶν μὲν τὸν ἀέρα, ναυαγίων δὲ τὴν θάλασσαν πληρωθῆναι. Ἄλλοτε ἄλλοι τὴν πρὸς Ἐῶ πάλιν ἐστέλλοντο, καὶ τῆς εὐχῆς Μαρκελλοῦ τυχόντες τότε μὲν ἀπέπλεον, δόξαν δὲ αὐτοῖς ὑποστρέφειν τῆς χέρσου εἶχοντο. Καὶ τοῦς μὲν ἄλλους Ἀγκύρα πόλις ὑγιεῖς ἐδέχετο, Παῦλον δὲ τούτων ἓνα νόσος ἐπέβη χλαπή. Τοῖς δὲ συνοδίταις τὸ μὲν τὸν νοσοῦντα λιπεῖν ἀνόσιον ἦν, τὸ δὲ μεθ' ἑαυτῶν ἄγειν ἀδύνατον, τὸ δὲ κάκεινους πάλιν συμπαραμένειν κομιδῇ δυσχερές. Ὁ δὲ μέγα τε οἰμώξας καὶ σχετλιάσας, Ποῦ σου, ἔφη, ὦ Πάτερ Μάρκελλε ἡ εὐχή; Σὺ μὲν γὰρ ἐμὲ τῷ Θεῷ παρέθου, ἐγὼ δὲ ἤδη ἀπόλλυμαι. Καὶ οὐ τοῦτό μοι δεινόν, ἀλλ' ὅτι τῆς σῆς ποιμνῆς ἐκτὸς καὶ πόρρω τῶν ἐμῶν ἀδελφῶν. Ταῦτα ὁ μὲν εἶπεν ἐν Ἀγκύρᾳ σὺν δάκρυσιν. Ὁ δὲ ὢν ἐν τῇ μονῇ ἤκουσε, καὶ αὐτίκα Παῦλος

remanebit, sed id quidem sepulcrum, aurum accipiet commune monasterii. Nondum duo dies præterierant, et ille quidem vitam finiit, pecunias vero accepit commune. Atque multa quidem fortasse conjecerint homines, in nullis autem etiam aberraverint, si hoc tentent quærere, cuinam quidem jam significabit oratio.

XXIV. Est quædam civitas, quæ nomen accepit a Pompeio; incolitur autem ad Pontum Euxinum. In ea vir quidam præfuit monasterio, nomine quidem Gaudiolus, plenus autem divino Spiritu et repletus gratiis. Cum eo propter aliquod negotium congressus Thalassius (erat vero hic quoque unus ex magni Marcelli discipulis), hic ergo cum aliquando vidisset Gaudiolum, juste quidem, irascentem tamen in aliquos sui gregis, et cum prius resiliissent, revertentes ipsos non admittentem, petit ut admitterentur: et exemplum dedit, quod erat propinquum, Marcelli mansuetudinem. Is autem ei statim dixit: O vir præclare, non est idem Gaudiolus, quod Marcellus, sed quantum intersit, hinc scies. Nam cum Mosem posueris, ei etiam oppone Marcellum. Deus enim mihi ostendit evidentissime, quod quæcumque legislatori, ea etiam inspiravit Marcello.

XXV. Nos vero alia quoque adjiciamus, non ut virum ex his recte videamus, sed ne pulcherrimis privemur narrationibus. Quidam discipuli ab eo aliquando missi ad Euxinum, retro navigare statuerunt. Cum autem, ubi terra solvissent, nocte tota fretum secassent, defessi priusquam mare transmisissent, appellunt in quemdam locum valde asperum, et in quo navibus nullus erat portus, nec fida statio: cumque ventus spirasset vehementius, fieri non poterat ut salvi essent. Atque illos quidem somnus opprimit; ille autem apparet uni eorum dormienti. Paret is visioni, parent etiam reliqui: solvunt navem, a loco illo recedunt, in ostium Ponti navigant: et cum in tuto essent, caligo occupat aerem, et procella pontum furore agitat, et ita insurgunt fluctus, et mare conturbatur, et naves obruuntur, ut aer quidem fletibus mare autem esset impletum naufragiis. Alii alias mittebantur ad orientem, et Marcelli adjuti precibus, tunc quidem navigarunt; cum vero visum eis esset reverti, in terram appulerunt. Et alios quidem sanos accepit civitas Ancyra. Paulum autem unum ex his gravis morbus invasit. Comitibus autem illum quidem ægrotantem relinquere erat impium; ut eum vero secum ducerent, fieri non poterat; ut illi autem rursus cum eo remanerent, erat valde difficile. Ille valde suspirans et ejulans: Ubi sunt, inquit, o Pater Marcelle, tuæ preces? Nam tu quidem me Deo commendasti, ego autem jam pereo. Neque hoc quidem mihi grave, sed quod extra tuum gregem, et procul a meis fratribus. Hæc ille quidem dicit Ancyrae cum lacrymis; ille vero cum esset in monasterio, audi-

vit, et statim Paulus quidem convaluit. Magnus autem Marcellus accersito Cæsario, jussit horam signari : Unus, dicens, ex fratribus, qui est procul a nobis, et est gravi morbo oppressus, asserit se nihil accepisse utilitatis ex mea ad Dominum commendatione. Sed prope est Dominus omnibus, qui invocant eum in veritate, et eorum qui ipsum timent, faciet voluntatem, et eorum preces exaudiet, et eis dabit salutem. Hæc is quidem descripsit; ille vero convaluit, et reversus est. Ostensa est autem scriptura, et eadem hora inventum est Paulum convaluisse Ancyrae, et Cæsarium scripsisse in monasterio.

XXVI. Deus aliquando terram vexabat fame, eaque fame, qua nescio an ulla unquam fuerit deterior. Monasterii autem horrei præfectus Malchus, qui frumentum suppeditabat pistoribus, postquam universum fere consumptum fuerat (sufficiebat enim ne ad totos quidem decem dies, et necesse erat fame perire monachos), accedit ad præclarum Marcellum, et ei renuntiat frumentum esse consumptum. A quo audivit, ut faceret quæ consueverat, et hoc ei nullæ esse curæ. Ille arbitratus eum sperare alicunde solvendam esse inopiam, absque ulla sollicitudine suppeditavit sicut consueverat. Quinque deinceps dies præterierunt : et cum nihil evenisset eorum quæ sperabat, rursus dicit, et ei causam revocat in memoriam. Audit vero eadem. Postquam autem ad alios quoque duos consumpsit, et non multum abesse videretur, quin esset universum consumptum, ille quidem rursus accedit conturbatus. Marcellus vero statim accedens ad horreum, parturiens id statim implet, et incipit parere : et quod est admirabile, et omnem superat rationem, quandiu dictus quidem Malchus metiebatur frumentum videbatur diminui, et minari luturam mox egestatem. Cum autem postridie ingrederetur, eadem magnitudo erat et idem cumulus, et apparebat perinde, ac si ne parum quid esset ablatum pridie. Quod vero hæc non essent deceptio oculorum, fidem facit tempus. Tandiu enim frumenti fuit hoc admirabile augmentum et acceptio, quandiu mansit gravis illa et infinita fames. Sed his quidem ostenditur, sanctum et nutrisse vivos, et conservasse eos qui erant in periculo. Quemadmodum autem se gesserit sanctus excitandis mortuis et fugandis dæmonibus, statim dicetur.

XXVII. Ægrotabat quidam, et in lecto decumbebat, nomine Paulus, habitu monachus. Is cum extremum jam duceret spiritum, mittit ad sanctum, et rogat ut veniat. Postquam autem, via confecta, qui missus fuerat, venit ad monasterium, et fuit coram magno Marcello, quoniam ille tunc de rebus disserebat gravibus, et de sacris tractabat dogmatibus, contendens cum antistite Chalcedonis, et qui missus fuerat, est reversus, et qui ægrotabat, erat mortuus. Cum ergo jam peracta essent, quæ sunt mortuo, et paratus esset ad efferendum (hoc autem non alia de causa provisum fuerat a superis, quam ut majorem casum, et majus miraculum, et

μὲν βῆρον ἐγένετο. Ὁ μέγας δὲ τὸν ὑπογραφία Καίσαριον μετακαλεσάμενος ἐπισημήνασθαι τὴν ὥραν ἐκέλευεν, Εἷς, λέγων, τῶν ἀδελφῶν ἡμῶν πόρρωθεν ἄρτι τελῶν καὶ νόσῳ βαρεῖα κατάσχετος γεγονώς, οὐδὲν ἐκ τῆς ἡμῶν ὠφελείας πρὸς Κύριον παραθέσεως διατείνεται· ἀλλ' ἐγγὺς Κύριος πᾶσι τοῖς ἐπικαλουμένοις αὐτὸν ἐν ἀληθείᾳ, καὶ Θέλημα τῶν φοβουμένων αὐτὸν ποιήσει, καὶ τῆς δεήσεως αὐτῶν εἰσακούσεται καὶ σώσει αὐτούς. Ταῦτα ὁ μὲν ἀπεγράφετο, ὁ δὲ ἔρρωτο, καὶ ἐπανῆκεν. Ἡ δὲ γραφή ἐδείκνυτο, καὶ κατ' αὐτὴν εὗρέθη τὴν ὥραν Παῦλος ὑγιάντας ἐν Ἀγκύρα, καὶ Καίσαριος γράψας ἐν τῇ μόνῳ.

ΚΓ'. Ἐκάκου ποτὲ τὴν γῆν ὁ Θεὸς λιμῶ, λιμῶ οὐκ οἶδα εἰ ποτε τούτου χείροني. Ὁ δὲ γε τῆς μονῆς ταμειοῦχος τοῦ σίτου Μάλχος τοῖς ἀρτοποιοῖς τε αὐτῶν καταχορηγῶν, ἐπεὶ ἀνάλωτος σχεδὸν ἅπας (ἐπήρκει γὰρ οὐδέκα ὅλας ἡμέρας, καὶ ἦν ἀνάγκη πᾶσα λιμῶνται τοὺς μοναχοὺς), προσῆει τε τῷ γενναίῳ καὶ τὸ ἀνηλώσθαι αὐτῷ τὸν σίτον ἀγγέλλει. Ἦκουε δὲ πράττειν τὰ εἰωθότα καὶ μηδὲν αὐτῷ περὶ τούτου μέλλειν. Ὁ δὲ νομίσας ἄλλοθεν αὐτῷ ποθεν ἐλπίζειν τὴν ἀπορίαν λυθῆσθαι, ἄφροντις, ὥσπερ εἰωθεν, ἐχορήγει. Πέντε ἐξῆς παρήλθον ἡμέραι, καὶ μηδὲν ὧν ἠλπισεν ἀπαντήσαν, φράζει πάλιν, καὶ περὶ τῆς αἰτίας ἀναμιμνήσκει. Ἀκούει δὲ τὰ αὐτά. Ὡς δὲ καὶ ἐπὶ ἄλλας ἡμέρας δύο ἐξεδαπάνη καὶ τὸ μηδὲν εἶτι ληφθῆναι οὐ πόρρω που εἶναι ἐωρᾶτο, ὁ μὲν πάλιν τεταραγμένος πρόσσειπιν· ὁ δὲ ἐπιστάς τῇ σιτοθήκῃ, ὠδίνων αὐτὴν εὐθέως πληροῖ καὶ τόκου ἤρχετο· καὶ τὸ δὲ θαυμαστὸν καὶ λόγου παντὸς ὑψηλότερον, ἕως μὲν ὁ δηλωθεὶς Μάλχος ἐμέτρει, ἐλαττούμενόν τε τὸν σίτον ἐώρα καὶ ἀπειλοῦντα ὄσον οὐπω τὴν ἔνδειαν, ἐπεὶ δὲ τῆς ὑστεραίας εἰσίοι, ὁ αὐτὸς ἦν ὄγκος τε καὶ σωρὸς καὶ ὥσπερ οὐδὲ μικρὸν χθὲς ὑφαιρεθέντος ἐδείκνυτο. Ταῦτα ὡς οὐκ ὀφθαλμῶν ἦν ἄλλως ἀπάτη, πίστις ὁ χρόνος. Μέχρι γὰρ τσοῦτου τῷ σίτῳ ἡ ἄρρητος αὐτῆ ἐπίδοσις τε καὶ αὐξησις μέχρις οὗ καὶ ὁ ἄπειρος ἐκεῖνος καὶ χαλεπὸς ἐπέχε λιμῶ. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἐστὶ δεικνύειν ζῶντας τὸν ἅγιον διατρέφειν καὶ κινδυνεύοντας διασώζειν· ποῖος δὲ καὶ νεκροὺς ἐγείρειν καὶ δαίμονας ἀπελαύνειν ὁ μέγας οὗτος ἐτύγχανεν, αὐτίκα δὲ καὶ ῥηθήσεται.

ΚΖ'. Νοσῶν τις ἦν καὶ κλινοπετῆς ὄνομα Παῦλος, τὸ σχῆμα μοναχός. Οὗτος ἤδη περὶ τὰς ἐσχάτας ἀναπνοᾶς ὢν, πέμψας αἰτεῖται πρὸς αὐτὸν ἀφικέσθαι τὸν ἅγιον. Ὡς δὲ τὴν ὁδὸν ὁ πεμφθεὶς ἀνύσας κατελάμβανε τὴν μονὴν καὶ εἰς ὄψιν ἦλθε τῷ μεγάλῳ, ἐπεὶ περ ἐκεῖνος τὸ τηνικαῦτα σπουδαίων εἶχετο διαλέξεων καὶ τοῖς ἱεροῖς ἐνέκειτο δόγμασι, τῷ προέδρῳ Χαλκηδόνης διαμιλλώμενος, ὃ τε πεμφθεὶς αὐτίς ἐπανῆσει, καὶ ὁ νοσῶν ἤδη τεθνηκώς ἦν. Ἐπεὶ οὖν καὶ τὰ ἐπὶ νεκρῷ πάντα τετέλεσται, καὶ ἕτοιμος ἦν πρὸς τὴν ἐκφορὴν (τοῦτο δὲ οὐκ ἄλλως προφρονόμητο ἀνωθεν ἀλλ' ἵνα τὸ μείζον πάθος καὶ τὸ θαῦμα μείζον καὶ Μαρκελλοῦ τὴν ἀρετὴν μείζονα δείξῃ), ὡς ἤδη

πέρας ἐλάμβανεν ἢ διάλεξις, ἀπεισι παρὰ τὸν νεκρὸν καὶ νεκρὸν ἰδὼν ἐκείνον καὶ πρὸς τὴν ἐκφορὰν ἔτοιμον, ἔπαθε μὲν τὴν ψυχὴν, καὶ δάκρυα τῶν παρειῶν κατέχευεν, οὐ μὴν ὑφῆκε τῆς πρὸς Θεὸν παρρησίας, ἀλλὰ καὶ χεῖρας ἅμα καὶ ὄμματα καὶ ψυχὴν πρὸς αὐτὸν ἀνατείνας ἐφ' ἰκανὸν οὕτω προσηύξατο. Ἐἶτα οὐκ εἰς ἑπτὰ μὲν ἐμφυσᾷ, ὡς πάλαι ὁ ζηλωτῆς Ἡλίας, χεῖρὸς δὲ μόνον ἐπιτίθεισι τῷ νεκρῷ, καὶ οἱ περὸντες ἄλλως αὐτὸν καὶ οὐχ ὡς νεκροῦ τοῦ κειμένου πειρασθῆναι νομίσαντες λέγουσιν ὅτι τέθνηκεν. Ἄμα δὲ τοῦτο εἶπον ἐκείνοι, καὶ νεκρὸς εὐθὺς ἐξανίστατο καὶ φθεγγόμενος καὶ τῶν ἐκείθεν ἐμέμνητο θεαμάτων εἰπεῖν τε καὶ ἀκοῦσαι φοβερωτάτων. Οὕτως ἐκείνος, ἵνα τι καὶ τολμήσω, καὶ ἡλίου φανεῖς παραπλήσιος οὐκ ἤθέλησε τὴν εἰς αὐτὸν ἦχον δῆλον τοῖς πολλοῖς τὸ θαῦμα γενέσθαι· ἀλλὰ καὶ αὐτῷ τε τῷ ἀναστάντι καὶ τοῖς θεασαμένοις ὡσπερ ὁ ἐμὸς Ἰησοῦς τὴν σιωπὴν παραγγέλλει, τῆσάυτην εἰσφέρων σπουδῆν τοῦ τὴν παρὰ ἀνθρώπων δόξαν διαφυγεῖν ὅσης ἄρα τῆς παρὰ Θεοῦ τυγχάνειν αὐτὸς ἐμελλεν· ὅθεν οὐδὲ λαθεῖν ἀφῆκε τὸ γεγονός ὃ δόξη περιβάλλων ἀεὶ τοὺς αὐτὸν δοξάζειν προηρημένους. Οἱ γὰρ ὀφθαλμοῖς ταῦτα παραλαβόντες, ὀλίγα τῶν ἐπιταγμάτων φροντίσαντες, ἐπεὶ οὐδὲ κρύπτειν ἠθούλοντο καὶ τοῖς ἄλλοις ἀγαθοῦ τοιοῦτου φθονεῖν πολλοῖς ἃ εἶδον παραπέμπουσιν ἀκοαῖς, μηδ' αὐτὸ τοῦτο κρύψαντες, ὅτι καὶ μέγα οὕτω τελέσας παρήγγειλε σιωπᾶν.

ΚΗ'. Πλὴν ἀλλὰ τὸ μὲν νεκροῦς ἐγείρειν οὕτως εἶχε βραδίως (1). Δεῖ δὲ καὶ τὴν κατὰ δαιμόνων αὐτοῦ δύναμιν ἐπίδηλον αὐτοῦ καθιστᾶν. Προσέφερον αὐτῷ τε δαιμονῶντας ὁμοῦ τέσσαρας, χαλεποῖς δαίμοσι καὶ πονηροτάτοις κατεϊλημμένους· καὶ ὁ μὲν τῆς προσευχῆς, οἱ δὲ τῆς μανίας εὐθὺς ἤρχοντο. Τὸ μὲν οὖν πρῶτον βλάβημα τε εἰς αὐτὸν ἐφθέγγοντο καὶ τοὺς ἀνδρας ἰσχυρῶς ἐξετάραττον· ἔπειτα διὰ τῆς εὐχῆς ἀκραιότερον ἰσχυρούσης ἀσράτως ἐκείνοι δεχόμενοι τὰς πληγὰς δημοσιεύουσι τὰς ὀδύνας καὶ βοᾶν ἄρχονται· Κέλευσον ἡμῖν ἐξελθεῖν, ἐπειδὴ καὶ τὴν καθ' ἡμῶν ἐξουσίαν αὐτὸς εἰληψας· λίαν ἐπιβούλως τοῦτο καὶ κακοτέχνως ἐκείνοι· δηλώσει γὰρ τὰ ἐξῆς. Συνεῖς οὖν τὴν ἐπιβουλήν ὁ μέγας οὗτ' ἐπεστράφη πρὸς τὸ ῥηθὲν, οὔτε μὴν ἐπετίμησεν, ἀλλ' εἰς οὐρανὸν μόνον βλέπων τῆς εὐχῆς εἶχετο καὶ οὐδὲν ἄλλο ἢ, Σῶσον τὸ σὸν πλάσμα, Χριστέ, ἐπιπολὺ δεόμενος ἔλεγε. Καὶ οἱ μὲν αὐθις κελουσθῆναι ἠξίουσαν· ὁ δὲ οὐκ ἐπέθετο, ἀλλὰ κατ' αὐτῶν τὴν θέσαν ἐκάλει δύναμιν, καὶ οὕτως ἠλαύνοντο, καὶ οἱ ἄνδρες ἐν ταυτῷ τῆς μάστιγος ἀπηλλάττοντο. Ἐπεὶ δὲ καὶ τὴν αἰτίαν ἡρώτων οἱ τότε παρόντες, τί δὴ ποτε μηδὲν τοῖς δαίμοσι ἐτοίμως ὑποχωρεῖν ὁμολογοῦσιν ἐξ ἀρχῆς ἐπέταττεν, ἐκείνος, Ὅτι με, φησὶ, τὴν κατ' αὐτῶν ἐξουσίαν εἰληφέναι λέγοντες οὐδὲν ἄλλο ἐποίουν ἢ κεινοδιξίας βρόχοις με συλλαβεῖν ἔσπευδον. Καὶ τὰ μὲν τῶν τεσσάρων ἐκείνων ἀνδρῶν οὕτως. Μετ' ὀλίγον δὲ καὶ Λάζαρος τις ἀνήρ δαιμονίου καὶ αὐτὸς

A Marcelli virtutem majorem ostenderet), ubi factus fuit disserendi finis, venit ad ægròtum : et cum illum vidisset mortuum, et jam paratum ad efferendum, motus quidem est animo, et ex ejus genis fluebant lacrymæ : neque remisit tamen suam ad Deum fiduciam, sed cum manus simul et oculos et animum ad eum sustulisset, est aliquandiu precatus. Deinde non septies quidem inspirat, sicut olim zelator Elias, sed solum manum imponit mortuo. Qui autem aderant, alia eum velle putantes, et non ut mortuum tentare, dicunt : Est mortuus. Simul atque vero illi hoc dixerunt, surrexit mortuus : vidensque ostensus est et loquens, et eorum quæ illic erant, meminit spectaculorum. Sic ille, qui, si audendum sit dicere, vel sole clarior apparuerat, nolebat, quod ad se attinebat, multis apertum fieri miraculum : sed et ei qui surrexerat, et iis qui aspexerant, sicut meus Jesus, præcipit silentium : tantum afferens studium fugiendæ gloriæ, quæ est ab hominibus, quantam ipse erat a Deo consecuturus. Quocirca nec permisit ut lateret id quod factum fuerat, is qui gloria semper circumdat eos qui ipsum glorificare voluerunt. Nam qui ea oculis aspexerant, ejus jussa parum curantes, cum nec vellent celare, nec aliis tantum bonum invidere, ea quæ viderant ad multorum aures transmittunt : nec hoc ipsum quidem celantes, quod cum rem tam magnam fecisset, eos jusserat silere.

C XXVIII. Oportet autem ejus quoque virtutem ostendere adversus dæmones. Attulerunt ad eum aliquando quatuor simul dæmoniacos, quos sævissimi et pessimi invaserant dæmones. Et ille quidem precari, illi autem statim cœperunt insanire. Atque primum quidem in eum loquebantur blasphema, et homines vehementer conturbabant. Deinde cum preces magis vigerent et invalescerent, illi etsi non viderentur plagas accipientes, dolores in publicum proferunt, et clamare incipiunt : Jube nos exire, quoniam in nos accepisti potestatem : insidiose quidem illi hoc et maligne : etenim ostendent hæc, quæ deinceps sequuntur. Cum itaque intellexisset insidias magnus Marcellus, neque conversus est ad id quod dictum fuerat, neque eos increpavit, sed ad cœlum solum intuens, perseverabat in oratione, et nihil aliud quam, Serva tuum signum, o Christe, diu rogans dicebat. Et illi quidem rursus rogabant ut juberet; ille autem non obtemperabat, sed in eos divinam virtutem invocabat : sicque expulsi sunt, et viri simul liberati sunt a plaga. Cum autem causam rogarent, qui tunc aderant, cur dæmonibus se cessuros confidentibus ab initio nihil præcepit, ille respondit : Quoniam dicentes me in eos accepisse potestatem, non aliud agebant, quam quod vanæ gloriæ laqueis me conarentur implicare. Et illorum quidem quatuor virorum res ita se habuerunt. Paulo post au-

(1) Verba Πλὴν ἀλλὰ . . . βραδίως non legebat interpres apud Surium.

tem Lazarus quoque quidam, qui corripiebatur A furore dæmoniaco, et linguam diu ore exsertam et pendentem habebat, sicut canes, et spumam deinde exspuebat, eandem quoque consecutus fuit curationem. Nam cum primum eum sanctus benignis vidit oculis, et precatus est ei suæ plagæ curationem, statim conspectus est sanus, et liberatus est a dæmone, qui eum occupabat. Et quid opus est illius cuncta dicere? Facilius enim est stellas numerare, aut maris fluctus metiri, aut aliquid aliud aggredi, quod fieri non potest, quam illius res omnes invenire. Verumenimvero pauca quædam de illius etiam moribus adducenda sunt in medium, ut sciamus, quod a quo hæc gerebantur, illa quoque ei omnino debebantur: et simul quæ

XXIX. Hic magnus Marcellus cum aliis bonis B que habebat, sanctorum quoque reliquiarum tenebatur magno et vehementi amore, eas existimans esse dona cœlestia, et revera plurimi facienda: et qui aliquid tale ad eum deferebat, appellabatur servator et benefactor, et videbatur esse missus ex ipsis cœlis. Deus itaque qui in hoc prompto et alacri animi studio ei opem ferebat, multos ex multis locis adducebat, qui hunc ejus amorem consolarentur, et dona quæ erant maxime optanda, offerebant ei tanquam amico: partim quidem ex Persis, partim autem ex Illyrico, partim ex iis quæ erant ubique regionibus. Ille vero quemadmodum cum magna sua delectatione, ita cum summo honore et reverentia ea excipiebat: simul quidem hinc ostendens suum amorem in communem D^Cominum, eorumque mortem laudans et beatam prædicans, et similem, si fieri potuisset, cupiens consummationem. Quale autem esset ejus desiderium sciens Deus, et volens ei gratificari, ei sæpe prius ostendit, et prius significavit, hoc aut illo die venturum aliquem, qui ei sit allaturus ea quæ desiderat. Ille vero et ipse se præparabat, et curabat ut esset totus ejus grex paratus, et ita vehementi ardentique motu cordis, et supinis, ut aiunt, manibus pretiosas suscipiebat reliquias. Verumenimvero ne hoc quidem æquum est prætermittere. Ad eum venit aliquando quispiam, et quasdam ei sacras tradidit reliquias, dicens eas esse martyris Ursicini. Ille autem magnifice quidem eas excepit, D et consuetum eis festum celebravit. Cum vero staret ad preces nocturnas, talis eum subiit cogitatio, ne qui hoc donum ei attulerat, de eo esset mentitus, et non essent reliquiæ martyris Ursicini. Simul atque hæc cogitavit, quidam ex iis qui una cum eo fungebantur officio, tanquam a Deo afflatus accurrens: Ne temere, inquit, o Pater, dubites. Magni enim Ursicini hæ sunt veræ reliquiæ. Ita divina providit gratia, ut curaretur quod is animo dubitabat, ne dubitatione ejus ardor frigeret. Atque hæc erat quidem ejus diligentia in parandis reliquiis.

XXX. Divitias autem et pecunias ita despiciebat,

μανία κάτοχος ὢν καὶ τὴν γλῶτταν ἐπιπολὺ τοῦ στόματος ἴσα καὶ τοῖς κυσὶν ἐκχρεμῶν καὶ ἀφρῶν ἔπειτα παραπτύων, τῆς αὐτῆς καὶ οὕτως ἀπέλαυσε θεραπείας. Ἄμα γὰρ ὀφθαλμοῖς αὐτὸν εἶδε φιλοφρόνως ὁ ἅγιος, καὶ ἴασιν ἐπηύξατο τῆς πληγῆς, ὑγιῆς εὐθύς ἑώρατο, καὶ τοῦ συνέχοντος δαίμονος ἀπηλλάττετο. Καὶ τί δεῖ λέγειν τὰ ἐκείνου πάντα; ῥῆθον γὰρ ἀστέρων ἀριθμεῖν ἢ κύματα θαλάσσης μετρεῖν ἢ ἄλλω τινὶ τῶν ἀδυνάτων ἐπιχειρεῖν ἢ τὰ ἐκείνου πάντα πειρᾶσθαι διὰ τέλους ἔρειν. Πλὴν ἀλλὰ καὶ μικρὰ τινα πάλιν καὶ τῶν ἐκείνου τρόπων εἰς μέσον θετέον, ἵν' ἴδωμεν ὅτι ὧ ταῦτα ἐπράττετο. κἀκεῖνα πάντως ὠφείλετο, καὶ ἅμα προῶν εἰς μήκος ὁ λόγος τῷ ποικίλῳ διαφεύγοιτο προσχορῆς.

in longum producitur oratio, varietate vitabit sa-

KΘ'. Οὗτος ὁ μέγας Μάρκελλος μετὰ τῶν ἄλλων ὦν εἶχε καλῶν καὶ περὶ τὰ τῶν ἁγίων λείψανα πολὺν ὠδινε τὸν ἔρωτα καὶ θερμὸν, δῶρα ταῦτα νομίζων οὐράνια καὶ ἀτεχνῶς ἄξια τοῦ παντός, καὶ ὁ γέ τι τοιοῦτον αὐτῷ κομίζων σωτήρ ἐκαλεῖτο καὶ εὐεργέτης, καὶ ἐξ αὐτῶν ἐδόκει πεμφθῆναι τῶν οὐρανῶν. Τοιγάρτοι καὶ Θεὸς αὐτῷ τῆς προθυμίας συνεφαπτόμενος πολλοὺς πολλαχόθεν ἤγε τὸν ἔρωτα παραμυθουμένους καὶ τοῖς ποθεινοτάτοις αὐτὸν ὡς φίλον δώροις δεξιουμένους, τοῦτο μὲν ἐκ Περσῶν, τοῦτο δὲ ἐξ Ἰλλυριῶν, τοῦτο δὲ καὶ ἐκ τῶν ἀπανταχοῦ. Ὁ δὲ ὡς ἂν εἴποις καὶ μεθ' ὄσης αὐτὰ τῆς ἡδονῆς, μεθ' ὄσης δὲ τῆς τιμῆς καὶ τῆς αἰδοῦς ὑπέδεχτο, ὁμοῦ μὲν ἐντεῦθεν τὸ πρὸς τὸν κοινὸν Δεσπότην φίλτρον ἐπιδεικνύων, ὁμοῦ δὲ καὶ ζηλῶν αὐτοῦ τοῦ θανάτου καὶ τῆς ὁμοίας εἴ γε δυνατὸν ἐπιθυμῶν τελειώσεως. Τοῦτον αὐτοῦ τὸν πόθον εἰδὼς οἷος ἦν ὁ Θεὸς καὶ χαρίζεσθαι βουλόμενος πολλάκις αὐτῷ καὶ προεδείκνυ καὶ προεσήμαινεν, ὅτι τῆσδε τῆς ἡμέρας καὶ ἀφίξεταί τις κομίζων αὐτῷ τὰ ποθούμενα. Ὁ δὲ αὐτὸς τε παρεσκευάζετο καὶ ἅπαν τὸ ὑπ' αὐτῷ ποίμνιον θεώμενος εὐπρεπῆς, οὕτω θερμῷ κινήματι τῆς καρδίας καὶ ὑπτίαις, ὃ λέγεται, ταῖς χερσὶ τὰ τίμια ὑπέδεχτο. Πλὴν ἄλλ' οὐδὲ τοῦτο παραλιπεῖν ἄξιον. Ἦκέ τις πρὸς αὐτὸν ποτε, καὶ ἱεροῖς τισι τοῦτον ἐδεξιοῦτο λειψάνοις: ταῦτα δὲ, λέγων, τοῦ θεοῦ μάρτυρος εἶη Οὐρσικίνου. Ὁ δὲ ἐδέχετο μὲν μεγαλοπρεπῶς, καὶ τὴν εἰωθυῖαν αὐτοῖς ἐώρταζεν ἑορτήν. Περὶ δὲ τὰς νυκτερινὰς ἐστῶτα εὐχὰς τοιοῦτος αὐτὸν ὑπέκρουσε λογισμὸς, μὴ ὁ τὸ δῶρον τοῦτο προσενεγκῶν αὐτοῦ κατεψεύσατο, καὶ οὐ τοῦ μάρτυρος εἶη Οὐρσικίνου τὰ λείψανα. Ἄμα ταῦτα διελογίσαστο, καὶ τις αὐτῷ τῶν συλλειτουργούντων ὡσπερ ἔνθους γινόμενος προσδραμῶν, Μὴ μάτην, ἔφη, Πάτερ, ἀμφίβαλλε: Οὐρσικίνου γὰρ ἀληθῶς ταυτὶ τὰ λείψανα. Οὕτως ἡ χάρις οἰκονομεῖ θεραπευθῆναι αὐτῷ τὰ κατὰ νοῦν ἐπιδοιαζόμενον ἵνα μὴ τὸ περὶ τὰ καλὰ θερμὸν αὐτοῦ καὶ διάπυρον ἀμφιβολίας τρόποις ψυχρότερον καταστή. Ἄλλὰ περὶ μὲν τὴν τῶν θείων λειψάνων κτῆσιν οὕτως εἶχεν ἐπιμελῶς.

Λ'. Πλούτου δὲ τοσοῦτον καὶ χρημάτων ὑπερέωρα

ὡς καὶ προλαβὼν ὁ λόγος καὶ νῦν δὲ ἐστὶ σαφέστατα γνωριεῖ. Μαρκελλοῦ γὰρ ἐκ προοιμίων πάντα τὴν βίον ἀπολιπόντος, καὶ αὐτῆς δὲ τῆς οἰκίας ἀπαναστάντος, ὁ ἀδελφὸς αὐτῷ κατὰ σάρκα τὸν ἐκείνου κληρὸν παραλαβὼν καὶ πάντων ὁμοῦ τῶν πατρῶων καταστάς κύριος, εἶτα καὶ διὰ πάσης ἀπολαύσας αὐτῶν τῆς ζωῆς, ἐπειδὴ θνήσκει, ἔμελλε τοῦ πλοῦτου παντὸς κληρονόμον καταλιμπάνειν τὸν Μάρκελλον. Ὁ δὲ οὐ μόνον ἴδια οὐκ ἔθετο τὰ καταλειφθέντα, ἀλλ' οὐδὲ πρὸς τὰ κοινὰ τῆς μονῆς ἔκρινεν αὐτοῖς χρῆσασθαι. Ἐνθεν τοι καὶ ἀγρὸν ὠνήσασθαι τοῖς μοναχοῖς αἰτουμένοις οὐδένα μᾶλλον ἐκείνος ἔφη εἰς Χριστὸν ἐλπίδος ἀγρὸν εἰδέναι πολυφορώτερον. Τί οὖν ἔγνω περὶ τοῦ πατρῶου πλοῦτου, καὶ πῶς τὰ κατ' ἐκείνον οἰκονομεῖ; Ἐτέροις φέρων ἀναλίσκει φροντιστηρίοις ἐνδεῶς ἔχουσι καὶ ἀπορουμένοις, ὅσα τε ἐν ἀνδράσι καὶ γυναίξιν ἦν. Καὶ ταύτη μὲν ἐκείνοις διαλύει τὴν ἀπορίαν.

ΛΑ'. Τὰ δὲ περὶ τὴν μεγάλην Θεομηνίαν ἐν ἧ πόλιν ὄλην, τὴν Κωνσταντίνου λέγω, διέσωσε, τίς μὲν ἀνάσχοιτο σιωπῇ παρελθεῖν; τίς δὲ οὕτως ὀκνηρὸς ὅς οὐκ ἀκούσαι προθυμηθεῖ; Λέοντος τοῦ μεγάλου τὰ τῆς βασιλείας σκῆπτρα διέποντος ἐμπρησμός γίνεται κατὰ τήνδε τὴν πόλιν, καὶ ἐμπρησμός τῶν πώποτε μνημονευομένων ὁ μέγιστός τε καὶ χαλεπώτατος. Ἦδη δὲ ἀρχὴν ἐχούσης τῆς συμφορᾶς ἀκουστής ὁ μέγας αὐτῆς γίνεται καὶ εἰς οὐρανοῦς εὐθύς ἀναβλέψας καὶ δακρύσας πολὺ μερίζει τὴν τιμωρίαν, μᾶλλον δὲ τὸ πλεῖστον αὐτῆς κουφίζει. Τὸ μὲν γὰρ τοῦ πυρὸς τὰ ἐκείνου σθένουσι δάκρυα, τὸ δὲ εἰς παιδείαν ὑπελειφθη τοῖς Βυζαντίοις· ὄλην γὰρ ὑπελήπτο διανεμηθῆναι τὴν πόλιν. Ὁ δὲ τὸ μὲν στήσας, τὸ δὲ προγνοῦς, Φεῦ! ἔφη περιωδύνη φωνῇ· ἤλγει γὰρ μὴ τὸ πᾶν ἔπαυεν ὡς πολὺ τὸ πλῆθος τῶν ἡμετέρων ἀμαρτιῶν, καὶ δοκεῖ τῷ Θεῷ ἀπὸ θαλάττης ἐρπῦσαι τὸ πῦρ, καὶ ὡσπερ βέλος τὸ μὲν μέσον διατεμεῖν, τῶν ἐκ πλαγίου δὲ φείσασθαι, ὃ δὴ καὶ γέγονε, καὶ τὸ πῦρ ἐκ τοῦ καλουμένου Νεωρίου (sic) τὴν ἀρχὴν εἰληφώς δίκην ζώνης τὴν πόλιν ὄλην διέζωσεν, εἰς δὲ τὴν ἀντικρὺ κατέπαυσε θάλασσαν ὡσπερ παραδεικνύων ὅτι αὐτὸ μὲν καθ' ὅλης ἐχώρει τῆς πόλεως, εἰς δὲ τοσοῦτον διὰ Μάρκελλον περι-

itatem; cessavit vero ad mare, quod est ex adverso, itatem, ad hoc autem redactus esset per Marcellum.

ΛΒ'. Δύο ἐστὶ τῶν ἐκείνου μνηθέντες, τὰ λοιπὰ δὲ γλώσσαις ἐτέρων ὡς δυνατὸν κάκεινοις λέγειν τὰ περὶ αὐτοῦ καταλείψομεν. Καὶ πρῶτον οἶος ἦν τὸ φρόνημα πρὸς μὲν τοὺς δυνατοὺς ἀταπεινότητος, πρὸς δὲ τοὺς μετρίους καὶ λίαν ἐπικλινόμενος, σύμμαχος τε τοῖς ἀδικουμένοις καὶ βοηθὸς ἄμαχος. Ἀρδαβουρίου καὶ Ἀσπαρος οὐδὲν δεῖ λέγειν τὴν κατ' ἐκείνον τὸν χρόνον ἰσχύον, οὐδὲ τὴν ἰσὴν, μᾶλλον δὲ καὶ πλεῖω τῆς ἰσχύος ὠμότητα. Οὗτος οὖν ὁ ἰσχυρὸς οὕτω καὶ ὠμὸς Ἀρδαβούριος χαλεπαίνει τῶν ὑπὸ χεῖρα Ἰωάννη τοῦνομα. Ὁ δὲ πάντα τοὺς ἄλλους

ut et quæ præcessit, et quæ nunc sequitur, apertius declaratura est oratio. Nam cum Marcellus ab initio omnes reliquisset facultates, atque adeo ab ipsa etiam domo discessisset, et qui erat ei frater secundum carnem, accepisset illius hæreditatem, et paternorum omnium bonorum effectus esset dominus, et tota sua vita eis esset usus; is cum esset moriturus, relinquit Marcellum hæredem omnium suarum divitiarum. Ille autem ea, quæ sibi relicta fuerant, non solum sua non esse duxit, sed nec iis utendum sibi censuit ad commune monasterii. Hinc cum monachi peterent, ut agrum emeret, ille eis dixit se nullum nosse agrum uberiores et fertiliorem, quam spem in Christum. De bonis ergo paternis quid statuit, et de iis quæ ad illum pertinebant, quonam modo providet? Ea consumit, offerens aliis monasteriis, quæ laborabant inopia, tam virorum quam mulierum. Et hæc quidem illis adimunt egestatem.

XXXI. Quæ vero fecit in magna Dei ira, in qua totam civitatem, Constantinopolim inquam, conservavit, quis sustinuerit quidem silentio prætermittere? Quis est autem adeo tardus et hebes, qui non cupiat audire? Magno illo Leone imperii sceptra administrante, in hac civitate oritur incendium (?), et incendium eorum, de quibus ulla sit mentio, maximum et sævissimum. Cum autem jam incepisset calamitas, de ea auditionem accipit magnus Marcellus: et cum statim cælum suspexisset, et multum lacrymasset, dividit supplicium: imo vero maximam ejus partem allevat. Nam partem quidem ignis ejus extinguunt lacrymæ; altera vero pars relicta est Byzantinis ad disciplinam: existimatum enim fuerat fore, ut totam depasceret civitatem. Ille vero cum partem quidem repræcessisset, partem autem præscivisset, Hei mihi! dicit tristi voce. Dolebat enim, quod non totum cessare fecisset, sicut magnam nostrorum peccatorum multitudinem: et quod visum esset Deo, serpere ignem a mari usque ad mare, et tanquam telum, medium quidem dissecare, ab iis autem, quæ sunt ex transverso, abstinere; quod etiam factum est. Et ignis cum accepisset initium ab eo, quod dicitur Neocorium, instar cinguli totam cinxit civitatem, veluti ostendens, quod is quidem pervasisset civi-

XXXII. Cum duorum adhuc aut trium meminerimus, reliqua linguis aliorum, prout potuerint, dicenda relinquemus. Et primum, quam ingentes essent ei spiritus, qui in potentes quidem deprimi non poterant, in eos vero, qui erant modesti ac moderati, facile inclinabantur. Iis autem, quibus fiebat injuria, erat adjutor invictus. De Ardaburii et Asparis, quæ erat illo tempore, potentia, nihil est dicendum: neque de crudelitate æquali potentia, atque adeo majori. Hic ergo, qui erat adeo potens et crudelis, Ardaburius irascebatur cuidam

(2) Anno 465. De hoc incendio Marcellin. in Chron. et Acta Danielis Stylitæ, 11 Decembr., cap. 27.

ex iis, qui erant in ejus potestate, nomine Joanni. Ille vero omnibus aliis, atque adeo ipso imperatore prætermisissis, ut qui non essent satis potentes, unum novit refugium Marcelli tibernaculum; et id subit, et sub eo latet, tanquam sub aliquo tuto propugnaculo. Ille autem cum rescivisset, petebat, ad ipsum mittens, hominem sibi tradi. Cum vero non obtemperaret, cœpit minari. Cum Marcellus autem minas non curaret, ei vim attulit: missisque militibus, qui et viribus valebant, et erant multi numero, jussit quærere eum qui confugerat, et si non pateret, uti armis. Atque ille quidem cum sic jussisset, eos dimisit. Illi autem profecti, et verbis, ut jussi fuerant, usi, quoniam non parebat, monasterium circumsidebant. Hæc facta sunt vespere: magnus vero Marcellus rogavit eos, an vellent manere, et se eis dixit alimenta daturum. Cum autem mansissent, suppeditavit alimenta. Et res quidem ita transiit usque ad vesperam. Cum nox autem adventasset, qui foris quidem erant, enses jam quatiebant terribiliter. Monachi autem hæc videntes et audientes, sanctum circumstantes, pro ensibus eum verbis feriebant: Quid ergo? dicentes, tibi omnes propter unum peribimus? Idque morte violenta et acerba? et tuis filiis erit tibi præferendus externus? et tibi a fundamentis cum templo peribit monasterium? Non dimittes, non cito præbebis eum qui quæritur, qui malis huc pervenit pedibus? Cum sic per totam noctem eum et hostes et amici etiam acriter invaderent, tempusque frustra contereretur, et supplicis non traderetur, mane autem statuissent milites uti gladiis, et jam essent aggressuri, tunc Christi athleta suam contra objecit potentiam. Eis vero præter opinionem apparet adversaria, non phalanx quidem, sed divina quædam et cœlestis potentia, in orbem ab igne circumscripta, et arma inexpugnabilia, nempe crucis Christi imaginem in medio referens, longe magis refulgentem, quam ignis, qui erat circumcirca. Hæc ergo terribilis potentia, quæ apparuerat ex ipso fastigio monasterii, emittebat gravia tela adversus milites: quæ quidem erant ignis fulgura intolerabilia. Quibus cum non solum resistere, sed ne ea quidem contra intueri possent, gladios in terram projecerunt, et ipsi ceciderunt, et voces ad Deum placandum accommodatas, prout unusquisque poterat, emittebant. Quas cum ii qui erant intus, sensissent, canere cœperunt, et fuerunt ipsi quoque testes miraculi, quod evenerat præter opinionem. Hoc effecit, ut crudelissimus Ardaburius suorum norum oblivisceretur, et causa fuit, ut præter sententiam benignus videretur, ira sua in Joannem remissa.

XXXIII. Cum in Ardaburii incidit mentionem, illius quoque meminero, quemadmodum vir ille divinus futurum quoque ejus vitæ exitum prædixit. Cum se post orationem somno aliquando dedisset, ei apparet visio. Illa autem erat hujusmodi: Pugnant inter se leo et draco. Sed draco quidem

καὶ αὐτὸν βασιλέα ὡς ὀδυνάτου, παραδραμῶν μίαν εἶδε καταφυγὴν τὴν Μαρκέλλου σκηνὴν, καὶ ὑπὸ τούτῳ ὡσπερ ὑπὸ προβάτῳ δύναι καὶ κρύπτεται. Ὁ δὲ μαθὼν ἐζήτει πέμπων ἕκδοτον αὐτῷ δοθῆναι τὸν ἄνθρωπον. Ὡς δὲ οὐκ ἦν ὁ παιθόμενος, τῶν ἀπειλῶν ἤρχετο. Ὡς δὲ οὐδὲ τούτων ἐκαίνοσ ἐφρόντιζεν, ἐπήγε τὴν βίαν καὶ πέμψας ὀπλίτας ἰσχυῖ τε καρτεροῦσ καὶ πλήθει πολλοῦσ ἐκέλευεν οὕτω τὸν προσπεφυγότα ζητεῖν, ἀπονεύοντοσ δὲ καὶ τοῖσ ὀπλοῖσ χρήσασθαι. Ὁ μὲν οὖν οὕτω προστάξασ ἀπέπεμπεν. Οἱ δὲ ἀπειθόντεσ καὶ λόγοισ κατὰ τὸ κελευσθὲν χρησάμενοσ, ἐπεὶ μὴ ἐπειθε τὸ φροντιστήριον, οἷα δὲ πολιορκοῦντεσ ἐκύκλουν. Δείλησ ὀφίας ἐπράττετο ταῦτα, καὶ ὁ μέγασ ἡρώτα παρῶν εἶ γε δὴ παραμένειν αὐτοῖ βούλοιντο καὶ τροφάσ ἐκαίνοσ παρέχειν. Ἐπεὶ οὖν καὶ παρέμενον, ἐχορήγει καὶ τὰσ τροφάσ. Καὶ τὰ μὲν ἄχρισ ἐσπέρασ οὕτω διήλθε. Καὶ τῆσ νυκτοσ δὲ καταλαβούσησ οἱ μὲν ἔξω τυγχάνοντεσ ἤδη τὰ ξίφη φοβερά ἐπίσειον· οἱ μοναχοῖ δὲ ταῦτα ὀρώντεσ τε καὶ ἀκούοντεσ περιστάντεσ τὸν ἅγιον λόγοισ ἀντιξίφῶν ἐπληττον, Τί οὖν; οἰχησόμεθά σοι πάντεσ διὰ τὸν ἕνα, λέγοντεσ, καὶ ταῦτα βιαίῳ θανάτῳ καὶ χαλεπῷ, καὶ προτιμητέοσ μᾶλλον ὁ ξίνοσ ἐσται τῶν τέκνων τῶν σῶν, καὶ ἐκ βάρων ἀπολείπει σὺν αὐτῷ δὴ τῷ ἱερῷ καὶ τῷ φροντιστήριον; Οὐ προήρη, οὐχὶ παρέξεισ εὐχερῶσ τὸν ἐπιζητούμενον, τὸν κακοῖσ ἄρα ποσὶ τὰ ὧδε καταλαθόντα; Οὕτω διὰ πάσησ νυκτοσ τῶν τε πολεμίων αὐτῷ καὶ τῶν φίλων δεινῷ, ἐπιτιθεμένων, ὡσ μάτην ὁ τε χρόνοσ ἐτρίβετο καὶ ὁ ἰκέτησ οὐκ ἐξεδίδοτο, ἔγνωστο δὲ τοῖσ στρατιώταισ περὶ τὸν ὄρθρον τοῖσ ὀπλοῖσ χρήσασθαι καὶ ἤδη καταπροσβάλλειν ἔμελλον. Τότε καὶ ὁ ἀριστεύσ τοῦ Χριστοῦ τὴν οἰκειαν ἀντιπροσῆγε δύναμιν. Ἀντίπαλοσ γάρ παρὰ δόξαν αὐτοῖσ ἐπιφαίνεται φάλαγξ μὲν οὐ, θεῖα δὲ τισ καὶ οὐρανία δύναμισ εἰσ κύκλον περιγραφείσα πυρὸσ καὶ τὸ ἄμαχον ὄπλον τὸν τοῦ Χριστοῦ σταυρὸν ἐν μέσῳ ἀπεικονίζουσα πᾶσῳ μᾶλλον ἢ τὸ τοῦ κύκλου πῦρ ἀπαστρέπτοντα. Αὕτη τοιγαροῦν ἡ φοβερά δύναμισ ἐξ αὐτῆσ δὴ τῆσ τοῦ φροντιστηρίου ἀκρασ ἐπιφανείσα, δεινὰ κατὰ τῶν ὀπλιτῶν ἤρρει τὰ βέλη, ἃ δὴ καὶ ἦσαν ἀνυπόστατα τοῦ πυρὸσ ἀστραπαῖ, αἷσ μὴ ὅτι γε ἀντιτάττεσθαι, ἀλλὰ μηδὲ ἀντιδέπειν ἔχοντεσ εἰσ τὴν γῆν τὰ ξίφη ἐρρίπτουν καὶ αὐτοῖ κατέπιπτον καὶ φωλάσ πρὸσ τὸ θεῖον ἰλαστηρίουσ, ὡσ ἕκαστοσ εἶχεν, ἠφίσταν, ὦν καὶ οἱ ἔνδοσ αἰσθόμενοσ ἐξήρχοντό τε καὶ μάρτυρεσ καὶ αὐτοῖ τοῦ παραδόξου θαύματοσ ἦσαν. Τοῦτο καὶ τὸν ὀμώτατον Ἀρδαβούριον ἐκλαθέσθαι τοῦ ἑαυτοῦ τρόπου πεποίηκεν, ὀφθῆναι τε παρὰ γνώμην φιλάθρων παρσκευάσεν, ἀέντα τὴν ὀργὴν Ἰωάννη καὶ τὸν θυμὸν σβέσαντα.

ΑΓ'. Ἀρδαβουρίου μνησθεῖσ κακαίου μνησθήσομαι, ὅπωσ ὁ θεῖοσ οὗτοσ ἀνὴρ καὶ περὶ τῆσ καταστροφῆσ αὐτοῦ προηγόρευσε. Ἵπνω ποτὲ ἑαυτὸν ἀνέντι μετὰ τὴν προσευχὴν ὀφίσ ἐφίσταται. Ἡ δὲ λέων καὶ δράκων ἦσαν ἀλλήλοισ μαχόμενοσ· ἀλλ' ὁ μὲν δράκων μεγέθει μέγιστοσ ὦν τῷ οὐραῖῳ τὸν

λέοντα κατηκίζετο, ὁ δὲ λέων ἤλγει μὲν καὶ τῇ ἀλ-
καίᾳ πρὸς ἄμυναν διηγείρετο καί, τὴν δράκοντα κύ-
κλω περιῶν, σκιαμαχῶν ἦν καὶ μηδὲν λυμαινόμενος,
ἕως αὐτὸς μὲν ταῖς πληγαῖς ἐκκαμῶν ἀδρανῆς ὅλος
ἐπὶ γῆς ἔκειτο· εἶτα μετὰ βραχὺ πάλιν ἀνακτησά-
μενος καὶ ὡσπερ ἐκ τινος ὕπνου διαναστάς κατὰ τοῦ
δράκοντος πάνυ βραχδῶν καὶ μανικὸν ἤλατο καὶ δια-
φυλάξας ὅλον τῇ γαστρὶ δίδωσι. Τοῦτο Μάρκελλος ὁ
θεῖος ἰδὼν καὶ ἀκριθέστατα συμβαλὼν μετ' οὐ πολὺ
παγγενῆ προέφη Ἀσπαρά τε καὶ Ἀρδαβούριον
πανωλεθρίους τῷ βασιλεῖ δοθήσεσθαι. Ἀλλὰ ταῦτα
μὲν ὕστερον· ἃ δὲ μετὰξὺ τούτων ἐπράττετο.

ΑΔ'. Πολλῶν ἄρα συμβεβηκότων αὐτοῖς τε καὶ
βασιλεῖ τῶν ἐχθρας ἐχόντων πρὸς ἀλλήλους καὶ
ὑποψίας, δυσμένεια μὲν ἐξ ἀμφοτέρων ἐτίκτετο, καὶ
εἰς ἔργα χαλεπὰ προήρχοντο. Ἐπεὶ δὲ κίνδυνος μὲν
ἐπήρτητο καὶ παρ' ἀλλήλων δεινός, ἡ νίκη δὲ οὐδ'
ὑποτέρῳ τούτων εὐχερῆς ἦν, ἐπὶ κοινᾷ ἄρῳ συμ-
βάσεις τρέπονται ἐφ' ᾧ τὸν Ἀσπαρος μὲν υἱὸν, Ἀρ-
δαβουρίου δὲ ἀδελφὸν, τὴν θυγατέρα τοῦ βασιλέως
πρὸς γάμον ἀγόμενον ἀναδειχθῆναι Καίσαρα. Τοῦτο
δὲ ὁ λαβὼν ἕτερός ἐστιν, ὡς ἂν εἴποι τις, ὑποβασι-
λεύς· ἀλουργίς τε γὰρ αὐτῷ κατάχρυσος καὶ τᾶλλα
τῆς βασιλείας παράσημα, ὅτι μὴ μόνῃς τῆς χρυσοῦς
στεφάνῃς οὐ πάντα ἐχούσης τὰ τῆς βασιλείας σύμ-
βολα. Ἐμελλεν οὖν οὗτος ταύτην τὴν ἀξίαν λαβὼν
ζῶντι μὲν βασιλεῖ πάντα κοινῇ συμπράττειν, τελευ-
τήσαντος δὲ πρῶτος αὐτὸς καὶ μόνος τὴν ἀρχὴν
λαμβάνειν, καὶ ὡσπερ ὀφειλόμενον αὐτῷ τὰ σκῆπτρα
δέχεσθαι. Ἐτάραττε δὲ τὴν Ἐκκλησίαν τὸ πρᾶγμα,
καὶ οὐ μικρῶς ἐθορύβει, εἰ πάλιν Ἀρειανὸς μέλει
κατ' αὐτῆς εἰσπηδᾶν. Ἦν γὰρ δὴ καὶ Ἀσπαρ καὶ
παῖδες αὐτοῦ καὶ ὅλος οἶκος τὴν Ἀρείου μανίαν δι-
αφέροντως ἀπεδεχόμενοι. Οὕτω θορύβων ὄντες μεστοὶ
πρὸς συστάσεις ἐχώρουν κοινᾷ, καὶ ὑπὸ ἡγεμόσι
Γενναδίῳ καὶ Μαρκέλλῳ ταττόμενοι τὸν Ἱππόδρομον
κατειλήφασιν εἰρᾶσι βασιλέα τῆς ἀτόπου ταύτης
ἰρμῆς, προθυμούμενον μὲν αὐτὸν, ἀλλῶς δὲ ἠττώμε-
νον τῶν Ἀσπαρός τε καὶ Ἀρδαβουρίου καιρῶν. Ὡς
οὖν οὕτως ἡ τοῦ Χριστοῦ στρατιὰ παρεσκευάστο,
δείκνυσιν αὐτοῖς ὁ Θεὸς καὶ τὸν στρατηγόν, καὶ ὅτι
τοσοῦτον ἦν Μαρκέλλῳ τὸ διαφέρον πρὸς τοὺς ἄλλους
ἱερέας τε καὶ ἀρχιερεῖς ὅσον στρατηγῷ καὶ βασι-
λέως τὸ μέσον, εἰ βούλει δὲ, καὶ στρατιώτου πρὸς
στρατηγόν ἐναργῆς τοῦτο σύμβολον. Ὡς γὰρ ἐπο-
ρεύοντο, ἐώρων ὅσοις δὴ καὶ τὰ τοιαῦτα ὄρᾶν ἄξιον
νεανίσκον τινὰ μεγέθει μὲν μέγιστον, κάλλει δὲ
εὐπρεπεστάτῳ κομῶντα καὶ ἐζωσμένον ζώνῃ χρυσοῦ,
λευκὸν μὲν οὕτω τὴν θέαν ὡς καὶ χιόνος κρείττω
δοκεῖν, φλογώδη δὲ οὕτως ὡς ἀπαστράπτειν καὶ
φῶς. Χλαῖνα δὲ αὐτῷ καὶ χιτῶν, καὶ ταῦτα χιόνος
ὄντα λευκότερα. Τοῦτον οὖν ἐώρων ἐξ εὐωνύμιον τῷ
μεγάλῳ συμπορευόμενον καθάπερ τινὰ ὑπασπιστὴν
καλὸν ἄμα καὶ φεβρόν, καὶ τὴν χεῖρα οἷον ὑπέχοντα
τὸν πρῆσβύτην ἀνέχειν, καὶ σὺν ὅσῃ τῇ αἰδοῖ θεο-

A cum esset ingenti magnitudine, cauda leonem ver-
berabat et torquebat; leo vero dolebat quidem, et
ad se cauda defendendum excitabatur. et draconem
obiens inaniter depugnabat. et cum nihil lædebat,
quousque ipse quidem defessus plagis, humi totus
jacebat afflictus et imbecillus. Deinde cum se rur-
sus paululum recreasset, et veluti a quodam somno
surrexisset, magno et vehementi impetu in draco-
nem insiliit, eumque pronum in ventrem prostra-
vit. Hoc cum divinus vidisset Marcellus, et accur-
ratissime coniecisset, prædixit haud ita diu post
Asparem et Ardaburium esse cum toto genere in-
terituros ab imperatore. Sed hæc quidem postea.
Quæ autem interim facta sunt, sunt hujusmodi:

XXXIV. Cum multa accidissent inter eum et im-
peratorem, quæ inter se invicem inimicitias alebant
et suspiciones, ex utrisque quidem natum est
odium; cum autem utrinque magnum a se invi-
cem immineret periculum, neutri vero eorum faci-
lis esset victoria, convertuntur ad communia in-
eunda fœdera: nempe, ut Asparis quidem filius,
frater autem Ardaburii, cum duxisset uxorem fi-
liam imperatoris, Cæsar crearetur. Hoc autem qui
accepit, est alius, ut dixerit quispiam, subimpera-
tor: est enim ei et aurata purpura, et alia insignia
imperii, nisi solum, quod aurea corona non habet
omnia signa imperii. Is itaque accepta hac digni-
tate, cum vivente quidem imperatore erat omnia
facturus communiter: eo autem mortuo, ipse pri-
mus et solus accepturus imperium, et tanquam de-
bita sibi sceptrum sumpturus. Ea res vero non parum
conturbabat Ecclesiam, si rursus sit imperium
Arianus invasurus. Aspar enim, et ejus filii, et tota
domus, Arii insaniam mirandum in modum ar-
plectebatur. Cum itaque essent pleni tumultu,
communiter convenerunt, et ducibus Geladio et
Marcello venerunt in Hippodromum, ut ab inhone-
sto et indigno hoc cœpto arcerent imperatorem:
qui ipse quidem ad hoc quoque erat prompto et
alacri animo, sed cedebat tempori Asparis et Ar-
daburii. Cum ergo sic paratus esset Christi exer-
citus, eis quoque Deus ostendit ducem: et tantum
interesse inter Marcellum et alios sacerdotes et
pontifices, quantum inter exercitus ducem et im-
peratorem: atque ad hoc, si velis, inter militem et
ducem; hoc fuit evidens signum: Nam inter am-
bulandum videbant ii qui digni erant ea videre,
juvenem quidem statura maximum, forma vero
pulcherrimum, et zona cinctum aurea, aspectu
quidem tam candidum, ut nivem videretur super-
rare: tam lucidum autem, ut luce coruscaret. Lanæa
vero ei erat et tunica, eaque nive candidior. Eum er-
go videbant a sinistris simul cum magno Marcello
ambulante, veluti quemdam satellitem, pulchrum
simul et terribilem, et manum veluti supponentem,
sustinuisse senem, et cum maxima reverentia non
destitisse ei inservire. Cum autem ingressi essent

in eum locum, in quo solebat sedere imperator, erat quidem sic quoque Marcellus omnia iis qui erant Ecclesiæ; quin etiam ipse quoque libere loquebatur ad imperatorem, et illis addebat animum, et quodammodo eos adhortabatur ad certamen pro Christo suscipiendum. Atque illi quidem cum omnia effecisset propter quæ venerant, quæ quidem erant, ut Asparis filius aut rectam disceret opinionem, aut nec dignitatem Cæsaris acciperet (hæc enim eis pollicitus est imperator), letantes exierunt. Ille autem rursus adolescens, et altissimus, et splendidissimus, visus quidem est adhuc adesse et versari cum Marcello. Cum vero eum decessisset usque ad portas, de cætero evanuit ex oculis. De quo nullus dubitavit ex iis qui aderant, sed evidens fuit omnibus eum fuisse Dei ministrum, virili habitu indutum, qui missus fuerat, ut esset custos et satelles Marcelli. Sed ab eo quidem fuit habitus in tanto honore. Haud ita multo post accepit finem ea, quæ is prædixit. Ardaburius enim simul cum patre et fratre, et aliis non paucis ex iis qui erant ejusdem sententiæ, cum ebibisset ultimam faciem iræ Domini, raptus est ab hominibus, leoni draco, imperatori juste traditus impius.

XXXV. Unum adhuc restat convenienter meæ promissioni: quod ubi adjecero, finem imponam orationi. Lucianus quidam Constantis filius, viri qui multum poterat consilio, despectis humanis omnibus, monasterium ingressus, brevi tempore per Marcellum multos eorum qui consenuerant in exercitatione, longe a tergo reliquit: quem dicunt a nullo unquam esse visum nec irascentem, neque multa loquentem, sed neque ulli præbentem iræ occasionem. Is, quando bonus pater Marcellus excedebat, astans, et plusquam alii lacrymans, rogabat, hanc sibi dari gratiam; ea autem erat, ne eum despiceret hic solum, neque sineret eum esse ipsi longo tempore superstitem, neque enim se posse amplius recte vivere, sicut neque navem tuto navigare, quæ amisit gubernatorem. Et ille quidem hæc: Marcellus vero eum vidit cum magna affectum tristitia: Esto, inquit, bono animo: nam cum ego excessero, tu quoque consequeris, et insistes vestigiis ejus, quem desideras. Cum sic dixisset, paulo post finem accepit quod dictum fuerat. Nam cum ille decessum ægre ferret, et totos deinceps quinque dies et noctes ad fossam magni Marcelli mansisset, post illum mori, vitam, sine eo autem superstitem, mortem acerbam existimans, ad eum in somnis venit magnus Marcellus, conversum ad sepulcrum, et: Cur, inquit, te afflictas et quereris de tarditate, et non credis? Ego Deum pro te precatus, effeci id quod tibi expedit, et statim ad me venies. Fuit ita; et tertio post die e vita excedit Lucianus, cum solos octo dies fuisset magno Marcello superstes.

XXXVI. Quam multa Marcelli, quæ sunt hujusmodi, alia quidem majora, alia autem non omnino inferiora? quot linguæ suffecerint ad narrandum, et quot libri ad ea quæ scriberentur, suscipienda?

πεύοντα μὴ ἀφίστασθαι. Ἐπεὶ δὲ καὶ εἰσω γένοιτο ἔνθα δὴ καὶ ὁ βασιλεὺς εἰώθει καθίζεσθαι, ἦν μὲν καὶ οὕτω Μάρκελλος τοῖς τῆς Ἐκκλησίας τὰ πάντα γινόμενος. Πλὴν ἀλλὰ καὶ αὐτὸς πρὸς τὸν κρατοῦντα πολλὰ παρῥησιαζόμενος κάκεινους ἐπιθαρσύνων καὶ οἶον πρὸς τὸν ὑπὲρ Χριστοῦ ἀγῶνα ἐγκειλεόμενος, οἱ μὲν δὴ καταπραξάμενοι πάντα δι' ἃ καὶ ἤκασιν, ἅτινα ἦν τὸν Ἀσπαρος υἱὸν ἢ τὴν ὀρθὴν μεταθεῖναι δόξαν, ἢ μηδὲ τὴν ἀξίαν λαθεῖν Καίσαρος (ταῦτα γὰρ ὁ κρατῶν αὐτοῖς ἐπηγγείλατο), ἐξήρισαν χαίροντες. Κάκεινος πάλιν ὁ νεανίας ὁ ὑψηλότατος καὶ εὐπρεπέτατος καὶ λαμπρότατος θεαθεὶς, παρῶν μὲν καὶ ἔτι καὶ τῷ Μαρκέλλῳ συνὸν ἐωρᾶτο καὶ τι προσομιλῶν· ἄχρι δὲ τῶν πυλῶν αὐτὸν πρᾶσιμψας τὸ λοιπὸν ἀθέατος ἦν, οὐδενὶ τῶν παρόντων ἀμφισβητήσιμος, ἀλλὰ πᾶσι ὀφθαλμῶς γινόμενος ὅτι Θεοῦ λειτουργὸς ὢν, σχῆμά τε ἀνδρὸς ὑπελθῶν, φύλαξ ἐπέμφθη καὶ δορυφόρος Μαρκέλλῳ. Ἀλλὰ τοῦτο μὲν οὗτος διαφερόντως τετίμητο. Μετ' οὐ πολὺ δὲ καὶ ἃ προεῖπε τὸ τέλος ἐδέχεται. Ἀρδαβούριος γὰρ πατρίτε ἄρα καὶ ἀδελφῶ καὶ ἄλλοις οὐκ ὀλίγοις τῶν ὁμοδόξων τρυγίαν τῆς ὀργῆς ἐκπεπωκῶς ἐξ ἀνθρώπων ἀνῆρπατιο, τῷ λέοντι ὁ δράκων, τῷ βασιλεῖ ὁ δυσσεβῆς δικαίως παραδοθεὶς.

ΛΕ'. Ἐν ἔτι λείπεται κατὰ τὴν ὑπόθεσιν, ὅπερ ἄρτι προσθεὶς τέλος ἐπιθήσω τῷ λόγῳ. Λουκιανὸς τις Κώνσταντος υἱὸς ἀνδρὸς μέγα ἐν τῇ βουλῇ δυναθέντος, οὗτος τῶν ἀνθρωπίνων πάντων ὑπεριδὼν καὶ τὰ τῶν μοναχῶν ὑπελθῶν, ἐν χρόνῳ βραχεῖ διὰ Μαρκέλλου πολλοὺς καὶ τῶν ἐν ἀσκήσει γεγηρακότων ὀπίσω τέθεικεν, ὃν φασιν ὑπὸ μηδεὸς ὀφθῆναι μηδέποτε μήτ' ὀργιζόμενον μήτε πολλὰ φθεγγόμενον, ἀλλὰ μὴν μηδὲ ἄλλω ἀφορμῇ ὀργῆς παρεχόμενον. Οὗτος οὖν, ἦνίκα ὁ χρηστὸς αὐτῷ Πατὴρ ἐξεδήμει Μάρκελλος, παραττάς πλέον τῶν ἄλλων δεδακρυμένος ἡξίου καὶ ταύτην αὐτῷ τὴν ἐσχάτην δοθῆναι χάριν· ἢ δὲ ἦν μὴ περιθεῖν αὐτὸν ἐνταῦθα μόνον μηδὲ καταλιπεῖν πολὺν ἐπιδιῶναι χρόνον· μηδὲ γὰρ δύνασθαι ζῆν ἔτι καλῶς, ὥσπερ οὐδὲ ναῦν ἀσφαλῶς πλεῖν τὸν κυβερνήτην ἀποβαλοῦσαν. Καὶ ὁ μὲν ταῦτα, ὁ δὲ ὡς λίαν αὐτὸν ἐύρα περιαιγῆ, Θάρσει, ἔφη· ἐμοῦ γὰρ ἀπειθόντος καὶ αὐτὸς ἀκολουθῶν ἔση καὶ κατὰ πόδας ἀφίξη τοῦ ποθουμένου. Οὕτως εἰπόντος πέρας μετὰ μικρὸν ἐδέχεται τὸ ῥηθέν. Ὡς γὰρ ἐκεῖνος λίαν βαρέως τὴν τελευτὴν ἔφερε καὶ ὄλων ἐξῆς ἡμερῶν καὶ νυκτῶν πέντε παρὰ τὴν τοῦ μεγάλου τάφου διέμεινε, τὸ ἐπ' ἐκείνῳ θανεῖν ζῆν, τὸ δὲ χωρὶς αὐτοῦ περιεῖναι πικρὸν ἡγούμενος θάνατον, ἐφίσταται ὁ μέγας αὐτῷ πρὸς ὕπνον ἐπὶ τῷ τάφῳ τραπέντι, καὶ, Ἰνατί, φησί, δυσχεραίνεις, καὶ μέμφη βραδυτῆτι, καὶ ἀπιστεῖς; Ἐγὼ σου τοῦ Θεοῦ δεηθεὶς τὸ πρᾶγμα ἐν τῷ λυσιτελεῖ τέθεικα, καὶ ἤξεις ὅσον οὐκ ἤδη πρὸς με. Γέγονε ταῦτα, καὶ εἰς τρίτην ὁ Λουκιανὸς ἀπολείπει τὸν βίον, ὅλας ὀκτὼ μόνως ἐπιζήσας τῷ μεγάλῳ ἡμέρας.

ΛΣ'. Πόσα τοιαῦτα Μαρκέλλου, τὰ μὲν κρείττω, τὰ δὲ πάντως οὐκ ἤττω; Πόσαι ἂν ἀρκέσωσι γλῶσσαι, πόσαι δὲ χεῖρες, πόσαι δὲ βίβλοι πρὸς τὴν τῶν γραφομένων ὑποδοχὴν, ἕσα καὶ ὑπὲρ ἐξήκοντα τῆν

ἀσκησιν παρατείνας ἔτη ἐν συνεχεί ἐνήργει τὰ θαύματα; Τίνος μὲν ἐκεῖνος οὐκ ἐν ἀγῶσι καρτερὸς, τίνος δὲ οὐ πρὸς ἀγῶνας ὠφελιμώτερος; Καὶ τίνος οὐκ ἦν τοῖς σφαλλομένοις ἐπιεικέστερος, καὶ περὶ τὴν θεραπείαν ἐπιμελέστερος; Τίς οὕτω τοῖς μὲν ἀδικουμένοις ἐκδικητὴς, τοῖς ἀδικοῦσι δὲ μὴ συγχωρεῖν ἀδικεῖν ὅλως, ἀλλὰ καὶ ἀντιπράττων καὶ μὴ τοῖς ἐκείνων εὐδοκῶν θελήμασιν; Οὗτος ἐν παντὶ τῷ βίῳ τὴν μὲν ὅλην νύκτα σχεδὸν καὶ τῆς ἡμέρας τὸ πλεῖστον ᾠδαῖς τε καὶ εὐχαῖς καὶ ταῖς ἄλλαις τοῦ Θεοῦ λειτουργίαις ἐδίδου, τὸ δὲ λοιπὸν τρισὶ τούτοις ἐμέριζε. Καὶ πρῶτον μὲν αὐτῷ προσήεσαν οἱ τοῖς λογισμοῖς διοχλούμενοι, οἷς δήπου καὶ τὸ ἀρμόδιον ἐκάστου προσῆγε φάρμακον, τὰ μὲν αὐτῷ τῆς θείας Γραφῆς, τὰ δὲ καὶ τῆς ἐκ πείρας χορηγούσης συνέσεως. Μετ' ἐκείνους τῶν ἀδικουμένων ἦν ἡ προσέλευσις. Ἐπιστείλας δὲ καὶ ὑπὲρ αὐτῶν ἄρχουσι, δικάζουσιν, αὐτοῖς ἐκεῖνοις ἀδικοῦσιν, εἰ χρεία ἦν καὶ τῷ βασιλεῖ (κακείνῳ γὰρ αἰδέσιμος ἦν, καὶ πειθομένῳ ἐχρήτο πρὸς ἅπερ ἂν ὁ μέγας ἠθούλετο)· εἶτα καὶ πρὸς τοὺς νοσοῦντας ἐτρέπετο καὶ πάντας περιερχόμενος τὰ τε πρὸς τὴν ἀναγκαίαν χρείαν καὶ τὰ πρὸς θεραπείαν ἐπῆγε τῷ σώματι. Οὕτως οὐδὲν ὅλως τῷ Μαρκέλλῳ ἀπῆν ὃ τοῖς ὑμνουμένοις τῶν πάλαι παρῆν. Ἄλλ' ἦν αὐτῷ προφητῶν μὲν ἡ τοῦ πάντα προορᾶν χάρις, πατριαρχῶν δὲ ἡ τοῦ πάντα θαρβεῖν πίστις, Μωσέως μὲν ἡ πραότης, Ἰησοῦ (sic) δὲ ὁ ζήλος καὶ ἡ δικαία κατὰ τῶν ἀνθρώπων ἀδικούντων ὀργή, τῶν δὲ μαθητῶν Πέτρου μὲν ἡ θερμότης, Ἰωάννου δὲ ἡ θεολόγος γλῶσσα καὶ ἡ μετὰ

miraculorum, et quod ea semper fluerent, non secus

αὐτῶν παρθενίας τῶν ῥημάτων βροντῆ, καὶ Παύλου ἡ ἀκάθεκτος περὶ τὸ δόγμα σπουδῆ, καὶ ἡ διὰ τῆς καὶ θαλάττης διαδρομῆ τοῦ κηρύγματος. Πάντων δὲ ἅμα ἡ τῶν θαυμάτων πηγὴ καὶ τὸ τούτοις ἀεὶ ρεῖν κατὰ τοὺς ἀενάους τῶν ποταμῶν.

ΑΖ. Τούτου, εἰ καὶ μόνα τὰ περὶ τὴν τελευταίαν ἦν, πόσης ἂν εὐχῆς ἔργον ἄξιον ἦν; Ὅσοις μὲν τὰς ἐχθρας διήλλαξεν, ὅσοις δὲ τὰς ἀμφισβητήσεις διέλυσεν, ὅσα δὲ καίτοι τὰ ἔσχατα πνέων ἐπὶ μιᾷ ἡμέρας τὰ ἀγαθὰ διεπράξατο; Ὅτε οὖν καὶ τῶν σαρκίνων δεσμῶν διαλυομένων τῷ ποθουμένῳ ἐμελλε προσεγγίζειν καὶ τοῦ πρώτου κάλλους πρώτας καὶ τὰς ἐλλάμψεις δέχεσθαι, παρῆσαν αὐτῷ συχνοὶ μὲν καὶ τῶν ἄλλων μοναστῶν, πολλοὶ δὲ καὶ τῶν ἱερωμένων, οὐκ ὀλίγοι δὲ καὶ τῶν πλούτῳ καὶ δόξῃ τῇ κατὰ κόσμον περιφανῶν, οἷς καὶ πολλὰ περὶ τε ψυχῆς καὶ σώματος καὶ τῆς ἐκείθεν ζωῆς φιλοσοφῆσας τε καὶ διαλεξάμενος καὶ πᾶσι κατὰ τὸ προσῆκον ἐκάστη καὶ τῆς ἡλικίας παραινέσας καὶ τῆς ἀξίας, εἶτα καὶ ἐπευξάμενος καὶ τελευταῖον εἰπὼν ὑπνώσαι βραχὺ βούλεσθαι καὶ ὑποχωρῆσαι τούτους παρασκευάσας, οὕτω τὴν ἱερὰν ἐκείνην ἀφῆκε ψυχὴν, ἧς τὸ καθαρὸν σῶμα καὶ τίμιον χερσὶν ὁσίοις περισταλὲν ὁ ἱερός ἐκεῖνος ναὸς ὑποδέχεται, ὃν αὐτὸς ἐκ βάθρων ἰδρύσασα, καὶ ἱερὸν οὕτως φροντιστήριον συνεστήσατο, εἰς δόξαν Πατρὸς, Υἱοῦ καὶ ἁγίου Πνεύματος, νῦν καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

A Qui cum exercitationem ultra sexaginta annos produxerit, miracula assidue faciebat. Quo non fuit quidem ille in certaminibus fortior? Quo non autem ad certamina utilior? et quo non fuit in eos qui labebantur, mitior, et in præstando officio diligentior? Quis sic defendit eos, qui afficiebantur injuria? iis autem, qui injuriam faciebant, omnino non permittens, sed resistens, et eorum voluntati minime assentiens? Sic in tota vita, totam quidem noctem, diei vero plurimum, dabat canticis et precibus et aliis Dei ministeriis, reliquum autem his tribus dispertiebat. Et primi quidem ad eum accedebant, qui vexabantur cogitationibus: quibus dabat unicuique medicamentum conveniens, ei partim quidem divina Scriptura ea suppeditante, partim autem prudentia et experientia. Post illos accedebant, qui erant affecti injuria. Cum vero pro eis litteras scripsisset ad præsides, judices, ad illos ipsos, qui faciebant injuriam, et si opus erat, etiam ad ipsum imperatorem (nam illi quoque erat reverendus, et obtemperabat ad id, quod magnus volebat Marcellus), convertebat deinde ad agrotantes, et omnes obiens, eis exhibebat quæ eis erant necessaria ad alimentum, et ad curandum corpus. Sic nihil omnino aberat Marcello, quod aderat iis qui olim laudabantur. Sed erat ei prophetarum quidem gratia omnia prævidendi: patriarcharum autem fides, quæ efficiebat, ut fidenti esset animo in omnibus: Moysis quidem mansuetudo, Josue autem zelus, et justa ira adversus eos, qui faciunt injuriam: discipulorum vero, Petri quidem ardor: Joannis autem lingua theologica, et quod cum virginitate est verborum tonitru; et Pauli vehemens in dogmate studium, et per terram et mare prædicationis disseminatio. Omnium vero simul sicut ac perennes fluvii.

XXXVII. Hujus vel solum dicere decessum, quam fuerit optandum? Quam multorum reconciliavit inimicitias? Quam multorum composuit controversias? Quam multa bona uno die fecit in extremo spiritu? Quando certe ei carnis dissolvebantur vincula, et ei quem desiderabat, erat appropinquaturus, et primæ pulchritudinis primas suscepturus illuminationes; aderant autem multi ex iis qui se in pietate exercebant, et multi monachi, et multi ex iis qui erant consecrati: non pauci vero ex iis qui mundanis opibus et gloria erant insignes. Cum quibus postquam multum est philosophatus et locutus de anima et corpore, et de ea quæ est illic vita, et unumquemque est adhortatus, prout conveniebat uniuscujusque ætati et dignitati, et deinde est etiam precatus, et postremo dixit se veile parum dormire, et eos jussit secedere, sacram illam sic emisit animam: cujus mundum corpus et venerandum, sanctis manibus compositum, sacrum illud templum suscipit, quod ipse excitavit a fundamentis, et vere sacrum constituit monasterium, ad gloriam Patris, Filii, et Spiritus sancti, nunc et in sæcula sæculorum. Amen.

MARTYRIUM SANCTÆ MARTYRIS ANYSIÆ

QUÆ EST THESSALONICÆ.

(Latine ap. Surium ad diem 30 Decembris ; Græce non exstat in mss. Paris.)

I. Tempore tyranni Maximiani, puella quædam nomine Anysia, nobili loco nata Thessalonicæ, alebatur apud divites et fideles parentes, erudita in timore Domini, magis virtutibus quam ætate proficiens. Et primum quidem parentes eam magis dogmatibus pietatis nutrivere, quam lacte. Postquam autem ætatem transiit puellarem, videreturque puellæ gravitas et decus majus quam sperassent, eam solidioribus disciplinis erudiebant. Illa vero cum, ut quæ bono esset ingenio prædita, facile apprehenderet, fructus dignos disciplinæ actione proferebat : cumque vere cœlestes et angelicos plane haberet spiritus, insignis pulchritudo micabat ex oculis. Magna autem ex parte domi latebat. De juventute vero sæpissime conquerebatur, dicens : **O insidiosam ætatem, quæ aut lædit, aut læditur. Pulchra res est senectus. Hei mihi ! longitudo temporis me mœstitia afficit, quæ tandiu separat a cœlestibus. Et ut semel dicam, nunquam intermittebat Christum vocare ad suum auxilium, et genua flectens, solum aspergebat lacrymis.**

II. Interea autem cum parentes decessissent, accepta hæreditate, cogitabat, quomodo uteretur iis, quas habebat, divitiis. Erant vero congesti maximi auri et argenti thesauri, amplæ possessiones, multi pecorum greges, servorum et ancillarum multitudo innumerabilis, vestis sumptuosa et magnifica, et ex auro contexta, et serica, mundus aureus, exornatus omni genere gemmarum, magnitudine resplendens et pulchritudine. Hæc videns sanctissima Anysia, dicebat : Quomodo salvæ esse poterimus in tantis terrenis copiis ? Quomodo caput draconis exuemus ? Age adversus ipsum utar ejus inventione. Ille quotannis se exuens, renovatur ; exuamus ergo nos quoque varias divitias. Eæ enim divitiæ magis puniunt eos qui illis male utuntur ; eos, qui ipsas accumulaverunt, mutant rabie immedicabili ; parcos autem et illiberales suis laqueis et retibus implicant. Agrorum possessio suggerit indignationem, et infidam vectigalium exactionem, proferens trutinas falsas et falsa pondera. Vestes docent se perperam et nequiter gerere, resolvique et diffundi deliciis. Torques et monilia efficiunt, ut cervix superbe erigatur, et ut quæ laudibus trahitur, videri desideres. Age ergo piis pie utamur, beato Matthæo

parentes. Dominatum in eas obtineamus secundum

naturam, priusquam eæ dominantur nobis præternaturam ; efficiar vere domina, eas sancte administrans simul et declinans ea quæ ex eis oriuntur, vitia, et custodiam excogitans tutissimam, in viduarum, orphanorum et mendicorum ventrem tanquam thesaurum eas recondens. Idoneus fidejussor, Dominus universorum, non ad duplum usque solummodo augebit sortem, sed ad centuplum usque cum vita æterna mihi fœnus adjiciet. Pie consumamus, tuto enim recipiemus. Venumdatis omnibus crucem acquiramus, Christum expediti sequamur, ipsam terram statim cum terra relinquamus, cœlos cum angelis habitemus. Fugiamus periculosam vitam, et probris plenam : et desideremus certamen, quod superat rationem. Cum iis quæ non patiuntur interitum, permutemus ea, in quæ cadit interitus. Maxime venerandæ sunt nuptiæ, quæ corruptionem nequaquam conciliant : permaneamus integræ, ei qui formavit, purum sigmentum conservemus, a reprehensione alienum Christi custodiamus signaculum. Agnoscat Dominus sigilla virginitatis, clausum inveniat hortum, cum accesserit. Præbeamus fontis fluentia minime perturbata. Nunc cum sunt nundinæ, negociemur. Persecutio et afflictio mihi gloriam concilient. Præsides et supplicia in paradisi delicias, custodia et flagella in Christi nuptialem thalamum introducant. Non solum sunt virorum coronæ, sed etiam mulierum.

III. Et hæc dicens, orabat cum lacrymis : Domine, Jesu Christe, lux vera, fons immortalitatis, radix incorruptionis, qui mysterium virginitatis in utero concepisti, qui matris nomen nulla labe inquinatum custodiisti, bone Domine, præsta ne virginum chorum deseram, ne excludar thalamo, sed me refer in numerum virginum prudentum, et dignare me, Domine, ut lampadem ferens, victis, quæ inquinari nequeunt, certaminibus glorificer. Hæc cum dixisset sanctissima Anysia, statim omnia venumdedit, non tanti quanti erat unumquodque, nec ut solet fieri in contractibus, exquisite examinans : sed hoc solum dicebat emptori : Est mendicorum et egenorum ; da justum pretium, ut simul quoque aliquam tibi offeras mercedem emens, et effectus justus dominus. Hæc autem dicebat, non quod vellet multiplicatum accipere pretium, sed in hoc quoque habens zelum pietatis, et ei qui emebat, mer-

cedem concilians. Non enim tantam curam gerebat venditionis, quantum curabat, ut recte et ex virtute nil possideret. Cumque omnia in aurum redigisset, illa ea per se dabat, non solum præbens, sed alia etiam officia adhibens, in omnem custodiam ingrediens, et quemlibet qui in vinculis erat damnatus, consolans, ejus qui tortus fuerat, vibices infusionibus curans et unctionibus, quemlibet ægrota-ntem et in lecto decumbentem invisens; et ejus curam gereas : compita et vicus obiens, et iis qui in eis jacebant, manum præbens, dicebat: Ne deliciae sint mihi divitiæ, quæ ne aquæ quidem gutta dignæ habentur in tempore judicii. Non sationis laborem, sed messis divitias, visione apprehendebat. Et cum ad obolum usque omnia distribuisset, et nihil sibi reliquisset, se in quadam continebat domacula, quæ superius habebat tabulatum, operans manibus, et quo opus habebat, sibi alimentum supeditans, convenienter sententiæ beati Pauli apostoli, qui dicebat: « Otiosus autem non manducet¹. » Christiano vero germanum, et quod impediri non potest, nutrimentum, sit labor suarum manuum.

IV. Hæc cum dixisset, precibus deinceps vacabat et orationi, jejunium quasi carnis quodammodo expers producens. Deinde validissimè se assuefaciens exercitationi, diem quidem consumebat in lectionibus, noctem autem in psalmis et precibus; pro lecto, solo, pro veste stragula, storea et sacco utens; brevissimo somno contenta, a phantasia libero et insomniis. Dicebat enim: Malum est mihi, dormire, cum meus inimicus vigilat. Plures vero fundebat lacrymas, quam erat potus quem bibebat; et gemitus ac suspiria erant plura, quam verba. Vincata autem erat tanto Domini desiderio, ut existimaret ipsa dum genu flecteret, et in nudam terram figeret oculos, se pedes tenere Servatoris; et genibus labra admovens, illius genua osculari, et capillos pandens, se pulverem qui inerat, excutere. Horum vero cogitatio ei fontes movebat lacrymarum. Tanto autem studio contendebat ad Christum, ut vellet resolvi, et esse cum Domino. Quoniam autem volebat seipsam occidere, et rursus properabat ad cœlestia, quid facit? Jejunio corpus paulatim consumebat, multum de vita suffurans abstinentia.

V. Manu autem pectus pulsans orabat, dicens: Domine Deus omnipotens, Pater unigeniti tui Filii Jesu Christi, Domini et Dei et Servatoris nostri, qui sedes in throno gloriæ, cui assistunt mille millia angelorum ministrantium, et decies mille millia servientium tuo nutui, Throni, Dominationes, Principatus, Potestates: quem laudant Cherubini, et glorificant Seraphim, ter sanctum hymnum sine fine dicentes; qui spiritus, qui non obedierunt, in tartari profundum condemnasti; qui draconem qui defecit, alligasti catenis, qui proprio suo reti eum implicasti, qui ejus sedem in terram dejecisti, qui

a cœlestibus mysteriis eum exterminasti, qui a beata vita eum alienasti, qui insolentem ejus exultationem depressisti et abjecisti, qui de ejus pompa per ignominiam crucis triumphasti, qui ex impoluto tuo sinu Deum Verbum, qui est ante sæcula, et Servator animarum nostrarum, ex Spiritu sancto et Maria Virgine natum, ad nos misisti; qui id quod errabat, per ipsum convertisti, et quod erat imbecillum, confirmasti, et quod contritum, curasti: te invoco ego humilis et peccatrix ancilla tua ex toto corde meo, qui novisti quæ erant in corde uniuscujusque: qui ignem, qui jactus erat in mundum ab unigenito tuo Filio, et in corde meo accendisti; qui fidei, quæ in me est, scintillam in lampadem ejus, quæ est erga te, dilectionis mutasti; adsis mihi indignæ, et serva me, quoniam te desidero, et te quæro, et te sequor totis meis viribus. Domine, suscipe preceationem meam, quam offero tibi corde contrito et spiritu humili, propter quam, o Domine Jesu Christe, fuisti in crucem actus, propter quam colaphis cæsus, propter quam acetum et fel bibisti, et tertio die surrexisti, et in cœlos ascendisti, et sedisti a dextris Patris. Ne me dedecore affeceris, ne me a tuarum ancillarum numero rejeceris, sed dignare me fieri perfectam Christianam, et consummari in signaculo sanctæ crucis tuæ; imperti me tua passione, voluntatem tuam in me operans, ut digna reddar, quæ appaream ante tuum tribunal. Tu me tuam conserva: « confige a timore tuo carnes meas, a judiciis enim tuis timui. Averte oculos meos, ne videant vanitatem², sed potius eos aperi, rogo te, et considerabo mirabilia de lege tua³. In te projecta sum ab utero matris meæ. Tu es Deus meus; pater meus et mater mea dereliquerunt me. Tu suscepisti me, Domine. Dirige gressus meos, ne dedecore afficiar ancilla tua: sed fac mecum signum in bonum, et imple desiderium meum⁴: quoniam ante te est omne desiderium meum, et gemitus meus non est a te absconditus⁵. » Adjuva me, et non inveniatur macula in ancilla tua. Tibi enim meipsam offero per aram confessionis humilitatis meæ, tanquam in holocaustis arietum et taurorum, nempe eorum qui prius decertarunt propter nomen tuum, et in denis millibus agnorum pinguium, qui secuti sunt agnum tuum immaculatum: per quem tibi, et cum quo tibi, cum Spiritu sancto, gloria et honor et potentia in sæcula sæculorum. Amen.

VI. Postquam autem precata esset, surrexit, et totum corpus suum cruce signavit. Hæc videns maculosus draco, non tulit puellæ angelicam et cœlestem vitam, videns eam jam spiritu in cœlis habitantem, et ad passionem martyrii toto animo accensam; sed in eam stridebat dentibus, et ejus cellam movere assidue cogitabat, et ut eam everteret, furebat; sed videns eam signo crucis undique munitam, plagis quæ sub obtutum non cadebant, pulsatus, re-

¹ II Thess. III, 10. ² Psal. cxviii, 37. ³ Psal. xxv, 7. ⁴ Psal. cxviii, 133. ⁵ Psal. xxxvii, 10.

fugiebat, eique et torporis et desidiæ morbum immittebat. Illa autem intensa et perpetua oratione, perinde ac septa palæstræ, ejus statim infrungebat insidias. Rursus vero dicebat veritatis inimicus: Heu quid mihi accidit infelici? Qui angelos e superis detraxi, et gigantes subjeci, nunc illudor a pueris et puellis. Morte enim tanquam vita lætantes, et per ipsam coronati currentes ad cœlos, de cætero mihi fecerunt mundum inhabitabilem. Me consolabatur sanguis martyrum, qui interimebantur, sed fides eorum decertationis, et eorum quæ geruntur prædicatio, transmutavit integras civitates et gentes. Tempia diruuntur, conticescunt oracula, abolita sunt mysteria, torpescunt mystæ, qui prius exultabant: ad meum, ut videtur, exitium crucem fixerunt. Jam mihi præsagit animus futurum, ut regia mea plane dissolvatur. Nam qui sunt in tormentis hilares, et in sepulcris terribiles, urunt, flagellant, et me undique persequuntur, et quod a me fuerat excogitatum, evasit accessio majoris supplicii. Inveni tamen quid agam. Protinus ergo tale quid in eam excogitat, existimans se sua invidia ac malignitate, ejus, quæ extollebatur, gloriam obscuraturum: ut cum essent viles et abjectæ personæ, quæ eam interimerent, vilem quoque et abjectam videretur efficere ejus decertationem, et quod nec scriptis mandata essent, et carerent forma judiciorum, oblitterarentur etiam tropæa enconiorum. Non intelligens malignus, apud Deum magis esse bono proposito, quam verbis, atque adeo in eam incitat eos, qui tunc rerum potiebantur.

VII. Maximianus itaque, cum magnam occidisset multitudinem, per se quidem interficiendo satius, et non secus atque immanes feræ, quæ homines devorant, præ carniū multitudine nauseans et caligans, speciem parentis præ se tulit, dicens indignos esse Christianos, qui occidantur ante oculos imperatoris. Cur enim præbeam occasionem, ut scriptis mandentur eorum supplicia, et eorum instruat scriptores, qui ea ad perpetuam transmittunt memoriam, et eos qui eodem morbo laborant, ad eandem fidem deducam? Cur non instar pecudum eos trado iis qui debent occidere, simul et sceleratos diisque inimicos exterminans, et efficiens, ut mortis eorum memoria mandetur silentio? Hæc cum dixisset, proponit edicta, quæ jubebant, ut liceret volenti sine periculo occidere quemlibet Christianum. Occidebantur itaque innumerabiles, et propheticum implebatur elogium, quod dicit: « Propter

A te morte afflicimur toto die; reputati sumus tanquam oves occisionis ». Tunc autem cogitatio venit in mentem Anysæ, ut iret ad Dominum. Id autem erat angelus, qui eam vocabat ad passionem martyrii.

VIII. Cumque ingrederetur portam Casandrioticam, excitatus est tumultus in populo. Deinde cum eam vidisset quidam ex satellitibus imperatoris, et esset ab ejus sauciatus pulchritudine, vel ab ipso potius diabolo incitatus, ei factus obviam, Sta, inquit, et dic, quo vadis. Illa autem videns ejus insolentiam et immoderationem, et mente agitans tentationem, digito fecit in fronte signum crucis. Ille vero plane fera, et quavis fera sævior, non reveritus est generosum et decorum silentium, sed se contumelia affectum et despectum arbitratus, cum eam apprehendisset, cum voce aspera eam aggressius interrogabat, quænam esset, et quo proficisceretur. Agna autem Christi, volens non solitum devitare conspectum, voluit eum brevi responso superare: Sum Christi ancilla, et vado ad Dominicum. Ille autem insolens impulsus ab eo qui in ipso habitabat, dæmone, dixit: Sed non sinam te illuc proficisci, sed te abducam ad diis libandum. Solem enim hodie colimus: et simul hoc dicens, velum traxit, volens ejus vultum detegere. Illa autem genere et fortiter resistens, et in ejus faciem inspiciens, dixit: Increpabit te Christus Jesus, diabole. Ille vero illa sufflatione et nomine Christi motus ad iram, quæ cohiberi non poterat, stricto quem ferebat gladio, ejus latus eo transadegit. Quæ statim cum tremore et palpitatione membrorum in terram cadens, eam sancto sanguine reddidit purpuream. Quotquot autem astabant, eam circumdantes, primum quidem eam deplorabant, miserti ejus ætatis, et, tale quid posse accidere, cogitantes. Deinde apud se murmurabant, imperatorem et impium ejus decretum vituperantes. Venerandas autem et sanctas sanctæ reliquias, qui harum rerum studio tenebantur, viri pii Christiani, et qui in sanctos zelo erant incitati, cum sustulissent, et iusta eis, ut par erat, fecissent, deposuerunt circiter duobus stadiis a porta Casandriotica, a sinistra viæ publicæ domum oratoriam ei ædificantes.

D Hæc autem sustinuit sancta, imperante Maximiano, in nos vero regnante in infinita sæcula Christo Jesu, Domino nostro, cum quo Patri cum sancto Spiritu honor et potentia, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

ΒΙΟΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΕΙΑ

ΤΗΣ ΟΣΙΑΣ

ΜΕΛΑΝΗΣ ΤΗΣ ΡΩΜΑΙΑΣ.

VITA ET CONVERSATIO

SANCTÆ MELANÆ ROMANÆ.

(Latine apud Surium ad diem 31 Dec.; Græce ex cod. ms. 1553, sæculi xiv.)

Α'. Ἦν ἄρα καὶ τοῦτο τῆς μεγίστης τῶν πάλαι
καὶ περιφανεστάτης ἐν πόλεσι Ῥώμης μὴ μόνον τῷ
κάλλει κομᾶν μηδὲ τῇ θέσει νικᾶν, μηδὲ τροπαίοις
καὶ τοῖς ἄλλοις πᾶσι σεμνύνεσθαι, ἀλλὰ πολλῷ μᾶλ-
λον τοῖς γε δὴ ὑπὲρ Χριστοῦ ἀνδρῖσαμένοις ἐγκαλ-
λωπίζεσθαι, ὅσον ἐν ἀνδράσι καὶ ὅσον ἐν γυναῖξι,
καὶ ταύταις μᾶλλον ὅσω καὶ κατ' ἀνδρας ἰσχυρῶς
ἠγωνίσαντο, καὶ τοῖς ἄλλοις παράδειγμα βίου πρὸς
ἀρετὴν ἑαυτὰς κατεσιήσαντο· ὧν μία τις ἐστὶ καὶ
ἡ μακαρία Μελάνη, ἣν ὁ λόγος ὑπόθεσιν ἄρτι προ-
εστήσατο καὶ τὰ ἐκείνης λέγειν ἀπ' ἀρχῆς ὠρμηται.
Ἦνευκε μὲν γὰρ αὐτὴν ἡ οὕτω καλλίστη καὶ ὀνο-
μαστή Ῥώμη, γένος δὲ ταύτης καὶ τοῦτο περιφα-
νέστατον. Πρῶτοι γὰρ ἐτύγχανον οἱ γονεῖς αὐτῆς τῆς
Ῥωμαίων βουλῆς. Ἐφυ δὲ ἐξ ἀγαθῶν ἀγαθῆ· εὐσε-
βεῖς μὲν γὰρ κάκεινοι καὶ ἀρετῆς ἐρασταί.

Β'. Ἦδη δὲ ὦραν ἄγουσαν γάμου σωφροσύνης
ἐπιθυμία αὐτὴν τῆς καθ' ἡλικίαν ὀρμῆς ἐκράτει,
καὶ τοὺς τεκόντας ἠξίου μήποτε αὐτὴν εἰς ὀμιλίαν
ἀνδρὸς ἀγαγεῖν, ἀλλ' ὥσπερ τὸ εἶναι, οὕτως αὐτῇ
καὶ τὸ παρθένον μεῖναι χαρίσασθαι. Οἱ δὲ ἐπὶ μόνῃ
ταύτῃ τὸν βίον σαλεύοντες καὶ τοῦ γένους διάδοχον
ἐξ αὐτῆς ἔχειν ἐλπίζοντες ἔτος ἤδη τεσσαρεσκαιδέ-
κατον ἄγουσαν καὶ ἄκουσαν ἀνδρὶ ἐκδιδοῦσιν. Ἦν
δὲ καὶ ὁ νυμφίος ἄρα τό τε γένος καὶ τὴν ἡλικίαν
καὶ τὰ ἅλλα πάντα τῇ Μελάνῃ παράμιλλος, γεγονώς
μὲν ἐξ ὑπάτων, ἄρτι δὲ τὸν ἔφριθον παραλλάττων·
Ἀπεινιανὸς τῷ νυμφίῳ τὸ ὄνομα, ἔτος ἑγγιστάτου
ἄγων ἑπτακαιδέκατον. Οὕτω τῶν γάμων αὐτοῖς τε-
λεσθέντων ἡ θαυμαστὴ Μελάνη καὶ μετὰ τοὺς γά-
μους δεινῶς ἔτι μᾶλλον ἦρα τῆς σωφροσύνης, καὶ
σφοδρῶς αὐτὴν ὁ τῆς ἀγνείας ἔρωσ πυρπολῶν οὐκ
ἀνίει, πολλῇ δὲ ἦν καὶ τὸν ἀνδρα ταῦτα παραινοῦσα
τοῖς λόγοις· καὶ ἐπειδὴ μὴ ἤρχουν οἱ λόγοι καὶ δά-
κρυα συνεπράττοντο εἰς πειθῶ, τοιαῦτα λέγουσιν·
Εἰ μὲν, ὦ φίλτατε ἄνερ, τὰ αὐτὰ καὶ σοὶ σινδοκεῖ,
καὶ ἄμφω κατὰ τὸν τῆς σωφροσύνης νόμον οἰκῆσο-
μεν, μακάριοι τῶν γάμων ἡμεῖς, ἄμφω τε καὶ δι'
ἀλλήλων σωζόμενοι καὶ πρόφασιν ἀλλήλοις τῆς καλ-
λίστης ὁδοῦ γινόμενοι· εἰ δὲ σὲ τὸ νέον τῆς ἡλικίας

I. Fuit ergo hoc quoque earum quæ olim fuerunt
civitatum maximæ et clarissimæ Romæ, non so-
lum efferrī pulchritudine, neque situ vincere, ne-
que tropæis et aliis omnibus gloriari, sed multo
magis sibi placere, et se magnificare propter eos,
qui pro Christo se fortiter gesserunt, tam viros
quam mulieres, et has magis, quod non secus ac
viri fortiter decertarunt, et se vitæ exemplum ad
virtutem aliis constituerunt. Ex quibus una fuit
beata Melana, quam sibi nunc argumentum pro-
posuit oratio, et aggressa est res illius dicere ab
initio. Eam enim tulit celeberrima et clarissima
Roma. Fuit autem ejus quoque genus clarissimum.
Erant enim ejus parentes primi senatus Romano-
rum. Orta est autem bona ex bonis. Nam erant
B illi quoque pii et virtutum amatores.

II. Cum ergo jam esset nubilis, desiderium con-
tinentiæ vicit ejus, quæ ex ætate erat, appetitio-
nem, et rogavit parentes, ne unquam eam junde-
rent matrimonio, sed sicut ei, ut esset, ita etiam
ut virgo maneret, concederent. Illi autem cum pro-
pter hanc solam hujus vitæ agitantur fluctibus,
ei parantes divitias, et sperantes se successorem
generis ex ea habituros, quartum decimum annum
jam agentem vel invitam collocant in matrimonio.
Erat vero ejus sponsus, et genere, et ætate et aliis
omnibus cum Melana conferendus: natus quidem
ex consulibus, et modo excedens ex ephēbis.
Sponsi autem nomen erat Apenianus, agens annum
circiter decimum septimum. His autem sic celebra-
tis nuptiis, admirabilis Melana etiam post nuptias
adhuc vehementius amabat continentiam, et amor
castitatis non intermittebat eam acrius urere:
multis vero verbis maritum suum ad hoc exhor-
tabatur, et cum verba non sufficerent, ei quoque
ad persuasionem opem ferebant lacrymæ, hæc di-
centi: Si quidem, o marite charissime, eadem tibi
quoque videntur, et ambo habitabimus convenien-
ter legi continentiæ, beati nos erimus propter
nuptias, et ambo per nos invicem salvi erimus. et

erimus alter alteri viæ pulcherrimæ occasio. Sin autem juvenus et ætas propensior ad voluptates non permittit ut hoc feras, at tu me sinas, et ne cœptum meum et institutum prohibeas : mei autem corporis et meæ libertatis merces erunt omnes possessiones, omnes famuli, et vestes, et domus, et quæcunque alia sunt in meis facultatibus. His omnibus tibi cedo, dummodo meipsam redimam. Ille vero neque universum concedens, neque ejus totam aversans voluntatem : Nunc quidem, o uxor, inquit, non possunt hæc fieri : postquam autem generis et facultatum habuerimus successorem, nec ego bono tuo instituto deero. Grave enim esset, si in divino desiderio vir feminæ cedere conspicerer. Sed tunc ambo hanc viam eligentes, non secus ac in matrimonio, ita in vita ex Deo agenda inter nos conspirabimus.

III. Acquiescunt ambo ei, quod dictum fuerat. Procedente autem tempore, nascitur eis puella. Ea cum primum lucem aspexit, castitatis Soli fuit consecrata, Melana offerente primitias Domino, qui ipsam dederat : ut sic vel consuetudinem habens matrimonii videretur plurimum tribuere virginitati. Deinceps vero seipsam contrahens, moderate et temperanter vivebat. Non vestem gestabat splendidam, non corpus suum fovebat lavacris : et si quando a marito aut a parentibus cogerebatur, ibat quidem ad balneum, cum autem vultum solum lavacris abluisset, ut eorum qui jubebant voluntati satisfaceret, non sinebat reliquum corpus calidis foveri. Ut vero deinceps lateret, emebat auro ancillis persuasis. Cum autem multa etiam fecisset, ut viro persuaderet, ut esset ejusdem instituti, ubi non vidit eum obtemperare, sed cupere etiam fieri parentem aliorum liberorum, de fuga cogitat, et statuit ipsum maritum et patrem, quin etiam suas quoque facultates relinquere. Sed cum quidam viri boni et virtutis amantes sentientes, id prohiberent, dicentes illud Apostolicum, « Quid enim scis, mulier, an virum tuum salvum facies ? » mansit quidem, ægre ferens eam, qua tenebatur, necessitatem : cilicium autem intra sumptuosam et splendidam vestem, tanquam præludium exercitationis, perpetuo ferebat, quando cum marito non habebat consuetudinem. Cum vero omnium falleret oculos, suam amitam latere non potuit. Sed ipsa quidem cum cognovisset, eam increpabat, et indumentum irridebat. Ea vero nihil ægre ferens ipsius asperitatem, hoc gravius ferebat, quod non posset omnes latere. Quocirca multis lacrymis et precibus, ut res taceatur, impetrat.

IV. Erat autem ei maxime in votis mundo abrumpi, et ut vult Deus, philosophari. Unde etiam cum uterum ferret, et ei secundo jam partus appeteret, celebrabatur quidem festum gloriosi martyris Laurentii : illa vero pernoctabat insomnis,

ταῦτα μὴ φέρειν ἔα, σὺ γοῦν ἄλλ' ἐμὲ ἕασον, καὶ μὴ κίωλε τοῦ ἐπιχειρήματος. Μισθὸς δὲ σοὶ τοῦ ἐμοῦ σώματος καὶ τῆς ἐλευθερίας πάντα μὲν χρήματα, πάντα δὲ κτήματα, πάντες δὲ οἰκέται καὶ ἐσθῆς καὶ οἴκοι καὶ τὰλλα ὅσα τῆς ὑπάρξεώς ἐστι τῆς ἐμῆς. Τούτων σοὶ πάντων παραχωρῶ, μόνον εἰ ἐμαυτὴν ὠνήσομαι. Ὁ δὲ μήτε τὸ πᾶν διδοὺς μήτε τὸ ὅλον τοῦ βουλήματος ἀποτρέπων, Νῦν μὲν, ἔλεγεν, ὦ γύναι, ταῦτα οὐ δυνατά· ἐπειδ' ἂν δὲ καὶ διαδόχους τοῦ γένους καὶ τῆς εὐσίας κτησώμεθα. οὐδὲ ἐγὼ σου τῆς ἀγαθῆς γνώμης ἀπολειφθήσομαι· χαλεπὸν γάρ, εἰ ἀνὴρ γυναικὸς ἐλάττων τῆς περὶ Θεὸν ἐπιθυμίας ὀφθῆσθαι· ἀλλ' ἄμφω τότε τὴν ὁδὸν ταύτην ἐλόμενοι, ὁμοίως ὡσπερ τῷ γάμῳ, οὕτω καὶ τῇ κατὰ Θεὸν διαγωγῇ ἀλλήλοις εἰσπνεύσομεν.

Γ'. Στέργουσιν ἀμφότεροι τῷ λεχθέντι· τοῦ χρόνου δὲ προϊόντος, καὶ παιδίον αὐτοῖς τίχτεται θῆλυ. Τοῦτο ἄμα τε τὸ φῶς εἶδε, καὶ ἄμα τῷ τῆς ἀγνείας Ἥλιῳ καθιερώθη, τῆς Μελάνης ἀπαρχὴν αὐτὴν τῷ δόντι Κυρίῳ προσαγαγούσης, ἵν' οὕτω καὶ γάμῳ προσομιλοῦσα τῇ παρθενίᾳ φανείη τὸ πλεονέμουσα, καὶ τὸ ἐξῆς συστειλάσα ἑαυτὴν σωφρονικῶς ἦν βιοτεύουσα. Οὐχ ἱμάτιον ἐκείνην ἐκόσμει λαμπρόν· οὐκ ἐθεράπευε τὸ σῶμα λουτρόν. Κἂν εἴποτε δὲ παρὰ τοῦ ἀνδρός ἢ τῶν τεχνόντων ἐκδισασθῆι, ἀπῆι μὲν εἰς βαλανεῖον, τὰ δὲ πρόσωπα μόνον ταῖς λουτραῖς ἀπονεύσασθαι, τὸ λοιπὸν σῶμα τῆς ἐκ τῶν θερμῶν ἀπολαύειν οὐκ ἠνεύχετο θεραπείας· τὸ δὲ ταῦτα λαθεῖν χρήμασιν ὠνεῖτο τὰς θεραπαίνας πείθουσα. Πολλὰ δὲ καὶ πρὸς τὸ πείσαι τὸν ἄνδρα τοῦ Ἰσοῦ γενέσθαι σκοποῦ δράσασα, ἐπεὶ οὐχ ἑώρα πεισόμενον, ἀλλὰ καὶ ἐτέρων ὀφθῆναι πατέρα παιδῶν ἐπιθυμοῦντα, δρασμὸν ἐννοεῖ, καὶ αὐτὸν ἄνδρα καὶ πατέρα, ἀλλὰ καὶ τὴν οὐσίαν ἀπολιπεῖν. Ἐπεὶ δὲ τῶν φιλαρέτων τινὲς αἰσθόμενοι διεκώλυον, τὸ ἀποστολικὸν ἐκεῖνο φάμενοι, « Τί γὰρ οἶδας, γύναι, εἰ τὸν ἄνδρα σώσεις; » ἔμενε μὲν καὶ πρὸς τὴν ἀνάγκην ἢ κατεῖχετο ἤρχετο· τρύχινον δὲ τι βῆκος εἶσω τῆς πολυτελοῦς ἐσθῆτος οἶνει προγύμνασμα τῆς ἀσκήσεως, ὅτε μὴ συνῆν τῷ ἀνδρὶ, διετέλει φοροῦσα. Τοὺς δὲ πάντων ὀφθαλμοὺς κλέπτουσα, τὴν θέλαν γοῦν αὐτῆς οὐκ ἐλάνθανεν· ἀλλ' αὐτὴ μὲν γνοῦσα ἐπετίμα ταύτη καὶ ἔσκωπε τοῦ ἐνδύματος, τὴν δὲ μηδὲν ὑπὸ τῆς αὐτοῦ τραχύτητος ἀχθομένην τοῦτο καὶ μᾶλλον ἐθάρυνε, τὸ μὴ δυνηθῆναι πάντας λαθεῖν. Διὸ καὶ πολλοῖς δάκρυσι τε καὶ παρακλήσεσι τὴν σιωπὴν τοῦ πράγματος ἀσφαλίζεται.

Δ'. Ἦν δὲ ἄρα τι καὶ εὐχῆς ἔργον αὐτῇ κόσμου βραγῆναι καὶ φιλοσοφῆσαι κατὰ Θεὸν, ἔθεν καὶ κυούσης ἤδη τὸ δεύτερον καὶ πρὸς τὸ τεκεῖν γενομένης, ἑορτὴ μὲν ἦγετο τοῦ λαμπροῦ ἐν μάρτυσι Λαυραγντίου· ἡ δὲ ἄυπνος διενύχθευε γόνυ κλίνουσα, ψαλ-

μοῦς ἄδουσα, κρείττων καὶ τῶν ὠδίνων καὶ τῆς φύσεως εἶναι βιαζομένη. Ὁ ἄρθρος ἐληγεν· ἡ δὲ τῶν εὐχῶν οὐκ ἐπαύετο, ἀλλὰ καὶ οὕτως ἑαυτὴν κατατείνουσα χολεπωτέρων ὠδίνων πειρᾶται, καὶ βιαίως μὲν, τίχτει δ' οὖν ὁμοῦς. Τὸ μὲν οὖν τεχθὲν (ἄρρην δὲ ἦν), ὁμοῦ τε ἐτέχθη, καὶ ἰερῶς ἀναγεννηθὲν τῷ βαπτίσματι τοῦ ἐνταῦθα κόσμου λύεται, καὶ πρὸς τὸν ἐκεῖ παραπέμπεται· ἐκείνην δὲ καὶ μετὰ τὸν τόκον ἑστρεφον αἱ ὠδίνες, καὶ τὸ δριμύ τῆς ὀδύνης τὸν θάνατον ὑπῆγεν. Ἐπιστάς οὖν ὁ ἀνὴρ καὶ τὸ δεινὸν θεασάμενος, συγχυθεὶς μικροῦ μὲν καὶ τὴν ψυχὴν ἀφῆκεν· ἀναλαβὼν δὲ ἑαυτὸν ἀποτρέχει πρὸς τὸ θυσιαστήριον, καὶ κύκλω τοῦτο περιερχόμενος, δάκρυα τῶν ὀφθαλμῶν ἔρρει, φωνὰς ἤφει, καὶ ὡς ὀξυτάτην παρῆναι τὴν ἄνωθεν ἐκάλει βοήθειαν. Ἡ δὲ τοῦτον ἐκείνον εἶναι νομίσασα τὸν καιρὸν ὃς τῇ ἐπιθυμίᾳ ταύτης ἐπιθήσει τὸ τέλος, τῷ ἀνδρὶ ἐτι τῷ ἱερῷ προσεδρεύοντι διαγγέλλον φράζει, ἥ μὴν αὐτῷ τε καὶ ἑαυτῇ ζήσεσθαι, εἰ ὄρκια καὶ συνθήκαι πρὸς Θεὸν γένοιοντο ἐν σωφροσύνῃ τοῦ λοιποῦ ζῆν ἀμφοτέρους, καὶ μὴ κατὰ βίον, ἀλλὰ κατὰ Θεὸν μᾶλλον βιοῦντας διατελεῖν. Πείθεται ὁ ἀνὴρ τοῖς τῆς γυναικὸς καὶ ῥήμασι καὶ θελήμασι, καὶ τὴν ἀπολογία, ὅτι πέπεισται, δίδωσιν· ὅπερ ἐκείνη μαθοῦσα τὸ μὲν σῶμα ῥάων, τὴν δὲ ψυχὴν ἡδίων εὐθύς γίνεται, εἴτε τῇ χαρᾷ τῆς νόσου παραχωρούσης εἴτε καὶ τῆς ἄνω χειρὸς τῷ σκοπῷ ταύτης συναιρομένης.

Ε'. Ἐπεὶ οὖν καιροῦ καὶ ἀφορμῆς ἤπτετο, τὸν μὲν ἄλλον τοῦ σώματος ἀπετίθετο κόσμον, λιτῶς τε καὶ ἀφελῶς ζῆν ἐλομένη καὶ ὅλην ἑαυτὴν πρὸς τὸν ἔσω τῆς ψυχῆς κόσμον τρέψασα· ἐν τοσοῦτῳ δὲ καὶ τὸ τῆς παρθενίας αὐτῆς ἔρνος, ἡ τῷ Θεῷ ἱεραθεῖσα Ουγάτηρ, τὸν ἐνταῦθα βίον ἀπολιποῦσα πρὸς τὸν ἐργαστήν Θεὸν μετατίθεται. Ταύτης ὁ θάνατος βελτιοῖ τὸν ἀνδρα τὰ ἴσα τε φρονεῖν καὶ τὴν αὐτὴν ὀδεύειν τῇ Μελάνῃ παρασκευάζει. Ὑποθέντες οὖν ἀμφοτέροι ἑαυτοὺς τῷ τοῦ κατὰ Θεὸν βίου ζυγῷ, προθύμως ἐἴλκον τὴν ἀρετὴν ἀλλήλοις διαμιλλώμενοι. Ἐκείνοισ' μὲν οὖν ἡ φροντίς ἦν τέλειον ῥαγῆναι κόσμου παντός, καὶ Θεῷ ἑαυτοὺς ἀναθεῖναι καὶ βίῳ καὶ σγήματι τὰ τῶν μοναχῶν ἐλομένους· τῶν δὲ γονέων μὴ ἐφιέντων, ἐκεῖνοι φυγῇ κλέψαι τὴν ἀναχώρησιν ἐμελέτων. Ἀλλὰ τοῦτο μὲν τέως ἡ ἄνωθεν εἶργει χεῖρ· εὐφροσύνη δὲ θεία τὴν λύπην αὐτοῖς διαλύει. Ταῦτα γὰρ διασκοπούμενοις νυκτὸς ἐπιγενομένης, εὐωδία τις αὐτοὺς ἄρρητος καὶ οὐράνιος καὶ οἶα μηδενὶ ληπτῇ ἄνωθεν κατελάμβανεν, ἐξαισιόν τινα πνοὴν ἡδονῆς προβάλλουσα καὶ τὴν ψυχὴν ἀλύουσαν καὶ συστελλομένην εἰς χαρὰν εὐθύς διαχέουσα. Τοιαύτης χάριτος τὰς ψυχὰς πλησθέντες ἔμενον οὕτω χαλινὰ πάντα τῆς ζωῆς τῷ Θεῷ ἐπιτρέφαντες ὅποιαν αὐτοῖς ἄγει καὶ ὅπως ἄγεσθαι. Μετὰ μικρὸν οὖν ἐκείνου κεύσαντος μεθίσταται μὲν αὐτοῖς ὁ τῆς Μελάνης πατήρ· οἱ δὲ ἐκποδῶν τοῦ κωλύοντος γενομένου, ὅτε δὴ τῷ Θεῷ ἐδόκει, καὶ ὁ καιρὸς ἐκάλει, εὐθέως μὲν τῆς μεγάλης ἐξέρχονται πόλεως

A genu flectens, psalmos canens, dolores et naturam superare contendens. Desierat matutinum, illa autem non cessabat a precibus. Sed sic quoque seipsam intendens, dolores sentiebat graviores, et violenter quidem, parit tamen. Atque quod natum quidem fuerat, erat masculinum; simul atque autem natum et sancto baptismo fuit regeneratum, ab hoc mundo discedens, ad eum, qui illic est, transmittitur. Illam vero etiam post partum vexabant dolores, et acerbus cruciatus mortem accelerabat. Astans autem maritus, cum asperam et gravem vidisset perpersionem, conturbatus prope emisit animam. Cum se autem collegisset ac recreasset, currit ad aram, et eam in orbem ambiens, lacrymas profundeabat ex oculis, voces emittebat miserabiles, et ut quam citissimum a superis adveniret invocabat auxilium. Illa vero arbitrata hoc esse illud tempus, quod finem imponet ejus desiderio, viro qui adhuc assidebat in templo, per nuntium significat, et ipsum, et se adhuc esse victuram, si detur jusjurandum, et pacta conventa ineantur, utrosque de cætero victuros esse in continentia, et non quam mundus, sed quam vult Deus, vitam esse perpetuo acturos. Paret vir uxoris verbis et voluntati, et respondet id sibi esse persuasum. Quod quidem cum illa rescivisset, corpore quidem se habet melius, animo autem protinus evadit lætior, seu morbo locum dante lætitiæ, seu etiam manu superna ejus adjuvante scopum et institutum.

V. Cum ergo nacta esset tempus et occasionem, deposuit quidem alium ornatum corporis, tenuiter et simpliciter vivere constituens, et totam se convertens ad internum ornatum animæ. Interim autem pulchrum quoque ejus germen virginitatis, quæ Deo fuerat consecrata, filia, migrans ex hac vita, vadit ad Deum suum amatorem. Ejus mors meliorem mentem dat viro, ut idem quod ipsa sentiat, et efficit, ut eadem via ingrediatur, qua Melana. Cum ambo ergo se subjunxissent jugo vitæ ex Deo ducendæ, id prompto et alacri animo trahabant, inter se virtute decertantes. Atque illis quidem curæ erat ab universo mundo omnino separari, et se Deo dedicare: et cum vita et habitu monasticam elegissent constitutionem, parentes autem non permetterent, illi meditabantur se fuga subducere; sed hoc quidem tunc manus prohibet superna, divina autem lætitia eis mœrorem excutit. Dum de his enim consultarent, sequente nocte suavis quidam odor et plane cœlestis, et qui neque verbis exprimi, neque mente cogitari potest, ad eos venit a superis, qui admirabilem quemdam voluptatis spiritum eis attulit, et qui tristitia afficiebatur et contrahabatur, animum protinus diffudit ad lætitiā. Cum tali gratia impleti fuissent eorum animi, manebant sic, omnia vitæ suæ frena Deo permittentes, ut ducerentur quo et quomodo vellet. Cum ille ergo paulo post annuisset, eis quidem e vivis excedit Melanæ pater. Illi

autem, cum amotus esset is, qui prohibebat, quando Deo visum esset et tempus vocabat, statim quidem exeunt e magna civitate, urbanam multitudinem et tumultus valere iubentes : eos vero excipiunt suburbana commoda ad philosophandum, et apta ad quietem. Eis autem, quando hanc angelicam inceperunt vitæ formam, atas erat, Apeniano quidem quatuor et viginti annorum : Melanæ autem viginti, quo tempore vera maxima solet rabie agitari adolescentia.

VI. Ila vero et omni utens cautione, se valde gerebat philosophice, et in his erat marito non injucunda adiutrix. Quin etiam si videbat juvenem ab accurata et perfecta vitæ forma declinantem, eum sapienter corrigebat, et ad pietatem dirigebat. Nam illi quidem nihil tantæ erat curæ, quantæ nihil ea curare, quæ ad corpus pertinebant : imo vero et cibo et veste et omni ratione flammam juventutis extinguere. Cum illum autem videret amictus ornatum et vestium pulchritudinem adhuc amplecti, non cessabat partim quidem admonere, partim vero scite quoque et apte irridere, donec effecit, ut in his se gereret philosophice. Et alioqui conjugii dux erat Melana ad pietatem, cum Eva, quod ad illum attinebat, pugnans ex diametro. Eos enim, qui ægrotabant, adire et invisere, et curationem adhibere, et peregrinantes hospites mensa accipere, et viatico eos donare, a Melana docebatur maritus. Quæ quidem ambo similiter faciebant, et obibant ut communes servatores et benefactores, custodias, loca relegatis constituta, C carceres et ergastula : eos quidem, qui propter inopiam detinebantur, solventes : qui autem propter aliquam aliam retinebantur calamitatem, eos et reipsa et verbis consolantes. Via autem procedentes, reliquas quoque facultates vendere incipiunt, alios quidem ex pauperibus facientes divites, sibi vero nihil aliud consecrantes, quam nihil habere, et solum sperare in Dominum.

VII. Qui autem benefactis semper insidiatur, et adversus quemlibet, qui boni aliquid facit, bellum suscipit ab initio, non sinebat quiescere, sed gravem quidem adversus eos machinam Apeniani fratrem admovet Severum, per quem existimabat sese solidæ eorum mentis turrim esse labefactaturum. Apenianum autem fuisse Melanæ maritum, D superius declaravit oratio. Hic ergo Severus improba mente ementiebatur naturam : et cum esset frater, factis erat inimicus. Cum enim Apenianus una cum Melana ad vitam ex Deo agendam esset traductus, Severus insano dæmonis instinctu inspiratus, aggressus est fratrem molestia afficere, agros avellens, fructus abripiens, omnibus modis insultans et vim asserens. Postquam vero eos vidit omnia malle amittere, quam præceptum Domini despiciere, quo cavetur oportere eum ferre, qui acceperit injuriam, tunc ille vi majore eos aggrediebatur. Nam cum ex Apeniani servis improbissimos dolose subornasset et corrupisset, alios quidem promissis, alios vero pecuniis, iis persuadet,

A άστικὴν πολυοχλίαν καὶ θορύβους ἀποποιούμενοι· προάστεια δὲ αὐτοὺς ὑποδέχεται χρηστά τε ἐμφυλοσοφῆσαι καὶ πρὸς ἡσυχίαν ἐπιτηδείως ἔχοντα. Ἰλικία δὲ τούτοις, ὅτε τοῖς τῆς Ἰσαγγέλου ταύτης ἀπήρχοντο πολιτείας, ὁ μὲν τεττάρων ἐτίλει καὶ εἴκοσι, τῇ δὲ τὸ εἰκοστὴν ἠνύετο ἔτος, ὅτε δὴ καὶ μάλιστα νεότης οἶδε λυττῆν.

Γ'. Ἡ δὲ καὶ πάση φυλακῇ χρωμένη, λίαν τε αὐτὴν φιλοσόφως ἦγε, καὶ τῷ ἀνδρὶ τὰ γε τοιαῦτα βοηθῆς ὄντως οὐκ ἄχαρις ἦν· ἀλλ' εἴ τί που καὶ τὸν νέον εἴωρα παρεκκλίνοντα τῆς ἀκριθείας, σοφῶς ἐπηνώρθου, καὶ πρὸς τὸ εὐσεβὲς ἴθυνα. Τῇ μὲν γὰρ οὐδὲν οὕτως ἔμελεν ὡς τὸ μηδὲν αὐτῇ τῶν περὶ τὸ σῶμα μέλειν, μᾶλλον δὲ ὡς τὸ καὶ τροφῇ καὶ στολῇ καὶ πλάσει, νεότητος φλόγα σθενύειν τὴν δὲ ὁρῶσα ἔτι κόσμου περιβολῆς καὶ ἰακτικῶν κἀίλους μεταποιούμενον, οὐκ ἐπαύετο τοῦτο μὲν παλαιούτε, τοῦτο δὲ καὶ ἐμμελιῶς σκώπτουσα ἕως ἀμείειν τῶν τοιούτων καὶ φιλοσόφως ἔχειν καὶ περὶ αὐτὰ πορροσκεύαζεν. Καὶ ἄλλως δὲ ὀδηγὸς ἦν ἡ Μελάνη πρὸς θεοσέθειαν τῷ συζύγῳ ἐκ διαμέτρου τε τῇ Εὐφῇ πρὸς ἐκεῖνον διακειμένη· τὴ γὰρ νοσοῦντας περιέναι καὶ ὡς ἐγχωροῦν θεραπεύειν τοὺς ἐπιδημοῦντάς τε τῶν ξένων, τραπέζης ἀξιῶν καὶ ἐφοδίοις διωρεῖσθαι, Μελάνης πρὸς τὸν ἄνδρα διδασκαλία, ἀπερ ἀμφοῖν τε ὁμοίως ἐπράττετο, καὶ περιήεσαν κοινοὶ σιωτῆρες καὶ εὐεργέται φυλακῆς, ὑπερορίας, μέταλλα, τοὺς μὲν δὲ ἀπορίαν κατεχομένους χρήμασιν ἀπολύοντες, τοῖς δὲ συμφορᾷ τινι ἐτέρᾳ συνεχομένοις ἱκανὴν παράκλησιν, τὰ αὐτὰ καὶ τοὺς λόγους προσφέροντες, ὁδῶ δὲ προϊόντες καὶ τὰ ἐπίλοιπα τῆς οὐσίας διαπολεῖν ἄρχονται, τοὺς μὲν ἄλλους ἐξ ἀπίρων εὐπόρους ποιοῦντες, ἑαυτοῖς δὲ συντηροῦντες οὐδὲν ἄλλο ἢ τὸ μηδὲν ἔχειν καὶ τὸ μόνως ἐλπίζειν ἐπὶ τὸν Κύριον.

Ζ'. Ὁ δὲ τοῖς καλοῖς τῶν ἔργων ἐφεδρεύων ἀεὶ καὶ πόλεμον κατὰ παντὸς τοῦ τὸ ἀγαθὸν ποιοῦντος ἐξ ἀρχῆς ἀράμενος ἠρεμεῖν οὐκ εἶα, ἀλλὰ δεῖν μὲν αὐτοῖς μηχάνημα τὸν ἀδελφὸν Ἀπενιανοῦ Ἰσευῆρον προσάγει, δι' οὗ καὶ ὤρετο τὸν τῆς στερόδᾶς αὐτῶν γνώμης κατασεῖσαι πύργον. Ἀπενιανὸν δὲ ἄνδρα εἶναι D Μελάνης ὁ λόγος φθάσας ἐγνώρισεν. Οὗτος οὖν ὁ Σευῆρος διεψεύδετο τὴν φύσιν τῇ γνώμῃ, καὶ ὁ ἀδελφὸς τοῖς ἔργοις ἐχθρὸς ἦν. Ἀπενιανοῦ γὰρ ἤδη σύναμα Μελάνη πρὸς τὸν κατὰ θεὸν βίον μεταθεμένου, ὁ Σευῆρος ἄρτι παρὰ τοῦ δαίμονος μανικώτερον ἐμπνευσθεὶς λυπεῖν ἐπεχείρει τὸν ἀδελφὸν, ἀγροὺς ὑποσπῶν, καρποὺς συλῶν, παντὶ τρόπῳ ἐπεμβαίνων καὶ βιαζόμενος. Ἐπεὶ δὲ πάντα μᾶλλον εἴωρα προαιρουμένους ἀποβαλεῖν ἢ τὴν ἐντολὴν παριδεῖν τὸ δεῖν ἀδικούμενον φέρειν, ἐνταῦθά τι καὶ βιαιότερον ἐκεῖνος ἐπεχείρει. Τῶν γὰρ οἰκετῶν Ἀπενιανοῦ τοὺς πονηροτάτους ὑπελθῶν ὑπούλως καὶ διαφθείρας, τοὺς μὲν ὑποσχέσει, τοὺς δὲ χρήμασι πείθει καταξαναστῆναι τοῦ ἀδελφοῦ, καὶ τούτου μὲν ἀποστῆναι, οὐ μόνον δὲ σφᾶς ἑαυτοῦς, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἀγροὺς ἐν

εἰς ὧκουν Σευήρου καὶ εἶναι λέγειν καὶ ὀνομάζειν. Ἀλλὰ κενοῖς ὄντως ὁ μάταιος ἐπεχείρει. Οἱ μὲν γὰρ, καίτοι τοιαῦτα πάσχοντες ὑφ' οὗ ἤκιστα ἄν τις καὶ προσεδόκησε, ταῦτα μὲν ἀλύπως ἔφερον, μᾶλλον δὲ τι καὶ ἔχαιρον· οὐδὲ γὰρ φαῦλον αὐτοῖς ἐδοῖκε διαμιλλᾶσθαι ταῖς συμφοραῖς πρὸς Ἰώβ· ἤνία δὲ μόνον τοὺς γενναίους τὸ τῶν χρημάτων οὕτω παρ-
αιρουμένων μικρὰ βεῖν τῆς εὐποιίας τὸ ρεῦμα τοῦ πλούτου καθάπερ τινὸς ποταμοῦ ἐτέρωθι μετοχε-
τευθέντος.

quod cum auferrentur opes, parum flueret fluentum fluente alio derivatis.

Η'. Οὐδὲ εὐσεβεστάτη βασίλισσα Βερίνα τῶν τοιούτων ἀνήκουστος ἐγεγόνει, ἀλλὰ ταύτην μὲν καὶ πρὸ πολλοῦ κατεῖχεν ἡ φήμη τῆς τούτων φιλοσοφίας, καὶ πολλοῦ ἦν αὐτῇ ἄξιον, ἰδεῖν τε ἐκείνους καὶ λεγόντων ἀκούσαι, καὶ πολλαῖς παρακλήσεσι μετεπέμπετο τὴν Μελάνην. Τότε δὲ καὶ τοῦ καιροῦ τὴν ἀφορμὴν δόντος σπουδῇ ἐκάλει. Ἡ δὲ ἤει. Ἄλλ' ὅσα καὶ τὰ πρὸ τῆς ὀμιλίας, ὀλίγα τούτων ἀκούσαι βέλτιον. Ἦν ἄρα νενομισμένον Ῥωμαίοις μὴ ἄνδρα τινα, μὴ γυναικὰ παρὰ βασιλέα ἢ βασιλῖδα φοιτᾶν κεκαλυμμένην τῇ κεφαλῇ. Αὕτη τοῦ νόμου μηδὲν φροντίσασα, κατακεκαλυμμένη παρήει, οὐ τυράννων ἔθος, ἀλλὰ τὸν Πούλου νόμον δεῖν συντηρεῖν, ὃς οὐκ ἔξ γυναικᾶ γυμνῇ ἰέναι τῇ κεφαλῇ. Οὐ μὴν οὐδὲ τὴν στολήν ἠθέλησε διαμεῖψαι, οὐδὲ τὰ ῥάκη μεταμφιάσασθαι, καίτοι πολλῶν παραινούντων μὴ οὕτω ποιεῖν.

Θ'. Ἡ δὲ πρὸς αὐτοὺς, Ἐνεδυσάμην, φησὶ, τὰ ἐμάτιά μου, πῶς ἐκδύτομαι αὐτά; Ὅθεν καὶ παρ-
ιοῦσα εἰς τὰ βασίλεια, οὐδὲ ἀπέβλεψε πρὸς τι τῶν ἄλλοις θαυμαζομένων, οὐδὲ ὀφθαλμῶν ἄξιον κρίνασα τὰ τοιαῦτα. Προϊούσῃ τε σύναμα τῷ Ἀπενιανῷ εὐ-
θύς ἡ βασίλισσα ὑπανεστή τε καὶ προσεῖπε, καὶ καθέδρας ἠξίωσεν ἐγγυτάτης· ἐξέπληξε γὰρ αὐτὴν ἡ τε στολή καὶ τὸ τοῦ σχήματος δεινῶς ἰδιωτικόν· καὶ τοὺς ὑφ' ἑαυτῇ συγκαλοῦσα κοινὸν ἐποιεῖτο θαῦμα Μελάνην, Ὡ οἶον, φήσασα, πρᾶγμα νῦν βλέπω! Πάλαι γὰρ σε, θεία γυναικῶν, ἤκουον· νῦν δὲ ὄρω. Καὶ ἅμα τοῦ χρυσοῦ θρόνου ἐξαναστᾶσα περιέβαλέ τε καὶ κατησπάζετο, καὶ ὡς πολλάκις ἔλεγε· Μακαρία εἶ σὺ τοῦ ἐν Κυρίῳ μακαρισμοῦ δικαίως ἐπιτυχοῦσα.

Ι'. Ἐπεὶ δὲ καὶ Σευῆρον δίκα ἀπαιτῆσαι τῶν εἰς αὐτοὺς ἀδικημάτων ὑπέσχετο, Ἄλλ' ἡμῖν γε, εἶπεν ἡ Μελάνη, κρεῖττον ἀδικεῖσθαι μᾶλλον ἢ ἀδικεῖν· ἐπεὶ καὶ ῥαπιζομένοις οὐ μόνον φέρειν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐτέραν στρέφειν θεῖος νόμος ἐστί. Σοὶ δὲ ἄλλα πολλὰ τὰ ἀγαθὰ παρὰ Θεοῦ ἔψεται τῆς καλῆς ἕνεκα ταύτης προθέσεως. Ἡμῖν δὲ ἀρκέσει τὸ στήναι μέχρι τούτου τὴν βλάβην, καὶ μηδὲν πλέον τὴν ἄνδρα προθεῖναι· ὡς ἡμῶν γε ἕνεκεν οὐδὲ τούτου ἂν ποιούμεθα λόγον, ἀλλ' ὅτι τὰ ξένοις ἤδη κληρωθέντα καὶ ἐνδεέσιν ἀποστερεῖ. Διὰ ταῦτα γούν τούτους καὶ πλέον ἢ βασιλῆς θαυμάσασα καὶ τοῦ Σευήρου δι' αὐ-

ut contra fratrem suum insurgant, et ab eo quidem deficient : non solum autem seipsos, sed eos quoque agros, in quibus habitabant, Severi esse dicerent, et eos ejus nominarent. Sed stolidus plane aggressus est inania. Nam illi quidem etsi talia paterentur ab eo, a quo quis minime expectasset, ea quidem toleranter et sedate ferebant, imo vero gaudebant potius. Non enim eis leve videbatur cum Job contendere rebus adversis et calamitatibus, generosos autem illos hoc solum male habebat, beneficentiæ, divitiis non secus atque aliquo

VIII. Non hæc autem ita gerebantur, ut in primis pia imperatrix Verina non hæc acceperit auditione : sed ad eam quidem diu ante pervenerat fama eorum philosophiæ, ducebatque operæ pretium illos et videre et audire dicentes, et multis precibus accersebat Melanam. Tunc autem tempore quoque dante occasionem, illam magno studio vocavit ; illa vero ivit. Sed quæ exstiterunt ante eorum congressionem, satius est pauca ex iis audire. Erat quidem hæc lex apud Romanos, ut nullus vir nec mulier imperatorem aut imperatricem aperto capite accederet. Ea vero legem nihil curans, velata accessit, non tyrannorum mores, sed Pauli legem maxime dicens oportere conservari, qui non sinit mulieres nudo capite incedere¹. Sed neque vestem voluit mutare, neque pannos exuere, etsi multi suaderent ut faceret.

IX. Illa vero eis dicebat : Meis me vestibus indui, quomodo eas exuam ? Unde etiam cum ingrederetur in regiam, ne aspexit quidem ad aliquid ex iis quæ apud alios habebantur in admiratione, ne obtutu quidem ea digna judicans. Procedenti autem ei simul cum Apeniano statim assurrexit imperatrix, et allocuta est, et ut proxime assideret, est dignata. Eam enim obstupescit vestitus, et admodum rudis et simplex habitus, et eos convocans, qui erant in sua potestate, Melanam communiter admirabatur : O qualem, dicens, nunc rem intueor ? Te jam pridem quidem divinam audivi esse mulierem, nunc autem etiam video : et simul surgens e throno aureo, eam suspexit et amplexa est, et sæpe dixit : Beata es tu, quæ jure consecuta es in Domino beatitudinem.

X. Postquam autem pollicita est se de Severo jure pœnas esse sumpturam propter injurias, quibus eos affecerat : At nobis, inquit Melana, melius est injuriam pati, quam facere injuriam. Eos enim, quibus impinguntur alapæ, non solum pati, sed etiam aliam obvertere maxillam, lex est divina. Atque tu quidem multa bona a Deo consequeris propter hoc bonum tuum propositum ; nobis vero sufficiet, si damnum hucusque sistatur, et non plura adjiciat. Nam nostra quidem causa hujus nullam duceremus rationem, nisi quod ea quæ sunt hostibus et egentibus attributa ei².

¹ I Cor. ii, 13.

stinata, eripit. Propter hæc ergo imperatrix eos magis admirata, propter hos ipsos pepercit Severo : ipsis autem, ut sicut volebant omnes citra impedimentum venderent facultates, per fratrem præbet et imperatorem, qui Romana sceptrâ tunc administrabat. Hi autem erant domini multorum in multis locis prædiorum, non solum prope urbem, sed etiam multorum aliorum in Italia, et non paucorum quoque in Sicilia, plurimorum vero in Hispania et Britannia : quæ etiam propter studium imperatoris, prompte emebant omnes, statim sine intermissione pretium exsolventes. Hi itaque egregii magnificè etiam admirabantur imperatores, et Melana voluit sororem imperatoris quibusdam honestis donare muneribus, sed illa eorum aliquid accipere dicebat esse instar sacrilegii. Sunt enim revera sacra et Christo dedicata. Cum sic dixisset, B. Melanam a se cum magno dimisit comitatu, multis insignibus Eunuchis cum præpositis eam præcedentibus. Sicque exierunt Melana et ejus maritus e regia, in admiratione habiti, et honorifice deducti.

XI. Cum hi autem præclari cœpissent sua, ut volebant, dispensare, non longo abhinc tempore magnas illas suas pecunias in pauperes exhausserunt. Neque enim ullus alius, excepto imperatore, de divitiis cum eis contendisset : tam magna vis pecuniæ et prope incredibilis, ex agris eorum quotannis redibat, auri, ut aiunt, duodecim millia. Illi autem hoc universum distribuebant pauperibus atque illos ipsos agros postea vendiderunt. Hoc vero est argumentum eorum divitiarum : eorum enim domum, quæ erat adeo splendida et magnifica, nullus Romanorum potuit justo pretio emere : igitur autem postea a barbaris exustam cum multum de pretio remisissent, eam quoque similiter vendiderunt, majus quiddam quam Job, ut mihi quidem videtur, hæc in re facientes. Nam ei quidem paupertas fuit involuntaria ; hi autem libentes ex ditissimis effecti sunt pauperrimi. Et ejus quidem uxor non magno et forti animo ferebat, quod contigerat ; Melana autem non solum quod ad se attinebat, id libenter faciebat, sed etiam maritum faciebat participem sui scopi et instituti. Est autem satis evidens supernam dexteram eis opem tulisse, quæ et stantes custodiebat, et si quando fuissent supplantati, ipsa eos protinus erigebat et firmabat. Ipsa eos sæpe cum in somnis prolaberentur, sustollebat, et eos efficiebat cautiores in posterum. Aliquando autem sibi visi sunt ambo simul in principio quidem ambulare per viam admodum angustam et fossis interceptam, quæ ita eos affligebat, ut viderentur sibi esse contriti et contracti. Postquam vero eam cum magna afflictione ac perpessione confecissent, tunc eos excepit relaxatio, liberumque et spatium, et voluptas ineffabilis et valde admirabilis. Sic Deus efficiebat, ut ii aperte de futuris certam conciperent fiduciam, et quod parvos labores magna bona essent consecutura.

Α τοὺς τούτους ἐφείσατο. Αὐταῖς δὲ, καθάπερ ἐβούλοντο, τὸ πᾶσαν αὐτοῖς ἀκωλύτως πωλῆσαι τὴν οὐσίαν διὰ τοῦ ἀδελφοῦ καὶ βασιλέως παρέχει, τήνικαῦτα τὰ Ῥωμαϊκὰ σκῆπτρα διέποντος. Πολλῶν δὲ οὗτοι κύριοι καὶ παρὰ πολλοῖς τοῖς τόποις ἀγρῶν, οὐ πρὸ τῆς πόλεως μόνον, ἀλλὰ καὶ πολλῶν ἄλλων ἐν Ἰταλίᾳ οὐκ ὀλίγων δὲ καὶ ἐν Σικελίᾳ, πολλῶν δὲ πλείονων ἐν Ἰσπανίᾳ τε καὶ τῇ Βρεττανίᾳ, οὓς καὶ διὰ τὴν τοῦ βασιλέως σπουδὴν ἐτοίμως ὠνοῦντο πάντες τὰς τιμὰς ἐνθέως ἀπαραλείπτους κατατιθέμενοι. Οὕτω τῆς μεγαλοφροσύνης οἱ γενναῖοι τὴν βασιλέα ἀγάμενοι καὶ κόσμιοις τισὶν ἡ Μελάνη τὴν τοῦ κρατοῦντος ἀδελφὴν ἤθελε δεξιούσθαι. Ἄλλ' ἐκείνη τὸ τούτων τι λαθεῖν ἐπίσης ἔφη τῷ ἱεροσυλεῖν· ἱερὰ γὰρ ἀντικρυς καὶ αὐτὰ καὶ Χριστῷ ἀνακείμενα. Οὕτως εἰπούσα τὴν μακαρίαν παρ' ἐπεμπε πολλῶν ἐπιφανῶν εὐνούχων μετὰ τοῦ πραιποσίτου ταύτης προοδεύοντων. Καὶ οὕτως ἐξήεσαν ἡ τε Μελάνη καὶ ὁ ταύτης ἀνὴρ τῶν βασιλείων, θαυμαζόμενοι τε παρὰ πάντων καὶ προπεμπόμενοι.

ΙΑ'. Ἀρξάμενοι τοίνυν οἱ γενναῖοι τὰ ἑαυτῶν τιθέναι καθὼς ἠβούλοντο, οὐκ ἐν μακρῷ χρόνῳ τὰ πολλὰ ἐκείνα πρὸς τοὺς δεομένους ἐξήντησαν χρήματα· οὐδὲ γὰρ αὐτοῖς ὅτι μὴ βασιλεὺς τοῦ πλούτου ἂν ἠμφισβήτησεν· οὕτω πολὺ τι χρῆμα καὶ σχεδὸν ἄπιστον ἐκ τῶν ἀγρῶν αὐτοῖς δι' ἔτους ἐφοίτα, μυριάδες, φάσι, χρυσίου δώδεκα. Οἱ δὲ τοῦτο τε ἅπαν τοῖς πένησι διεμέριζον, κάκεινους αὐτοὺς ὑπερον τοὺς ἀγροὺς ἀπέδοντο. Σημεῖον δὲ τοῦ πλούτου· τὴν γὰρ οἰκίαν τούτων οὕτως οὖσαν λαμπρὰν οὐδεὶς ἴσχυτε Ῥωμαίων τῆς ἀξίας προΐσθαι, πυρὶ δὲ μετὰ ταῦτα τοῖς βαρβάροις κατακαυθεῖσαν, τότε τὸ πολὺ τῆς τιμῆς ὑφέντες καὶ τούτην ὁμοίως ἀπέδοντο, μείζον τι, ἔμοιγε δοκεῖ, καὶ τοῦ Ἰωθ κατ' αὐτοῦ ποιῶντες. Ἰωθ μὲν γὰρ ἀκούσιος ἡ πενία· οἱ δὲ καὶ ἐχόντες εἰς τοὺς πνευστάτους ἑαυτοὺς ἐκ τῶν πλουσιωτάτων καθίστων. Κακείνῳ μὲν ἡ γυνὴ οὐ μεγαλοψύχως οὐδὲ γενναίως τὸ συμβᾶν ἔφερεν· ἡ δὲ γε Μελάνη οὐχ ὅσον τὸ ἐπ' αὐτῇ ἠδέως ἐπραττεν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀνδρᾶ κοινῶν ἐποιεῖ τοῦ Ἰσου σκοποῦ καὶ τῆς προαιρέσεως· οὐκ ἄδηλον πάντως, ὅτι καὶ ἡ ἄνωθεν αὐτοῖς ἐφήπτετο δεξιὰ ἢ καὶ ἱσταμένους ἐφύλαττε, κἂν εἴποτε δὲ καὶ ὑποσκειλισθεῖεν, εἰθὺς ὑπήρειδεν. Αὕτη πολλάκις καὶ σφαλλομένους τοῖς ὀνειράσι διανίστα καὶ διετίθει πρὸς τὸ μέλλον ἀσφαλστέρους. Καὶ ποτε ἔβοξαν ὄραϊν ἄμφω ὁμοῦ τὴν μὲν ἀρχὴν διὰ στενῆς ὁδοῦ πάνυ πορεύεσθαι, καὶ θριγκίοις διειλημμένοις, ἢ καὶ οὕτως αὐτοὺς συνέθλιβεν ὡς συντετρίφθαι δοκεῖν· ἐπεὶ δὲ μετὰ πολλῆς ταύτης τῆς κακοπαθείας ἀνύσειαν, τήνικαῦτα ἀνεσίς τε αὐτοὺς διεδέχετο καὶ εὐρυχωρία πολλὴ καὶ ἠδονὴ ἀρόρητός τις καὶ ὑπερθαύμαστος. Οὕτως αὐτοῖς τὸ Θεῖον θαρρῆεῖν προδήλως ὑπὲρ τῶν μελλόντων ἐποίησε, καὶ ὅτι πόνους μικροὺς τὰ μεγάλα τῶν ἀγαθῶν διαδέξονται.

IB'. Οὐ μὴν δὲ ὁ κοινὸς ἡμέλει πολέμιος πάντα, A τὸ τοῦ λόγου, κάλων κινῶν· ἀλλ' ὡσπερ ἐκείνου τρόπος, διὰ πάντων μὲν ἐπεχειρεῖ, διὰ δὲ πάντων ἠττώμενος ὑπεχώρει. Συνελεκτό ποτε τοῖς δικαίοις πολυτάλαντος χρυσοῦ τις ὄγκος, καὶ κατὰ τοῦ ἐδάφους ἐκέχυτο. Ὁ δὲ οἶκος ἴσα πυρὶ τῷ χρυσῷ καταλάμπεται. Ἐμελλε δὲ ὁ χρυσοῦς οὗτος πολλῶν ἀπορίας ἄρα καὶ συμφορᾶς ἐξιάσασθαι. Ὡς οὖν ἡ Μελάνη τὸν οἶκον εἰσῆει, τότε δὴ καὶ τέχνης ὁ πονηρὸς ἤπιετο, καὶ περιέλαμπε τὴν ὄψιν αὐτῆς τῷ χρυσῷ· διεσάλευε τὴν ψυχὴν τῆι χροιά, καὶ ὑπέθελγεν· ὑπετίθει τὸ βῆρος, ὑπεδείκνυ τὸ κάλλος, παντὶ τρόπῳ συλᾶν ἤθελε τὸν μέγαν ὄντως τῶν λογισμῶν θησαυρὸν, καὶ ὡς· ἐφῶ δεῖξαι χρυσοῦ τὸ πᾶν ἐσκαλιώρει. Ἄλλ' εἰς μάτην τὰ ἔνεδρα τῷ πονηρῷ κατ' αὐτῆς· B καὶ γὰρ αὐτὴ ὡσπερ χαλινὸν τῷ πάθει τὴν λογισμὸν ἐμβαλοῦσα, ἐκεῖνα τῆι τοῦ χρυσοῦ ἀντετίθει εὐχροία, ἃ μῆτε λόγιω ῥητὰ, μῆτε νῶ ληπτὰ, μῆτε μὴν τῷ χρόνῳ φθαρτὰ καθὰ δὴ τὰ ἐνταῦθα πέφυκεν, ἀλλὰ δι' αἰῶνος ἀγήρω τε καὶ ἀθάνατα. Ὁ δὲ πολὺν ὅτι μάλιστα τὸν σάλον αὐτῆι προσξένει, ὡς μετ' ὀλίγον ἐδήλωσεν ἡ γενναία, τοῦτο καὶ ἦν.

II'. Ἦν μοι, φησὶ, τίς τῶν ἀγρῶν πολλαῖς χάρισι τοὺς ἄλλους ἅπαντας παριῶν, ἐν αὐτῷ δὲ τούτῳ καὶ λουτρὸν ἦν, καὶ τὸ λουτρὸν οὕτω μὲν τῆι τέχνῃ κάλλιστον, οὕτω δὲ τῆι ὕλῃ βέλτιστον, οὕτω δὲ τοῖς ὕδασι·ν ἡδιστον, ὡς πᾶσαν γοητεύειν ψυχὴν καὶ πρὸ τοῦ πιεῖν, ἢ καὶ λούσασθαι. Ὁ δὲ τοῦ λουτροῦ θελτικώτατον, ἐκάτερον τῶν μερῶν τὸ μὲν εἶχε τὴν θάλατταν, τὸ δὲ τὰ δένδρα, καὶ οὕτω δὴ μεμηχάνητο, ὥστε C σοι προκύψαντι τῆς δεξαμενῆς ἐκεῖθεν μὲν ὄρᾶν κύματα θαλάσσης, ἡδιστον ἐν γαλήνῃ θέαμα, καὶ ναῦς πλεούσας, ἐντεῦθεν δὲ γῆς κάλλη, καὶ δένδρων ὕψη καὶ ὀρνίθων φωνὰς καὶ ρεούσας πηγὰς καὶ που καὶ κυνηγέτας καὶ θήραν, καὶ ἀπλῶς μυρία πανταχοῦ τὰ θέλγητρα καὶ χαρίτων πάντα μεστά. Τοῦτό μοι οὖν, φησὶ, συνεχῶς εἰς μνήμην ἰδὼν, οὐκ ἔστιν εἰπεῖν ὅπως ἐκράτει μου τῆς ψυχῆς, καὶ τῷ ποικίλῳ τούτῳ θέλγειν ὁ ποικίλος δαίμων ἐπειράτό με καὶ συλᾶν. Ἄλλ' εὐθύς ἀνεῖχέ μου τὴν ψυχὴν ὁ Θεὸς, ἐκεῖνα λογίζεσθαι με ὑποτιθεὶς ἅ τοῖς ἡγαπηκόσιν αὐτὸν ἠτοίμασε κατὰ τὸν θεῖον Ἀπόστολον, τούτων δὲ πάντων ὡς ρεόντων ὑπερφρονεῖν. Ἄλλ' οὕτω μὲν ὁ πονηρὸς ἠττήτο· μηδενὸς δὲ ὄλως ὑπολειφθέντος ὁ θέλγειν τὰς ἐκείνων ψυχὰς καὶ ἐπιστρέφειν ἐφ' ἑαυτὸ δύναται.

Ius² : hæc autem omnia, ut quæ fluant, despicerem. Sed sic quidem fuit superatus malignus, nullo penitus relicto, quod posset illorum demulcere animos, et ad se convertere.

IIA'. Τὰ δὲ ἐξῆς ποῖα μὲν πόλις ἐλάνθανε; ποῖα δὲ χώρα; ἔθνος δὲ ποῖον ὃ μὴ μετέσχε τῆς ἐκείνων εὐεργεσίας ὡσπερ τινὸς ποταμοῦ πολλῷ καὶ καθαρῷ τῷ ρεύματι διὰ πάσης γῆς καὶ θαλάττης τοῦ θαψιλοῦς αὐτῶν τῆς εὐποιίας νόματος ρέοντος; Ἡ μέση τῶν ποταμῶν, αἱ Φοινίκων πόλεις, ἢ τῶν Σύρων γῆ, ἐδέξατο καὶ Αἴγυπτος τὴν ἀπορροήν, καὶ ὅθεν τε ἀνίσχει ὁ ἥλιος καὶ οὐ δύνει, πάντα τῆς ἐκείνων

XII. Sed neque erat negligens communis inimicus, qui, ut est in proverbio, movebat omnem rudentem, sed sicut est mos illius, omnibus quidem modis aggrediebatur, semper autem victus recedebat. Collecta aliquando fuerat illis justis vis auri maxima, et humi erat effusa, domus autem tota auro non secus atque igne collucebat; erat vero hoc aurum subventurum multorum inopie et calamitati. Tunc malignus cepit suo uti artificio, ejus faciem auri specie illustravit, colore ejus animum leniit et demulsit, admonuit magni ponderis, ostendit pulchritudinem: omnibus modis volebat ei eripere vere magnum thesaurum rationis, et nihil non moliebatur, ut efficeret eam auri amore teneri. Sed frustra ei malignus parabat insidias; etenim cum ea illi perturbationi tanquam frenum injecisset, auri colori ea illi opponebat, quæ neque verbis explicari, neque mente comprehendi, neque tempore interire poterant, sed sunt in æternitate senii expertia et immortalia. Quod autem ei maximam excitavit tempestatem, ut mulier illa egregia paulo post significavit, hoc erat.

XIII. Erat, inquit, mihi quidam ager, qui amœnitate et pulchritudine alios omnes superabat. In hoc autem ipso erat etiam lavacrum, et artificio tam pulchrum et ex tam bona materia confectum, et aquis tam jucundum, ut cujusvis deliniret animum, etiam antequam biberet aut lavaretur. Quod vero lavacri ad deliniendum erat accommodatissimum, illius una pars quidem habebat mare: altera vero arbores. Sic autem erat ædificatum, ut e solio quidem prospiciens, illinc posses videre fluctus maris, in tranquillitate jucundissimum spectaculum, et naves navigantes, et portum, et nautas, hinc vero terræ pulchritudinem, et arborum proceritatem, et garritus avium; et fluentes fontes, quin etiam venatores et venationem, et, ut semel dicam, ubique innumerablem ad demulcendum accommodata, et omnia plena elegantia et amœnitate. Hoc ergo cum mihi assidue veniret in mentem, dici non potest, quomodo meum teneret animum, et hujus varietate me varius conabatur dæmon delinire et ad se trahere, sed meum protinus animum extulit Deus, mihi suggerens, ut ea cogitarem quæ præparavit iis qui ipsum dilexerunt, ut ait divinus Aposto-

XIV. Quæ autem deinceps sunt consecuta, quamnam quidem civitatem latuerunt? quamnam etiam regionem? Quænam vero gens, ad quam non pervenit illorum beneficentia, veluti quodam fluvio magno et puro fluente, per universam terram et mare fluente uberi rivo eorum beneficentiæ? Mesopotamia, Phœnicum civitates, regio Syrorum, Ægyptus quoque ejus accepit fluxionem:

² I Cor. II, 9.

et ubi sol oritur et occidit, a manu illorum omnia sunt repleta. Sunt autem, qui dicunt eos quoque, cum totas insulas emissent ab imperatore, partim quidem illo dimittente, partim vero ipsis dantibus, alias quidem sanctis viris donasse, alias vero exornasse choris virginum et monachorum multitudine. Pretiosa autem vestis et splendidum argentum erat sacerdotibus ab eis dedicatum ornamentum. Cum sic quæ erant in Italia, bene disposuissent, et ex facultatibus pauca reliquissent, navigarunt in Siciliam: partim quidem, ut agros qui illic erant venderent: partim autem, ut sanctissimum episcopum Paulinum viserent, qui erat eis pater secundum spiritum. Cum ii autem recessissent a civitate, præfectum quidem, qui eorum domum et quod remanserat pecuniæ, non liberalibus intuebatur oculis, divina quædam ira protinus apprehendit. Nam prætextu penuriæ panis, in medio foro commota plebs, quæ erat in civitate, eum faciant præmium sui furoris et insanix, et miserum violenta morte interimunt. Barbari vero repente facta incursione, quæcumque erant ante civitatem, prædam Mysorum effecere, adeo ut hinc evaserit manifestum, illos non sine Dei numine res suas in tuto collocasse, et in cælestibus horreis recondidisse.

XV. Cum autem a Sicilia recta in Libyam et Carthaginem essent navigaturi, quidam vehemens et sævus ventus eos excepit et vexat multis diebus, adeo ut aqua defecerit navigantibus; erant vero in navi multi vectores. Cum autem eis tantum immineret periculum, visa est eorum navigatio non esse Deo grata. Jubeat itaque Melana, ut velum convertentes, flanti vento obtemperarent, quocumque navem duceret. Itaque cum secundum ventum in puppi habuissent, appellunt in quamdam insulam. Eam vero gens quædam barbara, et quæ præda et rapto vivebat, paulo ante fuerat populata. Cum multi autem illinc abducti essent captivi viri et mulieres et pueri, insulæ incolis significabant Barbari, si pro eis redimendis quantum satis esset auri accepissent, ipsos captivos esse reddituros, insulæ autem parsuros. Sin vero non accepissent, se insulam quidem exusturos, captivis autem gladio mortem illaturos. Atque insulæ quidem incolas ea quæ significabantur, dubios reddebant et perplexos.

XVI. Cum ipsos autem justos accessisse intellexisset episcopus, hoc in lucro posuit: et ad eos veniens, ipsos oravit, et plus adeptus pecuniæ quam petebat, et prædam universam liberavit, et insulam eripuit a periculo. Melana vero cum suis se clementius et benignius gerentes in captivos, eis dederunt etiam quingentos aureos, panemque præbuerunt et cætera, quibus opus habebant, hoc agentes, ut donorum magnitudine obliviscerentur magnarum calamitatum. Deinceps autem cum bonum ventum assecuti, solvissent ab insula, navigarunt citra ullam molestiam, placidusque eos

χειρὸς ἐπίμπλατο. Εἰσὶ δὲ οἱ φασὶν αὐτοὺς καὶ νήσους ὄλας παρὰ βασιλέως ὠνησαμένους, τὸ μὲν ἐκείνου ἐφέντος, τὸ δὲ καὶ αὐτῶν δόντων, τὰς μὲν ἀγίοις ἀνδράσι χαρίσασθαι, τὰς δὲ παρθένων χοροῖς καὶ πλήθει κομώσας μοναχῶν ἐπιδείξασθαι. Ἡ δὲ πολυτελής αὐτοῖς ἐσθῆς καὶ ὁ λαμπρὸς ἀργυρὸς τοῖς ἱεροῖς ἅπας ἀνετίθετο κόσμος. Οὕτω κατὰ τὴν Ἰταλίαν εὖ διαθέμενοι καὶ ὀλίγα τῆς οὐσίας ὑπολιπόντες, ἐπὶ Σικελίαν ἐξέπλεον, τοῦτο μὲν καὶ τοὺς ἐκεῖθι ἀγροὺς ἀποδόσθαι, τοῦτο δὲ καὶ τῷ ἀγιωτάτῳ ἐπισκόπῳ Παυλίνῳ ἐς ἑψὶν ἐλθεῖν, ὃς αὐτοῖς καὶ κατὰ πνεῦμα πατὴρ ἐτύγγανε. Τούτων οὖν τῆς πόλεως ἀναχωρησάντων, τὸν μὲν Ἐπαρχὸν τῆν τούτων οἰκίαν καὶ τὰ περιλειφθέντα τῶν χρημάτων, ἐλευθέροις οὐκ ἰδόντα τοῖς ὀφθαλμοῖς, θεομηνία τις εὐθύς κατελάμβανε· προφάσει γὰρ ἐνδείας ἄρτων κατὰ τὴν πόλιν πλήθη ἐν ἀγορᾷ μέσῃ κινηθέντα θυμοῦ τε καὶ μανίας ἄθλον αὐτὸν ποιούσι, καὶ βιαίως ἀναιροῦσι τὸν ἄθλιον. Καὶ βάρβαροι δὲ ἐξαίφνης καταδραμόντες, τὰ πρὸ τῆς πόλεως ἅπαντα Μυσῶν λείαν εἰργάσαντο, ὥστε κἀντεῦθεν δῆλον γενέσθαι ὡς οὐκ ἄθεοι ἐκείνοι τὰ ἑαυτῶν φθάσαντες εἰς χοῖρον μετήνεγκαν ἄσυλον, καὶ οὐρανίαις ἐθήσαυρίσαν ἀποθήκαις.

ΙΕ'. Ἐπεὶ δὲ καὶ ὑπὸ Σικελίας εὐθὺς Λιβύης καὶ Καρχηδόνης πλεῖν ἐμελλον, σφοδρὸς τις καὶ ἄγριος αὐτοῖς ἄνεμος ὑπολαβάνει καὶ συχνὰς ἡμέρας παραθιάζεται εἰς ὃ καὶ τὸ ὕδωρ τοὺς πλείοντας ἐκλιπεῖν. Πολλοὶ δὲ ἦσαν τὸ πλήρωμα τῆς νεώς. Τοσοῦτον δὲ αὐτοῖς ἐπηρτημένου κινδύνου οὐ κατὰ θεῖαν γνώμην ἔδοξεν ὁ πλοῦς γενενησθαι. Κελεύει γοῦν ἡ Μελάνη ἐπιστρέψαντας τὴν ὁδόνην, τῷ φέροντι ἀνέμῳ καταπειθεῖς γίνεσθαι ὅποι ἂν ἄγῃ τὴν ναῦν. Καὶ δὴ λαθόντες κατὰ πρύμναν τὸ πνεῦμα, εἰς τινα καταίρουσιν νῆσον. Τὴν δὲ ἐτύγγανεν ἄρτι βάρβαρόν τι καὶ ληστρικὸν ἔθνος, ἐπέλθόντες καὶ ληϊσάμενοι. Πολλῶν δὲ αἰχμαλώτων ἐκεῖθεν ληφθέντων, ἀνδρῶν ἅμα καὶ γυναικῶν, πρὸς δὲ καὶ παιδίων, ἐδύλου τοῖς νησιώταις οἱ βάρβαροι λύτρα μὲν χρυσοῖον ἱκανὸν λαθόντες αὐτοὺς τε τοὺς αἰχμαλώτους ἀποδόσθαι, φείσασθαι δὲ καὶ τῆς νήσου· εἰ δὲ μὴ λάθοιεν, τὴν μὲν τῷ πυρὶ, τοὺς δὲ παραδοῦναι τῷ ξίφει. Τοῖς μὲν οὖν νησιώταις ἄπορα τὰ δηλούμενα ἦν.

ΙΓ'. Αὐτοὺς δὲ τοὺς δικαίους μαθὼν ἤκοντας ὁ ἐπίσκοπος ἔρμαιον αὐτοῖς ἐποιεῖτο, καὶ κατελθὼν ἰκέτευσέ τε καὶ ἀφθονωτέρων ὧν ἤτει χρημάτων ἐπιτυχῶν τὴν τε λείαν ἠλευθέρωσε πᾶσαν καὶ τοῦ κινδύνου τὴν νῆσον ἐρρύσατο. Οἱ δὲ περὶ τὴν Μελάνην, φιλανθρωπότερον περὶ τοὺς αἰχμαλώτους διατεθέντες καὶ χρυσοῖν αὐτοῖς ἐμπαρέσχον, νομίσματα πεντακόσια, ἄρτους τε καὶ τῶν λοιπῶν ὧν ἐπήγοντο τῷ μεγέθει τῶν δωρεῶν ἐπιλαθέσθαι τούτους τῶν μεγάλων συμφορῶν μηχανώμενοι. Τὸ δὲ ἐξῆς πνεύματος μετρίου τυχόντες τοῦ νησιδίου ἀπάραντες, ἀλύπως ἔτι τὸν πλοῦν ἐποιούντο· καὶ μάλακος αὐ-

τοὺς ὑπισθῆν ἐπωθῶν ἄνεμος διὰ ταχέων τῇ Καρ-
 ηιδόνι δίδωσιν. Ἀποδάντες δὲ τῆς νηὸς τῆς φίλης
 εἶχοντο ἐργασίας χρήματα καὶ ἀγροὺς τοὺς μὲν
 ἱεροῖς ἀνατιθέντες ναοῖς, τοὺς δὲ φροντιστηρίοις
 ἀφιερῶντες, τὰ δὲ καὶ ἐκκενοῦντες τοῖς πένησιν.
 Οὕτω τὸν πλοῦτον ἀποσκευαζόμενοι πάντα, κοῦφοί
 τε καὶ εὐσταλεῖς ἐπὶ τὸν ἀληθῆ μετήεσαν πλοῦτον,
 ὃς τοῦ μηδὲν ἔχειν ὠνεῖται τοῖς εὐσεβῶς θησαυρί-
 ζουσιν. Ἡ δὲ πόλις ἐν ἣ τὰς διατριβάς ἐποιῶντο
 Θαγαστὴ ἐκαλεῖτο, ἐν ἣ καὶ ἱερεὺς λέγειν εἰδῶς καὶ
 πολλοὺς τῷ λόγῳ πρὸς σωτηρίαν ἐνάγειν δυνάμενος·
 ἔνομα τοῦτω Ἀλύπιος· ᾧ δὴ καὶ συνόντες τὰ ἱερά
 ἐμελέτων λόγια, καὶ τὸ ἱερόν δὲ ὃ τὸν Ἀλύπιον εἶχε
 μάλα φιλοτίμως κόσμοις τε χρυσοῖς καὶ λίθοις λαμ-
 προῖς καὶ προσόδοις πολλαῖς ἐλάμπρυναν. Ὀικοδό-
 μητο δὲ τούτοις καὶ φρονιστήρια δύο, χρημάτων B
 τε καὶ προσόδου ἱκανῶς ἔχοντα, ὧν τὸ μὲν χορὸς
 εἶχεν ἀνδρῶν τὸν ἀριθμὸν ὀγδοήκοντα, τὸ δὲ παρ-
 θένοις ἀνεῖτο καὶ εἰς ἀριθμὸν τελοῦσαις τριάκοντα
 καὶ ἑκατὸν ἦν.

IZ'. Οὕτω καὶ ταῦτα ἡ Μελάνη διαθεῖσα καλῶς
 ἐγκρατείας καὶ αὔθις ἐμέμνητο. Καὶ δι' ὅλης μὲν
 τῆς ἡμέρας ἄσιτος ἡ γενναία διεκχετέρει· τοῦ ἡλίου
 δὲ ἤδη πρὸς δυσμὰς ἦκοντος βραχείας μετελάμβανε
 τῆς τροφῆς καὶ ταύτης σκληρᾶς· ἔτσι δὲ ὅτε καὶ
 βραχεῖ ἐλαίῳ τὸ ὄψον παρεμυθεῖτο· οἶνω δὲ οὐδὲ
 τὴν ἀρχὴν ἐχρητο, ἀλλ' ἐκ μέλιτός τι ἐσκευασμένον
 πόμα προτιεμένη, ὃ κονδίτον καλεῖν σύνηθες, τὴν C
 δίψαν παρεμυθεῖτο. Ὁ δὲ δὴ χρόνος ὁ πολλοῖς πολ-
 λάκις τὴν ὀρμὴν ἀμβλύων ταύτης μάλλον ὀξύτεραν
 ἐποίησε. Καὶ τὸ μὲν πρῶτον παρὰ δύο τὰ σιτία λαμ-
 βάνουσα ἦν, ἔπειτα παρὰ τρεῖς, εἶτα καὶ δι' ἑπτὰ,
 ὡς ἅπαξ τῆς ἑβδομάδος μόνον μεμνησθαι τροφῆς
 καὶ ταύτης κεκολασμένης· καὶ οὐδὲν ὅλως τῶν ἡδύ-
 νειν ἐχόντων ἐχούσης· ἄρτου γὰρ σκληροῦ βραχυ τι
 τρύφο· ἡ τράπεζα ἦν, ὡς εἶναι ταύτην οὐδὲν ἥττον
 τῆς νηστείας πονικωτέραν. Ἐγγραφεν ἡ γενναία καὶ
 εἰς τάχος καὶ εἰς κάλλος καὶ οὕτως ἀπταιστως, ὡς
 μηδὲ μίαν μηδέ ποτε λαβὴν δοῦναι τοῖς περι-
 ταῦτα δεινοῖς· καὶ τῇ γραφῇ τὸ πλεῖον τῆς ἡμέρας
 ἔνεμε μέρος, τῆς χειρὸς δὲ καμούσης οἱ ὀφθαλμοὶ
 πλεῖστα μὲν τῶν γραφῶν ἐπήεσαν, πλεῖστα δὲ εἰς
 μνήμην τῷ νοῦ παρεδίδοσαν. Καὶ τούτων δὲ ἤδη κα- D
 μόντων τοῖς πρὸς ὠφέλειαν ὑπουργοῦν αἱ ἀκοαί, καὶ
 ὀμιλίαις ἀνδρῶν ἀγίων προσέχουσα ἦν. Πρὸς ἐπὶ
 τούτοις καὶ τῇ εὐχῇ μέρος οὐκ ὀλίγον ἐδίδου· ἡ τε
 γὰρ νύξ σχεδὸν ὅλη πρὸς αὐτὴν ἀνηλίσκετο δύο μό-
 νων αὐτῆς ὥρων τῷ ὕπνῳ νενεμημένων. Ἡ δὲ κα-
 τάκλισις σάκκος ἦν ἐπὶ ψιλῷ τῷ ἐδάφει κείμε-
 νος· ἔλεγε γὰρ δεῖν ἐρηγορέναι ἀεὶ μὴ εἰδῶτας, ὡς
 φησὶν ἡ Δεσποτικὴ φωνή, ποῖα ὥρα ὁ κλέπτης ἔρχε-
 ται. Διὰ ταῦτα καὶ ἑαυτὴν καὶ τὰς σὺν αὐτῇ παρ-
 θένοὺς οὕτω παρεσκεύαζεν ἀπομάχεσθαι καὶ ὑπ-
 ἔχειν εὐθύνας αὐτῇ. Καὶ λόγος ἀργὸς καὶ ἤθος οὐ
 βεβηχὸς καὶ γέλως ἀκρατῆς καὶ λογισμὸς ὅλως

A a tergo impellens ventus, cito transmisit Cartha-
 ginem. Cum e nave autem descendissent, suam
 solitam aggressi sunt operationem, pecunias et
 agros partim quidem sacris ædibus dedicantes,
 partim vero consecrantes monasteriis, partim
 etiam in pauperes effundentes. Sic se levantes
 omni onere divitiarum, leves et expediti pergebant
 ad veras divitias, quæ emuntur eo, quod nihil
 possideatur ab iis qui thesaurum pie recondunt.
 Civitas autem, in qua versabantur, appellabatur
 Tagaste, in qua erat sacrum templum, et sacerdos
 dicendi peritus, et qui oratione multos poterat
 inducere ad salutem, nomine Alypius : cum quo
 versantes, sacra meditabantur eloquia. Templum
 vero, in quo agebat Alypius, admodum munifice
 et aureis ornamentis, et lucidis gemmis et pluri-
 mis ornavant agrorum proventibus. Ab eis quoque
 sunt ædificata duo monasteria, quæ satis habe-
 bant opum et proventuum. Quorum alterum qui-
 dem habebat chorum virorum, numero octoginta :
 alterum autem habebat virgines quæ erant numero
 centum et triginta.

XVII. Cum hæc pulchre sic disposuisset Mela-
 na, rursus meminit abstinentiæ : et toto quidem
 die generosa mulier permanebat jejuna. Sole au-
 tem jam occidente, parum cibi sumebat, ejusque
 duri ; nonnunquam vero modico olei condiebat
 obsonium. Vino autem non utebatur omnino, sed
 accipiens ex melle confectam potionem, quam
 solent appellare conditum, sic levabat sitim. Tem-
 pus vero, quod multis sæpe obtendit et retardat
 impetum, ei illum reddebat acriorem. Et primo
 quidem secundo quoque die cibum sumebat,
 dein le autem tercio quoque die, deinde septimo
 quoque, adeo ut semel tantum in hebdomada cibo
 vesceretur, eoque castigato et temperato, et qui
 nihil omnino haberet ex iis, quæ possunt afferre
 voluptatem. Panis enim durus, breves quædam
 erant ejus mensæ deliciæ, adeo ut ea jejunio
 nihil esset minus laboriosa. Scribebat autem ge-
 nerosa illa femina adeo celeriter et pulchre et
 citra errorem, ut nullam unquam daret prehen-
 dendi ansam iis qui sunt hujus rei periti. Et in
 scribendo quidem maximam diei partem consu-
 mebat. Defessa vero manu, oculi quidem plurima
 scripta percurrebant, plurima autem menti trade-
 bant, ut mandaret memoriæ. Porro vero iis jam
 defessis, aures iis serviebant, quæ pertinent ad
 utilitatem, et animum sanctorum virorum adhi-
 bebat sermonibus. Præter hæc autem non parvam
 quoque partem tribuebat orationi. Nam tota qui-
 dem nox fere in ea consumebatur, duabus solum
 horis somno ab ea attributis. Accubitus autem
 erat, saccus super nudum solum positus. Dicebat
 enim : Oportet semper vigilare, cum nesciamus,
 ut vox est Dominica *, qua hora fur veniat. Pro-
 pterea et se, et quæ secum erant virgines, sic

* Luc. xii, 39, 40.

faciebat adversus somnum contendere. Sibi autem leges imponebat, et a se rationem exigebat : et otiosa oratio, et mores non satis graves, et risus nimis profusus, et sinistra cogitatio castigabatur : et non sinebat omnino malam aliquam nubem ætherem animæ subtercurrere.

XVIII. Atque illa quidem tam caute et tam duxerit vitam agebat, et aliis erat regula, ut eam vitam ingrederentur. Perinde autem, ac si ei ad jejunium non sufficeret spatium septem dierum, adjiciebat etiam Dominicum, ut jejunaret octo dies sibi vim afferens, etiamsi a præfecta vetita sit hoc facere : quæ dicebat esse absurdum, diei Resurrectionis similiter atque alios attribui afflictioni. Unde etiam dicens persuasit et effecit, ut esset cibi particeps et modici olei, docens esse præceptum apostolicum ⁶, præfectis obedire et eis cedere. Ejus autem in laboribus diligentiam, et a suis laboribus lectionis vehementem contentionem, et eorum quæ lecta fuerant, acrem perscrutationem, et multa alia quisnam satis verbis potuerit exprimere ? Nam manibus quidem, ut dictum est, ad scribendum, quod ex scriptura autem lucrificiebat, eo utebatur ad alendos pauperes. Quin etiam sæpe quoque indumentum, suis manibus confectum, ponebat in manibus pauperum, ex sacro, ut aiunt, quodammodo in sacro. Sacrorum autem eloquiorum erat adeo studiosa, ut totam quidem divinam Scripturam, Veterem et Novam, ter singulis annis perlegeret, ejus vero ea quæ sunt pulcherrima, semper haberet in lingua. In omnibus autem exquirendis et examinandis erat plane admirabilis. Nunquam enim sensus aut verbum eam prætercurrerebat, sed omnia diligenter perscrutabatur, et quod latebat, eruebat. Insigne vero ejus discendi studium, eam quoque ad recentiorum, bonorum, inquam, et studiosorum scripta trans mittebat, et nihil erat omnino ex iis quæ ad utilitatem scripta fuerant aut scribebantur, quod non possideret et aliis communicaret. Jam vero in lingua quoque Græca ita erat exercitata, ut quando ea loqueretur, nullus ex iis qui audiebant, crederet Italicam linguam ei esse patriam. Ejus autem vigebat in omnibus honesta quædam et grata lenitas et mansuetudo, maxime ea disserente et habente orationem ad eos qui exercebant philosophiam. Ejus vero in Christum zelum nutriebat amor quidam ineffabilis, et qui non poterat contineri. Hac itaque ratione non solum efficiebat, ut mens eos aversaretur, qui furiosam aliquam sequuntur hæresim, sed nec permittebat ut eorum nomen aut auribus audiretur, aut lingua divini Davidis : « Non meminero nominum eorum

XIX. Cum autem, juxta Paulum ⁷, ferretur spiritu, grave ducebat, si non ipsa multos Christi parti adjecisset, et similes haberet amatores temperantiae : et partim quidem verbis, partim autem donis multos adolescentes et multas adolescentulas traxit ad exercitationem. Eadem vero fa-

σκαίως ἐκολάζετο, καὶ τὸ παράπαν οὐκ εἶα νέφους τι πονηρὸν τὸν τῆς ψυχῆς ὑποδραμεῖν αἰθέρα.

cogitatio omnino castigabatur : et non sinebat omnino malam aliquam nubem ætherem animæ subtercurrere.

III'. Ἄλλ' ἢ μὲν οὕτω πεφυλαγμένως τε καὶ σκληρώως αὐτὴ τε ἐβίου καὶ ταῖς ἄλλαις τὴν ἴσην ὁδεύειν κανῶν ἦν· ὡσπερ δὲ μὴ ἀποχρῶντος αὐτῇ πρὸς νηστείαν τοῦ τῶν ἑπτὰ ἡμερῶν διαστήματος καὶ τὴν Κυριακὴν προσετίθει, ὅκτω τὰς πάσας ἔλκειν ἡμέρας βιζζομένη, εἰ καὶ ὑπὸ τῆς καθηγουμένης τοῦτο πράττειν κεχώλυται, ἄτοπον εἶναι καὶ αὐτὴν τὴν ἀναστάσιμον λεγούσης ἡμέραν ὁμοίως ταῖς ἄλλαις ἀπακληροῦσθαι πρὸς κακοπάθειαν. Ὅθεν καὶ λέγουσα ἐπειθε, καὶ τροφῆς μεταλαμβάνειν ἐποίει καὶ βραχυτάτου ἐλαίου, ἀποστολικὸν εἶναι διδάσκουσα τὸ παράγγελμα τὸ πείθεσθαι τοῖς ἡγουμένοις καὶ ὑπέκειναι αὐτοῖς. Τὸ δὲ φιλεργὸν ἐν πόνοις, τὸ δὲ ἐξ οἰκείων πόνων φιλόδορον, τὸ δὲ τῆς ἀναγνώσεως σύντονον, τὴν δὲ τῶν ἀνεγνωσμένων ἔρευναν, τὰ δὲ ἄλλα, τίς ἂν καὶ λέγειν ἱκανὸς ἄρα ; Ταῖς μὲν χερσὶ πρὸς τὴν γραφὴν, ὡσπερ εἶρηται, τῷ δ' ἐκ τῆς γραφῆς κέρδει πρὸς τροφὴν τῶν δεομένων ἐχρήτο. Καὶ πού τι καὶ πολλάκις ἐνδύσμα ταῖς ἐκείνης χερσὶν ἐργασθὲν εἰς ἀγίων ἐτίθετο χεῖρας, ἐξ ἱεροῦ φασιν ὡσπερ εἰς ἱερόν. Φιλόπονος δὲ πρὸς τὰ ἱερὰ ἐδείκνυτο λόγια, ὡς πᾶσαν μὲν τὴν θείαν Γραφὴν τὴν τε Παλαιάν καὶ Καινὴν τρίς καθ' ἕκαστον ἐπιτέλει τὸ ἔτος, ταύτης δὲ τὰ κάλλιστα καὶ διὰ γλώττης ἀεὶ φέρειν. Τὸ δὲ διὰ πάντων ἐξεταστικὸν θαυμάσιον οἶον· οὐποτε γὰρ αὐτὴν νόημα ἢ ῥῆμα παρέδραμεν, ἀλλὰ καὶ πάντα καὶ λίαν ἐπιμελῶς ἀνίχνευε, καὶ τὸ κρυπτόμενον ἤρει. Ἡ δὲ ὑπερβολὴ τῆς φιλομαθείας καὶ ἐπὶ τὸ τῶν νέων αὐτὴν σύνταγμα, τῶν σπουδαίων φημί, παρέπεμπε, καὶ οὐδὲν ὅλως τῶν ἐπ' ὠφελείᾳ γραφέντων ἢ γραφομένων ἦν ὃ μὴ ἐκτάτο, καὶ κοινὸν τοῖς ἄλλοις ἐποίει. Ἦσκητο δὲ καὶ τὴν Ἑλλάδα γλώτταν οὕτω καλῶς ὡς, ἠνίκα δὴ καὶ κατ' αὐτὴν διαλέγοιτο, μηδένα τῶν ἀκούοντων πιστεύειν ὅτιπερ Ἰταλὴ αὐτῇ φωνὴ πάτριος. Ἡ δὲ γε πραότης ἡρέμα ἐπὶ πᾶσιν ἐγύθει καλὸν καλόν, ἐπίχαρι, καὶ μάλιστα διαλεγομένης αὐτῆς, καὶ πλέον ἔτι πρὸς τοὺς φιλοσοφίαν ἀσχοῦντας κινούσης τὸν λόγον. Τὸν δὲ γε πρὸς Χριστὸν αὐτῆς ζῆλον ἄρρητός τις καὶ ἀκάθεκτος ἔτραφεν ἔρος. Ταῦτά τοι καὶ τῶν μανιώδους τινὸς αἱρέσεως ἐχομένων οὐ μόνον ἀποτρόπαιον τὸ φρόνημα ἐποιεῖτο, ἀλλ' οὐδὲ ἀκοαῖς γλώττει διδόναι τὸ ἐκείνων ὄνομα ὅλως ἠνείχετο, ὡς αὐτὸ τοῦτο λέγειν τὸ τοῦ θεοῦ Δαυὶδ καὶ μάλα οἰκείως, τὸ, « Οὐ μὴ μνησθῶ τῶν ὀνομάτων αὐτῶν διὰ χειλέων μου. »

proferretur : adeo, ut valde apposite diceret illud per labia mea ⁸. »

IO'. Ζέουσα δὲ κατὰ Παῦλον τῷ πνεύματι δετηνὸν ἐποιεῖτο, εἰ μὴ καὶ πολλοὺς καὶ αὐτῇ τῇ Χριστοῦ μερίδι προσθεῖη, καὶ ἐραστάς ὁμοίους ἔξει τῆς σωφροσύνης· καὶ τοῦτο μὲν λόγοις, τοῦτο δὲ ὄψεσι πολλοῦς μὲν τῶν νέων, πολλὰς δὲ καὶ τῶν νεανίδων ἐπὶ τὴν ἄσκησιν εἴλκε. Τὰ ἴσα δὲ καὶ πρὸς Ἕλληνας

⁶ Hebr. xiii, 7. ⁷ Psal. xv, 4. ⁸ Rom. xii, 11.

καὶ Σαμαρείτας ἐποίησεν, καὶ πρὸς τὴν ὑγιᾶ πιστὴν Α
τούτους ἐξεκαλεῖτο οἱ μετ' ὀλίγον καὶ τὰ ἑαυτῶν
ἀφέντες ἠκολούθουν ἐκείνη. Οὕτως ἦν ἄρα ἡ μακα-
ρία σοφὸς ἀλιεὺς καὶ ψυχὰς ἀνθρώπων θηρᾶν ἐγνω-
κυῖα. Μείζουσι δὲ πόνους ἐπιχειροῦσα καὶ ἐτέραν
παράλογον οἶαν καὶ σχεδὸν ἄπιστον καρτερίαν
ἐδείκνυ· καὶ ξυλίνην τινὰ κιθωτὸν ἀσχέασα, τὸ
μὲν ὕψος τοσαύτην ὥστε μὴ ἐγγωροῦν εἶναι ὀρθὴν
αὐτὴν ἐστάναι, τὸ δὲ εὖρος ὥστε μήτε δεξιὰ μήτε
μὴν ἐπὶ τὸ εὐώνυμον ἀποκλίνειν δύνασθαι, ταύτη
τὸ σῶμα ἐγκατακλείει, δι' ὅπῃς βραχείας πρὸς τοὺς
ἔξω τοὺς λόγους πέμπουσα τε καὶ δεχομένη. Τῆς
μητρὸς δὲ πολλάκις ἐπιστάσης αὐτῇ (καὶ γὰρ κά-
κείνη συνέμπορος αὐτῇ καὶ τοῦ ἐκπλου καὶ τῆς
φιλοσοφίας γέγονεν), οὐχ ἀπλῶς ἀπήντα, ἀλλ' εἰ- Β
περ ἔτυχεν ἢ εὐχῇ ἢ θεοῖς ἐμιλοῦσα λόγοις, οὐ
πρότερον εἰς αὐτὴν ἀφεύρα, ἢ λόγου τινὸς μετεδί-
δου, ἕως ὃ μετῆει πνευματικῶν ἔργων εἰς πέρας
ἤγαγεν. Οὕτω δὲ μετὰ πάντων καὶ αὐτῆς ἐκράτει
τῆς φύσεως, ἐφ' ᾧ καὶ πολλὴν ἢ μήτηρ παρακερ-
δαίνουσα τὴν ὠφέλειαν ἀπῆει, τῷ θεῷ μεγάλας ὁμο-
λογοῦσα τὰς χάριτας, ὅτι τοιοῦτων αὐτῷ προσ-
ήνεγκε τὸν ἐκ κοιλίας καρπὸν. Καὶ τί δεῖ τὰ ἐκείνης
πάντα διεξιέναι; ἀρκεῖ γὰρ ἀντὶ πάντων εἰς εὐφη-
μίαν τὸ μέτριον αὐτῆς τοῦ φρονήματος· ὅτι βιοῦσα
καθαρῶς οὕτως ὡς οὐδεὶς ἀνθρώπων ἕτερος συντε-
τριμμένην εἶχε καὶ ταπεινὴν τὴν διάνοιαν, ὡς οὐ-
δεὶς ἄλλος τῶν πολλοῖς ἀτόποις ἐνεχομένων.

Κ'. Οὕτως οὖν ἐπτά ἐκεῖ διαθλήσασαν ἔτη, λογισμὸς C
αὐτὴν εἰσῆει μακροτέρας ἀποδημίας· προσήκειν γὰρ
ἔλεγε μηδὲ τῶν ἱερῶν ἀπολειφθῆναι τόπων, ἀλλὰ
καὶ τὴν Ἱερουσαλήμ ἰδεῖν, καὶ τὰ ἐν αὐτῇ πάντα
περιελθεῖν, καὶ προσκυνῆσαι θαύματα. Καὶ δόξαν
οὕτως ἡ θάλαττά τε αὐτὴν ἐδέξατο τῆς μητρὸς ὁμοῦ
καὶ Ἀπενιανοῦ συμπαρόντων, καὶ θάττον εὐπλοίας
τυχόντας ἢ Ἀλεξάνδρεια διεδέχετο. Πόλις δὲ αὕτη
Φοινίκων, ἧς καὶ τὰς ἀρχιερατικὰς διεῖπε φροντίδας
ὁ μέγας ἐν ἱερῶσιν Κύριλλος. Τοῦτω δὲ συγγενό-
μενοι καὶ ἐτέρῳ προφητικῷ ἀνδρὶ, Θεοδώρῳ τοῦνομα,
καὶ πολλὰ κατὰ τὴν πάροδον τῆς ὁμιλίας τούτων
δνάμενοι, πάλιν τε τῆς νηὸς ἐπέβησαν καὶ ἐπὶ τοὺς
ἱεροὺς ἠπείγοντο τόπους, μηδὲν ἐπαγόμενοι πλὴν
εἴ τι τῶν ἀναγκαίων ἦν καὶ ὀλίγαις ἀρκεῖν ἡμέραις
δυνάμενον, βουλόμενοι μετὰ τῶν προσαιτούντων D
καὶ αὐτοὺς γίνεσθαι. Ὡς δὲ τῆς νηὸς ἀπέβησαν,
νόσῳ συμβαίνει τὴν μακαρίαν πετεῖν· εἶτα τῆς
ἀρρώστιας ἀνενεγκοῦσα, καὶ τῷ δεσποτικῷ τάφῳ τὰ
τῆς ὑγείας χαρισμένη καὶ πρῶτον αὐτῷ προσελ-
θοῦσα καὶ προσκυνήσασα, τὸ λοιπὸν καὶ τοῖς ἄλλοις
τῶν θαμάτων ὕψιν εἰστιαθεῖσα τὴν ψυχὴν, ὁμίλει
δὲ καὶ τῶν ἱερῶν τοῖς ἐπισημοτάτοις, καὶ μάλιστα
τούτων αὐτῶν τοῖς ἐν τῷ λέγειν συνετωτάτοις, ὥστε
καὶ ὠφελείας ἐκεῖθεν καρπὸν ὀρέπεσθαι. Ἐτρέφετο
δὲ ἐκεῖνοις ὡςπερ καὶ ἐν Λιβύῃ καὶ διὰ τοσούτων
ἡμερῶν, ὅσων δὲ καὶ ἐκεῖ καὶ ταῖς χερσὶν ἐργαζο-
μένη, ὡςπερ δὲ καὶ Χαλκηδόνι. Ἐσπέρας δὲ κατα-

ciebat etiam in gentiles et Samaritanos, et eos
vocabat ad rectam fidem : qui paulo post dimissis
suis, illam sequebantur. Sic ergo erat beata illa
femina sapiens piscatrix, et sciebat venari animas
hominum. Majores autem labores aggrediens, aliam
quoque inopinatam et propemodum incredibilem
ostendit tolerantiam. Cum ligneam quamdam ar-
cam parasset, altitudine quidem tantam, ut non
permitteret ei stare rectam, latitudine vero, ut
non posset declinare ad dexteram nec ad sini-
stram, in ea corpus includit, per breve foramen
eos qui foris erant, alloquens et eos audiens. Cum
mater autem sæpe ad eam accederet (erat enim ei
navigationis comes et socia philosophiæ), non te-
mere veniebat, sed si aut vacabat orationi, aut in
divinis versabatur eloquiis, non prius ad eam in-
tuebatur, aut illam compellabat, quam spiritale
opus, quod obibat, perfecisset. Sic cum omnibus
ipsam quoque vicit naturam. Quamobrem mater
magnam lucrifaciens utilitatem, abibat magnas
Deo agens gratias quod ex suo ventre talem fru-
ctum produxisset. Et quid opus est illius omnia
persequi? Ad ejus enim laudem sufficit pro omni-
bus modestia ejus et moderatio, quod cum viveret
tam pure, quam ullus alius, cor haberet contritum
et mentem demissam ac humilem, ut nullus alius
ex iis qui multa admittunt non honesta.

XX. Cum sic autem septem annos decertasset,
eam subiit cogitatio longioris peregrinationis.
Dicebat enim, oportere ad sacra etiam loca acce-
dere, et etiam videre Jerusalem, et obire, et ado-
rare omnia quæ illic sunt miracula (1). Cumque
ei ita visum esset, mare eam suscepit, cum simul
adesset mater et Apenianus; et cum eis prospera
fuisset navigatio, pervenerunt Alexandriam : ea
est autem civitas Ægypti, in qua pontificali mu-
nere fungebatur magnus inter sacerdotes Cyrillus.
Cum eo congressi, et cum alio viro prophetico,
nomine Theodoro, et cum in transitu ex eorum ser-
mone magnam accepissent utilitatem, navem rur-
sus ascenderunt, ad sacra loca festinantes, nihil
autem secum afferentes, præterquam si quid erat
necessarium, et quod posset paucis diebus suffi-
cere, volentes ipsi quoque esse cum mendicanti-
bus. Postquam vero in terram descenderunt, con-
tigit beatam Melanam in morbum incidere. Deinde
cum convaluisset a corporis infirmitate, et Domi-
nico sepulcro recuperatam sanitatem primo obtu-
lisset, et ad id primo accessisset, idque adoras-
set, de cætero oculos et animum pascebat aliis
spectaculis. Versabatur autem cum iis qui ex sa-
cerdotibus erant maxime insignes, et maxime cum
iis qui in dicendo erant sapientissimi, ut etiam
utilitatem ex eis perciperet. Alebatur vero illis
quibus in Libya, tot dies, quot illic mansit, ope-

(1) Anno 416 adit loca sancta adorationis gratia, ex calculo Baronii.

rans manibus, sicut Carthagine. Cum adventasset autem vespera, ingrediebatur quidem in salutare sepulcrum resurrectionis, clauso vero templo, manebat intus, et oratio noctu ab ea tandiu producebatur, donec ingressi essent matutina cantanturi cantica. Postquam autem finem acceperat glorificatio, tunc ipsa quoque corpus parum dabat somno et quieti.

XXI. Cum vero, sicut a me dictum est, paucae quaedam facultatum reliquiae ei Romae remansissent, et cuidam ex fidelibus mandatum esset, ut eas proponeret emendas volentibus, postquam ille hoc fecisset, aurum ad eos mittit Jerosolymam. Qui solita utentes benignitate, eas haereditatem fecerunt egentium. Hic cum aliquandiu essent versati, videret autem Melana matrem suam senio et tempore gravari, eam illic relinquit, rogavitque ut ea illic pararet tabernaculum in monte Oliveti. Illa vero venit in Aegyptum, una cum Apeniano, tum quod vellent videre sanctos, qui erant in ea, tum etiam, ut sua benignitate impertirent eos, qui illic erant, pauperes. Ili ergo venientes, faciebant id propter quod venerant, et eos qui se in pietate exercebant, obibant. Cum autem accessissent ad quoddam tabernaculum, quod apud se habebat virum in philosophia maximum, cui nomen erat Ephæstion, rogabant ut ipse quoque ea quae alii, participaret. Cum is autem recusaret, quid non fecit Melana, volens ei persuadere ut acciperet? Cum vero non persuaderet, tale quid statim machinatur, quod quidem pulcherrime amborum parem declaravit constantiam, Melanae ad benefaciendum, et Ephæstionis ad hoc, ut non persuaderetur ex rebus humanis aliquid accipere.

XXII. Obibat enim domunculam, scrutans omnem, quae in ea erat, supellectilem: et cum nihil aliud vidisset nisi stoream et sportulam, in qua sal erat repositus, cum sub eo sale aliquam auri partem posuisset et infodisset, ut quae latuisset, magno studio preces ab eo poposcit. Quas cum impetrasset, exiit. Sed nihil ei profuit hoc inventum. Cum enim vir ille sacrosanctus id cognovisset, magno cursu contendit, et eos voce procul stilit: et manibus aurum quatens ostendit, et dixit se nescire, ad quid eo uteretur. Cum ii autem dixissent: Si non tibi omnino, at aliquibus aliis erit utile. — Atqui non erit, inquit, aliquis, qui hic peit, est enim pauper locus, ut videtis, et admodum desertus. Cum vero ne sic quidem acciperent, auro in fluvium jacto, recessit senex. In alios quoque non paucos ejusmodi aiunt eos incidisse, qui aequae cavebant omnino aurum manu ab aliquo accipere, atque virus serpentis, aut aliquid aliud mortiferum et exitiale sua sponte bibere. Cum talibus ergo in Aegypto fuissent repleti miraculis, reversi sunt Alexandriam, et cum multorum bonorum virorum, qui illic erant, consuetudine se secundo exsatiassent, profecti sunt in

λαβούσης εισημι μὲν εἰς τὸν σωτήριον τῆς ἀναστάσεως τάφον· κλεισθέντος δὲ τοῦ ναοῦ ὑπέμενον ἔνδον, καὶ ἡ προσευχὴ εἰς τοσοῦτον αὐτῇ νυκτὸς παρετείνετο ἕως οἱ ἐκεῖσε τὰς περὶ τὸν ὄρθρον ψδὰς εἰσήεσαν ἄγοντες. Ἐπει δὲ πέρασ εἶχε τὰ τῆς δοξολογίας, τότε δὴ καὶ αὐτῇ τὸ σῶμα βραχὺ τῷ ὕπνῳ διαναπαύουσα ἦν.

KA'. Ἐπειδὴ δὲ, ὡς περ μοι εἴρηται, βραχεὰ τινὰ λείψανα τῆς οὐσίας ἐν Ῥώμῃ αὐτῇ καταλέλειπτο, καὶ τινι τῶν πιστῶν ἐπετράπη ὄνια ταῦτα θέσθαι τοῖς βουλομένοις· οὕτω πράξας ἐκεῖνος τὸν χρυσὸν αὐτοῖς ἔπεμπεν εἰς Ἱεροσόλυμα, οἱ καὶ τὴν συνήθη φιλανθρωπίαν μεταδιώκοντες κλήρον καὶ αὐτὰ τῶν δεομένων ἐποίησαν. Ἐνταῦθα χρόνον τινὰ διατρίψαντες, ἐπει τὴν μητέρα τὴν ἑαυτῆς ἡ Μελάνη γήρατε καὶ χρόνοις ἐώρα βαρυνομένην, αὐτοῦ καταείπει, ἡξίου τε σκηρὴν εὐτρέπισαι ταύτῃ ἐν τῷ ὄρει τῶν Ἐλαιῶν. Ἡ δὲ σύναμα τῷ Ἀπενιανῷ εἰς Αἴγυπτον ἀφικνεῖτο, ὁμοῦ μὲν ἱστορῆσαι καὶ τοὺς ἐν ταύτῃ ἀγίους ἄνδρας βουλόμενοι, ὁμοῦ δὲ καὶ τοῖς ἐκεῖσε πένησι τῆς ἑαυτῶν χρηστότητος μεταδοῦναι. Οὗτοι μὲν οὖν ἤκοντες ἐφ' ὑπερ ἤκον καὶ ἐπραττον, καὶ τοὺς ἀσκητὰς περιήρχοντο· μὴ δὲ τινι τῶν σκηρῶν ἐπιστάντες ἦτις ἄνδρα μέγιστον εἰς φιλοσοφίαν παρ' ἑαυτῇ ἔφερον, Ἡρασιτίων αὐτῷ τὸ δόγμα ἐδέοντο καὶ αὐτὸν ὡς ἐδίδουν τοῖς ἄλλοις μεταβάθειν. Τοῦ δὲ παραιτουμένου, Μελάνη τί μὴ ἐποιεῖ, πείσαι τὸν ἄνδρα βουλομένη λαθεῖν; Ἐπει δὲ μὴ ἐπειθε, μηχανᾶται τι εὐθὺς ἡ μακαρία ὅπερ ἀφροτέρων ἐπίσης εἶναι τὴν ἐνοστασιν, αὐτῆς τε περὶ τὸ εὐεργετεῖν, κάκεινου περὶ τὸ μηδὲν πεισθῆναι τῶν ἀνθρωπίνων λαθεῖν, ἀκριθέστατα διεσάφητε.

KB'. Περιήρχετο γὰρ τὸν οἰκίσκον ἅπαντα δῆθεν ἀνερευνῶσα τὰ ἐν αὐτῷ σκεῦη, καὶ μηδὲν ἕτερον ἰδοῦσα εἰ μὴ ψιάθιον καὶ σπυρίδα βραχὺ φέρουσαν ἄλας. Ὑπὸ τούτους τοὺς ἄλας χρυσίου τι μέρος καταθεῖσα καὶ περιχώσασα ὡς δὴ λαβοῦσα, σπουδῆ τὴν εὐχὴν ἀπήτει, καὶ τυχοῦσα ἐξῆει. Ἄλλ' οὐδὲν ἀπάνωτο τοῦ σοφίσματος· ὁ γὰρ ἱερὸς ἐκεῖνος ἀνὴρ γνοὺς δρόμῳ τε ὡς εἶχεν ἐχρήτο καὶ τῇ φωνῇ πρόρωθεν αὐτοὺς ἐπέειχεν· εἶτα καὶ ταῖς χερσὶν ἐπισείων τὸν χρυσὸν ἐδείκνυ, καὶ ὡς οὐκ ἔχει αὐτῷ κατὰ τί χρῆσασθαι ἔλεγε. Τῶν δὲ εἰπόντων, ὡς εἰ μὴ σοί γε πάντως, ἀλλ' ἐτέροις τισὶ χρησίμος ἔσται, Καὶ μὴν οὐδὲ ἔσται τις ὁ αἰτήσων ἐνταῦθα· ἀπορος γάρ, ὡς ὄρατε, ὁ τόπος, καὶ δεινῶς ἔρημος. Ὡς δὲ μηδὲ οὕτως ἐδέχετο, ῥίψαντα κατὰ τοῦ ποταμοῦ τὸν χρυσὸν ἀναχωρῆσαι τὸν γέροντα, καὶ ἄλλοις δὲ φασι τοιούτοις οὐκ ὀλίγοις περιτυχεῖν οἷς καὶ τὸ χρυσὸν ὅλως τῇ χειρὶ παρά του λαθεῖν ἐπίσης πεφύλακτο τῷ καὶ ἰδὸν ὄψεως ἔκοντι ἢ ἄλλο τι τῶν θανασίμων καὶ φαρτικῶν ἐκπιεῖν. Τοιούτων οὖν τῶν κατ' Αἴγυπτον ἐμπλησθέντες θαυμάτων, αὐθις εἰς Ἀλεξάνδρειαν ἐπανήρχοντο καὶ τῶν ἐν ἐκείνῃ τῷ δευτέρῳ ἐμφορηθέντες πολλῶν τε καὶ ἀγαθῶν ἀνδρῶν, ἐπὶ τὰ ἔρη μετεστέλλοντο ἃ οὕτως ἔλεγον τὸ τῆς

Νητρίας. Συγγενόμενοι δὲ καὶ τοῖς ἐν ἐκείνοις ἀνδράσι φιλαρέτοις καὶ κατὰ τὰς μελίττας ἅπαν ἀνθος ἀρετῆς συλλεξάμενοι, πλήρεις ἀγαθῶν εἰς Ἱερουσαλήμ ἐπανήεσαν. Ἡτοίμαστο δὲ καὶ ἡ σκηνὴ τῆς Μελάνῃ κατὰ τῶν Ἐλαιῶν ὄρος, ὡσπερ ἄρα καὶ τῆς μητρὶ ἐπετέτραπτο. Αἰσίαν δὲ ἀρχὴν λαβοῦσα τὴν τῶν Φώτων ἡμέραν, ἑαυτὴν τῷ οἰκίσκῳ καθείργνυσι, καὶ νόμον τίθησιν ἑαυτῇ τῶν μὲν ἄλλων μηδένα μήτε ὄραν μήτε μὴν ὑπὸ μηδενὸς ἰδῆσθαι, μητρὶ δὲ αὐτῆς καὶ τῷ πάλαι μὲν τοῦ γάμου, τότε δὲ αὐτῆς κοινωνῶ ἀνδρὶ κατὰ περίοδον ἡμερῶν πέντε ἅπαξ ὄρασθαι, καὶ τῆς ἀδελφιδῆς δὲ ὁμοίως οὐκ ἀθέατον εἶναι· ταύτην γὰρ ἐκ πολλοῦ ἐτύγχανε παιδαγωγοῦσα καὶ πλήρη τύφου καὶ Ῥωμαϊκοῦ φρονήματος οὔσαν εἰς ἐσχάτην ἤγαγε μετριοφροσύνην, καὶ οὕτω μᾶλλον τοῦ ἔψους ἐπιτυχεῖν παρεσκεύασεν.

ΚΓ'. Τοῦτον ὄλον ἐπιπονώτατόν φασι γενέσθαι τῆς Μελάνῃ τὸν βίον εἰς ἔτη τεσσαρεσκαίδεκα· εἶτα τῆς μητρὸς αὐτῆς μεταστάσης, ἐκείνη τοῖς νενομισμένοις αὐτὴν τιμῆσασα καὶ τὸν νεκρὸν περιστεύλασα, ἐν οἰκίσκῳ ἑτέρῳ τὸν ἐνταυτὸν ἐκείνον διήγεν ἀφεγγεῖ τε καὶ τᾶλλα τῷ πρὸ τοῦ ὁμοῖου, ἐνθα τό τε πένθος καὶ τὴν ἀσκησιν καὶ τὴν νηστείαν ἐπιτείνουσα ἦν. Μετὰ δὲ ταῦτα, τῆς φήμης ἀπανταχόσε διαδαινούσης καὶ πολλῶν ὡς αὐτὴν φοιτῶντων, καὶ κοινόθειον αὐτῇ γίνεται παρθένων πλέον ἢ ἐνενηκοντα, ἐν ᾧ οὐ παρθένοι μόνον, ἀλλὰ καὶ πολλὰ τῶν ἀσέμνων πολλὰ χαίρειν εἰποῦσαι τῷ προτέρῳ βίῳ καὶ ἡδοναῖς τὴν καλὴν ὄντως ἀλλοίωσιν ἠλλοιώθησαν. Τίθενται δὲ ταύταις καὶ νόμοι, τὸ μήποτε πρὸς λόγους ἐλθεῖν ἀνδρὶ, τὸ μηδέποτε τῆς μονῆς ἐξελθεῖν, τὸ μόνους ἀρκεῖσθαι τοῖς τῆς μονῆς, μηδὲν μηδέποτε παρὰ τῶν ἔξω λαθεῖν. Ἡγεμόνα δὲ ἐφίστη τῆς ποιμνῆς οὐχ ἑαυτὴν, ἀλλ' αὐτὴ μὲν θεραπεινίδος αὐταῖς ἀπεπλήρου τάξιν· οὕτω γὰρ κάκεινας ἀνασχέσθαι πέπεικεν, ἴν' ἅμα καὶ τὸ πρὸς αὐτὴν φίλτρον αὔξειτο, καὶ τὸ τοῦ μετριάζειν παράδειγμα ἐγγύθεν αὐταῖς εἴη. Ἐδέχετο δὲ τὴν ἀρχὴν ἑτέρα ἢ καὶ τρόπῳ καὶ λόγῳ τῶν λοιπῶν διαφέρουσα· ὡς ταύτην μὲν δεσποίνης λόγον ἐπέχειν πρὸς τὰς ὑπ' αὐτὴν καὶ κυρίας, τὴν Μελάνην δὲ τῆς θεραπείας μὲν δούλης, τῆς δὲ φιλανθρωπίας μητρὸς· κἂν εἴποτε δὲ καὶ συνέβη τὸν τῆς ἐγκρατείας ζυγὸν ὑπὸ τῆς προσετώσης βαρύτερον ἐπιτεθῆναι ταῖς ἀδελφαῖς, ὅς ταῖς μαλακωτέραις καὶ φορτικὸς ἐνομίζετο, ἀρκοῦσα ταύταις πρὸς παράκλησιν ἢ μακαρία ἦν, τὸ λίαν σκληρύνον ἐμμελῶς τε καὶ συνετῶς λύουσα. Καί ποτε νηστεία τρυχομένων αὐτῶν λανθάνουσα πάσας ὑπὸ τῆς ἐκάστης κλίνῃ τὰ πρὸς τὴν χρείαν ἐτίθει. Ἡ δὲ εὐροῦσα οὐκ ἠγνόει μὲν ἧς τὸ ἔργον, λαβοῦσα δὲ τὴν μὲν ἔνδειαν οὕτω παρεμυθεῖτο, τὴν δὲ πρὸς αὐτὴν φιλίαν ἰσχυρῶς ἐτρέφετο. Οὕτω σοφῶς ὑπιοῦσα ταύτας εἰκότως δὴ καὶ διδάσκουσα πειθόμεναι· ἐχρῆτο.

ΚΔ'. Ἐλεγε δὲ μὴ τὸ σῶμα δεῖν μόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν ψυχὴν ἔχειν λογισμῶν ἀγνεύουσαν φιληδόνων· ἔπειτα μέσων μὲν νυκτῶν μηδένα ὄκνον εἰς προσευ-

A montes, qui dicuntur Nitriæ. Congressi autem illic quoque cum viris virtutis studiosis, qui illic erant, cum instar apum omnem florem virtutis collegissent, pleni bonis redierunt Hierosolyma. Melanæ vero paratum erat tabernaculum in monte Oliveti, sicut matri mandatum fuerat. Cum faustum autem accepisset principium diem luminum, seipsam includit in domuncula, et legem sibi imponit, ut aliorum quidem nullum neque videat, neque ab ullo videatur: a matre autem, et ab eo qui olim conjugii, tunc vero erat laborum socius, spatio quibusque dierum semel videretur, et similiter sui aspectum non denegaret consobrinæ; eam enim jam diu ante in suam disciplinam acceptam erudiebat, plenamque fastu et Romano spiritu, ad extremam deduxerat modestiam, et sic effecit, ut summum magis apprehenderet.

XXIII. Hanc longe laboriosissimam vitam dicunt fuisse Melanæ ad annos quatuordecim. Deinde cum mater ei emigrasset, illa cum ei justis factis ipsam honorasset, et corpus composuisset, in altera domuncula annum transegit, quæ carebat luce, et alioqui erat priori similis, in qua producebat luctum et exercitationem et jejunium. Postea autem cum fama in omnem partem pervasisset, et multi ad eam ventitarent, ab ea quoque factum est cœnobium plus quam nonaginta virginum, in quo non solum virgines, sed multæ etiam quæ antea turpiter vixerant, priorem vitam et voluptates multum valere jubentes, vore pulchram fecerunt mutationem. Imponuntur vero eis quoque leges, ut cum viro nunquam sermonem conferant; neque ex monasterio exeant, et ab iis qui sunt extra, nihil unquam accipiant. Ducem autem gregis non seipsam constituit, sed ipsa quidem apud eas tenebat locum ancillæ: sic enim, ut id sustinerent, iis persuasit, ut simul et amor in eam augetur, et eis esset propinquum exemplum, ut se modeste gererent: rectionem vero suscepit alia quæ et moribus et oratione præstabat cæteris: adeo ut ea quidem apud eas quæ ei parebant, locum obtineret dominæ: Melana autem, obsequio quidem, ancillæ, benignitate vero, matris. Quod si quando contigisset onus abstinentiæ a præfecta gravius imponi sororibus, quod mollioribus reputabatur molestum, eis ad consolationem beata sufficiebat Melana, quæ, quod eis durum erat, apte et prudenter molliebat, et cum aliquando affligerentur jejuniis, inscientibus omnibus, sub uniuersusque lecto ponebat ea quæ erant ad usum necessaria. Illa autem cum invenisset, non ignorabat quidem quis hoc fecisset, accipiens vero, sic remedium afferebat inopiæ, in ipsam autem valde magnam conservabat benevolentiam. Sic sapienter in earum animos insinuans, merito etiam cum eos docebat, habebat morem gerentes.

XXIV. Dicebat autem, non oportere solum corpus, sed etiam animum quoque castum et purum servare a libidinis cogitationibus, deinde media

in eadem nocte ad preces nullam ostendere pigritiam, precantes vero non solum labra movere, sed multo magis totam simul cogere cogitationem, et adhibere mentem iis quæ dicuntur. Absurdum enim esse, bona quidem a Deo petere, non diligenter autem et studiose ea petere, et ad regem quidem mortalem accedentes, et habitu et aspectu et modis omnibus præ se ferre reverentiam, ad terribilem vero immortalem regem venientes, non multo magis ad Dominicam auctoritatem et infinitam excellentiam timidus assistere. Cum de his hæc disseruisset, transiit ad matrem omnium charitatem, omnia esse vana et supervacanea sine hac pronuntians. De qua et multa alia oratione est persecuta, et quod alia quidem nostra malignus dæmon potest imitari, ut verbi causa in ediam et vigiliam, et quænuque in corpore consistunt. Nam secundum naturam ipse his omnibus superior, et a nullo eorum vinci potuerit. Humilitatis autem et charitatis non magis nobiscum habere potuerit participationem, quam tenebræ lucis, et vitium virtutis : qui etiam propter ea, quæ sunt naturæ maxime contraria, superbiam, inquam, et in homines malevolentiam, ex luce miser effectus est tenebræ. Ante omnia vero dicebat oportere conservare rectam fidem, puram et circa ullam dubitationem. Nam qui in aliis quidem se recte gessit, in hac autem dubitat, in eo quod est præcipuum et caput omnium, aberraverit.

XXV. Cum autem videret multas ex iis quæ erant apud ipsam, mulieribus magni facere jejunium, et timeret, ne in eo existimantes omnia contineri, alias virtutes negligerent, tales eis adducens similitudines, ad ipsarum excitabat studium. Dicebat enim, animam quidem esse sponsæ similem : quæ sunt autem circa ipsam virtutes, nuptialibus indumentis unamquamque partem aliquam corporis ornare. Jejunium vero esse pedum ornamentum. Quomodo ergo cum aliis indumentis oportet etiam ea habere, quæ pedes ornant, ita etiam animæ cum aliis adesse oportet jejunium. Si quis autem rursus ejus quidem solius curam gerit, alia vero omnia negligit, non est ea anima dissimilis illi puellæ, quæ cum duceretur ad nuptias, et solum pedes sibi induisset, reliqua omnia reliquit inornata et nuda. De obedientia autem, et quod oporteat magistratibus parere, hæc quoque adjecit. Etiam in iis quæ ad vitam mundanam pertinent, hoc est, quod omnia maxime continet : et quod imperare quidem facit imperatorem, parere autem eum, qui est ei subjectus. Et si hoc sustuleris, ordinem quoque sustulisti, et cum nominibus scilicet res quoque confudisti. Neque vero ei deerant exempla sic dicenti.

XXVI. Accessit aliquando quidam ad magnum quemdam senem, ejus studens fieri discipulus. Is autem ab initio ostendens, qualem oportet esse discipulum, jussit eum statuat, quæ prope stabat, quantum posset verberare, et ei insultare calcibus. Postquam vero paruit adolescens, interrogavit

Α χάς ἐπιδείκνυσθαι, εὐχομένας δὲ μὴ τὰ χεῖλη μόνον κινεῖν, ἀλλὰ πολλῷ πρότερον τὸν λογισμὸν πάντοθεν συγκροτεῖν καὶ τὸν νοῦν τοῖς λεγομένοις ἐρείδειν. Ἄτοπον γὰρ τὰ ἀγαθὰ μὲν παρὰ Θεοῦ αἰτεῖν, μὴ σπουδαίως δὲ τὰς αἰτήσεις ποιεῖν, καὶ βασιλεῖ μὲν θνητῷ παρεστῶτας σχήματί τε καὶ βλέμματι καὶ πᾶσι τρόποις τὸ εὐλαβὲς ἐπιδείκνυσθαι, τῷ φοβερῷ δὲ καὶ ἀθανάτῳ βασιλεῖ προσιόντας μὴ πολλῷ μᾶλλον πρὸς τὸ δεσποτικὸν ἀξίωμα καὶ τὴν ἀμέτρως ὑπερβολὴν ἐμφόβους παρίστασθαι. Τοιαῦτα δὴ καὶ περὶ τούτου διαλεχθεῖσα ἐπὶ τὴν μητέρα πασῶν μετέβαινε τὴν ἀγάπην, μάταια πάντα χωρὶς ταύτης ἀποφαινομένη καὶ περιττά. Περὶ ἧς ἄλλα τε πολλὰ διεξήκει, καὶ ὅτι τᾶλλα μὲν ἡμῶν καὶ ὁ πονηρὸς μιμεῖσθαι δύναται, οἷον ἀσιτίαν φάναι καὶ ἀγρυπνίαν καὶ ὅσα

Β περὶ τὸ σῶμα τυγχάνει· πάντων γὰρ τούτων ἀνώτερος αὐτὸς κατὰ φύσιν, καὶ οὐδενὸς ἂν τῶν τοιούτων ἠττηθεῖη ποτέ· ταπεινοφροσύνης δὲ καὶ ἀγάπης οὐ μόνον ἡμῖν κοινωνήσειεν ἢ τῷ φωτὶ τὸ σκότος καὶ ἡ κακία τῇ ἀρετῇ· ὅς γε καὶ διὰ τὰ φύσει ἐναντιώτατα, ὑπερηφανίαν φημί καὶ μισανθρωπίαν, ἄθλιος ἐκ φωτὸς σκότος γέγονε. Πρὸ δὲ πάντων τὴν ὀρθὴν ἔλεγε πίστιν ἀνευδοκαστόν τε καὶ ἀκραιφνῆ συντηρεῖν, ὡς ὁ γε τᾶλλα μὲν κατωρθώκως, περὶ ἐξ ταύτης ἐπιδοιάζων, περὶ αὐτὸ τὸ κεφάλαιον καὶ τὸ καιριώτατον πάντων ἔσται διημαρτηκῶς.

quidem se recte gessit, in hac autem dubitat, in

ΚΕ'. Ὁρῶσα δὲ πολλὰς τῶν περὶ αὐτὴν γυναικῶν τὸ νηστεύειν περὶ πολλοῦ ποιουμένας, καὶ φοβουμένη μὴ τὸ πᾶν ἔχειν ἐν τούτῳ δόξασαι, τῶν ἄλλων ἀρετῶν ἀμελοῖεν, εἰκόνας ὑποτιθεῖσα τοιαύτας πρὸς τὴν αὐτῶν ἠρέθιζεν ἐπιμέλειαν. Ἐλεγε γὰρ τὴν μὲν ψυχὴν εἰκέναι νύμφην, τὰς δὲ περὶ αὐτὴν ἀρετὰς νυμφικαῖς στολαῖς, ἐκάστην μέρος τι τοῦ σώματος καλλωπίζουσαν· νηστείαν δὲ κόσμον εἶναι ποδῶν. Ὡσπερ οὖν προσῆκόν ἐστι σὺν τοῖς ἄλλοις δὴ περιβλήμασι καὶ τὰ τοὺς πόδας κοσμοῦντα κεκτῆσθαι, οὕτω καὶ τῇ ψυχῇ μετὰ τῶν ἄλλων καὶ τὴν νηστείαν παρεῖναι χρή. Εἴ τις δ' ἂν πάλιν αὐτῆς μὲν φροντίζοι μόνης, ἀμελεῖ δὲ πάντων τῶν ἄλλων, οὐδὲν αὐτὴν ἀπεικέναι τὴν ψυχὴν τῆς κόρης ἐκείνης ἢ πρὸς γάμους ἀγομένη καὶ τοὺς πόδας στολισαμένη μόνον, τὰ λοιπὰ πάντα ἄκοσμά τε καὶ γυμνά καταλίποι. Ὑπακοῆς δὲ χάριν καὶ τοῦ ταῖς ἀρχαῖς πειθεσθαι προσετίθει καὶ ταῦτα, ὅτι κἂν τοῖς βιωτικοῖς τοῦτό ἐστι τὸ μάλιστα πάντα συνέχον, καὶ βασιλέα μὲν ἀποφαῖνον τὸν βασιλέα, ὑπήκοον δὲ τὸ ὑπήκοον· κἂν τοῦτο ἀνέλης, ἀνεῖλες δὴ καὶ τὴν τάξιν, καὶ μετὰ τῶν ὀνομάτων συνέχεες δηλαδὴ καὶ τὰ πράγματα. Οὐκ ἠπόρει δὲ καὶ παραδειγμάτων οὕτως λέγουσα.

ΚΣ'. Ποτέ τις προσῆλθε γέροντι μεγάλῳ φοιτητῆς αὐτοῦ γενέσθαι σπουδάζων. Τοῦ δὲ ἐκ προσιμίων οἷον εἶναι χρή τὸν φοιτητὴν ὑπεμφαίνοντος κελεῦσαι ἀνδριάντα αὐτοῦ που πλησίον ἐστῶτα, ὡς ἂν ἐκεῖνος δύναίτο, τύψαι τε καὶ διαλακτίσαι. Ἐπεὶ δὲ ὁ νέος ὑπήκουσεν, ἐρέσθαι τὸν γέροντα εἴ τι πληττόμενος

και διαλακτιζόμενος ὁ ἀνδριὰς ἀντεῖπεν ἢ ἐδυσχέρανε. Τοῦ δὲ μηδὲν τοιοῦτον γενέσθαι φήσαντος, αὐθις αὐτὸν καλεῦσαι πλήξαι, καὶ ταῖς πληγαῖς καὶ ὕβρεις προσθεῖναι. Ὡς δὲ τρις τὰ αὐτὰ ἔδρα, ὁ δὲ ἀνδριὰς ἀνδριὰς μόνον ἦν ἀψυχός τε καὶ ἀφωνός· τότε ὁ γηραιός, Εἰ μὲν οὖν καὶ σὺ, ἔφη, τὰ αὐτὰ τε ἀνέχεσθαι δύνῃ, καὶ μηδὲν ἀντιλέγη ὡσπερ μηδὲ τοῦτο τὸ ξόανον διὰ πάντων ἐμπαροινούμενον, χῶρει τε θαρβῶν καὶ τῆς παρ' ἡμῖν παιδείας ἀπόλαυε· εἰ δὲ μὴ, μηδὲ τῇ μεθ' ἡμῶν ἐπιχείρει διατριβῇ. Πολλὰ τοιαῦτα ἐκείνη διεξῆκει πρὸς τὰς παρθένους, ἀπλῶς δὲ διὰ πασῶν ἰοῦσα τῶν ἀρετῶν καὶ ἐφ' ἐκάστης ὅσον τε δεικνῦσα τὸ κέρδος καὶ ὄσηπερ, εἰ ῥαθυμήσαιεν, ἢ ζημία, ἐπτέρου τε καὶ ἀνεῖχε τῷ λόγῳ καὶ παντὸς πόνου κατατολμᾶν ἔπειθεν. Ἔῖτα καὶ ἱερὸν αὐταῖς ὡς προσῆκον οἰκοδομεῖ ἐφ' ᾧ τὴν θείαν ἐπιτελεῖν ἔχοιεν, λειτουργίαν, λειψάνοις ἀγίων τοῦτο καθιερώσασα, τοῦ τε προφήτου Ζαχαρίου, φημί, καὶ τοῦ πρωτομάρτυρος Στεφάνου, καὶ μὴν καὶ τῶν τεσσαράκοντα τοῦ Χριστοῦ μαρτύρων.

KZ'. Τί βούλεται ὁ λόγος τὸ μετὰ ταῦτα δηλοῦν; Ἀπενιανὸς ὁ κατὰ σάρκα μὲν ὁμόζυγος, ἀδελφός δὲ γενόμενος αὐτῇ κατὰ πνεῦμα, τὰ κάτω λιπῶν πρὸς τὴν ἄνω λήξιν μεταχωρεῖ. Ἡ δὲ καὶ τὸ ἑαυτῆς τέλος ἤδη ἐγγίζειν ὑπολαβοῦσα μειζόνων ἀγώνων αὐτὸ πρόφασιν ἐποιεῖτο, τοῦ μὲν ἱεροῦ ἔνδον μένουσα, νηστεία δὲ καὶ τοῖς ἄλλοις ἐπιπόνοις ἅπασιν ἐπεκτεινομένη, καὶ ταῦτα εἰς τέσσαρας ὅλους χρόνους. Ἐπειτα διανοεῖται καὶ φροντιστήριον ἀνδρῶν ἀνεγείρει· ἀλλ' ἢ πρὸς τὸ δαπανᾶν ἀπορία τὴν προθυμίαν ἀπεῖργεν. Ἐπεὶ δὲ τῷ Θεῷ πάντα τε ἐφρόνει καὶ ἔλεγε δυνατὰ, αὐτὸς καὶ ταύτην αὐτῆς τὴν ἀπορίαν ἀπέλυεν· καὶ τις ἀνὴρ τῶν πλοῦτῳ καὶ χρήμασι περιττῶν, χρυσοῦ τινα ἔγκον αὐτῇ χαρίζεται πολυτάλαντον, ἐφ' ᾧ δὴ καὶ τὸ ἔργον αὐτῇ διηνύετο, καὶ ἱερὸν ὑποδομήτο φροντιστήριον, καὶ ἀνδρας ἐδέχετο οἷους ἂν ἐχρῆν τῷ ἐκείνης τρόπῳ συμβαίνειν. Τοῦτου δὲ τοῦ πόνου μικρὸν ἀναπνεύσασαν μειζονέστε αὐτὴν διεδέχοντο πόνοι καὶ ἀποδημία μακρά. Ἐπιστολαὶ γὰρ φοιτῶσι τοῦ θείου πρὸς αὐτὴν Βουλοσιανοῦ, ὃς ἑπαρχος μὲν κατ' ἐκεῖνο καιροῦ τῆς Ῥωμαίων ἐδείκνυτο πόλεως, πρέσβις δὲ εἰς Βυζάντιον παρὰ τὴν βασιλίδαν ἐστέλλετο Εὐδοκίαν. Ἐδήλου δὲ ἡ ἐπιστολὴ ταῦτά τε καὶ ὅτι διὰ πολλοῦ ἄγει τὸ ἐς ὄψιν αὐτῷ ἐκείνην ἐλθεῖν. Ἡ δὲ ἤρα μὲν καὶ αὐτὴ τὸν θεῖον ἰδεῖν, καὶ μεταβαλεῖν πείσαι τῆς δόξης τῆς ἑλληνικῆς (ταύτη γὰρ οὗτος πάλαι κερκράτητο), ἡγωνία δὲ μὴ τι καὶ παρὰ τῷ Θεῷ δοκοῦν πράξασα λάθοι. Κοινωσαμένη δὲ καὶ τισιν ἄλλοις τῶν μοναχῶν τὰ τοῦ πράγματος, ἐπεὶ συνεχώρουν κἀκεῖνοι τὴν κἀθοδὸν, ἐξορμᾶ τῶν Ἱεροσολύμων ἢ μακαρία καὶ εὐθὺς κατὰ πᾶσαν πόλιν τε καὶ χώραν ἐχώρει τιμῆς τε τῆς προσηκούσης καὶ θεραπείας ἐπ' αὐτῇ γινομένης. Οἱ τε γὰρ τῶν πόλεων ἱερεῖς καὶ ἀρχιερεῖς οὐκ ὀλίγην αὐτῇ τὴν τιμὴν προσῆγον, αἱ

A senex, an quæ pulsabatur et calcibus impetebatur statua, contradixerit aut ægre tulerit. Cum is autem dixisset, nil factum ejusmodi, jussit eum rursus percutere, et præter plagas eam etiam incessere maledictis. Postquam vero ter fecit eadem, statua autem erat solum inanima et muta, tunc senex : Si quidem, inquit, tu quoque potes eadem sustinere, et nihil contradicere, quomodo nec hæc statua perpetuo probris affecta et contumeliis, accede, et nostra disciplina fruiere : sin minus, ne te ad nostram conferas disciplinam. Illa multa ejusmodi oratione percurrebat apud virgines. Ad summam autem, per omnes pervadens virtutes, et quantum in unaquaque esset lucri ostendens, et quantum damni, si pigræ essent ac socordes, eas erigebat et excitabat oratione, et persuadebat, ut omnem laborem audacter subirent. Deinde etiam, ut par erat, eis quoque templum ædificavit, in quo possent divinum peragere ministerium, hoc sanctorum reliquiis consecrans, prophetæ, inquam, Zachariæ et Stephani primi martyris, et quadraginta etiam Christi martyrum.

XXVII. Quid vult id, quod est postea consecutum, declarare oratio? Apenianus qui fuerat ejus quidem secundum carnem conjux, frater autem secundum spiritum, iis quæ sunt inferius relictis, migrat ad superas regiones. Illa autem suum quoque finem jam prope adesse existimans, majorum certaminum hinc sibi sumpsit occasionem, intra templum quidem manens, ad jejunium autem et alia laboriosa omnia se extendens, idque ad quatuor annos integros. Deinde cogitat etiam virorum excitare monasterium, sed sumptum inopia ejus promptum animi studium prohibebat. Cum vero sentiret et diceret, nihil esse quod a Deo non posset fieri, ipse eam hæc quoque liberavit inopia. Nam vir quidam locupletissimus et pecuniosissimus ei magnam vim auri elargitur : quo factum est, ut et opus ab ea perficeretur, et sacrum ædificaretur monasterium (2), et viros in idmitteret, quales oportebat illius convenire moribus. Cum parum autem ab hoc labore respirasset, eam majores exceperere labores et longa peregrinatio. Redduntur enim ei litteræ ab ejus patruo Volusiano : qui illo quidem tempore erat creatus præfectus Romanæ civitatis : missus vero erat legatus Byzantium ad Eudociam imperatricem. Hæc autem significabat epistola, quod jam diu illam desideraret videre. Illa vero cupiebat ipsa quoque videre patrum, et ei persuadere, ut a gentilium desisteret opinione. Dubia autem erat animi, ne quid imprudens faceret præter id, quod Deo videbatur. Cum vero aliquibus aliis monachis rem communicasset, permitterent autem illi, ut posset proficisci, egreditur Hierosolymis beata Melana. Per quamcunque autem transibat civitatem et regionem, eam quo par erat, prosequabantur

(2) Anno 454, teste Baronio,

In honore et officiis. Civitatum enim sacerdotes et pontifices eam non parvo honore afficiebant, et venerandæ virgines et quotquot erant egregii monachi, eam adorabant et salutabant, et tanquam e caelo venientem adspiciebant.

XXVIII. Cum autem venisset Chalcedonem, et ad ipsum sinum maris, verebatur ingredi, et videbatur perturbata. Ventura enim in maximam civitatem, mulier quæ vixerat in exercitatione, quietisque et silentii maximam curam gesserat, et non gustaverat tumultus, qui sunt in civitate, merito extimescebat et refugiebat. Atque divertit quidem, ubi erat templum omni ex parte benedictæ martyris Euphemie: circa mediam autem noctem martyr non parum ex se effundit suavissimi odoris, et voluptate repleti ineffabili. Quocirca bona concepta fiducia, diluculo fretum audacter trajecit, et ingressa est Byzantium. Hospitio vero excipitur a quodam viro illustri et alioqui bono, nomine quidem Lauso, qui ad præposituræ honorem ascenderat. Invenit autem suam quoque patruum Volusianum gravi morbo oppressum, qui ejus habitum admiratus, formæque et vestitus incredibili et inopinata stupefactus mutatione (extenuatus enim erat ejus vultus exercitatione) magna voce exclamavit: O qualem ex quali te video Melana charissima. Illa vero ex ejus sermone sumpta occasione, A me ergo tu quoque, inquit, disce, o beate patre, et accipe indicium futurorum honorum. Nam nec ego tantam despiciatui gloriam habuissem, nec pecuniam, nec abjecissem curam ipsius corporis, nisi persuasum haberem, me his propediem longe majora accepturam. Non per se autem solam, sed per multos quoque alios in ejus mentem sensim irrepebat B. Melana, et ejus falsam religionem studebat labefactare, sicut etiam per sapientissimum Proclum, cujus fidei tunc erat creditus sacer clavus Ecclesiæ Constantinopolitanæ. Qui cum ad eum venisset, et suasu B. Melanæ eum ad pietatem dirigeret, is dicitur illum adeo esse admiratus, ut etiam dixerit post agnitam veritatem, quod si Roma tres haberet tales, ne Sed hæc quidem postea.

XXIX. Postquam autem Volusianus sensit Melanæ velle imperatorem quoque ad id incitare, veritus protinus, ne violentum et non voluntarium reputaretur esse baptismum, et quam ex eo esset consecuturus, ipse mercede privaretur, eam a cœpto prohibuit. Et is quidem, ut dicemus paulo post, rem a se ad implevit, et abjurata gentilium opinione, traductus est ad Christum. Illa autem nec aliorum quoque curam abjecit. Sed cum tunc esset exorta Nestorii blasphemia, et malignus multos in errorem adduceret etiam ex iis qui erant in verbo veritatis, ipsa erat quæ magnum adversus eum inibat certamen, vanumque et inane reddebat ejus sophisma, et ab aurora usque vesperam iis respondens, qui eam interrogabant, multisque ex iis qui decepti fuerant, persuadens, et eos reducens.

A τε σεμναί τῶν παρθένων καὶ ὁ τιπερ ἦν τῶν μοναχῶν ἔκκριτον προσεχόνου, τε καὶ ἡσπάζοντο, καὶ ὡς ἐξ οὐρανοῦ ἤκουσαν οὕτως ἐώρων.

KH'. Ὡς δὲ κατὰ τε τὴν Χαλκηδόνα καὶ τὸν τοῦ Πόντου αὐχένα γέγονεν, ἠύλαβεῖτο τὴν εἴσοδον, καὶ τεταραγμένη ἐώκει. Μέλλουσα γὰρ εἰς τὴν μεγίστην τῶν πόλεων παρελθεῖν γυνὴ ἐν ἀσκήσει βιωσα ἡσυχίας τε μάλιστα πάντων φροντίσασα καὶ τῶν ἐν ἀστεί θορύβων ἀγευστος εἰκότως, ὡσπερ ἔδει, μαίνεται, καὶ ἀνεδύετο. Καταλύει μὲν οὖν ἐνθα τὸ ἱερόν τῆς πανευφήμου μάρτυρος Εὐφημίας· ἀμφὶ δὲ τὸ τῆς νυκτὸς μέσον οὐκ ὀλίγην ἡ μάρτυς αὐτῆς εὐωδίαν τε καταχεῖ καὶ ἰδουῆς ἐμπύπλησιν ἀπορόρητου. Ὅθεν δὴ καὶ ἀναθάρσυσσα τῆς ἡμέρας ἅμα φανείσης τὸν τε πορθμὸν διεπέρασε, καὶ εἰσῆει ἐς τὸ Βυζάντιον. Ξενίζεται δὲ τινι ἀνδρὶ ἐπιφανεῖ καὶ ἄλλως χρηστῷ, Λαύσῳ μὲν τοῦνομα, εἰς δὲ τὴν πραιποσίτων ἀναθεσηκότι τιμῆν. Εὕρισκει δὲ καὶ τὸν θεῖον αὐτῆς Βολοσιανὸν χαλεπῆ νόσῳ κεκρατημένον, ὃς τοῦ τε σχήματος αὐτὴν ἐκπλαγεῖς καὶ τῆς τε μορφῆς καὶ στολῆς θαυμάσας τὴν πρᾶξιν μεταβολὴν (ἰτετρούχωτο γὰρ τῇ ἀσκήσει πάνυ τὴν ὄψιν) μέγα οἶον ἀνέκραγεν· Ὡ οἶαν σε, Μελάνη φιλότατη, ἐξ οἴας ὄρω! Ἡ δὲ πρόφασιν εὐροῦσα τὸν λόγον, Ἐξ ἐμοῦ τοίνυν, εἶπε, καὶ σὺ, ὦ μακάριε θεῖε, παιδεύου, καὶ δεῖγμα τῶν μελλόντων ἀγαθῶν λάμβανε. Ὡς οὐδ' ἂν ἐγὼ τοσαύτης ὑπερεφρόνησα δόξης, οὐδ' ἂν χρημάτων, οὐδ' ἂν οὕτως αὐτοῦ κατημέλουν τοῦ σώματος, εἰ μὴ πολλῶ τούτων ἐπεπεισμένη μείζονα μετὰ βραχὺ λήψεσθαι. Οὐ δι' ἑαυτῆς δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ διὰ πολλῶν ἄλλων ὑπῆει τὸν ἄνδρα ἡ μακαρία, καὶ τὸ ἐκείνου σέβας διασαλεύειν ἐσπούδαζε, καθὰ δὴ καὶ διὰ τοῦ σοφωτάτου Πρόκλου, Κωνσταντινουπόλεως τότε τοῦ ἱεροῦ οἴακας πεπιστευμένου τῆς Ἐκκλησίας, ὃν δὴ καὶ πρὸς αὐτὸν ἀφικόμενον ὑποθήκαις τε τῆς θαυμασίας Μελάνης πρὸς εὐσέβειαν ἰθύνόμενον οὕτως ἐκείνον θαυμάσαι λέγεται, ὥστε δὴ καὶ εἰπεῖν μετὰ τὴν ἐπίγνωσιν τῆς ἀληθείας ὡς, εἰ γε τοιούτους τρεῖς ἡ Ῥωμαίων εἶχεν, οὐδ' ἂν ἑκαὶ οὐδὲ ὄνομά ποτε Ἑλλήνων τινὸς ἤκούετο. Ἄλλὰ ταῦτα μὲν ὕστερον. illic quidem nomen unquam audiretur gentilium.

D KΘ'. Ἐπεὶ δὲ ἤσθετο τὴν Μελάνην ὁ Βολοσιανὸς καὶ βασιλέα βούλεσθαι πρὸς τοῦτο παρακινεῖν, δείσας εὐθύς μὴ βίας μάλλον, ἀλλ' οὐχὶ γνώμης τὸ βάπτισμα νομισθεῖν, καὶ τῶν ἐπὶ τούτῳ μισθῶν αὐτὸς στερηθεῖν, ἀπειρξεν αὐτὴν τῆς ὁρμῆς, καὶ ὡς μετ' ὀλίγον ἐροῦμεν, ἀφ' ἑαυτοῦ τὸ πρᾶγμα ἐπλήρου, καὶ τὴν ἑλληνα δόξαν ἐξομασάμενος πρὸς τὰ Χριστιανῶν μετετάξατο. Ἡ δὲ οὐδὲ τῶν ἄλλων τὸ παράπαν ἡμέλει, ἀλλὰ καὶ τῆς Νεστορίου τότε βλασφημίας φουείσης καὶ τοῦ πονηροῦ πολλοὺς καὶ τῶν ἐν λόγῳ τῆς ἀληθείας ἀποπλανῶντος, αὐτὴ ἦν ἡ πολλὴν αὐτῷ τὸν ἀγῶνα περιστεῶσα καὶ ματαιώσα τὸ σόφισμα ἐξ ἧς τε μέχρις ἐσπέρας, τοῖς περὶ τούτων ἐρωτῶσιν ἀποκρινομένη καὶ πολλοὺς τῶν ἡπατημένων μεταπειθούσα τε καὶ ἐπανάγουσα. Ὅθεν ὁ πονηρὸς τὴν ἤτταν μὴ φέρων, εἰς ἄνδρα μεταβαλὼν

ἑαυτὴν καὶ ἐλεεινὸς ὄφθεις σὺν μελαίνῃ καὶ πενθίμῃ A στολῇ ἐφίσταται φοβῶν αὐτὴν καὶ τὰ χαλεπώτατα ἀπειλῶν· καὶ πρῶτα μὲν αὐτοῦ βασιλέως καὶ τῶν θεραπεύοντων αὐτοῦ τὴν καρδίαν μεταβαλεῖν καὶ εἰς τὸ ἔμπαλιν μεταθεῖναι, ἔπειτα δὲ οἰκτίστῳ τέλει τὸν βίον ἀπολιπεῖν ταύτην παρασκευάσαι, ὀδύνας βαρυτάταις κατεργασθεῖσαν. Ἡ δὲ τέχνην εἶναι ταῦτα τοῦ πονηροῦ συνείσα, τὸ τοῦ Χριστοῦ ὄνομα τὴν βαρυτάτην ἐκείνου μάστιγα κατ' αὐτοῦ καλοῦσα ἀφανῆ τοῦτον παραχρῆμα ἐποίει· εἶτα μεταστειλαμένη διηγείσθαι ἅπερ εἶδὲ τε καὶ ἀκήκοεν ἄφνω τὸ ἰσχίον ὀδύνη βάλλεται καὶ οὕτω δριμεία, ὡς ἄφρονόν τε αὐτὴν εὐθύς καταστῆναι, καὶ μηδὲν μὴδ' ὄλως εἶναι διαμφιθάλλειν ὅτι μὴ προφανῆς ἦν τοῦ ἐχθροῦ ἐπιθεσις. Οὕτω τῆς ὀδύνης αὐτῇ καὶ εἰς ἕξ παραταθείσης ἡμέρας καὶ κατ' ἐκείνην μάλιστα τὴν ὥραν τοῦ B δεινοῦ τὴν ἐπίστασιν δεχομένου, ἐν ἧ τὸν τε μέλανα εἶδε καὶ τὰς ἀπειλὰς ἤκουσεν, ἐπεὶ καὶ ἡ ἐβδόμη παρῆν καὶ ἡ τελευτὴ προσδόκιμος ἦν, ἐφίσταται τις ἀπαγγέλλων αὐτῇ, ἀθρόω τέλει τὸν θεῖον ὄσον οὕτω κινδυνεύειν ἀποθανεῖν.

Α'. Τοῦτο ἐκείνη ἤκουσε, καίτοι σχεδὸν ἀκινήτως ἔχουσα τῇ τοῦ ἰσχίου πληγῇ, παραυτίκα βασταζομένη χερσὶ καὶ φορεῖω παρ' αὐτὸν ἀπεισιν. Ἐλύπει γὰρ αὐτὴν σφόδρα οὐ τὸ θνήσκειν ἐκείνον ἀπλῶς, ἀλλὰ τὸ θνήσκειν οὕτω τὸν τῆς ψυχῆς θάνατον, οὕτω τῆς ἐκ τοῦ βαπτίσματος ἀφθαρσίας ἡξιωμένον. Ἐπειτα φθάνει τις ἕτερος μηνύων αὐτῇ βεβαπίσθαι τὸν ἄνδρα, καὶ ὅτι, ταύτην ἐπειδὴ πόλλὰ ζητήσας C οὐχ εὔρεν, ἀλλὰ νόσῳ κατέχεσθαι μεμαθήκει, ὀδηγῶν πάλιν ἐτέρων τυχῶν, φωτὸς δι' ἐκείνων υἱὸς γίνεται, καὶ τοῦ βαπτίσματος ἀξιούται. Τούτων πρὸς αὐτὴν ῥηθέντων σύναμα τῇ τῆς ψυχῆς ἀλγηδόνι καὶ ἡ τοῦ σώματος εὐθύς ὑπέληγε νόσος. Καὶ ἡ μὲν ὀσφυς ἀνιοδύτως εἶχεν· ὁ δὲ ποῦς ἐκινεῖτο, καὶ ὁ κοινὸς πολέμιος, αἰσχύνῃ συνεκαλύπτετο, ὥστε τὸ λοιπὸν τῆς ὁδοῦ αὐτὴ τε δι' ἑαυτῆς ἦει, καὶ οἱ φέροντες ἀντὶ τοῦ βαστάζειν τὰς χεῖρας ἐπὶ τὸ δοξάζειν εὐθύς ἔτεινον. Εἶτα καὶ πρὸς τὸν θεῖον ἀφικομένη, καὶ λόγοις αὐτὸν ἐπιρρώσασα, πολλὰ τε περὶ ψυχῆς καὶ τῆς ἐκεῖθεν διαλεγθεῖσα ζωῆς, εὐθυμὸν τε καὶ εὐελπιν ἐπὶ τὴν εἰς θεὸν ἀπάγουσαν παραπέμπει, τοῖς καλλίστοις αὐτὸν ἐφοδίοις τῷ τιμίῳ Χριστοῦ σώματι τε καὶ αἵματι καταρτίσασα, καὶ οὕτως ἀσφαλῶς D οἴχεσθαι παρασκευάσασα. Καὶ ταῦτα μὲν τοῦτον ἠκονομήθη τὸν τρίπον· ἡ δὲ ἐνταῦθα διαγαγοῦσα μὲν ἡμέρας οὐχὶ συχνὰς, πολλὰ δὲ ἐν ὀλίγαις πολ- λῶς ἀφελήσασα, καὶ πρό γε τῶν ἄλλων τοὺς περὶ τὴν βασιλίδα καὶ τὸν βασιλέα (Θεοδόσιος οὗτος ἦν) ἐπεὶ καὶ δεομένων πλείονος οὗτοι τῆς θεραπείας ἐδέοντο, ἅτε καὶ πλείονος τῇ τοῦ κόσμου δόξῃ δια- χαυνούμενοι τὰς ψυχὰς.

ΛΑ'. Ταῦτα καλῶς ἐκείνη καὶ θεοφιλῶς πράξασα τῆς πόλεως ἐξορμᾷ· δεινῶς γὰρ αὐτὴν ἤγε τῆς ἡσυχίας ἔρωσ, καὶ ἦδη τῶν ἱερῶν ἀνεμιμνήσκετο τόπων. Ἐτυχε δὲ τότε καὶ χιόνα καταβράχῃναι πολλὴν καὶ ψῦχος ἀμαχόν τι γενέσθαι καὶ δυσκαρτέρητον. Ἡ δὲ καὶ ὥρας καὶ χιόνος καὶ ἡλικίας καὶ τακεροῦ σώ-

A Quamobrem malignus se ab ea vinci non ferens, in virum ejus conversus, et ei apparens miserabilis cum lugubri et nigra veste, accedit eam terrens, et gravia minitans, et primum quidem se ipsius imperatoris et ejus famulorum cor mutaturum, et in contrarium traducturum; deinde etiam ut miserabili exitu vitam finiret, procuraturum, gravissimis confecta doloribus. Illa autem hæc esse artem maligni intelligens, Christi nomen, quod gravissimam illi plagam affert, invocans, effecit ut is statim evanesceret. Deinde cum accersisset eum qui erat cum ipsa, sacerdotem, et incepisset narrare ea quæ viderat et audierat, sentit repente dolorem in coxendice, eumque adeo acrem, ut ea vocem amiserit, et nemo dubitaverit id esse manifestum inimici insultum. Cum sic ei productus esset dolor ad sex usque dies, et illa hora maxime malum intenderetur, qua nigrum aspexerat et minas audiverat (aderat enim dies septimus), accedit aliquis, renuntians patrum venisse in periculum, ne repentina morte vitam mox finiret.

XXX. Hoc postquam illa audivit, etsi propter dolorem coxendicis vix se posset movere, manibus et lectica protinus ad eum vecta proficiscitur. Valde enim angebatur in se, non quod ille moreretur, sed quod mortem subiret animæ, ut qui baptismi incorruptionem nondum esset assecutus. Deinde venit quidam alius, ei significans virum baptizatum, et quod cum eam sæpe quæsitam non invenisset, sed eam morbo detineri didicisset, aliam ducem rursus nactus, per illum fit lucis filius, et baptismum consequitur. Cum hæc ei dicta essent, cum dolore animæ protinus cessavit etiam morbus corporis: et lumbus quidem carebat dolore, pes autem movebatur, et communis inimicus afflictebatur dedecore: adeo ut viæ reliquum ipsa per se conficeret, et qui portabant, pro eo quod prius portabant, ad Deum laudandum statim manus extendebant. Deinde cum venisset ad patrum, et verbis eum confirmasset, et de ea quæ illic est vita disernerisset, lætium et bona spe præditum transmittit ad viam, quæ ducit ad Deum, cum pulcherrimo viatico, nempe pretioso Christi corpore et sanguine, eum instruxisset, et sic ut tuto recederet, perfecisset. Et hæc quidem hoc modo gesta sunt. Illa autem cum haud multos quidem dies hic transegisset, in paucis vero multis plurimum profuisset, et ante alios imperatrici et ipsi imperatori (is autem erat Theodosius), nam ii majori opus habebant curatione, ut quorum animi majore mundi gloria essent tumidi.

XXXI. Cum hæc illa pulchre et pie fecisset, egreditur e civitate; tenebatur enim magno amore silentii et quietis, et sacra loca ei veniebant in mentem. Acciderat autem tunc nivis plurimam cecidisse, et exortum esse frigus vehementissimus et ad tolerandum difficillimum. Illa autem et tem-

pus et nivem et ætatem et eliquatum ac tabefactum corpus, et omnia denique simul superare contendens, viam confecit, labores magis augens exercitationis. Multis vero sanctis eam in via et hospitio excipientibus, et ut ea maneret rogantibus, illa minime obtemperavit, sed contento quodam cursu cucurrit, salutaris passionis diem festum studens celebrare Hierosolymis, quod ei etiam successit ex sententia. Cum sic ergo una cum eis festum illic celebrasset, ad priora se rursus contulit, non minus et sui et gregis utriusque curam gerens. Cum autem ei venisset in mentem, alterum ædificare oratorium in eo loco, in quo dicitur stetisse Christus Dominus et Deus noster crucem ascensurus, et salutarem subiisset passionem, ejus vero proposito Deus quoque opem ferret, ædificat oratorium: deinde id etiam facit monasterium, in quo se exercerent animæ, viris sanctis in eo congregatis ad Deum laudandum et glorificandum. Interim autem dum hæc fierent, imperatrix Eudocia ierat Antiochiam. Paruerat enim Melanæ monitis, cum ea venisset Byzantium, suadentis, ut hanc susciperet peregrinationem, et veniret Hierosolymam ut videret sancta loca, et quæ ex eis percipitur, fieret particeps sanctificationis. Cum ea itaque illi processisset obviam, magno honore fuit affecta ab imperatrice, ut quæ eam matris loco haberet, et duabus de causis providentiæ divinæ ageret gratias, nempe quod et usque adeo celebratam Jerusalem et sancta loca quæ videret, digna sit habita, et quod ea talis matris facta sit filia secundum spiritum. Signum est autem magni amoris imperatricis in Melanam, quod non dubitaverit tantum iter ingredi, et eo accedere, et quæ illic erant virgines, tanquam sorores salutare et amplectari. Porro autem cum celebraretur novi templi uedicatio, illa quoque aderat et festum celebrabat.

XXXII. Hanc autem rem bonam consecutum est quiddam, dignum maligni improbitate, et boni Dei virtute. Pedem enim imperatricis, qui injuria dæmonis e compage erat luxatus, illa absque dolore apte et recte in suum locum restituit. Cum hæc et non pauca alia a magna Melana percepisset commoda, et se simul etiam exsatiasset spectaculis, decrevit reverti Constantinopolim, et ei quidem Melana cum tanquam bonas comites dedisset preces, ipsam dimittit. Ipsa autem æquales atque adeo majores vitæ ex Deo agenda labores pergebat suscipere. Ad eam quoque affluebat a Deo fluvius miraculorum. Quorum existimo non esse supervacaneum aliquot meminisse, ea tanquam aliquod condimentum admiscendo narrationi. Malier quædam juvenis ætate, invaditur a dæmone. Quæ quidem clausis dentibus et labris non solum vocem non emittebat, sed neque cibum omnino ullum attingebat. Fames autem, visceribus ei carne graviter liquefacta, mortem minabatur paulo post. Tentantibus vero medicis, diligenter adhibitis medicamentis et artis remediis, malum vincere, post-

ματος και πάντων ὁμοῦ κρείττον' εἶναι φιλονεικοῦσα, ταῖς νιφάσιν ὡς ἀνθεσιν ἀλλομένη τὴν ὁδὸν ἤνυε, τοὺς πόνους μᾶλλον ἐπιτείνουσα τῆς ἀσκήσεως. Πολλῶν δὲ ἁγίων κατὰ τὴν ὁδὸν ἅμα τε ξενιζόντων καὶ μένειν αὐτὴν ἀξιούντων, ἡ δὲ οὐκ ἐπειθέτο, ἀλλ' ἔθει τινὰ δρόμον ἀνένδοτον, τοῦ σωτηρίου πάθους τὴν ἑορτὴν ἐν Ἱεροσολύμοις ἐπιτελέσαι σπεύδουσα· ὃ δὴ ταύτῃ καὶ κατὰ γνώμην ἀπῆντησεν. Οὕτως οὖν τοῖς ἐκεῖσε συνεορτάσασα, πάλιν τῶν προτέρων εἶχετο οὐδὲν ἤττον ἑαυτῆς τε καὶ τῶν ποιμνίων ἀμφοτέρων προμηθουμένων. Ἐπεὶ δὲ καὶ ἕτερον εὐκτήριον οἰκοδομῆσαι κατὰ νοῦν ἔθετο περὶ τὸν τόπον ἐνθα στήναι λόγος τὸν Κύριον ἡμῶν καὶ Θεὸν, μέλαλλοντα πρὸς τὸν σταυρὸν ἀναβαίνειν, καὶ τὸ πάθος ὑπέρχεσθαι τὸ σωτήριον (ἦν δὲ ἄρα καὶ Θεὸς αὐτῆς συναιρόμενος τῇ προθέσει), οἰκοδομεῖ τὸ εὐκτήριον. Εἶτα καὶ ψυχῶν αὐτὸ ποιεῖ φροντιστήριον, ἀνδρας ὁσίους ἐν τούτῳ συναγαγοῦσα πρὸς δοξολογίαν Θεοῦ καὶ αἴνεσιν. Ἐν ᾧ δὲ ταῦτα ἐπράττετο, καὶ ἡ βασιλις Εὐδοκία τὴν Ἀντιόχειαν κατελήφει· ἐτύγχανε γὰρ ὀπηνίκα ἐν Βυζαντίῳ παραγένοντο ἡ Μελάνη ταῖς αὐτῆς ὑποθήκαις πεισθεῖσα, τὴν ἀποδημίαν ἀγαπήσασα ταύτην καὶ πρὸς Ἱεροσόλυμα ἀφικέσθαι, τοὺς ἁγίους τε ἱστορῆσαι τόπους καὶ τοῦ ἐξ αὐτῶν ἁγιασμοῦ μετασχεῖν. Δραμοῦσα οὖν ἐπὶ τὴν ἀπάντησιν, μεγάλης ἤξιούτο παρὰ τῆς βασιλίδος τιμῆς, μητρόσ τε ἐν τάξει αὐτὴν τιθεμένης καὶ διομολογούσης, διπλᾶς ὀφείλειν τῇ προνοίᾳ τὰς χάριτας, ὅτι τε τὴν θρυλουμένην Ἱερουσαλήμ καὶ τοὺς ἁγίους ἤξιούτο τόπους ἰδεῖν, καὶ ὅτι μητρὸς τοιαύτης θυγάτηρ αὐτῇ κατὰ πνεῦμα γίνεται. Σημεῖον δὲ τοῦ πολλοῦ πρὸς Μελάνην τῆς βασιλίδος ἔρωτος ὡς οὐκ ἀπώκνησε πρὸς τοσαύτην ὁδοιπορίαν οὐδὲ παρελθεῖν εἰς τὸ ταύτης ποιμνιον, καὶ τὰς ἐκεῖ παρθέτους ὡσπερ ἀδελφὰς κατασπάσασθαι, καὶ τῆς ἡμέρας δὲ τῶν ἐγκαίνιων τοῦ νέου ναοῦ τελουμένης παρῆν κάκεῖνη καὶ συνώρταζεν.

ΔΒ'. Ἠκολούθει δὲ καὶ τῷ ἀγαθῷ τούτῳ πράγματι ἄξιόν τι καὶ τῆς τοῦ πονηροῦ κακίας καὶ τῆς τοῦ ἀγαθοῦ δυνάμεως. Τὸν γὰρ πόδα τῆς βασιλίδος ἐπηρεῖα δαίμονος τὴν ἀρμονίαν παρατραπέντα ἐκείνη χωρὶς ὀδυνῶν εὐχῇ μόνῃ πρὸς τὸ εὐθὲς ἐπανήγαγε. Τοιαῦτα δὲ οὐκ ὀλίγα καὶ ἕτερα τῆς μεγάλης ἡ μεγάλης βασιλίδος ἀπολαύσασα, ἅμα δὲ καὶ τῶν ἱερῶν θαυμάτων ἐμφορηθεῖσα, εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἀναζεῦξαι διέγνω. Καὶ ταύτην μὲν ἡ Μελάνη, ὡς ἀγαθὰς συνοιδόπους τὰς εὐχὰς ἐπιδοῦσα, παραπέμπει· αὐτὴ δὲ τῶν ἰσῶν πόνων τῆς κατὰ Θεὸν ἀγωγῆς ἢ καὶ μειζόνων εἶχετο. Ἐπέβρει δὲ αὐτῇ καὶ ὁ τῶν θαυμάτων παρὰ Θεοῦ ποταμὸς, ὧν οὐ περιττὸν οἶμαι καὶ ὀλίγα τινὰ μνησθῆναι ὡσπερ ἡδυσμὰ τι κατακρινῶντα τῷ διηγῆματι. Γυνὴ τις τὴν ἡλικίαν νέα κάτοχος, οἶμοι! δαιμονίᾳ πληγῇ γίνεται. Αὐτὴ καὶ τοὺς ὀδόντας κλείσασα καὶ τὰ χεῖλη μύσασα οὐ μόνον οὐ φωνὴν προφεί, ἀλλ' οὐδὲ τροφῆς ὅλως ἤπτετο· ὃ δὲ λιμὸς, τὰ τε σπλάγχνα καὶ τὴν σάρκα χαλεπῶς διατήξας, τὸν θάνατον ἠπειλεῖ μετὰ βραχύ. Περιομένων δὲ ἰατρῶν φαρμάκων φιλοπονίαις καὶ τοῖς ἀπὸ τῆς τέχνης βοηθήμασι

τοῦ κακοῦ κρατῆσαι, ἐπεὶ μάταια πάντα καὶ τὸ μη-
δὲν εἶναι ἠλέγχοντο, ἀπειπόντες οἱ ταύτης προσή-
κοντες πρὸς μίαν ἐώρων βοήθειαν τὴν τῆς μεγάλης
εὐχῆν. Φέρουσιν οὖν αὐτὴν χερσὶν αἶροντες, δάκρυά
τε τῶν ὀφθαλμῶν ἀποστάζοντες καὶ ῥήματα τῶν
δακρύων ἐλεινότερα προϊέμενοι. Ἡ δὲ (καὶ γὰρ ἐξ
ἀνθρώπων δόξαν ὡς τὰ μεγάλα βλάπτουσαν ἐφυλάτ-
τετο, καὶ μετριοφρονεῖν ἠπίστατο), Ταῦτα μὲν ἐμοί,
λέγει, ἀδύνατα· οἱ δὲ τοῦ Χριστοῦ μάρτυρες πολλὰ
ἂν τοιαῦτα καὶ μείζονα τούτων ἐργάσασθαι δυνατοί.
Θύτως εἰποῦσα εἰς τὸν ναὸν ἄγειν κελεύει τὴν δαι-
μονῶσαν. Τοῦ δὲ τῶν ἁγίων εὐθύς ἐλαίου λαβοῦσα
καὶ τοῦ τῆς καμνούσης στόματος ἀφαμένη λαμ-
πρὰν ἐπιφέρει φωνήν, Ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ Χρι-
στοῦ, λέγουσα, διάνοιξόν σου τὸ στόμα. Ἡκολούθει
δὲ παραχρῆμα τῇ φωνῇ ἡ φωνή, τῇ παρὰ τῆς ἁγίας
ἡ τῆς νοσοῦσης, καὶ ἡ γλῶττα πρὸς εὐχαριστίαν
ἠρέθιστο, καὶ ὁ δαίμων ἀπῆν, καὶ ἡ τροφή σῶμα
παρῆν, καὶ τὸ θεῖον δι' αὐτὴν ὄνομα δοξαζόμε-
νον ἦν.

ΛΓ'. Ἄλλη τις γυνὴ κύουσα πικροτέρῳ θανάτου
περιέτυχε τόκῳ. Πρὸς γὰρ τῷ τίκτειν αὐτῆς γενο-
μένης τὸ ἔμβρυον ἔνδον οὐπω προσελθὼν ἐτελεύτα,
καὶ ἦν ἡ γαστήρ τῆς μητρὸς τῷ παιδί τάφος· ἤχε
τοιγαροῦν ἡ τῆς γυναικὸς συμφορὰ καὶ μέχρι Με-
λάνης. Ἡ δὲ λίαν περιαλγῆς γεγονυῖα καὶ ἐπίσης
τῇ πασχούσῃ τὴν καρδίαν ὀδυνηθεῖσα, τὴν οἰκίαν
ὡς τάχος καταλαμβάνει ἔνθα τὸν κίνδυνον ὑπέμενε
ἡ γυνή, καὶ τὸ μέγα φάρμακον ἐσκεύαζε, τὴν εὐ-
χὴν. Ἡ δὲ κάμνουσα, μόλις τὰ χεῖλη διασαλεύουσα,
φθέγγεσθαι μὲν οὐκ εἶχε, τῷ σχήματι δὲ καὶ τοῖς
ὀφθαλμοῖς οἰκτρὸν τι καὶ περιπαθὲς βλέπουσα,
Ἐλέησον, λέγειν ἐψέει. Τί οὖν ἡ μεγάλη; Πρὸς
οὐρανὸν τὸ ὄμμα διάρασα καὶ τὴν ἑαυτῆς ζώνην λύ-
σασα τῇ σχεδὸν νεκρᾷ εὐθύς ἐπιτίθησιν· εἶτα, Καὶ
αὕτη, φησὶν, ἡ ζώνη μεγάλου μοι δῶρον ἀνδρὸς, εἰ-
πούσης, καὶ ὃ γε ταύτης τυχὼν οὐκ ἀποτεύξεται τῆς
ἐξέσεως, αὐτίκα καὶ τὸν νεκρὸν ἐξέθορέ τε καὶ ἀπε-
τίκτετο, καὶ ἡ κειμένη παραχρῆμα πάσης ὀδύνης
ἀπήλλακτο. Τοιαῦτα καὶ διὰ τῆς ζώνης ἡ μακαρία
θαυμάσια δρωῖσα τὰς χάριτας τῶν θαυμάτων εἰς
ἐτέρους ἀνήγε. Πόσα ἐκείνης τοιαῦτα, ὧν οὐ προ-
σέχει μοι νῦν ἀπτεσθαι, τὸ μῆκος ὁρῶντι τοῦ λόγου
καὶ ἄτοπον ἤδη τῷ πλήθει τῶν εἰρημένων πνέοντι;
Ἄλλ' ὁμᾶς γε τῶν ἤδη λεχθεῖσι καὶ περὶ τῶν ἄλλων
εἰκάζειν εἰκός, ὡσπερ ἐξ ὀλίγου γεύματος τὸ πᾶν
ἐγνωκόσι· τοῦ γὰρ αὐτοῦ πίθου, φήσετέ τις, καὶ τὸ
λοιπὸν. Ἰτέον τοίνυν ἐπὶ τὴν τελευταίαν ὀλίγα πρό-
τερον προσθέντας τῷ διηγήματι.

ΛΔ'. Ἐπεὶ γὰρ ἐφειστήκει τὸ τέλος, καὶ τοῦτο
προέγνωστο τῇ Μελάνῃ, ὡσπερ τις ἀθλητῆς ἐγγυ-
τέρῳ γενόμενος τοῦ στεφάνου, μᾶλλον ἔσπευδε, καὶ
τῷ ἤδη παρεῖναι ἔχαιρε, περιουῖσα καὶ τοὺς ἄλλους
τῆς Ἱερουσαλήμ τόπους, Βηθλεέμ τε ἐκεῖνην καὶ
Γαλιλαίαν καὶ ὅσα τῶν πέριξ καὶ κύκλῳ περιπο-
λοῦσα, καθάπερ ἐμφύχους περὶ τὴν ἀποδημίαν
ἠσπάζετο. Τῆς τῶν γενεθλίων δὲ τοῦ Σωτῆρος ἐπι-
στάτης ἡμέρας ἐπὶ τὴν φάτην καὶ τὸ σπήλαιον
ἔθει, καὶ τῇ ἀδελφιδῇ φράζει ὡς οὐκέτι ταύτην αὐ-

A quam omnia convincebantur esse inania et nihil
posse, defatigati qui ad eam attinebant, ad unum
intuebantur auxilium, nempe ad preces magnæ
Melanæ. Eam itaque afferunt tollentes manibus,
lacrymas oculis effundentes, et verba emittentes
lacrymis magis miserabilia. Illa autem (hominum
enim vitabat gloriam, ut quæ magnum afferret
dammum, modesteque ac moderate se gerebat).
Hæc quidem, inquit, a me non possunt fieri,
Christi vero martyres hæc et his majora possunt
facere. Cum sic dixisset, dæmoniacam duci jubet
in templum. Cum de sanctorum autem oleo sum-
psisset, et os laborantis tetigisset, claram emittit
vocem : In nomine Jesu Christi, dicens, os tuum
aperi. Vocem autem vox statim est consecuta,
sanctæ vocem vox ægrotæ, et incitata est lingua
ad agendas gratias, et dæmon aberat, et cibus
simul aderat, et divinum nomen per ipsam glorifi-
cabatur.

XXXIII. Quædam alia mulier gravida in partum
incidit morte acerbiorē. Nam cum jam pareret,
foetus, qui nondum processerat, intus erat mortuus,
eratque matris uterus sepulcrum filii. Pervenit
itaque calamitas matris usque ad aures Melanæ.
Illa autem valde gravi dolore affecta, et perinde ac
ipsa quæ patiebatur cruciata, venit statim ad ædes,
in quibus periculum adibat mulier, magnumquo
medicamentum paravit orationem. Quæ vero la-
borabat, vix membra movens, non poterat quidem
loqui; habitu autem et oculis flebiliter et mise-
rabiliter intuens, videbatur dicere, Miserere. Quid
ergo magna Melana? Oculis in cœlum sublatis,
cum zonam suam solvisset, statim imponit ei quæ
erat fere mortua. Deinde cum dixisset: Ipsa fuit
mihi donum magni viri, et qui eam fuerit conse-
cutus, non frustrabitur curatione, statim et mor-
tuum ejecit et peperit, et quæ jacebat, fuit statim
ab omni dolore liberata. Hæc vel per zonam B.
Melana faciens miracula, ea aliis attribuebat.
Quam multa facta sunt illic ejusmodi, quæ mihi
non licet nunc attingere, cum prolixam cernam
orationem, et remissus jam mihi sit spiritus pro-
pter multitudinem eorum quæ dicta sunt. Sed ex
iis, quæ dicta sunt, vobis facile licet reliqua conjicere,
ut qui ex modico gustu totum cognoveritis; ex eodem enim dolio, dixerit quispiam, est reli-
quum. Eundem est ergo ad decessum, si prius
narrationi pauca adjecerimus.

XXXIV. Cum enim adesset finis, et is esset Me-
lanæ præcognitus, et tanquam athleta quispiam non
procul abesset a corona, magis festinabat, et eum
jam adesse lætabatur: et obiens alia loca Hiero-
solymorum, et Bethleem illam et Galilæam, et
quæcunque in orbem circumibat, ea tanquam ani-
mata salutabat in peregrinatione. Cum advenisset
autem dies natalis Servatoris, ad præsepe cu-
currit et speluncam, et consobrinæ dicit, se non
amplius esse festum cum eis celebraturam. Cum

ergo tota nocte illic vigilasset in spelunca, die sequenti vadit ad ædem primi martyris, et cum illic pernoctasset, et librum sumpsisset in manus, eis legit mortem primi martyris. Deinde cum adjecisset, eas non amplius esse illam auditoras legentem, postquam vidit eas graviter ferre, quod dictum fuerat (sentiebant enim quid sibi vellet hæc dicens) : illa rursus cœpit verba ad eas facere, et corda earum consolata est verbis spiritalibus : Ego quidem, dicens, o charissimæ, a vobis jam recedo, cum hoc ita Deo visum sit. Vos vero ita vitam agite, tanquam præsens et intuentibus Dei oculis, qui cogitationes scrutatur et videt corda. Eum ergo, ut dicit Propheta ³, vobis ante vestrum conspectum proponentes, et castas animas et corpora ab omni labe munda conservate : et si propter meam privationem tristitia corda vestra pupugerit, si illius vobis veniat in mentem, protinus satis magnam invenietis consolationem.

XXXV. Cum sic dixisset, templum ingreditur, et cum ad precandum constitisset : Domine Deus, dicebat, quem ego elegi ab initio, quem ego et nuptiis et divitiis et gloriæ prætulī et voluptatibus, cui ab ortu corpus commendavi et spiritum, cujus metu ossis semper adhæsit carni meæ, qui tenuisti dexteram meam, et in consilio tuo deduxisti me, tu quoque nunc exaudi vocem meam, et hæc lacrymæ moveant fluentia tuæ misericordiæ, et omnium peccatorum sordes tam voluntarias quam involuntarias expurga : præbe mihi ad te iter absque ulla perturbatione et citra ullum impedimentum. Ne me retineant hujus aeris mali dæmones. Nosti mortale o immortalis, scis o hominum amator, nullum hominem esse sine sordibus. Nullus est, in quem non possit arripere ansam adversarius, nec si vitam quidem habeat uno die dimensam. Sed tu quidem cum mea omnia despexeris, siste me mundam ante tuum tribunal. Ea sic precante cum lacrymis, cum nondum cessasset orare, horror corpus ejus invadit, et incipit quidem ægrotare, non cessat autem laborare; sed quamvis ita esset affecta, ibat ad consueta cantica, et simul hymnos psallebat matutinos : cumque de anima et salute multum esset philosophata, et suum gregem allocuta, eum ad virtutem incitasset, his finitis cum se sensisset veluti deficientem, vidisset autem eas quæ ei parebant, monachas, graviter ferre se ab ea disjungi, multis verbis eas consolata, dicens non oportere ita mœrere et lugere, dato jam desuper signo emigrationis, divina Christi sumit sacramenta.

XXXVI. Cum autem cum pontifice Eleutheropoli, qui ad eam cum toto clero venerat, diu locuta de suis gregibus multa mandata dedisset, et cum multi quoque alii confluiscent (exceptis enim

Α τοῖς συνεορτάσοι τὴν τελετὴν. Νυκτὸς οὖν ὄλης ἐκεῖ τῷ σπηλαίῳ ἐπαγρυπνήσασα τῇ μετὰ ταύτην εἰς τὸ τοῦ πρωτομάρτυρος ἱερὸν ἀφικνεῖται, κάκεισέ τε διανυκτερεύσασα καὶ χερσὶ τὸ βιβλίον λαβοῦσα τὸν τοῦ πρωτομάρτυρος αὐταῖς θάνατον ὑπανέγνω. Εἶτα προσθεῖσα ὡς οὐκέτι ταύτης ἀναγινωσκούσης ἀκούσονται, ἐπεὶ ἑώρα βαρέως αὐτὰς τὸ ῥηθὲν δεξαμένας (ἤσθοντο γὰρ τί βούλεται δηλοῦν ταῦτα λέγουσα), ἐκείνη τὸν τε λόγον εὐθὺς ἀνελάμβανε, καὶ τὰς αὐτῶν καρδίας ῥήμασι πνευματικοῖς παρεκάλει, Ἐγὼ μὲν, ὃ φίλταται, φήσασα, ἀφ' ὑμῶν ἤδη πορεύομαι, τῷ Θεῷ τοῦτο δοκοῦν· ὑμεῖς δὲ ἀλλ' ὑπὸ τοῖς τοῦ Θεοῦ ζήσατε ὀφθαλμοῖς, ὅς καὶ λογισμοὺς ἐρευνᾷ καὶ καρδίας ὁρᾷ. Τοῦτο οὖν διὰ παντὸς κατὰ τὸν Προφήτην, ἐνώπιον προορώμεναι τὰς τε ψυχὰς ἐν ἀγνεῖα καὶ αὐτὰ γε τὰ σώματα ῥύπου παντὸς ἀνώτερα συντηρήσατε· κἄν τι διὰ τὴν ἐμὴν στέρησιν ἢ λύπη τὰς ὑμῶν δριμύνη καρδίας, ἀλλ' ἐκείνον ἐπὶ νοῦν ἔχουσαι ἱκανὴν εὐθέως· εὐρήσατε τὴν παράκλησιν.

Β
C
D
ΛΕ'. Οὕτως εἰποῦσα εἰσεῖσιν εἰς τὸ ἱερὸν καὶ πρὸς εὐχαριστίαν στᾶσα, Δέσποτα, ἔλεγεν, ὁ Θεός, ὃν ἐγὼ ἐξ ἀρχῆς εἰλόμην, ὃν καὶ γάμου καὶ πλοῦτου καὶ δόξης καὶ ἡδονῶν προετίμησα, ὅπερ ἐκ γενετῆς καὶ σῶμα παρεθέμην καὶ πνεῦμα, οὗ τῷ φόβῳ διὰ παντὸς ἐκολλήθη μου τὸ ὄστυν τῇ σαρκί, ὁ κρατήσας μου τῆς δεξιᾶς καὶ ἐν τῇ βουλή ὁδηγήσας με, αὐτός μου καὶ νῦν εἰσάκουσον τῆς φωνῆς, καὶ δάκρυα ταῦτα τῆς σῆς εὐσπλαγγνίας κινησάτω τὰ ῥεῖθρα καὶ τοὺς ῥύπους ὅσοι τέ μου ἐκούσιοι καὶ ὅσοι ἀκούσιοι τῶν ἁμαρτημάτων, κάθαρον· τὴν πρὸς σε πορείαν ἀτάραχόν μοι παράσχου καὶ ἀνεμπόδιστον μὴ κατάσχωσί με οἱ τοῦ ἀέρος τοῦτου πονηροὶ δαίμονες, ἔγνωκας, ἀθάνατε, τὸν θνητόν· οἶδαςτὰ τῶν ἀνθρώπων, φιλόθρωπε, ὡς οὐδεὶς ἄσπιλος, οὐδεὶς ἀληπτος ταῖς τοῦ ἀντικειμένου λαθαῖς οὐδ' ἂν ἡμέρα μιᾷ τὴν ζωὴν σχοίη συμμετρομένην. Ἀλλὰ σύ γε πάντα μου παριδῶν καθαρὰν τῷ σῷ με παράστησον βήματι. Τοιαῦτα μετὰ δακρύων προσευχομένης καὶ οὐπω τῆς εὐχῆς παυσαμένης, φρίκη τὸ σῶμα ταύτης ὑπολαμβάνει· καὶ τοῦ μὲν νοσεῖν ἀρχεται, τοῦ δὲ πονεῖν οὐδὲ βραχὺ παύεται, ἀλλὰ καὶ οὕτως ἔχουσα ἐπὶ τὰς συνήθεις ἦει ὠδᾶς, καὶ τοὺς ὀρθρινοὺς συνέψαλλεν ὕμνους· καὶ πολλὰ περὶ τε ψυχῆς καὶ σωτηρίας φιλοσοφήσασα καὶ τῷ ποιμνίῳ ταύτης διαλεχθεῖσα καὶ πρὸς ἀρετὴν παραθήξασα, μετὰ τὸ τέλος τούτων ἐκλειπούσης ὡσπερ ἑαυτῆς αἰσθομένη, ἐπεὶ ταῖς ὑπ' αὐτὴν μοναζούσαις βαρυτάτην αὐτῆς ἑώρα τὴν διάζευξιν γενομένην, πολλοὺς καὶ αὐθις εἰς παραίνεσιν λόγους κινήσασα, καὶ μὴ δεῖν οὕτως ὀδύρεσθαι καὶ πενθεῖν εἰποῦσα, τοῦ συμβόλου ἤδη τῆς ἀποδημίας ἄνωθεν, δεδομένου τῶν θείων μεταλαμβάνει τοῦ Χριστοῦ μυστηρίων.

ΛΖ'. Παραγενομένην δὲ καὶ τῷ ἀρχιερεῖ Ἐλευθερουπόλεως σὺν παντὶ τῷ κλήρῳ, πολλὰ κάκεινῳ προσδιαλεχθεῖσα καὶ περὶ τῶν ποιμνίων αὐτῆς ἐπισκήψασα, πολλῶν δὲ καὶ ἄλλων συνεβρύηκόντων

³ Psal. xvi, 15.

(πλήν γὰρ ὀλίγων μικροῦ πάντες οἱ περίξ συνέδρα-
μον ὄσον τε ἐν ἀσκήσει, καὶ ὄσον ἐν μεγάλῃ καὶ ὄσον
ἐν ἱεροῖς ἢ καὶ ἄλλως ἐν πολιτικοῖς ἦν), κοινωφελῆ
καὶ πρὸς τοῦτους ποιησαμένη παραίνεσιν, ἐξαιρέ-
τως δὲ πρὸς τὴν ἀδελφιδῆν, περιπαθῶς ἄγαν ἐπὶ τῷ
χωρισμῷ ταύτης διακειμένην, ἔπειτα καὶ πρὸς πάν-
τας ὀδυνηρῶς ἔχοντας, ἐσχάτην ταύτην ἀνειποῦσα
φωνήν. Τῷ Κυρίῳ ἔδοξεν, οὕτω καὶ ἐγένετο, τὴν
ἀγίαν ἐκείνην καὶ ἱερὰν ἀφῆκε ψυχὴν, ἥδη περὶ τὴν
ἐσχάτην τοῦ Δεκεμβρίου μηνός, ὄντος ἡμέρα Κυ-
ριακῆ. Τοῦ δὲ καὶ τὴν νεκρὴν ὡσπερ ἔθος εὐσχημό-
νως τεθῆναι οὐδὲν ὄλως ἄλλοτριῶν χειρῶν ἐδέησεν,
ἀλλ' αἱ τε χεῖρες αὐτομάτως αὐτῇ τῷ στήθει κατὰ
σχῆμα ἐτέθησαν, καὶ οἱ πόδες μάλα σεμνῶς διατά-
θησαν, τὰ βλέφαρά τε ὡσπερ εἰς ἔτι ζῶσα, εὐφυῶς
ἄγαν φιλοσόφως μύσασα ἦν. Δι' ὅλης οὖν τῆς νυκτός
ἄσαντες ἐπ' αὐτῇ τὰ νενομισμένα, ἄρτι περὶ τὴν **B**
ἕω τῆ γῆ κρύπτουσι τὴν τῶν οὐρανῶν ὄντως ἀξίαν,
τοῖς ἐκεῖ θαλάμοις οἰκοῦσαν καὶ τοῦ φωτός ἐκείνου
διηνεκῶς ἀπολαύουσαν εἰς δόξαν Πατρὸς, Υἱοῦ καὶ
ἀγίου Πνεύματος, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας
τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

A admodum paucis, omnes qui circumeirca habita-
bant, tam qui se separatim exercebant, quam qui
communiter vivebant, et quicumque erant sacri
ordinis, atque adeo qui erant etiam cives oppida
habitantes) cum ad eos in commune utilem fecis-
set admonitionem, præcipue vero ad consobrinam,
quæ propter ejus separationem valde erat pertur-
bata, et deinde ad omnes, qui dolore afficiebantur,
extremam hanc vocem effata: Sicut Domino visum
est, ita factum est, sanctam illam et sacram emisit
animam, ultimo die mensis Decembris, cum esset
dies Dominicus. Ut autem corpus apte, ut mos est,
et decore componeretur, nihil opus fuit alienis
manibus, sed et manus suæ sponte pectori ho-
neste erant impositæ, pedes autem erant extensi,
ut decebat; supercilia vero perinde ac si adhuc
viveret, apte et eleganter erant clausa. Cum ergo
tota nocte super eam pro more cecinissent, circa
auroram eam terræ mandant, quæ cælis erat vere
digna, et quæ illic in thalamis habitat, et luce illa
assidue fruitur, ad gloriam Patris et Filii et Spi-
ritus sancti, nunc et semper et in sæcula sæculo-
rum. Amen.

ADDENDA.

MENSIS JANUARIUS.

MARTYRION TOY AGIOY KAI ENDOΞOY MARTYPOΣ ΣΕΒΑΣΤΙΑΝΟΥ.

MARTYRIUM SANCTI ET INCLYTI MARTYRIS SEBASTIANI

ET EJUS SOCIORUM*, ZOES, TRAGLINI [TRANQUILLINI],
NICOSTRATI CLAUDII, CASTORIS, TIBURTII CASTULLI MARCELLINI
ET MARCI.

(Latine ap. Surium ad diem 20 Januar. Græce ex cod. Paris. 1193.)

A'. Πολλῶν κατὰ διαφόρους καιροὺς κατὰ Χριστοῦ
καὶ τῶν ἐκείνου μανέντων θεραπειῶν, Διοκλητιαν-
νὸς καὶ Μαξιμιανὸς ἢ ἐπίσημος ἐν κακοῖς ξυνοῖς

I. Cum multi diversis temporibus, adversus
Christum et adversus illius assecclas insanierint
Diocletianus et Maximianus, in malis par impro-